

Andrei's Units

Noskanējis grāmatu un failu izveidojis Imants Ločmelis imantslochmelis@inbox.lv

IZDEVNIECĪBA «LIESMA» RĪGĀ 1965

L2
Up 486

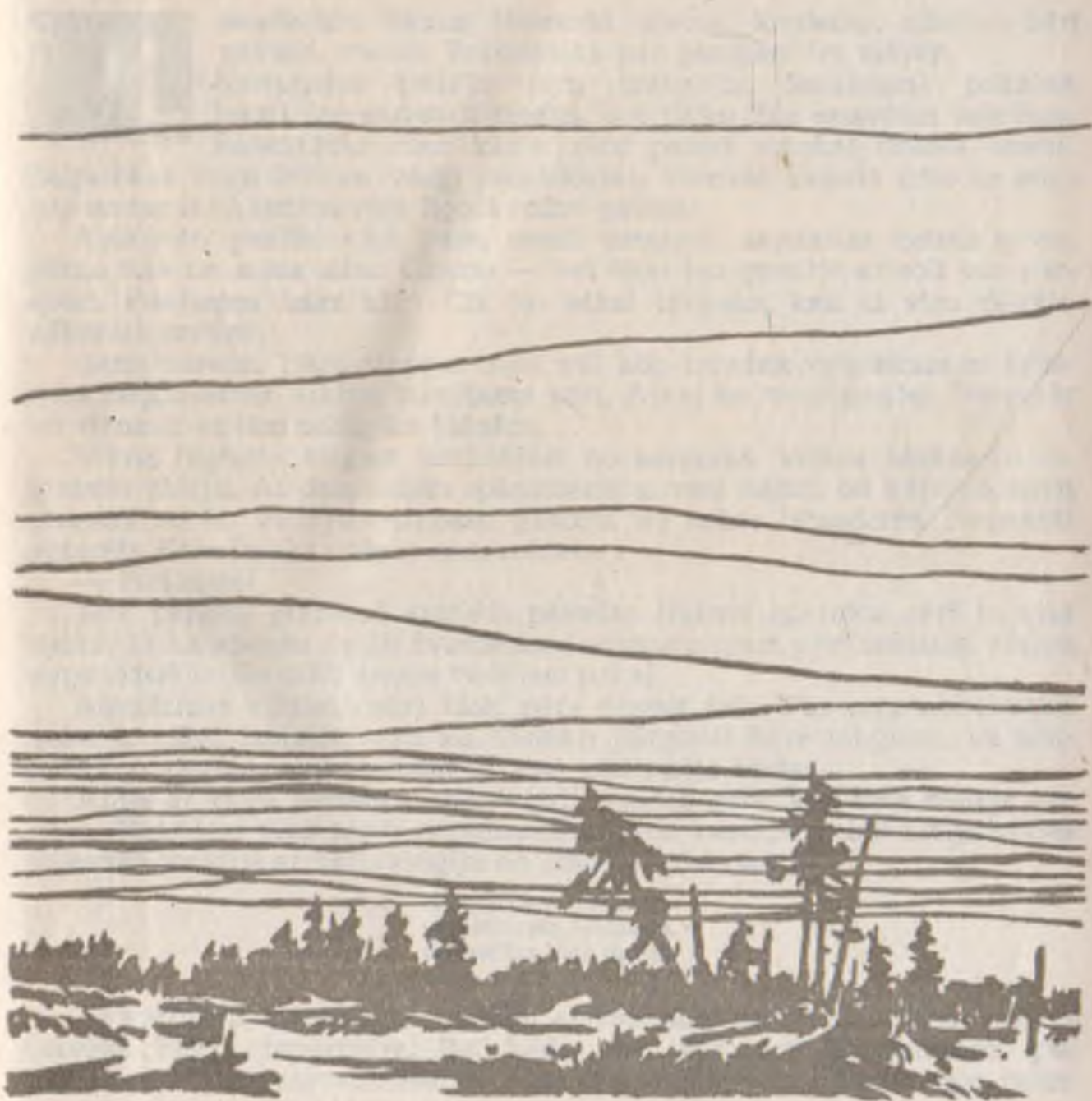

Stāvēn astūgē
SIBI KOPKA

Ilustrējusi Gundega Vaska
Vāku un titulu zīmējis Margēris Vītoliņš

V E C A S E N A S

IESKAŅA ROBEŽNIEKU ROMĀNU VIRKNE

emešarklu ilksīm jāteniski plecos, kaulaino, ribaino bērī pavadā, vecais Robežnieks pār ganībām iet mājup.

Kartupeļus pēdējo reizi izvagojis. Smilktainā pakalnē laksti jau sarietuši ziedus, bet tikko līdz spandām sniedzas. Robežnieks caur kāršu sētu pamet atpakaļ drūmu skatu.

Zaļpelēkas vagu švītras, vārgi pieplakušas, vienādā līkumā izliecas augšup un tur it kā ienirst vēja līgotā rudzu gabalā.

Apžogoto ganību viņā pusē, sausā paugurā, sagulušas četras govis, pērnā tele un sešas aitas. Gremo — bet ēnai jau gandrīz ar soli var pārspert. Pusdienas laiks klāt. Cik tur atkal izslauks, kad tā visu pēdējo cēlienu nozvīlnē.

Ganu neredz. Tikai ataugas malā vēl kūp izdedzis ugunskurs ar krustiem saspraustiem alkšņa mietiņiem pāri. Atkal ko meistarojies. Vienmēr un vienmēr uz tām mūžīgām blēņām . . .

Viena jūgtuve, zirgam noslīdējusi no muguras, velkas blakus pa izgauzto zālāju. Ar dunduriem spārdīdamies, viņš uzmin tai kāju un spēji atmetas sakās, vedējam pavadu gandrīz no rokas izraudams. Negaidīti apturēts, Robežnieks nošņāc caur zobiem.

— Nolādēts!

Tad, parastā grābienā apmetis pavadas līkumu ap roku, cērt to visā spēkā, tā ka apaušu dzelži žvadzēdami atsitas zirgam pret žokļiem. Galvu augsti izslējis, tas bikli manās vedējam pakaļ.

Ataudziņas stūrim cauri tikai pāra desmit soļu. Pār ceļu noliekusies goba ar plati izplestu zaru kā vēdekli pārglauž bēra mugurai, uz acumirkli norausdama iegrauztai skostai pielipušās mušas.

Arājs ar zirgu patlaban aizsnieguši olnīcas galu, kad visa atauga noskan. Kaut kur viņā pusē, neredzamā estrādē uzstājies, dziedātājs tautas dziesmas meldijā atskaņo elēģiju no Zīslaka kalendāra:

Aleksanders Ipsilanti
sagūstīts sēž Mukančā,
sarūsēj'šas logu dzelzis
barga vētra raustīja.

Tā varbūt ir dziesma par grieķu atsvabināšanās cīņām, varbūt pat no slavenā kleftu repertuāra. Bet kāda daļa vecajam Robežniekam pie grieķiem un viņu atsvabināšanās. Zods ar apakšlūpu un robainu zobu rindu

pastieejas vēl vairāk uz priekšu, virslūpa zilgani pakļaujas smailajam degunam, bet acis nelabi iedzirkstas.

Dziesma viņu vajā līdz pat mājām kalniņā. Govis gremodamas pavērš glupjās acis uz to pusi, kur katrā ziņā redzams arī dziedātājs. Viņas neskaistas un nebrīnās — acīm redzami, tādu koncertu ik dienas pieradušas.

Koncertmeistars šodien pirmo reizi ierāpies lielajā osī pašā pļavmalā. Stumbrs šim osim tik resns, ka rokas nesniedz apkārt. Sīvs darbs kāju plikajiem stilbiem un repulainajām pēdām, kamēr tiek līdz pirmajam zaram. Bet par to pašapziņa lielāka un arī dziedāšana izdevīgāka. Oša retais, skarotais lapotnis tā neapslāpē balsi kā kļavu platie zari un egļu skuju blīva.

Divdesmitais pants ir vērsts uz otru pusi, pāri pļavai kalnā, kur aiz ābeļdārza ceļas Jaunvagara — Robežnieku saimnieka un pagastvecākā dzīvojamā māja trim skursteņiem un akmeņu mūra rija. Nē — neviens no abiem saimniekskuķiem tagad kalnā nav pamanāms. Tātad nav arī, kas varētu apbrīnot Jāņa balss stiprumu un skaisto dziesmu pašu.

Tāpēc viņš labāk pagriežas pret saviem Ogļdeģiem šīs puses uzkalnī. Istabu pilnīgi aizsedzis apšu puduris. Redzama tikai garā ēka, kur zem ieliekta jumta visas Robežnieku saimniecības telpas. Sēra Jānim kļūst sirds ikreiz, kad no saimnieka mājām pavērš acis uz šo pieplakušo, iegūzušo salmu jumtu.

Dziesma patlaban ir galā, kad uzkalnī olnīcā parādās māte. Aiz ataugas šalkoņas nav dzirdams, ko viņa sauc, plaukstu blakus mutei turēdama. Bet Jānim šajās lietās savi piedzīvojumi. Pusdienas laiks klāt, jādzen mājās. Viņš žigli rāpjas zemē no estrādes un trauc savus gulētājus kājās.

Govis labprāt dodas mājup: silē allaž kaut kas, saimnieces saplūkts un pa grāvmalām sapļautīts. Pēc pliki nograuztajām ganībām tas viņām tīrais mielasts. Bet aitas bezkaunīgā kārtā lien sētai cauri auzu laukā, ganu līdz pēdējam nokausēdamas un nokaitinādamas.

Kamēr māte kūti piesien govīs, Jānis teļu un šīs pašas nolāpītās aitas novieto redeļu aizgaldās. Tas ir parastais ikdienas uzdevums, nekāda sevišķa rikojuma te nav vajadzīgs. Un māte palaikam tik maz runā. Vircā sabristās kājas pagalma zālītē slaucīdams, Jānis vēro, kā bēris, maurā izvērtījies, purinādamies un sprauslodams ar pūlēm uzslejas stīvajās kājās un sāk plūkāt puķu dārziņa sētmalē saaugušos dadžus.

Pēc tam Jāņa uzmanību pievērš bezdelīgu pāris, kas pamīšus iespurdz nospārē zem istabas jumta. Viņam ir stipras aizdomas, ka ligzdā jau izperināti mazuli: vakar tādas kā sārtenas mutes plātījās skrejcaurumā. Kad vecie aizies dienvidū, katrā ziņā jāpakāpjas palūkot, kas tur īsteni ir par lietu.

Tad piepeši no mugurpuses cieta roka iegrābj viņam baltajos matos virs pakauša. Jānis labi pazīst šo roku un nemaz nesatrūkstas, tikai pie-

miedz acis. Un, kamēr viņu purina tā, ka ausis čirkst un zobi ķer mēles galu, dzirdama tēva niknā balss:

— Palaidni, tu, mūžīgais! Kāpēc tās govīs šodien atkal gul līdz pašai pusdienai?

Vēl viņš draudoši vīsta apaušus rokā. Bet tad māte, ar slauceni no istabas nākdama, metas starpā.

— Rimsties! Nu jau viņam pietiek.

Un atņem bīstamo pārmācības rīku. Bet tēvam tukšie pirksti savilkušies dūrē.

— Mīkstu viņu vajadzētu pataisīt. Lai rimstas reiz ar tām blēņām.

Zirgs kārstās pāri sētiņai, sniegdamies pēc mātes georgiņu krūma. Robežnieks draudēdams virzās turp. Bet bērīm ar reizi atradušās citas kājas, rikšiem viņš metas pa olnīcu prom, bikli atskatīdamies sadusmotajā saimniekā.

Māte steidzas turp.

— Liecies tu mierā! Tev viņš jau nekad nedodas. Laikam šodien atkal esi iedauzījis.

— Tu neiedauzītu, kad kaujas ar tiem velna dunduriem. Katrā vagā kāja jūgtuvei pāri — katrā vagā.

— Cilvēks no viņiem nevar glābties, kur tad vēl lops. Un bērīm tik plāna āda.

Viņai bēglis pats pagriežas pretī. Aiz krēpēm viņa to atved, mauc apaušus galvā.

— Aizjāj tu, dēls, uz papuvi un piesien.

Un palīdz Jānim uztrausties kaulainā mugurā. Tēvs vēl nosauc pakal:

— Tikai mietiņu pārsit tālāk pie grāvja. Pa nakti viņš tur nograuzis pliku klāni.

Nakts klānis vēl neapmēslotā gabalā patiešām nograuzts kails kā delna. Uz grāvja pusi gan vēl sarkani zied skābenes un kuplo vārpu zāles kušķi, rentnieku lauciņu parastā audze. Savu amatu Jānis prot, bet šodien viņš to pilda gausi un sakostiem zobiem.

Apaušus mietiņam uzmetis, izbrauc pirkstus matiem cauri. Šoreiz mazāk izplūkāts nekā citkārt. Tikai desmit divdesmit baltu pavedienu viņš izlasa un palaiž pa vējam. Tagad pirmo reizi acis viņam pieplūst asarām. Ne aiz tās sūrkstona, kas vēl vienmēr samanāma galvvirsa ādā. Par sāpēm viņš nekad nav raudājis. Bet par to neciešamo, neizturamo apvainojumu un pazemojumu, kas dziļi smeldz un žņaudz kaklu ciet.

Viņam tikai vēl deviņi gadi, bet pašapziņa kā citam ap astonepadsmīto. Kalnā saimniekmājās, Ustubos, otrā rentnieku mājēlē tepat aiz trim kārklotu grāvju rindām — visā radu pasaulē viņu slavē kā ārkārtīgi apdāvinātu puiku. Viņš lasa kā pats mācītājs; visu Tautas bibliotēku un Īsto tautas bibliotēku izlasījis. Kara lielkungu Eistāķiju, Ģenovevu, Priežu kalna Rozi un Ādzeķi uz zvēru tekām lappusi pa lappusei zin no galvas. Pusbībelīti divas reizes izņēmis cauri. Veselus gada gājumus Pagalma

un Rotas ganos nēsājis līdzī. Tautas dziesmas un garīgās dzied tā, ka visi kaimiņi klausās. Jau trešais gads, kā Mārtiņš, no skolas pārnācis, izmācījis viņu rakstīt un kaut cik arī rēķināt — tagad mātei neviens ziepju, ne tējas ietinamais papīrs nepaliek neaprakstīts.

Par visu šo lielo prasmi Robežnieku Jānis tik daudz lielīts. Reizēm ganos viņš ne aiz šā, ne tā piepeši izliec krūtis, seju viņam apvizmo lepns smaids. Uz brīdi viņš aizmirst savas gana gaitas, fantāzija aizklīst brīnumainās tālēs.

Un tagad... viņu aiz matiem... Par to, ka viņš zin brīnišķo dziesmu par Aleksandru Ipsilanti no Zīslaka kalendāra un uzrāpjas osī, lai saimniekskuķi Kalnā arī to dzirdētu... Govis guldina... Ar varu laikam nolieks ragus zemē. Lai pamēģina pats, kad tik gudrs. Negulēs, kad tās četras pūrvietas ganību nograuztas kā dēlis...

Briesmīga netaisnības sajūta spiež un spiež kaklu ciet un dzen asaras acīs. Vēl aiz durvīm jāizberzē ar dūri. Lai nedomā, ka viņam sāp... Lai nedomā, ka viņam bail... Lai nedomā... nekā, ko viņi tādās reizēs domā.

Bet tēvs, liekas, šo bezgala svarīgo notikumu jau aizmirsis. Sīciņš un sakucies sēd pie galda. Zods ar apakšlūpu un robainu zobu rindu bēdīgi pastiepts uz priekšu. Zilganā virslūpa vārgi pakļāvusies smailajam degunam. Vecajam Robežniekam ir ārkārtīgi dzīslota roka. Lēnām tā iemērc karoti bļodā un pasmalsta.

— Atkal tā tauku. Šādā sutumā derētu ar pienu.

Māte nogroza galvu un nopūšas.

— Kur tas piens lai rodas. Otaļa tikko vairs stopiņu — jaunnedēļ jālaiž pavisam ciet. Un Mārtiņam pirmdien atkal jādod līdz cibā.

Robežnieks, gluži tāpat kā viņa, nogroza galvu un nopūšas.

— Kad tik' viņam tā peļņa neizbeigtos. Mežā vairs nekā nav. Nevar zināt, cik ilgi arī muižā pie dārznieka. Un uz Jāņiem piecpadsmīt rubļu rentes saimniekam. Vakar teica: šis vairāk nevarot gaidīt. Un jāsamaksā vien ir — tik ilgi, tīrais grēks.

Mātei acis iezibas.

— Jā — saimniekam tas ir grēks. Bet, kad tev ar savu zirgu viņam sējas talkā, kad tev mēslu talkā, — tev tas nav grēks... Rentnieks tu viņam esi vai kāds klausnieks?

Robežnieks ar karoti pieskandina bļodas malai.

— Nu tik'! Nu tik' iesāc atkal! Savs pienākums katram jāpilda.

Bet šodien viņam nav prāts uz parastajiem strīdiem. Pasmalsta retos sadzeltējušā speķa gabaliņus, kas peld pa virsu, un bāž karoti mutē līdz pat kātam.

— Ja Mārtiņam neiznāks, būs tā pati Otaļa jādod uzpircējam prom.

Māte uz to nekā neatbild. Karoti nolikusi, galvu plaukstā atspiedusi, drūmi skatās nolaistītajā galdā, ap kuru sīc vesels mākonis mušu. Jau tā pret savu paražu pārāk daudz runājusi, tāpēc klusē joprojām, un nav noprotams, vai klausās, ko Robežnieks runā.

Viņš gaužas par ilgo sausumu, kas izdedzina zāli un pāragri sāk balsi-

nāt vārpas. Bet šorīt ataugā ir iesvilpusies vālodze, pusdienā dūmi no skursteņa slīdējuši lejup pār jumtu. Varbūt rīt vai parīt dievs dos lietu. Ja zeme kaut cik neatmirkst, nav ko mēģināt ar to strupo lemesi ieart mēslus papuvē. Lini šogad īsi — tik būs prieka kā no tām sēklām...

Jānis pārāk pieradis šim gaudām, kuru saturu vēl lāgā neizprot. Kāri viņš strebja skābeno putraimu putru, spēka kripatas uzmanīgi atvairīdams. Gaļa viņam palaikam riebja, tāpat kā sviests un viss, kas tauks.

Viņš noliek karoti, pēc paražas uz brīdi saliek rokas, tad mēģina nemanīts izšļūkt no istabas. Bet, kad pirksti jau tver durvju turekli, māte viņu apstādina.

— Tu man neaizblandies nekur. Papriekš sakapā to, kas silē.

To viņš jau bij gaidījis. Rets dienviada laiks paiet bez šīs katorgas. Iecirstu zodu, sakostiem zobiem viņš dodas pie dēļu siles kūts nospārē.

Sile pilna ar kaudzi — viss mātes šārīta ravējums tur sakrauts. Jānis sagrauj grūstuvi abām rokām un cērt, cik spēka. No piedzīvojumiem zināms — ja cirtiens neņem cauri un grūstuvīš neatstās siles dibenā, tad viss darbs velts. Staipekļainā virza un sausās ušņas padodas tikai tad, ja grieziens viņas ķer, cietam dēlim piezmaugtas.

Savu amatu Jānis prot. Cirtienu pie cirtiena — vienu taku turp, otru atpakaļ un atkal turp. Tad kapājamaiss pieplacināts un tālākais dodas jau vieglāk. Kapātājs strādā aizsies, nenorausdams sviedru lāses, kas līst acīs un tad noslīd pār abiem vaigiem. Viņam taču nav laika — pavisam nav laika ilgi te ķēpāties.

Beidzis viņš novelk krekla piedurkni pār acīm un pieri. Un tūliņ ar šausmām ierauga siles galā paša pīto klūgu grozu, vēl mātes ravējuma pilnu. Nolādēts... — viņš nošņāc caur zobiem gluži kā vecais Robežnieks. Vai tad tās cūkas šodien pavisam grib pārbarot!

Bet nelīdz nekas, jāķeras vien arī pie groza. Sasmalcināto siles vienā galā, šo jauno tukšajā. Te ir daudz mazāk, un darbs vieglāks. Bet arī spēka mazāk un sirds smagāka. Zobus sakodis, asaras valdīdams, Jānis rakstā dūc līdz sava Aleksandra Ipsilanti meldijas motīvu — tad sirds mazliet atskrienas un darbs liekas vieglāks.

Tad viņš nosviež grūstuvi tā, it kā spīdīgi nosludinātais kāts visu laiku dedzinājis delnas. Paveras saulē: pusviens! Līdz trijiem tikai vairs pusstundas. Ko pa tām nabaga pustrešām stundām lai paveic! Un gaitu tik pārmērīgi daudz!

Pa olnīcu lejā uz ataugu tecīņiem aizņirb sīks, pastīdzējis augums linu baltu galvu, apdriskātu pakulu kreklus, zili stripotām biksēm. Vējš nostājies pavisam, saule nežēlīgi svelmē mugurā — bet tādi nieki pašlaik nav svarā.

Trīs pūrvietas lielā atauga Jānim ir pasaule pati par sevi. Sena palieka no tiem laikiem, kad visas šīs liekņas bija nepārbrienami aizauguši dumbrāji, bet uzkaļņus klāja melni egļu meži ar vilku dobēm un ogļdeģu būdām. Vēl tagad ataugā, līdz pusei zemē iegrimušas, sūnām un paparēm apaugušas, gul milzīgas egļu siekstas, nolupušu zaru stumbrus kā

kaulu pirkstus šur tur laukā pabāzušas. Sūnu tāpat apaugušos celmus Jānis mēro ar savu soli un pūlas iedomā iztēloties, cik augstu gan sniegtos egle, kas reiz slējusies virs šāda celma. Galvu atmetis, pa paražai vienu aci piemiedzis, ļauj iedomai kāpt arvienu augstāk un augstāk — līdz pat apaļajam mākoņa kamoliņam. Pa tādu egli varbūt varētu uzrāpties līdz tam... Bet tad viņš nopurina galvu. Pievilcīgs tāds mākonis ir kā lidojoša recekļa blīva, kas pēc tēva apgalvojuma nomet tos savādos, šur tur pie veciem celmiem atrodamos kurkuļu plankumus. Vēl pievilcīgāks kā paša iedomātais baltas, saplucinātas vilnas klēpis, ko vējš, aiz apvāršņa no zemes pacēlis, nes pa gaisu. Bet Mārtiņš atnesis no skolas jaunu gudribu: tā esot tā pati no zemes pacēlusies migla. Neticami izklausās — bet Mārtiņš taču ir tik gudrs. Vienkārši migla — tas nu nav nekas...

Jāņa ceļš ir uz liepu smalksni ataugas viņējā galā, līdz kurienei no ganāmā aizkļūt nav iespējams. Viņam nepieciešama — pavisam nepieciešama slaidāka liepiņa apaļas pīnes pātagai, ar kuru tik šmaugi uzlaist govij pa ciskām. Bet smalksnē nupat bijis kāds ubags lūku plēsējs: pieci seši svaigi liepkauli balsnī, krūmos atsviesti. Tās zaraini žepurainās pātagai nav lietojamas.

Vilies Jānis velti apstaigā visu klāni. Aiz ataugas kas spiedz un smejas. Viņš paiet un pašķir rūgteni smaršojošo melnalkšņa ceru. Ā! mārķā pie viksnas divi plunčojas. Tā viena ir viņa paša māsa Līna, kas tepat pie saimnieka ganos. Un tas otrs būs saimnieku skuķis. Tādi pliki skuķi ir gaužām pretīgi. Bikls un sakaunējies Jānis sviežas prom, cenzdamies neuzmīt sausiem knaukšošiem zariem.

Saules pielietā laukumīņā sausvieži gluži balti. Mīkstais, riebīgi smirdošais zeltiņš zied kupliem rozā bāliem ziediem. Tam Jānis palaikam met likumu apkārt, bet māte viņu lieto sāpošā zoba izbakstišanai, lai drīzāk izdrūp. Smaršo šajā sutoņā leknās lēdzekstes, gārses, papardes un vesels paklājs sīku meža puķu, kurām nosaukumu neviens nezina.

Nu atkal uzradies viegls vējiņš. Kļavas klusi plakšina platām lapu plaukstām. Oši sīki šalc, bērzi skurina savas spīdīgās, robotās plāksniņas, apšu puduris drebinās, it kā viņam vēl vienmēr saltu, bet pa vidu egles nopietni šņāc. Tikai likā goba, vienaldzīga un apātiska, iesnaudusies diendusā.

Uztraucēts spīdoliņš sāk tinkšēt tepat virs galvas. Tam tūliņ piebiedrojas otrs. Brēkdami tie pavada Jāni, lēkdami no zara uz zaru un reizēm nomezdamies tepat pa rokas tvērienam. Paziņas no agrā pavasara: tepat lielās lazdas zarā pielipināta viņu māja, apvāztam podiņam līdzīga, no sūnas cīpslām un tās driksniņām darināta, ar caurumiņu augšgalā. No paša sākuma Jānis vērojis šo celtni un ģimenes dzīvi tajā. Viņa norušķētā seja savelkas smaidā. Muļķīši — vai es jums ko daru... Bet putnu uztraukums ir saprotams: turpat pa vidu maisās četri mazuļi, pelēki, vēl neapsarkušām krūtīm un nespilgtiem melnumiem spārnu galos. Spodrām,

izbrīnītām acīm tie raugās savādajā radījumā tur lejā, vēl nejauzdami tajā savu lielāko ienaidnieku.

Ataugā ir daudz brīnišķa, ziņkāri kairinoša un izpētāma. Skaistumu — to Jānis vēl nenojauš, tāpat kā to dabā neredz itin neviens bērns. Pus saules vēl jāapskrien, tāpēc viņš traucas laukā no egļu un ošu pakrēšļa, pamezdam mazos tinkšētājus aiz sevis.

Caur mājām nedrīkst: kas zin, kāds no vecajiem uzcēlies, tad dienvida ceļojumam beigas. Tāpēc pusteciņus dodas ganību aplokam pāri, apkārt kartupeļu laukam, garām Bārīšu pļavai, garām pašu miežu laukam ar mežābeli netālu no mājām, pāri Briednieku izdegai ar vijgriezēm apaugušiem činkuriem un kailiem sausu dūņu lāsumiem, kas karsēdami viegli ieplok zem kājām.

Kreisajā pusē, kalnos aiz pusauga alkšņu krūmāja, lepni slejas Briednieku īpašnieka Šarlova kunga sarkano ķieģeļu divstāvu māja. Tā par sevi atkal ir brīnums, kas iedveš vieglu drausmu, līdzīgi Priežu kalna kunga pilij. Šaipus alksnāja, izcirstā dūksnājā, ap sārziem aug meža upeņes. Šajā laikā der apraudzīt, vai ogas jau nemetas melnas. Bet Jānim nav laika. Šodien atkal uznākusi kāre aiziet līdz lielceļam — līdz pašai robežai, pie kuras apmēram nobeidzas pazīstamā un tuvāk izpētītā pusaule.

Tas ir tāls un baigs ceļojums, veicams ar pukstošu sirdi, reizēm arī ar aizmurētu elpu. Vietām sūri smaršīgās vijgriezes ar dzeltenbaltiem ziedu cekuliem ieslēdz kā mežs, izdegas dobē nokāpjot, paceļas galvai pāri. Tad visa apkārtnē pazūd acīm, saules tveices vientulībā Jānis dzird, kā sirds baigi dungo ausīs. Un tad viņš atkal izkāpj lielā, līdzienā pļavas plankumā, kur pelēkajam smilgu paklājam cauri aužas sarkano sveķeņu, dzelteno ugunspuķu un zilo ziepžālīšu raksti. Visam šim jaukumam Jānim nav acu. Pieliecies, elpu aizmurējis, viņš manās pāri. Tā ir Briednieku pusgraudnieku pļava. No pusgraudnieku mājas viņpus lielceļam, pusversti aiz sarkanās kungu pils kalnā, šo vietu labi var redzēt. Sausmīgas bailes, kad tikai atkal neparādās uz ceļa sieva, kas, roku gaisā kratīdama, nikni lamā palaidni, pļavu nobradātāju.

Tūlīņ aiz Briedniekiem gaisā slejas milzīgais, melnais glāžšķūņa augums. Cauri savām lubām tas dien un nakti piekvēpina visu apkārtni sūriem dūmiem un kairinošu, skābenu stikla smaršu. Tik tuvā atstatumā tas izskatās vēl augstāks un drausmīgāks. Patlaban viņš tikai vieglus, pelēkus mākonīšus no paša čukura kūpina gaisā — tie redzami arī tad, kad Jānis laimīgi ticis līdz dārzam, kur baltalkšņu ataudziņa aizslēpj pašu glāžšķūni un Briedniekus.

Liepu dārzs ir viena no ievērojamākām vietām Ogļdeģu apkārtnē. Kas un kādam nolūkam viņu te stādījis sausā uzkalnī, pļavu vidū, to pat tēvs nevar skaidri pasacīt. Rindām kļavas, oši un ozoli, bet visvairāk tomēr liepu. Kociņi palikuši pusaugā, panīkuši — dīvainas izskatās apkrupušās, baltu sūnu apaugušās liepiņas. Dīvainās iztēlēs Jānim rādās

šis liepu dārzs un tā ierikotājs, par to viņš ganos daudzkārt stundām domājis.

Patlaban jau arī klāt šīs dienas gājiena gala mērķis. Pa labi gar Briednieku rudzu lauku, kur grāvmalas ciņos vēl spīd novēlojušās zemenes. Pāri pašu māju ceļam, kur tikai vienas sliedes ar pusriteņa dziļām grabām. Tālāk lielceļš met spēju līkumu, pār nedziļo grāvi viegli pāri tikt.

Lielceļš ir milzīgi plats un līdzens, atgādina uz sētas izstiepto mātes dzeltenbalto kreklaudeklu. Tikami basām kājām parušināt smalki sabraukto granti — tāda sajūta, it kā bradātu pa sakarsētiem mīkstiem miltiem.

Kaut kas pelēki pakūņojas aiz līkuma. Jānis žigli metas atpakaļ, suņu burkāniem pieaugušam grāvim pāri, divdesmit soļus pa pļavu, tad nokrīt aiz brūno kārklu krūma. Zāle te tik maza, ka galva nav jāpaceļ augšām, tāpat pa zaru starpu var pārskatīt lielu gabalu. Sirds atkal bungo ausīs. Kas tas pelēkais nācējs tāds varētu būt, un vai viņš nav pamanījis?

Bet tad šī pati bungotāja sirds saraujas pavisam maziņa un klusa. Ragana... Taisni tāda, kādu Jānis to iedomājas nomodā, kādu to mana krēslā kaut kur gar sienmaļiem ložņājam vai tumšā kaktā kvernam. Pelēka, sakumpusi, sirmu matu šķipsnām no lakata pār pieri, uz nūjas atspiedusies, paklibodama, vienu tarbu uz muguras, otru priekšā.

Nē — pamanījusi nav, neapstājusies aizklibo garām. Tagad labi saredzams lielais, likais deguns — Jānim šķietas, viņš redz arī to vienīgo, dzelteno zobu tālu pāri apakšlūpai. Un tad viņa vēl kaut ko murmina. Bur... ko citu cilvēks tā savā nodabā var murmināt?

Ragana ir garām. Tikai tagad Jānis atjauš, ka nosvīdis gluži slapjš. Sirds atkal attapusies un bungo ausīs. Arī bailes pamazām norimstas. Nule pieredzētais pamodina grāmatās lasīto... Pilns mēness apspīdēja viņu uz Rojala plača pie savas mātes kūpošām kaulu atliekām... Tas ir stāsts par raganas meitu, kas kļūst par laupītāju virsnieku, lai atriebtu savu nobendēto māti. Tā, tur grāmatā, nav bijusi īsta ragana kā šī te, bet kā viņa to atriebja...

No Briednieku puses dārd rati. Brauc uzpircējs, augsti piekrautu ratu priekšā iegāzies, kājas malai pārkāris. Aiz muguras viņam liela, sienu piebāzta tikla ķīpa, bet uz tās sapītām kājām piesiets metājas mazs zelta-brūns gailītis. Nabaga putniņš! kā viņam kājas žņaudz, un kā viņam sāp...

Bet arī žēlabām nav laika. Brauc atkal no tās pašas puses. Tagad rīboņa pavisam citāda. Siki smalki klab, riteņi švīkst, vērpjas putekļu mākonis. Tad gar Briednieku rudziem iznirst divjūgs ar brūni baltiem lāsumotiem zirgiem, mazliet līdzīgiem Jāņa Piektaļai. Kučierim uz bukas mētelis balta misiņa pogām. Ratos ar nolaištu apjumu lielmāte vai freilene baltā putekļu uzpletnī, zaļu saulsargu pār galvu. Pakaļā uz atspērēm

piesiets liels koferis ar tādām pašām pogām kā kučiera mētelim. Arī putekļu kārtai cauri ratu tumšzilais lakojums laistās kā stikls.

Tikai pāra acumirkļu ilgst šī brīnišķā parādība. Slaidā lokā nopliukš neredzēti garā pātāga, putekļu mākonis nu saplok aiz Mežteteru kalna. Mute Jānim aizmirsusies vaļā, acis vai ārā lec no dobuļiem.

Keipenes kungi — — kas tos lāsumotos zirgus še nepazīst. Visus viņi pazīst. Lielās muižas Zelmera treknos melnos, kuriem allaž putas ap sakām. Zādzenes straujos sirmos ar lielajām, stāvajām ausīm. Populārais Krapes barons brauc vienjūgā, nodilušā mētelī, kučieri blakus nosēdinājis... Daudz brīnišķa redzams no brūno kārklu krūma slēptuves.

Bet tagad Jānis piepeši uztrūkstas no iedomas tāliem aizmaldiem. Saule jau labi aiz muguras. Krūma ēna pastiepusies uz ceļa pusi. Pulkstens droši vien jau būs ap trijiem. Jānis uzlec kājās un dodas atpakaļ uz mājām.

Gaiss pret sauli vēl vibrē kā stiklotām stīdziņām. Klajumā svelme liekas mazāka — rāms vējiņš sausina pieri un paduses. Jānim prātā, ka vecie jau uzcēlušies un brāziens atkal nenovēršams. Bet tas vēl tālu kaut kur priekšā, savam liktenim tā kā tā neviens nav izbēdzis. Pa ceļam vēl jāpamet likums Mežteteru pļavā līdz klajumiņam aiz lielās blīgznas. Te nav daudz ko baidīties: pļava kārklu krūmiem biezi pieaugusi, un Mežteteri tālu, aiz kalna. Nekur citur nav atrodams tāds brūnā bišu dāboliņa lauks kā šajā Mežteteru pļavā. Neviena bite te nepiemetas, lai gan viss gaiss san un ņirb miljoniem spārnotu kukaiņiņu. Kājas mīksti slīd pār brūno klāju — tas ir tāpat, kā kad ar roku glauž samta gabaliņu mātes skapī. Kā veltenis biezi saaudzis — tā vien tiktos paņemt aiz stūra, noplēst gabalu un aiznest līdzī... Un laukmalas grāvī, jau pret Vikuļu pļavu, jāprauga vēl nesen uzietais gulbeņu cers. Pilns lieliem, ziliem ziedu pūšļiem, kas apmāc lapas un jau pa gabalu spīd pretī kā nezina kāda dārznieka stādīts un laistīts. Tā ir lepna puķe — nevienu zaru Jānis līdz šim nav uzdrošinājis tur atlautz.

Vēl pa gabalu viņš atskatās uz zili staraino izcilni aiz smilgu činkuriem un dzeltenziedaino viķu kopām. Atvērsdamies skats pārslīd Mežteteru ataugai ar baltām bērzu apmalām un lietus sargam līdzīgu liela koka virsotni augstu pāri. Tālāk Auzānu egļu ataudziņa, kur šopavasār bij zināmi deviņi pelēko strazdu pērķļi. Vēl tālāk Jaunvagaru otrā atauga, kurai kā sprogaina gaišzaļu dzīparu josta visapkārt lazdu krūmājs. Aiz tās uz stacijas pusi aizstiepjas pļava ar retiem bērziem un milzeņa melnalkšņiem gar to pašu tērci, kas tek cauri arī Jāņa ganībām. Tikai no šejienes viss tas labi pārskatāms — tur nolejā atauga kā mūris priekšā.

Nu Jānis ir atkal uz ceļa un pusteciņiem diebj mājup. Arvien tālāk aiz muguras nogrimst nupat skatītā brīnumu pasaule ar viņas pārsteigumiem un uztraukumiem, ar ziedu spilgtumu, saules ņirbām un kukaiņu sarnoņu gaisā. Tuvāk slejas mājas skurstenis virs izpelēksnējuša skaidu jumta, iznirst puķu dārziņa nošķiebusies zediņu sēta un pagalmis, kur bēris jau

slaista galvu un tēvs likājas ap ratiem. Pelēkā, apnikusī ikdiena, šaura un netikama pēc tā plašuma un spožuma, kas nupat skatīts.

No kūts iznākusi, māte padraudē ar roku.

— Velciet nu, velciet žiglāk! Nu jau atkal visu laiku apkārt nodauzījies. Rītos, tad no migas laukā nevar dabūt. Tīrā nelaime no puikas!

Mātes rājiens nav bīstams: šitas pērkonis rūc, bet nesper. Ka silē nav pietiekoši smalki sakapāts, ka vistas atkal kāpostus izcecējušas, ka labāk būtu paravējis tos palikušos vagu galus, ne dauzījies, blēņas darīdams, nezin kur pa pasauli apkārt — tā veca dziesma, pat klausīties nav vērts. Jānis tomēr izliekas, it kā nopietni ņemtu mātes sprediķi, bet slepus pablenž sāpus: ko tēvs?

Robežnieks aizjūdzis zirgu, patlaban vēl uzliek grožus. Kā allaž pēc diendusas saīdzis, sarūdzis, mātes darīšanās nemaisās. Apķepušos ratos mēslu dakšas četriem spožiem zariem. Koka assgali darvu notecējuši, no vakar un aizvakar jau uzvandītās kūts nāk slāpējoša smirdoņa. Melni mušu bari vīciņo apkārt, metas uz rokām, lien ausīs. Pašā sētsvidū cūku vāļājamā dobe ar sazulgušiem dubļiem. Bezdelīgas iespiegdamās laideļas līdz pat zemei.

Tā pati vecā, pelēkā, apnikusī aina. Nezin kāpēc sirds ir tik smagi grūta.

Bet tad Jānis atkal ir savās ganībās. Attrenc teļu, kas pa vari laužas iebizot ataugas alkšņos. Lielās govis sabridušas pusizsusējušā linu mārķā, mērcē astes dubļos un, dundurus atdzenādamas, vīco pa vieniem, pa otriem sāniem. Pirmajā pēcpusdienas stundā tas vienīgais atļautais glābiņš.

Jānis ir izlaidies uz vēdera zālītē. Elkoņus zemē, zodu plaukstām atbalstījis, vēro, kas te rāpo, mēģina celties spārnos un atkal krīt zemē. Citam prātā nenāk, cik daudz redzams arī šajā, izplestām rokām apņemamā laukumīnā. Šī pati govīm neēdamā māleņu lapa — nemaz nav lapa, bet Ņeipenes muiža. Un nolauztās smilgas baltais stiebrs nav nekāds stiebrs, bet lielceļš. Ugunssarkanā anniņa kniepadatas galviņas lielumā, tas ir Ņeipenes kunga divjūgs ar sarkanbalti lāsumotiem zirgiem...

Karsts, pretīgi smakots dvašas pūtiens taisni pakausī satraucē Jāni... Tā atkal ir uzbāzīgā Otaļa — izkāpusi no mārķa apošņāt, kāpēc viņas gans te tā tik ilgi gul.

— Vai tu iesi, pagāna lops!

Bet Otaļa tikai noskurina platās plaukšķošās ausis un dusmīgi nošņācas. Ar naidu te nav līdzams. Jānis atliecas un pakasa tolo pieri. Tad viņa lēnām iet atpakaļ uz mārķu, platiem, dubļainiem nagiem knakšīnādama, asti vēcinādama. Jānis var turpināt savu redzējumu.

Anniņa ir norāpusies no stiebra, sarkanais punktiņš vēlreiz paspīd zālē. Bet viņas vietā pa smilgu no viena gala uz otru tekalē maza, melna skudra. Tātad nu tas ir Ņeipenes kunga divjūgs. Uz bukas Jānis pats, un viņam mētelis ar balta misiņa pogām. Un gara pātaga, kas tik lieliski pliuks gaisā. Kučieris — nē, kāpēc kučieris... Pats Ņeipenes kungs viņš

ir. Balts putekļu mētelis viņam mugurā, viņš sēd atzvēlies spīdošos ratos.
Viņš brauc uz Rīgu...

— Jāni-ii

Kā zemes pikas trāpīts, Jānis pielec kājās. No ciniņas šķērsām pār kalnu brauc lēvs ar mēslu vezumu. Kaut ko rāda ar roku lejā, Jānis skatās, skatās — beidzot attopas. Nu kā tad, — atkal! Aitas caur sētu salīdušās pļavā, pelēkās muguras vien laukā no smilgām.

Dusmas acumirkļi pārmāc un izkļiedē visās jaukās fantāzijās. Kā vējš Jānis drāžas turp, pa ceļam paķerdams divus trīs sprungulus. Kājas notriekt tādiem velniem, vairak nekā!

Bet aitas, briesmas manījušas, ar lietu likumu izāmauc alpaka], sētai cauri, un tikai drošā atstatumā paliek, ciešā pūlī suspiedušās, kaklus sastēpušas. Metamo aiz muguras paslēpis, Jānis mēģina pielavīties tuvāk. Dabss viņam tikusi oplam mīlīga un sulda.

— Ailiņ... ailiņ... a-āiliņ!

Bet tās nav no vakarējām. Līpas vien nokūst, kad viņas pazūd ataugas alkāņos. Dzirdams, ka atklīdušie jēri skali brēc.

Pārskaities un aizelsies Jānis pašreiz sprungull uz to pusi.

— Pagaid' tik'! Gan es jūs gērēšu. Ak, kā es jus gērēšu!

Jāņu nedēļa ir klāt, bet sausums un karstums nemitas. Dienu pat pakrēslī nekur nav glābiņa, naktī tvanains smagums slāpē elpu.

No paša agrā rīta līdz vēlai pēcpusdienai svelmē tā, it kā saniknotā saule gribētu vārgo zemi sakausēt vienā cietā pikā. Gludi nomīdītā olnīcas celiņā, iztirītos papuves grāvjos — katrā zāles klajā zemes plankumiņā redzams tūkstošu plaišņu tīkls, papuvē zirgam mietiņš tikai ar smagu bērza vāli kā klonā iedzenams. Akai ūdens ierāvies pašā dibenā, vinda jānostumj līdz pašai mēlei, un arī tad var izvilkēt tikai pusspaiņa mālaina ūdens. Jau vairāk dienu lopus nevar pietiekoši padzirdināt. Mārka dibenā plienaini dubļi — izslāpušās govīs sakrīt ap pustukšo sili sētsvidū un acumirkli izlok to sausu. Tad noelšas un lielām, vaicājošām acīm veras savā saimniecē, kas nāk ar slauceni, galvu nodūrusi, smagi, karstuma un bēdu nomākta.

Ustubos redz laiski slaistāmiešus puskailus cilvēkus. Arī Jānim gribētos nomest kreklu, kas tveicēdams un dedzinādams līp pie sviedrainās muguras un paduses noēd jēlas. Bet vecajam Robežniekam atkailināta miesa ir grēks. Pašam viņam pat krekla apkakles podziņa nav atpogāta, strīpainās pakulu bikses tāpat siksnu sajoztas. Bieži viņš redzams sētsvidū vai laukā saliktām rokām, pret debesīm paceltu seju un dziļu izmisumu asarotās acīs. Viņš ir piedzīvojis sauso vasaru un tagad atkal jauš tās pašas drausmīgās iezīmes. Pār mežu ielokiem Vidzemē un tāpat Kurzemes pusē ceļas balti dūmu vāli, augu dienu debess kā zilganu plēvi pārvilka. Jau vesela nedēļa, ka gaiši no rītiem vairs nedzied, bet suņi gaudo caurām naktīm. Svētdienas vakarā Robežnieks Auzānu pusē ir dzirdējis dzērājus bļautāmiešus, bet mācītājs baznīcā atkal nikni rājis par diviem jaunpiedzimušiem bandu bērniem. Norādījis skaidri, ka sausums un viss tas posts ir dieva sodība par ļaužu grēkiem un nelietībām, kas aug augumā.

Gluži kā toreiz... gluži tāpat — Robežnieks to vēl it skaidri atceras. Tas kungs neļaujas apsmieties. Seja Robežniekam kļuvusi vēl kalsenāka un zilganāka. Acīs kvēlo nikns īgnums, kad viņš tās pavērš uz Ustubiem, kur sievietes vazājas bezpiedurkņu kreklos un līdz ceļgaliem kailām kājām.

Pirmdienā pirms Jāņiem Jānis ar saviem lopiem jau no četriem ganos. Tikai stundas trīs kaut cik var glābties no karstuma un mūdžiem. Dusmīgi šņākdamas, lāgiem noīdēdamās, govīs mēģina vēl kaut ko salīdzīt plikajās, brūniem lāsumiem izdegušajās ganībās. Pat neēdamās mā-

leņu lapas un činkuri ap izmetumiem nograuzti līdz zemei. Ap septiņiem viņas saskrien mārka dobē, grūž purnus pelēkā sadangātā muklājā, kur staipās nosprāgušas vardes, tad saceļ galvas pret mājām kalnā un nežēlīgi, neizturami mauj. Un kaut kur aiz ataugas neskanīgi un dobji viņām atsaucas tāds pats nejauks, aizsmacis koris. Saimniekiem kalnā visas akas sausas, jau trešo dienu viņi ved ūdeni no desmit verstu tālās Daugavas.

Ap astoņiem lopi jau paglābušies ataugas alksnājā. Govis laiski kustina astes, laikam maz vairs sajuzdamas kodienus, lai gan slapjās muguras mušu un treknu dunduru melnas nolīpušas. Aitas sagulušas ciešā blāķī, elsojot viņu karnie, iekritušie tukšumi dziļi un drebulīgi cilājas.

Ganam tagad nav darba: dzenamus tos lopus tagad grūti dabūt laukā no krūmiem. Jānis sēd turpat, muguru pret egli atspiedis, ceļgalus rokām aptvēris, snauž. Vakarnakti istabā vairs nevarēja glābties — visi trīs viņi gulēja sētsvida maurā, galvām pie puķu dārziņa zediņiem. Bet kas tur par gulēšanu, kad odu apkārt pilns gaiss, pilādzi sienāži čirpst un lāgu lāgiem satraucē nejauks pūces ķerciens ataugā.

Neviens putns vairs nav dzirdams ataugā, pat parastā koku šalkoņa baigi apklususi. Viņā galā aprauti, paklusi iesvelpjas vālodze. Bet tā visas šīs dienas melojusi, vērts nav klausīties viņā. Bezdelīgas laidelējas tepat virs zemes. Mušas lien un lien pie kājām un bezkaunīgi, neatvairāmi dzeļ. Citkārt visas šīs zīmes varētu vēstīt lietu, bet tagad tas liekas neticams un neiespējams.

Kad Jānis pēcpusdienā dzen savu gurdeno baru pa olnīcu lejā, atauga ir atdzīvojusies. Svešādi, tumši šņāc, lai gan lapas un šmaugo zaru gali tikko pamanāmi kustas. Saule pavisam iegrimusi dūmakā, kā sarkana nestarota ripa viņa draudīgi zviln pāri zemei.

Vecais Robežnieks ir atvedis bērō, bet tagad vilcinādamies tur pavadā un ļauj viņam plūkāt balto dāboliņu olnīcā. Brīdi gaisu vērojis, noņem kaklam aplikto pinekli, sapin un nomauc apaušus.

— Būs negaiss. Dievs lai ir mums žēlīgs.

Māte ir turpat. Saņemtām rokām bažīgi vēro savādi piedugušo apvārsni.

— Kad tikai nu krusa vien neuznāktu. Šitādā laikā, tad ir labāk, kad nemaz nelīst.

Robežnieka pusviru mute sacērtas ciešāk kopā, apakšējā lūpa mēģina pieskarties augšējai. Balss skan vairāk no krūtīm nekā no kakla.

— Labāk vai sliktāk — tas nestāv mūsu ziņā.

Māte nekad nav drikstējusi vārdu iebilst pret šādiem negrozāmiem spriedumiem. Tomēr neizklīst rūpes un ļaunais paredzējums. Viņa vēro, kur Jānis ar savu pulku patlaban pazūd ataugas stūrī.

— Nevajadzēja dzīt tos lopus laukā.

— Cik te tālu. Sadzīs, ja lietus būs klāt.

Ap četriem saule ir pavisam pazudusi. Lāgu lāgiem gaišāks plankums tumšzilā dūmakā apmēram norāda vietu, kur viņa atrodas. Atauga nešalc

vairs. Neviens putns neaizčirpstas. Bezdelīgas paslēpušās savā nopārē. Arī sanoņa gaisā noklususi. Dunduri kaut kur aizskrējuši, egļu stumbri zem biezā skuju aizklāja mušām melni nolipuši. Mūdžu nevajātas, govīs tomēr nemierīgas, bieži ceļ galvas uz māju pusi un bažīgi id. Aitas ciešā pūlītī spiežas govīm pa kājām.

Jānis mana drausmu nojautu visapkārt. Arī viņam baigi, viņš turas pie sava ganāmā un, tāpat kā govīs, skatās uz māju pusi. Ap puspieciem piepeši vakaru pusē tiek dzirdama dobja dunoņa. Tā veļas tuvāk un tuvāk — nav lāgā saprotams, vai tas ir gaisā, vai pati zeme dreb. Tad kalnā saimnieklaucos vecā, pelēkā egle spēji saliecas uz šo pusi. Platās skuju pleznas sastiepjās kā spārni, kas tiektos laisties lejup. Acumirkli vēlāk brāzma ķer arī ataugu — iestenēdamās tā visa saliecas tāpat kā egle tur kalnā. Nezin kur radušies, tumšajā blīvā tepat virs galvas izpeld virmojoši mākoņu vāli, bet tiem pakaļ veļas melns, mutuļojošs jūklis, ko skalda baltas, asi lauzītas zibeņu švītras. Atauga krāc, krakst un gaudo tik stipri, ka pērkona ribieni atsevišķi nav sadzirdami. Visa pasaule liekas savērpusies baismīgi verdošā mutulī. Gaišais mākoņu vāls nozudis, no vakariem veļas darvas melns negaiss ar dzeloši spalgiem zibšņiem. Tumst, it kā saule jau nogājusi un nakts māktos virsū.

Māte ir izskrējusi olnīcā, vēcinās rokām un laikam kaut ko kliedz. Bet lopi sapratuši paši. Pirmās sāk joņot aitas, tad pakaļ lielie lopi. Jānis nevar tikt tiem līdzī. Mutuļojošais viesulis reizēm cērtas mutē un aizspiež elpu ciet. Puskalnā jau sāk sviest acīs sīkas lietus šaltis, asas kā smilkšu saujas. Vecā, smagā Piektaļa tikko ielīgojusi kūti, kad vējš aizcērt durvis un pār sētsvidu sāk joņot balti, sīkos putekļos sakulti lietus mutuļi.

Jānis ir ietupies gultas kājgalī, istabas tumšākajā stūrī. Plāno sedziņu līdz kaklam savilcis, ausis plaukstām aizspiedis, pusviru acīm vēro, kā bez aprimas laistās logā. Ārā dārd un brakš, māja līgojas un knakš visos pakšos. Tēvs stāv iepretī logam, rokas viņam saņemtas, lūpas kustas bez skaņas. Māte atkritusi uz plīts, ceļgaliem aptvertām rokām zemu noliecas ikreiz, kad ass pērkona dārdiens, logu skandinādams, īsi un asi nospraukš šķietami tepat aiz sienas.

Bet tad arī Jānis atņem rokas un sāk klausīties. Pirmā sīkā lietus brāzma ir pāri. Dīvains sniega putenis uznācis vasaras vidū. Viss gaisis kūp baltām vērpātām, sprakstoši cērtas logā un kapā visu sienu pret vakariem.

Plaši ieplestām acīm māte veras laukā un novaid:

— Ak kungs! Krusa . . .

Minūtes piecas tā sprakst, ne ilgāk. Krusai līdzī aizvirzās arī pērkona dārdi, tikai zibeņi vēl šaudās atpakaļ, apliedami kūts sienu dzeltenām plīvām. Nāk balta lietus gāze, — vējam pamazām norimstot, dzirdams, ka plīkš un čurkst, no jumta kā bālgans palags veļas zemē. Apakšējās rūts izplēstam stūrim aizlipinātais, skaliņiem aizspraustais papīra stūris atmērcēts vaļā, ūdens sīkā straumē tek pār palodzi un pamazām pārstiepjās grīdai pāri līdz pat siltajam mūrim.

Ap pieciem negaiss ir pāri un Robežnieki steidzas ārā. Īsā brīdī viss

Dobuļi ganībās ūdens pilni — pat gluži līdzēnā vietā žļaukst zem kājām. Govis domīgi ošņā pie akmeņiem satriektās krusas skrīnes un nesapratnē nopurina galvas. Mārks līdz malām bālgani mālaina ūdens pilns, pat caurteku tērcē atdzīvojusies kā agrā pavasarī, sīku, čurkstošu straumi virza sētai cauri ziedainā pļavā.

Vējš ir skaudri dzestrs un kļūst arvien stiprāks. Bet Jānis nevar novaldīties: pārāk vilinošs šis ūdens pilnais mārks. Stripainās bikses nost, pakulu kreklu nost — elsdams un pūzdams viņš brien mārķā, kur viducī ūdens sniedzas līdz padusēm. Govis sanākušas apkārt un izbrīnā skatās, kā viņu kungs un saimnieks, stenēdams un zobus klabinādams, plunčojas tur, kur viņas pašas pirms pusdienas nevarēja atrast pilienu ūdens, ko nodzerties.

Pat šajās ganībās vasaru pa laikam notiekas visādi brīnumi.

Vecajam Robežniekam atkal gadījusies peļņa. Parastā peļņa trīs četras reizes gadā, kad glāžkungiem pudeles vedamas. Šoreiz tas gan ir tikai uz Stukmaņiem, Kenna pomeranca darītavai. Bet, ja izdodas bez klizmām, pa divi dienām un nakti četrus rubļus var nopelnīt. Gribētāju visas apkārtnes rentniekos, pusgraudniekos un nabadzīgākajos saimniekos daudz. Bet Robežnieks nekad nav atteicies pat viskarstākajā darba laikā un nekad nekaulējas par maksu, tāpēc viņam allaž priekšroka.

Otrdienā, tūliņ pēc lielā lietus, viņam jābrauc. Lopus mājās sadzinušam, Jānim pa dienviada laiku jāiet palīgā vezumu piekraut. Māte stāv klāt, kamēr viņš mazgā muti, un neatlaižas, kamēr arī tik nepatīkamais kakla un ausu izmazgāšanas darbs kaut kā paveikts.

— Norušķējies kā sivēns. Tāds tak nevar kungiem acīs līst.

Tēvs jau pirms pusdienas aizbraucis: bērīm vienai priekšējai pakavs nokritis, tas Briednieku kalējam piesitams. Arī ceļa kulīti māte nav iedevusi līdzī, jo pienu tikai nule vēl paspējusi sasildīt. Pati uzmauc cepuri ar pārlauzto nagu Jāņa baltajiem, gari noaugušiem matiem un piekodina sveicināt visus kungus, ko sastop. Pamāca vēl, kā klusiņām, nekāsējot un nekā nelūrējot, pamanīties garām Briedniekiem, kur nikni suņi.

— Tu jau nekur nevari. Tev jau visur savas acis jābāž iekšā. Profesors kāds nav! Tā kā tu man šodien nekur neblandies apkārt — uz govju laižamo laiku kā mājās.

Drošības labad sameklē skaidienā lazdas nūju un iedod to. Pukstošu sirdi Jānis dodas vilinošā, bet bīstamā gājienā.

Līdz Briedniekiem tikai kāds divjūgs pabrauc garām, mazliet dubļus uzšlakstīdams Jāņa jaunajām biksēm. Cepuri viņš nepaspēj noraut no galvas — tā ir tik neparasta procedūra. Bet, liekas, nelaime ar' nav tik liela: tikai kučieris viens pats, kungus uz staciju aizvedis, brauc mājās.

Gar Briedniekiem izdodas laimīgi: Jānis paraujas aiz dadžu krūma, kamēr abi suņi, divjūgu pieklājīgi pavadījuši, iejoņo atpakaļ sētsvidū

aiz mājas. Bet mātei Jānis nav stāstījis par savām vislielākajām bailēm: ja nu gadās iznākt tai sievai, kas viņu viņdien lamāja, pļavu bradājam ieraudzījusi... Taču laimīgā kārtā arī tā nav redzama. Aizturētu elpu un slapju pieri Jānis pamanās garām šai bīstamajai vietai.

Pie smēdes tēvu vairs neredz. Ādas skotelē, melnu seju, piekvēpušām ūsām un briesmīgi baltām acīm Švehheimers nāk laukā. Jānis manās noraut cepuri un pasaukt savu labdienu. Kalējs laipni atņem, melno ķepu pa zaldātu modei noļukušai, caurumainai platmalei piesviezdams. Lai kam tēvs jau informējis par Jāņa nācienu.

— Ej tik tu uz kaln. Tav tēv jau ir pie to pudel.

Turpat jau ir arī ceļš uz tā saucamo kalnu. Ziņkārām acīm apkārt lūkodomies, Jānis steidzas gar parku un brīnās, ka liepas nemaz nav tik lielas, kā no tālienes izskatās. Pa stumbru starpu redzama kungu māja balti krāsotiem logiem un aizvirtņēm. Pretim nāk četri vācu puikas jeb kolnisti, kā viņus te saukā. Kājām visi četri klabina koka tupeles, melnās mutes tāpat klabina nesaprotamo vācu valodu. Jānis pārmanās uz otru pusi ceļam un sveicina kungus. Tie liekas viņu nemaz neredzējuši. Bet tad tas garākais atgriežas un stingri novaicā.

— Ē, puik, kur tu iet?

Jānim visas kājas notrīs. Padevīgi atgriezies, sausu muti viņš sīki referē sava nācienu iemeslus un mērķi. Tas liekas apmierināts, pamāj ar galvu.

— Labs ir — tu var iet.

Arī šī klizma laimīgi garām. Ceļš nokaisīts stikla drumslām un asām saplēstu kausējamo podu šķautnēm. Jāņa basajām kājām jāuzmanās, ka nesagriež. Arī pats glāžšķūnis tuvumā neizskatās tik drausmīgs kā no ganībām. Īstenībā tur ir tikai divi kopā saslieti lubu jumti no zemes triju baļķu augstumā, tādām pašām lubām aizjumtiem galiem. Melni melns nokvēpis dūmiem, kas kūp laukā pa visām lubu spraugām mugurā. Rūgtena kvēpu un tikami skābena stikla smaka jau pa gabalu un pret vēju plūst pretī. Melni nodūmojušu zvirbuļu mākonis, nejauki čiepstēdams, vīciņo gaisā un krīt atpakaļ. Tālāk rindā gar ceļu aizstiepjas pudeļu pūtēju mājokļi, sešpadsmit vienādas mājeles ar tieviem skurstenīšiem un kūtiņām aizmugurē.

Pa pirmo ieejas caurumu no šķūņa patlaban izlien klibais Brempelis ar koka kāju, koka tupeli otrā. Skoteli apsējies, ar visām kuplajām ūsām balts noputējis, daudzot sīkās picinās svešzemes plienakmeni, ko lieto kausējamo podu pagatavošanai. Brempelis ir tēvam draugs — reta reize, kad nepienāk aprunāties un palielīties, kāds bagāts cilvēks viņš bijis Iršos, pirms nelaba kaulu slimība noēdusi to kāju. Jānis norauj cepuri, Brempelis, pasmaidīdams un laipni ar galvu pamezdams, paceļ savējo pretī.

Bēris izjūgts mielojas pie nomestā siena kušķa — Jāni ieraudzījis, laipni nobubina. Simts pudeļu tēvs jau viens pats iznesis un noguldījis rindā zālītē. Noliktavas durvis plaši vaļā, tēvs parāda Jānim, no kuras

grēdas ņemams. Pats viņš grābj pilnas rokas un vēl padusēs sprauc, Jānis nedrīkst vairāk kā četras: par katru saplēstu piecas kapeikas no peļņas nost.

Tas ir interesants darbs. Vēl interesantāks, kad tēvs liek Jānim palikt ārā, šķirot pudeles un kraut rindā. Stukmaņos ar to vismazāko plīsumiņu neņems pretī — ierakstīs vēstulē, un te — piecas kapeikas par gabalu nost. Robežniekam acis jau gadiem vājas, bet Jānim viņas kā jaunam vanadzēnam. Lepns, ka spēj kaut ko labāk nekā tēvs, viņš tup uz ceļgaliem, vispirms izgroza katru pudeli pret sauli, tad uzmanīgi nogulda pie citām.

Tūkstots divi simti — tādā atlijušā ceļā vairāk nevar kraut. Skrīvera jaunskungs no kantora atnācis pārlūkot kravu. Plānos, baltos svārciņos, saskrullētām ūsām un kušķīti zem apakšlūpas, čikstošām kamašām palet garām, tēvam pamezdam ar galvu uz Jāņa pusi.

— Ā! zellis jums atnācis palīgā.

Tēvs pasmejas.

— Tas mans brāķers.

Jānim karsts noskrien pār muguru. Un to viņš nesveicināja. Novērojis, kad kungs iznāk no noliktavas, viņš pielec kājās un ceļ cepuri. Bet tas tikai papirdz dzeltenos, nepareizi saaugušos zobus un slēdz durvis ciet.

Tēvs tup uz ceļiem ratos, augstā, kantainā lubu kurvī, un kravā salmos Jāņa pasniegtās pudeles. Tas ir ārkārtīgi rūpīgi strādājams darbs. Gadās, ka mazāk piedzīvojušiem desmit pudeles sašķaidās pret ratu duļļiem — tad liela peļņas tiesa vējā. Robežniekam saplēstu nekad nav bijis vairāk par divi trīs.

Tūkstots divi simti — tur ir ko nolocīties. Bet Jānim nav grūti, jo tēvam šādās reizēs mēle parasti atraisās. Pudelēm tankšķinādams, salmus čaukstinādams, stāsta par saviem braucieniem jau pirms desmit gadiem, vecā Greinera laikā. Visu Vidzemi un Kurzemi viņš izbraukājis. Bijis Rīgā, Cēsīs, Valmierā, Valkā, Jelgavā, Bauskā, Biržos, Poņevežā... Redzējis Gauju un Lielupi, braucis gar Suntažiem un pa Kangaru kalniem, pa mālainajiem Zemgales ceļiem, kur mežu nav, tikai baltas bērzu birzis un svešādi vītoli apaļiem lapotņiem. Visādas dēkas viņš piedzīvojis gan leišos, gan ar Rīgas žuļikiem. Šāra un Kaviceļa pagrabmeistars viņam draugs, katru reizi tas ir pacienājis ar prāvu šnabi — vienreiz, kad gadījies pildāmā laikā, pat veselu tējas glāzi viņa iznesis laukā. Tas ir brīnišķīgs dzēriens, vēl tagad Robežnieks garšu var atjaust mutē.

Jānis nepalaiž nevienu vārdu. Visu dzirdēto viņa fantāzija pārvērs uzskatāmos tēlos un ainās. Tēva stāsti ir tikai viela, ko viņš vēlāk, neskaitāmas reizes atcerēdamies, izveido savādi. Domās viņš aplido visas tās vietas, kur tēvs bijis. Bet, kad tad dažkārt sāk pats aptēlot, kāda izskatās tāda Poņeveža vai Valka, tēvs klausās, klausās, līdz acis sāk dusmīgi zibēt.

— Kur tu to esi rāvis? Nē — kas to nelieti tā iemācījis melot! Dieva vārds, labu galu tāds neņems . . .

Tēva augums tepat līdz ceļgaliem jau redzams kurvim pāri. Lejā vairs tikai beidzamā pusrinda pudeļu — Jānis ir nolocījis gluži mīksts. Piepeši tēvs it kā sastingst un veras kaut kur, pāri Jāņa galvai. Lielā bijībā nočukst:

— Lielmāte!

No kungu mājas nāk liela, korpulenta dāma — Greinera atraitne, visas šīs bagātības īpašniece. Viņai mugurā sarkans uzvalks, pleciem uz-mests balts adīts lakats, kājās baltas zeķes ar spīdošām kurpēm. Mati galvvirsū sagriezti augstā mezglā, vaigi sarkani, kā pie plīts nokaitēti, spīd prāvi, mazliet nepareizi saauguši zobi. Stikla drumslām, salmiem un visādu lauzu piemēsnotā pagalmā pret šķūņa melno fonu tā ir tik brī-nišķi cēla parādība, ka arī Jānis sastingst un drošības labad aptausta, kur īsti patlaban atrodas cepurei nags. Bet lielmāte novēršas aiz šķūņa, abiem pudeļu krāvējiem acu neuzmetusi.

Robežnieks pat tagad vēl neuzdrošinās runāt skaļi.

— Tā ir laba lielmāte.

To Jānis jau tik daudzkārt dzirdējis — tikai to ne, ar ko viņa ir laba. Laikam ar to, ka ļauj tēvam šad tad nopelnīt četrus piecus rubļus.

Pēdējā pudele ir iekrauta. Robežnieks ņemas labi noblīvēt visu sal-miem un pamatīgi nosiet — vaļīga iekrava pudelēm visbīstamākā. Jānis palaikam izlieto šo gadījumu vissvarīgākajai ekskursijai un virzās uz fabrikas ieejas caurumu. Līdz ar dūmiem viņam pretī plūst kausējamo vielu smaka, krāšņu sprēgoņa un stikla šķindoņa. Slāpējoša svelme murd laukā kā no elles rijas.

Basām kājām te iet — liela pārgalvība. Visgarām stikla skambas, dažā kaktā veselas gubas. Klabēdamas ņirkstēdamas bradā skrejzēnu un pūtēju koka tupeles. Milzīgā ķieģeļu un mālu krava ar žilbinoši balti liesmojošiem krāšņu caurumiem slejas lubu celtnes vidū. Puskaili, no-liesējuši, pelēki pūtēji mērc savas caurules baltajā liesmu virsmā citiem nesaskatāmos kausējuma podos. Izceļ balti kvēlojošas masas bumbu, slaida pusloka vēciņā liek tai izstiepties ovālai, tad iegulda pāršķeltā formā turpat zemē. Citam forma pašam ar kāju savāžama — tas pūš, riņķī griezdams, un pēc dažiem mirkļiem izvelk jau gatavu trauku. Citam pie formas tup savāzējs zēns, kas ikreiz ieliek tur iekšā īsu salmiņu. Katru pudeli sagaida skrejzēns ar mazu silīti. Ar slapju pusdzirkli no caurules atgriezta, pudele noklākš silē un steigā ceļo uz apdedzināmās krāsns tuvieni.

Gaisma te ieplūst tikai pa lubu šaurajām spraugām. Divdesmit pūtēju krāšņu kvēlē lokās kā drausmīgas elles rijas kūlēji. Skrejzēni, nokvēpuši melni līdzīgi zvirbuļiem lubu jumtā, pa krēslu šaudās turpu atpakaļ.

Jānis stāv, tumšākā nomalē piespiedies. Dienām viņš vērotu šo svešo, drūzmaino fabrikas jūkli, kur skrejošas ēnas jaucas ar krāšņu sarkanās atblāzmas švītrām. Bet jāpagūst taču uzmet acis visam, kas te pievilcīgs

katrā kaktā. Sirds uztraukumā stipri sit: viņš nezin, vai svešam te vispār brīv ienākt. Un tad viņam bail, ka neiemaisās pa kājām vai ka kāds atkal nesāk iznerrot un biedēt. Tomēr kārdinājums pārāk liels — viņš zogas pa krēslu tālāk, visai milzīgai telpai apkārt. Apkārt kausētavām, no kurām biezi dūmu vāli veļas augšup jumta čukurā. Apkārt malkas grauzdētavai, no kurienes divi ādas skotelēs un cimdos ar dzelzs ķekšiem rauj laukā brūnas, smirdošas pagales. Garām atdzesinātai trauku apdedzināmai krāsniņ, no kurienes kāds sniedz laukā baltas, skanošas pudeles, lai zēni tās rūpīgi sakrauj taisnās grēdās.

Zemē te mētājas tik daudz dārgu mantu. Starp citām Jānis tur pamaņa plaukstas lielu dzeltena stikla plāksni, kādas viņam vēl nav un pēc kuras nedēļām karsti ilgojies. Žigli noliecies, mēģina atkabināt zemē iemīto šķautnaino skambu.

Piepeši kāds viņu paviegli saņem aiz matiem, kas, mātes dzirklē apcirpti, karājas tālu laukā no cepures. Karstiem šermuļiem pār muguru pārskrejot, izdzirst tā kā pazīstamu balsi:

— Ah tu, unsvat, ar to pakul galv!

Tas ir tas pats puika, kuram Jānis pirmiņ uz ceļa iztēloja sava nāciena iemeslus. Savu nelikumīgi piesavināto atradumu viņš slēpj aiz muguras. Gar acīm tā kā dzirkstis šaudās, apakšlūpa sāk drebēt. Vēl acumirkli, un sāks lāsot ar varu turamās asaras.

Bet tam otrajam nekas ļauns nav bijis nodomā. Tikai pajokot viņš gribējis — gluži tā kā gandrīz katrs, kas uzlūko šo balto linu kodeļu tepat līdz mugurai. Pamanījis Jāņa slēpjamo, draudzīgi uzsit uz pleca un nosaka savā žargonā:

— Tev tas patik? To tu vari paturēt.

Un tad, ar koka tupeli stiklu laužņu paspārdījis, paceļ balta stikla bumbiņu ar mazu caurumiņu.

— To tu arī vari ņemt — mums te tādu krāmu daudz. Kad pielej ar ūdeni, caurumu aizbāž ar tapiņu un pakar pret sauli, tad tā smuki spīd. Pamēgini.

Vēl ko iedomājies, pasit savu silīti padusē, izvelk no bikškabatas stikla pipīti ar gredzenveidīgu izliekumu kāta viducī.

— Tā te ir pīpe. Kad izkaltē sūnas un sabāž, iznāk kārtīgs dūms. Mēs visi te smēķējam. Tikai vajag tā, ka paps ar mammu neredz...

Pūtēja bargs uzklieziens pārtrauc padomdevēju. Silīti padusē samiedzis, tupelēm klabinādams, viņš tecinūs aizsteidzas pie sava pavēlnieka. Bet Jānis, vēl iziedams, dzird, kā viņu bargi strostē.

Kad tēvs ar vezumu nogriežas pa lielceļu lejup gar Viksnas krogu, Jānis labu brīdi noskatās pakaļ, un viņam paliek gaužām skumja sirds. Lai kā reizēm noniknojies par tēva netaisno bardzību — kad tas ir prom, viņi visi mājās staigā klusi un bēdīgi. Bet no Briedniekiem patlaban izdzen lopus lielceļam pāri. Brūnais suns, svešo nācēju ieraudzījis, sacel spalvu un, baltus zobus ņirgdams, taisās mesties pretī. Izbailēs Jānim kājas pielip pie zemes. Par laimi, gans ir padzīvojusi sieviņa — ar rīkstes

palīdzību viņa apvalda negantnieku un rādama un kauninādama aizdzen sev pa priekšu.

Vēl gabalu aiz Briedniekiem Jānim rokas trīc, bet bailes drīz pārmāc kauns par savu glēvumu. Nekad un nekādi viņš nav iespējis pārvarēt tās briesmīgās bailes no suņiem. Cik reižu redzējis, kā citi puikas tišām kaitina un kaujas ar tiem. Turpretī viņš, ja vien iespējams, met lielu likumu pa pļavām un grāvmalēm apkārt mājām, kurās zināms kāds no šiem nezvēriem.

Piepeši gabaliņu priekšā uz ceļa tiek redzams tas otrais — mazais, baltais, pinkainais. Tas pat Jānim nepavisam nav bīstams, tāpēc prātā iešaujas velnišķīgs plāns — taisni šim atriebties par visām pārdzīvotām briesmām. Pinkainais tek savā nodabā, kaut ko ošņādams, un nemaz nejauš tuvo ienaidnieku. Bet tam rokā lazdas metamais, uz lielceļa akmeņu vairāk, nekā vajadzīgs. Izvēlēties trīs parocīgākos, Jānis sviež vienu tekulim. Protams, akmens netrāpa, bet efekts tomēr ir lielisks. Baltais palecas iekaukdami, tad pa kaklu pa galvu metas linu laukā iekšā un aizjoņo kūleņodams. Tikai pie sava stiprākā biedra patvēries, sāk nikni un bramanīgi riet.

Šī sadursme stipri paceļ Jānim dūšu. Akmens netrāpīja tikai tāpēc, ka plakans — tādi allaž novirzās šķībi. Vislabāka tomēr būtu tuvcīņa, aci pret aci, zobu pret zobu. Ar lazdas milnu tam taisni pa degunu un tad pa sāniem, pa vieniem, pa otriem. Lai saprot, kā tas ir, kad uzbrūk mierīgam ceļa gājējam... Šī cīņa Jānim iztēlojas arvien spraigāka un varonīgāka. Nebūtu viņš aizbēdzis, gnīda tāds, tad tagad laizītu sānus.

Bet tad Jānis atceras savas mantas, kas tīkami grab bikšu kabatā. Pēc kārtas tās sauļā svārstīdams un rūpīgi aplūkodams, atceras to puiku ar melno seju. Krietns puika, lai arī kolnists, un tagad tas viņam būs draugs — uz visu mūžu. Nākamo reizi viņš uzdāvinās tam pretī kokā izgrieztu dūdu, ko var ielikt alkšņu mizas taurē.

Lieliska lieta tāds dzeltens stikla gabals! Caur to skatoties, visa pasaule iegrimst mīksti dzeltenā krēslā, un priekšmeti pazaudē asos apveidus. Pašai saulei apdziest dzelošais staru vainags, kā tumši nokvēlojusi ripa viņa stāv pie dzeltenī piesmagušām debesīm. Mazliet baigi kļūst, viņu tādu redzot. Atmiņā ataudz šīs dienas piedzīvojumu milzums, kura pietiks visas nedēļas pārdomai.

Tēva peļņas brauciens Jānim izdevīgs tajā ziņā, ka tagad iespējams nopietni sagatavot Jāņu vakaram nepieciešamo lukturi kārts galā. Tēvam šajā svarīgajā lietā nav nekādas saprašanas, tas parasti tikai ņurd par blēņām un apgrēcību.

Mārtiņš, peļņā aiziedams, devis norādījumus, kas uz to sīkāko pildāmi. Vecmodīgais skārda vējlukturis ar rīvim līdzīgiem caurumiem sen sakārtots un paslēpts drošā vietā — klēts pagrīdē, kur iespējams tikai no kāpostdārza puses pa pamatā izdrupušu caurumu rāpus iekļūt. Mātes pērziemas pakulu kodaļa arī turpat pievietota. Sveķu lāstekas no lielajām eglēm ataugā vēl kaut kā atkabināmas ar to pašu klibo bezspala nāželi, kas Jānim allaž kabatā, bet koka dedzināmā sagatavošanai nepieciešams tēva mazais cirvītis.

Nepieciešams viņš arī daudzos citos gadījumos, bet rokā to dabūt izdodas tik visai reti. Tēvs no sava asā darba rīka sargā kā no uguns. Jau no tā laika sargā, kad Jānim gadījās nelaime trāpīt taisni pašā naglā. Bet it sevišķi no tās reizes, kad iecirta ceļgalā, kur vēl tagad glabājas baltā rētas vīle. Nekad šis mazais nav redzams mētājamies skaidienā tā kā lielais. Tēvs viņu allaž rūpīgi noglabā.

Bet Jānim tādu mantu noglabāt nav tik viegli. Visas slēptuves viņš sen uzzinājis. Taču šoreiz lieta izrādās sarežģītāka: klētī zem mātes lielā vilnas groza šoreiz nav. Zem miltu lādes arī nav. Velti Jānis izčamda zirnājus zem maisa tēva un mātes gultā. Kad viņš palīdis zem gultas pārmeklēt grīdas dēlī izpuvušo robu, piepeši atskan mātes balss:

— Ko tad tu tur makšķerē?

Sasarcis Jānis izrāpjas laukā.

— Pele...

Māte neticīgi padraudē ar pirkstu.

— Es tev gan, peļu junkur! Atkal kādas blēņas prātā.

Un liekas pati gultā uz diendusu.

Šoreiz tās nav nekādas blēņas, bet ārkārtīgi nopietna vajadzība. Jānis ilgi lauza galvu: kur ellē viņš to cirvi varēja ieogrūst? Un piepeši viņam ienāk prātā, ka redzējis tēvu pirms aizbraukšanas tā aizdomīgi līkājamiem aiz pūnes durvīm. Pūnī ir plēstu pusapaļkoku grīda — vienam gals mazliet izcils. Un zem tā Jānis patiešām satausta ko cietu un gludenu. Kā tad — tas pats jau ir cirvja kāts. Gudrinieks! — Jānis nodomā lepni un līgsmi. — Šis man noslēps!

Cūkām sakapāts, sava tiesa sviklos izravēta — stunda vēl atliek arī

nopietnam darbam. Vajadzīgā sieksta ataugā sen nolūkota. Sūna ar melneņu mētrām un meža bārenēm kā sega viegli noplēšama nost. Milzīgais egles stumbrs sapuvis sarkanos, miklos praulos, pāra cirtieniem var atskaldīt, līdz kamēr zaru tapas izmaucamas laukā. Dzeltenbaltas, sveķiem piesūcinātas, nezina cik gadu desmitu puvei spītējušas, cietas kā kauls. Tikai uz celma ganību malā Jānis spēj sacirst tās gabalos un tad izklāt saulītē, lai apžūst. Ievietošana lukturī Mārtiņa paša darbs, to viņš paveiks arī Jāņu sestdienas pēcpusdienā, no muižas pārnācis.

Tēvam šoreiz braucienā sevišķi laimējies. Kenna šelķinu meistars tieši no katla gluži siltu pasmēlis pusglāzi salda un tik stipra dzēriena, ka viņš visu ceļu kurvja salmos un tajā karstajā saulē kāvies ar miegu. Neviena vienīga pudele nebijusi saplēsta, lielmāte pie tiem četriem rubļiem divdesmit piecas kapeikas piemetusi klāt. Ja vēl Mārtiņš pārnes, kā domāts, saimniekam renti varēs samaksāt un Otaļa nebūs jāpārdod.

Aiz visa tā Robežnieks ir labā omā. Kad jānotēs mātes jaunajai slotai kāts, viņš, cirvi izvīlcis, pārbaudīdams novelk ar pirkstu gar zobiem un aizdomīgi pagriež galvu pret Jāni, kas no istabas durvīm bikli blenž šurp. Bet sacīt šoreiz nesaka nekā. Pēc brīža Jānim jau dūša aiziet skaidienā klāt un izvaicāt par brauciena sīkumiem.

Bet piektdienā pirms Jāņiem arī Robežnieku māte sāk nojaust tuvos svētkus. Viņa atsauc Jāni no tēva izklašināšanas un ņem sev līdzī. Abiem tā pati gaita jau trešo vasaru. Pa ceļu līdz tai vietai, kur beidzas viņu miežu lauciņš un sākas Mežteteru un Vīkuļu pļavas. Dziļais robežgrāvis visdrošākā slepenā eja, pļavas pusē samestais valnis viņus pilnīgi aizsargā no vecā Vīkuļa, kas, savā bezdrēbes kažociņā tērpies, šādās reizēs dažkārt glūnēdams apstaigā pļavu. Izcilātās zemes valnis apaudzis vislabākajām jāņzālēm. Tur ir skarainās un vārpainās smilgas, brūnie drebuliši, dzeltenziedainie vīķi, dzeltenais un sarkanais dābols un visam pāri vesels balto margrietīņu paklājs. Ja arī vecais baltajā kažociņā uzskrien virsū — kas viņiem var liegt plūkt pašiem savā pusē, kur arī kāds mazumiņš visas šīs valdzinošās bagātības. Gatavie vainagi ar gudru ziņu gandrīz miežos iemesti.

Astoņus prāvus vainagus nopinuši, viņi pa to pašu ceļu dodas atpakaļ. Jāņa gulbenes māte neaiztiek, tās nekam nederīgas — novīst pēc stundas, un ziemas barībā govīm no viņām uztūkst tesmeņi. Uz māju ceļa vainagus droši samauc kaklā un plecos. Klēts ir tā visvēsākā vieta mājās, tur tie paglabāsies līdz rītvakaram. Vecajam Robežniekam nav noslēpums, no kurienes tā manta nāk. Bet arī viņa stingrā ticība pielaiž šādu mazu grēku Jāņu vakara priekiem.

Sestdien mātei mazajā toverītī rūgst miežu plāceņi. Krāsnī jau nikni sprēgā sausa egļu malka. Arī plīts pilna piebāzta, bet virsū silst lielais ūdens katls. Durvis pa kājgalam vaļā, bet istabā tāds karstums, ka elpu rauj ciet — pat mušas melnā pūlī salipušas pie loga un gurdeni sīc.

Šodien māte arī istabu tīra un mazgā. Maisi ar visām segām un pagalvja maisiņiem iznesti sētsvidū zālītē, abās gultās zirnāju vietā ielikts svaigs siens. No Vasarsvētkiem grīdai piekaltušie dubļi aplaistīti un atmērcēti, māte ar lāpstu lielumu izšķūrē sliksnim pāri. Tad viņa ar ķipi smeļ no lielā katla un gāž zemē. Cietā slotas stupa sprakš pa dēļu šķirbām un skabargainām izminām, mazgātāja brīžam pavisam pazūd kūpošos garaiņos.

Jānim nav laika līdz galam novērot šo interesanto, tik reti piedzīvojamo procedūru. Šodien viņš viens pats atsien govīs un dzen ganībās. Viņu dīda savāds nemiers visā augumā, vakars ar visiem tiem jaukumiem liekas tik bezgala tālu.

Šodien no mājām neviens nevēro, vai lopi ganās, kā pienākas, vai, mārķā sabriduši, kūļā astēm un gremo. Jānis pārbauda un drošības pēc vēl papildina savus degvielas krājumus. Pārlicinās, ka viņa trīs dārgumi joprojām droši zem lielā akmens mālu izmūrētā pagrabiņā, padara vēl šo to neatliekamam. Bet tad nemiers, Mārtiņa un vakara gaida viņu pārņem tā, ka nekur vairs nevar norimties.

Tad viņš dodas vēl vienā, dienu no dienas atliktā, ne visai tālā, bet diezgan bīstamā gājienā. Pašu un saimniekplāvai pāri, pa grāvja pavasara noteku kalniņā augšā, kur ceļš no stacijas uz Mežciemam un telefona līnija arī uz turieni no pašas muižas. Uz nelabu laiku jau no ganībām var saklausīt, ka abas stiepules noslēpumaini zuz. Bet, kad te kalnā vēl pieliek ausi pie paša staba, tad liekas, ka kur tālumā kā kāds brīnišķīgs instruments noslēpumaini dūc.

Šodien nedūc nemaz. Bet bez šīs dūkšanas te vēl citas pievilcīgas lietas. Vispirms jau tie divi baltie daikti pie līkiem dzelžiem staba galā, kas izskatās pēc maziem podiņiem. Tā tos te visi arī sauc. Un tad pagājušo reizi Jānis te atradis baltas stiepules galu, tik mīkstu, ka tāpat rokām var salocīt un izveidot, ko vien vēlas. Patlaban tas kalpo kā linga akmens ieliktni un tāļsviedei, bet turpmāk jāizmēģina, vai viņa nav lietojama arī lokam auklas vietā.

Tie baltie podiņi Jānim visu laiku nav devuši mieru. Atkal viņš lasa akmentiņus un mēģina trāpīt, bet tas viņam vēl ne reizes nav laimējies. Tomēr tik interesanti būtu zināt, kas tad ir, kad tāds daikts saplīst.

Uzrāpties stabā, tā ir nieka lieta. Taču podiņi tik cieši uzmaukti dzelzij un tik stipri piesieti lielajai stiepulei, ka atplēst tos nav iespējams. Bet par to skats no šejienes nesamaksājams. Atauga pārredzama gandrīz no virspuses. Govīs mārķā smieklīgi maziņas, viņu vēcināmās astes neliekas neko resnākas kā laba pātāga. Dienvidos kokiem cauri spīd stacijas noliktavas sarkanais dakstiņu jumts. Vakaros Tupiņu dzirnavas ar nolauztu spārnu tik tuvas... Te mūra rijas galā uz ceļa parādās tāds kā saimnieks... Kā vāvere Jānis žigli nolaižas lejā un pazūd aiz rudziem grāvja notekā.

Govīs pašas sāk rāpties laukā no piedangātā mārķa. Attriecīs aitas, kas atkal jau zogas uz pļavas pusi, Jānis dodas pie savām mantām. Dzel-

tenais stikls jau tik bieži lietots, ka pasaule caur to vairs neizskatās ne tuvu tik jauka kā pirmo reizi. Stikla pīpes izmēģinājums uzskatāms par galīgi neizdevušos: sekas no tā — jēla mute un veselu pusdienu tik nelaba dūša, ka otrreiz nemaz vairs netīkas.

Bet par to neatvietojama ir bumbiņa ar ūdeni. Arī šodien Jānis nevar nociesties, to neizmantojis. Nomīdītā, aplauzītā baltalkšņu krūmā ganību vidū labi izmēģināts zars. Bumbiņu piekāris, Jānis atiet desmit soļus. Jā — viņa laistās saulē kā arvien. Bet tas vēl nav nekas. Kad aizskrien līdz pašai sētai pie saimniekplavas robežām, tad pret krūmu spīguļo maza staraina zvaigzne un reizēm paplaiksnās kas zaļgani violets. Nē, tas zēns tur fabrikā ne drusciņas nav samelojis. Un tāpēc paliks viņam draugs — uz visu mūžu!

Aiz ataugas, kalnā, pie ābeļdārza parādās divas baltas galvas — tie varētu būt saimniekskuķi. Tuvumā Jānim no viņām nepārvarama kautrība, bet ārkārtīgi tīkami, ja tās viņu no tālienes ievērotu. Un, tā kā dzirdēts arī saimniekskuķus uzlielām viņa balsi, tad tas šķiet drošākais līdzeklis pievērst šo ievērību. Acumirkli Jānis ir ataugas malā un rāpjas bērzā, kur galotnes žuburā vislabākā sēdēšana. Sliktums tikai tas, ka no tejienes saimnieka ābeļdārzs nemaz nav pārredzams. Ataugu salīgo visā sparā vilkta dziesma:

Vai es sapņoju, vai migla
apkārt manām acīm blīst:
mana Minna iet man garām,
Minna man' vairs nepazīst!

Tai dziesmai tikai pieci panti, tie drīz galā. Bet Jāņa repertuārs ir plašs, tikai grūti uz ātru roku aptvert momentam vislabāk piemēroto. Patlaban viņš taisās sākt par bārenīti Antoniju, bet tūliņ atgiedas, ka to jau šorīt dziedājis. Un viņš uzvelk to bēdīgo, to visskaistāko, kuru dziedot balss sāk drebēt un asaras kāpj acīs:

Ausekli, vai tu jau projām bēdz,
kad vēl citas zvaigznes spīdēt mēdz...

Un domā par tiem baltajiem lakatiņiem, kuri arī varbūt taisās pazust aiz dārza kupenas.

Bet tālāk netiek ne doma, ne dziesma. Neviļus galvu pagriezis, Jānis pamana lejā aunu tā aizdomīgi slaistāmies ap alkšņu krūmu. Ko tas sāntans tur atkal delverējas!

— Mika-ā!

Nāvīgi draudošais brēciens vēl ataugā, kad saucējs pats jau zemē no bērza un jož turp. Auns ir atgājis pie aitām, murminādams un asti skuvinādams tipšina ap tām.

Tikai pavisam klāt pieskrējis, Jānis ierauga briesmīgo nelaimi.

Pie zara aukliņā tikai koka tapiņa karājas. Bet turpat apakšā čupiņa plāna stikla drumslu — vairāk nekā... Visa pasaule satumst Jānim acīs,

kad viņš meklē to razbainieku, kas patlaban noskurina galvu ar milzīgiem gredzenā sagrieztiem ragiem un mēģina provocēt teli uz badīšanos. Tikai tagad Jānim atnāst atmiņa, ka tas sātans necieš neko spīdošu — pavasarī taču tāpat sabadīja uz ciņa aizmirstu stikla podiņu.

Bezgalīgas žēlabas un pārmēra dusmas uz brīdi laupa Jānim kustības un apsvāra spēju. Bet pamazām ierosās tīri slepkavīga atreibības doma — nosist... sasist... drupatās samalt... Ar raganas meitas smīnu sejā, Jānis pamāj postalniekam un velk bezspala gelzi no kabatas. Pirmais metamais liekas par vieglu, viņš nogriež otru ar sviešanai tieši piemērotu likumu viduci. Tagad pagaid' tu man, putniņ!... Ar piedzīvojuša zinātāja lietpratību Jānis uzmanīgi ievirzās lopu barā, Otaļai pakasa kaklu, Piektaļai pieri ragu starpā — viņam taču nav nekāda ļauna nolūka, it nekāda ļauna. Tikai viena acs visu laiku blenž uz vajadzīgo pusi.

Un piepeši nosvelpj kā Natalas nēģera sviests bumerangs. Bet pārmērīgās dusmās tomēr nav īsti notēmēts, lai gan mērķis īsti pa rokai. Tikai pats metamā gals mazliet aizķer vilnas veltna aplāto cisku, pārējais slaidi un kludzoši trāpa telei abas pakaļkājas. Tā ievēksas nelabā balsī un metas bēgt. Viss aitu bars, kā parasts, līdzī, bet Mīka, ragus slaistīdams, visām pa vidu. Tagad tam pieklūt nav domājams — viņš ir gudrs un viltīgs un labi zin, ko nogrēkojis.

Sakostiem zobiem Jānis viņu lād visiem tiem sīvākajiem vārdiem, kurus tēvs visbiežāk lieto.

— Pagaid' tik' tu man, velna padēkli! Šitas tev sveikā nepaliks.

Mīka ir pārlicis galvu baltās Pupas mugurai, acis blisinādams, skatās šurp un murkš savā valodā.

— Pagaid' tik'! Kad mātes nebūs kūtī — aizgaldā aiz raga un tad ar vicu, kamēr vilna put pa gaisu!

Bet labāk no šiem draudiem nekļūst. Viss Jāņu prieks ir samaitāts. Jānis staigā sadrūvējies un rupji atraida Otaļu, kas atkal lien klāt, lai pakasa kaklu.

— Liecies mierā, laiža tāda! Visu pasauli nevar izkasīt.

Mazliet viņš atplaukst tikai, kad ierauga Mārtiņu pa olnīcu lejā nākam. Tas atnes vēl pasiltu plāceni un no kabatas pagrābj pāra sauju ērkšķogu — tās viņš sabraucījis muižas dārzā, puķkāpostus ravēdams. Ogas vēl nav lāga pusaugā, sīvi skābas, bet tomēr garšo lieliski. Ēzdams Jānis apvaicājas par Mārtiņa nedēļas darba gaitām un piedzīvojumiem, kas allaž tik interesanti. Bet šodien arī Mārtiņš sabozies un kluss.

Caur staciju nākdams, bodes logā redzējis nazi — īstu fiskaru ar korķu viļķi, nevis tādu svina gabalu, ko Judka te par piecpadsmi kapeikām nēsā pa mājām. Četrdesmit tas maksā, un viņš domājis, ka tēvs viņam tik daudz atstās. Bet atstājis tikai divdesmit.

— Lai viņš ņem arī tās divdesmit! Kad nav, lai nav nemaz.

Jānis mēģina aizstāvēt tēvu. Ritu saimniekam rente maksājama — tādēļ jau arī peļņā braucis.

Bet Mārtiņam tāds aizbildinājums liekas nepietiekošs.

— Saimniekam — tam tikai! Saimniekam sējas talkā. Saimniekam mēslus vest, saimniekam rudenī miežus uz staciju. Divas rentes viņš tam sagrūž. Kā beidzamo duraku izmanto.

Un pēc brīža vēl rūgti pasmejas.

— Peļņa! Par tiem četriem rubļiem zirgu bendēt un ratus lauzt! Viens ritenis jau atkal klibo, abi priekšējie duļļi ļogās vien. Un tad dienas nokavē. Šiem Ustubos papuves jau ecējamas — mums vēl mēsli nav iearti. Un kādi mums tie šāgada rudzi! — Smilgas un lācauzas. Tāpēc ka zemi neizstrādā un nekad laikā neiesēj. No miežiem un līniem tāpat nekas nebūs... Peļņa!

— Bet citādi mums Otaļa jāpārdod.

— Jāpārdod viņa būtu tā kā tā. Desmitā, divpadsmitā piena — tāpēc tikai tos divi stopiņus dienā. Gluži velti tādu pa ziemu izbaro. Bet mātei žēl, tāpēc to malku te tura.

Patiesībā arī Jānim Otaļas žēl, bet ar Mārtiņu strīdēties nav iespējams: ar to viņš visās lietās saprotas daudz labāk nekā ar tēvu un māti. Un tad — meža un muižas darbos pulkā ar citiem strādādams, Mārtiņš tik daudz dzirdējis un mācījies, ka sīks un niecīgs izliekas tas, ko viņš stāsta, ziemu no skolas pārnācis.

Pārāk sāpīga Mārtiņam piedzīvotā vilšanās un cerību izirums. Brīdi klusējis, atkal nošņāc caur zobiem.

— Lai viņš ņem — man nav un nevajag!

Tagad Jānim kārtā. Viņš pārstāsta tikko piedzīvoto nelaimi ar bumbiņu un nevar vien notēlot, cik skaista tā bijusi. Bet līdzjūtas vietā Mārtiņš viņu vēl izsunī.

— Nu ko tu kari tā, ka Mika var piesniegt. Vai tad nezināms, ka spīdošu viņš necieš. Muļķis tu esi, vairāk nekas.

Arī par Jāņa dzelteno stiklu viņš nemaz nejūsmo. Pat paskatīties caur to negrib.

— Dzeltena... Un kas tad tur ir, kad pasaule izskatās dzeltena. Nemaz viņa nav dzeltena, bet tāda... Svied labāk prom — acis vēl samaitāsi.

Stikla pīpīte Mārtiņu mazliet interesē. Kad tabaka, tad to varbūt tīri labi var lietot. Ar sūnu tikai blēņošanās, visas iekšas piekvēpina. Pats viņš darbā mēģinājis papirosu uzvilkt — Mežteteru graudnieka puikam allaž paciņa līdzī. Tas ir pavisam cits dūms.

Kurināmo materiālu šī vakara lukturim viņš nenopeļ. Tikai zari mazliet par smalki sacirsti un sveķiem nevajadzīgā kārtā egļu miza klāt. Visu klēpī sakravājis, viņš iet sagatavot visu, kā pienākas, atteikdamies vēl aplūkot Jāņa jauno lingu un mārkā malā uzmūrēto māla krāsniņu pupu cepšanai.

Šovakar ganus sauc mājās, kad saule vēl gabalā. Divu mietu starpā šķērsim piekārts vecs vāczemnieka lemesis piezvana visu ataugu, tāpēc ka zvanīķis šoreiz Mārtiņš. Jānis ir tikai vēl olnīcai pusē, kad viņā malā arī saimnieki sāk zvanīt savējos. Nākamā pusstundā cits pēc cita

nozvana Briednieki, Mežteteri, Auzāni, Vecvagari — pēc skaņas viņi tos visus pazīst. Un tālāk un vēl tālāk aiz bīrzēm un pat aiz meža dzirdamas šīs raksturīgās, sīkākās un rupjākās ganu saucējas skaņas, kas sirdi pilda ar nesaprotamām saldsukumjām ilgām.

Skārda lukturis pieblīvēts tik cieši, ka skalu tur vairāk nevar dabūt iekšā, un svinīgi piesliets pie istabas sienas. Papuves stūrī, Ogļdeģu kalna visaugstākajā vietā, jau iedzīts miets, un turpat zemē vienotrai galā piesietas divas kārtis. Dedzināt var tikai, kad sametas tumsa — iepriekš vēl daudz citu Jāņu vakara darbu.

Vispirms Mārtiņš ar Jāni uznes meijas no ataugas — bērzus un kļavu un ošu zarus. Pat kūtsdurvis šoreiz tiek apmeijotas. Māte veļas toverī jau sataisījusi sārnu, lai labāk kož ādā — slapjais pelnu maiss ar nūjām abos sānos uzņemts puķu dārziņa zediņos. Tad viņa norīko puikas pie galvas apkopšanas. Dēlīti viņi neņem, bet tēva jauno liekšķeri, tāpēc ka tai uz gludās mugurpuses smukāk paukš. Un tā viņi sēd uz durvju paliekšņa akmens, liekšķeri kopā saspīestiem ceļgaliem turēdami, un pārmaiņus ecē ar aso susekli, kas patīkami izkasa visu nedēļu sakniezēto ādu. Sevišķi Jānim biežajās pinkās liela bagātība, bet sava tiesa arī Mārtiņam, kam mati jau metas manāmi dzeltenī. Tad iznāk māte ar dzirklēmu un apgriezti abiem apaļiski, nemaz neklausīdama cērpjamo padomus un personīgo vēlēšanos. Aitas viņa prot nocirpt tā, ka tikai retu reizi iešņāpj ādā, — un tad tādi utu lāči viņu vēl mācīs.

Mazgāšanās ilgst ilgu laiku. Kad māte, pēdējā izkāpusi, toveri izveļ sētsvidū, saule ir nogājusi, debesis ataugai pāri kvēlo sarkanās kā dzies-toša ogle, bet bezdelīgas mīlīgi čipstina perekli virs durvīm. Kāposti ar cūkas gaļu un miežu plāceņiem Jānim šovakar neiet pie sirds. Pavirši viņš klausās arī, ko Mārtiņš negribīgi pārstāsta par darbiem pie muižas dārznieka. Viss tas ir nieki, salīdzinot ar lielo notikumu, kad sametīsies tumsa.

Istabā vēl tikko manāma krēsla, bet Jānis skrien lūkot, vai jau kaut kur nedeg. Protams, ka nedeg, jo ārā vēl tik gaišs, ka var grāmatu lasīt. Bet tad viņš vismaz aizskrien papuves stūrī un sakur nelielu uguni — vēlāk arī tā viņiem noderēs.

Istabā neizturami karsts, lai gan durvis vaļā pa kājgalam. Smagi smaršo kāposti, krāsns, kur nesen plāceņi cepti, vīstošie bērzi un dābols mātes izkārtos vainagos. Mušas pat krēslā nerimstas — pūļiem metas uz nolaistītā galda un bļodas, lip pie karotes un dažreiz līdzī tai pat mutē ieceļo. Visa telpa pilna viņu ņudzoņas un pretīgās džinkstoņas.

No kalna attecējusi māsa Līna: saimniece sūtījusi ar diviem baltiem plāceņiem mātei un krūzi alus tēvam. Plāceņus māte nebeidz vien lielīt, bet, iedzērusi malku alus, riebumā kratās.

— Tā ir tīrā apšu miza.

Turpretī tēvs nobaudījis lietpratīgi piebilst:

— Labs, tikai apiņu drusku par daudz.

Mārtiņš savukārt pūlas atturēt riebas un asaras, kas sacērtas acīs. Spriedums viņam kā vecam lietpratējam:

— Iedzert var.

Tie tur kalnā katru Jāņu vakaru iet uz kaimiņiem līgot. Māte apvai-cājas, vai Līna arī neiešot līdzī.

Viņa gribējusi, bet saimnieks nelaižot. Rītu ganos aizgulēšoties un sa-laidiņot lopus auzās.

Māte tam gluži nepiekrīt.

— Nemaz jau tik briesmīgi nav. Kad acis allaž izmazgā ar aukstu ūdeni un piesargās apsēsties uz akmens. Cik reižu es pati, kad jauna biju — —

Bet tēvs viņu stingri pārtrauc:

— Nav ar' nekāda vazāšanās nakts laikā pa pasauli. Labus darbus tur neiemācās. Vai nezināms, kādi tagad tie jaunie. Dieva bijāšanas un tikuma nemaz.

Skuķim apakšlūpa cieši iekosta zobos. Viņš taisās uz māju — kamēr nekļūst pavisam tumšs. Gar ataugu viņam bail: tur spokojas no tiem lai-kiem, kad vecais Zemžans uz tērces tilta zem miltu vezuma nospiests.

Tēvs to neapstrīd: spokiem viņš tic nešaubīgi. Cik reižu pats biedēts leišos ar pudelēm, vai tepat gar kapsētu, no dzirnavām pusnaktī brau-cot. Vecais Zemžans nosities dzērumā — tādi miroņi spokojas visbie-žāk.

Kā vēja trenkts, durvīs ieskrien Jānis.

— Deg! Mežteteriem jau deg!

Un pazūd atkal. Arī Mārtiņš ceļas mudīgi, jo īstais laiks nekādi nav pār-kavējams. Tiešām, Mežteteros jau deg — gan pazemu, bet toties kupli un spoži. Un nupat jau slienās arī tepat pretī Vecvagaru augstajā kalnā. Mārtiņš paķer savu lukturi un dodas prom uz papuves stūri.

Līna ir notvērusi Jāni aiz krekla muguras un čukst:

— Ko tu atkal esi izdarījis? Saimnieks lika pateikt tēvam, lai uzdo-dot tev krietnu kārtu. Tu šodien atkal esot blēņojies kalnā ap telefonu.

Jānim pāršalc karsts.

— Nu — un tu teici ar'?

— Nē. Bet gan jau viņš pateiks pats — tad tu dabūsi.

— Nekā nedabūšu. Es tur šodien nemaz neesmu bijis. Redzēju gan, ka viens puika tur tā kā slaistījās ap stabu . . .

Nelāga nojautu kļiedina iespēja veikli izmeloties. Noķēris viņu tieši neviens nav. Varbūt saimnieks pavisam aizmirst pastāstīt. Un galu galā viss tas vēl kaut kur tālu priekšā, un šovakar Jāņu vakars . . .

Mārtiņš kļiedz no papuves stūra.

— Janci, vai tu esi gulēt aizgājis!

Acumirkli Jānis ir klāt. Lukturis jau aizdedzināts, kārts otrā galā pie mieta ierakta bedrīte — viņi sāk sliet. Jānis ir īsāks, tāpēc tuvāk pie res-gaļa, Mārtiņš tūliņ aiz viņa, rokas pār viņa galvu izslējis. No sākuma iet

tīri labi, bet, pussviru tikusi, kārts sāk bīstami līgoties, manāms, ka resgalis ar varu laužas laukā no bedres. Mārtiņš aizelsies izmisis klieudz.

— Cel! Cel tak, sātan!

Jānim jau tā acis lien no pieres laukā, augšup stiepjoties un pamazām uz resgali virzoties. Tomēr visas pūles nelīdz. Kārts izlaužas no bedres, aiz cēlēju mugurām tievgalis ar lukturi tarkšēdams nogāžas atpakaļ zemē.

Mārtiņš ir pārskaities un lādas nelabi.

— Vai es neteicu: tur! Bet tev jau nemaz aknas nav iekšā.

Jānis gan nezina, vai viņš viens tas vainīgais, bet kopējā nelaime tik liela, ka protestam un taisnojumiem nav vietas. Mārtiņš vēl nopukojas.

— Nevar arī tas vecais atnākt palīgā.

Kārts resgali labāk pierikojušiem, viņiem otrreiz tiešām izdodas uzslīet. Visam naidam beigas, slējēji, viens otram palīdzēdami, piesien kārti pie mieta un atiet paskatīties, kā deg.

Tikai mazs spīdumiņš redzams kārtsgalā. Melna sveķu dūmu strūkliša lēnām vijas stāvu gaisā. Mārtiņš tomēr apmierināts.

— Nekas. Viņš deg no augšgala, tāpēc pamazām. Kad iedegsies, spīdēs labi.

Salīdzinot ar tiem tur, Vecvagaros, Briedniekos un Mežteteros, Ogļdeģu uguntiņa ir gaužām niecīga. Bet Auzānos patlaban slīen gaisā veselu plīvojošu ugunskūli, visa apvidiena tūliņ atblāzmo. Pavisam cits spīdums — bet Mārtiņam arī skaudībā savs mierinājums:

— Darvas mucu aizdedzinājuši, tāpēc tā plīvo. Liels jau viņš ir, bet cik ilgi? Pēc desmit minūtēm būs zemē kā likts.

Tagad Auzānos sāk arī šaut. Pēc sprakstieniem spriežot, šauj ar vairākiem ieročiem, varbūt ar šauteni un pistoli. Tad sāk sprakstēt arī Mežteteros un vēl kur tālāk. Tas Mārtiņam ķeras pie sirds.

— Vecs pistoles stobrs man ietaisīts spalā, tam vēl lielāks rībiens. Bet pulvera mums vairāk nav.

Kā mazs atvietoījums viņiem tomēr noder Jāņa ugunskurs ar diviem plakaniem akmeņiem. Tam vienam uzspļauj, spļāviena vietā uzstāda apaļu zaļa alkšņa ogli un tad ar otro spēcīgi gāž virsū. Blikšķis pašiem tuvumā izklausās mazliet līdzīgs šautenes rībienam. Kamēr lukturnis augšā iedegas arvien spožāk, viņi apakšā pārmaiņus ņemas ar šaušanu. Mārtiņš var spēcīgāk uzsist, bet par to Jānim atkal spļāviens arvien izdodas labāks, tā ka rībieni abiem iznāk apmēram vienādi.

Tēvs ar māti arī iznākuši olnīcas galā. Robežnieks skatās, skatās, tad sāk rūkt:

— Nu jau atkal blēņojas. Visas bikses apdedzinās.

Bet māte mierinādama piedur roku:

— Lai nu, lai nu — šovakar.

Kad apkārtnē rībieni apklust, arī Mārtiņš ar Jāni beidz šaušanu un nāk uz mājām. Mežteteros vairs nedeg. Un patlaban nogāžas arī Auzānu darvas muca, dzirksteles visapkārt šķiezdama.

Mārtiņš līgsmi iesmejas, atskatīdamies uz savu lukturi, kas deg nopietni, cienīgu dūmu lentu augšup plivinādams.

— Līdz rītam . . . Līdz pulksten trijiem.

Caur ataugas galiem redzams, ka arī saimniekiem kalnā deg. Un tālāk pāri krūmājiem un uzkalņiem deg lielākas un mazākas — pavisam desmit ugunis no šejienes saskaitāmas. Jautri viņas mirkšķina cita citai, reizi gadā šos attālos zemes stūrus vienodamas vienādā sajūsmā. Jau līgo. Kalnā aiz ataugas, Vecvagaru kalnā, tālāk stacijas pusē. Briednieku graudnieki līgodami iet uz sarkano kunga māju, kur tos ik gadu pacienā ar brūža alu, cigāriem un ogu plāceņiem. Līgo dažādās meldijās, gan lēni vilkdami, gan strauji izlocīdami. Visur pārsvarā sieviešu balsis, bet starpā jaucas arī bērnu spiedošās un vīriešu zemu dūcošās. Līgo visa pasaule, tā ka pārsteigtā atauga pat atbalsot aizmirsusi.

Robežnieks jau apnicis un aizgājis gulēt. Māte viena stāv, pret sētu atspiedusies, tālumā klausīdamās. Dēliem pienākot, piepeši arī viņa sāk vilkt savu līgo. Jānis ar izbrīnu jauš viņas balsī, ko ikdienas runā nekad nedzird, — kaut ko, pusmūža gadu, darba un nabadzības sloga vēl galīgi nepārmāktu. Krēslā krunkas viņas pierē nav saskatāmas, bet sejas apveidā un auguma līnijās zem baltās jakas sazīmējamas kā paliekas no citreizējā jaunības daiļuma.

Jāņu vakara jūsmas aizņemta, viņa dzied pati it kā tālās pagātnes atjausmā, it kā atdzīvodama sen pagājušo un vairs neatgriežamo: Jānis tūlī pievieno savu skaļo, gavilējošo tauri, viņam tāds neizprotams prieks, ka visu pasauli gribētos pārkliegt. Kāri viņš uztver kādu vēl nedzirdētu pantu un visam mūžam iedzied to dziļi atmiņā. Mārtiņš pa paražai skeptiski, atturīgi caur zobiem dūc līdzī.

Bet tas ilgst tikai īsu brīdi. Māte it kā attopas, aprauj un taisās uz iešanu. Tepat aiz lauka Ustubos dzirdama liela kņada — līgo, klaigā, smejas. Māte atgriežas pret Mārtiņu.

— Vai tev arī negribas aiziet turp?

Tikai pēc brīža Mārtiņš atbild, zodu iecirtis, caur zobiem.

— Kur es iešu? Man jau nav bikšu . . .

Vienas virsbikses viņam ir, bet tās diendienā meža un muižas darbos, salāpītiem ceļgaliem un dibenu. Pusvīlnāna gabaliņš gan vēl būtu, bet māte pati tās šūt neriskē, un skroderim aiznest nav iznācis naudas. Tāpēc Mārtiņš svētdienās neiet no mājām laukā.

— Nu, tad paliec vien mājās. Liela labuma no tādas apkārtdauzīšanās arī nav. Kad iebruks uzpircējs, pārdosim Pupu, tad iznāks skroderim ar'.

Acumirkli viņa vēl pastāv, Jāņu nakts līgsme klausīdamās, tad smagi nopūšas un iet uz istabu. Viņas augums atkal sakumpis, gaita līgana, pašautie brunči lielām krokām kuļas ap kājām.

Mārtiņš ar Jāni paliek vēl labu laiku. Uz olnīcas sētas sasēduši, pārsprīž, kurās mājās patlaban līgo un kas varētu būt tie līgotāji. Beidzamā uguns apkārtnē ir apdzisusi, tikai viņu lukturis vēl deg pilnā sparā. Pats

balts nokvēlojis, plīvojošu liesmu verd augšup. Dūmus nakts melnumā nemaz vairs neredz. Kaimiņi droši vien atkal apbrīno un uzliela Ogļdegu puikas, velti mēģinādami uzminēt šīs ilgās uguns noslēpumu. Paši viņi ārkārtīgi lepni.

Mārtiņš, līdz pusdienai noravējies, vēlāk to lielo gabalu kājām nācis, taisās gulēt. Jānim gribas vēl palikt ārā, lai gan tumsā vienam mazliet bail.

Atauga sveša guļ palejā. Kā melna bezveida guba izskatās rija, kas viņiem kopēja ar Ustubiem un atrodas piecas pūrvietas no šejienes. Lielais kārķu krūms pusceļā uz to līdzīgs kamielim ar diviem kupriem... Nakts pārveido visu, gluži kā Jāņa fantāzija dienā.

Apkaimes mājās līgošana aprimusies, bet tālāk tā dzirdama joprojām, klusāka, bet toties valdzinošāka. It kā skaļais gaviļu vilnis no šejienes aizplūdis prom — aiz kalniem, aiz meža. Un, arī tur pamazām noklusot, liekas, ka visa Jāņu vakara burvība ar līgsmajiem cilvēkiem un dziesmām grimst arvien tālāk un tālāk, atstādama aiz sevis pamestos un vientuļos.

Jānis atgiedas, ka viņu sākušas pārmākt dziļas skumjas un viņš šie viens pats. Arī viņa uguntiņa kārtsgalā deg vientuļa, bez spraksta un dzirkstīm. Palejā nemīlīga un drūma melno atauga. Jānim sametas bail, viņš steidzas uz guļu.

Abi ar Mārtiņu viņi guļ klētī. Jānim guļas vieta sataisīta uz labības maisiem un tīnes. Smaršo rudzu milti, žāvēta gaļa, augšā sakrājušies siena ziedu smelte, vīstošās meijas un vainagi. Arī šis smaršu sajaukums liekas skumjš un dziestošs. Jānis paliec bērze zaru sāpus un klausās uz durvju pusi. Jā — vēl tikko sadzirdama līgošana kā no bezgala tāles, kurā tā pamazām noslīgst... Ir tā, it kā jāraud būtu.

Mārtiņš vai nu nav vēl aizmidzis, vai nule pamodies. Igņi ņurd:

— Ko tu tur šņaukājies un neļauj gulēt!

— Man — — gruzis iebira aci... —

— Nu tad izberzē un miedz ciet.

Jānis izberzē acis un mēģina aizmigt.

Rītā Jānis pamostas un brīnās. Pirmā reize šovasar, kad viņš mostas pats, mātes nebuksnīts un nekaunināts. Un pirmā, kad plaksti nav pirkstiem lupināmi vaļā. Pa caurduru atslēgas caurumu zelta švītriņa pasniegusies līdz pat tīnei. Klētī gaiša krēsla. Mārtiņš vēl guļ uz savas lādes. Jānis izmanās laukā un klusiņām piever durvis.

Acīm pameklē sauli. Brokastlaiks. Tad atceras, ka Jāņu rīts un māte izgājusi ganos, viņu paguldinādama. Jāņos un pirmajos vasaras svētkos — tā viņa parasti dara, lai gan tēvs ņurd par tādu nevajadzīgu lutiņāšanu. Patlaban viņš iznesis galdiņu sētsvidū un aplājis ar tīru palagu — tā viņš paradis allaž jaukos svētdienas rītos. Bībeli lasījis viens, tā jau nolikta sāpus. Sprediķu grāmatu šķirstīdams, pamet īgnu skatu.

— Tad izgulējies gan reiz. Laikam putru no miega vārīs. Tūliņ rauj to otru arī augšā!

Tad viņi abi ar Mārtiņu samiegotām, īgnām sejām, rokas klēpī saņēmuši, sēd uz soliņa tēvam pretī. Kaut kur aiz ataugas vēl mēģina līgot visu nakti negulējuši Jāņu bērni. Dzērāju balsis ķerc kā zāgēdamas, nevarēdamas attapt vārdu. Robežnieks lasa gari un vienmuļi, tomēr izteiksmīgi, svarīgākās vietās balsi sakāpinādams bargu un draudošu. Pēc tam dzied visi trīs. Tēvam nav nekādas balss, viņš meldiju tikko var noturēt līdzī. Mārtiņš, kā paradis, klusi dūc caur zobiem. Jānis viens dzied par visiem trim, ar patiku pats savā mākslā klausīdamies.

Pēc pātariem tūliņ māte jāapmaina. Jānis lēnām virzās pa olnīcu uz ataugu, viņam šorīt ārkārtīgi tiksmīga sajūta. Jaunās, pelēki stripotās pakulu bikses pirmo reizi kājās, neienēsātas un cietas tās gan grauž, bet par to atkal ejot svaigi švīkst. Arī kreklis jauns — ap aprocēm un apkakli māte tam apšuvusi sarkanraibas bantītes. Rokas no vakarējā sārma tik baltas, ka pašam brīnums. Tikai muguru māte ar pelēkšņlūku vīkšķīti mazliet par stipru noberzusi — tur sūrkst un, roku aizbāžot, vietām sataustāma jēlumam uzkaltusi kreva. Bet tas nekas, gan sadzis — nava jau pirmā reize.

Laiks tik rāms, ka pat apses kaunās dzirdami drebināt savas pelēkās lapas. No vakariem lēnām ceļas reti, balti mākonīši. Bet dienvidos tik dzidrs, ka Auzānu egļu ataudziņa pret debess zilgmi izskatās gluži melna un melnalkšņi pļavu lejā uz stacijas pusi tumšzaļi spīd. Gaisā jau sāk ņīrbēt saules stīgas, bišu sanoņas pilns viss plašums.

Jāni piepeši pārņem neizprotams, nevaldāms, strāvojošs dzīvības un dzīves prieks. Ne aiz šā, ne aiz tā viņš ieaurojas pilnā kaklā.

— Ū-ū! — līgsmi atsaucas atauga, savu dziedoni atkal ieraudzījusi.

Pēcpusdienā ganos atnāk arī Mārtiņš. Vispirms viņi sit pulķus, kur Jānis lielāks meistars ar sitamo trāpīt pulķim un tad to atkal iesviest atpakaļ rigā. Bet, tā kā Mārtiņš taisa visādas žuļicības, gan atsviesto pulķi slepus izbīdīdams laukā, kamēr Jānis atskrien, gan ar sitamo rigu nepareizi rādīdams, tad Jānis pārskaitas un liek priekšā labāk bumbas sist. Tā ir varena bumba, gluži apaļa izaugusi tepat saimniekplāvā pie melnalkšņa stumbra — dzīvs rēpulis, nesadauzāma un neieskrāmbājama. Tikai akmeņainajās ganībās nav šim svarīgajam darbam piemērotas, pietiekoši plašas, līdzenas vietas. Labāk jau iespējama lēksana pār diviem žeperiem uzkabīnātu šķērši. Mārtiņš šim uzdevumam par smagu un neveiklu, bet Jānim izdevība palielīties, ka pa vienu pašu nedēļu jau ticis trīs pirkstu platumu augstāk.

Šie jaukie Jāni tomēr nobeidzas visai bēdīgi. Tēvs ir bijis kalnā renti maksāt, un saimnieks tur pastāstījis par Jāņa nedarbiem ap telefona stabu. Vakārā, lopus mājās sadzinis, viņš dabū tādu sutu, kāds negadās vairāk kā reizi gadā. Arī Mārtiņš pie vakariņu putras bļodas sēd sasarkušām acīm un iestrebj tikai piecas sešas karotes. Tēvs uzgājis viņu blēņojamies ar paštaisītu pistoli, atņēmis to un droši vien arī pašu meistaruru

krietni pārmācījis. Mārtiņš to gan piedzīvo samērā retāk kā Jānis, bet gluži sveikā nepaliek arī viņš. Tēvs strebj šņākdams un vēro tik', vai nevarēs vēl kur pieķerties. Arī māte ir dusmīga. Visā istabā neciešami tvanains, karsts un drūms.

Šovakar klētī nesmaršo vairs ne meijas, ne vainagi, bet no lielā kriju groza nāk pretīga nemazgātas vilnas smaka. Tikko pārdzīvotā atcerēs šņaukādami, Jānis dzird, ka arī Mārtiņš ilgi valstās uz savas lāvas. Neviens nerunā ne vārda, abiem viņiem kauns. Jānim bez tam arī niknas dusmas pašam uz sevis. Kā viņš varēja būt tāds muļķis un kāpt taisni vakar! Visizdevīgākais laiks taču ir otrdienās un piektdienās, kad saimnieks visu dienu pagastmājā un tad no kroga parasti tikai vēlā naktī pārbrauc mājās.

Visu nedēļu pēc Jāņiem aizņem beidzamo mēslu vešana un papuves aparšana. No glāzšķūņa tēvam gan pienāk ziņa, ka atkal būtu braucams — šoreiz uz Jelgavu, taču māte un Mārtiņš ir tik noteikti pretī, ka viņš beidzot piekāpjas. Bet atbildību par šo nepareizo soli tad arī atstāj tiem abiem. Redzēs, redzēs, kad uz Miķeļiem tā lielā galvas nauda būs maksājama, kur tad šie raus. Un, kad lielmātei pieteiksies cits braucējs, vai kad ziemu nedos vairs peļņu malkas vešanā, — viņš tad nu ne par ko nebūs tas, kas ies lūgties.

Nākamajā otrdienā jau sākas siena pļauja. Pirmdienās Robežnieks nesāk nevienu lielāku darbu — viņš stingri pārzin nelaimīgās dienas nedēļā un visā gadā. Zāle gan vēl nav nobriedusi, pēc tā lielā lietus tikai vēl sākusi īsti augt, bet rudzi sausajā uzkalnī jau balsnī, kavēties neko vairs nevar.

Siena laikam ir savi jaukumi. Pļava tepat gar divām pusēm ganību aplokam, Jānis ap pļāvējiem vien tinas. Tēvs parasti iet pa priekšu, griezdam stingru vāli, sākumā galus nenokapādams un beigās nekur pavāli neatstādams. Mārtiņš pļauj jau ceturto vasaru, tomēr viņam vēl iet pagrūti. Divas reizes vāles vidū viņš stājas it kā izkapti asināt, bet patiesībā gan mazliet elpu atvilkt un sviedrus atraust no acīm. Tomēr ar visu asināšanu nedroši vadītā izkaptis reizēm ķer akmeni — tad zobis pagalam un tēvam jānāk ar dūcīti izgriezt. Tas tādās reizēs ir neganti noskaities, pamatīgi sabramē Mārtiņu un noteikti apgalvo, ka cilvēks no viņa nekad neiznākšot. Lielās, ka viņš pats tādā vecumā, Krieviņos dzīvodams, pašam priekšpūsim varējis līdzī izpļaut. Ļaunākajos gadījumos Mārtiņš dabū arī pa dunkai. Viņam ir kauns par savu nespēku un neprasmī, bet arī no Jāņa. Klusām viņš lādas arī pats un pačukst Jānim, ka vecis pats esot tas vainīgais: izkapti iesējis pārāk atkaru un zobu par zemu. Jānis iet pakaļ pa viņa sliedi, iedomājies, ka Mārtiņam no tā vieglāk. Un gaida tik', vai neteiks, lai viņš atnes ūdens krūzi no pakrēšļa alkšņa krūmā.

Reizēm, kad Jānis pie saviem lopiem, atskan Mārtiņa kliedziens:

— Janci, Janci! skrien šurp!

Pametis visu likteņa ziņā, Jānis jož turp. Mārtiņš ir atradis zemes bites. No ārienes liekas tikai šūnu plankumiņš plaukstas lielumā, bet, kad piedauza ar pirkstu, apakšā sāk sīki sanēt. Un, kad paver pārklāju, no dobuļa paceļas vesels pūlītis mazu, pelēku bišu. Izmisušas viņas spindz turpat ap savu izpostīto mājokli, bet nemetas dzelt, ja tikai tieši

nesamiedz sauļā. Mārtiņš tādās lietās ir liels meistars. Uzmanīgi viņš izceļ šūnu kamolīti un rūpīgi atdala nost to daļu, kur mazās kanniņās spīd saldi smaršojošs medus. Tās lielākās un pilnākās viņš atplēš savrup, apsedz ar zāļu kušķi un alkšņu zariņu piesprauž klāt.

— Mātei — kad atnesīs brokastis.

Atlikumu viņi izsūc uz pusēm, ar visām šūnām mutē bāzdami un zīšļādami, līdz kamēr uz mēles sāk mesties rūgts. Perus Mārtiņš atliek atpakaļ dobuli un pūlas apsegt gluži tāpat, kā atradis. Bet bites nelien iekšā, tikai raud un raud apkārtlidodamas. Jānim paliek viņu stipri žēl.

— Nabadzītes! Viņas vairs nevar ielīst atpakaļ. Labāk nevajadzēja izpostīt.

Tēvs arī pienācis palūkot to medus kāpšanu.

— Gan salīdis. Bet tikpat tas viņām nekā nelīdzēs. Atpļautu avili vārnas katrreiz izkārna.

Vispatīkamākais ir brokastis pļavā. Māte atnes bļodiņu ar ceptu gaļu krējuma un sagrieztu sīpollakstu aizdarītā mērcē un puskuķuli maizes, pati atsēstas, lai tukšo trauku dabūtu atpakaļ uz mājām. Abi pļāvēji un Jānis sēd ap bļodu, gaļas šķēles pirkstos turēdami vai maizes kumosu ar naža galu pamērcēdami. Govis, jaunas, zāļainas ganības jauzdamas, nevaldāmi kārstās ap sētu. Bet Mika ir droši izlēdis cauri, tipina ap ēdējiem un lien virsū, turēdams ragus gatavus katrai dūrei, kas gribētu to atbuksnīt nost. Tikām murkš un laizās, kamēr dabūjis arī savu garozu uzkodām un māte ar vicu aiztriec to atpakaļ pie citiem. Jānim tad īsti pašapzinīga sajūta — it kā arī viņš visu rītu pļāvis līdzī.

Citreiz Mārtiņš ir uzpļāvis griezas ģimeni un Jānim jāskrien palīgā ķert. Tās ir ārkārtīgi valdzinošas medības. Rāpus viņi abi lēkā ap grīslī pieaugušo kārkla krūmu un tvarsta mazos, dzeltenos pinkuļus, kas pa zāli šaudās tikpat veikli kā līdaka ūdenī. Bet vecā, parkšēdama un spārniem kuldamās, šaudās turpat pa vidu, veikli vilinādama ķērējus nost no saviem mazuļiem. Zaķēnu viņi ir noķēruši, divus irbes cāļus re-deļu sprostā barojuši, līdz tie nobeidzās, bet griezēnu vēl ne reizes nav dabūjuši rokā. Abi viņi pārliecināti, ka tur vainīgs tēvs, kas neļauj ilgi blēņoties, kliegdam, ka uzskries vēl virsū zemē nomestai izkaptij.

Bet ne tikai patīkami brīži vien Jānim jāpiedzīvo ar Mārtiņu. Lie-lais — kā māte viņu sauc — ir tāds savāds un neaprēķināms. Citreiz labs, izpalīdzīgs un gādīgs, bet citreiz atkal — nevar saprast, kas ar viņu īsti notiek. Kad tēvs ir aizgājis uz mājām pēc ūdens vai citā vajadzībā, viņš guļ pļavā, uz vēdera izstiepies, kūlā kājas gaisā, elkoņus zālē atspīdis, zodu plaukstām atbalstījis, skatās, kur Jānis mārka malā taisa ķieģeļus. Tad atskan gaužām milīgs aicinājums:

— Jancit, panāc šurp, es tev ko iedošu!

— Tūlīt — man tikai šitais jānobeidz!

— Nē, bet tūlīt!

Rokas mazliet apskalojis gaidāmās dāvanas saņemšanai, Jānis dodas turp, pavisam aizmirsis agrākos piedzīvojumus. Bet tikko pienācis pa

ķērienam — viņa bikšu stilbs ir Mārtiņam nagos, pats acumirkli nogāzts augšpēdu, sažņaugtās rokas izplestas uz abām pusēm, pats mocītājs parliecies sejai tuvu un velnišķā nopietnībā draudē:

— Nu es tev tūliņ spļaušu! Tūliņ tu dabūsi!

Stāvoklis ir drausmīgs. Ļaunākais tas, ka nevar ne iekost, ne ieskrāpēt, pat muti vaļā taisīt nedrīkst. Sakniebtām lūpām, aizvērtām acīm moceklis nāves bailēs tikai īd un lokās kā tārps. Dažreiz spīdzināšana nav gara, bet dažreiz tā var ieilgt arī veselu pusstundu. Un, kad beidzot Jānis sarkans, slapjš un bez elpas palaists vaļā un Mārtiņš pats manīgi atlēcis kājās, trakās dusmas var izgāzt tikai lamājoties, iedzeļot ar nesenā pēriena atgādinājumu vai sviežot sprunguli, kas nekad netrāpa mērķi. Bet nelietis tikai nīrgājas.

— Dumjš tu esi, Janci, kā zābaks!

Un tas nav vienīgais spīdzināšanas veids. Citreiz Mārtiņam ienāk prātā aprakt un noslāpēt viņu siena gubā. Tas ir vēl šausmīgāki. Vesels blāķis virsū, un uz tā vēl sēd racējs pats, apkārt tumšs un karsts kā ellē, brēcieni apslāpst turpat apakšā. Daudz labāk nav arī, kad velk slīcināt mārķā. Bet tad vismaz var spert, kost, skrāpēt un blaut, cik jaudas, tā ka Mārtiņam jālaiž vaļā un vēl jādomā pašam, kā izmeloties mātei par tām švikām vaigos.

Vienīgais pretsvars tādiem zvēra darbiem ir atriebība. Un notiek tā. Mārtiņš guļ krūma pakrēslī, rokas zem galvas savijis, un, mākoņos skatīdamies, kaut ko fantazē. Bet piepeši viņam seju, kaklu un plikās krūtis pāršļāc žlakstoša, auksta, mālaina ūdens šalts. Un, kad viņš pārbiedēts, sprauslodams, klepodams, dūrēm acis berzēdams, pietrūkstas kājās, tas slepkavnieks, atnīrgtiem zobiem, tukšu putas podiņu rokā, jau ir drošā attālumā. Protams, sākas traka jakts — pār vālēm, ap siena gubām un kārķu krūmiem, pa nepļauto pļavu un ganībām līdz pat ataugai. Mārtiņam dzeltenie mati kā ērkulis gaisā, viņš skrien sakostiem zobiem, izvalbītām acīm, caur degunu šņākdams, bet Jāni neviens vēl nav noķēris. Sprungulim viņš kā zaķis pārlec vai, veikli pieliecies, palaiž galvai pāri.

Tad gūstītājs, pagalam aizelsies, izmēģinās ar viltu. Smejas — cik labi nu tas tādās reizēs var izdoties.

— Nu būs diezgan — tas bij tikai tāds joks. Man jau ir pavisam sauss. Nāc nu, saderēsīm mierus.

Bet tik liels zābaks Jānis gan vēl nav. Viņš uzsvelpj savu jauno svilpienu: tikai vakar uztrāpījis, ka jāsvelpj ar lūpām taisni, nevis sāniski, kā meitieši to dara.

Mārtiņš krata dūri gaisā.

— Bet pagaidi tik' tu man, kverpi nolādētais! Gan es tevi dabūšu rokā. Mīkstu es tevi pataisīšu! Pulverī es tevi saberzīšu! Pēc kā es tagad izskatos? Pēc lopa es izskatos — viss vēders slapjš. Pagaidi tik' vakarā — tad es tevi drēbšu! Tinē uz galvas un kājām gaisā, rupucis tu tāds.

Bet Jānis tikai padanco uz vienas kājas.

— Rupucis pats! Es tevi pašu iebāzīšu tīnē un vēl vāku aiztaisīšu ciet. Vāku ciet un tapu vis priekšā. Cūku dobē es tevi ievelšu!

Mārtiņš plīst no dusmām, bet Jānis zin, ka tas ar to vakaru un mājām ir tikai tukši draudi. Viņam taču tāda balss, kas sešām sienām skan cauri. Kad tikai līdz vakaram izdodas pasargāt ādu — rītu viss jau būs aizmirsts...

Līdz ar siena laiku jaukajiem dienvidiem ir beigas. Kad visi trīs lielie pļavā, Jānim jāsaņemnieko pa mājām — jākapā cūkām ēdamais, jāravē un tad jāgana tās velna vistas. Kā uzburtas tās tūliņ kāpostos iekšā, līdz ko tikai saimniekam pagadās kādas svarīgākas darīšanas.

Un svarīgu darīšanu ir tik daudz. Vispirms jāizložņā klētsaugša, kur jau sabāzts jaunais siens un kur, pēc visām zīmēm spriežot, kaķe apbērojusies, tikai nevar un nevar atrast. Tad aiz kūts jāizrevidē dobe, kur burkāni gan vēl tikai grābekļa zariņa resnumā, bet, uz ātru roku pie biksēm noslaucīti, garšo lieliski, zobos arī nemaz tik traki nežņirkst. Māte gan tā aizdomīgi vēro un brīnās, kāpēc burkāni paliekot retāki. Bet, tā kā Jānis tur pirkstu nav piedūris, tad nospriež, ka tas pats Lapšu puika, tas Ješka, tepat no Ustubiem, nākot zagt — pa dienvidiem, kad neviena nav mājā. Jānis tam var tikai sirsnīgi piekrist. Vai tad Ješka jau otro nedēļu nenēsā ap vēderu viņa paša brūno siksnīņu? Un tā viņi abi vienojas, ka zaļi ir Lapši un zaglis tas viņu Ješka.

Vissvarīgākais Jāni nodarbina jau otro nedēļu. Vecajai cūkai aizgaldā sari uz muguras kā mežs. Ja izdodas pieplūkt tādu vairumu, ka paunu Judkam pilna sauja, tad viņam apsolīts nazis ar raga spalvu. Un, ja vēl laba sprīža garumu no bērā astes, tad arī to zaļi lakoto spalvaskātu. Īsts spalvaskāts ar metāla iemavu galā sendienām Jāņa ideāls. Tas ir pavisam cits kas nekā apaļi nodrāzts skaliņš, kam spalva ar diegu piesienama klāt. Bērā astes gals jau ir drošā vietā, bet sari krājas aplam lēni, un Judka kuru katru dienu var būt klāt. Tas draņķa kustonis kviec kā nelabais un slienās stāvus aizgaldā redelēs, Jāni jau pa gabalu ieraudzījis nākam. Kūtsgala aplociņā tam ne tuvu nevar tikt klāt. Tikai retu reizi ar vēdera pakasīšanu un citām viltībām izdodas piekļūt pa grābīenam, bet arī tad pirkststarpās paliek tikai kāds mazums, jo visi vaļīgākie sen izplūkti.

Dažreiz arī Jānim pa dienvidiem jāiet pļavā izārdīt vāles vai vakar krautās siena gubas. Sausajos pauguros plānās vāles ar grābekļkātu izjaukt ir nieka lieta. Bet tērces ieliekņā biežais grīslis sīksts un smags, un saule pie tam sautē nežēlīgi. Tāpat nieka lieta piemīt redeļu orē, kur Mārtiņš ar blīgznas dakšām met iekšā. Bet nejauki jāsvīst un jāelš, kad kūts vai istabas augšā ņem preti un nes tālāk. Mārtiņš lamā viņu par beku, kad lūka piekrājas pilna un no uzceltā klēpja puse nokrīt atpakaļ orē. Visi tie godināmie vārdi, ko pats dzirdējis no tēva, tagad savukārt jāsaņem Jānim.

Tikko nopļautā pļavā pavisam cita dzīve. Govis ēd šņākdamas kuplās pavāles, aitas salien krūmā un stundām tur knibinājas ap vijgriezēm

un citiem lapotiem stādiem. Jāuzmana tikai, lai nesaiet saimniekdaļā vai nesabizo Vecvagaru alkšņos — tad atliek laika arī nopietnākiem darbiem. Var šo to iekalt kādā gludākā akmenī, kuru te pārplūnām, sadzīt bultām naglas galā, griezt dūdas no gluda alkšņa koka vai vienkārši gulēt uz muguras un skatīties, kā mākoņi izveidojas divainos tēlos.

Nosacīts gan nelaist to plostu ar reizi visai pļavai pāri, bet vai nu kāds visus noteikumus var izpildīt. It sevišķi, kad arī Vecvagariem pļava tiek tīra un tur ar savu ganāmo ierodas Bullīšu Andrejs, Jāņa labākais draugs. Bullīšu Andrejs ir liels, platplecīgs puisis, bet kurlmēms, tāpēc laikam citā darbā lāgi nelietojams. Kurlmēmo skolā bijis, kur iemācīts arī dažus vārdus puslīdz saprotami izrunāt. It sevišķi tos, kad viņš bieži dur sev ar pirkstu krūtīs un murkš: stiprrs un sirrdīgs.

Tāds Bullīšu Andrejs patiešām ir. Allaž viņam rokā negara, smaga rundziņa, ar to pa lielu gabalu un ikreiz prot sāpīgi trāpīt govij pa pakalējiem stilbiem. Un, kad viņš izkļiedz savu murminošo brēcienu, stipri līdzīgu suņa rējienam, lopi tūliņ saraujas ciešā pūlī. No tā viņi baidās daudz vairāk nekā no suņa, kas visu laiku dzīvo, tikai zaķus un vārnas dzenādams. Gar Vecvagaru laukiem pat kārts nav aizvilкта, bet nav arī neviens lops labībai pieskāries. Žestiem un zīmēm Jānis ar mēmo saprotas īsti labi. Sarežģītākos gadījumos ņem palīgā zīmuli — Andreja rokraksts Jānim liekas ārkārtīgi skaists, viņš velti izmēģinās to atdarināt.

Draudzība ilgst jau otro vasaru. Andrejs smaida vien, kad ierauga kaimiņu šurp cilpojam, murmina kaut ko savā valodā un plivina roku, kas nozīmē — ātrāk! Visādas pārestības viņš tam atļauj. Reizēm Jānis uztraušas viņam plecos, un viņš tad, aiz prieka rēkdams, skrien ar to pa pļavu un krūmiem, tā ka jātniekam zari cērtas acīs un bail sametas. Apsvaru un mēru rotaļā mēmais neapjauš. Smejas, kad Jānis apveļ to uz muguras un ceļgaliem mīdās pa vēderu un krūtīm, neko nesaka, kad abām rokām ieklūp viņa sarainos matos. Tikai kad Jāņa palaidnības izvēršas jau pavisam mežonīgas, viņš kļūst nopietns un dur sev ar pirkstu krūtīs: stiprrs un sirrdīgs.

Līdzko siens novākts, ar skubu sākas rudzu pļauja. Trīs pilnas nedēļas atkal noturējies sauss, sīkie stiebri sakaltuši gluži balti, vienrocei izkaptij pieskaroties, graudi grabēdami birst rugājos. Tēvs ar Mārtiņu manās no rītiem, kamēr rasa vēl turas, un vakaros — arī pēc saulrieta. Par laimi patlaban mēness gandrīz pilns — tad izkaptis laukā šņakst vēl pāri vienpadsmitiem. Arī māte un Jānis iet palīgā. Tie divi tikai pļauj, māte sien kūļus, Jānis nes un slien gubiņās. Kūļi smagi un ušņu pilni, duras rokās un kaklā. Vieglāk saņemt aiz vārpām un resgali vilkt pa zemi. Bet tad tēvs tūliņ kļiedz:

— Nevelc pa zemi, es teicul! Sēklas tiesu tā izberž pa tām vagām. Uz pleca celt!

Un Jānis ceļ uz pleca un nes. Basām kājām pa rugājiem nav viegla iešana, tur vajadzīga liela prasme. Taisni sperot, asie, īsi nocirstie rudzu stumburi dur kā adatas — kājas pēda jālaiž šļūceniski, tad viņus piemin

gulus. Bet resnie, šķībi nogriezti ušņu celmi neliecas. Nesējs reizu reizēm iebļaujas no sāpēm un ar visu kūli palecas gaisā. Kājapakšās prāvi asiņojoši pušumi, un stilbi vienās sarkanās švīkās. Māte spiež tur virsū izžņaugtu peleņu sulu, kas kož tā, ka atkal jāklie dz. Stilbus ierīvē ar krējumu, bet arī tas smeldz ilgu laiku un neļauj aizmigt.

Arī Mārtiņš neiztiek bez sava brāziena. Baru malā izplāvis, tēvs nāk atpakaļ, krēslā Mārtiņa plāvumu lūkodams. Tam bars manāmi šaurāks, tāpēc arī kūli mazāki. Tēvs ironiski parausta plecu:

— Kā ar siena vāli paradis, tā platāku neņemi?

Mārtiņš nesaka nekā, tikai sirdīgi cērt, izkapti augstāk pār galvu celtdams. Tēvs pasper ar kāju tikko izvelto kūli.

— Izstiepis kā zarnu! Ar kāju vairāk vajag piesist, kad veļ.

Mārtiņa kūlim resgalis patiešām nav tik līdzens kā tēvam. Ar vienroci viņš tā īsti vēl nevar un nevar iemanīties. Spītīgā klusēšana tēvu sanikno, viņš pārklie dz izkaptis šņakstoņu:

— Pļauj — atgāzies kā Lauru Jorgis! Pieliekties vajag! Vilka kauls tev mugurā?

Tad arī Mārtiņam atveras mute — tikai pa pusei. Viņš atcērt strupi, ar dusmām un asarām.

— Es nevaru pieliekties... Sānos dur, un pakrūtē tūkums.

Tēvu tas nepārlicina:

— Sānos dur... Vecām bābām, tām dur. Man tajos gados tikai Grots varēja līdzti tikt. Tagad jau vairs cilvēku nav. Bekas!

Grots viņa jaunības laikos bijis visā pagastā slavens stiprinieks, kauslis, plāvējs un linu kulstītājs. Pielīdzinājums tam ir jau lielākā uzslava. Tagad māte iejaucas starpā:

— Ko tu vienmēr urknā to puiku! Domā, mīkstiēm kauliem tik viegli kā tev, vecam sakārnim. Un neplāties vienmēr ar to savu Grotu. Kas tevi nepazīna.

Katrs savā darbā, viņi bubinādami strīdas par veciem laikiem. Mārtiņš veļ kūli malā, ar kāju tik nikni piesizdams, ka arī vakara veldzē atvilgušie graudi birst grabēdami. Jānis ir pilnīgi viņa pusē. Atceras, ka, jau sienu pļaujot, Mārtiņš šad tad runājis par dūrējiem sānos un taustījis pakrūti. Viņam stipri žēl — un mazāk pats sajūt ušņu dzēlienus kaklā un asos rugājus zem kājām.

Mēness aizmācas, kļūst tik tumšs, ka nevar vairs saredzēt un jāmet miers. Klusēdami viņi rindā velkas uz mājām. Klētī Mārtiņš liek Jānim paraudzīt, un viņš tiešām pakrūtē starp abām ribu pusēm satausta tādu kā paresnu vili. Atnāk māte ar savu zāļu pudeli, kur samaisīts uzvārīts etiķis, terpentīns un petroleja. No ierīvējuma Mārtiņam kļūst vieglāk, arī dūrēji sānos ir pārstājuši.

Šī smagā darba laikā māte pusdienās izvārījusi zupu, kurā peld svaiogas, liesas gaļas gabali. Tas ir viņu Mika, tas lielais nebēdnis. Āda žūst istabas pajumtē, aiz spāres aizbāztā grābekļkātā uzmesta. Nākamo ziemu šujamam Mārtiņa iesvētāmam kažokam ādas jau agrāk sakrātas, tikai

jānes uz pilsētu gērmanim — Mikas āda pārdodama. Tagad kuru katru dienu var sagaidīt paunu Judku — no kaimiņiem viņš gan dabūs zināt, ka Robežnieki aunu kāvuši. Jānis viņu gaida ar lielu nepacietību un uztraukumu. Nazis ar raga spalvu un zaļais spalvaskāts viņam vienmēr prātā.

Izgadās tīri laimīgi. Māte veselu stundu kravājas pa visām četrām Judkas kastēm, tā ka tam jāgrūž rokas nost un jābaras, lai nesajauc un nesaņurkā. Ļoti viņai patiktos dzeltenais zīda lakats ar baltu puķu ieaudumiem un bārkstīm. Bet tam tāda cena, ka viņa saslien rokas gaisā un nosauc Judku par traku. Beidzot viņa paliek pie zilraibas katūna jakas un rūtaina galvas lakatiņa. Spolīte diega, adatas, veļas zilums, cērmju zāles un līdzīgi sikumi tiek ņemti katru reizi. Tad viņa aizdzen Jāni pie kapājamās siles un pati steidzas uz linu gabalu, kur tēvs ar Mārtiņu jau no brokastlaika.

Jānim sirds vien trīs, kad tikai Judka nav aizmirsis un neaiziet prom, kamēr māte vēl te. Bet Judka nekad neko neaizmirst. Ar gudru ziņu viņš uz velējamā sola pie istabas sienas lēnām kravā savas kastes cituzcitas, līdz kamēr māte tikusi gabalu olnīcā. Tad viņš pamirkšina Jānim un ieminas savā žargonā:

— Nu, Janci, kas būs ar sariem?

Ar sariem ir labi, kad tikai ar nazi un spalvaskātu būtu tāpat. Jānis atnes savu mantu, un Judka noceļ nost trīs virsējās kastes, atvelk apakšējai vāka dzelzs aizšaujamo — un tad nu tiek redzamas visas tās brīnišķās mantas, kuras uzskatot vien sirds jau trīs. Smaržīgas rozā, dzeltencaurspīdīgas un raibas olveidīgas ziepes, spogulīši, pogu skrīnes, kabatas grāmatīņas, zīmuliši ar kaula bumbiņām galā... Judka iesit Jānim pa pirkstiem:

— Tu nerakņājies! Saplēsīsī vēl — un vai tev ir nauda, ko samaksāt?

Nu, protams, naudas Jānim nav, tāpēc viņš aprimstas. Nažu ar zilišvītrotiem raga spaliem Judkam ir vairāk. Viņš izmeklē to mazāko un dod Jānim pārliecināties, cik cieta atspere un cik spīdīgs gelzis. Gelzis ir spīdīgs, bet pavisam neass. Judka parausta plecus.

— Ūja! vai tev tecilas nav? Var tak uztrīt.

Uztrīt, tā Jānim nieka lieta, bet labāk tomēr būtu tāds, kas ass bez trīšanas. Judka pa to laiku pārliecinās par saru daudzumu. Ar astriem viņš šķiet apmierināts, bet par sariem rausta plecus. Izpleš rokai pirkstus cik plaši vien spēdams, tad samiedz gandrīz pavisam cieti.

— Mums bij runāts šitik, bet tev ir tikai šitik.

Jānis dievojas, ka saru taisni tik daudz, cik norunāts, lai gan arī pašam viņam liekas, ka mazāk. Mēģina taisnoties ar to, ka tai velna cūkai vairs tuvumā nevar tikt, bet Judku tas nepārliecina.

— Tas ir par to nazi. Spalvaskātam tur neiznāk.

Tomēr, redzēdams, ka pircējs kļūst pavisam bēdīgs, paceļ kartona plāksnei aptītās mežģines un izņem sauju spalvaskātu. Tur ir melni, zili,

dzelteni un sarkani; bet zaļa neviena. Viņš izmeklē to tievāko, brūno, kam melnā, mazliet aprūsējusi uzmava vaļīga un kustas.

— Nu, lai tad ar' iet. Šito es varu tev šķiņķot.

— Bet mums tak bij norunāts to zaļo.

Sākumā Judka liedzas, ka zaļa viņam nekad neesot bijis.

Beidzot tomēr atzīstas, ka to nupat pārdevis saimniekmeitām kalnā. Jānim sirds apskrejas.

— Ak tad tāds žuļiks tu esi, Judka!

Judka jūtas apvainots.

— Tu negribi? Labi, tad es viņu bāžu atpakaļ pekelē.

Izbijies Jānis manās paķert to pašu brūno. Judka aiziet salīcis, ar nūju balto cūkdāboliņu kulstīdams, paunai uzsieto Mikas ādu grabinādams. Kapāšana Jānim vairs nepavisam neveicas — ik piecas minūtes jāvelk nazis laukā, jāizmēģina, cik stingra ir atspere un kā aiztaisot gēlzis smalki noklakst. Vecais tam blakus sauja izskatās pavisam nožēlojams.

Visu pusdienas laiku un līdz pat vakaram Jānis ir kā spārnos. Pirmo reizi mūžā gadījies tāds ieguvums, ko pat pret zirgu nevar mainīt. Nekas tagad neliekas grūti. Virza sakapāta tik smalki, ka caur sietu var sijāt. Izravēts vairāk, nekā māte norādījusi. Pat burkānu dobe šodien paliek sveikā.

Robežnieku māte savā laikā bijusi izslavēta linu plūcēja. Pati viņa lielities neprot, tikai ar nopūtu atceras tās dienas, kad tūkstots sauju, labos linos pat tūkstots divi trīs simti bijis nieks. Tagad kājas bieži krampji rauj, kad cēlienu labi nolokās, vakarā mugura jārīvē no zāļu pudeles, un tad vēl nevar aizmigt. Tomēr arī tagad linu gabals manāmi saraujas, kad viņa uz pāra stundām atskrien no mājām palīdzēt.

Mārtiņš, aizsējies mātes priekšautu, sukā. Tēvs sadzinis zēgenes, savilcis kārtiņas un tūliņ zārdīs: tik karstā laikā poguļi, ilgi čupā stāvēdami, var satvikt. Lini šogad īsi un zāļaini, bet stipri sēkloti. Jānim sauju nesēja uzdevums, un to viņš labprāt pilda. Lini ir gludi un mīksti — pavisam cits darbs nekā ar tiem velna rudziem. Viņš sakrauj uz pleca nastu augsti pāri galvai, tā kā tikko var atslieties kājās. Māte baras.

— Vai tu ņemsi mazāk! Pārtrausies vēl!

Tēvam — tam jau nekad nevar izdarīt pa prātam.

— Un, skrīnē slienot, tad samidzina.

Jānis tikai pasmīn sevī. Ne pārtrausies, ne samidzinās. Lai nedomā, ka viņam spēka nav un ka viņš neprot. Visu klēpi viņš no pleca tā pie-sviež skrīnei, ka neviena sauja nenošķiebjas. Protams, Mārtiņš — tas zin tikai zoboties.

— Ak tu, pakulu Jancis tāds! Diega Jancītis tāds!

Ar zemes piku uz to reaģēt nevar, bet mēli parādīt, to gan. Un, kad Mārtiņš sakaitināts sviež ar to pašu nosukāto linu sauju, tad par to tikai

jāpasmejas. Māti pieveicis, Jānis plūc pats sev mazos linus — tos, kas plūcējai paliek zem rokām un citiem nederīgi. Viņam lieli nodomi — kā viņš tos izmērcēs, izmīstīs, izkulstīs — un tad varbūt ar to pašu Judku iznāk veikals. Plūc viņš pēc visiem mātes likumiem, arī saišķi atliekt, ap ikšķi apmest un savilkt viņš prot, kā nākas.

Pievakarē agrīno linu lauciņš ir novākts. Māte jau labu laiku kā aizgājusi mājās. Mārtiņš steidz nosukāt pēdējās saujas un met tās pāri zārdam, kur jau sakrājušies liela guba. Divi vezumi tur iznākšot. Tēvs ir aizgājis pēc zirga un ratiem — šovakar katrā ziņā jādabū zem sloga.

Nosukājis Mārtiņš grib uzzārdīt palikušos poguļus, bet, kā pastiepas, tā viss izbirst no saužām, pats viņš atstreipulo pret suku un ķer roku pie pakrūtes. Jānis gluži sabīstas.

— Atkal sāp?

— Žņaudz... Rokas uz augšu cilāt es nevaru... Padod ūdeni.

Padzēries viņš ilgi elso un goza galvu.

— Tas tūkums kļūst arvien lielāks. Kad tik' man tur kas neaug.

Jānis stāv bez padoma un skatās Mārtiņa pārvērstajā sejā. Tēvs atbraucis sakniebtām lūpām noklausās, ko Mārtiņš par savu nelaimi stāsta, bet Jānis savukārt uzskatāmi papildina. Ne vārda neteicis, stājas pats uzzārdīt, kamēr puikas piekrauj vezumu. Mārtiņš kāpj ratos — uz leju locīties viņš var, — Jānis met saujas. Vēlāk viņš, striķi ieķēries, iet no kalna vezumam pakaļ — tik jocīgi, kad tā svaida no vienas puses uz otru un reizēm šļūceniski parauj uz priekšu.

Divi vezumi aizņems tikai trešdaļu lielā mārka. Ratus nobrauc tā, ka viņpuses riteņi tikko vēl turas uzbēruma malā. Tad atsien vezumu un sagriež zirgu šķērsām. Tēvs ķeras pie priekšējā, Mārtiņš pie pakaļējā riteņa — rati jāpiegāž, lai vezums ar visiem uzkokiem iešļūc mārkā. Bet šī puse stāv zemāk, tāpēc nenākas viegli dabūt ratus pussviru. Divas reizes viņi mēģina visi trīs, bet vezums atkrīt atpakaļ. Tēvs nospļaujas.

— Tpi tevi, nelabais! Vai tad jums ābiem nemaz vairs nav dukas iekšā!

Viņš apgriežas un atmuguriski ieķer rokas priekšriteņa spieķos.

— Nu, tad saņem reizē! Ho-ōp!

Šoreiz rati sazveļas, kā vajadzīgs, uzkoki slīd un visa linu krava blunkšēdama kūleniski ieveļas mārkā. Bet, kad rati klauzdēdami atkrīt atpakaļ, Mārtiņš tup četrpāpu, it kā viņam tur zālē kas izpētāms. Garām iedams, tēvs noņņācas.

— Ko nu kūko! Slienas kājās — jau tā pienāks tumsa!

Bet tad Mārtiņš pieceļas — gluži bāls, sviedriem norasotu pieri. Ne vārda neteicis, plaukstu pakrūtij piespiedis, ļoganiem ceļgaliem velkas pār ganībām taisni uz mājām. Tēvs tikai noskatās pakaļ un nesapratā parausta plecus.

Jānim žilgi jāpārtrenc lopi mājās un jāmanās piekraut to otro vezumu. Divi tādi, viņi to iegāzt nemēģina. Kamēr Jānis sviež no vezuma, tēvs jau iebridis mārkā un izlīdzina saujas galeniskā blāķī vispāri. Tad

jāaizbrauc zirgs mājās, jānojūdz un jāsteidzas atpakaļ ar cirvi sacirst alkšņus slogiem. Jānis velk no ataugas lapotos zarus, tēvs ar tiem noklāj linu blāķi un pa dēli veļ akmeņus no malas. Kad viss no vietas noslodzīts un plaukstas dziļa ūdens kārtā virsū, ir jau krietna krēsla.

Abi viņi padarījuši darbu un, prātīgi sarunādamies, iet mājup. Tēvam dēlis pār plecu, Jānim cirvis uz rokas. Tēvs vēl pa gabalu atskatās, kur mārķā raibo sloga akmeņu izcilnis.

— Ūdens tagad silts kā piens. Pa dienām sešām viņiem vajag būt mīkstiem.

— Pa sešām — tad droši vien būs.

— Kad tikai neapsusētu vien. Es tā vēroju, ka ūdens mārķā stipri krītas.

— Jā, viņš krītas gan. Sestdien vēl bij tā — līdz šitai vietai, šorīt vairs tikai līdz šitai. Tas ir uz lietu.

— Uz lietu gan — bet tas nemaz nav tik labi, kad jau ierūdzis un tad piegāž svaigu klāt. Un, ja vēl uznāk tāda gāze kā pirms Jāņiem, ja tērcē pilna un sāk pāri tecēt, tad ir posts. Tad tur iznāks pakulas, ne lini.

— Es rītu dambi lejas galā uzmetīšu augstāk, lai pāri netek.

— Labi tā būtu gan.

Viņi ir jau olnīcā. Tēvs pamet skatu sāņus, kur linsēklu zārds krēslā rēgojas kā milzīga zirga mugura, un pārliet dēli uz kreisā pleca. Jānis cirvi iemetina otrās rokas locītavā.

— Mums vajadzētu manīties tās linsēklas izkult, kamēr ustubieši vēl nav sākuši rudzus. Galvas naudai tur droši vien iznāks.

— Kur šie sāks. Lapši tikai pirmdien vēl beidza rudzus pļaut.

— Viņiem tīri — nav kā mums tās ušņas un lācauzas. Pēc nedēļas, pusotrām var vest mājās.

— Bet, ja sauss, mēs varam kult tāpat no lauka.

— Ja pavisam sauss, tad var gan. Sēklas mums labi padevušās, tās birzīs. Par pirmām allaž labi samaksā. Nepielaid tikai tu tos lopus klāt, ka neizjauc zārdu.

— Nē, nē — gan es viņus uzmanīšu.

Pie galda pustumsā nosēdies, Robežnieks paliek ar bļodas malai pieceltu karoti.

— Kur tad tas puika? Kāpēc vakariņās nenāk? Kas tad tā būs par jaunu modi?

Māte nogroza galvu.

— Viņš nenāks. Viņš ir pavisam slim.

— Slims... Drusku iesāpas, tūliņ čīkst. Es kad jauns biju — —

Viņa paliek nopietna un asa.

— Liecies tu ar to savu! Pagalam pārmocijies. Būs vēl jāiet uz aptieku pēc zālēm.

Un tad māte sāk pārstāstīt Mārtiņa slimības pazīmes, kas viņai liekas visai ļaunas. Tāda pati vīle pakrūti bijusi Baumaņu Andrim, kas aizpērn-

ziem nomiris. Akmeņus vedot, pārcēlies, trīs nedēļas savārdzis un pagalam. Tās ir visai bēdīgas izredzes. Robežnieks nopūšas.

— Lai dievs pasargā no tādas nelaimes. Pašlaik jau izbarots, izaudzēts — vēl gadu, būtu pilns strādnieks.

— Un skolā izlaists. Vēl tikai beidzamā ziema.

— Labs nags būtu; to jau tagad var redzēt.

Un, aizmirsis, ka Mārtiņš viņam nekad nav varējis pa prātam izdarīt, tēvs ņemas atcerēties visas viņa labās īpašības. Māte tikai piekrīt un reizēm smagi nopūšas. Nospriež abi — ja rītu līdz pusdienai nepaliks labāk, Jānim pa dienvienu laiku jānoskrien uz aptieku pēc zālēm.

Mārtiņš guļ uz muguras, rokas virs segas izstiepis. Pustumsā arī viņš izskatās gluži pelēks. Jānis gādīgi nosēstas pie lāvas.

— Vai dikti sāp?

— Nē. Kad es nekustos, nesāp nemaz, tikai apgriezties nevaru. Pagalvis par zemu — paliec vēl tos svārkus zem maisiņa.

Un, galvu uz čaukstoša siena maisiņa ērtāk iegrozījis, viņš arī rokas pabāž zem segas.

— Tagad ir labi. Nu es varēšu gulēt.

Bet viņš tomēr neguļ. Nesūrojas par sāpēm, neniknojas arī uz tēvu par varmācību un pārmērīgu izdzīšanu, bet pavisam par citu ko.

— Zemi rīkot viņš neprot, tā tā nelaime. Trīs pūrvietas linu no tām divdesmit piecām — vai tur ir prāts! Ne tur graudu, ne salmu, ne mēslu, tikai zemi noplicina.

— Bet nauda ienāks. Rudenī pagastam jāmaksā.

— Nauda — ko viņš melš! Kad pēdējais vasarājs būs pļaujams, viņš steigs tās sēklas kult — tā jau mums te iet. Sēklas kuls, bet miežiem pa to laiku vārpas zemē. Un, kad būs pats labākais zemes aramais laiks, viņš kalnā mals linus, lai pirmais var aizvest uzpircējam. Tā mēs te vēju ķeram un ar katru gadu kļūstam nabagāki un plikāki.

Jānis tikai klausās. Tādām lietām viņa saprašana vēl par mazu.

— Auzaitā linus — vai tur prāts, vai saprašana! Divi vezumi no tā pasaules gabala — darba vērts tie nav. Un vai tie ir lini — spaļi tie ir! Ies jau pavasarī teicu, bet vai viņš mani klausā. Dābolaita ja bijusi, pavisam cita lieta. Kā saimniekiem kalnā — aug gluži melni un velēnu iztrupina.

Jānis nopūšas.

— Nujā — saimniekiem ...

Mārtiņš šai nopūtai pievieno arī savējo.

— Jā, saimniekiem ... Un tad vienmēr vēl tikai ar to vienjūgu vāczemnieku un lemešarklu. Tagad tie, kam viens zirgs, liekas pa pārim kopā un tad ar divjūgu. Paskaties, kā tepat Lapšiem Ustubos aug! Rudzi kā kārkli, salmi zili, graudi kā siļķes. Vai viņiem zeme labāka nekā mums? Bet kad izstrādā, kā pienākas. Kas mums te ir? Lācauzas, ušņas, milgas. Tik ir kā tas vergu darbs un bads.

— Kāpēc tu viņam nesaki?

Mārtiņš īgni mēdās:

— Ne-sa-ki... Katru gadu es viņam kaļu, bet vai mani klausu. Puika tu esi, ko tu zini! Muļķis tu esi, turi tu muti! Es kad jauns biju... Mans tēvs, mans vecais tēvs... tik ir tā dziesma!

Ievaidēdamies viņš apsviežas ar seju pret sienu un savelk segu līdz kaklam. Jānis ielien savā guļas vietā, vēl aizmigdams dzird, ka Mārtiņš šņaukājas un reizēm ko nesaprotamu nočapstina ar lūpām.

Rītu viņam vēl sliktāk. Kad pietraušas kājās, reibst galva, tikai pie sienas turēdamies, viņš tiek ārā. Ko ieēd, tūliņ izvemj laukā. Pa miegam viņš reizēm ievaidas — māte saņemtām rokām, sakniebtām lūpām bažīgi vēro.

Kad Jānis pusdienā pārdzen lopus mājās, māte viņam pasaka svarīgo ziņu.

— Tev, Janci, tūliņ jāaizskrien uz staciju pēc zālēm. Mārtiņam nemaz nepaliek labāk.

Saīdzis, sapīcis Robežnieks parakņājas cisās zem gultas maisa, izvelk pelēkas ziemišķādas naudas maku — viena stīpiņa tam atlauzta, māte ar diegu kaut kā pievārstījusi klāt. Makā viens zaļš trīsruļļu gabals, bez tam vēl sudraba nauda. Tēvs atskaita vienu divdesmit un vienu desmit kapeiku gabalu, bet māte uzstāj, ka arī sērkokociņi vajadzīgi. Tad viņš pikti nosviež galdā vēl pieckapeiku ripiņu un rūkdams atkal noglabā maku.

— Uz izputēšanu, uz izputēšanu tas iet! Tad vienam mugura un kājas, tad otram pakrūts. Te jau drīz lazarete būs jāatver. Es kad jauns biju — —

Lupatiņā iesietās trīsdesmit piecas kapeikas bikškabatā labi noglabājis, Jānis dodas ceļā, mātes pamācību un brīdinājumu pavadīts.

— Kad kāds suns gadās, tu nemēģini tūliņ ar rungu. Suni nevajaga likties redzam, tad viņš pats atmetas. Un, kad īsti nevar, tad ar akmeni — no akmens viņi visi bīstas. Un nedauzies nekur apkārt. Tā kā uz govju dzenamo laiku esi mājās — citādi tev no tēva būs!

Un vēl pa gabalu nokliedz pakaļ:

— Un neaizmirsti, kā tās zāles sauc. Kā es tev teicu?

— Underciņdrapes!

— Nuja, nuja, tikai neaizmirsti! Tev tā galva reizēm tāda caura.

Caura — viņam! Jānim sirds aptekas. Pusteciņus laizdams, viņš reiz pa reizei iecērt ar nūju palsajās auzās. Kad nav taisnības, lai nav! Cik reižu māte lielījusi šito pašu viņa galvu — un nu uzreiz neder vairs! Posta dzīve vien pasaulē.

Bet tas drīz aizmirstas, iedomājot nopietno, četras verstis garo gājieni. Nava jau pirmā reize, Jānis labi zina visas kļūmas, kas šajā ceļā var gadīties. Kalnā pa ceļu gar telefona līniju nedroši: Galeniekiem nikns suns, un tad atkal var sastapt kādu, kas iznerro to viņa balto galvu. Pļavas tagad nopļautas, tad labāk pa retiem melnalkšņiem pieaugušo leju. Gar saimnieka ābeļdārzu un to otro ataugu, pa Galenieku pļavu, pa Oglišu pļavu, tad uz ceļa, kur līdz pat stacijai vairs māju nav —

pa bijušo grantskalnu alkšņiem pieaugušo dobumu, gar Lauciņu bērziem un pirtiņu upei pāri un Krituma kalnā augšā. Un turpat jau arī ir aptiekas divstāvu nams ar zilo izkārti, kur iekrāsots divgalvju ērglis un uzraksts krievu un vācu valodās.

Gājiens izdodas bez kādiem starpgadījumiem un kavēkļiem. Pretim Galenieku aplokam no ceļa gan kāds pusaudzis kaut ko kliedz, ar roku kratīdams, bet Jānis tikai cilpo tālāk, nelikdamies redzējis, ne dzirdējis.

Underciņdrapes cieši iegulušās atmiņā. Viņš tikai neskaidri nomurkš šo vārdu, labi zinādams, ka māte visu sauc pa savai modei un ka aptieķnieks parasti par to nosmīn. Bet saprast viņš saprot un ietin brūnu vienmuka pudelīti mīkstā rozā papīrā. Zāles maksā trīsdesmit kapeikas. Par atlikušām piecām Jānis turpat Antonīņa bodē dabū piecas paciņas sarkangalvja sērkociņu, kas uzmanīgi jānovieto kabatā, jo berzējoties viegli var aizdegties. Jaunā pārdevēja, pamanījusi, cik kāri viņš aplūko stikla podu ar bonbongām, paņem vienu, violeti izrakstītā papīriņā ietītu, parīpo letai pāri viņam. Baltiem zobiem smiedamās, papliķē pa vaigu.

— Tas tev uz kārā zoba.

Viņai tik mīksta roka un sārti vaigi, ka Jānis sasarcis metas laukā, pat paldies aizmirsis pateikt. Vispār paldies sacīt vai labdienu padot viņam allaž nākas grūti, tādi smalkumi mājās nav parasti. Un tad — jaunkundzei tik baltas rokas un sārti vaigi, ka viņš visu laiku nedrīkst taisni paskatīties. No sieviešiem, sevišķi jauniem, viņam pa laikam nepārvarams kauns, mēle neparko negrib kustēties. Vēl laukā skriedams, viņš dzird to pakaļ saucam:

— No kurām mājām tu, puis, esi? ... Ak, kāds mežonēns!

Bet, kad viņa to saka, tas neapvaino. Jānim liekas, ja viņa ar tādu roku matus paplūkājusi, arī tad nesāpētu. Mātei — tai tik neglītas, rūpuļainas, rievainiem mezglēm ap locītavu kauliņiem.

Tā sasapņojies par šīm baltajām, mīkstajām rokām, ka tikai aiz Lauciņu bērziem vēl atminas sauļā samiegotu zāļu pudelīti. Vērīgi iztinis, apbrīno skaisto, krokaino papīra cepurīti, ar zilraibu dziedziņu kaklam cieši piežņaugtu. Pudelīte visapkārt pārklāta izlietiem latīņu rakstiem. To rupjāko, šķērsām no viena gala līdz otram, viņš saburto, Wunderessenz ... Ā! tad tā šīs zāles sauc! Un ko viņš pēc mātes padoma tur samuldēja aptieķniekam! Tīri brīnums, cik glupja var būt tāda māte ... Bodes jaunkundze, tā droši vien zinātu īsto vārdu. Jūsma par skaisto jaunkundzi neapdziest, kamēr mēle kāri sūkā bonbongu ar neizsakāmgaršīgu, skābeni saldu pildījumu. Visam ceļam pietiktu, ja tā palēnām sūkājis, ar mēli pavilādams. Bet kārdinājums ir pārāk liels — zobu paši iecērtas vienreiz un vēl, un vēl. Un Oglīšu grantskalniem vēl nav pāri, kad no brīnišķā garduma mutē palikusi tikai atmiņa, bet pašam žēlums un dusmas par nepārvaldīto kāri.

Gar ataugu atpakaļnākdams, Jānis pamana skaistus riekstu čemurus apmalas lazdās. Riekstu šogad gan papildnam arī paša ataugā, bet lielo koku pakrēslī tās ir miežu lazdas, raujamas tikai labi vēlu. Še, saulē,

tām vajaga būt rudzu lazdām, kas nogatavojas daudz agrāk. Vienu no-
mēģinājis, Jānis patiešām pārlicinās, ka tiem te čaumala jau pilna un
kodolam sāk apaugt dzeltenā miziņa, gatavuma pirmā pazīme. Viņš no-
stata zāļu pudelīti uz ciņa, liec šmaugos, ķekarainos zarus un pilnām
saujām bāž aiz krekla. Asās sasas gan nepatīkami dzeļ vēderu, bet tāda
manta ir vērts, ka mazliet pacieš.

Piepeši tepat kalnā Jaunvagaros ierejas saimnieku suns, iemaujas
govis, dzirdami Līnas saucieni. Jānis attopas: lopus jau dzen ganos. Pa-
laiž vaļā noliekto lazdas galotni, klūp meklēt uz ciņa nolikto zāļu pude-
līti. Steigā gandrīz samīn to, paķēris skrien taisni pļavai pāri, pāri mīk-
stajai tērces gultnei, cauri Ustubu aploka krūmiem, gar ataugas galu un
pa olnīcu. Māte jau labu brīdi stāvējusi sētsvidū un skatījusies. Atelpo
atvieglota.

— Tad mājās gan. Es jau domāju, ka atkal būsi kur aizblandījies
blēņās. Do'šu' tās zāles.

Cukura graudiņš no šīm zālēm kļūst gaiši brūns. Klētī izplatās tik
jauka smarža, ka Jānim siekalas saskrien mutē. Ar zāļu pudelīti uz
istabu iedama, māte ierauga to sētsvidū zālītē staipāmies.

— Kas nu būs? Ko tu tur žņaugies?

— Vēders briesmīgi sāp.

— Kad tevi vilks ar visu tavu vēderu! Ko tu ar' tik briesmīgi pie-
strēbies to piena putru.

Saujā viņai vēl viens cukura grauds, ko Mārtiņš liedzies pretim
ņemt. Viņa nokož tam pusi un pilina virsū zāles. Ar visām sāpēm —
Jānis skaita līdzī. Desmit... Labi, lai arī tikai desmit... Cukurs, kā
arvien, garšo lieliski, bet zāles nemaz nav tik tīkamas, kā pēc smaršas
varēja spriest. Tāpēc Jānis drīz jau ir vesels, govīs pa olnīcu lejā dzī-
dams, izmēģina, cik tālu uz vienas kājas var aizlēkt tām līdzī, un pie
tam svilpo savu jauno, jau tīri meistariski ievingrināto svilpienu.

Arī Mārtiņam zāles liekas līdzējušas. Vienu dienu viņš vēl noguļ, tad
sāk valkāties pa sētsvidu. Piektdien pēc pusdienas viņš jau ir auzu laukā
un tā pastīvi un piesargādamies cilā atkal vienroci.

Jo tālāk uz rudens pusi, jo plašākas vēšas Jānim ganības. Kur tikai tēvs ar Mārtiņu aizbrauc labību orē kraut un vest uz rijas nojumi, tur viņš klāt ar savām govīm. Viņa uzdevums piekasīt gubiņu vietas un apsist peles, kas, Mārtiņam pēdējo kūli paceļot, bēg uz visām pusēm. Peļu ķeršanā viņš tā iemanījies, ka dažudien kaķe ar savu bērnu guļ saulītē izlaidušies un ausu neceļ, kad tiem arī pavisam svaigu ēsmu noliek blakus.

Lopi uz rudens pusi kļuvuši gluži rāmi, brīva laika atliek ļoti daudz. Ataugā lielās lazdas vairākkārt izkāpeļātas, mazās izlocītas kā līdums. Mārtiņš svētdienas rītā tikko abas svārkkabatas var pielasīt un pukojas, ka tas puika visu tīri zaļu rijot nost. Arī Jānim pašam žēl, jo vēl retumis atrodami riekti tagad ir dzelteni un piebrieduši, ka vai plīst. Bet, kas apēsts, paliek apēsts, darīt tur vairs nekā nevar. Atliek vēl tikai pārrevidēt tās pašas izlocītās galotnes, kur zaru mudžeklī vēl allaž pa kādam var atrast.

Laukā ganīdams, Jānis pin grozus kartupeļu rakšanai. Grāvji kārklu pilni pieauguši, materiāla trūkuma nav. Abus lokus liec no lazdas atvasēm, ausis taisa no ievas šķeltnēm, klūdziņas griež no brūno un pelēko kārklu ceriem. Arī Jāņa grozu pišanas meistarība pazīstama visiem kaimiņiem. Salielīts viņš cenšas izdomāt grozam allaž jaunu veidu, par ko pat tēvs viņu dažkārt uzslavē. Tad viņš līdz vakaram staigā paceltu galvu un ar nicinājumu noraugās Lapšu Ješkā, kas ar saviem lopiem tepat aiz grāvja vazājas, cauru dienu blēņodamies, bet neprot ne grozus pīt, ne ko citu prātīgu pastrādāt.

Sausās dienās Jānim tagad ganos allaž grāmata līdzī. Vesels gada gājums «Mājas Viesa», biezās vākos iesiets. Tur ir raksti par turku karu un tādi stāsti par indiāņiem, ka elpa aizraujas lasot, aizmirstas lopi un visa pasaule. Tēvs jau vairākkārt piedraudējis iemest plītī visas tās blēņu grāmatas un velna pasakas, bet māte allaž paglābj. Tā ir Vēveru Jorga grāmata, nezin kādā ceļā caur trešām vai ceturtām rokām atkluvusi šurp no Vaineļiem. Vēveru Jorgis tālu pazīstams kā liels grāmatnieks un savādnieks. Ziemu mežā braukdams, viņš tikai vienu ceptu griezni ņem pusdienām līdzī. Ecēšai divi zirgus jūdz priekšā, lai pats, uz maisiņa virsū sēdēdams, varētu lasīt avīzi. Pēc mātes apgalvojuma, grāmatu viņam esot tik daudz, ka viens vīrs diezin vai uz muguras atnestu no Vaineļiem līdz Ogļdeģiem. Par visām Vēveru Jorga aplamībām ļaudis allaž nīrgājas. Bet viņš prot ēvelei spalvu iztaisīt, ratiņiem spoles izvirpot,

šķietu izlabot mātei un par visām lietām — izaust brīnišķus rakstus, par ko arī dabūjis Vēveru Jorga nosaukumu, lai gan patiesībā viņš ir Preimanis. Tāpēc it sevišķi sievām viņš lielā cieņā.

Rudeņos, nokoptā laukā ganīdams, Jānis arī sastopas ar savu lielāko draugu un lielāko ienaidnieku, to pašu Lapšu Ješku. Tas gan nav Lapšu pašu, bet viņu meitas dēls, uzvārdā Gailis. Viņa tēvs staigā pa mājām, baļķus zāgēdams, spēlē savādu vienstīgas instrumentu, ar pirkstu par robiņiem vajadzīgo skaņu meklēdams. Svētdienās pie viņa sapulcējas ticīgi noskaņoti puīši, meitas un sievas, tiem viņš stāsta par kariem un pastardienu un māca pusbaptistiskas garīgas dziesmas. Zāgeru kori blakus Vēveru Jorgim ir otrs zobgalību priekšmets pagastā. No Ješkas Jānis iemācījies dziedāt «Laujiet man», «Kungs mans draugs» un «To mīlestības spēku sveicu», bet vairāk arī nekā. Grozus un salmu cepures pīt Ješka neprot, uz galvas necik ilgi nevar nostāvēt, paresns un smags, necik augstu lēkt viņš arī nespēj. Vispār, Jānis par Ješku domā tikpat mazcienīgi kā pagasts par viņa tēva zāgeru kori.

Ješka arī ir liels lasītājs, tikai grāmatu viņam nav. Savu «Mājas Viesi» Jānis nedod ne par kādiem pakalpojumiem. Lapas šķirdams, slapinot pirkstus mutē, — ko Vēveru Jorgis teikšot par tiem nolaizītiem stūriem? Bet īstais iemesls ir vienkārša skaudība: Jānis nekādi negrib pielaist, ka Ješka zinātu visu to, ko viņš pats. Nepalīdz Ješkas arguments, ka pagājušo ziemu devis Jānim savu kalendāru izlasīt: tāds kalendārs nekādi nav pielīdzināms veselam «Mājas Viesa» gada gājumam, kur raksti par turku karu un divi gari stāsti par indiāņiem. Jānis tišām vēl pastāsta kādu sevišķi skaistu notikumu indiāniešu ciņās ar bālgimjiem, bet, kad Ješkam mute patlaban vaļā un ausis vai stiepjas ziņkārē, pārtrauc vis-sarežģītākajā vietā. Ješka asarām acīs lūdzas turpinājumu, bet Jānis ir vēl nežēlīgāks nekā tie bālgimji stāstā un nelokāmi pāriet uz dziedāšanu vai svilpošanu. Dažādus veidus viņš izdomā, kā spīdzināt vājāko biedru. Reta diena, kad viņi nesalamājas vai nesakaujas, bet tomēr nevar iztikt viens bez otra. Rītu lopi jau atkal sadzīti kopā, tā kā tikai kārkliem pieaugušais robežgrāvis starpā, bet draugiem kopējs darbs un jauni plāni.

Pagājušo rudeni, kad Jānim Mika vēl bij dzīvs, viņi laida to badīties ar Lapšu aunu. Pukstošām sirdīm vēroja nežēlīgo divciņu, uzmodinādami katrs savējo, kritiskā brīdī gatavi tam personīgi palīgā doties. Šogad reizēm tikai gaili saskrienas, kad ar visām vistām, vārpas laukā knābdami, satikušies pie robežgrāvja. Bet Lapšu lielais sarkanais jau sākumā pieveicis Robežnieku balto, tāpēc Jānis savu baru labāk aiztrenc tuvāk pie mājām, lai nebūtu jāpiedzīvo veltas sirdssāpes. Tā izšķirtie pretinieki tad vismaz dziedāšanā sacenšas. Ješkas gailim, kā jau tādām razbainiekam, balss aizsmakusi un ķērkstoša, bet Jāņa dzied skaņi un izlocīdams. Viņa pārākumu šajā ziņā pat Ješka nevar apstrīdēt.

Soruden viņiem atliek tikai skriešanās, puļķu sišana un lēkšana pār Ustubu jauno rudzu grāvi. Grāvis ir piecas pēdas plats un četras dziļš, dibenā jau krietni ūdens pielījis. Jānim pārlēkt nieka lieta, bet arī

Ješka ar savām īsajām kājām šovasar krietni ielocījies. Jānim ilgu laiku jāizlieto visa izmaņa un viltība, līdz aizmāna viņu tādā vietā, kur otrā pusē krietns velēnu paugurs. Protams, tur pārlēkt cilvēkam nav iespējams, — rokām velti velēnās ķerdamies, Ješka ar abām kājām gar gludo nomali iebrauc dubļos. Un, kad nomūrējies kā lopiņš iztraušas malā un Jānis, sēdus atkritis, lokās vien lielajos smieklos, viņš saverkš seju un taisa lūpu.

— Pagāns tu tāds! Tu mani iemānīji.

— Es? Vai tad tu akls esi! Ko tu lēci, kur velēnas priekšā?

Atgadās arī nopietnāki konflikti, pat ar traģiskām sekām.

Vispirms — šoruden Jānis izvēlējies sev brūti. Protams, tā ir no saimniekmeitām tepat kalnā. Otilija būtu tā kā vairāk pa rokai, jaunāka un slaidāka. Bet viņai melnas acis un mati kā čigānietei, un tādas Jānim nepatīk. Klāra gan Mārtaņa gados, drukna un kā pagastvecākā meita aplam lepna, bet par to atkal viņai strupāks deguns un dzeltenī mati. Ar Antonija bodes jaunkundzi tā gan nevar mēroties, taču to iecerēt pat Jānim pietrūkst dūšas. Tātad viņš paliek pie tās pašas Klāras — nopietni un neapstrīdami.

Tas ir dziļš un neaizskarams noslēpums. Bet, trešā dienā to Ješkam pastāstījis, Jānis paliek mēms no pārsteiguma. Ješka vispirms nesaka nekā, tad nosvilpo pirmo pantu «To mīlestības spēku sveicu» un beigās paziņo klaji, ka Klāra arī viņam pašam esot brūte.

Tik negaidītu un smagu triecienu Jānis nevar paciest. Drausmīgā greizsirdībā un dusmās gluži sarkans uzlec kājās.

— Kā — tev? Par ko tev? Es teicu, ka man!

Bet Ješka stūrgalvīgi paliek pie sava.

— Nē, bet man ar'!

Te tikai der viens līdzeklis. Ješku ar tām strupajām kājām notvert ir nieka lieta. Bet pārmācība nelīdz, arī vēl divas reizes atkārtota. Ješka pat nebļauj tik stipri kā citām reizēm — pirkstiem tikai izkāš pakausī izplēstos matus un palaiž pa vējam, aptausta švītru vaigā un spītīgi tiepjas.

— Edz, ka man!

Jānis ņemas iegalvot, ka Otilija daudz smukāka — arī tam nav nekāda panākuma: Ješkam tāpat nepatīk tie melnie mati un melnās acis. Nepalīdz fakts, ka Otilijai garāka bize — arī tas, draņķis, ievērojis, ka Klāra tāpēc atkal savējā pin sarkanu lentu. Tad Jānis izmēģina to pēdējo līdzekli savu priekšrocību pierādījumam.

— Ko tu, draņķi, bāzies priekšā! Saimnieki mums rada.

Bet Ješka tikpat kā koks.

— Mums ar', mums ar'!

Divas dienas Jānis nostaigā neizsakāmās sirdssāpēs. Vakaros, pirms aizmigšanas, viņš ar Klāru saimnieka atsperratos brauc uz baznīcu. Viņš sēž uz bukas priekšā. Viņam tādas kamašas ar gumiju sānos kā Lapšu Jānim, strīpainās bikses tik garas un apakšā platas, ka var uzlaist virsū,

ap kaklu zīda lakats un rokā ādas pātaga ar lakotu kātu. Pakaļā sēd Klāra ar tādu lakatu kā glāžšķūņa lielmātei un cepuri galvā. Viņš tikai sarauj grožus un rikšiem aizlaiž gar Antoniņa bodi. Jaunkundze uz sliekšņa sēri noskatās pakaļ — tagad viņai ir žēl... Bet rītu atkal Ješka vien prātā, un sirds līdz vakaram kā maiglēs sažņaugta. Nē — tā ar' dzīves nav, lai tad tas pagāns pavisam vai jānosit nost.

Un, piemānījis Ješku pa grābieniem, viņš nostiepj to uz muguras un pēc Mārtiņa parauga atpleš tam rokas uz abām pusēm. Tuvu klāt pieliecies, šņāc:

— Saki, ka nav! Citādi es tev tūliņ spļaušu.

Spīdināmais lokās kā slieka, pusraudus īd sakniebtām lūpām un aizvērtām acīm. Bet, līdzko viņš taisās plest muti vaļā, Klāras īstajam brūtganam spļāviens jau gatavs.

— Pamēģini tik' — es tūliņ! Saki, ka tev nav!

Ješkam cits neatliek, galīgi noguris, viņš beidzot smagi nopūšas:

— Nav ar'...

— Saki: nudie'!

Ješka vēlreiz mēģina atsvabināties: vienkāršs solījums, tas nav nekas, kad nodievojās, tad tā lieta kļūst nopietna un negrozāma. Bet nelīdz nekas, lielā galva būkšēdama atkrit atpakaļ.

— Nudie'!

— Saki vēl: jāpaties!

Ješka īd kā cepināts, divas lielas asaras izspiežas no aizmiegto plakstu apakšas. Kuram tad viegli šķirties no brūtes? Bet citas izejas nav, viņš nošļupst kaut ko nesaprotamu.

— Nē, tu pasaki skaidri: jā-pa-ties!

Un beidzot Ješka pasaka skaidri. Kad tā apzvērēts, tad tā lieta ir droša. Bet Jānim spļāviens gatavs, žēl viņu izputināt gaisā. Sejā ne, bet viņš tā slaidi nolaiž Ješkam gar vaigu — tur tikai reizi jānovelk ar krekla piedurkni, un sauss atkal.

Nu viņiem katram sava brūte, un miers un draudzība atkal mājās. Ješka lielās, ka viņa Otilijai labāka balss, bet Klāra nemaz nevarot dziedāt. Jānis viņam labprāt atļauj to nieka prieku. Viņi sēd katrs uz savas grāvja malas, viens otram pretī, rokas ceļgaliem apņēmuši, un fantazē. To smukāko brūti pazaudējis, Ješka nopūlas sevi kompensēt citādi:

— Un viņa iedod man ābolu... divus ābolus — vienu no tās baltās, otru no tās sarkanās.

— Un Klāra man veselu riekšavu jāņogu... un bonbongu arī. Tādu kantainu, zilraibā papīriņā.

Viena pati bonbonga vairāk vērts nekā visi Ješkas āboli. Jānis nevar pielaist, ka Otilija Ješkam varētu ko vairāk iedot kā Klāra viņam pašam. Un tad viņi ar Klāru iet uz balli.

— Un tad mēs dancojam — kreicpolku.

— Un mēs reinlenderi.

— Bet mēs frankseju.

— Mēs ar' frankseju!

Tas ir neizsmeļams temats pārrunām un sacensībai lielībā. Veselas četras dienas viņi noņemas ar to, aizmirdami pat puļķus sist un izplūkties. Bet tad jauns konflikts viņus izšķir uz ilgāku laiku.

Jānim jau sen kremt, ka Ješka dižojas ar viņa siksnīņu. Protams, bikses tajā neturas, bet arī ap vēderu vien tā Ješkam izskatās tik smuki, ka vai jāraud. Viņa siksnīņā! Galvu var pārplēst, taču neatceras, pazaudējis to vai kaut kur aizmirsis. Bet Ješkam ap vēderu tā nu reiz ir, ne ar labu, ne ar viltu nav atdabūjama. Ješka pastāv, ka tas esot viņa paša personīgs īpašums — māte to viņam nopirkusi un vēl pieteikusi, lai tikai piesargot no tā Ogļdeģu žuļika. Par savu siksnīņu viņš vēl žuļiks! Desmitējādus plānus Jānis izdomājis, bet neviens neizdodas. Pat lauzties Ješka vairs nenāk pēc tam, kad reiz samanījis, ka Jānis sāk knibināties ap siksnas spraudzeni.

Kādā jaukā, saulainā dienā Jānim pēkšņi iešaujas laimīga iedoma. Ustubu jaunais grāvis pa nakti pielījis līdz pusei. Virsū skaidrs ūdens, apakšā bieza kārtā bālgana atmirkušā pliena. Jānis tik ilgi un sirsnīgi skatās šajā jaunajā brīnumā, ka arī Ješka pienāk klāt. Jānis tūliņ ņemas to provocēt. Nosēstas uz malas, uzloka bikses un pluncējas kājām pa ūdeni.

— Edz, ka tu tā nevari!

Bet Ješka tūliņ parāda, ka viņš var gan tāpat. Pēc acumirkļa bikses uzlocītas līdz ceļgaliem, viņš kūļā tā, ka Jānim visus sānus nošlaksta. Šoreiz viņš par to neļauņojas, arī tas ietilpst viņa plānā. Sākums labs, tikai gudri jāturpina.

— Ā! to tu vari gan. Lempis tu neesi vis. Bet ar visām kājām iekšā iebrist tev nav dūšas.

— Man — nav?

Bikses žigli pāri ceļgaliem uzlocījis, tas, muļķis, lec ūdenī. Noelšas, aukstā skāvienu skarts. Kājas plieņa dūņās iegrimst dziļāk, nekā to varēja domāt, visi bikšatloki mirkst slapji. Ješkam nodreb lūpa, bet viņš novaldās, iedomādamies, ka Jānis tikai to vien gaida. Lielīgi bradā, bikses vēl tišām mērcēdams.

— Lai viņas ir slapjas. Māte man par to nekā nesaka.

— Ko šī var sacīt. Man ar' nekā nesaka.

Jānim galva drudzaini strādā. Katrs acumirklis tagad svarā. Acīm redzami Ješka nemaz nenojauš, uz ko tas viss virzās. Jānis pielec kājās.

— Tas nav nekas! Tā ir tikai tāda skuķu padarīšana. Tā jau Kaupmaņu Kārlis arī var.

Kaupmaņu Kārlis Auzānos tas lielākais muļķis pasaulē. Basām kājām ugunskurā lēks iekšā, ja kāds apšaubīs, ka viņš to var. Pielīdzinājums tam un skuķiem ir lielākais apvainojums. Ješka apstājies un glūn caur pieri, ko Jānis pats īsti rādis.

Jānis nomet mātes adīto jaku un rauj bikses nost! Un tad, kreklu sacēlis, ielec grāvī līdz gurniem, tikai mazliet vien noelsdamies. Un tad

viņš skrien līdz lielajai blīgznai, ūdeni baltā putrā sakuldams un dubļus uz abām pusēm augstu šķeldams.

— Edz, kā vajag! Tā tu nevari vis.

Bet nav nekā tāda, ko Ješka arī nevarētu. Viņš ir jau malā, rauj svārkus un bikses nost. Jānis neskatās — kas viņam ko skatīties! — bet tomēr redz, ka siksnīņa paliek turpat uz svārkiem nomesta. Viss norisinās gluži tā, kā viņš to aprēķinājis. Ješka pūlas aizlēkt tālāk un dubļus uzšākt vēl augstāk.

— Edz, kā man iet! Tu tā nevari.

Kad nevar, lai nevar. Svarīgākais tagad tas, kā aizmānīt Ješku tālāk nost no tiem svārkiem. Pie pašas blīgznas Jānis ir noliecies un ar roku kaut ko smalsta dibenā.

— Vai-ī!

Tam, muļķim, tūliņ mute līdz ausīm.

— Kas tev tur ir?

— Vai-ī! Te ir tik skaists māls, no tā riktīgi varēs bļodas taisīt. Nāc, paraugil!

Ješka piesteidzas paraudzīt. Jā, bļodas no tā varbūt iznāktu gan. Bet, kad Jānis grib aizzagties garām, viņš, katrā ziņā ko nelabu nojaudivis, manās pa priekšu. Un, kad Jānis ar vienu lēcieni grib tikt laukā un gar glumo malu nošļūc atpakaļ, Ješka aizskrien kā mirga un četrpāpus izķepurojas pie savām drēbēm. Žuļiks, nerauj vis bikses kājās, bet tūliņ siksnīņai klāt un tūliņ to ap vēderu.

Bet arī Jānis jau turpat klāt. Trakā trauksmē lāgā neapjauzdams, saķēris siksnas galu ar spraudzeni un aptinis ap roku. Ar kreiso spēcīga dunka Ješkam krūtīs.

— Atdod manu siksnīņu, zagli tu tāds!

Iestēdamies Ješka atmeimuro atpakaļ, un siksnīņa paliek Jānim rokā. Kā tēvzemi atkarojušam, neizteicama līgsma viņam pāršalc.

Bet Ješka iebrēcas kā kauts.

— Nu es sūdzēšu mātei! nu es sūdzēšu mātei!

Un, tāpat klēpī paķēris svārkus un bikses, trenc savus lopus uz rijas pusi. Bauro tā, ka visa pasaule skan un kalnā gar ābeļdārzu sāk slaistīties saimnieksieviešu baltās galvas.

Jo tālāk, jo trakāk bļauj Ješka. No bailēm un uztraukuma Jānim kājas dreb un mēle pielīp mutē. Neko labāku viņš nezin kā arī savu baru triekt tālāk nost no robežgrāvja un tuvāk mājām. Izdzirdusi arī māte jau iznāk pretī palūkot, kas par lērumu. Nu cits vairs neatliek, jāizstāsta gaiši un skaidri, lai tad ir, kas ir.

Māte noklausās un paloka galvu.

— Tā viņam vajadzēja. Ko šis zog svešu mantu.

Ahā! tā ir pavisam cita runa! Jānim akmens noveļas no sirids, pašapziņa atkal atslīen galvu augšām. Viņš sāk sīki notēlot, kā īsti norisinājusies siksnīņas atlaupīšana, bet māte pārtrauc:

— Netarkši tik daudz! Pielūko labāk, ka atkal kur nenosvied. Tev jau viss — kur cilā, tur paliek.

Nē — tagad vairs nepaliks vis nekur. Jānis attrenc aitas no kāpostiem un izaicinoši skatās uz Ustubu pusi. Bauro nu, cik tev patīk, siksnīņu tu vairs neredzēsi! Roka mīlinādamās noslīd ap vēderu. Pavisam cita sajūta, kad bikses sajoztas, kā pienākas, un krekla pūslis vairs tā nekaras pāri.

Bet ilgi nav jāgaida, kad rijas galā iznirst Lapsiene. Mati kā ērkulis pa gaisu, sien priekšautu, bet pati nezina, kā, — stūris velkas pa zemi. Līdz robežgrāvim, tālāk neskrien. Pāri tām pusotra pūrvietām tāpat var labi dzirdēt.

— Par ko tu tam mūsu Ješkam to viņa siksnīņu noņēmi? Par ko tu viņu grāvī grūdi?

Tas vēl tā pusgodam teikts — vēl tur kaut kas skan no parastās ņaudēšanas, par ko māte allaž runā ar tādu riebumu. Jānim neviens nav pavēlējis atbildēt uz visādiem glupjiem jautājumiem, tad viņš labāk uzsvelpj «Kur tu augi, daiļa meita».

Lapsienei tas tikpat kā uguns salmos.

— Zagļi un laupītāji! Dienas laikā aci rauj no pieres. Te tik' jāiet uz pristavu — un vairāk nekā!

Un tā tālāk. Slūžas ir vaļā, un, kad Lapsienei mute sāk pāri iet, tad beigās neviens tik drīz nav sagaidījis. Vārdu krājums viņai neizsmeļams, citkārt ņaudīgā balss paceļas tādā kāpinājumā, ka Jānis vēro ar patiesu izbrīnu. Rāmā atauga aizgūtnēm steidz atskaņot, bet tomēr nepagūst. Visa plašā apkārtnē trīc un līgojas.

Robežniece ciešas, ciešas — divas reizes pārstaigā no istabas uz klēti un atpakaļ, tad arī viņai tiek par daudz. Iznāk kūts galā un saņem rokas.

— Ūja, ūja, ugunsgrēks! Nav tak vairs karstais vasaras laiks, kad traki suņi skraida apkārt.

Lapsienei to tikai vajag. Zagļi un laupītāji visi, no pirmā līdz pat pēdējam. Kad jau pati māte staigā pa citu pļavām zāles plūkdama, ko tad tāds kverpis vēl gaidīs. Tā tik' skaties, ka uz lielceļa un kādam ar nazi pie rīkles.

Ak tā! Un kas tas ir, kas te to pus auzu lauku noganījis? Kas te pa dienvidiem toš burkānus izrausta? Kad jau šādi tādi zāģeri, pa mājām staigādami, pievāc lemešus un ratiem riteņus mauc nost, ko tad no šiem citu gaidīs? No tā jau drīz vien neviens zirgs ganībās vairs nebūs drošs.

Ilgi velkas disputs par to, kuram īsti tā siksnīņa varējusi piederēt. Lapsiene dievojas, pati to par piecpadsmit kapeikām pilsētiņā pirkusi, bet Robežniece piesauc par liecinieku pašu Judku, kas viņai to atdevis par desmit un divām mārciņām nātina lupatu. Jānis turas mātei aiz muguras, līdz pēdējam uztraukts, sirdī skubina sadot tai bābai pa krietnam. Tomēr skaidri nomana, ka viņa klusā māte nav Lapsienes pretiniece. Te gluži kā Judkas jokā: viņš man ar cirvja pietu, es viņam ar teļa ādul

Lapsiene beigās ievēro arī puiku aiz Robežnieces brunčiem.

— Pasaki tu man, zvērs no cilvēka, kāpēc tu to manu Ješku grāvī ieogrūdi?

Māte apjukusi atskatās baltām acīm. Jānis to parausta aiz jakas: viņš pats iekāpa un mani iemānīja. Viņš gribēja bļodas taisīt no māliem... Robežniece saslienās atkal.

— Mans Jancis? Mans Jancis otram pirkstiņu nepiedurs. Bet tavš — tas mūrnieks, tas bļodnieks — pa māliem vien dzīvo. Norušķējies līdz deguna galam kā sivēns!

— Ak tā! Bet vai tas nebij Robežnieku Marčs, ko skolotājs pagājušo ziemu lika vest uz aciņu un nomazgāt?

— Ak tā! Bet kas tas bij, kas skolā Čunčuru Mārtiņam cibiņu izēda? Par ko tas Lapšu Jānis sestdien pēc pusdienas divi stundas nostāvēja kaktā?

Tās ir pārāk sāpīgas vietas. Cīkstones grābstās tālāk, lai varētu vēl sāpīgāk iedzelt. Lapsiene nosmejas savu garo smieklu.

— Un tavai mātai, tai Annai, tai vecajai kazai, nu brūtgans iet uz Lieltupiņiem. Tas dzērājs Sprinģu Jorgis, tepat no kalna.

Jānis manās atkal pasuflēt mātei: un viņu Mārei tas klibais Apmanis.

— Un tev? Un tavai Mārei? Tas klibais Apmanis, tas nabags! Lai ir ar vienu kāju, kad tikai ko guldīt blakus tai piepei. Tādam ķēmam, kam labāks puisis virsū nespļauj!

Divkauja aizvirzās iepriekš neparedzētās tālēs, netaupīdama ne radus, ne radu radus. Kad viss ir savazāts un kā samazgām apliets, cīnītājas pašas arī sāk justies sagurušas. Lapsiene aiziet, visu to Robežnieku bandu novēlēdama velnam un elles ugunīm. Robežniece vēl ieklūp Jānim matos.

— Sātans tu tāds! Tu manu mūžu dzīvu ēdi kopā!

Un, smagi elsodama, pazūd aiz kūts.

Rītu un parītu abēji lopi ganās patālu no robežgrāvja, bet gani ņemas gluži tāpat kā iepriekš viņu mātes. Piedevām vēl nāk tās abas brūtes, no kurām tiklab viens kā otrs tagad kratās nost. Ješka piestāsta Jānim to telefona stabā kāpšanu, kur vēl uradņikam iznāks darīšana. Jānis savukārt zin par ābolu zagšanu saimniekdārzā, ko viņa tēvs katrā ziņā pastāstīs kalnā.

— Un tavam tēvam šogad kartupeļi kā zirņi!

— Un tavam tēvam vienreiz, baznīcā ejot, dadžu pinkulis bij iekēries bārdā!

— Un tavai mātei zābaku nav ko kājās maut!

— Un tavai mātei aizausis jau ir sirmas!

Tā liktenis viņus izšķir, nāvīgi sanaidojušos. Ješkam jādzen uz pēdējo miezaiti netālu no Auzānu ataugas, tajā lielajā zālē. Jānim otrā pusē mājām, kur patlaban sāk kartupeļus rakt. Gluži kā zirņi Robežniekiem kartupeļi gan nav, bet par mežāboliem lielāki arī ne. Māte vaid vien, ar

grozu rokā izartās vagas galā stāvēdama un vērodama tos retos baltumus palsajā smilkts zemītē.

— Pašiem un sēklai varbūt iznāks, bet ar ko mēs ziemu tās cūkas barosim?

Robežnieks sirdīgi noklabina arklam vērstuvi.

— Tu nezūdi, grēka pagale! Nebūs kartupeļu, būs mazā labība un lācauzas. Nebūs lācauzu, būs linsēklu pelavas. Aplej ar karstu ūdeni — vai šis nevar ēst!

— Ēd jau — kad cita nav. Bet kāda tur tā gaļa? Sprakš vien, kad uzliek uz pannas.

— Ak, kas mēs nu esam par lielkungiem! Nu mums cepešus vajadzēs! Pateic dievam, ka vēl tā.

Gana darbs rudenī tīrais smiekls. Jāuzmana tikai, lai neizmiņā rudzu lauku, kur vējš jau loka zaļibrūnos asnus, un nesamidzina rudzaitā izklātos linus. Jānis ir uzkūris lielu uguni un pelnoš cep kartupeļus. Māte atnes biezpiena bļodu ar sviestu, un tad iznāk tādas pusdienas, kā sen nav redzētas. Robežnieki ēd, draudzīgi sarunādamies, un piemin arī Miku, kas nu vairs nenāk laizīties un murkšēt pēc maizes garozas. Viņiem tāda sajūta, it kā pašu ģimenē viena trūktu.

Kamēr Mārtiņam skola vēl nav sākusies, pasteidz nokult rudzus. Vasarāju tēvs ar māti un Jāni vien kaut kā veic, bet ar tiem smagajiem kūļiem un lielajiem salmiem grūti tikt galā. Tēvs kurina riju un, kad akmeņi krāsns ailē nokarsuši balti, cepj tur griežņus. Tas ir tāds gardums, ka mēli var norīt līdzī — it sevišķi, ja saglabā līdz otrai dienai, kad atdzisuši, bet tas gan tikai reti izdodas. Pavisam iznāk tikai trīs rijas un piecpadsmīt pūru lācauzainu rudzu. Lapsa iečāpo klonā, postalām švīkstīnādams, pelēko bārdeli nobraucīdams. Bezgala sīkmanīgs, skaudīgs un visādi nenovēlīgs. Tas lielākais prieks viņam, ja otram rentniekam kas īsti nav padevies. Robežnieks apgalvo, ka jaunībā viņš tāds nemaz neesot bijis, bet tagad tie meitieši samaitājuši.

Lapsa pagrābj no gubas vētījamās mašīnas priekšā un mazcienīgi pasvārsta sauajā. Lūpu kaktiņos un šaurajās acelēs plaiksnās apvaldīts smaidiņš.

— Bet tad ir gan tev šogad časkas. Nezin kāda maize no šitādiem iznāks.

Robežnieks cieši nodarbināts pelavu atraušānā, pat paskatīties kaimiņā viņam nav laika.

— Drusku asāka būs, bet par to vēderam veselīgāka.

— Dažreiz no tām lācauzām nemaz nevar izcept. Ko tik' karstākā ūdenī iejauc — sakrīt kā glīzda. Un gluži melna, ar skābu smaku.

— Mana Ilze cepšanā meistars. Nav tā kā dažam labam.

Tas aplinkus mērķēts pret Lapsieni un viņas Māri. Visiem kaimiņiem zināms, ka tās lāgā neprot ne mīklu samīcīt, ne krāsni pareizi izkurināt.

Lapsa smagi nokraukājas. Slimo ar aizdusu un putekļos allaž kraukā tā, ka riebjas klausīties.

— Bet sēklas no šitiem tev nākamgadam gan nebūs.

— Apmainīs ar kādu. Trīs pūrus pret diviem — gan jau iznāks.

Lapsam pavisam nav pa prātam Robežnieka nesatricināmā paļāvība. Nekad viņš nevar piedabūt to niknoties par likteņa kļūmām, ne gausties par nabadzību. Tāpēc viņš sāk lielīties ar saviem rudziem. Tīri kā izmazgāti un smagi kā grants. Simts divdesmit mārciņas. Vulfsons stacijā plijas virsū, lai pārdodot pāra maisus. Bet Lapsa vēl nezina īsti, kā iznāks. Meitieši grib, lai sabīdelē divus pūrus — tikpat jau saldskāba maize ar vajadzīga uz svētkiem. Un nevar zināt, ja vēl iznāk tās kāzas... Vajadzība nekāda lielā nav, rudens rente saimniekam jau samaksāta — divas nedēļas pirms termiņa.

Lapsa atkal atkraukā pamatīgi un nospļauj sienmalī.

— Saka: tu, Lapsa, man esi labs rentnieks. Ar Robežnieku, ar to man bēdu dienas... Ar liniem tev gan būs jāpasteidzas.

Melo — tas skaidri zināms, bet patikami nav klausīties. Tagad arī Robežniekam tajos pelavu putekļos uznāk kāss.

— Nav ko bēdāt, iztiekam mēs ar'. Man Ogļdeģos jau sestais gads, tu Ustubos vēl otro neesi nodzīvojis.

Mārtiņam pie mašīnas kloķa jau labu laiku ausis tvīkst no dūsmām. Nu arī viņš nevar nociesties.

— Mums saimnieki rada.

Viņš zina, ka šī radniecība ar saimniekiem Lapšiem visvairāk kremt. Robežnieks pamāj ar galvu.

— Tikpat jau tā kā tuvāk. — Bet kā tad tev ar tiem miežiem šogad tā nelabi izgāja? Putrai iznāks, vai ne?

Mārtiņš sirsnīgi piebalso.

— Visas bezdelīgactiņas un pienenes — vārpas ar uguni jāmeklē.

Lapsa nevar pielaist, ka arī viņam kas neizdevies.

— Mieži — — cik tad man viņu bij sēts! Tas velna sausums pirms Jāņiem, tas man viņus tajā trūdājā izdedzināja, citādi būtu, ka nezinātu, kur grūst. Bet par to man atkal mīstrs — kā kārkli. No mīstra putraimi vēl labāki, saimnieki tagad no tā vien taisa.

Jaunajām pastalām izšvikstinājies, izkraukājies, Lapsa beidzot izcāpo laukā. Vētijamā mašīna tūliņ sāk guldzieniem klabēt. Robežnieks pilnām liekšķerēm ber augšā, piltuvē, un ar roku pamaisa, lai garumi labāk iet cauri. Klieudz, lai Mārtiņš aiz tās klaboņas varētu sadzirdēt:

— Mīstra putraimi šim labāki! Kad auzu vien vairāk ir, bet miežus var saskaitīt.

Mārtiņš, mašīnu griezdam, klieudz pretī:

— Putra no tādiem gluma kā ķīselis.

Protams, viņiem nav jausmas, ka Lapsa vēl kavējas tepat ārā, kur caur sienu viss skaidri dzirdams. No aizdusas jau tā sarkans, tagad pietvīkst vēl tumšāks — taisās tā kā iet atpakaļ, bet tad atmet ar roku un dodas uz istabu.

Taisnība tomēr, ka ar liniem Robežniekam jāpasteidzas. Vispirms — kamēr Mārtiņš vēl mājās, un tad arī saimnieks jau ņurd par rentes rudens pusi. Pašam tam kaut kas ar to pagasta kasi, naudas vajadzīgs kā ēst.

Tāpēc viņi krauj istabaugšā novietotos kūļus orē un ved kalnā uz riju. Saimniekam ir maļamā mašīna, un lini labāk lūst, ja tos ņem karstus turpat no ārdiem nekā kad ved no pašu rijas.

Trīs dienas Robežnieks kurina riju, bet ceturtās vakarā ar Mārtiņu un Jāni ierodas visi, lai tūliņ pēc pusnakts varētu sākt. Zirgu nojumē novietojūši, tēvs ar Mārtiņu rīko guļas vietu gar krāsni. Saimnieks ir atnācis un aicina Jāni uz istabu: skuķi gribot, lai viņš tiem kaut ko palasa priekšā. Jānis ir nobijies līdz pēdējam, mēģina atrunāties ar nelabu dūšu un vēdersāpēm, bet tēvs uzstāj stingri, un jāiet vien ir.

Kājas viņam trīs, kad saimnieks to ievada savā galā. Tā ir liela, silta, izbalsināta istaba ar zilu strīpiņu netālu no griestiem visapkārt. Pie viņiem trim logiem aizkari, mirtes podos, lampa ar baltu kupolu uz galda. Skuķi smiedamies ziņkāri aplūko rentnieka puiku. Par Otiliju vēl nekas, bet tur taču ir arī Klāra, tā viņa brūte... Jānis nezina, kur noslēpt savus salāpītos ceļgalus.

Klāra, tiklab kā jau pieaugusi meita, papliķē Jānim tvīkstošo vaigu.

— Ak tu, lielais dziedātājs tāds!

Citreiz Jānis par to būtu bezgala laimīgs. Tagad viņš varētu izpliķēt pats sevi par to, ka, šurp nākdams, nenomazgāja muti un rokas. Viņu pacienā ar baltmaizi un ļoti saldenu tēju, bet viss viņam spriežas kaklā.

Tad nosēdina uz siltā mūrīša un iedod grāmatu. Biezs kalendārs ar bilžainu vāku. Abus īsākos stāstus viņas jau izlasījušas, tikai to garo vēl ne.

«Negaidītais viesis» — tāds virsraksts. Stāstīts tur par kādu jaunu vīru, kas it kā nogalinājis savu draugu, bet pēc ilgiem gadiem šis šķietamais mironis vēlu naktī ierodas apciemot slepkavu... Drausmīgs stāsts — lasot šermuļi ņirbinās pa galvas ādu.

Sākumā Jānim nemaz neveicas tik labi. Lampas gaisma pārāk balta, burti reizēm sajūk raibā ņudzeklī. Abi meitīši neatlaidīgi skatās — tad balss metas un nemaz neskan spodri. Lasītājs apjūk pagalam, kad Klāra vēl iebilst:

— Tu nesteidzies, Janci, lasi lēnāk.

Bet, stāstam ievirzoties dziļāk noslēpumos, Jānis ieinteresējas, pamazām aizmirst klausītājas un visu apkārtni. Tikai pa reizei ieklausās, ka balss atkal kupla un lokana. Durvis ir vaļā, arī saimnieks un slimā saimniece, tur gulēdami, klausās. Pēc brīža saimnieks pieceļas un aizver — drīz vien tur dzirdama smaga šņākoņa, bet arī tas vairs netraucē.

Jānis nemana, ka Klāra ar Otiliju jau pārmaiņus nožāvojas. Atvelk elpu tikai tad, kad pēdējais teikums izlasīts. Otilijai atkal plauksta mutei priekšā.

— Citādi labi, tikai par ātru tu lasi.

Klāra ir daudz laipnāka, nekādu zobgalību nemana viņas balsī, ne sejā.

— Labi, labi. Skolā tev būs viegla dzīve. Ziemā, kad vairāk vaļas, uznāc kalnā — mums ir tāda liela, bieza grāmata par bālo grēfieni, to mēs tev iedosim izlasīt.

Jāni izlaiž pa durvīm. Nakts tik tumša, ka pēc tās baltās gaismas aci durams nevar redzēt. Vējš smagi šalc veco kļavu lapotni, smidzina sīks lietiņš. Pēc istabas siltuma vēsums te plūst kā no pagraba.

Klāra vēl patur durvju malu rokā.

— Vai tev nebūs bail aiziet?

— Nē, nē! Man nemaz nav.

Bet, kad gaismas švītra pāri pagalmam nodziest, viņu pēkšņi pārņem tīri saltas bailes. Gar svešo sētmalu taustīdamies, kājas pret akmeņiem nodauzīdams, vējā dzird desmitējādus biedētājus trokšņus. Tajā pusē, kur vajadzētu atrasties kūts jumtam, čabinās gluži tā, it kā kāds, pa salmiem zagdamies, nāktu arvien tuvāk. Pretim, laikam ceļmalā, kur tā vecā goba ar desmit izpuvušiem zaru caurumiem, lāgu lāgiem noslēpumaini svelpj. Virs galvas neatlaidīgi, dusmīgi šņāc, platās kļavlapas plaukšēdamas krīt zem kājām.

Izstieptām rokām taustīdamies, Jānis atduras kula vārtos. Grābstīdamies, it kā kāds nupat mītu uz papēžiem, viņš beidzot atrod veramo pusi un pa šauru spraugu iešmauc iekšā. Kulā tumsa vēl biezāka nekā ārā, bet turpat pa labi jau ir arī rijas durvis.

Sausa karstuma strāva applūst Jāni, kad viņš aizver durvis un dzīli atelšas. Lukturis uz krāsns malas vairs nedeg, bet tēvs aizkāsējas, un no tā Jānis nojauš, kur tie abi meklējami. Mārtiņš, izlaidis pāri linu kūļu, guļ tikpat kā uz pēļa. Jānis saloka svārkus pagalvim un noliekas blakus.

Circenis virs galvas čirpst neatlaidīgi. Uz ārdiem linu stiebri kalzdami knikš. Kaut kas ložņā ap kaklu un kājām. Iedomā vēl paplaiksnās ārā dzirdētā čabēšana un noslēpumainie svilpieni, aiz tā parēgojas negaidītā viesā bezveida figūra, tad miegs pārmāc visu.

Jānim liekas, ka tikko, tikko aizmidzis, kad viņu rausta un atskan tēva laipnā balss:

— Celies nu, dēls! Sāksim malt.

Aizkvēpušais lukturis uz mūra malas spīd kā sarkana acs. Pasere zem ārdiem rijas dibenā melna kā bezdibeņa ala. No sienām plūst rūgtena kvēpu smaka. Miegs veļas virsū kā mīkstas vilnas blāķis. Jānis pats sēdus, bet plaksti vēl veras un veras ciet. Mārtiņš jau saģērbies, samiegoties un īgns. Tēvs bijis ārā izlūkot laiku.

— Skaudīgi līst. Un vējš tāds, ka matus rauj no galvas.

Uzstāj, lai Jānis lakatiņu sienot zem cepures, bet, kad tas kategoriski pretojas tādai sieviešu modei, atmet ar roku.

— Manis pēc. Tikai vēlāk nečiksti, ka salst. Nojumē vējš auro pa visām paspārnēm.

Tiešām, arī te jau dzirdams, kā ārā auro un klabinās. Pa pavērto

rijas loga lūku šalc skaudra vēja šaltis. Nav zināms, cik tālu jau pāri pusnaktij, — Mārtiņš īgni ņurd, ka nezin vai viens vēl būšot, bet tēvs apgalvo, jau labu brīdi, ka dzirdējis kūti gaili dziedam.

Arī māte uznākusi kalnā — tā tas lielais meistars, sešas saujas reizē laiž iekšā. Līdz gaismai viņai vaļas, tad atkal ies lopus dzirdīt un govis slaukt. Pie maļamās mašīnas uzkārts saimnieka apaļais lukturis ar stiepuļu stīpiņām apkārt. Robežnieku pašu aizkvēpušais nojumē, kur rats un zirgi. Linu maļamo darbina ar to pašu transmisiju, kas kuļmašīnai. Tēvs ir aizrunājis saimniekam otro zirgu un, to jūgdams, pamāca:

— Šitam tu uzšauj biežāk, tas ir slinks kā malka. Mūsu bērīm pātagas tikpat kā nevajag.

Māte laidīs mašīnā, Mārtiņš šķirs saujas no kūļa un pabīdīs uz sola viņai pa ķērienam, tēvs nesīs no rijas, bez tam izmaltos sies buntēs. Jānis uzrāpjas uz baļķu krusta, kur iestiprināta rata ass, bet virsū dēļu lāviņa ar maisu. Te var stāvēt kājās, bet, ja zirgi lejā labi iet, var arī apsēsties.

Tēvs parādās sienas spraugā, pa kuru siksna no lielā spēkrata slīd uz mašīnu, un spēcīgi uzkliež:

— Nu-ū!

Zirgi sastiepjās, zobu rats čikstēdams griežas, siksna plīkšēdama slīd pa spraugu, mašīna nejauki tarkš. Bet tad viņa sāk guldzieniem rīt un sprakšķoši lauzīt sakaltušu linu saujas. Dzinēja māksla — noturēt zirgus vienā laidā, bez izlēcieniem un apstājas, lai laidēja var strādāt nosvērtā, vienmērīgā ritmā. Saimnieka zirgs patiešām liels sliņķis un tikpat liels gudrinieks. Jānis drīz nomana, ka tas tikai zveņģeli tur taisnu un jūgtuves stingri, bet vilkt ļauj bērīm vienam pašam. Kliegšana tam neatstāj nekādu iespaidu, Jānis laiž darbā garo pātagu. Bet stipri jāuzmanās, lai tā neaizmetas tepat aiz baļķiem vai lejā aiz rata zobiem — atkabināt tad vairs nav iespējams, un viss tas plosts jātur ciet.

Pēc neliela brīža tiklab dzinējs kā zirgi zin, kas vajadzīgs. Darbs ir bezgala vienmuļš un apnicīgs — Jānim kļūst garlaicīgi un auksti, viņš sāk vērot šo rata telpu.

Virš siksņas spraugas piekārtais lukturis vāji apgaismo nojumi. Tikai taisni pretī zirgus var labi saskatīt, otrā pusē, krēslā, gar dēļu sienu un jumtu tad lēkā lielas, melnas, baismīgi izblīdušas ēnas. No pažobelēm velk auksts, mikls vējš, dzinējam žokļi klab vai nu no tā, vai no bailēm. Aiz ellišķās klaboņas un tarkšiem vēja šņākšana ārā nav dzirdama. Bet zirgu ievedamās durvīņas palikušas pusviru, tās kustas, it kā kāds no āra mēģinātu atvērt. Un tad Jānis skaidri sadzird trīs klusus piesitienus un pēc brīža atkal tāpat... Negaidītais viesis! — kā ar āmuru iesit galvā. Liekas, mati ceļ cepuri augšām...

Nelīdz nekādi pašapgalvojumi, ka nav ne spoku, ne biedēkļu. Vakar vakarā stāstā lasītajam pievienojas atceres par raganām un citām briesmu parādībām. Melnas ēnas lēkā gar sienu un jumta spraišļiem. Un durvis tikai veras un veras, un aiz tām viens neatlaidīgi pakšina ar

kaulainu pirkstu. Brīžiem Jāni pārmāc tādas bailes, ka tikko noturas neuzlēcis un skaļi neiebrēcies. Tad viņš sāk skaļi sarunāties ar saviem zirgiem, no paša balss paliek tā kā drošāk.

Liekas, vesela mūžība pagājusi, kad tēvs atkal parādās spraugā un aptur. Šī mašīna ir nejauki smaga un zirgus kauj nost, pēc katriem desmit kūļiem brītiņu jāatpūtina. Tēvs iet pacelt sakas un izvilkt krēpes. Bērim kakls un paslēpenes slapjas, bet saimnieka melnītis it kā nule no kūts paņemts.

Tēvs dod viņam pamatīgu dunku ribās.

— Blēdi tu tāds! Es tevi pazīstu. Tu proti izlavīties tā, ka tas otrs viens pats lai velk.

Bet melnis tikai nosprauslojas un ar zobiem pakasa ceļgalu — it kā tas uz viņu nemaz nezīmētos.

Arī Jānis dabū brāzienu, ka neprot izdzīt, kā pienākas. Viņš taisnojas: pātāga esot mezglaina un ķeroties, kāts arī par īsu. No lāvas norāpies, iet aplūkot, kas īsti ir ar tām durvīm. Pavisam cieti aiztaisāmas tās nav, bet ārā krampis vaļīgs, un to vējš pakšina. Tātad tur tā nelaime. Tā kā kauns sametas par tām muļķīgajām bailēm, bet sacīt nekā nedrīkst, Mārtiņam tad tie lielie smiekli.

Kamēr zirgi atelšas, Jānis ieskrien rijā apsildīties. Tēvam izmalto linu buntas jau skrīnē gar sienu. Māte noputējusi gluži pelēka. Spalis iebiris acī, Mārtiņš pie luktura pūlas to ar lakatiņa stūri izslaucīt ārā. Uz ārdiem tikai mazs mazs robiņš vēl izņemts — nevar saprast, kad visu to lielumu te varēs veikt. Tāda linu malšana ir tas gausākais un pretīgākais darbs.

Apsildīšanās neko nelīdz, pēc maza brīža Jānim nojumē zobi klab atkal. Viņš lēkā uz savas lāvas, un vēl augstāk gar jumtu lec viņa spocīgā ēna. Līdz gaismai vēl trim lāgiem pūtina. Vējš ārā liekas mazliet aprimies, dzirdams tikai, ka no jumtā blikšēdams tek ūdens.

Daudz vieglāk kļūst, kad pa durvju spraugu sāk spiesties iekšā pelēka gaisma. Bet nu arī mātei jāsteidzas lejā uz mājām, malšanu turpinās viņi trijatā vien. Steigā padod zirgiem brokastis un uzkož paši sausu maizi ar vārītu gaļu. Tēvs iznes desmit kūļus un šķiro saujas. Mārtiņš sēstas uz sola pie mašīnas. Svārku piedurkņu galus cieši apsien ar sagrieztu linu šķipsnu: viņš nav vēl tā iemanījies kā māte, tēvs vienmēr bažijas, kad tikai neiegrūž roku ruļļos.

Pēc desmit kūļiem atkal pārtraukums — kamēr tēvs iznes jaunus un abi ar Mārtiņu sasiens izmalto. Dienā pa nojumi pavisam cita dzīve. Gaisma spiežas pa visām spraugām, baļķu krusti, jumta noputējušās spāres un latas izskatās tik ikdienišķas un pazīstamas. Jānim liekas, ka tas nekādā ziņā nav bijis viņš, kas te naktī baiļojies un trīcējis. Negaidītais viesis! . . . Taisni jāsmējas par tādām blēņām!

Tikai tuvāk pie pusdienas miegs sāk mākt. Kā ūdens nāk virsū tādā lietainā laikā — līdz ko atsēstas uz maišeļa, galva tūliņ klanās kā zirgam. Reiz tikko nenogēngerē zemē no lāvas. Pret miegu līdz tikai vienas zāles — Jānis sāk dziedāt, vienu dziesmu, otru, pantu starpās ar pātāgu

dūšīgi šņakstīdams lejā. Nojume un visa saimniekrija līgojas vien, tā ka tēvs reiz pabāž galvu siksnas spraugā un aprāj:

— Ko tu blauj kā negudrs! Nevar drusku klusāk!

Klusāk — tur nav nekāda prieka. Jānis gan valdās, bet katra dziesma pati prasa savu skaļumu.

Vienā apstājas brīdī arī saimnieks atnāk palūkot, cik tālu rentnieki tikuši. Pēc viņa domām, lini nebūtu tik slikti, tikai mazliet pacieti un šķipsnām sarkani. Robežnieks to izskaidro ar sauso rudeni, kāpēc mārķā drusku apsusejuši. Galvu iecirtis, Mārtiņš paglūn caur pieri, bet nesaka nekā. Viņam tāds nelāga paradums, par visām nelaimēm vainot saimnieku.

Lopus mājā sadzinusi, ieskrien arī Līna, pastalām kājās, līdz ceļgaļiem notītiem saskretušiem autiem, rīksti rokās. Smiedamās skatās Jāni, kas tur augšā lepni sēd kā ķēniņš savā tronī.

— Vai tev nav salti?

Ar visu to klaboņu Jānis gan dzird, bet neatbild nekā. Kas viņam par darīšanu ar šādiem tādiem skuķiem. Tagad nav nekādi gani, tagad nopietns darbs strādājams. Pagriez muguru un cērt pātagu melnim lejā.

— Nu-ū, sliņķi tu tāds!

Tikai labi pēcpusdienā rija ir izmalta. Bēris iejūgts orē, viņi sakrauj linus, un Jānis, virsū sēdēdams, brauc lejā. Pēc tās dārdoņas, klaboņas, putekļiem un krēslas piemiglotais gaiss un klusums ārā tik savāds, visa pasaule izskatās sveša. Kad lini novietoti istabaugšā, vēl jābrauc pēc spaļiem: rudzu salmu šogad tik maz, ziemas pakaišiem jāpievāc katra sauja.

Pie vakariņu bļodas visi gurdeni, bet redzami apmierināti ar šīsdiēnas darbiem. Māte stāsta, kāds karš viņai bijis ar lopiem, kas bez gana neparko negrib laukā stāvēt, mājās vien laužas. Tēvs atkal uzliela Mārtiņu: nākamo rudeni tas jau laidīšot linus mašīnā tikpat labi kā māte. Bet Mārtiņš, pārāk noguris, ir jau gultā un sauc arī Jāni. Jānim jāguļ gar sienu un jāpārstāsta, ko vakar vakarā tajā kalendārā izlasījis. Viņš to dara labprāt. Starp sienu un Mārtiņa muguru tik silti un droši, nemaz nebaida vairs ne negaidītais viesis, ne pakškināšana aiz durvīm. Istabā tik tumšs, ka ne loga palsums nav saskatāms. Ārā tik klusu, ka pat bērā sprauslošana kūti dzirdama.

Mārtiņš par stāstu nav sajūsmināts. Pēc viņa domām, viss tas tikai muļķības un meli. Rinaldo Rinaldini un Fra Diavolo — pavisam cita lieta. Bet saimnieku skuķi tādi aitas, neko labu viņi nesajēdz.

Tad Jānis aizgrābts attēlo balto istabu ar zilo strīpu apkārt. Arī pret to Mārtiņam nav nekādas cieņas.

— Liela muiža! Kad man būs tāda istaba, es divas strīpas apvilksu apkārt.

Jānis ir pārsteigts līdz beidzamam.

— Tev — ar' būs?

— Ko tad tu domā? Visu mūžu es laikam nodzīvošu šajā prusakainajā būdā? Prātā nenāk!

Un tad viņš sāk iztēlot nākamo dzīvi. Šogad skolu nobeidzis, viņš tad katru ziemu ies darbā un sapelnīs daudz naudas. Mežā malku cirst vai vislabāk gulšņus un brusas tēst, tas pavisam kas cits nekā priedes sēt, ozolus stādīt vai muižā pie dārznieka. Tad viņam būs brūnas, krāsotas pusvilnainas bikses platiem galiem un stāvām kabatām kā Auzānu Kārlim. Un kamašas ar gumiju sānos kā Lapšu Jānim. Un tieva, gara sudraba pulkstenķēde, ko var ap kaklu likt, bet var arī tāpat pogcaurumā salocīt. Un dzeltens zīda kakla lakats kā Vīkuļu Fricim.

Jānis sagrozās, visu laiku klausījies abām ausīm un vaļēju muti.

— Man ar' būs zīda lakats. Zils...

Dzeltens būs Mārtiņam, gluži tādu pašu viņš nedrīkst sev izvēlēties. Mārtiņš acumirkli pārlic. Nē — zils, tas viņiem neiznāks. Bet Jānis varēs siet to pašu mātes rūtaino. Kad pārloka astoņām kārtām, tad to aizplēsto stūri nemaz nevar redzēt. Jā, un tad zirgs viņam arī būs tāds kā Vīkuļu Fricim. Melns, īsi nogrieztu asti, balti apkaltām lencām un lakotu loku. Pātagas tādām nemaz nevajag — tikai ar grožiem pievelk, pat Pasta kalnā rikšiem var uzbraukt. Un dzelzsasu rati, brūni nokrāsoti, ar strīpainu lupatsegu sēdamam maisam pāri.

Jānim sirds karsti pukst klausoties, kas viss Mārtiņam tad būs. Protams, pēc pasakas tas izklausās, bet tik jauki arī pasakām ticēt. Ko visu nevar iegādāties, kad tikai sapelna naudu. Un Mārtiņš ir tik stiprs un prot tik daudz. Bet pats tas laikam sāk šaubīties par lielās peļņas izredzēm. Pagriez galvu atpakaļ un aizliek plaukstu mutei.

— Es varēšu apprecēties...

Kāpēc gan ne? — visi taču precas. Arī Lapšu Jānim jau ir brūte, un tas tikai divus gadus vecāks. Toreiz Mārtiņam vairs nebūs balti mati, un nēsās viņš tos ar šķērēm īsi apgrieztus. Protams, saimniekmeitu viņš ņems, tikai grūti izvēlēties, kuru. Mežteteru Minnu laikam nevarēs: tā ir smuka kā velns, vissmukākā pagastā, pie tam viņai tāda galva, ka Mežteteri jau runā par Rīgas skolām. Bet Liepām, tiem, kam mājas kalnā uz paša Daugavas krasta, taisni pretī pilsētiņai, piecas meitas. Vecākā jau labi gados, tai izlūzuši zobi. Otrai pagarš deguns, un gari deguni Mārtiņam nepatīk. Visjaunākā vēl nav sākusī skolā iet, tā pirms viņas bezgala lepna, bez cepures uz aku pēc ūdens neiet. Bet pati vidējā nav brāķējama ne šā, ne tā. Un tad vēl jau ir Baložu Karlīne... Briežu Anna... Cinišu Marija...

Visi nākotnes plāni un jaukumi saistās tikai ar saimniekiem un viņu meitām. Jānim visu laiku uz mēles kut viens jautājums. Beidzot viņš saņem dūšu un piespiež muti Mārtiņa pakausim. Nočukst tik klusi, ka pats tikko var sadzirdēt:

— Un mūsu Klāra tev nemaz nepatīk?

Mārtiņš gan allaž nicina pašu saimnieka meitas, bet ko tur īsti var galvot, kas tādām viltņiekam dažkārt slepus padomā. Elpu aizmūrējis,

Jānis gaida atbildi. Bet tad ieklausās, ka Mārtiņš gari un tiksmīgi šņāc. Aizmidzis, pagāns! Un tā viņam atkal jāpaliek neziņā, vai tas tikai netaisās atņemt viņa paša brūti. Smagi nopūties, Jānis apgriežas un piespiež pieri sienai. Klāra, negaidītais viesis, linu mašīnas dārdoņa un circeņa čirpstieni sajūk vienā biezā, pelēkā kamolā...

Kad Jānis pamostas, atkal pelēks sitas acīs. Miglains veļu laika rīts pieplūdis istabu, gar rūtīm lejup slīd bieza svīduma lāses. Tūsnīdams, īgns un pelēks Mārtiņš patlaban velk bikses kājās. Jānim vakarvakara saruna vēl vienmēr prātā. Parausta aiz parķa kamzoļa piedurknes.

— Dzi'! Un tā mūsu Klāra tev nemaz nepatīk?

Labi, ka vēl laikā atvelk nagus un pats atraujas pie sienas. Mārtiņa dūre trāpa tikai sagulēto pagalvja maisiņu.

— Murkš! Es tev došu tādu Klāru, ka tu man pieminēsi!

Par laimi istā laikā istabā nāk māte ar cūkēdiena spaini. Mārtiņš šņākdams sāk vilkt svārkus mugurā.

Svētdienas vakarā, pirms tās pirmdienas, kad Mārtiņam jābrauc uz skolu, Jānim atkal atgadās nopietns piedzīvojums.

Laiks atmeties vējains un vēss, lopus tagad pusdienā vairs nedzen mājās, bet ap trim jau laiž kūtī uz naktsguļām. Kad Jānis ieiet istabā, tur atnākusi mātes māsa Anna no Lieltupiņiem. Gultā sabērts vesels klēpis dzeltenu rudens ābolu, istaba no tiem saldās smaršas pilna.

Mārtiņa mājās nav — māte saka, ka aizgājis uz Mežteteriem pie skrodera pēc jaunajām biksēm, kas rītu velkamas kājās. Jānim tad laime vienam pašam pie tiem āboliem. Viņš ņemas tik sirsnīgi, ka gulta piebirst sēklām un visa plīts priekša apgrauztām serdēm. Ko meitieši tur dudinās, galvas kopā sabāzuši, tas viņu tagad maz interesē. Tikai reiz, serdi sviežot, tā nelaimīgā kārtā atsitās pret katlu un tad atripo mātei pie pašam kājām. Kā jau sagaidāms, tā tūliņ saskaistas.

— Ko tu tā svaudies? Nevari mest toverīti, govīs apēdīs ar gardu muti!

Tad ieskatās gultā un sasiņ rokas.

— Ļautiņi! Tas puika tak ēd kā gatavais zirgs! Vai tad tev nemaz sāta vairs nav? Tikām stampās, kamēr atkal vēders sāks sāpēt. Tādam jau tikai ar daļu jādod.

Un piecēlusies sagrabj priekšautā un neš noglabāt zem sava gultas maisa.

— Tā kā tu šitos vairs neaiztīc, tie lai paliek Marčam rīt uz skolu līdzī.

Tagad jau Mārtiņam viss. Mārtiņam jaunās bikses, Mārtiņam zābaki, Mārtiņam izkasa maizes kukulītis, Mārtiņam sviesta kārtā cibiņā biezienam virsū... Tikai vēl trīs ābolus Jānim atstāj — pašus tos mazākos, kraupainos un ar šāvām. Bet tagad viņam nav žēl — āboli uz beigām palikuši īsti skābi un nemaz vairs tā nesmaršo ar'. Jānis atmetas gultā augšpēdu, sarauj kājas, pārmet vienu otrai, kūlā to tā, ka kauli ceļgalā patikami krikš. Skatās griestos, kur aiz sijām sabāzti kumelišu un caurdurzāļu kušķi, tad sāk bakstīt prusakus, kas no sienu šķirbām brūnos ragus slaista laukā. Aiz gara laika beidzot sāk ausīties, ko māte ar Annu tur tā dudinās.

Nekā liela nevar vis saprast, bet kaut kas svarīgs viņām katrā ziņā pārrunājams. Māte tā kā kaut kam pretojas, tā kā kaut ko pārmet, bet Annai kas aizstāvams un iegalvojams — reiz viņa pat apraudas. Jānim viņas žēl. Anna gan ir paveca un nesmuka, bet ar puikām allaž laba.

Jānis labprāt ietu palīgā, bet vai tad viņam saka, kas par lietu. Uz plīts jocīgi dzied trumulis — būs tēja viešņas pacienāšanai.

Uz tējas dzeršanu arī tēvs klāt kā likts. Bet, kad padzerts un izrunāts par pašiem, par saimniekiem kalnā, par Annas Lieltupiņiem, — tā pamet acis logā un nobīstas.

— Vai-i! nu jau pavisam tumšs! Kā es nu aiziešu mājās!

Tumsā arī viņa ļoti bailīga, tāds gājiens vienai nav nieka lieta. Pēc ilgām pārrunām māte beidzot attopas.

— Bet tas puika var tevi pavadīt. Rītu gaismā atkal atnāks.

Annai tāds priekšlikums tīri pa prātam, bet ar varu uzspiest viņa nevēlas.

— Vai tu gribi, Jancīt! Vai tev vienam nebūs bail nākt?

— Par ko tad man bail? Es uz staciju viens pats eju.

Lāgā viņš gan pats nezina, būs bailes vai ne. Bet tāds nakts gājiens viņa pats par sevi. Un kur tad tā apziņa, ka viņš tas pavadonis un drošība! Stalti viņš nolaiž kājas gar gultas malu.

— Man ne no kā nav bail. Tikai no suņiem drusku un pār tiltu, kur tas vecais Zemžans...

Māte plati atmet ar roku.

— Tāds liels puisis. Citu zienu jāsāk skolā — kas tad šo tā izvadās. Lai tik' radinās vien laikus.

Un tā Jānis vada Annu uz Lieltupiņiem. Patiesībā gan viņa ved to, cieši aiz rokas saņēmusi un turēdama, lai viņš nepakrīt. Ne caur Ustubiem, ne Auzāniem viņi neiet, bet taisni pār laukiem un grāvjiem, kas gan pielijuši, bet visur pārlecami. Savās domās nogrimusi, Anna neko nerunā, tikai reizēm grūši nopūšas. Mazliet jau salst, zāle ir palikusi čeiģra un sausi švīkst zem kājām.

Starp Vikuļiem un Veccauzānu tiltu uz lielceļa, tiltam pāri, pļavas stūrim un kartupeļu rakumam pāri, un tepat jau arī tie Lieltupiņi klāt. Debess gan biezi nomākusies, bet laikam mākoņos paslēpies mēness — aiz mājām kalniņā var saskatīt dzirnavas, kas vienu spārnu kā draudošu pirkstu paslējušas gaisā. Istabā vēl deg uguns. Anna klusiņām klusiņām attaisa ratnīcas durvis un iebīda Jāni iekšā. Runā čukstoši un vispār sargās sacelt jel mazāko troksnīti. Jānis nesaprot šo uzmanību, tāpēc arī pats paliek tramīgs.

Lampiņas te nav. Pa tumsu viņa aizved Jāni kaktā un liek tur pataustīt.

— Te ir gulta. Ģērbies tik' nost un lien zem segas.

Jānim klab zobi. Gulta gan mīksta, tak auksta kā pagrabs. Bet par to zem galvas spilvens — īsts vistas spalvu spilvens, kas nečaukst un nedur kaklā kā mājās tas salmu maiss. Un, kad Anna nogulst blakus, tad drīz vien arī silti paliek. Tā ērmīgi ir svešā mājā un biezā tumsā, bet Jānim miegs nekad nav lūdzams.

Viņš pamostas no pusmiega, tuvāk pie sienas buksnīts. Un tūlīņ

dzird, ka kāds viņā pusē piegulies Annai blakus. Pāri pasniedzies, cietiem pirkstiem iegrābj viņam ribās.

— Ei tu, zelli, ko tu te gulīl Tūliņ celies un ej uz mājām!

Ahal tas ir tas pats Sprinģu Jorgis no kalna, ko Lapsiene vienmēr piestāsta mātei. Katrā ziņā atkal iereibis. Jānim saskrien svelošas dusmas: ko tāds te meklē pie viņa Annas! Viņš atgrūž nekaunīgo roku.

— Ej tu pats uz mājām!

Tie abi klusiņām smejas. Svešus saodis, suns ierejas aiz durvīm. Anna norāj Jorgi.

— Lai viņš gul. Tas ir mans drošības sargs.

Kad Anna rītā uzbuksnī Jāni no miega, ratnīcā jau pelēka krēsla. Turpat pie pagalvja smaršo Annas saimnieka goda rati ar trānu saziestām ādas atsējām un ādas segu. Visa telpa pilna ratiem, ragavām un dažādādiem aizjūga piederumiem. Anna stipri uztraukta.

— Celies žigli un gērbies ciet! Tūliņ nāks saimnieks ar pušiem zirgus jūgt — miežus vedīs uz staciju. Visu nedēļu man nebūs glābiņa, ja tevi te atradīs.

Lielās briesmās Jānim tikai viens acumirkļis, kad bikses kājās un svārki mugurā. Anna nosēdina viņu aiz dābola smalcināmās mašīnas, kur nejauki dzestri velk pa dēļu šķirbām no āra. Pati aiziet un durvīm krampi aizliek priekšā.

Ne dzīvs, ne miris Jānis sēd un gaida, kas te notiks. Ārā vīrieši runādāmieš staigā garām. Paiet vesela mūžība, līdz krampis klaudzēdams atkrīt un durvis veras. Lieltupinis ar abiem pušiem velk laukā trejus ratus, ceļ no vadžiem sakas un sedulkas. Atkal veselu mūžību te gorās un tā tikai vien kā meklēdamies skatās pa visiem stūriem. Jānim mugura salst, bet piere mirkst vienos karstos sviedros. Maziņš, kamolā sarāvies, viņš glūn pa mašīnas apakšu un dzird katru vārdu, kas te tiek runāts.

Visbīstamāk tas, ka rūsganais suns ar spīdošām zvēra acīm maisās turpat pa kājām, reizēm pagriež degunu pret ratnīcas dibenu un, gaisā ošņādams, ierūcas. Saimnieks iesper viņam ar kāju.

— Vai iesi nost!

Tas bij labi. Vēlreiz vajadzētu — ko tāds te ložņā un kavē cilvēkiem darbu! Jānis gaida, vai tad pavisam nedzīs laukā. Bet zemais, druknais puisis ar melnajām ūsām, apaļi apveltām lūpām un vienmēr it kā atņirgtiem zobiem nejauki smejas.

— Viņš te saož svešu smaku.

Un tad kliez, pagriežies pret sētsvidu, kur laikam Anna redzama staigājam.

— Annai šonakt atkal brūtņani bijuši!

Un pieliek vēl ko rupju un netīru, ko Jānis gan īsti nesaprot, bet tomēr sajūt kā dubļu sauju sejā. Saimnieks drusku pasmejas, bet otrs puisis, vecāks vīrs, līdz ceļgaliem notītām pastalauklām, pasviež jaunajam salocītus grožus.

— Atkal uz mana vadžal! Ņem un netarkši tik daudz!

Tad Jānim sirds pamirst! Saimnieks nāk taisni šurp un skatās... un skatās, kā kaut ko aiz smalcināmās mašīnas pamanījis. Par laimi tā ir tikai pātaga, otrā pusē pieslieta. Viņš paņem to un slaidi uzbliež rūsganajam, kas ošņādams arī atlīdis turpat pie kājām.

— Es tev rādīšu, minķin! Vai neiesi uz lopiem!

Suns nurdēdams un atpakaļskatīdamies izvelkas laukā. Pēc tam ratnīcas durvis aizveras un krampis aizkrīt klauzēdams. Sākumā Jānis atvieglots atvelk elpu, bet drīz viņam uzmācas jaunas bažas. Ja nu Anna aizmirsusi un viņam te jānosēd, līdz kamēr tie atkal pārbrauc mājās no stacijas...

Bet Anna nav vis aizmirsusi. Pēc brīža ap krampi sāk atkal grabināties, paveras durvis, viņa māj ar roku un čukstēdama sauc:

— Nāc nu, bet žigli, kamēr vēl neiet govīs slaukt!

No sprosta izkļuvis, kartupeļu rakumiem un Lieltupiņu pļavai pārticis, uz lielceļa Jānis atkal sajūtas drošībā. Trīs gājējus satiek un divus braucējus, bet kas par to? Lielceļš pieder visiem, viņam sava gaita tāpat kā tiem citiem.

Kad Jānis jau nogriezies pār Veccauzānu aparto linaitu, kāds pusaudzis no ceļa pa gabalu met viņam ar roku.

— Puika, nebēdz! Es tev nekā nedarišu. Nāc labāk, sapīposim — man ir papirosi.

Pierādījumam viņš izpūš kuplu, baltu dūmu. Jānis ceļ cepuri sveicināt.

— Es nebēgu — man tur mājas. Es esmu no Ogļdeģiem.

— Aha! Kad no Ogļdeģiem, tad gan.

Pa nakti salna vēl pieņēmusies, lai gan debess kā novāzta un zeme pelēka. Skaudrs vējš pūš no ziemeļiem taisni pretī un kniebj jau vaigos. Arumi plānu, čirkstošu garoziņu pārklāti, grāvmalās un pļaviņās zāle čeiģra un pasirma, uz pastalu purniem sakrājas zilgana sarmas kārtiņa. No Auzānu ataugas ķērkdamas paceļas vārnas un atkal krīt atpakaļ. Visi dziedātāji sen prom, apšu pudurītis uz Ustubu robežām stāv kailām, likumotām galotnēm. Norūsējusi zāle un melni arumi, bezgalīga vienmuļība un klusums visapkārt. Ustubos nodziedas sarkanais gailis, bet tik skumji, ka vientulība pēc tam liekas vēl dziļāka un sirds kļūst smaga. Vasara ir prom — un tik maz viņā paveikts. Daudz kas pamests nepadarīts vai aizmirsts, un skaidri jaušams, ka pie tā nekad vairs netiks. Tik ātri viņas aizskrien, visas tās skaistās vasaras...

Bet nu jau arī klāt robežgrāvis ar kailajiem kārķu krūmiem. No vecās likmugures kūts tāds kā siltums dveš pretī. Jumtam pāri istabas skurstenis skatās šurp. Tik tikami un droši atkal te pēc nakts un šārīta pārdzīvojumiem svešajās mājās. Bet vai tad viņš tur neizturēja kā vīrs un vai viss neizgāja labi?... Paceltu galvu Jānis ieiet sētsvidū.

Mārtiņa mantas jau vezumā. Gultiņa ratiem šķērsām pāri, grīdas dēļi iekšā un maiss virsū. Pagalvja maisiņš un palags, stripainajā segā sasieti, uz brūnās lādītes. Mārtiņš istabā patlaban sien baltā lupatā tāfeli,

grāmatas un rakstāmos rīkus. Lieliski uzcirties un tāpēc izskatās pavisam svešs.

Matus māte vēl šorīt dzirklēm apstrādājusi, biezā kūla pakausī gluži līdzīga cieši uzmauktai dzeltenai cepurei. Pat ausis pamatīgi izmazgātas, no tās neparastās rīvēšanas vēl tagad gluži sarkanas. Ap kaklu tas pats, citreiz Jānim apsolītais, mātes rūtainais lakatiņš, svārkiem elkoņi rūpīgi aizlāpīti, kājās jaunās bikses ar stāvām kabatām. Bet tas lielākais greznums tomēr ir zābaki. Tēva vecajiem stulmiem kurpnieks pielicis jaunas galvas, ne reizes tās vēl nav dubļos bijušas, zoļu apmalas un papēži spīd, melni nolakoti. Ciešāk uzminot, vienam zole jau ņirkst, Mārtiņš nopūlas arī to otro ielocīt, lai arī tā ņirkstētu. Jaunais uzvalks viņam arī, acīm redzami, ļoti patīk, lai gan skolā neiet diez cik labi un tāpēc viņš taisās vilcinādamies.

Mātei roku nobučojis un Jānim spēcīgi sakratījis, Mārtiņš iziet un sēstas gultiņā uz maisa tēvam blakus. Istaba ar reizi kļūst tik tukša un bēdīga, it kā nevienas dzīvības tajā vairs nebūtu. Smaga vientulības sajūta mācas virsū — it sevišķi, kad atskatās uz gultu, kur nu vienam pašam būs jāguļ. Pieri loga rūtij piespiedis, Jānis noskatās, kur braucēji patlaban nozūd aiz ataugas gala, un nemana nemaz, ka divas asaras norit pār vaigiem.

Ienākusi māte tūliņ saprot, kas par lietu. Protams, cits te nelīdz kā atkal krietns rājiens.

— Pinkšķ atkal? Tpi tu! No tevis puisieša cilvēks gan nekad neiznāks.

Ganu gaitām ir beigas. Sala gan nav necik liela, Robežnieks steidz vēl kaut to pašu miezaitu apart, bet salna pat saulainās dienās nenokrīt, tā ka govis laukā dzīt vairs nevar. Rudzu zelmenis labi biezs, uz tā gan pa reizei izlaiž aitas, bet tās vairs nekur prom neskrien, un klāt nav jāstāv.

Jānim tagad citi darbi. Abi ar māti viņi novāc pēdējos sviklus dārzā — mīkstās lapas cūkām sakapāt — tas ir tīrais nieks. Tad nāk burkānu raušana — arī tīri patīkams uzdevums, sevišķi tāpēc, ka māte patlaban neliedz dažus arī plītī pelnos izcept. Pašiem pēdējiem rinda kāpostiem, tāpēc ka tie, tikai salai sākoties, vēl īsti piebriest. Ar aso dunčeli kāpostgalvas nošķelt Jānis tāds meistars, ka pat māte viņu uzliela, kas gadās tik visai reti. Izgrebjot kacenu un iespraužot cauru sausvieža kātu, iznāk pirmās šķiras pīpe. Vislabākais pīpējamais materiāls ir sūna turpat istabas baļķu starpās — deg švirkstēdama. Tikai jāuzmanās ļoti, jo māte tad parasti ošņā gaisu un nevar saprast, kas te tik briesmīgi smirdot.

Kad kāposti nosutināti un sastampāti lielajā baļļā, Jānis ar tēvu pa vakariem nododas višanai. Pirmie lini izkulstīti un pārdoti rudens rentei, nosuku pakulas tēvs izvij pinekļos, govju saitēs un striķos mežā braucamo vīzu palāpīšanai. Jānim linu sauja allaž piekārtā vadzī, aiz sijas

visu vasaru glabājušies pērnīe kārkla kāši, nokvēpuši gluži dzeltēni un noslidināti gludēni kā kauls. Viņš vij auklas vīzēm un pastalām, kur ļoti jāuzmanās, lai gali iznāktu tievi, bet uz viduci pamazām pieņemtos resnumā. Visai veikli viņš novij arī pātagu, kur divas grodas aukliņas jāsasit kopā un vēl jāuzliek uzvija, lejas galā apmetot trīs četrus mezglus. Tad Jānim uzdod svarīgāku uzdevumu: novīt aukliņas veselu piecpadsmīt asu garumā, jo tēvs grib nosiet bērīm jaunus apaušus. Šis darbs aizņem tepat veselu nedēļu, viņš strādā to visai čakli un apzinīgi — novij tā vienādi un uz vadža izbrauka tik gludi, ka pašam prieks skatīties.

Sestdienā Jānis jau no paša rīta kā uz adatām: Mārtiņš nāks no skolas mājās. Pie loga vien tup, līdz pusdienai jau četras reizes bijis pie ataugas stūra — viņam ciešs nodoms aizskriet pat tālāk pretim. Labi zin, ka tikai divpadsmītos atlaiž, un tad pirms diviem nav ko gaidīt. Arī tikai tad, ja pa nedēļu labi izgājis, ja uz stundu vai divām nav paturēts par neizmācīšanos, palaidnībām vai latvisku runāšanu. No tā pulksteņa ar brīnišķīgo sarkano rozi plāksnē šodien it nekā nevar zināt: pa nakti prusaks ielīdis un apturējis, un tad tēvs tikai tāpat uz labu laimi uzgriezis.

Nosit vienu, nosit divus — Jāņa pacietības mērs ir pilns. Tā kā mātes patlaban nav istabā, viņš iemetas gultā, trakās dūsmās griežas kā skriemelis un sajauc visu vienā muskulī. Bet nupat jau viens aiz durvīm uz tiltiņa nosit sabristos zābakus. Te tev nu bij pretim skriešana!

Maizes kulīte Mārtiņam gandrīz tikpat liela kā pirmdien aizbraucot. Bet tas tikai tāpēc, ka tagad viņš iebāzis tajā arī sainīti ar grāmatām. Maizes nemaz nav atlicies pāri, cibiņa izskribināta līdz beidzamajai kripatai. Māte pārlūkodama rauc pieri.

— Bet tad ēd gan par diviem. Tāda ciba piena! Vai tik' viņš tev nav bijis sapelējis, un vai tu viņu neesi izcepis?

Mārtiņš atzīstas, ka izcepis gan. Naža biežuma kārtā šorīt vēl bijusi cības dibenā, bet Cielavu Andrs cepis gaļu, un tad viņš to savu pienu pielicis klāt.

Māte paliek dūsmīga.

— Uz tiem kārumiem — uz tiem mūžīgiem kārumiem vien! Nu redzēs, redzēs, kad tajā kubliņā pietrūks! Tad ar staku un silķi vien būs jāiztiek. Vai tik' tās jaunās bikses ar taukiem neesi nolējis? Parādi šu'!

Tauku plankumu viņa nevar vis ieraudzīt. Nezin kur un kā cēlies, turpat zem vestes gan ir prāvs tintes traips, bet Mārtiņš sabāzis rokas kabatās, tā ka to māte nedabū redzēt.

Jānim acis pie tā grāmatu saiņa vien, viņš deg ziņkārē, vai tur nav kaut kas arī viņam. Bet Mārtiņš uzcērt pa pirkstiem un atgrūž.

— Tu te negrābsties! Saplēsīsī vēl ko.

Vispirms viņš paceļ gultas maisu un palūko tur apakšā. Tad iet pie brūnā sienas skapiša un pārrevidē to arī — vai Jānis nav atkal rakņājis pa viņa dažādām mantām. Tikai tad sāk raisīt saini vaļā. Ceļgaliem solā uzmeties, elkoņiem galdā atbalstīties, Jānis bāž degunu gluži klāt.

Bērziņa lasāmai grāmatai aplikts ārkārtīgi skaists, brūni švītrots

tapešu papīrs, to Mārtiņš par divām spalvām dabūjis no Meļķertu puikām, kuriem tādas mantas vesela paka. Burtnīcu vākiem Zelmenis šogad izdalījis brūnu papīru, kas pēc visu vienprātīga slēdziena plānāks un nesmukāks nekā pagājušā ziemā tas zilais. Tinti pudelītēs katram ielējis tikai līdz pusei — ja arī laimējas neapgāzt un neizliet, tikko līdz ziemas svētkiem tur iznāks. Maita — kļūst arvien sīkstāks, grib, lai tad iet tik' pie viņa un pērk par naudu.

Jānis to klausās tikai ar pus ausi. Visas acis viņam pie saiņa, kur vēl vajag atrasties pašam tam labākajam. Krievu lasāmā grāmata šogad jauna, arī rēķinu grāmata krieviska — tās Mārtiņš tūliņ noliek pie jau izskatītām: acīm redzami, ar tām viņam labi neveicas. Bet tad viņš atvāž apaļo penāli un sāk parādīt tās vērtīgākās mantas.

Šogad Zelmenis izdalījis nekrāsotus, pelēkus zīmuļus, kas bodē maksā trīs kapeikas. Smuks tāds zīmulis nav, it sevišķi, kad ilgāk lietots un nosmulēts, bet par to koks mīksti griežams un grafitā visai reti gadās tie cietie zvirgzdi.

— Un cik jauki viņš smaršo — paodil!

Jānis paož un atzīst, ka smaršo patiešām jauki. Spalvaskāts gluži tāds pats kā Jānim no Judkas pirktais, arī uzmava klab tāpat un turas tikai tad, kad kātam aptin papīriņu. Viena grifele ar sarkanraibu papīriņu vēl pavisam nelietota, otrā jau pušu — ar to īso galu arī Jānis rītu varēs parakstīties.

Un tad nāk tas vissvarīgākais. No penāļa dibena Mārtiņš izber veselu čupu spalvu, no vestes kabatas pieliek klāt vēl piecas sešas. Abas Zelmeņa iedotās grašspalviņas baltas, tintē vēl neiemērktas. Pārējās visas vecas, iespēlētas — trīsdesmit seši gabali! Tāda bagātība un dažādība! Parastās gludās biržas spalvas, tad plakanās vienmuka, kā pusapaļam kokam noplēstas mizas nodaras, ar iežmaugainu viduci un skaitli 86, kā roka ar savilktiem pirkstiem, kur tikai rādītājs izstiepts un iešķelts rakstīšanai... Jānim acis vien zalgo.

Mārtiņš izmeklē viņam vienu birženieci, vienu rociņu un vienu numurēto. Bet tūliņ arī uzaicina spēlēt. Jānim nav nekādas lielas prakses, arī sitējam pirkstam nags par īsu apgriezts — pēc brīža visas viņa trīs jau atkal Mārtiņam čupā. Tas smejas kā negudrs.

— Miķeli tu tāds! Ko tu iesāc, kad neproti! Šitā jau muižu var spēlēt.

Jānis tikko valda asaras. Beidzot Mārtiņš iežēlojas un izmeklē viņam atkal trīs. Protams, tās pirmās vairs ne, bet tādas, kas vairāk aprūsējušas un kam šķeluma galā jau manāma šķirba. Jānim gan liekas, ka apkrāpts pavisam nekaunīgā kārtā.

— Par ko tu man nospēlēji! Atdod tās pašas!

— Ak tu negribi? Kad ne, ne!

Mārtiņš jau stiepj roku atņemt, tā ka Jānim jāmanās noglabāt ieguvumu skapītī. Bez spalvām viņš vēl dabū loksni grašpapīra, ko var salocīt un sašūt burtnīciņā. Arī drusku tintes viņam ielies no pudelītes.

Un kur tad vēl rītu tā izrakstišanās uz tāfeles! Galu galā Jānis ir pilnīgi apmierināts ar šo sestdienu — gaidīšana nav bijusi velta.

Vakarā, kad lampiņa nodzēsta un tēvs ar māti savā gultā jau šņāc, sākas tas interesantākais cēliens. Jānis ir cieši ievilcies Mārtiņa likumā un neliek tam mieru.

— Nu, pastāsti nu!

Bet tas jau bez spīdzināšanas nekad nevar iztikt. Izliekas vienaldzīgs un miegains.

— Ko es stāstīšu! Man nav nekā ko stāstīt.

— Kā tev nav! Tev ir gan!

Kā parasts, Mārtiņam galu galā ir gan ko stāstīt un pie tam īsti daudz. Pašam viņam pirmajā nedēļā izgājis diezgan labi. Tikai ceturtdien palicis bez pusdienas — protams, par ģeogrāfiju. Un taisni par tiem Baltijas kalniem, ko viņš vislabāk zin. Savu zināšanu demonstrēdams, Mārtiņš nober kā pupas: Gaiziņš, Nesaul's, Bākus, Klēts, Elka, Brežģa, Slapjuma... Tas tā no galvas, bet uz kartes pavisam kas cits. Viņiem tā karte tāda sapluskāta, un taisni Brežģa vietā tas vislielākais plisums. Par zemu parādījis to vietu, kur tam nolādētajam Brežģim vajadzētu atrasties. Zelmenis tāpēc nosaucis viņu par stulbo baltgalvi un paskurinājis matus — tāpat pa jokam, daudz neko plēsis nav. Bet bez pusdienas palicis, un taisni todien ar Zvirgzdiņu bijis norunāts maizes šķēles apcept taukos.

Arī no palkas un stundas sestdienas pēcpusdienā laimējies izlavīties. Vienreiz gan pielīdis tāds ute, tāds otrziemnieks, kad viņi ar Zvirgzdiņu ēdamistabā runājuši par to pašu maizes uzcepšanu. Pats gandrīz nevienu vārdu krieviski neprot, tāpēc otram lien virsū kā miegs. Par divām vecām spalvām un susināmā papīra lapu no tā tomēr atpircies. Arī saimnieku Otilija pierakstīta, un tai būtu nācies palikt šodien stundu tāpat kā tiem citiem. Bet Zelmenis to izstrīpojis, pilnīgi piekrīzdams, ka viņa nav vis teikusi «dod», bet gan «davai», tikai palkas īpašnieks to nav labi ieklausījies. Ko tur lai dara! Saimnieka un vēl pagastvecākā meitai cita taisnība nekā tiem pārējiem. Šoziem Sprogis, kura tēvam virpas mājās, pagatavojis jaunu palku, pēdu garu, pavisam gludenu. Bet auklīnā piesietā ierakstāmā burtnīciņa jau pirmajā nedēļā tā satullēta un notaukota, ka Zelmenis viebdamies ilgi slaucījis pirkstus pie biksēm, nosaucis visus par tauku lāčiem un piedraudējis pašiem likt nopirkt jaunu.

Ap dažādām kļūmām un klizmām vien vairāk rosās Mārtiņa stāsti. Dzelzceļa būdnieka Selezņova dēls noķerts aiz malkas šķūnīša papirosu smēķējam, tam tēvs vai māte pirmdien jāved līdzī uz skolu. Stacijnieks Lukstiņš vakarrīt atnācis no mājām ar pārsietu pieri — gan dievojies to tumsā pie stenderes nositis, bet Zelmenis palicis pie sava: pa vagonu apakšu viņi visi tur stacijā ložņājot un tos paurus apdauzot. Tie lielie saimniekdēli, kas palikuši vēl ceturto un piekto ziemu uzmācīties, no bieza slovara kaļ krievu vārdus — katru dienu pa lappusei. Un jauns palīga

skolotājs šoziem, tāds Bramanis, kaut kur no Bērzones puses. Aplam sirdīgs, uzlaiž tikai ar to pašu ģeogrāfijas rādāmo šmidziņu, kam stikla krellīte allaž galā. Tie, kas dabūjuši, sūkstās, ka kožot stiprāk, nekā kad matus plēš vai ar lineālu velē pa pirkstiem.

Bet pašu to svarīgāko Mārtiņš pataupījis beigām. Lapšu Jānis, kas pagājušo ziemu nav varējis beigt un tagad sēd tajā pašā trešziemnieku nodaļā, jau otrdien dabūjis pamatīgu sutu. Stiprinieks, samīcījis vienu no tiem mazajiem, no tiem gnīdām tā, ka asinis sākušas tecēt pa degunu. Draugu Lapšu Jānim vai tikpat kā neviena — citi samācījuši cietēju, lai iet tikai ar visu sarkano degunu sūdzēt kungam. Un tad — Lapšu Jānim aiz matiem tā, ka vēl otrā rītā visa svārkapakle kā velēna. Un divas stundas uz ceļgaliem, Zelmeņa krievvalodas un Bramaņa latviešu ortogrāfijas stundu.

Mārtiņš stāstīdams tā sajūsminājies, ka tēvs sagrozās savā kaktā un norūc:

— Vai nu negulēs reiz! Rītu arī ir diena, tad iztērgosies.

Neko darīt, jāguļ vien. Jānis pagriež muguru un piespiež pieri pie sienas, kur prusaki čaukstinās visās šķirbās.

Ap Mārtiņiem jau uzsnieg pirmais sniegs. Tas nenokūst, kā allaž rasts, pēc nelieliem rudens lietiem tūliņ uznāk mērena sala un pieturas projām. Zemē slapjuma tikpat kā nekāda, Robežniece bažijas, kad tikai emu aka neapsusē. Robežnieks kā ar nazi nogriež:

— Cilvēciņ, nezūdi par rītdienu! Viņš var dot sausumu, Viņš var ot plūdus. Zālei Viņš var likt zaļot ziemas vidū.

Māte neticīgi parausta plecus. Bet Jānis iedomā, cik jocīgi izskatītos, kad smilgas un zirga skābenes sāktu līst laukā no sniega, viņam pasprūk saļš smiekls. Sāpīga pļauka to pārtrauc, tēvs kliedz:

— Tu man vēl nīrgāsies, unsvat tu tāds! Salasās tās blēņu grāmatas un tad nekaunās pašam dievam lēkt acīs. Mīkstu es tevi pataisišu ar isām tām tavām pasakām!

Māte metas starpā.

— Ūja, ūja! Runā pats kā negudrs, un tad puika vainīgs.

Ne no tā pļiķa, bet no mātes žēlošanas Jānim sāk asaras birt. Viņš aritīnās gultas kājgalī un ar gandarījumu klausās, ka māte šoreiz neaparko negrib piekrist tai zāles augšanai no sniega. Pārskaities tēvs no spļaujas un aizcērt durvis.

Nedēļu pirms Andrejiem viņš sāk jau braukt mežā. Malka glāzšķūnim tagad vedama no Vērenes mežiem. To pasaules gabalu divas reizes var izbraukt tikai tā, ka bez gaismas no mājām un lielā tumsā atpakaļ. Kad Lobas ezers aizsals, tad pa ledu gan iznāks verstis trīs tuvāk. Tēvs sūrojas, ka itin nekas tur neiznāks. Malka tikko apvītusi, par pusasi vairāk nevar kraut — trijās dienās tikko kubiku izved, bet maksā par to tikai divi rubļi septiņdesmit piecas kapeikas. Zīrgam auzas arī katru dienu, kad tās atrēķina, cik tur tad paliek pāri? Lielie saimnieki vairs nebrauc kā agrākiem gadiem, tikai rentnieki un pusgraudnieki, kam citas izejas nav.

Jānis ar māti visu dienu divi vien mājās. Citādi dzīve būtu laba, tikai garlaicība moka neizturami. Brīžiem viss te liekas apnicis un pretīgs līdz nāvei. Rītos zilganā gaismiņā uzmodina auksta, kūpoša gaisa strūkļa no durvīm. Sasalušiem brunčiem švīkstīnādama, māte iet uz kūti govis barot. Katls uz plīts kūpina biezus garaiņus, tur cūkām sūt linsēklu pelavas, piepildīdamas istabu ar pretīgu, salkanu smaku. Logs cieši aizsals, stūri sniegaina ledus pieburbuši. Augu dienu istabā smaga, pelēka krēsla. Kad ap pusdienu plīts jau metas sarkana, ledus logā sāk kust, sīka ūdens straumīte čurkstēdama un tvaikodama tek gar iepuvušo sienu un izplūst

uz grīdas peļķē. Vakaros cības vākā uzcelta lampiņa kūp, nejauki smirdēdama, — skrūve tai sen samaitāta, māte velti nopūlas ar lāpāmo adatu nokārtot dakti stobriņā tā, lai uguns tai būtu pēc iespējas lielāka un dūmu mazāk... Bezgala nejauks tāds ziemas laiks, pagājusī vasara liekas kā jauks sapnis.

«Mājas Viesis» sen nogādāts atpakaļ Vēveru Jorgim. Kalendāri no visiem kaimiņiem sadabūti un izlasīti. Grašpapīra loksne pierakstīta krustām šķērsām — no visām tām trim spalvām tikai viena vien pārdzīvojusi to lielo darbu. Pusbibelīti netikas vairs rokā ņemt, «Skolas maizes» abas daļas no galvas zināmas. Ilgi Jānis kaulējas un čīkst, kamēr māte atļauj iet pēc jaunām grāmatām.

Kur tad citur kā pie Ķevietienes. Ķevietiene visā pagastā pazīstama kā tā lielākā lasītāja. Reizi rudenī Jānis jau tur bijis un redzējis viņas milzīgo grāmatu krātuvi. Ķevietienes grāmatu iegūšanas veidam gan nav diez cik laba slava. Pilsētiņā viņa ieejot grāmatbodē un liekot parādīt visu, kas jauns. Un, kad leta piekrauta pilna, tad prasot vēl, kādas varbūt pasaulē nemaz nav. Bet, kamēr pusaklais Švābe meklējoties pa plauktiem, šai sava paka jau zem lakata. Par piecpadsmit kapeikām pērkot, bet par pusotra rubļa pārnesot mājā.

Jānis reizē tic un netic šīm pasakām. Un, ja arī taisnība, — viņam liekas, ka šāda zagšana tomēr kaut kā atvainojama. Tādam Švābem grāmatu taču tik daudz, droši vien pats viņš arī nemaz nelasa, bet otram, kam tā gribētos, nav nevienas. Jānis var iedomāties briesmīgo kārdinājumu tādā izdevīgā gadījumā.

Ķevietiene dzīvo Lielāru ērbeģitī, nolejā, tūliņ aiz mājām. Tās divas verstis līdz turienei būtu nieks — ja kalnā gar saimniekriju un tad taisni pa ceļu gar telefona stabiem, līdz kamēr klāt. Bet Jānis kā zvērēns viens audzis savos Ogļdegos, viņam bail tiklab no suņiem, kā no svešiem cilvēkiem. Tāpēc labāk brien tepat pa leju, pār ganībām un pļavām. Sniegs vēl tikai puspēdas dziļš, bet irdens, kājas grimst cauri. Liekņās ūdens tikai plāni pārsalis, lūst iekšā un samērcē mātes šporzābakus, ap kuriem tad salīp vesela guba sniega.

Gar Vecvagaru krūmiem vējš jau sadzinis kupenas līdz pus stilbiem. Arī no augšas sniegs lien aiz zābakstulmiem un nejauki saldē kājas. Pret grāvrača Zarēna mazmājiņu ceļš novirzās tuvu lejai, patlaban tur no meža brauc Galenieku skuju vedēji, vezumiem virsū sasēduši. Galvu apkaklē ierāvis, Jānis manās garām, cerēdams, ka nepamanīs viņu. Tie divi pirmie neko, aizlaiž rikšiem, bet pēdējais pietur lēnāk un paslien galvu pāri skuju klēpim.

— Bet, Jāni, vai tu dumjš esi palicis! Ko tu brien pa to dziļo sniegu? Tūliņ nāc uz ceļu!

Pazīst vis, sasodītais! — un Jānim taču vēl lakatiņš zem cepures ausīm apsiets. Prātā viņam nenāk uz ceļu iet — tagad, kur uzkaļņiem pāri jau redzams Lielāru mājiņas nosnigušais jumts ar apdrupušo skurstenīti.

Viņš izliekas nedzirdējis un cilpo tikai tālāk, izbiedēdams vārnas, kas ķērkdamas saceļas gaisā no pļavā izmesta nosprāguša kaķa.

Ķevietiene viena pati mājās. Ķevieša noplīsušie svārki mugurā, ap galvu kaut kāda parķa lupata apvīstīta. Ēd patlaban, saceptus taukus no bļodas ziezdama uz maizes rīka un piedzērdama no krūziņas kafijas brūnu tēju. Izliekas, it kā nemaz nesaprastu Jāņa nācienu iemeslus. Apsēdina, liek noņemt cepuri un nosiet lakatiņu. Grib pacienāt.

— Es tūliņ būšu padzērusi. Iedzer tu ar', būs siltāk.

Un, iztukšojusi krūzi, pielej no trumuļa Jānim, bet tas kategoriski atteicas. Tēju viņš atzīst tikai tad, ja ir cukura grauds, ko piekost klāt, bet te to nekur neredz. Un tad māla krūziņa taukiem noķepēta melna, pašai Ķevietienei zem garajiem nagiem lieli netīruma loki. Pie plīts žagaru klēpis un kartupeļu putras aplīpis cūkēdiena spainis. No gultas staipās gari rudzāju salmi, kājgalī vesela guba dažādu lēveru. Klons liekas divas dienas neslaucīts — vispār visa istaba netīra un tādas smakas pilna, ka kļūst nelabi. Kas tad Ķevietieni nepazīst! Ne viņa ada, ne lāpa, tikai tajās grāmatās vien guļ — sivēnam, tam pavasaros vārņas utis lasa no sariem.

Ķevietiene izlej krūziņu atpakaļ trumulī.

— Dumjš tu esi kā balbaks, kad nedzeri. Trumulī man savāriti aveņu kauli, tie ir labi pret kāsu. Varbūt tu gribi ar cukuru? Man ir.

Un viņa izvelk no kabatas divus cukura graudus — tādus pašus melnus kā tā krūze.

— Skapīti glabāt jau nevar: atslēdziņu man tas Gusts vai no elles rauj laukā un tad visu aprij.

Jānis atteicas arī no cukura, izmelodamies, ka nupat mājās jau dzēris. Lai izklausītos ticamāk, pastāsta, ka tā bijusi brūkleņu tēja, jo viņa mātei arī esot kāss. Atsēdusies Ķevietiene klepo, splauj gar galdu zemē un tad pamatīgi izberzē ar kāju. Par grāmatām — vēl ne vārda. Izprašņā, vai Jāņa māte jau sākusi linus vērpt, cik barokļu viņai šogad, un arī, vai taisnība, ka Robežnieki nākamo pavasari taisoties uz Mežciemu par meža kalpiem.

Linus Jāņa māte vēl nav sākusi, un par Mežciemu Jānis nekā nav dzirdējis. Bet Ķevietiene arī tikai tāpat aiz pieklājības apvaicājusies.

— To jums vajadzētu gan. Ogļdeģos pie tā Jaunvagara neviens rentnieks nav izturējies ilgāk par gadu, bet jums šitais jau sestais. Kā pēdējo muļķi viņš izmanto to tavu tēvu. Pliki jūs visi paliksiet. Viša pasaule par jums smejas.

To jau arī Mārtiņš saka. Bet tādas lietas Jānim patlaban pavisam neinteresē. Viena acs viņam uz dzelteno skapīti pie sienas, otra uz grāmatu galdiņu stūrī. Tā ir paprāva grāmata ar noplēstu vāku un taurītēs savilātiem lapu stūriem.

Ķevietiene sākusi lielīties: viņas Ķevietis ar Gustu iet mežā malku cirst un nopelna lielu naudu. Uz grāmatām viņas Gusts nav, bet toties uz darbu tikpat kā zvērs. Šoruden tā kā skolā laižams, bet viņš — ne-

parko... Pamanījusi Jāņa kāro skatu, Ķevietiene uzliek grāmatai melni nagoto roku.

— Tas ir diezgan smuks stāsts, es viņu nupat kā beidzu. Žēl tikai, ka tās bildes nav un sākuma ar' ne.

Un tad viņa sāk gari stāstīt par poļu grāfu, kas nolaupījis leišu meiteni un tur to savā pili ieslodzītu. Trīs gadus viņa tur smok, bet nepadodas. Beidzot viņai izdodas izlauzt logam restes un aizbēgt pie sava mīļākā, kas ir mežsargs ar kuplām ūsām un zaļi iekantētiem svārkiem. Garu mūžu viņi nodzīvo laimīgi meža klusumā un vientulībā, kur neviens tos netraucē. Viņiem ir gaiša, balta istabiņa, ziemu tur stirniņas nāk pie loga grabināties. Un divi bērni viņiem ir — puisītis sprogainiem matiem un brūnām acīm un meitene zeltainām cirtām, zilām acīm un baltā kleitiņā.

Un Ķevietiene fantazē tālāk — laikam gan pati no sevis:

— Baltā kleitiņā... Un baltas diega zeķītes viņai ir... un sarkanas kurpītes...

Arī Jānim acis iedegas, vērojot Ķevietienes apgaroto seju, kur nozudis viss dzeltenais vītums un tūkstots sīko krunciņu. Sasapņojusies viņa skatās pa lodziņu, plakstu kaktiņos plaiksnās svētlaimīgs smaids. Viņas skatam sekodams, arī Jānis pavēršas laukā. Piecas pūravietas lejup nosliecas nogāze ar apsnigušām dābola stirpu seģenēm. Pļavā aiz kailiem kārkļu krūmiem vārnas vēl vienmēr griežas ap nosprāgušo kaķi.

Tikai pēc ilgāka laika Ķevietiene atgriežas no tās otrās pasaules. No-pūšas, atkal dzeltena un krunkaina, pacilā grāmatu.

— To es nedošu, tā nav mana — no Muldiņu Emmas dabūju.

Tad tomēr kā vilcinādamās ceļas un iet pie dzeltenā skapīša. Viss vidējais plauktiņš tur grāmatām pilns, pat apakšējā vēl iekrautas dažas. Ķevietiene ar priekšautu norauš galdiņa stūri un krauj tur virsū dārgo mantu. Jānim sirds un nagi tvīkst, bet pats nedrīkst pieskarties.

«Kara lielskungs Eistaķius». «Ādzeķis uz zvēru tekām». «Nečes indiāniešu gals». «Sudraba kuģis». «Fra Diavolo»... Visas ar tiem bilžainajiem vākiem Jānis jau lasījis. Misisipi laupītājus viņš gan vēl nepazīst, bet tos Ķevietiene pabāž žūksnim apakšā.

— Tā man jānes jūsu saimniekmeitām. Viņas man sola tādu — šitik biezu par bālo grēfieni.

Jānis grib iebilst, ka bālā grēfiene jau rudenī viņam apsolīta, bet baidās aizkaitināt Ķevietieni. Tā patlaban sākusī attēlot, cik lielos draugos viņa ar Jāņa saimniekiem, kā viņnedēļ mielota ar kafiju un ogu plāceņiem. Jānis trinas kā uz oglēm, bet Ķevietienei nekur nav jāsteidzas.

Taču ieguvums pilnīgi atmaksā to lielo gaidīšanu. Jānis dabū pavisam jaunu grāmatu ar vienu pašu prāvāku tauku plankumu vākā un virsrakstu: «Par velti mīlēts». Bet tā otrā «Fricis Reinhardts», divos biezos sējumos — četriem vakariem no tās vien pietiks.

Kabatās sabāzt nevar, tāpēc nes tāpat, sāniem cieti piezmaugtas. Vējš taisni pretī, pirksti salst neganti, bet tas tagad nieks. Deguns tek kā

tapa, labajai rokai tik daudz darba, ka dūrainais cimds kļūst slapjš un tad sasalst ragā. Sniegs strūkļiņām šalc pār krūmainajām pļavām, arī no gaisa sāk sīki sijāt, paša pīrmītējās pēdas maz vairs jaušamas, Ogļdeģi kalnā reizēm pavisam pazūd baltajā kūpoņā. Bet par to nav nekāda lielā bēda. Patlaban krēsla tik tikko vēl manāma, cik te tā gabala, līdz tumsai mājās būs kā likts. Zābaki sniega pilni kā piestampāti, stilbi nosaluši gluži stīvi, bet grāmatu prieks pārmāc visu netīksmi.

Ataugas stūrī gan kupena pāri ceļgaliem, bet par to te aizvējš un liekas pavisam silts. Jānis ilgāk nevar nociesties: Par velti mīlēts — tas taču skan tik sēri un vilinoši. Ar to pašu sasalušo cimdu, kurā roku nemaz vairs nejūt, viņš izvelk grāmatu un aplūko skaisto bildi. Divkauja patlaban ir notikusies. Tas viens ar zilām biksēm un piešiem pie zābakiem guļ zemē, uz muguras izstiepies, bet tas otrs ar sarkanām biksēm un piešiem pie zābakiem stāvus, un zobens viņam rokā. No kalna, no pils puses, skrien lejā jaunkundze pelēkiem brunčiem, zaļā jakā un ziliem, plīvojošiem matiem. Bet tas, kas zemē guļ, ir piespiedis plaukstu tai vietai, kur apakšā sirds, un patlaban sauc: «Ēs mirstu, Rūdolf, tev Roze piederēs!»

Tam vajag būt skumīgam un skaistam stāstam. Bet tad Jānis pārbīstas. «Fricis Reinharde» nemanot izkritis un pavērtām lapām nu guļ kupenā. Jānis grābj to ciet un mēģina izpurināt — no piedzīvojumiem zināms, ka sniegs istabā izkūst, papīrs kļūst slapjš un vēlāk sakrunkojas. Un Ņevietiene taču tik cieši piekodinājusi nesasmērēt un nesaplēst — tāda grāmata maksājot septiņdesmit piecas kapeikas.

Māte baltām acīm noskatās Jāņa nešļavā.

— Nu jau atkal vesels vezums mājās! Nedomā tu man tajās grāmatās vien gulēt! Rītu pat sāksim linus vērpēt.

Rītu viņa uz sien nagloto susekli solā, uz ķebļa nosēdusies, sāk sukāt linu podu. Vispirms vienā galā uz tā retā, tad otrā uz smalkā. Visa istaba piekūp spaļu putekļiem pilna. Muti un degunu aizsējusi ar lakatiņu, bet Jānis, gultas kājgalī saritinājies, šķaudās vienā gabalā un kaitina.

— Vai tu jel nevari aizspiest to snuķi ar plaukstu! Sprauslo tā kā — —

Pašai milzīgs šķaudiens pārtrauc rājienu. Jānis nevar novaldīties, smejas kā negudrs, muti segas muskulī iebāzis, līdz kamēr arī māte piebiedrojas. Ar šāgada liniem viņa pavisam nemierā. Īsi, krusas sakapāti, spaļaini — tas vecais nemaz vairs nevižo izkulstīt, kā pienākas. Kas te būs? Pakulas vien vairāk būs.

Linus viņa sagriež skaistās, gludās grīstiņās — tie krekliem. Pakulas izkrata ar iesmu un tūliņ saveļ kodaļās — tur iznāks maisiem, biksēm, palāgiem un pašai arī krekla pierietekļiem. Putekļi vērpjas tik biezi, ka gultām segas un galds pārklājas ar biezu pelēku kārtu.

Un tad istabā sāk dūkt ratiņš. Bez apstājas, cauru dienu, gausi un vienmuļīgi, vienā laidā klaukš pamina, un spole ruc kā vasarā tā lielā, meln-

brūnā zemes bite. Vakaros Jānis aizmieg, šīs dūkoņas aizžūžināts, rītos pamostoties, paminas klaudzoņa pirmā skan ausīs. Kad trīs spoles ir pilnas, māte ienes tītaviņas un Jānim jānotin gabalā. Tas nav nekāds grūtais darbs, tikai pa ilgāku laiku nokūst tiklab kreisā roka, kas tur sausvieža iesmā uzmaukto spoli, kā kloķa griezēja labā. Bet uzmanības nekādas nav vajadzīgs, var izdomāties un izfantazēt neszin ko.

Parasti izdoma rosās ap to, kas nesen lasīts. Visvairāk Jāni uzbudina tie ļaunie cilvēki un nelieši, kas labajiem tik ilgi pāri dara, līdz kamēr paši saņem sen pelnīto sodu. Sava paša stāstā viņš tos pārmāca tūliņ un itin visur, kur tas vajadzīgs. Viņa varoņi ir tik stipri un izveicīgi, ka pats nelabais tiem nekā nevar padarīt. Sirsnīgi līdzī viņš jūt arī labajiem bālgīmju vajātiem indiāniešiem, bet tikpat dedzīgi nīst viltīgos slepkavniekus. It īpaši to nejauko sarkanādi ar putnu spalvām matos, kas, šauteni rokās sakampis, glūn no klinšu plaisas uz taciņas, kur skaistajam oficerim ar izbēgušo jaunkundzi tūliņ jāiet garām. Tas klīns blūķis, pret kuru nelietis atspiedies, varētu taču būt vaļīgs, ar to viņš pats noveltos bezdibenī un aplauztu sprandu... Dusmas Jānim arī uz tiem grāmatu rakstītājiem, kas visu neprot iztēlot daudz jaukāk.

No meža pārbraukdamš, tēvs katru vakaru atved kādu pagali lietas kokiem. Ārdiņas virs plīts jau piekrautas līdz griestiem un ieliektas līkas. Tur ir gludenas bērza šķilas karotēm un skaliem, kļavas cirvja kātiem, oši grābekļa zariem un mežābeles klucis ēveles spaliem. Tad sāk ierasties sarkanas, smagas priežu šķilas, tās plīst, ar cirvi tikai mazliet pieskaroties. Tur var noplēst dēlīšus naga biežumā, kas noder gan dunča, gan zāga, gan riteņa izgatavošanai. Jānim kreisās rokas īkšķis un rādītājs vienās šņipās krustšķērsu sagriezts, jaunajam nazim arī jau gēlzis sāk ausīs klabēt. Trinamais ķieģelis plīts malā izdeldēts ar prāvu iedobumu. Reta diena paiet bez savas dunkas par skaidām piemēsloto istabu.

Pagali saskaldījis un novietojis ārdiņās, tēvs palaikam ar cirvi uz ķebliša apakšpuses sagriež tabaku rītdienai, tad nosēstas pie pakulu čupas vīt. Vižu palāpu auklām viņš pievij klāt arī pa plānai lūka nodarai, kas skaistiem, brūniem gredzeniem novijas riņķī. Tas ir interesants darbs, Jānis nevar ne noskatīties. Bet tad māte aptur ratiņu pārmetst pavedienu spārnam uz tālāka zoba un ieminas.

— Janci, palasi nu priekšā.

Jānis to tikai gaidījis. Grāmatu gan viņš viens pats jau divas reizes izlasījis, bet nekait arī vēl trešo. Priekšā lasot, izklausās pavisam kas cits. Cibu ar lampiņu novieto uz paša galda stūra, pats nosēstas uz sola tuvāk gaismai. Aiz muguras pret sienu mātes ēna allaž vien slapina pirkstu mutē, ragus slaistīdami, pa grīdu tekā prusaki, kā negribēdams kaktā virs plīts iečirkstas circenis, ārā pažobelē, gari vilkdams, dūc vējš, sauss sniegs šalc aiz balti nopārslota loga. Bet tas tagad nav nekas. Jānis lasa.

Sākumā viss iet labi. Jāņa straujā, zvanošā balss trīcina visus tumšos stūrus un brūni nokvēpušās sienas. Viņš traucas pēc iespējas ātrāk tikt

pāri garlaicīgajiem ievadiem ar gariem radu rakstiem un gadu skaitļiem, ar dažādiem Ludviķiem, kam galā romiešu cipari, kurus Jānis vēl nesaprot un lasa uz labu laimi, ar visādām kaujām, kronēšanām un pārādēm. Bet tad arī ir klāt tai svarīgākajai vietai, kur riebīgie salašņas un varmākas nelaimīgo ķēniņieni ieliek cietumā. Uz plikiem salmiem viņai tur jāguļ, pats ķēniņš arī ir cietumā, bet mājās raud viņu bērniņš, skaists kā eņģelītis... Un tad lasītājs pats mana, ka balss sāk mesties, apakšlūpa dreb, velti viņš vienu un otru dūri grūž gar acīm. Kad notrūkst pavisam, pamana, ka arī mātei asaras līst klēpī. Un tad raud viņi abi.

Tēvs īgni izpakšina pīpi uz ķebļa gala.

— Pinkš kā duraki! Vai tas nu tā ir bijis. Ko tādi rakstītāji visu nevar sadomāt.

Mātei tas tikpat kā uguns.

— Kā nav bijis? Vai tad tu nedzirdēji? Tas ir bijis tūkstots septiņi simti — —

— — — deviņdesmit trešajā gadā.

Jānis dur ar pirkstu tikko izlasītā lappusē, bet dusmīgās acis dzeļ tēvu. Nedibinātas šaubas, vai tas tiešām tā noticis un pareizi aprakstīts, iznīcina stāstam visu vērtību. Bet tēvs nekad nav piekāpies, visur un vienmēr viņam jābūt tam gudrākajam.

— Deviņdesmit trešajā — tad tas ir pirms simts gadiem. Vai tad šis tur klāt bijis un pats redzējis? Man lai nestāsta. Salti meli, vairāk nekās!

— Bet varbūt tas stāsts ar' pirms simts gadiem uzrakstīts.

Acīm redzami, pret tādu argumentu tēvs nespēj neko iebilst. No-beidz savīt auklu un aizmet mezglu galā.

— Ķēniņienei — uz plikiem salmiem! It kā šai spilvenu un pēļu trūkums. Zīda palagi un samta deķi.

Tagad Jānis noskaistas vēl vairāk.

— Bet vai tad tu nemaz nedzirdēji: tie vazaņķi, tie nelieši viņiem visu ir noņēmuši!

Arī māte nosodoši skatās tēva mugurā.

— Visu, līdz pēdējam kreklam!

Ķebli klaudzinādams, tēvs nosēstas atkal. Griež pakulas kāsi, lūka nodaru klāt piezmaugdams. Pēc laba brīža nospļaujas.

— Kreklam... šiem laikam zaldātu trūkst, kas viņiem tiem vazaņķiem pa kaklu. Māna tikai cilvēkus. Plītī visas tādas blēņas, vairāk nekā!

Tā tas ir vienmēr. Par ko Jānis ar māti visvairāk jūsmo, to viņš visvairāk noliedz. Un pie tam nemaz nevar zināt, vai pats pārliecināts par to, ko runā, vai tikai izliekas. Bet ilūzija ir izjaukta, istaba tā kā tumšāka kļuvusi, sniegs sanēdams birst pret logu, prusaki, ragus slaistīdami, rāpo pa grīdu.

Nedēļu pirms ziemas svētkiem māte kādu vakaru ieminas tēvam.

— Klausies, nu paņem tak vienreiz to puiku līdzī mežā. Man te pavisam vairs glābiņa nav no viņa.

Tēvs to vakaru labā omā. Ar mazcienīgu smīnu paveras meža kārotājā.

— Bet viņš jau kājas nosaldēs. Viņam nav vīžu ar palāpiem.

— Ir gan!

Un Jānis izrauj no gultas apakšas gluži jaunas, paša pītas, ar pakulu striķi palāpītas, baltām auklām apvārstītas vīzes. Tēvs tās aplūko kritiski.

— Kad ar palāpiem, tad osas vajag garākas, citādi pēda ar divi zeķēm un autiem blīst pāri. Bet ko tad viņš vilks mugurā?

Arī par to ir domāts. Mārtiņa vecais mētelītis gan izdilis plāniņš, bet tāpēc mātes vatēto jaku var apakšā. Vilnainu lakatu zem cepures ap ausīm, tad kupenā var gulēt.

To vakaru Jānis ilgi nevar aizmigt — blusas kož, un prusaki rāpo ap kaklu. Meža brauciens liekas tik vilinošs, bet tēvs nekā noteikta nav solījis, un nevar vēl isti zināt, vai rītu cels. Bet, kad viņam šķietas, ka tikko aizmiedzis, ceļ gan.

— Nu, lielais meža braucējs! Ja gribi līdzi, tad ceļas un taisās žigli. Tā jau šorīt par ilgi nogulēts.

Sorīt šļaucīšanās un žāvošanās nav. Desmit minūtēs Jānis ir gatavs. Kad tēvs, zirgu sajūdzis, ienāk, māte patlaban stampā braucējam rokas dūrainos cimdos.

— Tu tikai pieraugi, ka nagus neapsaldē. Viņš jau tāds traks ir.

Arā salst sprakšēdams. Nav ne mazākā vējiņa, bet aukstums tūliņ skaudri iedzeļ vaigos. Tik kluss, ka jau no šejienes var dzirdēt lielceļa pusē čikstam mežinieku ragavas. Debess tumši zila, zvaigznes zvīļo nerdzēti spoži.

Māju ceļš pavisam aizvilks — tik ir, kā tēvs rītos un vakaros, cits te neviens visu nedēļu nav braucis. Gar kārklu krūmiem prāvas kupenas, bēris tikai soļiem vien vairāk brien. Arī uz lielceļa kupenu švītras vietām šķērsām pāri, bet tās jau labi paārdītas, ceļš lielāko tiesu ciets un gluds, ragavu slieces slīd žņirkstēdamas, kā kozdamās.

— Šodien būs smags ceļš. Kad tikai mums tas bēris nenostāj: pakalējai vakar pakavs nokritis, un viņam tie nagi tādi vārīgi. Tajos elles purvos ar varu rauj nost.

— Bet varbūt atmetīsies mīksts.

— Šodien — kur tev mīksts! Putenis šodien būs — rītu, tad kusīs.

Jānis pablenž zvaigznēs un nosmīn sevī. Kur šim putenis, kad vēja pavisam nav un debess tik skaidra? Spriež tik droši, it kā pats ar to tur augšā būtu aprunājies. Bet tēvam sava zināšana.

— Dzi', kā slieces čikst un telefona stabi dzied — tas allaž uz nelielām laikiem. Un zvaigznes ar' uz to pašu vien tā mirkšķina.

Ceļa likumā var saskatīt citus braucējus pa priekšu kūņojamies. Bērais trukšina sīku rīksīti, tēvs to arī neko neskubina. Glāžu šķūnis labajā pusē uzkalnī rēgojas melns kā milzīgs lācis, dūmus nevar saskatīt, tikai lāgu lāgiem sarkanās ugunis paspīd pa lubu spraugām. Gabaliņu aiz tā

tēvs vairāk reižu paskatās atpakaļ, tad piegriež labajā pusē. Ceļš uz malām nolaidens, Jānis ar savu maisa galu saslienās augstu gaisā un ķer roku pie ragavu uzkokiem. Tūliņ viņiem garām padrāžas braucējs ar lielu zirgu, kas skrien šņākdams, lieliem rikšiem, kājām sniegu ārdīdams. Viens, otrs, trešs un beidzot arī ceturtais. Tas brauc drusku lēnāk un uzrunā viņus.

— The, Robežniek! Kur tad tu esi tādu skuķi noķēris un vedi līdzī?

— Tas mans saimnieks — lai mājās mežā braukt.

— Kā tad, kā tad, lai mājās vien. Ap meteniem, kad tie lielie puteņi, tu varēsi palīdzēt sievai mājās govis barot — lai tad brauc šis.

— Nu kā tad, kā tad!

Tas aizbrauc tiem trim pakaļ. Bēris atkal uzgriežas ceļa vidū un gabiliņu mēģina turēt līdzī. Bet drīz vien atmetas, papurina galvu, nosprauslojas un turpina savā parastajā gaitā.

Jānim tāda zobošanās nekad nav pa prātam. Visi un vienmēr tā, it kā viņš bijis pavisam un nekur lietojams. Un tūliņ jau ievēro to lakatu ap ausīm. Tīrā kauna lieta ar tādu lakatu!

Tēvs šmaugi uzlaiž ar pātagu bērīm.

— Nu-ū, kusties tu ar' kaut cik! Šitā mums otrā reizē vai pusnakts pienāks. — Tie bij Vīkuļi, ar tiem lielajiem zirgiem. Tiem vienmēr vajag papriekšu.

Viņš atliec kažoka apkaklei stūrus, kas no elpas jau apsarmojuši gluži stīvi.

— Tas, kas runāja, bij pats vecais Vīkulis. No tā baltā kažokeļa vien jau var pazīt — tas viņam mugurā ziemā vai vasarā. Jānos staigā kažokā, bet mežā, lai kāda sala, bez cimdiem. Cilvēks nav slikts, tikai liels savādnieks.

Jānim jāsmējas, iedomājot, ka tāds pa Jāņiem staigā kažoku mugurā.

— Jā — viss pagasts smējas, bet Vīkulis tāds ir. Savādnieki viņi visi. Tie paši dēli — vēl tagad guļ istabaugšā, ne nosalst, ne kā. Tāds bij viņa tēvs, tāds pats esot bijis tēva tēvs. Uz tiem saviem zirgiem traki lepni, kad citi krauj pusasi, viņi katrā ziņā trīs ceturtdaļas, kad citi tik, šie veselu asi. Kas tad ko nekraut, kad zirgi kā lāči. Govis pavasaros aiz astes jāceļ augšā, bet zirgiem rieva pār muguru. Dābols, auzas, milti — viss tas labākais tiem.

Tēvs zin pastāstīt, ka šitas vēl neesot tik traks kā nelaiķis tēvs. Ar tuvāko kaimiņu Mežteteru kā uz nažiem: katrs grib būt visur tas pirmais un pārākais, abi tos laikus brūtģana cilvēki: Mežteters uztaisījis pirmos atsperu ratus — gluži kā glāžšķūņa kungam, lakotus, ar zaļu strīpiņu gar malu. Vasarsvētkos ar tiem pirmo reizi baznīcā. Bet ko Vīkulis? Pasta kalniņā šis palaiž Mežteteram garām — melnais ērzelis, ragavās iejūgts, putās, bet pats ar trim pušiem sēd iekšā. Gar sliecēm uguns vien stiepjas.

Jānis sajūsminās tēvam līdzī par tādiem varoņdarbiem. Tā Likšānu cirtumiem nemanot pārbraukuši pāri un nu sīkajā mežiņā uz pašām

pagasta robežām. Piesnigušās eglītes noliektiem zariem kā satuntuļojušās večiņas gar abām malām. Te ir vēl klusāks nekā klajumā un liekas arī siltāks. Bet kājas ar visām abām zeķēm un vilnainiem autiem jau labi iesalušas — ikšķus kā asām kniebavām kniebj. Samanījis, ka Jānis kustina kājas zem sasalušās lupatsegas, tēvs pietur.

— Tev laikam jau salst? Nu, tad sēdēšana vairs nav.

Viņi izkāpj un patriec zirgu rikšiem, paši tecīņus skrien pakaļ.

— Tu tikai labi cieši piesit kājas, lai pirksti dabū izlocīties. Kad salst, tad tas ir labākais līdzeklis.

Sēstas atkal tikai tad, kad pavisam nokusuši un pieres jau metas slapjas. Aiz muguras ragavas čikst un braucēji klaigā — viss pagasts brauc peļņā. Daži, kam naskāki zirgi, palaiž garām.

Viņpusē mežam atkal svešs klajums ar piesnigušiem krūmiem un ataugām, ar mājām gan pašā ceļmalā, gan tālāk. Zvaigznes sākušas tā kā apdzist, debesis kļūst iedzeltenas, bet sniegs tumšāks vien tiek. Višur jau ugunis spīd, dzird akas vindu čikstam un suņus rejam. Tēvam te viss pazīstams kā pašu pagastā! Ar pātagas kātu norādīdams, viņš skaidro:

— Tie tur ar tiem diviem skursteņiem ir Līči. Saimnieks viņiem nedzīvo mājās — Rīgā vīnūzi turot. Divi rentnieki un plēšas kā kaķi.

No nākošām mājām, kur rija pašā ceļmalā, tā ka braucēju zirgi rauj salmus no nojumes, izskrien suns, lec bērīm pie purna un tad klūp arī pie ragavām. To ar pātagu aizgaiņājis, tēvs atkal ieminas:

— Un tie bij Skalgali — kur tas Ješka, kas katru gadu brauc uz Kurzemi precībās.

Pēc brīža viņš vēl pasmejas sevī. Arī Jānis atceras daudzus jocīgus nostāstus par Skalgalu Ješkas nelaimīgajiem braucieniem, kas slaveni pat visos kaimiņu pagastos. Bet tēva pātaga jau rāda taisni uz priekšu.

— Un tas tur ir Stirnas krogs. Tagad tur kroga vairs nav, bet savā laikā es tur cik reižu esmu zirgus barojis. Krodziniekam, tam Šķenderam, bij varen smuka meita. Šķenderu Milda — kas to toreiz nepazīna...

Arī viņš savā laikā redzējis, kas smuks... Jānim atkal nāk smieklis. Bet bērīs nogriežas no lielceļa kalnainā apvidū, kur mājas uz katra paugura, bet ceļš iet arvienu tā kā lejup. Tēvs skaidro atkal.

— Tie tur ir Kalna Pekši. Un tie tur, ar to lielo ābeļdārzu, Lejas Pekši. Mūsu Mezteteriem rada. Puikas viņiem arī iet mūsu skolā pie Zelmēņa.

Par to jau Mārtiņš arī stāstījis. Puikas vieglām galvām, Zelmenis viņus sevišķi labi ieredz, tāpēc ka ārpagastnieki viņam vispār par slavu.

Nu māju vairs nav, visapkārt līdzens kā galds. Bēris pats pieliek riksi, ragavas slīd bez viena grumbuļa. Jānis ieklausās, ka pakavi savādi, rēni skan.

— Kāpēc te tik līdzens, un kāpēc tā skan?

— Tas jau ir tas ezers. Mēs braucam pa ledu.

Ā!... Jānis atbīda lakatu un izbružā apsarmojušās skropstes, caur kurām viņa pasaule liekas kā sarmā. Aiz muguras debess jau oranži dzeltena, arī sniegs kā iedzeltējis. Viņā pusē liekas augsts kalns, mājās

ugunis jau apdzisušas, aiz tām melns meža ieloks. Uz dienvidiem, kreisajā pusē, kurp arī ceļš nogriežas, mežs noslīd lejā un liekas stiepjamiem visam ezeram pāri. Tēvs paskaidro, ka tas tikai tā izliekas.

— Ezera tur vairs nav, tikai niedres, dumbrāja pļavas un tad mežs. Grīslis — līdz viduklim, viņi to te ziemu pa ledus virsu pļauj. Pakaiši, cits nekas tur neiznāk.

Jānis tā aizdomīgi vēro šo lielo klajumu, ko tēvs sauc par ezeru.

— Vai te apakšā ir dziļš?

— Te, kur mēs esam, nav — varbūt cilvēkam līdz jostas vietai. Bet tur augšgalā dibenu nevarot dabūt. Un upes iztekā, kur mēs garām brauksim, dažu ziemu nemaz neaizsalst.

Nāk sausas, norūsējušas zāles kušķi un salauzītu niedru ceri. Niedres ezerā Jānis redz pirmo reizi, savādi viņam izliekas dzeltenpelēkie klāņi ar kuplām slotiņām galotnēs. Vietām tikai pa saujai, vietām vesels mežs. Tātad te aug tās saivas, uz kurām viņš mātei dzijas tin.

Ceļš izlokās pa kārklu biezokni un ievirzās mežā. Pa stigu jau citi ar pilniem vezumiem brauc pretī, starp tiem ir arī Ustubu Lapsa. Uzliektā, piesalusī bārdiņa izlīdusi no kažoka apkakles, garās uzacis piesarmojušas kā mākonis. Lapsa nīrgājas.

— Ak tad nu tikai vēl? Nuja, kamēr jaunskungs izguļas.

Tēvs nekā neatbild, tikai nošņācas. Arī Jānim dusmas: Nākamo vasaru, gan tad Ješka dabūs arī par to jaunskungu...

Robežniekam nozīmētā malka nav tālu no stigas, bet īstā dumbrājā. Ar ātrāku zirgu tur nemaz nevarētu iebraukt, bet bērīm tādās lietās liela prakse. Viņš nemaz neuztraucas, kad kājas iegrimst tepat vai līdz ceļgaliem, lēnām laipo pār celmiem un saknēm, sastampādams sniegu ar dūņām un sūnas kušķiem, reizēm arī braucējus apšļakstīdams. Jānis tikai ar pūlēm var izlaipot pakāļ pa tēva pēdām un izsargāties, lai vīzes nesaslop izmītās dangās.

— Ja pliksalā nav sasalis, tad te visu ziemu kā elle. Zem sniega tam purvam klāt netiek. Bet, kur zirgs izmīnā, tur līdz vakaram ciets. Tu redzēsi — otro reizi mēs šodien te brauksim pa virsu.

Tur ir vesela ass vienā grēdā — pa vasaru tajā biezoknī tikai mazliet apsīkstējušas bērza un priežu šķilas. Divas reizes viņiem jābrauc, kamēr to pusasi dabū uz stigas. Kad vezums piekrauts, saule arī jau gabalā un sarkana dzirkstī pa koku spraugām.

Pretim klāņiem daži vezumi pamesti uz ceļa, braucēji slaistās pa niedrēm.

— Saivas griež. Mēs ar', kad otrreiz brauksim, piegriezīsim vienu kūli. Māte lika.

Tas jau ir tas, kas Jāni šajā braucienā visvairāk interesē. Grožus viņi pārlikuši vezumam pāri, lai būtu pie rokas, kad pretimbraucējam ceļš jāpagriež. Jānis dūšīgi soļo tēvam blakus. Kur ledus vēja nopūsts plīks, nevar nociesties nemēģinājies paslidināties. Bet pakulu auklām palāpītās vīzes lāgā neslīd — zābaki te būtu vajadzīgi.

Tēvs brīdina.

— Nu, nu, nemaz nedanco tik daudz. Līdz vakaram, tad kājas nevarēsi pavilkt.

Jānim par to tikai jāpasmējas. Viņš — kājas nevarēs pavilkt! To neviens vēl nav pieredzējis.

Pie Lejas Pekšiem viņi sastop kādu garu vīru brūnā mētelī, šalli ap-
titām ausīm, tādām pabaltām, asarainām acīm. Tēvs padod labdienu,
kad tas patlaban taisās iegriezties mājās.

— Smags ceļš šodien.

— Jā, vieglais vis nav. Visu nedēļu snidzis, vējš sliedi tūliņ aizvelk
ciet.

— Jā. Un pēc pusdienas droši vien būs putenis.

— Uz nogalvošanu.

Kad viņi jau garām, svešais novelk ar cimdu gar degunu un kliedz
pakaļ.

— Tas laikam tavs dēls?

— Jā, jaunākais. Nu jau desmitā gadā.

— Tā, tā. Tad jau nākamo ruden skolā.

— Ko tad citu, ko tad citu.

— Mans vecākais šopavasār beidza. Bernats arī jau otro ziemu.

— Ko nu par to! Tam jau viegla galva.

— Jā — paldies dievam!

Kad ābeļdārzam garām, tēvs pamāj ar pātagu atpakaļ.

— Tas pats bij tas Pekšu saimnieks. Mēs ar viņu jaunības draugi:
reizē pie lozēm bijām.

Jānis neticīgi nosmīn: putenis šiem, kad saule tā dzirkstī acīs un
sniegs tikko manāmi kūp, pār kupenām šalkdams.

Uz lielceļa viņi piebrauc veselai rindai. Tur vairs nekāda uzmanīšanās
nav vajadzīga, bērais iet pats, purnu priekšējā vezumā bakstīdams, at-
lupušu tāsi lūpām tvarstīdams. Braucēji prātīgi sarunājas par šo un to.

Bet pie Skalgaliem rinda apstājas, priekšā dzirdama kņada, smieklī
un arī dusmīgi saucieni. Taisni pret riju, kur kupenā šķībs, vienam ap-
gāzies vezums.

— Ko tev tur var palīdzēt? Uzcelt? Vai tu akls esi, neredzi, ka ve-
zums jūk laukā kā putra!

Kad rinda atkal sāk kustēties, iepriekšējais garāmbraukdams smejas.

— Izlaiduši tādu memmes dēliņu! Tīri brīnums, ka visu to vezumu
pa ceļu nav izsējis.

Sīks pusaudzis nelaimīgs lokās ap savu apgāzto vezumu. Pelēks, pin-
kains zirdziņš garām ausīm ar vienu aci bikli skatās atpakaļ. Robežnieks
nograza galvu.

— Nemaz nemokies, puis, nekas tur neiznāks. Sien tikai striķi vaļā
un pārkrauj.

Un pa gabaliņu, kad jauneklīs jau staipās ap striķa galu:

— Tā tu neatsiesi — viss vezums tur sagāzies virsū! Papriekš raugi

izvilkt divas trīs pagales no uzkravas, lai kļūst vaļīgāks! — Izlaiduši ar' tādu vienu, kam vēl ne jēgas, ne prāta.

Iepretim Ličiem pretimbraucējs. Zirgs kā lāva, bet iemauktiem pavada lēngājas līdz zemei. Pats resns un sarains, puszviļu kulbā, kažoka apkakle augstu galvai pāri, bet ausīm vēl zila šalle aptīta. Nedzird vai negrib dzirdēt Robežnieka labdienu. Tas pamirkšķina Jānim:

— Skalgalu Ješka. Tēviņš kā lācis, bet pavada un groži velkas pa zemi.

Abi viņi smejas, lai gan ne viens, ne otrs nezina, par ko īsti.

Ceļš sāk likties bezgala garš un grūts. Jānim vaigus svilina, degunā kniebj, rokas dūraiņos pavisam stīvas, bet mugura metas mikla. Ar skaudību viņš vēro tos, kam tie lielie zirgi, pusass vezumā, un pats vēl virsū. Robežnieku bēris šņākdams pūš garaiņus pa nāsīm, garās ūsas viņam apsarmojušas resnas, arī no paslēpenēm kūp. Milzīgajā, nepārredzamajā malkas laukumā, grēdu spraugā apstājies, viņš smagi nopūšas. Tēvs novelk ar roku viņam pār muguru un priekšējām, kas manāmi trīs.

— Grūti tev, vecais, bet ko tur lai dara. Viegla dienas nav mums nevienam.

Bēris skatās atpakaļ un grudzina. Bet Robežnieks vispirms rūpīgi apsedz viņu ar stīvi sasalušo lupatsegu, novelk kažoku un uzmet to arī. Tikai tad atlaiž sedulkas siksnu, atsien pavadu un uzkar kuli ar siena smalksnī iejauktām auzām. Nogroza galvu, skatīdamies, cik kāri bēris iegulst tajā.

— Ēst viņš grib, bet kas tur par labumu: tāds iekšā, tāds ārā — zobu vairs nav.

Pie izkraušanas Jānis tēvam sliktis palīgs. Šķilas tik lielas, ka viņš knapi var celt un tad nolikt grēdā, kā pienākas, arī nav iemanījies. Tēvam vairākkārt jāpamāca:

— Tu nelaid kanteniski tajās spraugās! Tā jau te nezina ko var piebīvēt — tas pats meža mērs neiznāks. Šitā vajag kraut.

Pats viņš liek divas šķilas blakus un tad trešo kā jumtu taisni pa vidu virsū, tad apakšā paliek prāvs tukšs trijstūris. Tagad Jānis saprot, no kurienes atliek tās pagales, ko lietas kokiem un skaliem mājās vest. Tie niķi gan zināmi, un jauns kungs šad un tad nāk pārlūkot, bet vai nu visu pasauli tik siki var izpētīt. Un, kad otra grēda ir aizkrauta blakus, tad tur iekšā viņš vairs neielīdīs.

Kraukādams un spļaudīdamies, Lapsa nāk kaimiņu palūkot. Ačeles viņam priecīgi pazib.

— Ā! tev jau vēl tikko pusē! Es to savu kubiku vēl šovakar domāju piekraut.

Robežnieks uz viņu pat nepaskatās.

— Tev jau tas zirgelis jaunāks.

— Deviņi gadi, vairāk nav. Un auzas es viņam dodu, cik lien. Ar pieciem vezumiem kubiku.

— Tāpēc arī kaķis lien grēdai cauri. Tā jau var izkraut, un pa

nedēļu pašam ar' vēl vežmelis mājās. Kad tikai jaunskungs atkal kādreiz neuznāk.

Lapsa viebjas.

— Vai tad citi tāpat neņem? Vai tev ar' katru vakaru sava pagale nav zem deķa? Bet, kad vienam visi uzkrīt, tad jau nosūdzēt var.

Un pēc brīža dzirdams, kur viņš, kraukādams un zirgeli pērdams, aiz grēdām pa spraugu izbrauc uz ceļa.

Robežnieks arī sakaitināts.

— Bet tad riktīgs žmogs!? Lien plātīties ar savu zirgu. Deviņi gadi... Uzpircējs iestāstījis, un šis tic. Droši vien nav daudz mazāk kā mūsu bērīm, bet kad vienmēr tikai stampā iekšā. Vasaru visiem kaimiņiem ežmaļus pa nakti izpļausa. Un tepat — ko tik' negadās tuvumā, tūlīņ svešam zirgam pus siena klēpja no priekšas nost. Vīpuļu Priede reiz uzgājis un tad tik' šim ar pātagu!

Jānis arī priecājas līdzī:

— Ko tad vairāk kā ar pātagu!

— Ar pieciem vezumiem kubiku... Kad kaķis var cauri izlīst un kad šis no noņemtajām grēdām pa pagalei, pa divām. Ar viņu tuvumā neviens negrib kraut. Aizej paskaties, — viens pats kā ķēniņš savā stūrī. Kaimiņu grēdās jaunskungam katra pagale jāapkrito, lai nevar nozagt. Pagājušo pavasar bij noķēruši, kad šim ragavas priežu šķilām pilnas — tad tūlīņ peļņa nost un uz mājām. Šoziem divas dienas lūdzies raudādams. Negants zaglis!

— Tas viņu Ješka arī zog.

— Ješka un viņu Jānis skolā tāpat — visi viena banda!

Kamēr bērīs pabeidz savu auzu kuli, arī braucēji paši uzkož, uz aizsāktas grēdas nosēdušies. Jānis nekad nav iedomājies, ka tik labi var garšot sausa maize ar sasalušu cūkgaļas taukumu. Tēvs atnes spaini ūdens, nodzeras pats un liek arī Jānim. Tam lāgā negribas, ūdenī peld sīki ledus gabaliņi un nejauki saldē zobus, bet tēvs uzstāj:

— Dzer tik', lai arī negribas. Vēlāk gribēsies un tad pa ceļu sniegs būs jāēd — kāsu var dabūt.

Bērīs skatās atpakaļ un grudzina — visu spaini viņš iztukšo un laikam dzertu vēl, bet tēvs nedod.

— Tad viņam tas vēders klankš vien un rikšiem padzīt nevar.

Atpakaļceļā izbraucot, saule spīd tā nespodri, kā caur piena garaiņiem, ass vējš grābieniem pūš taisni pretī, tā ka braucējiem jāgrīežas sāpus. Mežiņā aiz Līkšānu cirtumiem jau sijā sīks sniedzīņš, bet viņā pusē klajumā kūp īsts putenis. Kuplas grīstes no vienas vietas pārvilkta ceļam, kur kāds piecdesmit soļu pa priekšu pārbraucis, slīdes vairs neredz — bērīs soļiem vien vairāk grib iet... Jānim kājas salst, un arī pašam zobi klab, bet viņš nesaka nekā, laukā kāpt un kājām skriet tagad nenāk prātā — sēd sarāvies, vismazākā pakustēšanās tik nepatīkama.

Pirmiņ izmiņātais ceļš uz malkas grēdu mežā tiešām tā sasalis, ka

šoreiz viņi ar pilnu vezumu tiek uz stigas. Pret klāņiem nogriež zirgu un iet saivas griezt. Tēvs brīdina Jāni:

— Te ir upes izteka un stipri jāuzmanās. Pa tām niedrēm ar kārklu ceriem nemaz nevar zināt, kur īsti viņa te tek. Ledus nestiprs un nevienāds, vietām tikai plāna kārtiņa zem sniega. Dažs labais niedru griezējs te dabūjis blaut, aiz apkakles vilkts laukā.

Ap dažiem ceriem patiešām plankumo brūns, rāvas piesūcies sniegs, Jānim sametas drausmīgi no tām dzilēm te apakšā. Bet tēvs likumo uzmanīgi, ik pēc pieciem soļiem kāju piesizdams un izmēģinādams ledus stiprumu. Tuvākie klāņi jau izlauzīti un izgriezti, viņiem jāiet patālu, līdz atrod vēl neaiztiktu puduri.

Niedres iesalušas ledū, lielāko tiesu sīkas, saivām nelietojamas, tikai nedaudzas noderīgas tēvs te atrod. Bet tad uziet vietu, kur sniegs gluži brūns un ap katru stiebru atkūsis vaļējs gredzens. Nazi rokā, noņemties — viņš uz vēdera šļūc tur klāt.

— Tu nenāc — ledus diezin vai iztur divu svaru.

Viņam palaimējas prāvu žūksni izraut ar visām saknēm. Taisni ūdens daļa tā vislabākā, tur niedres mazā pirksta resnumā, gariem posmiem, biezās un tumši sadzeltējušās. Saknes un slotiņas apgriezdams, tēvs priecājas:

— Te būs mātei sa-āivas! Trim gadiem pietiks ko tīt. Lapsa vakar bij sagriezis veselu klēpi kā rudzu salmus. Ko tāds — lapsa ir, bet taisni kā zaķis, baidās bārdu samērcēt. Un tad atrast neprot.

Ceļš kļuvis pārlietam smags. Reizes piecas bēris stājas atpūsties, Ro-bežnieks atkal pārskaities, nemitīgi strādā ar pātagu.

— Nu — vai tad tīri uz naktsguļām jau! Veselu maisu auzu iztempis un tad vēl nevīzos! Tad sprāgsti nost, ja tu pavisam vairs nevari!

Jānis velkas gabaliņu iepakaļ, galīgi nokūsis, nosalis un saīdzis. Ceļš divreiz garāks nekā pirmo reizi, ne mājas, ne ataugas vairs netikas vērot — un nekā arī nevar saredzēt: visapkārt virpuļodams kūp kā no nebeidzama miltu maisa. Aizvēja vairs nav, uz kuru pusi pagriežas, jauns sniega guldziens acīs.

Tēvs lāgu lāgiem paliecas un ieskatās viņam sejā.

— Es skatos, vai tev deguns nemetas balts. Ja laikā nepamana un nesarīvē ar sniegu, tad āda nost — kā man. Sniegs tur ir vienīgā zāle.

Jānis kaut ko īgni norūc lakata apsējā. Nu šis te zāles meklēs... Kad pašam zirga nav, kaut no kalniņa uzsēst vezumā. Nabagu būšana, vairāk nekā! Mārtiņam taisnība...

Malkas laukumā jau manāma krēsla. Jānis šoreiz nemaz netaisās palīdzēt izkraut. Neklausa arī, kad tēvs skubina paskrieties spraugā, lai kājas nesalst. Ieraujas aiz grēdas gala un saīdzis saraujas. Nesalst... Lai viņas salst! tā kā tā tikpat nekā nav.

Sovakar braucēji izkrāvuši nelaiž vis tūliņ uz mājām. Zirgi paliek turpat aiz grēdām, paši pulcējas uz ceļa pret parku, citus gaidīdami.

Ies visi pie lielmātes kaulēties, lai kaut cik pieliek. Kas tā par braukšanu, ja pat rublis dienā neiznāk!

Tikai Lapsa, bārdeli apkaklē ierāvis, resno zirgeli kārtīgi iepātagojis, nemanot grib aizlaist pūlim cauri. Bet viss tas bars tūliņ kā suņi virsū, vienam par otru labāka mute.

— Ei, bārda, kur tad tu? Uz kantori visiem jāiet.

— Vai tev vairāk maksā kā citiem?

— Ko nu Lapsa! tas jau allaž ar kungiem pa draugam.

— Naudas, ka nezin, kur likt. Vecenei zeķe jau pilna, nu gultas maisā bāzīs.

— Pūra naudu Mārei. Apmanim ko jaunu kāju pietaisīt.

Lapsa ir visai mīlīgs un pazemīgs — kas nav dzirdams, to viņš nemaz nedzird.

— Es šitādās reizēs pats pirmais. Bet šodien nevaru: sievai visu nedēļu zobi sāp.

— Ak un tad tu tas dakteris, tas apriebējs!

Bet Lapsa uzgāž zirgelim un aizlaiž, ka sniegs vien noput.

— Labāks grib būt par mums citiem. Vot, kur ir lidējs!

— Bez ziepēm — kas Lapsu nepazīst!

Robežnieks arī jau barā.

— Vajadzēja tik palūkot, kas šim atkal zem tā maisa.

Gaida Vīpuļu Priedi, tam tā labākā mute. Beidzot iznāk arī tas, nosarmojušās ūsas atbraucīdams, savu basa balsi iemēģinādams.

— Kas nu ir par tirgu? Kāpēc vēl neiet?

— Tu pa priekšu, tev labāk izdodas.

— Tev ar kungiem vairāk tās dūšas.

— Kungiem... Lai iedod man tādu glāžšķūni, redzēs, vai es būšu sliktāks kungs. Nu tad — aiziet!

— Aiziet tā kunga plostsi!

Barā viņi visi ir brīnum dūšīgi, iet čalodami — lai pašam un citiem drošāk. Robežnieks negribētu, bet tā iznāk, ka viņš ir pats beidzamais un vēl gabaliņu citiem iepakaļ.

Pa grēdu spraugām vazādamies, Jānis ierauga — tas pats zeņķis, kam šorīt pie Skalgaliem vezums bij apgāzies. Pienāk parunāties.

— Tavs tēvs arī aizgāja uz kantori?

— Kā tad, kad aizgāja. Mans tēvs tādās reizēs allaž pats pirmais. Kāpēc tu neej?

— Ko nu es! Mums tas zirdziņš tāds. Desmit kubikas lielmāte negribēja dot. Saka: tāpat paliks mežā kā pagājušo gadu. Taisnība — nekā mums no viņa vairs nav. Šodien pat stājas vien nost. Tik smagā ceļā mēs nevaram — rītu būs jāpūtina.

Jānim šādās lietās arī jau sava zināšana:

— Auzas nevajaga taupīt, kad mežā brauc.

Jauneklis atsēstas uz Robežnieku ragavu malas, nopūšas un nokar galvu.

— Auzas jātaupa sējas laikam, tad viņam vēl vairāk jāiztur. Lācauzas un mazie mieži arī nav tik slikti, bet tad dābols jāpiegriez klāt. Mums tikai tas purva siens — kur viņam spēks lai rodas?

Sēd sakņupis, rokas nemākulīgi salāpītās piedurknēs nevarīgi nolaidis.

— Pa kājām vien te citiem maisos — tīrais kauns. Pirmiņ man ar' nemaz nebūtu apgāzies — es biju vezumam blakus un noturētu, bet kad viņš apstājas taisni tur, kur jāstiepijas. Sen jau laiks atdot prom uzpircējam. Bijām tā norēķinājuši, ka tēvs brauks mežā un es tad pie gulšņu ciršanas — pavasarī jauns zirgs mums būtu kā likts. Bet nu man tas tēvs no kuļamā laika uz gultas, es te dauzos viens — rubli dienā nevar nopelnīt. Ragavas ar' tādas, ka čikst vien.

Tagad Jānis atceras dzirdējis: tas slimais tēvs ir Lazdas Jurim Mikužos. Māte viņam mirusi pirms sešiem gadiem, un tā viņi divi vien ar tēvu dzīvo par pusgraudniekiem, noskranduši, pusbadā.

Lazdas Juris turpina vienmuļā, dziedošā balsī, neko nesūrodami, vienkārši pastāstīdams, lai sirds kļūst vieglāka:

— Tevi es redzu pirmo reizi, bet tavu brāli labi pazīstu. Pagājušo ziemu sēdējām uz viena sola. Es tikai kādas pusotras ziemaš, bet šoruden pavisam vairs nevarēju — kas tad mežā brauks un pelnīs? Maz man tās skolas, rakstīt pareizi neprotu, no reizes rēķina īsti cieši tikai pirmos piecus gabaliņus. Ar septiņi un deviņi nomocījos, bet nekā, nelien un nelien galvā. Pat saimnieks saka, kur es tāds dumjš šajos laikos pasaulē derot.

— Nu, tas jūsu saimnieks jums ar' ādu velk nost.

— Nemaz tā nav, pats viņš arī tikai tā dzīvību velk. Mums tā zemīte tāda — māla paugurs un puriņš, dumbrājs un atkal māls. — Tev nu arī laikam drīz būs jāsāk iet skolā.

— Nākamo ziemu.

— Nu, tev tas nekas, tev ies labi: jums tās vieglās galvas. Mārtiņam ar' — tikai ar ģeogrāfiju un bībelpantiem viņam lāgā neveicas.

Braucēju bars, skaļi čalodams, nāk atpakaļ no kantora. Tūliņ dzirdams, ka izdevies: kvartu uz kubikas piekaulējuši klāt. Vīpuļu Priede pa priekšu, plātīdamies un skaļi lielīdamies, — vēlreiz pārstāsta, lai gan visi pārējie turpat klāt bijuši un dzirdējuši paši:

— Šī man: miļlais Priedel Kungiem tagad ar' tāpat iet grūti. Es šai: cienmātiņ, kungu grūtums ir nekas pret zemnieka grūtumu. Vai es teicu tā vai ne?

Tie atsaucas cits par citu:

— Kā tad ne, taisni tā tu teici: nieks pret zemnieka grūtumu.

— Šī: vai tu ar' zini, cik man katru dienu jāizmaksā? Es: bet cik auzu mums tie zirgi neapēd un cik kalējs vien neņem par pakava uzasināšanu? Bez gaismas mēs esam mežā un ar tumsu tiekam mājās. Tagad nav vergu laiki, es teicu.

— Par tiem vergu laikiem tu gan tīri neteici.

— Kā — neteicu? Es gribēju teikt. Kur tad tu biji, kad tev tā labākā mute?

— Ko nu viņā klausīties, Priede! Tavai mutei jau pretinieka nav.

— Ko nu par Priedi! Kur viņš, tur vienmēr kaut kas iznāk.

Tā labā iznākuma pēc viņi labprāt paļauj, lai Priede palielās un drusku arī piemelo klāt. Metas ragavās un cits pēc cita izlaiž uz ceļa. Kad Robežnieki izbrauc, pavisam jau tumšs. Putenis sagriežies vēl nejaukāks, veseliem klēpjiem sviež sejā un dzen aiz apkakles. Pa visiem sānceļiem aizklīst braucēji un kā pelēkas ēnas nozūd sniega virulī. Robežniekiem tikai vēl Lazdas Juris kūņojas pakaļ. Tēvs labpatikā šad un tad ieņurdas, bet Jānis pagalam saīdzis un sadrūvējies: kājas salst, rokas salst, deguns bez mitēšanās tek kā tapa. Ogļdeģi liekas divreiz tālāk nekā vasaru. Par laimi, bērīm atradušās pavisam citas kājas, nekā kad jātek uz otru pusi, uz mežu.

Pat kartupeļu putra Jānim šovakar negaršo. Pāra karotes iestrēbis, viņš ielien gultā zem segas. Māte smejas.

— Nu, lielais mežinieks! Vai rītu atkal celt?

Jānis netur par vajadzīgu atbildēt, apgriežas pret sienu un dusmīgi grābj pagalvja maisiņā, kur gar vaigu rāpo prusaks. Kājas nevar un nevar vēl atsilt — kad parauj augstāk, taisni kā ledus pika pie stilba.

Tēvs, putru strēbdams, priecīgi pārstāsta Priedes dūšīgo uzstāšanos. Tagad nav vairs nekādi vergu laiki, viņš saka... Vergu laiki! Ko šis tāds zin par vergu laikiem? Vai šis nēgeri savā mūžā kad redzējis?... Jānis uzvelk segu pār galvu.

Divas dienas putina tā, ka mātei no rītiem jāizrok ceļš uz aku un kūti, bet Jānim vēlāk uz klēti un malkas grēdu. Ap puķu dārziņu istabas galā kupena līdz pašiem zediņu galiem.

Bet piektdienā pirms ziemas svētkiem sākas atkusnis. Smaga migla, līdz pat zemei nogulusies, acīm redzami saplacina sniegu. Pēc tiem vējiem un lielās salas liekas tik silts, ka svārkos vien var bradāt pa āru. Tāpat plikām rokām Jānis saveļ vienu lielu sniega vīru un divus mazus, no oglēm iztaisa tiem acis un svārkiem pogas. Cietoksnim tikai vaļņus paspēj uzcelt — torņi un vārti paliek pusratā, jo māte bārdamās iedzen istabā. Visus nagus apsaldēšot — jau tā no tās lielās mežā braukšanas lūpaš un padegune apmesta. Un tāds mežonis vēl gribot braukt līdzī eglītes vakarā uz skolu.

Taisnība, kreisajā mutes kaktā liels, čulgains izsitums un zem deguna sarkani piepampumi. Jānim lielas rūpes: nav nemaz vēl skaidri zināms, vai viņu tādu rītvakar ņems līdzī. Tā būtu drausmīga nelaime, nemaz negribas domāt par to.

Sestdienas rītā migla nozudusi un sāk līt. Smidzina siki, bet tik biezi, ka no jumtiem pil lielas lāses, ganībās sakrājas platas, melnas ūdens paltes, bet visi trīs sniega vīri saplakuši pavisam maziņi. Logam vairs tikai lejas stūros tie ledus kunkuļi — plīti uguns no paša rīta, un, kad vēl arī krāsni iekurina, slapjums no palodzes čurkstēdams tek uz grīdas. Tādā laikā istabā nostāvēt ir varoņa darbs, bet eglītes brauciens Jānim allaž prātā, tāpēc viņš turas līdz pēdējam visu dienu iztapt mātei un pa kājām vien maisās.

Lielā tīrīšanās, kā pirms katriem lieliem svētkiem. Zirnekļu tīkli gar sijām noslaucīti, dažs garkājis pārbiedēts mūk pa griestiem uz tuvāko zara caurumu, kur vienīgi vēl iespējams patverties, kamēr pāriet tas briesmu laiks. Plīts stūrī salīdušie prusaki bez žēlastības tiek iznesti laukā un izpurināti — nekāda bēgšana tur nelīdz: kājām sniegā apstingst viss ņiprums, un tad tur apkārt jau stāv gailis ar savām piecām sievām, izstieptiem kakliem un kārām acīm svētku cepeti gaidīdami. Pastara diena arī tiem, kas sienas šķirbā slaista ūsas. Gultas atvilktas istabas vidū, māte ar karoti smeļ vārošu ūdeni no ķipiša un šļāc tur iekšā. Tie brūnie nelieši, nāves agonijā kājas raustīdami, līdzī ūdens šaltij veļas zemē, no kurienes Jānis ar slotiņu viņus saslauka uz lāpstiņas. Pa retam gadās daži, tikko uzvalkus nometuši, balti, pavisam jēli un no sutas vien beidzas nost. Tos Jānis visvairāk ienīst.

— Ehē, jaunskungs ar tiem baltajiem vasaras svārkiem! Nupat tai ballei ir beigas.

Gailis skaļi sauc savu saimi kopā, līdzko Jānis ar savu lāpstu parādās istabas durvīs.

Māte ir nocēlusi pulksteni no naglas, ar petroleju krietni izmazgājusi visus tos ratus un atsperes. Tagad tas sit kā negudrs — divpadsmit nober vienā laidā, tā ka pat saskaitīt nepagūst. Un tūliņ arī bērais nosprauslojas sētsvidū — tā tad tikai vienu reizi bijuši mežā, un vakarā braukšana vien iznāks. Jānim sirds sit karstāk, visās cīpsliņās ņirb nevaldāms nemiers.

Tēvs atvedis prāvu klēpi egļu skuju, tās domātas Jāņa rīcībā. Lietpratīgi viņš atšķiro tās smalkākās, ar solu brauc pa istabu un pakāpies sasprauž aiz sijām. Rupjākās sakapā smalki un izkaisa grīdu. Ne tēvs, ne māte tagad viņu netraucē svarīgā darbā — gluži otrādi: no sava sola viņš pats vēl reizu reizēm pavēloši uzsauc, lai padod viņam šo un tad atkal to.

Svētku pušķojums šogad iznāk vēl lieliskāks nekā citām reizēm. Līna arī pa ziemu paturēta turpat saimnieku darbā, tai skuži iedevuši atnest krāsainu zīda papīru un četras tievā, lokanā stiepulītē uztītas rozēs. Tēvs tikai pasmīn:

— Tas mums par to Mežciemū. Laikam bailes gan, ka neaizejam.

Māte smejas:

— Nu zināms, ka par to. Redzēs, redzēs, kur šie tādus rentniekus vēl ņems.

Jānis nesaprot, kas tur ko smieties par tik skaistu dāvanu. Baltā loksne tik plāniņa, ka «Sudraba kuģa» vāka bilde skaidri spīd cauri un ar zīmuli iespējams to visos sīkumos atdarināt. Bet sarkanā, zilā, zaļā un dzeltenā sagriežamas un izlietojamas izrotājumiem.

Trīsstūrainajiem prāvākiem gabaliņiem caurums vidū, tie tāpat uzspraužami skuju galos, visu lielo pakuldziju kamolu māte nodevusi Jāņa rīcībā, un taupību viņš šodien nepazīst. Saivu groziņā sagriezti resnu rudzu salmu posmi — ar lāpāmo adatu viņš tos citu pēc cita uzver diegā, pēc katra iestarpinādams krāsainu zīdpapīra gabaliņu. Visus griestus izvirķņo šīm raibām pītnēm, no kurām vietvietām arī garākas slejas plīvo lejup.

Bet galvenais meistardarbs tomēr ir Jāņa ezis. Liels, apaļš kartupelis visapkārt piespraudīts dzelteniem salmiem, ar papīra ziedu galā. Taisni pret galda vidu diegā pakārts, viņš lepni pagrozās uz vienu pusi un lēnām atkal atpakaļ, kad, durvis verot, to aizskar auksta āra gaisa strūkļa.

No kūts ienākusi, māte paliek saņemtām rokām. Plats smaids pārplaiksnī viņas krunkaino seju.

— Vadzi', tas tev gan ir smuki izdevies!

Viņam — neizdosies! Jānis paliek pavisam vienaldzīgs pret tādu uzslavu, bet sirds silst vien. Arī tēvs piemiedz vienu aci un parausta ple-

cus — tas jau nu neies slavēt, bet mākslas darbu nopelt tomēr neiedrošinās.

Māte jau uzvilkusi jaunos, pelēkos brunčus ar melnu samta strīpu apakšmalai apkārt. Arī jaunās zeķes kājās — uz ķebļa nosēdusies, nupat sāk cilāt zābakus. Jānim nav ne mazākās intereses vērot, ka tā vairāk-kārt saskatās ar tēvu un sasmīnas. Uz ceļgaliem gultā ietupies, viņš vēl sienā prāvākās šķirbas izmeijo sīkām skujām. Tēvs nokrekšķinās.

— Vai tad sāci jau tā kā taisīties?

— Jātaisās ir: krēsla metas, un to eglīti dedzina, līdz ko tik' tumsa.

— Jā, nekāda lielā laika vairs nav.

Ar tievu skaliņu pīpes kātu pamatīgi izbakstījis un izmēģinājis, ka velk labi, tēvs iesēstas gultā un sāk atraisīt krāsainu lupatu strēmelēm šūto tabakmaku.

— Tad jau zirgs būs jāiejūdz.

— Ko tad citu, ko tad citu — tak jau.

Jānis savas šķirbas ir iemejojis. Tagad tās četras rozes iesprauž pudelītē ar nosistu kaklu un novieto uz skapīša. Viss kakts tūlīņ atplaukst zaļi-zili-dzelteni-sarkani. Tēvam sērkociņš izdedzis, viņš nospiež to sauļā.

— Nē — tā viņš var gan tur stāvēt. Tāds nieks vien ir, bet paskat, kā tūlīņ izpušķo istabu. — Nu, kā tad bij — vai to puiku ņemsi ar' līdzi vai ne?

Jānim vēl vienmēr mugura pret to pusi, viņš mēģina uzsvilpt, bet lūpa dreb. Māte nogroza galvu.

— Nu nezina, kā būs. Kad viņš man nenosalst.

— Laiks gan tagad miksts.

— Bet vai tad viņš tev mierā sēdēs! Lakatiņu ap ausīm — neparko. Un vakar, dzijas tinot, — divreiz pušu.

Tagad Jānis vairs nevar nociesties, atsviežas asaru pilnām acīm.

— Kad tev tai spolei malā robs un aizķeras...

— Tā jau nu ir. Būs jārunā Vēveru Jorģim, lai uztaisa jaunu. Bet tevi nospiedīs tajā barā: tu jau man nekad klāt nestāvi.

Jānis būtu gatavs ieklupt viņai matos.

— Kā tad es nestāvu? Kad es tev neesmu stāvējis?

Lietus ir pārstājis, pelēka krēsla gulst pār noplakušām kupenām, kad Robežniece ar Jāni brauc uz skolas eglīti. Līdz stacijai viņi ir vieni paši, bet tālāk tās divas verstis ceļš pilns kā lielākajā peļņas dienā. Pa visiem sānceļiem izvirzās piesēdušas ragavas. Vīkuļi aizbrauc garām lakotās kamanās, priekšā un aiz muguras slieces gurkst pa mīksto sniegu, pātagas šmikst, dzirdamas skaļas sarunas un smieklī.

Pa gabalu jau redzams, ka skolā šovakar svētki. Divstāvu ķieģeļu ēka stāv melna un augsta, bet divas logu rindas met baltas gaismas švītras pāri pagalmam līdz pat pagastmājai ceļmalā. Par pagastmāju to neviens nesauc: savā laikā tur bijis zirgu pasts, un pasta nosaukumu viņa paglabājis. Kreisajā pusē akli blenž nabagmāja, tai pretī magazina un aizbiris pagrabiņš, kur augšā pajumtē sakrauta skolas malka. Pa

gaismas švitrām nīrb skolēnu augumi, skan simtbalsīga čala. No drūzmas piepeši iznirst Mārtiņš un piegriez bēro pie slitas brīvā robā. Viņš ir nevalīgs un steidzīgs, zirgu piesējis, rauj māti un brāli uz skolas durvīm. Iepazīstina Jāni ar apkārtni, kas tam vēl gluži sveša.

— Bramanis dzīvo te, blakus durvīm. Un tas tur ir Zelmeņa dzīvoklis.

Zelmeņa dzīvoklis ir skolas galā, vienstāva piebūvē. Divi logi tumši, bet trešajam zils aizkars priekšā — Jānim mute paliek pusviru, skatoties tajā skaisto bildi. Alpu kalni ar bruņinieku pili virsotnē, nolejā mājiņa ar apaļiem akmeņiem uz jumta. Pa vaļējām durvīm patlaban lien iekšā govš, bet kaklā tai piekārts ilks pulkstenis.

Jānis neviļus cieši sagrābj mātes roku.

— Paskaties! tā govš grib iet istabā.

Mārtiņš iedod viņam dunku sānos.

— Ko tu blāuj kā traks! Kungam ir viesi, un tagad viņi dzer alu. Siksniņu Vīksna tūliņ pēc pusdienas atveda veselu pusmucu. Eglīte gatava, tagad tikai jāgaida, kad nāks dedzināt.

Jāgaida puiku guļamistabā. Patiesībā tur ir divas istabas, ar pussienas platu vaļēju spraugu savienotas. Abas apaļās skārda krāsniņš tā nokurinātas, ka tuvumā nevar rādīties. Simts divdesmit gultiņas mājniece piesēdušas, puikas spraucas pa starpām čalodami — troksnis ausis plēš pušu. Eglīte sarikota pasta zālē, bars sievu drošības labad turas durvju tuvumā, lai tiktu pirmās, kad sauks. Ķevietiene tur pašā priekšā — ikreiz atvirzās, kad kāds, no āra nākdams, ver, bet elkoņus patur izpletus, lai cita neizspraucas priekšā.

Robežniece nosodīdama sarauj plecus:

— Bet taisni kā vārnas saskrējušas. Pielūko tik', ka acis no pieres neizrauj.

Gaidīšana ir ilga un neizturami garlaicīga. Jānis vairāk reižu parausta māti aiz piedurknes, bet tā ielaidusies tik dziļās sarunās ar kādu svešu sievu, ka nemaz nemana. Tik ilgi te runās, ka netiks ar' iekšā un nekā nedabūs redzēt.

Sauc vai ne — kas to te var zināt, bet tikai ar reizi visi grūst laukā. Mājnieki sablīvējas ap pasta durvīm pagalmā, skolēnus laidīs pa otrām, no ceļa puses. Jānis turas cieši pie mātes, iespraukts tā, ka pakustēties nevar. Kāds liels vīrs vienā gabalā šņauc degunu, ikreiz Jāni ar elkoni mīcīdams. Ķevietiene pieķērusies durvju tureklim, nevienu nelaiž sev blakus.

— Ūja, ūja! vai tad nu tīri uz galvas kāps!

— Nu ko tad tu kā tāda lielmāte iegreznojusies priekšā! Tev jau te neviena skolā nav.

Ķevietiene atņurd ko nesaprotamu, bet izliec kūkumu vēl labāk, lai pūlis to neatdala nost. No nabagmājas stenēdami velkas veči un vecenes, visapkārt vēdinādami piededzinātu tauku un rīvējamā terpentīna smaku.

Jānim kājas patlaban sākušas īsti iesalt, kad durvis paveras. No priekšīņas plūst pretī garaiņu mākonis, bet gaidītāji ar vilni gāžas tur iekšā.

Brīdi dzirdama tikai nikna šņākšana, pogu spraukstēšana pret stenderēm, zābaku švikstoņa pa izdeldētās grīdas naglu galvām. Robežniece abām rokām atbīda lielo deguna šņaucēju. Jānis pa viņas padusi palien vairāk priekšā, kur starp Ķevietieni un Lapsieni spraugā labi redzami visi tie jaukumi.

No klases paņemtā lielā misiņa lampa gluži velti deg augstu pie gries-tiem. Eglīte zviļo zili-zaļu-sarkanu-baltu svecišu spožumā, laistās krā-sainu lukturīšu plāksnes un bumbiņas, balsnojas vates sniega pūkas, mirgodami stiepjas zeltoti eņģeļu mati, kārdinoši gozējas bronzēti un sudraboti piekari, bārkstainas konfektes, piparkūku figūras, lielie rie-vainie rieksti, dzeltenie āboli, čiekuri un kliņģerīši.

Elpu kaut cik atguvis, Jānis saskata viņā pusē puiku un meiteņu pūli tikpat kārām acīm kā viņam pašam. Kaut kur pret sienu pavid arī Mārtaņa baltā galva. Zelmeņa viesi nosēdināti krēslos gar eglīti un aiz spraugas, kas tos atšķir no nelūgtā kārā pūļa. Tur ir Robežnieku saimnieks Jaun-vagars ar saimnieci, Siksnīņu Viksna ar savu briļļoto sievu, bagātais, smaidīgais kaļķu Dāvids, pagasta rakstvedis Zarriņš, viņa brālis ar sarkan-balti zaļu lentu pāri platai krūtažai un skaista jaunkundze uzlauztu de-gunu, melnraibu kleitu mugurā.

Ūsains, mazliet uzbudināts, vijoles lociņu rokā, Zelmenis nāk un at-dzen prasto pūli vairāk pie sienas un durvīm. Bet, kad viņš uzdod balsis un sāk diriģēt skolniekiem «No debesīm būs man atnest», ļaužu pūlis atkal atvirzās atpakaļ, tā ka Ķevietienei jāliek plauksta mutei priekšā, lai elsojot tik daudz neplīvinātu svecīti zara galā. Tad Zelmenis nostāda Bramani savā vietā par sargu, pats uzkāpj brūkleņu vijām apvītā ka-tedrā. Runā skaisti, gleznaini, mēli mazliet piespiezdams, brūnās ūsas reižu reizēm no mutes atbīdīdams.

Bramanis sāk no loksnes izsaukt skolniekus pēc kārtas, Zelmenis pa-sniedz katram burtnīcu raibos vākos, spīdošu papīru aplīmētu zīmuli un trīs piparkūkas no apaļa, osaina groza. Jānim acis lec ārā no pieres, skatoties, cik vienaldzīgi viņš ceļ laukā brūnos cilvēciņus, sunišus, pulk-steņus un zvaigzniņas ar baltām un sārtenām cukura stīdziņām virsū. Katru devumu pavada piezīme, ko Jānis gan nesadzird, bet no augsto viesu sejām redzams, ka tur vajag būt lieliem jokiem. Jaunkundze jau divas reizes ieģrūdusi strupo degunu mežģinēm apšūtā mutautiņā. Ta-gad viņa nosprauslojas, goda viesi smeļ saskatīdamies, visu zāli pārskan klusa šalkoņa. Ķevietienei garām galvu pabāzis, Jānis redz pazemu, druknu, nosmulētu puiku gaišpelēkām biksēm un lielām pastalām kājās. Idiotiskā smaidā savilkta seja tik jocīga, ka jāsmejas gribot negribot. Zel-menis atbīda kāri pastiepto roku, ilgi rakņājas grozā, tad izceļ kādu figūru un iemet ķepainajā saujā.

— Tas ir sivēns. Apskaties labi, varbūt tu to pazīsi. Pasaki viņa mātei, lai reiz pa gadu nomazgā viņam muti.

Zāle rēc aiz prieka, tikai kāda sagumusi sieviņa Jānim aiz muguras grūti nopūšas. Māte nesmejas — lūpas viņai cieši sakniebtas, acis

pavērstas sāpus. Arī Jānim nenāk smiekli, kad netīrais puika ielien un pazūd citu barā.

Dāvanu izdalīšanai beigas. Divi lieli puikas paceļ pustukšoto grozu un aiznes. Lapsiene priekšā nurd:

— Divdesmit piecas kapeikas no katra bērna, bet pusi atstāj sev pašam. Tā tad ir gan kārtība.

Zelmenis pablenž jaunām, melnām acīm. Viņš jau atkal ir katedrā un sāk godalgu izdalīšanu tiem čaklākajiem. Protams, pirmā ir Jaunvagaru Otilija, tā dabū ģeogrāfijas atlantu skaistos, brūnos vākos. Pats Jaunvagarš ar sievu sēd nopietni, bet nespēj apslēpt tīksmes spožumu acīs. Pāvulānu Balodim tiek kastiņa ar zīmēšanas piederumiem. Lauciņu Irmam samta albumiņš, bet pirmziemniekam Krūklim grāmatiņa ar bildēm. Bez četriem aplaimotiem un viņu piederīgiem pārējos šī nodaļa maz interesē, tie gaida pašu galveno.

Zelmenis rauj no eglītes piekarus un met skolnieku barā — šo numuru viņš katru gadu pataupa uz beigām saviem goda viesiem par prieku. Tie smejas locīdamies, kad puikas un meitenes saklūp vienā čupā un no trauklā cepuma tikai drupatas tiek ķērāju nagos. Līdz eglītes galotnei nav iespējams piesniegties, lai kā Zelmenis ceļas pirkstgalos. Tad viņš ņem palīgā vijoles lociņu un trauc ar to. Piparkūku vīriņi, gailīši un bārkstainas konfektes krīt iekairinātu zvēriņu barā — jau gaisā pretim sniedzas izplesti nagi, ķērēji krīt četrpāpus uz grīdas, izstiepjas uz vēdera, veļas pāri cits citam, cits citu aiz kājas rauj atpakaļ.

Tā ir kauja uz dzīvību un nāvi. Lielākie strādā elkoņiem un ceļgaliem, dažs mazākais pinkš, sienmalī nolīdis, samītos pirkstus sūkādams. Goda viesi tikko vairs elpu var atgūt lielajos smieklos, no sirds priecājas arī Zelmenis pats. Vienkāršā tauta, lielie un mazie, uztraukti dzīvo līdz cikstoņiem, uzmodinādami savējos un apsaukdami viņu līdzcenšus. Zāle dārd un viļņojas neapprakstāmā kavalkādē. Jānis paspraucies Ķevietienei blakus, arī viņam acis deg kā vilcēnam, rokas trīs, vērojot, kur arī Mārtiņa baltā galva reižu reizēm paņirb burzmā.

Bet tad notiek kaut kas pavisam negaidīts. Zelmenim kaut kā pamisas ar lociņu — drupatās saplīsis cukura klinģerītis nobirst uz otru pusi pār lielā puļa galvām. Gaisā tvarstīdami, cits citu grūzdami, ķērēji traucas uz priekšu, eglīte gāžas, sveces apdzēsdama, lukturīšus un citas mantas zemē bārstīdama. Vates pūkas kūp līdz griestiem, viens zars trāpa smukajai jaunkundzei pašā sejā, arī Jānim kaut kas nožvinkst tepat gar ausīm — skolnieki, goda viesi un svešie acumirkli saveļas vienā neatšķetināmā mudžeklī. Jānis vēl pamana Lapsieni, kam vesels muskulis eņģeļu matu iekēries melnajās pinkās, un Ķevietieni, kura šņākdama grābj abām rokām. Tvarstošas rokas, kāju dimdoņa, ķērcieni, lamāšanās savirpuļo mežonīgā jūklī. Lampa bēdīgi aptumst kūpošā putekļu mākonī. Kaut kur tālu vēl paslejas Zelmeņa lociņš un noskan viņa izmisusi, nevarīgā balss.

— Neplēsiet eglīti! Neplēsiet eglīti!

Eglīte jau paslejas pret iekšpusē aizvirtņoto logu un atkal pazūd drūzmā. Tad viņa noskrien gar apaļo skārda krāsni un beidzot nogulstas pie pašām āra durvīm. Drūzma plūst tai pāri, aplauzdama un samīdama driskās. Jānis mana, ka māte rauj aiz rokas, bet abus viņus pūlis iznes pa durvīm. Pustumšajā priekšīņā Ķevietiene ierāvusies stūrī un patlaban ko stampā mutē — iekož, tad nospļaudamās nomet zemē, jo laupījums patiešām izrādās tikai par svina papīrā aplipinātu čiekuru.

Māte rauj Jāni pagalmam pāri pie ragavām.

— Aizskrej uz skolu pēc Mārtiņa! Mēs tūliņ brauksim prom. Te jau tik' jāpiesargās, ka galvu nenorauj.

Visapkārt dzirdama pukošanās, spļaudīšanās, zirgu raisīšana, slieču šalkoņa. Mārtiņš ir varen salīgsmots par lielo traci, bet māte pārskaitusies un nevar vien norimties:

— Mežonība tā ir, vairāk nekās! Bet taisni kā izsalkuši vilki uz tiem niekiem. Un kas tam skolotājam arī par prātu tā sviest barā, lai trako un drēbes saplēš?

Mārtiņš zin pastāstīt, ka Zelmenis allaž izdomājot šādus dīvainus jokus. Tā vēl otrdien vingrošanas stundā sarīkojis krievu-turku karu, lielie puikas ar cietiem sērsnas gabaliem tā apstrādājuši cits citu, ka trim nācies iet uz aptieku pēc zālēm, ko ieziest tās skrambas un zilumus.

Jānis pārstāsta, kā viņš redzējis Lapsieni un Ķevietieni lielās laupīšanas laikā. Mātei savi novērojumi, un Mārtiņam atkal savi. Tā viņiem līdz pat mājām nepietrūkst sarunas par šo nepieredzēto notikumu.

Pirmo svētku rītā krietni uzsalis. Otrajos svētkos salst vēl vairāk. Atkusušās kupenas pārvelkas ar tik cietu sērsnas garozu, ka var iet pa virsu, kur tikas. Ganībās ūdens lāmu vietās vilinoši spīd zilgans, gluds ledus. Bet pa baznīcas laiku no desmitiem līdz vieniem jāsēd mierā, pat no istabas nedrīkst laukā iet.

Mārtiņš dabūjis uzdāvinātu piparkūku cilvēciņu, gaili un pulksteni ar rozā cukura cipariem, bez tam tajā lielajā cīņā nogrābis dzeltenu ābolu. Ābolu viņi sagriež četrās daļās, to ēd slavēdami. Cilvēciņam burzmā nolauzta viena kāja, tas nav nekāds dzīvotājs. Gailim aste tik dzeltena, ka arī to glabāt nevar. Pulkstenis, tas katrā ziņā pataupāms rītdienai, kad garšos tikpat labi kā šodien. Bet, kad Jānis ienāk no āra un palūkojas skapītī, pulksteņa tur vairs nav. Sirds viņam iesāpas skaudri.

— Marč, pagāns tāds! tu viņu esi apēdis.

Mārtiņš patlaban nodarbojas ar savu pārējo mantu aplūkošanu, ne galvu nepaceļ.

— Tu pats viņu esi apēdis.

Tās pārējās mantas Jānis pagaidām drīkst tikai pa gabalu apskatīt, rokā ņemt nav brīv. Zilu, spīdīgu papīru aplipināts zīmulis, tik skaists un smaršīgs, ka pat noasināt žēl. Burtnīcai papīrs balts un ciets, visvecākā spalva tur pūku neizplēsis. Sākumā Mārtiņš rēķina to izlietot domu

rakstiem, bet pārlicis atzīst, ka vislabāk tur ierakstāmas ziņas no vecāko skolnieku kladēm. Dažas viņš zin jau no galvas: «Kārlis un Anniņa», «Svētdien's dienā pulkstens vienā» un «Debess tumša, mākoņaina». Jāņa «Aleksandru Ipsilanti» viņš uzskata par šīs burtnīcas necienīgu — tajā dziesmā neesot nekas par skuķiem.

Baznīcas laiks bezgala garš un garlaicīgs. Kad tēvs ar māti aizgājuši uz kūti lopus barot, Mārtiņš ar Jāni ķeras pie sen nodomātiem darbiem. Vispirms atraisa no ārdiņas cūkas pūslī, kam pieci zirņi iekšā, un piesien to kaķim pie astes. Bet tas kā traks sāk dauzīties pa istabu apkārt un izbiedē vistu, ko māte nolikusi gultā dēt. Brēkdama, spārniem kuldamās, tā ieskrien logā un gandrīz izplēš rūti. Māte jau pabāž galvu pa kūtsdurvīm, tikai ar lielām pūlēm viņi nomierina glupjo putnu un noguldina atpakaļ vecos brunčos ietaisītā pērklī.

Arī skolā Mārtiņam gadījies šis un tas jauns. Starp citu, visi trešziemieki vienojušies, ka neviens nedrīkst iet kungam sūdzēt, lai kas viņam nodarīts. Ja kāds tomēr vēl lien, tad to sagaida neatceļami izpildāms sods.

— Janci, panāc šurp, es parādišu, kā mēs to darām.

Protams, Jānis labprāt grib zināt, kā to dara. Viņu nostāda stūrī ar seju pret sienu, kamēr Mārtiņš pa to laiku ieloka roku labā piedurknē. Un tad piepeši ar slaidu grābienu no mugurpuses apžmaudz Jānim ap kaklu, tā ka tam mēle ar reizi zobiem pāri un acis kāpj laukā no pieres. Ne pakliegt, ne elpu atvilkt — nekā viņš vairs nevar. Bet Mārtiņš tikai ceļ vien uz augšu un krata, ka galva vai nostu trūkst no kakla.

— Lien vēl sūdzēt kungam, unsvat tu tāds!

Bet izrādās, ka tāds Jānis ir vēl trakāks kā tā dūlnā vista. Līdz ko kājas viņam atkal samana grīdu, viņš ierauj elpu un tūlī palaiž tādu blāvienu, ka kaķis izsprūk no gultas apakšas un sāk lēkt durvīs. Jānis ir sarkans kā burkāns, asaras sāk straumēm līt pār vaigiem. Klieudz rīstīdamies:

— Ko tu mani žņaudz! . . .

Visdziļākā nesapratnē Mārtiņš rausta plecus.

— Es tevi žņaudzu?! Es tikai parādu.

Bet, tā kā tas ņerga nemaz nedomā rimties, nepieciešams cits līdzeklis viņa nomierināšanai. Mārtiņš aizdedzina skalū un tura to izstieptā rokā. Jānim jāievelk no petrolejas pudeles, cik vien turas vaigos, un jāšļāc tur virsū. Kad sarkanais vilnis nobūksējis līdz pat griestiem, arī asaras viņam aprimstas, pēc otrā būkša viņš sāk jau smaidīt. Trešo reizi vairs nedrīkst: vista atkal kļuvusi nemierīga, ceļas kājās un taisās kladzināt.

Par tiem dūmiem un nejauko smaku viņi vienprātīgi un kopējiem spēkiem izmelojas mātei. Tad arī baznīcas laiks pāri, pusdienu paēsta, var sākties interesantākais cēliens brīvā dabā.

Vispirms Mārtiņš bez žēlastības iznīcina Jāņa saplakušo lielo sniega vīru un tāpat abus mazos ar notecējušām, melnām pogu švītrām. Tie neesot nekādi cilvēki, drīzāk pēc vardēm izskatoties. Diez cik varens tas izskats tiešām nav, tāpēc Jānis neko daudz neprotē. Vizināšanos no

sniega kupenas Mārtiņš arī neatzīst. No Daugavas krasta aiz skolas — tā pavisam cita lieta. Viņam padomā kas prātīgāks.

Ledus lāma ganībās pārbaudīta un atzīta par puslīdz noderīgu. Tā kā tēvs aizgājis kalnā pie saimniekiem, rīkoties var puslīdz droši. Ledū iekā caurumu un stipri iedzen tur mietu. Mietam uzmauc redeļu ores veco riteni, piesien tam kārti, bet kārts galā piestiprina ragaviņas. Kamēr Mārtiņš ievieto spieķos griežamo bomi, Jānis jau sēd ragaviņās, nepacietīgi gaidīdams lielisko izvizināšanos. Bet šoreiz vēl nekas neiznāk: Mārtiņš dzen viņu laukā.

— Paskaties tik', lielskungs tāds! Tu te visu to ietaisi dabūji gatavu? Es pirmais braukšu.

Tad viņš novietojas ragaviņās un Jānim jāiet pie bomja griezt riteni. Ledus ap riteni gan nokaisīts pelniem, bet kājas tomēr slīd, divas reizes Jānis nostiepjās uz vēdera, ragaviņas otrā galā tikko kustas. Mārtiņš ir neganti noskaities.

— Dukas tev pavisam nav. Pret vēderu spied to bomi un atsperies stingrāk! Ar papēžiem!

Jānis spiež gan pret vēderu un speras ar papēžiem, bet nekas liels tur neiznāk. Redzēdams, ka ar to kunga sēdēšanu tālu netiks, Mārtiņš pārlaiž kāju pār malu un palīdz iebīdīt. Kad ragaviņas ieskrējušās, iet jau puslīdz viegli, bet Mārtiņš komandē vēl joprojām:

— Ātrāk! ātrāk! Tā, kamēr vējš svilpo gar ausīm!

Jānis griež, cik jaudas, kamēr galva apreibst un zaļš sāk griezties. Mārtiņš guļ ragaviņās, uz muguras atzvēlies, rokas kažoka kabatā sabāzis, klieudz atkal:

— Vēl ātrāk! Ko tu tur gories kā veca meita!

Viņš gorās... Tecīniem viņš skrien elsdams, kā zirgs. Bezgala ilgi velkas šī skriešana, līdz beidzot Mārtiņš atkal nolaiž kāju pār ragavu malu un aptur.

Tā viņi mainīdamies izvizina viens otru trīs reizes. Jānim gan liekas, ka viņam jāgriež daudz ilgāk — pēdējo reizi viņu tikai četras reizes apvizina riņķī. Viņš izkāpj pavisam neapmierināts.

— Es tevi tik, bet tu mani tik vien.

— Tāpēc es tevi griežu tā, bet tu mani tikai tā.

Ierīci viņi atstās tepat, lai rītdien arī vēl uzbrauktu. Tikai ragaviņas jānogādā atpakaļ mājās: varbūt māte vakarā vilks no kaudzes salmu nastu pakaišiem. Bet tad Mārtiņš apstājas, kaut ko iedomājies.

— Vai tu negribi vēlreiz? Es tevi izvizināšu.

Izskats viņam bezgala nevainīgs, balss pārāk mīlīga — Jānim mostas aizdomas, un viņš vilcinās.

— Tu negribi? Nu, kad ne, ne — domā, man liela vajadzība.

Kā gan Jānis to varētu negribēt? Ācumirkli viņš ir ragaviņās un abām rokām pieķeras uzkalām. Mārtiņš griež slaidi un vienādi, Jānim galva gan atkal drusku reibst un kļūst nelabi, bet tas šādā izpriecā nenovēršams. Mārtiņš kliedz:

— Ko tu tā piekrampējies rokām! Atlaidies uz muguras, tā ir pavisam cita lieta.

Var uz muguras arī. Jānis atlaižas un tūliņ mana, ka slieces sāk smilkstēt un vējš šalc gar ausīm. Ataugas virsotnes vienā pusē un apses galotne Vecvagaru krūmos, zibeņātri mainīdamies, skrien garām, kaut kas tā kā nost vien ceļ no ragaviņām un rauj prom.

Rokām velti uzkalas tvarstīdams, Jānis mēģina pacelt galvu un vienā mirklī saskata Mārtiņu. Tas vairs nerikšo, bet vārda pilnā nozīmē lēkšo, galvu iecirtis, sakucies, ar vēderu bomi trakā ātrumā uz priekšu griez-dams. Slieces vairs nesvelpj, bet rūc, ragaviņas vairāk lido pa gaisu nekā pieskaras ledum.

Atskan izmisis bļāviens:

— Marč, turi, turi!

Bet tūliņ arī kaut kas paceļ bļāvēju no ragaviņām un kā salmu kūli aizsviež pa ledu. Gludai lāmai viņš pārslīd taisni, uz piesaluša sniega grumbuļiem malā trīs reizes apveļas riņķi, ceturto apmet kūleni un tad paliek guļam, kājas pārmetis tam pašam akmenim, zem kura vasaru gla-bātas tās labākās mantas.

Mārtiņš abām rokām kuļā vēderu un smejas locīdamies — nē, viņš nesmejas, viņš sprauslo, viņš rēc, viņš auro kā traks. Bet aprimstas pama-zām, kad Jānis neceļas, tikai mazliet pakūļā vienu kāju uz akmens.

— Janci, netaisi špāsis! Celies augšā!

Bet nu arī tā pati viena kāja vairs nekustas. Jānis guļ, pār galvu at-mestām rokām. Lielajam smējējam seja pastiepj garāka. Viņš bailīgi virzās turp.

— Janci, vai tu neesi beigts?

Kaut kas jau ietrīcas viņa balsī. Beigtais gan neapliecina šo drausmīgo faktu, bet augšā ar' neceļas, tikai manās aizmiegt acis, kad Mārtiņš nolie-cas palūkoties. Bet Mārtiņš to ir pamanījis un kļūst mazliet drošāks.

— Slienies nu augšā, nekas jau nav lauzts. Tu necelsies? Nu, tad es tev tūliņ bāzišu sniegu aiz apkakles.

Izdzirdis aizdomīgu skrapstēšanu sniegā, Jānis traušas augšā. Bet, uz ceļiem ticis, atminas, ka nāvīgi sadauzīts, atkrīt četrpāpus un nostenas. Mārtiņam bikses dreb, bet vai nu tam to var izrādīt.

— Nu, nu, slīmast! netaisi tu man te nekādus pigorus! Nu, kur tad tev sāp? Kur tev sāp?

Otrreiz vēl smagāk nostenējies, Jānis pieķer roku pakausim. Bet tur tēva vecā zaķenīca gan nebūs ļāvusi nekādu smagāku punu iedauzīt. Pie-ķer plecam — bet cauri mātes vatētai jakai un parča kamzolim pat kaulu lāgā nevar sataustīt. Ahā, bet ko tad tas ceļgals! ... Abām rokām ceļgalu saķēris, Jānis kā nabags uzslienas kājās. Zobi žņirkst, acis sar-kanas no pārvaras dusmām.

Mārtiņš ar varu spiež nicīgu smaidu sejā.

— Ak tikai ceļgals! Tas nav nekas, ceļgals drīz pāriet.

— Man nepāries vis!

Jānis parāda, kā viņam jāklībo — uz vienas kājas vien vairāk jālec. Bet tad samana, ka arī rokai stilbs sūrst. Gar cimdu pavēries, ierauga sarkanu švītru no locītavas līdz pat elkonim — prāvs asins piliens patlaban taisās izplūst laukā. Iebrēcas kā plēšams:

— Vai! nu ir roka pušu! Nu tik' es parādīšu mātei!

Un gaudodams cilpo prom pa sērsnu, ne vairs ceļgals sāp, ne jāklībo. Pārbijies, ragaviņas vilkdams, Mārtiņš manās pakal.

— Ko tu blauj kā traks! Tāda skrambiņa ir tīrais nieks. Es skolā reiz pirkstiem visus kauliņus pie sienas biju nobrāzis. Pēc svētkiem atnesīšu tev smuku bildīti, man kastiņā paglabāta — tāda, ar divām sadotām rokām un neaizmirsteļu vainagu apkārt.

Gaudošana gan apraujas, bet Jānis cilpo vien tālāk.

— Un loksni grašpapīra — man ir. Un ar jauno zīmuli došu parakstīt.

Tagad Jānis paliek drusku lēnāks.

— Un «Aleksandru Ipsilanti» ierakstīt jaunā burtnīcā?

Mārtiņš kasa aiz auss.

— Bet viņš ir dikti garš, divas lappuses tur iznāks.

— Neiznāks vis divas . . . Nu, tad es rādīšu mātei.

— Nu, lai tad iet arī Ipsilanti. Tikai tu man nesasmērē to burtnīcu.

— Nē, es palikšu susināmo lapu zem rokas.

Bet pie pašām mājām viņš vēl apstājas.

— Un divas spalvas — tādas ar pirkstiņiem.

Mārtiņš nikni pazibsnī acīm, pakar mēli pret izspiedēja muguru, bet tomēr noņurd:

— Būs spalvas ar'. Bet tu nebāz to roku uz galda un acīs.

— Man neieraudzīs: aprobe cieši aizpogāta.

Māte jau stāv sētsvidū, tēvu redz rikojamies pa kūti.

— Nu, tad nu ņemas visu dienu. Diez' vai kādam atkal kāda kāja nav aplauzta?

Tie abi atsaucas vienā balsī:

— Nē, nav vis aplauzta!

Svētki, jaunsgads, zvaigznes diena — viss pagājis ar saviem jaukiem. Kad skujas pie griestiem sakaltušas un sāk jau birt nost, māte pukodamās rauj tās laukā no siju spraugām, Jānis tikko pamanās noņemt savus papīrus, kas noderēs arī nākamam gadam. Tad viņam jāsēd pie plīts un jābāž zari, kamēr cūkām kartupeļi izvārās lielajā katlā.

Tikai tās četras rozes vēl stāv uz skapīša un virs galda grozās ezis. Istaba atkal kļuvusi tukša un drūma. Prusaki slaista ragus sienu šķirbās, plīts stūrī un siltā mūra šķirbās circeņi savairojušies tā, ka pa vakariem laižas spārnos un ne ar kādām medībām nav iznīdējami.

Sākas lielle puteņi, kad vējš ārā auro caurām naktīm un pa izpuvušo pasienu allaž sadzen istabā veselu grīsti sniega. Tēvam malkas peļņa glāzšķūnī izbeigusies, tagad viņš kūti kulsta linus, brokastīs un pusdienās nāk aizputējušām acīm un veselu plauku kārtu uz pleciem. Mātes ratiņam dūcot, Jānis vakarā aizmiegs, bet no rīta viņu atkal pamodina paminas vienmuļā klabēšana. Laiks velkas tik gari kā gliemezis. Logs aizsalis ar kupenu, pat krāsni kurinot, tas neatkūst, istabā cauru dienu pelēka krēsla, garlaicība, skumjas un smeldzošas gaidas. Visas grāmatas izlasītas trim lāgiem, pēdējais papīra gabaliņš pierakstīts — Jānis velti izgaudojies, lai nopērk viņam tāfeli un grifeli. Ne māte, ne tēvs par tādām blēņām negrib ne dzirdēt, krāj beidzamo kapeiku un taisās uz kaut ko pavasarī, lai gan nav vēl viens prātis, vai tas tiešām tā notiks. Mārtiņš ar māti puslīdz viens prātis, bet tēvs ņurd pretī.

Uz Mežciemu pie mežkunga Kleina par pusgraudniekiem nākošos Jurgos viņi varētu tikt. Bet Robežnieks pazīst arī pusgraudu, un tas viņu nemaz nevilina.

— Rentnieks ir pats savs kungs: samaksā saimniekam, un neviens tev uz papēžiem nemin. Pusgraudniekam visur ložņā pakaļ — vai tu visu izsēji, vai tu kādu sieciņunenoberi savā maisā, vai tu nastu salmu nepārceļi savā pusē. Nabagu būšana, vairāk nekas.

Māte noskatās viņā jaunām acīm.

— Ak tu mūžs, kāds bagātnieks tu esi kļuvis te pie tiem saviem rādiem! Tās pašas bikses aplāpītas, ka kauns no svešiem cilvēkiem. Tagad pat jāsteidz krekli aust, citādi pavasarī nebūs ko mugurā vilkt. Jancim jau tagad bez palaga uz maisa vien jāguļ.

— Tādam sivēnam palagu nemaz nevar dot. Cik reižu tāpat tas maiss rītos jāstiepj laukā.

Tā ir tā vissāpīgākā vieta. Jānim asaras acīs.

— Nav vis jāstiepj. Tikai kad vakaros putru vairāk sastrebjas.

Mārtiņš sparīgi stājas mātes pusē:

— Pliki mēs te esam palikuši. Kungs vienreiz nāk pārlūkot gultas — citiem palagi atlocīti segai pāri, man tas rupjais pakulu. Patausta un noviebjas: tava māte laikam auklas vērpj.

Tēvs uzsit plaukstu galdā:

— Netaisieties jūs te man par kungiem! Es savā laikā ne maisu ne esmu redzējis — uz zirnāju cisām izgulējos liels.

Tā pārrunas par Mežciema pusgraudu allaž novirzās sāpus un pagaidām nobeidzas bez kaut kādas vienošanās. Bet Mārtiņš pat nedomā piekāpties. Sestdienas un svētdienas vakaros viņš maz vairs nomoka Jāni ar pasaku stāstīšanu, vairāk runā pats par nākotnes dzīves plāniem un izredzēm.

Vergošana un nabagošanās te Ogļdeģos viņam apnikusi līdz kaklam. Jau līdz šim tas radnieka saimnieks viņus dīrājis kā pēdējos īņus, bet turpmāk būs vēl ļaunāk. Pagastvecākā gods nu ir nost, tad aprūks arī tās grokas, tie vīni un visi tie lielie ienākumi. Pagasta kasē arī kārtības nav, maksās raudādams un tomēr putēs laukā. Kur šim tā nauda nāks? Desmit gadu pats roku darbam nav piedūris, pušiem vēl no pagājušā gada algas parādā — apcēlis tādus mulķus, kas dzīvo tik', strādā un gaida, kamēr kungam uznāks labāki laiki. No kurienes šie nāks? Lai maksā rentnieciņi, tie labie radi, no tiem jau var plēst divas ādas.

Mežciemā būtu pavisam cita dzīve. Zeme tur jauna, no pusgrauda ienāks vairāk nekā te no visa tā rentes gabala. Protams, otrs zirgs būs vajadzīgs, to no tirgotāja var dabūt uz rudens nomaksu. Divjūga arklis un dzelzs ecēšas — bet kāpēc to pašu Otaļu nevar pārdot — tā kā tā par velti vien ziemu barojama. Mežciemā peļņa būs tiklab ziemu, kā vasaru: malķas ciršana cauru gadu, baļķi uz Daugavmalu, grants uz meža ceļiem. Savam pusgraudniekam mežkungs vienmēr pagādās.

Mārtiņš sajūsmojas arvien vairāk. Arī Jānim beidzot sāk likties, ka tur dzīve būtu tīrā paradīze, salīdzinot ar Ogļdeģiem.

Māte jau ir apmetusi pakulu audeklu un patlaban tin linu dziju uz krāģiem. Drīz istabā klabēs stelles un sāksies apnicīgais saivu tīšanas darbs. Lini izkulstīti un klētī, maisiem apsegti, gaida, kad pēc lieldienām cenas būs augstākas.

Robežniekam izredzes uz jaunu peļņu pie baļķu vešanas, bet tur bez ragavām vajadzīgas vēl šļūkas — vecās vairs nav lietojamas, tikai pakalu dzelzis vēl noderēs. Viņš ķeras pie darba, peļņa gaidāma jau nedēļu pēc metējiem.

Slieces pērniemu noliekta, nokaltēta un aptēsta. Robežnieks ieķal tajās trīs caurumus un iedzen oša stipenus. Galvenais — noliekt pēc iespējas stiprākus balzeņus, jo no tiem atkarājas visu to šļūku izturība. Osis bez izsautēšanas lūst, gobas koka mājās nav, tāpēc tēvs uznes no ataugas trīs blīgznas bomjus bez zariem, iztēš un izgrebj katrā divus

robus, izsutina tos plīts pelnos un vēl izmērcē lielajā katlā. Šo ziemu izturēs, tas ir droši. Uzkalas uzdzīt ir nieka lieta, apgalveņu nostiprināšanai dzelzs stīpu vietā tikpat labi var lietot arī resnas ievu klūgas. Grievalku ilkšu iesiešanai pievīts vairāk, nekā vajadzīgs. Kad darbs galā, Robežnieks tik priecīgs, ka iesēdina Jāni, pats iejūdzas priekšā un pa kupenu sērsnu brauc visām mājām apkārt. Jānis kā kungs sēd uz kūleņa, atdarina pātagas plikšīnāšanu un bar slinko zirgu. Māte, iznākusi sētsvidū, smie damās rājas par tādu blēņošanu un, ar roku atmetusi, iebēg istabā, kad tēvs grasās viņu pašu sēdināt un izvizināt.

Tādi prieki gadās gaužām reti un paiet tik drīz. Aiz garlaicības Jānis ņem rokā atkal to pašu «Grāfa lielmāti Ģenovevu» ar noplēstu vāku un pēdējo lapu, vienīgo stāstu grāmatu, kas viņiem glabājas skapītī. «Bālo grēfieni» no saimniekmeitām viņš tomēr nav dabūjis, tā aizdota nezin kam un nezin uz kuriem.

Gaišāks brīdis tikai tad, kad māte atnes istabā sasildīt tikko atskrējušu jēriņu. Tam ir gan mīksts, mikls, sprogains kažociņš, deguns ogles melnumā un apaļas acis, bet citādi viņš pavisam neglīts ar savām garajām, mezglainām, trīsošām kājām un izplestiem nagiem, kas svešādi skrapš uz grīdas. Velti Jānis mēģina viņu noguldīt savā vietā un apsegt ar svārkkiem — kā kaujams, kā tāds zvērēns viņš lec augšām un blēj. tik nelabi, ka māte pasteidz to atkal aiznest prom, lai lielā aita neizlec no aizgaldas.

Reizēm no kalna atnāk saimniekmāte. Kad naidā ar Robežnieci, nerādās nedēļām, jo tad viņai jāciemojas pie Lapšiem. Bet, kad ar Lapsieni sanaidojusies, tad ik pāra dienām klāt. Un katrreiz viņai priekšautā sauja izsaldētu mežābolu, tik brūnu un suloti skābenu, ka mēli var norīt līdzī.

Liela un kaulaina, pastāvīgi ar iesnām un lāsi prāvā deguna galā, viņa sēd blakus mātes ratiņam. Jānis tad novietojas gultas kājgalī un tup tur stundām vaļēju muti un sprikstošām acīm. Saimniekmātes runām allaž tas pats iedalījums — kad viena nodaļa beigusies, Jānis zin no galvas, kas nāks turpinājumā.

Vispirms par Lapšiem. Tā ir visnekrietnākā ļaužu suga pasaulē. Ko saimniekmāte pati nav viņiem labu darijusi, un kā tie viņai par to atmaksājuši. Kādas tenkas par viņu sastāstījuši kalnā! Ne mūžam, ne mūžam viņa vairs neies uz Ustubiem, mirušu viņu tur neaizvedīs. Vienāda banda visi — tāda Lapsiene, tāda viņas Māre, tāds tas viņu Ješka. Un nu vēl tas klibais Apmanis par brūtganu! Ķeršus ķer, vilkšus velk uz klētiņu, bet nekas tur neiznāks. Kad klibis, vai tad nu tīri jābūt arī trakam. Tādā ellē — tad jau labāk tūliņ Daugavā ielēkt iekšā.

Šajā nodaļā māte ir sirsnīga līdzdalībniece. Par to Ješku arī Jānim būtu šis tas iebilstams, bet nedrīkst: vai vienu reizi vien dabūjis ar karoti pa pieri, vai ar trauku lupatu pa acīm, kad iejaucies lielo valodās.

Arī saimniekmātes dēls un vedekla nav daudz labāki. Salīdzinot ar mirušo jaunāko, šis ir tikpat kā akmens. Ja sieciņu no diputāta nenoraus, tad vairāk jau nu nekad neuzbērs. Vedekla — nu, kas nu nepazīst to viņas ģimeni: no Zirnišiem neviens krietns cilvēks nav nācis. Dienām

staigā šņākdama kā mežs — neviena vārda! Kad plāceņus cep vai bliņas, drīzāk jau iebraucējam uzpircējam dos nogaršot, ne miesīgai vīra mātei. Un tādi paši tie skuķi — vai nu tiem ko labu māca. Kāda vārna, tādi vārnēni.

Sūdzēšanās par dēlu un vedeklu parasti ļoti gara un garlaicīga. Daudz saistošāki saimniekmātes sapņi un viņu izstāstīšana — kādreiz tur ir viens pats, bet īsti garš un nozīmīgs, citreiz atkal vairāki īsāki. Savu nelaiķa vīru viņa ir redzējusi, bēdīgu un noskumušu. Stāvējis viņš uz augsta augsta kalna un aiz viņa bijuši appušķoti, vaļā vērti vārti. Viņa pati kalna apakšā, un vajadzējis kāpt augšā pa šauru, ērkšķiem un dadziem apaugušu celiņu. Bet viņas vecītis tikai metis ar roku un saucis: nāc ātrāk! nāc ātrāk! . . . Un citreiz viņa redzējusi savu vedeklu, ačgārni iesēdinātu tādos divričos kā glāžšķūņu jaunskungam, tikai pavisam melnos un sarkaniem riteņiem. Bet ilksīs bijis iejūdzies vecais Zemžans — viņa to skaidri pazinusi no melnās kārpas deniņos — un tas rāvis gar ataugas galu taisni tiltam pāri. Un tad vēl viņa bijusi brūte baltā kleitā un miršu vainagu galvā, bet blakus viņai tāds balts ar rozā spārniņiem . . . Tālāk viņa nav izsapņojusi, bet tur arī vairāk nav ko sapņot. Tas ir skaidrs kā saule pie debesīm: līdz vasarsvētkiem, tad tā stundiņa būs klāt . . .

Viņa ierauj garu šņaucienu degunā un norauš lāsi, kuru Jānis jau visu laiku vērojis bīstami šūpojamies. Arī māte aptur ratiņu un piegrūž lakatiņa stūri acīm. Jānis domā, kāpēc gan viņam vienmēr rādās tikai tādi nejēdzīgi sapņi vien: te Mārtiņš viņu sagrabis žņaudz, te viņam par vari jākrīt pielijušā cūku vāļājamā bedrē. Bet, kad viņš vienu rītu pēc saimniekmātes parauga teicas arī nosapņojis par baltām drēbēm un vaļā vērtiem vārtiem, tad dabū no mātes tādu belzienu mugurā, ka dvaša aizraujas un uz visiem laikiem pāriet patika sapņot tos nozīmīgos sapņus.

Pēc sapņiem sākas pēdējā un vispievilcīgākā daļa. Tie ir stāsti par saimniekmātes piedzīvojumiem jaunībā un bērnībā, tepat vai no pašiem Napoleona kara laikiem. Cīņas ar klejojošiem zaldātiem, poļu izvozčikiem un laupītājiem, kurās viņa vienmēr parādījusi vīrietisku drosmi un apbrīnojamu izmaņu. Dažs stāsts vairākkārt dzirdēts, allaž gan drusku citādā veidā, bet tāpēc tas neko nezaudē no savas pievilcības. Tēvs ienācis paklausās ar vienu ausi, saskatās ar māti, un abi tā kā nosmīn, bet stāstītāja pašā plūsmē to nepamana. Neko nemana arī Jānis, saimniekmātei līdzī aizklīdis sarežģītā dēkā un lielās briesmās.

Pēc šiem apciemojumiem nāk atkal pelēkas dienas, gari garlaicīgi vakari, baismīgas naktis un auksti rīti, kad neparko negribas līst laukā no segas apakšas. Visa dzīve rit pelēka un smaga, no izdomu pasaules atgriežoties, tā izliekas vēl smagāka. Māte sen aizmirsusi visas pasakas, tēvs skaišas par visām šīm blēņām un pats runā tik maz. Sākusies baļķu vešana, viņš tikai vēlu vakarā pārrodas mājās nosalis un pārmocījies, pukojas par Jāni, ka tas vēl vienmēr tāds kverpis, velti maizi ēd, bet palīdzēt nekur neejdz.

Tikai vienu reizi Ogļdegos ierodas mātes attālāks radnieks Upenieks.

Maz viņš lasījis, bet lasīto prot atstāstīt vārdu pa vārdam. Viņa stāsti ir tikai par visādiem blēžiem un slepkavām, ar slepenpolicistu varoņa lomā. Tāda grāmata Jānim vēl nekad nav nākusi rokās, tāpēc viņš klausās ar degošu ziņkāri.

Upenieks stāsta skaistiem teicieniem, nevienu sīkumu neizlaizdams, mazliet piespiestu mēli, bet skaņu r sevišķi tarkšķoši izrunādams. Nokļuvis līdz vistragiskākajai vietai, stāsta augstākajam kāpinājumam, Upenieks paceļas no sola, runā arī ar seju un rokām.

— Bet šis izrauj revolveri un — pauks, pauks, pauks, pauks — apšauj viņus visus.

Jānis nepagūst saskaitīt, cik reizes īsti paukš un cik tiek apšauts. Elpu viņš atgūst tikai tad, kad pārējie laupītāji pakārti un slepenpolicists ap prec izglābto jaunkundzi.

Tēvs pa savai paražai neticīgi nogroza galvu:

— Vai nu tas tā bij! Kā nu šis viens tā varēja?

Upenieks ir dziļi pārliecināts, ka bij un varēja. Dedzīgi viņš aizstāv savu slepenpolicistu, bet tēvs tielējas pretī. Jānis ar visu savu būtni ir Upenieka pusē, tā argumenti pārliecināši un neapšaubāmi. Viņi strīdas tik ilgi, kamēr pavisam sanaidojas. Upenieks meklē cepuri un šalli: domājis pie radiem atnācis, bet te jau ir slimāk nekā ar kādiem tatāriem. Kaut cik aprimstas un nosēstas atkal, kad iejaucas arī māte, bet tēvs beidzot piekāpjas un piekrīt, ka svešās zemēs tādas lietas varbūt varot gan notikties.

Pēc tādiem stāstiem Ogļdegu istaba kļūst vēl drūmāka un pretīgāka. Tikai viens notikums vēl uz īsu brīdi izkliedē apnikušo vienmulību: mātes māsas Annas un Sprinģu Jorģa kāzas pēdējā nedēļā pirms gavēņa. Arī Jānis ar Mārtiņu aicināti kalnā. Kad saimnieks ar smalkajiem viesiem un jauno pāri paēduši, viņi abi sēd pie otrā galda starp kalpiem un viņu sievām. Māte ir saimniecības palīgs, tā viņiem noliek tos labākos cepeša gabalus un vēlāk pilnus šķīvjus dzērveņu ķīseļa. Tur ir arī dzeltens kliņģeris ar ogām un bezgala garšīgiem, virsū pieceptiem kodolu gabaliņiem. Vienu riku Jānim iedod, bet otru viņš manās paķert pats. Arī alu viņš dzer nesaviebdamies un palielīdamies, ka viņam pavisam neesot rūgts. Mārtiņam saimnieka puīši ielej arī no sarkanās blašķes, tas tāpat iztukšo savu glāzi līdz dibenam un tikai vēlāk novērsies izberzē asaras no acīm.

Kad jaunie iesāk deju, bet vecie taisa visādus jokus, māte viņus abus dzen mājās. Mārtiņam rītu agri jāceļas uz skolu, bet Jānim sāp vēders. Ar lielām sirdssāpēm viņš velkas lejā, allaž atskatīdamies, kur harmonika tik jauki spēlē, skan smiekli un klaigas. Mārtiņš palicis pavisam jocīgs — smejas, tiši brien pa mīkstajām kupenām, visādi ērmojas un beidzot uzaicina Jāni pikoties. Jānis ar to sāpošo vēderu nav nekāds karotājs, bet Mārtiņš neklausā nekādu bļaušanu, ne lūgšanos — ar cieti saveltām bumbām triec līdz pat mājām, un, kad viņš paglābjas aiz istabas durvīm, pēdējā bumba vēl šlakstēdama izšķīst pret sienu. Tā arī šī jaukā diena Jānim samaitāta, vēl aizmīgdams viņš pāra reižu noraustās šņukstos.

Stelles pie loga aizņem pusistabu. Pakulu audekls ieriests un savērts nītis. Māte ar plakanu sausvieža ķeksīti vēl izver metu galus šķietam cauri, tad tūliņ arī sāksies aušana.

Ar dziļu nopūtu Jānis sēstas pie ratiņa — labajām dienām nu ir beigas. Spole izņemta no zobainajiem spārniem, vietā kantaina ass ar saivas uzmaucamo iesmu ārpusē. Saivas gals vispirms labi apslapināms mutē, lai negriežas riņķī un uztinamā dzija neslid nost. Vienīgā īsti patīkamā lieta te ir paša grieztās saivas, kas, pirkstu un dzijas slidinātas, drīz vien kļūst tumšdzeltenas un spīdīgas. Pati tīšanas procedūra vienmuļa un garlaicīga. Pakulu pavediens bezgalīgi rit no ķebļa caurumā iespraustām tītaviņām. Saivai vispirms uztinams vienā, tad otrā galā un beidzot piepildāms viducis. Kreisā roka virza pavedienu, labā to pieglauž tinumā, lai tas iznāk vienmērīgi ciets un nebrūk nost. Labi jāuzmanās, ka saivai vēders neiznāk par resnu un šaudīklā labi griežas. Neko daudz vis nevar aizsapņoties un aizdomāties, tad gadās šāda vai tāda kļūda un brāziens no mātes neizbēgams. Tikai dziesmu var dūkt bez mitēšanās, par to viņa nesaka nekā.

Reizēm viņa pati arī sāk vilkt līdzī. Reizēm, gan retāk, uzsāk pati savu. Viņas repertuārs nav nekāds plašais. Jānis to visu jau zin no galvas: «Cūkas ganot Matīsiņam», tajā pašā meldijā «Kapsētā tur kalna galā», tad «Ak jaukums likt vērā» un «Dāņu zemē tālu tālu rūca karš ap pilsētu». Pēc šīs obligatoriski nāk Jānim tā tīkamākā, ko viņš dzied līdzī sevišķi paceltā balsī, svarīgākās vietas slaidi izlocīdams.

Pie Donavas tur tāļi,
kur kara pērkons dūc,
tur cīnās mūsu brāļi
un lielgabali ruc.

Līdzvērtīga būtu arī «Pie Pļevnas vārtiem, cietokšņiem, tur bij mums kaušanās» — bet, tā kā tai ne māte, ne Jānis lāgā nezin vārdus, tad tikai tāpat vien meldiju pāra reižu nodūc.

Māte cienī arī tās no dziesmu grāmatas, bet Jānim viņas izliekas daudz mazvērtīgākas. Ar īstu sajūsmu viņš var vilkt līdzī tikai mātes vismīļāko:

Visur, kur es kāju speru,
guļu, stāvu, ēdu, dzeru,
man nāk prātā Jezus Krist's,
kas par man' ir krustā sists.

Par saturu Jānis nedomā. Viņam patīk tā sprakstoņa pirmajā rindā, kas iedomu aizšūpo tādos neceļos, par kuriem māte nedrīkst neko zināt. Vaļas brīžos viņš izņem no skapīša dziesmu grāmatu ādu aplīmētos koka vākos ar misiņa pogām stūros un klamburiem malā. Pantu izlasījis, ausis rokām aizspiedis, aizlīgo nezin kādā svešā pasaulē.

Pamina nočīkst, šaudīkla aizšļirkst pa sacelto audu spraugu, mustava

ar šķietu noklab — vienreiz asi un spēcīgi, otrreiz maigāk. Tā tas iet no rīta līdz vēlai naktij. Vakaros Jānis iemieg, šai klaboņai ausīs skanot, pelēkā rītā tā viņu uzmodina, kad saivu groziņš tukšs un jāsēstas atkal pie ratiņa. Lēnām plok riestuve steļļu pakaļgalā, un tikpat lēnām piebriest velteņa bomis virs paminām. Liekas, nekad nesagaidīs to brīdi, kad māte celsies, pieslies sēdamo dēlīti pie sienas, ar dzirklēm nogriezīs audeklu, izmērīs un ilgi rēķinās, cik no tā iznāk. Cik tālu atpakaļ sniecas Jāņa atmiņa, katru ziemu, katru gadu tā auster bez gala, bet tomēr nekas nav pieauster — gulta tāpat bez palaga, un kreklam elkoņi salāpīti...

Kad pakulu audekls nobeigts un linu jau pusē, Ogļdeģu istabā un visā dzīvē notiek liela pārmaiņa.

Jau labu laiku Jānis vērojis tēvu un māti nopietnās pārrunās. Māte uztraucas, skaišas, reizēm pat šņukstēt sāk.

— Kur mēs viņu te grūdisim? Kad stelles istabā, jau tā apgriezties nevar, un nu vēl trešā gulta.

Arī tēvs ir drūms un satriekts.

— Kaut kā jāiztiek vien. Vai nu viņš ilgi vairs stieps: dveš vien ar tām pašām krūtīm.

— Nestieps... Vai nav pieredzēts, ka tādi vēl dveš gadu un divus. Ar ko mēs viņu izbarosim — jau pašiem maizes līdz jaunam neiznāks.

— Būs jāaizņemas no magazīnas. Bet varbūt mežkungs aizdos līdz rudeniņam, viņš tāds labs.

— Tad ar visu to lazareti uz Mežciemu, kur tik daudz svešu ļaužu apkārt... Un kas viņu te aptīrīs un izcilās? Es viņam roku nepieduršu, to es tev jau tagad pasaku. No tiem nēšiem un aušanas plecos lauž un pa naktīm pirksti notirpst.

Tēvs nopūšas smagi un iet laukā, māti tā vēl vairāk saniknodams.

No Mārtiņa arī Jānis dabū zināt strīda iemeslus. Iznācis kāds jauns rīkojums, un Robežniekam jāņem tēvs laukā no nabagmājas. Pagastā runā, ka viņam arī neesot bijusi nekāda tiesība to tur ievietot. Bet, kad pagastvecis tuvu rada, tad jau iespējamās visādas nelikumības. Tagadējais vecākais visu ceļ augšā, vispirmā kārtā tās nabagu būšanas, kur Jaunvagars rīkojies pilnīgi patvarīgi.

Kad tēvs atbrauc no nabagmājas, māte visu laiku nerādās istabā. Jānim jāiet palīgā. Stelles pabīda tālāk gar logu, tā ka riestuve gandrīz skar Jāņa gultas kājgali. Vecā tēva gultiņu novieto kaktā, tā ka durvis tikko var atvērt. Zirnāju šogad nav, tāpēc tēvs atnes cisām knitājus no izkultām linsēklām un arī pagalvja maisiņu piebāž ar tiem.

Vectēvs visu laiku sēd uz sola un nerunā ne vārda. Savā laikā tas ir bijis liela auguma vīrs, veselu galvu garāks par tēvu, labs iedzērājs. Tagad palikušies tikai tie lielie kauli, zilgandzeltenu ādu pārvilkti. Vaigi abās pusēs ar dziļu bedri iegrimuši bezzobu mutē, žokļu kauli sķautnaini izspiedušies, baltās uzaču spalvas plakstiem tālu pāri. Sēd sakumpis,

elpa šņākdama un svilpodama cilā platās, iekritušās krūtīs. Viņš bieži ceļ plaukstu pie mutes apslāpēt klepu, reizēm aplaiž istabā apkārt bezgala skumjas acis. Un, kad jāatbild Robežniekam, viņš runā bez balss, čukstoši sēkdams, un krūtīs tad šņāc vēl skaļāk.

Tā nu aizdurvē guļ vectēvs, par kuru Jānis līdz šim maz dzirdējis. Tik vecu un slimu cilvēku viņš līdz šim vēl nav redzējis, tāpēc sākumā interesanti to novērot. Svārkus vectēvs nekad nevelk nost, strīpainā sedziņa vienmēr līdz zodam savilkta, virsū vēl lupatās saplīsis kažoks bez apkakles un citi kankari. Augu dienu dzirdama viņa svelpjošā elpa, kas naktīs kļūst tik neciešama, ka pārējie iemitnieki velk segas pāri ausīm. Reizēm viņam uznāk nejauks klepus, līdzīgs aizsmakuša suņa rējiem, — tad arī viņš uzrauj segu mutei, lai kaut cik apslēptu citiem neciešamo troksni, ar kaulainu roku patausta zem gultas māla bļodiņu un izspļauj tajā.

Māte ar viņu nerunā ne vārda. Ēdiena bļodiņu noliek uz krēsla un vairāk neliekas zinīs. Vectēvs ēd tikai tad, kad vedeklas nav istabā, bļodiņu klēpī iemiedzis, galvu zemu klāt pieliecis, bet roka dreb tik stipri, ka arī tā dažreiz karote izlist uz biksēm. Šķidrums viņam riebj — Jānis vairākkārt pamana, ka viņš izvelk no pagalvja nezin kad aiztaupītu maizes garozu un stundām viņā to mutē. Lopu barojamā laikā allaž izrāpjas no gultas un aizvelkas pie plīts. Citam karstums no tās samānāms visai istabai pāri, bet viņš ar savu ķebli lien pēc iespējas tuvāk. Rokas un kājas viņam trīc, bikses izdegušas vienos caurumos — laikam nabagmājā tāpat dzīvā ugunī līdis iekšā. Kad sētsvidū atkal dzirdama māte, viņš manās atpakaļ gultā, bet istabā vēl labu laiku saožama vilnas gruzduma smaka.

Tikai pāra dienas Jānis ar interesi vēro vecotēvu, tad tas apnīk un izliekas pretīgs. Un vēl mazliet vēlāk viņš to sāk ienīst tāpat kā māte. Vīra tēvu viņa nekad nav diez kā cienījusi, taču, no dabas labsirdīga, ar saviem un vīra radiem nekad nav naidojusies. Bet slimais ir kā nelaime un jauns slogs viņu nabadzībā un pusbadā. Istabā tiešām nevar vairs apgriezties. Galds aizbīdīts pie viņējās sienas, Jānim ikreiz jākāpj pār solu, lai tiktu gultā. Māte savās stellēs aizēno logu, pašā pusdienas laikā tik tumšs, ka pat Jānis ar savām acīm tikko var grāmatu lasīt. Pie stenderēm un sienām tvarstīdamies, vectēvs labi ja aiz durvīm izvelkas laukā. Katru rītu māte atgriežas no āra drebošu zodu un asarām acīs: kūtī un sētsvidū, augu dienu dakšas vai lāpsta rokās. Istabā ir sasmacis gaiss, šad un tad durvis jāpatur vaļā, lai ieplūst tīrāks gaiss. Slimais tad pārvelk segas galvai pāri, bet cauri visam lupatu blāķim redzams, ka viņš necilvēcīgi dreb.

Tēvs augu dienu projām. Mājās pārnācis, tāpat maz runā ar vectēvu, bet ļaunu vārdu arī nesaka. Sākumā izjautā, vai nevajadzētu vēl pamēģināt kādu tēju dzert, bet slimais nevarīgi atmet ar roku. Spaiņus viņš izdzēris, visu, ko padzirdējis, — tikai nāve viņam vēl var palīdzēt.

Par Mārtiņu Jānim tīrais brīnums. Sestdienas vakaros un svētdienās

viņš šad un tad piesēst vectēva gultai un runājas stundām. Vectēvs tikai retumis kaut ko nočukst, bet Mārtiņš viņam stāsta par laiku ārā, par to, ka vējš nu no vakariem vien vairāk pūš, ka ceļi jau metas gālaini un Daugavā ledus palicis gluži zils. Visi nabagmājas notikumi skolā zināmi, tos vectēvs sevišķi kāri klausās. Rasumiete ir nomirusi, un aklais Siliņš no lielās istabas pārvietots viņas vietā. Jaunais pagastvecākais nodomājis, sākot ar pavasari, izsniegt miltus un putrimus graudu vietā, bet pagaidām palielinājis katram porciju par sešām mārciņām rudzu un četrām miežu.

Vectēvam acis iemirdzas, it kā pašam šī balva piešķirta. Pricīgi viņš čukst:

— Tad pietiek bagātīgi. Tad var paēst.

Un atelšas smagi, šo pāra vārdu vien nokausēts.

Vecais Lapa, no dzirnavām nākdams, ar visu miltu kulīti pakritis ceļmalā. Baļķu vedēji vakarā pacēlušī un gluži stīvu pārvedušī mājās.

— Tad viņam melderzeļļi atkal būs iedevušī kādu čarku. Viņš jau uz to vienmēr traks.

Vectēvam acis allaž tur, kur Mārtiņš staigā pa istabu. Šīs acis ir skaidrākas nekā dažam labam jaunam. Pirmdienas rītos, Mārtiņam uz skolu aizejot, viņš ilgi klausās, kur ārā aizčirkst soļi. Māte apgalvo, ka vecais vēl dzirdot peli pa grīdu skrejam.

Ceturtdien pirms klusās nedēļas sagriežas īsts raganu laiks. Vējš auro taisni no dienvidiem, lāgu lāgiem triekdams pāri tintes melnus mākoņus ar lietu un slapjām sniega lēpatām. Izžulgušās kupenu paliekas puķu dārziņā plok gluži melnas, mēslu un pakaišu kārtā gar kūti mirkst brūnās peļķēs. Akai apsalušais ledus paugurs dilst acīm redzami, ūdens, pa grodu spraugām plunkšēdams, plūst lejā. Istabā auksts un mikls kā pagrabā — pat gultā tupot, Jānim mati plīvojas.

Vectēvs visu nakti tik nemierīgs kā vēl nekad. Nemitīgi kūņojas zem savām segām un, it kā ar kādu sarunādamies, čapstina lūpas. Nelīdz pat mātes dusmošanās un tēva apsaucieni, dveš dvesdams, lai gan nekā atklepot nevar. Gandrīz aci neaizdarījusi, māte ir tik īgna, ka no paša rīta aizskrien uz klēti kaut ko kravāties un līdz pat pusdienai nerādās istabā.

Pēcpusdienā vectēvs atkal aprimies. Gul, gari sastiepies, nekustēdamies, tikai lāgiem ierauj svelpjošu elpu un ziliem, gariem nagiem pagrābstās gar kažoka ielāpiem.

Jānis visu dienu viens saimnieko pa istabu. Ar sola, ķebļa un tukšā cūkēdiena toverīša piepalīdzību spraugā starp stellēm un gultu var izrīkot visādas vietas. Ja izbāž galvu pa audekla apakšu, tad te iznāk laba klintssprauga nečesu zemē, var uzglūnēt bālgīmjiem, kas nāks augšā pa stāvu celiņu starp plīti un cūkēdiena toverīti. Un, kad palien no gultas apakšas, tad tā ir Ģenovevas ala, bet ķeblītis briežu mātīte, kas nāk barot nelaimīgo grāfa lielmāti.

Jānis novieto uz grīdas bērza pagali — tas ir pats grāfs, kas beidzot

nācis uzmeklēt savu nevainīgo lielmāti, — un skatās, ko vectēvs tur dara. Kreisā roka tam nokārusies pār gultas malu, raustīdamās velti meklē satvarstīt krēslu. Un tad sadzirdams sēcošs čuksts:

— Padod, dēls, krūziņu...

Ūdens krūzīte ir turpat, sprīdi tālāk. Vai šis pats nevar paņemt, ja dzert grib... Jānis turpina savu darbu, jo drīz māte nāks pusdienas taisīt.

Pēc brīža vectēvs savādi iegārdzas un sarauj ceļgalus, bet tad izstiepjjas atkal un paliek klusu, rokas pār kažoku noguldījis. Kad māte noliek biezputras bļodiņu uz krēsla, viņš guļ tāpat, pusviru muti, plātām acīm griestos skatīdamies.

— Tā kā tu atkal neizlej taukus uz biksēm un zemē. Kas te to grīdu katru mīļu dienu lai mazgā.

Vectēvs izliekas nedzirdējis un skatās tikai griestos. Spītīgs — nava jau pirmā reize. Māte aizcērt durvis un aiziet atkal uz klēti. Jānis brīdi palūkojas pa logu, kā vējš mēģina ar slapjām sniega lēpām aizmūrēt ciet visas rūtis, tad paņem zīmuli un dziesmu grāmatu un ierāpjas gultā palūkot, vai vāka iekšpusē vēl nav kāds tukšs plankumiņš, kur kaut ko ierakstīt.

Tēvs šovakar vēlu pārbrauc mājās nomocījies un saīdzis. Uz ceļiem tikai vairs gāle, tā pati mēslaina kā laidars. Tie ar tiem lielajiem zirgiem vēl var izbraukt — bēris pavisam stājas nost, pat ar sešcollu balķēnu netiek stacijai cauri. Tāds maita, cik auzu vien pa visu ziemu nav saēdis.

Mātei sava dusma. Vairākkārt viņa pamet baltas acis uz aizdurvi, bet apvaldās, ieraudzījusi, ka biezputras bļodiņa no pusdienas stāv tāpat neaiztikta. Paskatās arī tēvs un sakniebj plānās lūpas.

— Lai neēd, ja negrib. Cepešu mums te nav.

Vakarā vējš norimies, debess noskaidrojas. Sarkana atblāzma ilgi spīd tiri nomazgātā logā. Tas vairs nav ziemas skaidrais spīdums — jau manāms pavasara tvaiks, kas to padara velganu un maigu.

Pat circenis šovakar apklusis. Pēc dienas auriem istabā neparasti klusu — tikai dziestošās ogles plītī reizēm aizknikstas. Mīksti pakšēdams, no lāstekām pil sniegā. Kaut kur tālu tālu gaudo suns.

Jānis nevar aizmigt. Griežas uz muguras, uz sāniem, bet salmos iejaucies usnas stumbrs maisam cauri duras ādā. Dzirdams, ka arī tēvs neguļ. Māte grozīdamās smagi nopūšas.

Tēvs laikam pacēlis galvu, brīdi klausās.

— Dzi'! Kāpēc viņš šovakar tik kluss?

Māte apgriežas atkal.

— Nu, aizmīdzis. Pa dienu nebūs tā izgulējies kā citām reizēm.

Viņi runā čukstus, bet Jānis tomēr dzird. Patiešām, vectēvs šovakar neparasti kluss. Arī aizmīdzis viņš parasti elpo sēkdams un pa reizei iekungstas. Jānim sametas bail. Pēc brīža tēvs čukst atkal.

— Nē, bet kāpēc viņš nešņāc?

Māte saskaistas.

— Nu, guli tik' pats! Pirmo vakaru miers, un viņš tūliņ nezin ko.

Bet tēvs nevar norimties. Brīdi vēl paklausījies, ceļas sēdus — un jau runā pusbalsī.

— Nē — jāpaskatās. Viņš tās panckas allaž velk mutei virsū, ka nenoslāpst.

Pagrābājas uz skapīša un aizdedz lampiņu. Māte ir sēdus, arī Jānis paslienas savā gultā. Tēvs noliecas aizdurvē un skatās. Vectēvam mute vaļā, acis skatās griestos.

— Kāpēc tu neguli? Kas tev ir?

Tad pieskaras izstieptai rokai, patausta, paceļ — stīva kā pagale tā nokrīt atpakaļ.

— Māt! ...

Tas ir tāds pats sēcošs čukstiens kā agrāk vectēvam. Māte vienā kreklā jau pati iet turp. Arī noliecas, paceļ roku, pieskar plaukstu vectēva pieri un atrauj.

— Jā ... Tas varbūt ir bijis jau no paša rīta ... Kā mēs to nepamanījām?

Brīdi viņi abi stāv satriekti, noliektām galvām, pārsteigti par to, kas jau sen bij gaidāms un nenovēršams. Tad tēvs smagi nopūšas.

— Lai dieva miers ... Tagad viņam ir labi.

Noliek lampiņu uz plīts malas, pie skapīša iedams, pamāj Jānim ar galvu.

— Celies nu augšā! Nodziedāsim dziesmiņu.

Drebošām rokām šķir dziesmu grāmatu, nevar un nevar atrast vajadzīgo vietu. Māte mēģina aizspiest vectēvam stīvos plakstus, bet viņš neparko negrib vērt acis ciet — it kā par maz vēl mūžā redzējis nelaimes un posta.

Uz kapiem Jānis nevar tikt līdz: zābaku viņam nav, ar postalām tādā šķīdonī ne ko domāt. Sadrūvējies sēd istabā un grauž plāceni, iegaldodams sev, ka viņam vispār nav nekādas daļas pie tām bērēm.

Vectēvs guļ klētī gludi noēvelētā, skujām apsraudītā, brūklienāju viju apvītā zārkā. Galvirsū sasietais lakatiņš muti aizvēris ciet — lūpas tagad sakniebtas, vaigu kauli izspiedušies asi, uz krūtīm nolikts skala krustiņš. Turpat galvgalī piesliets lielais ozola krusts — to un zārku meistariski pagatavojis tas pats Vēveru Jorgis.

Vecais naidis ar Lapšiem aizmirsts — atnākuši abi vecie, bez tam arī Jānis ar Apmani. Anna no paša rīta palīdz mātei. Arī Sprinģu Jorgis būs palīgā — kā citādi tik lielu cilvēku lai dabū bedrē.

Tēvs ar bēro aizgājuši kalnā pēc ores, kur zārku labāki ielikt nekā tajos šaurajos ratos. Bērinieki runājas par vectēvu, Jānis klausās izbrīnā. Kāds varens cilvēks bijis šis netaisnais Robežnieks! Vīrs kā ozols, nesaliecams, labs un izpalīdzīgs — ikkatrs zin kādu nostāstu par viņa

dzīvi un darbiem. Neviena, neviena pati slikta īpašība viņam nav uzrādāma. Iedzert mīlējis, bet kas tad neiedzer savu glāzi? Jānis atceras skaidri, ko šī pati Lapsiene lamādamās melsusi par nelaiķa vectēvu, bet nu bāž lakatiņa stūri pie acīm un nopūlas ieberzēt tās sarkanas. Arī mātei prātā tikai tas labākais, viss cits ir aizmirsts... Savādi cilvēki — Jānis viņus min kā mīklu.

Mārtiņš uzsēstas zārka priekšgalā par braucēju, tēvs ar Lapsu orei sānos, katrs savā malā pieturēt, lai pa tām atkusušām, izbrauktām ledus dangām neapgāžas. Tēvam iekšskabatā šņabja pudele, mātei uz rokas lakatiņā sainītis ar plāceņiem: no nabagmājas visi būs kapos — pusgadu klaigās pa visu pagastu, ja bērēs nepacienās.

Vectēva lēveri novietoti pūnē, gulta iznesta sētsvidū. Stelles atkal vecajā vietā pie loga, istaba liekas neparasti liela un tukša. Kaķe ņaudēdama un meklēdamās ložņā apkārt. Jānim netīkas ne lasīt, ne ko strādāt. Viņš vēro tukšo aizdurvi, domā un nevar izdomāt, kāpēc tādām vectēvam tik grūti jāmokās un beigās vēl pavisam jāmirst nost.

Bēru svētdiena silta un saulaina. Rītu-parīt urdziņas šalks no visām pakalnēm. Arumi vietvietām jau metas melni, drīz pienenes sāks ziedēt un melnie strazdi svilps caurajā gobā. Bet vectēvs nekā, it nekā vairs neredzēs... Tas ir tik savādi. Bezgala skumja kļūst sirds...

Jau manāma krēsla, kad Mārtiņš pārnāk nobridies un drūms. Jānis sēd viņam blakām uz gultas malas un nedrīkst nekā vaicāt, kamēr tas pats sāk runāt.

— Aprop kā vecu suni, kas nokalpojies un nekam vairs nav derīgs... Astondesmit seši gadi, bet pat krāsotu zārku nav varējis sapelnīt. Pats saimnieks, tad desmit citiem izkalpojies, līdumus līdis, celmus lauzis, akmeņus plēsis, grāvjus racis — spēka vīrs, milzenis bijis. To pašu diloni dabūjis ap Mārtiņiem, linus no mārka vilkdams. Kā pārsalis stīvs, tā no tās reizes arī sācis klepot. Tu, tāds ņerga, kāp tu četras stundas līdz krūtīm ledū pārsalušā mārkā!

Nezin kāpēc Jānis dabū spēcīgu dunku sānos, bet šoreiz ļaunā neņem. Liekas, viņš patiešām arī kaut kā vainīgs par to, ka nav kāpis ledū pārsalušā mārkā.

Ienāk māte, tāda pati nobridusies un sadrūvējusies. Brīdi pasēd uz sola, tumstošā logā raudzīdamās, un grūti nopūšas. Runājas vairāk pati ar sevi.

— Pat bēres nevarējām sarīkot kā citi. Pusstops šņabja un tie miežu plāceņi... Un tik daudz bagātu radu — kaut viens būtu atminējis!

Mārtiņš nicinoši novelk caur zobiem.

— Radi...

Māte smagi groza galvu.

— Kur tad tā veselība palika kā ar tiem pašiem darbiem. Vai tur ziema vai vasara — kā zirgs vezumā. Klausu laikos kungu rijā un laukā, un tad paša un citu līdumos... Ko mēs... Tik nu ir kā tās skrandas, jākurina krāsns un jāmet ugunī.

Mārtiņš pieceļas, iziet kladzošiem soļiem, mātei dusmīgu skatu uzmezdams.

Mātei dreb zods.

— Tas ir mūžs . . . tas ir mūžs . . . Ko mēs, tādi paši nabagi . . . Ko es . . . Vai man brītiņu vaļas apstāties. Plecos lauž, rokas tīrpst . . .

Izklausās tā, it kā viņa par kaut ko taisnotos. Zods dreb arvien vairāk, beidzot sāk birt asaras.

Jānim ieskan atmiņā . . .

— Padod, dēls, krūziņu . . .

Arī viņš iekož apakšlūpu zobos un ar varu valdās.

Tā nu ir galīgi nokārtota lieta: Jurgos Robežnieki aiziet uz Mežciemu.

Tēvs visu laiku stostījies un nav bijis piedabūjams aiziet pie mežkunga Kleina noteikti norunāt. Bet, kad saimnieks, tas viņa rads, kam pēc tiem pagastvecākā laikiem patiešām sāk grūti klāties, grib renti vēl paaugstināt par piecpadsmit rubļiem, tad arī Robežnieka mērs beidzot ir pilns. Pārnācis viņš uzsviež līguma loksni galdā un svarīgi nosaka:

— Nu, tagad nu ir tas, ko jūs gribējāt. Bet, ja tur slikti klāsies, tad tik' nesakiet manu vainu.

Mārtiņš kā spārnos. Nekādu vainu tur nebūs jāsaka. Pie Kleina pusgraudnieki dzīvo desmit gadus. Jau tāds rakstīts līgums vien ko vērts: paskaties tik' papīrā -- nekādas liekas kalpošanas, ne nodevu. Zirgu Mendelis vairākkārt piesolījis uz rudens nomaksu. Aizjūgam āda jau otro gadu izgērēta glabājas klētī. Arklam, dzelzs ecēsām un otrajiem ratiem varbūt iznāks no vēl nepārdotajiem līnēm... Tur būs pašiem sava kuļammašīna, linu mašīna, dābola un salmu griežamā mašīna — pavisam cits darbs. Malkas ciršana, braucamās peļņas — viss pašiem pirmajiem. Te — tikai tā zirga un ratu bendēšana ar tām pudelēm. Tīrā nabagu būšana, vairāk nekas!

Jānim ievads tajā jaunajā pusgraudā gan nav diez cik patīkams. Pēc tā garā linaudekla stelles jau iznestas un pieslietas klēts nojumē. Nu māte atkal nostiepusi ratiņu no istabaugšas, dienām naktīm vērpj vilnu — Jānis nevar saprast, kad viņa īsti guļ. Lielais kriju grozs stāv turpat istabā. Izmazgāto un krāsni izkaltēto vilnu visu viņi abi jau saplucinājuši. Tagad, vakaros aizmigdams, Jānis dzird, ka māte vēl skrabinās ar kārstuvīņiem, bet, rītos uzmostoties, ratiņš jau dūc.

Nekāda liela gulēšana arī vairs neiznāk: māte agri ceļ augšā un liek pie dziedziņu notīšanas uz krāģiem. Darbs ir gauss un garlaicīgs, lai gan tievais pavediens, aiz naga ķerdamies, smuki knakš. Aitas viņiem tādas rūsganas kā nosvilušas, tāpēc arī dziedziņi ņemami brūni. Par nokrāsošanu melnā, kā Mārtiņš to visu ziemu ilgojies, tagad nav ko domāt: cik tālu vairs līdz Jurgiem, vēl skroderis jāņem mājās, visi trīs puisieši mātei tā noplīsuši, ka kauns ar tādiem rādīties Mežciemā, kur tik daudz svešu ļaužu. Gluži kā ubagi aiziet taču arī nevar.

Un tad atkal istabā klab stelles, bet Jānis sēd pie ratiņa. Vilnas dziju saivās tīt daudz grūtāk nekā pakulu un linu. Jēlais pavediens trūkst gan

gabalā, uz tītaviņām sameties, gan saivā, ar pirkstiem mazliet ciešāk savilkts, bet mezgls atkal nerit pa šaudiklas caurumiņu un metas smalkajos metos.

Jānis ir sava amata pratējs, saivu tīšana pati viņam lielas rūpes nedara. Bet kā šādā laikā lai nosēd istabā? Saule tik ilgi un silti spīd pa logu, ka viena otra muša jau atmodusies un spindz gar griestiem. Sētvidū virmo liela ūdens lāma, veselas straumes tek pa vagām uz ataugu. Ganības un pļava laistās kā ezers, nav noskatāms, kurā vietā īsti meklējama tērce ar linu mārk. Caurajā gobā svilpo strazdi. Tēvs teicās vakar cīruli dzirdējis kalnā, kur jau mazliet apsūsējis.

Tīrais katorgas darbs istabā, kur ārā tagad tik daudz jauna un svarīga. Sakostiem zobiem, dažkārt asarām acīs Jānis tin savas saivas, kamēr tepat pie ausīm nemitēdamās klab mātes mustavas. Ar saimniekmāti viņi naidā jau pirms lieldienām, tā vairs nenāk. Pēc paraduma tā tad kādu laiku draudzējusies ar Lapsiem Ustubos. Bet kaut ko izpļāpājusies par to pašu Māri un viņas Apmani un nu nerādās arī tur vairs. Tad ir laiks Lapsienei ar Robežnieci atkal salabt. Un tā Lapsiene tagad pārdienām nāk uz Ogļdeģiem, atnesdama gan nogaršot plades gabaliņu no pēdējā maizes cepiena, gan pāra bonbongu no tām, ko Apmanis Mārei devis, gan tāpat pasēdēt un papļāpāties.

Protams, Lapsiene nav tā, kas saimniekmāte, bet laiks tomēr paiet īsāk. Lapsiene vispirms aptausta un paslavē audeklu un pārlūko, cik mātei pa nakti veicies. Apskata arī saivas un uzliela tinēju. Nē, šī Lapsiene nemaz nav tik ļauna, kā vasarā likās. Runā sīkā, glaudīgā balstiņā — ņaud, kā māte to citkārt raksturojusi. Vismīļākais un plašākais temats ir viņas pašas slimības. Māte tām gan lāgā netic: novērojusi, ka visas bagātās saimnieces allaž ar kaut ko slimo, un tad aiz lepnības taisās tām līdzī. Arī slimības Lapsienei tādas smalkākas: ar muguru vai pakrūti ne, bet galva viņai sāp un sirds vāja. Lielu troksni un vismazāko uztraukumu viņa nepacieš, tad tūliņ jāliekas gultā un līdz vakaram jāguļ nost. Nepalīdz tur ne underciņš, ne likova drapes, ne buldurjāņa saknes. Tikai plikajā silā starp melnenēm aug tāda zālīte ar sīkiem, baltiem ziediņiem — to trīs stundas vāra uz lēnas uguns un tad piecus pilienus medus ūdens karotē no rītiem tukšā dūšā. Trīs dienas no vietas tā un ceturto starpā — tikai ar to vien Lapsiene vēl turas pie dzīvības.

Jānim lieli brīnumi un cieņa tiklab pret šīm Lapsienes smalkajām slimībām pašām, kā pret viņu ārstēšanas veidu. Māte gan tad, lūpas sakniebusi, piesit stiprāk savas mustavas un nesaka ne vārda. Bet mute viņai tūliņ atkal atveras, līdzko saruna novēršas uz saimniekmātes pusi. Ak, ko tik' tā vecā ragana Lapsienei nav sastāstījusi par Jāņa māti un Jāņa mātei par Lapsieni! Kā čūska viņa te ložņājusī apkārt, visu riņķī griezdama un jaukdama. Pašas viņas nekad ne pušplēsta ļauna vārda viena par otru. Un par ko tad, ļautiņi? Vai Apmanis nav tas priekšzīmīgākais puisis visā pagastā — ne dzer, ne pīpo? Lai tik' cits ar tām abām veselām kājām tura viņam līdzī. Kā tad, kā tad, kas to nezin! Un vai tāpat

Robežnieku Jānim nav laba balss un tā vieglā galva, un vai viņš nākamziemu skolā nesēdēs pirmajā solā? Ak, tur jau nava vārdam vietas.

Jānim sirds vien kut klausoties, sparīgi viņš samīn savu ratiņu, tā ka pamina klakšēdama sitas pret grīdu! Lapšu draudzības iemesls tas, ka arī viņi Jurgos aiziet no Ustubiem. Kas tad te, Jaunvagaros, pie tiem zvēriem var izturēt? Ādu dzīvam plēs nost. Pats tikai pa krogu, pati prastākam cilvēkam ar mugurpusi virsū nepaskatīsies. Un abi tie skuķi — kā vienas freilenes, ne trauku lupatu rokā paņemt, ne adatu, ne kādreiz pļavā sienu pakast. Nu redzēs, redzēs, cik ilgi tā kungu dzīve te būs! Pasaule daudz ko runā. Pasaulei arī ir acis pierē.

Bet Lapsiene paliek Lapsiene — mēle viņai deg par to jauno dzīvi. Lapši aiziet uz Kurzemi, ļoti tālu, vēl aiz seciešiem. Kurzeme ir pavisam cits nekā Vidzeme. Tikai dābolu un kviešus vien Kurzemē sēj — plāceņi katru sestdien, katru sestdien. Saimnieki tur bagāti, ore un divi zirgi priekšā, tā vien brauc. Ar saimi nekad pie viena galda — cāļu zupas, galerti un ķiseļi vien. Kurzemē ir Jelgava un Liepāja — Rīga tīrais nieks pret tādu Liepāju. Jūra tur ir, laivas un visādi kuģi ar zēģelēm un dampjiem...

Lapsiene lielās tā, it kā viņai pašai piederētu Kurzeme ar visu Liepāju. Ikreiz pēc šiem stāstiem Robežniecei un Jānim tas Mežciems tepat Vidzemē izliekas daudz niecīgāks un pelēkāks.

Veselu nedēļu pirms Jurgiem tēvs ar Mārtiņu ved mantas uz Mežciemu. Tā uz vietas dzīvojot, liekas, ka it nekā nav, ka trūkst šur un tur, bet, kad sāk cilāt, sanāk vezums pēc vezuma. Malku, kārtis un lietas kokus vien ved četras dienas — un kur tad vēl tās ragavas, arkli, ecēšas, baļļas, silces un redeles. Labi vēl, ka tagad tas otrs zirgs un rati, citādi radi būtu jālūdz talkā.

Jurgu rītā arī Jānis no pieciem kājās. Visu nedēļu viņu savāds nemiers dīdijis, tagad nekur vairs nevar norimties. Mežciems sola tik daudz jauna un neparasta, nevar sagaidīt to brīdi, kad māte ies uz kūti laist lopus laukā. Viņš dodas vēl pēdējo reizi aplūkot savas pierastās ganu gaitu vietas.

Arumi nosusējuši, pienenes zied veseliem klāņiem. Olnīcā zālīte sāk dīgt, savāda tā tagad izskatās bez sētas abās pusēs. Ataugā vēl slapjš un vēss, koki purina ziemas salā notirpušos kailos zarus. Gobas caurumā viens strazds pabāzis galvu, skatās spīdošām acīm, bet otrs, pašā galotnē iemeties, spārnus sirdīgi plivinādams un visā balsī pļerkstēdams, pūlas parādīt Jānim to savu labāko mākslu.

Mārks brūna, skaidra ūdens pilns. Tērcē, žirgti burbuļodama, tek tam pāri, neskaitāmos likumos aizvīdamās pa ganībām un pļavām. Viņas gaitu tālāk rāda pureņu dzeltenie ieloki ar platām, ieapaļām lapām, kas plaukšēdamas skalojas ūdenī. Ar katru krūmu un cini te saistās savs piedzīvojums un atmiņa. Lielais akmens atgādina virpuļu braucienu

ziemā, notikumu ar dzelteno stikliņu un lielo gājienu uz glāžšķūni. No oša dziesma tik skaisti skanēja kalnā, kur allaž bij redzams saimnieku Klāras baltais lakatiņš. No toreiz bieži lapotiem, tagad brūnganvioletiem Vecvagaru krūmiem stiprais un sirdīgais Bullīšu Andrejs dzina savus lopus pļavā. Kāds draugs šovasar viņam tur būs . . .

Smagu sirdi Jānis kāpj atpakaļ kalnā. Mežciems, tā patlaban ir vēl tikai tukša skaņa. Te, kur trīs vasaras pavadītas gana priekos un kļūmās, paliek daudz kas, ko, šķietas, visa nākotne vairs neatgūs.

Lapsiene pa draugam atsūtījusi Ješku palīgā lopus dzīt — paši viņi uz Kurzemi brauks tikai rītu. Tam līdzī sarkana krīta gabaliņš, ar to viņi vēl paspēj aprakstīt gludos balķus aiz kūts piesaulē. Divi vezumi piekrauti pēdējām mantām, zāļu deķīti apsietā skalū grozā kladzina vistas un gailis brīžiem neganti ķerc. Otrā, mazākā, skrāpējas kaķe, bet viņas ņaudieniem tagad neviens nepiegrīž vēribu.

Mārtiņš ar jauno pelēci brauc pirmais. Dzinējiem tikai pirmajā brīdī drusku jāpaskraida ar aitām un teli. Lielās govīs, visu ziemu tikai salmus un pelavas vien ēdušas, pēc pāra mēģinājuma lēcieniem noprot, ka labi, ja tāpat var noturēties uz stīvajām kājām, un tāpēc paliek rāmas.

Gar ataugas galu, pāri Zemžana tiltam, savvaļā dzītie lopi jau iet ciešā pūlītī, tikai lielā cūka ratu galdos zem redelēm brīžam kviec kā kauta. Bet kalnā, Jaunvagaros, govīs saosta šejienietes kūti un uztraucas. Brīdī sētsvidū un tur iekšā atskan tāds māvienu un blējienu jūklis, ka ausis plēš pušu. Puikas dabū kājas krietni pastaipīt, jo lopi neparko negrib iet mājām cauri, klīst projām pa visām spraugām. No saimnieklaudīm neredz neviena paša. Saimnieki dusmīgi par Robežnieku aiziešanu: jaunu rentnieku nav izdevies sadabūt, tagad Ogļdeģi jāapstrādā pašiem, bet dienestmeita pagaidām tikai viena pati. Pat Līnai laikam aizliegts rādīties laukā. Tai nejaukai telei pakaļ aizskrējis, Jānis ierauga istabas logā nīcinošā smīnā savilkto Klāras seju un nosarkst kā burkāns. Saimniekmāte pie klēts kar uz zedīņiem izvēdināt gērētas aitādas un gultas segas, bet ne galvu neatgrīž uz šo pusi.

Uz lielā ceļa sadzīti, lopi atkal pamazām nomierinās. Šur un tur, tālāk un tuvāk redz virzāmius tādus pašus mantu vezumus un lopu pulciņus. Visās malās dzirdama govju maušana, vistu kladzināšana un niknas klaiņas. Bezzemes cilvēki, mūžīgie gāju putni, meklē atkal jaunu perekli vienam gadam.

Ogļdeģu ganības un atauga no šejienes pārrēdzamas kā uz delnas. Kalnā kā pieplakusi skumst dzīvojamā mājiņa ar skursteni. Sešus gadus tur vergots un ciests, bet taisni tāpēc tik žēl šķirties. Māte slepus piespiež lakatiņa stūri vienai acij un otrai. Tēvs izliekas vienaldzīgs un brašs.

— Tā kā glupjal Kādu laimi tu te atstāj?

Jānis ar Ješku gabaliņu soļojuši blakus, katrs uz savu pusi skatīdamies, neatrazdami vārdu, ko vēl pateikt. Lapšiem līdzī uz Kurzemi Ješka neies, bet atpakaļ pie sava īstā tēva Tupiņos. Agrāk viņi diezin vai satiksies kā rudenī skolā.

Pret to Jāņa telefona stabu Ješka grib šķirties. Acumirkli abi pastāv, tāpat katrs uz savu pusi skatīdamies, tad sarokojas un šķiras. Bet no gabaliņa Ješka vēl patek atpakaļ un iespiež Jānim kaut ko sauja.

— Šel Man ir vēl viens tāds pats.

Tas ir tas sarkanais krīta gabaliņš. Jānim sirds gluži atvilgst. Lai nu kāds tas Ješka, bet draugs tomēr. Reižu reizēm viņš vēl atskatās, kamēr Ješkas augums pazūd aiz kalna izciļņa. Un tad arī viņam paliek tik sērīgi, ka tikai ar pūlēm var norīt asaras.

Turpretī Mārtiņš soļo braši. Panācis to, ko tik dedzīgi ilgojies, un paceltu galvu iet pretī nākotnei. Pēc veco braucēju parauga — roka vezumam sānos pieķerta, pelēcim aste mezglā uzsieta, pašam balts laka-tiņš ap kaklu. Bikses viņš pārlaidis zābakstulmiem pāri, bet tie par gariem un platiem, tāpēc necik greznas tās kājas vis neizskatās.

Mežciemū kalpu māja ir uzkalnī, mežkunga māja un aiz tās Robežnieku jaunā mītne tālāk lejā, pašā mežmalā. Kalpu sievas un bērni veselā barā viņus sagaida pie savas klēts un izvada sētsvidum cauri. Mātei te dažas labas paziņas, daža arī tā parada — tās palīdz nodzīt lopus lejā un iedabūt svešā vietā, turpat līdzās kungu kūtij un stallim. Taisni pretim aiz ceļa, kokos, mežkunga pelēkā dzīvojamā māja baltiem logiem un verandu, ābeļdārzu otrā pusē. Robežnieku rīcībā divas atsevišķas ēkas: virszemes pagrabiņš ar galu pie ceļa un dzīvojamā ar klēti zem viena jumta, logs atduras turpat kunga dārza sētā.

Mātes māsa Anna te jau priekšā: Sprinģu Jorgis atnācis par kučieri pie mežkunga. Ziņkāres vilināts un bikls, Jānis pirmo reizi kāpj pār sliexsni jaunajā mājoklī. Priekšā atsevišķs ķēķis, aiz plīts durvis Annas istabā. Robežniekiem pašiem viss viens mājas gals — plaša telpa trim logiem un krāsni vidū. Aiz krāsns silta sprauga tēvam un mātei. Mārtiņa un Jāņa gulta novietota līdzās logam, bet pa vasaru viņi gulēs klēti, kur cieta, līdzena grīda un dzeltenī noslīdinātu planku apcirkņi.

Pēc Ogļdeģu pierastā šauruma te viss liekas pārāk plašs, svešs un vēss. Griesti ir augstāki, sijas tievākas, sienas gludākas, sūnu spraugas baļķu starpās tikko manāmas. Krāsns kādreiz bijusi pat balsināta, logi manāmi prāvāki nekā Ogļdeģos — tam galā viena puse pat atverama. Jānis to tūliņ izmēģina — pavisam jocīgi, kad galvu tā var izbāzt ārā no istabas.

Plaša un sveša arī visa ārpausaule ar meža taisnstūrī iespiestiem mežkunga laukiem. Jānis nevar nociesties, aizskrien pa ceļu gar mežmali līdz upei, pie kuras esot viņa nākamās ganības. Salīdzinot ar Jaunvagaru ataugu, pavisam nedraudzīgs liekas lielais, tumši šņācošais egļu mežs, ko raibo baltie bērzi un pelēkās milzeņa kļavas un oši, bet apakšā pinas lazdu un pīlādžu smalksnis. Upe brūna ūdens pilna un tik dziļa, ka dibenu tikai vietām var saskatīt. Arī zivis tur esot un tālāk lejpuse — vēži, — vasarā Mārtiņš taisās uz lielu zvejošanu. Šajā pusē meža krasts ir stāvs, kokiem un krūmiem biezi noaudzis. Aiz upes ganību līcis kā gara liesa aizstiepjās līdz pat pļavai, kur paugurā pelēksnī liels siena šķūnis ar

skaidu jumtu. Vientuļi, klusi un baigi te jau tagad. Bērzu brūnie pumpuri spīd, sveķaini piebrieduši, liepiņu jaunaudzē jau manāms dzeltenzaļgans aizplaukums. Drīz vien pār upes brūnajiem ūdeņiem lieksies zaļas lapotņu kupenas, tad te būs tik biezs, ka desmit soļu cauri nevarēs redzēt. Jānim liekas, ka pēc Ogļdegu klajumiem te grūti būs pierast. Mēģina pārlicināt sevi, ka vilku šajos mežos sen vairs nav — ka it kā nekā te nav ko baidīties, bet tomēr, mājup iedams, allaž tramīgi atskatās, kur upes brūnā slīdošā lenta pamazām aizgrimst dzeltenā pureņu paklājā.

Mārtiņš jau ecē labi sazēlušo rudens arumu. Tēvs aizvilcis divu kāršu sētu ganību viņā pusē pa melnalkšņiem, kārklū un krūkļu krūmiem, kur dumbrājā aug tikai vījgriezes un pelēkie, neēdamie dzērvkāji un zaķu spilvas. Kungam dābola un siena vēl papildnam, viņu lopus tikai vēl pēc nedēļas laidīs laukā. Robežnieki ilgāk vairs nevar gaidīt. Tie paši divi vežmeļi vasarāja salmu izbaroti, govīs taurē vienā gabalā, aitas tīri kā skudru saēdušās.

Arī govīs pirmo dienu neizpratnē par jaunajām ganībām. Bikli raujas no dumbrāja viņā pusē, kur kājas iestieg līdz pusstilbiem, spalvainās ausis grozīdamas, klausās lielā meža šalkoņā un nikni atbada nost aitas, kas pa kājām vien pinas. Nicīgi paošņā svešo zāli, mēģina iebrist vēsajā upē un skurinādamās raujas atpakaļ. Bet līdz pusdienai viņas jau iepazīnušās ar plašo vaļību un dažādību jaunajā pasaulē un liekas gluži apmierinātas. Aitas jau sāk ielīst patālu krūmos, kur tik daudz svaigu atvašu un pumpurotu ceru ko grauzt.

Jānis līdz pusdienai jau pagūst pamatīgi izpētīt jauno darba vietu. Dumbrāji viņā pusē to maz interesē. No turienes nāk skāba dūņu smaka, tikai labi patālu melnalkšņiem un krūmiem pāri sāk celties milzeņu egļu tumšais valnis ar skaraino ošu plankumiem. Bet toties brīnišķa dažādība un bagātība ir šajā pusē gar upi.

Krasta uzkalnis visaugstāks un stāvāks tūliņ te no ceļa. Līdz nogāzei lieli koki, bet piecpadsmī soļu augstā krauja biezi noaugusi lazdām, sīkām kļaviņām, pilādžiem un apsēm, apakšā neizbrienams paparžu biežoknis. Tālāk uz pļavas pusi krasts nolaižas arvien zemāks, kļavu paliek mazāk, bet toties biežāk piejaucas liepu un osīšu smalksnis. Tur ir vietas, kur prasīt prasās ietaisīt ērtu lapenes galdu ar baltiem bērza soliem, ir atkal klajumiņi un ieloki, kur, saulē smaršodami, kveldas bērziņi un klāņiem dīgst sīkā tabakzāle. Putnu tāda pārbagātība, ka Jānis pagaidām atliek sīkāku novērošanu. Brīžiem viss mežs saplūst tādā čivināšanas un svilpošanas jūklī, ka, liekas, ikkatrā kokā sēd pa vienam dziedātājam.

Mazumā tas viss jau pieredzēts un piedzirdēts Jaunvagaru ataugā. Bet upe ir kas pavisam jauns, tāpēc tā vispirms pamatīgi izpētāma. Bikses novilkta viņš attopas tikai tad kad jau slapjš pāri viduklim.

Ūdens pa šīm pāra dienām manāmi atkrities. Cits sūrotos, ka vēl pārāk vēss, bet cilvēks, kam tas nopietni jāpārmeklē, tādiem sīkumiem

nevar piegriezt vēribu. Jānis sāk no pašas augšas, no tilta, kur plašs dziļums ar akmeņiem un siekstām gar malu, laikam gan kalpojis linu mērķšanai. Visā ganību garumā divi lieli atvari — vienā dziļums līdz pat padusēm — un divi sēkļi, kur tāpat vien uzlocītām biksēm var pārbrist.

Govis virzās gar upmalu savam saimniekam līdzī, reizēm paceldamas galvas un vērodamas, kā viņam veicas ar pētīšanas darbiem. Piektaļa, tagad pirmā gudriniece pārdotās Otaļas vietā, pie pašas malas pienākusi, skatās lielām, glupjām acīm un ošņā pēc grīšļa un rāvas sīvi smaršojošo gaisu pār upi. Jānis viņai pakrata ar pirkstu.

— Sekls te ir, to tu jau redzi gan. Bet nedomā tu man pāri brist! Mežā nav brīv — ni, ne soli! Tad būs ādā tā, ka nezināsi, cik veca.

Pilnīgi sapratusi, Piektaļa noskurina ausis un dūsmīgi nošņācas. Tāds aizliegums nav diez cik patīkams, bet nekā nevar darīt: kungu būšana un stingrība visur.

Pirmajai ganu dienai arī savas kļūmas. Kad Jānis, nekā ļauna nedomādams, pusdienā dzen mājās, no pagrabiņa stūra piepeši izlec Mārtiņš un uzgāž veselu ķipi auksta ūdens. Un, kad Jānis pārbijies, pārskaities rīstīdamies tvarsta kādu metamo, ar ko pretī zvelt, tas iemetas pa istabas durvīm, spraugā vēl galvu nopietni atpakaļ palocīdams.

— Jā, jā, tā vajag, lai tu ganos neguli.

Un kūts priekšā viņu atkal saķer kungu meita, kaulainā Lausku Late ar to garo degunu, pievelk govju dzirdināmai silei un savukārt nomazgā muti. Māte ir turpat, bet tā tikai smejas. Pasmejas abi jaungskungi, mežkunga mācekļi, šautenēm plecos no meža nākdami. Ūdenim un asarām pār seju lāsojot, Jānis pamana, ka, stikla verandā sēdējama, sarkaniem vaigiem un baltiem zobiem smejas arī jaunā cienmāte. Kā tad! ganu jau katrs var nerrot un izsmiet... Jānis aizskrien aiz kūts zirgaploka krūmos izraudāties un pārdomāt plānu, kā vislabāk atriebties šiem nelietīgiem mocītājiem. Tikai vēlāk, mātes saukts un labināts, viņš piedabūjams pie putras bļodas.

Kad arī kungu govīs sāk laist ganos, vesela nedēļa pāriet vienā kņadā, tā ka svarīgākiem darbiem maz atliek laika. Lielie, spīdīgi nobarotie kungu lopi, jau tūliņ turpat no kūts izlaisti, šņākdami gāžas virsū Jāņa govīm un bada tās nost. Sētsvidū neko daudz nedrīkst, bet par to ganībās tie dabū pamatīgu izglītību. Līdz vakaram Jānim no četrām vicām tikai stupas vien paliek rokā. Kur tikai divas sametas ragiem, Jānis tūliņ savējai palīgā. Tās citas pašas tikko turas kājās, tām nekā nevar līdzēt, bet Piektaļa ar Jāņa atbalstu pēc trim dienām jau ir pieveikusi trīs kundzenes un no tās lielās, brūnās Stelles arī neko daudz vairs nebēg. Drukmais Ajakss, strupos raģeļus noliecis, mēli kārstīdams un pabaudodams, apkārt vien staigā. Pagājušo vasaru viņu skuķis ganījis, un šo puiku te viņš nekādi negrib atzīt. Mugura un ciskas, velnam, tikpat kā no koka, bet purns un stilbi tāpat jutīgi. Pilādža nūja ir smaga un pielipīga.

Uz nedēļas beigām tas meža zvērs nebauro vairs, — baltas acis bolīdams, aiz govīm vien raujas, kad Jānis pagriežas uz to pusi.

— Es tev mācīšu kungu, iņgist tu tāds!

Kad ganībās nodibināta kārtība, var atkal pievērsties nopietnākām lietām. Ganīšana te tīrais nieks. Līča josla milzīgi plaša, salīdzinot ar tām četrām akmeņainajām pūrvietām Jaunvagaros. Viņā pusē, krūmos, divu kāršu sēta, pagaidām, kamēr dunduru vēl nav, govīs arī tajā muklājā neko daudz nelaužas. Upe vēl diezgan dziļa, Jāņa govīs neiedrošinās tai pāri brist. Kundzenes gan labi zin sēklus, bet par to Jānim ir Bullīšu Andreja skola — pār kaklu tās metas atpakaļ, kad Jānis jau pa gabalu uzkiedz.

Vispirmais darbs ir pārtaisīt laipas pāri sēklim šaurākajā vietā, tā ka lai sausām kājām var tikt pāri uz krasta kraujā augšā. Divas resnas kārtis un marga gar sāniem — tas jau ir tīrais tilts, pat gluži līdz ūdenim nenoliecas, pāri ejot. Viņā pusē iztīrīts taisns celiņš ar balta bērza klucišiem nostiprinātām kāpnēm. Pašā augšā lokā savītas bērzu, kļavu un pilādžu galotnes izveido alu, — kad vēl ierīkos galdu un solus, pati Turaidas jumprava tur varēs dzīvot.

Dziļā dobe iztīrāma no akmeņiem un siekstām, tur visu vasaru būs peldēšanās. Bet ūdens ar katru dienu plok zemāks, bez mākslīgiem līdzekļiem vasaras karstumā izsusēs sauss. Tāpēc sēklī zem laipām pilnīgi nepieciešams dambis. Divas rindas zariem cieši piepītu mietu un tad starpu velēnām pilnu. Darbs prasīs ilgāku laiku, tomēr tas ir viens no tiem nedaudzajiem, kas manto arī Mārtaņa piekrišanu. Tikai māte rauc degunu un apgalvo, ka visa istaba pēc mārka smirdot. Par kādu aizplēstu krekla piedurkni vai sadubļotām biksēm tēvs paldies vis nesaka. Bet katrā lielākā pasākumā arī savi nepatikami starpgadījumi neizbēgami.

Ļoti drīz Jānis pierod un iedzīvojas savā meža līcī. Nebiedē viņu vairs ne lielā vientulība, ne tumšie biezokņi abās pusēs. Šajā galā taču piesniecas pašu linu lauks un krūmotām pļavām pāri slienās jaunrikojamās lopu muižas Zommerfeldas kūts stalažas. Lejā pa spraugu spīd sveķenēm sarkana pļava ar siena šķūni. Bet augšā allaž tā pati zilā debess ar sliedošām mākoņu laivām kā Jaunvagaru ganībās, bet pa apakšu pāri skrien meža baloži vai, medījumu izlūkodams, zemu riņķī griežas melnais stārķis.

Mežs šalc augu dienu — sausā laikā viegli, apšu un bērzu lapām skurīnādamies, uz lietu kā sabozies, egļu pazarēs tumsdams. Bet, kad sāk gāzt, Jānis tur kā zem jumta, kamēr govīs lejā stāv, pūlītī saspiedušās, muguras pret vēju sagriezušās. Tagad Jāni vairs nebiedē arī tālākas ekskursijas biezoknī, meklējot šmaugākas liepiņas pātagām un izlūkojot, kur lazdām šoruden būs vairāk riekstu.

Brīnišķi klusi un dzidri meža līcī ir rasas mirdzošie rīti. Siko putnu čaloņu pārskan dzeguzes kūkošana, lielais sarkanraibais dzenis svarīgi kaļ sauso egles galotni, kur dziļi dziļi skan dzilnas stieptais spiedziens. Svētdienās pāri galiem atlīgo kaimiņu baznīcas zvans, meža ielokos, trīskārt atbalsodamies, nosprakst mežsarga vai kāda malu mednieka šāviens.

Pavisam klusu ir tikai vakaros, kad putni jau salīduši gulēt un saule met pēdējos sarkanos starus pār pļavu un ganībām. No upes kūp viegla migliņa, lēni izdzisdams, dūmo ugunskurs, pāri visam līcim izstiepdams baltu, liganu plīvuru. Kulīti plecos, lūka pātagu ar izraibotu kātu rokā Jānis staigā pa gludajiem, dienu sasīlušiem tilta grodiem, govīs stāv ceļa galā, kaklus sastiepušas, un gaida, kad māte mājās sāks skandināt kārtiņā pakārto lemesi.

Iekārta Mežciemā tomēr stingrāka nekā Ogļdegos. Tēvs negrib, ka Jānis ar savām sabristajām biksēm un mūžam dubļainām kājām bieži vazājas pa sētsvidu un līen kungiem acīs. Jau tā lielā kungu bijība šē vēl pieaugusi. Brokastlaikā viņš pa istabas gala logu allaž vēro, vai kungu mājai logi jau vaļā un kungs ar cienmāti uzcēlušies. Katra saruna ar kungu viņam ir notikums, ko kārtu kārtām pārstāstīt. Kleina kungs nav lepns, vispār labi ieredzēts, bet jaunā cienmāte, tā šņaukādāmās vien staigā un sarauj degunu, noplīsušu zemnieka cilvēku ceļā sastapdama. Jānim no viņiem visiem bail, tāpēc pats vairās pēc iespējas. Pat Late ar lielo degunu viņam liekas smalkāka, tāpēc ka dzīvo kungu mājā un bieži vien apsien baltu, stīvi stērķelētu priekšautu. Arī pārāk skaļi bļautīties pa ganiem Jānim aizliegts: kaut kur tuvumā perina medņu mātīte, un to viņš varot aizbiedēt.

Turpretī Mārtiņam nav nekādas lielas cieņas pret kungiem. Paspējis jau iedraudzēties ar tuvāko kaimiņu Zirkļu dēliem un laikam gan no tiem iemācījies to rupjo valodu par vāciešiem vispār un vīzdegunīgo cienmāti sevišķi. Viņas tēva tēvs tepat muižā pie vecā Kubļinska kalpojis par kučieri — skalu vācieši esot tie visuzpūtīgākie. Ar dzīvi šē Mežciemā Mārtiņš nav diez kā apmierināts, jo tālāk, jo biežāk viņš atrod kļūdas līgumā un visādas vainas darbā un sadzīvē. Tur vai šē, visur viņi tie izmantojamie, tie muļķi. Kas paši neprot aizstāvēties, tiem citi allaž mīs kāju uz kakla.

Par to viņš dabū ar karoti pa pieri. Tēvs kliedz pārskaities:

— Kas tev min? Neviens tev nemin! Bet, kad pašu velns dīda, tad nekas nav labi. Pa gaisu vien, pa gaisu vien iet tas prāts. Pats kāroja — nu jau atkal apnicis.

Mārtiņš kļuvis briesmīgs — Jānim sametas bail no tā skatiena, ko viņš uzmet tēvam. Pa roku galam aizsviež savu karoti kaktā, uzlec kājās un izskrien laukā, visi trīs logi notarkš, kad aizsit durvis.

Arī māte vairs nevar kumosu norīt.

— Valdies, valdies tu kaut cik! Iesvētīts taču jau un pieaudzis cilvēks, bet tu ar viņu vienmēr vēl kā ar bērnu.

Pamet galvu uz Jāņa pusi.

— Nava jau tā kā eče, puikam.

Kā tad — viņam jau var! Kad puika, tad tikai katrs, kas stiprāks un kam nav citur, kur dusmas izlaist... Arī Jānis noliek atpakaļ galdā tikko nogrieztu maizes riku. Acīm redzami, tēvs pats nožēlo savu pārsteidzību.

— Nu, ko viņš kaitina mani! Nekur nekas nav labi — tad šāda vaina, tad atkal tāda! Es kad jauns biju . . .

Svētdienās Mārīņa nu gandrīz nekad nav mājās, sadraudzējies ar Zirkļu četriem dēliem un tur vien dzīvo. Zirkļiem ir šautene, dzirdēts, ka tie slepeni ejot arī stirnu un briežu medībās kunga mežā. Visu dienu Zirkļos rīb šāvieni mērķī. Jānim sirds vien kut no šī vilinošā trokšņa. Reizēm Mārīņš paklejo līdzī arī pa tālākām kaimiņu mājām. Muldiņos Zirkļu dēliem divas dienestmeitas draudzenes, lielajos Siliņos arī pašam skolas biedrs Žanis, bagātajās Dzērvēs Miķelis un mūrnieks Virsnis. Sajūsmā Mārīņš stāsta par lielajiem dzimts un rentes saimniekiem, par viņu laukiem, mašīnām un vaļīgo dzīvi. Ikkatrās mājās ir meitas, dēliem visiem šautenes vai divstobru pistoles, svētdienām tur dzer alu un iet upē zvejot. Amatniekiem allaž nauda, tie pēcpusdienā staigā uz staciju iepirkties un brīdi pasēdēt Dābolkrogā. Kamašas visiem, dažam pat kabatas pulkstenis un uzkreklis, ko meitas sestdien sastērķelē un izgludina cietu.

Tā ir pavisam cita pasaule kā te Mežciemā. Mārīņš smagi nopūšas, klētiņā Jānim muguru atgriezdams.

— Nabaga dzīve, vairāk it nekas!

Īpatna pasaule pagastā ir arī šis Mežciems.

Kalnā garajā mājā ar trim skursteņiem un pieciem logiem dzīvo piecas dzimtas: Goba, Vabiņu Mārtiņš, Vabiņu Kārlis, Andersons ar tēvu un mazais Brencēns. Vecajā ērbegītī ar lieveni galā mežsargs Bergtālu Kārlis un lielais Brencēns. Palejā, pļavmalā, atsevišķā mājēlē Balbārds ar savu netīro sievu un sešiem bērniem. Tie ir mežkalpi — pagastā viņus saukā vienkārši par kalpiņiem, čūsku dūrējiem, susekļiem un vēl citās palamās. Katram tiem sava govjs, pārs aitu un cūku, savs sakņu dārza un pļavas gabals. Darbs viņiem mežā pie smalkšņu izciršanas, baļķu zāģēšanas un cirtumu apstādīšanas. Grāvjus mežā rok Zarēns, kam mājiņa pļavvidū aiz Lielārēm.

Mežciemnieki ir īpatnēja ļaužu atlase — pagasts viņus no laika gala vērtējis kā tādus sīkmaņus bez īsta pamata. Mežā viņiem maksā dienas algu, tāpēc tiek turēti par īstiem slaistiem un sliņķiem. Septiņām ģimenēm cieši blakus izveidojies īpašs dzīves veids un paražas. Satiek viņi puslīdz labi, it sevišķi vīrieši uz ārieni turas kopā, cits citu nekad nepamet likstā. Protams, kur tik daudz sieviešu un bērnu, reizēm izceļas arī kņada, tad viss mežs skan. Reizēm pat mežkungam jāiejaucas par šķirējtiesnesi, bet tas tomēr gadās visai reti: kalpiņi tura par goda lietu visas ķildas izšķirt paši.

Vecajam Robežniekam tā ir dzērāju un bezdievju banda, nekādos tuvākos sakaros viņš ar to neielaižas. Bieži vien arī Mārtiņu sunijis, bet tas tur tikpat kā uzburts. Svētdienas rītos tikai paskaties — baltie mati vien nokust pār kalnu.

Sētsvidū jau salasījusies visa tā banda baltos kreklos, basām kājām un plikām galvām. Cits sēd uz sliekšņa, cits uz velējamā sola, cits tāpat zālītē, muguru pret kārti atspiedis. Lielais Brencēns attālāk uz sētas, nikni atgaiņā savus puikas, kas arī lien klāt. Goba ar Balbārdi tie tuvākie draugi, mežā pie zāga vienā pāri, tagad sabāž pīpes no viena tabakmaka. Vabiņu Kārlis smalkāki grieztu tabaku ietin plānā papīra cigaretē un tad iesprauž slaidā niedres iemutē. Lielais Brencēns savu māzeri ar nodrupušo kātu tur saujā samiegtu, bet mazais un Vabiņu Mārtiņš nemaz nepīpo.

Tas gudrākais, lielākais runātājs un autoritāte ir Vabiņu Kārlis. Cigareti viņš tur mutes kaktā iemiegtu un runā, apvelto augšlūpu papakšķinā-dams. Lasa dažādas grāmatas un abonē «Mājas Viesi», saprot un zin izskaidrot visas lietas šajā un svešās zemēs, pat Amerikā un Āfrikā. Runā viņš, smalkākus vārdus meklēdams, teikumus jauki izveidodams un ar

patiku pats savā valodā klausīdamies. Par lielām lietām ar viņu tikai reti kad strīdas, tikai Mārtiņam viņš reizēm apvaicājas, vai tas arī piekrīt. Zināms, Mārtiņš piekrīt vienmēr.

Nekādu baznīcas laiku šī kalpiņu tauta neatzīst. Nekādas cieņas pret kungiem un bagātajiem saimniekiem viņiem nava. Par mežkungu Kleinu neviens sliktu vārdu nesaka, bet toties vairāk dabū vīzdegunīgā cienmāte un muižkungs Brensons, kas pārzina tās Zommerfeldas celšanu un nu sāk savu degunu bāzt arī Mežciema darīšanās. Otru muižu Zigvarts-Kobiļinskis te grib ierīkot, sešdesmit slaucamām govīm tā jaunā kūts tiek celta. Tādi lieli, baltraibi lopi vien būšot, pa piecpadsmit stopu piena varot izslaukt.

Par tiem piecpadsmit stopiem gan dažs neticīgi nogroza galvu. Bet Vabiņu Kārlis, cigareti neizņēmis, slaidi izspļauj pa otru mutes kaktu.

— Tā ir ostfrīzu zorte. Zādzenē un Lielās muižas Zelmeram tās jau trešo gadu. Piecpadsmit stopi, bet totiesu plāns un krējuma maz.

Igaunim Brensonam tik drīz garām tikt nevar. Tas Kubļinskim te tos plānus taisa — īsts klaušu laiku vagars un izdzinējs. Kad tas te vairāk iepepināsies, dzīves nevienam vairs nebūs, dīrās kā citreiz tēvu tēvus. Visus muižas saimniekus mežgalē sviedīšot ārā, bet vietā īpašu rentnieku sugu, kam rente Zommerfeldas laukos jāatstrādā.

Goba paņirdz dzeltenos zobus zem noļukušajām dzeltenām ūsām uz Mārtiņa pusi.

— Tad tavam vecajam atkal būs robs. Viņš jau pie kungiem vien kāro.

Balbārds ir lāga vīrs, tikai allaž mīl vilkt citus uz zoba. Atbrauka no mutes savas tāpat kā Gobam noļukušās, tikai tumšākās ūsas, piemiegto acu kaktiņu sīkās krunkās paņirb viltīgs smīns.

— Ko tas tavs vecais vakarvakarā atkal tur papuvē tā ālējās? Un kas tie bij par tādiem blikšiem, ka mēs Kucsiliņā varējām dzirdēt?

Dzirdējis viņš nekā nav, bet katrā ziņā sievas atkal izstāstījušas — lejā pat nokāsēties nevar, ka viņas te neausītos. Vabiņu Kārlis nogroza galvu.

— Lempis tu esi, Mārtiņ. Puisis kā lāva un tad vēl ļaujies vecim tā pluināt.

Lielais Brencēns ar pasarkano bārdu pavalba baltas acis uz to pusi, kur aiz kaņepju stūra atkal slaistās puiku pinkainās, rudās galvas.

— Slānīt tikai viņus visus! Tā ka āda lai lec gaisā — citādi neviens par cilvēku nav iztaisīts.

No mazā Brencēna reti kad vārdu dzird. Tikai balti zobi tagad paspīd aiz biezās, augšup saveltās bārdas. Mārtiņš ir tumši sasarcis, aizķerts tajā vissāpīgākajā vietā. Par to, ka tēvs viņu vēl vienmēr sit, zobojas še, zobojas Zirkļos — pat kaimiņu meitas viņu uzvelk. Kauns un dusmas viņā vārās kā ūdens aizvākotā katlā.

Par laimi kāds starpgadījums novērš kalpiņu uzmanību uz citu pusi. Četri Balbārža bērni drausmīgi nosmulētām mutēm, cits saskretušā kreklā tikko pāri ceļgaliem, cits tāpat pliku vēderu, nemanot uzrāpušies kalnā,

kā zvērēni glūn iztālēm. Lejā klie dz Balbārdiene, skaņu r ar mēli savādi novilkdama:

— Marrij, rrupuci, vai tu vedīsi tos bērņus lejā!

Kurš tur skuķis, kurš puika, to nevar atšķirt. Tas prāvākais sagra bj mazākos un rauj prom. Un tūliņ lejā dzirdami lieli blākši un pēc tam gaudošana, kas apklust, durvīm aizkrītot ciet. Balbārdiene labprāt nerāda savus bērņus svešiem.

Balbārdim, kā parasts, šķēres un garās ķemmes līdzī: viņš ir Mežciema frizieris un ar lielu patiku piekopj savu amatu. Mazo Brencēnu novācis no velējamā sola, novieto tur Robežnieku Mārtiņu.

— Bet aug gan tev tā kūla. Cik sen kā nogriezām — atkal jau līdz apkaklei.

Dzeltenās pinkas steigšus vien birst uz pleciem un ceļgaliem un no turienes zālē. Abi Vabiņi paņēmuši vijoles un uzstīgo. Tagad vairs nelīdz nekādi draudi un biedi: lielā Brencēna puikas jau atkal slaistās gar kaņepēm, bet no lejas šad un tad pašaujas kāda pinkaina galva. Vabiņu Kārlis spēlē pirmo balsi, stāvu, ar kāju takti līdz piesizdams. Mārtiņš tāpat uz sliekšņa, basu piedžīgā līdzī. Arī sievas baltās katūna jakās, gludi sukātiem matiem, garām iedamas, apstājas vai iznāk durvīs paklausīties mūziku. Maršs, polka, reinlenders, valsis... Valsim atskano t, viņas savīsta rokas priekšautā un sērīgas acis vērs tālē, it kā mēģinādamas saskatīt tur savu pašu jaunās dienas.

Balbārds friziera darbu sen nobeidzis, pa otram lāgam uznāk kalnā. Tagad zābaki kājā, balts lakatiņš ap kaklu, cepure galvā. Tāpat uzcirties, Goba nāk no savas istabas, mierinādamas sievu, kas neparko negrib laist:

— Pēc tabakas un spičkīem — nevienas pakiņas vairs nav.

Lielais Brencēns jau gaida uz ceļa — cepure arī viņam galvā un lakats ap kaklu, bet kājas tāpat basas. Vabiņu Mārtiņš tikai paretām iet uz staciju un krogu, mazo Brencēnu tur vilkšus neaizvilks. Jaunais Andersons paņem Mārtiņu zem rokas.

— Nu, kas ir, jaunekli? Nāksi līdzī?

Mārtiņš atrunājas ar basām kājām un pliko galvu. Vecais Andersons nurd, durvīs stāvēdamas:

— Neliksi puikam mieru! Skolotājs atradies.

Jaunais atrūc mazcienīgi:

— Ko tu zini!

Tā viņi allaž sarūcas, bet vispār satiek labi un dzīvo pārtikuši. Vecā Andersoniete klie dz pakaļ:

— Silķes! Neaizmirsti: divas mārciņas! Tikai neņem no tām lielajām, tās ir par daudz mīkstas.

— Vai nu es nezīnu pats!

Aizlīgo visi četri rindā šķērsu ceļam. Atpakaļ viņi parasti nāk izklaidus: sasaukdamies, dziedādami — tad ceļmalas apdzīvotāji klausās un pamet ar galvu:

— Čūsķu dūrēji nāk mājās.

Un visu nedēļu runās, kur kurais no tiem pakritis — pie Lauciņu bērziem, grantskalnos vai Vecvagaru mālu bedres kārklos. Bieži vien agrie gājēji pirmsdienas rītos paceļ kādu pamestu cepuri, siļķu sainīti, Bakuna vai brāļu Popovu tabakas mārciņu. Tādi Mežciema kalpiņi nu reiz ir, ne sievas, ne mātes, ne pats velns viņus nevar labot.

Robežnieku Mārtiņš sadrūvējies velkas lejup, allaž atskatīdamies, kur tās četras galvas pamazām noslīd lejā šaipus Lielārēm. Sirds viņam rūgta smaguma pilna. Kājas basas, galva plika, desmit kapeiku nav kabatā — pudeli alus viņš ar tiem citiem nevar iedzert, uz savu galvu līdz stacijai nedrīkst aiziet.

No meža nāk Bergtālu Kārlis, sīki krunkotos zābaciņus švītīgi pa zālīti vilkdams, šauteni nevīžīgi plecā uzmetis, zaļloka cepuri mazliet uz vienas auss. Tikai divus gadus vecāks par Mārtiņu, bet uzpūtīgs bez mēra.

— Klausies, Mārtiņ, kas tur aiz Salas pļavas atkal lūkus plēsis?

Lūkus plēst, ogas lasīt un riekstot Zigvarta-Kobiļinska mežos svešiem aizliegts — jaunajā mežā aiz Salas pļavas arī Robežniekiem. Bet taisni tur tās labākās liepas, bez tam aizliegums vilina pats par sevi. Mārtiņš tomēr šodien gatavs katram lēkt acīs.

— Vai es zinu, kas plēsis! Es neesmu mežsargs, man nav jāzin.

Mežsargs noskaistas.

— Ak tev nav jāzin! Ja es vēl vienu reizi atradīšu baltus liepkaulus, tūliņ sacīšu mežkungam.

Mārtiņš neklausās vairāk, gar kalpiņu dārziem pa pļavmalu dodas taisni uz Zirkļiem. Govis jau sen sadzītas mājās, zirgi, ar dunduriem kaudamies, kārstās pār izlaižamā cauruma kārtīm. Mārtiņš spītīgi iecērt zodu: lai padzirda reiz vecais pats, lielskungs kāds atradies! Tas puika ar' tā kā tā visu dienviņu tāpat vien dauzās apkārt.

Tovakar Jānis nemaz nedzird, kad īsti Mārtiņš pārnāk mājās. Pirmsdien tēvs ir pārskaities, no paša rīta nerunā ne vārdu. Kungu kūts izmēzta līdz pusei, zirgi kaujas ar dunduriem un smagi staipās pa dangu aiz durvīm. Tēvs savu bēro pātago un dīda bez žēlastības, bet, kad Mārtiņš uzšauj pelēcim, viņš pavērš dūsmīgas acis, tomēr novaldās vēl un nesaka nekā. Mārtiņš mana labi, ka lasās vien, bet izliekas vienaldzīgs un nevainīgs. Tukšā atpakaļ brauc, kājās stāvēdams, tišām vēl uzsvelpj kādu meldiju, lai gan dziedāšana patlaban it nepavisam nav prātā. Pasmīn sevī, kad tēvs kūts otrā galā met dakšas ar tādu sparū, ka puse cēluma pārveļas ratiem pāri.

Tā tas krājas līdz pusdienai. Abi strādā šņākdami, viens otru slepus uzmanīdami un labi nojauzdami, ka kaut kādam atrisinājumam jānāk.

Pa mēslu vedamām dienām govīm ierīkots laidars turpat kūtsgalā. Kungu Late jau slauc savējās baltā, emaljētā spainī. Robežniece patlaban nāk ar slauceni, Jānis pie siles apmazgā sabristās kājas. Tēvs savu bēro jau nojūdzis, kad ie brauc Mārtiņš un, no ratiem izlēcis, paskatās uz savām kājām, kas līdz pat uzlocītām biksēm vircu notašķītas.

— Tu neaizskrien nekurl! Aizvedīsi pelēci aplokā, kamēr es ar' drusku noraušu savus stilbus. Ar tiem mēsliem cilvēks paliek pēc beidzamā lopa.

Bēris dižodamies trāpījis ar galvu tēvam taisni pa zodu. Salocītie groži tik sāpīgi ķer slapjās paslēpenes, ka zirgs palecas iestēdāties.

— Nelabais tevi dīda, maitas lops! Nekāda gala vairs ar tādu!

Mārtiņš atraisījis somstavu un nu noņem loku. Laikam pirmo reizi mūžā aizmirsis iepriekš atsiet sedulkas siksnu — ilksis nenokrit tarkšēdamas, kā vajadzētu, bet paliek siksnā karājamies.

Robežnieks ir pietvīcis, lūpas cieši sakniebtas, acis draudoši spulgo. Zirgu pametis, salocītos grožus sauja sažņaudzis, muguru kūkumā saliecis, lēnām nāk klāt un klusi velk caur zobiem:

— Zirgu nojūgt vairs nemācēs... Kājas viņš te balinās — lielskungs atradies... Naktīm sāks pa meitām vazāties...

Jānis sastingst, pie siles kājas stilbu abām plaukstām aptvēris. Māte slauceni rokā stāv pie laidara cauruma. Bet, kad tēvs jau atvelk roku ar grožiem, notiek kas negaidīts un neticams. Mārtiņš atkāpjas soli un atvēzē smago vīksnas loku pār galvu.

— Pamēģini tik'!

Tēvam acis papplešas, arī viņš it kā sastingst. Veselu galvu garāks par viņu, Mārtiņš izskatās briesmīgs — seja izvērsta tā, ka pazīt nevar. Tagad pasper soli vēl tuvāk.

— Nu, pamēģini!

Un, acumirkli vēl pavilcinājies, tēvs piepeši sagumst vēl vairāk, tad apgriežas un nosviež grožus mēslainos ratos. Brīdi vēlāk lokš noklaudz, pret riteni atsizdamies, notarkš ilksis, sakas un sedulka noveļas zālītē. Mārtiņš nodzenā mušas pelēcim no muguras.

— Tiš, nezvēri! Taisni dzīvu ēd kopā!

Tad pasviež Jānim pavadu.

— Še, padzirdi un sapin aplokā! Es nomazgāšu kājas.

Un, pagāzis mātes toverīti pie akas, apšlaksta abas kājas, norīvē ar ceļmallapu kušķi, gāž ūdeni vēl un vēl, kamēr stilbi tiek balti.

Kad tēvs ienāk istabā, Mārtiņš jau viens pats sēd pie bļodas. Bramanīgi stāsta Jānim par vakarvakara gaitām. Bumbu Zirkļos situši, mērķi šāvuši, Salas pļavas atvarā upē peldējušies. Dziļš tur esot, pāri padusēm — Jāņa dambī tikai tāda peļķe, kur govīm pabradāt.

Izaicinošus skatus nenovērs no tēva, tūliņ gatavs pielēkt kājās un aizstāvēties. Pēc tā, kas pirmiņ tur kūts priekšā, tagad vairs piekāpšanās nav. Tēvam putra laistās no karotes, mute nemaz negrib plesties vaļā.

Mārtiņš nomet karoti un ceļas.

— Es tagad iešu klētī. Tu neplunčājies ilgi pa upi — divos pacel. Līdz vakaram tā vācieša kūts būtu jāizmēž.

Māte sēd, dziļi elsodama, nedrīkstēdama acis pacelt augšām. Riku nenogriezis, tēvs atgrūž mīkstās maizes kukuli ar atlēkušos augšējo garozu.

— Atkal pārcepta! Kas tādu pekņu var ēst?

Māte apzinās vainīga, taisnojas bailīgi:

— Man tā krāsns vēl sveša, nemaz nezin, kā kurt. Ar lapu malku jau nekad nepadodas. Un tad tie Ogļdegu lācauzainie milti...

— Cietāk samīcīt vajag un remdenā ūdenī. Roku nemaz vairs nav? Balbārdieni vajadzēs palūgt par meistarū.

Tad pamana Jāni, kas jau aizšļūcis līdz durvīm.

— Nekur apkārt nedauzīties! Pagrabaugšā — un gulēt, kamēr māte cels. No rītiem ar kruķi nevar dabūt no gultas laukā.

Tas ir vesels apvērsums Robežnieku dzimtā. Vecie pamati sagrīloti, pavērusies draudoša plaisa, kas šķir vecos un jaunos, kādu laiku liekas pat, ka visa dzīve sairs drupatās.

Par to runā Mežciemā un vēl tālāk. Vecie nogroza galvas, šajā notikumā jauzdami ļaunu draudu visai pierastai kārtībai. Jaunie pilnīgi Mārtiņa pusē, saslavē tā, ka viņš sāk apzināties par īstu varoni. Veselu nedēļu staigā kā kautiņā uzvarējis gailis, tišām jaunu sadursmi provocēdams, — ceļas un mājās nāk, kad pašam iepatīkas, dara visu, tēvam padomu neprasīdams, pēc sava prāta pārļabodams to, ko tas pastrādājis. Pat papirosu pakiņa viņam atradusies kabatā, šad un tad viņš uzpīpo, labi zinādams, ka mežkungs pīpotājus cieš nelabprāt.

Robežnieks turas sakostiem zobiem. Ne ar vārdu nevienam nesūdzas, pat no ārienes nav manāms, ko viņš sevī pārdzīvo un cieš. Ļaunumam pasaulē jābūt, un tāpēc katram sava nasta jāpanes. Māte staigā kā notriekta, dienām no viņas vārdu nedzird. Bet par to Jānis jo biežāk dabū izbaudīt to, kas tēvam slepeni sakrājies uz sirds.

Bet pamazām nostiprinās arī jaunās attiecības, un Robežnieki sāk pierast pie tām. Darbs un visa dzīves gaita viņus nešķirami sien cieši kopā, personīgas pretišķības un nepatiku pakļauj ikdienas nemanāmais valdonīgais ritums.

Ar kalpiņiem Mārtiņš nu saietas kā pilntiesīgs pieaudzis cilvēks. Zirkļu dēli viņu sāk uzskatīt it kā par savējo. Zirkļos viņš pavada katru brīvu brīdi, piedalīdamies viņu interesēs un plānos. Tā izrodas arī lielās zvejas projekts.

Zirkļiem mājās ir dukurs, ar to viņi šad un tad iziet pabradāt dziļākos upes atvaros un bedrēs. Zin pat stāstīt par tādu gājienu uz Lobas izteku pie ezera, kur tajā lielajā plašumā un niedrājos gan vajadzīgas kakažas, tāpēc ar dukuru nekas liels nav ķeries. Bet pašu upē šogad vajag būt zivīm: pavasarī ledus Daugavā ir sasprīdies, atbots bijis pāri dzirnavu slūžām, un tad viņas parasti sanāk līdz pat augšai.

Lielā zveja nodomāta sestdienas naktī, tā ka svētdienā atkal var izgulēties. Jānogaida, kamēr pilnīgi satumst, jo pļavas vēl nepļautas, un kas gan labprāt ļaus, ka tās tišā prātā izbradā. Tās visvecākās bikses uzvilkuši, vīzes apāvuši, Mārtiņš ar Jāni sēd uz klēts sliedīšņā un gaida, kad Zirkļu dēli dos norunāto zīmi. Jānim svilst aiz nepacietības, bet jāvaldās tomēr, jo viņam te nav nekāda līdzī runāšana.

Mežs jau satumsis kā melna siena, kad beidzot atskan divi īsi svilpieni

un trešais garāks. Zirkļu Andrejam, kā tam vecākajam un lielākam meistaram, dukura kāts pār plecu, bet pats tikls prasmīgi satīts ap stīpas loku galā. Edžam un Pēterim tādas pašas šmaugas dzenājamās rungas rokās kā Mārtiņam. Jānis šajā svarīgajā darbā pats tas glupjākais, tāpēc viņam tikai zivju pievācamā kule kaklā.

Andrejs pa priekšu, tie citi rindā pakaļ — tā viņi ilgi brien pa krūmainajām kalpiņu un Zommerfeldas pļavām augšup. Nakts skaidra un klusa, vismazākais troksnītis tālu dzirdams, tāpēc sarunājas klusinātā pusbalsī, uzmanīdamies, lai arī garais grīslis līcos stipri nešvīkstētu pa kājām. Zāle rasas pilna, stilbi drīz vien slapji līdz ceļgaliem, bet gaidāmās zvejas sajūsma pārmāc nepatīkamo dzestruma sajūtu. Pār upes gultni jau izlīkumojusies viegla migliņa, gājēju augumi tajā ienirst līdz padusēm. Viņā pusē līdzi stiepjas melna, robaina meža siena; nav saskatāms, kur tā pievirzās tuvāk upei, kur vairāk attālinās. Nelabi iebrēcas pūce un, spārniem blaukšīnādama, aizlaižas. Aiz ganību krūmiem, uzkalnī, bijušo Jaunrandanu laukā, steidzīgi tarkš grieze.

Andrejs pagaida pakaļpalicējus un pārmet dukuru uz otra pleca.

— Ne velna mums šovakar nebūs: vislabāk viņas lien, kad drusku līst un kad vējš. Kā uz nelabo arī tik rāms. Jūs tikai neplunkšīnājieties par daudz ar tām rungām: Sumpurnis pa vakariem allaž ložņā apkārt.

Sumpurnis — tas ir muižkungs Brensons. Tā viņš vismiļāk lamā gājējus un tāpēc pats mantojis šo palamu.

Iepretim jau iznirusi Zommerfeldas jaunceļamās kūts melnā stalažaini spurotā celtne kā milzīgs lācis saslietām pinkām. Nakts krēslā zem miglas blāvi spīd plašā diķa līmenis. Vecais atvars paplašināts pieckārtīgi, dūņas izsmeltas un aizvestas laukā uz mālainajiem pauguriem. Lejas pusē betona dambis tikai sīku rāvas strūkliņu laiž pāri.

Andrejs nosviež dukuru un apsēstas grīslī, tā ka galva vien paliek redzama.

— Pagaidīsim. Man liekas, ka tur kalnā vēl staigā.

Un, kad viņi visi pieci pieliekušies vēro bijušo Mežeicānu māju melnumus labu gabalu no kūts milzeņa, tur patiešām dzirdama tā kā durvju virāšana. Un nu paspīd arī — laikam kāds, gulēt iedams, vēl uzpīpo.

Andrejs slaidā lokā izspļauj caur zobiem.

— Velna sumpurnis! Visu nakti viņš dzenā tos savus vergus.

Kad vēsums sāk drebināt un kalnā vairs nekāda dzīvības zīme nav manāma, viņš beidzot ceļas kājās.

— Nu, puikas, žīvail! Tā mēs te visu nakti nokūkosim.

Noelsdamies viņš pirmais brien dūņainajā diķī, kājas šļūceniski bīdīdams, lai ūdens neplunkš. Pēc kaut kāda pašam vien zināma aprēķina nolaiž dukuru dibenā ar stīpu pret tiltu. Norikodams parāda ar roku.

— Desmit soļu no tās puses, tālāk ne. Pie tilta ir bedre, tur zommerfeldieši zirgus peldina.

Edžs, Pēteris un Mārtiņš, kājām ūdeni dūņodami un rungām sirdīgi bakstīdami, liec pusloku uz dukura muti. Arī Andrejs notvēris kādu koku

un bada sānis, lai zivis nepašmauktu garām. Viss tas notiek uzmanīgi un klusiņām, zvejnieki ausās vien uz Mežeicānu pusi. Kad triju dzinēju rungās saduras kopā, Andrejs ar veiklu ķērienu izceļ dukura stīpu virs ūdens. Tad atskatās.

— Ei tu, lielais zvejniek! Ko tu tur kaltē stilbus? Brien klāt ar to kuli!

Līdz ceļgaliem Jānis iebridis, bet tālāk slapināties tā negribas. Ūdens liekas tik auksts, zobi sāk klabēt. Bet zvejošana paliek zvejošana, nekā tur nevar darīt. Noelsdamies viņš brien klāt un iegrimst līdz padusēm — tukšā kule izpletusies peld pa ūdens virsu.

Dzinēji pieklupuši palīgā. Edzs jau zem ūdens sataustījis dukura asti un priecīgs ziņo:

— Ir!

Patiesām, astē spurinās zivs. Pašu to svarīgāko Andrejs nevienam citam neuztic, ar meistara grābienu aiz žaunām izceļ no tikla režģiem pumārčiņas smagu līdaciņu un ielaiž Jāņa kulē.

— Un tagad — ar vienu roku galu ciet un nelaid vaļā, lai kauč uz galvas bedrē iekšā! Citādi tās zivis būs laukā un prom.

Viņš jau runā daudzskaitlī, it kā bagātīgs loms šonakt drošs. Bet, krustām šķērsām visu diķi izbradājuši, bez tā viena nabaga nekā vairāk nedabū. Nospļāvies Andrejs kāpj malā.

— Velns lai būtu parāvis! Veselu stundu te mīcāties, un tomēr nekā. Citādi nebūs: zommerfeldieši paši te vakarnakt zvejojuši. Ies uz stūra dobi.

Stūra dobe tā tāpēc, ka atrodas pie meža stūra, kuram pirmiņ panākuši garām. Četras reizes to pārdukurē, bet nekas neķeras. Zommerfelda jau patālu aiz muguras, tagad var runāt drošāk. Andrejs lādas noskaities:

— Maitas kakli tādi! Bet tikpat kā ar spaini izsmēluši. Ies tālāk!

Viņš nekāpj laukā no upes, dukura kātu plecam pārmetis, tā ka aste velkas pa ūdeni. Kalpiņu pļavās arī būtu neliela dobe, bet tā akmeņu pilna, bez tam gar krastmalu pašā dziļākajā vietā zaraina sieksta. Tomēr joka pēc arī tur pamēģinājuši, viņi vienā lomā izvelk divas nelielas līdaciņas. Tālāk velti liek visās dziļākās peļķēs, kur ūdens sniedz tikai līdz stīpai, izbada visas paceres un kājām nikni jauc dūņas augšā. Sabozušies izkāpj malā un iet līdz Jāņa ganību tiltam. Andrejs padraudē ar pirkstu.

— Nu, ja tu te nebūsi ieaudzējis, tad piesargi ādu!

Linu mērcamā atvarā par laimi patrāpās prāvāka līdaka. Zvejnieki mazliet atplaukst. Andrejs lietpratīgi pasvārsta rokā.

— Pusotras mārčiņas.

Mārčiņām tas liekas apšaubāmi, viņš groza galvu.

— Pusotras nebūs — labi, ja viena ar ceturdaļu.

Dukura meistars katru iebildumu saņem ļaunā.

— Ak tu labāk zini! Nu, tad še, ņem to kātu, redzēs, kas tur iznāks.

Abi brāļi stājas viņa pusē, un tā ar balsu vairākumu tiek nolemts, ka līdakai ir pavisam pusotras mārčiņas.

Jānim sirds straujāk pukst, kad iebrien viņa dambī. Vispirms uzliela priekšzīmīgu iztīrīšanu, kur agrāk aiz akmeņiem un siekstām nebijis iespējams piekļūt pacerēm. Vēl lielāks prieks un lepnums, kad te izvelk līdaku un pirmo raudu, smuki plakanu, baltām zvīņām un sarkanām, apaļām acīm. Tagad Jānis tur kules galu vēl ciešāk sažņaugtu un neatlaiž ne acumirkli. Slapjš līdz kaklam, reiz pat pakrīt un ar visu galvu pakļūst zem ūdens, tā ka cepure paliek virsū šūpodamās. Bet auksti nu vairs nav — kad tikai nekāpj malā un kustas bez apstāšanās.

Tālāk ganībās, pļavā un siena šķūnim garām līdz pat otram tiltam nekas vairs neķeras. Zirkļu dēli zobojas: Jānis te, caurām dienām plunčodamies, visas zivis aizbiedējis tālāk uz leju. Te, mežā, viņi var runāt skaļi un rungām šlakstināt pēc patikas. Meža ēnā ūdens izskatās melns kā darva, pats mazākais atvariņš liekas drausmīgi dziļš. Bet dukura stīpa neiegrimst pat līdz pusei, velti vien viņi te nobradājas.

Pie otrā tilta upe izblīdusi platā, dūņainā lāmā. Pirmajā lomā trāpās trīs līdaciņas, bet tālāk vairs neķeras nekas. Viņi nospriež, ka zivis sabēgušas grīslī pieaugušajos sēkļos un ka te jānāk vēlreiz, kad būs nopļauts. Līdz Salas pļavai meža smalksnis abās pusēs tik biezs, ka jābrien pa seklo, akmeņaino upi, pār siekstām klūpot, dukuru velkot pa noliekto ievu, lazdu un kārklu apakšu.

Bet par to Salas pļavas lielajā dobē pat Andrejam ūdens līdz padusēm. Jānim līdz pašām ausīm, bet viņš, arī citu nebrīdināts, tura kules galu ciet. Te ir vērts palocīties: katrā lomā pa vienai, pa divām līdakām. Un, kad izbaksta paceres zem melnalkšņu saknēm, tad dukura aste katreiz lieliem vēžiem pilna — Andrejs pukodamies krata tos upē atpakaļ, bet daža laba melna šķēre paliek auklā karājamies.

Labi ķeras arī Dzērvju lielajos atvaru mārkos. Tālāk līdz Muldiņu līcim Jānis savu kuli stiepj jau, pār plecu pārsviestu. Upe kļūst arvien akmeņaināka un seklāka, arvien vairāk vēžu pinas dukura astē, nekāda glābiņa no tiem vairs nav. Pēdējā posmā pie Kupčiem zvejnieki atkal rīkojas ļoti uzmanīgi un klusi, jo ābeļdārza sēta te ir gar pašu krastu, gaisma krietni paaususi, aiz mājām šad un tad ierejas suns. Šajā sēklī zivju tikpat kā nav, bet vēžu kā mākonis. Zirkļu Pēteris izvilcis arī savu kulīti, Andrejs atlasa lielākos eksemplārus un pievāc tos.

Saule patlaban lec, kad viņi aiz Kupču apšu pudura sadala lomu. Astondesmit līdakas un sešpadsmit raudas sadalītas divās vienādās čupīņās. Zirkļi gan bijuši trīs pret diviem Robežniekiem, arī dukurs un pats zvejas meistars viņu. Bet šoreiz tie ir piekāpīgi un novēlīgi, tikai tās lielākās patur sev, par to atkal vēžu Robežniekiem nodalīdami labu tiesu vairāk. Divdesmit mārciņas zivju katram — ar tādiem panākumiem var būt pilnīgi mierā. Pagalam noguruši, bet jautrā omā zvejnieki lielīdamies dodas mājup. Saule, labi jau pakāpusies, silda vareni, no slapjām drēbēm kūp plāna migliņa, kātā pār plecu augstu izceltais dukurs lepni gozējas ar savām baltajām auklām.

Mežkunga jaunajam lopbarības šķūnim turpat pie zirgaploka tikko kā ielikta grīda. Kamēr dābols vēl nav vests mājās, šī telpa arī lietderīgāk izlietojama. Zirkļu dēlu saskubināts, Mārtiņš saņem dūšu un izprasa Kleinam šķūni balles sarīkošanai. Kungs ir labs, pat dēļus atļauj izlietot soliem — tikai naglas vien lai nedzenot iekšā.

Balle ir liels notikums — ne vien Mežciemā pašā, bet visā apkārtnē par to runā veselu nedēļu jau iepriekš. Zirkļiem tā plašā paziņās, viņi uzņemas salūgt kaimiņu meitas un puisus. Pat lepnākos saimniekdēlus aicina, tikai nevar zināt, kurš no tiem nāks, kurš ne. Nava jau paši Zirkļi diez cik ievērojami, un ko tad nu vēl tāds pusgraudnieķeļa dēls, tāds Robežnieku Mārčs...

Svētdien no paša rīta mežkunga šķūnī kladz un rīb. Trīs Zirkļu dēli ir Mārtiņam talkā sēdekļus ierīkot un izmeijot, kā pienākas. Pusdienā lopus mājās sadzinis, arī Jānis iet talkā. Vecais Robežnieks atmetis ar roku visām tām blēņām un aizgājis kaut kur mežā. Mežkungs aizbraucis ciemā pie cienmātes radiem stacijā, balles rīkotāji var strādāt bez bēdas.

Protams, pirmie vakarā, jau ap sešiem, sāk lasīties kalpiņi tepat no augšmājas. Sievas tūliņ novietojas tajās labākajās vietās tuvāk pie muzikantu galdiņa, kur visu varēs redzēt un dzirdēt. Abiem Vabiņiem palīgā vēl skroderis Šics ar harmonikām, viņi izmēģinādami saspēlē, lai labāk skan, kad vēlāk nopietni raus vaļā. Zirkļu Andrejs sevi iecēlis kārtībnieka un danču priekšnieka amatā, asprātīga joka dēļ cepures lokam dzeltenu krūķļa mizas nodaru apsējis, staigā kā gailis, plātīdamies un ar sievām mēļodams. Kalpiņi pūlišos sastājuši šķūņa priekšā vai sēduši uz sētas. Goba jau šad un tad izceļ pudeli no iekškabatas, ievēl pats un palaiž arī draugiem riņķī. Pa vienam, pāros, pūlišos sāk ierasties attālākie viesi. Andrejs turas durvīs, visus, sevišķi meitas smalki apsvēcinādams un vadīdams iekšā. Mārtiņam darba vairs nekāda nav, tomēr viņš steigšus vien staigā no šķūņa uz istabu un atpakaļ, likdams visiem saprast, ka viņš te izcilā rīkotāja lomā. Šovakar viņam mātes zīda lakats ap kaklu un jaunās kamašas pirmo reizi kājā. Tās ir skaistas kamašas zemiem papēžiem un izcaurumotiem uzpurniem, tikai ievīksētas vēl isti nav un tāpēc nespīd tā kā Zirkļu Andrejam. Arī bikses nolāpītais Berčs nošuvījis par īsām — ja nolaiž zemāk, dibens neveikli šļūk laukā no svārkiem.

Kad Jānis vakarā sadzen lopus mājās, viss sētsvidus, šķūņa priekša un zirgaploka tuviene nīrb un mudž. Čala kā tirgū, muzikanti šķūnī patlaban rauj niknu maršu. Apstipoto cepuri pakausī atgrūdis, sarkans un nosvīdis, bet lepns Andrejs skrien garām uz istabu. Pamāj ar roku atpakaļ un nočukst:

— Šie atnākuši!

Šie — tas nozīmē Silamiķeļu Jorgis, Muldiņu Kārlis un Dzērvju Miķelis, ievērojamākie saimniekdēli visos mežgaliešos. Kad Jānis pēc desmit minūtēm iespraucas šķūnī, tie jau iekarojuši sev pienācīgu pirmo vietu sabiedrībā. Muldiņu Kārlis par to pašu maršu nolīcis muzikantiem

pusstopu, pats tāpat sadzer rindā ar tiem, pudeli ikreiz tā atsviezdams galdā, ka šalts izšļakst pa kaklu laukā. Tā tikai viņš prot — sievas un meitas lielā cieņā un izbrīnā skatās, kaklus sastiepušas. Silamiķeļu Jorgis ar Dzērvju Miķeli, rokām viens otra vidukli apvijuši, staigā apkārt pa klajo šķūni, meitas pazobodami, ar sievām ķircinādamies un dažādus jokus taisīdami. Silamiķeļu Jorgim ir garas, nošļukušas ūsas, tik plati zābakstulmi, ka aiz tiem viegli var iesēdināt mazu bērnu, un tā visnetīrākā mute visā pagastā. Viņa jokiem smejas tikai kalpu un graudnieku dēli, kas visādi nopūlas pieglaimoties slavenai personai, bet jaunākās meitas sarkst, dažā pat, ausis aizspiedusi, metas laukā. Silamiķeļu Jorgis pūtēju orķestrī spēlē lielo basu, kamēr Muldiņu Kārlis pārvalda altu. Dzērvju Miķelis nespēlē, bet par to viņa tēvs ar tām kleinajām kājām ir lielākais sīkstulis un bagātākais saimnieks. Izdzert Miķelis viens pats var vairāk nekā abi pārējie draugi kopā — pat šovakar ligojas tikko manāmi. Kautiņā ar daugaviešiem viņš nekad nepaliek pēdējais, bez tam Lejastiltiņu Līze ir viņam brūte. Sievas sačukstas: lai nu kas, bet tā vīzdegune gan nenākšot uz tik prastu balli.

Prastu balli... Aiz meijas aizrāvies, Jānis klausās un nevar saprast tādu valodu. Bērziņiem izspraudīto šķūni nemaz pazīt nevar. Smaršo samītās lapas, smaršo puķes, puīši tik bramanīgi braši, meitas visas tik smukas, ka kauns taisni virsū skatīties. Un muzikanti patlaban sāk spēlēt tik jauku un strauju polku, ka sirds lec no krūtīm laukā.

Acumirkli visa telpa pieplūst pilna riņķojošiem pāriem. Puīši klausīties piesit zābaku, meitām brunči plīvo pa gaisu, sievas pievelk kājas ciešāk zem sola un mēļo atkal, dejojotājus sīki novērodamas. Piepeši aizelsies iedrāžas Zirkļu Andrejs un, nekā nevērodams, laužas pūlim cauri pie muzikantiem.

— Maršu! Ma-āršu!

Polka notrūkst, pēc acumirkļa atskan tāds maršs, ka arī sēdētājiem kājas sāk cilāties taktī. Pūlis atplūdis uz abām pusēm, pa gatvi ienāk mežsargs Bergtālu Kārlis. Pirkti svārki mugurā, melna platmale galvā, zili puķots uzkreklis ar cilpiņā sasietu pušķainu auklu priekšā. Ienāk kā jau persona, kurai tikai paši pirmie šajā ballē var kaut cik turēt līdz. Visām meitām vēlīgas acis pagriežas uz viņu, sievas slaistās, lai labāk varētu redzēt.

Kājas Bergtālu Kārlim jau mazliet šķeterē, bet viņš prot valdīties. Taisnā virzienā dodas pie muzikantiem, izvelk konjaka pudeli, palūko un iebāž atpakaļ. Izvelk pusstopu no otras kabatas un uzsit galdā, tā ka noklakš pa visu šķūni. Tad, gūžās šūpodamies, kundziski visiem locekļiem mazliet ļodzīdamies, apgriežas un mikstu roku pastumj pāra tuvākajām meitām. Tās piesarkst aplaimotas un lepni atskatās, kur tās citas skaudīgi staipa kaklus.

Bet Bergtālu Kārlim tas tikai tā garāmejojot. Pamanījis Lefleru Minnu no Siliņiem patālāk, māsai blakus, iet turp un sirsnīgi sasveicinās. Sievas sačukstas smīnēdamas, meitas rezignētas atvirzās sāpus. Arī Jānis pa-

slējies kājās un skatās — arī viņš zin, ka Lefleru Minna šovasar Bergtālu Kārlim brūte un ka viņš ik pārnaktīm iet uz Silīņiem. Pagājušo vasaru viņam bij Skuju Elfrīda — tā tagad, lūpu uzmetusi, muguru pagriežusi, kaut ko dedzīgi stāsta Jāņa mātei.

Trīs pirmie mežgalieši ielenc mežsargu. Silamiķeļu Jorgis gāž viņam plaukstu uz pleca:

— E, tu, zaķu junkur! Ar meitām izciemies rītvakar klētiņā. Iesim drusku uzmet garu!

Muldiņu Kārlis ir apmetis mežsargam roku ap vidukli, tas velti mēģina atraisīties. Redzams, viņam, kā smalkākam cilvēkam, tāda prasta uz-mācība publikas priekšā ne visai patikama. Ar šiem trim plēguriem viņš patlaban laikam gan neielastos. Bet tad pienāk pats Spruka, orķestra kapelmeistars, kas pūš klarneti un kam mājas Daugavas krastā. Lielākais meitu mednieks pagastā, staigājis gar soliem, sasveicinādamies ar visām meitām un sievām un ar zilu zīda mutautiņu pliko galvaskausu nemitīgi slaucīdams. Pauris viņam tomēr spīd kā nolakots, šaurais, dzeltensprogai-nais matu kronītis gar apkakli slapjš norasojs. Kad pats Spruka aicina, tad arī Bergtālu Kārlis nekā nevar darīt. Visi pieci viņi rindā iet uz durvīm, Silamiķeļu Jorgim platie zābakstulmi plaukš, kopā sasizdamies.

Zirkļu Andrejs skriedams met Jānim ar roku.

— Aizskrien atnes ūdeni! Šics tā nevar dzert, viņam vienmēr vajag ūdens malku virsū.

Muzikanti ballē ir tas svarīgākais, tiem nekas nedrīkst trūkt. Jānis aizskrien un atnes ūdeni. Bet no stopiņa Šics nedzer, jāskrien vēlreiz un jāmeklē glāze. Sētsvidus un zirgaploka tuviene ņudz vien, šķūnī tik biezs, ka cauri nevar izspraukties. Vabiņu Kārlis patlaban svinīgi iesmērē lociņu ar kalpijonu. Kamēr vēl Šics iemet no pudeles un uzdzer ūdens malku virsū, Vabiņu Mārtiņš klanīdamies bāž mutē siļķes gabalu un baltmaizi, bet Andrejs šķūņa vidū izkliež:

— Dāmām priekšroka uz valsi! Lūdzu, jaunkundzes un kundzes!

Un žigli nosēstas pats starp Vabinieti un Silenieti, bet vairāk priekšā, lai tās viņu neaizslēptu.

Sijā jau uzkārts kunga apaļais lukturis ar stiepules stīpām apkārt. Muzikantiem uz galdiņa deg tasiņā ielipināta svece. Šķūņa vidū puslidz gaišs, bet sienmaži slīkst krēslā. Visa telpa sagriežas vienā virulī. Lielākā daļa valsi griež tikai uz vienu pusi, bet jaunais Andersons ar kungu Latu prot uz abām.

Zirkļu Edžs ar Pēteri tikai retumis pamanāmi pūlī — pašiem nezin kādas svarīgas darišanas. Jānis ir pamests gluži viens. Sērīgi viņš lien laukā pa vārtiem aplūkoties, kā tur iet.

Tumsā nekā skaidri vairs nevar saskatīt. Balbārža un lielā Brencēna bērni glūn gar stenderēm. Vecais Andersons ar citiem večiem apspriežas par lielajām galvasnaudām un Jaunvagara prāvām. Silīņu Žanis meitu pūlītī stāsta kādu joku, tās smejas locīdamās. Mārtiņš ar Dzērvju Virsni patlaban pārkāpj pār sētu un ielien rudzu grāvī — Virsnis kaut ko rūpīgi

pietur svārku iekšskabatā. Pirmie mežgalieši ar Spruku nometušies zem bērza tūliņ aiz aploka cauruma. Muldiņu Kārlis lielās, ka viņam te apnicis to zemi rušināt, iešot uz Rīgu, viņam tur dzelzceļu valdē vieta un divdesmit četri rubļi mēnesī. Bergtālu Kārļa te patlaban nav, bet turpat aiz alkšņu krūma pavīd tā kā Lefleru Minnas zilā blūze, tur dzirdami čuksti un varbūt arī skūpsti. Bergtālu Kārlim no šādas publikas vispār nav daudz jākautrējas, un Minna, tā taču vienkārša kalpone.

Kad Jānis atgriežas šķūnī vēl sērīgāks kā aizgājis, ballinieki piedzīvo nepatīkamu traucējumu. Sprinģu Jorgis ir pārvedis kungus no stacijas mājās un ieradies šķūnī ārkārtīgi omulīgā jutoņā. Bet, kad muzikanti strupi atsakās pacienāt viņu no savas pudeles, viņš noskaistas kā uguns. Grābj noraut palagu ar visu uzkravu no galdiņa, bet Vabiņu Kārlis ar Šicu vēl laikā pieklūp noturēt. Svece gan nolūst tasiņā, apgāžas un nozdiest. Sprinģu Jorgis neganti lamājas, kad pūlis izbīda viņu ārā.

Bet, tikko muzikanti, par jaunu sastīgojuši, grib uzsākt polku-mazurku, Sprinģu Jorgis ielaužas atkal. Cepure viņam pakausi, dzeltenais zīda lakats tālu atšļucis, acis drausmīgi izvalbītas, rokā nezina kur paķerts vecs sakkoks. Aiz muguras kaujas gatavībā turas svainis — platgalvja Apse, pāra soļu attālāk tā aizdomīgi līdzī šļūc arī sarkanbārdainais lielais Brenčēns. Publika izbīlī atplūst gar sienām.

Sprinģu Jorgis kliedz, ieroci gaisā kratīdams:

— Kas tā te ir par tādu ļurbu būšanu manā šķūnī? Kas jūs te salaidis, gnīdas tādi!

Un platgalvja Apse piepalīdz, piedurknes atbraucīdams:

— Utes tādi!

Anna vaimanādama ķeras vīram pie elkoņa, bet viņš to atgrūž tenteriski.

— Nost! Neviens lai neķeras man klāt! Izjuks visi kā drabiņas!

Un Apse uzticīgi piebalso:

— Kā spaļi visil Kauliņus nesalasis!

Vabiņu Kārlis ir uzlēcis uz sola, vijoli aiz kakla par metamo sagrābis rokā. Šics, savu instrumentu klēpī turēdams, izmisis atskatās, vai nav vēl kas dziļāks par to stūri, kur viņš paglābies. Dejas priekšnieks kaut kur dibenā brēc nelabā balsī sieviešu galvām pāri:

— Sieniet viņus ciet, tos razbainiekus! Sieniet ciet un uz pristavu prom!

Bet tad pūlis ir jau attapies un sagrūst tiem razbainiekiem apkārt. Acumirkli tiklab Sprinģu Jorgis, kā platgalvja Apse ir apgriezti ar sejām pret vārtiem, aiz elkoņiem saturēti, neglābjami slīd uz to pusi. Abi viņi turas atspērušies un blāuj nelabi, bet pret tādu pārspēku pat tā stiprākā balss neko nepalīdz. Papriekš Apses platā galva izlingo pa vārtiem laukā un pa uzbraucamo tiltiņu lejā, tad kučieris tai pakaļ. Ar urrā un smieklīem uzvarētāji tos izvada, bet tad piepeši pietupstas. Pār galvām žvinkstēdams pārskrien likais sakkoks — lukturim cieši garām, klaudzēdams atsitas dibensienā un atlēkdamiēs trāpa Lefleru Karlīnei mugurā.

Karlīne iespiežas un pieķer roku belziena vietai, pūlis pārskaities grūst laukā, bet dzird tikai divējus soļus noklakstam uz meža pusi.

Sprinģu Jorga cepure guļ šķūņa vidū uz grīdas. Zirkļu Andrejs, nikns kā zvērs, ir pieklupis klāt, pagrābj to, ar lielu blikšķi nosviež atpakaļ un paceļ kāju samīt lupatās. Bet Anna pasteidzas paķert un noslēpt aiz muguras.

— Trakais! Neplēs tak drēbes kopā!

Gūstītāji pamazām sarodas atpakaļ. Muzikanti sāk polku-mazurku — sākumā rokas gan vēl nedrošas, bet pēc brīža jau atkal skan gluži labi. Pēc tā lielā skandāla dejo ar divkāršu dedzību, viss šķūnis mutuļo kā verdošs katls. Bergtālu Kārlis streipuļodams neganti rausta Lefleru Minnu. Jaunais Andersons savu Lati tā sviež riņķī, ka viņas baltie, mežganie apakšbrunči plīvo līdz ceļgaliem augšām. Andrejs ir piestājis kalpiņu sievām un lielās, kā viņš, Ropažu ceļos braukdams, reiz viens pats izsitis veselu krogu.

— Kā spaļi viņi birst, tie ropalnieki! Kur pagriežos — tur līdums! Kur eju, tur stiga!

Spruka ņemas pēc kārtas izdancināt visas meitas un sievas — tās gan smiedamās turas pretī, bet tomēr ļaujas. Vienu reizi riņķī, vairāk ne. Patlaban viņš saķēris Robežnieci — Jānis ar lielu izbrīnu skatās, ka arī viņa māte vēl tīri labi prot dejojot. Kad mūzika apraujas, Spruka uzsviež pusrubli galdā.

— Vēl vienu tūri!

Un turpina tālāk izdancināt pārējās. Un piepeši viena no tām sagrabj arī Jāni, izrauj šķūņa vidū un sāk griezt riņķī. Tā ir Kļaviņu Anna tepat no Zirkļiem. Jauniņa, smalka un šmauga, bet rezēdu pušķis pie raibās blūzes, un viņa pati smaršo tik jauki. Viņai ir gaiši, gludi nosukāti mati un laipnas, zilas acis, viņas slaidās rokas tura cieti, viņa spēcīgi griež riņķī un drošina, kad Jānis, pagalam samulsis, ķepurojas pretī, min viņai un citiem dejojājiem uz kājām. Vienu riņķi apkārt ticis, Jānis sāk samanīt, kā īsti te jārīkojas un ka tāda dejošana varbūt nemaz nav pavisam nepārspējama māksla. Kļaviņu Anna uzsmaida, tuvu klāt pieliekusies.

— Nu redzi, iet jau tīri labi! Tu tikai ciešāk ņem roku man apkārt.

Bet tajā pašā acumirkļi Zirkļu Andrejs saķer savu Annu un Jāni atgrūž nost.

— Sienāzi tāds, ko tu te ķersties ap lielām meitām! Vai neiesi gulēt!

Un kā negudrs aizjono pa šķūni, kāju piesizdams, ieaurodamies, Annu augstu riņķī sviezdams. Tā gan vēl iztālēm pamet Jānim ar galvu, bet ko tas viņam vairs līdz. Viņš ir puika, neviens te viņu neievēro, katrs var nerrot un grūstīt.

Asaras valdīdams, Jānis iet laukā. Plecs vēl glaimīgi silst, acu priekšā Kļaviņu Annas smaidošā seja. Jaunais Andersons ārā rāj savu veco un sūta uz mājām gulēt. Turpat redzama arī Late — abi tie klusiņām pazūd tumsā zem kļavām uz kungu mājas pusi. Spruka izvedis Vipuļa kalpa

Bērziņa jauno sievu, latgalieti, roku tai ap vidukli cieši aptvēris, virza uz aploku. Tā smiedamās mazliet tā kā pretojas, tomēr iet vien līdzi.

Vientulim pamestam, Jānim bezgala skumji, viņš sajūtas piekūsis un saguris. Ies, mazliet atgulsies klētī, tad saņems dūšu un tāpat kā lielie puīši paklanīsies Kļaviņu Annai. Lūdzu uz valsi... Un lidos ar to pa šķūni, tā ka neviens lai netiek klāt... Jā, taisni tā viņš izdarīs, tad arī viņam būs bijusi balle...

Pamostas viņš, mātes uzbuksnīts, arī snaudā visu laiku par to pus domājis, pus sapņojis. Žigli uzlec kājās un metas pa durvīm. Bet tur saule, liela un svelmīga, pār kalpiņu mājas jumtu iespīd samiegotajās acīs. Kēķī Anna paraudādama nikni rājas ar savu Jorgi. Late nāk no kūts sapincojusies, lakatu acīm pārvilkusi, pilno spaini smagi nesda. Šķūņa vārti vaļā, tur mētājas apgāztas meijas, papirosu gali un konfekšu papīriņi. Tēvs rūkdams apskata izbradātos rudzus aiz sētas. Mārtiņš, abus zirgus no aploka vezdams, apstājies un palīdz Muldiņu Kārlim uzslīet kājās mežsargu Bergtālu Kārli, kas pagalam saņurcīts un grīļojas kā aizlauztu mugurkaulu.

Nogulēta jaukā nakts ar viņas priekiem... Jānis dzen savus lopus gar mežmalu saguris, miegains un īgns blisina acis saulē. Nekas, it nekas nav no tādas balles — labāk viņas nemaz nebijis!

Pusotras nedēļas vēlāk Robežnieki piedzīvo divus smagus triecienus.

Jau sen viņi brīdināti, ka nepieraduši lopi nepanes to meža un purva zāli. Trīs govīs saslimst ar asinssērgu, divas reizes Jānis skrien uz aptieku pēc zālēm, bet māte, Mārtiņš un tēvs tās ar varu lej mutē slimajām. Divas pārcieš un atveseļojas, bet Piektaļa kļūst arvien vārgāka. Un vienu rītu tā resna uzpūsta guļ kūts priekšā beigta. Tēvs izvīlcis ragavas no rijas nojumes, Sprinģu Jorgis palīdz viņam tur ievēlēt nosprāgušo lopu. Māte vaimanā istabā un ne paskatīties nenāk laukā, bet Mārtiņš meža stūrī zem oša izracis bedri, uz lāpstas gurdi atspiedies, gaida vedēju.

Vēl Robežnieki nav atjēgušies no šīs briesmīgās nelaimes, kad uznāk otra, vēl lielāka. Jaunvagaram jau divas reizes tiesu pristavs braucis, bijušais pagastvecākais acīm redzami put laukā. Bet tad viņam pašam atrodas tik daudz parādnieku, ka pagasttiesai katru piektdienu darbs ar tiem.

Liecinieks viņam drošs — paša kalps Janauskis, tas itin visur klāt bijis un noliecina kā pēc grāmatas. Pirmajās lieldienās viņš sēdējis saimniekgalā un dzēris tēju, kad no Ogļdeģiem kalnā ieradies Robežnieks norēķināties. Piecpadsmīt rubļus rentes viņš Jaunvagaram palicis parādā. Nēlīdz Robežnieka dievošanās, ka samaksājis visu līdz pēdējai kapeikai, priekšsēdētājs Laksts, Jaunvagara sievas attālāks radinieks, tikai plecus parausta: viņam jāspriež pēc likuma, un nekā tur nevar darīt.

Izrādās, ka arī pagastam Robežnieks palicis parādā galvasnaudu par pagājušo un aizpagājušo gadu. To lielo galvasnaudu, deviņi rubļi gadā, kas jāmaksā par jaunās skolas būvi. Robežnieks nevar atcerēties, kad un kur īsti viņš aizpagājušā gadā iedevis saimniekam to naudu. Bet par

pagājušo gadu viņš zin skaidri: tas bijis Māras tirgus dienā Dābolkrogā, tas pats Janauskis arī to redzējis. Janauskis nekā nav redzējis, Jaunvargars rausta plecus: tāda muļķa tagad vairs neesot, kas dotu naudu un neprasītu kvīti pretī. Lakstam atkal atliek tikai turēties pie likuma.

Robežniece gaudo kā apsēsta, tad sāk nelabi lādēties. Robežnieks sēd pagalam salauzts, pat neuztraucas vairs par viņas nelabajiem vārdiem. Tad smagi noloka galvu, tomēr vēl kaut kādu atbalstu meklēdams:

— Tādi darbi nepaliek neatriebti. Viens ir, kas visu redz un neaizmirst. Izputēs visa tā manta, pelavas tur nepaliks pāri.

Mārtiņš jau pavēris durvis, balss viņam kā ierūsējusi no dusmām un uztraukuma:

— Un kas tev no tā, kad izputēs? Tu par to bagātāks kļūsi? Redz un neaizmirst... Kad pašam acis ciet un kad katrs var apšmaukt kā pēdējo muļķi! To es tev pasaku skaidri un gaiši: es te priekš tiem taviem radiem nestrādāšu! Pēdējā vasara!

Tomēr pāiet arī šīs nelaiemes, un Robežnieki dzīvo joprojām. Vasara pagādījusies sevišķi laba. Divdesmit vezumu dābola iznāk katrā pusē. Pļavu te tik daudz, ka mājās piebāž ar sienu visas malu malas, bez tam arī šķūnis aiz ganībām pilns līdz jumtam. Kalpiņam vajadzīgi zirgi dārzu apstrādāšanai un barības ievākšanai, par tiem viņi nāk atstrādāt. Kad septiņi spēka vīri, cits citu apdzīdami, klaigādami un lielīdamies stāj meža pļavā, tad līdz vakaram vesels klājiens ir zemē. Sakasīt un novākt sievas nāk palīgā, visi darbi rit ar tādu drūzmu un troksni, ka Jānis nepiespiests pa dienvidiem maisās barā līdzī.

Rudzi noauguši kā kārkli. Kuļammašina pašiem — Jānis vēl nav pārvarējis nejdzīgās bailes, tāpēc zirgu dzīšanu tumšajā ratu telpā labprāt uzņemas Mārtiņš, visu laiku tur slaistīdamies uz sēdamā maisa un svilpodams. Jānis velk no rijas karstos kūļus, tēvs laiž mašīnā, bet māte atdzen salmus no sietiem un atrauš smelti klona vidū. Agrāk par četriem nav jāceļas — līdz septiņiem rija izkulta un no jauna piesērta. Tumšajā nojumē smagos kūļus vilkt un pa logu bāzt iekšā nav viegla lieta, bet darbs ilgst tikai stundu, un Jānis to veic pietiekoši labi, galvenā kārtā baidīdamies Mārtiņa zobgalības. Mārtiņš padod kūļus, bet tēvs kā lietpratējs stata tos augšā uz ārdīm tā, ka karstums lai labi velk cauri. Kad Jānis dzen savus lopus ganībās, klonā jau klab tīrāmā mašīna, uz brīdi apklusdama tikai tad, kad atnāk mežkungs pasvārstīt resnos graudus sauja un pārrunāt par jauno sēju. Papuve jau gatava, bet pārāk agri iesēt nav nekāda aprēķina: rudens pēc visām zīmēm šogad liekas vēls, rudzi var sazelt tik biezi, ka ziemā zem sniega izpūs.

Atvarā pie tilta rūgdami mirkst lini, rāmā laikā viss ganību līcis pretīgas smakas pilns. Ūdenis lejpusē kļuvis gluži melns, govīs to vairs lāgā negrib dzert, šur tur grīšļa stumbros guļ līdaciņa, balto vēderu augšup pagriezusi. Atkalpošanu aizkavējušās kalpiņu sievas pļauj agrīno vasarāju. Dābola atāls līgo, biezi saziēdējis, vietām jau sagāzies veldē, bet pļaut to drīkst tikai tad, kad laiks noteikti pagriezīsies uz sauso pusi.

Patlaban līst jau trešo dienu. Ganību līcis meža spraugā no paša rīta bālganas miglas piegulis, visi dobumi žlakstoša ūdens pilni, upē līmenis manāmi pacēlies, Robežnieks bažīgi vēro, vai nesāks liniem pāri tecēt, — tad skaisto šķiedru vietā paliks tikai pakulas. Ceturtajā dienā lietūs apstās, bet debess bieži nomākusies, vēss austrumu vējš dzen smagus mākoņus pāri, ūdens upē ceļas vēl vienmēr. Lini gan vēl pacieti, bet jā-

velk vien laukā. Māte ar abām Vabinietēm rudzaitā klāj, tēvs ar Mārtiņu ved izmētāt, bet Jānim jāvelk malā.

Tas ir tas riebigākais darbs. Līdz krūtīm Jānis stāv melnā, smirdošā ūdenī un met krastā sagļotājušās saujas. Svārku piedurknes gan ar lūciņu cieši apsietas, bet tā lipīgā zampa tomēr lien garām un notek līdz pat padusēm. Lai lokās, kā grib, vēsi drebuļi tomēr lien pār muguru, un kājas dūņās kļūst stīvas. Visa āda piemirkst ar tādu smirdoņu, kas neiziet veselu nedēļu, nekāda mazgāšanās tur nelīdz. Govis lāgu lāgiem sanāk apkārt palūkoties, bet dusmīgas novēršas un sprauslodamas nopurina spalvainās ausis.

Pret vakaru vēl uznāk īss, spēcīgs lietus un rudzaitā nomazgā liniem visu gļotu. Pēc divām dienām tie jau spīd pelēkzīdaini, mežkungs apmierināts paloka galvu un prāto, ka droši vien iznākšot pirmā zorte. Ar Robežnieku darbiem viņš vispār apmierināts, tāpēc jau agrā rudenī dod tiem peļņu. Zigvarts-Kobiļinskis rīko jaunu ceļu piecpadsmīt verstis cauri mežam no Zommerfeldas līdz pat vecajai muižai. Katru pavaļas brīdī Robežnieki ved granti. Piecas kapeikas par vezumu — maksa niecīga, bet par to darbs cilvēkam un zirgam viegls. Ja tikai neuznāk agras salnas un mieži pagūst nogatavoties, Robežnieki cer līdz Mārtiņiem tikt vaļā no visiem parādiem.

Kļavas gar mežmalu jau arī bez salnām metas dzeltenas. Māte reizēm paņem Jāni līdzī brūklenēs. Sūnekļi labi tālu, gar pašām meža robežām — tāds ogošanas gājiens allaž aizņem labu pusdienu. Priežu sils rudenī tik kluss, ka Jānim vienam te būtu bail. Reti redzētie brūnie koku stumbri gludi un liekas tik augsti, ka galva reibst, kuplajā skuju cekulā skatoties. Ogas lasīdama, māte vēro, ka arī sēnes jau dīgst — tikai labs lietus vēl vajadzīgs, tad viņi varēs nākt šurp ar groziem.

Arī sēņot patīkami, tomēr, mātei līdzī klaiņodams, Jānis visvairāk lūko, kur tie labākie lazdu kalniņi un cirtumi. Lielajā mežā zem egļu pazarēm rieksti vēl pazaļi, bet klajākās vietās piebriest daudz ātrāk un viegli galdās laukā. Svētdienas pēcpusdienā tēvs izmaina Jāni ganos, un viņš tad dodas mežā, izkaulējis mātei prāvāku kuli riekstu vākumam. Tā viņš aizklīst verstīm tālu, lielajiem eglājiem steigā cauri iedams, lieplejas un ošu smalkšņus brizdams un vērodams stirnu pēdas gar muklainām grāvmalām. Meklē cirtumus ar jauno lazdu ataudzēm, kam galotnes šogad gluži ķekarainas lieliem čemuriem. Ko ar rokām nevar sniegt, viņš pieveic ar garu kāsi, kuli un visas kabatas piebāzdams pilnas.

Brīnišķi ir šie svētdienas novakari klusā, zeltoti saulainā krūmājā aiz lielā meža ieloka, gar kuru gaisā slienas gludās, pelēkās milzeņa apses un dzeltenēji kvēlo lapotņu platie vēdekļi. Kamēr rokas naigi čamda ūsainos čemurus lazdu zaros, domas aizlido nezin kādās tālēs, no kurām grūti attapt ceļu atpakaļ, kamēr saule noslīd aiz meža galiem un ēnains vēsums sāk vilkt pakulu biksēm cauri. Retām reizēm satraucē stirnu pāris, aizšalkdams pa krūmiem cieši garām. Vienreiz stipri pārbiedē

milzīga, tola, zilgansirma briežu mātes galva, spēji iznirdama no meža un tikpat ātri atkal pazudama.

Mežkunga ļaudīm atļauts ogot, riekstot un zināmos apvidos arī lūkus plēst. Svešiem mežā iet stingri aizliegts. Zigvarts-Kobiļinskis grāvo un tira savus mežus, izcirtumus apsēj eglēm un apstāda ozoliem — aizliegums esot vajadzīgs, lai neizmiņā šos jaunos sējumus un pīpotāji nepielaiž uguni jaunaudzēs sakulājušai sausai zālei. Pagasta apdzīvotāji tomēr domā, ka vainīga tikai vācieša nenovīdība, tāpēc aizliegumu spītīgi ignorē. Kamēr igaunis Brensons pārvalda Zommerfeldi, mežsargiem uzdots nesaudzīgi vajāt ogotājas un sēņotājas. Viņas lūko jau bez gaismas ielavīties mežā, bet tomēr Jānis bieži redz viņas noraudājušās, tukšiem, saļauztiem groziem pār ganību tiltu velkamies mājup.

Uz riekstotājiem svētdienās šad un tad sarīko īstas medības. Brensons saziņo abus jaunskungus, mežsargus Bergtālu Kārli, Ščerbaku un Janiku, bez tam arī kalpiņus mobilizē palīgā. Tie piedalās labprāt: ir sevišķs prieks dzenāt cilvēkus kā zaķus, par vienām tādām medībām pietiek nedēļām ko runāt. Gūstītāji ielenc veselus kvartālus un, ķēdē izrīkoti, Brensona personīgā vadībā klusiņām lien pa biezokņiem, vērīgi klausīdamies, vai kaut kur nešalc noliecama lazda, vai biedrs kur nesauc palīgā. Ar puikām viegli tikt galā, bet lielie puīši sīvi pretojas un sievietes bļauj tā, ka visa pasaule skan. Panākumi tādām medībām palaikam nav lieli, divas trīs riekstu kulītes, vairāk gūstītāji neiznes malā, pie tam dažkārt viens ir dabūjis zilu aci, otrs pārnāk ar saskrāpētu seju. Riekstotāji allaž informēti par sagaidāmo aplenkumu, tāpēc uzmanās. Vīzēm un pastalām kājās viegla skriešana, resnais, smagais Brensons, nelabi bļaudams, ātri aizkūst un pārskaities velti laiž skrošu lādiņu bēdzējam pakaļ biezoknī. Bet šāviens ir labs signāls pārējiem, tie izklīst pa krūmiem vai uzrāpjas biežās eglītēs, tā ka pat mežsarga suņi viņus nevar sadzīt. Kad mednieki aizskrien pāri otrā kvartālā, tie dzīvo mežā līdz vakaram un vēlāk lielās pa pusmaisam pārnesuši mājās. Bergtālu Kārlim ciešas aizdomas, ka Robežnieku Mārtiņš tas paziņotājs, viņš par to sūdzējies tiklab mežkungam, kā Brensonam. Tēvs ārkārtīgi pārskaišas un cik reižu strostē Mārtiņu:

— Tu, dieva nepieņemtais! tu ej uz vienu roku ar meža zaļiem.

Mārtiņš nesaka ne jā, ne nē, tikai parausta plecus.

— Zagt var to, kas stādīts un kopts. Nav vēl pieredzēts, ka lazdas mežā kāds sējis. Daba viņas audzē pati, nevienam nav nekāds zaudējums no tiem izlocītiem krūmiem. Vai tad labāk, ja rieksti izbirst zemē un putni viņus saknābā.

Tēvs sit dūri uz galda.

— Tā ir kunga manta, citam to nav brīv aizskart.

— Kungs domā, ka viņam vienam pieder mežs un zeme. Bet mūsu tēvu tēvi te bijuši sen pirms visiem tiem kungiem un vāciešiem.

— Ak tad tu būsi tas spriedējs un izdalītājs! Pasaules gudrinieks atceries! Es saku, paliec tu savā kaktā un pateicies, ka dod tev maizi paēst!

— Kungs man nedod nekā — es pats nopelnu savu bada garozu un

vēl pabaroju viņu. No kā šiem tie resnie vēderi? Lai pamēģina paši zemi art un mēslus vest, redzēs, kur tad tie tauki paliks.

— Piesargies, es saku! Izdzīs mūs no Mežciema, tad būs atkal jāiet pie tā paša Jaunvagara lūgties.

— Man nekur nav jāiet lūgties. Es neesmu nekāds nabags, par velti man neviens nekā nedod.

Nekāda panākuma tādiem strīdiem nav, šādās lietās viņi saprasties nevar. Jānis ar visu pārliecību ir Mārtiņa pusē, lai gan viņam jāatzīst, ka arī tēvam sava taisnība. Mežciemā viņiem patiešām neklājas slikti. Šoruden visi parādi būs nomaksāti, Mārtiņš savam pelēcim uztaisījis jaunu aizjūgu un apsūtījis koka daļas otriem dzelzsasu ratiem. Visu ziemu paredzama peļņa baļķu vešanā — Mārtiņš jau bieži ieminas par pirktas drēbes uzvalku un kabatas pulksteni, tikai tēvs ar māti pagaidām vēl sīvi pretojas tādai nevajadzīgai un grēcīgai lepnībai. Tūliņ pēc tā lielā naida Līna atņemta Jaunvagariem, kur pusotra gada gluži par velti nokalpojusi. Kleina cienmātei uzradies pirmais bērns, to viņa tagad auklē. Pēc pāra gadiem, kad te būs vajadzīga bonne, Līnai sola izgādāt vietu stacijā pie cienmātes vecākiem vai pašā muižā. Svētdienas dzīve tā ir, ne darbs. Katrā izdevīgā brīdī tēvs strostē un brīdina Līnu izkalpot pa prātam kungiem, no kuriem atkarājas visu viņu labklājība. Un to Mārtiņš ar savām palaidnībām viegli var izpostīt. Pat labsirdīgais, klusais mežkungs tēvam jau kaut ko uz to pusi minējis.

Jo tālāk uz rudens pusi, jo vairāk Mārtiņš palaižas. Cauras svētdienas pa Zirkļiem vien dzīvo, dažreiz pirmsdienas rītos tikai gaismā pārnāk mājās un dienviņū guļ kā nosists. Tēvs tad visu nedēļu ne vārda nerunā ar viņu, sadūdzis kā mākonis, bet māte staigā klusa, saraudātām acīm.

Tad nāk kāds gadījums, kas gandrīz visu Robežnieku dzīvi apvērs otrādi.

Vēl niknāk kā ogotājus un riekstotājus Zigvarts-Kobiļinskis apkaro malu medniekus. Viņa jaunajos mežos mājō milzums stirnu, pēdējā laikā savairojušies arī brieži. Jaunās pļavas kalniņos dzīvo āpši, bez tam ieaudzināti fazāni, kas tagad no muižas apkaimes izklīduši pa visiem plašajiem cirtumiem. Meža kustoņus lielskungs sargā kā savu aci pierē, tikai pāra reižu gadā sarīkodams lielas medības saviem ieaicinātiem viesiem. Par katra malu mednieka noķeršanu mežsargiem izsolīta balva, tāpēc, rudeni iestājoties, tie dienām un pat naktīm glūn pa mežiem.

Taisni kā par spīti šai bardzībai, malu medniecība ar katru gadu vēršas plašuinā. Zemniekiem nav nekādas cieņas pret visiem aizliegumiem un likumu, pēc viņu ačgārnās saprašanas meža un lauka kustoņi pieder visiem. Pagastā zināmi pārdrošnieki, kam medniecība galvenais blakus amats. Šautenes ir arī mežgaliešu saimniekdēliem, pa mežu bieži klaiņo Zirkļu Andrejs, Siliņu Žanis, Dzervju Miķelis un Silamiķeļu Jorgis. Taisni lielais risks un izmanība viņus vilina uz spītību un dažādām pārgalvībām. Cīņa ar mežsargiem tikusi par slavas un goda lietu. Par malu

mednieku varonību un veiklību ilgi runā visa apkārtnē, izmuļķotos ķērājus zobo krogā un ceļā sastaptus.

Medīšana sākas jau agrā pavasarī, kad slokas un rubeņi riesto arī pa saimniekataugu purvainām piemalēm. Laukirbēm, zaķiem un lapsām mednieki visu vasaru neatzīst nekādu taupišanas laiku. Taču galvenais, riskantākais un tāpēc kārdinošākais medījums ir stirnas lielajā mežā, — ja patrāpās briedis, arī tam negriež ceļu. Malu mednieki smalki zin visas kustoņu mīlākās mājvietas un allaž vien informēti, kurā pusē patlaban atrodas mežsargs, — lielskungs runājis, ka taisni šie nelieši meža laupītāji viņam matus pataisījuši sirmus. Cīņa ar tiem daudz bīstamāka nekā kaut kādu riekstotāju tvarstīšana. Labprātīgi tāds mednieks nekad rokā nedosies. Braslu vecākajam dēlam Zemīšu Jorgim atņemta šautene, mīrtiesā viņš ieradies garos mednieka zābakos, pusemēteli ar raga pogām un gaiļa spalvu pie platmales — divdesmit piecus rubļus gan dabūjis, bet par to vecais Stugonovs lēcis no galda augšā un triecis dūri uz galda, kamēr Brensons svīdis sarkans kā nokaitināts tītars. Vienam noķertam Ščerbaks ar šautenes resgali cīņā pārsitis galvu, otrs kaut kur muižas tuvumā dabūjis skrošu lādiņu ciskā. Naidis pret lielkunga dienderiem tik liels, ka bīstamākajiem medniekiem viņi nedrīkst taisni tuvoties, bet ierodas šāviena vietā tikai tad, kad tur atrodamas tikai vairs kustoņu iekšas asiņu peļķē. Nelieši bieži vien rīkojas pēc kopīga plāna. Kad mežsargs, šāvienus padzirdis, dodas turp, kaut kur sāņus norīb otrs un vēl tālāk trešais, tā ka ķērājs nesaprot vairs, kur tas īstais vainīgais meklējams. Un citreiz, kad viņš, labu versti pa stigām un biezokņiem skriedams, noķeris bēdzēju, izrādās, ka tam šautenes nemaz nav, ka tas visnevainīgākā kārtā ir ceļā pie kāda sava drauga aizmeža pagastā . . .

Uz visādām viltībām manīgi šie malu mednieki.

Zirkļu dēli tie vislabākie šāvēji pagastā, — protams, tas lielākais meistars ir Andrejs. Caurām svētdienām Zirkļos rīb šāvieni, viņi vingrinās mērķi šaušanā vienos caurumos saurbtās pirtiņas durvīs. Reizēm šauj arī lidojošu mērķi, pudeli vai vikses podiņu, un, ja pagadās kāds muļķis, kas laujas piemānīties un sviež cepuri gaisā, tad arī to salāpa skrandās. Andrejs lielās, ka viņš ar savu veco kazas kāju zvirbuli pa simts soļiem ņemot nost no zara.

Mārtiņš uz tiem Zirkļiem kā uzburts — arī viņam vecā cepure galvā tikpat kā siets. Tēvs viebjas katrreiz, kad tur atskan šāvieni, it kā kāda skrots viņu pašu trāpījusi vārīgā vietā.

— Rībina atkal kā uz pastardienu. Nezin kā acis neizsvilina cits citam.

Tad bezgala nikns pavēršas mātē.

— Tādu palaidni tu esi izaudzinājusi. Labu galu tas neņems, to es saku!

Māte klusē sakostiem zobiem — viņa jau visur tā vainīgā. Tagad, kad Mārtiņam vairs nedrīkst, katrs brāziens jāsaņem viņai; ja Jānis gadās pa rokai, arī tam tiek sava daļa. Māte pa šo laiku sažuvusi vēl vairāk, kļuvusi sīciņa, lēna un tramīga kā iebiedēts kustonis.

Kādu svētdienu tikko arī nepienāk tas nelabais gals. Rāmā rītā no meža pļavas tilta pusē atskan divi spalgi šāvieni. Pāra minūšu vēlāk gar Robežnieku istabu kā negudrs aizskrien Bergtālu Kārlis, pa ceļam ielādēdams patronas abos stobros. Āpšelis Kleinām kājām tipšina nopakaļ. Nelabā nojaukā Robežnieks noskatās pakaļ.

— Nu ir atkal velns palaists vaļā!

Un tad pasviežas pret māti.

— Dzi', ko tavs labais dēliņš nu atkal taisa! Uz katorgu, uz katorgu tā lieta iet!

Māte tikai saliek rokas un nopūšas, mežā skatīdamās, bet tur viss ir klusu, tikai mežsarga āpšelis pāra reižu negribīgi ierejas. Pēc brīža no kalna garām nāk Goba ar mazo Brencēnu, abi prāvām nūjām apbruņojušies, abi manāmi sapikuši. Goba spļaudās.

— Nelabais būtu parāvis visus tos oberģēģerus! Saimniekdēliņi vajājas, blēņas darīdami, tev, cilvēkam, ne svētdienas dienā neliek mieru. Un tad vēlāk tikai klausies — it kā mēs paši aiz savas gribas.

Ar malu medniekiem sanīsties nav nekāds joks. Un zināms jau: tepat pazīstami pašu cilvēki. Robežnieks kliedz pakaļ:

— Bet smalstīt tik' tādus, kamēr āda atlec no kauliem!

Goba atmet ar roku un iešļūc mežā.

Stundu vēlāk Mārtiņš nāk gar mežmalu no Zirkļu puses. Taisni tajā pašā brīdī no meža izvirzās Bergtālu Kārlis ar Ščerbaku, bet aiz tiem Goba un Brencēns uz bomjiem iznes briežu mātes iekšas un zilgansirmo galvu. Bergtālu Kārlis tūliņ brūk Mārtiņam virsū.

— Ahā! viens mums te jau ir! To tu pazīsti?

Mārtiņš ilgi un rūpīgi apskata.

— Liekas, tāda kā brieža galva.

— Tā liekas gan. Un kas viņu nošāva?

— Kā lai es to zinu? Es neesmu mežsargs.

Ščerbaks izlamājas krieviski, šauteni draudoši rokās svārstīdams. Bergtālu Kārlis pietvīcis no dusmām.

— Kad uzlaidīs ar pipku, tad tu zināsi gan. No kurienes tu patlaban nāc?

— Tas tev nav jāzin.

Bet patlaban pienāk arī uradņiks, tepat kaimiņos istā laikā gadījies. Mārtiņš kļūst tramīgāks, tagad jāatbild policijai un tāpat mežsargiem.

— Es nāku no Zirkļiem.

— Tā. Bet kāpēc kājas ar dubļiem?

— Viņiem jaunais zirgs bij pasprucis, un mēs to ķērām pa zemdegu.

Arī mežkungs Kleins pienācis īgns un uzbudināts. Brieža mātes nošaušana pašā Mežciema pievārtē arī viņu stipri kompromitē lielkunga acīs.

— Vai Andrejs Zirklis ir mājās?

— Kad es nācu šurp, viņi visi palika mājās.

Nezin kā paziņots, jāšus pieaulekšo pats Brensons. Krata pātagu pret Robežnieku.

— Tavs puika arī jau sāk staigāt laupītāja ceļus! Un tādi te vēl dzīvo pie paša mežkunga!

Robežnieks trīs vien pārbijies, parunāt viņš nespēj. Bergtālu Kārlis turpina pratināšanu.

— Vai Zirkļos šorīt arī šauts tika?

— Mēs šāvām mērķi — Andrejs vienu reizi, es otru.

Mežkungs pamāj Gobam ar Brencēnu.

— Jūs tepat mājās bijāt — vai dzirdējāt?

Tie nekā nav dzirdējuši — tikai tos divus šāvienus mežā. Mārtiņš turpina tiepties:

— Vai viņi dzirdējuši vai ne, to es nezinu, bet šaut mēs šāvām.

Bet Brensons pakrata pātagu viņam pār galvu.

— Sumpurni! Gan tu mums atzīsies!

Viss bars dodas uz Zirkļiem, Mārtiņam jāiet līdzī. Robežnieks atelšas, kā tikko galvu no ūdens izvilcis.

— Ak nelieši, nelieši! Kaut tik' tādus, kamēr iet rāpus!

Goba izdauza pīpi pret zābaku.

— Ko nu gaudo! Liela muiža tur: vai kunga vēderam vien brieža cepetis garšo.

Brencēns paņirdz zobus caur uzvelto bārdū.

— Vēders no tā nesāp vis.

Tad viņi atkal jūdzas iekšā savos bomjos un stiepj nesamo kalnā uz mežsarga māju.

Kad kungi sanāk Zirkļos, Edžs ar Pēteri ir dziļi aizrāvušies bumbas sišanā. Andrejs sēd uz pirts slietņā un palāpa jaunās vīzes. Kājas viņam basas kā tikko no baļļas izceltas, turpat uz durvīm uzmeti jaunie svārki. Brensons to visu novēro ar pratēja skatu.

— Kur tavi vecie svārki?

— Vakar čigānam. Tā noplīsuši, ka māte nemaz vairs negrib lāpīt.

— Un kājas kā nobalinātas. Bet Robežnieks saka, ka pa zemdegu zirgu ķēruši.

— Ūja, vai tad nu svētdienas dienā nobridies staigās! Ķērām un nomazgājām — visi. Edž un Pēteri, parādiet tās savas ķepas ar'!

Arī abiem puikām kājas spīd vien. Brensons atkal krata pātagu.

— Sumpurņi tādi! Rādi šurp to savu plinti.

Andrejs pamāj ar roku.

— Pēter, aizskrej uz istabu, atnes to kazas kāju!

Brensons izsvārsta šauteni, palūko vienā galā, palūko otrā, paož un dod arī uradņikam ost.

— Ar to šorīt ir šauts.

Andrejs ber kā no grāmatas:

— Divas reizes. Mēs šāvām mērķi — es ar vienu stobru, Mārtiņš ar otru.

Kungi nomana, ka nekas te neiznāks. Bergtālu Kārlis vēl uz labu laimi mēģina nojautāt Mārtiņam:

— Ar ko jums bij lādēts?

Andrejs ar acīm dod kaut kādu zīmi, bet Mārtiņš nesaprot un apjūk. Galu galā viņš tomēr noņurd:

— Vai es zinul! Andrejam bij jau pielādēts.

Andrejs tūliņ braši metas talkā.

— Ar renkuļiem, ar renkuļiem! Tepat durvīs caurumus vēl var redzēt.

Caurumu pirtiņas durvīs un sienā vairāk, nekā vajadzīgs. Kungi vēl izokškerē mājas, tad virzās prom, dūsmīgi atskatīdamies. Bergtālu Kārlis aiziedams piedraudē:

— Andrej Zirkli, gan es tevi vienreiz ķeršu, tad tu dabūsi par visām Četras mutes pavērtiem zobiem noņirgājas viņiem pakaļ. Mārtiņš palecas uz vienas kājas.

— Sila junkuri tādi!

Andrejs pasit knipi.

— Utu junkuril!

Bet, tikko ritu pusdienā sāk kūpēt Zirkļu skurstenis, no meža stūra turpu drāžas Bergtālu Kārlis ar Ščerbaku, bet no otrās puses tecīņiem nāk uradņiks. Vienīgais skrējiens — tieši pie rova vecmodīgajā skurstenī, katlu no kāša nost un izlej sētsvidū zālītē. Brieža gaļa tā nav, tas tūliņ redzams. Zirkļu māte atvēcinās abām rokām.

— Ūja, ūja, trakiel! Ko es tagad tai saimei došu pusdienā?

Kļaviņu Anna samet gaļas gabalus atpakaļ katlā.

— Tik tauka zupa bij.

Andrejs ar labpatiku paskaidro:

— Mūsu klibā aita. Paši būtu varējuši noprovēt — nu nekā.

Istabas pažobelē patiešām karājas gluži jēla aitas āda. Meklētājiem arī šoreiz jādodas prom gariem deguniem. Uradņiks sapīcis nosolās nekad vairs neklausīt tādiem, kas paši nezina, kur meklēt.

Bet pievakarē, kad Zirkļu Andrejs piekrāvis auzu vezumu un Edžs traušas zemē no tā, aiz pļavas uzkalnī parādās Siliņu Žanis un zīmīgi nosvelpjas. Tie abi atmāj rokām un smejas saskatīdamies. Edžs paskrien līdz robežai, no kuras redzams Robežnieku Mārtiņš sēklas dābollaukā lokāmies, un uzsvelpj arī tam.

Vakarā Mārtiņam jāiet uz Siliņiem aprunāties, kad īsti skroderis Berčs varēs pašūt Jānim jaunās bikses skolai. Jau pilnīgi tumšs, kad viņš klētiņā uzbuksnī Jāni augšā un kaut kādu muskuli ieogrūž tam sauajā.

— Še, ēd!

Tā ir svešāda, sausa gaļa, bet brīnum garšīga, sacepta taukos un sīpolos. Jānis pirkstus vien aplaiza.

— Kas tas tāds ir?

Mārtiņš tikai ņurd, tumsā bikses novilkdams:

— Ēd, kad tev dod, neprāšņā!

Toruden pagastā vai katru nedēļu kaut kur deg. Jaunvagariem nodeg siena šķūnis pie Ogļdeģu ganībām. Saimniece plēsusi matus un pati gribējusi lēkt ugunī iekšā, saimnieks vaimanājis, ka puse lopbarības pagalam un apdrošināšanas maksas tikko iznākšot par to ēku, nabags viņš esot pataisīts šoziem. Ļaudis gan runā, ka Janauskis viņam kaut ko divas nakts šķūrējis uz kūtsaugšas, bet galu galā — kas tur citam daļas. Kupčiem, pēdējo seru kaltējot, aizdegusies rija, labi, ka šogad ieprātojušies salmu kaudzes nokraut patālāk laukā, tā ka nojumes bijušas tukšas. Roviņu Zariņš gan nekādi nav varējis dabūt aitas no kūts laukā, tās visas sadegušas līdzī. Ļaunas mēles atkal melš, ka par daudz piedzirdījis to veco Ligeri, tas dulnā prātā aizmirsis, no kura gala īsti jāiekurina. Ja Zariņš pats tagad nedēļām braukājot pa krogiem un pusstopu katrreiz vēl uz mājām līdzī, tad tāpēc, ka pa naktīm tā šausmīgā aitu blēšana neļaujot viņam aizmigt.

Runā vēl par vairākiem sagaidāmiem ugunsgrēkiem. Robežnieks, naktī ar puikām uz riju iedams, dažreiz apstājas un, kaut kur tālumā lūkodamies, noņurd:

— Hm . . . vēl nespīd vis . . .

Jaunie rati ir gatavi un aizvesti klibajam Liepiņam Vīkuļos apkalt. Švehheimers meistars tikai zirgu kalšanā, lielākos darbus viss pagasts dod Liepiņam. Bet pie riepu uzvilšanas riteņiem viņam vajadzīgi palīgi, tāpēc tēvs ar Mārtiņu jau pēc brokastīm aizgājuši uz Vīkuļiem, bet Jānim jāaiznes turp pusdienas.

Lielais darbs jau pabeigts, un viņi varētu iet mājās, bet pusdienas nu reiz atnestas, var paēst arī tepat. Kad kalējiene paver istabas durvis un sauc vīru ēst, Robežnieks atjoko, ka meistaram patlaban dzelzs ugunī, pēc tā vairāk skādes nekā pēc viņas siļķes un kartupeļiem. Pie tam viņš pavēlk pusstopa kaklu no svārku kabatas un pamirkšķina kalējam. Atnācis arī Vipuļu Priede uzmetināt lielajam arklam lemesi — visa smēde skan no viņa lielības un stāstiem par šīs vasaras darbiem. Tad viņi visi četri sēd uz tikko apkalto riteņu čupas, pēc kārtas iedzer no pudeles un piekož maizes riku ar sīpolos saceptas gaļas šķēli virsū.

Priede stāsta par lielo dzeršanu viņa saimnieka rudzu apkūlās un Tiltēna jauno kuļamo dampi, kas šogad pirmo reizi bijis Vipuļos. Pēc viņa domām, nekāda zirgu kuļmašina tādām dampim nevarot turēt līdzī. Robežnieks par to šaubās: kur tā uz trim dienām lai sadabū kopā tos desmit cilvēkus? Arī kalējs neticīgi groza galvu: cik tās pašas kuļammašinas ne-

lūst — kur te atradīs kalēju, kas tādu dampi prot salāpīt? Jānis klausās ar vienu ausi, ziņkāri aplūkodams visas tās maigles, lūkšas, kniebavas un desmitējāda lieluma āmurus, kas te sakārti sienmalī aiz kārtiņas.

Piepeši valodas apklust un arī Jānis atskatās. Gar vaļējām durvīm ārā veļas balti dūmu mutuļi. Kāds garāmbraucējs pieturējies smēdes galā uz lielceļa un kaut ko kliez, sajukušas balsis dzirdamas arī patālāk tajā pusē, no kurienes nāk dūmi. Jānis pirmais metas laukā, viņam pakaļ Mārtiņš — pārējie ceļas nesteigdamies.

Dūmi nāk no Vikuļu dzīvojamās mājas jumta, pa tiem šaudās liesmu mēles, cauri augošai uguns dūkoņai knakst un spraukš.

Kalējs noslauka taukainās lūpas ar plaukstas virspusi, kur vēl mazliet saskatāms ādas bālganums.

— Aha! nu jau deg. Tikai vēja gan nav nekāda.

Robežnieks vēro gaisu.

— Nav gan, bet viņam pašam rodas savs vējš. Un tad tāds salmu jumts.

— Jumts gan, bet kad nonāks līdz griestiem, kur tā biezā smilkšu kārtā virsū.

Priede iebāž pēdējo kumosu mutē, apslauka pirkstus pie biksēm.

— Būtu jāiet palūkot, vai kādam nav palikušas mantas iekšā.

Kalējs atmet ar roku.

— Kādas šiem tur mantas! Vecās Spilvienes grabažas otrā pusē pa durvīm atpūzdamies var izmest.

Patlaban brakšēdamas sabrūk spāres. Dūmu un liesmu mutulim cauri izlobās skurstenis ar baltu, apdrupušu galu. Pār lauku no vienas un no otras puses nesteigdamies nāk kaimiņi. Arī tie no smēdes virzās tuvāk. Spāru galiem augšā sadegot un gar sienām zemē nobrūkot, dūmi sāk ap-
rauties, tikai plānas strūkliņas laižas lielceļam pāri.

Abi Mežteteru puisī vēro, sviklu dārzā iebriduši.

— Nekas, rokas var apsildīt.

— Nebūs nekā: griestiem cauri pie tiem baļķu prauliem netiks.

— Jā, kad cauruma nav, tad vējš nevelk iekšā.

Vecais Vikulis baltā kažociņā vazājas apkārt. Abi dēli vēl kaut ko velk no istabas un krauj sētsvidū. Pa Spilvienes izdauzīto logu kāds met laukā sakaltētas skalū pagales, viņa pati tās uzlasa lādēdamās un krauj tālāk nost. Sētsvida pusē mājai pieslietas divējas trepes, pa tām pakāpušies dzēsēji ar ūdens spaiņiem, skatās, kur varētu liet.

Pūlšos apkārt sastājuši, kaimiņi spriež, ka varbūt nodzisišot pats bez liešanas. Patiešām augšā uguns manāmi saplok, tikai zemē sabirušie pa-
gaļgali kūp sprakstēdami. Tad Roviņu Zariņš palecas uz trepēm un norauj zemē dzēsēju ar visu spaini.

— Tā nepieklūst klāt un nekā nevar apdzēst!

Un, uzskrējies augšā, sāk atlauzt griestiem caurumu vienā, tad otrā vietā.

Pa lielceļu no glāzšķūņa lēkšo klibais baltiņš. Kučieris garais Brem-

pelis, ratos vēl divi kolnisti un zaļa šļūtene. Atauļo kā traki, dūmiem cauri, pie akas mašīnu zemē un tūliņ pumpēt. Brempelis ar šļircenes galu pakāpj pa trepēm un sāk laist. Zariņš augšā kliegz:

— Vai akls esi? Kur tu gāz!

Pasniedzies izrauj glāzšķūņu brandmeistaram šļirceni un virza pats to. Ūdens strūkļa izliec slaidu likumu gaisā un līst pāri zemē kūpošā pagaļu sārtā. Pa to laiku uguns ir atradusi caurumu griestos un spraucas pa tiem. Nu sāk rūkt apakšā ap sijām un izkaltušām istabas sienām, pa izdauzītiem logiem laukā veļas melni dūmu mutuļi. Vipuļu Priede sa-
taurē plaukstu pie mutes un kliegz:

— Zariņ, trakais! Vai tu arī tur augšā gribi sadegt?

Patiešām spēcīgs liesmu mutulis, no istabas augšup šaudamies, apsvilina Zariņam ūsas un uzacis. Viņš sviežas apkārt, šļirceni no rokas neizlaidis. Ūdens strūkļa trāpa taisni sejā Brempelim, kas, galvu augšā pabāzis, visu laiku komandējis dzēsēju. Brandmeistars notenterē pa trepēm lejā, viņam pakaļ, viss plēnēm apbiris, nokāpj Zariņš un pasviež šļirceni nokusušiem pumpētājiem.

— Celiet to mašīnu ratos un brauciet mājās! Te to pats velns vairs nenodzēsīs.

Uguns ar melniem dūmiem gāžas laukā pa durvīm un visiem trijiem logu caurumiem. Griesti iegāžas brakšēdami, dzirksteļu vērpati augstu gaisā uzvīdami. Patlaban arī siena iekļaujas uz iekšieni, atsegdama skursteni līdz pat krāsniņ, kurā vēl saredzami melni pārogloti maizes kukuļi.

Zariņš sameklējis garu kārti un velk to šurp.

— Tas skurstenis tūliņ jāgrūž zemē, citādi vēl uzgāzīsies kādam uz galvas.

Pār smēdi veļas biezi dūmu vāli — Robežnieki met apkārt likumu pa lauku. Aiz muguras dzirdama Liepiņa āmura šķindoņa. Tikko viņi tikuši uz lielceļa, brakšēdams nogāžas skurstenis. Mārtiņš jūsmo:

— Divdesmit pieci rubļi Vīkulim rokā — tos viņam par skursteni katrā ziņā atrēķinātu.

Tēvs ir drūms un dusmīgs.

— Grēka nauda... Redzēs, redzēs, vai viņš ar' to jaunu māju piedzīvos.

— Muižnieku biedrība, lai tik' maksā.

— Muižnieku, nemuižnieku — svētību tādi darbi vēl nevienam nav nesuši.

— Kā tad nav? Ko tu pats stāsti par Kriķiem? Mājas tagad kā muiža. Nodzīvoja vecais savu mūžu, tagad dzīvo dēls.

Robežnieks paliek bargs un nelokāms.

— Līdz laikam, līdz laikam! Agri vai vēlu, bet sodība reiz nāk.

Līdz pat mājām viņi iet klusi, katrs savu domu domādami. Jānis lāgu lāgiem atskatās, kur Vīkuļu ugunsgrēks pamazām aizvirzās aiz Auzānu ataugas.

Skolas laika sākums vairs nav tālu, māte uzstāj, ka šogad arī Jānis jāņem līdzī uz gada tirgu pilsētiņā.

— Lai pierod pie ļaudīm. Viņš pasaulē tikpat kā nav bijis — tīrais mežonis. Aizvedīs skolā, sāks vēl blaut.

Tā Jānis pirmo reizi tiek tirgū, par kuru tik daudz dzirdēts. Milzīgajā burzmā un kņadā viņš no sākuma sajūtas kā pazudis, mātei pie brunčiem vien turas. Bet pamazām pierod un tad apredz arī, ka tirgus laukums nemaz nav tik liels. Ja tikai neaizklīst pa ļaužu pilnajām ielām un neiemaldās tajā galā, kur govīs mauj, sivēni kviec un čigāni klaigā, jādelēdami un zemniekiem zirgus iemainīdami, tad te nekas ļauns nevar notikties.

Svārku kabatās viņam brūnie un baltie riekstiņi. Divdesmitkapeiku gabalu bikšu kabatā ripinādams, viņš staigā pa likumotām ejām starp kliņģeriem, bulkām, piparkūku figūriņām un bonbongām apkrautiem galdiem un tādas pašas bagātības pilnām audekla nojumēm. Nevar saprast, ko par savu naudu lai nopirktu — viens priekšmets pievilcīgāks par otru, un izvēle tik grūta.

Puiši vadā savas izredzētās ap galdiem un ļauj tām izmeklēties tās lielākās un smukākās sirdis. Sievietes kaulējas ap māla un skārda trauku, sietu, ratiņu un rīvju skrīnēm. Saslieto ilkšu mežā plīvojas vilnas kušķi, sukātu linu grīstes un striķu buntē — ratu spraugās drūzmējas ebrejietes, meklēdamas lētāko sviestu, ābolus un brūklenes. Lakatu pārdevējas, stikla brīnumlīmes piesolītāji un desinieki izkliež savu preci. Nejaukā kliezdienu jūklī Jānim ausis krīt ciet.

Drūzma viņu aizvirza pie audekla telšu rindām, no kurienes nāk dūmu, siltu desu un alus smaka. Iekšā sēd vīri, dažas resnas saimnieces pietvīkušām sejām, desas luņģi vienā un glāzi otrā rokā. Jānis ierauga arī savu tēvu starp lielo Brencēnu un Balbārdu, visi trīs runā reizē un tomēr laikam saprot cits citu. Jānis arī iespraucas iekšā un redz, ka viss sols vienā pusē apsēdis pazīstamiem. Tur ir vēl Vipuļu Priede ar savu sievu un bijušais kaimiņš Lapsa. Balbārds īsti labā omā, pastumj Priedieni tālāk un atbrīvo Jānim vietu. Tad uzsit plaukstu galdam un kliež būdniekam:

— Pudeli frukvasera, bet no tā saldā!

Jānis dzer neizsakāmgaršīgo sulu, skatās ļaužu drūzmā, kas nemitīgi plūst gar būdu, un klausās dzērāju sarunās.

Strīdas atkal par to pašu zemes jautājumu. Balbārds plātās rokām.

— Govij barību un divas dobes sīpoliem, vairāk man nevajag. Vai es ar savu cirvi esmu sliktāk paēdis kā jūs?

Priede smejas.

— Un padzēris.

— Jā gan, arī padzēris! Kas man var liegt savu glāzi, kad nauda kabatā?

Ar platu plaukstu viņš uzgāž divus sudraba rubļus galdā. Priediene tīri vai skaistas par tādu valodu.

— Tev — kad tik' ir ko šodien vēderā, tu esi no čigānu zortes. Bērni lai plikiem vēderiem skraida, pie svešiem lai ganos iet.

Lapsa nicīgi nokrekšinas, balss viņam nu pavisam aizsmakusi, bet lielīgs tāpat kā agrāk.

— Neder tāda klaiņošana no vienas mājas uz otru, no Vidzemes uz Kurzemi. Tas nu ir skaidri: mēs pērkam tās sešas pūrvietas, tepat versti aiz pilsētas. Istaba ar kūtiņu tur ir, dārza zeme — visu tepat tirgū var pārdot. Tad zin, ka skaidra nauda nāk. Un kad znots vēl iet peļņā . . .

Robežniekam vēl paglabājusies vecā skaudība.

— Liels pelnītājs tev būs no tā klibiķa. Nauda — katru kapeiku tev vecene tāpat noņems. Bez divi zirgiem un sešām govīm tikai tāda bada būšana. Man mežkungs saka: ja tu, Robežniek, pie manis vairāk dzīvot negribi, ja tu kādu mazāku rentes māju . . .

Ilgī te Jānis nevar nosēdēt, ārā vēl tik daudz neaplūkota. Maisās atkal pa drūzmu un nejauši pamana Mārtiņu ar Zirkļu puikām. Bet, kad aizspraucas turp, tie patlaban pazūd milzīgā, apaļā būdā, virs kuras plīvojas dzeltens karogs ar sarkanu pūķi. Priekšā uzraksts: Zvērnīca, panoptikums un burvju māksla. Pie atveramā lakata viens platām biksēm, sarkani-balti izkrāsotu seju, kā traks zvana ar ilkss zvanu un blāuj aizsmacis:

— Pasaules brīnumi! Sanāciet, sanāciet! Tikai piecas kapeikas!

Un aizskrien atdzenāt ebreju un zemnieku puikas, kas blāķī spiežas ap būdu, mēģinādami pa audekla šuvēm kaut ko saskatīt iekšā. Desu un alus būdu pusē arī auro:

— Sanāciet, sanāciet pie siltām!

Skumju sirdi Jānis aizvirzās no pasaules brīnumiem. Nauda viņam ir, bet bail vienam iet iekšā. Noskrandojies ebreju puika tišām uzgrūžas viņam, piespiež pie kurzemnieces miltu un putraimu ratu dubļainā riteņa un gaida, vai viņš neiesāks ķildu. Turpat garām aiziet paunu Judka, bet tas nu izliekas Jāni nepazīstam, vēl pamudinoši pamāj ar galvu savam tautas brālim. Kad Jānis, pagalam nobijies, tikai plaukstām atsargā seju, puika nogrūž viņam cepuri dubļos un aizmetas barā pie citiem.

Dziļi apvainots un uztraukts Jānis velkas tālāk. Tirgus ar viņa brīnumiem nu liekas mazāk valdzinošs. Tā viņš neviļus sastop Sprinģu Jorģi, kas pakausī atstumtu cepuri, elkonī uzmauktu lakatiņa bunduli plātīdāmies un klaigādams meklējas ap ratiem. Pasauc Jāni klāt.

— Vai tev ir bumbieri? Tu gribi? Pagaid' drusku!

Kaulēdamies un mēlodams par desmit kapeikām nopērk mēriņu bumbieru un ieber arī Jānim divas saujas. Tagad viņam arī bikšu kabatas kā pūslis, viņš pasteidz izēst riekstiņus, lai bumbieriem atbrīvotu vietu svārkos. Milzīga ļaužu blīva aizsprosto ceļu, kaklus sastiepuši, visi spiežas uz priekšu, cits citam kaut ko skaidrodami un strīdēdamies. Jānis iespraucas burzmā un uz acumirkli dabū saskatīt ziņkāres iemeslus. Mazā laukumīņā pūļa vidū vienā malā stāv pazīstamais pagasta plencis un kauslis lielais Mente bez cepures, uzburbušu seju un aizpampušām acīm,

bet pretī, otrā pusē, desu Grietas dēls Apanauskis rētām švītrotu seju, notraipītu skoteli priekšā. Abi iekaisuši kā gaiļi, lamājas neķītriem vārdiem, bet piekritēji katrā pusē piepalīdz, mudinādami, drošinādami un piesolidamies palīgos. Vipuļu Priede biksta Menti no mugurpuses, sieva izmisusi nopūlas to aiz svārkjiem atraut atpakaļ. Te notiekas parastā zemnieku un pilsētnieku sadursme, troksnis tāds, ka ausis plēš pušu.

Drūzma izbīda Jāni laukā, kāds parausta viņu aiz piedurknes. Tas ir Mikužu Lazdas Juris, tāds pats savārdzis un nolāpīts kā ziemu.

— Ko tu tur lieni? Kad tie divi sāks kauties, arī citi būs barā, samīs vēl. Vai tu pie grāmatām jau esi bijis?

Grāmatas Jānis vēl nav uzgājis. Abi pārsprauca laukumam pāri otrā malā. Divās audekla nojumēs uz galdiem sakrautas grāmatas bilžainiem vākiem, auklās pakārtas ziņģu slejas, nākamgada kalendāri un lielas bildes ar skaistām pilīm, diķī peldošiem gulbjiem un turku kara skatiem. Sevišķi skaista tā, kur niedrēs guļ krokodils atplestu purnu ar divām drausmīgām zobu rindām.

Pircēju maz. Pūlis slāj garām neapstādamies, tikai pie bilžu skaistumiem acis pamielodami. Paresna, padzīvojusi meita, galvu grozīdama, šķirsta visjaunāko un vispilnīgāko sapņu grāmatu. Jauneklis ar pārdevēju abi cilā blāķi uz galda, meklēdami mīlestības gaudu ziņģes, kurām te kaut kur katrā ziņā vajag būt. Lazdas Juris gribētu tādu vieglāku lasāmu grāmatu par svešām zemēm. Otrā būdā ir tāda, kas saucas «Gulivera ceļojums», bet biezos vākos un maksā pusrubli. Jurim tikai četrdesmit kapeikas, tāpēc pirkšana neiznāk. No grāmatām viņš arī nekā liela nesaprot, tāpēc Jānis daudz neklausās viņa padomus un izmeklē sev par piecpadsmit kapeikām «Ukraines Rozi», kur vāka bildē puisis platām, sarkanām biksēm apķēris jaunkundzi ar neredzēti garām bizēm.

Patālāk arī Ķevietiene rakņājas vienā grāmatu kaudzē. Abi paziņas atiet sāņus aiz skalu grozu grēdas, kur klajāks un var parunāties. Lazdas Juris ir vēl bēdīgāks nekā toreiz pie glāzšķūņa malkas grēdas.

— Ārsts saka, ka tēvs līdz ziemas svētkiem nesadzīvošot. Tad es būšu pavisam viens, un no pusgrauda vairāk nekas neiznāks. Man būs aizbildnis, krusttēvs Sproģis. Viņš grib, lai mācītos par kalēju, bet man patiktos labāk par sedlinieku.

Arī Jānis domā, ka labāk par sedlinieku, pie tā tad viņi paliek. Jānis iedod draugam no saviem bumbieriem, tas savukārt uzdāvina viņam garu bonbongu zeltītā, bārkstainā papīrā.

— Tu nu šoruden sāksi iet skolā. Vai tev gribas ar'?

Jānim liekas nepieklājīgi teikt, ka negribas.

— Mārtiņš saka, ka man pirmo ziemu iešot labi.

— Jā, jums tās vieglās galvas. Kad tikai rēķināšana iet — tas cits viss ir nieka lieta. Man gan par to atcerēties netikas.

Viņš sarauj plecus un nodrebinaš.

— Kā nelaime man tas lielais miegs. Vienreiz klusmācības stundā biju aizsnaudies, kad Zelmenis nāca uz vakarlūgšanu. Stundu pēc devi-

niem kaktā... ū! Aizmirsis bij, vai, bet man likās, ka trīs es tur nostāvēju. Un tad tās briesmīgās bailes vienam! Es vēl tagad esmu nejdzīgi bailīgs.

Jānim klusi šermuļi skrien pār muguru klausoties: arī viņš aplam bailīgs. Smiedamies un dižodamies garām paiet Bergtālu Kārlis un Muldiņu Kārlis ar trim balti cepurotām pasta smēdes jaunkundzēm. Lazdas Jurim ar gaismu jāsteidz mājās, Jānis paliek viens.

Tik nejauki viens un vientulis viņš paliek šajā trokšņainajā burzmā, ka gribas raudāt. Tāda kā krēsla jau samanāma gaisā. Atlijušais tirgus laukums sadangāts vienos dubļos. Jānis izbradā krustām šķērsām, spraukdamies pa ratu starpām, kur viens otrs jau atvedis zirgu no iebraucamās vietas un jūdz ilksis, notraipīdams bikses pie darvainajiem ass galiem un arvien vairāk uztraukdamies. Tīri nejauši viņš uzgrūžas mātei, kas runājas ar citām sievietēm, padusē pamiegusi kaņepju sijājamo sietiņu un skārda kāstuvīti. Viņa jau kļuvusi nepacietīga, vīriešus gaidīdama.

Pēc laba brīža ierodas Mārtiņš un tūliņ arī tēvs, manāmi jautrā omā, neparasti kustīgs un runīgs. Daugavmalā jāgaida laba pusstunda, divas reizes pāriet pieblīvētā celtuve, kamēr viņi tiek virsū un kuģītis pārvelk viņus pāri Vidzemes pusē. Pelēcis bubina, visu dienu pie Lejaskroga slitas nostāvējies, bet tēvam vēl katrā ziņā jāiet iekšā paskatīties, kas tur notiekas.

Lejaskrogā notiekas tikai tas, kas parasts. Krēslā telpa pieblīvēta kā murds, jaunpienācējiem nav kur apmesties, pīpju dūmi un tvans kā rijā. Māte ar varu izvelk tēvu laukā, un viņi brauc kalnā uz staciju. Viss lielceļš braucēju un gājēju pilns, klaigā, smejas un dzied. Pie Dābolkroga māte sarausta grožus un sniedzas pēc pātagas uzšaut pelēcim, bet Robežnieks garām nav dabūjams. Kā visi, kas tikai reti iedzeras, viņš ir ietiepīgs un bērnišķīgs, nelīdz mātes bažas par māju un lopiem, kas visu dienu vienīgi Annas pārziņā.

Dābolkrogs tāpat pilns. Jau durvis paverot, pretī veļas tabakas dūmu un sutas mutulis un nejauka brēka. Tikko notikusi mežgaliešu un daugaviešu sadursme, kā jau tas parasts še, uz abu pagasta novadu robežām. Letas pusē Zirkļu Andrejs viens pats pieblauj pilnu krogu, viņam blakus lamājas Balbārds un Vecvagaru puisis Dombrovskis, kam no uzacs pil asinis. Pretī, daugaviešu frontē, slaistās tas pats lielais Mente, īsais Reinjankiņš un pazīstamais malu mednieks Ansons, roku svārku kabatā turēdams. Pūlī bailīgi čukst, ka viņam tur bīstamais kaujas ierocis — skrūve no dzelzceļa sliedēm. Priede no mugurpuses piebiksta Andrejam un ar muti to cītīgi atbalsta.

— Krauj tam lempim vienu, tad atkal esi!

Andrejs drausmīgi vīsta dūri.

— Kad vilkšu reiz — slapjums tur paliks pāri!

Andreja māte ar Kļaviņu Annu brēkdamas un labinādamas ķeras viņam svārkos. Bet, jo ciešāk tās atsperas, jo niknāks kļūst Andrejs un skaļāk blauj.

Robežnieks ziņkāri taujā pēc ķildas iemesliem, bet tikai to pagūst uzzināt, ka tracis atkal izcēlies meitu pēc. Garais, sarežģītais stāsts paliek neizstāstīts. Mārtiņam piepalīdzot, māte viņu izvelk laukā.

Līnā sīks lietiņš, kad viņi brauc pa dūksnaino ceļu, kur tumsā pa grāvjiem kārklu krūmi satupuši kā melni lāči. Tēvs sāk klanīties, tāpēc māte izrauj viņam grožus un liek braukt Mārtiņam. Jānis neērti satupies ratu priekšā, šīs dienas burza, kņada un raibie piedzīvojumi jūklī jauca pa galvu. Bet cauri visam atmiņā nāk Lazdas Jura drūmais stāsts par tuvo skolas laiku.

Klusi šermuļi noskrien pār muguru. Kāpēc viņš ir tik bailīgs — tik nejēdzīgi bailīgs? . . .

Piecpadsmītajā oktobrī ir svētdiena, tāpēc mācītājs baznīcā izsaucis skolas sākumu sešpadsmitajā, pulksten desmitos no rīta. Tikai ar tēvu skolas sētsvidū, aiz pasta starp nabagmāju un magazinu iebraucis, Jānis īsti apjauš, cik nejēdzīgi bailīgs viņš ir.

Pie slitām, pie garajām malkas grēdām un šķūņa nabagmājas galā — visur, kur vien iespējams piesiet, stāv vezumi ar gultiņām, maisiem, lādītēm un skapišiem. Pirmziemnieki sēd uz savām mantām, biklās acis apkārt laizdami, tēviem un mātēm pūles nodabūt tos lejā. Vecie skolnieki čalodami un plosīdamies skraida apkārt, burzma un kņada gandrīz tāda pati kā pilsētiņas gada tirgū.

Drūma un nemīlīga kā kazarma stāv skolas sarkano ķieģeļu ēka divrindu logiem un četriem resniem skursteņiem. Pa plaši atvērtām divpušu durvīm, kājām slaistīdamās, dēlīšiem klabinādamās, cita pēc citas lien iekšā brūnas, dzeltenas un pelēkas gultiņas, kā lieli zirnekļi rāpjas galvām pārmesti salmu maisi un strīpainu segu saiņi ar uzklāja piederumiem un maizes kulītēm. Traucas cits par citu, jo vispār jau zināms, ka guļamistabās ir labākas un sliktākas vietas. Katrs manās, lai nebūtu jāguļ pie loga vai durvīm, kur vējš velk un ziemā bieži vien jāsalst.

Arī Jānim negribas trausties zemē no gultiņā pārlocītā maisa. Kā zvērēns viņš blenž sētsvida ņudzoņā, kur klaigādami skraida lielle puikas plikām galvām un meitenes gaišiem lakatiņiem ap pleciem, bet pa vidu maisās mazie pirmziemnieki, platām acīm jauno pasauli aplūkodami. Jānis vairāk skatās skolas vienstāva piebūvē ar četriem logiem un garo, fabrikveidīgo skursteni — tas ir skolotāja gals, un tur dzīvo bīstamais, izdaudzinātais Zelmenis, skolas kungs un pavēlnieks. Ar vilni Jānim ceļas atmiņā Mārtiņa nostāsti un Lazdas Jura tēlojums, baigā jausmā kājas stingst, traušoties zemē no vezuma.

Tēvs priekšā, Jānis pakaļgalā — tā viņi ar savu gultiņu iespraucas koridorā un tad plašajā priekštelpā, kur lēzenas trepes ved uz klasēm augšstāvā. Abās pusēs trepēm ejas viņpus piebūvē ar puiku un meiteņu ķēķiem un atejvietām. Pa labi durvis uz meiteņu guļamistabām — Jānim ar savu gultu jāvirzās pa kreisi, garām palīga skolotāja istabiņai.

Dibenējo istabu jau aizņēmuši treš- un ceturtziemnieki. Paši viņi stāv platajā, vaļējā šķērssienas spraugā un atgaiņā pirm- un otrziemniekus, kas mēģina tur iespraukties. Garais Medņu Fricis, uzņēmis tādu kā rīkotāja lomu priekšējā istabā, spraucas pa vidu, vietas ierādīdams un nokārtodams. Dibenistabas iemītņieku galvenās rūpes — neielaiest tur

nevienu no tiem pusgraudnieku un kalpu puikām pastalās un vīzēs. Pašiem viņiem tur visai ērti savās trijās rindās, bet priekšistabā tās divas no durvīm līdz dibenam pieblīvētas, ka pakustēties nevar.

Gultiņas tarkš pa grīdu, maisi slaistās, plīvo palagi un segas, troksnis kā ap ugunsgrēku. Robežnieki nolikuši savu nesamo zemē un nesapratnē raugās apkārt, bet nākošie nesēji jau mācas virsū. Salas Fricis nāk no dibena, gultas ciešāk kopā sagraudzams. Vietu meklētāji tic, ka viņš te iecelts par to kārtībnieku, tāpēc bez ierunas klausā rīkojumiem.

— Tuvāk, tuvāk — kas tā par būšanu! Ar zirgu te cauri nav jābrauc. Pagājušo ziemu šajā otrajā rindā bij divdesmit gultas, tagad tikai septiņpadsmit. Vēl trīs vajag iebāzt.

Sprauga paveras tik plata, ka Robežnieki var ievirzīt savu gultu. Tikai tad pamana, ka turpat stāv Gaiļu Ješka ar savu tēvu. Jānis priecīgi sarokojas ar veco paziņu. Ješkas tēvs pamāj ar galvu.

— Tā pašaurāk būs, bet nekas. Abi paznaki, lai tikai turas kopā.

Ješka ir acīgs un drošāks, paspējis jau kaut cik orientēties un pamāca Jāni.

— Ķipīti tu pabāz dziļāk zem gultas, citādi kājām apgāzīs un aizvilks nezin kur. Paskaties, man ir vanniņa.

Patiešām, viņam zem gultas spīd jauna skārda vanniņa. Jānis skumji novieto savu pelēko, jau Mārtiņa lietoto ķipīti. Ješkas tēvs kritisku skatu vēro, kā lielie ņirgājas par pirmziemniekiem, dažu pat pagrūzdami vai aiz auss paplūkdami.

— Ja jūs kāds aiztieks, tad tikai pie kunga un sūdzēt.

Jānis jau ielāgojis, ka Zelmenis nav nekāds Zelmenis, bet kungs, un šis vārds viņam iedvēš vēl lielāku bijību.

Tēvs jau mudina iet pēc citām mantām, kad no āra vēl iespraucas Vipuļu Priede ar savu Ati. Gultu nes viņš viens pats, vidū iestājies, rokas abām malām aptvēris. Tā ir paštaisīta, no neēvelētiem dēļiem tāpat uz ātru roku ar naglām nemākulīgi sasista gulta, plata un tik īsa, ka pat negarais Atis tajā nevarēs kājas izstiept taisni.

Priekšistabā Priede nemaz neapstājas, brauc taisni spraugā iekšā. Trešziemnieki tūliņ blāķi pretim.

— Te nevar! Pirmziemniekiem ir tur priekšā!

Bet Priede, jau pirmiņ nolūkojis, pat neapstājas. Ar gultas galu atbīda tos atpakaļ un iegriežas turpat aiz krāsns.

— Tu mani nemācīsi, es pats zinu, kur.

Pagrūž tālāk Viķu Reiņa gultu un novieto savējo.

— Ati, aizskrien pēc dēlišiem un maisa, es te pastāvēšu. Un, ja kāds mēģina, pasaki man.

Ar Priedi nav joks, tas tūliņ redzams. Trešziemnieki apraujas, iztālēm sačukstēdamies un pazobodamies par tādu neredzētu lažņu. Priede tikai uzgāž ar plaukstu pa gultas galu.

— Jā, tā ir manam Atim! Katrs guļ tā, kā viņš var.

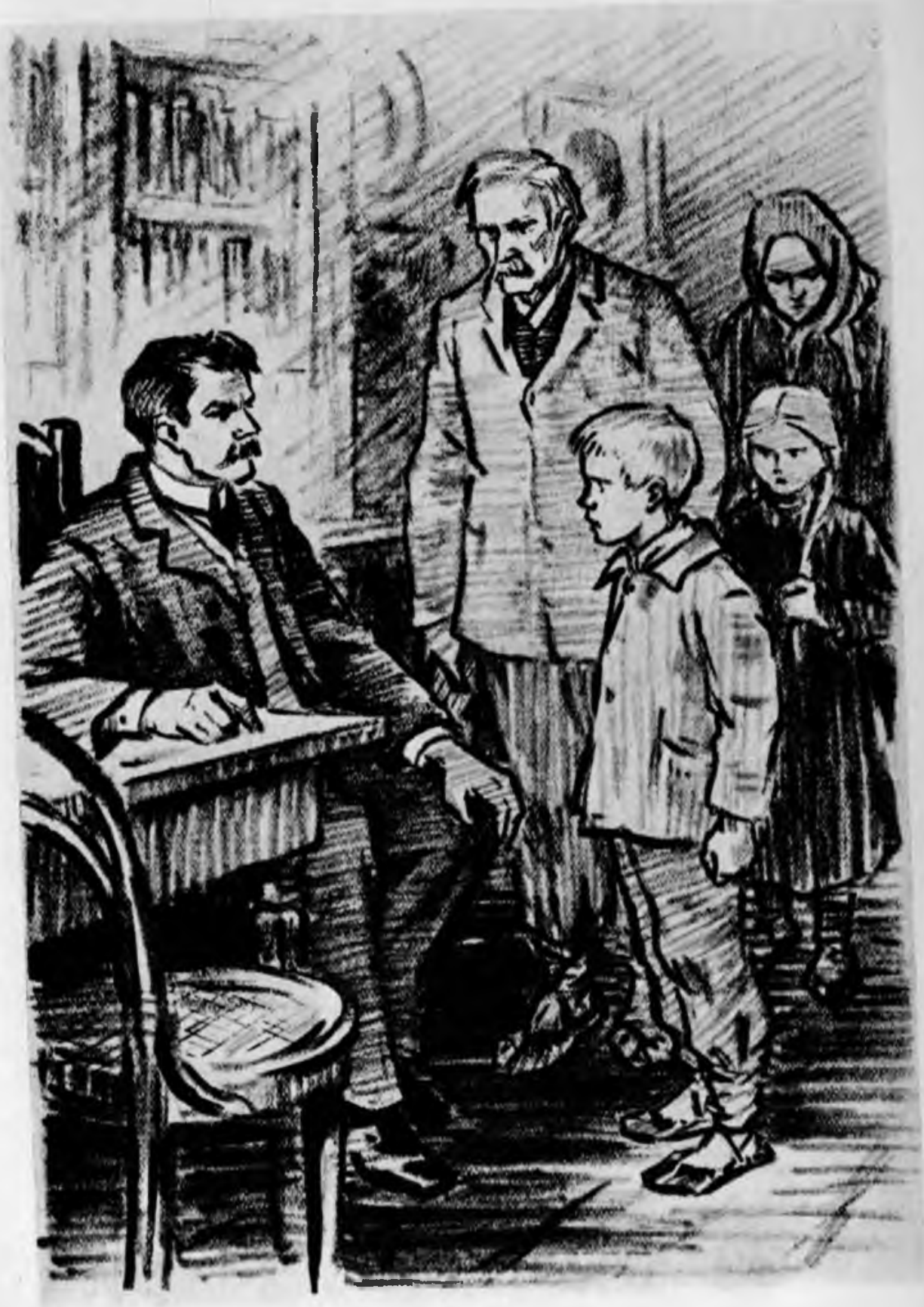
Robežnieks, paņēmis klēpī veco, brūno skapīti, nes to augšā pa trepēm. Mārtiņa lādītei viss dibens atlēcies vaļā, tā vairs nav lietojama. Pavērtu muti, Jānis rāpjas pa gludām cementa kāpnēm, ar roku sienai pieturēdamies. Augšā, abās pusēs atpakaļ, šauras un stāvas trepītes, pa labajām tikai meitenēm brīv kāpt, pa kreisajām puikām. Puiku ēdamistabā gar visām sienām lādītes un skapīši; tēviem un mātēm piepalīdzot, skolnieki kravā laukā maizes kukuļus un biezpiena cibas, saimniekdēliem dažam līdzi panna, dažam trumulis, dažam arī kulīte ar kaltētiem zirņiem, no kuriem dažas sauļas tūliņ tiek iebērtas svārkkabatās.

Tad sākas pirmais bīstamais gājiens pie kunga. Pa trepēm lejā nokļūt vēl grūtāk nekā augšā kāpt. Cements liekas ciets un slidens kā stikls, pie mūra nekur nevar pieķerties. Ceļš pie kunga ir caur meiteņu guļamistabu. Lielākās tur sukā matus un pārpin lentas bizēs, pirmoreiz atvestās pinkšēdamas ķeras mātēm brunčos un neparko negrib laist tās projām. Otrā galā starp guļamistabas un kungu durvīm mazā, balti izberztā koridorītī tēvs ilgi šņauc degunu un sakārtojas. Jānim sirds daudzās tik stipri, ka visa pasaule dun.

Tad viņi pa šauro durvju maliņu ielien pirmajā istabā ar tikpat balti izberztu grīdu kā priekšīnā. Labi, ka daži tēvi un mātes ar saviem maziņiem jau priekšā un tā Jānim laika kaut cik orientēties. Tēvs pūlas apslāpēt klepu plaukstā un drošinādams mirkšķina acīm, bet Jānim dūša saplok arvien vairāk. Istabā ir apkrauts galdiņš ar līkām kājām, zaļu drēbi un skaistu plauktiņu virsū. Un tad drausmīgi liels grāmatkapis, kam virsējā daļā stikla durvis, aiz kurām spīd biezas zilas un brūnas grāmatas zeltotiem uzrakstiem. Tikai ar pūlēm Jānis savas izbrīnītās un nobiedētās acis pavērš lejup, kur baltā grīda nomīdīta un kur paša pas-talas atstāj tos tumšākos plankumus. Auksts un karsts skrien pār kauliem, ar sasprindzinātu uzmanību viņš klausās, kur otrā istabā dzirdama kunga balss un brīžiem vēl kāda nedroša šļupstēšana. Pirkstgalos pacēlies, pa tēva padusi lūko kaut ko saskatīt otrā istabā. Bet ierauga tikai apklātu galdu pie dibensienas un aiz tā ieapaļu, mīkstu dīvānu, virs kura pakārta milzīga bilde. Tā ir neredzēti skaista bilde ar sarkanu sauli, apsnigušu mājeli, priežu mežu, laivu un zvejniekiem krastmalē.

Viss šis spodrumš un greznība Jāni pavisam noreibina. Instinktīvi viņš atsperas, kad tēvs to stumj uz priekšu. Beidzot tomēr mazliet pablenž uz augšu un ierauga kungu taisni pretī. Jau no ziemas svētkiem viņš pazīst šīs lielās, tumšās ūsas, mazu spalvu kušķīti pie apakšlūpas, brūnās acis un cieši pieglaustos matus ar celiņu kreisajā pusē un virs pieres uzliekto cekulu. Patlaban kungs ir laipns, pat pasmaida Sīlim, kas atvedis abas savas meitenes. Sīlis pats ar savu kopto, dzelteno bārduņu, zilo, velto mēteli un jauniem zābakiem mazliet izskatās pēc kunga. Runā viņš droši, atvadīdamies pat roku pasniedz kungam.

Kārta Dzērvju saimniecei ar audžu dēlu Miķeli Ozoliņu. Saimnieci pat uz krēsla nosēdina, mazais, ārkārtīgi resnais Miķelis sniedzas tikai mazliet pāri viņas ceļgaliem. Stīvi skatās grīdā, nevienu vārdu no viņa

nevar izdabūt, audžu mātei pašai jāatbild uz visiem kunga jautājumiem. Pieceldamās viņa vēl piekodina:

— Bet dodiet tik', kungs, viņam labi bieži ādā! Tas ir tāds palaidnis, ka mājās nekur valdāms.

Miķelim arī šie draudi nav atstājuši nekādu iespaidu. Laukā izcāpodams, viņš velk pastalas šļūceniski pa grīdu un ar pirkstu nobrauc pār skapja galu, pārbaudīdams, vai ir tik glums kā izskatās.

Jānis piepeši atrodas galda galā, tikai vienu soli no kunga — visa apkārtne viņam saplūst vienā miglā. Rokas taustās gar biksēm, neprazdamas kur paslēpties, abas kājas spiežas cieši kopā, lai nebūtu pamanāms, kādi plankumi paliek zem tām pastalām.

Kaut ko pierakstījis, kungs paceļ galvu. Ne zīmes vairs nav viņa sejā no pirmītējā smaida. Vēss, mazliet nicinošs skats pārslīd Jāņa augumam, sākot no neveikli apliktā mātes lakatiņa, līdz jaunajām biksēm. Kad šis skats noslīdējis līdz sabristajām pastalām, kunga pierē ievelkas neliela grumba, bet tās pašas pietiek, lai aizdzītu Jānim pēdējo drosmes palieku.

Kā no liela tāluma atskan sausa, mazliet šļupstoša balss.

— Kā tevi sauc?

Mēle Jānim sausa kā krāsni izžāvēta, tomēr viņš kaut kā izdabū:

— Jānis . . .

— Jānis. Jāņu, Pēteru un Miķeļu man ir daudz. Uzvārds?

Tēvs pačukst, un Jānis atkārtoti gluži sarkans: viņam allaž nepārvarams kauns pašam izrunāt savu nepierasto uzvārdu.

— Jānis Robežnieks — tas ir pavisam kas cits.

Kungs pieraksta, tad noliek spalvu un ievelk no galda malā noliktā papiroša.

— Un ko tu proti, Jāni Robežniek?

Ko viņš prot? Prasījis labāk, ko viņš neprot. Un Jānim sprūk pār lūpām:

— Visu!

Kungs nosmīn to visiem pazīstamo smīnu, no kura pat sen beigušie skolnieki labprāt vairās no ceļa, Zelfeni pretimnākot ieraudzījuši.

— Ak visu gan! Tad tu esi liels gudrinieks. Tad tu esi gudrāks kā es. Kādēļ tad tu vēl gribi skolā nākt?

Jānim miklums vēl vairāk aizmiglojis acis. Izmisis viņš atskatās tēvā, tas kaut ko mirkšķina, bet saprast nevar. Labi, ka kungs turpina pratināt.

— Lasīt?

— Jā.

— Rakstīt?

— Jā.

— Katkismi?

— Jā . . .

Kungs paskatās un pasmīn vēlreiz.

— Nu, to mēs klasē redzēsim, kā būs ar to tavu jā.

Viņš labi prot atdarināt to pagasta izloksnē izrunāto jā, kas vairāk

skan kā jāe un viņam, kurzemniekam, laikam izklausās visai smieklīgs. Tad paskatās Robežniekā.

— Rubli divdesmit piecas kapeikas.

To pēc vecas tradīcijas iekasē par tinti un rakstāmiem piederumiem. Robežnieks samaksā, tad abi ar Jāni šļūc laukā, atbrīvodami vietu citiem gaidītājiem. Koridorā tēvs nogroza galvu, taču dusmīgs nav.

— Bet esi gan tu muļķis!

Jānis pats to zin — ar katru cipslu augumā viņš sajūt sevi kā briesmīgu, nelabojamu muļķi. Sasarcis kā svikls, mute pagalam izkaltusi, kreklis pielipis mugurai. Labi, ka tēvs vēl nepiekodināja kungam tāpat kā Dzērvju saimniece par savu audžu dēlu.

Guļamā istabā tikai skolnieki vien vairāk, lielie aizvākušies prom. Šķērssienas spraugā vecie skolnieki laužas un taisa visādus jokus, izbrīnīdami pirmziemniekus, kas skatās vaļējām mutēm. Tēvs vēl nogludina gultai segu, sakārto pagalvja maisiņu un palūko, vai ķipītis pagultē labi novietots. Tad arī viņš sapogā mēteli uz iešanu.

— Nepinies tu te ar tiem palaidņiem! Es gan nākšu kungam pa-vaicāt — tad tu mājās dabūsi!

Par to Jānim jānobočo roka, un tad viņš paliek gultā sēžam. Patlaban jau taisās iespiest degunu pagalvī un labi noraudāties, kad spraugā ielien Ješka un parauj aiz piedurknes.

— Va' dzi', Janci, iesim paskatīties skolu!

Viņi iet paskatīties skolu. Vispirms piebūvē, kur trijas izļodzītas durvis, atejas vieta un ķēķis ar nolaistītu klonu un notaukotu divcaurumu plīti. Kad viņi mēģina ielīst arī otrā pusē viņpus trepēm, meitenes sunīdamas attrenc atpakaļ. Uz lielajām trepēm brīdi pastāv, brīnīdamies par otr- un trešziemniekiem, kas skrien lejā, lēkdami pār diviem un trim kāpšļiem. Augšā iemaldījušies neīstās, mazajās trepēs, meitenes atkal dzen atpakaļ. Ēdamistabā šīs dienas pienācēji, uz savām lādītēm satupuši, cibiņas ceļgalos iemieguši, jau dūšīgi vien ņemas ar ēšanu. Arī Ješka liels ēdējs, taisās sēsties rindā, bet Jānis viņu attur. Lielie staigā ņirgādamies un paskubina, lai tikai vicojot vien, šodien un rītu ēšanas vairāk nebūšot.

Abi draugi iesiro tajā klasē, kas blakus ēdamistabai. Tā ir liela istaba četriem lieliem logiem un divām solu rindām — vienā pusē drūzmējas puikas, otrā meitenes. Dibenā pie loga milzīga koka tāfele steķos uzstatīta. Jānis piebiksta Ješkam:

— Uz tās raksta ar krītu.

Ješka nekad nepaliks tas glupjākais.

— Es zinu.

— Un tas tur ir katedris, tur kungs sēdēs. Un tas tur ir Aleksandrs Trešais.

Ješka apkārtskatīdamies bola dumjas acis.

— Kurš — kurš ir tas trešais?

— Kur tu skaties! Tur, tajā bildē.

— Aha! es zinu.

Abi viņi ar lielu bijību brīdi aplūko bargo, bārdaino kungu, kam visas krūtis un vēders nokārts medaļām, krustiem un zvaigznēm. Ješka čukst:

— Bet tad ir gan tas karojis!

Ilgī brīnīties viņi nedabū. Pienāk kāds puika, droši vien paša kunga garumā, aplūko viņus no galvas līdz kājām.

— Pastalnieki divi — ko jūs te meklējat! Marš laukā!

Viņi metas laukā un paglābjas otrā klasē, blakus meiteņu ēdamistabai. Tā ir gluži tāda pati kā pirmā, tikai katedris blakus durvīm un cita bilde virs tā. Zeltītām ozollapām apvītais rāmis ar ķeizara kroni virs tā tāds pats, bet medaļotajam kungam kaili izdzīts zods un vilnaina vaigu bārda. Jānis parāda Ješkam ar pirkstu.

— Tas ir Aleksandrs Otrais.

— Es zinu.

Jānis nicīgi paskatās: šis zin!

Otrziemnieki ieņēmuši pirmos solus — puikas šķērssienas pusē, meitenes otrā, jaunie maisās klases dibenā, pamazām apradinādamies ar apkārtni un palikdami arvien skaļāki. Kad Jānis ar Ješku mēģina piesēst pirmajā solā, otrziemnieki viņus nodzen — no otrā tāpat. Tad viņi pamana, ka visiem te līdzī grāmatu saiņi, un nosteidzas pēc saviem, kas palikuši guļamistabā zem pagalvja.

Atkal augšā uznākuši, viņi iejūk tādā burzmā, ka nekā nevar saprast. Kāds atņemdamies zvana kā uz ugunsgrēku, puikas un meitenes skrien pa trepēm, plūst laukā no ēdamistabām un spraucas klasēs. Paši nemanīdami, Jānis ar Ješku atrodas tajā klasē, kur Aleksandrs Trešais, ieraudzījuši meiteņu pusē divus tukšus solus, nosēstas uz beidzamā. Pamana gan daudzas nīrgājošas sejas atpakaļ pagrieztas, bet tajā burzmā un kņadā nevar saprast, par ko tie īsti smejas. Atgriežas skuķis ar resnu bizi un kaut ko sauc, roku vēcinādams un tāpat smiedamies. Atskatās arī Jānis ar Ješku, bet aiz muguras pie sienas nekā smejama nevar ieraudzīt. Sēža te ir ērta, viņi turpina pamatīgāk aplūkot telpu. Jānis te gandrīz visu uzzīmē pēc Mārtiņa stāstiem un informē Ješku:

— Tā melnā lūka tur šaipus krāsns, tā ir ventilācija. Kad parauj aiz auklas, tad ventilācija attaisās vaļā un visi putekļi tur skrien iekšā. Un tās lielās, tur pie sienas ar tiem zaļajiem un brūnajiem plankumiem, tās nav bildes, bet kartes, no tām mācās ģeogrāfiju.

Piepeši klasē paliek klusu, visi tie tur priekšā salec kājās. Nāk iekšā kungs ar dziesmu grāmatu rokā, aiz viņa Bramanis. Pa spraugu starp solu rindām abi iet taisni uz katedri. Ješka piebiksta Jānim.

— Skaties, kā viņiem te jāstāv kājās — gluži kā zaldātiem.

Bet stāvēdami tie vēl griež galvas un skatās atpakaļ. Atskatās arī kungs, tad lēnām nāk klāt. Paliecas un aplūko labi. Tie abi sēž kā pielīpuši, elpu aizturējuši, gaida, kas īsti nu būs.

— A! profesori divi! Ko tad jūs te tā novietojušies?

Tie saskatās, acīm viens otram to pašu vaicādami. Bet tad stingrs uzkliedzis abus kā atspere uzmet kājās.

— Augšām, kad ar jums runā!

Bet arī pacēlušies vēl neprotas, kas darāms. Tad nāk jauns brāziens. Kungs piesit kāju.

— Marš laukā!

Jānis pats neapģied, kā paķer sainīti ar tāfeli un grāmatām, — kājas pašas viņu iznes ārā. Uz papēžiem mīdams, pakaļ traucas Ješka. Aiz durvīm viņi atvelk elpu un nīknām acīm dzeļ viens otru. Sevišķi pārskaities Ješka.

— Ko tu lieni, kad nekā nezini!

Jānis tikpat kā asmenis pretī:

— Es lienu . . . Ko tu lieni!

Otrā klasē kņada milzīga. Visvairāk trokšņo tie paši pirmziemnieki, jau tiktāl sadūšojušies, ka lec pār galdiem, piepilda visu spraugu, rāpjas pat katedrī un garāmbrazdamies grūsta lielo tāfeli. Divi pāri jau mērojas spēkiem, drukns zeņķis šņaukājas, stūrī iespiedies. Klusākā mirklī dzirdams, ka otrā pusē aiz bibliotēkas istabas dzied — bet kas šejieniešiem gar to daļas.

Tracis kļūst arvien lielāks. Otrziemnieki sarīda mazos uz plūkšanos, paši smejas locīdamies. Tad piepeši atsprāgst durvis, abi kungi nāk iekšā kā pērkons. Tikai tie, kas solos, pagūst apklust un salēkt kājās, priekšā joprojām virpuļo cīņā iekaisies ņudzeklis. Miķelis Ozoliņš ietrausies katedrī un sper ar kāju katrā mugurā, kas pievirzās tuvāk. Tad atskan satricinošs sauciens:

— Mierā-ā!

Dauzoņas izklīst kā spaļi. Tikai Priedes Atis ar Rutuļu Frīdi saķērušies tik dedzīgi, ka nepagūst atlaisties. Tad spēcīgs grābiens ar vienu roku vienam, ar otru otram matos atsviež viņus katru uz savu pusi. Miķelis Ozoliņš pārsteigumā atšļūcis turpat katedrī un sēd kā kungs, līdz kamēr pļauka notrenc viņu no taburetes.

Pārskaities kungs atgriežas pret palīgu.

— Vai jūs tādus mežoņus esat redzējuši?

— Taisni kā mežā auguši.

Tagad visi ir klusi kā pelītes. Kungs noliek dziesmu grāmatu uz katedra malas, laikam atzinis, ka tūliņ pēc tāda trača rīta lūgšana neiespējama. Tad atrauj logu vaļā un notur bargu runu par to, kas skolā ir un kas nav brīv. Palīga skolotājs iziet atpakaļ uz otru klasi, kungs viens turpina nodibināt šē kārtību.

Otrziemnieki pazīstami no pagājušā gada, tos viņš ātri sasēdina, kā vajadzīgs. Pirmziemnieki sākas tikai no piektā sola, kas viņu nodaļā skaitās pirmais. Labākie priekšā, vājākie pēc pakāpes arvien tālāk — tāda te kārtība no laika gala.

Lieltupiņu Kārli Kažoku un Andreju Auzānu nosēdina pirmos bez pārbaudījuma, citus eksaminē lasīšanā, reizes rēķinā, katķismā un dziedāšanā.

Kungs izsauc pēc kārtas no sava saraksta, nostrostēdams tos, kuri vēl nav ielāgojuši, ka atbildot jāceļas kājās. Arī Ješka ir sākumā. Vingri viņš paceļas pēdējā solā Jānim blakus un pietiekoši labi nolasa gabaliņu lasāmā grāmatā. Cik ir deviņi reiz trīs, arī to viņš pasaka nestostīdamies. Trešais bauslis noiet šā tā, bet par to īsti braši viņš nodzied «Gāz mana sirds ar steigšan'». Jānim sirds sažņaudzas skaudībā, kad Ješku novieto kā trešo pirmajā solā. Beidzamais tur nokļūst Jānis Zemītis no Braslām.

Pirmie četri savā solā sēd, krūtis lepni izliekuši, — arī otrziemnieki ar cieņu aplūko šo savas grupas atlasī. Ješka vairs nav nekāds Ješka, bet Jēkabs Gailis, viņš paskatās atpakaļ uz Jāni un augstmanīgi pasmīn. Jānim tā kā iedur — laikam taču būs jāpaliek beidzamajā solā pašam pēdējam. Tātad blēņas viss, ko līdz šim runājuši par viņa vieglo galvu un labajām izredzēm skolā.

Izsēdinājums tālākos solos kungu interesē mazāk, un tāpēc tas norisinās diezgan ātri. Ar visām sirdssāpēm un dziļo aizvainojumu Jāni māc nelaba drausma par to, kas te vispār gaidāms. Brīžam nežēlīgi bargs, brīžam dzēlīgi zobgalīgs, kungs pratina tā, ka šermuļi skrien pār muguru. Tikai retais tiek vienkārši cauri, lielākā daļa dabū tādas piezīmes un raksturojumus, ka vaigi svilst, dažam pat asara norit. Duraks — ēzelis — zābaks... noskan ar tādu pielipību, kas sāp ļaunāk nekā pļauka. Dažs epitets tik oriģināls un komisks, ka otrziemnieku soliem pārskrien apspiestu smieklu šalka un uz visām trim ziemām paliek viņa īpašniekam par neizdeldējamu palamu. Pārklaušinātie un novietotie sēd kā nopērti, nedrīkstēdami pakustēties, ne cits citā paskatīties. Vēl neizsauktie stulbām acīm veras kungā, vienam otram pasprūk smaga nopūta.

Jānim jāatzīst, ka dumji tie ir pārlietu. Tikai retais prot pietiekoši labi lasīt, dažs pat visus desmit baušļus nav iemācījies, lielākā daļa var gan pateikt, cik ir piecreiz deviņi, bet velti lauzās uzminēt, cik varētu būt deviņi reiz pieci. Retam mati tā sasukāti, kakla lakatiņš tā apsiets un pastalas tā saautas, ka kungs tur neatrastu kādu vainu. Saimniekdēlam Gustam Bērziņam apauguši gari nagi un zem tiem tādi melnumi, ka kungs saviebies ar diviem pirkstiem saņem aiz piedurknes malas un paceļ visu roku gaisā.

— Te ir vesels pusvezums mēslu! Ar tādām ķepām tu klasē vairāk nerādies!

Padumjais Viksna, kas dzīvo pie mātes tepat nabagmājā, tiek izvilīts spraugā starp galdiem. To kungs pa logu jau vasarā labi novērojis, tāpēc sevišķi nikns.

— Tu izskaties pēc mūka. Pasaki mātei, lai ar visu to paltraku liek tevi baļļā un labi nomazgā, citādi es tevi dzīšu uz mājām.

Patiešām, netīrs, nožēlojams, nabaga franciskānietim drusku līdzīgs izskatās šis druknais Viksna ar savu garo, pus svārkiem, pus bruncim līdzīgo netīro paltraku un lielajām vīzēm, no kurām saskretušu autu stūri plandās laukā. Neprot viņš ne lasīt, ne baušļus skaitīt — nevienu vārdu viņš nevar dabūt pār lūpām, bet tomēr skatās kungam taisni acīs, balti

spīd viņa apbrīnojami skaistie zobi, tuklajā sejā nenodziest idiotiskais smaids.

Jānis paraujas tālāk, kad mūku novieto blakus. Liekas, viņu nemaz vairs neizsauks, visu laiku viņam būs jāsēd blakus šim nabagmājas iemītniekam, šim pēdējam visā skolā, no kura nāk nelaba smaka. Visu laiku glabātā iedomība sašļūk kā burbulis, sāpes žņaudz kaklu ciet, gribas raudāt.

— Jānis Robežnieks!

Pirmajā acumirkļī Jānis, savu uzvārdu nepieradis, neattopas, ka viņu pašu sauc. Bet tad trūkstas kājās, tikko nenogrūž savu sainīti no galda.

Kunga seja nesola neko labu. Brūno acu kaktiņos ievelkas ironiskas grumbas, kad viņš caur pieri pamet skatu izstīdzējušā, tramīgā puikā. Pienāk klāt, pārvelk viņa pakausim pirkstu, tad noberzē to pie biksēm.

— Tev to frizūru laikam māte ar dzirkļēm apstrādājusi?

Tas ir taisnība: māte pirmo reizi mēģinājusi viņam matus apaļiski apgriezt, galva nu ir robaina kā arumi. Ar visu būtni Jānis sajūt, ka ne pats, ne viņa apgērbs, ne pusgraudnieka dēla stāvoklis nemodina kungam nekādu labvēlību. Tas apveļ ar pirkstu vairāk nekā pusi biezās grāmatas, lai gan citiem līdz šim licis lasīt no pirmajām lappusēm. Parāda:

— Šito lasi.

Tā ir tā pati grāmata, no kuras arī Mārtiņš mācījies. Stāsts par glupjo puiku, kas sakarsis nodzeras pie vēsā avota un saslimst. Jānis to zin no galvas, lasīšana viņam nekādas grūtības nedara.

— Pieturi, pieturi! Tu jau lasi tā, it kā zaķi ķertu.

Liek lasīt vēlreiz par slinko dēlu, kas nevižoja pieliekties pie puspakava un tāpēc nu dabū desmit reižu locīties dēļ tēva nomestiem ķiršiem. Arī to Jānis nolasa bez kļūdas, ne reizes nestomīdamies. Kungs izņem viņam grāmatu no rokas.

— Lasīt tu proti, bet vai tu vari man atstāstīt?

Kāpēc ne? Jānis atstāsta vārdu pa vārdam, pat pieturas zīmes ievērodams un balsi vietām intonēdams. Tad sākas eksāmens matemātikā. Četrreiz seši, tas ir tīrais nieks. Bet pie deviņreiz seši Jānis sastomās: tas gabaliņš ar deviņi viņam nekad nav bijis īsti drošs. Piecdesmit četri — viņš nošļupst uz labu laimi un pablenž caur pieri.

Trāpīts! Kungs pamāj ar galvu, tā kā laipnāks kļuvis. Tad jāskaita otrais ticības loceklis. Citiem prasīja baušļus — Jānim iešaujas prātā, bet par to nekas: laime vēl, ka neprasīja trešo, tas viņam lāgā neiet. Nu kungs jau pavisam laipns. Labi! — to viņš līdz šim vēl nevienam nav sacījis. Otrziemnieki slaista galvas — kāds tas lielais gudrinieks īsti izskatās.

— Labi, Robežniek. Bet ko tu proti dziedāt?

Jānis mana noskaņu klasē, un sekste viņam aug. Karsts un pārsteidzīgs, kā arvien, viņš atkal braši atsaucas:

— Visul

Nošalc apspiesti smiekli — arī kungs pasmaida.

— Ak tā, tu jau man esi tas profesors, kas zin visu! Nu, par piemēru? Neko nedomādams, sasarcis Jānis uzsāk: Visur, kur es kāju speru. Kungs atkal paloka galvu.

— Bet vai tu nevari nodziedāt kādu laicīgu dziesmu?

Tas ir sarežģītāks jautājums. Laicīgo Jānim ir daudz, vesela virkne pašaujas atmiņā. «Reiz Emma, daiļā jaunava» — — instinktīvi viņš nojauš, ka tā nebūs īstā. «Aleksanders Ipsilanti» — par garu. Viņš uzsāk «Maza biju, neredzēju» — sākumā nedroši, bet tad it kā piemirst apkārtni, balss kļūst īsti dzidra un skanīga, žēlīgākās vietās iedrebēdamās.

Trešā panta sākumā kungs viņu aptur. Rokas uz muguras salicis, pastaigājas spraugā. Apstājas pie piektā sola un pastiepj pirkstu.

— Tu, tur viņā galā! Kā tevi sauc?

Protams, Ješka ir nedomā piecelties, atbild pilnu muti, kā jau cilvēks, kas sēd pirmajā pirmziemnieku solā:

— Jēkabs Gailis!

Kājas piesitiens un stingrs uzbrēciens:

— Kājās! Tu, Gaili, sēdēsi otrā solā. Robežniek!

Jānim pietiek arī tā galvas pamājienu. Sainīti izstieptā rokā viņš izspraucas starp Kažoka, Auzāna un Zemīša vēderiem un galda malu un nosēstas. Galva viņam augšā kā tikko uzvarējušam gailēnam. Atskatās nelaimīgajā nosarkušā Ješkā un pūlas sataisīt gluži tādu pašu smīnu, kā tas pirmiņ rādīja viņam.

Pakaļējā solā tāda pati izlase kā pirmajā. Tur nosēdina Priedi, Miķeli Ozoliņu un Viksnu, bez tam novieto arī lielo Birku no otrziemniekiem, kas krievu valodu nemaz nav varējis iemācīties. Kungs atkāpjas soli atpakaļ, vienu aci piemiedzis, noskatās šajā glupjo rindā.

— Četri brieži man arami!

Otrziemnieki smejas, cits citam piebikstīdami.

Ar meitenēm kungs ātrāk tiek galā. Lasīt viņas caurmērā prot labāk nekā puikas, bet par to atkal reizes rēķinā atbild tādas aplamības, ka paši nupat sutu izturējušie tur otrā pusē nevar novaldīt smieklus. Citiem līdzī ikreiz smejas arī Viksna, baltos zobus rādīdams un reizēm izgrūzdams dīvainu guldzienu. Meitenēm tīrāki apgērbi, ausis labāk izmazgātas, pastalas kārtīgi apautas cieši uzvilktām zeķēm — kungam maz iemesla par to pazoboties.

Pirmajā solā pirmā nāk Lilita Karlsons no stacijas. Ar viņas lielo māsu kungs labi pazīstams, tāpēc tūliņ jau redzams, ka mazā, apaļā skuķe viņam sevišķā cieņā. Pēc tam, protams, abas Siļa meitas, Berta un Emīlija, bet ceturtā — mācītājmuižas pusgraudnieka Grauda Marta, kas prot ne vien reizes rēķinu, bet arī saskaitīšanu, atņemšanu un reizinašanu. Pēdējā rindā nosēstas Vallija Miķelsons ar vasaras raibumiem sejā un apcirptu, mežonīgi izbužinātu matu ērkuli, Līna Kaķis ar baltām, miklām acīm, Otilija Miežis no nabagmājas un otrziemniece Māre Buķis, par kuru jau pagastā runā, ka tā pa visu ziemu nevienu vārdu nav atbildējusi.

Stundu starplaikā, ko šie vienkārši sauc par starpu, vecie skolnieki

skrien laukā, grūstīdamies un durvis blāksinādami. Jaunie, ietramdītie, pagaidām nekustas no vietām, baidīdamies atkal padarīt ko neatļautu. Tikai Dzērvju Miķelis Ozoliņš dibinā nav varējis norimties, uz sola kājām uzrāpies, ar sataurētu plaukstu rāda, kā Silamiķelis pūš basi un kā Spruka klarneti. Prātīgais Mežteteru Pēteris, pirmais otrziemnieku solā, ir atnācis pie Robežnieku Jāņa un aprunājas, vai tas arī rakstīt jau prot un cik tālu ticis rēķināšanā.

Pēc pārtraukuma palīga skolotājs Bramanis — arī kungs, tikai jaunais — izmēģina pirmziemniekus rakstīšanas prasmē. Vispirms uzvelk uz lielās tāfeles četras līnijas tā, ka starp divām vidējām pus tik liela sprauga kā no tām līdz malējām. Jānim nav vairs noslēpums, ka tās sauc par dubultlīnijām. Skaistiem, slaidiem burtiem, augšup viegli, lejup stingri piespiezdams, kungs uzvelk otrziemniekiem norakstīšanai: Āzis netop celts par dārznieku.

Vēl viņš nav paguvis pielikt punktu, kad kaut kur klases vidū kāds neganti nosprauslojas. Apgriezies viņš lūko vainīgo — kustības lēnas, bet acis vēl dusmīgākas nekā vecajam kungam. Piektajā solā pie sienas izstīdējis baltgalvis sakņupis un apslēpis seju plaukstās. Kungs izstiepj bargu pirkstu un kliez:

— Tur — tur! Kājās! Kā tevi sauc?

Zemīts piegrūž ar elkoni, Jānis ceļas kājās un mēģina apvaldīt smieklus, kas laužas kā nelaime.

— Jānis — — Jānis Robežnieks.

— Tā — Robežnieks! Un kāpēc tu smeijies?

— Tāpat . . .

Kungs mazliet pietvīkst un pasper soli tuvāk.

— Kas tas ir: tāpat? Es prasu — kāpēc tu smeijies?

— Tas ir tik jocīgi . . .

— Kas tev ir jocīgi?

— Āzis netop celts par dārznieku.

— Ak jocīgi tas ir! Es tev parādīšu jokus! Kājās tu man stāvēsi! Un, ja vēlreiz, — pie sienas! Divas stundas!

Te nu bij visi prieki par pirmītējo uzslavu! Jānis stāv, kā karsta ūdens apliets, klase ar skolniekiem griežas gar acīm, liekas, tie visi skatās viņā. Bet Mežteteru Pēteris atgriezies nosodoši parausta plecus.

Kungs uzvelk vēl otru dubultlīniju un četras reizes ieraksta vienu burtu. Atkāpjas un vaicā pāri otrziemnieku noliektām mugurām:

— Kas tas ir?

Pieci seši reizē atsaucas: A! Seko barga pamācība, ka tā kliegt nedrīkst — jāpaceļ divi pirksti, jāceļas pašam un jāatbild tam, kuru izsauc. Gailis Jānim aiz muguras izstiepj roku līdz griestiem un lepni paziņo, ka tas esot četri A. Kungs kā dzirklēms pārgriež viņa lepnumu.

— Aplam! Tu!

Tas teikts Auzānam pirmajā solā, viņš pieceļas un, mazliet stostīdamies, saka:

— Tas ir lielais A.

— Pareizi! tas ir lielais A, tāpēc ka ir arī vēl mazais. Jūs man savilksiet līnijas un rakstīsiet A. Sešas rindas! Bet lēnām un glīti, tā kā uz tāfeles!

Sāk klaudzēt tāfeles un lineāli klakšēt. Jānis stāv kā stāvējis un uztraucas arvien vairāk. Kungs pamana viņu — kā stabu klases vidū.

— Tu! Kā tevi sauc?

— Jānis Robežnieks.

— Ko tu stāvi?

— Tāpat...

— Tāpat... Sēsties un raksti!

Jānim nav lineāla, bet Zemīts to viņam labprāt aiztapina. Roka vēl nedroša, tāpēc raksts neiznāk pietiekoši labi, jādzēš nost un jāsāk no gala. Viņš sajūt labi, ka jaunā kunga labvēlību nav ieguvis un ka tāpēc arī turpmāk vēl sagaidāma dažāda kļūma.

Citiem klājas vēl sliktāk. Dažiem grifeles nav līdzī — rakstāmos piederumus gan par to rubli divdesmit piecām kapeikām jādod kungam, bet jaunais to it kā neliekas zinām un sīvi strostē nolaidīgos. Lineāls tikai retam, pārējie mēģina izpalīdzēties ar grāmatas vāku vai kaimiņa tāfeles rāmi, bet cits velk tāpat ar roku. Dubultlīnijas ir gaužām sarežģīta lieta, tikai retais to uztrāpījis pareizi. Cits savās sešās ierakstījis tikai pa četri A, bet izrādās, ka jāpieraksta pilna no malas līdz malai. Kāds desmits līdz šim nemaz nav grifeli redzējis — kungs saņem tāda muļķa roku un palīdz uzvilkt, tomēr nekas prātīgs tur vēl neiznāk. Viksna uztaisījis tādu brīnišķu ķeburu, ka kungs mēģina to atdarināt uz lielās tāfeles, un klase smejas kā kutināta. Tā kā vissirsnīgāk smejas Viksna pats, kungs pārskaistas un saplucina to aiz matiem. Arī lielais Birks par nevīžību dabū savu tiesu. Jaunais plēš ar īpatnu virtuozitāti — diviem pirkstiem, mazu kušķīti tajā sāpīgākajā vietā pie auss vai uz kakla saņēmis, nemaz neskurinādams, tikai ikšķi augšup ardams, tā ka plēšamais visu galvu stiepj līdzī un beigās pats ceļas pirkstgalos. Birks ne pirkstgalos ceļas, ne viebjas, liekas, tas nav viņš, kuru plēš, bet kāds pakaļējā solā uzslīti koka stumbens. Viksnam nobirst divas milzīgas asaras, bet glupjais smaidis taucainajā sejā nenodziest, baltie zobi spīd joprojām.

Otrā pusē aiz bibliotēkas un tepat aiz sienas meiteņu ēdamistabā sen jau trokšņo treš- un ceturtziemnieki, kad beidzot arī jaunais kungs palaiž savējos pusdienās. Jānim ēšana nemaz nav prātā, no visa pārdzīvotā un pieredzētā viņš gluži apdullis, sirds tik smaga, kaut kas žņaudz kaklu ciet. Mana, ka arī pārējie izvelkas tikpat lēni, tramīgām acīm apkārt blenzdami, — no šārīta bramanības nekas, itin nekas nav palicis pāri.

Lielle ar pieceptām gaļas pannām un uzvārītiem trumuļiem skrien pa trepēm augšā. Labākās vietas ēdamistabā viņu aizņemtas, tie sēd uz palodzēm, kājas šūpodami, vai piedzer tēju, trumuli uz avīzes paklāja nolikuši. Tukšās pannas sabāž turpat aiz lādītēm — siena no logiem līdz pat grīdai taukiem un kvēpiem nežēlīgi notraipīta. Garozas, saslaucītas

papīra vīstokļus un citus atkritumus pa roku galam sviež kastē, kas no-
statīta turpat istabas vidū, pirmziemnieku lādīšu rindā. Stacijnieki tāpat
pastaigādamies uzkož sviestmaizes: tie katru vakaru iet uz mājām un
kārtīgi paēdis tur.

Pirmziemnieki pagaidām sēd uz savām lādītēm, bikli vērodami, ko
te drikst, ko ne. Tikai Dzērvju Ozoliņš mēģina parādīt, kā jāstāv uz galvas
un rokām, bet tūliņ spiests pārtraukt savu izrādi. Garais Liepa sakrata
viņu kā kodaļu un nosviež sēdus.

— Šis te ālēsies, prapis tāds!

Pirmziemniekiem vispār te vēl nav nekādu tiesību. Lielie viņus pār-
bauda, visādi ķircinādami un nerrodami. Kas no katras dunkas bļauj vai
pagrūstīts sāk pinkšēt, tam abas stundas līdz diviem glābiņa nav. Viņu
Reinis prot ar knipi tik taisni nošaut no delnas kaltētu zirni, ka visai
istabai pāri trāpa mērķim pašā pierē. Brālis Kārlis, pirmziemnieks, blakus
sēdēdams, smejas locīdamies. Gailis dabū zirni taisni vaigā, sāpes tur
nevar būt nekādas lielās, bet viņš ir labi samācīts, tūliņ iegauļojas pilnā
kaklā, nomet cibiņu un virzās uz durvīm.

— Kungam . . . sūdzēšu kungam!

Pa durvīm viņš netiek, stacijnieks Detlovs attriec viņu atpakaļ. Kas
tad nepazīst dziedātāju Gaili? Arī šis svempis nav labāks — dziedātājs,
tāda palama viņam paliek uz visiem laikiem.

Jānim pašam īsi prieki par Ješkas kļūmu. Nezin kāpēc viņu sevišķi
ienīdis garais Jurjānis, tas pats, kas šorīt abus izdzina no otrās klases.
Neliek mieru viņa robainajiem matiem, min uz jaunajām postalām, par
profesoru vien saukā. Elpu atvilkt Jānis dabū tikai tad, kad no nabag-
mājas ēdamistabā ielien Viksna, rokas pie biksēm slaucīdams, stulbas
acis apkārt grozīdams. Kā vārnas visi sabrūk ap to. Mūks — tas jau visai
skolai zināms. Viņu griež riņķī, viņu pasviež gaisā, divas reizes iesēdina
atkritumu kastē. Viņš ir mīksts, gluži kā bez kaulu, neko nemēģina pretī
turēties un nebrēc, pats smeļ tiem līdzī, kamēr asaras slīd pār taukainā-
jiem vaigiem, ievilkdamas tur netīras švītras. Visčaklākais viņa nerrošanā
ir tuvākais likteņa biedrs — Ozoliņš, tagad jau iekrustīts par Miķelīti.
Paši lielākie, astoņpadsmit deviņpadsmit gadu vecie, kas pie Zelmeņa jau
gatavojas kādam augstākam eksāmenam, tracī nepiedalās. Mazais Balodis
dibenstūrī klusu ēd savu tauku maizi tā, it kā viņš viens pats bijis šajā
istabā. Nākamais skolotājs Krastiņš dzer tēju, miežu plāceni garšīgi pie-
kozdam, un tikai reižu reizēm pasmīn par tām palaidnībām. Savvaļnieka
eksāmena kandidāts Jorģis Zemīts ar brāli Jāni, Robežnieku Jāņa sola
biedru, nosēdušies uz lādītes, abi ēd no vienas cibiņas. Jorģis Zemīts te
tas vecākais, ārkārtīgi neglīts, platiem žokļiem un aplam lielu muti, allaž
izskatās dusmīgs, bet patiesībā ir visai labsirdīgs. Liek brālim pasaukt
Robežnieku, nosēdina starpā un līdz stundas sākumam patur savā aiz-
sardzībā.

Griezīgi sāk tarkšķēt zvans: pusdienas laikam beigas. Pirmziemnieki

tagad jau zin savas vietas, sēd kā mēmi, tikai klusu sačukstēdamies, pāri otrziemnieku mugurām bailīgi vērodami durvis, pa kurām nāks kungs.

Kungs ienāk ar lielu pudeli tintes vienā un trim kastīnām otrā rokā. Aiz viņa Mežteters stiepj smagu saini rakstāmā un resnu tīstokli zilā vākpapīra. Tinti, papīru, vākus un spalvaskātus dabū otrziemnieki — pirmziemnieki uz papīra rakstīšot vēlāk, tiem tikai grifeles izdala. Jānis nevar vien atskatīties baltajās papīra loksnēs un skaistajos, zilajos vākos, kas tur priekšā nu čaukst un ņirkst pa visiem galdiem. Mazās, spīdīgās, vidū rievotās spalviņas kungs grābj no veselas pilnas kārbiņas un noiet katram priekšā. Jānim sirds pukst aplamā cerībā, ka varbūt iedomās un pasviedīs arī viņam vienu: viņš taču tik labi prot rakstīt. Patrāpījusies grifele ar nesmuku brūni raibu papīrīti — bet Zemīšam viena alga, viņš labprāt apmaina to pret savu zaļo.

Šodien nekādu īstu stundu nav, kungs tikai uzdod ko izmācīties un uzrakstīt rītdienai. Pa visu garo vakara brīvlaiku vecākie skolnieki aizņemti ar papīra locīšanu un burtnīcu sašūšanu, — kas adatu un diegu aizmirsuši mājās, staigā ap citiem izlūgdamies, bet lielāko tiesu dabū tikai pret smagām kompensācijām. Kaltētu zirņu sauļas, bildītes, jaunās spalvas — viss tiek laists apgrozībā.

Pirmziemnieki tagad atstāti mierā, tikai paretam kāds neuzmanīgāks dabū adatas dzēlienu ciskā. Siro pa visām telpām, pamatīgāk iepazīdamies ar apkārtni, kļūdami arvien drošāki un skaļāki. Pēcpusdienā neviens nav dabūjis pamatīgāku brāzienu, bet priekšpusdiena jau aizmirsusies. No ēdamistabas, kur tas lielais šūšanas darbs, viņus gan triec laukā, bet par to klasē un tumšajā priekšīnā starp piecām durvīm kņada aug augumā. Kungi nerādās, tāpēc jaunajiem brīva vaļa savstarpējai iepazīšanai un spēku izmēģināšanai.

Grūtsirdības mocīts, Jānis ilgu laiku nosēd savā vietā. Klusais Zemīšs paņēmis rēķinu grāmatu un pēta to nepakustēdamies, šad un tad kādus skaitļus atzīmēdams tāfelē. Piere viņam krunkās, lūpas kustas, kaut ko minēdamas, tad viņš pieceļas un, acis tāfelei neatraudams, nosaka:

— Jāiet paprasīt Jorģim.

Bailīgais Auzāns ar skaistu kabatas nazīti asina jauno grifeli. Arī stundu starpā viņš drīkst runāt tikai čukstēdams, bet labāk vairās, savu stostu kautrēdamies. Labu laiku Jānis skatās Krūkļu Minnā, kas godīgi sēd otrajā solā, roku plaukstā atspiedusi. Viņai ir balta, tukla roka, gara zeltzeltena bize, kājās jauni zābaciņi gariem, aizpogātiem stulmiem. Jau no paša rīta Jānis ievērojis, ka tā ir tā smukākā no visām pirmziemniecēm un ka arī pats kungs pret to izturas visai laipni. Bet tad viņa pagriež šurp savu apaļo, nopietno seju un Jānis, kā grēkā pieķerts, sarcis sprūk laukā.

Labsirdīgais Viķu Kārlis pasaka, ka tagad visi nesot ūdeni, ko rītu mazgāties. Viņi iet abi. Arā tik tumšs, ka, tikai taustīdamies un peļķes izbrīzdami, tiek garām nabagmājai. Pastā pa skrīvera logu spīd silta uguns, vārti ar apdrupušiem ķieģeļu stabiem labi saskatāmi. Bet tālāk

starp ceriņu krūmiem un skrīvera dārza sētu, pāri lielceļam un gar smēdes galu, un lejā no kalniņa vēl tumšāks. Tikai skārda vannīņai aizgraboties, Jānis nojauš, kur Viķis iet pa priekšu.

Ūdens avotiņā gandrīz līdz grodu virsam, tāpat pieliecoties vien viegli iesmelt. Jānim, kam ķipis aiz osas vienā rokā, stāvajā kalniņā uzkāpt nieka lieta. Bet Viķim vannīņa nesama abām, pie vēdera piespiesta, un tas ir sarežģīts uzdevums. Jānis dzird, ka aiz muguras kaut kas blūkš — Viķis lādas, kā allaž, skaņas caur degunu laizdams.

— Velns! Nu būs bikses slapjas!

Bikses tiešām ir gluži slapjas. Tikko viņš paspēj tās kaut cik izžņaudzīt, kad jau zvana uz klusmācības stundu. Mazajās trepēs un priekšīņā pirmziemnieki vēl virpuļo kā spaļi. Otrā Krūkļu Minna, tā ar apgrieztajiem matiem, no daugaviešiem, jāteniski Bērziņu Gustam kaklā, abām rokām matos ieķērusies. Mūks smejas locīdamies, plaukstām pret vēderu sizdams.

Lejā noblāks meiteņu guļamistabas durvis. Kāds otrziemnieks uzdrāžas pa puiku trepēm, roku vēcinādams un čukstoši saukdams:

— Kungs! kungs!

Drūzma veļas klasē, bet pretim vēl izspraucas Miķelītis, Vallijas Miķelsona trenkts. Spiegdami abi noauļo pa meiteņu trepēm, bet tur pretī kā pērkons nodārd kunga balss un tūliņ noplīkš divas pļaukas. Tie klasē tikko paspējuši saklupt savās vietās, kad viņš ieved abus, aiz piedurknēm saķertus. Miķelišam kreisajā vaigā četras baltas švītras, kas pamazām dziest un pārplūst tumšsarkanās. Kā sprūdzeni kungs iesviež viņu kaktā aiz tāfeles, Miķelsonu nostāda šajā pusē pie katedra. Pats piesarcis dūsmās.

— Divas stundas jūs stāvēsiet! Līdz gulētiešanai! Mežteter, tu pieraksti, kas te trokšņo.

Mežteters negribīgi ceļas kājās.

— Lūdzu, kungs, lai labāk kāds cits...

— Nekāds cits — tu, es teicu!

Skolnieki solos gluži saplakuši. Kungs notur bargu runu: trokšņot nedrīkst, sarunāties nedrīkst, atpakaļskatīties nedrīkst... Ko pierakstīs — stāvēs kaktā, kad citi aizies gulēt.

Durvis aizklakst, klase paliek kā nomirusi. Mežteters sagatavo papīra strēmeli un zīmuli. No septiņiem līdz deviņiem — divas stundas.

Desmit minūtēs Jānim tāfeles puse ir pilna ar lielo A. Desmit minūtēs atkārtots pirmais bauslis un tie četri gabaliņi no bibelperšu grāmatīņas. Lasāmā grāmatā nav vērts paskatīties. Zemīts arī nemācās, urdās tikai ap sava paša rēķiniem. Auzāns izvilcis mazu burtnīciņu un zīmuli ar kaula bumbiņu galā, bet Zemiša elkoņiem pāri saskatīt nevar, ko viņš tur raksta.

Divas stundas tik vēlā vakarā — — tā ir nepiedzīvota mocība. Ļaunākais tas, ka nedrīkst ne runāt, ne apkārtskatīties. Rindas klasē daudz retākas: stacijnieki un tie no tuvākās apkārtnes aizgājuši mājās. Jāni

atkal pārmāc bezgala skumjas, iedomājot, ka tie tagad sēd istabā pie savējiem un neviens tiem neliedz ne runāt, ne atskatīties.

Pablenzis sāņus, viņš vēro, ka citiem bēdu biedriem neklājas labāk. Viņiem sejas lampu nokrēsli pelēkas, acis kā aizmiglotas, paši galdiem pieplakuši. Maza, sīka meitenīte priekšējā solā, ar lakatiņu aiztinusi acis, pūlas apspiest šņukstus, kas manāmi rausta viņas plecus. Bakurētainā Berta Silis ar pūlēm tura acis vaļā, lāgu lāgiem viņas elkoņi paslīd pa gludo oša dēli. Arī Jānis mana, ka galva tiecas klanīties — viņš saņem visus spēkus, lai noturētos taisni.

Noziedznieks Miķelītis, acīm redzami, arī cīnās ar miegu. Divas reizes Mežteters viņu jau nostatījis taisni, bet nu viņš kūko atkal, ar plecu palodzei piezvēlies. Miķelsons stāv kā zaldāts uz vakts, balto matu ērkuli nopurinādama, reižu reizēm pamet acis savā bēdu brālī. Piepeši Miķelītis uztrūkstas no snaudas, kad smags splāviens noskrien viņam tepat gar pieri un noplakst pret rūti. Viens grābiens — slapjā lupata viņam saujā un trāpa Miķelsona vēderu. Klasē atskan skaļi smiekli, uz acumirkli aizklīdēdami miegu. Mežteteram jāizlieto visa autoritāte, kamēr nomierina. Tad viņš paņem papīra strēmeli un pieraksta abus palaidņus.

Taču, kad ienāk kungs ar dziesmu grāmatu un prasa sarakstu, viņš pagroza galvu: nemiernieku šovakar nav bijis. Bet tad piepeši pēdējā solā uzlec kājās Natālija Miežis, divus pirkstus gaisā izslējusi, sauc:

— Viņa viņam splāva, un viņš viņai svieda ar lupatu.

Acis vien pametot, jau redzams, ka apsūdzība pamatota. Tiesa ir īsa: pēc lūgšanas stunda turpat kaktā.

Uz lūgšanu jāiet otrā klasē. Kungs saka vārdus priekšā, miegainais bērnu bars velk gurdeni un gausi:

Nu saules spožums aizgājis,
tas cēliens nobeidzies,
viss guļ, kas bija piekūsis
un kas apraudājies.

Lejā pirmziemnieki piecās minūtēs nogērbusies un salīduši zem segām. Tikai drūmais Priede stāv aiz spraugas pie krāsns tajā vietā, kur vajadzētu būt viņa gultai. Bet tur tikai abi Viķi taisās uz guļu. Beidzot parāda: Priedes gultiņa izceļojusi priekšistabā un novietojusies pie pašām durvīm, kuras verot aukstā āra gaisa šalts katrreiz skrien pāri. Priede brītiņu pastāv arī tur, tad smagi nopūšas un lien zem segas.

Pamazām apklust abās istabās. Spraugā uzkārtās lampiņas vēderainais, piekvēpušais cilindrs tikai tuvieni kaut cik apgaismo, kaktos pilnīga tumsa. Virs griestiem lāgu lāgiem drausmīgi nodārd, tur divi trešziemnieki bīda galdus un sešas trešziemnieces slauka istabas.

Jēkabs Gailis izbāž galvu no segas apakšas.

— Profesors . . .

Jānis Robežnieks nepaliek parādā.

— Četri A!

Brīdi klusums — Gailis meklējas ko sāpīgāku.

— E ka tu dabūji kājās stāvēt!

— E ka tevi ielika otrā beņķī!

Naidis atkal mājās, kaimiņi sagriež muguras. Auksti, sveši un vientuļi... Brīdi vēlāk Jānis Robežnieks klusiņām pārvelk segu pār galvu un iespiež muti pagalvī, lai tas tur otrā pusē nedzirdētu, ka viņš raud.

Bet jau pirmajā nedēļā pirmziemnieki pietiekoši labi iepazīstas ar skolas kārtību un sāk iekļauties viņas dienas gaitā.

No rītiem pussešos kunga kalpone iznāk koridorā pie trepēm un zvana augšā. Vecākie skolnieki pieraduši, mostas, jau meiteņu guļamistabas durvīm gari un pļerkstoši nočikstot, ņer savus ķipīšus un vanniņas pagultē un traucas uz ķēķi mazgāties. Jaunie pirmajos rītos vēl staipās un tikai lēnām slienas stāvus, dažus nakts uzraugam Krastiņam ar varu jāizloba no apsegas un jārauj laukā. Bet uz nedēļas beigām paši lielākie guļavas jau attapušies, ka nekādi niķi nepalīdz, ka jālec laukā, pēc iespējas drīzāk jāapauj kājas un jāskrien uz ķēķi.

Tur ir auksts un slapjš kā purvā. Vējš pūš pa visiem logiem, viena rūts izdauzīta, pa to mikla šalts purina matus un kreklus. Rīta klusmācības stundās līdz septiņiem klasē tikpat auksts un nemīlīgs. Krāsnis no ēdamistabas gan arī sāk kurināt, bet tikai līdz stundu sākumam astoņos tās būs drusku iesilušas. Skolnieki ar mutautiņiem, tāfeļu lupatām un piedurknēm kaut cik notrauc no galdiem un soliem vakarvakara slaucījuma putekļu kārtu. Labu brīdi vēl telpa pilna baltas dūmakas, kas kož acis un kutina nāsis. Sēd, cieši kopā saspiedušies, rokas pamīšus piedurkņu galos sarāvuši, un tomēr nevar atsilt. Jānim jau trešajā dienā liels, slapjš izsitums uz apakšlūpas, deguns bez apstājas tek kā tapa, no tās lielās šņaukšanas kļūst sarkans un vārīgs, tā ka bezgala riebjas ūdeni tur piedurt klāt.

Stundas viņam nekādas raizes nedara. Krievu valodas grāmatas vēl nav pienākušas, to, kas te tagad jāmacās, viņš jau sen zin no galvas. Vienu tāfeles pusi ar burtiem, otru ar skaitļiem pierakstīt, tas ir pusstundas darbs. Arī jaunais kungs apķēris viņa prasmi un tāpēc kļuvis laipnāks. Tiem, kas labi macās, vieglāk palaiž arī atskatīšanos, sarunāšanos un citus noziegumus. Jānis drīz vien apķer savu izcilo stāvokli un sāk uzpūsties. Meitenes nekrīt svarā, tā ir sevišķa pasaule, par ko viņš neinteresējas, — uz lēno, smuko Krūkļu Minnu gan reizēm slepus pablenž. Tikai pašā pirmajā solā viņam līdzcenši, kas reizēm pamodina sīvu skaudību. Bagātā saimnieka dēls Kažoks, kam spoži noviksētas kamašas un sūklis tāfeles noslaucīšanai, — guļ un ēd viņš pastā pie sava radnieka, pagasta kazaka, un ar tiem citiem daudz neielaižas. Klusais, bālais, bet ārkārtīgi korektais Auzāns, kas raud jau, tikko kungs mazliet bargāk paskatās virsū. Garais Zemīts ar allaž kārtīgi augšup sasukātiem matiem un slaidiem nagiem, kurus viņš ikrīta ar nazi rūpīgi iztīra un apgraiza. Katram tiem kabatā kaut kāda Jānim nepieejama, bet taisni tāpēc tik

kārdinoša lietiņa. Kažokam pat kastiņai līdzīgs dzeltena koka penālis ar atveramu vāciņu un diviem nodalījumiem. Vienīgais mierinājums tas, ka Kažoks ir stipri miegains, vakara klusmācības stundā bieži žāvojas un reiz pat tā aizsnaužas, ka ar pieri iebada galdā un sasmidina visu klasi. Auzāns sarkdams mokās ar savu stostišanos un nevienu meldiju nevar pareizi noturēt. Zemīts bikšu galus arvien apsien ar aukliņu, tāpēc tās zābaku stulmos turas taisni, locītavā nekad pārāk nesakrunkodamās, baltais lakatiņš ar kniepadatu sasprausts, bet kungs viņu nezina kāpēc no pirmās dienas lāgā neieredz un allaž atrod kādu kļūdu viņa norakstījumā vai bībelperšas atskaitījumā.

Lielu jautrību visai klasei ik dienas sagādā tie glupjie — tie no meža izskrējušie, kā kungs saka. Starp tiem ir Vilkstupu Bērziņš, mīksts, glēvs puika ar smailu degunu un garām, melnām skropstēm. Stundu starplaikā viņš nekad neplosās, allaž viņu redz savā vietā sēžam un kaut ko knibināties, allaž tur apkārt bars ziņkāro, kas interesējas par viņa meistarību. Bērziņam ir vesela sauja baltu, zilu, dzeltenu un sarkanu stikla kreļļu, kuras viņš pret vecām spalvām iemaina otrziemniekiem ģeogrāfijas rādāmo rikstiņu uzdevam. Bērziņš pirmais ierāda, ka spēlēt var ne vien ar divām, bet arī ar trim spalvām, kur gan vajadzīga lielāka prasme, bet par to arī ieguvums prāvāks. Viņam ir metāla ķemmes, plānu papīru tām aplicis, viņš prot izspēlēt veselu meldiju. Bērziņš parāda, ka, uz grīdas noliktam spalvaskātam ar zābakzoli pāri braucot, var iztaisīt spēcīgu rūcienu. Mazāk stiprs, bet toties skaistāks rūciens iznāk, kad ar pieri brauc pār lielo loga rūti, tur tikai stipri jāuzmanās, ka nepārplēš stiklu. Bērziņš pirmais izmāca arī, kā no papīra izlocīt balodi, kas laižas visai klasei pāri.

Pirmziemnieki visus šos izgudrojumus uzķer ar īstu sajūsmu. Bērziņš sēd, laimīgi smaidīdams, kad visos kaktos grīda ruc vai kad baloži bariem laižas pāri otrziemnieku galvām, reizēm pat katedrī atsizdamies. Trešdien viņš savu izgudrojumu papildina tādi, ka baloža degunā iepilina drusku tintes. Bet, pašu pirmo izmēģinot, notiek nelaime: balodis atduras Lilitai Karlsonam mugurā un gaišajai blūzei uztriepj melnu plankumu. Par to meistars dabū pamatīgi aiz matiem un divas stundas kaktā. Karlsons nav ļauna un atriebīga, starpbrīdī viņa pieiet notiesātam klāt atvainoties.

— Es nebūtu sūdzējies, bet Sīlis pateica kungam.

Sniedz Bērziņam vēl gluži pajaunu spalvu. Bet tas tikai smīn zobgalīgi un rupji atcērt:

— Ej tu pakārties ar savu spalvu, man nevajag!

Šis smīns ir Bērziņa nelaime. Savā nodabā, solā kājās uzslīets vai kaktā stāvēdams, viņš netiek vaļā no tā. Katrā ziņā kungs domā, ka viņš smīn tišām, aiz spītības, un tāpēc acu galā nevar ieredzēt šo nelieti. Ceturtdien pēcpusdienā, kad otrziemniekiem sākas pirmā ģeogrāfijas stunda, bet mazajiem sešas līnijas jāpieraksta ar lielo C, klases klusumā kaut kas nodžinkst maigi un sanoši. Kungs paausās, bet vēl neko un turpina rādīt uz kartes, kur Baltijai ziemeļu robežās ir Somu jūras līcis, rītos

Eiropas Krievija, bet vakaros Baltijas jūra. Kad kungs nokļuvis līdz dienvidiem, nodžinkst atkal — viņš atsviežas strauji.

— Kas tur trokšņo?

Miķelītis pēdējā solā pielēcis kājās, divi pirksti saslieti vai līdz griestiem gaisā. Otra roka rāda lejup uz priekšējo solu.

— Lūdzu, kungs! Bērziņš trinkšķina ar spalvu.

Bērziņš patiešām tramšķina spalvu, — galda šķirbā iesprausta, tā skan labāk nekā vijolei metāla stīga. Lieliem soļiem kungs steidzas turp, pa ceļam paķerdams no galda to biezāko lineālu. Bērziņš jau ir kājās un pats stiepj pretī labo roku, tāpēc ka tā viņam izturīgāka. Bet viltība tomēr neizdodas. Kungs sagrabj kreiso aiz locītavas un pašu izvelk ejā starp soliem.

— Muzikants! Otro bausli tu nezini, bībelperšas neizmācies — bet uz blēņām!

Miķsti žvakšēdams, lineāls krīt uz pirkstu pavēderēm. Sprindzinātā uzmanībā klase klausās, kad atskanēs tādās reizēs parastais ī-ī. Laikam arī kungs pats gaida, jo pēc piektā sitiena iestājas maza pauze un tad tikai vēl seko pēdējie trīs, smagāki un lipīgāki nekā iepriekšējie. Bet nesagaida nekā.

— Stundu sestdien pēc pusdienas!

Bērziņš ielien atpakaļ savā vietā, kreiso roku tāpat saliektu nesdams. Brīdi stīvi raugās savos pirkstos balts kā drēbe, bet sejā viņam tas pats neaizdzenamais smaids.

Miķelītis sūdz, kur vien iespēdams, visbiežāk savu bēdu brāli un kaimiņu Mūku. Acis viņam laistās vien, kad to plūkā, pluinī un stāda kaktā, lai gan pats tur visbiežāk dabū stāvēt — pusdienā, vakaros pēc klusmācības, bieži vien arī stundu laikā. Nekādi viņš nav novaldāms, nevienam tuvumā neliek mieru. Priede ir drūms un noslēdzies, lielais pakupranais Birks ar pērtiķim līdzīgo seju viņu vienkārši ar elkoni atbīda nost, bet dumjais Mūks vienmēr ielaižas uz provokāciju un tiesājams nekad nemēģina taisnoties.

Meiteņu pakalējais sols cienīgi turas puikām līdzī. Miķelsons ar Kaķi pirmo nedēļu tikai divas reizes tiek pusdienās. Māre Buķis nosēd un nostāv kā stabs, no tuklās sejas nav noredzams, vai viņa vispār dzird, ka viņu strostē un zobo. Miķeliša partners tajā pusē ir Otilija Miezis, tīrais mežonis, no kā pat puikas labprāt izvairās. Runā viņa tik jēli, ka pārējās meitenes ausis bāž ciet. Solā vai kaktā — viņai viena alga, klusmācības stundā sacelž tādu traci, ka pat labsirdīgais Mežteters iet sūdzēties kungam. Kungs liek atsaukt māti no nabagmājas — piektdienas vakarā pat tie klasē dzird, kā lejā, kunga istabā, ilgi un spēcīgi blākš. Bet tad Miezis atkal ieskrien kā vējš, izpinkotiem matiem, asaru švītrotiem vaigiem, uz vienas kājas palēkdamās, nostājas savā vietā pie tāfeles un tūlīn sāk pārstāstīt, kā viņu lejā pēruši, kā mātei nolūzis žagara gals un gandrīz trāpījis kungam ūsās. Klase šalc vienos smieklos, nekādiem līdzekļiem nav salaužama šī mežonīgā palaidnība, kas jauc laukā visu skolas kārtību.

Vakariņu laikā ēdamistabā Bērziņš palūdz Jāni nogriezt viņam riku maizes no kukuļa. Jānim no sākta gala neizprotama simpātija pret šo kluso nerātni.

— Vai tev vēl vienmēr sāp?

Bērziņš spaida savu kreiso roku.

— Man nemaz nesāp. Pa labo viņš var sist, kamēr viņam apnīk. Bet šitai man tas pirksts tā kā apmilzis.

Vidējam pirkstam gals pietūcis un sarkans. To viņš uz augšu vien slien.

— Kad uz leju, tad viens taisni kā ar īlenu dur.

Uz lādītes sēdēdams, Bērziņš pāra reižu nokož no maizes rika, tad noliek to atpakaļ un nogroza galvu. Ar visu smaidu sejā tomēr jaušams, ka sirds viņam tik pilna, ka vārdu tikko var dabūt pār lūpām.

— Un sestdien es viņam te nepalikšu — neparko! Un mājās stāstīšu: viņam nemaz nav brīv tā sist... Bet tas Miķelītis, tas man dabūs.

Vakarā citi jau sen zem savām segām, kad Miķelītis otrā istabā vēl izrāda lielajiem, kā viņa audžu tēvs, tas vecais Dzērve, iet ar savām kleinajām kājām un kā viņš pats prot uz vēdera šļūkt kā čūska. Smieklī un tracis tur nemaz negrib aprimties, nekāda apsaukšana Miķelītim nelīdz. Beidzot uzraugs, labsirdīgais Krastiņš, kas nekad nevienu nepieraksta, aiz apkakles izstiepj viņu priekšistabā. Pārskaities piedraudē:

— Ja tu neiesi gulēt, es tevi tūlī pierakstīšu.

Bet Miķelītis, Jānim garām spraukdami, tikai pamirkšķina acīm.

— Pierakstītājs! Es viņu pašu pierakstīšu.

Nogērbdamies viņš paspēj uzspļaut griestos, tā ka mazajam Lencim kaut kas arī sejā nopil. Tas sprauslodams nelabi iebrēcas:

— Kas te spļauj acīs? Es sūdzēšu kungam!

Miķelītis mierīgi kar svārkus uz gultas stakles.

— Kas tev tur spļauj? Neviens te nespļauj. Tu pats spļāvi, es skaidri redzēju.

Miķelītim ir īpašs paņēmiens apgulties. Abām rokām viņš pasviež segas malu uz augšu, un, kamēr tā atkrīt atpakaļ, viņš kā lode jau apakšā. Bet šoreiz gultas vidus iebrūk brakšēdams. Miķelītis pazūd kaut kur lejā, pagalvja maisiņš pārveļas pāri, klabēdami vēl birst dēlīši, tikai divas kailas kāju pēdas rēgojas uz izliektā maisa gala.

Abas guļamistabas ir kājās, pūlis drūzmējas apkārt un skatās, kā Miķelītis ķepurojas laukā. Gultai kāds izpēmis dēlīšus, tā skaidra lieta. Ļaunākais tas, ka krizdams apgāzis ķipīti — palte sniecas visai grīdai pāri, salmu maiss mirkst lielā paltī. No pārbīļa un tās rēkoņas pat Miķelītim lūpa sāk drebēt. Bet Bērziņš blakus guļ savā gultā — acis viņam ciet, sejā tas pats klusais smīns, tikai lupatu aptītais pirksts rēgojas no segas laukā. Bērziņam nav nekādas, it nekādas daļas gar visu to traci.

Tomēr Miķelītis nav izmācāms. Otrā rītā, tieši pirms stundas sākuma, viņam iznāk sadursme ar Krūkļu Minnu. Tā kā lēnais Auzāns gadās turpat tuvumā, tad nav nekāds brīnums, ka lielais papīra vīstoklis ne-

trāpa Krūklim, bet gan viņam pa aci. Uz beidzamo solu skriedams, Miķelītis tikai pagūst vēl nočukstēt:

— Nesūdzi kungam! — —

Auzāns nesūdz. Bet acs ir pārāk sarkana, un viņš par bieži spiež mutautiņu pie tās. Kungs ierauga un sāk taujāt, kas viņam to padarījis. Stostīdamies un sarkdams Auzāns nošļupst:

— Es nezinu . . . es neredzēju.

Bet Krūklim jau roka griestos.

— Miķelītis, es redzēju! Viņš te tikko kāvās kā traks.

Par to Miķelītis dabū vēl vienu stundu šodien pēc pusdienas. Apmierināts viņš nosēstas. Tik vien! Stunda vairāk vai mazāk — kāda tur starpība.

Tās stundas pirms pusdienas Jānim velkas kā četri gadi. Grīda deg zem kājām, viņš kļūst tik izklaidīgs, ka tikko nesajauc otrā baušļa «kas tas ir» ar pirmo bausli. Uz mājām! — tas skan tik vilinoši un sološi, ka ne ādā nevar norimties. Šermuļi skrien pār muguru, kad kungs paņem zīmīti ar grēcinieku vārdiem. Visu ko citu, bet sestdien, kad citi aiziet mājās, palikt te — tas ir ļaunāk nekā vissāpīgākais pēriens.

Bērziņam stunda par spalvas tirkšīnāšanu. Ozoliņam stunda par to papīra vīstokli un otrā par gulēšanu pirmdien, kad pēc deviņiem bij jāstāv kaktā . . . Jānis dziļā līdzjūtā atskatās. Bērziņš nodūris acis galdā, sejā viņam tas pats nelaimīgais smīns. Miķelītis patlaban ar vislielāko uzmanību vēro, kur gar logu daudzās aizmaldījusies muša.

Vienā mirklī tāfele un grāmatas sasieta lakatiņā, maizes kulīte ar tukšo cibiņu no lādītes laukā, četriem lēcieniem pa lielajām trepēm lejā. Guļamistabā mētelīši, kažoki un cepures vien griežas pa gaisu. Kad Jānis izskrien sētsvidū, divas straumes jau plūst gar pasta mājas galu — daugavieši pa kreisi gar magazinu, mežgalieši gar nabagmāju un skrīvera dārzu, pāri lielceļam, garām pasta smēdei un avotiņam — un tad pa baznīcas ceļu tieši uz staciju. Skolā abu pagasta novadu pretešķības nav tik asas kā sadzīvē. Prestiža labad stacijnieks Detlovs nolamā par kazu Liepu, kam mājas kalnā, taisni pretī pilsētiņas celtuvei. Liepa savukārt nosauc visus stacijniekus par cūkfīreļiem un mežgaliešus par čūsku dūrējiem. Piedevām no daugaviešu puses pāri ceriņu rindai pret skrīvera dārza sētu atlido šķautnaina radzes pika, bet no šejienes pretī dēļa skamba ar liku naglu. Kad skrīveris Zarrs kundziski paver logu palūkoties, kas par traci, abi karotāji pūļi katrs savā pusē jau tik tālu, ka no pakaušiem un cepuru dibēņiem neviens vainīgais nav sazīmējams.

Jānim prātā nenāk, ka pienākums aizstāvēt savu mežgalieša cieņu. Vieglo kulīti plecam pārmetis, viņš steidzas kā sacensībā, nevērodams stacijniekus, kam ceļā vēl dažādas, skolā un mājā neiespējamās lietas. No kapsētas kalniņa lejā, upītei pāri, otrā augšā — pie šķībā vītola Jāni pagaida Bērziņš ar Miķelīti, bijušo naidu pilnīgi aizmirsuši. Bērziņš patlaban parādījis Miķelītim, ka tomēr vēl noslēpis kungam četras zaļas krelles, pašas tās smukākās.

— Lai viņš ņem! Man māšai mājās šitik gara virtene. Es tikai atsienu diegu un pieritinu sauju pilnu. Pirmdien man atkal būs dzeltenas, tad tu dabūsi vienu.

Un tad uzbrūk Jānim.

— Ko tu velcies kā vēzis? Mēs te gaidām, gaidām un nevaram sagaidīt.

Jānis gan gribētu protestēt, ka vilcies viņš nepavisam nav. Bet pieplijas klāt stacijnieks Karlsons un visu laiku neatstājas. Tā viņi visi četri iet pa kājceļu blakus putrā sabrauktam braucamam ceļam. Bērziņš ar Miķelīti reizēm vēl bikli atskatās — dzirdēts, ka kungs sestdienas izbēdzējus liekot ķert rokā.

Dzelzceļa pārbrauktuvei pāri nostājies preču vilciens ar desmit pelēkām naftas cisternām. Bārdainais, sarkanais Laivinieks ar satītu karodziņu rokā dusmīgi kliedz, lai nelienot cauri, tūlīn sākšot iet. Bet, tā kā turpat gaida rati ar trim Galiņu skuķiem, tad stāvēt neveikli, Bērziņš pa priekšu, Jānis ar Miķelīti pakaļ — acumirkli viņi ir cauri. Galvu vagonapakšā pie kāda stieņa mazliet nodauzījis, Jānis tomēr ir bramanīgs un lielīgs.

— Ies . . . Kur šis ies? Redz, ka vēl tagad neiet!

Miķelītis piebiksta vienam un otram.

— Pagaidiet drusku! Es tūlīn būšu atpakaļ.

Viņš pazūd atkal zem vagonu riteņiem, tikai reizi vēl parādīdamies iepretim mašīnu šķūnim, kur konductors rozā apšuvim, siksnu ap vēderu, mugurā krokotiem taļlas svārkiem pie līkas pumpja caurules laiž ūdeni pudelē un dusmīgi kaut ko kliedz krievu valodā. Jānis parausta Bērziņu aiz piedurknes.

— Iesim! Ka nesāk mūs te ķert rokā . . .

Bet nav vēl tikuši tos trīssimts soļus līdz Kvieša bodei, kad viņus panāk Miķelītis, aizsies, starojošu seju.

— Kur jūs skrienat kā aklil! Kliedz — lai viņš kliedz! Viņam tik' jāmanās, ka tiek uz kāpšļiem savā vagonā. Palūk, kas šitas ir!

Saujā viņam četras pelēki smagas vagonu plombas ar tikko norautiem drāšu galiem. Pa vienai viņš iedod Jānim un Bērziņam, pats savas divas noglabā bikšu kabatā.

— Tas ir svins — mīksts, ar nazi var griezt. Jaungadā, kad laimes jālej. Un tad es šitādu iesienu pātagas galā — vasaru govis gaisā lec, kad uzlej pa stilbiem.

Jānis daudz dzirdējis par Miķeliša likstām Dzērvēs. Domīgi nogroza galvu.

— Un vecie tev tā ļauj?

Miķelītis parausta plecus.

— Ļauj . . . Katreiz tev ļauja jāprasa.

No krituma kalna lejā, tiltam pāri, garām Lauciņu pirtij, kur nupat Miķeļu tirgus dienā bijis tas asiņainais kautiņš. Gar Lauciņu bērziem, pāri vecajiem grantskalniem, gar Oglīšiem un Bundža mežu, kas ar savām eglēm, melmeņalkšņiem un ošiem piestiepjas tepat līdz ceļam. Galenieku

kļavas visu ceļu nosegušas ar čaukstošu lapu paklāju, saimnieks, vecais advokāts Freibergs, klepodams sildās novakara saulītē mājas galā. Miķelītis pamāj ar galvu uz to pusi.

— Kapsētas suņi jau rej. Līdz pavasarim, ilgāk viņš nečiepstēs.

Bērziņam jānogriežas pa kreisi, mājas tūliņ aiz Tupiņa vējdzirnavām. Viņa roka glēvi mīksta, Jānis savējo atrauj nost.

— Bet kā tev pirmdien ies? Domā, kungs būs aizmirsis?

Bērziņam smaids tāds saplacis. Viņš skatās uz saviem zābakiem, atbild tikai pēc brīža.

— Pirmdien es nemaz neiešu uz skolu. Pirmdien man sāpēs galva.

— Nu, bet cik ilgi viņa tev sāpēs?

Atkal pagārš pārdomu brīdis.

— Dažreiz viņa man sāp veselu nedēļu. Pa to laiku viņš droši vien būs aizmirsis. Un pirksts tad arī būs vesels. Roka vairs nesāp nemaz, lai viņš sit, cik grib.

Tālāk Jānis ar Miķelīti iet divi vien. No Jaunvagariem izskrien suns, kas Jāni vairs nepazīst, bet ar zemes pikām viņi divatā to viegli aizgaiņā. Vecvagari savā palejā lauž akmeņus — Miķelītis rāda ar pirkstu.

— Tas, ar to pelēko cepuri, tas ir Bullīšu Andrejs, tas mēmais. Tam neviens nedrīkst roku pielikt, viņš ir stiprs un sirdīgs.

Jānis pašapzinīgi atmet ar roku.

— Es zinu. Bullīšu Andrejs ir mans draugs. — Bet tu pirmdien gan atkal dabūsi.

Miķelītis pārsviež kulīti uz otra pleca un lūko sadūšoties.

— Lai ir — viņš man nekā nevar padarīt. Sestdien es tik un tā nepalikšu. Velna tītava mājās man ar' nekā nevar padarīt.

Velna tītava — tas ir kleinais Dzērve, Miķeliša audzu tēvs. Sīkstulis un pagasta bagātākais saimnieks, lielā Miķeļa tēvs — kas to nepazīst?

— Vai tā ir, ka tevi tur mājās visi sitot?

— Nemaz tā nav. Lielais Miķelis, tas tikpat kā nemaz. Māte — tā visvairāk ar nātrēm per. Mmm! . . .

Miķelītis nodrebinās lielā Dzērvju Miķeļa svārkos ar atšūtām piedurknēm. Jau tā resns un īsiņš, tagad viņš saraujas par veselu galvu zemāks nekā Jānis.

— Pagājušo svētdien velna tītava saķēra mani aiz kājām un gribēja sist pret rijas sienu. Kur šis sitis, kad lāgā pacelt nevar!

— Kāpēc šis tik briesmīgs? Tad tu gan laikam biji padarījis ko pavisam nejauku.

— Nemaz ne! Man tur upē dzirnaviņas, un šie aiztaisījuši mārkam dambi priekšā. Es tikai drusku biju paracis, lai labāk griež. Šis tūliņ klieudz kā negudrs: visi lini apsūsējuši!

— Nu vai tu ar' tad neesi sitams! Kad apsusē, tad tikai sarkans un stri-pains vien iznāk.

— Lai viņš iznāk! Piektais mārks šogad, kur šis to naudu grūdīs? Tā jau desmit tūkstoši Rīgā uz procentiem.

Bagāts tas Dzērve ir, par to visi runā.

Miķelītis smejas, acis viņam spīd vien apkārtskatoties, vai nevarētu kur pieķert roku. No Vecvagaru jaunmājas iznāk rentniece ar nesamo deķīti uz rokas, iet ceļam pāri uz rijiņu pēc salmiem. Miķelītis pamirkšķina ceļa biedram.

— Šitā atkal reiz aizbēgusi no mājām. Saimniekmeita — un pats tāds pļundurs! Kas šo dzina neklausīt tēvu un māti!

Tad viņa doma atkal pamet lielu likumu. Sadrūvējies iet, pats uz savām kājām skatīdamies.

— Velna tītava grib vēlāk nodot mani pie skrodera mācībā, bet es neiešu. Neparko nemācišos! Es gribu uz kuģiem.

Tā ir vilinoša, diemžēl nerasniedzama lieta. Arī Jānis bieži domājis par to.

— Bet tad jau tev būs jābrauc pa jūru.

— Pa jūru un pa upēm — visur. Atpakaļ es nemaz vairs nebraukšu. Mans mātes brālis arī braucot uz kuģiem.

— Kur tava māte tagad ir?

Miķelītis brīdi klusē, sevī ko dziļu pārdomādams.

— Dinaburgā viņa esot... citi saka, ka Rēzeknē. Es viņu jau divi gadi neesmu redzējis.

Gar Lielārēm jau redzamas kalpiņu mājas, un turpat lejā aiz mežkunga baltajiem logiem lēni kūp Jāņa istabas skurstenis. Miķelītis ar savām raizēm paliek arvien tālāk. Tikai pieklājības pēc Jānis vēl interesējas par to.

Bet pie Lielārēm Miķelītim jānogriežas uz savām mājām — tālāk Jānis iet viens pats. Garām Lielāru mazmājiņai, kur Ķevietiene logu aizsegusi ar strīpainiem brunčiem, uzkalnī un pāri kalpiņu sētsvidum — Vabiņu Kārlis laipni atņem sveicinājumu un apvaicājas, vai šonedēļ jau tikuši pie reizināšanas. Saskaitīšana un atņemšana, tas neesot nekas, bet reizināšana ar trijiem cipariem, tur arī Jānim nāksot palauzīt vieglo galvu. Viņa laikā draudzes skolas Bankins tad allaž nesis kančuku aiz zābakstulma klasē līdz. Dreihundertmāl fīr — viņš tūlīt uzklīdzis un, atbildi nenogaidījis, sācis tikai slānīt visus pēc kārtas. Ja kāds vēlāk žēlojies, ka viņš arī bez pēriena būtu zinājis, Bankins noteicis: nekas, tad tu nākamo reizi zināsi vēl labāk.

Tā tad bijuši arī vēl sliktāki laiki nekā tagad... Bet Jānim nav vaļas visu līdz galam izdomāt un salīdzināt. Istabas skurstenis sācis velt pār jumtu lejā veselu baltu mākonī — tā vien liekas, ka vējš no turienes vilktu ceptas gaļas smaršu. Un vakarā droši vien būs šķidri kāposti vai piena putra — pēc tās nobriedušās maizes un sapelējušā biezeņa... Lejā pa aizaugošo dīķi bradā lielā Brencēna bērni, Jāni pamanījuši, sacel milzīgu brēku, cenzdamies asprātībā pārspēt cits citu. Ar tiem ielaisties arī nav nekāda aprēķina: tie gan mazāki, bet par to seši gabali un zin labi, ka viņu spēks skaitā. Kaut kur sauc cienmāte; Līna, garā, baltā segā ietitu bērnu klēpī, pārskrien pār sētsvidu un pazūd zem nobirušajām

kļāvām. Uz kūti nāk māte nēšiem plecā, noliek spaiņus zemē un, lakatiņu no pieres atbraucījusi, ilgi un sirsnīgi noskatās nācējā.

Jānim liekas, ka viņš pēc ilgiem ilgiem gadiem no tālas svešatnes atkal reiz pārnācis mājās. Viss te tik tuvs un silts, nokvēpusī istaba ar lielo, vecmodīgo krāsni šķiet gaišāka nekā skolas balsinātās telpas.

Līdz vēlai naktij viņam ko stāstīt par pirmās nedēļas piedzīvojumiem. Arī Mārtiņš klausās ar interesi, lai gan tur nav nekā, ko arī pats nebūtu piedzīvojis. Ar sevišķu patiku Jānis attēlo savu prasmi un novietošanu pirmajā solā — tikai par kājās stādināšanu nekā neminēdams. Toties sīkāk viņš apraksta Bērziņa, Miķeliša un Mieža palaidnības un sodīšanu. Māte nopūzdamās groza galvu.

— Sargies tu, dēls, no tiem palaidņiem. Tā tak ir kauna lieta, kad sestdien jāpaliek skolā vai dabū pa nagiem.

Mārtiņš uzbudinās, laikam paša izbaudījumus atcerēdamies.

— Tagad nemaz vairs nav brīv sist. Par to viņš pats var dabūt.

Tēvs uzsit dūri galdā.

— Bez pēriena pasaule nav izmācāma! Visi lielie vīri savā laikā ir dabūjuši pamatīgas sukas. Kad pagasttiesa vēl pēra, tādas lietas nemaz nenotika kā tagad. Un agrāk kungu darbos — cik reiz muguru nepataisīja mīkstu.

— Atradis, par ko jūsmot! Tagad kungu darbos arī bez pēriena tevi pataisīs mīkstu. Un kur tad vēl labākas sukas kā pagājušo vasaru dabūji no tā paša Jaunvagara.

Tiem abiem saprašanās nav iespējama. Tomēr Jānim vecie strīdi vairs neliekas tik pretīgi. Mārtiņš, kā jau parasts, gan nemierā ar visu, tomēr pa šo rudeni viņi Mežciemā labi iedzīvojušies. Katru pavaļas brīdi peļņas netrūkst, bet nākamo ziemu gaidāma sevišķi liela baļķu vešana, uz ko taisās viss pagasts.

Pēc pirmās skolas nedēļas Jānim sevišķi tuvas liekas ģimenes intereses un cerības. Svētdiena paiet nemanot, pelēkā pirmdienas rītā viņš ģērbjas un aujas tā, it kā to sūtītu spaidu darbos. Smagu maizes kuli mugurā brien dubļaino ceļu, allaž vien atskatīdamies. Kad istabas skurstenis nolien aiz Lielāru kalna, kakls sāpīgi sažņaudzas, asaras ar varu spiežas acīs.

Aiz dzelzceļa sliedēm stacijnieki sāk nākt laukā no savām mājelēm. Tie pa laikam turas savrup, tikai Karlsons palaiž mūsu Lilitu vienu un piebiedrojas Jānim. Karlsons iet jau otro ziemu, bet tie citi viņu neieredz, tāpēc viņš gatavs pieņemt par draugu katru, kas nenerro. Saimnieku puikas un meitenes aizbrauc garām ādu apsistos ratos, silti ietītām kājām, viņi abi laipo pa sausākām ceļa malām, Jānim kule mugurā kļūst arvien smagāka, viņš labprāt dod to Karlsonam uznest kapsētas kalnā.

Līdz ziemas svētkiem skola ar viņas priekiem un bēdām tāpat pierasta kā gana gaitas vasarā. Pirmziemnieki kā nenovēršams ļaunums ir iekļauti kopējā saimē, tos pazīst visus pēc kārtas, viņi paši iemanās turēties kopā un aizstāvēt savas tiesības. Viens otrs jau pratis iegūt sev draugu un aizstāvi arī otrajā klasē un bez kāda riska drīkst to tur apciemot.

Ar mācībām veicas kā kuram, bet izmaņu un dažādus niķus no vecākajiem pirmziemnieki piesavinās brīnum ātri un pamatīgi. Trijiem lēcieniem pa lielajām trepēm lejā tikt, tā ir nieka lieta. Mūku ēdamistabas atkritumu kastē iesēdināt viņi prot tikpat labi kā tie lielie. Miķelītis izbrīnījies visus, parādīdams, ka var izkāpt pa logu un tad pa karnīzu aiziet līdz otram. Bērziņš parasti slimo, vienu nedēļu viņš ir skolā, otru mājās, bet spalvu spēlē viņam pretinieku nav. Auzānam sāp ausis, bet tas nenokavē nevienu dienu, lakatiņu apsējies, bāls sēd savā vietā, visu priekšzīmīgi tīri uzrakstījis un līdz pēdējam burtam iemācījies. Jānim tas ir vienīgais konkurents ar savu skaisto rokrakstu un apbrīnojamo iespēju nosēdēt stundu un ne reizes nepaskatīties sāpus.

Pēdējie soli tiklab puiku, kā meiteņu pusē nav labojami. Bez pusdienām palikt, kaktā stāvēt vai uz ceļiem notupēt — Miķelītim un Miežim tas nav nekas. Arī skolotājiem beigās it kā apņik karot ar tiem, šad un tad tie arī caur pirkstiem palaiž viņu nerātņības. Otrziemniekus gan pastāvīgi apdraud palka ar burtnīciņu, kur ieraksta par katru latviski runātu vārdu — sestdien stunda tad neizbēgama. Bet puikas arī te prot izlavīties uz savstarpējas vienošanās pamata, sestdienas sēdētājas un raudātājas lielāko tiesu ir meitenes.

Krievu valodas sākumi Jānim nesagādā nekādu grūtību. Saskaitīšanu, atņemšanu un reizināšanu viņš jau mājās izmācījies, par ko vēl neskaidrībā, to labprāt parāda lielais rēķinātājs Zemīts, kam atkal ar ticības mācību veicas grūti un allaž vien pasakāms priekšā. Vakara klusmācības stundās, miegu atvairīdams, Jānis lasa, lai gan tas stingri noliegts un grāmatu uz galda likt nedrīkst. Ar Mežteteri viņam attiecības labas, par katru nieku tas nepierakstīs. Par izpalīdzējumu rēķināšanā Bērziņš atnes māšai nočieptu grāmatu «Guvernantes noslēpumi». Viķis, kas pats nekā nelasa, dabū otrā klasē «Korsikas lauvu Bonaparti». Arī skolai pašai bibliotēka, no tās kungs sestdienās izdala. Jānis dabū lasīt par ievērojamiem krievu vīriem no zemas kārtas — Lomonosovu un Nikonu, kas viņam pašam pamodina lielu goda un slavas kāri un visādas neprātīgas fantāzijas. Ārkārtīgi valdzina stāsts par kazaku varoni Tarasu Bulbu. Pavisam

savādā pasaulē ievada «Pēterburgas Avīžu piemiņa», lai gan tur daudz kas nesaprotams un kungam prasīt jau nedrīkst. Satricinošs pārdzīvojums ir Apsīšu Jēkaba stāsti dažās nejauši pagadijušās «Austruma» burtnīcās, pēc tiem visi līdz tam lasītie sāk izlikties sadomāti un muļķīgi.

Divas neaizmirstamas stundas Jāni pārlicina, ka Zelmenis prot arī ko citu, ne tikai vien aiz matiem saskurināt un bez pusdienas atstāt. Pirmā ir ģeogrāfijas stunda otrziemniekiem. Ģeogrāfija vēl bīstamāka nekā galvas rēķini, Baltijas karti viņi baksta cauriem vakariem, bet lielā puse tomēr sēd bez pusdienām — kalnus un upes vēl kaut kā, bet tās mazās pilsētiņas parādīt viņi nemāk. Tad arī nicinātais Karlsons ar savu māsu noderīgi: tie prot vāciski un var pārtulkot Wenden un Dorpat, kas kartē apzīmē Cēsis un Tērbatu. Bet todien kungs sevišķi labā omā, mazāk tirda viņus, vairāk runā pats. Sāk stāstīt par seniem laikmetiem, kad radušies kalni un ūdeņu pārbagātās upes izgrauzušas tās milzīgās gultnes, kur tagad vairs tikai sīkas urdziņas rit. Runā par ūdensceļu nozīmi tautu civilizācijas attīstībā, zin arī, kāpēc Rīga dibināta taisni pie Daugavas grīvas, bet Jelgava pie Lielupes Zemgales līdzenumā... No tāda stāsta it kā atdzīvojas tās likumotās zilās švītras un apaļie punkti sadrīskotā kartē, visa klase nosēd nepakustējusies, Jānis attopas muti aizvērt tikai tad, kad kungs nokāpj no katedra un aizvelk ar nagu Kaudzītes grāmatā: līdz tai vietai uz nākamo stundu.

Otrā ir dziedāšanas stunda visiem kopā lielo klasē. Vijoli padusē, kungs staigā gar soliem, kamēr Reinis Viķis lasa tekstu dziesmai «Ej, saulīte, drīz pie dieva». Kad viņš beidzis, kungs piepeši noliek vijoli uz katedra, apsēžas pats un sāk tēlot, kā cēlusies šī un tai līdzīgas dziesmas. Daudzas bāra bērnu dziesmas viņš min, gleznaini raksturodams tautas likteni pagātnē, viņas garīgo atmodu pirms trīsdesmit gadiem un pašu šo dziesmu vākšanas vēsturi. Acis pašam spridz sajūsmā, runājot par Kronvaldu, Ausekli, Pumpuru un pirmajiem lielajiem dziesmu svētkiem. Skolnieki klausās, elpu aizturējuši, pēc stundas beigām vēl labu laiku nesākas parastais tracis ar mazo izdzenāšanu no klases, ar grūstīšanos, galdu pārlēkšanu un klaigām. Jānis pietuvojies pulciņam, kur Jorgis Zemīts prāto, ka arī tagad vēl klausu laiki nav pavisam izbeigušies, ka vācu lielkungi joprojām apspiež un nokalpina latviešu zemnieku.

Jānis attopas tikai tad, kad lielais Detlovs iesit viņam ar knipi pa pieri.

— Ko tu te boli acis? Profesors kāds nav!

Diemžēl tādas brīnišķīgas stundas vairāk neatkārtojas. Tomēr viss garais, pelēkais, drūmais laiks nespēj pagalam apdzēst to gaišumu, kas Jānim no tām paglabājies. Viņš noprot, cik maz viņam vēl jēgas par to, kas notiek pasaulē un tautas dzīvē, bet tā gribētos zināt un saprast visu. Mazās bibliotēkas grāmatas drīz izlasītas, bet tur lielāko tiesu stāsti par godīgu dzīvošanu, čaklību, paklausību un citiem tikumiem. Vairākkārt

viņš aizgājis līdz kunga durvīm, bet, brīdi pastāvējis, smagu sirdi nācis atpakaļ. Lielie puikas katru dienu no pasta kantora nes kungam «Baltijas Vēstnesi», ik nedēļas «Balsi», retāk «Austrumu». Viņš gribētu palūgt kaut ko no tā, bet nepārvaramas bailes nepieļauj.

Kad Kažoks pirms ziemas svētkiem aiziet uz Rīgu skolā, Jāni pār-sēdina pirmajā vietā. Mācības sokas viegli, pie eglītes viņam pasniedz godalgu — bilžainu grāmatu ar Dinsberga pamācošiem pantiem, par ko māte apraudas aiz prieka un lepnuma. Arī Jānim pašam sekste izaug liela, kur vien iespējams, viņš citiem liek sajūst savu pārākumu. Reizēm pat labākajam draugam atsakās palīdzēt rēķinos vai bībelperšu pačukstēt priekšā, lai tad pats izceltos kunga acīs ar savu prasmi. Arī traču sa-rikošanā viņš pirmais meistars, bet allaž izmanās tā, ka kaktā stāvēt dabū tie citi. Par izpalīdzību tiem, kam pagalam nesokas, reizēm nāk arī samaksa — no nedēļas sākuma Jānim kabatās allaž grab kaltēti zirņi, vecu spalvu arī bez iespēlēšanas prāvs krājums.

Pa svētku brīvlaika nedēļām jāiet tēvam un Mārtiņam līdzī mežā piecirst malku. Sniegs piesnidzis ārkārtīgi biezs, vēja lauztie koki ro-kami laukā no liepu un lazdu smalksnī piepūstām kupenām. No egļu zariem vējš birdina sniegu uz galvas un aiz kakla, cimdi saslop, aplipušās kājas salst, smago cirvi nepieradušās rokas locītavās sāk sāpēt, sveķainais kāts delnās ierīvē tulznas. Sniega bradāšana un grūtais darbs Jānim lie-kas gaužām pretīgs — tagad viņš bieži sāk ilgoties skolas — gluži kā citkārt vēlējies pēc iespējas ātrāk tikt mājās.

Svētdienās sanāk istabā kalpiņi, reizēm ierodas arī kāds no Zirkļu dēliem, un tad viņi līdz vēlai naktij spēlē kārtis. Par Robežnieka grem-šanos tikai pasmejas, nekā viņš neiespēj pret šo mežonīgo pūli. Jānis tāpat prot piesist, ka pirkstu kauliņi noknauks uz galda, un ārkārtīgi laimīgs, ja izdodas iespēlēt prāvāku sauju sērkokciņu. Spēle tā aizrauj, ka pēc zvaigznes dienas viņš pirmo reizi aiziet skolā nesagatavojies, spiests rēķinus norakstīt no Auzāna un par divpadsmit Jēkaba dēliem tikko nepaliek bez pusdienām.

Ziemsvētku laikā Jānim pagadīties arī liels ieguvums. Līna uzgājusi kungu mājas bēniņos nomestus trīs pārus mežkunga veco zābaku, ko viņš labprāt atvēl pusgraudniekam. Tie gan gariem, smailiem purniem, kas liecas uz augšu un grauž, sākumā arī nejauki smird pēc naftalīna, bet kājām tomēr siltāk un izskatās daudz cienīgāk nekā tās auklainās pastalas.

Kājām ir silti, bet rokas salst nežēlīgi. Nelīdz ne jaunie dūrainie cimdi, ne aizpūstais ceļš, kuru brienot mugura reizēm tiek slapja. Kreisā, ko var iebāzt kažociņa kabatā, vēl neko, bet labā, kurai jātur maizes kules aukla, kļūst tik stīva, ka ne biksēm pogu aizpogāt, ne lāgā degunu nošņaukt. Visu janvāra mēnesi un februāri līdz pusei salst un putina, mežinieku iebrauktās sliedes tūliņ atkal aizvelk ciet, gar Galenieku ābeļ-dārzu un kapsētas kalnā tādas kupenas, ka jābrien ceļiem pāri un reizēm zābakstulmi piesmeļas pilni. Reiz viņu no pat Galeniekiem paved Bērziņa

tēvs — tas ir neaizmirstami jauks brauciens, kad kājas izklātās kamanās nemaz nemana salu un rokas tīkami silst zem kažoksegas. Ar smeldzošu skaudību Jānis domā par to, cik labi tādām saimniekdēlam, ko aizved un atved kā kungu. Citreiz vecais Dzērve, pa ceļam uz pagastmāju Miķelīti vezdams, atļauj viņam piemesties kamanu pakaļā uz dēļa. Bet tur tik grūti noturēties, atzveltnei pieķertās rokas tik stipri salst, ka viņš pret kapsētas kalnu labprāt lēktu nost, ja nebaidījies apvainot vedēju.

Svētdienā izsalusi, skola pirmdienas rītos auksta kā purvs. Pagastā runā, ka Jaunvagars, ēku celdams, bijis ar meistariem uz vienu roku, durvis un logi taisīti pavirši un no zaļa koka, tāpēc vējš tagad pa visām spraugām aurojot iekšā. Apkurināšanu šogad nosolījis pats Zelmenis, tie četri puikas, kam savu dienu pēc kārtas jāgādā par siltumu, parasti ierodas tikai pusstundu pirms desmitiem. Izdegušās skārda krāsnis karst lēnām, malka sapraulojusi un neskaldīta, jau tā ceļā nosalušie skolnieki pirmās stundas līdz pusdienai sēd nozilējuši, baltus tvaikus gaisā pūzdami. Stundu starpā ap krāsnīm blīvējas vesels bars, lai gan tas noliegts; kungs apgalvo, ka muguru spiest pie karstas krāsns esot neveselīgi, tomēr pats labprāt un allaž uzturas krāsns tuvumā.

Guļamā istabā nav daudz labāk kā klasē. Tur iekurina tikai pēc vakariņām, kad skolnieki deviņos salien zem segām, krāsnis vēl sprēgā, un pa pievērtām durvītiņām spiežas sūra sulas un dūmu smaka. Lampiņa ar vēderaino cilindri arī bieži vien kūp — dažreiz gulētāji rītos pieceļas piekvēpušiem deguniem un melnām plēnēm nolīpušām sejām. Ķēķis biezu ledus kārtu piesalis, no turienes tie ar saviem ķipiņiem un vannīņām pēc iespējas drīzāk manās atpakaļ. Glēvākie un slinkākie lūko nodarīties pie savām gultām un tāpat nemazgātām mutēm spraucas augšā klasē. Tas ir liels disciplīnas pārkāpums, apsūdzības un tiesāšana par to gadās gandrīz katru dienu.

Februāra vidū, kad sals trīs dienas turas uz divdesmit grādiem, notiek liels tracis sakarā ar tādu nemazgātu muti.

Rēķināšanas stundā kungs parasti apstaigā visus solus, paņemdam katru pirmziemnieka tāfeli un pārbaudīdam uzdevumu atrisinājumu. Protams, Priede atkal sarakstījis lielas aplamības, bet par to brāzienu šoreiz nepagūst saņemt. Kungs paveras viņā pašā un iepleš acis. Priedes rokas laikam gan visu nedēļu nav ūdens sastapušas — taukaini spīdīgas, netīrām rievām un melnām panadzēm. Krekla aprocēs krāsā gandrīz līdzīgas viņa zābakstulmiem.

— Klausies, Priede! Vai tu uz savām rokām gribi rāceņus dēstīt?

Klasē nošalc aizturēti smiekli. Miķelītis slien roku gaisā. Kungs aplūko tuvāk Priedes kaklu un piesērējušās ausis un nogroza galvu.

— Tas ir kas neredzēts! Līdz šim mums tikai Viksna rādīja, cik daudz netīrumu cilvēks spēj panest, tu tagad esi pārspējis viņu. Bet Viksna nāk no nabagmājas, kur mazgāšanās vispār nav modē. Tu taču esi dzīvojis pie kārtīgiem ļaudīm.

Mūks sirsnīgi smeļ, laimīgs par to, ka viņam radies sāpcensis. Miķelītis ir kājās, ar diviem pirkstiem sniedzas griestos.

— Lūdzu, kungs, viņš nevienu rītu nemazgājas.

Kungam laikam riebjas roku piedurt, viņš tikai uzkliež:

— Kāpēc tu nemazgājies?

Priede paglūn zem augšup saslietās matu sarenes.

— Es mazgājos...

— Es pielikšu divus, kas tevi katru rītu nomazgās. Uz avotiņu likšu tevi aizvest un vēl ar sniegu noberzt.

Pēc stundas beigām skaļi atšalc smiekli par Priedes ausīm un rāceņiem. Viņš pats drūmi sēd savā vietā, tikai nikni pablenzdamš tajos, kas mēģina tuvoties. Miķelītis sajūsmā sauc:

— Uz avotiņu mazgāt! Sniegā noberzt!

Priede ir stiprs kā zvērs, mazie nedrīkst viņam ķerties klāt. Bet tad otrziemnieki nāk palīgā, un tur vairs nepalīdz arī Priedes spēks. Ar vienu otru dunku un kājas spērienu tik svarīgos brīžos nerēķinās — acumirkli Priedi ietin kā pīrbošā kamolā. Ar uravām, smiekliem, uzmudinājuma saucieniem un lamām laukā pa durvīm, pa mazajām trepēm lejā, pa lielajām trepēm, sniegā iekšā. Bet tālāk mazgājamais neparko nav dabūjams. Reizēm viņš pazūd kūpošā kupenā, reizēm parādās izstiepts garšlauku, divdesmit roku turēts. Bet viņš spārdās, kož un bļauj tik nelabi, ka jālaiž zemē un jāiztiek ar sniegu vien. Pūlis sabrūk viņam virsū, katrs cenšas pēc iespējas piepalīdzēt Priedes mazgāšanas darbā.

Pagastnamā kaut kāda sanāksme. Ļaudis no turienes izskrien sētā, kazaciene kliež, rokām plātīdamās. Parādās arī kungs no sava dzīvokļa un pārtrauc kņadu. Balts kā sniega vīrs — Priede purinās sprauslodams un gaudo: viņš tūliņ iešot uz mājām sūdzēt.

Jaunais pagastvecākais Lauciņš tuvojas kungam un uzsāk ar to stingru pārrunu. Mazgātāji manīgi pazūd klasē, stipri nobažījušies, kad tikai Priede patiešām neizpilda savus draudus un neskrien uz mājām. Bet Jānis un citi vairāk vainīgie viņu pārrunā — par zīmuļa galu un sauju spalvu viņš arī ar mieru paciest pārdarījumu un iečāpo savā solā. Tā kā šoreiz noziegusies tepat vai visa klase, pietiek ar kopīgu brāzienu un brīdinājumu.

Uz pavasara pusi izbeidzas tā lielā salšana, skolā sākas jauks cēliens ar agriem, saulainiem rītiem un gariem, siltiem novakariem, kad lampas tikai uz īsu laiciņu jāaizdedzina. Klasei logi vaļā, līdz ar mīksto vējiņu un ūdeņu šalkām ieplūst jauns žirgtums un jautrība. Kungam meitenes nolikušas uz katedra pirmo vizbulīšu pušķīti, viņš paož to un iesprauž pogas caurumiņā. Diena paiet dzidra un tīkama.

Daugavā ledus jau izgājis, piekalnēs plaukst pienenes, baltalkšņiem pumpuri briest, un ievas metas sirmas. Vaļās brīžos visa skola ir norā un vecajās grantsbedrēs, nabagmājas veči sildās piesaulītē; arī abi kungi

bieži redzami krastā vērojam pietūkušo Daugavu, kas vareni strāvo balti lediem apkrautos krastos. Sliņķi jūsmo par tām stundām, ko var nokavēt skolas dārzā, ābelēm bedres rokot, sētsvida zālienā celiņus grantējot un cerines stādot. Jūsmo arī par tuvo piecpadsmito aprīli, kad laidīs mājās un sāksies ganu laiki ar peldēšanos, vēžošanu un citiem jaukumiem.

Stacijnieki jau nāk skolā bez mēteļiem. Kājceliņi gar ceļa malām apsusējuši, pa pančkām pluncājas vārdes. Nesteigdamies, viegli Jānis staigā savas deviņas verstis. Pats nav skaidribā, vai vairāk viņam gribas uz mājām, vai vairāk žēl, ka nevarēs ar tiem nedaudzajiem palikt vasaras skolā.

Pavasara pusē mācības skolā sāk virzīties pāri tai robežai, līdz kurai Jānis jau mājās ticis. Nepatikama krievu valoda ar nemitīgo vokābuļu kalšanu, grūti iegaumējamu akcentu un nesakarīgu teikumu tulkojumiem. Sākumā pirmziemnieki garšīgi smejas, aplūkodami bīdes, vispirms to ar parakstu: zemnieks. Krekls tam pār bīksēm, viduklim aukla apsieta, bet pieķēries viņš lemešarklam pakaļgalā pietaisītām tapām. Zirgu viņš šādā arklā un tāpat ecēsā iejūdzis ar loku, lauks viņam kā siksnā aizstiepjas pār kalnu starp citām tādām pašām liesām. Joki arī ar viņa sievu: mugurā tai pus jaka, pus vīriešu svārks bez piedurknēm, ko sauc par sarafānu, kājās milzīgas apveltas vīzes, kas neesot vīzes, bet lapķi. Nedzīvo viņš mājās, bet veselā māju pudurī, kuram sava iela ar istabām vienā un kūtiņām otrā malā. Kuļ viņš ar spriguli, bet, kur, to pirmziemnieki nevar izprast, jo riju te neredz.

Bet smieklī pāriet, noklausoties, kā mokās otrziemnieki. Tiem jāzin vēl ērmīgākas lietas: ka ēdienu nevāra katlā uz plīts, bet krāsnī un podā. Krāsns ir tāda, ka zemnieks pats kāpj uz viņas gulēt, bet sivēns savukārt lien apakšā. Ratiņš nav ratiņš, bet vienkāršs koka puļķis, ap ko zemniece tin pavedienu, ēdienus viņa vāra tādus, ka saprast nevar, no kā īsti tie pagatavoti. Visi ērmīgie nosaukumi tik grūti paturami prātā, bez tam nav saprotams, kādēļ viss tas jāzin un jāatminas. Otrziemnieki arī stundu starpās sēd pie savas otrās daļas un tomēr bieži vien paliek bez pusdienām. Daudziem arī sestdienas pēcpusdienā jāpaliek, jo tā krievu valoda, kas grāmatā, skolas sadzīvē maz lietojama, bet par katru latviski runātu vārdu kā nejauks biedēklis draud palka ar sataukoto, noskrandušo burtnīciņu.

Sākumā par daudz palaidies uz savām mājās iegūtām zināšanām un atradis nopietni mācīties, arī Jānis reiz atrodas nepratēju un palicēju barā. Kaunā svelošiem vaigiem un uztraukumā pukstošu sirdi viņš pēc pusstundas iet lejā uzteikt viegli paveikto, klusmācības stundās tikai pavirši palaisto. Kunga māte pasaka, ka kungs patlaban beidzot pusdienas ēst un tūliņ nāksot.

Jāni atkal gandrīz noreibina šī dzīvokļa dzidrais, siltais gaiss ar tīkamu papirosu dūmu un cepeša smaršu. Grīda balti izberzta, no durvīm stiepjas stripainas lupatsegas celiņš, zem dīvāna puķots paklājs. Pie sienas neizsakāmi skaisti spīd sarkansauļotā bilde zelta rāmī, uz kuras Jānis nu jau prot saburtot parakstu: Клевер. Утро на берегу Финского залива. Приложение к журналу «Нива». Uz kunga rakstāmgalda pašas «Nivas» kopa; «Balss» jaunākais numurs un burtnīca, kurā kungs atkal laikam

raksta kādu stāstu. Biezās grāmatas ar zeltītiem uzrakstiem mugurā vilinoši slienas aiz grāmataskapja stikla durvīm . . .

Kaut man arī reiz tā būtu! — — viņam nejauši iešaujas prātā, un sirds acumirkli notirpst no šīs neprātīgi fantastiskās iedomas. Kungs ienāk, zobus bakstīdams, un sēzdamies ironiski pasmīn.

— Ā, Robežnieks! Tu arī sāk pusdienās ciemoties pie manis. Tas ir jauki! Līdz šim man te nāca tikai Ozoliņš, Priede un Kaķis, nu ansamblis būs kuplāks.

Jānis svīst un svīst — it sevišķi par šo pielīdzinājumu tiem vispēdējiem klasē. Traucas atsacīt uzdevumu, ko tagad burtu pa burtam zin no galvas. Kungs klausās pavirši, kaut ko nopietni domādams.

— Galva tev viegla, visu tu vari iemācīties, bet taisni tāpēc pēdējā laikā kļūsti paviršs un nolaidīgs. Šodien tu krievu valodu neesi izmācījis, vakar tev traips glītrakstīšanas burtnīcā.

— Zemīts pagrūda man roku . . .

— Ne Zemīts, bet tevī pašā kaut kas grūsta to roku. Vakar vakarā tu arī biji pie tiem lielajiem blāvējiem piekalnē.

— Es nebiju . . .

— Ak melot tu arī jau proti! Viss, kā pienākas, viss, kā pienākas!

Dziļa krunka kungam ievilkusies pierē. Pēc mūžību garās pauzes viņš atsāk.

— Jorgis Zemīts mācās savvaļnieka eksāmenam, iestāsies Viļņas kara skolā un dienās būs oficiēris. Balodis ies ģimnāzijā, Krastiņš gatavojas par skolotāju. Mežteters arī par savvaļnieku, Gaujiņš brauks uz Kursku mērnīeku skolā. Es biju cerējis, ka arī no tevis kaut kas iznāks, bet tu esi glēvs un kļuvis palaidnis. Pie govus astes un arkla, tur tava vieta.

Jānis gribētu sacīt, gribētu kliegt, ka viņš nevēlas tikai pie govus astes un arkla, ka var un spēj arī citādi, bet vārdi aizspriežas kaklā. Aiz durvīm koridorā ilgi slauka pieri un lūko saņemties, lai, caur meiteņu guļamistabu ejot, nebūtu redzams, kādu sutu viņš izbaudījis. Klasē, kā parasts, sēd Māre Buķis, Līna Kaķis, Vallija Miķelsons, Mūks, Priede, Bērziņš un vēl pieci seši dumjākie otrziemnieki. Šodien tie apmierināti un jautri, ka arī tas lielais gudrinieks Robežnieks viņu starpā. Vispārēja zobgalība un ņirgas, kad tas sasarcis nāk iekšā.

Jānis noliek grāmatu un metas uz ēdamistabu. Arī otrā klasē jau zināms viņa kauns — visa skola jūsmo par uzpūtīgā Robežnieka izgāšanos. Gailis, kam šodien sevišķi laimējies, visu laiku ņirdz baltus zobus.

Līdz vakaram Jānis sēd, kā neredzamu adatu bakstīts. Un vēl ilgi, kad biedri jau sen aizmirsuši šo gadījumu, viņā lāgu lāgiem iesmeldzas dziļi ievainota pašmīla, kunga acīs zaudētā cieņa un uzticība un drūmais pareģojums: tikai pie govus astes un arkla . . .

Tagad viņš mācās ar trīskāršotu uzcītību, cenšas uzsvērti rāms un savrups parādīties kungam, kad citi klasē vai ārā plosās un trokšņo. Tomēr nojauš, ka tas viņam vairs nepiegrīez nekādu izcilu ievēribu, un tāpēc reizēm ieslīgst smagā bezcerībā un šaubās par paša spēkiem.

Tikai pašās pēdējās dienās, pēc vēl viena grūta pārdzīvojuma, Jānim padodas mazliet uzlabot savu reputāciju.

Kungs uzdod dalīšanu ar piecciparu skaitļiem. Parāda uz sienas tāfeles, kā to lietu dara. Uzraksta dalāmo, novelk stāvu līniju, kas atdala dalītāju turpat blakus, zem tā guļu līniju un apakšā tikai atzīmē iznākumu. Viss tas liekas viegli un vienkārši. Rēķinu grāmatā uz rītdienu neliels gabaliņš, tikai desmit skaitļi izdalāmi — iznākums redzams priekšpēdējā lappusē.

Bet, kad Jānis klusmācības stundās pirms vakariņām uzraksta pirmo skaitli un sāk dalīt, tūlīt ar izbailēm nojauš, ka nekā nav sapratis un nekas neiznāk. Jo tālāk mēģina, jo vairāk apjūk, līdz beidzot pavisam pazaudē aptveres spēju un nomana pats, ka uz labu laimi raksta tīrās muļķības.

Pamēģina otro un trešo skaitli — neiet tāpat. Skaidra lieta, viņam trūkst paša dalīšanas jēdziena izpratnes. Izmisis viņš paskatās atpakaļ un uz labu laimi pačukst Bērziņam, vai tam dažkārt nav laimējies izrēķināt. Bērziņš tikai pasmaida un atmet ar roku. Visa tāfeles puse viņam pilna skaitļu virknēm, ārēji līdzīgām tām, ko kungs rakstīja uz tāfeles, iznākums pareizi norakstīts no grāmatas, pārējais viņu neinteresē — palikšana bez pusdienām tā kā tā neizbēgama, viņš ķeras pie nopietna darba — izsiet no mutautiņa zaķa galvu ar abām ausīm.

Nepārprotami jaušams, ka rītu nevienam nebūs pareizi izrēķināts un kungs pa paradumam prasīs Jānim. Un tad izrādīsies, ka viņš vēl dumjāks nekā tie citi. Uztraukums pilnīgi sajauc prātus, jo garākas pildās slejas, jo aplamāks iznākums. Vakariņu laikā Jānis viens paliek klasē, nikni urbdamies nejēdzīgajos skaitļos, lādēdams arī paša galvu, kura it neko vairs nespēj izdomāt.

Zemīts droši vien varētu palīdzēt, bet tā jau otro dienu nav skolā. Mežteters aizgājis pie kazakiem vakariņās, bet tie pārējie otrziemnieki nekā neprot paskaidrot. Mazā Marta Grauds ar zilo lentu bizē paceļas no meiteņu sola un vilcinādamās nāk garām. Jau pa gabalu redzams, ka viņa izrēķinājusi — neviens uzdevums viņai nekad nav par grūtu.

— Tev laikam neiznāk? Es tev iedošu savu tāfeli. Gribi?

Jānis bikli pablenž atpakaļ un sagumst vēl vairāk pār saviem rēķiniem. Grauds allaž skatījies viņā zilām, laipnām acīm, bet Jānim tāds nepārspējams kauns no meitenēm. Cik tur vajadzīgs, kad sāks vēl piedēvēt par brūti, — un bez tam viņam taču patīk tikai smukā gaišmate Krūkļu Minna. Jānis attrauc negribēti strupi un skarbi:

— Man nevajag, es pats varu izrēķināt!

Grauds aiziet apvainota un skumja. Nekā Jānis nevar izrēķināt, tāfeli un briesmīgo rēķinu grāmatu rokās iziet neziņā, kur īsti meklēt glābiņu.

Varētu paprasīt Krastiņam, tas allaž izpalīdzīgs un drīz pats būs skolotājs. Bet Krastiņš bibliotēkas istabā pārraksta kungam kādu stāstu, to nedrīkst traucēt. Otrās klases durvis ir vaļā, tur redzams tikai Balodis, kas, galvu abām rokām apņēmis, kaut ko mācās. Balodis nekad nevienam nav teicis ļaunu, Jānis bailīgi virzās turp.

Balodis patlaban kaļ krievu vokābuļus no Valdemāra biezās vārdnīcas. Katru dienu puslapu no galvas, tas arī viņam nenākas viegli. Tomēr viņš tūlīņ paceļ galvu, nesmukā mute ar it kā svilpienam savilktām lūpām savelkas laipnā smaidā. Bez ievada saka savā sīkajā sieviešu balsī un savādajā madlieniešu izloksnē:

— Nu, kas tev tur ir? Parādi šurp.

Nosēdina Jāni blakus. Acis vien pametis, uzspļauj un ar plaukstu nodzēš Jāņa nelaimīgo rēķinu.

— Skaitļiem nav nekādas nozīmes — tev vajag saprast pašu dališanu.

Viņš uzraksta pats savu uzdevumu un sāk skaidrot. Desmit tūkstoši, tūkstoši, simti, desmiti un vieninieki. Dalītājs trīsdesmit pieci... Liek Jānim sašķirot dalāmo, salīdzināt ar dalītāju, uzmeklēt reizinātāju, kas rakstāms tieši iznākumā. Tagad Jānis sāk atminēties gluži to pašu, ko kungs stundā rādīja pie tāfeles, bet ko viņi neviens tajās piecās minūtēs nepaguva aptvert un iegaumēt. Pamazām veras acis un prāti, noslēpumainajā ciparu jūklī viņš sāk apjaust gaužām vienkāršu kārtību un likumību. Sirds iepukstas līgsmi, smagā nasta it kā veļas prom.

Balodis izrēķina priekšā vēl vienu uzdevumu, tad liek mēģināt Jānim pašam. Sajūsmā un straujumā viņš vēl atduras tur, kur iznākumā jāraksta nulle. Bet otrreiz izdodas tik gludi, ka Balodis apmierināts paloka galvu.

— Tagad tev iet. Tas jau ir tik vienkārši, tikai nevajag pārāk steigties. Man jau arī tapat bij.

Jā, pārāk vienkārši tas ir! Jānim tāda līgsme, ka varētu ap kaklu krist šim labajam zēnam, ko citi skaudībā saukā par Ūbeli. Balodis uztver viņa sirsnīgo skatu un atkal tikai smaidīdams pamāj.

Paceltu galvu Jānis, kā plūsmes nests, traucas laukā, tāfeli ar paša izrēķināto uzdevumu kā neapbrīcināmu dārgumu rokās nesdams. Priekšā jau nošķindis zvans, trešziemnieki grūst klasē, pa ceļam pamielodami nelūgto viesi ar pāra dunkām. Bet Jānis šoreiz neļauņojas par to — ko nozīmē tādi grūdieni pret lielo ieguvumu?

Ceturtdaļstundā viņš tiek galā ar visiem desmit dalījumiem, katrs cipars saskan ar iznākumu grāmatas priekšpēdējā lappusē. Tad viņš paceļ pašapziņā apstaroto seju un viegli pamet ar galvu Graudam meiteņu pusē.

Rēķināšanas stunda sestdienā iesākas nejauki. Visos pirmziemnieku solos drūma nervozitāte, bikli skati šaudās, palīdzības meklēdami, — arī Jānis ir zaudējis īstu pārliecību, kad kungs pa paradumam sāk tāfeļu revīziju no pakaļējiem soliem.

Protams, neviens tur nekā nav varējis izrēķināt, kungs jau pašā sākumā ārkārtīgi sanikņojas. Mūks abas puses pierakstījis neprātīgiem ķeburiem, kurus var uzskatīt par tišu izsmieklu, tāpēc Priedes lineāls smagi žvakst pa viņa pirkstiem. Bērziņš kļuvis kā neprātīgs, smaidīdams paskatās kungam taisni acīs un pasaka:

— Es nevarēju nekā saprast, ko jūs tur rādījāt.

Ar spēcīgu grābienu viņš tiek iemests kaktā un līdz stundas beigām

Atpakaļ iedams, Jānis atkal tikko samana solu rindas abās pusēs — šoreiz aiz prieka un lepnuma. Biedri sēd drūmām vai skaudīgām sejām, tikai pirmajā meiteņu solā Marta Grauds met starojošus skatus un mīļi pamāj ar galvu pretī.

Tikai nedaudzi pirmziemnieki tosestdien tiek uz mājām. Kungs paliek klasē, kamēr tie aiziet, un tad aizslēgs durvis, lai neviens nevar izbēgt. Kad telpa kļūst klajāka un labāk var pārskatīt, izrādās tomēr, ka tai lielajai burzmai līdzī nozuduši arī Mūks ar Miķelīti. Mūku paša māte tūlīt aiz rokas atved atpakaļ no nabagmājas. Liela, kaulaina, drausmīgi nolupatojusies un vēl mulķīgāka nekā tas puika, arī žagaru bunti jau paņēmusi līdzī. Bet pēršana šoreiz neiznāk, kungs uz ātru roku norīko Miķelītim ķērējus — kā pirmais pieteicas viņa tuvākais kaimiņš Priede. Bars aizjono gar smēdi un pēc desmit minūtēm aurodams un gavilēdams ved gūstekni atpakaļ no kapsētas kalna. Divi viņu tura aiz rokām, trešais aiz apkakles bīda uz priekšu, pārējie turas blakus par sargiem.

Jānis šo konvoju sastop lejā, koridorā. Miķelītis vienaldzīgs padodas nenovēršamajam liktenim, tikai mazliet noskumis izskatās. Pamāj Jānim ar galvu.

— Mulķis es pats biju: man vajadzēja pa Daugavas ceļu un tad pār kapsētu. Pats velns nebūtu noķēris!

Arī Balodim pirmo reizi visā skolas laikā gadījusies klizma. Dota palka, bet viņš to nosviedis zemē. Balodis gan dievojies, ka neesot latviski runājis, tikai tie visi sazvērējušies viņu iegāzt un tāpēc uztiēpjot. Arī zemē sviedis palku neesot, tie viņam bāzuši uz sakrustotām rokām, un tā pati vēlusies zemē. Tikai tāpēc, ka viņš pirmais skolā un pa visām piecām ziemām ne reizes nav sodīts, par svētuma apgānīšanu viņam piespiež pusstundu vien.

Guļamistabā gērbdamies, lielie bezgala priecājas par izdevušos joku, it sevišķi par to, ka Ūbelis apraudājies kā skuķis. Īsta drauga Balodim klasē nav neviena: viņu neieredz tāpēc, ka pārāk godīgs un sevī noslēdzies, un apskauž par to, ka neviens mācībās netiek viņam līdz. Jānim sirds sāp par Baloža likteni, viņš uziet augšā un pasaka, ka arī pagaidīs to pusstundu — it kā tad tam būtu vieglāk.

Kad viņi abi iet pa celiņu gar avotu, kalēja trīs meitas, ap šujmašīnu sēdēdamas, skatās pa logu un smejas, katrā ziņā noturēdamas par lieliem sliņķiem un palaidņiem. Ceļš pavisam tukšs, nekur vairs nedzird parastās sestdienas pēcpusdienas klaigas. Balodis drūmi klusē, galvu nodūris un sevī kaut ko dziļu domādams. Arī Jānim skumji — viņa pēc un arī aiz šīs brīnumjaukās pavasara dienas, kas šķietas vairāk citu, ne viņu abu labā.

Kā katru pavasari, kapsētas upīte pārplūdusi, plata straume aiz tilta tek ceļam pāri. Šogad ūdens nav necik dziļš, puikas ar zābakiem vai noautām kājām viegli tiek pāri. Bet plūda malā stāv drukns skuķis un stulbi skatās, neprazdams, ko iesākt. Tā ir Māre Buķis, ko kungs jau sen vairs nepatur pēc stundām, tāpēc ka no tās tā kā tā vārdu nevar izdabūt. Balodis noskatās viņā.

— Ko tu te stāvi? Gaidi, kamēr ūdens noskries? Auj kājas nost un brien pāri!

Buķis pačapstina lūpām, tikko var saprast, ko viņa saka.

— Bail . . .

Balodis sastiepj lūpas vēl garākas.

— Muļķe tāda! Haizivju, ne krokodiļu te nav, un vardes nekož.

Pasniedz savu kulīti Jānim, sagrābj Buķi klēpī un stiepj pāri. Buķis ir gandrīz tikpat gara kā viņš pats, bet vēl resnāka. Balodis ļogās un elš, tikko pāri sausumā ticis, nosviež nesamo zemē.

— Nobarojusies kā pīle. Nu, ej nu!

Buķis pamet pateicīgu skatu, bet paldies pateikt neprotas. Tie abi paliek iepakaļ, kamēr tā aizčāpo pār kalnu.

Jānis ierunājas pirmais:

— Tev gan laikam dusmas uz tiem?

Balodis vēl padomā, tad atmet ar roku.

— Tādi jau viņi ir. No tās skolas, no tās mums nav nekā.

Viņš runā tik nosvērti un prātīgi, ka Jānis tikko drikst vārdu iebilst starpā. Balodis gājis piecas ziemas un trīs vasaras, allaž pirmais, pie tam liela saimnieka dēls.

— Citās pagastskolās lielākajiem māca dabas zinātnes, ķīmiju, algebru, latīņu valodu — ar to var arī tālāk ko iesākt. Kur mēs tiksim ar to krievu vārdnīcu.

— Vai tas tik grūti?

— Nekāda grūtuma tur nav, bet jēgas arī nekādas. Kur mēs brauksim, arī visu to Valdemāru iekaluši galvā? Citās skolās ir dzīvas valodas un sarunas stundas, citi skolotāji ar visu klasi iet ekskursijā pa apkārtni, mācās redzēt, nosaukt un aprakstīt. Mēs visu Kirpičņikovu zinām no galvas, trīs lappuses diktāta bez kļūdas norakstām — bet vai mēs protam krieviski runāt?

— Jā, tāpēc tik daudziem tā palka.

Balodis saskaistas un sastiepj lūpas vēl garākas.

— Palka — — tas ir tas visunejēdzīgākais! Tā ir spīdzināšana un ķēmošanās! Palka nevienu nav izmācījusi un neizmācīs. Pašam viņam nav laika. Tikai to kailo stundu, vairāk nekā. Cauras naktis viņš raksta tos savus stāstus, dažreiz burtnīca vēl klasē līdzī. Kas tur ir no tādiem stāstiem?

— Tu esi lasījis?

— Es ar tādiem niekiem nenodarbojos. Es gribu mācīties. Šovasar vēl līdz suņu dienām te, rudenī braukšu uz Rīgu, iestāšos ģimnāzijā.

— Ģimnāzijā . . . Vai tu to varēsi?

— Es mēģināšu. Par citu man nav bail, tikai par latīņu valodu — nezinu, vai no grāmatām vien esmu viņu pareizi iemācījies. Bet viena alga — ņemšu stundas un tad citu gadu uz nogalvošanu tikšu iekšā.

Tās ir tik augstas lietas, par kurām Jānis ne domāt nedrīkst. Bijīgi viņš klausās, ko Balodis vēl teiks.

— Te nav skola, te ir kazarma, kur matus plēš un nagus dauza. Man

ir apriebies līdz kaklam. Cik no šejienes tikuši pilsētas vai reālskolā? Kungam nav vaļas un intereses ar mums nodarboties. Kas grib ko panākt, tie mācās uz savu roku. Jorģis Zemīts taisās savvaļniekos, Krastiņš liks skolotāja eksāmenu. Es gribu starptautiskajā telegrāfā. Man brālēns raksta no Odesas — septiņdesmit piecus rubļus mēnesī pelna. Bet tur vajag abitūrijas eksāmenu, vācu un franču valodas.

Balodis aprauj, laikam nojauzdams, ka tam otram par visu to pārāk maz sajēgas. Tiešām, mute tam vaļā, acis veras kur tukšā gaisā.

— Un par ko tu domā?

— Es... Man jāiet ganos.

Balodis pasmejas.

— Vai tev tik ļoti patīk ganos?

— Pavisam nepatīk. Bet mums citādi neiznāk...

— Tā jau ir, pusgraudniekiem vispār citādi neiznāk. Bet galva tev laba, to zina visi. Divus trīs gadus vēl ganos, un tad tu varēsi iet arī vasaras skolā. Tik daudz tavs tēvs vēl iespēs. Par kaut ko taču arī tu gribēsi tikt?

— Es nezinu... Man būs jāiet zaldātos.

— Trīs gadus zaldātos arī mūsu Miķelītis nodienēs. Tu padomā par citu ko. Savvaļniekos tu nevari, tur galvenais ir matemātika, un tas nav tavs priekšmets. Citur visur vajadzīgas valodas, tās mūsu skolā neizmācīsies, un pašam uz savu roku arī tikpat kā neiespējami. Bet tu vari par skolotāju, tāpat kā Krastiņš.

Jānim sirds sāk strauji pukstēt. Iedomā atkal pazib skolotāja baltā istaba ar sarkano bildi, papirosa dūmu smaršu un citiem jaukumiem. Ar varu viņš lūko aizdzīt šīs mānīgās, nepiesniedzamās ainas.

— Krievu gramatiku un valodu tu te iemācīsies pietiekoši. Un citu visu, kas tur vajadzīgs, vari mājās. Uz skolu vispār daudz nevajag palaisties, jāstrādā tikai pašam.

Uz pārbrauktuves viņi šķiras: Balodim taisnākais ceļš uz mājām pa dzelzceļa līniju. Tālāk Jānis iet viens pats. Šoreiz apkārtne viņu maz valdzina. Galvā jaucas Baloža runa ar paša dzīves atmiņām, tuvās vasaras izredzēm un visām parastajām bērnišķām fantāzijām. Izdoma likumodama aizlido tālu, dzīve liekas tik šaura un ierobežota. Brūnie krūmi kūp saulē, arumi dzeltē pieneņu puduriem, pavasara tvaiku valgans gaiss vēda sejā — viss tas kaut kur sāņus un garām, smeldz nemiers un skumjas ilgas pēc kaut kā nezināma un neaizsniedzama.

Atlaišanas dienā klase izpušķota brūklenāju vijām, ap ķeizara bildi un katedri vijas iepīti vizbuļu pušķi. Jānis dabū ļoti labu liecību — tikai uzcītībā mīnuss un nepatīkama piezīme. Māte pārved viņu mājās ar visu gultu un citām mantām. Tūliņ pēc pusdienas sākas ganu gaita meža līcī ar saulainiem rītiem, lietainām dienām un skanīgiem novakariem. Līdz rudenim — kad atkal nāks skola, aizsnigušie ceļi, čalaina drūzma, miegainās klusmācības stundas, kvēpainās naktis un jauns, pieneņu dzeltens pavasaris...

Piecus gadus Robežnieki nodzīvo Mežciemā.

Piecas ziemas un divas vasaras Jānis noiet pagastskolā. Vasaras tāpēc, ka viņiem nu iespējams ganu turēt un kungs pārlicinājis tēvu, ka no Jāņa tiešām var iznākt kaut kas vairāk nekā zemes arājs. No tā gada pirmziemniekiem bez viņa palikuši vairs tikai Jānis Zemīts, Mežteters un Lilita Karlsons, citi aizgājuši atpakaļ dzīvē un izklīduši kur kurais. Bērziņa tēvs izputējis no mājām un nometies par pūravietnieku stacijas miestelī. Bērziņš pats dzīvo pie savas precētās māsas kaimiņu pagastā, bet apkārtnē runā, ka nekāda lāga puīša no viņa neesot. Miķelītis aizbēdzis no skrodera uz kuģiem, par viņu vairāk nekas nav dzirdēts. Kažoks dzīvo mājās un dairās ap visādām mašīnām un zīmējumiem, ko taisa pēc dažādiem ilustrētiem katalogiem. Tēvs lielās, ka no viņa dienās iznākšot inženieris. Priede ar tēvu likvidējuši savu rentes vietu Vipuļos un aizgājuši par mežsargiem Madlienas pusē. Mūks ir miris turpat nabagmājā pusgadu pēc mātes. Otilija Miezis ar savu māti no nabagmājas aizgājušas uz Rīgu pie kādiem attālākiem radiem.

Jānis izaudzis garš un izstīdzējis, mati viņam tagad pelēki tāpat kā Zemīšam, nēsā kamašas, garas bikses un vilnainus svārkus. Pagastskolas kursam viņi sen pāri, sen vairs nelieto tāfeli. Krievu valodu viņi tagad mācās no Galahova hrestomātijas un Grota gramatikas. Matemātikā mokās ap Kiseļeva rēķināšanas teoriju, Vereščagina uzdevumiem, Davidova ģeometriju un algebru. Baranova ģeogrāfija un Roždjestvenska Krievijas un vispārējā vēsture jau reiz atkārtota. Pavisam jauni priekšmeti viņiem baznīcas vēsture, botānika un zīmēšana. Šo pēdējo gadu aizsākta arī vācu valoda, bet ar to visiem veicas grūti, līdz suņu dienām viņi paspēj iekalt pavisam tikai divdesmit Špīsa lappuses. Lielākais meistars vācu valodā ir Lilita Karlsons, kura prot ar kungu vāciski pat sarunāties.

Pa šiem puspiekta gadiem Robežnieki Mežciemā krietni iedzīvojušies. Viņiem ir sešas labas govīs, tepat izaugušas, tāpēc nekad nenaslimst ar asinssērgu. Divi bērī, spēcīgi zirgi un krāsoti dzelzsasu rati — Jānim sirds vien kut, kad, ar Mārtiņu baznīcā braukdami, palaiž garām kādam saimnieku pusgraudniekam vai rentniekam, kas tikai sīkiem rīksīšiem var patipināt pa pelnos sabraukto ceļu. Mārtiņš vēl sapņo par drošku, apkaltām lencām un ādas grožiem kā saimniekiem, bet tēvs tādām trakuļībām nav pierunājams.

Mārtiņam tagad glīti vilnaini, apveltī svārki, zila cepure ar spīdošu nagu un pulkstenis ar sīki savītu sudraba ķēdi. Pats Bergtālu Kārlis tagad

vairs neskatās uz viņu no augšas, labi draugi viņam ir no turīgākajiem saimniekdēliem. Tomēr apmierināts ar savu dzīvi Mežciemā viņš nav.

— Ko tas palīdz, ka mums tagad gaļa ir visu vasaru un reizēm sviestu varam pat pārdot? Gāju putni mēs esam tā kā tā. Līgums no gada uz gadu, varbūt jau nākamo pavasari jāmeklē cita vieta, kur piemesties.

No ārienes skatoties, liekas, ka ar tēvu un māti viņš satiek labi, bet istas saskaņas tomēr nav. Nekad nav bijis — bet šopavasār attiecības saspraigušas gandrīz vai līdz lūzumam. Ar Zirkļu dēliem pa sestdienas naktīm apkārt daudzīdamies, Mārtiņš saskatījis sev līgavu, tā paša mūrnieka Viršņa māsu Muldiņos. Tā ir padzīvojusi meita, labi vecāka par Mārtiņu, ar darbā un tikumā ne visai labu slavu. Tēvs un māte — abi rokām kājām pretī.

Robežnieks katram ceļā satiktam izpauž savu sašutumu:

— Tā plēgura un bezdievja, vecā Viršņa meitu! Ne kungam, ne mācītājam viņš ceļu negrieza, kamēr pats nodzērās līdz velnam un pakārās. Un tagad viņš pinas ar meitu! Tādu apgrēcību es savā istabā nelaidīšu. Pasaulē lai skrien! Mežā zem egles lai dzīvo!

Robežniecei atkal nebeidzamas valodas ar kalpiņu sievām.

— To sliņķi, kam krekla pierietenis melnāks par manu zāļu nesamo deķi un pa zemi velkas! Tuvumā pieiet riebjas. Un kādi tur nav apkārt daudzījušies — viss pagasts smeļ. Kamēr manas acis platas, tas nenotiks!

Jānis nomana, ka Mārtiņa pusē nestāv pat tie, kas citkārt viņu vienmēr atbalstījuši pret tēvu. Arī Jānim liekas, ka šoreiz taisnība nav Mārtiņam. Bet tas sajūtas varmācīgi apspiests un dziļi apvainots savās tiesībās.

— Man pašam būs jādzīvo, ne viņiem. Es jau zinu, kas tur par iemeslu: mātei bail, ka viņa viena vairs nebūs tā saimniece un rīkotāja. Tāds ir tas dēlu liktenis. Kā Vecvagaru Jēkabam. Pats pāri četrdesmitiem, bet veči vēl spēcīgi un veseli. Visu mūžu viņš tur noklimstēs un novergos, ne kalps, ne saimnieks.

Mārtiņš gan piekāpjās, uz Muldiņiem vairs neiet, bet kaut kādu dziļu ievainojumu tomēr paglabā sevī. Vaļas laikā mājās viņu tiklab kā vairs neredz, par zirgiem jāgādā tēvam ar Jāni. Darbā un pie ēdiena viņš kluss un drūms, nelīdz tēva piekāpība visās lietās, ne mātes uzsvērtā gādība.

Daudz neko nelīdz arī jaunā iespēja, ar nākamo gadu sākot, pārkārtot dzīvi uz pavisam citiem pamatiem.

Nākošo pavasari mežkungs Kleins atstāj savu līdzšinējo vietu un aiziet uz staciju par zirgu pasta nomnieku. Tā kā Robežnieks visus šos gadus uzticīgi kalpojis, viņš sazinājies ar Brensonu un runājis arī ar pašu lielkungu — tiem nav nekas pretī atdot veselās mājas.

Tā ir Robežnieku dzimtas vecā mītne un tāpēc arī saucas par Robežniekiem. Rentes mājas mežmalā, tepat Zommerfeldas pievārtē. Pērn nostāvējušas tukšas, bet laikam kaut kādi nav ietilpušas jaunās pusmūižas plānos, tāpēc tagad no jauna izdodamas.

Robežnieks it kā peld sajūsmā. Atklūt atpakaļ tēvu tēvu mājoklī — tā viņam liekas nepelnīta un neticama laime. Sešiem saimniekiem izkal-

pojušam, mūža beigās pašam par saimnieku tikt. Arī mātei un Jānim tādas izredzes skurbina galvu. Vienīgi tikai Mārtiņš neko nejūsmo.

— Ko mums palīdz tēvu tēvi. Pašiem savs mūžs jādzīvo un savs darbs jāstrādā.

— Tu runā kā tāds pasaules klaīdonis skroderis, ne kā latviešu zemnieks. Robežniekos katra vaga pašu dzimtas sviedriem slacināta. Tu allaž grēmies, ka mums nekad neviens zaļš kociņš nav piederējis. Tur ir dārzs ar piecpadsmi ābelēm un vesels puduris ķiršu. Un, kad tos krūmus aprok, tur vēl var būt ogas.

— Bet vējš ar lietu un sniegu veselu gadu svilpojis iekšā pa tiem durvju un logu caurumiem.

— Durvis un logus var ielikt, tas ir nieks. Citādi mājas stiprākas kā dažas labas tās jaunās.

— Bet uz cik ilgu laiku? — Uz tiem trim gadiem — pēc tam atkal varbūt ņem savu gultu un staigā.

— Dieva vārdu tu nezaimo!

— Es ne, bet lielskungs. Vai tavu tēvu tāpat neizdzina no tiem pašiem Robežniekiem?

— Tāpēc ka tēvs bij dzērājs un nekārtīgs maksātājs. Un tad lielskungs tās mājas bij apsoliņis savam kučierim.

— Zinām, par ko apsoliņis. Un Sproģi pērn tāpat izdzina.

— Sproģis dabūja jaunu vietu Likšānu cirtumos. Savus saimniekus lielskungs nekad nav atstājis bez zemes. Arī tēvs varēja dabūt, bet iespītējās, tāpēc klīda pa pasauli, līdz kamēr gandrīz nomira nabagmājā.

— Un puse rentes atstrādājama Zommerfeldas laukos, pļavā un akmeņu lejā. Ādu mums tur novilks pār acīm.

Robežnieku šī tielēšanās uzbudina vēl vairāk.

— Kaunies jel! Es, vecs cilvēks, nebaidos par saviem spēkiem, tu neperksi kā veca bāba!

— Es neperkstu un nebaidos, tikai zināt gribu, kur tas mans spēks paliek. Kā dēles lielkungi sūkuši mūsu tēvu tēvus un sūc mūs pašus. Zeme pieder viņiem, mūsu sviedrus viņi dzer un, kad vairāk nevar izspiēt, kā olas čaumalu izmet aiz sētas.

Tēvs ir uzlēcis kājās un atvēcinās abām rokām.

— Traks tu esi ar visu savu valodu, labu galu tu neņemsi, to es jau sen esmu sacījis. Nu skrej, ja gribi, meklē sev muižu, meklē sev pili — es iztikšu ar to, kas man ir un kā man ir.

Mārtiņš izslienas tāpat pretī. Zods viņam dreb.

— Tev ir viss — man nav nekā! No žēlastības tu mani te visu laiku esi barojis. Pirktus svārkus es līdz šim neesmu varējis nopelnīt!

Viņš izskrien ārā un dārdoši aizsit durvis.

Jānim mazliet nesaprotama Mārtiņa izturēšanās šajā svarīgajā jautājumā, kas skar visas dzimtas dzīvi pašos pamatos. Allaž taču pats ar

tādu rūgtumu runājis par rentnieku un pusgraudnieku čigānu likteni un kārojis tikt saimniekos. Bet nu, kad gadījusies pirmā un droši vien arī beidzamā iespēja, redz tikai ļaunumu un meklē vainas.

Bet drīz viņš nomana, ka sevī Mārtiņš slēpj ko citu, nekā parāda uz ārieni. Arī svētdienās tagad biežāk redzams mājās un vairāk rūpējas par saimniecību. Biežāk aizstaigā kalnā un tur ilgi runājas ar Vabiņu Kārli, Gobu, Balbārdi un mazo Brencēnu. Protams par sevi, ka šajās pārrunās neviens neatbalsta viņa pretestību un neatzīst viņa šaubas. Lai cik nedrošas izredzes Robežniekos, tie tomēr pusgraudnieku dzīvē nozīmē ievērojamu soli uz lielāku patstāvību un neatkarību. No turienes Mārtiņš allaž pārnāk domīgs, vakaros ilgi grozās savā gultā klētiņā — šad un tad Jānis saklausa arī kaut ko līdzīgu apspiestai nopūtai.

Tāpat kā tēvs, Jānis klusu novēro, kā izbeigsies šī svārstišanās un šaubas, no kurām atkarājas visu viņu turpmākā dzīve. Abiem saprotams, ka bez Mārtiņa līdzdalības Robežniekos nekas nav iesākams. Tēvs par vecu, algotus gājējus turēt taču neiespējami, no Jāņa nekāda īsta strādnieka nav. Strādnieks no Jāņa! — viņam iekšā sāk vārīties, līdzko tēvs ieminas vien par to. Tikai tāpēc tad arī vajadzīgi tie Robežnieki, lai viņam būtu iespēja tikt laukā un prom no šejienes. Kā Lomonosovs un Nikons, kā pirmie tautiskie censoņi... Jānis apvalda savu pārsteidzīgo fantāziju un labāk pievēršas Baloža un Jorģa Zemīša paraugiem. Tā vairs nav nekāda utopija, bet pilnīgi iespējams fakts — tikai mazliet vairāk vaļas, vairāk naudas grāmatām un skolai! Un visu to sola pašu saimniecība. Robežnieki šķietas vienīgais glābiņš.

Tēvs nedomā atteikties no Robežniekiem. Jau no rudens sāk rīkoties uz jaunu dzīvi, kā jaunāks un žirgtāks vien kļuvis. Vakaros un katrā ēdiena laikā viņam garas apspriedes ar māti, allaž viņi prasa arī Mārtiņa padomu. Sākumā tas vēss un atturīgs, bet pusgraudnieku un rentnieku dzīve bijusi pārāk gara un sūra — arī viņš galu galā sāk pievērsties vilinošai nākotnes aintai.

Līdz ziemas svētkiem Robežnieku jautājumā sasniegta pilnīga vienprātība. Tagad jādomā par trešo zirgu un darba rīku papildinājumiem. Robežnieku platība ir simts divdesmit pūrvietas, visa aramzeme gadu atmatā nostāvējusi, pirmo pavasari un līdz pat rudenim gaida pārcilvēcisks darbs. Ar baigu sirdi Jānis jau nojauš, ka arī viņam uz kādu laiku paša nodomi būs jāliek pie malas. Uz gadu, ne ilgāk — šī ciešā pārliecība dod jaunu spēku un sajūsmu.

Paasa sadursme izceļas vēl Līnas dēļ. Mežkungs viņai aprunājis vietu muižā, bet Mārtiņš par to negrib ne dzirdēt.

— Tagad viņai jānāk uz Robežniekiem. Algotu ganu turēt mums iznāks par grūtu. Pieaudzis cilvēks, arī laukā un pļavā mums būs palīgs.

Bet Līna pieradusi pie vieglākas dzīves un tīrām drēbēm, Robežnieku dzīve un darbi viņai tēlojas kā katorga.

— Ko es tur darīšu? Pat sienu pļaut es vairs nemāku.

Viņai asaras acīs. Bet Mārtiņš viņu, kā mātes īpašu lutekli, no laika gala nav varējis lāgā ieredzēt.

— Iemācīsies, nav nekādi smalki raksti. Pāris tuznu nekait arī tām baltajām rokām. Kungu bērniem drēbītes mazgāt un naktspodus iznest ir netirāks darbs nekā pašu kūti brist.

Māte ar visu krūti metas Līnai palīgā.

— Es izslaukšu pati — savā laikā ar desmit govīm esmu tikusi galā. Un arī pie siena varēšu palīdzēt — Robežniekiem visas pļavas turpat pievārtē.

Mārtiņš pamet viņā nicinošu skatu.

— Pļāvēja! Ko tad tu tā kungsti pa naktīm? Visa istaba vienmēr pēc zālēm smird.

Bet arī tēvs stingri nostājas sieviešu pusē.

— Līna ies uz muižu. Mežkungs viņu sarunājis, kauna lieta, ja tagad mēs atteiktu. Kungi nemil, kad tā mētājas, tas mums visiem var nākt tikai par ļaunu. Strādnieka no viņas tikpat vairs nekāda lāgā nav. Mēs trīs vīrieši — mēs neiztiksim!

Mārtiņš īgni atmet ar roku. Jānim iedzeļ, dzirdot, ka arī viņu vienkārši ierindo strādniekos, neprasot, ko pats par to domā. Lai paliek ar', īsu laiciņu, to viņš izturēs!

Pēdējo ziemu skolā viņš nodzīvo pilnīgi patstāvīgi. Mācās pats, ko un kā gribēdams, tikai reizēm palūgdams kungam paskaidrojumu. Tagad viņam izcils stāvoklis. Viņš dzīvo bibliotēkas istabiņā vidū starp abām klasēm, izdala grāmatas, labo burtnīcas, bieži vien kungs sūta viņu savā vietā klasē pie pirm- un otrziemniekiem. Viņam te pa pusei jau skolotāja loma un neaprobežota, glaimojoša autoritāte. Otrais skolotājs, mazais, jocīgais Līdaciņa, Irlavas seminārists, kas katru gramatikas stundu iesāk ar mūžīgo, smejamo jautājumu — что такое имя существительное? un kuram skolniekos nav ne mazākās cieņas, māca viņu vijoli spēlēt. Bez tam viņš iedevis Ļermontova rakstus lasīt un pavisam uzdāvinājis Puškina kopoto rakstu sējumu, kas Jānim pirmo reizi paver lielās mākslas pasauli.

Zemīts liks savvaļnieka eksāmenu, tāpat Mežteters, gadu vecāks, dzīvo pie sava radnieka kazaka, iet tieši pie kunga ar savām vajadzībām, augšā tikai reti uzkāpj un vispāri vairāk turas savrup. Zemīts bieži ciemojas pie Jāņa bibliotēkas istabā, bet viņam drīz apnīk ar savu matemātiku un nopietnību, kas vairs nepielaiž nekādas bērnišķas aušības. Pēdējā laikā Jānis vairāk sadraudzējies ar mazliet jaunāko Ziediņu, vaļinieka dēlu, kas arī domā par skolotāja karjeru. Vasaru Ziediņš ar tēvu pelnās, saimniekiem sienu un rudzus pļaudami, mācībai viņam atliek tikai ziema. Ziediņš labi spēlē vijoli, tāpat izlasījis visas bibliotēkas grāmatas un tagad arī studē Ļermontovu. Abi viņi viens otram deklamē «Dēmonu», debatē par to, vakaros bieži guļ vienā gultā, spriež par literatūru un dažādiem nākotnes plāniem vai stāsta pašizdomātas pasakas. Visjaukākās nakts stundas pēc deviņiem, kad apklust kņada un viņi divi vien paliek istabiņā.

Tad tie reizēm arī laužas, līdz kamēr saķīļojas un sabaras, reizēm sapīpo arī papirosus, lai gan abiem reti pagādās nauda paciņai «Palmas».

Zelmenis ar savu balto istabu, grāmatskapi un stāstu rakstīšanu ir abu ideāls un paraugs. Viņi raksta sentimentālus mīlestības dzejoļus par zilacainām meitenēm ar garām bizēm un karsti pukstošām sirdīm un tad lasa viens otram priekšā. Jāņa pirmā brūte, skaistā Krūkļu Minna, sen nozudusi nezin kur, tagad viņam nolūkota cita starp vecākajām meitenēm. Arī Ziediņam ir sava. Bet viņi domājas pārāk cienīgi savā augstā stāvoklī, lai liktu tām ko nomanīt. Patiesībā gan vairāk kautrība viņus tura attālu un liek tikai skumjām acīm noraudzīties pa logu pakaļ, kad izredzētā ar savām pauniņām aiziet pār pagalmu uz mājām. Tad gultā zem segas viņi čukst viens otram ausī savus noslēpumus un sajūsmu.

Uz pavasara pusi Zelmenis dod Jānim pārrakstīt savu jauno stāstu par bezzemnieku, kas izmisis cīnās, bet tomēr iegūst savu īpašumu. Stāsts ir ļoti garš, un darba daudz, mācības nedēļām tiek aizkavētas. Jānis tomēr strādā ar lielu dedzību, dažreiz vēl pāri pusnaktij, karsti jūsmodams līdz iekarotāja zemnieka ciņai ar dzīvi un dabu. Ziediņš lasa lappusi pa lappusei, nodaļu pa nodaļai un jūsmo tāpat. Savas paša mājas — tas arī viņiem liekas augstākais mērķis, kas dzīvē sasniedzams.

Jānis par to daudz stāsta arī Mārtiņam.

Tas ir liels skeptiķis, nekādas lielas lietas vispār netur no Zelmeņa rakstījumiem. Lasījis «Dienas Lapā», ka Zelmenis vājš stāstnieks un liels reakcionārs, un sirsnīgi piekrit tam, Jānis tomēr nomana, ka viņa attēlojums nepaliek gluži bez iespaida un ka arī paša Robežnieku lieta Mārtiņam no tā tiek tuvāka. Viņš pat solās izlasīt stāstu, kad tas būs nodrukāts «Balsī».

Skolas laiks atkal ir beidzies, liecības izdalītas, gultiņas un drēbju paaunas plūst laukā pa durvīm, sētsvidū līgsma kņada. Jānis iet pasacīt kungam, ka šovasar viņš vairs nevarēs nākt, cik atliks vaļas, mācīsies mājās.

Kungs noklausās, domīgi papirosu pīpodams un sienā raudzīdamies.

— Vai tad taviem vecākiem nemaz nav iespējams lieku cilvēku turēt?

— Viņi saka, ka neesot . . .

— Es zinu, kā ar to mājās mācīšanos iet — dažs labais tāds man jau gadījies. Tevis būtu patiešām žēl. Dāvanas tev ļoti labas, bet griba glēva. Vēl pāris gadu, skolotāja eksāmenu tu noliktu tāpat kā Krastiņš. Pat rakstīt tu varētu mēģināt — mēs visi tāpat esam iesākuši. Bet ko tur var darīt, ja tā neiznāk.

Visas durvis vaļā. Ēdamistaba tā piemētāta, ka riebjas ieiet. Klase tukša, ap logiem un katedri, skumji smaršodamas, vīst brūklenāju vijas. Viņi ieiet arī pirmajā klasē palūkot, kur sākuši savu skolas gaitu. Tur sēdēja nelabojamais palaidnis Miķelītis, tur Bērziņš, tur draugs un ienaidnieks Jēkabs Gailis, kas tagad ar tēvu staigā pa mājām, dēļus zāgēdams, un tur mazā Marta Grauds ar zilo lentu un laipnajām, dzidrajām acīm . . .

Kļūst pārāk sērīgi — viņi steidzas prom no skolas, kur katrs stūris, katra trepju kāpe paglabā simts piemiņu. Cik daudz te paliek velti izšķiesta laika, viegli pasniedzama un tikpat viegli garām palaista...

Viņi šķiras, tikpat kā nekā nerunājuši, arī roku viens otram sniegdami, neatrod vajadzīgo vārdu. Satikties? — kad Ziediņš dzīvo vienā pagasta malā un Jānis pavisam otrā... Tagad tas ir pagasts, vēlāk, kas zin, tā varbūt būs puse pasaules...

Pa gabalu viņi vēl atskatās, pavēcina cepurēm un nespodrām balsīm uzsauc viens otram — sveiks!

Jānis iet viens. Atkal viens — tā jau nava pirmā reize. Kaut kas iebiris acī, viņš ilgi un nikni izberzē ar dūri.

Sveika, bērni! Sveiki, drūmie un tomēr skaistie skolas gadi!

Vēsi un nelaipni Robežnieku dzimtas vecās mājas saņem savu cēlēju pēctečus.

Logi un durvis līdz Jurgiem gan ir pataisīti, bet pagaidām stāv tāpat neiestikloti, rijā blāķī sakrauti. Istaba veras pretī tukšiem, melniem caurumiem kā vecuma izsāpējušām, iekritušām acīm. Grīdas izpuvumiem jau zāle izstīdzējusi cauri. Plītei visi dzelži aiznesti prom, tagad jāgādā jauni. Krāsns vietām nobrukusi, Virsnis patlaban ņemas, to lāpīdams. Kūtij jumts vēja izpostīts un griesti gāžas iekšā, sijas ar skubu stutējamās, citādi bail tur lopus dzīt iekšā.

Tēvam ar Mārtiņu pa mājām darba līdz kaklam. Jānis ar laukā, kur tagad viens plēsums. Sprogis jau tā nav bijis nekāds saimnieks, bet, uz aiziešanu taisīdamies, jau gadus trīs visu pamazām nolaidis un pametis atmatā. Kādreiz dziļi artā, labi samēslotā zeme pieaugusi nezālēm kā vadmala, asais arklis to griež sprakšēdams, sīkstā velēna veļas aprautām vārpu zāļu un skābeņu saknēm balta. Zirgi labi baroti un spēcīgi, bet jau rīta cēlienā putas zem sakām, viņi stopo, galvas zemu nokāruši, un negrib lāgā ēst pat auzu un dābola sagriežņu maisījumu.

No gaismas līdz vēlam vakaram Jānis staigā arklam pakaļ, basām kājām gludu vagu mīdams, acis griezei nenovērsdams, lai atgriež velēnu vienādā platumā un kārtīgi apgāž vienā laidā bez izciļņiem. Darbs nav pārāk grūts — tikai vagu galos smagais arklis reizēm mazliet jāpaceļ, bet, kad iemanās, arī tas kaulu nelauž. Tikai diena bezgala gara un vienmuļa, lauku plašums liekas neveicams, vakarā atskatoties, redzama tikai pavisam neliela melna sloksne.

Otrās nedēļas beigās tomēr apartie klāņi jau manāmi plešas pāri atmatas plašumam, kas kļūst arvien zaļāks, bet arājam totiesu jo netīkamāks. Pirmais arums sažuvis pelēks, tur steigšus jāliek ecēša virsū, jo kaimiņi jau maisa zemi kartupeļiem un sēj pirmās auzas. Te, mežmalā, jādomā par agrām salnām, kas dažu gadu noposta visu vēlino sēju.

Visus trīs zirgus Jānis jūdz dzelzstapu ecēšās. Ecētājam tas ir viegls darbs, vairāk tikai kājām ko turēt, sabriedušie groži delnās ierīvē dažu tuznu. Bet zirgi, nevienu dienu atpūtu nedabūjuši, sakrīt acīm redzami, paslēpenes iekļaujas, sānos arvien dziļāk ievelkas ribu rievās, kaklos rodas jēlumi, kas neaizdzīst, nemitīgi no jauna rīvējami, — tie kāpjas atpakaļ un slien galvas gaisā, tikko tuvojas ar sakām. Arvien vairāk sarodas arī mušu un dunduru, kas viņus nobendē vēl ļaunāk kā ecēša. Pātagai katru rītu jāiesien jauni mežgli.

Tikko apartā zeme nepagūst ne pamatīgi izžūt, ne uzrūgt. Plēsuma velēna pat rudens arumā nav vēl pienācīgi satrupējusi, te viņa tikko paspēj apvīst. Kartupeļi velēnu daudz nebaidās, lini izaugs arī padziļā ieeccējumā, bet ar auzām un miežiem izredzes nav nekādas labās. Ja gadīsies lietaina vasara, pavasara arumus pārņems nezāles, no visas sējas tik būs kā tas lielais darbs. Rudzi Robežniekos nav sēti, ar miežiem vēl būtu ziemai maizes glābiņš — ja ar' tie nepadodas, tad atkal milti pa pudīņiem jānes mājās, kā dažkārt gadījies Ogļdeģos.

Jānis tikai ar vienu ausi klausās Mārtiņa bažās. Sākumā viņš vēl dzīvo skolas atcerēs un no turienes līdzpaņemto nodomu varā. Arklam un ecēšai pakaļiedams, grimst parastā izklaidīgā izdomā un aizmaldās tādā svešā pasaulē, kam ar smago īstenību nav nekāda sakara. Pirmajās nedēļās katru brīvu brīdi klūp pie grāmatas, lai kaut neaizmirstu to pašu, kas vēl turas galvā.

Bet darba jūgs pamazām apņem un pārmāc kā smaguma piesātis mākonis. Kamēr zirgi pusdienā paēd, jāmeģina aprakt dārzā tās pašas nosūnojušās piecpadsmit ābeles un nezālēs līdz galiem ieaugušie jāņogulāju krūmi. Nevienas kārtiņas te nav ap dārzu un laukmalām — caurus dienvīdus viņi visi trīs steidz apmetināt sētu, lai arī tikai pašās nepieciešamākajās vietās, citādi ganu skuķis ar lopiņiem nomīdīs to pašu steigas sēju. No Mežciema atvestā malka jātaupa rudenim, labības un linu kaltēšanai, plītij cērtami žagari krūmos. Māte žēlojas, ka tie sūrie dūmi viņai acis ēdot laukā — bet kas te var līdzēt.

Jānis nomana, ka ar laiku kļūst tuvu līdzīgs tiem pašiem saviem zirgiem, kas gaida tikai, kad nomauks sakas un palaidīs zālē. Reizēm pat lāgā nepaēd, lai atkristu un brīdi nosnaustos pakrēslī. Vakaros, tikko gultā, miegs pārveļas kā kupena un tura līdz gaismai bez sapņiem un apjaudas. Rītos kājas stīvas un mugura sāp, ka grūti pieliekties un apaut. Nenobriedušie, nepieradušie kauli kā izlauzīti, svētdienās pēc pātariem dažreiz var nogulēt pāri pusdienai. Un, ja tad arī vēl mēģina piesēst grāmatām, nekas tur neiznāk. Aprepējušie pirksti vairs nejaudā lāgā zīmuli saturēt. Smadzenes sāk it kā ar pelējuma plēvi pārvilkties, domas kā ierūsējušas, uzmanība nav noturama — acis lasa izklaidu burtus, bet nekas nepaliek atmiņā.

Pamazām kaut kur arvien tālāk aiziet skolas laiks ar savām atmiņām, — kā akmeņainā kalnā kāpjot, aiz muguras miglā nogrimst zaļā upes leja. Diendienas gausā, smagā gaita apdzēs bērnišķīgo izdomu maldugunis. Pelēkā dzīves vienmuļība plešas visapkārt. Pa vagu pakaļ lēkā melnie strazdi un cielaviņas, mežs tinkš un džinkst pavasara dziesmā, — Jānis tura sava arkla balstu tikpat vienaldzīgi kā vecie arāji, kam visa daba un viņas dzīvība kļuvusi nenožīmīga mūža garā darba ritumā.

Tas ir nenovēršams lūzums, pāreja no skaļās un tukšās bērņības uz gadu briedināmu, darba norūdāmu jauneklību. Grāmatu izrosītās un paša iedomā iztēlotās tukšās ainas nobālē un dziest diendienā, arvien reālāk nojaušot, ka katrs solis saistīts pie zemes, katra vaga izdzenama, tikai

arklu stingrās rokās turot un griezu ne mirkli no acīm neizlaižot. Tā vairs nav nekāda plīvojoša jūsma, bet kluss, pašapziņas cildens prieks, kad vakarā pūravieta apgāzta melna, no gluda, spīdīga, saules sakarsēta aruma kūp viegli tvaiki, bet kreklis vairs nelip pie muguras kā pirmajās dienās pēc Jurgiem.

Līdzī fiziskajam nobriedumam arī visa garīgā būtne vairāk iesveras patiesās dzīves šaurā gultnē. Robežnieku istaba tagad raugās pretī jauniem, dzeltenī iekrāsotiem logiem, skurstenis kūp cienīgi, jānogulāji izkāruši paretas ziedu skaras, olnīcā sveķaini smaršo jaunās, apmizotās egļu kārtis. Vējš jau liec agrīno auzu zelmeni, tēvs ar sētuvi un tukšu maisu pār plecu nāk no miežu sējas mežmalā. Mārtiņš sētsvidū uz akmeņa izplāj akmeņos atdurto šķipeli, gar tikko iztīrītā papuves grāvja malām sarkani vīst ar visām saknēm izcirsti kārķu ceri. Ganu meitene izklāj uz velējamā sola sabristos autus, māte kūti slauc govīs, šad un tad pikti uzkliegdama, kad mušu gainātāja aste arī viņai ķer sejā.

Jānis izvīlcsis ūdens spaini un nodzeras, turpat uz akas grodiem piegāzis. Vēl viņš nav lāgā atliecies, kad divi ūsaini purni, viens otru atgrūzdami, arī spraucas klāt. Arājs nosit novēlojušos dunduru, kas pat krēslā vēl lūko pieklūt zirga noberztajam skaustam, un, elpu atvilcis, aplaiž acīs apkārt. Dzīvot varētu arī tā — kaut tikai bijusi drošība, ka uz visiem laikiem, ka pēc tiem trim gadiem atkal nav jāmeklē jauna mītne...

Bet pļaujas darbs Zommerfeldas laukos baigi atgādina Robežniekiem, ka viņi tomēr nav vairāk nekā gājēji un muižas kalpiņi. Pus rentes jāatstrādā — tāds ir līgums, un tikai tagad viņi sāk apjaust, ko tas īsti nozīmē.

Nedēļu pirms Jāņiem viņi stājas muižas dābollaukā. Četras pūrvietas — tas trijiem nebūtu daudz. Bet, pirmās vāles līdz pusei aizplāvuši, viņi nojauš, ka joki te nav. Gar malu dābols vēl kājās un galviņām augšā. Bet tālāk mālainā uzkalnī saudzis neredzētā garumā, biezs un lekns, lietus zemē sagāzts, viļņiem savelts, sprogainās grīstēs sagriezts, apakšā jau aizpuvis. Nekāda taisna vāle, ne pilns vēciens te nav iespējams. Jāiet klānim apkārt, jālūko trāpīt pa veldi, jāskrapsta ar izkapt galu, un arī tad tikai pa saujiņai var atlobīt no sapīnotā velteņa. Dābols ir smags kā jēla gaļa, tinas ap kātu un rokām, visas dzīslas stiepj laukā. Zeme pilna sīkiem akmentiņiem, izkaptis žņirkstēdama skrien pār tiem, ko tikai nenotur pareizi, zobī ar reizi nost.

Pusgabalā ticis, Mārtiņš apstājas uzasināt. Izkapti padusē iemiedzis, atgriežas pret tiem abiem.

— Dīrā nu to ādu!

Balss viņam ņirdzīga — tā, it kā tie te to ādu saudzējuši. Tēvs patlaban izņēmis pīpi no mutes un noglabā bikšu kabatā, atsaucas, patiešām kā vainu apzinādamies.

— Velna darbs te būs gan.

— Katorga te būs, ne darbs!

Un tūliņ bruceklis sāk nikni kost atkapāto asmeni. Jānis savējo asina jau trešo reizi, viņam pat runāt negribas.

Nezēlīgā saule kāpj augstāk un augstāk. Meža ielokā nevelk ne tā vismazākā vēsmiņa. Jau ap brokastlaiku cepina kā peklē. Jānim sviedri līst pār pieri un kož acīs, izkopts radziņš un tapa kā ūdens aplieti, delna un pirkstu pavēderes sūrst jau otrā vālē — drīz tur būs tulznas no vietas, Jānis pazīst to sajūtu, kad viņas sāk plīst un oša koks grauž jēlumu.

Pļāvējs viņš nekad nav bijis slavējams, bet te pazaudē pat to prasmes mazumiņu. Kad Mārtiņš jau aizgrauzies otrā malā, viņš tikko vēl ticis uzkalnī, kur neviena stiebra nav stāvus, viss lauks, it kā dienām viesuļa vērpts, sagumzīts un sapinkuļots.

Garāmnākdams, Mārtiņš apstājas un nogroza galvu.

— Tu nenomokies tik daudz un nepļauj līdz zemei. Gali viņam visur stāvus — mēģini laist izkapti pa veldi, lai tie resgaļi sapūst turpat. Mazāk būs ko kraut, un vai tad sumpurnim barības trūkst.

Labi domātais padoms Jānim neko nepalīdz. Rokas jau bez jēgas, izkopts skrien vienreiz tā, otrreiz atkal tā. Pēdējā cīpsla miesā liekas izstaipīta un pārmocīta, viņš elš kā zirgs, kas patlaban taisās pakrist zemē uz nāsīm. Sviedru aizmiglotās acis lāgu lāgiem paveras pāri sprogainajam laukam, kur viņi iegrauzuši tikko pamanāmu robu. Izmisums māc, iedomājot, ka viss tas veltenis jānoplēš un nekas tur nepalīdz.

Arī tēvs garāmnākdams tura par vajadzīgu savu norādījumu.

— Vai, dēls! tu atstāj pārāk garus stublājus! Tā kungs mūs vēl var izbrāķēt.

Jānis neatbild arī tam. Aizkūsis elš vaļēju muti, viņā vārās bezgalīgs naidis un dusmas pret to pašu kungu, pret likteni — pret visu šo moku pilno dzīvi.

Brokastīs māte atnesusi ceptu gaļu sīpollakstiem saceptā mērcē un pus-kukuli nobriedušas maizes. Pie laukmalā nomestiem svārkiem apsēdusies, gaida, kamēr pļāvēji no viņas malas nāks atpakaļ. No robainajām vālēm un čakarainajiem dābola cilņiem viņa tūlīt redz, kāds te tas darbs. Paskatās kannā, kur ūdens tikai vēl pašā dibenā, un smagi nopūšas.

Pļāvēji papriekš tver ūdens kannu, tad tikai sēstas pie gaļas bļodas. Māte bažīgi noraugās visos — tāpat jau redzams, nav ko jautāt.

— Bet tad ir ar' iedevis jums gabalu.

Redzēdams dēlu drūmās sejas, tēvs mēģina atjokot.

— Tāpat jau dīrā tie citi ar'.

Dzirdams, ka aiz uzkalņa šņakstina tādi paši pus rentnieki, pus klausīnieki. Mārtiņš pavērs baltas acis.

— Nevienam nav tāda velde — pa klānam, bet tad atkal ir kur izkapti pagriezt. Mums viss kā velna samīcīts. Pēdējais gabals — vai viņš nezina, kam var dot, kas iepīkstēties nedrīkstēs.

Kājās piecēlusies, sarauktu pieri māte vēro.

— Bet taisni kā velna samīcīts. Diezin vai šonedēļ te tiksiet galā.

Robežnieku kaitina tikpat mātes krunkainā piere kā dēlu drūmums un pārmetumi.

— Nečiksti! Vai pirmo dienu grūtums piedzīvots! Darbs nevienam kaulu nav lauzis.

Pāra kumosu pamēģinājis, Jānis atkrīt uz muguras un stulbi skatās piedūmējušā zilgmē. Kaut jel uz desmit minūtēm mākonis aizlīdis saulei priekšā! . . .

Deviņas dienas viņi tā nomokās dābola kalnā. Nomelnējuši, sakņupuši, kā izmežģītām kājām vakaros velkas uz mājām, pie vakariņām vārdu nepārrunājuši, pakrīt guļu vietā un ceļas atkal pirms saules. Jānim rokas sapampušas, sāni sāp tā, ka ikrīta pirmajos griezienos vai jābļauj. Delnas vienās tulznās, pa nakti aizkaltušie jēlumi plaisā un sāk asiņot, pirkstus taisnus atstiept nav iespējams.

Kad gabals pusē nogāzts, muižas puīši saved stirpu redeles, no pirmā gala jāsāk vākt kopā. Tagad viņi pļauj tikai līdz pusdienai, pa dienvīda laiku kaut kā pārda un tad līdz vakaram krauj. Pusdienas atnesusi, arī māte paliek palīdzēt. Darbs nav daudz vieglāks kā ar izkapti, bet, kad klēpis novietots, pēc jauna ejot, tomēr dabū mazliet atvilkt elpu. Stirpas augšgalu Mārtiņam jāpiekrauj ar dakšām — Jānis novēro, ka viņš atkal šad un tad slepeni patausta pakrūti un ka māte vakaros viņam pilina brīnumzāles uz cukura.

Brensons sāk staigāt pa lauku, pārbaudīdams, kā kurais strādā. Pāri vēl nepļautajam gabalam dzirdama viņa rupjā, dārdošā balss — allaž viņš kādu strostē par nolaidību. Mārtiņš pamāj ar dakšu kātu.

— Sumpurnis rūc.

Robežnieks kļuvis tramīgs, pārlaiž biklas acis — vai tikai te viņam viss būs pa prātam? Cepuri celdams, pavirzās kungam pretī.

— Nu, Robežniek, kā iet?

— Labi, kungs, labi!

Milzeņa augumā, bārdains, kārkla kūjiņu rokā — Brensons nāk pār lauku, garos stublājus paspārdīdams un ar to vien jau likdams saprast, ka nopļauts nav pietiekoši labi. Paņem no vāles sauju un sagriež grīstē, vērodams, vai sula nespiežas laukā, vai nav vēl par zaļu. Robežnieks iztapīgi tek pakaļ, skaidrodams, ka dābolu var arī zaļāku, ka tas stirpā pats izvelkas. Brensons tikai ar vienu ausi nevērīgi paklausās, pats sevi ko nūrdēdams.

Pieiet puskrautai stirpai paraudzīt, vai nav par biezu un vējš labi velk pa apakšu. Jānis patlaban nogulda savu klēpi un mazliet piespiež ar grābekļa kātu. Brensons pazibsnī viņā sirdīgām acīm.

— Ko tu, puika, tā stampā! Izcilāt vajag, lai viņš var žūt. Es te nekrāju mēslus, bet lopbarību.

Un parāda pats, kā klēpis stirpā izcilājams.

— Kā tad, ka izcilāt! Mēs tā arī darām, tikai viņš mums vēl tāds padumjš, pirmo vasaru kārtīgā darbā.

Brensons nicīgu skatu nomēro izstīdzējušo, nomelnējušo zēnu. Aiziedams vēl novelk ar nūjiņu pār nepļauto gabalu.

— Tu sarauj dūšīgāk, Robežniek, kas tā ir par lietu? Vilkam un Asnam jau zemē, tev vienam vēl tik daudz. Tā jūs te man vēl nedēļu pindzelēsieties.

Robežnieks dūšojas lielīgi:

— Nebūs nedēļa! Redzēsiet, kungs, kur tas te pa trim dienām paliks.

Jānim ausis svilst apvainojumā un dusmās. Naidā izvērstu seju Mārtiņš noskatās pakal.

— Sumpurnis tāds!

Sešas pūrvietas pļavas, tās pēc šīs dābola katorgas būtu tīrais nieks. Puse upmalas grīslī, ko izkopts ņem kā kāpostus. Cilāšana, tā ir spēle, ne darbs. Bet laiks atmeties nelāgs, pašā dienvidū uznāk tāds pelēks mākonītis un norasina pār atgubām. Brensons nemaz vairs neguļ, kā aizsvilies skraida pa pļavām, taustīdams un grīstes griezdams. Siena vācēji ietramdīti, ik acumirkli paglūn, vai no meža stūra nelien laukā sagumzītā, nodzeltējusi panama. Muižas siens — kad tikai drīzāk dabū kaudzē vai šķūnī. Bet stingrs noteikums tāds, ja uzrasina tik daudz, ka grābekļkāts kļūst slapjš, tad bāzt vairs nedrīkst.

Robežniekiem vakarējais bāzums dabūjis krietni vairāk, bet šodien jau laba kārtā jauna virsū, tāpēc viņi neko nebaidās, kad no meža puses noļukusi panama tuvojas ļodzīdamās. Māte krauj atgubas uz zariem. Jānis pieved. Mārtiņš pa brodiņgalu ceļ šķūnī, tēvs augšā piemin.

Ne vārda neteicis, Brensons pieklūp gubai, izrauj sauju un sagriež grīsti. Kur šis te sulu dabūs — čaukst vien un birzt kopā.

— Tas ir sauss gan, to var bāzt.

Mārtiņš veselu pusgubu ar reizi met augšā, kur tēvs patlaban izliecies klausīties, ko kungs teiks.

— Pulveris tas ir, ne siens!

Brensons pamāj ar galvu.

— Tā vajag. Pagājušo ziemu no šitā paša šķūņa kad vedām — kūp kā pelavas. Zirgi sprauslā vien un purnu nedur klāt. Gluži slapju bij sabāzuši — sumpurņi tādi!

— Visādi lopi jau gadās.

Jauns klēpis apber Robežnieku, kas patlaban pabāzis smaidošo seju, lai vēl palielītos kungam. Desmit soļu pagājis, Brensons vēl apstājas.

— Bet tad saraujiet ar'! Rudzi birst laukā — mani puīši šorīt jau no paša rīta pļauj.

Un skatās pāri upītei, kur Zommerfeldas klajumos vēl šur tur rēgojas pa ēciņai nojaukto rentes saimnieku mājvietās. Plašo lauku vidū vietvietām sastādītas apšu birzītes — lai strādnieki nestaigātu garu gabalu uz krūmiem. Pļāvėjus no šejienes neredz, bet aiz birztales jau paslēpušās pāra desmit rudzu gubiņas. Tūliņ aiz pļavām kalpu sievas ārda mēslus

papuvē. Kaut kādu nekārtību ievērojis, Brensons dodas taisni turp, kūjiņu pavīcinādams, rāvas piemirkušos grīšļa stublājus smagiem zābakiem sliedēdams.

Mārtiņš īgni pagriež muguru.

— Maitas gabals tāds!

Vakarā tēvs aiziet uz mājām iesiet vienroces: rītu līdz brokastlaikam nogāzīs pēdējo pļavas gabalu un tad tūliņ pie rudziem. Zirgus turpat laukmalē piesējuši un vakariņas iestrēbuši, Mārtiņš ar Jāni uzlien šķūņa augšā. Sācis smidzināt sīks lietiņš, jau ap desmitiem liela krēsla. Jānis guļ sienā atstiepies, Mārtiņš, uz baļķa atsēdies, izpīpo papirosu. Drūmi vēro pļavu, kura ar kārklu krūmu un siena gubu izciļņiem aizsniecas pa kreisi veselu versti tālu, līdz pat nākamajam meža izloka spārnam.

— Te tev nu ir saimnieka dzīve Robežniekos!

Jānim tāds nogurums un apātija, ka muti netīkas vaļā plest. Mārtiņš ierauj spēcīgu dūmu.

— Un pašiem zāle tajās norās kalst nost. Grīslis pāraug — ne zirgs, ne govs viņu neēdīs. Pakaiši, vairāk nekas!

— Rudzu tikai trīs pūrvietas . . .

— Tas būtu sīks krāms, bet vai tad mums pēc tā dābola vairs ir jēga? Vergi mēs te esam, ne saimnieki. Un kad vēl būtu kāda drošība! Pēc trim gadiem Robežniekos varbūt tāpat tikai vairs kāda klētiņa rēgosies kā tiem tur viņā pusē. Dzird jau.

Arī Jānis ir kaut ko dzirdējis.

— Var būt, ka tomēr neizdzīs . . .

— Varbūt ne, varbūt jā — kā kungiem ienāks prātā. Uz zila gaisa mēs te dzīvojam. Es labi teicu tēvam, bet vai mani klausā. Viņš ir tas saimnieks, viņš taisa līgumus, viņš saņem naudu un maksā renti. Viņam pieder viss. Pat uz dzirnavām mani nelaiž — puika es te esmu un mēsls.

Viņš ievelk pēdējo reizi un aizsviež papirosa galu. Vārgs spīdums apmet slaidu pusloku un nodziest miklajā zālē.

— Un kad jel kas tiktū par to verga darbu! Beidzamā kalpa puīša vērts es te neesmu. Desmit kapeikas papirosiem man katrreiz jāizlūdzas. Rubli savas naudas es neesmu kabatā turējis.

Viņš nospļaujas un ievirza kājas pār baļķi.

— Ja viņu izdzīs arī no Robežniekiem, es vairs līdzī ne. Līdz kaklam man tā vergošana un pātarošana. Es reiz gribu cilvēka dzīvi dzīvot. Tad tu varēsi manā vietā, tu jau viņiem esi tas labais.

Jānis spēji sakustas, it kā taisīdamies celties.

— Es ar' te nepalikšu!

Mārtiņš zobgalīgi pasmejas.

— Tu? Kur tad tu paliksi? Ko tu vari iesākt? Ne no tevis lāga strādnieks, ne cits kas. Ne nemācīts, ne izmācīts — pus cepts, pus vārīts tu esi.

Taisnība — Jānis to labi jūt. Viņam sāp tā, ka kliegt varētu. Bet Mārtiņš ir piecēlies un kaut ko čabīnās gar jumta salmiem.

— Ko tu tur dari?

— To, ko vajag. Vienā vietā mazu caurumu un otrā. Kad nākamo ziemu tas pelējums atkal te putēs, lai sumpurnis paošņā gaisā. Kas vainīgs, ja šķūnim jumts neaizlāpīts!

Tad viņi abi guļ blakus. Zem jumta karsts vēl no dienas tveices. No apakšas kāpj miklā, tvikstošā siena smaka. Ārā zirgi šķendina dzelzs pinekļus. Slaidiem jomiem grieze griež viņpus upes aizplautā muižas rudzu laukā. Virs galvas miegaini čabinās sīks bezvēja lietiņš.

Ar vienroci plaut Jānis pavisam neprot, tāpēc viņa uzdevums siet rudzu kūļus un sasliet gubiņās. Pēc dābola katorgas šis darbs neliekas pārāk smags, tikai rokas nejauki sadur un saplosa līdz elkoņiem. Kamēr vasarājs tiek gatavs, Robežnieki nopļauj paši savas aizkaltušās, pārāgušās pļavas un noplūc pirmos linus, kas plēsumā saauguši līdz jostas vietai. Brūnais sēklu zārds trīsdesmit soļu garš, tēvs jau pārrauga rijas krāsni, runā par kulšanu un šārudens vispārīgām labajām izredzēm. Arī abi vēlāk sētie linu lauki sola krietnu ražu. Mieži gan pavāji, bet par to auzas aug melnas un griezdamās. Kartupeļi laikā noziedējuši, lakstiem vēl nav ne rūsas pazīmes — māte smejas: kamoli tur būšot, ne kartupeļi, rīvim visu ziemu darbs un balta klimpu putra pārdienām. Plašajās ganiņās un laukos, ko pavasarī nepaspēja uzart, govīs noēdušās, ka spīd vien, ik nedēļas var nest sviestu uz staciju pārdot. Atkopusies zirgi papuves darbu tikpat kā nemana, zeme izrūgusi irdena un lekna, ja tikai pavēlāks rudens un dabū iezelt, nākamgad rudzi būs veldē.

Visu rudeni Robežnieks ir pacilātā jutoņā. Vasaras grūtums, paldies dievam, garām. Kult un linus kultiņi varēs pamazām, rudens un pavasara rente ienāks bez lielām rūpēm. Baļķu vešana paredzama arī nākamā ziemā, izdosies ko nopelnīt. Māte prāto aust vadmalu, ko iespējams krāsot un uzvelt. Tēvs gan drusku rūc par tādām kungu greznībām un ieminas, ka prātīgāk ietaupīt, lai nākamo vasaru var pieņemt lieku cilvēku dābola pļaušanai, bet galu galā neko daudz nepretojas.

Tikai reizēm Robežnieka jūsmu izjauc neatlaidīgas baumas par to, ka lielskungs rikojas lieliski paplašināt meža dēstījumus un ka arī Robežnieku līcis ietilpst jaunajā plānā. Bet tās pagaidām tikai baumas. Robežnieks neļauj viņām satricināt savu stipro ticību dievam un kungu labajam prātam.

Sevišķs gadījums vēl spēcīgāk pacilā viņa garu. Mežgaliešu vecais pērminderis Muldiņš ir miris, un nu tam vajadzīgs vietnieks. Robežnieks tagad saimnieks, tāpat ar pietiekošu stāžu — tāpēc mācītājs apvaicājies, vai viņš negribētu uzņemties šo amatu. Bērnu pārklaušanās mācītājam blakus sēdēt un piepalīdzēt dažādās baznīcas darīšanās, tas ir tāds gods, par ko Robežnieks savu mūžu sapņot nedrīkstējis. Visu rudeni viņš vairs ne reizes nav iegriezies krogā. Pirms ēšanas nekad neaizmirst salikt rokas un noskaitīt lūgšanu, pātari svētdienas rītos tiek turēti gari un

svinīgi. Arī māte ar bijību domā par sagaidāmo pienākumu, klusi un labprāt pildīdama visu, ko viņš rīko.

Bet Mārtiņš atkal abiem sagādā lielas rūpes. Tā, it kā viņam nebūtu nekādas daļas pie dzimtas likteņa un cerībām. Dažreiz pat uzsvērti liek saprast, ka viņš te tikai algots kalps un svešnieks. Mātei viņš saka:

— Skuķis tavas aitas salaidis miežos.

Tēvam, tiši kaitinādams:

— Vai tavus zirgus šonakt pļavā sies?

Arī Jānim tādā pašā garā.

— Tavs tēvs lika iejūgt melni.

Kad tikai vien iespējams, viņš atkal ir prom no mājām — pagasta gaitās, kā Robežnieks ar rūgtumu saka. Kad tie te spriež par jaunnedēļas darbiem un citām gaitām, Mārtiņš sāk stāstīt Jānim, ko ārpusē pieredzējis un dzirdējis. Jaunvagaram mājas tikpat kā jau uz torga. Silamiķeļu Jorgim uz ziemas svētkiem būs kāzas. Gailēns savu Zeltu aizvedis uz Rīgu skolā. Arī Muldiņu Kārlis ir Rīgā un pelna divdesmit četrus rubļus mēnesī.

Runājis, ko runājis — bet allaž par Rīgu. Robežnieks saprot labi, ko tas nozīmē, bet ciešas un izliekas nedzirdējis.

Un tad viņš ir sastapis abus Zemīšus. Jorgim jau pelēks oficiera mētelis mugurā, bet Jānis šoruden mēģinās savvaļnieka eksāmenu. Kam galva un uzcītība, tie dzīvē vis nepakritīs. Kas tad tiem vairāk kā tā pati pagastskola, bet, lūk, ko sasniedz ar labu gribu un piespiešanos!

Jānim sāpīgi dzeļ šie nepārprotamie aplinkie norādījumi. Rudens darbi nedzen vairs tā gluži bez elpas un jēgas, strādājot var atkal ļauties pārdomām un fantāzijām. Tagad viņi abonē «Mājas Viesi», Deglava «Jaunās pasaules» censonis Jānim liekas daudz tuvāks un pievilcīgāks nekā pagājušo gadu pārrakstītā Zelmeņa stāsta pelēkais varonis. Līdz asarām sajūsmina Poruku Jāņa «Pērļu zvejnieks» ar savām bezgalīgām ilgām un nelaimīgo mīlestību. Stāstu censoņu tēli un plašās pasaules ainas atkal vilina prom no smagā darba un neziņas pilnās bezmērķa dzīves.

Pirmajai rudens salai uznākot, Robežnieki vēl dabū pārdzīvot divas smagas nedēļas. Upmalā, pretim Zommerfeldas jaunajām kūtim, izlaužama puspūrvieta akmeņu. Pats nelabais šajā lejā citcitā sablīvējis šos apaļos un šķautnainos pelēka, sarkana un melna granīta klučus. Lielākā daļa trijatā un pat divatā ar bomjiem izceļama. Bet gadās daži, kurus pat resnās sviras nespēj pakustināt. Tos viņi atrok, kurina uguni virsū, tad ar ūdens šalti saskalda un pa šķilai veļ malā no bedres. Rūdīta strādnieka piedzīvojumu Jānim trūkst, viņš mēģina ar spēku tur, kur tikai prasme var veikt, pārstaipās un liekas gultā. Mātei par lielām dusmām, veco Vabinieti viņš nelaiž klāt ne braucīt, ne apvārdot. Pēc trim dienām gan pieceļas, bet sākumā vēl tik vārgs, ka ēst nevar nekā, krēslā sēdot, pagalvja maisiņš jāliek aiz muguras. Visiem saprotams, ka strādnieka

no tāda šoruden vairs nebūs. Bet nelaime nav tik liela, ar darbiem tagad tēvs un Mārtiņš divi vien tiek galā.

Tīkamā bezdarbā un vieglā garlaikā lēnām velkas pelēkās dienas. Jānis ir izlasījis Lasvica stāstu «Uz divām zvaigznēm» un tagad fantāzijā pats lidinās līdz pat Marsam. Kazaks atnes vēstuli, un tā viņu atkal atvērs atpakaļ īstenības pasaulē.

Balodis, kuram arī Jānis pāra reižu rakstījis, pavasari nobeidzis ģimnāziju un patlaban aizbrauc uz Odesu pasta dienestā. Darbs tur stingrs, bet arī alga laba, iespējams uzkalpot činas un pie tam arī zaldātos nav jāiet. Mājās paliek vecākais brālis, viņam te nāktos tikai tā nomētāties. Tagad viņš tās mājas vairs nekāro. Viņš ir pilnīgi apmierināts. Ja tur labi ies, pēc pāra gadiem tikai paciemoties atbrauks . . .

Plaukstām vēstuli apsedzis, Jānis nogrimst dziļā pārdomā.

Pilnīgi apmierināts . . . Kāpēc gan ne, kad kroņa dienests un zaldātos nav jāiet . . . Abi Zemīši būs oficiēri. Krastiņš dzīvos tādā pašā baltā istabā kā Zelmenis, tāds pats grāmatskapis viņam būs pie sienas . . . Miķelītis, lielais sliņķis un palaidnis Miķelītis, pat tas ir uz kuģiem un varbūt patlaban brauc gar Āfrikas karstajām krastmalēm.

Kaut kas Jānim dzeļ un dzeļ — arvien dziļāk un smeldzošāk. Kā pirmo reizi ieraudzījis, viņš aplaiž acis istabā. Kādreiz balsinātais apmetums nokvēpis, izdrupis robains. Uz palodzes dienvidpusē nīkst izstīdzējusi balzamine. Zem izpuvušās grīdas kaktā kurkst rupucis . . . Durvis uz ķēķi pusviru, tur māte no paša rīta sutina kāpostgalvas — garaiņi ar pretīgu, salkanu smaku spiežas iekšā un aizsviedrē rūtis . . .

Pret vakaru, vējam un aukstumam ārā pieņemoties, svīdums sabiezējis tik smags, ka sakļaujas sīkās lāsēs un slīd lejup pa stiklu. Gausi un gurdeni, asara pēc asaras, pelēko plēvi sīki likumoti nošvītrodamas . . .

Ar niknu plaukstas vilcienu Jānis noslauka lāsaino miklumu un pieplok logā.

Krēslai metoties, mākoņi saplūduši smagā blīvā, tikko samanāmi zili melni vāli no lejas veļas augšup, pāri kailajiem aploka krūmiem. Viņā pusē kā milzīgs pieplacis neradījums melno muižas kūts. Un turpat iebļakus sākas pagājušās vasaras dābollauks ar kailiem, kaulainā režģī saplūdušiem stirpu ģindeniem . . .

Jānim pārskrien salta šalka. Tā bij tikai vēl pirmā vasara, un šis ir pirmais rudens, bet cik viņu vēl tā neslīdēs cits aiz cita kā tās sviedru lāses pār rūti . . . Jānis uzlec kājās un aizdedzina lampu — nelielu kupola lampu, kas ar reizi balti un silti atplaukst miklajā krēslā. Saliek grāmatas galdā un meklē zīmuli, sarepējušiem pirkstiem tas liekas sīks un svešs. Bet viņš sažņaudz to cieši — arī sevī pašā ko tur kā maiglēs un noliecas pār vaļā atvērtu grāmatu.

Tēvs ar Mārtiņu pārnāk mājās no darba. Pēdējie akmeņi izcelti — viņi noauj kājas, dubļainos autus izžauj uz mūriša, nomazgā rokas un sameklē lupatas apsiet nobrāzumus un ievainojumus pirkstos. Vakariņas

ēdot, pārrunā par linu malšanu, par agrās ziemas izredzēm, par malkas cirsmi vistālākajā meža nostūrī. Tad istaba noklust.

Tēvs savā gultā noņurd ko par petrolejas tērēšanu tīriem niekiem. Māte gari nopūšas, reimatisma lauzīto kāju zem apsegas pabraucidama. Mārtiņš nosviež papirosa galu pie krāsns un apgriežas pret sienu.

— Nāc nu labāk gulēt, tikpat tur nekas neiznāks!

Plaukstām galvu apņēmis, Jānis plok pār savu grāmatu. Mūra plaisā iečirpstas circenis, bet drīz apraujas. Aiz loga vējš smagi elš. Algebras formula sarežģīta un grūta, bet iznāks! Jāiznāk! Visa dzīve ir sarežģīta un grūta — jālaužas kā caur biezu mežu, kur pa šaurām spraugām pretī plaiksnās gaišs apvārsnis.

1934.

J A U N I A V O T I

obežniece stāv pagalmā un skatās, kur dēli patlaban ieiet mežā. Tad gari nopūšas, paklibodama lēnām velkas uz istabu. Mugura sakumpusi, galva mazliet plecos ierauta, acis dziļi ievilkušās zilganajos dobuļos — no tām raugās nespēks, rūpes un steiga. Jāpaņem slauktuve, jāsauc gani mājās. Saule pamazām grimst aiz meža. Govis jau labu brīdi mīdās pa olnīcas galu, mauj un skatās uz māju. Ganu puika, uz sētas jāteniski nosēdies, arī skatās. Kāravs, puskalniņā patecējis, būkā asti un nepacietīgi smilkst...

Meža taciņš jau manāmā krēslā.

Mārtiņš iet pa priekšu smagiem, vienādiem soļiem, galvu pa paradumam drusku sāņus noliecis, rokas, kā arvien, stīvi gar sāniem nolaidis. Pāra soļu aiz viņa Jānis — vēcinās savējām, reizu reizēm streipuļo pār egļu kailajām likumotām saknēm.

Jānis cieši skatās brāļa plecīgajā augumā, grib prasīt ko, bet kautrējas. Kad Mārtiņš tāds drūmi kluss, sakniebtu muti, samiegtām acīm, viņš nevar no tā novērst savus slepos skatus. Visās nervu cīpslās jūt kā sastingušu šalku — bailes māc no šiem nesaliecamiem pleciem un muskuļotām, nekustošām rokām, bet acis kūst žēlums par trim dziļām, sāpju pilnām grumbām brāļa brūnajā pierē.

Pie lielā akmens strautmalā vēl drusku kūp apdeguši pagaļgali ugunskurā. Brūnā, rāmā straume klusiņām urbjas caur ciņu un sakņu pauguriem, caur nomīdītu lēdzekstu un vijgriežņu ceriem. Te Mārtiņš pirmiņ ganīja zirgus.

Mārtiņš nogriežas pie akmens, iebāž roku dziļā plaisā un izvelk no turienes ko, «Pēterburgas Avīzē» ievīstītu. Pa pusei attin un sniedz Jānim.

— Pasmekē, vai var ēst.

— Irbe? — Jānis kautrēdamies iekož. — Šito tu man?

— Kam citam. Pirmiņ izcepu, domāju aiznest, bet aizmirsu... Nesmekē?

— Nē... labs.

— Ēd droši, mūsu labībā viņa nobarojusies. Ēd... tas nav grēks. Varbūt agrāk bij, bet tagad vairs nav...

Pelēkzilās acis skatās Jāņa sejā. Mārtiņš apklust, kā sevī aizmirsdamies, kā dziļā domu atvarā grimdams. Tad viņš sakustas un pagroza galvu.

— Tāds vājš esi kļuvis un pabāls. Caurus dienvidus mācījies. Nevajadzēja tevi tik daudz spiest pie darba.

— Nevarēja iztikt bez manis, — Jānis atsaka un novēršas.

Mārtiņš atmet ar roku. Seja atkal kļūst drūma, acis noslēpjas aiz kuplajām skropstēm.

— Varēja — bet tēvs... — Viņš sāk atkal iet un, meža strautam pārļaipojies, atsāk: — Ja nu tu rīt aizbrauksi, iestāsies seminārā, tad būs vieglāk. Tad mācies... visu. Nezināšana cilvēkam vislielākais ļaunums. Esmu lasījis šo to, bet vienmēr stāv prātā, ka tomēr palicis nožēlojams muļķis.

— Gailēns tev draugs. Tas tak gudrs un visu zin.

— Gailēns ir gudrs cilvēks, bet tikai sev. Katram par sevi vajaga būt gudram. — Mārtiņš pamet skatu atpakaļ un tā kā pavīpsnā. — Neēdi... Zemē nometi? Bail sametās?... Jēra dvēsele tu, Jāni, esi. — Viņš aprauj valodu. Arī Jānis klusē, piesarcis sāņus lūkodamies. Pēc brīža Mārtiņš atkal atsāk, vairāk kā ar sevi sarunādamies. — Tēvs un māte saka: grēks medīt kungu mežā. Dievs un likums aizliedz. Es arī zinu, ka dievs un likums aizliedz, bet nevaru saprast, kāpēc aizliedz, kāpēc grēks. Reizēm uznāk tādas savādas domas... citam tās nedrīkst sacīt. Bet pats no sevis noslēpt nevar — jādomā, jādomā...

Viņš apklust un nodur galvu vēl zemāk.

Jānis vairāk reižu grasās runāt. Beidzot stomīdamies iesāk.

— Bet ja mūs nepaturēs Robežniekos... Vai tad varēsiet mani sūtīt seminārā?

Viņam gandrīz elpa apstājas, gaidot brāļa atbildi. Liekas, tas dzird, bet atbildēt neatbild. Un Jānis kautrējas otrreiz prasīt.

Mežs sāk šalkt stiprāki. Liekas, pa egļu galotnēm grābsta pastiprs vējš. Apakšā nemana ne vēsmas. Mikla tveice kļūst kā smagāka un spiedīgāka.

Viņā pusē, jaunajā dēstītā mežā, vēl spīd sarkana apmiglota saule. Viss platais, līdzenais klajums te apsedzies ar biezu, zaļpelēku smilgu vadmalu. Retumis vietvietām izkaisītas baltelkšņu un brūno kārķļu kupenas. Tikai labi ieskatoties, pērngada zāles kūlā var pamanīt sēto priežu asnus.

Meža šalkoņa paliek aiz muguras. Smilgas sīki, sausi dzied. Augsti gaisā lidinādamies, sēri spiedz divi vanagi.

Mārtiņš pēkšņi apstājas, atgriežas.

— Nepaturēs! — Viņa balsī skan kā slepens prieks. — Kad kungs nodomājis, tad izdzīs. Viņam Robežnieku līcī jauns mežs sējams. Nemaz nebij vērts iet lūgties — es jau šorīt teicu. Nevajadzēja... Gan jau redzēsi, ka tēvs no bēdām pa krogu...

Nenobeidzis viņš atkal aizgriežas un steigšus iet. Jānim nepatik skatīties brāļa augumā — viņš lūkojas sāņus.

Vanagi, liekas, pa gaisu slīd gājējiem līdzī, ceļas arvienu augstāk un spiedz un spiedz.

— Nu? — viņš prasa, bet tajā acumirkli arī pats ierauga. Divdesmit soļu priekšā, gar klēpja lielu kārķla krūmiņu pašā celiņa malā smilgās re-

dzamas cilvēka kājas. Cilvēks pats guļ aiz krūma. Nav pirmā reize, kad kroga gājēji izguļas šajā klajumā... Bet šie zābaki aiz kārklu krūma — krunkotiem, apsarkušiem stulmiem, zaļi strīpainām austiņām... Jānim tie liekas pazīstami. Tad kā salta trīsa, kā ledaina ūdens šļāciens spēji pārskrien jausma... Nē, — dvēselē kliež, — nevar būt! Nedrīkst būt! Tas nav tēvs. Vecais Robežnieks, baznīcas pērminderis, tērauda cietais askēts, priekšzīmīgais, naga melnuma nevainotais, negulēs tur, kur vieta bezbēdīgiem žūpām un klaidoņiem.

Nē, nē!... Jānis norij asaras un skatās. Mārtiņš noliecies purina gulētāju. Vilcinādamies arī viņš pieiet. Mārtiņš patlaban atslīenas taisni.

— Tēvs... — viņš saka neparasti skaļā balsī. — Neceļas. Pilnā...

Jāņa smadzenēs atsitas brāļa vārdi kā nodedzinātas adatas dūrieni. Tēvs guļ augšpēdu izstiepies, vienai rokai virsū, otru pār galvu atmetis. Svārki vaļā, uz abām pusēm atpletušies. Baltais kakla lakats, kas citreiz, ar misiņa adatu sasprausts, apsedza kaklu līdz pat gludi noskūtām zodam, izkāpis no vestes, nobrucis, atsedzis rupjo pašausto kreklu un brūnās, rievainās krūtis. Mute pavērusies, elpa nāk guldzieniem, svilpdama, šņākdama: biedē prom mušas, kas uzmācīgi lien degunā un mutē. Kas pretīgs un pazemojošs ir tēva izskatā. Jānis nemana, ka asinis saskrējušas sejā. Nemana, ka lielas lāses sasūcas acu kaktiņos un lēnām, cita pakāļ citai, slīd pār vaigiem uz leju.

Atkal viņš jūt sagriļojamies tos pamatus, uz kuriem balstījās neaprobežota, apbrīnošanas pilna cieņa pret tēva vēso, patriarhālo krietnību. Granīta pamatos dzirdama dobja spraukšķēšana. Nodreb sen celtā atziņas un ieskatu ēka. Simts virvju, kas tīdamās, vīdamās tura kopā latviešu zemnieku dzimtas piederīgos, sastiepjās kā grodi linu pavedieni, viņu stiprumu izmēģinādams, trinkšķēdams šķērsu pār tiem pārskrien rupjš likteņa pirksts.

Sirds vienā acumirkli izjūt visu kaunu par to, ka Robežnieku dzimtas vecvecais gods guļ samīts un sagānīts. Kā zaļš, biezs zelmenis bij sazēlusi šī tradicionālā goda apziņa — nu asi nagi to saplosa un izkārpa. Sirds iet pāri no sāpēm un dziļa pazemojuma.

Mārtiņš nosēdies uz ciņa otrpus celiņam. Caur garajām skropstēm no pelēki zilajām acīm raugās kā nicinājums, arī kā slepens, ļauns prieks...

Uz māju Jānis iet pa priekšu, Mārtiņš nāk gabaliņu iepakaļ.

Mežs, lietu gaidīdams, šalc smagi.

Klajumā vēl pelēka krēsla, bet dārzā zem ābelēm, kur Jānis no istabas lūkojas, jau gandrīz pavisam tumšs. Jānis skatās, bet neko neredz. Klausās, kā priekšā, lielajā istabā, māte smagiem soļiem atiet no loga, lēnām noģērbjas, nometas pie gultas... Ilgu laiku tur klusums, tad nočaukst zirnājiem piebāzts gultas maiss, nočīkst vecā, ķirpu sagrauztā gulta, nožvīkst gara, noslāpēta nopūta.

Klusums, kaut kur krāsns mūrī sāk čirkstēt circenis.

Mežs, lietu gaidīdams, šalc smagi. Debess kā pelēku svina vāku novāzta. Satumst arvien vairāk. Ābeļu stumbri pamazām zaudē stingri

novilkātās kontūras, izplūst, saplūst, nozūd acij. Retumis nospraukš pret loga rūti lietus priekšvēstneši . . . Meža stūrī klieudz pūce.

Jānis nodrebinās, bet ne no vēsuma, — istabā spiedīgi silts. Mārtaņa guļu vieta uz kūtsaugšas. Bet tēva vēl nav . . . Tā ir Jāņa vienīgā doma. Kā gariem, neasiem zobiem tā grauz smadzenēs. Kā zirneklis simts spalvainām kājām grābsta pēc viņa iekšējiem jutekļiem. Nejaukais skats vienmēr vēl tēlojas atmiņā. Miegš nenāk. Jānis žņaudz karstos deniņus mitrajās plaukstās.

Aiz sienas dzirdami soļi. Jānis saraujas, sāk klausīties. Ārpusē pie loga tiek redzams cilvēka augums. Pieliecies piegrabina pie rūts. Jānis paver atveramo loga pusi.

— Tēva nav? — dzirdama Mārtaņa balss.

— Nav. — Jānis norij asaras. — Mātei neesi stāstījis?

Uz to Mārtaņš nekā neatbild. Jānis grib saskatīt brāļa seju, bet tā ir pavisam tumsā. Tikai garo, gaišo ūsu gali redzami uz abām pusēm. Rokas Mārtaņam bikšu kabatās sabāztas, ar plecu viņš pie loga stenderes pieslējies. Pēc brīža ierunājas, bet kā pats pie sevis. Un kas aizturēts dzirdami viņoņas viņa balsī.

— Pērminders, pātarnieks lielais . . . Pātagas kātu nedrīkstēja nogriezt kunga mežā, mani rēja nost par to, ka es ar plinti — pēc taisnības vajagot dzīties. Aizpērn cirtām kārtis šķūniša jumtam. Piecdesmit bij atļauts. Divas pietrūka — nedrīkstējām cirst, gājām desmit verstis uz mežkungu dēļ atļaujas. Un nu: še tev taisnība! Aizej no šīm mājām tikpat pliks, kāds še ienāci . . . Būtum dzīvojuši kā citi — tūkstoši mums tagad būtu bankā. Elksnāji katru pavasar piecdesmit asu malkas nolaiž uz Rīgu, Ceriņi cauru gadu liec ratu lokus un slieces . . . Bet mēs — dienvīdus neguļam, kad tikai zirgs nepāriet aizliegtā meža daļā. Pātagas kātu nedrīkstam nogriezt cita krūmos.

— Tēvs visu pēc taisnības . . . — Jānis neviļus atkārtoti brāļa vārdus.

— Zinu, ka pēc taisnības . . . — Mārtaņš gandrīz atklieudz. — Viņš tic, ka tā taisnība. Nu lai viņš tic, lai dzīvo, bet kāpēc man te jāvārgst. Kam es te eju, lāgā nepaēdis, neapgērbies, miegu neizgulējis? Cik man gadu, bet mugura jau kuprī.

— Tu tikai par sevi . . . — Jāņa rūgtums izlejas saraustītos teikumos. — Vai tēvs tāpat neiet, vai māte ik rītu nav ar gaismiņu kājās? Mēs visi strādājam.

— Tēvs, tēva tēvs un tēva tēva tēvs . . . Viņi visi vainīgi pie mūsu likteņa. Viņi visi lipa pie šī zemes gabala, nesa savu nastu bez rūgtuma un riebuma. Vergi . . . viņi ļima zem savas nastas, mira nost, bet neienāda to. Atminies mūsu vectēvu, kā tas aiz pārmērīga darba nonīka dilonī. Viņa tēvam uzgāzās virsū čakārņu vezums — pusdzīvu bij izvilkuši, ielauztām krūtīm. Visas mūsu vecmātes mirušas jaunas vai pusmūžā. Māte ar' ilgi nedzīvos. Mums viņu remdenās, glēvās asinis. Tāpēc visi lipam un mirstam šajā zemes gabalā. Divdesmit gados viņš apēd cilvēku.

— Kur tad lai paliek! Cilvēks nevar dzīvot gaisā kā putns.

— Kā putnam gaisā, tik brīvam vajadzētu būt cilvēkam uz zemes. Putns ik ziemu laižas uz silto zemi, kāpēc cilvēks nemeklē, kur viņam labāk? Kāpēc mēs te mokāmies kā pieķēdēti uz šīs zemes? Ir taču pasaulē arī labāka zeme un labāks liktenis. Kāpēc mēs turamies, līdz ar varu atrauj un aizmet projām?

— To es tev teikšu, — Jāņa balss skan svinīgā uztraukumā, acis kvēlo. — Latviešu zemnieks par visu pasaulē mīl to zemes gabalu, ko iekopuši un kur strādājuši viņa tēvi. Mīl savu dzimteni...

— Kā akmens mīl purvu, kurā mirkst... — Mārtiņš rupji pārtrauc. — Tu runā kā avīze vai kā stāsts. Liekulība un meli šie stāsti. Cilvēkam ir kas vēl dārgāks nekā šī slavētā dzimtene. Zeme un dzimtene ir zemnieka, ne zemnieks viņu dēļ.

Aiz mājām ierejas suns — tā paklusu, draudzīgi, kā rādams, kā labi nādamies. Mārtiņš nozūd tumsā. Jānis paliecas pa logu. Saredzēt nevar, bet pagalmā dzird smagus, nevienādus soļus.

Noklab āra durvju krampis. Nočikst priekšistabas durvis. Uz nelīdznās grīdas jo skaidri klab smagi, nevienādi soļi. Tēvs...

Ārā smagi šņāc vējš. Visapkārt šalkoņa un melna tumsa. Liekas, mežs pienācis pavisam tuvu un nu kā melna, slapja josta arvienu ciešāk savelkas ap mājām. Retas, smagas lāses plikšķēdamas sitas pret logu. Jānis aizrauj vaļējo loga pusi ciet, iemetas gultā, uzvelk segu pār galvu.

Viņā viņojas drūms, protesta pilns nemiers no šīs dienas iespaidiem un no tā, ko Mārtiņš runāja. Viņš jauž veramies plaisu dzimtas pamatos. It kā melnu gaisu mana augam pie tālā apvāršņa, viņpus rāmajiem lietus mākoņiem. Viņa maigā, jūsmīgā daba vairās no katastrofas. Rīt jābrauc uz pilsētu, jāiestājas seminārā... būs labi, būs labi! Kā nejauki pakš logā — liekas, ārpusē pie rūts klabina baltiem, kaulainiem pirkstiem. Bet pāries gan, noskaidrosies... Drīz saule lēks...

Jānis nogrūž apsegu kājgalī. Trīsēdams pieceļas gultā sēdus.

Tumšs. Circenis apklusis — klausās.

Mārtiņš guļ kūtsaugšā. Acis ciet, viņš neskatās, bet tomēr redz un jūt visu ap sevi. Virsū šķībs, noputējis zirnekļu apvilktais salmu jumts. Apakšā pusapaļie, noslidinātie griestu koki. Caur plāno saberzto salmu kārtiņu mugura sajūt viņa gludo cietumu. Visu vasaru še viņa guļas vieta. Gultas viņam nav. Kad rudenos sniegu sāk putināt pa lūkas šķirbām, viņš pārvietojas uz istabu. Noliek salmu maisiņu kaktā pie durvīm un pārguļ.

Mugura pieradusi pie cietā paklāja. Uz kailas grīdas viņš var aizmigt. Tikai retumis uznāk grūtas naktis, kad miegs bēg. Rīt ar gaismiņu jāceļas ieart beidzamo rudzu lauku, bet miegs nenāk. Acis ciet, viņš neskatās, tomēr redz un jūt visu ap sevi. Lūpas sakniebtas, savilkušās kā sāpēs, kā ļaunā smaidā...

Virš salmu jumta klusi čabinās lietus.

No rīta uzmodies, Jānis ilgi guļ augšpēdu. Rokas zem galvas savijis, skatās brūnajos, nokvēpušos griestos. Istabā apmākušās dienas gaisma. Laikam jau labi vēlu: kur, laukā, dzird govi maujam.

Jānis guļ un skatās, skatās un domā. Domas ir neskaidras, klaidīgas, tajās jaucas nakts sapņi un vakardienas atmiņas. Uz krūtīm smagi gulst — šā rīta domas un vakardienas iespaidu svars.

Priekšistabā smagi, aizsmacis sāk sist sienas pulkstenis. Jānis skaita. Seši... Pusseptiņos noiet vilciens. Tātad nokavēts. Tas viņu necik neuztrauc. Istenībā viņš nekad nav lāgā ticējis savu sapņu piepildīšanai. Un no vakarvakara viņu pārņēmusi drūma, nogaidoša vienaldzība, kas iestājas pēc nejauša uztraukuma. Taisni pretim, kājgalī pie sienas, karājas jaunais pašauštāis uzvalks. Tas gaida. Lai gaida...

Jānis nesteigdamies izceļas un sagērbjas. Pie durvīm drēbju sainis un kurvis, bet nav tādi, kā vakar atstāja: ap tiem kāds kravājies. Viņš nelūkojas. Sameklē veco, nošlukušo cepuri, uzmauc līdz acīm, iziet. Priekšistabā uz garā galda stāv biezpiena ciba, ko māte vakar ielika kurvī, — vaļā atvāzta, pa daļai iztukšota. Viņš saprot... Jāpaliek... Rūgts smaids pārskrien pār seju, ievēl grumbas mutēs kaktiņos.

Pēc lietus ārā sacēlusies smaga migla. Pagalms slapjš. Vietām virmo lielas ūdens paltes. No salmu jumtiem gausi lāso brūns slapjums. Pūš nepatīkams, šņācošs vējš. Mājas klusas, cilvēku tukšas. Jānis zin: tēvs un Mārtiņš laukā iear rudzus. Māte — tā tepat kaut kur. Pār pagalmu iedams, viņš ierauga māti: palejā, runkuļu dārzā šķin lapas. Ar smago, slapjo klēpi noliekusies, neliekas redzam dēlu. Arī viņš neliekas redzam. Gar klētsгалu, gar kaņepu dārzu viņš iet uz meža kaktu. Kaņepes slapjums izlocijis uz visām pusēm, gulsētas koki norasojuši, pļavas dobuļos spīd pelēks ūdens. Pa miglu tālu nevar saredzēt, tāpēc viss liekas saspiests, noslodzīts. Mežs šņāc smagi, asaraini.

Meža stūrī, pret akmeni atsizdamies, reizu reizēm nošķind lemesis.

Pirmo Jānis ierauga Mārtiņu. Tas ar tāpat, kā ara sestdien un piektdien. Tikai drusku vairāk salicis liekas. Vagas galā apkārtgriezdams, ar grožiem spēcīgi sarauj ķēvei galvu un pārmet vērstuvi uz otra lemeša tā, ka spandas nošņirkst. Jānī viņš nepaskatās, aiziet pa vāgu tālāk.

Tēva vagas galā Jānis apstājas un gaida. Bērais šorīt velkas lēnām. Arkla turētava svārstās arāja rokās, lemeši ļogās no vienas puses uz otru. Vaga saraustīta, izplūkāta — arājs pa viņu iet meimurodams. Robežnieka gludi noskūtā, citreiz tik svinīgas cienības apdvestā seja zilganpelēka,

sarauktiem vaibstiem, miglainām acīm. Viņš apgriez zirgu, iedur lemešus zemē, apgriez muguru pret arkla turētavu, aizkūsis elš. Miglainās acis vairās dēla.

Jānis lūkojas uz tēva rokām. Brūni melnas — tās drīzāk līdzinās grumbuļainam, apdegušam čakārnim nekā cilvēka miesai. Stīvie pirksti tver cieši arkla balstu un trīc.

— Nem, dēls, ar tu... — Robežnieks saka. Jānis dzird, ka viņa balsi nogurums un kauns mēģina slēpties aiz tēva cienības. — Ar tu — man jāpaiet.

Vilcinādamies Jānis ķeras pie arkla. Bērais sāk iet. Lemeši šļūd pa lipīgo, melno trūdāja ceļu un reizēm nošķind pret akmeni.

Ķēve stāv viņējā vagas galā mežmalā. Mārtiņš nozudis. Tikai pēc laba brīža viņš iznāk, nostājas Jāņa vagas galā un gaida.

— Nekas neiznāca no braukšanas? — viņš saka, kad Jānis apstāties. Kā izsmiekls dzirdas viņa balsi. Jānis paskatās, bet brāļa noliektā sejā nekas nav salasāms.

— Kāpēc tu near? — viņš asi attrauc.

— Ciemiņš... Gailēnu Zetiņa bij atnākusi... — Mārtiņš izberzē acis ar rokas virspusi. It kā kad viņā kas būtu atkūsis, it kā brāli labinādam, viņš tam iegriez taisni nošķiebtu vērstuvi. Un runā pie tam neparasti klusu, nesakarīgi atkārtodams. — Tu zini, mēs jau sen ceramies... Zetiņa zelts no cilvēka. Nu vairs ilgāk negrib gaidīt. Domājām: iegrozīsies... bet nu vēl sliktāk. Pasaules staiguļi — Jurgos mums jāaiziet. Kur es likšu sievu: māte vēl drusku kustas, ko te darīs lieks meitietis? Ko divi meitieti darīs pie mūsu sešām govīm... Bet gadi nestāv uz vietas: man jau divdesmit septītais. Zetiņai divdesmit piektais. Zetiņa vairs ilgāk negrib gaidīt. Cik ilgi gaidīs...

— Ko tad? — Jānis novelk caur zobiem. Viņam nepatīk, ka Mārtiņš vienmēr par sevi vien.

— Viņai kāds cits... — Mārtiņš iekarsdamies runā. — Skaidri nesaka, bet es noprotu. Meitietis ir ūdens zāle, lokās pa vilnim... Lai negaida, lai skrien — man nav vajadzīgs... — Balss viņam aizvelkas, viņš pieķer roku mutei. Tad runā klusāk, bet noslāpēts, apspiests karstums skan viņa balsi. — Bet par Zetiņu es neticu... neticu... neticu. Lai cik ilgi — viņa gaidīs.

— Negaidīs! — Jānis iesaucas. Viņam tāds kā ļauns prieks, ka var brālim iedzelt.

Bet Mārtiņš nedzird — klausās sevī, domā savu.

Pa miglu no mājām atskan mātes sauciens. Aicina brokastī.

Pie brokasta priekšistabā ap garo galdu sēd klusu un ēd gausi. Visi bez ēstgribas. Māte pamēģina divus trīs kumosus, tad roka viņai kļūst stīva, neliecas. Viņa pieceļas no galda, aiziet, nosēstas gultā. Pelēks vilnas lakats cieši apžņaugts galvai un sasiets uz pieres. Savītušā sejā redzamas sāpes un nelabuma sajūta.

Pēc brīža gandrīz reizē beidz arī citi ēdēji. Savāda, sveša, nepanesama

nojauta apņēmusi visus. Tā laizās ap viņu locekļiem kā āra miglas miklums. Brīdi nemieru slēpjošs klusums. Tad tēvs nomet savāzto kabatas nazi uz galda.

— Ieeju... nobučoju roku... — viņš iesāk stāstīt pēkšņi un bez ievada. Uz sirds sagulies tāds smagums, ka mēle tīri instinktīvi pati sāk kustēties. Mārtiņš sirdīgi pagriežas nost. — Ko teiksi, Robežniek? — prasa. — Es dēļ tām pašām mājām. — Dēļ kādām mājām? — Dēļ tām pašām mūsu mājām. Domāju, sak, ar to uzteikšanu kāda misēšanās. Man nevarēja uzteikt. — Kā tā? Vai tad nomas gadi nav notecējuši? — Neņemiet par ļaunu, — saku, — gadi — tas nav nekas. Kontraktu var atjaunot. Mans tēva tēva tēvs nometās Robežnieku līcī, kad tur vēl neviena egle nebij nocirsta. Vairāk nekā simts gadu mūsu dzimta Robežniekos nodzīvojusi. — Man tu nestāsti, pats redzu no grāmatām. Bet Robežnieku zeme atrodas iekšpus jaunās meža līnijas, nākamam gadu arī tur jāšēj un jāstāda... Velk ar pirkstu pār papīru: te ir meža robeža, un te ir Robežnieku zeme — iekšpus līnijas... Saproti? — Ko es saprotu no lankārtīm. To robežu līniju var vilkt arī pa viņu pusi Robežnieku zemei. Vai nu meža trūkums! Ja arī grib sēt — cik nav meža pļavu... lielā tīreļa gals nogrāvots, nosusināts. Kam dēstīt jaunu mežu tur, kur veco simts gadu dedzināja, nīdēja laukā. — Tie bij veci laiki, kad mežus nīdēja laukā. Tagad meži ienes naudu, tagad meži jākopj... Ja gribi, pieteicies ap ziemas svētkiem — likšu atmērīt tev gabalu Likšānu līdumos... Vēl kas tev? — Man... nekas, nobučoju roku un eju...

Visu viņš izrunā vienā laidā. Nez' cik reižu viņš zem sevis domās atkārtojis šo dialogu. Taču seja viņam sametusies zilgana. Roka grābsta galda malu un stipri trīc. Māte, rokas klēpī sažņaugusi, galvu zemu nokārusi, klausās kā savu nāves spriedumu. Jānim miklums uz muguras spiežas svārkiem cauri.

Piepeši Mārtiņš sakustas, atgriežas. Un negaidīti drūmo klusumu izjauc viņa smiekli. Viņš iesmejas īsi, zaimojoši, apraujas un novēršas atkal.

Tēvam sārtums sasitas sejā.

— Kam tu smeijies?

— Kam tu, dēls, smeijies... — māte kā atbalss atkārti. Ne jautājuma, ne pārmetuma nav viņas balsī. Tā noskan kā sarūsējusi metāla stīga, ko neviļus aizķer.

— Viņš smeijas... — tēvs, sevi savaldījis, runā bargi un ar veco cienību. — Raudāt tev vajadzētu. Dievs mūs smagi piemeklē.

— Dievs?

— Dievs! — nodārd kā āmura sitiens pret dzelzs gabalu. — Bez viņa ziņas mats nenokrīt no mūsu galvas.

— Ne matiņš... ne matiņš... — noskan mātes atbalss.

Jānis klusē, sevī savilcies. Viņš paredz sadursmi, kādas beidzamā laikā bieži gadās tēvam ar Mārtiņu.

Bet šoreiz tēvs valdās. Ar redzamām pūlēm, tomēr savaldās. Viņam kas cits nodomā. Noklepojas, aiziet, nosēstas mātei blakus gultā.

— Jāņem par labu, ko tas kungs uzliek... — viņš runā lēnām, katru vārdu nodalīdams un uzsvērdams. — Jāiet uz Likšānu līdumiem... Darbs tur būs briesmīgs... bet ar dieva palīgu viss iespējams. Un bez palīga viņš savējos nav atstājis.

— Variet iet! — Mārtiņš nomurmina. — Es ne...

— Tu arī, dēls, tu arī, — tēvs atņem paceltā balsi. — Tu esi tas stiprākais, uz tevi tagad visai mūsu dzimtai jābalstās. Manas rokas jau par vājām Likšānu celmiem, Jānis vēl jauns... Tu esi tas stiprākais. — Viņš nokāsējas un sakustas gultā. — Tās blēņas ar to Gailēnu kalponi tu izmet no galvas — tur nekas nevar iznākt. Kalpa puisam viņa, ne tev. Kails, plīks cilvēks.

— Un slima māte, kopjama, cilājama, — māte steigšus iemet. Tēva elkoņa grūdiens viņu apkļusina.

— Vakar muižā satiku mūs' Līnu... — Tēvs atkal noklepojas. — Runājām par Sausnēju Līzi. Tā būtu nācēja. Tā priekš tevis kā izredzēta. Padzīvojis cilvēks, prātīga. Gan pie kungiem dzīvojusi, smago darbu nav radusi... Bet pierastu. Ar dieva palīgu cilvēks pie visa pierod.

Mārtiņš atspiež kaklā savādu aprautu skaņu. Tēvam ausis tvīkst tumši sarkanās.

— Smejies, palaidni... Ko tu smeji? Par sliktu viņa priekš tevis?

— Citādi nebūtu slikta, tik'... tik'... deguns drusku tā kā garāks...

— Zaimojat! — tēvs palecas kājās, bet tūliņ atkal atsēstas. — Kas savam augumam var olekti pielikt vai atņemt.

— Nu — olekti... Tik liela tā vaina nav. Naudas viņai arī par maz.

Tēvs palūkojas caur pieri. Netic, ka Mārtiņš runā nopietni.

Bet māte steidzīgi gludina uz ceļgaliem saņurcīto priekšautu.

— Dēliņ — pieci simti nav maza nauda.

— Priekš zemnieka vesels kapitāls, — tēvs ar uzsvaru atkārtoti. — Kumeļu pārdevām pavasara rentei — trešs zirgs tā kā tā būs jāpērk. Ķēve veca, stīva, kā malka. Rati būtu jākaļ, arklam lemeši pagalam. — Viņš atmet ar roku. — Striķu nav ko vezumu siet, pastalām auklu nav...

— Desmit rubļi nu būs, ko gribējām Jānim dot līdzī. — Vēl vienmēr nevar saprast, vai Mārtiņš runā nopietni vai nīrgājas.

— Pārdomā... — tēvs pēc brīža atsāk savā parastā, pārliecības pilnajā, cienīgā balsī. — Cilvēka iegribas skrien kā putni... nezin uz kurieni. Tu neskrieni viņām līdzī, tu savaldi viņas. Ej pa to ceļu, ko tev lēmis dievs un likums, un vecāku prāts — tad nenomaldīsies. Tad tev nebūs žēl. Jo tēva svētība uzceļ bērniem stipru namu.

— Stipru namu... ak jā! — klusi noskan atbalss. Māte sveši nopūšas un ar priekšauta stūri izberzē acis.

Tēvs acumirkli klausās. Bet, kad Mārtiņš nekā nesaka, nokāsējas un turpina.

— Ārīgs skaistums ir lepnums un kārdināšana, bet kārdināšanas ir no velna. Zemnieka cilvēkam nevajag nekāda skaistuma. Mūsu skaistums ir sviedru melns kreklis un tulzņas rokās. Mūsu lepnums — darbs un

tikums, bijāšana un paklausīšana tam kungam... un vecākiem. Ārīgs skaistums novīst kā puķe, bet, kas dieva prātu dara, tie paliek mūžīgi.

Mārtiņš, taisni atslējies, skatās tēvā. Labu brīdi jau viņa sejā vaibsti mainās un savelkas. Acis lielas un kaistoši mirdz. Tad viņš atkal spēji iesmejas un aprauj. Iesmejas atkal un nevar vairs savaldīties. Smejas gari, aizvilkdami, roku mutei pieķerdams, uz sēdekļa trīdamies. Lielās, kaistošās acis nogriežas uz māti, pēc uz Jāni, pamazām apmiglojas.

Tēvs, kājās uzcēlies, kā ko meklēdams, grābsta gar gultas galu. Svelošs sarkanums likās švitrās liecas gar abām acīm un pāri pieri. Vaigu gali un lūpas atsitās zilgandzelteni... Tad nospļaujas un gandrīz skriešus izsteidzas no istabas.

Klusu vaidēdama, drusku klibodama, māte izvelkas tēvam pakāļ. Skats, ko viņa garāmejot uzmet Mārtiņam, kaist rūgtā pārmetumā un dziļās sāpēs.

— Skaistums... Skaistums! — Mārtiņš dveš pie sevis. Un nav izprotams, kas viņa balsī vairāk dzirdams: rimstošies smiekli vai mācošas raudas. — Tāpēc viņš ir skaistums, kas ātri vīst. Kas mūžu paliek, nav skaists... Kā putni... kā balti putni skrien ilgas. Zetiņ!... Viņa gaidīs... Gaidi, Zetiņ!

Viņš saļogas un aizsedz seju rokām.

Jānis noslauka slapjo pieri, pieceļas. Vienaldzīgi, drūmi paskatās brālī un ieiet dibenistabā. Pirmo reizi sajūt, ka tiek te kājām mīts. Tēvam un brālīm ir savi aprēķini un savs naidis, tikai viņam nekā. Viņa nodomus izgāž kā samazgas no trauka, par ko nav vērts vārdu minēt. Par viņa dzīvi nolemj tēvs, māte un brālī. Viņa mūžu upurē dzimtas elkam...

Zobi sakožas par šī elka dzenolaino bardzību. Uzaust kā jausma par to, kas Mārtiņu ceļ tēvam pretī. Uzaust un atkal nogrimst kā sajauktā atvarā. Un pamazām tur nogulst dibenā nespēka rūgtums un vienaldzība.

Kājas gar zemi vilkdams, viņš ieiet dibenistabā un krauj jaunās drēbes atpakaļ šķirstā.

Šī nedēļa Robežniekos velkas gausi, gurdeni, kā slimības vai bada gads. Katrs iet, dara savu darbu kā agrāk: ar gaismiņu ceļas, tumsā nāk mājās. Un tomēr visi jūt: nav vairs tā, kā agrāk. Nav prieka strādāt, darbam nav šķirības. Liekas, uzmodies ķēms, kas līdz šim gulēja, dziļi noracies, noslēpies. Lūkojas pār plecu zaļganām, zaimojošām acīm, atņirgtiem zobiem, aizturētiem smiekliem. Sejā vēsmo pretīga dvaša, no tās muskuļi kļūst vārgi, dzīslas savelkas stīvas, rokām zūd spēks.

Līdz sestdienai padarīts maz. Robežnieks domā un saka: nemaz. Nobeigta rudzu sēja. Noplūkts, nosukāts, mārkos samērķts pusotra pūra linu sējuma. Iesākts pļaut Jura miežu gabaliņš. Četras, nedēļā nokultas, rudzu rijas nav rēķināmas. Ko pa nakti padara, tas Robežniekos netiek darbu skaitā.

Jānim kulšana pats pretīgākais darbs. Art, linus mērkt, vasarāju pļaut nav nekas. Var lūkoties kur tālumā — tālumā vienmēr kas redzams, — var klausīties meža šņākoņā. Tā maz mana, ka mugura sāp un delnās sūrkst sarkanas tulznas. Bet neizsakāmi riebjas pusnaktī celties, pa tumsu un lietu brist uz attālo riju. Sarkana uguntiņa bailīgi šaudās nokvēpušā lodziņā starp riju un klonu. No griestiem karas lejā līdz pat galvai apputējušas zirnekļu stīgas. Tās ir kā resnas, pūkainas virves vai melni pirksti, kas no tumsas lokani grābsta pēc kūlēju galvām. Gar sienām spokaini lēkā un mainās kūlēju un darba rīku ēnas. Miegš un putekļi grauž acis, akoti lien gar kaklu zem krekla. Svelmainā rijas karstumā nosvīdusi mugura klonā žūst no asa, caurvelkoša vēja. Putekļi un putekļu smaka iezīžas drēbēs un miesā un nav nomazgājami. No rīta laukā izgājis, Jānis vēl labu laiku nevar atjēgties. Rija un putekļi vien prātā. Fantāzija kā putns ceļas un krīt, ceļas un krīt atpakaļ zemē...

Māte staigā slima, klusas cietējas vaibstiem sejā, vilnas lakatu cieši ap galvu apžņaugusi. Tēvs drūms, naida un nemiera mocīts, bet ne izmisis. Viņa gars meklē līdzsvara līniju. Viņa pārliecība: kas meklē, tas atrod — tā viņu vienmēr balsta visās vētrās.

Mārtiņš kluss, klusāks kā iepriekš. Liekas, nožēlo, ka sevi tik vaļsirdīgi atklājis. Domu pilns, vienmēr turas atsevišķi, viens. Acis pavisam nozudušas aiz garajām skropstēm — tajās neviens nedabū ieskatīties. Tikai ar zirgiem viņš mīlinās un klusu sarunājas. Gaitā un sejā reizēm redzama spīts un ļauns prieks. Reizēm viņš pārvēršas: gaišu, uztrauktu seju lūkojas, kur gar meža stūri kalniņā redzami Gailēnu jumti, un svelpj kādas mednieku dziesmiņas meldiju. Tad tēva piere savelkas dusmu krunkās,

acis laista dusmu liesmiņas. Reizēm Mārtiņš stāv ratos kājās un spēcīgi laiž grožu līkumu ap galvu. Nostājas bara galā un ar vienroča izkapti skalda gaisu, tā ka tālu san. Tad tēvs zilganām lūpām novēršas un skaļi nospļaujas.

Abi mana, ka tas, kas skaļi un asi sākās, turpinās klusi un slepenībā. Abi zina, ka cīņa vēl nav izšķirta, nobeigta... Ar aizturētu nemieru jūt viens otra klātumu...

Sestdienas vakarā atkal gadās sadursme.

Pie akas dzirda zirgus. Mārtiņš velk ūdeni un lej mazajā toverītī, tēvs tura zirgus aiz pavadas. Jānis stāv pie sētas atslējies, lūkojas sev priekšā zemē. Ķēve ar bēro reizē bāž purnus toverītī, knakstās, kavē viens otru. Tēvs aiz pavadas rausta vienu, otru, bet atturēt nevar. Tad saskaities ar pavadas galu cērt bērajam pa acīm. Tas raujas atpakaļ, apgāž toverīti. Gluži aizsvilies, tēvs atkal savēcina pavadu — zirgi kāpjas atpakaļ, slaistās, min viens otram uz kājām.

Mārtiņš palaiž spaini, pieklūp, izrauj tēvam pavadas.

— Rausta ne pēc kā... — Kustības un balss ir rupji apvainojoši. Viņš pasniedz pavadas Jānim, pats velk atkal un no jauna pielej toverīti.

Robežnieks pavirzījies soli sāņus. Ieplestās acis bez dusmām un, liekas, bez uztraukuma skatās tukšā gaisā. Pārsteigums, no kura nevar attapties, augoša neizpratne redzama viņa sejā. Viņa dēls to iedrošinās... Pret viņu... pret savu tēvu! Kad dēli ieved zirgus kūtī, Robežnieks vēl vienmēr stāv, nu pret kūts durvīm pagriezies. Smaga jausma kā lietus padebeši aug pār viņiem.

Kad māte, uz istabas durvīm iznākusi, aicina vakariņās, Robežnieks iet dēliem pa priekšu. Bet kājas reizu reizēm novēršas no celiņa un sliedē biezo, mitro mauru.

Pie gara galda katrs sēd savā zināmā vietā: abi dēli logu pusē, tēvs ar māti pretī, ganu meitene galā uz durvīm. Meitenei priekšā maza bļodiņa. Lielie ēd kopīgi no lielās. Tāda kārtība te no laika gala, un tiek stingri lūkots, ka neviens par matu nenovēršas no tās. Pie darba cilvēks Robežniekos netiek šķirts no kustoņa, bet pie ēdiena viņam jānāk kā baznīcā. Ēdiens tiek uzskatīts kā žēlastības dāvana, kas necienīgam piešķirta.

Iepriekš visi saceļas kājās un saliek rokas. Tēvs skaitīs lūgšanu. Tā sestdienas vakaros skaitīja tēva tēvs un tēva tēva tēvs. Vecās paražas Robežniekos vienmēr turētas svētas un mīlas, matiņš viņās nav grozīts, ne atmests. Vecais mācītājs no kanceles sludināja: Robežnieku māju lai ņemot par priekšzīmi un paraugu, kā vecos, jaukos tikumus cienīt un kopt. Tēvs, rokas salicis, paceļ acis pret logu. Viņa sejā aiz garās nedēļas rūpju rievām, aiz neliekuļotas sajūsmas stipri manāma svēti naidīga tīksme: tomēr vēl viņš te vadītājs un pavēlētājs... tomēr vēl visiem še jāpadodas mājas tradicionālai kārtībai.

Tēva balss sākumā nepieskan sejas izskatam. Tai pa gadu gadiem nodibinājušies savi negrozāmi paņēmieni. No gala tajā dzirdas ticīga mek-

lētāja cerība un paļaušanās. Pamazām pieņemas, uz beigām pāriet plūstošā, fanātiskā ekstāzē. Padevīga lūdzēja vietā tad pārlicināts kaisls sludinātājs. Tam nav vairs nolūka apsaukt sava paša dvēseles viļņus, viņu šalkoņu noskaņot pēc vecas padevības dziesmas meldijā, bet saliekt arī citu galvas savas patiesības priekšā. Veco dzimtas ligzdu atguvušam, viņam atkal ataudzis saimnieka un pavēlnieka bargums.

Naidis un karš tam, kas neliektos! Kā izaicinājums noskan beigu amen. Robežnieka skats meklēdams apskrien pusriņķī apkārt. Zods notrīs: viņš nav mierā ar tām sejām, kas šovakar. Meitene nolaidusi acis uz galda: viņas sirds vairāk pie kāpostu bļodas ar brūno cūkgaļas gabalu nekā pie lūgšanas. Jānis lūkojas uz savām saliktajām rokām. Viņa sejā, kā visu nedēļu, svārstās īgns nogurums un skumjas — no lūgšanas svinīguma tur nemana gandrīz nekā. Mārtiņš... Uz Mārtiņu viņš neskatās, taču pamana, ka tas stāv, nevērīgi pret logu atļaidies, ikšķus bikšu kabatām aizmetis. Robežnieks atsēstas smagi, pārlaiž ļaunas acis pār galdu.

— Karotes... karotes nav! — viņš iesaucas aizvilkdami.

Māte pastumj karoti, ko pats pirmiņ nobīdīja aiz maizes gabala. Reizēm ieklepodami, Robežnieks ēd. Drūma smaguma piezīdies, tvīkstošs klusums istabā. Karotēm piesitoties, melnbrūnā māla bļoda paklusu dun. Ap logu sīc mušas, metas uz sejas un rokām. Robežnieks sirdīgi sit — noplīkš, bet muša projām. Tad pamet mirkli uz ganu meiteni viņā galā.

— Godīgāk ēd! — viņš uzbrēc. — Nelej uz galda!

Meitene pietvīkst līdz ausu galiņiem. Acis pieskrien asarām. Samulsusi ķersta te maizi, te karoti. Sajūsma par kāpostiem un brūngano cūkgaļas gabalu pagalam. Kož maziem gabaliņiem un ar mokām norij.

Mārtiņš sakustas, pamet garu, zīmīgu skatu tēvā. Acis un ap lūpām mana ko laužamies uz āru. Bet viņš savaldās un nesaka neko. Pamanījis, ka meitenei trūkst maizes, nogriež biezu riku un pastumj tai. Piecēlies noglauda gaišos sapinkuļotos matus un iziet.

Nakts izklāj uz meža galiem žāvēt savus melnos, mitros palagus. Bet tie samirkst vēl vairāk, tiek smagāki, pamazām grimst zemāk. Viņu krunkotās malas apsedz visu meža līci. Cik tālu klausās, nekur nedzird suni rejam.

Šonakt guļ visi.

Tikai Robežniekos nomodā.

Jānis nāk no aploka pa olnīcu kalniņā. Brīnās, ka basās kājas nejūt rasu. Vai atkal uz lietu taisās? Debess nomākusies melna, no dienvidiem pūš stiprs vējš. Būs... Apnikušas, apnikušas lietainās dienas...

Kalnā spēcīgi nočīkst, tad nožvakst. Jānis zin: kūtsaugšas lūka. Pagalmā viņš sastop Mārtiņu. Šauteni plecos tas griežas gar klētsgalu.

— Uz mežu? — Jānis prasa brālim.

— Uz mežu. Nāc līdzi.

Jānis stomīgi paveras brālim sejā: vai nopietni sacīts?

— N-nezin . . . ko es tur . . .

— Redzēsi, kā mežā iet. Pa nakti varbūt drusku nolīs, bet rītā būs saule. Tad stirnas bariem nāk cirtumā . . . Nāc.

Jānis vilcinās. Aizliegta gaita, bet vilinoša. Lai apklusinātu pamodušos kāri, viņš atkal ierunājas.

— Stirnu daudz?

— Mežā? — Kas viņas skaitījis. Jādomā, ka daudz.

— Labi tomēr nav . . . — Jānis pēc acumirkļa stostās.

— Kas nav labi? — Mārtiņš prasa.

— Tas . . . tāda aizliegta medišana.

— Zināms, nav. — Kad viņš pēc brīža atsāk, dzirdams, ka sargās par daudz izsacīt. Dzirdams, ka viņš Jānī mana ko svešu, kam nevar līdz galam atklāt, ne uzticēties. — Kas tad ir labi? Kad stirnas noēd mūsu auzas, vai kad zaķi apgrauž ābeles? — Viņš sagriež šauteni taisnāk uz pleca. — Man liekas, nav tāda laba, kas visiem labs. Viena labums otram par sliktu . . . vienmēr un visur . . . Nu — nāksi?

— Nezin . . . Tā kā negribas.

— No tēva bail? . . . — Mārtiņš pasmejas. — Tad nenāc. Liecies vien gulēt: rīt agri jāceļas pie pātariem.

Mārtiņš nozūd gar klētsgalu. Jānis griežas uz istabas durvīm. Uz sliekšņa stāv tēvs baltās apakšdrēbēs.

— Mārtiņš projām atkal? — viņš prasa.

Jānis parausta plecus.

— Sargies tu, dēls, no velna kārdinājumiem, — tēvs runā skumji. — Ej gulēt. Rīt agri jāceļas pie pātariem.

Lēnām Jānis velkas uz savu guļas vietu. Kājas bez spēka, bet pēdējās nedēļas vienaldzība zūd, smaga, gara doma gulst smadzenēs.

Viņš atminas Mārtiņu kā sīku, bailīgu zēnu. Redzējis to briestam, tiekam plecīgu, ūsainu, nopietnu, beigās drūmu. Kā auga un veidojās Mārtiņa gars un dvēsele, to viņš nav varējis novērot. Tikai reizēm viņš to ierauga savādi svešu, neizprotamu, naidīgu, spulgām acīm saslienamies tēvam pretī. Un tagad jo dienas, jo skaidrāk nomanāms, ka tie ir divi viens otram sveši cilvēki: tēvs un Mārtiņš. Divas pretējas naidīgas pasaules, kas lēnām ceļas apzinīgā, neapklusināmā cīņā. Mājās agrāk valdīja svinīgs, dievbijības apvēsmots miers, tagad gaiss liekas tveicējošu zibeņu tvaiku piesūcies.

Un viņš, jaunākais brālis, vidū starp šīm pasaulēm, starp tēvu un brāli . . . Jauš kā aicinājumu izšķirties: pa labi vai pa kreisi. Neitrālas vietas nav atstatumā starp diviem cīnītājiem. Dzirdas simts jautājumu, kas pamazām kļūst saprotamāki, skaļāki. Maigā, vārīgā daba vairās, lūkojas pēc nomaļas, klusas vietas, kur paslēpties.

Kur paslēpties . . . Kā dzelzs važa melniem lokiem savelkas apkārt. Kas viņu saraus, kas pārkāps! Rīts un vakars, darbs un dusa, domas, prāts un sirds kļaujas zem viņas spēka, pamazām salejas vienā degpunktā, kur liesmas visu kausēs un šķīstīs kā zeltu . . . kā zeltu . . .

— Celies, dēls! Pulkstens būs jau seši... — Tēva cietais pirksts dimdoši klabina durvis.

Jānis mostas ilgi un negribēdams. Laikam visai pasaulei cietākais un saldākais miegs, kad svētdienas rītos jāceļas pie pātariem.

Tēvs brītiņu pagaida, paver durvis.

— Pulkstens drīz būs seši.

Sagulējies, saīdzis Jānis izceļas no gultas un lēnām gērbjas. Vai nu pātarus nevarētu turēt vēlāk, uz baznīcu šodien tā kā tā neies... Bet tā Robežniekos cēla tēvs, tā cēla tēva tēva tēvs.

Vecie, jaukie paradumi Robežniekos tiek cienīti un kopti.

Priekšistabā uz soliņa mātes uzlikta zaļā vanniņa un ziepes blakus. Pie durvju stenderes auklu vijamā vadzī pakārta balts dvielis — šorīt kā ņemts no šķirsta, skaidri redzamiem locījumiem. Jānis sprauslodams mazgājas. Tēvs sēd pie garā, šorīt balti apklātā galda un gaida. Pāra reižu uzmet rājošu skatu svētrīta svinības traucētājam. Uz galda viņam priekšā sprediķu grāmata ar pestītāja galvu ērkšķu kronī, zeltā iespiestu melnajā ādas vākā. Labajā pusē veca bībele, kreisajā dziesmu grāmata. No grāmatu galiem raugās balti papīriņi — ar tiem apzīmētas uzšķiramās vietas.

— Ilgi mazgājies... — Jānis slaucīdamies izdzird tēva skarbo, svinīgi nopietno svētrīta balsi. Saraujas, kā nedarbā pieķerts, uzmet dvieli atpakaļ vadzī.

— Rijas kvēpi jānomazgā, — viņš atteic.

— Zemnieka jaukums nav miesas tīrība, bet sirds skaidrība un labi darbi...

Jānis sēstas pie galda un gaida. Viņam liekas, ka tēvs vēl pulka runās. Bet nerunā.

Māte ienākusi, nosēdusies savā vietā, rokas godbijīgi saņēmusi. Tēvs pievelk bībeli tuvāk. Abu sirdīs un sejās pagājusi nedēļa atstājusi neiznīcināmas zīmes. Iztvikušas dvēseles alkst dieva vārda. Acis ar svētu bijību raugās uz melnajām, nokvēpušām grāmatām. Acis mirdz valgani, izmisuma locītā cerībā.

Tēvs noklepojas, paceļas, smagiem soļiem iziet no istabas. Istabā klusu, dzirdama tikai divu cilvēku elpošana un mušu sanoņa. Dzirdami tēva soļi pagalmā. Nočīkst kūtsaugšas lūka atvērdamās, noblākš, ciet aizkrizdama. Atkal plakš tēva soļi. Viņš nāk steidzīgāk nekā aizgāja, elpo smagāk. Sols, viņam aiz galda sēstoties, noņirkst. Cietiem, neveikliem pirkstiem viņš uzšķir dziesmu grāmatā un saka vārdus priekšā.

Uz tevi vien, kungs Jēzus Krist, sirds cerēdama dodas — — Spēcīgi, skaidri skan triju balsu vilkta meldija. Jānis dziedādams novēro, kā meldija ceļas un grimst. Lūkojas uz vecajām, melnajām grāmatām. Viena Robežnieku paaudze tās mantojusi no otras. Bībeles vāka iekšpusē izdzeltējušu tinti, vecmodīgiem burtiem izzīmēti dzimtas radu raksti. Vecuma pelējuma un zirnekļu putekļu smaka vēsmo no pelēkajām, dzeltenī lāsumotām lapām. Ar nesalaužamu varu šīs vecās, melnās grāmatas valdījušas pār cilvēku paaudzēm, pār viņu darbiem un domām. Sasprēgājušos

— Tā kunga — pārgalvniek! Bez viņa ziņas mats nekrīt no mūsu galvas.

Ķēķa durvīs nedzirdēta izskan smaga nopūta.

Mārtiņš parausta plecus.

— Tu, tēv, esi kā akls. Tu aizver acis un neredzi to, kas gaišs kā diena. Dievs nevar būt pret mums. Viņam jāstāv to pusē, kas cieš.

— Dievs ir to pusē, kas ar pazemību padodas viņa taisnībai un patiesībai.

— Dievam ir viena patiesība priekš visiem. Bet cilvēkiem katram sava. Kāpēc mana patiesība sliktāka nekā citu?

— Tu runā pārāk gudru valodu, — tēvs atsāk paceltā balsī. Katrs atsevišķs vārds skan kā tērauda šķiltavas pret kramu. — Mans vecais prāts nav priekš jaunajām gudrībām, bet to es redzu: pie laba gala viņas neved. Mūžam būs spēkā tas vārds: dieva bijāšana ir visas gudrības iesākums. Lai nedomā zaļot, kas atraujas no dieva vārda pamatiem. Tu ej lejā. Pats varbūt nemani, bet ej. Kas svētdienas rītu sagāna ar rīšanu un plītēšanu, tas lai negaida svētību no augšienes.

Mārtiņš sit šautenes siksnu pret stobru. Misiņa sprādzes tinkš. Mārtiņam sejā parādās smaidošs smīns.

— Un kas svētdienas vakaru? ... — viņš viegli ieprasās un caur zobiem sāk svilpt mednieka dziesmas meldiju.

Kā pliķi dabūjis, tēvs paliek pusviru muti. Sejas vaibsti nepārgrozās, bet pierē iedegas sarkanās švītras. Vai atkārtojas Kama grēks? Vai viņam teikt Noasa lāstu? Roka pakustas uz augšu un atkal bezspēcīgi noļimst. No dēla runāja velns. Vēl atgrieziesies ... Vēl ir laiks. Tas kungs ar samaitāšanu nesteidzas ...

Tēvs griežas atpakaļ uz istabu.

— Jāni, nāc ... — viņš rāmi aicina. Pasper vēl soli. — Bezdievīgā tuvums sagāna kā spitālība, kā nāves zāles. Nāc ...

— Ej tak ... ej! — Mārtiņš smejas. — Kad tev nepielip mana spitālība.

— Kāpēc tu tišām kaitini tēvu? — Jānis dūsmīgi prasa.

— Kāpēc viņš mani kaitina. Lai runā prātīgi — es neesmu zēns, ko rāt tik' un mācīt. Pats zinu, ko daru.

Mārtiņš izvelk papirosu, iededzina. Jānis skatās, nevar atminēties, no kura laika Mārtiņš sācis pīpot.

— Nav labi, ka tu pīpo un ... dzer.

— Tu tāpat kā tēvs, vienmēr ar savu labo un slikto. — Mārtiņš sāņus nospļaujas. — Tēvs domā: viss ir ļauns, viss no velna, kas cilvēkam prieku dara, viss labs, kas nospiež un dzen. To gudrību es nu esmu nosviedis aiz sētas. Tēvs domā: tikai darbs un ciešanas ir varonība. Es saku: tā ir lopa, tā ir kustoņa varonība. Jo zemākas sugas kustonis, jo pacietīgāks. Pacietīgāks tāpēc, ka mazāk sajūtīgs. Mūsu tēvu tēvu tēvus varbūt jūdza arklam priekšā. Viņi prata tikai ciest — mēs gribam arī priecāties. Viņus lika šaurā aplokā, savas sētas kokus viņi turēja svētus, kam

nedrikst piedurties. Mēs laužam nost žogus, gribam dzīvot plašā, jaukā pasaulē...

Cepuře viņam atšļukusi pakausī, mati cirtās novēlušies pāri pieres trim krunkām. Acis liesmo reibonī un aizgrābtībā.

— Kunga cirtumā ar šauteni plecos — tur tā jaukā pasaule. — Jānis rūgti pavīpsnā.

Mārtiņš novelk roku pār seju. Brīdi klusē, tad atkal rāmāk.

— Taisnība: muļķības un nieks ir tāda vazāšanās. Cik reižu pats neesmu nospļāvies. Bet ko citu lai dara šajā meža kaktā, kur tikai pa pusgadu dabū redzēt svešu cilvēku. Ko lai dara... Domas var būt lielas un skaistas, bet darbi iznāk mazi un muļķīgi. Tad liekas, ka arī domas nesaskan, viena otrai pretī runā... Kauns pašam no sevis.

— Bet tēvam tu vienmēr pretī. Ko tēvs dara vai runā, tas viss slikti. Un galu galā arī pats neko labāku nezini.

— Velna darbs — tēvs saka... — Mārtiņš skumji pasmīn, tad atkal kļūst nopietns. — Ja velns ir, tad tas katrā ziņā viņa darbs. Viņš dzīvē visu sajauc, sagroza... Nekur nav malas, ne skaidrības. Tikai nemiers kā skudras dien' un nakt' ložņā pa dzīslām. Bet rokas un kājas kā zirnekļu pavedieniem saistītas — vienus rauji, citos iepinies vēl stiprāk... Tomēr jārauj... Tomēr jāatsvabinās, jātiek vaļā no zirnekļu tīkliem un putekļiem. Tomēr ir kur brīva, jauka pasaule!

Viņš, piecēlies kājās, izstaipa saliektos locekļus. Sejā redzama visos muskuļos jūtama jaunības spēka tīksme. Acīs laistās pārgalvība un drosme. Šodien viņš neraujas savā drūmajā noslēptībā, šodien gribas izrunāties. Bet, paskatījies brāļa tumšajā, īgnajā sejā, kļūst kluss un iet uz savu kūtsaugšu.

Pēc pusdienas Jānis iet pa olnīcu lejā. Iet pa paradumam, kājas gar zemi šļūkdams, galvu noliecis. Saule jau labi nošķiebusies rudens pusē, taču karsē vēl krietni. Vakarnakts slapjums jau viss izgarojis. Tikai gar ābeļdārza sētu pakrēslī zāles galos vēl lielas rāsas piles.

Jānis skatās pāri pļavai, kur vēl manāmas vāļu vīles.

Jau balojas smalcīņie staipekliši. Tie vēsta rudeni. Būs drīz... Kaklu aizspiež kā cieti pirksti.

— Labdien, Jāni! — piepeši atskan pazīstama balss.

Satraucēts Jānis paceļ galvu. Aiz dārza sētas, pa pusei noslēpusies, stāv Gailēnu Zetiņa. Aicina viņu tuvāk. Vilcinādamies viņš iet. Vaigi viņam kaist jaunās, lokanās brūnaces tuvumā. Viņš skatās zemē un redz tikai viņas dzeltenās kurpes ar bāli stripotām zeķēm un izrakstītā priekšautiņa apakšmalu.

Bet Zetiņa skatās viņam pāri. Nemiers un nepacietība redzama viņas baltajā sejā, augumā un kustībās. Pāra reižu viņa ķer ar roku pie sejas, atbīda atpakaļ zem lakatiņa uz pieres izslidējušās tumšās cirtas.

— Labi, ka tu, — viņa saka. — Es tā baidījos, kad tik' cits neierauga. Esi tik labs, pasaki, lai atnāk Mārtiņš.

— Mārtiņš guļ.

— Tad pacel. Man ar viņu steigšus jārūnā.

— Necelsies. Nesen kā nolikās.

— Cel augšā! — Zetiņa pasper soli tuvāk, pieliecas. — Man ar viņu tūliņ jārūnā. Saki viņam: tūliņ!

Jānis parausta plecus un nesteigdamies iet kalnā. Gailēnu Zetiņa viņam sendienām nav pa prātam: Mārtiņu vien — viņu nemaz neievēro.

Mārtiņš guļ kūtsaugšā uz muguras, rokas pār galvu savijis. Tā viņš vienmēr. Jānis noliecies parauj to pie rokas.

— Ej! Celies augšā. Tevis gaida.

Gulētājs nepakustas, šņāc vien smagi.

Jānis nosēstas uz lūkas sliekšņa. Lai pagaida vien! Ja negrib, lai iet projām. Kā viņa te nāk? Vai viņai pieklājas te nākt!... Un, jo vairāk domā, jo skaidrāk liekas, ka neklājas. Ja tēvs dabūtu zināt, aizdzītu. Tēvs jau tā tik dūsmīgs uz viņu. Būtu jāpasaka...

Tomēr viņš neiet tēvam sacīt. Pēc labas pusstundas paceļas no sliekšņa. Noliecas Mārtiņam pie pašas auss un skaļi sauc:

— Celies! Zetiņa tevis gaida.

Kā dzirkstes ķerts, notric gulētāja augums. Acis atveras kā jautādamas, kā ko meklēdamas, skatās salmu jumtā.

— Celies... — Jānis atkārt. — Zetiņa tevis gaida.

Sagulētā sejā redzams, ka reibuma vēl pilnīgi neiztvaikojušās smadzenes spēcīgi strādā. Tad viegls sārtums atsitās sejā. Mārtiņš uzlec kājās.

— Zetiņa... Gaida?

— Dārza galā zem vītoliem.

Trim lēcieniem Mārtiņš ir pa trepēm lejā. Gandrīz skriešus dodas pagalmam pāri, pa olnīcu uz leju. Jau puskalniņā pamana balto lakatiņu, balto priekšautu un sarkano jaku. Viņam ir ļauna nojauca: ar labu Zetiņa nenāktu šurp. Tomēr sirds kūst no prieka viņu redzēt...

— Tik ilgi nenāk... — Zetiņai lūpas bālganas no nepacietības un uztraukuma.

Bet Mārtiņš nedzird pārmetumu. Sažņaudz karsto roku, tad noguris atsēžas uz vītola saknes Zetiņai pie pašām kājām. Zetiņa ļauj viņam sēdēt. Tā labāk, kad nav jāskatās Mārtiņam taisni acīs.

— Es tevi gaidīju vakar vakarā... — viņa saka, un tumšs sarkanums atkal kvēlo vaigos. — Neatnāci.

— Nē... — Viņš smaida kā bērns — vārīgi, paļāvīgi. Nedomā neko, tikai klausās viņas balsī. Kaut viņa runātu vēl! Viņš klausītos, klausītos, klausītos... Kā no avota dzertu viņas balss mūziku un neatdzertos...

Bet viņa noprot. Sīva stingrība savelk uzačus. Vaigi atdziest. Un balss tiek cietāka, vēsāka. Modina Mārtiņu no saldā reiboņa.

— Mums jāizrunājas... Cik ilgi tā dzīvos bez skaidrības. Saki — ko tu īsti domā?

— Manas domas tu sen zini, — Mārtiņš vilcinādamies, negribēdams saka. — Gaidi.

— Cik ilgi gaidīs! — Zetiņa sāk skaisties. — Uz ko gaidīs! Kamēr jūs

sabūvējat jaunas mājas Likšānu cirtumos? Līdz kamēr tēvs un māte nomirst un tu tieci par saimnieku? Varbūt izdzen atkal, un atkal paliekat bez pajumta... Man divdesmit piektais gads. Negribu ilgāk gaidīt!

— Tad iesim tūliņ pie mācītāja.

Zetiņa caur pieri paskatās.

— Tēvs, māte mierā?

— Mierā... — Mārtiņš rūgti pasmejas. — Zobiem viņi apēstu tevi. Bet tu nospļaujies uz viņu dusmām.

— Nē! — Zetiņa enerģiski atbīda uzmācīgās cirtas no deniņiem. — Par naida un nelaiemes cēlēju es neiešu. Bez vecāku svētības es negribu.

— Svētības... svētības! — Mārtiņa seja nejauki savelkas. Pirksti rauj mitro pļavas sūnu no dūņām. — Tu pati radi un veido savu laimi. Negaidi svētību no citiem. Tēvam, mātei, kad viņi sagāja, vecāku svētības netrūka. Kaimiņi zin stāstīt, cik saticīgi un laimīgi viņi agrāk dzīvojuši. Pats, zēns būdams, tiku noskatījies. Vēl tagad mātei mugurā nav nodzisušas rētas no tēva dakšu kāta un siksnas zoslēna. Piecdesmit gadu viņai vēl nav, bet vaid jau ar visiem locekļiem... Vecāku svētība... Nevienai dzimtniecei nebūs tāda dzīve kā tev — to es tev solu.

Viņš paceļ augšā savas brūnās, muskuļotās rokas.

Bet Zetiņa ir novērsusies.

— Solīt var daudz. Es esmu redzējusi, kā dzīvē notiek. No solījumiem neviens nav paēdis. Un man apnicis visu mūžu iet kā dzenamam lopam, kā ķēdē piekaltam. Man gribas tādu dzīvi, kad, rītā pamodies, domā: vari celties — ja patik, vari vēl stundu pagulēt. To man gribas...

— Man ar'...

— Tu pats nezini, ko tev gribas. Tu runā par nezin kādām lielām lietām, zaimojies, sajauc, naidu cel... Bet galā tikpat nekas neiznāk. Es tev neticu. Ar tevi man tikpat nekāda dzīve nebūtu.

— Melol! Tu tici, tikai mānies pati sevi.

— Neticu! neticu! neticul... Kas tu esi par cilvēku? Saki — vai tu pats zini? Visu šo laiku es tevi esmu minējusi kā mīklu — nevaru uzminēt. Visi cilvēki dzīvo mierā, tu viens nomokies par niekiem un beidz citus nost.

— Par niekiem, tu saki! — Mārtiņš noņēmis no lejas lūkojas Zetiņā. Acis kvēl. Lūpas sakniebjas, ap tām vijas tikko manāms sāpju smaids.

— Tu esi slikts cilvēks... Jā, slikts cilvēks tu esi! Man bail no tevis. Mums nesakrīt kopā... Labāk ir, ja ejam katrs savu ceļu.

Mārtiņš purina galvu, kā bērna aušībās lūkodamies. Zetiņa mana un skaistas. Nav lāgā izprotams, kāpēc viņa tā skaistas.

— Tu man nevari aizliegt! — viņa spiedz bālganām lūpām, asarām acis un balsi. — Pati esmu liels cilvēks, daru, ko gribu. Man apnicis šitā nez' cik ilgi, par apsmieklu cilvēkiem. Ko es no tevis sagaidīšu! Tikpat nekā nebūs...

— Tad taisnība par to Podnieku Vili?

— Taisnība vai netaisnība... — Zetiņa atkal novēršas. — Bet tas ir pareizi, ka Podnieku Vilis var precēties kaut rīt. Viņam izmaksāta māja, četri zirgi, sešpadsmit slaucamas govīs, ērbegis ar stikla balkonu... — Kā dzelta viņa atsviežas. — Ko tu glūni, kā apēst gribētu! Ko tu nerunā? Runā!

— Ko es runāšu... Ja jau tu tā esi nodomājusi...

— Zināms!... Trakai man vajadzētu būt, ja es šitādu laimi laistu garām. Visi cilvēki saka. Un es pati ar tā gribu... Man neviens nevar aizliegt... neviens. Atnācu tev pateikt... Ardievu!

Roku nesniegusi, viņa sāk iet projām gar pļavmalu. Paiet desmit soļus un apstājas. Apstājas un atgriežas. Un no gabaliņa viņas seja zem gaišā lakatiņa izskatās gluži balta. Elpa augsti ceļ krūtīs, tomēr kā slāpdama viņa paver muti, ierauj āra gaisu. Rokas uz krūtīm saņemtas, grib ko tur nospīst atpakaļ.

Pāra acumirkļu viņas dvēsele svārstās, līdzsvaru lūkodama.

Tad viņa strauji pagriežas un iet atkal. Nē... skrien, it kā tai jābēg, it kā dzītos pakaļ.

Mārtiņš nesauc atpakaļ. Vēl viņš nav atjēdzies no sava reibuma. Vēl ausīs zvana Zetiņas balss sudraba pulkstenīši. Acīs žilbina kā balti sarkans saules loks. Bet Zetiņas augums jau nozūd aiz dārza stūra... Apklust sudraba pulkstenīši, nodziest saules loks.

Meža līcis ievilcies rudens dūmakā. Egles pa vecam paradumam vēsi šalc. Riņķī apkārt mežs savādi tukšs, svešs.

Mārtiņš iet kalnā. Kādas smagas kājas! Tas no vakarnakts dzērums un neizgulēšanās. Olnīcas sēta lokās un locīdamās reizēm uzgrūžas virsū.

Pāri dārza sētai ābeles stiepj vecos, likumotos zarus. Šur tur spīd pa sarkanam, tārupu saēstam rudens ābolam. Maz ābolu šogad...

Kā pret ko cietu atsities, Mārtiņš apstājas, atkrīt pret sētu. Nevar būt... nevar. Viņš pazīst Zetiņu. Viņa gaidīs...

Pagaidīs vēl kādu laiciņu... mazu laiciņu. Tad varēs. Tad viss būs labi. Vienmēr tak nebūs tā jāklīst, jāmētājas pa pasauli, jānomokās... Mazu mazu laiciņu...

Kur radies tāds svelošais gaiss! Elpu velk ciet, kā lietuvēns guļ uz krūtīm. Visi locekļi ļimst. Kājas likumoti sliedē olnīcas biezo mauru.

Ābeles zars aizķer pieri... Maz ābolu šogad... Pa retam sarkanam spīd... Visi tārupu saēsti...

Viņa negaidīs... negaidīs... Negaidīs!

Virss galvas augstu augstu slidinās divi vanagi un spiedz.

Ko tie vanagi vienmēr spiedz?

Vēlino miežu gabals salnas ķerts, balsnējs — parets un zālains. Robežnieku ļaudis pļauj garkātēm siena izkaptīm, kam lejas galā uzsieta viegla lazdas līkstiņa. Pēc sagrābj vāles un liek gubiņās. Tām līdz sniegam jāpaliek laukā: nav kur savest. Rijas nojumes mazas, pāri pusei vēl ar neizkultiem rudziem.

Puslauka nogāzts, puse vēl gubiņās. Visi trīs vīrieši kašņā grābekļiem, nes un krauj gubiņās. Tēvs vairāk kalna pusē, aiz viņa Jānis, bet Mārtiņš tālāk, palejā. Aiz robežas Gailēni krauj stirpās atāla dābolu.

Mārtiņam acis kalnā vien, kur kustas Zetiņas sarkanā katūna jaka un baltais lakatiņš. Bet tēvs, pie pašas robežas, kaimiņiem muguru vien griež. Uzrunāts ne vārda neatbild. Zobodamies Gailēnu cilvēki atiet no robežas. Robežnieks izliekas nevērīgs un vienaldzīgs. Bet kur dvēseles dziļumā slēpj čūsku.

Cik paskatās uz Gailēnu jumtiem, tik mana mostamies Jonasa svētās dusmas par to, ka tas kungs vēl nav apgāzis šo sētu, uz debesīm kāpjoša nozieguma un grēka pilnu. Vējš, kas no turienes pār kalniņu nāk, liekas pilns puvuma smakas un mēra dīgļu. Bezdievīgā tuvums sagāna, to viņš mana sen. Tāpēc gandrīz priecīgs, ka pavasar tiks projām. Jā... Bet čūska šņāc. Viņu tas kungs piemeklē, bet, kas ļaunuma un negantības pilns, paliek un dzīvo, un jumts nesagāžas pār viņa galvu. Un lietus līst, un saule spīd pār viņa laukiem... un dābola atālam stirpju biežāk nekā bij pirmajam pļāvumam...

Bet viņam te līdzās vēlino miežu lauks salnas ķerts, bālgans, parets un zālains. Un pavasar viņam jāaiziet... Viņa mājas nojauks, bet tur tie jumti stāvēs, it kā debesīm un dievam spītēdami...

Zaķa pēdas vai putnus ošņādams, pār robežas ežu pārskrien Gailēnu suns. Robežnieks paķer akmeni, sviež. Netrāpa un, aiz sakostiem zobiem lāstu noslēpdams, skatās, kur suns nozūd nepļautajos miežos.

Mugura viņam uz Gailēnu pusi. Taču viņš sajūt tuvojamies, naidā paveras. Nāk Gailēns. Paresns, izlaidīgu gaitu, rokas uz muguras salicis, lēnām nāk no saviem atāla krāvējiem. Kā vienmēr, cigārs iesprausts zobos, dūmi vērpjas kā no skursteņa. Šis cilvēks ar saviem cigāra dūmiem, ar savu gaitu, ar visu savu darbu Robežniekam liekas kā miesās iegērbts zaims, kā izaicinājums, kā kārdinātājs. Rokas sāk trīsēt, grābeklis bez jēgas šļūkā rugājus. Nāk un nāk... Var jau sadzirdēt, kā vienādie, vieglie soļi šalc pa dābola stublājiem. Spodri zābaki, pulksteņa ķēde

pie vestes... Gluda, sārta seja, baltas rokas... Zemnieks!... Kauns un negodība!

Gailēns patlaban pie robežas. Patlaban izņem cigāru no mutes — sveicinās. Bet Robežnieks steigšus noliecas, paceļ sakašņāto klēpi, aiznes uz gubu un ilgi ap to rīkojas.

Gailēnam sārtajā sejā paviz smaids. Mārtiņš steigšus nāk šurp, liekas, viņam kas svarīgs ko teikt. Bet nesaka nekā. Abi sasniedzas rokas, nosēstas uz ežiņas. Sēd abi, smēķē un klusē.

— Nobeidzies... — Gailēns saka, Mārtiņā lūkodamies, un pakrata galvu. — Par daudz ņemi pie sirds.

Mārtiņš paskatās pretī, bet neatbild. Redzams, nesaprot. Pēc brīža pieliecas Gailēnam tuvāk.

— Nu kas viņai tur tiks! — viņš it kā atsāk, it kā visu laiku par to vien runa bijusi. — Tas vecais viņu mocīs, līdz nobeigs. Kā ellē viņa tur Podniekos ieskries. Saki tak tu viņai.

— Es saku. Vēl šorīt izrunājos tiku tikām. Bet nav pārlicināma. Reiz viņa nu ieņēmusies galvā tikt par saimnieci, vieglas dienas dzīvot. To viņa Podniekos varēs, gājēju trūkuma tur nekad nav. Bez tam Vilis ļoti labsirdīgs cilvēks.

— Dzērājs!

— Dzērājs... — Gailēns pavīpsnā. — Tu ne? Runā, ka tu arī beidzamā laikā bieži vien.

— Dzeru... — Mārtiņš pavirši attrauc. — Kā lietuvēns mani moka, ne nakti, ne dienu miera nav... Mani nokaus un pati ieskries kā ellē. Prāta viņai nav.

— Nē, ar sievietēm ir tā: prātīgas tikai tad, kad dara neprātodamas. Prāts ir sievietes ienaidnieks, nevienu viņš nav ievadījis laimē. Neviens grēks sievietei tā neatkožas kā grēks pret savu sirdi un jūtām. Gan jau Zetiņa arī piedzīvos.

— Nobeigs viņu tur, — Mārtiņš dveš. — Kam nu viņai tā vajadzēja — nevarēja gaidīt...

— Var būt, ka tomēr tā labāk, — Gailēns domīgi runā. — Ka ar tevi viņa lielu laimi piedzīvotu, to es ar neticu. Jūsu mīlestība — kā to teikt — par daudz āriņa. Garīgas saskaņas par maz. Tu esi cilvēks, kas meklē jaunus ceļus, viņa — nevienā vietinā nenovērsīsies no vecās tekas. Tu iedams skatīsies uz zvaigznēm, viņa — zemē uz savām kājām. Tu cīnīsies, klupsi, celsies un atkal klupsi, un nerimsi ilgoties, viņa tiko pēc miera, vieglas dzīves un siltas omulības. Vienmēr labāk, kad tievais pavediens pārtrūkst pašā sākumā. Jo reiz viņam jātrūkst tā kā tā.

Mārtiņš klausās, dzird, bet neko nesaprot. Kaistošie skati maldās līdz sarkanai katūna jakai un baltajam lakatiņam. Un, kad viņš atkal sāk runāt, tad par Zetiņu vien, par viņu vien. Par sevi ne vārdu. Un taču runā tikai pats no savām sāpēm un nemiera.

Gailēns klusi klausās. Skumju ēna redzama viņa sārtajā sejā.

Pēc brīža viņš pieceļas, aizsviež cigāru tālu rugainē.

— Zetiņ! — viņš skaļi sauc. — Zetiņ! Panes šurp ūdens krūzi!
Spraukšēdama vecajam Robežniekam pārlūst grābekļa sieksta...
Zetiņa ar balto krūzi lēnām nāk pa dābolaitu. Sakaltušās pastalas viegli
ņirkst, pelēkstripainie brunči švīkst pa stublājiem, sarkanā katūna jaka
laistās saulītē. No saulītes seju sargājot, baltais lakatiņš pārvilkts tālu
uz pieri. Tumšajās acīs pētoša, spītīga nopietnība.

— Lieli kungi! — viņa pienākdama zobojas. — Sēž — pat dzēriens klāt
jāpienes. Vai tā atālu līdz vakaram sakraus.

— Vakars tālu, — Mārtiņš saka un skatās Zetiņā kā cilvēkā, ko redz
pirmo reizi.

— Tālu gan, — Zetiņa attrauc, — bet saule aiz eglēm. Dābols pakrēslī
atlaižas, kāda tad kraušana.

Gailēns sniedz krūzi Mārtiņam.

— Dzer... Tavam tēvam laikam nelaime ar grābekli notikusies... —
Viņš aiziet uz Robežnieku.

Zetiņa arī sakustas uz iešanu, nemierīga lūkojas uz citiem dābola krā-
vējiem.

Mārtiņš dzer ilgi, atņemdamies, krūzes dibenā skatīdamies.

— Mūsu akā tik garšīgs ūdens? — Zetiņas balsī skan zobgalība.

— Pārlietu. — Mārtiņš, acis nolaidis, velk caur zobiem. — Jūsu aka
par visu pagastu slavena. Vai velti cilvēki desmit verstu nāk dzert.

— Miklas? — Par agru: vēl nav veļu laiks.

— Sāc tikai minēt, ka līdz Miķeļiem pati neuzminas.

Zetiņa īdzīgi parausta plecus, izņem Mārtiņam krūzi no rokām.

— Pļāpā. Nav laika klausīties. — Jums ar' gabals, ko kraut. Jāsarauj.
Rīt būs lietus.

Zetiņa griežas uz iešanu. Mārtiņš pamana virs sarkanās jakas pie
kakla kā zeltu pamirdzam.

— No kā tev tas? Kas tev to deva? — viņš piepeši iekliedzas kā bez
jēgas.

— Ko? — Zetiņa atsaucas, sāk ātri iet. No gabaliņa pagriež galvu at-
pakaļ. — Tev kāda daļa?

Savilktām dūrēm Mārtiņš brīdi noraugās tai pakaļ.

— Slampa! — viņš aizsmacis nošņāc un pakrata abas dūres.

Vēl acumirkli stāv, tad atraujas, apsviežas, norij ko lejā, skatās pēc
sava grābekļa. Nevar ieraudzīt, acis kā migla. Bet turpat ir — kāja aiz-
ķeras. Noslidinātais kāts ņirkst viņa rokās. Apsalušie, vieglie mieži klēp-
jiem skrien uz priekšu. Sīki akmentiņi danco pa stublājiem...

Robežnieks lūko siekstas lūzumu, sakostiem zobiem klausās tuvojošos
soļus. Noliekties tik', pameklēt akmeni un tāpat kā pirmiņ viņa sunim...
Tikai ar pūlēm viņš noturas.

— Nu... — Gailēns laipni saka, nostājies līdzās, un skatās lūzumā.
— Sieksta pagalam. Kam tā plēsties. Lai strādā dēli.

— Pietiek visiem. — Robežnieks sausi atteic, pavirzās nostāk.

Jānis nāk garām, paceļ cepuri, sveicina.

— Tu šogad netiki vis strīpā, — Gailēns to uzrunā.

— Neiznāca ... — tas atbild, slepšus tēvā skatīdamies. Tēvs izliekas vienaldzīgs.

— Tā nevajadzēja, — Gailēns saka. — Viens gads uz priekšu vai atpakaļ tavā vecumā no liela svara. Mierā palikt tu tak nedomā?

— Palikt nē. Ja nevarēs citādi, tāpat likšu eksāmenus. Tikai laika maz. Pa vakariem un svētdienām gan mācos.

Gailēns ar līdzcietību raugās izstīdzējušā, kalsnējā jauneklī, purina galvu.

— Diviem darbiem cilvēka spēku nepietiek. Galva tev laba, bet šitā tu vari aiziet postā. — Klausies, Robežniek, nedzen to zēnu tik daudz uz lauka. Ļauj viņam vairāk vaļu pa mājām, pie grāmatām.

— Katram jāstrādā, pašam maize jāpelna, — Robežnieks kā ar cirvi atcērt. — Mēs nevaram kā tie, kam dzimtas mājas un laba zeme.

— Tēvam taisnība: katram cilvēkam jāgādā pašam par sevi. Maize tev pašam jānopelna. Bet jaunam cilvēkam nevajaga daudz. Ar izkapti un grābekli lai rīkojas tēvs un Mārtiņš, — tas viņu darbs, tur viņu maize. Tu tikai nepaliec mierā, neatlaidies no sava nodoma. Tavs darbs pie grāmatām.

— Neviens darbs cilvēkam nav par kaunu, — Robežnieks runā pācērtā balsī. — Zemes darbu uzcītīgi strādādams, neviens nav pakritis novārtā. Bet ar grāmatām daudz cilvēku noiet no ceļa.

— No vecā ceļa, kaimiņ. Zināšanas ir gaisma. Ar to pasaule tiek spožāka, plašāka, dzīvot vieglāki ... Tu neatlaidies, ko nodomājis, pie tā paliec! — Gailēns sauc Jānim pakaļ.

Jānim sirds pilna, ka parunāt nevar. Viņš aiziet, lai asaras nepaspruktu.

— Tev, Gailēn, par skolotāju vajadzētu tikt. — Robežnieks saka. — Tas amats tev piekristu kā likts.

— Par to man vajadzēja, — Gailēns ar dziļu nopietnību atsaucas. — Un būtu ticis, ka tikai neklausījis tēvam un mātei. Man pašam meita, un tomēr saku: nav lielākas aplamības, kā šitādās lietās klausīt vecākiem.

— Vecākie ir dieva vietnieki zemes virsū. Ja tev mājās bībele, uzšķir, palasi. Man par savu bērnu dvēselēm jādod atbildēšana.

— Ko tu zini par savu bērnu dvēselēm! Ko mēs zinām par saviem bērniem! Svešs cilvēks drīzāk var runāt nekā mēs. Mēs esam uzauguši savā laikā, savos apstākļos. Piesūkušies pilni šo apstākļu iespaids, arī tagadnē dzīvojam pagātni. Bet mūsu bērni aug un attīstās zem tūkstoš svešu cilvēku iespaids svara. Kā lai viņu dziņas saskan ar mūsu ieskatiem un nolūkiem? Kā lai viņus mērojam pie sevis? Varmācība, kaimiņ, grēks locīt bērna dvēseli pēc savām iedomām.

— Paldies par skolu — bet manis tu nemācīsi. Man dēls jau liels, bet tu savu meitu vēl neesi izaudzinājis. Izaudzini un runā tad.

Gailēns nepacietīgi atmet ar roku.

— Cilvēku nevar izaudzināt kā kociņu dārzā — apgraizītu, pie trim mietiem sietu. Lai aug brīvi, lai stiepj zarus uz visām pusēm, cik tālu

spēj, lai loka viņu vēji, un krusa lai kapā! Lai zina pats, kam pretī turēties, kam ļauties.

— Mums ir dieva vārds, — Gailēnu pārskan Robežnieka spīvā balss, — tas rāda, kam pretī turēties, kam ļauties. Manis nekārdini. Velti! Es zinu, kur patiesība, kur meli.

— Tu esi vecs un stūrgalvis. Negribi paļauties tam, kas nenovēršams un nepārspējams. Jaunā paaudze nu reiz ir citāda. Tu pats jau vairs neesi gluži līdzīgs savam tēvam, un dēli būs vēl mazāk līdzīgi tev. Pats dievs tur nekā nevar grozīt. Bet saprast vajag. Kas saprot, tas mīlē savu bērnu arī tad, ja tas iet pa jaunu ceļu.

— Jaunu ceļu, jaunu ceļu... — Pašsavaldīšanos zaudējot, Robežnieks mēdās. — Tie ceļi ir tikpat veci, cik vecs pasaulē grēks un nelietība. Tie ceļi, pa kuriem staigā Mārtiņš...

Gailēns atmet ar roku.

— Tev grēks un nelietība viss, kas jauns. Un tad: viegli būt taisnam, ja domā, runā un dara tikai to, kas priekšā rakstīts. Tad viegli debesu valstību iemantot. Strautam viegli notecēt līdz jūrai pa gatavu gultni, pa zemes slīpumu starp diviem krastiem. Bet jauni avoti izlaužas negaidot. Dziļumos sakrājušies ūdeņi tos izdzen virs zemes. Tie plūst, ceļu meklēdami, izsīkst smiltājā, nogrimst purvā, bet beidzot neizsmeļamā spēkā tomēr izrok sev gultni pāri taviem lecekļiem, pāri tavam kāpostu dārzam... izgrauž klintis, kalnus saēd, bet ielejas pienes ar smilkti un dūņām. Gar krastiem lazdas zaļo, ievas zied un lakstīgala pogā... Pie malas, akmeņi! Nestāviet ceļā jauniem ūdeņiem! — Viņš nevar vairāk runāt, steidzas projām. Desmit soļu attālu vēl atsviežas, grib ko teikt, bet tikai atmet ar roku.

— Lai dievs nepiemeklē tev tavus vārdus pie paša bērniem... — Robežnieks šļupst trisošām, līpošām lūpām. Galva padevīgi liecas taisnās, bargās varas priekšā, kuras melno spārnu žvīkstoņu jau dzird gaisā pār kaimiņa galvu. Nu dievs viņu vairs ilgāk nežēlos. Nevar vairs ilgāk žēlot. Atgriešanās laiks pagalam... Nu sodība nāks. Tas kungs piemeklēs bezdievīgo zaimotāju... Un, kamēr galva padevīgi liecas, sirds skaņi kliež: lai piemeklē! Lai piemeklē jo drīz!

Sirds ir tik pilna, ka taisās lūzt. Robežnieks steidzas uz māju. Bezdievīgā zaimi sagānījuši viņa dvēseli — tā jāmazgā tīra dieva vārda ūdeņos...

Pār galvu nespodrs debesu loks. Pamalēs nemanāmi aug biezas, sarkanās švītras, izplūdušas bez veida. Smags, pietvīcis klusums visapkārt...

Pēc brīža Robežnieks sēd istabā pie loga, sarauktu pieri lūkojas laukā. Aiz galda Robežniece, brilli uzlikusies, velk pirkstus pār biežajām nodzeltējušām lapām un lasa lēnām, aizgrābtā balsī, stādamās, atkārtodama, pārlabodama. Pustukšā istaba drūmi skan.

— Tanīs dienās lūkos cilvēks uz savu darītāju, viņa acis raudzīs uz to svēto iekš Izraeļa. Un nelūkos viņš uz tiem altāriem, ko viņa rokas darijušas, nedz viņš skatīsies uz to, ko pirksti taisījuši. Jo, pirms tas

plaušanas laiks atnāk, kad augļi ienākas, tās ziedošās stīgas taps nogrieztas, tie zari atņemti un nokapāti . . .

Tā zeme ir sagānīta savu iedzīvotāju dēļ, jo tie pārkāpj to bauslību, pārgroza likumu un iznīcina to mūžīgu derību . . .

Robežniecei balss aizraujas svētsvinīgā uztraukumā. Trīsošiem pirkstiem viņa sagrābā brilli, noņem, lakatiņa stūrī slauka to. Apsarkušās acis kā vaicādamas lūkojas tēvā.

Beidzot Robežnieks atgriežas no loga.

— Tā zeme ir sagānīta . . . — viņš atkārtoti. Ik vaibsts viņa sejā, ik cīpsliņa apliecina šī briesmīgā sprieduma patiesību.

— Zeme no sevis ir nenoziedzīga, — māte saka, svētas sajūsmas pilna. — Cilvēki viņu sagāna ar saviem grēkiem.

— Nolādēta lai zeme tevis dēļ — jau Ādamam tika sacīts, — Robežnieks drūmi atsāk. — Cilvēks sagānīja zemi — un zeme sagāna cilvēku. Pati nolādēta — un lāsts ir viņas vienīgā svētība. Tāpēc cilvēkam virs zemes nav miera, ne laimes.

— Ne miera, ne laimes, — māte atbalso. — Bet vai tagad cilvēki pēc tā kāro . . .

— Kāro! meklē! — Robežnieks atkliedz. — Bet kur? Šīs pasaules priekos un kārībās, it kā priekšā nebūtu kaps un nāve, augšāmcelšanās un lielā tiesas diena.

— Savam sodam neviens neizbēgs, — māte paklusiņām un pabailīgi iebilst. Kad tēvs tāds kā šodien, tad viņam grūti iztikt pa prātam.

— Lai skrien, lai zaimojas, lai grēko. Drīz laiks būs piepildīts. Drīz pacelsies tā kunga roka. Kas apgrēcina citu, to viņš sodīs pie paša bērniem, kā reiz Ijabu . . . bez Ijaba svētības . . .

Piepeši viņš apraujas, uzceļas kājās. Pierē iedegas sarkanas švītras. Ieplestās acis raugās kā spējā, šausmīgā parādībā.

— Ej! — viņš uzsauc mātei. — Ko sēdi bez darba . . . Vakars nāk . . . — Un bez kāda nolūka aiziet pār istabu līdz gultai.

Māte paklibodama, slimo kāju saudzēdama, lēnām izvelkas no istabas.

Bet tēvs, atkal bez kāda nolūka, nāk atpakaļ. Abām rokām uzspiežas galdam, skatās tajā un redz sev priekšā melnu bezdibeni . . .

Pliķis, ko pirmiņ sita Gailēnam, deg paša sejā. Viņa paša bērni klīst pa grēku dubļiem . . . it kā viņš būtu citu pavedējs un samaitātājs. Kur dievišķīgā taisnība, kur žēlastība! . . . Viņa domas nav mūsu domas . . . Ko viņš milē, to pārmāca . . . Gan! Gan! Bet tomēr sirds lūst un asiņo. Kā ogles kvēlo smadzenēs un neizdziest. Nedziest, lai cik zemu noliektos varas priekšā . . .

Roka instinktīvi pašķir un aizšķir dzeltenās lapas. Ja tas var būt . . . bet ne! Jau pie lūpām viņam šis biķeris, viņa miesa līdz matu galiem sajūt to briesmīgo, nežēlīgo rūgtumu. Sirds lūst un asiņo. Vai nav vairs spēka dieva vārdam, kas citreiz jūras viļņus apsauca un vējiem lika apstāties . . . Kā galva deg! Nemiers — posta nemiers . . .

Robežnieks pieiet pie loga, atspiež elkoņus uz palodzes, plaukstām sažņaudz galvu. Skatās laukā un neredz nekā.

Bet ārā, puslokā ap Robežniekiem, mežs apgērbis savu skaisto rudens uzvalku.

Ne zīmes vairs no vasaras vienmuļā, pelēkā zaļuma. Tā ir glezna, kur neredzama mākslinieka roka ikkuru dien uzvelk jaunas krāsas plankumu. Pelēki zaļā pamata vietā izklājies zeltoti dzeltens. Egļu tumšās strīpas to sašķeļ robainās sloksnēs — gar virspusi nostiepies kļavu tumšais, brūnganais, apakšā spīd koši sarkanas irbeņu krelles.

Par cik pavairojas krāsu dažādība, par tikpat dienu pa dienai mazinās skaņu jaukums. Arvienu klusāks kļūst mežs. Mirdzošu krāsu audums ir miroņa sega, kurā tinas mirstošais mežs. Reizēm vēl, saulē zaļgani laistīdamies, atskrien pūlis melno strazdu, nolaižas rugājos, lēkā un uztraukti čiepst. Tad nozūd un vairs nerādās. Un mazi, neredzami audēji stiepj baltu miroņa plīvuru pār rugājiem un retajām labības stirpām.

Daba dzīvo savu dzīvi. Daba nomirst, ceļas augšā un atkal izrotājas ziediem. Gar cilvēku viņai nav daļas. Cilvēks mūžam ir viens ar savām sūpēm un raizēm . . .

Robežnieks izvelkas pagalmā. Un netik viņam skatīties ne uz zeltaini dzelteno mežu, ne uz nopļauto lauku ar stublājos savārstītiem sudraba pavedieniem, ne uz dārzu, kur zara galā kvēlo aizmirsts sarkans ziemas ābols . . .

Bēdīgs un garš šis rudens Robežniekos.

Kā dienas raujas un kļūst vēsākas, tā cilvēki arvien vairāk atsalst cits no cita. Pasaka viens otram nepieciešamu vārdu, īsu, aprautu teikumu un pagriež ceļu. Kā ar cirvi iecērt un atraujas. Saskaņas un saprašanās nevienā vietā, nevienā lietā. Pa dienu mājās drūms klusums, nakts tumsā graužas neizdomājamas domas... smagas sāpes uz nopūtu spārniem ceļas gaisā...

Ar pirmo sniegu Robežnieki sāk jaukt mājas nost un vest uz jauno dzīves vietu, uz Līkšānu cirtumiem. Salmu jumtus izjauc, skaidu sazāgē un gabalos ved projām. Kā nekā tur saliks, sanaglos, izlāpīs... Baļķus apzīmē numuriem, strīpām, krustiem. Kā nekā tur sakraus... iztikš.

Robežnieka dēli jauc nost tēvu celtās mājas. Baļķiem krakšot un zemē veļoties, liekas, saligojas viss zemes pamats zem kājām. Savāds, neparasts darbs! Savādas, neparastas domas strāvo pa smadzenēm. Ceļas kā viļņi jūrā, veļas cits pēc cita... cits pēc cita sašķīst pret to pašu kāpu krastā.

Robežnieka dēli jauc nost tēvu celtās mājas. Tēvs stāv nomaļus, pret sētu atzvēlies. Viņam krūtis vairs lāgā nepanes putekļus... Stāv, pret sētu atzvēlies, un skatās. Kā viegli cits pēc cita noveļas pelēkie baļķi! Kā mironi guļ visi blakus, un rinda pamazām kļūst lielāka. Bet māja plok arvienu zemāka, arvienu zemāka. Drīz viss būs nost, paliks tikai akmeņa pamats. Pamats tomēr paliks!... Nē — pavasara ūdeņi izjauks arī to, un, kas tad vēl atliks, to noārdīs un sakraus gubā meža sējēji. Baļķis uz baļķa, akmens uz akmeņa te netaps atstāts. Vietu nepazīs, kur reiz stāvēja Robežnieka mājas.

Slepenas šausmas rēgojas Robežnieka skatos. Kāpēc šis dieva sods pār viņu un Robežniekiem? Tūkstoš reižu viņš pārmeklējis savu dzīvi no viena gala līdz otram. Dvēseles slepenākajos dziļumos viņš nokāpis, bet nav varējis atrast tik lielu vainu. Sirds raustās, sauc pēc žēlastības un spēka. Bet nav aizdzenama, ne izklīdējama grēcīgā jausma, ka dievs ir netaisns pret viņu. Tūkstoš reižu viņš sev sacījis: Viņa ceļi nav mūsu ceļi... bet šie vārdi paliek tukša skaņa viņa ausīs.

Caur paša dēliem dievs viņu soda. Viņš mana slepenu prieku tajā noteiktajā nesteidzībā, ar kādu dēli nogāž baļķi pēc baļķa, atplēš dēli pēc dēļa. Ar kādām mokām un sviedriem tas viss gādāts un celts! Kā debesu svētība saturēja šīs pelēkās sienas! Liekas, līdz tām celta un izaugusi viņa paša dzīve... vai atkal nesabruks līdz ar tām? Naglas smilkst, rautas laukā no sveķiem, sacietējušā koka. Ap caurumu paliek sarkani

rūsas plankumi kā sarecējušas asinis pie svaiga ievainojuma. Robežniekam liekas, ka šīs sīkstās naglas cita pēc citas velk no viņa sirds... asinis lēni lāso no ievainojuma, smagi lāso un ar degošām sāpēm atsitās nervu sīkākajās cīpsliņās.

Pārbaudījums... rūgts pārbaudījums. Dēli — tikai ierocis tā visvarenā rokā. Un tomēr viņš jauš kā ļaunu prieku viņu darbā. Tomēr slepenībā graužas naids pret tiem — dziļš, neapklusināms ienaids rāmi kvēlo kā ozola ogles zem pelniem. Pret paša bērniem... savu miesu un asini!... Sirds sauc pēc žēlastības un spēka — izbēgt no jauna grēka, lielāka par visiem.

Neizbēgs... Kā zvērs atņirgtiem zobiem grēks guļ priekš durvīm un izstiep savus likos nagus pēc viņa... Robežniekam rokas savelkas dūrēs. Skati dzeļas pret tiem, kas tikko saredzami, lauždami, postīdami kustas biežākā putekļu mākonī. Viņš klausās sevī. Vai vēl pret ko citu spītībā neslienās viņa mocītais, kājām mīdītais cilvēcīgais izmisums? Salkas skrien pār visiem kauliem. Pa brīžam viņam prāti apjūk, priekš acīm kļūst tumšs... Liekas, šie darbojas citi spēki, varenāki par tiem, uz kuriem viņš bij cēlis savu dzīvi kā uz akmens pamata. Zeme izslīd zem kājām, viņš nejut nekāda atbalsta aiz sevis...

Tie ir tikai acumirkļi, īsi nesaprašanas, šaubu un izmisuma acumirkļi. Pamazām viņa kājas atkal satausta cietu klinti. Un atkal viņš stāv droši un nekustināms tēvu tēvu ticībā, pazemībā un gatavībā nest savu krustu līdz galam. Gatavs spītēt vājumam un velna kārdinājumam. Kā putns pārlauztiem spārniem, domas atgriežas no tālajiem gaisa ceļiem un atkal līp pie zemes. Robežnieks atkal gudro tikai, kā ierīkosies, kā dzīvos, kā strādās jaunajās mājās. Bet, rītos celdamies, vakaros guldamies, ilgi stāv pie gultas uz ceļiem.

Cauri ziemu Robežnieki vedas. Uznāk pavasara šķīdoņa, un vēl nav galā. Salauztās ragavas noliek pie malas, jūdz ratus. Dubļiem pielipušās rumbas dobji kauc. Novārguši, novājējuši paši brien līdz ceļiem. Grožu likumu ap plecu apmetuši, palīdz vilkt, asi sabriedušām pātagām kapā nodzītos zirgus, lādas klusu, sakostiem zobiem. Robežnieku līcī plaukst pienenes arumos, pumpuri briest un plīst pušu, pirmā dzeguze šūpojas egles galā. Bet cilvēki drūmi, sevī noslēpušies. Viņiem nav acu, ne ausu pavasara jaukumiem.

Tikai vienu svētdienas rītu pēc pātariem Robežnieks gaišu seju paliek sēdot pie aizvērtām grāmatām. Kad Jānis izgājis, piebiksta mātei ar elkoni.

— Paldies dievam! — viņš laimīgi pačukst. — Šodien...

— Šo... Paldies dievam! — māte atčukst. Viņas novājojušo seju aplido laimīgs smaids.

— Labi, ka tā, — Robežnieks saka. — Man kā akmens noveļas no sirds.

— Man ar', — māte apliecina. — Dievs palīdzēs, un viņš nāks pie prāta.

— Šodien... — Robežnieks nočukst zem sevis un liegā laimībā aizver acis kā viņējos laikos, kad vēl bij miers, saticība, dieva bijāšana un svētība.

Šodien Gailēnu Zetiņu pielaulā dzimtmāju saimniekam Podnieku Vilim...

Mārtiņš dzer kāzas — krogā. Dzer un trako, līdz nemaņā pakrīt zem sēdekļiem, citiem dzērājiem zem kājām, un aizmieg. Uzmostas rītā agri, kad visi vēl guļ, izgrābsta visas kabatas, visu naudu saber uz krodzinieka galda un klusiņām izmanās laukā. Mežā pie upītes noģērbjas, ilgi mazgājas vēsajā ūdenī un nevar nomazgāties tīrs. Mājās sameklē mazo, zaļo vanniņu un pie akas mazgājas atkal. Viņam liekas, ka lipīgs netīrums pārklājis visu viņa miesu. Neizsakāmi riebīgu viņš šo netīrumu sajūt dvēselē.

Līdz ar riebumu pamostas kauns par savu nespēku. Nespēks tas īsti nav, bet tāds smags glēvums, kas izmisuma brīžos pārmāc gribu un atļaujas pavadināšanai un neizprotamai tieksmei. Liekas, kāds neatlaidīgi velk, aiz rokas saņēmis, un ausīs čukst glaimīgi un vilinoši. Pārņem kā burvība, un saistītie locekļi nespēj pretoties.

Tēvs staigā notālēm, reizēm zem sevis ieklepojas. Viņš nevar tā mierīgi ļaut dēla dvēselei aiziet pazušanā. Šī liekā miesas tīrība viņam palaikam bijusi pretīga. Tā viņam liekas kā dvēseles netīrības simbols. Pēc tam kad Zetiņa salaulāta ar Podnieku, dusmas pret Mārtiņu tā kā pierimušas. Viņš sāk atkal ko cerēt. Tāpēc klātpienācis runā rāmi, garām lūkodomies.

— Vai tie, dēls, tie jaunie ceļi, kurus tu ej? Pa tiem neviens tālu nav ticis. Apsmieklu, kaunu sakrāj pats uz savas galvas.

Mārtiņš slapjiem pirkstiem berzē vienu aci, ar otru ilgi skatās tēvā. Arī viņa skatā šajā acumirkli neredz spītību, ne naidu. Skumja vienaldzība apēno viņa seju.

— Nav mana vaina, tēv.

— Nav tava?... Dieva sods?... Nelaiمة? Kārdināšanas uziet katram, bet tu ar visiem spēkiem turies viņām pretī.

— Man nav spēka.

— Nevienam nav spēka, ja viņš to nedabū no dieva. Dieva vārdos ir spēks atturēties pretī visam ļaunumam. Tici dieva vārdam, tad nekādas kārdināšanas nevarēs tevi pārspēt.

— Tam vārdam es ticu, bet viņš man atņem beidzamo: uzticību sev un saviem spēkiem.

— Kurš vārds?... Stāv rakstīts: rijēji un plītētāji debesu valstību neiemantos.

Mārtiņš parausta plecus.

— Nebūs mana vaina. — Stāv rakstīts: tēvu grēki top piemeklēti pie bērniem līdz trešam un ceturtam augumam.

Tēvs brīdi dzeļas saviem skatieniem Mārtiņa sejā.

— Tēvu... grēki... Kam tev tie?

— Tavs tēva tēvs bijis Robežnieku saimnieks, bet arī uzraugs muižas degvīna dedzinātavā. Tavu tēvu lielskungs par dzeršanu izlicis no mājām. Tu pats jaunībā kājām pirkstus apsaldējis . . .

Tēvs skatās, kā sācis. Sarkanās švītras tiek redzamas uz pieres virs acīm. Taisnība, ko Mārtiņš saka. Dziļi necienīgs, zaimojošs viņa atgādinājums. Bet kāpēc? Ko viņš grib? Smadzenes velti mokās izprast dēla nodomu.

— Vai tad brīnums, — Mārtiņš gurdeni turpina, — ja dēla dēls dzērājs. Tēvu grēki top piemeklēti, tas patiess vārds.

Tēvs vēl brīdi domā, tad pakrata galvu.

— Mana galva par vecu priekš tavas jaunās gudrības. Bet tik daudz es redzu: tu sagrozi rakstus. Grēku nebaidies, ja tikai vari izgriezt sev par labu.

— Sev par labu! — Mārtiņš skumji pavīpsnā. — Par ļaunu, tēv. Tu gaidi dzērājam sodu viņpasaulē, man galvā jau tagad deg elles karstums. Dzēruma netīrums līp pie manas miesas, mazgājos un nevaru nomazgāties tīrs. Es esmu kā notiesātais, kas tikko izbēg savam sodam, bet saistīts plok pie zemes.

— Visi mēs esam notiesāti par saviem grēkiem. Cietumnieki, ja mūsu pestītājs mūs neatsvabina. Apkamp viņa kājas — — —

— Mani neviens nevar atpestīt! — Mārtiņš iekaucas un sažņaudz rokas dūrēs. — Dzirdi, tēv: neviens . . . neviens . . . neviens! — Un, neklausīdamies, ko tēvs vēl runā, viņš iet projām.

Tēvs, kā lūgšanā saņemtām rokām, noskatās pakaļ. Atkal pēc ilga laika jūt žēlumu par savu nelaimīgo, nomaldījušos dēlu. Atkal var lūgt par viņa pazudināto dvēseli.

Bet pēcpusdienā abi saskrienas atkal. No jauna kvēlo naidis. Plaisa no jauna atveras starp viņiem.

Todien nojauc vēl vienīgo atlikušo — dzīvojamo māju. No rīta sanākuši, jau rīkojas muižas cilvēki. Ārda nost akmens pamatus, nogāž skursteņus, izjauc krāsnis. Aku aizber, kokus apcērt . . . Ar smiekliem, ar troksni, slinkojot tiek noārdīts un izpostīts, ko Robežnieku dzimta paaudzi pēc paaudzes cēla aizgūdamās, klusi, tulznainām rokām, sviedros mazgātu muguru. Ar smiekliem un zobgalībām palīdz Robežniekiem piekraut vezumus.

Robežnieki, acis nodūruši, laiž visu pār galvu. Tikai Mārtiņš slepus vēro muižas gājēju sejas. No tām rēgojas ļauns prieks. Neviena sajūta tādiem cilvēkiem nav tik salda kā prieks par otra nelaimi. Pie Robežnieku mājvietas posta un drupu ainas desmit acu pāri kavējas ar patiku. Mārtiņš nodur savējās zemu zemu. Viņu apņem kauns — par šiem cilvēkiem.

Mežmalā kārpās muižas meļņi, aizjūgti mīkstos, vaļējos ratos. Tajos atbrauca muižkunga bērni palūkoties, kā izskatās, kad jauc nost mājas. Taču nav nekā pievilcīga šajās drupu un grūžu kaudzēs. Vējš griež gaisa putekļus un smaku no vēl neizžuvušiem kūts mēsliem. Sarauktiem degu-

niem aizgāja un nu barā skraida pa mežmalu, klaigādami un palazdītes plūkdami.

Bērniem līdzī guvernante ar bērnu meitu. Tā — Robežnieka meita Līna. Četrus rubļus mēnesī pelna, no tiem divus katrreiz atdod tēvam. Tēvs domā, ka varētu trīs... meitīšu cilvēkam jau rublis mēnesī par daudz. Bet lai nu būtu rublis...

Tagad viņam ar Līnu sevišķi nolūki. Kad muižas ļaudis atiet, viņš reizēm stājas, noklepojas, skatās, kur paslīd un nozūd aiz krūmiem Līnas baltā cepure ar dzeltenām puķēm. Cepure... kā nezina kādam kunga bērnam... Pretīgi skatīties. Jāizrunājas. Pirmīgi nepaguva. Mārtīgi, redzēja, gan runājās. Un māte arī. Robežnieks palūkojas pēc mātes, kas naski pievāc vēl atlikušos traukus un citus sīkumus. Pamāj viņai ar roku.

— Tiki runājusi? — viņš prasa.

— Netiku... — māte drusku samulst. — Es tā domāju, nevajadzētu runāt...

— Nevajadzētu! Kāpēc nevajadzētu?

— Tāpat. Viņa tāda sīka, vārīga, no smaga darba pavisam atradusi. Tāpēc jau arī tak palaidām uz muižu.

— Gari mati, īss padoms, — tēvs viņu rupji pārtrauc. Un turpina, aizmirsis, ka gandrīz atkārtoti Mārtiņa citreizējos vārdus. — Ja vajadzīgs, cilvēkam jāpierod pie visa. Mēs esam darba cilvēki, no smaguma nedrīkstam baidīties. Vieglums darba cilvēkam ir par samaitāšanu. Cepures, bantes, cakas... tpi! Riebjas skatīties!

— Jauniem cilvēkiem prāts stāv uz tādām lietām... — māte nedroši ieminas.

— Uz slinkošanu, uz nelietībām viņiem stāv prāts! — tēvs atkal pārtrauc. — Tā velna lepnība tagad kā rūsa pārņēmusi visu pasauli... Līnai jānāk pie mums. Bez trešā zirga un lieka meitīša mēs jaunajā vietā tā kā tā neiztiksim.

— Dievs dos, Mārtiņš apprecēsies...

— Nu, divu lieku cilvēku arī nebūs par daudz. Tur, celmos, pietiks visiem. Pats kļūstu vecs, smagie darbi man vairs nav pa spēkam. Laiks būtu doties pie miera. Lai strādā bērni.

— Man arī kāja kļūst pavisam stīva — nemaz palocīt. Vakarnakt nevarēju aizmigt: sāp...

— Nu — tavs darbs vairāk tikai tāda patekāšana. Grūtuma tur tikpat kā nemaz. Līna varēs iet laukā... Tu man neaizstāvi to skuķi! — viņš dusmās velk caur zobiem. — Lai radinās strādāt. Ko tad? — par palaidni gribēs mūžu nodzīvot.

Viņš strauji māj Līnai, kas iznākusi egļu stūrī. Pats steigšus iet pretī.

Stingri, sodoši viņš lūkojas meitā. Nē — pēc palaidnes viņa izskatās. Salmu cepure ar rozā lentu un dzeltenām puķēm, balta muslīna blūze īsām piedurknēm un šķidrām stripām, kur cauri spīd plikas miesas bālganums, mazs, spicēm apšūts priekšautiņš, baltas zeķes, dzeltenas kurpes... Un puķots saules sargs ar spīdošu turētavu! Seja balta, rokas

mazas un mikstas kā kungu bērnam. Nē... riebjas skatīties... Šis svaigās miesas izkoptais smalkums un skaistums viņam liekas piedauzīgs, nešķīsts. Viņš nodur acis zemē.

— Drīz... brauksiet mājā? — viņš prasa, vārdus grābstīdams.

— Tūlī, — Līna atbild, skatās atpakaļ uz meža stūri. — Skuķi jau kāpj ratos.

— Preilenes, — tēvs izlabo. — Tu... nesēsties ratos.

— Kur tad? — Līna samiegtām acīm smaida.

— Kučierim blakus tava vieta... — Tēvs neviļus paceļ acis, sa-
raujas kā iedzelts. — Kāda tu izskaties! Kas tās par drēbēm!

— Kas vainas? — Līna pārļaiž acis pār savu apģērbu.

— Vai tās ir piedurknes? Tpi! Kā tev nav kauna tādai pusplikai iet pie cilvēkiem.

Ar labās rokas plaukstu Līna glauda kreisās kailo stilbu, kur uz vieglā sārtuma mirdz mīkstas sudraba pūķiņas. Smaida, un smaidā redzama tīksme pašai par savu jaunību un skaistumu.

— Tagad tāda mode, — viņa pasmejas.

— Model! — tēvs iebrēcas. — Zemnieka meitas mode ir tikums, brūni nodegusi seja, tulznainas rokas... Šitāda dzīve tev nepieder. Bez darba cilvēks nododas blēņām. Bērnus pieskatīt — vai tas liela cilvēka amats... Mēs ar māti norunājām: un tev jānāk pie mums...

— Prātā nenāk, — Līna atsaka klusi, bet cieti un spītīgi nodur acis zemē.

— Kā... ko teici? — tēvs liekas nedzirdējis.

— Prātā nenāk — teicu. Diezgan esmu rijusi tos rijas putekļus. Man nav vajadzīgs...

— Tev nav vajadzīgs, bet mums — mūsu dzimtai.

— Kāda daļa man gar mūsu dzimtu. Ko viņa man devusi, ko dos. No tās pašas mazās algas plēsāt man nost. Un kur tad nu ir? Te — šajā dubļu līcī, šajās grūžu gubās viss sagrūzts — ne jums kas, ne man... Nē, tēv. Par to labāk nedomā. Muižā man tūkstošreiz labāk nekā pie jums bij. Es gribu vieglāk padzīvot.

— Jā: tu gribi dzīvot par lielmāti, un mēs? Kā mēs lai iztiekam? Bez diviem liekiem cilvēkiem nevarēs. Ja arī Mārtiņš precas — abām ar vedeklu darba pietiks.

Līna spītīgi savelk lūpas.

— Pērciet zirgus, meklējiet vedeklas ar naudu un stiprām rokām... Paši ejat kā vergi, citus nodzenat līdz nāvei — visu to sava celmu gabala dēļ. Kas tas ir par elku, kam visu upurēt? — Man viena alga... kauč kaklus aplauziet... Bet mani lieciet mierā. Iznieciet bez manis tā, kā es bez jums iztiek.

Viņa apsviežas, pirkstu galos viegli celdamās, saules sargu šūpodama, steidzas atpakaļ uz mežmalu. Tur muižkunga bērni, ratos sakāpuši, sauc viņu, vēcina cepurēm un lakatiņiem. Līna auro tiem pretī, ka viss mežs trīc. Iesēstas ratos. Noplikš pātava. Lakotie rati nozib pa egļu starpām.

Robežnieks svelošās dūsmās nāk atpakaļ.

— Tu... — viņš garāmiedams uzsauc Mārtiņam. — Tā tava gudrība. Tu esi viņu samācījis.

— Es... — Mārtiņš mierīgi atbild. — Toreiz, kad es biju pretī, tu uzstāji. Tagad viņa pati diezgan gudra.

— Nu... Es gribu redzēt, cik tālu viņa nokļūs ar savu gudrību. Runā jau visādi — varbūt taisnība arī ir. Godīgs meitietis neies tā ākstīties. Cik tālu... es gribu redzēt!

— Ko tu vari! Katram jāredz pašam. Līna liels cilvēks, lai zina pati...

— Es gribu redzēt... es gribu... — tēvs kliedz Mārtiņam pakaļ.

Dēli aizbrauc. Nopakaļus tiem klibo māte ar trauku un citu sīku lietu nastu mugurā. Robežnieks pieklūp savam zirgam. Sarauj, ar grožu likumu uzgāž kaulainai mugurai. Riteņi smagi veļas pa dziļi izbrauktām grambām. Rumbas drūmi gaudo.

Mežmalā ievas plaukst, no arumiem pieneņu actiņas skatās, vai jau nenāk arāja nežēlīgais lemesis. Uzkalnī, kur ceļš ieliecas retajās eglēs, Robežnieks apstājas. Visu laiku turējās, bet nu tomēr apgriežas, atskatās.

Palejā vēl rēgojas dzīvojamās mājas nojauktā apcirkņa paliekas. Akas stabs bez vindas kā kaulains rādītāja pirksts stiepjas pret debesīm... Ābeļdārzā šņakst asi cirvji. Cita pēc citas ābeles noliek kuplos, pusplaukušos kroņus zemē. Sārts kūp kupliem, baltiem dūmiem — uguns aprij zarus, kur pavasaros pinās sārtbaltas ziedu vijas, bet rudenos kārās sarkani augļi. Saskaldītie stumburi grēdā — tā liekas no izbalējušiem kauliem sakrauta.

Robežnieks kā slāpdams ķer pēc elpas. Katrs pants sejā savilkts kā stīga, kas trūkšanai tuvu. Lūpas kustas bez skaņas — viņš pats neatjēdz — svētīdamas vai lādēdamas. Abas rokas sažņaugtām dūrēm slienas pret klajo, postam pamesto meža līci. Noslīgst lejup un paslienas atkal.

— Nolādēts... — kā nošalc caur sakostiem zobiem. Pats sevis sabijies, Robežnieks apraujas, sagurst, atslīkst pret vezumu. Ne lādēt — svētīt viņam vajadzēja. Svētīt... locīt savu sirdi zem tā kunga pātagas. Ar pazemību, ne ar lāstiem nest savu krustu. Kas savu likteni lād, lād to visvareno...

Locekļi kļaujas drūmā sagurumā. Sirds top vāja grēka dedzinošā apziņā. Viņam slāpst piedošanas un atpestīšanas... Piedod mums mūsu parādus — viņš čukst, līdz mēle kļūst stīva un lūpas salīp.

Vezumam pieķēries, Robežnieks smagi brien pa dubļiem.

Sūrā darbā un nemitīgā dievlūgšanā paiet pavasara Likšānu cirtumā.

Kā lāči, zemei pieguluši, izplestām kājām, zemē iecirstiem nagiem, melni celmi stāv cits pie cita. Katrs sprīdis zemes ar varu jāatrauj viņu ķepām. Caurām dienām cirvji klauz pret sīkstajām saknēm, uguns kūp zaru sartos un čakārņu gubās. Zemākās vietās sausais trūdājs dziļi izdeg. Balti, kodīgi dūmi biezā kārtā guļ pār šo postažu.

Robežnieki te ceļas agrāk nekā vecajās mājās, gulēt iet, kad jau pilnīga tumsa, kad uznāk migla un zari miklumā negrib vairs degt. Iet melni nokvēpuši, saulē un ugunī nodeguši. Nomazgāties neatliek laika. Un nav arī ūdens: pagalmā izkašņātā dobē gan sasūcies drusku brūna šķidrums — tas pilns ņirbošu mūdžu. Bez riebuma nevar uz to paskatīties, norīt — tikai aizmiegtām acīm. Rikle no viņa kaist, vienmēr jāklepo, mazgājoties āda kļūst gluma un lipīga . . .

Dzīvojamā māja un kūts kā nekā saslaistītas. Stāv kā biedēkļi celmāja vidū. Pārējās uzcels pamazām, pa pavaļas brīžiem. Tikai nevar sagaidīt to pavaļas brīžu. Neatliek pusstundas dienvidū atkrist — sviedrus no pieres noslaucīt nav vaļas. Baigi kļūst, pametot acis apkārt. Vai trīs cilvēkuniecīgais spēks neizsiks te kā ūdens piliens smilktīs? Vai nespāpļosīs viņus pašus šie melnie, ķepainie lāči?

Svētdienas rītos ceļas gandrīz tikpat agri kā darbdienās pie darba. Pātari te divreiz garāki nekā vecajās mājās. Veselas nodaļas no bībeles lasa priekšā. Triju dziesmu vietā dzied piecas — dažreiz vēl sesto piedevām . . .

Cirtumā vēl manāma krēsla zem dūmiem un miglāja, kad tēvs jau pienāk dibenistabas durvju vaļejam caurumam. Acumirkli skatās Jāņa pelēkā sejā, kas noguruma un dziļa miega pilna atsitās pret gultas pagalvi. Tēvam nepatīk tik ciešs miegs svētās dienas rītā. Tā var gulēt tikai tas, kas dievu aizmirsis. Tas, kas cilvēka paštaisnībā neiedomā savus nedēļas grēkus.

Tēva biezais rādītāja pirksta nags dārdoši piesitas stenderei.

— Celies nu, dēls, pie pātariem! — viņš skarbi sauc. — Saule jau gabalā.

Gulētāja sejā tikko manāmi paraustās neskaidra atmoda. Paraustās un aprimst. Kā mīksta kupena gulētāju spiež saldaiss rīta miegs. Tēvs noklepojas, pieiet pie gultas, novelk segu no pleciem, pakustina gulētāju.

— Vai nu visu dienu gulēs! Kauns skatīties . . . Tūliņ celies!

Jānis paver acis — lielas, miegā un nogurumā nespodras acis. Acu-

mirkli tās ir tukšas, bet tad spēji iedegas īgnums un dusmas. Bērnišķīgs, nenoslāpējams ļaunums staro pretī tēva skatieniem.

Tēvs neliekas protam. Apspiež sevī svēto niknumu, griežas atpakaļ.

— Ugunī tik' visas tās grāmatas... — viņš iziedams nikni novelk caur zobiem. — Cauriem vakariem dēd... miegu kavē. Pie pātariem vien nevar izcelties.

Iziedams ar tādu svaru aizsviež āra durvis, ka visa māja salīgojas, rūtis notinkš. Pāri pagalmam iet uz kūti — ap celmiem laipodams, saknēm pāri kāpdams. Pakāpjas līdz kūtsgala lūkai, pabāž galvu, paskatās. Kūtsaugša tukša — Mārtiņa nav. Nevienu svētdienas rītu vairs nav. Tēvs labi zin: Mārtiņš guļ krūmmalā, piesaulītē, alkšņu zaru klēpi zem galvas, cepuri pār acīm novilcis.

Zin un tomēr katru svētdienas rītu nāk lūkoties. Viņš to apzinās kā pienākumu pret dievu un savu sirdsapziņu. Lai tad nav viņa vaina... lai tad lielajā tiesas dienā no viņa neprasa atbildēšanu par dēla pazudušo dvēseli. Savu tēva pienākumu viņš ir darījis. Pats slēpj no sevis ko — kā savādu gandarījuma apziņu par to, ka Mārtiņa dvēsele pazūd. Tik dziļi tas viņu ievainojis ar savu spītību un bezdievību. Ik svētdienas rītu bez Mārtiņa pie pātariem atgriežoties, viņa acīm tēlojas priekšā tās elles mokas, kas sataisītas atkritējam, dieva vārda nicinātājam. Lai kvēlo! Lai deg... Pelnīts. Sodība ir taisna. Viņš nenāks ar aizlūgšanām dieva priekšā. Nevarēs nākt: par daudz liela starpa būs starp abiem viņējā valstībā...

Tomēr šī apziņa vien nespēj aplūsināt visu nemieru. Laužas kā sabangota jūra pret mikstiem kāpu krastiem. Viļņi saplok smilktis, bez spēka ļimst atpakaļ. Bezspēka sajūta pamazām aug un pārņem visu. Mārtiņu noturēt nebij spēka... atrāvās. Līnu piespiest uz paklausību... nav spēka. Bērni aizklīst katrs uz savu pusi. Dzimtas sakari trūkst kā pakulu pavedieni. Viss dzīves saturs un nozīme aiztek kā ūdens caur pirkstu starpām — saturēt nav iespējams, lai žņaudz, kā grib... viņš negrib atzīties savā nespēkā un postā. Vēl ir Jānis... Tas neizrausies! Tam jāpaliek. Viena dvēsele viņam tomēr jāizglābj no velna nagiem, kas, uzvarēdams un visu nopostīdams, iet pasaulei pāri. Jānim jāpaliek...

Soļi neviļus kļūst ātrāki. Gandrīz skriešus viņš atgriežas istabā. Māte kūņojas kaktā gar gultu, steigdamās pošas uz pātariem. Tēvam notrīs garās, sirmās acu skropstes. Iet dibenistabā.

Jānis guļ kā pirmiņ saldi smagā rīta miegā. Roka, kā glāstā aizmirsusies, guļ uz kailajām, iekritušām krūtīm. Šaurā sega noslidējusi no kājām — ap tām līp mušas. Viņš nejūt neko, it neko.

— Lai nu tas puika drusku vēl paguļas... — no priekšistabas atskan mātes bailīgā balss.

Tēvs jau pie gultas. Un tajā acumirkli, kad viņš noliecas, gulētāja sejā paplaukst viegls sapņu smaids. Pamirdz un nodziest. Tēvs saraujas kā dzelts. Ne Jānis smaida, bet ļaunais viņa sejā. Dēla dvēseli sagrābis, nīrgājas tēvam pretī... Tēvs norauj segu, aizsviež pār istabu.

— Augšā! — viņš brēc. — Vai tad visu dienu gulēs... Kauna nav!

Jānis paver un atkal aizver acis. Īgni noņurd un slinki izstiepjas. Tēvam sarkanas švītras parādās pierē. Dūsmās viņš ieķer kaulaino, cieto roku Jāņa matos.

Jānis notrīs vispāri augumam, atver acis, spēcīgi atrauj galvu. Ar dobjū klaudzienu tā atsitās pret gultas kājas ašo kanti. Sākumā acis redzams tikai pārsteigums un dedzīgas sāpes. Tad tās pieplūst asarām, apmiglojas. Aizskarts, apvainots, pazemots, trīsēdams — viņš lēnām kāpj no gultas.

— Kauna nav... — tēvs iziedams velk caur zobiem. Kustina pirkstus, krata nost tur pielipušo mīksto matu pūkas.

Māte jau sēd pie garā galda, priekšauta stūrī berzē acis...

Pēc laba brīža iznāk Jānis, nosēstas savā vietā. Drusku apmazgātā seja viņam pelēka kā pakulu audekls. Acis zemē nodurtas, zods manāmi trīs. Viņam salti. Visu laiku nosēž, sevī savilcies, zobus sakodis, muti neatver vaļā.

Tēvs, māte dzied divi vien. Mātei palaikam slikta balss — meldija skan ķerdamās, mezdāmās, vietām pavisam aplam. Bet tēvs šorīt neklausās. Ar savādu, fanātisku niknumu viņš kā izslāpis dzer no dziesmu grāmatas, no sprediķu grāmatas, no bībeles. Viņa sprakstošā balss pilda istabu, tiecas visu apņemt, visam cauri spiesties, visu piepildīt. Izspraucas cauri vaļējām baļķu šķirbām, ligo pa miglu pāri celmājam... Viņš jūtas priesteris un pravietis, ko klausās dzīvā un nedzīvā radība. Visu apņemt, piepildīt, aizraut, sasildīt...

Bet Jānim salst... Istabā grīdas vēl nav. Basās kājas līp pie aukstās, mitrās, piķa melnās zemes. Vēsums no turienes spiežas visiem kauliem cauri. Un iekšā salst, briesmīgi salst.

Galvai āda sūrst, kā sīkām adatām bakstīta. Viņu, deviņpadsmit gadus vecu... raustīt aiz matiem kā gana puiku... Nezin ko viņš labāk atļautu nekā sava liela cilvēka tiesību un goda aizskārumu. To viņš nepiedos — nekad! Pamet īsu mirkli. Pie tēva spurainajiem pirkstiem vēl līp pa mīkstam, dzeltenam matam... Sakož zobus vēl ciešāk, novēršas, bet tūliņ atkal skatās. Cik viņu tur?... Liekas, nepieciešami izskaitīt, cik viņa matu pielipuši tēva pirkstiem, ka šis skaits jāiespiež dziļi dziļi atmiņā. Viens, divi... seši, septiņi, astoņi... kā ar atzobainām naglām piekaļ kur dvēseles slepenā dziļumā.

Vēlāk tēvs, māte aiziet uz baznīcu. Divpadsmit verstu līdz baznīcai! Braukšus nevar: zirgi nodzīti, arklā neiet. Un abējiem ratiem riteņi pagalam. Tēvam šodien izpildāms baznīcas kalpa uzdevums. Un mātei tad nepieklājas palikt mājās. Līdz kūtij viņa nevar bez stāšanās aiziet un nu — divpadsmit verstis! Velkas kā nabadze, uz nūjas atspiedusies... Jānis slepus noskatās pakaļ. Mātes viņam vairāk žēl kā pašam sevis. Māti viņš mīl.

Tēvu un Mārtiņu ne. Tie katrs dzīvo savā svešā pasaulē, un viņš — vientulis starp tiem abiem. Līdz šim viņš tomēr jūtas tuvāk tēvam nekā Mārtiņš. Mārtiņš viņam pārāk nesaprotams. Bet nekad tas nav pret viņu

bijis tāds kā tēvs šorīt. Tēvs min kāju virsū viņa pašlepnumam... To viņš nepiedos! Nepiedos!... Smagas, nesakarīgas domas jaucas viņa smadzenēs. Tagad tēvs viņa nāvīgākais ienaidnieks. Visur viņš tagad pabalstīs Mārtiņu, lai arī tam nebūtu taisnība. Pats atriebsies... izdomās ko briesmīgu. Kā ganu puikam... Astoņi mati pie pirkstiem! Viņš iekrīt uz mutes gultā, ar zobiem iekožas pagalvī, raud. Viss augums raustās.

Parasti viņš svētdienās guļ. Miegš liekas tas visumiļākais pasaulē. Nekad — ne rītā, ne vakarā, ne strādājot, ne pie ēdiena viņš nejūtas izgulējies un spirts. Pakausī un acu plakstiņos vienmēr guļ savāds smagums. Strādāt un lasīt var ilgi, daudz, bez atpūtas. Bet, līdzko apstāsies, acis līp ciet, galva sveras uz leju. Daudzreiz liekas, viņš varētu gulēt, gulēt... veselu gadu nogulēt neēdis, nedzēris. Citām svētdienām, līdzko tēvs no mājām prom, viņš liekas gulēt. Galvu atspiež pret gultas aso malu, lai uzmostos, kad nospiesta sāk sāpēt, lai ņemtu grāmatu un mācītos. Bet šodien miegs nenāk. Izraudājies viņš paceļas sēdu gultā, atspiež rokās smago galvu.

Pretim, priekšistabas stūrī uz plauktiņa, tēva melnās grāmatas. Tā viņas stāvēja vecajās mājās, tā te. Vienaldzīgi, drūmi viņas lūkojas uz cilvēku priekiem un asarām. Un tomēr valda visu dzīvi. Un tomēr visa dzīve tur ieslēgta kā melnā zārkā. Tev būs! — skan cietā, nelokāmā pavēle. Un, kad esi piepildījis, domā atliekt muguru, atņemt elpu, tad dzird atkal — tev būs! Un atkal un atkal... Un, kad domā: nu ir aizsniegts pats beidzamais, nu viss ir izpildīts un piepildīts, tad ieraugi, ka tas tikai pats sākums. Dzirdi: nekas nav sasniedzams un piepildāms, bet cīsties vajag. Dzirdi: gala nav, bet tev tomēr jātic, ka ir. Dzirdi: smilgu tu nespēj noliekt ar savu paša spēku, tomēr kalni tev jāpārceļ. Neticībai tu esi radīts un tomēr par to tiks pazudināts. Riks tu esi, āmurs stipra kalēja rokās un tomēr atbildīgs par visu, kas ar tevi tiek padarīts. Grēks, ko domā, nelietība, ko dari... visa tava būtne, tava dzimšana un miršana, tavs pirmais un beidzamais elpas pūtiens ir nelietība un noziegums... Kā nejauks murgs mulsina prātus. Kā lietuvēns nogulies uz krūtīm. Saule dzirkstī pie debesīm, visapkārt dzīvība skan, bet Jānim priekš acīm nakts. Kā melnā zārkā viņš dzird savas sirds dobjos sitienus. Uzceļas kājās, kā pusakls, rokas pastiepis, iziet priekšistabā. Nē — viņš negrib gulties melnā zārkā. Viņš mīl sauli, gaismu un dzīvību. Novelt, samīt lietuvēnu, kas līdz šim zīdis viņa asinis un nav varējis piezīsties. Viņš dodas neprātīgā izmisuma cīņā.

Glumas kā apledojušas melnās grāmatas slīd no rokām. Smagas kā purvā mirkuši akmeņi. Trīs reizes Jānim jāstājas, līdz tiek pa durvīm. Kājas līp pie zemes, tā tagad karsta — deg. Mugura slapja, sviedri pil pa matu galiem.

Grēks... grēks... grēks... ausis dun kā milzīgs kapara zvans. Lai viņš atsaucas un sakož zobus, ka noņirgst. Tā kā tā — lai dara ko darīdams. Nezin pats, kur ies, tomēr jūt: kājas zin ceļu. Ceļgalos liecas zem smagās nastas, meimuro pāri saknēm, tomēr zin savu gaitu.

Uz gruzdošo, kūpošo izdegu krūmmalā... Tur viņš īsu acumirkli šaubās, tad ar klēpi iemet melnās grāmatas gruzdošas zemes dzirksteļu viruli. Bet tās, pa pusei pelnu pārklātas, guļ mierīgi. Tad saliecas melnie vāki ar misiņu pogām. Lēni, cita pēc citas saraujas dzeltenās lāsmotās lapas, it kā tās no apakšas apšķirtu neredzams pirksts. Kā dzīvs kustas viss dzeltenais papīru muskulis.

Bet Jānis vienaldzīgi aiziet no izdegas. Padarīts... grozāms vairs nav. Viņš nesajūt vairs ne moku, ne smaguma. Galva tukša, sirds sit rāmi un slābi. Kājas savādi ceļas, kā pēc tam, kad nomesta smaga, ilgi nesta nasta. Mājās pārnācis, metas gultā. Un nav vēl kājas ielicis, kad miegs kā mīksta, balta kupena viņam uzveļas virsū.

Viņš noguļ līdz pusdienai, nepakustēdamies un bez sapņiem. Pieceļas drusku gurdens, bet skaidru galvu. Paskatās uz tukšo plauktu priekšistabas stūrī. Klausās sevī. Sirdsapziņa klus, bet kāda pārmaiņa ir notikusies. Aiz viņa nogrimusi nakts ar biezu tumsu, murgi un slāpējošu tvaiku. Apziņā tēlojas kā dzirkstoša ziemas rīta aina: balti klajumi, ledus apsegtas upes, sniega pilni meži, gludi nobraukti ceļi. Visa pasaule klaja, visa pasaule vaļā. Krūts lieliem malkiem iesūc vēso gaisu, ceļas svabadi un viegli. Tikai sīki šermuļi reizēm pārskrien augumam.

Iesākts... Nu vairs palikšanas nav. Gara gara gaita priekšā. Viņš domā tik nopietni un dziļi, kā vēl nekad nav domājis. Liekas, šajā īsajā brīdī par desmit gadiem vecāks kļuvis.

Pie izdegas nonācis, viņš brīnās. Melnajām grāmatām virsū sakrauts vesels sārts zaru. Apakšā tas sadedzis līdz ar grāmatām. Palikušas tikai melnas, sačervelējušās papīra ogles, uz kurām vēl var salasīt izdegušu rakstu zīmes. Viņš paņem koku, izrušina, sakuļ ogles par pelniem. Izrušina kādu noslēpušos pusveselu lapu — švirkstēdama uguns pielip tai un aprij. Izrušina sacietējušu misiņa pogu, iejauc to izdegas pelnos.

Koku nometis, Jānis atliecas, apskatās. Nevienas dzīvības tuvu, ne tālu. Balti dūmi ceļas no zemdegām un gruzdošiem celmiem.

Mārtiņš nāk no kalna puses cirtumā. Visapkārt izdedzinātā celmājā zaļi, gari asni. Tikai viņu gabals vēl cietas zāles cauraugušiem žagaru sārtiem pārklāts. Dumbrājos mirkst zarainas, apsūnojušas, bebrkārķļu apaugušas siekstas. Lāsumiem nodedzināti, notīrīti tikai krumšļi un pauguri. Bet arī tie vēl pavisam pelēki. Aiz ilgā sausuma tikai reti, vārīgi, sarkani asni paguvuši izlīst cauri pelnu un pelniem līdzīgas irdenas zemes kārtai.

Mārtiņš iedams pasper ar zābaka purnu. Te vēl gruzd — balti dūmi vieglām strūklām stiepjas pār nenokopto lāsumu. Te vēl jāsēj beidzami mieži. Jaunnedēļ jāsēj... bet šodien svētdiena. Gara, nepanesami garlaicīga diena. Visa diena vēl priekšā... Tagad vēl nav brokastlaiks. Saule, svētdienas rītos kavēdamās, lēniņām kāpj. Ja uz pusdienas laiku sacelsies vējš, tad sapūtīs sarkanas liesmas žagaru gubā un izkaltētos ciņos, savērps gaisā melnas dūmu grīstes, tad gaiss kļūs biezs no pelēkām, nīrbošām plaukām. Knikšķēs, sprakšķēs un šalks...

Bet tagad no rīta vēl visur miers. Meža aizkārtņē uz tīreļa pusi mauj govīs. Atbalss aizlīgo pa mežu. Dienu, kad viss dūmu un smirdošu tvaiku pilns, cirtums ir bez atbalss.

Netālu no mājām Mārtiņš griežas atpakaļ. Iet puslīdz ātri, tāpat kā nāca. Bet nolūka nav viņa gaitai. Viņš klaiņo, garlaicību nāvēdams. Galva un sirds tukša. Domas un sajūtas pamostas, aizvērptas — notrūkst, iemieg bez atbalss.

Uznāk atpakaļ uz sava paša pēdām. Ērmīgi: taisni pa šo vietu viņš nāca... Te jaunnedēļ jāsēj beidzami mieži. Bet šodien visu dienu svētdiena. Svētdiena ir gara un garlaicīga. Ērmīgi... Darbdiena riebjas, tik domāt par svētdienas mieru, klusumu un atpūtu, bet svētdien atkal klaiņo, garlaicību nāvēdams, ar nepacietību gaida pirmdienu.

Mārtiņš nometas krūmmalā. Papriekš sēdus, pēc atlaižas uz muguras, savij rokas zem galvas. Vēl agrs. Sikā zāle rasas pilna. Mājās ap šo laiku tura pātarus. Mārtiņš paceļ galvu. No šejienes nekā nedzird. Tālu... Bet ne... Mārtiņa seja tiek gaiša un žirgta no domām, kas straujā šaltē sasitas smadzenēs. Viņš atlaižas atpakaļ, tiksmīgi izstiepjas piesaulītē.

Nu jau laikam vairs netura pātarus. Grāmatu nav... He, he, he... Kas to no Jāņa varēja domāt! Tak viņš arī nav pavisam bez dūšas. Un to izdomājis! Ķer uz reizes visvārīgākajā vietā. Pārdošnieks... Bet varbūt viņam sirds pamazām pieaugusi tik pilna, ka nebij valdāma. Varbūt viņš tikai izmisumā... Viena alga. Arī tas, kas izmisumā sāks, jāturpina. Kad

tikai turpina... kad tikai nepagurst un nenomirst, un nepaliek mierā. Mierā nepaliks, nevarēs palikt...

Drīz pēc brokastlaika tēvs, māte iet uz baznīcu. Tēvs, baltu lakatiņu ap kaklu, balti nodrāztu lazdas nūju rokā, cietu, nelokāmu seju kāpj pār saknēm un ciņiem, neskatās ne pa labi, ne pa kreisi. Neatskatās uz māti, kas klibo gabaliņu iepakaļ. Katrs vaibsts viņas dzeltenbālganā sejā atstaro sāpes un sagurumu. Lāgu lāgiem apstājas, sagumst. Tieviņā liepas nūja saliecas un ielien dziļi sausā zemē. Dzīslainās rokas trīc.

Tēvs neapstājas, neatskatās. Tomēr zin, ka māte paliek arvien vairāk iepakaļ. Viņa seja kļūst bargāka, sodošāka, bet gaita ātrāka. Divus lāgus viņš aprauti ieklepojas.

Piepeši māte izbijusies apstājas. Liels cilvēks turpat krūmmalā pēkšņi izceļas stāvu. Apsarkušām acīm viņa skatās, skatās, līdz sāk smaidīt.

— Mārtiņ... palaidni... Tīri nobijos. Ko tu te guli? Kāpēc neej brokastīs? Ej... ļodiņa skapītī. — Un uztraukta skatās, kur tēva augums patlaban zūd biežajā alksnājā.

Bet Mārtiņš saņem viņu aiz abām rokām, paved, nosēdina uz celma.

— Pasēdi, pasēdi, — viņš saka. Smagās rokas nospiež mātes plecus, viņa nevar uzcelties.

— Dēliņ... — viņa saka pārmetoši, nemierīga. — Man jāiet... Tēvs jau gabalā.

— Lai iet... lai viņš iet, — Mārtiņš mierina un smaida. — Tu tikai pasēdi, atpūties.

— Vai — ko nu pūtīsies! Vēl jau nemaz nav iets. — Viņa bažīgi no-raugās uz to pusi, kur nozuda tēvs.

Mārtiņš, par soli priekšā nostājies, domīgi skatās. Smaidis nodzisis, seja rāma un skumja.

— Tādu pasaules gabalu... — viņš klusu runā un pagroza galvu. — Kājas tev sāp, acis slimas.

— Sāp... — māte steigšus atčukst un pamet biklu skatu riņķī apkārt: vai neklausās kāds... — Izgājušo nakt nemaz gulēt: ikrus krampji rauj, ceļgalā deg kā uguns. Tikai pret gaismu drusciņ iesnaudos. Acis no liel-ceļa putekļiem un saules pavisam aptumšojas — migla vien priekšā... Par tām acīm man bēda, kad tikai pavisam nepazūd spožumiņš.

— Tev vajadzētu vieglāku, mierīgāku dzīvi. Te tu nomokies...

— Darbs vēl nekas... — māte čukst ar ilgi klusējuša cilvēka aiz-rautību. — Bet tas nemiers mani kauj nost. Sirdī grauž... un tad visi locekļi sāp.

— Ko tu, māt, velti bēdājies.

— Kā es nebēdāšos. Vai es varu mierīgi noskatīties, kad viss nīkst un iet uz postu... Nu gan jāiet. Vai tu, dēliņ, redzi: tēvs tālu?

Mārtiņš redz: tēvs jau iet pa nogāzi Podnieku kalnā. Savādā nodomā pavīpsnā un atkal nolaiž roku uz mātes pleca.

— Tepat... vēl nav no krūmiem iznācis. Pagaidīs tevi... Kā tu

domā noiet tādu gaisa gabalu līdz baznīcai? Pār pagalmu lāgā nevari pār-
vilkties.

— Jāiet — uz baznīcu jāiet... Pavelkos gabaliņu, pakrītu uz grāv-
malas, atpūtinu kājas, ceļos atkal. Grūti ir: ceļgalos dedzina, acis tumst...
Bet jāiet, uz baznīcu jāiet... No tās gaitas nedrīkst atrauties. Kas te
negrib ciest par saviem grēkiem, tam viņā saulē nāksies grūti maksāt.

Mārtiņa pierē ievelkas dziļas sāpju grumbas.

— Ko tad... Nu pasaki — ko tu esi grēkojusi, kad nu tā mokies?

— Dēliņ... Kurš mēs bez grēka. Ik dienas grēkojam daudz un tik'
sodību vien pelnām. Mūžam mēs viņa parādnieki — ja viņš nepiedod
mūsu parādus...

Mārtiņš pakrata galvu.

— Tu visu pēc rakstiem... Visu pakaļrunā. Bet es zinu: sirds jūt
citādi, apziņa tev cita. Nu paklausies pati: apziņa tev teic citu. Ko tu
vienmēr pēc grāmatas. Ļauj runāt savai sirdsbalsij. Jeb vai tev bail? Ne-
baidies. Kas no patiesības bīstas, paliek melis, lai taisnotos kā gribē-
dams... lai trīsreiz nedēļā ietu baznīcā. Es zinu, māt, ko tava sirds runā.
Es teikšu, ja tev pašai bail...

Māte izbailēs pieskaras Mārtiņa rokai.

— Nesaki. Neko nesaki!... Tu vienmēr runā tik briesmīgi. Tēvu
kaitini, mani beidz nost... — Atgīdusies pēkšņi ceļas kājās. Ievaidas,
sļūk atpakaļ un ceļas no jauna. — Tēvs... Vai tu viņu redzi? Gaida?

— Tēvs jau sen aiz kalna. Lai skrien. Tevis es nelaidīšu. Tev jāpaliek
mājās. Tici, māt, no taviem grēkiem vislielākais, kad tu, slims cilvēks,
tā mokies svētdienā. — Neievērodams mātes pretošanos, velk viņu uz
māju. — Nāc tikai. Atgulsties, atpūtinu slimās kājas. Atgulsties, saki
savam dievam: tu nesodi mani. Tu nedrīksti būt netaisns, tāpēc nevarēsi
sodīt. Ja tu mani novēlējis elles ugunīm, kāds sods tad gaidāms tiem,
kas še mūžu novalstījušies slinkām, veselām miesām, pārpilnības at-
raugās. Un, ja tev patīkami, kad cilvēki iet baznīcā, kāpēc dodī krampjus
ikros, kaulu sāpes ceļgalos, pusaklas acis — tu, kas visu vari... Mats
nenokrīt no galvas bez tavas ziņas.

Iz mātes plati ieplestām acīm raugās šausmas. Viņa atsvabina savu
trīsošo roku no dēla.

— Nerunā... nerunā... nerunā... Tu esi bezdievis. Grāmatas nogla-
bāji... Vai, dēls, vai!

— Es? — Mārtiņš izbrīnījies noraugās mātei pakaļ.

Māte durvīs atgriežas.

— Cits te nenāca. Tu... Vai, dēls, vai!

Mārtiņš vēl brīdi domā, tad sauc mātei pakaļ.

— Es, māt! Lai jūs dabūtu pagulēties. Lai Jānim nebūtu tik agri
jāceļas... He, he, he...

Ilgi viņš smejas sīkus smieklus.

Mārtiņš ecē beidzamo miežu sējumu.

Tepat blakus Podniekiem beidzamais miežu tīrums, līdzens, biezs, sadīdzis gariem, dzeltenzaļganiem asniem. Robežnieki nepaspēja. Augt augs. Zeme zem zariem iztrupējusi mīksta, pelniem sajaukta, diezgan labi uzarta. Bet nenogatavosies. Uznāks agrīnas salnas, nosaldēs. No tīreļa palaikam agri lien salnas. Un mieži necieš.

Bērais velk stādamies. Zaru ecēša spraukš pa saknēm, reizēm piegāztas pret celmu — acu nevar nolaist, jāuzmana, jācilā, jāpietur. Kā kaņepāju auklas, pa visu cirtumu stāpās tievas, sīkstas egļu saknes.

Viņpus mājām vērpjas gaisā biezi, balti dūmi.

Mārtiņš aptur Podnieku laukmalā, atsēstas uz celma. Izvelk tabakas kārbīņu un papīriņu un saritina papirosu. Bērais noliec galvu, kāri plūc aso zāli ap celmu.

Mārtiņš pīpo un vienaldzīgi raugās pāri kalnam. Kas viņam daļas gar braucēju, kurš izlaiž no Podniekiem un nozūd aiz kalna uz lielceļa pusi. Kas daļas gar sievieti baltā jakā, ar baltu priekšautu, kura Podnieku istabas galā vēcina aizbraucējam ar lakatiņu, tad lēnām nāk lejā pa ežu starp miežu lauku un rudziem. Tā varbūt Podnieku jaunā saimniece — iet apskatīt savus laukus. Nu... ir arī ko skatīties. Zaļš, kur vien pamet acis. Laikam sirds peld vienā priekā, kad tā no kalpa meitas tiek par dzimtu māju saimnieci. Bet — kas viņam tur daļas! Pagriez muguru uz to pusi, izvelk tabakas kārbīņu, saritina, aizkūpina otru papirosu, dzen zirgu projām uz leju.

Acu viņš nepaceļ no ecēšas. Tik uzmanīgs darbā. Uzbraucis apgriez zirgu un iet lejā. Tikai vēl otrreiz, laukmalā nokļuvis, zirgu griezdam, nenociešas, paskatās. Podnieku Zetiņa... Podnieku jaunā saimniece sēd uz grāvmalas, desmit soļu tālu. Klēpi saplūktas puķes, bet acis šurp...

Kas Mārtiņam daļas!

Bet apgriezis tomēr apstājas.

— Dievs palīdz miežu sējējam! — skan pazīstama balss. — Vēlu nokavējies — nosals.

Mārtiņš sākumā drusku apmulsis. Bet tūliņ atkal saņemtas. Kas viņam daļas...

— Talcinieku gaidījām. Kam nenāci agrāk?

— Sen taisījos, bet neiznāca. Tu zini: man divi slimnieki mājās. Tevi pazinu, domāju: cits tas nav. Bet kāpēc tu neatnāc? Mēs ar Vili vairāk reižu norunājām... Atnāc.

— Nav vaļas vazāties.

— Svētdien vaļas nav! Kaunies, Mārtiņ!... Tā kā atnāc. Tik tuvi kaimiņi esam — neizskatās. Domās, ka sanīdušies.

Garu skatu Mārtiņš noraugās Zetiņā. Pavasara vēju neappūsta, saules nenodedzināta, viņa baltāka kā bij agrāk. Agrāko notvīkumu nemana vaigu galos. Sejā rūpju un bezmiega nakšu zīmes. Apkārt acīm tikko pamanāmas grumbiņas. Mārtiņš zin: tās zīmes, ko raksta kaislība. Sirds smagi notrīc. Bet... kas viņam daļas! Kas viņam daļas... Viņš tikai noraugās kā pazīstamā mirušā cilvēkā...

Bet kas pamirdz šī mirušā cilvēka acīs? Iedegas kā balta dzirksts, nodziest un iedegas atkal... Kas tā dzirkst? Mirušo acis ir miklas un miglainas. Varbūt maldi... Nē, nē! Sirds atkal smagi notrīs. Viņš novēršas, skatās garām. Kas viņam daļas gar mirušiem... Miroņi riebjas...

Viņš sarauj grožus, triec zirgu lejā. Ecēša skrapš un lēkā pa saknēm...

Tās nav miroņa acis. Tā neskatās miroņi. Viņš domājās apracis savu Zetiņu dziļi zemē, nu redz to dzīvu, kā sendienām. Dzīvs tas brīnišķīgais spēks, kas vēsmoja viņas acu mirdzumā, vaigu atsarkumā, kas viņu sēja pie tās stiprāk kā dzelzs važām.

Lejā viņš aptur. Stāv, skatās mežīgajā krūmājā, klausās sevī. Mostas... Mostas, kas bij apgūlies, — ceļ galvu, ver acis, izstaipa notirpušos locekļus. Dzīva elpa dzirdas tur, kur viss likās miris un dziļi aprakts. Viļņojas, skan un trīc... zvan tūkstots sudraba pulkstentiņiem. Smarša un reibums, sāpes un gaviles plūst bez mēra, bez jaudas, bez apziņas. Viņš aizmiedz acis, apņem galvu rokām, žņaudz deniņus. Sausās, tvīkstošās lūpas bez jēgas dveš: Zetiņ...

Trīs dienas Mārtiņš ecē beidzamo miežu sējumu. Ecēša skrapš, aiz saknēm ķerdamās. Maz zaru viņai vairs atlicies. Mārtiņš cilā ecēšu retāk kā no sākuma. Lai lūst — beigas tā kā tā.

Gar Podnieku laukmalu tek maza meitenīte. Tek taisni uz viņu, galvu pacēlusi, acis nenogriezusi, rociņu pastiepusi, paklupdama. Tā tek bērni, kam kas svarīgs nesams. Mārtiņš palūkojas caur pieri, bet dzen zirgu projām. Meitene tek pakaļ. Mārtiņš atskatās un aptur.

— Kas tev, mazā?

Meitene neatbild, kamēr klātpieskrējusi stiepj rociņu.

— Onkul — tava grāmata...

Kā irbulēns dzeltenā galviņa aizslid gar laukmalu. Sarauktu pieri, sakniebtām lūpām Mārtiņš paskatās sauļā. Niecīgs papīra gabaliņš, zili linijēts, laikam no kādas burtnīcas noplēsts, bet deg Mārtiņam rokā, dzen asinis sejā. Stiprais jauneklis saļogās kā no spēja grūdiņa, atsēstas uz ecēšas, roku atstiepis kā meitene pirmiņ. Zetiņa... Šis viens vārds simtām atbalsīm skan ausīs. Viena doma pilda viņa smadzenes, viena apziņa pārņēmusi visu viņa būtni, viena jūta nīrbinās pašā sīkākajā nervu cīp-sliņā.

Melnie pirksti bez jēgas burza mazo papīriņu. Loka un loka, un nevar atlocīt. Un, kad atlocīts, acs sākumā nesaredz sīko, pelēko zīmuļa rakstu. Un, kad saredz, desmitreiz izlasa divas negaras rindas, bet nesaprot, it kā burtotu svešu valodu.

Roka ar papīru jau labi sen kā nokārusies lejup. Tad kā zibeņa dzirkstele uzšķiļas melnā tumsā. Lasītais uzreiz tiek skaidrs un saprotams:

— Kāpēc tu neatnāc? Es tevi ik dienas gaidu. Atnāc šovakar pie mūsu vītoliem.

Ne paraksta, ne vārda vairāk. Mārtiņš saburza papīriņu un aizsviež pa roku galam. Kāpēc viņš neatnāk... Kāpēc viņš lai nāk? Kas viņam daļas gar Zetiņu! Kas viņiem daļas vienam gar otru! Šķirti uz visiem laikiem, nepārkāpjama plaša starp viņiem... Pārdzīvotais, pārcestais atkal iesāpas kā no jauna attrūkusi veca rēta.

Sāpēs, dūsmās un nelabā nojaudā Mārtiņš triec zirgu uz priekšu. Ko tā jaunā Podniece grib no viņa? Kā viņa te nāk? Podnieku saimniece... apprecēta sieva... Bet, nokļuvis atpakaļ pirmītējā vietā, apstājas, lūkojas zemē. Papīriņa nav... ierušināts, aizpūsts...

Mārtiņš apsēstas uz ecēšas. Nokārtu galvu sēd un skatās zemē.

Tēvs ar Jāni ceļ riju. Patlaban liek sesto vainaku. Jānis, baļķim jāteniski uzsēdies, iecērt jaunu pakša robu vecā, nopuvušā vietā. Tēvs stāv uz stalažām, liek sūnas iebūvētā baļķa rievā. Vēlreiz paskatās uz to pusi, kur stāv Mārtiņa zirgs. Noklepojas.

— Kā no launaga laika stājies... — viņš īgni velk caur zobiem. — Līdz vakaram tur nebij ko ecēt, nu paliks vēl rītam. Pie siju vilkšanas mums palīga nebūs. Apgūlies, vai...

Jānis vienaldzīgi cērt. No brūnā koka skaidas nelec. Tikai sikas drumslas drūp.

— Zirgs neiet — nodzīts. Miltu nav ko dzirdīt. Jau vakar sāka stāties.

Tēvs sāk atkal strādāt. Pa brītiņu skatās: zirgs stāv.

— Stāv un stāv! — tēvs iebrēcas. — Ar to velna pīpēšanu viņam aiziet laiks... Paskrien, Jāni, pakliedz, lai sāk kustēties.

— Ko es skriešu, — Jānis spītīgi atteic un nokāpj no baļķa. — Gan jau viņš pats zinās.

— Redzams, kāda viņa zināšana. Es esmu par vecu, es vairs nespēju. Ja jūs negribat strādāt, tad izkūpēsīm. Izputēsīm, pirms būsim ierīkojušies. Par pirtniekiem, par iebūviešiem aiziesim pie cita.

— Iebūvieši mēs arī tagad esam, — Jānis atsaka, kāpj lejā pa slīpi pieslietu, robiem izcirstu baļķi.

— Saimnieki esam! — tēvs atkliedz. — Kas saimnieka godu neprot cienīt, tam pēc taisnības algādža kārtā.

Jānis dzēlīgi pasmejas.

— Saimnieka gods, saimnieka gods! Kur tad viņš ir? Tavos ielāpos, tavās tulznainās rokās, tavā postažas celmājā, kas riņķī apkārt? Met nu

nost, tēv, to lielo lepību. Algādzis tu esi un paliksi un... mēs ar', kamēr te kvēpstam... Nomet man svārpstu.

Vakarā, kad Mārtiņš, mājās pārnācis, rīkojas ap zirgu, tēvs staigā apkārt vien, taisās runāt, bet nevar iesākt.

— Nu... — viņš tomēr beigās ieprasās. — Noecēji?

— Vēl palika, — Mārtiņš nevērīgi atbild un aizgriežas.

Tēvs ieklepojas.

— Kur tā noecēs! — viņam uz reizes sprūk vaļā, kas pa visu pēcpusdienu sakrājies. — Sēd tik' un pīpo. Tabakā izkvēpina vairāk nekā nopelna. Laiku nodiedelē... Kauna nav: jauni cilvēki, bet strādāt nevīžo. Prāts tikai pie blēņām un nelietībām. Vecāku nebīstas, dievam netic. Nepievilieties, — stāv rakstīts, — dieva vārdus var zaimot un apsmiet, viņa svētās grāmatas kājām mīt, bet dievs pats neļaujas apsmieties. Dievs neļaujas apsmieties!

— Tēv! tēv! — māte aptītu galvu sauc no istabas priekšas. — Rimsties jell!

— Klusi tu! Nevāvuļo! — tēvs atkliedz.

Bet Mārtiņš neklausās. Nevīžīgi, izlaidīgi aiziet, uzkāpj kūtsaugšā, savā guļu vietā.

Vakariņas paēdis, arī Jānis uzkāpj kūtsaugšā. Galva dūc no tā, ko tēvs pie galda sarunāja. Uz sliekšņa nosēdies, aun pastalas nost. Mārtiņš, kā pirmiņ kritis, ar visām drēbēm guļ uz muguras, rokas zem galvas savijis. Nekustoši raugās uz vienu vietu caurumainajā skaidu jumtā.

— Kāpēc neej vakariņās? — Jānis prasa. Igni aizsviež pa roku galam salāpīto pastalu un dubļaino, saskretušo autu.

— Kas bij? — Mārtiņš prasa.

— Prasa... Putraimu putra.

— Ar pienu?

— Tāuku. Ar aitu taukiem. Piena maz: otrā govs atkal aiztrūkusi. Mārtiņš pagriežas vairāk uz sāniem, tāli nospļaujas.

— Negribas. Atriebusies man tā putraimu putra ar aitu taukiem.

— Man ar'. Putra rītā, putra vakarā. Visu pusvasaru gaļu neesam dabūjuši paostīt. Kā katordznieki...

Jānis nolaiž kājas uz kāpņu pirmās kāpes, atbalsta elkoņus uz ceļgaliem, galvu atspiež rokās. Vēderā raustās aitu tauku atraugas, — riebums māt. Rokās sūrst nesen pārplīsušās tulzņas, mugurā dur...

Pār cirtuma elksnājiem švitrās nostiepušies balti dūmi. Gaiss pilns grūtas gruzduma smakas. Tumst arvienu vairāk. Taisni pretim, viņējā mežmalā, liesmo maza uguntiņa. Kur tālumā dobji skan cirvis, saknēs atsizdamies...

— Te gulēsi? — Mārtiņa balss pēkšņi izceļ Jāni no drūmām domām.

— Jā. Istabā karsts... un blusas.

— Tēvs atļauj?

— Neļauj. Kamēr ēdām, visu laiku ņēmās. Pavedišot tu mani, samaitāšot, velnam pārdošot...

— Un pārdošu ar', — Mārtiņš drūmi jokoja. — Manies tikai pie laika uz istabu. Klausī, dēls, tēvam, bēdz no velna.

Jānis īsi pasmejas.

Mārtiņš atgriežas uz otriem sāniem. Varbūt aizmieg . . .

Brīdi pasēdējis, arī Jānis pieceļas un gurdeni velkas uz savu guļas vietu, klēpi sausu meža zāļu otrā nospārē. Kūts smaka pilda visu telpu. Apakšā dzird govis čaukstinām. Pa āru gar vaļējo lūku laidelējas sikspārņi . . . Delnās sūrst pārplisušas tulzinas.

Jānis guļ vaļējām acīm. Aizmigt nevar. Vēl nav apņemies tēva rāšanās sabangotais nemiers. Bet vainas apziņas kā agrāk — nava. Gurdinošu rezignāciju viņš vairs nesajūt. Ar nemieru iet sāktu ceļu — domās, nojaukās, acumirkļa enerģijas uzliesmojumos. Slepni vēro sevi, klausās sevi, gaida, kad sakrāsies spēks, kas sagraus drupās vecās pasaules izšķiebtos pamatus, kad no sajauktā haosa izcelsies jauna, zaļa pasaule, kad zibeņa dzirkstele šķīls nakts tumsu. Vēro Mārtiņu: kad viņš spers drošu soli no tagadējās nepanesamās neskaidrības uz dienas gaismu un spēcīgu darbību. Gaida un deg dūsmās par to vilcināšanos, par to gurdeno lēnumu, kas manāms visas dzīves vienmuļīgajā ritmā . . .

— Aizmidzis? — Mārtiņa balss pārtrauc Jāņa domu plūdumu.

— Nenāk miegs . . .

Brīdi klusums. Var dzirdēt, ka Mārtiņš atgriežas uz šiem sāniem.

— Podnieku Zetiņa mani šovakar gaida pie vītoliem . . .

— Tā. Kas šai? — Jānis, savu domu domādams, vienaldzīgi novelk.

Mārtiņš nopūšas. Dusmas, ļauna nojauda, rūgstošs nemiers dzirdas īsā, aprautā elsā.

— Kā tas ir: kad es gribēju — nenāca, nu pati skrien pakaļ.

Jānis pēkšņi paceļas, atspiežas uz rokas. Arī viņam savāda jausma, kā rīta pūsma pārskrien pāri. Galva acumirkli kļūst skaidra.

— Zetiņa tev?

— Nāk pati, vēstules sūta. Svētdien lai ejot ciemos . . . Uz Podnieku vītoliem lai aizejot.

— Nu aizej! Kāpēc tu neej? — Jānim liekas, ka no tam atkarājas arī viņa nākamība. Pirkstiem netaustāmi pavedieni nu velk viņu pie brāļa. Šķietas, abiem viņiem kopā celties, kopā grimt. Divi airētāji laivā: katrs savā pusē, katrs pie sava aera . . .

— Būtu jāaiziet . . . — Mārtiņš čukst. Šajos divos vārdos izskan ilgas pēc atrisinājuma un skaidrības. Visu laiku mānījis sevi, izlicies vienaldzīgs. Bet tomēr nonācis jausmu pilnā neziņā un karstā tvīksmē.

Nu prāts cenšas atšķetināt, apgaismot, ko jūtas visu laiku vērpūšas un mezglojušas. Bet pats pinas viņu audumā kā kukainis zirnekļa tīklā, rauj smalkās saites, bet ietinas vēl dziļāk. Saldas sāpes ar vilni apņem jutekļus.

Jānis lūkojas, kur viņējā nospārē neskaidri saredzams brāļa augums. Viņš izjūt visu, kas norisinās tā dvēselē. Acis pamazām iedegas.

— Kāpēc tu neaizej! — viņš dūsmās iesaucas. — Viņa gaida tevi, tu

guli te un ilgojies pēc viņas... Zinu tak: aizmirsis tu viņu neesi. Guli un ilgojies. Kāpēc tu neaizej?

— Visu laiku pūlos izprast, kāpēc. Guļu kā saistītām rokām un kājām. Mēginu celties un krītu zemē. Ceļos un krītu...

— Bet mani sauc par glēvuli... — Jānis novelk.

— Pats esmu ļaunāks kā glēvulis. — Mārtiņš apklust un pēc runā stādamies, savām domām un sajūtām vārdus meklēdams. — Vārguļi, vārguļi esam visi... Jauno ceļu gājēji! Ko meklējam, kur mūsu ceļš?... Neko nezinām... maldāmies pa miglu un tumsu. Celtos spārnos — uz zvaigznēm lidot līdz tai dzīvībai, kas tagad plūst pa pasauli. Bet mūsu ilgām nav spēka. Kā slogs mūs spiež pie zemes tas svētais mantojums, kas dēstīts vergu pēcnācēju asinīs... Tas, ko mums no mazām dienām kala ausīs un sirdī. Salauzti esam no bērnu dienām. Kropļi, kam jāvelkas rāpus, kad izvelk krukus no abām padusēm. Vanagi... Jauni avoti... Neņem par ļaunu, Gailēn, bet nelga tu esi. Esi un paliksi! Jauni avoti... ha, ha, ha!

Jānis uzcēlies sēdus. Brāļa smieklī viņam plēš sirdi kā asiem nagiem. Acis kvēlo, vaigi tvīkst.

— Ko tu smeijies? Nav ko smieties!... Ko tu gaudies un niksti... Novel to nastu, kas tevi spiež, atliec taisni locekļus, pacel galvu! Asinis... Ar to aizbildinās glēvums, nespēks un negriba. Negriba — tas īstais iemesls.

— Gribas nav — tas taisnība. — Liekas, Mārtiņš domā par brāļa nejaušo straujumu.

— Vajag viņu radīt... radīt vajag. No nekā, kā dievs radija pasauli... Bet nē, tev viņa nav jārada. Tev viņa jau ir, tikai tu viņu neredzi, netici viņai. Vecos cilvēkus rada un vada viņu tēvu ticība un griba, jaunie lai nokrata lietuvēnus, lai iet bez iemauktiem. Kropļi tie, kas no mazotnes radināti ar krukšiem staigāt. Citu kropļu nav. Svied krukus zemē, sper brīvu soli! Krīti un celies! Klausies sevi, ej, kur tavas dziņas tevi velk...

Viņš atšļūk atpakaļ uz muguras, sakož zobus.

Bet Mārtiņš, sēdus uzcēlies, ilgi lūkojas pa lūku laukā. Nesmaida vairs. Un, kad atkal sāk runāt, dziļa, svinīga nopietnība dzirdas viņa balsī.

— Brāl... Nezinu, vai tu to pats esi izdomājis vai kur lasījis. Bet tas ir tas pats, ko es domāju. Visu laiku tumsā staigājis, tagad raugos kā gaišākā klajumā. Jūtu, manām ilgām aug spārni un spēks... Tas ir pareizi... tā vienīgā patiesība: mūs nospiež pagātnes lietuvēns, tēvu tēvu māņticība, nekustināmās tradīcijas, prauli... Zirnekļa tīkls mums pinas rokās un kājās. Vēl augstāk nekā patiesība ir atziņa, ka tikai tai gribai dzīvības spēks, kas aug no mums un ar mums pašiem. Tikai izdibināt, izpazīt savu slepenāko vēlēšanos, savu karstāko dziņu un iet un iet, neatskatīties... Neskatīties ne pa labi, ne pa kreisi, nevienam neko neprasīt, ne dievu, ne velnu nebīties... Celties augsti gaisā. Es... man liekas, es tagad zinu savu ceļu... Piedod, Gailēn, — tev tomēr varbūt taisnība.

Jānis dzird sava paša sirds pukstienus. Pēc acumirkļa sajūsmas viņu atkal pārmāc vecais, nemiera pilnais gurdenums. Viņš aizver acis.

Mazliet kā kauns pašam no sevis. Mārtiņš tā sajūsminājās par pāra teicieniem, kas nebij ne lāgā pārdomāti, ne nosvērti. Pats viņš tikai pa pusei tic, tikai pa pusei atminas, ko sacīja. Runāja, sava paša glēvumu maskodams, atpakaļ virzīdamies, brāli priekšā izbīdīdams. Lai brālis sper pirmo soli... viņš tūliņ aiz tā. Kā bailes māc... Zetiņa... Podnieku jaunā saimniece pie vītoliem gaida Mārtiņu... Viņa paša sirds vēl nav tvikusi kaislību ugunī, bet neskaidra nojauca tomēr paplīvo un nodziest. Nodziest, tikai vieglas trīsas manāmas vēl ilgi...

Mārtiņš ierunājas atkal — vairāk kā zem sevis.

— No kā es lai baidos? Man nav neviena tiesneša. Es pats esmu savs kungs... Vai es diezgan ilgi neesmu maldījies, sakodis zobus un cietis? Bet nu ilgāk ne... Manis dēļ, lai ir grēks un elle — es spļauju viņiem acīs! Važas ir pušu, es varu izstiept rokas...

Tad viņš spēji aprauj.

— Vai tu dzirdi? — prasa klusu, gandrīz bailīgi.

Jānis dzird, bet guļ sakostiem zobiem.

Svētdien pēc pusdienas abi iet uz Podniekiem.

Jānis, jauno apģērbu uzvilcis, sajūtas neveikls. Kakla lakatiņš nestāv, svārkiem piedurknes liekas par īsām, bikses par īsām — nonēsāto zābaku stulmus var redzēt . . .

Mārtiņš iet, galvu mazliet piešķiebis, smagiem soļiem, smagām domām galvā, bet sejā tikko manāms nemierīgs smaids . . .

— Šodien vītoli kaili, — Mārtiņš saka, piemiegtām acīm kalnā skatīdamies. — Vakar tur bij izkārtā veļa.

— Zetiņa kāra. — Jānis teic. — Neredzēti balta veļa viņai. Krekli, palagi — tīrais sniegs. Mugura kut skatoties. Skaista gulēšana uz tādiem . . . Apriebies man tas ogļu maiss, kas mugurā.

— Riebjas, — Mārtiņš piekrīt, brīdi paliek klusu. Viss viņam tur lejā riebjas. — Zetiņa kāra veļu? . . . Viņai no laika gala balta. Kamēr vēl Gailēnos dzīvoja, noskatījos: vai tur lakatiņš, priekšautiņš, vai kājas auts — viss tīrs, liec vai pie mutes. — Aizgrābtība dzirdas viņa balsī. Klusu viņš iesmejas.

— Vakar viņai arī bij balts priekšauts, — Jānis stāsta.

— Balts ar sarkaniem rakstiem?

— No lejas nevarēja saredzēt. Un balts lakatiņš ap galvu.

— Un sarkana jaka?

— Balta.

— Nu viņa tikai baltu vien . . .

Mārtiņš apklust un soļo ātri.

Pie Podniekiem kalniņā stāv vecais saimnieks. Garš, kaulains, liku kāju, baltu, retu vaigu bārdu, stāv, uz rungas atspiedies. Sarkanās acis mirkšķinādamas skatās nācējos.

— Skatos, skatos . . . — viņš, kā vienmēr, runā skarbā, skaņā balsī.

— Pazīt nevar. Tāds kā Robežnieku Mārtiņš.

— Tas pats ir. — Mārtiņš atsaucas.

— Kas tas otrs?

— Mans jaunākais brālis.

— Pirmo reizi redzu. — Viņš piebāž degunu Jānim gluži klāt. Mutē rēgojas trīs brūnas zobu drumstalas. Piesit rungu pie zemes, klieudz. — Beidzamo cilvēku pagastā pazīstu, tikai šito neesmu manījis. — Kā tevi sauc?

Jānis atraujas, iet projām.

Vecis noskatās viņam pakaļ, nospļaujas.

— Kundziņš . . . lepns. Bizo vien, gan tev paliks asti zem bluķa. Gan aplauzīs degunu. Vai viens vien tāds redzēts . . . Kurp jūs iedami?

— Taisni šurp. — Mārtiņš arī pavirzās tālāk: vecis, ar svabado roku vēcinādams, gandrīz aizķer viņam seju.

— Uz mums? Kas jums te vajadzīgs?

— Nekā nevajaga. Ciemoties nācām.

— Svētdienā nav nekāda ciemošanās . . . Vilis guļ — izgājušo nakti tikai ap pusnakti pārvilkās mājās. Dzer kā negudrs. Kā tajā pagasta amatā ticis, par mājas būšanu neliekas zinis. Es, kropls cilvēks, mūžu gāju klupdams, taupīju, krāju kapeiku pie kapeikas. Nu dēls putina visu laukā. Ilgi tā nedzīvos, izputēs. Mājās jauna sieva, būtu jāpierauga, ka nepalaižas, jāpievalda . . . Viņš neliekas zinis . . .

Mārtiņš turas, turas, bet tomēr viņam pasprūk smiekli.

— Nav ko smieties! — vecis kliedz. — Vai nezināms, kādi tagad meitieši. Lūko tikai, vai nevar kam uzkārties kaklā. Bezkaunas! Šitā pati mūsējā . . . Ik vakaru tup lejā pie vītoliem. Ko tur tup — vai tas lāga amats. Neskaties tādai cieši pakaļ, tad redzēsi, kas iznāks. Tad būs gan dzīve! Jauna sieva mājā, bet der neprecētus puisus. Kur prāts, kur padoms! . . . Labi vēl, ka laikā aizgāja.

Mārtiņš smejas kaitinādams.

— Nesmejies! Nav ko smieties! Es niekus nerunāju. Kas ir, to saku. Slēpt neslēpju. Man viss jāredz, man dievam jādod atbildēšana. Kas redzēs, ja es ne . . . Nolādēti putni! Tiš, pagāni!

Rungu vēcinādams, klibodams, līko kāju puslokā vilkdams, viņš steidzas, kur trīs vārnas lēkā pa sazēlušiem arumiem.

Jānis ar Zetiņu nāk Mārtiņam pretī. Viņai tas pats baltais izrakstītais priekšautiņš un baltā jaka. No viņas vēsmo svaigas veļas un kreimeņu smarša. Apģērbā nav it nekā lieka, bet sejā, augumā un kustībās manāma kā svētku sajūsma un svinīgums. Mārtiņš uzmet acis, smaids viņam nodziest, seja satumst. Tikko piedur savējo Zetiņas rokai, atrauj. Acis it kā iegrimst dobuļos, noslēpjas aiz skropstēm. Par daudz skaista, par daudz tāla, viņam nesasniedzama . . .

— Man tāds prieks, ka jūs nācāt. — Zetiņa smaida, vaļsirdīgi un laimīgi skatās acīs. Arī gaišā, skanīgā balss izteic neliekuļotu prieku. — Līdz pusdienai gaidīju, bet tad sāku domāt, ka nebūsiet vairs. — Sejā parādās kā mākonītis no pirmītējām grūtām stundām — parādās un nodziest. Saulīte smaida atkal. — Pusdiena atdzisusi, ar ko nu jūs mielošu.

— Vai nu mēs ēšanas dēļ. Mājās paēdām . . . Gribējām tikai palūgt jūsu saimniekam svārpstu. Savējo nolauzām . . . bet vajadzīgs ir . . .

Mārtiņš smaida pats par šiem caurredzamiem meliem, apstājas. Kāja negrib celties sliexsnim pāri.

— Nākiet tik' istabā, — Zetiņa aicina. — Vili pacēlu, būs sagērbies.

Ar manāmu lepnumu ievada viesus plašajās, baltajās telpās ar gumijas kokiem pie logiem. Kustas žirgti un viegli, pļāpā un pļāpādama smejas. Ne zīmes nav atlicies no skumjām un nemiera. Jānis arī piespiesti

smaida, kautri lūkojas uz istabas glīto iekārtu, kas viņam izliekas neredzēti grezna. Mārtiņš, acis nodūris grīdā, drūmi klusē.

Pirmajā istabā, balti uzklātā gultā, ar muguru ieslīpi pret sienu pa pusei sēd, pa pusei guļ Zetiņas slimā māte. Trešajā gaida jaunais saimnieks, brangs, sārts cilvēks ar mīkstu, dzeltenu bārdu un zilām sievietes acīm. Tās un sārtās lūpas vienmēr glēvi, kā piekusušas smaida. Podnieks izskatās sagulējies, mazliet savārdzis, melnām švītrām uz kakla, neapgrieztiem nagiem. Laipni, gandrīz sirsnīgi viņš apsveicina un apsēdina ciemiņus.

— Ciemojieties nu, — Zetiņa saka. — Man saimnieces darišanas.

Rokas uz ceļgaliem salicis, uz priekšu paliecies, Podnieks skatās ciemiņos un smaida — bet ne par viņu sejām, kur saule un lidumu uguns iededzinājusi brūnus kvēpus. Smaida no savas nevilgotās laipnības un uzticības.

Mārtiņš tāpat pretī. Bet viņa vaibsti ir dzēlīgi. Galvā jaucas nemitīga, neskaidra doma.

Ko viņi abi smaida — Zetiņa un viņas vīrs? Ko tas Podnieks smaida? Vai viņš nejauš ienaidnieku, kas glūn no visiem kaktiem viņa baltajās istabās, kura zobos drīz sadrups viņa dzīve kā sakaltusi miza? . . . Nē, viņš jūt, cilvēks nevar nejust. Jūt un tomēr smaida. Jo nesmaida viņš, bet paraža, pienākums, iedzimusi pieklājība — elks, kura ķetnās viņš nevarīgs, bez savas gribas, bez lepnuma, bez naida . . . Nelga! Mārtiņam pirkstos dzīslas raustās. Sagrābt šo sārto kaklu, žņaupt, lai miega pilnās acis paveras atmodā dusmu un naida pilnas . . .

Viņš spēji norauj domu pavedienu, novērš acis no Podnieka sejas, iekšēji notrīs. Bail pašam no sevis. Bet ārienē nav manāms it nekas. Viņš runā veikli, kaut arī atturīgi, kā no vēsa attāluma. Izrunājas par svārpstu, par beidzamo sēju, jaunākiem notikumiem muižā un pagastā. Tad valodas aptrūkst. Iesākas no jauna, pamazām novirzās uz Jāni.

— Tad par skolotāju gribi . . . — Podnieks vēršas pret Jāni. — Nav viegls amats. Tad labāk par pagasta skrīveri: cits ienākums, un cieņa pagastā cita.

— Viņš uz ienākumiem tik daudz nerēķina, — Mārtiņš saka. — Viņam cita dziņa, citi nolūki.

— Kroņa vieta? . . . Arī nav slikti. Mans viens tālāks radnieks kroņa skolā, pie tūkstoša rubļu pelna. Mundiers un tā . . . Bet pie tā tomēr netiks, kā skrīveris lielā pagastā.

Jānim ar reizi šis cilvēks tiek tik pazīstams un caurredzams, ka sirdij kļūst pretīgi. Pazib atmiņas no tā, ko Mārtiņš šad un tad par to pašu runājis. Aust saprašana par to, kāpēc Zetiņai ikvakara jāsēd zem vitoliem un jāgaida . . .

— Mūsu skrīverim divas dzimtas mājas . . . — kā no tāluma dzird Podnieku runājam.

Vecajam Podniekam nav ko žēloties par dēlu. No ceturtā baušļa pārkāpumiem jaunais Podnieks svabads. Savā darbā un ideālos viņš tēvam tuvu rada, varbūt vēl pārāks, lai arī censībā un izturībā paliek aiz tā.

Te ir cilvēks, ko ar četrdesmit gadiem varēs celt par baznīcas pērminderi. Te ir dzimta, kas reiz dievbijības un veco tikumu cienīšanā varēs ieņemt agrāko Robežnieku vietu . . .

Ienāk Zetiņa, pie plīts sasarkusi, aicina palaunadzī.

Stīgām apaugušā verandā balti klāts galds. Baltos, zelta puķītēm raibotos traukos smaršo kafija. Vidū sudraba klūdzipām pīts maizes kurvītis ar svaigu pašceptu baltmaizi. Divās glāzēs lauku puķes.

Zetiņa sēd vīram blakus, apkalpo to un viesus, runā un jokojas. Podnieks liekas laimīgs un lepns — priekšzīmīgs laulāts pāris: bārušies īsti nav, pie mācītāja tiesāties nav bijuši, iknakts guļ vienā gultā. Bet viņu smaidi, laipnība un laime arvienu paliek zināmās robežās, ko nospraudis ieradums un ļaužu spriedums. Nav straujuma, kas uzšļāc kā spēcīgs pavasara ūdens. Nav dzirksteles, kas balti pazibsnī un dziest, bet savu karstumu atstāj ilgiem laikiem. Pārticība, vēsa vienmūlība, ievēcojies rāmums katrā mirklī, katrā kustībā.

Rūkdams, rungu klaudzinādams, pa istabām staigā vecais . . .

Nejaušs tinkšķiens. Mārtiņam priekšā uz galda guļ jaunsudraba karotiņa, divos gabalos pārlauzta. Divi brūni plankumi sūcas baltajā galdautā. Zetiņa izbrīnījusies paceļ galvu, paskatās, samulst. Vilcinādamās pieceļas.

— Pārlūza . . . — viņa piespiesti iebilst. — Nekas . . . aizlūzusi bij . . . atnesīšu citu.

Mārtiņš neklausās. Nerunā vairs. Sarauktu pieri lūkojas brūnajos plankumos, kas lēnām plešas platāki.

Kas tas par cilvēku — šī Zetiņa! Ko viņa domā? Kādos tiklos viņu vilina? . . . Ar vīru tik laba, rātņa, padevīga. Bet viņu sauc, viņam skrien pakaļ. Varbūt rotaļājas tikai . . . bezdarbā un garlaikā meklē kavēkli. Varbūt no laika gala tikai spēlējas ar viņu. Zobi sakožas, sirids raustās un sūrst. Dusmas ar karstu šalti pārplūst visam augumam. Viņš izdzer tasi un atgrūž.

Zetiņa ienāk ar jaunu karotiņu. Redz, ka Mārtiņam vairs nevajaga, noliek blakus savējai. Nosēstas, rātņi saliek rokas klēpī.

Spēlē kā teātrī, — Mārtiņš nodomā.

Kafiju izdzēris, Podnieks pieceļas, iziet istabā, kravājas pie skapja. Kravājas ilgi, beidzot sapīcis parādās atkal verandas durvīs.

— Man tur skapī bij . . . Neesi izņēmusi? — viņš rūc.

— Pudeli?

— Man tur skapī bij. Nu nav vairs.

— Kam es viņu ņemšu. Kad tikai nav tēvs . . . vakarrīt tā kā manīju pie skapja . . . Kā tad: viņš! Vakar man kļiedza zābakus novilkt, visu pēcpusdienu gulēja.

Podniekam sārtā seja kļūst vēl sārtāka.

— Jāprasa, lai atdod. — Viņš iziet.

— Šim vairs ko atdot! — Zetiņa nosaka, Mārtiņam acīs skatīdamās. — Beidzamo pilīti būs izlācis. Traks uz šņabja, bet pirkt nedrīkst — sīkst

uz beidzamo. Manās pie skapja un ceļ Vilim laukā. Piedzēries iet ārdīdā-
mies, ka apklausīties nevar.

Priekšā ķērc vecais Podnieks.

— Tu šmurgulil! Es ienācu tavās mājās vai tu manās? Kauna nav!

— Ko tā blauj . . . — dzird jauno pusbalsī mierinām.

Zetiņa spiež priekšauta stūri mutei priekšā. Kāpēc viņa slēpjas, — Mār-
tiņš idzīgi domā, — kāpēc viņa nesmejas vaļsirdīgi, skaļi? Kāpēc viņai tāda
godbijība pret šīs mājas kārtību, pret šīs svešās ģimenes paražām un kūturo
mieru?

Virieši apklust. No priekšējās istabas atskan mātes raudulīgā, gražīgā
balss:

— Zeta! Kur tu esi? Padod krūzīti!

— Turpat galvgalī ir! — Zetiņa atsaucas. Balss nu skan skarbi
un īgni.

Brītiņu klusums. Tad slimā ķērc atkal.

— Zeta, padod ūdeni! . . . Pati mīlojas, man ūdens lāsīti nenoliecas.

Zetiņa ātri uzceļas. Apnikums, īgnums redzams viņas sejā un kustībās.

— Izturēt nevar . . . — Acis samiegunsi, gurdi atliec galvu. — Zeta nāc,
Zeta ej — to tik' vien dzird cauru dienu . . .

Mārtiņš ar Jāni paliek divi vien.

Mārtiņš kā mozdāms pārvelk roku pār seju. Tukšs, tumšs un salts
te bez Zetiņas. Kā ēna pārskrējis rūgtums un dusmas. Senā uguns deg
krūtīs. Platām acīm viņš raugās uz vienu vietu, redz Zetiņu kā pēdējā
mirklī: drudžaina nemiera pilnu, nospiestu, nelaimīgu. Kā viņš! Kā
viņš . . . Kāda laime viņu abu kopējā nelaimē! Nemierā un nelaimē sa-
duras viņu abu likteņi, nemierā satiekas viņu tieksmes, saplūst par vienu
šalcošu, ceļu meklējošu pavasara straumi . . .

Pavasara strautā ievas birdina baltas ziedu skaras.

Saule zeltotiem stīgu pirkstiem ņirbinās viņšos.

Šajā krastā trallina viena lakstīgala, viņējā — divas . . .

Zelta stīgas tin spēkus un gribu, ievziedu reibonis mulsina prātus un
jūtas . . .

Mārtiņš pārvelk roku pār seju. Mostas un nevar uzmosties.

Durvis parādās vecais Podnieks.

— Mani, vecu tēvu, lamā! — viņš kliedz, rungu klaudzinādams. — Es
ienācu viņa mājās vai viņš manās? Paši ballējas, rij, man nav tabakas, ko
pīpē bāzt. Mani badā mērdina. No rītiem man slikta dūša — piliena
nenoliecas, ko mēli apslapināt.

Pieklībo tuvāk, mirkšķina acis pret galdū.

— Visu aprijuši! . . . Cik tālu tiks ar šitām kapijām un baltmaizēm!
Vai tas zemnieku ēdiens . . . Man sausu garozu nenoliecas. No manis vien
dzīvo. Sen būtu izkūpējuši, ja es neraudzītu. Ratiem tapiņu nevižo pa-
taisīt, zirgam pinekli novīt. Man, vecam tēvam, par visu jāzin. Un kas
man par to! Vai es tieku apkopts, kā saimniektēvam pienākas! Zirnāji
man staipās pa gultu. Drīz mani utis ēdīs . . .

Mārtiņš laipni, gandrīz ar mīlestību skatās vecī. Cik labi, — viņš domā, — cik labi, ka tas te. Viņš neļauj Zetiņai noslikt pieticībā un mierā. Uzsmaida vecim, paloka galvu un iziet ārā.

Jānis paliek sēžam.

— Aizskrien! — vecais mēdās Mārtiņam pakal. — Driģeņu saēdies. Sastāstīts... Lai slēpj no manis, es tomēr visu zinu: visai pasaulei par mani melo, grēka nebīstas. Esmu klusas dabas cilvēks, naidu negribu, bet neieredz manis. Vai es tieku apkopts, kā saimnieka tēvam pienākas... Vecs, slims cilvēks, par suni mani tura. Vakar saku: Zeta, nāc novelc man zābakus — man tās kājas kā velna tītavas, pats nevaru. Un ko viņa! — Guli ar visiem zābakiem, ja pats nevižo. Kas nav par baronu — vecs skroders! To viņa man, saimnieka tēvam!... Kas tad tu pati biji! Kailu, pliku atveda, iesēdināja kā mātes klēpī. Domāju: lai ņem dēls kalpa meitu, būs strādnieks. Būs kas mani vecumā aptek, apkopj mīkstām rokām. Te nu bij — zābakus nevižo novilkt.

— Zābakus var uz ķebļa novilkt. Vedekla nav vergs... — Jānis iebilst, klausīdamies, kur Mārtiņš paliek.

— Rokas, kājas viņai vajadzētu man apbučot! — vecais kliez. — Kā sakrāta, sapelnīta visa šī manta? Mana — līdz beidzamai skrandai mana. Atnākusi atrada pilnu bļodu galdā. Naga melnumu viņa nav mūsu mantai pielikusi. Putināt, to tik zin. Ziepes vezumiem ved, veļas baļļa ik pāra nedēļu ķēķī, cakas un špices visus zediņus lauž nost. Balinās un balinās, kā pastara dienu gaidīdami.

— Tīrība jauka lieta. Netīrs cilvēks riebjas.

— Jauka lieta, jauka lieta! Vai ziepes par velti no zemes paceļamas. Kas nu mēs tik' par lieliem kungiem! Zemnieka tīrība: muti mazgā divreiz nedēļā, kreklu pa divām nedēļām reizi. Virca kūti tava stērķele, pavarda kvēpi tavs baltums. Bet vai nu nezināms, priekš kā tās špices un cakas. Godīgam meitiešam nevajag, bet šādām tādām slampām. To es esmu sacījis un saku: iesāks šitā arī. Apkārt vien blandās, līdz pusnaktij tup zem vītoliem. Godīgai sievai pienākas sēdēt istabā un gaidīt, līdz vīrs pārnāk no kroga.

Beidzamo teikumu runādams, izvilcis no kabatas vecmodīgu porcelāna pīpi. Piedur Jānim ar rungu.

— Vai tev nav tabaka?

Jānis piecēlies kājās. Viņam riebjas, bet svešā vietā viņš slēpj to, tikai griežas uz istabu.

— Nepīpēju... — Viņš īsi atsaka.

— Melo! — vecis kliez viņam pakal. — Tagad ļuļķē visi ganu puikas. Pīpi nevar zobos saturēt, bet ļuļķē.

Mārtiņu priekšistabā apturējusi Zetiņas māte. Sīkā, sakumpusī vecīte, sačervēlējušos seju, runā ķerkstošā, gražojošā balstiņā.

— Grūt, dēls, grū-ūt... — viņa ņerkst. — Cauru dienu guli kā sapuvis koks. Neviena cilvēka, kas pienāk, parunājas... vārdu nedzird. Nav kas ūdens krūzīti pasniedz. Tāds prieks bij, kad Podnieks sāka nākt uz

Zetu. Ej, meit, — teicu, — ej pie viņa. Saimnieka cilvēks, lielas dzimtas mājas — kas tev tur nekaitēs. Domāju, man arī būs labāk: Zetai vairāk laika pietecēt, apkopt. Kas to deva! Neieredz vairs manis. Visu dienu nepienāk. Kalponi es negribu, kalpone celdama kniebj . . .

Mārtiņš smaidīdams paloka galvu. Tik labi klausīties! Viņam gandrīz mīļa šī sarukusī vecene, no kuras negribot jānovēršas.

— Ķīkst kā tecila! — vecais Podnieks uzbļauj, garām klibodams. — Kā šai trūkst. Vēca tāss, bet apgādāta tiek kā paša saimnieka māte. Kas šai bij! I maiss zem sāniem sapuvis — i tas mūsu dots. Mirt negrib, ēd kā lielais strādnieks. — Piegrūž Mārtiņam ar rungu. — Vai tev nav tabaka?

— Nav, veco tēv! — Mārtiņš smejas. Uzsit vecim uz pleca, ver ārā durvis vaļā. Atskatīdamies pamāj Jānim. — Iesim mājā.

— Skrejiēt! Vairāk nevelcieties! — vecais kliez aizgājējiem pakal, aizsit durvis ar tādu sparū, ka visa māja saligojas.

Izskrien Zetiņa, atkal laimīga, smaidoša. Bet, abus jau ceļā ieraudzījusi, apjūk, kļūst nopietna.

— Uz mājām jau? Es tikko uzliku vakariņas.

— Lai paliek vakariņas, — Mārtiņš saka. — Nāksi pavadīt?

Un iet steigšus, neatkatīdamies, rokas gar sāniem nolaidis, galvu mazliet piešķiebis. Kājas sāk degt uz Podnieku zemes, katrs jūteklītis, katra nervu cīpsliņa traucas projām no šejienes. Bet Zetiņa nāk līdzī . . . Zetiņa lai nāk līdzī — šī vienīgā vēlēšanās pilda viņa būtni. Abi viņi iet projām no šejienes, abi kopā, nešķirami, neatraujami viens no otra . . . Griba . . . tieksmes . . . pazib atmiņas no nesenās sarunas ar Jāni. Kā izsmiekls noskan viņa iekšienē. Kas ir griba? Kas ir tieksmes? — viņš nezīn, nedomā. Mostas kā no sapņa un nevar atmosties . . .

Jānis pasteidzies labu gabalu priekšā.

Zetiņa iet klusu, nolaistām acīm, dziļu grumbu pierē.

— Varējāt vēl palikt, — viņa saka. Viņas balsī dzirdas vilšanās un pārmetums. — Līdz vakaram vēl tālu, novakares tik garas un garlaidīgas . . . Svārpstu aizmirsāt.

— Uz atnākšanu aizmirsās, — Mārtiņš atsaka.

Slepus vēro Zetiņu. Kas viņa īsti par cilvēku? Vai viņa tiešām tic tai pasakai par svārpstu? Nē, netic, nevar ticēt. Pārāk caurredzami šie meli. Pārāk skaidri jaušams, uz ko viss neatturami tiecas. Bet viņa izliekas nesaprotam. Viņa ir kā mīkla, ko vienreiz var uzminēt tā un otrreiz atkal tā.

Bet šajā acumirkļī Zetiņa vēlas, lai viņu uzminētu. Spiežas Mārtiņam tuvāk, skatiem piesūcas viņa sejai. Un ikkatrā sejas pantā trīs vēlēšanās tikt saprastai līdz dvēseles dziļumiem. Dziļumi ir atvērušies, lai tvertu to, ko baidās pazaudēt, pēc kā tvīka dienas un naktis.

— Neej . . . paliec vēl! — viņa lūdzas. Viss vientulībā pārdzīvotais un pārciestais dzirdas viņas balsī. Bet kā tāļš saules spīdums uz mākoņiem sejā vēl atmirdz pirmītējās laimes atspulga.

— Jāiet... — Mārtiņš klusu atsaka.

— Jāiet! — viņš pēc brīža iekliedzas un paskrien Jānim garām. Atpakaļ neatskatās, tikai steidzas projām, it kā viņam jābēg, jāielien, jānoslēpjas...

Zetiņa paliek stāvot cirtuma malā. Zemē nodurtām acīm stāv un nekustas.

Vēl vienu nedēļu dzīve slīd pa vecajām sliedēm. Sestdienas vakarā Robežnieki krauj gubās agri sapļautītās lēdzekstu un vijgriežu lapas. Apdūmējusi saule jau nogrimst aiz Podnieku kalna, bet Robežnieki vēl nemet darbam mieru. Svētvakars cirtumā sākas vēlu.

Strādā visi četri. Tēvs ar māti savrup, Jānis ar Mārtiņu kopā.

Mārtiņam grābeklis metas un mežģijas. Rokas ķersta aplam vien. Acis reti pie darba — maldās kur dūmainā cirtumā, meklē ko un nevar atrast. Viņš izskatās pēc cilvēka, ko drudzis māt.

— No viņas cilvēks nevar tikt gudrs... — viņš čukst tā kā Jānim, tā kā pie sevis. — Raugos kā brīnumā... minu kā mīklu un nevaru uzminēt... Bet beigas vēl nav — iesākums tikai...

Jānis nesaka neko, pat neklausās. Visu cauru nedēļu klausījies brāļa neprātīgos murgus — reizēm ar slepenām bailēm. Brālis liekas nesaprotams un svešs — pats kā mīkla minams. Kur tā noteiktība, skaidrība, drošums, ko viņš agrāk tā apbrīnoja? Brien kā pa purvu, maldās kā pa miglu...

— Kā pa purvu brien, maldās kā pa miglu... — Mārtiņš saka, kā atbalstīdams brāļa domas. Nosaka un apklust, dziļās domās nogrimdams.

Grābeklis mezdamies, mežģīdamies slīd pa ciņiem un saknēm. Zari ķeras, sprakšķēdami lūst.

— Nelauz grābekli! — tēvs no tālienes dusmīgi sauc.

Mārtiņš acumirkli apņemst. Tad saraujas, it kā arī viņa iekšienē kas lūztu. Paceļ grābekli augstu pār galvu un aizsviež tālu celmājā. Aizsviež, gandrīz skriešus nozūd alksnājā.

Jānis arī pieslien savu grābekli pie celma un steigšus aiziet uz māju pusi.

Tēvs ar māti gari saskatās.

— Redzi nu, māt, — tēvs saka, gurdi uz grābekļa kāta balstīdamies. — Nu palikām divi vien. Neviena palīga... Bērnu mums vairs nav.

— Dievs vedīs pie prāta, — viņa bailīgi saka.

— Es arī vēl ceru, — tēvs runā smagi, atņemdami. Tēvu tēvu ticība viņā cīnās ar šaubām un izmisumu. — Skatos velna darbos un gaidu — viņa elkonis vēl spēcīgs diezgan... Gudri un viltīgi sātans iesāk. Cilvēks pats nemana, ka atrodas viņa valgos. Es pats no sākuma nemanīju. Bet nu gars apgaismoja manas acis. Nu skaidri redzu. Skatos, un mana sirds trīs... Te ir vairāk nekā kārdināšana un iekārošana, vairāk nekā slinkums, neklausība un grēks pret ceturto bausli. Nicināšana un naidis pret

visu mūsu dzīvošanu, dieva vārda un bauslības kājām mīšana un akla, bezdievīga dzīšanās pēc tiem jaukumiem, ko velns rāda apstulbušām cilvēku acīm... Tu, debesīs... atdod mums mūsu bērnus...

Sažņautām rokām viņš brīdi stāv mēmā lūgšanā. Arī māte paceļ uz debesīm pusaklās acis — lielas, karstas piles no tām birst uz viņas rokām.

Īsu acumirkli ilgst lūgšana.

— Kusties, mātī! — tēvs uzsauc un pats ķeras pie darba. — Lokanākl! Uz nakti būs lietus...

Pamazām sabiezē krēsla. Kalnā pie Podnieku dārza stūra stāv balta sieviete.

Dārzā gar sētu klibo vecais. Apsarkušām acīm glūn caur zediņiem un kliez:

— Zeta, neslaisties! Ko skrieni uz ceļa — strādāl! Gājēji drīz nāks no lauka mājā — putra vēl nav gatava, ķēķī kūš katlam pāri... Nāc, piešuj biksēm pogu!

— Rauj jel tevi nelabais! Klimst visu dienu apkārt...

Zetiņa atkliezd, atsviežas, iet uz istabu.

Ķēķī saimes ēdiens kūš katlam pāri. Plītē švirkst zaļi alkšņu zari. Vaigi kaist pret uguni. Dūmi kož acis. Aizdurvē kūp apsegts toveris — tur vīrs mazgāsies, kad atbrauks mājās.

Zetiņai tagad viss viena alga...

— Zeta! — no istabas jau trešo lāgu skan mātes aizsmakusī balss. — Zeta, nāc tak!

Mehāniski Zetiņa ieiet istabā. Maisiņu aiz muguras, kājas uz malu, māte pusvīļus sēd šķērsu gultā.

— Kāpēc tu nenāc... — viņa čerkst. Seja saviebusies raudās, bet no aizmiglotām acīm sen vairs nebirst neviena asara. — Saucu, saucu — nenāk. Tad labāk sit mani nost, ko tā moki...

— Ko tev vajag?

— Par saimnieci tikusi — lepna... Ūdens krūzīti nevižo padot. Gan dievs tev atdarīs...

— Ūdeni?

— Blusa tek... uz muguras... Pameklē.

Zetiņa gurdeni tišām pagrābsta. Mātei mugura nospiesta, lieliem, sarkaniem plankumiem pārklāta. Sirds apskrienas. Kā nesaprašanā Zetiņa aizver acis, atkāpjas.

— Sen jau varēji pienākt, — māte pa paradumam gražojas. — Bet tu ne... Gribi, lai es mirstu nost. Nomiršu ar'... Gan tev dievs atmaksās... Ūdeni... padod ūdeni!

Kā ko tālumā vēriģi klausīdamās, Zetiņa paceļ ūdens krūzi slimajai pie mutes.

— Kāpēc tu grūdi! — tā ņerkst un griež galvu projām. — Lēnām nevari...

Bet Zetiņa piepeši kā ko atminas, nomet krūzi atpakaļ uz galdiņa,

izskrien laukā. Pie dārza stūra atmetas, notvīkst, ņer ar roku pie kakla, dziļi atrauj elpu.

Šķersu pāri lielceļam nāk Robežnieku Mārtiņš — kā steigdamies, kā vilcinādamies, nevienādiem, aprautiem soļiem. Nāk... No paša rīta Zetiņa gaidīja. Visu nedēļu zināja, ka šodien nāks... Kā bez saprašanas viņa apgriežas, paskatās vēlreiz, tad dodas pagalmam pāri uz otru pusi, lejā uz vītoliem. Nāk... nāk... viņas apziņā gaviļē. Kliez kā simts balsīm, kā simts pulksteņiem zvana.

Nāk... Viņa piespiež priekšautiņa stūri pie acīm. Acis miklas, bet mute smejas, sirds smejas...

Mārtiņš, pagalmā ienākdams, satiek veco Podnieku.

— Nenāc! nenāc! — tas kliez, rungu vīcinādams. — Nav mājā.

Mārtiņš met likumu vecim apkārt.

— Kā no rīta braucis. Velns viņu zin, kur dauzās. Tas pagasta amats viņu izdzīs laukā no mājām. Saime nestrādā: vai nu vēl vakars kāds, bet velkas jau mājā. Sieva nestrādā — cauru dienu uz lielceļa glūn. Nez' ko glūn, ko ne. Brūtganu gaida, vai...

Mārtiņš neklausās. Iet pāri pagalmam, gar ābeļdārza zediņiem lejā. Acu nepaceļ un tomēr redz mīļu baltumu zem vītola melnās kupenas. Gaida... gaida... gaida — sirds nemitīgi sit un sīkākās nervu cīpsliņas to atbalso.

Viņi satiekas un sakļaujas kā divas norautas lapas vētras virpulī, kā divi straumē nejauši iebiruši ziedu putekliši, kā divi klaidoņi mākoņi zilajā debess tumšumā... Pirksti pirkstos savijas, acis acīs skatās. Vijas un vijas, skatās un nevar atskatīties. Vairāk nekā mūžība pagājusi, kopš viņi beidzamo reiz redzējās... Nē! Nekad viņi agrāk nav redzējušies. Tagad tikai pirmo reizi... Tagad tikai cauri acu mānošam spogulim viņi raugās viens otra dvēselē. Sveši, reibinoši dziļumi tur veras...

Riņķī apkārt ir melna, mēma nakts. It neko viņi neredz ap sevi. Acis liesmo, sirdis sit. Rokās viņi lēnām aiziet gar dārza lejas malu, pāri ganu ceļam, gar ziedošās pļavas sloksni.

Nogrimst krēslā dārzs un mājas. Apkārt ritinās vakara miklais, smaršīgais vēsums. Trīs egles stāv sabozušās, zaļās villainēs ietinušās.

Zem eglēm viņu rokas savijas ciešāki. Un mutes sakļaujas pirmā skūpstā. Lūpas sasūcas izmisumā un bezgala laimē, aiz viņām noslāpst sāpju un gaviļu klieziens.

Kaut kur tālu tumsā nozviedzas zirgs. Aizskanas dziesma un notrūkst. Virs galvas pamirdz bāla zvaigzne. Tas citā pasaulē. Ap viņiem tumsa un tukšums. Tikai viņi divi vien... Tikai divi vien...

Nosēstas zem egles.

Zaļš sūnu palags mīksts, tvīkstoši karsts. Glaudīdamās villainās vīles liecas pie iztvīkušas miesas. Zemes kaislā elpā reibst ilgi alkušās dvēseles...

Pienākums... tradīcijas... grēks... vāji noskan, nomirst kā atbalss viņējā, tālā pasaulē. Noskan un izzūd... viss izzūd.

Zibšnodams viesulis nes tukšā telpā vieglas notrauktas lapas...

Jaunais Podnieks, uz ceļu sagērbies, nāk no istabas: gaišs mētelis mugurā, mīksta, zaļgana platmale galvā. Jaunais zirgs kārpās aizjūgts, pie vārtu staba piesiets.

Vecais dūsmās izvērstu seju klibo pakaļ.

— Saku tev: nebrauc! — viņš klieudz. — Mājās dzīvo, uzpasē. Māja bez saimnieka ir kā laiva bez stūres.

Vainīgu seju jaunais kasa pakausi.

— Nevar... amata darīšanas. Uz jaunnedēļu gaidāms komisārs.

— No mājām tevi izdzīs tas amats — tik būs. Dzīvot šitā nevar. Uz izputēšanu viss. Siens meža pļavā pūst jau otru nedēļu, mēsli nevesti, tupeņi neizvagoti... Posts.

— Ko, tēv, lai dara, kad laiks lietains. Visiem nokavējas. Bet dievs dos laiku, sasniegsim. Visu padarīsim.

— Nekā nepadarīs! — vecais klieudz. — Siens sapūs, rudzi paliks nesēti. Tupeņos nezāles vien saaug. Negaidi visu no dieva — pats raugi!

— Ko mēs, tēv, bez dieva spējam... — Podnieks zem sevis gudri pavīpsnā. — Gan padarīsim. Tā kā tā mēs vēl citiem priekšā... Drīz būšu atpakaļ.

Un sēstas vien ratos.

— Nebrauc! Beidzamo reiz saku. — Vecis iesprauž rungu riteņu spieķos. Pieliecas tuvāk, runā klusāk, bet ar vēl lielāku niknumu. — Uzpasē māju! Nelaid vazaņķus iekšā. Ar rungu stāvi pie vārtiem un dzen projām. Pa galvu dod! Sak': mana māja nav krogs, mana māja nav stadula... Sievu uzpasē! Ņem ciet, nodod! Ar smalkām nātrēm noper. Lai zin, kas sievas gods un tikums, un pienākums. Lai nepalaižas, lai dzīvo godīgi, lai strādā... Cūkas paliek nebarotas, dārzi ar virzu pieauguši, neravēti, nekopti. Bet cakas un visādi kankari visus zedīņus lauž nost. Vai uz labu tā balinās!... Ņem, nodod... Ar smalkām nātrēm noper...

Podnieks sasarcis sarauj grožus. Vecais paliek pagalmā viens. Rati uzripo uz ceļa.

Nelaba sēdēšana mikstajos ratos... Krata, spiež, lai gan zirgs iet soļos. Podnieks grozās un nevar iegrozīties. Grozās un skatās iesāņus lejā.

Hm... cik tuvu tie Robežnieki pie viņa robežām. Agrāk, liekas, bij labi tālāk. Laikam visas mājas jau saceltas. Jumtu muguras, virsū izlidušas, peld kā laivas pelēkā dūmu jūrā... Vienmēr dedzina, vienmēr

dūmi — apnikuši tie un grūtā zemdegas smaka. Apnikuši tie darba nomākie, nokvēpušie cilvēki... Vienmēr nāk, vienmēr kā vajag. Robežnieku Mārtiņš vienmēr nāk...

Mārtiņš viņam draugs. Tāds savāds, karsts cilvēks. Neizprotams un pārsteidzīgs, bet tomēr pievilcīgs. Dīvaina viņa valoda, nepatīkams viņa smīns. Tomēr patīk ar viņu pasēdēt, paklausīties. Tā vēsā laikā patīk sēsties tuvu ugunskuram, lai arī vējš dzen dūmus virsū un dzirksteles spraukš uz rokām.

Bet vai tāpēc viņam vienmēr jānāk... Vienmēr nāk. Vakar vakarā bij, aizvakar... nevar atcerēties dienu, kad viņš nebūtu bijis. Suņi viņu vairs nerej. Pat Zultans nerej, lai gan aizvakar to tišām palaida no ķēdes vaļā... Tišām!? — Nē, nē. Nejauši — nez' kā tur gadījās... Kas viņam! Lai nāk, kad grib.

Gabaliņu uz lielceļa Podnieks aptur zirgu. Tā vien liekas, ka mājās ko aizmirsis. Naudas maks kabatā, piezīmju grāmatiņa arī... Bet ko tas zirgs tā pievelk pakājkāju? Laikam nekalta... Tikko pakavu nometis... nē, jau pirmiņ mājās redzēja... Bet ar nekaltu zirgu nevar, tagad cieti ceļi: atspiedīs, sāks klibot... Nagu samaitās...

Podnieks griež zirgu atpakaļ. Un spēji nosarkst tumši sarkans. Bet kas viņam ko kaunēties: ar nekaltu zirgu nevar. Nagu samaitās...

Zetiņa pie akas lej ūdeni tievās kristāla vāzēs. Lej un ar brīnumiem skatās, ka vīrs ie brauc atpakaļ pagalmā. Skatās un aplej līdz elkoņiem kailās, mirdzošām zīda pūkām pārklātās rokas. Saraujas no ledainā vēsuma, viegli iekliedzas.

— Kas tev? — viņa prasa. — Kāpēc nebrauc?

— Rattapa pušu, — viņš atbild, uzmanīgi zem ratiem skatīdamies.

— Te nu bij! Labi, ka laikā pamanīji.

— Labi gan! — Podnieks atsaucas un raisa somstauklu vaļā. Drusku žēl viņam, ka tomēr neaizbrauca.

Zetiņa viņu vairāk neredz. Viņai sava gaita, savas rūpes. Kopjas, uzpoš istabas. Izstiepj grīdsegas pa visām istabām, sarindo krēslus, apsedz galdus sniegbaltām segām. Uz kumodes noliek kristāla vāzes ar vēlinām kreimenēm. Un visu laiku zem sevis smaيدا slepenu, klusu smaиду. Apkopusies nosēstas uz vēsās, klusās verandas. Dārzā gar vaļējām durvīm dūc bites. Kur aiz mājām siena plāvējs brucina izkapti. Caur ābeļu lapu jumu un verandas stikliem saule bārsta uz grīdas zelta adatas...

Zetiņa neredz un nedzird neko. Domā savu domu, šūpojas savas sajūsmas viļņos, smaيدا slepenu, klusu smaиду.

Ap pusdienu no cirtuma nāk kalnā Robežnieku Mārtiņš. Galva viņam tagad taisni, krūtis pašapzinīgi, nevīžīgi izgrieztas, cepure mazliet pakausī, ap kaklu sarkans lakatiņš, greznā mezglā sasiets. Acis apmierinātas omulības spīdums. Lūpas pastieptas — nedzirdami svelpj kādu dejas meldiju.

Šķērsu pār lielceļu nākdams, sastopas ar Gailēnu. Skatās viņam apjukušā sejā.

— Kurpu nu iedams? — Un spēcīgi krata viņam roku.

Gailēns pētīdams ieskatās Mārtiņam dziļi acīs.

— Un tu?

Mārtiņš smejas tā, ka augšzobi ar visām smaganām tiek redzami.

— Uz kaimiņiem... tepat kalniņā uz kaimiņiem. — Un noslēpumaini pamirkšķina acis. — Bet kāds tu sadrūvējies! Pavisam pelēks... Slims neesi bijis?

Gailēns skumji raugās drauga līgsmes pilnā sejā. Pakrata galvu.

— Tu gan neesi vesels...

Mārtiņš skaļi smejas.

— Veselāks kā jebkad! Taisnību sakot, tikai tagad es sāku saprast, kas ir pilnīga veselība. Līdz šim biju slim, kā ar nāvi kāvos. Nu tikai sāku dzīvot. Nu tikai redzu, ka saule spīd, ka puķes zied un smaršo. Nu tikai jūtu spēku locekļos, jaunību un prieku sirdī... Eh, Gailēn! Jauki dzīvot pasaulē!

— Tā nevajadzēja, Mārtiņ...

Mārtiņš uzsit draugam uz pleca.

— Nerūc, vecais draugs. Lai tie citi... lai visa pasaule mani rej — tu nesaki nekā. Tu nevari sacīt neko... citādi man jāsmejas. No tevis es tak mācījos. Tikai no tevis man tika drosme, paļaušanās un uzticība sev un savām dziņām. Tu man esi draugs, bet tomēr es esmu tavs dēls. Tu mani esi izaudzinājis... Paldies tev, Gailēn. Bez tevis es šo laimi nebūtu piedzīvojis...

— Tu tici, ka laime tā?

— Ticu, zinu, jūtu... Kā karsta straume mani rauj, nezinu, kāpēc, nezinu, kurp. Nezinu un negribu zināt. Lai nes... Neskaties tik drūmi. Jeb vai tu mani tiesā tāpat kā tie citi?

— Es tevi netiesāju. Katrs pats savs tiesnesis. Bet man tevis žēl. Tu man esi vairāk nekā draugs un vairāk nekā dēls. Man rādās, es tevi pazīstu labāk nekā tu pats... Tavā valodā skan apmierinājums un pieticība. No tavām acīm smaida slinks klusums un nogurums. Tā nav laime, Mārtiņ, — tas laimes reibonis, mānīgs sapnis. Uzmosties, Mārtiņ! Tava laime nav pieticībā. Nemierā, ciņā, sāpēs, krišanā un atkal augšāmcelšanās. Tavai laimei nav diezgan ar acumirkļa baudu. Tava uguns neizdeg kā svece, — kā dimanta oglei viņai jākvēl visu mūžu. Bet ar šo sievieti izdegs, izdzisīs...

Mārtiņš smiedamies kāpj pār grāvi viņpus ceļa.

— Neņem ļaunā, Gailēn, bet nelga tu esi. Nesaproti... Lai dziest, kam jādziest. Lai mirst, kam jāmirst! Mēs dzīvojam, kamēr varam. Kas par to, ja tikai sapnis mūsu dzīve, ja laime tikai reibonis. Skaists sapnis pietiek vērts kā neskaista dzīve nomodā. Ak, es visu to zinul... Tu, Gailēn, sapņiem esi par vecu. Neņem ļaunā...

Klusu svilpodams, viņš gandrīz skriešus dodas kalnā uz Podniekiem. Gailēns apgriežas, nokārtu galvu lēnām iet atpakaļ.

Mārtiņu Podniekos saņem Zetiņa un viņas vīrs. Podnieks no sākuma tāds ērmīgs. Drusku atturīgs. Smejas sausus, biežus smieklus, lūkojas iesāņus. Bet Mārtiņa plūstošā jautrība, pārgalvīgā attapība, uzmanīgā laipnība un šnabja pudele drīz pieveic viņa mīksto, labsirdīgo dabu.

Kad vēlāk, abiem pie galda sēdot, pudele nokritusies pāri pusei, Podnieks pavisam atkūst, kļūst nepatīkami mīļš.

— Man, zini. šodien bij jābrauc pagasta darīšanās... — viņš, Mārtiņam pieliecies, villainu mēli runā. — Amata darīšanās... Bet neaizbraucu. Zirgam pakavs nokritis... nē: rattapa bij pārlūzusi... vai kas tur. Neaizbraucu.

Mārtiņš sirsnīgi smejas.

— Lai stāv amats un darīšanas. Iedzer.

Un ielej Podniekam atkal pilnu glāzi. Pats savu tikai pieliek pie lūpām. Acis viņam laistās kaislē, bet ne no dzēruma: Zetiņas tuvumā viņš reibst un mulst. Kā bite gar ziediem, viņa skats glaužas pie viņas matiem, pie viņas mutes, pie visas viņas miesas. Nometās uz sārtbaltās auss, ko pa pusei applūdinājis matu cirtas brūns, mīksts vilnītis. Nokrīt uz baltās rokas, apveļas un aizludinādamies nobrauc gar uzaču pūkaino, vārīgo loku...

Podnieks pa paradumam drīz sāk žāvāties un klanīties. Apmiglotām acīm ko meklēdams, skatās apkārt. Tad saslienās, ķeras Mārtiņam ap kaklu, bučo.

— Milu... — viņš šļupst villainu mēli. — Nevienu negribu, tikai tevi... Mutes dod...

Mārtiņš to rupji atbīda. Nogriežas, nospļaujas.

Zetiņa zin, kas vajadzīgs. Pienāk, apņem vīram roku ap vidu.

— Nāc, izgulies.

Podnieks paklausīgi pieceļas, grīļojas, ķeras sievietei ap kaklu. Viņa sejā un visā augumā redzama miega saldā tīksme.

— Aizved, sieviņ, aizved... — viņš šļupst un skūpst sievieti. — Un pati nāc gulēt... Nevienu negribu, tikai tevi... Dod mutes...

Durvīs apstājas, atgriežas, pamet Mārtiņam ar galvu.

— Mana sieva... Edz, kas par sievieti... Tu — muļķēn! Kas par skaistu sievieti... Dod mutes.

Un Zeta nevairās no dzērāja glāstiem. Pastiepj vēl muti pretī. Un smaida pie tam rāma, padevīgu smaidu. Vaļsirdīgi, naivi skatās Mārtiņā un smaida atkal.

Abiem smaida... Mārtiņš nodur acis grīdā. Bet reibonis nospiež un nomāc mostošos nemieru. Viņš zin: pēc pusstundas Zeta kļausies pie viņa, ļausies viņa glāstiem... Ne asinis — kausēts metāls plūst pa visām dzislām, neļauj mierā nosēdēt.

Zetiņa rūpīgi apgulda vīru, apsedz, nodzenā uzmācīgās mušas. Acumirkli vēl, rokas salikusi, godbijīgi noskatās, nopūšas, tad uz pirkstu galiem iziet un klusām aizver durvis . . .

Mārtiņš jau izgājis laukā . . .

Un tad abi iet iestaigāto taku gar dārza lejas malu, gar ziedošās pļavas ieloku, gar aploka alkšņiem. Visu aiz sevis pametuši, no visām saitēm atraisījušies, visu aizmirsuši. Jūt tikai viens otra karstās rokas, dedzinošo elpu un sirds dziļos pukstienus. Ne asinis — kausēts metāls plūst viņu dzislās.

Vecais Podnieks, rungu klaudzinādams, izstaigā visas istabas. Apstājas pie nenokopta, nolaistīta galda. Pacilā pudeles, pacilā glāzes — tukšs viss.

— Pagāni! — Viņš šņāc. — Rij . . . plītē . . . Tirā Zodoma.

Ārā izgājis, pie akas nostājies, acis mirkšķinādams, raugās apkārt. Klieudz.

— Zeta! Kur tu esi? Nāc, launagu dod.

Neviens neatsaucas. Vecais stāv labu brītiņu tai pašā vietā. Kā neredzama svara spiests, pamazām liecas un saliecas gluži liks. Skropstēs sasūcas lielas asaru piles un smagi krīt zemē. Apakšlūpa atstiepjjas gara gara un trīs. Viss augums trīs kā salā.

Salauzts, sagrauzts un nevarīgs viņš apgriežas, iet pāri pagalmam, pa vērtiem laukā. Smagas elsas spriežas krūtīs. No sirmajām skropstēm nemītīgi pil asaras.

Cirtumā viņam ar liko kāju iet grūti. Bet ar paša grūtumu pamazām nozūd sāpju un kauna nespēks, kas kā lietuvēns uzgulies par vedeklas netiklību, par sagānīto mājas godu. Robežniekiem tuvojoties, galva pamazām atliecas taisni, acis iedegas dzēlīga uguntiņa.

Robežnieks istabas priekšā ko strādā ar cirvi. Veco Podnieku ieraudzījis, saraujas, nomet rīku zemē. Apjucis mudīgi nāk pretī. Iztapība, padevība, pat godbijība redzama viņa vaibstos un kustībās. Pa gabalu jau steidzas pirmais sveicināt. Neveiklu roku paceļ cepuri, ko citādi nekad nedara.

Bet Podnieks pat sveicinājumu neatņem. Ļaunām acīm zibsnī pretī.

— Pērminderis . . . — viņš jau no gabala klieudz un draudīgi paceļ rungu. — Par priekšzīmi, par paraugu citiem vajadzētu būt. Un kas nu ir! Posts, samaitāšana no jums riņķī apkārt. Kā ļauna liga, kā mēris te atnācāt . . . Saki — nu saki, kur tavs dēls!

Robežnieks saplok zem paceltās rungas. Liekas, viņš atļautu savu muguru tās sitieniem. Liekas, viņš salkst sitienu, kā apmierinājumu dvēseles mokās.

— Dievs mani pie bērniem smagi sodījis . . . — viņš saka — atzīdamies, ne taisnodamies.

Podnieks neklausās.

— Nāk — katru dienu nāk! Piedzirda Vili un tad ar Zetu dauzās nezin kur. Līdz vēlai naktij dauzās. Visa pasaule runā, pirkstiem rāda. Tāds negods un nešķīstība nav vēl piedzīvota. Smird . . . Uz debesīm kāpj grēks no Zodomas. Posts un izputēšana. Kas šai bij, kad atveda! Kaila, plika, iesēdās kā mātes klēpī. Nu izputinās. Cūkas stāv nebarotas, dārzi neravēti, virzu pieauguši. Māte neraudzīta mirkst savos netīrumos. Un vai es tieku apkopts, kā saimniektēvam pienākas . . . Biksēm pogu nav . . . Nolādēti!

Robežnieks saraujas kā no sitiena. Katru vārdu viņš dzirdējis, acis nav novērsis no Podnieka lūpām. Sirds lokās kā zem asas pātagas cirtieniem, tomēr viņš saņem tos ar prieku, ar nožēlojoša grēcinieka baudu. Vecais Podnieks viņam liekas svēts ar savām dedzīgām dusmām un naidu, ar smago grēku nastu, kas arī tam jānes par saviem bērniem. Viņam dieva sūtīts norājējs un pārmācītājs. Viņš tikko apspiež sevī vēlēšanos — noliekties, noskūpstīt netīro, krunkaino roku . . .

— Esmu visādi izmēģinājies: esmu rājis, esmu lūdzis. Viss velti. Kam velns prātu apstulbojis, tas neklausās. Brauc tikai pa plato grēku lielceļu, līdz tā kunga soda diena nāks. Ar sēru un uguni, kā reiz pār Zodomu un Gomoru . . . Es vairāk nespēju.

— Ar mācītāju . . . ar mācītāju runā! — Podnieks klieudz.

— Runāju un runāšu vēl. Bet tikpat jau velti. Kas tiem vairs mācītājs, kas dievs un dieva vārds, kas bauslība un vecāki! Tiem sirdis cietākas nekā dzelzs un akmens. Beidzamais laiks ir tuvu, sodības diena tuvojas. Ilgi tas kungs necietis šādu nešķīstību. Gaidīsim, Podniek, līdz viņa roka satrieks bezdievīgos.

— Negaidi! Pats gādā! Tu esi pērminderis, baznīcas kalps, mācītāja palīgs. Katru svētdienu stāvi dieva priekšā. Tad izstāsti viņam sava dēla netiklības, neko neslēp. Bet — tu negribi! Tev pašam bail no sodības, tāpēc ka pats esi vainīgs. Tāpēc ka ļāvi dēlam izaugt par palaidni. Ar dieva vārdiem un asu pātagu tev viņu vajadzēja vadīt pa pareizu ceļu. Bet tu ne . . . Un nu kā Elus slēp no dieva dēla grēkus. Tāpēc tu pats kritīsi sodā. Tu pats! Kā Elus kritīsi un aplauzīsi kaklu.

Satriekts un pazemots Robežnieks lūgdamies skatās savā mocītājā.

— Tā kunga roka smagi guļ uz manis. Kā ljabu viņš mani piemeklē caur paša bērniem.

— Jā, no taviem dēliem visa nelaime . . . Bet kāpēc viņš mūs aiztiek? Es neko neesmu grēkojis. Savu mūžu staigāju pa taisniem ceļiem — par naga platuma neesmu novērsies. Tā ir netaisnība! Viņš nedrīkst netaisnību darīt.

— Podnieku tēv! — Robežnieks, viegli rādams, iesaucas. — Viņa ceļi nav mūsu, nedz viņa domas mūsu domas.

— Netaisnība! Netaisnība! — Podnieks gluži sarkans klieudz. — Kāpēc viņš mums šito? Kāpēc viņš samaitāja manu kāju? Ar savu kroplumu es esmu jau sodīts divtik, kā nezinādams pelnījis. Par ko man vēl šitas?

Nākošu svētdien iešu baznīcā... Nostāšos dievam priekšā, prasišu...
Visu izstāstīšu — par tevi un taviem dēliem. Nekā neslēpšu... Nolādēti!
Steidzīgi viņš klibo atkal projām pa ciņiem un saknēm. Paštainsnās
dusmas pamazām aprimst, galva noliecas, augums saliecas, sašļūk. Grūši
viņš velkas uz priekšu. Krūtis rausta smagas elsas. No acīm krīt zemē
lielas asaras.

Kā grūzts Robežnieks uzceļas no sēdekļa, kad dēli nāk istabā brokastīs.

Visu lielo laiku viens pats skaitīja bībeles pantus un no galvas dziedāja krusta un bēdu dziesmas. Māte ap puspātariem spēji ievaidējās, sānus abām rokām saķērusi, aizvilkās, iekrita gultā. Robežnieks savaldījās, negribēja lūgšanu kavēt. Bet nu iet uz gultu, caur degunu šņākdams, acīm zibsnīdams.

Pusceļā no galda uz gultu apstājas, pagriežas atpakaļ.

— Nu tikai pildās... — viņš ar mokām izdabū pār lūpām. Naidis un dusmas, bez mēra, bez savaldas, no paša rīta jau māc viņu. — Tikai par miesu gādā. Dvēsele lai grimst grēku zaņķī. Cilvēks... nedzīvo no maizes vien...

Dēli pie galda saskatās. Mārtiņš tikai drusku pavīpsnā. Bet Jānis ilgi spiež piedurkni pie mutes.

— No gaļas arī... — viņš saka, ar pūlēm valdīdamies.

Tēvs tikai norēcas. Zin, ka te katrs vārds lieks. Atsitas kā pret sienu. Te sēkla krīt uz akmens. Viņš nožēlo, ka sācis, ka piedūries. Bezdievīgā tuvums sagāna — šos vārdus viņš beidzamā laikā sācis ievērot arī satiksmē ar dēliem. Izvairīties darbā un valodā — tā tagad viņa izturēšanās. Lai cik grūti, sakost zobus un klusēt. Klusēt un gaidīt uz to dienu, kas nāks pār visiem bezdievīgiem kā zaglis, kā slazda valgs...

Rupji viņš piegrūž mātei.

— Ko guli svētā dienā! Celies.

Māte sakustas. Pagalvī dziļi iespiestai mutei pasprūk vaids... Pusvaids, puskludziens no nepaciešamām sāpēm.

Dēli pie galda apraujas. Mātes vaids — tas duras dziļi sirdī kā neass nazis.

Kas dziļāks, lielāks un briesmīgāks par miesas sāpēm dzirdas šajā kludzienā... Tur brēc dvēsele, nospiesta, pazemota, līdz nāvei nomocīta.

Dēli pie galda vairs neēd. Nokārtām rokām sēd, nesaprašanā skatās viens otrā. Bet tēvam mātes brēciens aizķer ko vārīgu, kā brūci slepenā vietā. Viņš atraujas, noliecas atkal un sagrābj māti aiz pleca.

— Augšām celies, es saku! — šņāciens pavada ik balsienu viņa valodā. — Nelutinies! Negaudies par nīcīgās miesas sāpēm — par dvēseli domā. Domā par dievu, ar slavu un pateikšanu saņem viņa rīksti... Augšā!

Viņš rupji izgrūž māti no gultas.

Māte stāv, ar vienu roku pie gultas tverdamās. Viņas augums ļimst

kā zem pārmērīga smaguma, it kā kājām kauli būtu aizlauzti. Otra roka trīsēdama arī tver gultas malu un nevar satvert. Seja zilganpelēka, neskaitāmās krunkās sarāvusies. Acis platas un nedabiski spodras. Drebuļi pārskrien no šī skatiena. Ne sāpes vien tur raugās — bailes un kauns, ar kuru viņa miļāk pazustu zemes dziļumā, iznīktu gaisā...

Māte lūkojas tēvam garām, uz dēliem. Mārtiņu dzeļ šis skatiens. Balts viņš uzlec kājās.

Bet tēvu mātes sagruvušais izskats satrako vēl vairāk. Īsu acumirkli viņš kustas kā neziņā. Tad roka pati ceļas. Sitiens trāpa mātes seju.

Dusmās aizelsies, tēvs otrreiz paceļ roku.

Bet tad notiek kas, ko acumirkli atpakaļ neviens nevarēja iedomāties.

Diviem trim soļiem Mārtiņš pieskrien tēvam. No mugurpuses sagrābj aiz kakla, atrauj no mātes, pagriež istabas vidū un pagrūž tur zemē. Un, kad tēvs gandrīz atkal piecēlies, pagrūž atkal.

Tad tikai mēle viņam atraisās. Locekļi atkratās no svešās varas, kas tos saistīja stingumā.

— Nost! — viņš šņāc pārvērstā balsī, krata dūrēs sažņaugtās rokas un piecērt kāju. — Nositišu... samalšu!

Nevarīgs kā bērns tēvs pieceļas, aizvelkas līdz galdam.

Māte atšļukusi sēdus uz gultas malas. Viņas acis raugās neprātīgās izbailēs.

— Dēliņ... — viņas lūpas bez jēgas šļupst.

Nejaušā notriekts, arī Jānis kā lūgdamies saka:

— Mārtiņ...

Mārtiņam aklais dusmu viesulis jau pārskrējis. Riebums un žēlums redzams viņa sejā, dzirdams balsī.

— Mārtiņ... Paskaties taču. Mātei būs bērns...

Kā dzirkstele skrien pa Jāņa smadzenēm. Viņam liekas, ka būtu salēcies, atsitis galvu pret sienu. Bet īstenībā tikai sakļaujas, saliecas, paliek acumirkli vaļēju muti un ieplestām acīm.

Mostas kā no gara, nelaba sapņa. Un arī viņu pārņem žēlums un riebums. Nevar ticēt savām acīm, nevar apjaust nenovēršamo. Tie ir māņi un murgi, ārprātīgs joks, pasaka. Prāts nevar atrast balstu un pamatu. Domas jūk kā jūras putni vētrā.

Un, kamēr viņš, izskaidrojumu un atbildi prasīdams, niknā īgnumā dzelošiem skatiem urbjas tēvā, Mārtiņš vārīgi ieeļ māti gultā. Rūpīgi apgulda, paceļ pagalvi drusku augstāk. Uz gultas malas apsēdies, noauj mātei kājas un ievīsta segā. Māte ļaujas un vairās, viņai nepatīkama dēla neparastā rūpība un gādība. Aprimst un paliek klusu guļam. Nespēks pārmāc viņu. Laikam iemieg.

Mātei aprimstot, Mārtiņš aiziet pie tēva, ilgu, pētošu skatu noraugās tajā, tad novēršas. Īgni nospļaujas.

Bet tēvs sēd nekustēdamies kā koka gabals. Elkoņus galdā atbalstījis, galvu rokām apņēmis, stiklainām acīm veras neēvelētos dēļos.

— Tas ir cilvēks... — Mārtiņš īgni sodās. — Jel kaunējies būtu no

pasaules. Dievvārdnieks... bet dievu nebīstas. Vecs cilvēks, kaps tepat jau degungalā, bet netiklis...

Tēvs ir tā satriekts, ka dusmas nerodas. Tikai bezspēcīgs, asarains protests dzirdas viņa drebošā balsī.

— Ko tu mani lamā... Ko uzbrūc! Pats netiklis, sievu pavedējs. Ko tu man vari pārnest. Es dzīvoju laulībā, es ar godu. Dieva prāts, ja notiek...

Mārtiņš novēršas. Nospļautos, bet kakls kā aizžņaugts.

— Dieva prāts... laulībā ar godu... — viņš mēdās. — Par ko tu gribi pataisīt savu dievu! Aiz viņa slēpi savu nešķīstību. Un kas tad pēc tavām domām laulība? Iestādījums, kur savas kārības apmierināt? Ar godu... Mēslainē izslaucīt tādu godu, izmēzt no mājas. Riebjas... Neviens mežonis nebūtu tik varmācīgs un nežēlīgs pret šo slimo sievieti. Vai tā maz sieviete vairs. Novārdzināta, pusakla... Eh!... — viņš šņāc sakostiem zobiem un krata dūres.

Svētās šausmās sastindzis, tēvs klausās dēla briesmīgos zaimus.

Māte nevarīgi kunkst.

— Rimsties tak, Mārtiņ. Ej laukā.

Bet Mārtiņš aizmirsis, ka viņam saudzēt nelaimīgo māti, runā tālāk. Un viņa vārdi ir mātei visgrūtākās mokas.

— Mani tu sauc par netikli, bet pats esi desmitkārt. Tu esi viss, ko vien cilvēks nekrietnāku var iedomāties. Un, ja arī es varbūt eju neceļā, noziedzos pret cilvēcisko tiklību un pienākumiem, tad ne aiz savas vainas. Tu esi vainīgs! No kā cita man tādas dziņas, pret kurām cīnīties esmu bezspēcīgs! No tevis tā inde manās asinīs un smadzenēs... Tu tik labi zini dievvārdus. Iedomā to vietu par tēvu grēkiem, kas tiek piemeklēti pie bērniem. Katru rītu un vakaru iedomā... Iedomā, ka no tevis te viss ļaunums un posts. Un nelielies ar savu dievbijību un tikumiem...

— Ārā ej, Mārtiņ! — māte viņu pārtrauc un sāk vaidēt.

Mārtiņš paklause. Iziedams māj arī brālim.

Jānis iziet Mārtiņam līdzī. Viņš vēl vienmēr nevar attapties. Tēvā viņš paskatīties nevar. Bet arī Mārtiņš neliekas gluži taisns. Viņš jauš kā maskotu paštaisnību, kā izdomātu viltību. Mārtiņš vienmēr zin atrast vainu kur citur, tikai ne pie sevis. Vienmēr taisns... Tāpat kā tēvs... Nē! Mārtiņš ir nesaprotams, bet tēvs pretīgs. Nepanesami pretīgs...

— Tu... — Mārtiņš ārā viņu cieti uzrunā. — Tev žēl mātes?

Jānis sakož zobus, dusmīgi paskatās caur pieri.

— Domā — tev vien...

— Labi. Tad paliec arvien mājās, apkop viņu. Uz lauku neej, sēdi mājās, mācies un apkop māti. Pati viņa nespēj — nobeigta.

Jānim brāļa priekšlikums nav patīkams. Bet atbildēt viņš neatbild. Aizķerts, ka tik strupi saka, it kā pavēl.

— Tas ir cilvēks... — Mārtiņš atminēdamies nodrebinās. — Katrs kustonis vairāk justu žēlumu nekā viņš. Nikns — it kā viņa būtu tā vainīgā...

Nu Jānis augu dienu mājās. Apkalpo māti un sēd pie grāmatām. Bet mācīšanās neveicas. Galva un sirds pilna no pēdējiem notikumiem dzimtas dzīvē.

Domājās pilnīgi atraisīties no visiem dzimtas sakariem. Bet nu redz, ka tā tikai pašmānīšanās. Simts sīku saišu viņu tura cieti. Glēviem spārniem fantāzija ceļas un grimst atpakaļ zem ikdienas iespaidu svāra.

Klausīdamies mātes dobjos vaidus, domā par pēdējo lielo notikumu. Galvā nemitīgi jaucas sajukušu domu haoss. Neviena pavediena ko tvert, neviena skaidra slēdziena. Tumsās, grūtās nojaukās kā mežā maldās prāts.

Kas nejauks runā no pēdējā lielā notikuma. Drausmīgi raugās mātes aizpampusī acs. Ausīs nemitīgi šļakst tēva smagās rokas sitiens mātes sejā. Sita māti... tādu... Viņa tāda... Un tūliņ panorāmas otra bilde. Tēvs zemē un Mārtiņa dūre smagi uz viņa kakla...

Briesmīgi, nepanesami skati... Kā baigi murgi mācas virsū. Dienām, naktīm neiziet no prāta. Dienā nekur nav miera, nakti miegs bēg.

Jaunā, maigā dvēsele vairās šī nedabiski rupjā veida, kādā parādās dzimtas sašķelšanās. Grāmatu romantikā, svešās iedomās un sapņos izaugusi fantāzija nevar panest dzīves pretešķību, mežonīgo asumu. Tēvs pret māti, dēls pret tēvu... kā zvēri, kas cīnās dēļ dzīves pirmatnējām tiesībām. It kā vienam jāiznīcina otrs, it kā blakus visiem nepietiktu vietas pasaulē.

Akls, neprātīgs naidis sajauc visu dzīvi dūņās. No tādas cīņas neviens neiziet kā uzvarētājs, bez lūzuma, bez ievainojuma. Katrs slēpj savu brūci, nīkst savās sāpēs...

Drūmā, neizdibināmā, nepanesamā dzīve!

Arī tēvs tik drīz nevar atjēgties.

Ceļas kā agrāk, iet, strādā, paēd un liekas gulēt. Bet visu kā vilcinādamies, kā ko sen aizmirstu pūlēdamies atcerēties. Reizēm noliek darbu pie malas, apsēstas, kur gadās, sēd, galvu rokās iespiedis.

Dieva lūgšanā spēji aprauj dziesmas vidū. Divas trīs reizes mehāniski atkārtoto beidzamo paņēmienu — kā meklēdams dziļi noslēpto saturu. Nesaprašanā paskatās riņķī apkārt, tad apņem galvu rokām.

Acīm redzot salīkst arvien vairāk, izkalst, sadilst. Izvairās no visiem — no Mārtiņa it sevišķi. Un ar katru dienu skaidrāk manāms: ne aiz naida izvairās. Dēlu ieraugot, pazemojums viņam dzen drebuļus pār miesu, bet jausma par to briesmīgo sodību, kas kā asi trīts cirvis karājas pār tēva nolādētā, dieva atmetā grēcinieka galvu.

Mārtiņš... Nožēlojamais, apstulbotais cilvēks! Nejauš dieva sodu, kas karājas pār viņa galvu. Savā paštaisnībā nenoprot, ka ne viņš — cits dara ar viņa rokām, runā ar viņa mēli, domā ar viņa smadzenēm. Ļaunais, sagrābis viņu savās ķetnās, tura cieti.

Apgrēcībai gan vajaga nākt pasaulē, tomēr — vai! tam, caur kuru viņa nāk.

Drūmās pārdomās un jausmās tēvam aiziet laiks. Robežnieku īstā daba arī viņā tiecas pēc apmierinājuma, nomoda sapņos, iedomas šūpotnēs. Un tā viņa iegrimušās acis sāk raudzīties skumji, bez dusmu spulguma, bez ienaida kvēles.

Taču zem pelniem kvēl ozola ogles. Skrien jauns viesuļa virpulis, uzpūš baltas liesmas. Skumjā gaida, sājpu pilns sirdsmiers, cildenā paštaisnības apziņa izirst vējā . . .

Tēvs stāv durvju priekšā, ar roku acis no saules sargādams, jau ilgu laiku skatās.

Kas tas ir, kas tur kūņojas cirtumā? Nāk un nāk un nevar atnākt mazo gabaliņu no krūmāja līdz mājām.

Līna! . . . Bet Līna ir tieva, lunkana, Līnai cepure ar lielām, dzeltenām puķēm, Līnai saules sargs. Un šitai pelēks lakatiņš ap galvu — arī sejas lielākā daļa aizsegta. Nāk neveikla, smaga, stādamās, vilcinādamās. It kā gaida vēl kādu no alksnāja. Bet vairāk neviena neredz.

Ir un nav Līna. Nē — ir. Tēvs tomēr zin, ka tā pati ir. Nelabā jausmā paiet līdz mājas stūrim pretī. Roku virs acīm, skatās un gaida.

Līna nāk un nevar atnākt.

Tēvs paiet vēl gabaliņu pretī.

— Nu — kur tu? — viņš prasa, nedzirdējis un neatņēmis viņas kluso sveicinājumu. Skatās viņas baltajā sejā ar tumšziliem gredzeniem ap acīm, mēģina uzminēt viņas miklu. — Vai tur muižā kāda nelaime?

Neviļus pamet acis zemāk uz meitas augumu un kļūst mēms. Viņas nelaime tai līdzī . . . Katram redzams . . . visai pasaulei redzams . . . Tēvs pieķer roku pie kakla, tad, kā ko meklēdams, sāk grābāties pa kabatām. Nosēstas uz celma, kā ģeķis skatās meitā. Skatās kā neizprotamā brīnumā.

Līna caur pieri pamet žigli skatu. Un sāk runāt steidzīgi, atkārtodama, jaukdama. Tikai pēc laba brīža var pa teikumam saprast.

— . . . un saka . . . Šorīt pasauc un saka: nevaram tevi tādu te ilgāk turēt . . . Jā, nu nevarat, saku, bet kas mani tādu pataisīja! Jūsu labie dēliņi un jaunskungi. Es — saku — esmu godīga meita . . . Nevienam neesmu pakaļ skrējusi, ne kārusies kaklā. Necietīšu, ka manu godu laupa. Pie tiesas sūdzēšu, visus muižas ļaudis uzdošu par lieciniekiem. Kurš te neredzēja . . . visi var liecināt. Necietīšu, iešu un noslicināšos . . .

Tēvs atjēdzas, pieceļas kājās.

— Un ko tu nu te meklē?

— Kur es citur iešu! Kur lai es palieku.

— Paliec, kur gribi! — tēvs aizsmacis saka. — Ko mūsu dzimta tev devusi, ko dos — atminies, pati sacīji. Glabā, ko dabūjusi. Mana māja nav slimnīca. Mana māja nav patversme palaidnēm un netiklēm . . . Eh . . .

Kā spēja sitiena ķerts, viņš atkal atkrīt uz celma. Aptver galvu rokām, saļimst, saplok. Kā mazs bērns raud skaļā balsī.

Līna caur pieri pamet biklu skatu.

— Šī šā un tā... — viņa atkal sāk runāt. — Ar labu, ar ļaunu, lūdz un draudē. Bet es neesmu muļķe, neļaujos iebaidīties. Kur — saku — es šitāda lai eju? Neviens mani pa durvīm nelaidīs. Kas man nu dos maizi... atradīsies bērns, abi badā nomirsim. Šī atkal šā un tā... un iespiež man saujā...

Viņa ieliek ko tēva rokā un manās uz istabu. Iet žigli, atpakaļskatīdamās. Vēl durvīs atgriežas un pamet skatu atpakaļ.

Tēvs raud ilgi, līdz asaras apsīkst un krūtis sāk plosīt sausi krampji. Pieceļas kājās, grib iet, bet, saujā ko sajutis, sāk skatīties. Krāsains papīriņš. Nauda... Simts rubļu.

Roka kaist. Pirmās domas viņam: sviest zemē, samīt šo grēka naudu. Bet otrās: simts... vesels simts... Nevar atminēties, kad viņš simts rubļu turējis rokā. Tā ir liela nauda... milzīga nauda zemniekam. Un it sevišķi viņiem viņu nabadzībā un postā. Zirgs būtu jāpērk, rati jāpērk... Kā velnišķs kārdinājums noskrien gar acīm viss, ko par šo naudu varētu nopirkt.

Nē! Nedrīkst paturēt! Ar to grib samaksāt meitas godu. Dzīvu cilvēka dvēseli domā pirkt par simts rubļiem...

Bet bērns — no kā tas dzīvos? Būs viņš pasaulē, ēst prasīs. Un kur Līna ņems? Pati mirs badā un bērnu mērdēs.

Lai mirst, bet lai nepārdodas. Lai tad labāk iet, lai noslīcinās...

Piedod mums mūsu parādus... Kādas grēcīgas domas! Tikai mirt lai nemirst. Lai dzīvo un atgriežas. Neviens nav tik dziļi kritis, ka vairs nevarētu piecelties. Nav tik liela grēka, ko dievs nevarētu piedot. Tikai kas pats pie savas dzīvības noziedzas, tas mūžīgi pazudināts. Lai dzīvo, lai cieš, lai mācās un atgriežas.

Tēvs apstājas, klausās sevī, nesaprot un brīnās. Viņš sev liekas pavisam svešs. Kas tas par svešu spēku, kas viņā nejauši pamodies, kura varā viņš piepeši apzinās savas domas un gribu? Vai velns arī pie viņa neizmēģina savu varu? Bet nē: pret velna viltību viņš aizsargāts dieva žēlastības bruņām. Tomēr briesmīgās sāpes kā aprimušās, kā iemigušās, kā aizmirsušās. Laikam tas kungs pats sūtījis savu apmierinājumu viņa lielajā nelaimē.

Bet kur tā nolādētā grēka nauda? Varbūt nokritusi. Lai krīt. Lai vējš viņu aizpūš un saplosa. Varbūt bikšu kabatā... Lai pūst! Savu roku viņš tai nepieliks!

Līna sēd pie mātes, uz gultas malas saklupusi. Māte, pret sienu atgriezusies, raud. Tēvam ienākot, mēģina savaldīties, bet tomēr kaulainie pleci zem segas redzami raustās.

Līna uzceļas kājās, bikliem skatiem caur pieri lūkojas tēvā.

Tēvam tāda bailība pa prātam. No tās viņam dusmas pierimst vēl vairāk. Tomēr viņš izliekas. Smagi nosēstas pie galda.

— Nu — ko nu iesāksiet... abas divas tādas! — viņš, caur zobiem vilkdams, iesāk. — Valstīstieties kā cūkas. Te jau cilvēks nevarēs vairs nākt iekšā.

Ne māte, ne meita neatbild. Abas pūlas elpot klusiņām.

— Tā tas iet, — tēvs kā ar jaunu prieku turpina. — Tā ir tā alga par neklausību tēvam, mātei. Tā ir alga par dieva vārdu nicināšanu. Tad nu redz, ka nav nieki un blēņas, ko dievs ar savu pirkstu rakstījis. Viņš neļaujas apsmieties. Kas no tevis tagad ir! Mēsls tu esi, uz ko godīgs cilvēks labprāt nepaskatās. Maita, kam ar likumu iet apkārt. Viegļu dzīvi kāroji — nu tev ir. Nu tev ir par to, ka neklausīji vecākiem . . .

Un tā arvienu tālāk. Tēvs runā stundu, divas stundas un vēl vienmēr nevar beigt. Arvien jaunāka kļūst viņa valoda. Kā balti nodedzinātus akmeņus viņš met uz meitu. Kā dubļiem nošļaksta to no galvas līdz kājām. Cietiem, asiem, nežēlīgiem nagiem izrauj un samīn kājām to vārīgāko un kautrāko, ko sieviete glabā vairāk nekā dzīvību.

Līna uz gultas sagurst arvien vairāk. Lāstu un zaimu nasta uz viņas galvas kļūst smagāka un smagāka, spiež viņu zemē, dubļos, pišļos. Pašai nemanot, sāk asaras birt. No sākuma viņa raud klusiņām, kā aiz sievietiskā paraduma. Bet nasta gulstas un gulstas . . . un pamazām raudas aug, iesniedzas dvēseles dziļumos, applūcina visas jūtas, nomāc vissīkākos nervu pavedienus. Viņa kunkst pilnā balsī, viņas pleci raustās kā drudzī.

Bet tēvam sirds kļūst arvienu cietāka, varbūt arī mierīgāka. Pamazām viņš te tiešām sāk nojaust dieva taisno bardzību un sevi kā viņa taisno pravieti, kā rīku viņa rokā, kā viņa dievišķas gribas piepildītāju.

Lai sajūt pilnam dieva bardzību netiklā meita. Lai cieš par neklausību vecākiem. Jo asākas rīkstes, sāpīgāka pārmācība, jo pilnīgāka atgriešanās un piedošana.

Kā balti nodedzināti akmeņi birst uz Līnu. Kā dubļiem nošļaksta to no galvas līdz kājām. Cieti, asi nagi izrauj to vārīgāko, kautrāko, ko sieviete glabā vairāk nekā dzīvību . . .

Vakarā, kad visi kopā, istabā krēsla un drūms, pietvīcis klusums. Māte savā guļas vietā, pie sienas piespiedusies, segu pāri galvai pārvilkusi. Līna kaktā pie durvīm, uz nomesta siena klēpja. Tēvs sēd pie galda tajā pašā vietā, kur citkārt pātarus turēdams. Jānis stūrī pie loga, sarāvies, sakucies. Mārtiņš nevar norimties, steidzīgiem soļiem iet pa istabu.

Viņam liekas, šajā pietvīkušajā krēslā dzirdas nedzimušas dzīvības klusa, noslēpumaina elpa. Divas dzīvības klusi aug un gaida dienu, kad nāks pasaulē. Par diviem cilvēkiem pasaule tiks pilnāka. Savādi . . . Katram, kas pats dzīvo, vajadzētu priecāties par to, ka kopīgās dzīvības spēks tiek lielāks un dažādīgāks. Bet viņu māc bailes. Un viņš zina, kāpēc.

Bez mīlestības ieņēmti, ar bailēm un sāpēm iznēsāti, divi cilvēki piedzims kropli, ja ne miesīgi, tad garīgi. Novārgs un nonīks bez mīlestības siltuma. Vairos nesaticību, naidu, nelaimi. Labāk tiem nedzimt. Labāk dīglī nonīkt kā kaitīgai nezālei . . .

— Tā tas iet . . . — tēvs pārtrauc spiedīgo klusumu. — Tā ir alga par nepaklausību vecākiem.

Mārtiņš apstājas, atcērt kā ar cirvi:

— Tā ir alga par paklausību vecākiem. Tas izaug no aklas paklausības... Ko tu no rīta līdz vakaram kali skuķim galvā, kad taisījies laist uz muižu. Nerimi arī vēlāk atkārtot, ko tikai pagadījās izdevība: esi paklausīga, esi paklausīga! Neturi savu galvu, dari, ko tev liek. Kalpones tikums ir pazemība un padevība, čaklums un panesība.

Viņš sāk atkal ātri staigāt.

— Tas izaug no aklas padevības. Ko viņa, muļķa skuķis, zināja no pasaules. Tu, tēv, esi vainīgs, vienīgi tu. Tava gudrība ir nejēdzība, tava patiesība ir meli, tavš tikums netiklība, tavš pienākums nelietība un noziegums. Posts un nelaime, kur tu pieduries.

— Tu esi tas labais un taisnais... — tēvs drūmi iemet.

— Visi mēs esam nekrietni. Citiem liekam ciest un paši ciešam. Bet ne tik daudz caur pašu vainu. Mūsu dzīslās tek tavas asinis. Mūs visus tu esi samaitājis. No pašas jaunības laipna vārda neesam dzirdējuši. Žagari un pātari, tā bij tava gādība par mums. Vēl lielu cilvēku tu nekaunējis mani sist. Toreiz tu biji stiprāks nekā es, pretim atturēties nevarēju. Bet aizmirsis neesmu... un nekad neaizmirsīšu! — Pēdējos vārdus viņš kliegšus izkriedz. Uzbudinājumā aprauj valodu. Staigā pa istabu ātriem soļiem. Zābaki dobji klakš uz mīkstās, mitrās zemes. Paiet labs brīdis, līdz viņš kaut cik apmierinās. Viņa balss skan ar tumšu, apspiestu, bet nepremdināmu naidu un dziļām sāpēm. — Ak varmāka, varmāka! Kājām mīdījis esi mūs un māti, vārdzinājis, spīdzinājis. Par kropliem gribēji pataisīt. Un esi pataisījis... No tevis — tikai no tevis visa nelaimel!

Viņš izsteidzas ārā un aizcērt durvis aiz sevis.

Istabā ilgs, drūms klusums.

Tēvs sēd kā sēdējis. Pakustējies nav pa visu laiku, kamēr Mārtiņš runāja. Bet ne satriekts, garā uzvarēts. Mārtiņa pārmetumi viņu nav ievainojuši. Viņš skaidri apzinās savu taisnību. Lai nesaudzīgs bijis pret saviem bērniem vai bargs, visu darījis, dzīts no tās augstākās gudrības, kuras gaismā un spēkā savu mūžu staigājis. Zina: ne Mārtiņš pats — cits ar viņa muti runāja zaimus un lāstus pret miesīgo tēvu. Ļauns arvien ir labā ienaidsniēks.

No izmisuma nevarības un grēcīgām šaubām viņš jūt savu garu atkal paceļamies spēkā un nesakļaujamā uzticībā. Tas kungs viņu nav atstājis. Nav aizmirsis taisno, nav aizmirsis sodīt tos, kas viņa vārdus kājām mīda, kas ceturto bausli pārkāpj, vecākus nīst un pulgo. Nav izprotams viņa prāts, ne apjaušams viņa sodības mērs. Vienu sodīdams, soda arī citus... Vienu samaitādams, visu dzimtu aplāj ar kaunu... Bet, kā debess pār zemi, tā viņa neizdibināmās domas stāv pār cilvēku saprašanu. Un nesodītu viņš nepametīs nevienu... nevienu! Viens jau guļ tur kaktā kā sapuvis prauls, kā mēsls, sētmalē nomests. Un Mārtiņš neizbēgs viņa rīkstei. Smagi viņu trāpīs tā kunga roka...

No ārienes bēdu smaguma nospiests, bet iekšēji savāda apmierinājuma pārņemts, tēvs ceļas. Apskatās istabā apkārt, pamet bargu skatu Jānī.

— Gulēt! — viņš nosaka īsi un cieti.

Jānis lēnām pieceļas. Viņš ir pavisam salauzts, samulsis, bez spēka, bez gribas. Paklausīgi velkas uz durvīm. Nezin kā pārgulēs nakti, kāds būs rīts un nākamā diena. Kā lietuvēns šī gausā, nežēlīgā, nesaprotamā dzīve nomāc dvēseli. Tā kļaujas un trīs baigā jausmā.

Smagiem soļiem tēvs iet pie gultas, izģērbjas.

Māte pielipusi pie sienas, segu pār galvu uzvilkusi. Līna klusi šņukst.

— Nepinkšēt! — tēvs iebrēcas. — Nu ir par vēlu. Žēlastības laiks ir pagalam, tā kunga sods nāk pār bezdievīgiem. Atgriezties! Zemoties viņa priekšā! Ar padevību ņemt to krustu, ko viņš uzliek, nest ar slavas un pateicības dziesmām.

Gultā atgulies, smagi nokāsējas un saliek rokas zem galvas. Elkoņus tīšām izpleš plati, mātes galvu pabīda projām. Riebums viņu māt, kā kam netīram pieduroties.

Bet šovakar viņam vairāk tikai meita prātā. Pat lūgšanu aizmirs nospaidīt. Ērtāki savā vietā iegrozījies, sāk atkal runāt. Kā balti nodedzināti akmeņi birst uz Līnu. Visu nakti cauri... Logos jau sāk atsisties agra rīta pelēkums. Viss noklusis dziļā priekšatmodas miegā, bet Robežnieks vēl nerimst.

Kaktā pie durvīm Līna šņukst — klusi, vienmuļīgi.

Īsi pirms saules viņa iemieg. Skaidri dzird: tēvs vēl runā, bet, ko, — sen jau vairs nesaprot. Sen jau vairs nedomā, tikai sajūt pār sevi tēva briesmīgās, neapmierināmās dusmas. Grēka nožēlošanu viņa nejūt, piedošanu nealkst. Pat grēku nekādu neapzinās, tikai zina, ka tiek nežēlīgi mocīta. Un nu kāds mīkstām, stiprām rokām paceļ viņu un nes tālu projām, kur klusums, miers, atpūta. Viņa neprasa, kur, atvieglota nopūšas un ļaujas.

Tēvs nejauši ieklausās meitas dziļos, vienādos elpas vilcienus. Aizmigusi... Norēcas un abām kājām izceļas no gultas. Logu vēl neskar kaut kur aiz meža lēcošās saules spīdums. Istabā vēl bieza krēsla. Tāpat kā izcēlies, tēvs iet kaktā pie durvīm.

Ne jausma no žēluma nepakustas apledojušā sirdī, kad viņš skatās meitas nejaukajā, saknupušā augumā. Viena roka, no siena paklāja noslīdējusi, balta, smagi nekustīga, kā piemīta guļ uz glumi aukstās zemes.

— Ceļas! — viņš pasper ar kāju. Viņam tāds īgnums, ka meitas vārdu nevar izrunāt. Laikam visu laiku ne reizes nav to saucis vārdā. No tā mute tiktu netīra. — Ceļas! — viņš vēl skaļāk atkārto, kad Līna saraujas un paveik roku uz sienu. — Nedomā te valstīties kā cūka. Slinkums smird. Celies, strādā... lūdz dievu un strādā.

Cietiem, dusmu pilniem vārdiem kā asas pātagas šausta, Līna ceļas. Grīļojas un meklē balstu pie sienas. It kā tikai nupat aprimušas, it kā tikai pirms īsa acumirkļa aizrāvušās sausas raudas atkal rausta viņas pilnās krūtis un novārgušo, nobālušo seju.

Jābrien kūtī govīs slaukt, raisīt vaļā, dzīt ganos. Tad jāravē kāpostdārzs. Jārāpjas pa līkumotu, sakņainu vagu, jāplūc rāsas slapjo virzu un

aso meža zāli. Pirksti sūrst, rokas līdz elkoņiem tiek slapjas, ceļgali slapji, drēbes slapjas... Visur slapjums un dubļi. Nāvīgs nogurums un trīsas visos locekļos.

Bet atliekt muguru, acis pacelt no darba nedrīkst. Līna zin, ka tēvs kur tepat tuvumā vai arī no tālienes, bet vienmēr skatās ļaunām, dzelošām acīm.

— Lokanāk! Lokanāk! — viņš bargi uzsauc.

Līna pieplok zemei tuvāk. Rokas bez jēgas steidzīgi grābsta. Acīs lēnām sasūcas dedzinošas asaras...

Pamazām viņa tomēr kaut cik atkal pierod pie nepavisam aizmirstā darba. Pierod pie kūts slapjuma, pie dubļiem, pie dienvīdu svelmainās kvēles, pie neizgulētām naktīm, pie tauku putas, pie saskretušām, noplīsušām drēbēm, pie tulznainām, netīrām rokām. Tikai pie tēva necilvēciskās bardzības nevar pierast. Nesaprot tā aklo nežēlību, kas izdomā vienmēr jaunus apvainojumus, vienmēr nejaukākus spīdzinājumus. Liekas, ne dienā, ne naktī viņš acumirkli neizlaiž to no acīm. Reizēm viņai rādās, ka ne tēvs pats — kāda sveša vara vada viņa domas un gribu. Viņš pats — tikai akls rīks šīs varas rokās. Tad savāda, atkal nesaprotama jūta, kaut kas žēlumam radniecisks viņā sakustas pret tēvu.

Bet tās ir tikai īsas acumirkļa sajūtas. Tās pamirdz un dziest. Un, kad nodzisušas, tumsa kļūst vēl biezāka. Arvien biezāka, arvien smagāka. Reiz tēvs kā nejauši iesit viņai. Un pēc tam bieži... Kur satiek vienu — sit. Sit, ar ko pagadās. Nežēlīgi, sāpīgi sit. Mugura, pleci, rokas, visa miesa pārklājas tumšsarkaniem un ziliem plankumiem. Dēlu klātbūtnē tēvs sargājas, bet toties briesmīgāks, kad viens. Tad ar divkārtēju niknumu brūk viņai virsū.

Mārtiņu maz redz mājās. Viņš it kā izvairās, viņam liekas vienalzīga citu nelaime un laime. Ja viņš kādreiz pamet skumju skatu, no tā viņai kļūst vēl grūtāk. Jānis no mazām dienām nav varējis viņu ieredzēt. Tagad bēg un, ja neviļus gadās sastapt, nolaistām acīm steidzas garām. Apmulsums un riebums skaidri lasāms viņa sejā.

Māte guļ, pie sienas pierāvusies. Klusi un nekustēdamās guļ caurām dienām. Līna nezina, ko māte domā, bet jūt, ka arī te viņai neatrast atbalstu.

Tukšs un svešs riņķī apkārt. Kur pieduras, viss nemīlīgs un auksts.

Kā vējā izmests putns salauztiem spārniem velti mēģina celties gaisa. Ceļas un grimst arvien dziļāk dubļos, sāpēs un izmisumā.

Lēnam, smagiem svina zābakiem velkas laiks.

Vakaros vēl nav nodzisis blāzmas spīdums, kad rītos mežam pāri jau sniedzas saules sarkanie pirksti. Ilgi ilgi pirms un pēc saules ir gaiša diena. Vasaras diena ir par nepanesamām mokām tiem, kas alkst tumsas un miera.

Garā vasaras diena ir par nepanesamām mokām Robežnieku Līnai. Viņa iet, galvu nodūrusi, nedrīkst pacelt acis uz augšu. Zin: no augšas viņā raugās saule kā balta, kvēlaina acs. Tā redz vismelnākos sirds dziļumus, ne pīslītis viņai nevar noslēpties. Kad saule skatās, tad viss riņķī apkārt skatās viņā. Simts acu ik acumirkli biksta viņu nikniem, nīrgājošiem skatieniem. Viņa nedrīkst acis pacelt uz augšu. Tirpst no bailēm un kauna, vēlas pieplakt kur, zemē ielist, aprakties, iznīkt... Neviļus apstājas, šausmās aiztur elpu. Gaida, vai ass, auksts asmenis nenokritis uz viņas kakla, vai pērkona spēriens nesaberzīs viņas grēcīgo miesu.

Bet ikreiz viņu pamodina tēva asā balss.

— Lokanāk! Lokanāk!

Un viņa sāk atkal iet — mudīgi, gurdām kājām, trīcošu sirdi. Kur arī nepaliktu, visur jūt tēva niknos skatus. Kā pašas ēna, kā sirdsapziņa, kā dieva sodība tēva skati to pavada uz ik soļa, neatstājas no viņas ne dienā, ne naktī. Simts niknu acu no visām pusēm skatās viņā. Nervi trīs un kļaujas, dzīslas savelkas, un asinis viņās žūst. Pašā pusdienas svelmē viņa salst un stīviem pirkstiem velk un velk nodrisušo katūna jaku ciešāk ap pleciem.

Dienā viņa staigā kā pusmiegā. Kā pusmiegā apzinās, domā un redz. Bet naktī nevar aizmigt. Acu nevar aizvērt. Guļ un skatās tumsā virs sevis un gaida. Kas neizmērojami liels, nesverami smags, kā pasakās dzirdēts milzu svars, tievā diegā karājas tumsā pār viņu. Viņa gaida, kad kritīs... Drīz kritīs, nospiedīs, sašķaidīs... Briesmīgās bailēs viņai reizēm neviļus pasprūk vājš kunkstiens.

Tad otrā kaktā tūlīņ iečaukstas salmu maiss. Atskan tēva asā balss.

— Ko bļauties, grēka pagale! Gulēt aiz tevis nevar...

Un reizēm, savas mocītāja tieksmes aizņemts, runā pusstundu, stundu. Runā necilvēcīgi nežēlīgi, desmitkārt iztēlo Līnai viņas grēkus, iztēlo briesmīgo sodību, kas kā zvērs atplestu rīkli glūn uz viņu. Viņa fantāzija paceļas spārnos, redz dzejiski šausmīgas ainas. Paša izdomas neapzināti sajaucas ar vecās derības praviešu un Jāņa parādīšanās grāmatas tēliem un simboliem. Balss trīs kā sajūsmā, kā fantastiskos murgos un ceļas

arvien augstāk — līdz tiem augstumiem, kur ne vairs cilvēks, bet ekstāzē dievs runā ar cilvēka muti.

Līna dreb, kā lapa pielipusi sapuvušam siena klēpim. Visā spēkā sakož zobus, bet žokļi notirpst un reizēm kā knakšot sasitas.

Rītā, kad sajūsma pārskrējusi, tēvs ir drūms. Tad viņš sit. Kur satiek meitu, sit. Nostājas kā pie koka gabala, smagu roku sāpīgi sit, acs vai galva. Seja, rokas, pleci — visa miesa viņai pārklāta ziliem un dzelteniem plankumiem. Viņa stāv rāmi, vairīties, bēgt nenāk prātā. Tikai, ja tēva roka trāpa visai vārīgā vietā, drusku sakustas vai iekunkstas.

Viņa ir gluži apdullusi. Visa šī dzīve ar savu neizprotamo, nežēlīgo niknumu tik spēji uzkrita, ar reizi nomāca, salauza, samala viņas vieglprātību, pusbērnišķo lepnumu un spītību. Sakaltusi, sadzeltējusi viņa velkas kā ēna. Un ar katru dienu gaišāk un gaišāk jūt, ka viņa briesmīga grēciniece. Jūt, ka zeme negrib viņu nest, ka pat elle liegsies viņu uzņemt. Apmākta visa, ko tēvs saka, dzird kā paša dieva balsi. Un zin, ka glābiņa viņai nav, piedošanas nav, pestīšanas nav . . .

Tēva fantāzija izdomā arvienu jaunus mocības veidus. Viss rūgtums un ļaunums, kas gadiem krājies pret bērniem, nu kā rijīga straume izgāžas uz Līnu. Sestdienas vakaros un svētdienas rītos viņš tai pavēl stundām tupēt uz ceļiem. Un, pašai sevi mēdot, pašai savā miesā kožot, dziedāt slavas un pateicības dziesmas. Šī ir tā grūtākā mocība — desmitkārt grūtāka nekā sitieni, darbs un neizgulētas naktis.

Tēvam stūrī uz plaukta atkal visas grāmatas. Svētdienās pēc pātariem Līnai visu dienu jānēsā līdz dziesmu grāmata, kam melnajā vākā vienā pusē iespiests zeltīts krusts, otrā ērkšķu kronis. Kā svina gabals smaga šī grāmata. Rokām dzīslas izstiepjas, to nesot, pirksti notirpst un deg.

Reiz viņu tā satiek Mārtiņš. Mārtiņu viņa redz maz — reti kad tas mājās, pa Podniekiem vien dzīvo. Bēgt viņa nebēg, bet zina un ar visu būtni jūt, ka no tā jāsgājas, ka tas ir ļauns, ka viņā mājā septiņi velni. Jūt, ka viņa dvašai elles smaka.

— Ko tu tur nes? — Mārtiņš prasa un izņem viņai dziesmu grāmatu no rokām. — Kam tev tā?

— Tēvs liek . . . — viņa pret savu gribu nošļupst.

Ar līdzcietību un žēlumu Mārtiņš raugās māsā. Pirmo reizi pamana, cik briesmīgi tā nobeigusies.

— Kāda tu izskaties! — viņš izsaucas. — Tev jau vairs nav cilvēka sejas. Slima esi?

Līna klausās. Ļaunais runā ar brāļa muti. No līdzcietīgā skatiena, no žēluma brāļa balsī viņa kas sāk karst, viļņoties, lauzties uz āru. Bet viņa zina: tas ļaunā darbs. Velns izstiepj savus kāros nagus arī pēc viņas dvēseles. Viņa sakož zobus un noslēdzas sevī. Pastiepj roku pēc grāmatas.

— Atdod . . . Tēvs lika.

Mārtiņš nedod grāmatu, skumji pakrata galvu.

— Pagalam . . . Nobeidzis šito arī. — Viņš nopūšas, māsā skumji lūkodamies. Bet Līna nesaprot viņa skumjas. Acis nenovērš no dziesmu

grāmatas. Jūt, ka sirds trīs no bailēm: kad tikai viņš neaiznes. Ne viņš — launais, kas viņā.

— Atdod grāmatu! — viņa kā nāves bailēs iesaucas, ķeras Mārtiņam pie rokas. Bet Mārtiņam acumirkļa žēlums jau pārskrējis. Viņš redz māsu pilnīgi tēva varā, redz šē sevi pilnīgi pārspētu un pazeminātu. Ar karstu šalti sasitas dusmas.

Rupji viņš atbīda māsas kaulainās, saltās rokas un ieiet istabā.

Notirpušām kājām, notirpušu sirdi, baiļu sviedriem pārklātu seju Lina meklē atbalstu pie istabas sienas. Klausās, kas istabā notiek.

Dobji noblāks. Lina saraujas, kā spēja sitiena ķerta: Mārtiņš tur nosvieda dziesmu grāmatu kaktā... Tad dzirdamas asas, nevaldāmu dusmu pilnas balsis. Klieudz Mārtiņš, klieudz tēvs. Pastarpām dzirdas mātes labinošie, lūdzošie kunkstieni. Pēc brīža durvis atveras un atkal aizkrīt. Viņa dzird, Mārtiņš nospļaujas un aizskrien pār pagalmu.

Kā nāvei nolemta, viņa ievēlka istabā. Jauns noziegums smagi nospiež viņas dvēseli. Grēks pret svēto garu... Tas netiks piedots. Viņai neviens grēks netiks piedots...

Turpat aiz durvīm viņa sastop tēvu. Ne vārda nesacījis, viņš iesit. Iesit vēlreiz un vēl... Smagā, kaulainā roka sāpīgi ķer viņas seju, plecus, vēderu. Viņa klusu vaida. Tomēr alkst šos sitienus un vēl vairāk moku, kā izpirkšanas maksu par savu jauno, lielo grēku.

Tikai aizkūsis tēvs mitējas. Kā no lipīgas nešķīstības tirīdamies, nopurina rokas. Soli atkāpjas.

— Velna bērns! — viņš caur zobiem šņāc. — Sudzēties skrēji... Sūdzēties viņam?

Lina grib runāt, bet lūpas bez skaņas paveras un salīp atkal.

— Runā! — tēvs uzbrēc un paceļ atkal roku. Bet nesit, tikai pagrūž viņu atpakaļ. — Sāc atkal biedroties ar dieva atmestiem, tēva nolādētiem. Viņa svētos vārdus dodī kājām mīt...

Tēvs noliecas kaktā, paceļ dziesmu grāmatu, kam vienā pusē iezeltīts krusts, otrā ērkšķu kronis. Rūpīgi noslauka, noliek plauktā.

— Apcietināts grēcinieks... — Viņš atkal atgriežas pret meitu. — Mūsu dzimtā tādas bezgodes nav bijis. Smird — pa gabalu smird! Un sirds kā koka gabals, kā akmens. Pazudināts, elles ugunīm nolemts. Nosist tikai — grēks, ka saule spīd pār tādu galvu... Gājusi labāk, pakārusies.

Savādām acīm Lina paveras tēvā. Viņam kļūst baigi no šī neparastā skata. Viņš aizgriežas. Bet, kad pēc brīža atgriežas, Lina stāv tāpat un skatās. Acis platas un spodras, kā ko sen gaidītu ieraudzījušas. Mute pavērta, ap to pakust tāds kā vājš, neprātīgs smaids.

— Ko glūni! Ej laukā! — tēvs iesaucas, bet atkal pirmais novēršas.

Un, kad Lina izgājusi, brīdi stāv domās. Kas slepeni nojausts, neizdibināms jauc viņa saprašanu. Kā dzirksts pazibsnī apziņā. Jānosēstas, jāizdibina, jāizprot. Kur tālu aiz ticības bardzības, aiz dusmām un nemiera, aiz elles un viņas ugunīm ceļas kas lielāks, šausmīgāks. Tā melnajā ēnā viss, kas runāts un ticēts, kļūst par tukšu skaņu, par neko.

Bet pazibsnī dzirksts un nodziest. Viņš ietinas savā paštaisnībā kā biezā, siltā mētelī. Noņem no plaukta mēdīto, apsmieto grāmatu. Piespiež krustu pie lūpām. Nosēstas. Uzšķir un lasa.

Līna bez nolūka staigā pa lauku. Acis platas un spodras un kļūst arvien spodrākas. Ap muti smaids. Sirds viņai kā vieglāka, kājas kā stingrākas. Mīksts, silts glāsts pārslīdēja dvēselei. Zils, dziļš debess plankumiņš atvērās zemajā, melnajā mākoņu jumtā. No slāpējošā moku tukšneša pacēlās zaļa, sulīga aina.

No dzelžainā dzīves loka, kas pamazām savelkas arvien ciešāk, tikai viena izeja. Tikai viena šaura taciņa starp klinšu sienu un bezdibeni. Šausmīgi pa to iet, bet vēl šausmīgāk palikt. Tikai vieni šauri dzelzs vārti — tie ar pieri jāsadragā. Briesmīgs uzdevums! Bet vēl briesmīgāks palikt un jaust, kā dzelžains loks savelkas arvien ciešāk, bet tur aiz dzelzs vārtiem miers, miers . . .

Mieru alkst viņas nomocītā miesa un dvēsele.

Dusēt, dusēt, dusēt!

Viņa ies. Tagad viņa zin savu ceļu.

Tagad viņa zin savu ceļu un savu laiku. Dienas aiziet lēnām, smagiem svina zābakiem. Bet Līnai nav daļas gar viņu gauso gaitu. Viņa dzīvo citā pasaulē.

Robežnieki arvien dzīvo savas fantāzijas pasaulē. Reiz jau Līna patvarīgi, uz savu galvu aizgāja no nepanesamās dzīves. Saslējās cietā spītībā un neklausīja nevienu. Aizgāja iedomu pasaulē. Un tagad aizies. Spītība ir salauzta, viņa visa salauzta, dubļos samīta. Bet fantāzija ir dzīva, tā nemirst. Kā ārprātā tā vilina.

Viņa ies, viņa zin savu laiku.

Un laiks pienāk ātri, ātrāk, nekā gaidīja. Īstenībā gan viņa gaidīja ar nepacietību. Ik rītu, no guļu vietas piecēlusies, domās jautāja: vai šodien? Bet tomēr, kad pienāk laiks, viņa kā pārsteigta . . .

Viņa atrauj pasperto kāju, paliek istabas vidū stāvam. Elpa aizraujas, kad viņa klausās. Varbūt tikai dzirdes halucinācija? Varbūt māte vaid tāpat kā arvienu? Varbūt vēl ne . . . Kaut vēl nebūtu! Bet māte gultā apgriežas atkal. Un īss, ass, nepārprotami raksturīgs kliedziens pilda miklo, drūmo telpu.

— Tēvu . . . — viņa kunkst. — Pasauc tēvu!

Klāt. Viņas stunda sit. Līna vairs nesajūt ne bailes, ne žēlumu pēc kaut kā. Visa viņas būtne viņas likteņa nelokāmā varā. Pa daļai ar svētām šausmām, pa daļai ar ziņkārību viņa liec pieri pret smagajām, melnajām dzelzu durvīm. Un dzird un jūt, ka aiz tām gavilē, san un svēti dzied: viņu gaida. Viņa ies, viņa ies! Ar savu nedzimušo bērnu nost no ceļa tam, kas dzims likumīgā, dieva iesvētītā laulībā. Lai tam no pirmās dienas nebūtu jāskatās nešķīstības riebiņo ainu. Ar savu un ar to dzīvību, kas tā svešādi pukst zem viņas krūtīm, viņa izpirks tam otram tiesību uz žēlastības pilnu, svētīgu jaunību . . . Tā tēvs vēlas. Viņa nu paklausīgs bērns . . . Viesuļa gaitā domas steidz caur viņas smadzenēm. Tūkstots

pavedienu aizvērpjas, notrūkst, sacērtas, sašķetinās neatrēžģījamā mezglā. Viņa neizšķir vairs, kas patiesība, kas murgi, kas prāts, kas ārprāts. Tikai savu ceļu viņa zin . . .

Skumja mīlestība, savāda tīksme kā silts vilnis apņem viņu. No visiem gribas šķirties mierā un bez naida. Pieiet pie gultas, nokrīt ceļos, uzspiež seju mātes rokai. Paliek tā labu brīdi, kamēr seja top pavisam mikla no mīkstām, siltām asarām. Mātes kaulainie pirksti kā krampjos plūc viņas izspurušos matus. Bet sāpes šajā acumirkli ir kas neiedomājami niecīgs, neapjaušami viegls, kas tālu ārpus jutekļiem un apziņas.

— Tēvu sauc! — māte brēc sāpēs un dusmās.

Rupji atgrūzta, viņa iet uz durvīm — viegla, līgaina kā senāk. Durvīs sastop tēvu. Apstājas, grib ko teikt. Bet tēvs, viņu neievērodams, sarauktu seju steidzas pie mātes.

Pāri pagalmam uz istabu nāk Jānis. Līna smaida tam pretī, māj. Apķer to un noskūpst, kā savu mūžu nav darījusi. Pārsteigts Jānis atraujas un aizsteidzas.

Līna iet savu ceļu. Galvu pieliekusi, sēri smaida. Cik nevaļīgi un nepacietīgi šodien visi. Nezin, kurp viņiem tā jāsteidzas . . . Bet kas viņai daļas. Kas viņai daļas gar šiem cilvēkiem. Viņai līdzī neviens nevar nākt. Vienai pašai jāiet . . . viņai vienai pašai . . .

Jaunajā klētī vēl ne grīdas, ne griestu. Tikai sijas kā brūnas, aizmigušas čūskas stiepjas virs galvas no vienas sienas līdz otrai. Te viņa sen nolūkojusi, kas viņai vajadzīgs . . . Tagad viņa ne redz, ne domā. Viņas nelokāmais liktenis viņu rauj . . .

Jānis no istabas atsitas atpakaļ. Māte kliedz nelabā balsī. Lieliem lāgiem guļ kā nost, bet tad spēji iebrēcas tā, ka iet caur pašu sirdi. Jānis pa daļai noprot, kas nu sākas. Riebums viņu sāk kratīt. Viņš metas prom uz kūtsaugšu.

Bet guļu vietā arī nevar norimties. Pieceļas, nosēstas sāņus pie lūkas, slepus skatās pagalmā. Tēvs steigšus velk no nojumes ratus. Kur viņā pusē pie krūmiem redz kustamies Mārtiņu. Sivēns, no kūts izsprucis, aizskrien cirtumā. Neviens neliekas viņa redzam.

Mājas liekas pilnas savāda uztraukuma. Tēva rati nograb pa sakņaino ceļu. Jānis nevar nosēdēt. Kāpj pa trepēm lejā.

Līnu neredz . . . Piepeši Jānis atjēdzas, ka visu laiku par to vien domājis. Māsas savādā seja, savādais smaids, savādā gaita neiziet no prāta.

Apstājas, klausās. Mājas liekas pilnas savāda klusuma. Tālu uz lielceļa skan noguris pasta zvans. Meža ielokā cērt. Citur mauro gov. Tikai mājā ne salmiņu nedzird čaukstum.

Ko Līna tik ilgi dara klētī? . . . Vilcinādamies Jānis sāk iet. Nepatīkami iet. Viens kā atpakaļ vien tura. Bet ziņkārība un vēl kāds svešs spēks velk uz priekšu.

Nu arī māja pamostas. Aiz muguras, istabā, nodun griezīgs, caur sa-kostiem zobiem vilkts kliedziens. Klēts spārē uzmeties, mazs brūngans putniņš žēli čiepst.

Durvīs Jānis apstājas, pieliecies skatās. Laiž acis apkārt pa gaišo, jumta nesegto telpu, lai gan jau soli aiz durvīm redzēja, kas te redzams. Iepretim durvīm, pie viņējās sienas — Līna. Tā savādi stāv: kā uz pirkstu galiem, uz augšu sastieptu galvu, elkoņos saliektām, pie sāniem piespiestām rokām. Stāv un nekustas.

— Līna! — Jānis iesaucas, neticēdams tai jausmai, kas mostas, bērnišķā muļķībā gribēdams atgriezt to, kas noticis. Bet paša balss viņam apliecina to, kas te padarīts.

Jānis jūt visos locekļos ledainu stingumu. Uz pieres viņam izspiežas lielas, skaidras sviedru lāses. Nesteigdamies viņš izvelk no kabatas nazi, atliec, pārgriež auklu.

Nedzīvais ķermenis smagi, ļengani sabrūk. Acumirkli paliek kā ceļos saklupis, tad pasveras, saļimst uz mutes. Jānis pieceļas, pagriež to uz muguras. Šermuļi pārskrien, rokām pieskaroties nedzīvai, remdenai miroņa miesai.

Tad viņš iziet ārā un skrien uz turieni, kur domā Mārtiņu. Sapinas zaros un saknēs, pieceļas un skrien . . .

Kad tēvs, svešo sievu pie istabas no ratiem izlaidis, griež zirgu pie nojumes, no klēts apcirkņa iznāk Mārtiņš. Lieliem, nomērotiem soļiem pienāk klāt, saņem cieši aiz rokas. Viņa rokas spiedienā, sejā un skatos izmanāma savāda draudzība, pat laipnība. Viņš velk tēvu uz klēti.

— Nāc vien, nāc. Redzēsi . . .

Tēvs ļaujas. Pret dēla rupjību un apvainojumiem viņš sargāts. Miesu var aizmigt, bet dvēsele kā tērauda bruņām aizsargāta. Viņš iet rāmi, ar savas taisnības apziņošu pārākumu sejā. Un garā skata dēla grēku mēru, kas pildās pilienu pa pilienam. Drīz ies malām pāri.

Bet pie klēts durvīm taisnības un pārākuma apziņa spēji sabrūk. Ieplestām acīm viņš apstājas, kājām iecērtas zemē, raujas atpakaļ.

Bet Mārtiņš tikai velk viņu sliexsnim pāri, dibenā.

— Nāc vien, nāc. Paskaties, — viņš draudzīgi saka.

Pievelk tēvu mironim gluži klāt. Draudzīgi uzliek roku uz pleca, saliec tēva augumu.

— Apskaties nu labi. Tavs darbs . . . Nu ir noticis, ko kāroji. Apskaties nu labi.

Īsu acumirkli tēvs skatās. Zili melnā seja ar apžuvušām putām uz lūpām, ar melnu rievu riņķī apkārt kaklam pagriežta taisni pret viņu. Nespodrās acis, kā ko vaicādamas, kā ko gaidīdamas, stīvi veras viņā. Tā vien liekas: nupat sakustēsies, celsies . . .

— Ā . . . — tēvs iebrēcas gari, pārvērstā balsī. Aizklāj seju rokām un atmuguriski kāpj uz durvīm.

Bet Mārtiņš neatstājas. Iet līdzī, pieliecas tik tuvu, ka karsta dvaša aizķer tēva kaklu un vaigu.

— Tu esi tas vainīgais . . . — viņš čukst tam ausī. — Tu! Slepka . . .

Savu bērnu nokāvi. — Un, kad tēvs viņā pusē sliekšnim attālinās, sauc tam pakaļ. — Liekuļo! Skaiti pātarus, dziedī no rīta līdz vakaram — neviena nepiemānīsi. Ne sevi, ne citus nepiemānīsi. Sirdsapziņa tev teiks, kas tu esi. Slepka va tu esi . . .

Robežnieks steigšus aiziet uz istabu. Vērīgi noklausās, ko atvestā sieva gari un pamatīgi skaidro. Dzird, ka māte brēc nezturamās sāpēs. Apgrīežas un iziet tikpat steidzīgi, kā nācis.

Pa pagalmu, zāli plūkdams, staigā neizjūgtais zirgs ar kaut kur aizlienētu šūpuli ratos. Robežnieks pieiet, pacilā grožus, pātagu, nomet atpakaļ. Steigšus iet uz klēti.

Noliecies pār mironi, rokas uz ceļgaliem atspiedis, ilgi lūkojas. Nevar ticēt, nevar saprast. Bailīgi aizskar Līnas roku — tā jau sastingusi vēsa un mikla. Atraujas, noliec vaigu gulētājai pie mutes. Dažus acumirkļus it kā sajustu vieglus elpas pūtienu. Bet tad apķeras: iedoma tikai un mānīšanās. Bailēs un riebumā atvelkas atpakaļ līdz izejai! Izspiestās, nespodrās miroņa acis neatlaidīgi veras viņā. Nesaprotami. Skaidri redzams: miroņa acis, bet tomēr liekas dzīvas un bīstamas.

Nesaprotami, no kā viņam vairāk bail: no miroņa vai no dzīvā? Puse viņa būtnes ir pamirusi no briesmīgā notikuma. Bet, šķietas, acumirkļi būtu jāšabrūk, ja pamirkšķētu šīs miklās stikla acis, ja pakustētos stīvi pagrieztā galva. Ja viegla dzīvības trīsa pamostos šajā sastingušajā augumā, viņu pašu ķertu nāves aukstais asmenis.

Viņš nosēstas uz sliekšņa, sažņaudz galvu rokām, velti mēģina izrauties, cietu prātu un skaidrām acīm skatīties savu jūtu sabangotā atvarā. Bet apziņa kā pati no sevis pamazām noskaidrojas. Visstiprākās ir bailes — no dzīvā . . . no miroņa, kas atmostas. Kaut tikai viņa neatmostos! Viņa nedrīkst atmosties!

Kas reiz miris, tam jāguļ — tāds dieva un dabas likums.

Kad mirušie celtos augšām, tad dzīvajiem jāmirst.

Kas miesā miris, tas aiziet uz mūžības vārtiem, tā acis skata viņas saules noslēpumus. Tā vaigs spīd tā kunga spožumā, un tajā nekas nevar palikt apslēpts. Cilvēkam jāpaliek aklam no šī spožuma, jo acis uz sevi pacelt viņš nedrīkst. Viņa grēki tiek melni kā ogle un sarkani kā asinis. Un kas varētu pastāvēt priekš viņa tiesas!

Nē — kas miris, tam jāguļ.

Viņš pieceļas, pielien atkal mironim. Aizskar roku, noliec vaigu pie tā mutes. Ilgi klausās šaubās un augošā nemierā.

Mazākais, desmit reižu viņš līdz vakaram slēpdamies lien pāri pagalam pie miroņa. Mārtiņš iztālēm vēro tēvu. Neviena solis, ne skatiens nepaiekt viņam nemanīts. Tad viņš pamāj Jāni pie sevis.

— Lūk, kur lien! — čukst tam. — Piekto reizi jau lien. Nevar norimties. Aiziet un pa brīdi lien atkal.

Jānis jautājoši skatās. Mārtiņš redz, ka viņu nesaprot. Bet viņam gribas, lai visi saprastu to, kas rādās tik svarīgs.

— Vai tad tu neredzi, ka nu jāizšķiras, ka nu beigas . . . — viņš uz-

mākdamies čukst brālim pie pašas auss. Paskatās un redz, ka tas tomēr vēl nesaprot. Iekarstas, sāk runāt strauji, nesakarīgi, atkārtodams, žestikulēdams.

— Sen būtu aizgājis... mums ar Zetiņu norunāts. Bet tad paliktu bez gala un beigām. Mēs esam divi nāvīgi ienaidnieki... Divi cīnītāji... nevaram atkāpties abi, šķirties katrs uz savu pusi. Vienam jākrit, lai otrs, uz tā kāju atspērdams, tiktu uz brīva, plata ceļa. Nu kas no tā, ja es aizietu? Paliktu pie sava, un tēvs pie sava. Katrs ar savu taisnību... Bet tā nevar. Vienai patiesībai jāuzvar... jaunai patiesībai jāuzvar. Un tikai tā ir patiesība, kas uzvar, — uzvarētā ir meli.

Brīdi viņš apklust, nogrimst domu un atmiņu atvarā.

— Man vairāk reižu likās: nupat būs — beigas un gals. Es biju uzbrucējs, viņš tikai sargājās. Man vajadzēja divkārtīga spēka, bet neatlaidos. Kāpēc atlaisties? Cīņā un pametumos aug mūsu spēks, kamēr viņu avots pamazām sīkst. Mums jāuzvar, tāpat kā diena uzvar nakti, kā pavasars salauž ziemu. Vairāk reižu man jau likās: nupat būs. Bet piekrāpos. Viņu ticība ir kā čūska: sasit gabalos, tomēr vēl lokās katrs par sevi. Viņi mirst pamazām un nemanot, tāpēc liekas, ka nemirst, bet dzīvo...

— Lūk, lūk! — viņš pārtrauc sevi. Uzvaras apziņa atkal dzirdas viņa balsī. Viņš rāda Jānim, kur tēvs salicis atkal slapstās uz klēti. — Kā sirdsapziņa viņu dzen! Kā dedzina baltiem iesmiem! Kā plosa vanaga nagiem...

— Tur nu viņš skatās savas ticības un taisnības gala panākumu. Lai redz savus melus vaigu vaigā. Nu jāzūd visām māņu iedomām, liekulībai un paštaisnībai. Nu jāatzīstas, jākrit pišļos un puteļos. Prauliem jāsadrup, lai jauni asni var dīgt no zemes...

Viņš pieplok un kārām acīm gaida, kad atkal manis tēvu pagalmā.

Vēl tumsā Robežnieks slapstās pāri pagalmam uz klēti. Klusa, nomākusies nakts. Apkārt drūma, sastinguša nemiera piesūkusies tumsa — guļ nekustoši kā pārēdusies, saritinājusies melna čūska. Attālāku pa tumsu kāds staigā nedzirdamiem, bet jūtamiem, smagiem soļiem. Lopi, savāda karstuma mākti, smagi elš pa vaļējām kūtsdurvīm. Celmi pagalmā, kā miegā iztraucētas sumpurņu galvas no zemes pacēlušās, vēro vientuļo gājēju.

Viņš iet ļodzīdamies, kā dulns no bailēm, tomēr iet. Viņam jāiet.

Pakrit pār augsto klēts sliksni un brīdi paliek pieplacis guļam. Smaga, salta roka uzgūlusies kaklam, spiež seju miklā zemē un zāģu skaidās. Liekas, kur krūtīs pārtrūks tieviņš pavediens un viss apklusis... Bet spēji atmodies dzīvības instinkts atkal paceļ viņu kājās.

Viņš taustās tālāk. Acis tumsas pilnas, nekā nevar saredzēt. Kāju uzmin kam mīkstam un elastīgam. Robežnieks zin: miroņa roka. Bet divainā stulbumā, it kā gar to viņam nebūtu daļas, it kā kāja nepiederētu pie viņa miesas, nesteigdamies atvelk to atpakaļ. Noliecas zemu zemu.

Un atkal dīvainā prātu mulsā viņam gaiši rādās miroņa seja ar dziļo rievu kaklā, ar apžuvušām putām ap lūpām un ar izspiestām acīm. Liekas, ka Lina dvašotu nedzirdamu, bet sajūtamu miroņa elpu. Viņš sajūt šo elpu un atliecas stāvu. Mugura atkal kļūst cietāka, locekļi vingrāki.

Nemodīsies vairs... Paldies dievam.

Nakts dzestrums nepatikami vēsina aukstiem sviedriem mērcētus locekļus. Robežnieks apstājas pagalmā, paceļ acis uz augšu. Mana, ka tās kļuvušas spodrākas. Arī debesis plānākas — palsā laukumīnā virs galvas atmirdz, noslēpjas un atmirdz atkal bālgana zvaigzne. Debesu tēva acs vēl spīd pār viņu. Vēl viņš nav savu vaigu nogriezis. Vēl viņa roka to paceļ un vada.

Nozieguma jausma, satriektas paštaisnības dzeloņi, izmisums un bezspēka apziņa kā asi ērkšķu zari ķeras un velk atpakaļ. Bet neskaidrā, paļaušanās pilnā tēvu ticības jausma kā vilnis nes augšup satriekto dvēseli. Tā neprasa vairs, kas iespējams, kas ne, — tā vanaga spārnos pārskrien prātam un apziņai tveramam apvārsnim. Nogrimst mūžības plašumā, kur nav ierobežojuma, nav neiespējamā un neiedomājamā.

Pie istabas durvīm viņš apstājas. Klaut! Tas nav dzemdētājas sāpju kļiedziens... ne nepanesamas mokas — tur skan gaviles par vēl neapjausto dzīvību. Tas jaunpiedzimušā bērna pirmais brēciens. Un liekas, no tā saviļņojas smagā, sastingusī tumsa, visapkārt atdzīvojas, saplūst garā atvieglinājuma nopūtā. Noslēpumainie soļi nodim un apklost kur tumsā. Apkārt parastais, dzīvības pilnais nakts miers.

Istabā lāgu lāgiem atskan bērna brēciens.

Mierīgs, garā stiprs Robežnieks nosēstas uz istabas sliekšņa.

Brīnums ir noticis. Tā kunga roka viņu vadījusi kā arvien. Ne viņa prāts noticis, bet tā, bez kura ziņas mats nenokrīt no galvas. Netiklai, samaitātai sievietei bij jāmirst, lai jaundzimušajam ar pirmo mirkli nebūtu jāredz grēks un grēka sodība. Kā pirmajiem vecākiem Zetu Kaina vietā, tā tas kungs viņam vecumā piešķir šo bērnu bezdievīgo, samaitāto vietā. Viņam par prieku un atspaidu vecuma dienās un par sava prāta un nodoma piepildīšanu Robežnieku dzimtā. Robežnieku dzimta ir tā kunga izredzētā... Atmosmas vecu vecais sapnis un mirdzošās ainās tēlojas priekšā.

Saule, pāri mežam pakāpusies, ierauga Robežnieku vēl uz sliekšņa, lielās, laimīgās domās iegrimušu. Piecēlies viņš redz pasauli jaunā, zeltotā spožumā. Saprzdams pamāj ar galvu un ieiet istabā.

Jaundzimušais ir puisēns. Robežnieks pieiet pie gultas un ilgi skatās. Un divas sievietes — māte un svešā — uztrauktas slepus lūkojas viņā pašā. Tēva priekam te nebūtu vietas: puisēns ir kropls... Kupritis, izlauztām krūtīm un muguru, nedabiski maziņš un sīciņš, nesamērīgi garām rokām, baltiem, rievainiem, nelaikā dzimuša pirkstiem...

Robežnieks ilgi skatās. Redz un saprot, bet tomēr neskumst. Pirma iekustinātā fantāzija skrien pāri nenovēršamajiem, nejaukajiem dzīves faktiem. Aizvērptais domu pavediens šķetinās tālāk. Kaut kas atplaukst

viņa sejā... Kā smaids caur asarām, kā nesaprotamas laimes atspulga iz sāpju un izmisuma tumsas.

Divas sievietes nesaprašanā un bailēs novēršas. Svešā nodur acis zemē un grūši nopūšas, it kā daļa nelaimes būtu jānes pašai. Māte klusām raud. Raud par to, kas dzimis nevajadzīgs, pats nelaimīgs, citiem nelaimi nedams... Par to, kas miris, viņa vēl neko nezina.

Bet tēva sejā nenodziest prieks un uzvaras apziņa. Palūkojas uz svešo, nobēdājušos sievu, uz izmisušo māti un tikko manāmi parausta plecus. Iziet vingriem soļiem, paceltu galvu. Aiz sliekšņa apstājas. Izceltām krūtīm, atliektu galvu paskatās uz klēts durvīm. Pa tām neviens nenāk. Miroņi gul, lai dzīvājie var dzīvot... Paskatās uz lielo, sarkano rīta sauli, sveicinādams pamāj ar galvu. Izceltām krūtīm, atliektu galvu aiziet kūtsgalā.

— Ceļas! Vai nu visu dienu gulēs! — Tāli cirtumā ligo viņa skarbi skanīgā balss.

Un, kur vien viņš, darbu rīkodams, griežas, viņa gaita ir vingra un noteikta. Rokas tver droši, skats rāmi pašapzinīgs.

Nekad vēl viņš nav juties tik spēcīgs savā pārliecībā un ticībā.

Dēli vilcinādamies saīguši lien no kūtsaugšas.

Pusnomodā Mārtiņu uztrauca tēva sauciens. Atmodināja viņu spējāk nekā stiprs, nejaušs sitiens. Acumirkli viņam gaiša tagadējā situācija: nekas nav uzvarēts, nekas nav grozījies. Tēvs paliek pie sava — varbūt ciešāk un stiprāk kā jēl kad. Nesaredzamā tālē vēl izšķiršanās, beigas, gals...

— Lokanāk! Lokanāk! — dzeļas tēva skarbi skanīgā, zaimojošā balss.

Mārtiņš novēršas pie malas. Viņam jāslēpjas. Viņš sajūtas bailīgs un saguris. Nevarīgā spītībā slepšus aiziet no mājām.

Arī Jānis nolien kur malā nolūkot, kas vēl te notiks.

Tēvs rīkojas viens, tikai šad tad svešā sieva pieskrien palīdzēt. No-mazgā, nokopj mironi, nogulda pūnitē uz mīkstām, baltām ēveļskaidām. Staigā un rīkojas ar svinīgu nopietnību, ar savādu pašapmierinātu tīksmi, ar sajūsmu, svētas dziesmas meldiju caur zobiem dūkdams. Nesteigdamies pamatīgi sajūdz zirgu, izceļ šūpuli no ratiem un aizbrauc.

Pusdienā viņš atgriežas ar striķiem piesietu melnu zārku. Sēž pats priekšā, kājas uz ilksīm atspiedis. Ar muguru bīda atpakaļ zārku, kas, pa ciņiem un saknēm braucot, vienmēr šļūd uz priekšu.

No istabas nāk pagalmā pretī vecais Podnieks — sirms kā vilks, ap-augušiem matiem un bārdu, liks, klībs un nemierīgs.

Robežnieks norauj dziesmas sāktu pavedienu. — Tu, kungs, tos cilvēkus par pīšļiem dari... — Pasteidzas sveicināt un sveicinādams piedur roku pie cepures naga. Ar veco godbijību un tomēr kā ar jaunu pārākuma apziņu vaļīgi skatās Podniekam pretī. Bet tas neprotas sveicinājumu, tikai klībo nādīgāk un sirdīgāk pavēcina rungu.

— Gaidu un nevaru sagaidīt! — Podnieks kliedz. — Nāc līdzil

— Uz kuriēni?

— Prasa... Uz turieni! — Podnieks paceļ rungu pret savām mājām. — Sorīt no paša rīta kā nāca. Vili braukšus aizsūtīja diezin kur. Paši dzīvo pa mājām. Kā lopi! Dzer, plītē, blēņu dziesmas dzied. Māte mirst nost, pie tās nepieiet. Un kad es kādu vārdu — — aizdzina... Mani, vecu saimnieka tēvu, slimu, kroplu cilvēku, izdzina no mājām. No mana paša mājām! Nebūtu man tās kājas kā velna tītavas, pie tevis nenāktu. Acu nerādītu pie jums, nolādētiem! Uz valdīšanu ietu, uz mācītāju... Nāc līdzī. Tu esi tēvs, valdi savu dēlu.

Robežnieka sejā aiz cienības pret izdzīto saimniektēvu redzama saudzoša nožēlošana. Viegli atmet ar roku.

— Vai tu savu vari savaldīt vai es savu.

— Es!... Tu! — Podnieks pārskaities brēc un triec rungu pret atlupušo riteņa stīpu. — Tu esi pērminderis. Tu ik pārsvētdienas ar mācītāju tiecies. Jūs dievam vistuvāk. Kas tad glābs pasauli, ja jūs ne?

— Mēs vieni esam bezspēcīgi pret saviem bērniem. Tēvu tēvi mežos izsita vilkus, lāčus, mēs izlauzām visus celmus kunga un savā tīrumā. Nu nāk dēli un skauž mūs pašus no pasaules laukā. Nu, Podniek, mēs paši esam kā veci celmi, kā meža vilki, izskaužami, iznīdējami. Nu bērni mūsu lielākie ienaidnieki!

— Ar rungu tik! Ar šito pašu rungu pa galvu!

— Rimsties, Podniek. Tavas dusmas ir taisnas, bet tā kunga dvašas nav tavā ugunī. Tu gribi pats, neļauj viņam gādāt. Viņa ceļi nav mūsu ceļi. Viņš zin, ko dara. Savus ienaidniekus viņš samaitā caur viņu pašu zobenu. Mūsu vecākos bērnus apkaros mūsu jaunākie. Un pārspēs... Apdzēs savu uguni, Podnieka tēv... Palīdzī nocelt zārku.

Rungu riteņa spieķu starpā iespraudis, vecais Podnieks ķeras zārkam pie gala. Ceļ un domā pamodušos, neatlaidīgu domu. Netālu no zemes palaiž zārku vaļā.

— Jaunākie — kur tad ir tavi jaunākie bērni! Kādu svētību no viņiem esi sagaidījis? Vienu ieliks te šajā šķirstā un otrs...

— Vienu ieliks šajā šķirstā, — Robežnieks rāmi, bet smagi pārtrauc, — un otrs augs par stingru karotāju tam kungam.

Podniekam acis un mute vaļā.

— Tas — tur istabā?

Robežnieks svinīgi pamāj ar galvu.

— Tas! — Tu, Robežniek, esi traks. Ko es, kropls cilvēks, varu pret savu dēlu? Ko tas varēs pret saviem brāļiem, kas vēl desmitreiz kroplāks?

— Apdzēs savu uguni, Podnieka tēv, — Robežnieks atsāk. Sajūsma lēnām pieaug. Acis pamazām sagriežas pret augšējiem plakstiņiem. — Ne kroplumā un nespēkā tavs vājums, bet spēkā. Ar vilkiem, lāčiem un celmiem cīnīties mēs bijām stipri. Tur vajadzēja miesas stiprumu. Bet miesas stiprums ir gara nespēks. Tāpēc mēs jūtamies tik vāji, kad jaunā paaudze mums uzbrūk ar gara ieročiem. Zināms — tas ļaunais, ne tā kunga gars. Bet miesa nevar pastāvēt pret garu. Garam jākaro ar garu. Jaunlaiku, jaunās paaudzes ļaunajam garam mums jānāk pretī svētā gara

spēkā. Un tas nenāk stiprā miesā un miesas spēkā. Ja jūs netopiet kā bērni — reiz sacīja mūsu kungs un pestītājs. Mazais Dāvids sita lielo Goliātu. Un arī Ģideāns uzvarēja ar trīs simtiem, ne ar desmit tūkstošiem. Savu bērnu uzvarēti, novārtā likti esam tāpēc, ka novārtā likta iekš mums ista kristīga mācība. Cilvēku prāts aptumšojis īsto Kristus mācību, ka ne caur miesas, bet gara spēku cilvēks uzvarēs. Miesai ir savas vajadzības un garam savas. Ko miesai dodam, tiek atrauts garam. Tāpēc: līgsmojieties par ikvienu, kas miesā kropls, nespēcīgs, nevarīgs — tas būs tas stiprais kara vīrs tā kunga spēkā un varā.

Vecais Podnieks skatās vien platām acīm un muti.

— Kaut vēl kroplāks un vārgāks, — Robežnieks čukst kā svētu noslēpumu, — tā mana vēlēšanās. Kaut viņš miesā būtu tik nejauks, ka visas pasaules kārdināšanas paliktu tālu nost no tā. Miesas skaistums ir velna gudrība un viltība. Visa nelaime pasaulē nāk no skaistuma. Ar to velns pieviļ un samaitā. Mans kroplais dēls ir mana cerība un manas ticības piepildīšana. Es jūtu sevi atkal stipru. Es manu, tā kunga roka mani satvērusi, mani tura, mani nes . . .

Noliecies viņš trīsošu roku glāsta melno, gludo zārka vāku.

— Viss no tā kunga, viss ar viņa ziņu un padomu. Kas uz to kungu paļaujas, tas ne uz smilktīm dibinās . . . Viņš liek vienam mirt, lai otrs varētu pacelties zaļoksnējā dzīvībā. Mums, Podnieka tēv, atliek tikai zēmoties viņa priekšā un lūgt: Tavs prāts lai notiek . . . Palīdzi man aiznest zārku . . .

Vilcinādamies vecais Podnieks ņem atkal zārkam aiz gala, bez rungas meimurodams nes. Ieplestās acis uz Robežnieku vien vēl. Viņš nesaprot un nesaprot. Jauš te ko sevim, savai dabai, savai domu iekārtai svešu, dziļāku, noslēpumaināku. Nevar izprast: draugs viņam Robežnieks vai ienaidnieks. Sava paša nelaيمي viņš pa pusei aizmirsis.

— Tā. Te lai stāv . . . Nāc nu, palīdzi vēl. Saņem pie kājām . . . — Robežnieks nostājies mironim galvgalī. Saņēmis ceļ. Mironis jau stīvs, patslienas viss. Vienu acumirkli vecais Podnieks stāv kā stabs. Bet tad ierauga melno rievu ap miroņa kaklu. Liekas, ka mironis lūkotos caur sazīlējušiem acu plakstiņiem, liekas, ka pavīpsnātu sakostām lūpām . . . Nepārvaramās šausmās vecais Podnieks metas sliekšnim pāri, rungu pagalmā aizmirsis, taisni lidumam pāri.

Krūmmalā atmetas, apstājas.

— Dieva svētība . . . — viņš nošļupst. Ar visu gribas spēku rauga piedabūt smadzenes uz rosīgāku darbošanos. Bet tur ir tikai nejēdzīgs juceklis.

Un steidzas tālāk tik ātri, kā tos laikus, kad vēl bij veselām kājām.

Robežnieks rāmi, ar svinīgu pašlepnuma atspīdumu sejā noraugās vecajam Podniekam pakaļ. Mironi, pie pleciem aptvertu, viņš nav izlaidis no rokām.

Papriekš ieceļ zārkā galvas galu. Tad aiziet pie kājām, ieceļ tās. Sagriež un norīko visu labi: galvu paceļ augstāk un sagriež taisni, rokas saliek

svēti uz krūtīm. Pataisa no skaidām divus mazus krustiņus. Vienu uzliek mironim uz pieres, otru stumj saliktās rokās. Sastingušie pirksti cieti kā kauls, nepadodas. Robežnieks zina: tas velns, kas arī nāvē turas pretī krusta zīmei. Svētā sajūsmā viņš atlauž spītīgos locekļus.

Vingru, apzinīgu gaitu aiziet uz istabu. Noņem no plaukta dziesmu grāmatu. Bet tad, ko iedomājies, paliek istabas vidū stāvam. Acumirkli domājis, nogriežas, piesēstas pie galda. Uzšķir grāmatu un skaņā balsi lasa: — Kad bērniņš dzimis . . .

Divas sievas klausās svēti saliktām rokām.

Divas dziesmas vēl nodziedājis, Robežnieks aiziet uz klēti atpakaļ. Uz zārka malas galvgalī pielipina apdegušu sveces galiņu un aizdedzina to. Uzšķir grāmatu.

— Tu, kungs, tos cilvēkus par pīšiem dari . . .

Pelēkas sienas mēmas klausās, neatbalso dziesmas vienmulīgo, drūmo meldiju.

Sveces liesmiņa, vēja vilkta, liecas pār miroņa pieri.

No istabas pār pagalmu skan jaunpiedzimušā bērna brēciens.

Abās kaimiņu mājās godības: Robežniekos jaunā dēla krustabas, Podniekos saimnieces mātes bēres.

Pretī visai pieklājībai, pa daļai pret sava paša gribu Mārtiņš ir Podnieku godībās. Ar sajūsmu viņu te saņem jaunie ļaudis un brīvprātīgie iedzērušies veči. Bet viņš, smagu sirdi, apjukušu smaidu sejā, atraisās no tiem. Kā maskā iet caur ļaužu pilnajām istabām. Māj ar galvu, spiež rokas, mehāniski atbild, bet patiesībā klausās tikai un lūko pēc sava.

Zetiņas istabā nekur nav.

Kēķī arī ne. Mārtiņš iziet pagalmā.

Durvīm aiz muguras aizveroties, nokrīt maska no sejas. Skati nervozā steigā meklē pagalmā, gar zediņu sētu, ābeļdārzā un lejā pie vītoliem.

Nav nekur. Nekur ne zīmes, ka viņa te šorīt bijusi. Ne zīmes, ka viņa to šorīt gaidītu.

Lūpas sakniebjas, mutes kaktiņi sāk manāmi raustīties. Viņu moka greizsirdība un vislielākā nepacietība. Bet tad viņš nejauši pamana klētiņas vaļējās durvis. Nekā vairāk kā tikai melns, nekustīgs plankums... bet Mārtiņš kā atsvabināts atvelk elpu. Atliecas taisni, atmet galvu. Acis piemiedz, jauns, gaišs, svabads smaids silda sakritušo seju.

Nezin ar kādu nodomu viņš uz pirkstu galiem, klusiņām, elpu aizturējis, tuvojas klētiņas durvīm. Jo tuvāk nāk, jo palsāks kļūst četrkantīgais, melnais caurums. Var jau saredzēt strīpām noslaucītos, svaigiem bērziņiem izspraudītos griestus, jaunām, svaigi atlocītām segām apklātās lādes, brūni krāsotu skapju durvis. Mārtiņš šķelmīgi pabāž galvu gar stenderi. Grib skaļi uzsaukt... apraujas, paliek klusu stāvam.

Dibenā zils, vaļējs zārks. Katrā galā tam pāris sudrabetu stikla lukturu ar degošām svecēm. Šajā malā ceļos, saņemtām rokām, noliektu galvu — Zetiņa.

Melnā atlasa uzvalkā ar sniegbaltu mežģiņu apkaklīti un aprocēm. Tumšie mati, ar sudraba stīpiņu smagā mezglā saņemti, izlaidīgi guļ uz noliektā kakla. Uzvalka neapslēptas, divas mazas, pelēkas kurpes, sarkanām aukliņām savilkta. Še un šādā stāvoklī viņa izskatās pēc priesterienes, kam izpildāms svēts, netraucējams pienākums.

Mārtiņš cīnās pret svinīgo nopietnību, kas arī viņu māt.

— Zetiņ! — viņš paklusu, bet nepacietīgi iesaucas un pārkāpj sliksnim.

Bet Zetiņa laikam jau dzirdējusi viņu pienākam. Galvu nepagriež, nepaskatās, nepakustas. Viņai jānobeidz sāktā lūgšana.

Mārtiņu uztrauc un dusmo Zetiņas vēsā vienaldzība un atturība, kairina un vilina viņas poza un tīšā sērīgā melnumā iespiestais zaļoksnējais skaistums. Liekas, ne sēras, — koķeta patikšanas kāre izdomājusi krāšņajam augumam šo drūmo tērpu. Mārtiņu valda vaļējais zārks ar degošām svecēm sudrabotos lukturos, dziesmu grāmata uz vāka muguras, baltās segas ar locījumu vilēm uz lādēm... Tomēr arī viņa asinīs vēl māņticības bailes no miroņa un tā piederumiem. Viņš kļūst nepacietīgs, sāk skaisties kā arvienu tādās reizēs.

— Zetiņ! — viņš atkal atsāk skaņāk, kā sevi drošinādams. — Ko tu te dari?

Un, pametis apkārt biklu skatu, grib noliekties, apņemt rokām noliekto augumu, spiest skūpstu uz baltā kakla. Bet kaut kas ar stipru roku viņu attura. Viņš atraujas, tikai roku noglauž gar Zetiņas matiem.

Ar paviršu, atraidošu žestu Zetiņa atsvabinās no tā. Paliek vēl brītiņu ceļos, tad pieceļas. Rāma, nolaistām acīm, ar sēri svinīgu nopietnību sejā atturīgi sniedz Mārtiņam roku.

Viņš tikko saņem saujā tās pirkstus un tūliņ atkal palaiž. No Zetiņas auguma plūst maigs siltums, no matiem kreimeņu smarža. No melnā uzvalka viņas miesa izceļas kā ābeļziedu sārtais baltums, kā jūras putu kupenas virs melno viņu galiem. Un seja ir kā spodrs debess laukumīņš lietus mākoņu spraugā. Mārtiņš valdās un nevar savaldīties. Otrreiz satver Zetiņas roku, velk uz durvīm.

— Ko tu te dari? Nāc. — Viņa balsī jau nepārprotami dzirdas sirdsmokas, nepacietība un dusmas.

— Klusāk! — Zetiņa čukstoši norāj un atsvabinās. — Tagad neaiztiec. Ej uz istabu.

— Bez tevis? — Mārtiņš piespiesti dzēlīgi un tomēr padodamies pasmejas. — Nāc līdzī.

Zetiņa atraidoši papurina galvu. Atvirzās nost, pamet bijīgu skatu riņķī apkārt.

— Man jāpaliek tepat pie mātes.

Mārtiņš stingri saņem viņas roku. Tikpat noteikti viņa atkal acumirkli atsvabinās. Brīdī viņi saskatās.

— Māte lai guļ. — Mārtiņš saka trīsošā balsī. — Tu nāc man līdzī.

— Vēlāk, — viņa atsaka strupi, bet rāmi, kā svētās vietas svinīguma nomākta. — Tagad mans pienākums te, pie mātes.

— Tev nedrīkst būt nekāda pienākuma kā vien pret mani.

— Kā nedrīkst? Viņa tak mana māte.

— Tas ir mironis. Un mironis nav ne māte, ne tēvs, ne brālis, ne rads — mironis paliek mironis. Kad dzīva bij, tu viņā neklausījies un nu...

— Jāgriež par labu, ko pret viņu grēkoju.

— Tagad vēl! — Mārtiņš piespiesti iesmejas. — Tu, Zeta, šodien esi traka vai piedzērusies. Dzirdi: mums nedrīkst būt citu pienākumu kā tikai

vienam pret otru. Mums jābūt brīviem no visiem māņiem un māņu kalpības. Mums jābūt vieniem un stipriem . . .

Bet, redzēdams, ka Zeta nav pievarama, apraujas, sirdīgi iziet laukā. Bez mēra viņu kairina Zetiņas skaistums. Bez mēra kaitina viņas stūrgalvība un paša glēvums — māņticīga godbijība pret mironi.

Uz istabu ne — tur viņš nevarētu izturēt. Tur jaunie draugi, kuru iedomās viņš jaunu ceļu lauzējs, jaunas tikumības pravietis. Tur iedzērušies brīvprātīgie veči, kas labvēlīgi smīn un aicina iemest uz priekiem un bēdām. Un viņš — tikpat svešs vieniem kā otriem . . . Mārtiņš ieiet ābeļdārzā, kur saulītē jau viļājas agrīnie, vēja trauktie rudens āboli. Nemiera dzīts, klaiņo starp kokiem un krūmiem un nevar norimties. Arvien vairāk viņu kaitina Zetiņas neizprotamā stūrgalvība, kairina viņas neredzētais skaistums.

Viņa nerimst to kaitināt un kairināt, arī uz kapiem braucot un vēlāk. Viņš ar citiem uz droškas, tūliņ aiz liķa ratiem. Zetiņa sēd blakus zārkam. Kājas ar pelēkām kurpītēm un baltām zeķēm nokārtas pār ores malu. Acis aiztītas ar melnu zīda lakatu. No tā ķircinādams palīdis laukā baltās apkaklītes stūris . . . Sēd stīvi kā sažņaugta, galvu nepagriež, atpakaļ neskatās. Neredz, ka Mārtiņš acu nenolaiž no viņas, liekas to pavisam aizmirsusi.

No ratiem uz kapu viņa iet cieši zārka galā. Nostājas tuvu tuvu pie kapa malas un visu laiku, kamēr dzied, kamēr mācītājs runā, slēpj seju baltā kabatas lakatiņā. Kad kaps aizbērts, nokrīt ceļos un raud. Mārtiņš pieliecies skatās: tiešām! lielām asarām raud . . .

Nesaprašānā un īgnumā Mārtiņš parausta plecus. Aiziet, nosēstas uz droškas.

Bet, mājup braucot, Zetiņa sēd viņam līdzās, priekšā. Melnais zīda lakats atstumts pāri apkaklītei uz muguras. Tumšo matu mežgls smagi guļ uz baltā kakla, sudraba stīpiņa vizo saulē. Seja gaiša un laimīga, bezrūpīga smaida apstarota, mīlas karstuma apdvašota.

Mārtiņš no sākuma raujas. Bet ilgi tomēr nespēj turēties. Drīz viņa mute Zetiņai pie pašas auss.

— Ko smeijies! — viņš, jokus dzīdams, čukst. — Raudi!

Viņa pasmaida tā, ka apakšējo zobu rinda paviz kā baltas zīles gar rozā lentas malu.

— Tagad es savu pienākumu esmu izpildījusi.

— Blēdniece! Tu mani tā kaitināji.

Uz to viņai nav atbildes. Viņa tikai smejas.

Viņu šis acumirkļis atkal aizņēmis ar neatturamu laimes spēku un siltumu. Bet, kamēr jūtas un jutekļi mulst kā smaršīga vīna reibumā, apziņā dzīva neskaidra jausma par tālām bezgala mokām. Most kā bailes viņu vēlreiz kaut uz acumirkli pazaudēt. Un smadzenes sāk strādāt neparasti strauji, prāts tiek skaidrs un ass. Valoda rit veikli, pārlicinoši, aizraujoši.

Viņš čukst un čukst atkal par to, kas jau sen norunāts. Liekas, viņš

baidās, ka viņa vēl varētu iedomāties ko citu. Bet Zetiņa visu garo ceļu vērīgi klausās. Pasmejas tikai, aizgrābta ieskatās viņam acīs, piekrizdama loka galvu.

Atkal un atkal viņš atgriežas pie šīs dienas piedzīvojumiem.

Brīnījies un dusmojies par Zetiņas pirmītējo izturēšanos un nesaprotamajiem pienākumiem. Līdz tam ticējis, ka viņa aizmirsusi visus citus pienākumus, sarāvusi visus dzimtas sakarus. Bet nu redzējis, ka vecās saites vēl stipras. Varbūt viņai vēl kādi pienākumi arī pret vīru, vīra tēvu, pret radiem un pasauli. Rokas un kājas viņai vēl saistītas. Soli viņa nevar droši paspert uz priekšu — jāapstājas, jāmeklē atbalstu, jāskatās sāņus un atpakaļ. Bet viņu laime var nostiprināties tikai plašumā un svabadībā. Tādēļ jāaiziet no savas zemes un dzimtenes, no sava tēva nama un no visiem veciem elkiem. Viņiem abiem jāsavienojas tik cieši, ka nekādai ēnai nebūtu vietas starpā. Jāaiziet — jāaiziet — to viņš atkārtoti visādos veidos un variācijās.

Zetiņa smaida tik' un māj ar galvu.

Visas acis aizdegas pie viņas uguns.

Visas sirdis reibst viņas ziedu smaršā.

Smiedamies, līgsmodamies bērinieki brauc uz māju... Bet pāri visam troksnim skan Podnieka iesmakušais smiekls. Viņš brauc tukšajos līķa ratos un dzen zirgu bīstamā ātrumā. Iesilušajiem bēriniekiem viņa neapdomība liekas kā pārdrošība un veiklība.

Liekas: te brauc kāzinieki, ne bērinieku rinda.

Viņiem sava gudrība, viņu līgsnībai savs pamats. Kāpēc — viņi saka cits citam — skumt un sēroties. Gadās, ka bēres bēdu un asaru svētki, bet kā vispārējs likums, vai patiesība — muļķība, liekulība, netikums. Kāpēc nepriecāties, ja nomiris cilvēks, kas sev un citiem bij tikai par slogu. Ja nāve nāk ne kā iznīcinātāja un postītāja, bet kā atsvabinātāja — kāpēc neapsveikt viņu un nepriecāties? Tāpēc, ka vecu ļaužu paraža un mānticība liek bēres raudāt, žēloties, staigāt pelēkām sejām? Bet te ir jauni ļaudis, kam nāve, dabas uzticamā kalpone, novēlusi akmeni no ceļa. Lai dzīvo negrozāmā, mūžam saprātīgā, visuvarenā daba!

Lai dzīvo dzīvība! Kam jāmirst, lai mirst.

Podniekos skan dziesmas un smiekli. Gaviļu troksnis skan tālu visapkārt. Visur kustas līgsni ļaudis, pa vieniem un grupās.

Tikai Gailēns kluss un drūms. Kā no gabala raugās šajā burzmā kā atsalis, nemierā ar sevi un citiem.

Mārtiņš izrunājas gari un plaši. Viņš grib pie Gailēna dabūt pajumti sev un Zetiņai. Gailēns klausās kluss un drūms, atbild tikai tad, kad Mārtiņam nav vairāk nekā ko teikt.

— Vai nebūs par karsti? — viņš atturīgi ieminās. — Nepārsteidzies. Lai labāk vēl paliek tāpat.

Mārtiņu uztrauc vismazākā pretestība.

— Kā — tāpat? — viņš asi iesaucas.

— Kā līdz šim... vai kā... Ko es tev varu priekšā rakstīt. Tikai nepārsteidzies. Tu gribi sievu aizvest no vīra, atklāti dzīvot kopā ar cita sievu...

— Ko tad? Slepeni dzīvot kā līdz šim? Kā zaglim līst cita mājā, kā beidzamajam glēvulim ar tādu kauna darbu slēpties aiz vīra muguras? Vai tev, Gailēn, ir vēl prāts, vai tu saproti pats, ko prasi! Tad zini: man nav ko kaunēties. Atklāti un gaiši es ar savu pārliecību un saviem darbiem gribu nostāties pasaules priekšā. Tā es domāju, tā daru, tāds es esmu.

Gailēns bēdīgi purina galvu.

— Tik viegli ir izdomāt un tik grūti izvest. Tu gribi iesākt karu ar visu pasauli. Tici droši, palīga tev te neviena nebūs. Neklausies aušīgu jaunekļu glaimos — tie pirmie tevi pametīs. Pret sienu atsitīsi pieri.

— Tad vienam jāšķīst: manai pieri vai tai nolādētai sienai.

— Tā nešķīdīs, par to tu vari būt drošs. Lūk, ko es paredzu: ja arī tu, bet Zeta neizturēs tādu kopdzīvi. Zeta nav tas cilvēks. Viņas spēku nepietiks ir cīņā pret pasauli, ne vēl pret pašas sirdsapziņu. Sirdsapziņa ir briesmīgs pretinieks.

Mārtiņa seja pārvērtusies izsmieklā.

— Paldies par sprediķi, veco mācītāj! Tad tavās mājās mums pajumtes nebūs?

Gailēns atmet ar roku.

— Ne tāpēc es runāju. Nāciet kaut rītu — mana māja liela diezgan.

— Paldies.

Mārtiņš nevērīgi atgriež Gailēnam muguru un steigšus aiziet.

Lejā, Robežniekos, svinīgs klusums. Pulciņš krustabnieku sēž pagalmā uz celmiem vai uz zālītes — plikām galvām, rāmām, svētām sejām. No pusstopa šņabja, ko goda pēc izdzēra, tikko pietika visiem ko mēli apslapināt.

Arī valodas rāmas un svētas. Jaunās paaudzes samaitāšana un nekrietnība ir neizsmejams temats. Ar nopūtām, ar skatu uz debesīm tiek aplūkoti jaunās paaudzes grēku darbi. Nav neviena starp šiem sirmajiem, krunkainajiem večiem, kas nebūtu izbaudījis bērnu nepateicības un nepaklausības rūgtumu.

Lāgu lāgiem valodas aprūkst. Visi labu laiku sēd augšup paceltām acīm, it kā no turienes gaidītu atbildi un izskaidrojumu par nesaprotamo, netaisno dzīves gājienu.

Bet atbildes nav. Augšā dzidri zilas, mēmas debesis. Vīciņiem pārlaižas melno strazdu mākonis un nogrimst meža melnajā strīpā.

Ko tas, tur augšā, kavējas ar atbildi? Kur viņš ir? Kāpēc viņš kā senāk neparādās dzīvs un spēcīgs savu ļaužu vidū? Kāpēc viņš neliek atskanēt savai pērkona balsij: es esmu tas kungs... stiprs un dusmīgs dievs? ...

Tikai Robežnieks ir pārliecināts, drošs, mierīgs un ciets. Viņa kājas sataustījušas klinti, uz kuras droši nostāties. Viņš starp visiem vissmagāk sodīts — kā Ījabs, kam visi bērni atrauti. Bet Ījaba šaubas, tās tālu nost no viņa.

— Viņa ceļi nav mūsu ceļi, — viņš ar pārliecību runā. Un viņa vārdi pašam šaubīgākajam iedveš pārliecību. — Gaidiet, es saku, gaidiet! Vēl mūsu acs pieredzēs tā kunga sodību. Lai trako, lai zaimo — viņš tomēr ir un paliek tas stiprais dievs.

Vērīgi viņš klausās, kur no istabas skan bērna spiedzīgais brēciens.

Kalnā, Podniekos, vakaram uznākot, bērnu prieki top arvienu skalāki un skalāki. Istabas slāpējošais karstums visus izdzinis klajā laukā. Dārzs, pagalmi ņudz no līgsmiem un iereibušiem ļaudīm. Lielākais pūlis nometies uz līdenās pļaviņas pie vītoliem. Tur skan smiekli un dziesmas. Un piepeši, nezin no kurienes radusies, ieskanas aizsmakusi, klība harmonika. Papriekš iečikstas kā kaunēdamās. Bet pamazām kļūst drošāka. Atskan jautra dejas meldija ...

Krēslā, pļaviņā pie vītoliem, sāk griezties viens pāris, vēl viens, vēl ...

Tādu kaunu un grēku pasaule vēl nav piedzīvojusi. Bērēs dejot! Tā ir sļaušana uz visiem veciem tikumiem, tā ir svēta gara mīdīšana kājām, tas ir izaicinājums debesīm un visam, kas svēts, bijājams un neaiztiekams.

Vecais Podnieks šausmās skrien projām no mājām.

Visu dienu viņš slapstīties pa nomalēm kā svešu ļaužu izbiedēts suns. Aizvērtām acīm, aizspiestām ausīm tomēr redz un dzird visu, kas te notiek. Kā asu nazi ik acumirkli dur viņa smadzenēs un jutekļos. Visu dienu viņš slapstījās savilktām dūrēm, stenēja kā saistīts, mocīts kustonis. Bet nu, kad harmonika sāk skanēt un kad uz pļaviņas pāri griežas trakulīgā dejā, viņš šausmās skrien projām no mājām.

Zeme deg zem kājām. Liekas, nupat atvērsies, apris bezdievīgos. Kaut jel atvērtos! Kaut aprītu! Tā vecā Podnieka karstākā vēlēšanās. Kaut dēlu pazudinātu pašu pirmo.

Bet neaprīs... Vecais Podnieks pakrīt kur grāvmalā, iespiež seju sausā, asā zālē. It nekas nenotiks. Izdancosies, izdauzīsies, aizies, kā nākuši. Ja daudz, vecā māte vēlāk kādam parādīsies sapņos. Bet arī tā tikai pašu asiņu biedēšanās, ne dieva darbs...

Dieva darbs... Kur ir viņš ar saviem darbiem? Daudz vecais Podnieks pasaulē piedzīvojis, bet dieva darbu redzējis nav... Galva kaist, smadzenes liekas vārāmies, bet domas ir nepiedzīvoti skaidras un neatlaidīgas. Viņš saņem kopā visus gribas spēkus, grib apturēt domu nemitošo gājienu, bet tās aizrit kā vareni, zobaini rati, cits citā ķerdamies.

Nav! — kā varena āmura sitiens nodimd viņa apziņā. Nav, nav, nav... kā sīki pulkstentiņi skan viņa asinīs. Jau sen viņā šie zvani gulējuši nekustinātām mēlēm. Bet nu skan un nebeigs skanēt...

Visur runā, ka tie citi spēki, kas virza un vada dzīvi likumotā gaitā. Tepat pie kājām, tepat zem melnās, irdenās zemes, tepat kaut kur, acīm redzami, ar roku sasniedzami. Bet nevar aizsniegt, nevar saredzēt. Roka par īsu. Acis tumšas. Baigā, neskaidrā jausmā acis tumst vēl tumšākas, sirds trīs, trīs.

Vecais Podnieks trīs vienos drebuļos, kā drudža kratīts. Nekur viņš neredz glābiņu. Turējās, kamēr vien spēja, pie tā, ko visi sauca par stipru un nesatriecamu. Bet nu pamats izrauts zem kājām. Viņš neredz ceļu ne uz priekšu, ne atpakaļ. Viņš ir akmens, kas smagā kritienā uz acumirkli apstājies virs melnā bezdibeņa.

Viņš skaidri zin: pamazām sadrupa tas mazums ticības, kas bij paņemts dzīvē līdzī no bērņības. Bet bērņībā ieaudzinātā grēka apziņa un šausmīgās bailes no nezināmas sodības nav izzudušas. Likumotām saknēm ieaugušas viņa dabas dziļākajā pamatā. Tās aug un zarojas, un plešas, pieaug un apņem visu viņa būtni. Kā dzeltens spoks ložņā apkārt ārprāts.

Māja pagalam — izputinās... Dēls pagalam, vedekla pagalam... viss beigts. Dzeltens spoks ložņā apkārt un šņāc nāvīgu elpu pāri pasaulei.

Vecais Podnieks iebrēcas nelabā balsī, atraujas atpakaļ, it kā to grābtu neredzama roka, pieplok ciešāk pie zemes. Guļ brīdi bez elpas, seju

sausā zālē iespiedis, tad iebrēcas vēlreiz. Un pēc brīža atkal. Pārvērstu seju uzlec kājās, rungu zemē aizmirsis, ar roku no kaut kā neredzama atvēcinādamies, steidzīgi klibo projām. Bet neizbēgs. Dzeltenais spoks nosēdies viņam jāteniski uz pleciem un paliks tur.

Dejotājus neizbiedē ārprātīgā pārvērstā seja ar ieplestām acīm un kailu, izspūrušu galvu. Ar smiekliem un jokiem vecais, klibais Podnieks tiek izbīdīts no jauno, iesilušo, apreibušo ļaužu vidus. Rokām no kaut kā neredzama atvēcinādamies, viņš steidzīgi klibo tumsā pa lauku projām uz otru pusi.

Piekalnē pa grāvmalu lēnām, svinīgi nāk kalnā Robežnieks. Apstājas, izbrīnījies skatās uz dīvaino cilvēku, kas, diezin ar ko neredzamu kaudamies, nāk taisni pa lauku. No pāra soļu atstatuma viņš pazīst. Palēnām iet tam pretim.

Satiekas abi veči. Apstājas. Ne viens sveicina, ne otrs. Saskatās. Viens nedabiski ieplestām acīm, kailu, izspūrušu galvu, bezprātīgi rokām vēcinādamies. Otrs — baltu kaklautiņu, jaunu cepuri galvā, rāms, auksts, nesatricināms, savu pienākumu un taisnību apzinādamies.

— Ko tā bradā lauku? — Robežnieks prasa. Brīdi velti gaidījis atbildi, turpina: — Kurp iedams? Tev tak godības mājās.

— Pagalam mājas... pagalam dēls, pagalam vedekla... — Podnieks, kaimiņam pieliecies, čukst kā vārīgu noslēpumu. Pamet biklu skatu apkārt, iekliedzas, atraujas, sāk atkal gaiņāties rokām.

Robežniekam sametas slikti ap sirdi. Viņš jauš ko nelabu un virzās nostāk.

— Mani dēli... — viņš runā, vairāk tikai jaukdams nepatīkamo klusumu, saistīdams kaimiņa uzmanību. — Mārtiņš ar Jāni arī tur. Eju pakaļ. Pašiem godības, skrien uz citu mājām. Kā tas izskatās... Bet kas tad jums tur īsti ir: bēres vai kāzas? Klausāties un nevaram saprast.

Podnieks jau garām. Iesāņus aizgriezies, zem sevis noslēpumaini murmina:

— Pagalam dievs... pagalam viss... — Piepeši atsviežas, neizprotamā, spējā niknumā, dūres kratīdams, klieudz. — Ko tu gribi! Tev te nekas nepieder! Tu ienāci manās mājās vai es tavās? Nolādēts...

Beidzamos vārdus runādams, viņš jau pāri grāvim. Brien salīcis, līdz pusei labībā nogrimis.

Robežniekam salti šermuļi noskrien pār muguru. Sajucis, nabaga cilvēks... Atkal aiz jaunās paaudzes vainas. Krājas, krājas viņu grēku mērs — aug kā sniega pika, no jumta veldamās. Bet žēl viņam nav. Nav ko žēlot. Vecais Podnieks nekad nav bijis īsti ticīgs cilvēks. Kas sirdī šaubīgs kā ezera stiebrs, vai brīnums, ka to vējš salauž? Uz ko lai tāpat atbalstās — kokam atrauta lapa rudens gaisā... Un, tālāk ejot, arī šī cilvēka nelaimi viņa apziņa noliek to pierādījumu, to ticību rindā, uz kuras viņš balstījies savu patiesības atziņu un savu sirdsmieru.

Dieva pirksts še un tur... Viņa acis apgaismotas. Skatās vīstumsākajā

naktī un tomēr redz. Prāts atraisīts: pats dziļākais noslēpums viņam tagad saprotams.

Arvienu skaidrāk un uzmanīgāk harmonika griežas ausīs. Robežnieks nezina, ko tur spēlē, — varbūt reiz jaunībā zināja, bet sen jau aizmirsis. Bet to viņš zin, ka tā ir negantākā dieva zaimošana, kādu var izgudrot cilvēka prāts. Bērēs spēlēt un dancot! Zodomas un Gomoras grēki bij nieks pret šito nedzirdēto bezdievību.

Iekšās viņam atkal sāk vārīties un viļņoties. Tikai ar mokām viņš notur sevi reiz atrastā līdzsvarā.

Jau var saredzēt saviļņoto, kustošo ļaužu drūzmu. Var saprast pa atsevišķam vārdam nejēdzīgajā čalā. Var redzēt, ka no drūzmas atdalās viens vai divi cilvēki un nāk pretī pa grāvmalē iemīto taku. Robežnieks apstājas. Nojauca viņam saka, kas tur nāk . . .

Aizkusuši, dejā sakarsuši, Mārtiņš ar Zetiņu izmanās no drūzmas. Ne vārda viņi nav par to runājuši, tomēr abi iet, abiem vienādas domas.

Zetiņai sudraba stīpiņa sen izsprukusi no matiem, saberzta, samīta guļ kur zālē. Mati nekārtīgās cirtās izjukuši uz kakla un pār seju. Apkaklīte sviedros samirkusi, sabrukusi. Jaka pie kakla atpogājusies, atsegusi prāvu trīsstūri kailas, sārtas miesas. Melnais atlasa uzvalks saņurcīts, saburzīts. Pelēkās kurpes samītas gluži melnas. Kā slimība pārgājis pirmītējs sastingums, aukstā atturība — ne zīme nav atlikusies. Šmauga, lokana, pieklāvīga, viņa ar visu būtni ļaujas Mārtiņam. Viena viņa roka apzņaugta Zetiņas viducim. Otrā palāvīgi guļ viņas abās. Viņas galva atslīgusi pie Mārtiņa pleca, reizēm vējš veļ mīksto, smaršīgo matu vilnišus viņam sejā. Viņš raugās Zetiņas zaļoksnējā, kārdinošā skaistumā, iesūc sevī viņas miesas silto smaršu, reibst no laimes un gavilēm.

Abi viņi noreibuši pārmērīgā laimē. Kā divi no krāta izsprukuši putni ceļas arvienu augstāk zilajā gaisā, arvienu augstāk. Apakšā zeme nozūd, un tikai no augšas uz galvas birst un birst saules zelta dzirkstis . . .

Abi mostas kā no jauka sapņa, kad nejauši uzduras Robežniekam. Labu brīdi nevar atjēgties, skatās platām acīm.

Bargs, kā paša dieva sūtīts, kā pravietis, kā soģis Robežnieks skatās abos grēciniekos. Un viņa vārdi šķīļas kā dzirksteles no krama.

— Atpakaļ, jūs dieva nolādētie! Laulības pārkāpēji! Atpakaļ, es jums saku viņa vārdā!

Zetiņa notrīc, kā ūdens aplieta. Atraujas, velk arī Mārtiņu atpakaļ. Bet Mārtiņš strupi atraujas no viņas. Arī viņu tēva vārdi ķēruši smagā vietā. Viņā pamazām atkal saaug svelmīgas dusmas par to, ka tēva vārdi nav aizslīdējuši gar viņa apziņu, kā vēja brāziens, velti grābstīdams, pārskrien gludam ledum.

Slima, vārīga vieta vēl ir viņa apziņā . . . Velti viņš pūlas no sevis un citiem slēpt to zem vienaldzības un nicināšanas maskas.

— Ko tu gribi? — viņš draudoši prasa. — Kur tu nāc? Tev pašam ciemiņi mājās.

— Kas man ciemiņi . . . kas rads vai draugs, kad tas kungs sūta. Kā

Eliju Akabam, viņš mani sūta jums pretī jūsu grēka un samaitāšanas ceļos... Atpakaļ, jūs dieva nolādētie un atmestie! Mostieties! Atgriezieties!

Zetiņa pavisam pārvērtusies, sašļukusi. Velk Mārtiņu atpakaļ.

— Nāc... — viņa bailīgi čukst.

Mārtiņš neskanīgi iesmejas. Atstumj Zetiņu, pagriežas tēvam pretī.

— Ko tu te vazājies kā ļauna diena! Ko tu man vienmēr nāc ceļā? Mēs esam šķirti ļaudis. Dari savu, bet man liec mieru.

— Jā, šķirti esam. Es kalpoju dievam, tu velnam. Tu staigā plato ceļu, kas aizved uz mūžīgu samaitāšanu. Bet tas kungs mani sūta tev pretī. Un, kamēr vien manas acis platas, kamēr vien manas kājas vēl kustas, — es nākšu. Un neemitēšos saukt un aicināt tavu nomaldināto, pazudušo dvēseli.

— Liec tu man mieru, tā kā es tev lieku. — Mārtiņš pūlas un nevar noturēt balsi aukstas vienaldzības skaņā. — Nedomā taču atgriezt mani atpakaļ uz sava ceļa, pie savas ticības un tikumiem. Kas tu esi, un kas es... Kā diena naktij, kā pavasars ziemei mēs stāvam viens pret otru... Eh! Ej ratā! Runāt ar tevi negribu... Nenāc — es tev saku, nenāc tu man zem kājām! Samīšu!

Beidzamos vārdus viņš izķērc nejaukā, aizrautā balsī. Sit kājām uz zemes, vēcinās kulakiem.

Lomas ir mainījušās. Tēvs stāv rāms, auksts, savu patiesību apzinādamies, taisni izslējies.

— Nosit mani — to tu vari. Tu esi stiprāks par mani! Bet zini: miesas stiprums ir gara vājība. Un tava dvēsele ir nocietināta, bet nespēcīga. Kur grēks, tur nevar būt stipruma, tur tikai vājība un nespēks. Kāds spēks lai nāk no turienes... — Viņš acumirkli klausās bērnieku drūzmā. — Bābele... Zodoma un Gomora, pār kuru tas kungs liks sēram un ugunij līt... Atgriezies, Mārtiņ, kamēr vēl nav par vēlu. Atgriezies, es saku!

Mārtiņš atkal spītīgi iesmejas un aprauj.

Uz pļaviņas pie Podnieku vītoliem acumirkli iestājies dīvains klusums. Bet tad tikpat spēji, vienā nešķiramā balsī, spēcīgi, strauji, spēka un neaizturamu gaviļu pilni atskan: Brāļi, šodien priecaities...

Atbalss aizlīgo tāltāli pa miklajā naktsgaisā ietītām birzēm. Visapkārt kaimiņos rej suņi. Kur tālumā vairāk reižu spēcīgi nodziedas miegā iztraucēts gailis. Viņam liekas, ka jau rīts... viņš vēsta rītu...

Tēvs un dēls klusu klausās. Nav zināms, tumsā no sejām nav noredzams, ko viņi domā un ko sajūt.

Tikpat spēji, kā sākusies, dziesma notrūkst. Un tad liekas, ka tuvu visapkārt būtu pavisam klusu, bet dzirdama katra klusāka skaņa tālienē.

No lejas, no Robežniekiem, dzirdas svešāda dziesma... Būs vienam man šē būt par svešinieku... Piecas sešas vecas balsis kā šķobīdamās, kā cita pie citas balstīdamās, stiepj gari un vecmodīgi. Sīki, pusdzisuši skaņu trizuļi kāpj pret kalnu, apdziest, bez atbalss nomirst. Pamazām jukdama, sīkdama, izskan, noklust vārgā bēdu dziesma. Bet sīkie skaņu

trizuļi, liekas, kāpj un kāpj pret kalnu, kur gaisā sastopas ar līgsmās kalna dziesmas beidzamajiem akordiem un cīnās — nedzirdami, bet jūtami, cīnās uz dzīvību un nāvi . . . Nakts noslēpumainā klusumā klausoties, tā vien liekas, ka augstu gaisā, tumsā, turpat zem bālajām, pusdzisušām zvaigznēm, cīnās divi putnu bari. Melns mākonis no vienas puses, sniega kupena no otras — saveļas kopā, sašķīst, sajūk. Platie, baltie un melnie spārni sirdīgi kapā gaisu, apaļās, nemirkšķošās acis ārprātīgā naidā kvēl kā dzirkstis . . . Un tumsa un zvaigznes, un retie pinkuļainie mākoņi tuvu pie apvāršņa apstājas un, elpu aizturējuši, vēro neredzēto noslēpumaino cīņu.

Zeme un cilvēks ir aizmirsti, kā noslīguši kur visuma dziļumos. Naidis un nesaprašanās, nevaldāmas tieksmes un nepārvaramas bailes, atziņas slāpes un neziņas mokas — tūkstots pretešķību, no zemes un cilvēka dzimušu, pacēlušies līdz bālajām pusdzisušām zvaigznēm, dievu mājokļos, cīnās tur uz dzīvību un nāvi. Ilgi, asiņaini cīnās, un nav paredzams gals šim bezprātīgajam slaktiņam. Un dievi iztālēm bailēs skatās, jo šajā cīņā izšķiras arī viņu liktenis . . .

Tēvs un dēls mēmi skatās viens otrā.

Kas viņiem sirdī, tas vārdiem nav izsakāms.

Apgriežas, iet katrs uz savu pusi.

Pietvīkušu seju, sprigstošām acīm, uztraukts, bet valdīdamies Jānis iet uz āra durvīm. Mugurā viņam svētdienas uzvalks, vienā rokā nemizota lazdas nūja, otrā grāmatu pauniņa.

Pie durvīm viņu aptur tēva balss.

— Tad tu nu aizej? Ej vien, dievs lai tev palīdz... Es nelūdzu, lai viņš tev stājas ceļā. Nē... ja tev kādreiz grūti klājas, tad zini: tēvs arī tevi piemin savās aizlūgšanās.

Tēvs sēd pie galda, rokas uz vaļējas dziesmu grāmatas saņēmis. Viņa balss rāma, izskats mierīgs, tikai pakulu kreklis uz krūtīm ceļas neparasti augsti. Un acu skropstes manāmi trīs.

— Nevajag... man nevajag tavu aizlūgšanu! — Jānis atcērt. No pārlicīgās steigas, no nevajadzīga asuma balsī manāms, ka viņa pašsavadīšanās mērs patlaban līdz malām pilns.

Bet tēvs paliek kā bijis. Atsāk atkal.

— Un, ja tev kādreiz pavisam slikti... ja tavš padoms galā... ja nekur vairs nevar, tad griezies vien atpakaļ. Tēva sirde priekš tevis nebūs tā aizslēgta kā tagad tavējā. Svētību es tev līdzī dot nevaru, nevaru darīt pretī dieva vārdam un likumam. Bet lādēt negribu... Svētīgi tie lēnprātīgie, saka tas kungs. Ardievu.

Jānim durvju tureklis šļūk no rokām.

— Paturi pats savu svētību un lāstus! — viņš saka. — Un atpakaļ negaidi — mūžam nenākšu. Drīzāk kur pakritīšu, nobeigšos, bet nenākšu. Tava sirde... Vai es viņu nezinu! Līnu iedzini kapā... Tava sirde...

Viņš iesmejas nedabiski, atrauj un aizsviež aiz sevis durvis, lai tēvs nedzirdētu, ka smiekliem pa vidu jaucas asaras. Neizprotamas, nesavaldāmas, dedzinošas asaras...

Istabā paliek klusu.

Gultā gar sienu māte, seju pagalvī iespiedusi, nedzirdami raud. Blakus viņai kroplais puisēns slaista gaisā vaska dzeltenās kājiņas. Tēvs aizšķir grāmatu, iziet laukā.

Āra durvis iestājies, ilgi lūkojas dēlam pakaļ. Acu nenovērš, kamēr vien vēl var saredzēt. Kad Jāņa cepure pavisam nozūd aiz lielceļa kārkliem, Robežnieks smagi atlaižas pret stenderi.

Šorīt aizgāja viens, nu otrs... Nu viņš kā koks atlauztiem zariem. Nu viņš viens pats strādnieks šajos celmos. Šajā acumirkli viņam viss tik apnicis, pretīgs, ka varētu mirt.

Bet jādzīvo. Jādzīvo...

Mārtiņš, kā no rīta gājis no mājas, tikai pievakarē ienāk Podniekos. Visu dienu gāja, gādāja, raudzīja. Nu nāk Zetiņai pakaļ.

Mājas liekas neparasti klusas, cilvēku tukšas. Kaut kur gar stūri pakaras un aizraujas galva ar sapinkotiem matiem un nemazgātu muti. Un tad no turienes dzirdami apspiesti, nekaunīgi smieklī.

Mārtiņš sakož zobus un ieiet iekšā.

Izstaigā pa visām istabām. Visur tukšs un kluss, visur nekārtība, it kā kāds te ilgāku laiku būtu vandījis un kravājies. Bet Zetiņas nav. Nesaprašanā Mārtiņš iziet uz verandas. Un tad Zetiņa apjukusi, smaidīdama nāk no dārza pretim. Acis viņai iesarkušas, var redzēt, viņa šodien daudz raudājusi. Bet tagad viņa smaida. Smaida un nāk Mārtiņam pretī. Izliekas, it kā steigtos, bet patiesībā mīņājas turpat uz vietas.

Mārtiņam nav pa prātam ne Zetiņas smaids, ne izlikšanās.

— Nu... nu! — viņš skubinās. — Viņa nav mājās? — Nezin kādēļ prasa. Pats gluži labi zin, ka Podnieks no paša rīta pagasta darišanās.

Viņiem viss ar aprēķinu ierīkots uz šodienu...

Zetiņa uznāk uz verandas. Nezin — palikt vai iet tālāk.

— Apraudzīju puķes... — viņa valdīdamās runā. — Diezin kad nu atnāks...

Mārtiņu kaitina tāda jūtelība.

— Nekad, — viņš strupi nosaka. — Ko te vairs meklēs. Kas tā aiziet kā mēs, tiem atpakaļnākšana nav. Nu apskaties vēl, atvadies.

Zetiņai acis spēji samirkšīnās. Un ātri cita pakaļ citai nobirst trīs četras lielas lielas, spodras asaras. Bet priekšauta stūris acumirkli nobrauc gar acīm, noslēpj ir asaras, ir asaru pēdas.

Zetiņa smaida.

Sāk atkal rīkoties pa istabām, kravāties, meklēties. Mārtiņš staigā viņai pakaļ, bet nesaprot, ko viņa rīkojas, ko meklē. Ik acumirkli skubina, mudina. Viņam liekas, ka Zetiņa tišām vilcinās.

Jau krietna krēsla, kad viņa stāv gatava ceļam. Mugurā plāns vasaras mētelītis, ap galvu melns, bārkstains zīda lakats. Uz rokas paprāvs aizsainītis drēbju. Mārtiņš piedur tam pirkstu.

— Tās — tavas?

— Zināms. Vai es iešu cita drēbes ņemt.

— Nē, es domāju tā: vai tās agrāk šūtas vai tagad, še Podniekos?

— Un kas tad, ja Podniekos?

— Tad tas... — viņš norauj aizsainīti Zetiņai no rokas, iesviež kaktā.

— Nevienas lupatas, nevienas skabargas tu no viņu mantas neņemsi līdzil
Viņa stāv nesaprašanā.

— Bet tad jau man jāvelk nost arī tas, kas mugurā.

— Nē, tas tavs, — Mārtiņš kategoriski izskaidro. — Mugurā tev bij, kad ienāci Podniekos. Bet vairāk ne, ne naga melnuma. — Ko iedomājies, viņš sāk izvandīt tai kabatas. Vienā atrod mazu naudas maciņu, otrā mazumu vara naudas. Visu iesviež kaktā.

— Mums nevajaga ne kapeikas no viņu naudas.

Zetiņa nepretojas, tikai parausta plecus. Viņa nesaprot... šodien visu dienu domāja un nevarēja izdomāt, ne saprast... Kāpēc viss tas tā vajadzīgs, kāpēc nevarēja tāpat kā līdz šim? Domās atkārto visu, ko Mārtiņš runājis, bet nesaprot. Vārdus, tikai vārdus dzird, bet tie viņai bez nozīmes un satura.

Kāpēc nevarēja tāpat kā līdz šim — mierīgi, laimīgi?

Pa pusei Mārtiņa izbīdīta, viņa iziet. Bet ķēķī atkal apstājas. Plītē sprakšēdami deg sausi žagari. Zetiņa noliecas pie tiem.

Mārtiņš satver viņas roku.

— Ko tu atkal?

— Jāatjauc, — viņa vientiesīgi saka. — Ka kāposti neiziet ugunī.

Mārtiņš sirdīgi sauc.

— Lai viņi iet. Lai iziet viss katls... lai viss te iznīkst un izput — kas mums par to.

— Vai, kā tu! — Zetiņa aprauj nenobeigusi, atgīdusies, ka Mārtiņam atkal kas nav pa prātam.

Mārtiņš atrauj plaši vaļā āra durvis. Smagu, izaicinošu soli sper pāri sliekšnim. Paspēris, draudīgi meklēdams, paskatās riņķī apkārt.

Arī Zetiņa paskatās. Bet viņas skats bikls, uztraukts. Acumirkli viņa apstājas, it kā ko istabā aizmirsusi, it kā ko atcerēdamās. Bet atcerēties nevar. Atmiņa smaga, nekustīga kā aizsalis, sniega apputrināts dīķis.

Kur netālu aiz mājām dzird runājam. Tur darba ļaudis nāk no lauka mājā. Zetiņa uztraucas vēl vairāk. Steidzas Mārtiņam garām. Saķer, parauj to aiz rokas.

— Nāc! — mudina to.

Mārtiņš ceļ smagus, vienādus soļus. Sejā viņam spītīgs, izaicinošs smaids. Ar ironiju skatās Zetiņā — smīn par viņas uztraukumu un steigu. Viņai bail, viņai kauns, viņai tā ap sirdi, it kā ietu zagt... He, he... sievieši.

Bet pļaviņā pie vītoliem viņa apstājas, pagriežas atpakaļ, skatās Mārtiņam sejā. Viņas acīs liels, skaļš jautājums: vai tad tiešām jāiet? Mārtiņš skatās kur projām tālumā. Viņam sejā tikai auksta ironija. Ik vaibsts, ik žests saka, ka jāiet, ka nav vietas ne jautājumam, ne vilcināšanai, ka viss sen galīgi izšķirts, noteikts, nenovēršams, neizbēgams...

Un vēl kas tur redzams. Ne tā, ka šī gaita būtu uzspiesta. Ne tā, ka tajā izteicas paša griba, paša ilgā, tvīksmainā vēlēšanās. Viszaļākās cerības tajā piepildās. Šalcošs, putojošs laimes reibums nes prom uz tālo, brīvo, viļņaino jūru... Viņš gribētu, lai visas šīs sajūtas būtu dzīvas, lai karstas un kūstošas tās savītos vienā liesmu virpulī. Bet acumirkļa dzīvības straume viņā apklususi, apstājusies. Tās remdenas atmiņu atēnas, ko viņš ar cietu gribu dzen caur novārgušajām smadzenēm, pa slābaniem, pusjutīgiem nerviem... Un smaids un ironija, un izaicinājums — viss, kas sejā redzams, ir neīsts, mākslīgi tur uzspiests, ne iekšējās jūsmas atplaiksnījums un atspulga.

Mārtiņš iet Zetiņai iepakaļus. Drebuļi viņam skrien pār muguru. Iekšā

salst. Viņš redz, ka Zetiņa iet līdzīga pazudinātai grēciniecei, līdzīga uz nāvi notiesātai. Galva viņai bezspēcīgi lēngojas, kājas ceļos gnūst. Skati meklēdami maldās apkārt. Viss viņas prāts un domas pie tā, kas aiz muguras, ne pie viņa, ne pie viņu nākotnes.

Kāpēc viņa nāk? Kas viņu spiež? Bij taču pašas brīva griba. Kas viņa par cilvēku? Gāja pie Podnieka, bet ar sirdi, ar visu būtņi piederēja Mārtiņam. Tagad iet ar Mārtiņu, bet sirds — kā dadzis pie villainas drēbes — līp pie vīra, pie pārdzīvotā un atmetā, pie pagātnes.

Un kas viņš pats par cilvēku? — kas viņu sien pie šīs šaudīgās, nevarīgās, svešās dvēseles?... Vai labāk tūliņ tepat neatraudies, nokratīt slogu, kas velk lejā?

Labāk lai viņa iet atpakaļ.

Mārtiņš apstājas, elpu gūdam, ieklepojas.

Zetiņa atskatās.

Nu — — —

Bet sīkais gribas pavediens sapinas paralizējošu jūtu un jūsmu mudzēkli. Un tūkstoto reizi izšķir ne viņš, bet cits iekš viņa, lielāks un spēcīgāks nekā atziņa, apņemšanās un griba.

— Mudīgāk, mudīgāk! — viņš skubina. — Ka nekļūst tumšs. Mēness vēlu lec. Un ceļa gabals prāvs...

Viņš runā tajā pašā balsī kā visu dienu. Neviena skaņa neļauj uzminēt, kāds viesulis nupat pārskrējis viņa dvēselei. Viņa no dzimšanas sakropļotai dvēselei. No mazām dienām liekulībā un sevis noliegšanā radināts, viņš iet pret savu gribu, aklā instinkta saitēs, pazemots, līdz sirds dziļumiem sevi nicinādams.

Viņš gluži labi noprot, ka Zetiņa ar nolūku iet bez ceļa, pa svešām, nestaigātām vietām. Tumsa kļūst arvienu biezāka, bet viņa tai vien neuzticas. Mārtiņš labi noprot: viņa baidās nejauši satikt pazīstamu cilvēku. Viņa slēptos, sarautos sevī, nozustu no zemes. Un viņš bij domājis, ka gaišā saules dienā abi nostāsies visai pasaulei pretī — savu patiesību apzinādāmie, nesabaidāmi, neuzvarami.

Un nu: pazagšus, bēgšus pa vakara krēslu un slepenām vietām.

Tomēr Mārtiņš iet. Sakož zobus un iet.

Tikko viņi labu versti no Podniekiem iziet uz lielceļa, pretī nāk cilvēks. Salicis, kumurodamies, rokām plātīdamies, nāk. No mazāka atstatuma viņi to pazīst: vecais Podnieks. Tā viņš tagad augu dienu, bez rungas, noberztām kājām iet diezin kur un tikai vēlā naktī pārnāk mājās.

Vecais Podnieks pienāk, apstājas priekšā uz ceļa, sveši skatās vedeklā un viņas pavadonī.

— Uz mājām, veco tēv? — Zetiņa villainu mēli runā.

Liekas, vecais Podnieks vērīgi klausās, bet ko savu.

— Pagalam mājas... — viņš čukst. — Pagalam dēls, pagalam vedekla...

Un, rokām no kā neredzama atvēcinādāmie, steidzas projām — nopūtējis, nobridies, noplīsis, nonīcis.

Gailēnu pirtiņa, gadiem nelietota, neapdzīvota, kā sarukusi vecene saplēstā lakatā ietinusies, stāv nomaļus mežmalā.

Nomākušās mēneša nakts tumsā pa gabalu saskatāma tikai melna, bezveidīga guba. Nav redzams ne apdrupušais, kaļķiem nobalsinātais skurstenītis, ne zaļi nosūnojis, izpuvis lubu jumts, ne žagariem aizpītie gali. Tikai melna, bezveidīga guba.

— Te? — Zetiņa prasa, pie durvīm piegājusi.

— Tepat, — Mārtiņš atsaka. Atgrūž iznīdrējušās, izšķiebtās durvis, ielaiž Zetiņu iekšā. Pēc tam rūpīgi ievelk un nostiprina durvis.

Zetiņa stāv, tumsā nedrīkst kustēties. Bail, ka nekrīt pār kaut ko, bail, ka kur nenodauza galvu. Pelējuma, sakurinātas krāsns māla un siltuma smaka spiežas nāsīs. Viņai tik svešādi — mazliet bailīgi, mazliet kairinoši, — sadrebinādamās viņa īsi iesmejas.

— Ūja, kur tu mani esi iavedis!

Mārtiņš arī pasmejas. Meklē pa kabatām sērkociņus.

— Nebaidies neko. Te liela istaba, telpu pietiks. Es tūliņ uzrašu uguni.

Nošvirkst. Nostiepjās zilgana strīpiņa un nodziest. Mārtiņš meklē jaunu sērkociņu.

— Te dzīvosim . . . Te neviens mums nelīdīs virsū.

Otrs sērkociņš aizdegas. Ar sauju pret gaisa vilni to sargādams, Mārtiņš iet pie galda blakus logam, uz kura maza cilindra lampiņa, bet bez kupola.

Zetiņa iet gar sienmali visai istabai apkārt. Kaktā gubā samestas dažādas saimniecības lietu grabažas — tām ar likumu apkārt. Pieliecas pie mazā lodziņa, mēģina palūkoties laukā. Pieiet pie lāviņas, uz kuras tīrs salmu maiss un strīpaina sega. Parauga: maiss piebāzts svaigiem auzāju salmiem. Apiet ap lielo pussabrukušo, silti sakurināto krāsni. Satausta sienā durvis, pa kurām tikko ienāca, un labi novēro tās, kā stipri atmiņā iespiezdama. Tad lēnām nāk atpakaļ, nosēstas uz lāviņas.

Skatās istabas vidū, smaida neizprotamu, skumju smaidu.

Mārtiņš nosēstas viņai blakus. Brīdi sēd, tad apliek viņai roku ap vidu.

— Kāpēc tu nenogērbies? — Nogērbies.

Bet Zetiņa tikai klusē un smaida. Liekas, gaida, lai Mārtiņš runā.

Un Mārtiņš grib runāt. Grib izteikt visu, kas viņā krājies, krājies. Visu savu laimi, mīlestību un mokas izliet viņas priekšā kā līdz malām pie-

smeltu trauku. Bet jūtas skrien viesuļa spārniem, jaucas, klīst, pirms paspētas ietvert skaņā un valodā. Arvienu ciešāk roka žņaudzas ap viņas viduci. Līdz beidzot viņš apķer to abām rokām un pievelk pie sevis.

— Nu reiz divi vien . . . — viņš kaisli čukst. Atvelk melno, bārkstaino zīda lakatu viņai no sejas, skūpst muti, acis, kaklu, matus. — Nu tu esi mana sieva . . . un es tavs vīrs. Zetiņ . . . Zetiņ . . .

Viņa glāstiem paļāvusies, uz muguras atlaidusies, Zetiņa guļ viņam klēpī. Smaidis nodzisis. Acis lielas un spodras, kā reibumā lūkojas augšām, liekas lūdzamies: vēl, vēl . . . Vēl!

Un Mārtiņš skūpst un runā. Runā un skūpst, un glauda viņai matus no pieres. Paijā un mīlina kā māsu, kā bērnu, kas viņam uz savām rokām jāizzūžo liels.

Zetiņa klausās kā reibonī, kā savādā stingumā. Pamazām lielas, skaidras asaras sāk spiesties viņai no acīm.

— Kāpēc tu raudi? Nu kāpēc tu raudi? — Mārtiņš satrūcies iesaucas. Un glāsta un mierina kā bērnu, kas nemāk pateikt savu kaiti.

Zetiņa atsēstas taisni, bet raud vienmēr. Raud un nezina pasacīt, kāpēc. Un, kad asaras aprimst, sēd klusa un domīga.

Arī Mārtiņš, acumirkļa sajūsmai pārskrienot, kļūst kluss un domīgs.

Kāpēc gan Zetiņa nerunā? — viņa domas atkal riņķo pa neizbēgamo burvja loku. Nu viņa varētu. Nu viņa svabada — atraisījusies, atrāvusies tām saitēm, kas žņaudza rokas un sirdi. Nu viņas jūtām un valodai vajadzētu šalkt kā pavasarī strautam, kas salauzis savu ledus cietumu.

Bet viņa sēd klusa un domīga.

Tad pamazām svešā apkārtne viņus atkal tuvina vienu otram. Viņi sāk sarunāties par parastām ikdienišķām lietām. Te vairāk kā kur citur abiem vienādas domas un intereses. Mārtiņš neviļus atrod krāsns priekšā noliktas siltas vakariņas. Ar uzvarētāja pašapziņu nes tās uz galdu.

Zetiņai liels brīnums un prieki.

— Kas to te nolīcis? — viņa ziņkāri prasa, nādzīgi ap galdu rikodamās. Tikai tagad sajūt, ka krietni vien izsalkusi.

Mārtiņš pamirkšina acis, paklākšina mēli.

— Mums te Gailēnos ir viens draugs — liels draugs.

— Gailēns pats.

— Vēl lielāks kā Gailēns, vēl lielāks.

— Tad saki jel, ko ķircinies.

— Prasa, kā pati nezina. Zelma — Gailēnu Zelma. Mēs ar viņu tagad lielāki draugi nekā ar pašu Gailēnu. Viņa mani labi saprot. Gudra — skolas apmeklējusi, pilsētā visu laiku dzīvojusi.

Zetiņai ēstgriba kā aprimst, lūpas pastiepjās. Viņa manāmi sabožas.

— Nu — pilsēta . . . No turienes tev tās gudrās. Vai nav dzirdēts, ko tādas tur pilsētās mācās. Atnāk tikai izlielīties, izrādīties. Un tu tūliņ par lielu draugu klāt.

Mārtiņam nāk smiekli. Reizē jocīgi un glaimojoši, ka viņa greizsirdīga uz to otro, kas gandrīz vēl bērns. Bez mazākā iemesla greizsirdīga. Viņš

tišām ķircinās un, kad Zetiņa par tiesu saskaitusies, labinās, mierina. Salabuši abi smejas . . . Īsu brīdi atmirdz tā saulainā, klusas, sirsnīgas laimes siltā dzīve, par kādu viņš domāja gadiem. Īsu brīdi drūmā pirts istabiņa kļūst gaišāka.

Pēc vakariņām Zetiņa rūpīgi aizsedz mazo lodziņu, nopūš lampiņu. Sāk izgērbties. Mārtiņš sēž uz lāviņas, aizgrābts klausās viņas drēbju čaukstēšanā, viņas baso kāju soļus uz asā kula. Rauga tumsā sazīmēt viņas auguma kontūras, nevar nekā saredzēt un skaistas — kāpēc viņa nodzēsa lampiņu. Kāpēc viņa arī tagad viņam nenoliecas . . .

Maigā svētlaimībā viņš pieraujas pie pašas lāviņas malas. Sīki, salti drebuļi skrien pār miesu, kad Zetiņas pleci tam pieduras. Viņš nedrīkst pakustēties, lai neapvainotu viņu. Guļ un, elpu aizzurējis, klausās, kā silta, nebeidzama straume plūst no viņas miesas. Sajūt viņas matus uz sava kakla, viņas krekla mežģines pie savas rokas, dzird aiz sevis viņas kluso elpu. Pamazām viņu apņem gurdens, smaršains reibonis.

Kad viņš pamostas, ir vēla nakts. To viņš zin tāpat no sevis, kā cilvēks, kas paradis pa nakti celties visādos laikos. Uzmostas ar nelāgu, drūmu sajūtu un nesaprot, kas viņu uzmodināja. Varbūt slikts sapnis. Varbūt circenis, kas, nejauki spiegdams, čirkst atsildītās krāsns mālos. Varbūt spēcīgais agrā rudens vējš, kas grābsta ārā ap pirts stūriem . . .

Nē, tas nav. Kas cits, dziļāks, smagāks aizdzinis miegu, uz gultas malas nosēdies, ar rupju nemiera pirkstu velk pār nervu stīgām. Drīz viņš arī ieklausās: Zetiņa raud. Klausās, netic un tomēr dzird, ka raud. Raud aizzurēdama, slēpdama, bet ar visu sirdi un būtni. Pleci raustās, reizēm notrīs viss augums. Mārtiņam liekas: viņas krekla mežģines griežas rokā, matu cirtas samirkušas, smagi gulst uz kakla.

Kāpēc viņa raud? — Varbūt nosalusi. Varbūt viņai bail . . . Varbūt pa miegam, ļauna sapņa vārdzināta . . .

Eh! Mārtiņš pēkšņi it kā ar dūri pavelk apkārt gaisā, saskalda naivas pašmānīšanas miglu. Acis tiek skaidras, prāts skaidrs. Zina taču, kāpēc Zetiņa raud. Vēl pilnīgi neuzmodies, nedomājis zināja.

Eh! Tas ir cilvēks. Kā nozagta, kā ar varu šurp atvesta. Nakts vidū neguļ — mostas, raud . . .

Mārtiņš rupji atraujas. Aizgriežas pavisam, pārvelk segu pār galvu.

Nakts velkas smagiem svina zābakiem. Krāsni noklust circenis. Ārā, rītam nākot, aprimst vējš. Tikai Zetiņa neaprimst. Viņas pleci bez mitēšanās raustās, reizēm notrīs viss augums.

Kad ārā dzirdas dienas un darba troksnis, Mārtiņš uzceļas no lāviņas, klusu, bet steigdamies saģērbjas, iziet laukā.

Gailēnu pagalmā stāv divas sievas — viena nēšiem plecos, otra ar kāpostlapu klēpi. Galvas kopā sabāzušas, ko dedzīgi runā un skatās uz mežmalu, uz pirtiņu. Mārtiņu pamanījušas, sametas acīm, šķiras. Bet, nomaļus aizgājušas, slepus novēro.

Mārtiņš saprot, par ko viņām runa, bet neliek manīt. Pašapzinīgi izspiež krūtis, atstumj cepuri drusku pakausī, iet turp.

Skaidienā pavecs kalps skalda malku. Tas Mārtiņam no agrākiem laikiem labs paziņa. Bet nu neliekas redzam. Saliecies pār savu pagali un cērt. Mārtiņš iebāž atpakaļ kabatā izvilktu roku. Ne labrītu nesacījis, noiet tam cieši garām. Skaļi un bezrūpīgi nospļaujas... Kas viņam daļas.

Kas viņam daļas gar šiem cilvēkiem, kas slepus vēro viņu kā kādu brīnuma kustoni. It kā viņš būtu melns kā nēģeris vai sarkans kā indiānietis. Vēl aizvakar šie paši cilvēki satikās un izrunājās ar viņu kā ar kuru katru citu. Bet nu bēg...

Ak, saprot viņš, kāpēc tie bēg un slepus vēro. Visas viņu domas kā uz delnas viņam priekšā. Viņš negribētu skatīties, bet tomēr redz. Negribētu domāt par to, bet tomēr domā. Pavisam nemierā ar sevi, bet neko neizrāda. Bramanīgi aiziet līdz istabas durvīm. Bet kas viņu attura — viņš nogriežas, aiziet garām. Un tūliņ kauns par savu glēvumu viņam pārskrien kā karsta ūdens šalts. Liekas, no visiem stūriem skatās uz viņu, čukst un apspiesti smejas. Liekas, viņa domas un sajūtas katram redzamas un saprotamas. Viņš atgrūž vārtnus, gandrīz skriešus ieskrien dārzā.

Te aiz kupliem ķiršu krūmiem viņš apstājas. Ieķer roku matos. Kas tas ir? Vai arī viņam pašam kauns no sevis, no sava darba? Uz savām domām un ieskatiem viņš arvienu bijis lepns tā pie sevis, kā citu priekšā. Bet no darba kaunas... Vai tad darbs nav tā pati doma, ietverta redzamā veidā, tā pati spēkā pārvērstā jausma, dzīvē piepildīts sapnis? Doma ir darba iesākums, un darbs domas redzamais ietilpums. Starpības te nav — viss viens! Un tomēr kauns — gluži tāpat kā vakar Zetiņai...

Roka arvien ciešāki grābj matus. Bet sāpes Mārtiņš nejūt, viscauri pilns kaistoša nemiera, neizprašanas un bezspēcīgu dusmu.

Kur sāņus padzird cilvēku. Sev spītēdams, sevi kā pārbaudīdams, Mārtiņš lieliem soļiem iet turp.

Zelma. Nes mazu kurvīti, pilnu gatavām ķiršu ogām.

Viņa paliela auguma, kalsnēja, gaišiem matiem. Seja pareiziem pantiem, ne visai glīta. No tās redzams, ka pēc gadiem viņa vēl gandrīz bērns. Bet sejā, visā augumā, visās kustībās vēsa, atbaidoša nopietnība. Kad piemiedz acis un savelk lūpu kaktiņus, no viņas kā vēsmo nelokāms stingrums, varbūt arī īgnums, kas rada nežēlībai. Mārtiņš to visu vienā acumirkli apjauš tāpēc, ka ar Zelmu sen pazīstams, daudz ticies, daudz runājis.

Zelma nosmīn, arī neraujas. No gabala pamet Mārtiņam ar galvu.

— Labrīt! — viņa runā pazemā, skaņā balsī. — Augšā jau?

Mārtiņam viņas tuvumā zūd visa kautrība.

— Par mani nebūtu brīnums, — viņš saka, — es — zemnieka cilvēks, paradis nakts vidū mosties. Bet jaunkundze agri cēlusies. Nav nemaz pilsētnieku mode.

— Ko pilsētnieku, — Zelma atsaka, kā no tiesas sapīkusi par viņa joku. — Kas es par pilsētniecī! Gulēt nav vaļas, darba daudz... Vakar

tā nodomāju: rītu pacelšos, salasīšu ķiršus, aiznesīšu šiem. Un te jūs nākat paši. Nevarējāt gulēt vēl. Tikpat jau šodien nekur darbā neiesiet.

— Kā ne — iešu. Gribēju tikai no jūsu tēva aizņemties rīkus, kamēr pats iegādāšos.

— Ēdiet, — Zelma saka, kurvīti sniegdama. — Tās jūsu ogas.

— Manas... — Mārtiņš pavīpsnā.

— Jums lasītas... Ko jūsu —, — Zelma aizķeras, viegli pasmaida. Smaidi viņai nepiederas, seja no tā kļūst neglītāka, nepievilcīgāka. — Ko Zetiņa? Guļ vēl?

— Vēl guļ... Kur jūsu tēvs? Istabā?

— Nav. Izgāja, bet uz brokastu būs atpakaļ. Rīkus dabūsi. Ko jums vajadzēja: cirvi un kapli?

— Cirvi un kapli. — Tad es atnāksu ap brokastu.

Zelma pavada Mārtiņu pa vārtiņiem laukā.

— Nemiet šo kurvīti līdz, aiznesiet Zetiņai. Tagad man jāvēra pušiem brokastis, nav vaļas. Vēlāk es aiziešu viņu apraudzīt.

— Paldies... — Mārtiņš aizgrābts nomurmina. — Par vakariņām arī paldies.

Zelma vienkārši pamet ar galvu.

Mārtiņš iet vieglāku sirdi nekā atnāca. Iedams domā, kā nosēdīsies uz lāviņas malas, kā iespiedīs rāsas mitro ķiršogu Zetiņai lūpās, kā viņa atvērs acis un nesaprazdama skatīsies — skatīsies un nesapratīs.

Bet pirts istabiņa ir gaiša. Zetiņa pa tam uzcēlusies, atsegusi lodziņu. Lāviņa uztaisīta, istaba kaut cik uzkopta.

Mārtiņš noliek ķiršu kurvīti uz galda.

— Tas tev no Zelmas. Solījās arī pati atnākt apraudzīt.

— Man tādas raudzītājas nav vajadzīgs, — Zetiņa strupi atsaka.

Mārtiņš paskatās ciešāki. Redz, cik viņa pa šo nakti noraudājusies un nobeigusies. Sirds kļūst tā kā mīkstāka no žēluma.

Viņi sāk runāt par darbu, par maizi — par visām ikdienišķām lietām. Un atkal atsilst vecā uzticība un sirsnība. Viens un otrs pasmejas, pajoko. Bet, līdzko apklust, rudens vēsums sabiezē ap viņiem. Katrs paliek stāvam grūtās domās. Klausās sevi un nepazīst.

Abiem vienas domas.

Tad šī nu ir tā jaunā dzīve, par ko viņi sapņoja kā par apsolīto zemi... Tad tāda ir skaistā sapņa piepildīšanās! Un dīvainākais tas, ka ārēji viss uz mata tā, kā cerēts. Tikai ilgotās laimes, karsti plūstoša prieka nav. Brīnišķi: sapņos par jauno dzīvi bij vairāk laimes nekā nu pašā dzīvē. Gluži kā kad būtu dzinušies pakaļ savas balss atbalsij: tukšs gaiss, ko tver, — jo tālāk iet, jo klusāks kļūst... Arvien klusāks, arvien klusāks...

Bet neviens neatklāj savas slepenās domas. Liekulībā piedzimuši, melos uzaudzināti, tie liekuļo un melo ar katru vārdu, ar katru pakustējienu.

Bieža migla ap viņiem. Šajā acumirkli viņi nevēlas, lai tā izklīstu, baidās aiz tās ieraudzīt tuksnesi vai bezdibeni.

Rāda viens otram laipnu seju. Pajoko, pasmejas un nezin, kā sagaidīs vakaru...

Mārtiņš atnes cirvi un kapli, bet darbā neiet, tiši kavējas. Zelmai nav vaļas atnākt, un viņš domā, ka Zetiņai vienai būs neizturami garlaicīgi un drūmi.

Te viņi abi reizē izdzird ārā piebraucam. Un abi bez skatišanās zin, kas tas braucējs. Abi visu rītu gaidīja, tikai viens otram neminēja. Saskaņās, saiet tuvāk kopā, it kā taisīdamies uz cīņu ar kopējo ienaidnieku.

Ienāk jaunais Podnieks. Manāmi iedzēries — beidzamās nedēļas viņu neiedzērušos neviens nav redzējis. Ar visu dzērumu apjukums un kauns redzams viņa sārtajā sejā, sen neskūtā sejā. Sievai aiziet garām, it kā tās istabā nemaz nebūtu. Pieiet Mārtiņam, sniedz roku.

Mārtiņš kautrēdamies pasniedz savu. Viņa roka tikai elkonī drusku palokās.

Podnieks smagi atsēstas uz vienīgā krēsla.

— Pagasta piedzišanā braucu... — Podnieks villainu mēli runā kā atvainodamies. — Tepat garām iznāca braukšana — iegriezos. Sak, jāp-skatās... ko šie... — Glēvums neļauj pacelties ne vīra apvainojuma dusmām, ne žēlabām, ne izmisumam. Katra jūta izplūst remdenā reibuma miglā. Viņš apjūk, sāk stumt bikses aiz zābaku stulmiem.

Zetiņa stāv bāla, nolaistām acīm, sakostām lūpām. Desmit minūtes, ko vīrs palaiž istabā, viņai liekas kā citreiz desmit stundas. Visu laiku viņš tai nepasaka nevienu vārdu. Pat paskatīties sargās. Tikai ar Mārtiņu runā. Jo ilgāk paliek, jo tiek runīgāks. Bez jēgas pļāpā visādus niekus.

Mārtiņš tikai retumis atbild, ieprasās vai ierunājas starpā. Vēriģi klausās un gatavojas cīņai. Pārāk labi noprot, ar kādu nolūku Podnieks braucis. Bet viņš nepiekāpsies un nepadosies. Visi pagājušās nakts un šārīta iespaidi un neizdomātās domas atkāpušās. Pašaižstāvēšanās instinkts pārņēmis viņa gribu, smadzenes, visu viņa būtni. Ar katru acumirkli nepacietīgāk gaida izaicinājumu. Lai spēks stiprinātu arī savas taisnības apziņu, lai atkal modinātu ilūziju, ka iekarotā laime liela, aizstāvēšanās un cīņas vērtā.

Bet Podnieks neizaicina. Var just, vairās aizņemt to, kālab brauca šurp. Noslauka sviedrus no pieres un runā tikai un runā. Negaidīti, teikuma vidū pārrauj, pietrūkstas kājās, saķer un pakrata Mārtiņa roku.

— Jābrauc... — viņš šļupst. — Pagasta piedzišana... Daudz darīšanu...

Un atkal steigšus aiziet Zetiņai garām, it kā tās nemaz te nebūtu. Aiziet līdz pretējai sienai un tikai tad atgiedas, ka nav trāpījis durvis. Pasitas sāpus un gandrīz skriešus izskrien laukā. Zetiņa pieklūp pie loga un ilgi stāv, seju stiklam piespiedusi.

Mārtiņš īgni nosmejas.

Cik Gailēnos sievietē, tie visi stāv pagalmā un noskatās, kur Podnieks

kā neprātīgs aizbrauc. Šitādas lietas nav savu mūžu dzirdētas, ne vēl pieredzētas. Gar to nav tiem pašiem vien daļas — ikviens, ik tas mazākais jūtas aizķerts, apvainots, apsmiets. Tie tur spļauj ikvienam cilvēkam un visai pasaulei acīs. Ar likumu var iet un netiks tiem garām. Tie ar savu nekaunīgo netiklību katram šķērsu ceļā. Bēgdams neizbēgsi, slēpdamies nenoslēpsies.

Nakts vidū jāmostas no miega, iedomājoties tādu nešķīstību. Kumoss spiežas kaklā, redzot tik atklātu, dievu un cilvēkus izaicinošu grēka dzīvi. Gailēnu ļaudis uztraukti vairāk nekā no ugunsgrēka.

Gailēns, miesīgi un garīgi saguris, sašļucis pārnāk no lauka mājās. Liberālais cilvēks kopā ar konservatīvajiem — nevar apmierināties, nevar saprast, nevar ciest. Tikai Zelma viena pati mierīga, nopietna iet apciemot Zetiņu. Nes vēl kurvi, pilnu brūnām ķiršogām.

Gailēns iznāk viņai pakaļ durvīs.

— Zelma! — viņš nedroši sauc. — Labāk neej!

Zelma pasmaida to smaidu, kas viņu dara tik neglītu.

— Nebaidies, man nepielips.

— Nepielips... — Gailēns pukojas. — Zināms nepielips. Bet tomēr labāk neej. Tu... tev... tu... Neej!

Zelma apstājas, pagriež galvu, acis piemiegusi, skatās atpakaļ. Vai tas ir viņas tēvs? — Jā, laikam ir... Parausta plecus un iet tikai.

Mārtiņš stāv pirts priekšā.

— Labāk nenākiet vis, jaunkundz, — viņš ar rūgtu ironiju saka. — Ka tomēr nepielip.

— Neplāpāriet, — viņa to norāj. — Tie cilvēki tur nespēj saprast. Par tiem citiem nav ko brīnīties, bet tēvs arī.

— Jā, — Mārtiņš strauji pārtrauc, — viņš arī. Tas man visvairāk sāp. Kā nazis ķer pašā sirdī. Viņš man vairāk nekā tēvs, viņš mani tādu izaudzēja. Un nu... Bet jūs, jaunkundz, saprotiet, ziniet, ka es citādi nevarēju?

Zelma sarauj lūpu kaktiņus, kļūst kā gausāka.

— Jā, saprast es jūs saprotu. Bet par jūsu nodomiem... par jūsu nodomāto dzīvi... Taisnību sakot, man te tomēr arī kas nesaprotams. Es varbūt domāju citādi... bet katram savi ieskatī. Katrs lai dara pēc savas skaidras atziņas.

— Bet nav tādas atziņas! Visur neskaidrība, sajukums, migla. — Mārtiņš satver Zeltu pie rokas. — Es jūs lūdzu, palieciēt, jaunkundz! Sakiet man... Izrunāsimies, es zinu, jūs daudz ko redzat gaiši, kas man miglā un tumsā. Man galvā viss iet riņķī. Man bail, ka nekļūstu traks...

Zelma saudzīgi atsvabina savu roku.

— Izrunāsimies, izrunāsimies. Bet tagad man vēl jāiet pie jūsu — — pie jūsu sievas. Pagaidiet, man jums daudz ko teikt.

Bet Zetiņa nelaipni saņem viešņu. Viņai jau no pirmītējā pret to neuzticība. Neielaižas nekādā tuvākā sarunā, gandrīz nemaz neatbild. Un, ja saka vārdu, tas pilns noslēptu atskabargu.

Zelma iziedama rausta plecus. Kā dzīve un apstākļi pārvērš un samaitā cilvēkus! Agrāk viņas ar Zetiņu bij labas draudzenes. Izrunājās tiku tikām, pa reizei arī sapratās. Bet nu — siena starpā. Nu viņas ienaidnieces. Zelma cīnās un nevar atturēt no sevis to vēsumu, kas pamazām savelkas ap sirdi.

Ārā viņu gaida Mārtiņš. Abi noiet nomalē un aizmirstas dziļās dziļās valodās.

Pusotras verstes no Gailēniem, dziļā meža ielokā, upītes līcī muiža rīko pļavu. Mārtiņš te apņēmis darbu. Viss līcis kā kaņepēm pieaudzis sīkiem baltelkšņu krūmiem — Mārtiņš cērt tos ar saknēm laukā un krauj lielos sartos.

Ar mazu gaismiņu viņa cirvis un kaplis šņakst meža ielokā. Vakarā iet uz māju, kad mežā jau pavisam tumšs. Tikai retu retu reizi dienā redz viņu atpūšamies. Nomet kapli, atkrīt uz ciņa vai akmeņa, sažņaudz galvu rokām, minūtes desmit sēž nekustēdamies. Tad uzmostas kā no sapņa, tā diezin cik ilgi nosēdējies, diezin ko nokavējies, ķer rīku rokās, aizgūtnēm cērt, cērt. Zemē notrītais baltais asmens laistās. Kā kaņepes vējā elkšņi liecas un gpūst uz vienu pusi.

Zetiņa nes viņam pusdienas. Kļāvām jau birst lapas, paukšēdamas un čabēdamās krit pa zariem lejup. Zetiņu mežā baida šī noslēpumainā paukššana un čabšana, šie košie dzeltenie un sarkanie milzu tauriņi, kas ilgi šūpojas gaisā, līdz atrod vietu, kur nolaisties. Sārta, aizsūsusies viņa izskrien meža līcī.

Mārtiņš tad aizsviež kapli pa roku galiem un nāk pretī. Sejā pamazām zūd drūmais saīgums, pierē it kā nodziest dziļās grumbas. Ar maigu nopietnību viņš saņem trauku, apsēstas, domīgs ēd. Ēdiens viņam iet pie sirds. Nekad Zetiņai nekas nav bijis jānes atpakaļ.

Zetiņa iet lūkot, cik šodien notīrīts. Met soļus, skaita žagaru gubas, rēķina uz pirkstiem. Smalki zina, cik kuro nedēļu nopelnīts, cik naudas vēl nākas.

Kad atnāk atpakaļ, Mārtiņš jau beidzis. Viņš palaikam ēd ātri. Sēd, galvu rokās atbalstījis. Seja atkal samākusies, pierē ievilkusās grumbas.

— Te nu es cērtu atkal... — viņš sāk runāt. — Šodien nez' kā ienāca prātā. Cērtu atkal, tāpat kā pie tēva kad dzīvoju. Tāpat muižas darbs, muižas nauda — starpības nav. Muļķis, sākumā biju tik priecīgs. Domāju: laba peļņa.

— Ir tak ar' laba! — Zetiņa nesaprot.

— Laba... bet no muižas. Un es gribēju būt neatkarīgs — tāpēc arī aizgāju no tēva. Bet blēņas tikai un iedomas. Kāda tur neatkarība, ja šodien jārauga, ko rītu ēst. Gluži viena alga — tas dod maizi un darbu vai cits.

— Saprotams, ka viena alga. — Zetiņa apstiprina.

Mārtiņš atmet ar roku.

— Tu nesaproti... nekā nesaproti. Tev pietiek, ja vēders pilns un

drēbes mugurā. Bet tas cilvēkam ir par maz. Lopam diezgan, ja aizgalda sausa un ēdiens silē — cilvēks grib vairāk... cilvēkam jāgrib vairāk. Cilvēkam jādomā, no kurienes tas, ko es ēdu, ko gērbjos, kam ēdu un gērbjos, kam strādāju. Cilvēkam jādomā: kam es dzīvoju? Cilvēkam jāmeklē citi pamati, citi mērķi, tālāk aiz vēdera, apgērba, miesas kāriņas.

— Muld kā glups! — Zetiņa sirdīgi pagriežas projām.

— Cilvēks nevar tikai ņemt, viņam jādod arī. Bez tā nav īsti cilvēciskas laimes. Īstā brīvība ir nepiespiestā darbā citu labā... un īstā laime arī. Jauki ir ciest ar apziņu, ka citiem toties nebūs jācieš. Mirt var, zinot, ka paša nāve dos iespēju labāk dzīvot tiem, kas vēlāk dzims. Un es saku, nav vērts dzīvot pasaulē, ja tā nevar mirt!

Zetiņa ir gluži sarkana no dusmām.

— Glups un traks! Ko tu te ālējies! Nekā tev nav labi, ne ar ko tu neesi mierā. Tad tā un atkal tā ne — kā vējš, kā putenis!

— Nevajag būt mierā! — Mārtiņš uzbudināts kliedz. — Cauru mūžu meklēt, svērt, atmest un atkal meklēt. Nu kas tā par dzīvi, ko mēs tagad dzīvojam! Lopi mēs esam, ne cilvēki. Kam dzīvojam, kam no mums labums. Lopi, es tev saku, Zeta, — tīrie lopi!

Zetiņa uzcēlusies kājās. Sien ap galvu balto katūna lakatiņu un nevar apsiēt. Zods dreb kā nosalis, acis asaru pilnas. Viņa ir apvainota, sāpīgi aizskarta visvārīgākajā vietā.

— Ko tad tu mani te vedi? Vai es tev pakaļ skrēju. Viegla dienas laikam man te pie tevis. Kas es esmu, kas mana dzīve! Pasaule rej nost, nevienam cilvēkam nedrīkstu acis paskatīties. Ar likumu jābēg. Nu tu arī vēl sāksi gānīt.

Mārtiņš kā mozdamiens pārvelk roku pār seju. Sāpes un žēlums plēs krūtīs pušu. Ar mokām viņš savaldās, nesaka, cik briesmīgi viņam atribusies šitāda dzīve. Iedomā savu vainu, runā rāmāki, kā mierinādams.

— Tu neņem visu tūliņ tā pie sirds. Tu tak zini, kāda man daba... Bet krietna mūsu dzīve nav. Neviena dzīve nav krietna, kur nav cita augstāka mērķa kā vēdera pildīšana un miesas kāriņas. Mēs, Zeta, dzīvojam kā lopi... Tu nesaproti — varbūt es pats arī visu vēl skaidri nezinu. Es tik maz esmu skolots, tik maz mācījies un lasījis...

Zetiņai lūpas savelkas griezīgā ironijā.

— Kas bēdas! Nu jau mācies un lasi caurām naktīm. Nu jau tev skolmeistars labu labais. Ja Zelma tevi neizmācīs, tad neviens.

— Jā, Zelma ir gudra, — Mārtiņš ar dziļāko cieņu saka. — Par daudz gudra sievietē priekš saviem gadiem. Reizēm mocos, mocos, dienām nevaru tikt skaidrībā — viņa pasaka vārdu, un viss skaidrs. Zināšanas, izglītība — ak, kaut es savus jaunības gadus nebūtu kā zemē nometis! Bez Zelmas es vairs nevaru iztikt. Tomēr redzu un saprotu, ka otrs vien nevar līdzēt — pašam jācinās. Un es gribu!

Zetiņa dzird un saprot tikai to, ko viņš runā par Zelmu.

— Tā jau nu gan gudra! Tādas visas gudras. Bet diez' kādēļ šī te nu

pa mājām dzīvo! Paprasi taču, kāpēc šo no skolas svieda laukā. Par daudz gudra laikam.

— Labāk nerunā, — Mārtiņš strupi atraida. — Tu tādas lietas nesa-proti. Zelma mācās mājās, brauks tikai uz pilsētu eksāmenu likt.

— Zinu viņas mācības un eksāmenus. Man tu nestāsti. Zinu, kamdēļ viņa arvienu pie tevis ar savām grāmatām un gudrībām.

— Tu, Zeta... tu pļāpā visādus niekus — visu, kas tikai tev iešaujas prātā. Par daudz saejies ar tām Gailēnu sievām. Jā, par daudz, to tev jau sen gribēju teikt. Labāk piesargies, labu no tām neko nemantosi. No tumša, mānticīga cilvēka sargies vairāk nekā no lipīgas slimības.

— Pats sargies no tās pilsētas mamzeles! — Zetiņa spiedz, pavisam aizmirsusies dūsmās. — Mani kā cietumā gribi turēt. Es lai ar nevienu cilvēku nesatiekos. Bet pats ar to vienmēr kopā. Gan jau atstās ir mani... Traka biju, ka skrēju šitādam līdzī. Uz sieviešu izmānīšanu — uz to šitādi tikai iziet.

— Zetiņa... Zeta! — Mārtiņš čukst gluži pelēks.

— Uz izmānīšanu, jā!... Traka biju! Kas man te pie tevis! Te man sliktāka dzīve kā katrai kalpa sievai. Nevarēju labāk dzīvot turpat. Kas man tur nekaitēja: izmaksāta māja, visa kā bij diezgan...

Mārtiņš acumirkli stāv klusu, kā savām ausīm neticēdams. Tad sāk smieties — locīdamies smieties.

— Nu ej! Skrej tak atpakaļ uz Podniekiem... Kas tur nekaitēja — jā? Izmaksātas mājas... Ar varu es tevi atvedu, nešus atnesu... Ej tak! Zetiņa jau pusceļā uz meža taku. Atsviežas.

— Un aiziešu ar'! Ilgi te nedzīvošu — bez tavas skubināšanas aiziešu. Kas es te esmu! Par apsmieklu, par kāju pameslu citiem mani atmānīji šurp.

Piedurkne aizķērusies žagaru gubā. Sirdīgi viņa to atrauj, aizsteidzas, nozūd mežā.

Mārtiņš nevar beigt smieties. Smiedamies apskatās pēc tuvākā ciņa, atkrīt sēdus uz tā.

Tādas sadursmes viņiem nu atgadās vai katru dienu. Un arvien neželīgāki tie kļūst viens pret otru, arvien cietāki, netaisnāki, ietiepīgāki. Gan atkal salabst uz laiciņu, bet notikušais nav pavisam izdzēšams no atmiņas. Naidis ir kā rāvas ūdens: kur pāri tek, viss piesērē ar rūsu.

Zetiņa sūta Mārtiņu uz Podniekiem pēc viņas ziemas drēbēm. Rudens vēji sāk līst pa izkurtējušiem pakšiem istabā. Pār kulu no sienām vienmēr virmo ūdeņa strīpas. Gailēnu lielajā dzīvojamā mājā telpu diezgan, bet Mārtiņš par lepnu lūgt. Un bez tam noprot, ka Gailēns ne labprāt viņus tur laistu. Gailēns jau tagad izvairās, cik vien spēj. Vairās arī no svešiem cilvēkiem, it kā apzinātos pie kāda liela nozieguma vainīgs. Nabaga brīvprātīgais cilvēks!

Mārtiņš sagērbjas un aiziet uz Podniekiem pēc Zetiņas drēbēm.

Iet dūšīgi, krūtis izriezis, cepuri pakausī atstūmis. Un tomēr nevar noslēpt nemieru, kas, Podniekiem tuvojoties, aug un aug... Aug!

Sparīgi viņš atver durvis un aizsit, ka visa māja nolīgojas. Bet tomēr sašļukušu dūšu, kā slapstīdamies iet dziļāk.

Istabās visur lielākā nekārtība. Viss sasviests, sajaukts, izvandīts, netīrs. Visur putekļu un mikluma smaka. Tā, kā kad kāds te būtu nomiris ātrā nāvē un steigšus paglabāts. Podnieks sēž kur vidus istabā pie galda. Mugurā viņam adīts kamzolis caurām piedurknēm, galvā ziemas cepure. Mati gari, bārda nedēļas četras nedzīta. Seja no dzeršanas izburbusi, nemazgāta. Viņam priekšā šķīvis ar ēdienu paliekām un pusdzerta pudele. Sēž viņš nekustēdamies, kā letargijā. Tikai kad Mārtiņš gluži klāt, paceļ galvu.

Pēkšņi uztrūkstas kājās. Kā no sitiena sargādamies, ceļ roku sejai priekšā. Bet tūliņ atjēdzas, nopurinās, glēvi smaidīdams, it kā padevīgi sniedz Mārtiņam roku pār galdu.

Roka ir mitri auksta un glēva, kā bez dzīvības. Mārtiņš drīz atsvabina savējo — nepatīkama sajūta viņu māc. Noberzē roku pie svārkiem un saka savu vajadzību.

Podnieks padzirdējis atkal kā izbiedēts uzlec kājās. Viņš sameklēšot... viņš jau pats domājis aizsūtīt. Bet piemirsies... Viņam daudz darba... pagasta darīšanas un tā. Nē — ne darīšanas — tāpat... Tāds kā slims esot. Naktīm gulēt nevarot, karstumi mācot un nelabi sapņi... Kā pusmiegā muldēdams, iet pie skapjiem, pie kumodes, pie gultām... Attaisa durvis, izvelk atvilktnes, izņem drēbju gabalus, bet ne zin, ne ko var atrast.

Tad iedomājas, steidzas atpakaļ pie galda, pielej glāzi, piesola Mārtiņam. Bet, kad tas atteicas, iet atkal pie skapjiem, pie kumodes, pie gultām...

Beidzot Mārtiņš pats iet, sameklē vajadzīgos drēbju gabalus. Sasien palielu paunu un šķiras. Te viņam nezturami. Podnieka izskats, grābstīšanās, visa valoda viņam kā pēriens. Ar svelošu kaunu viņš jūt, cik stipras saites vēl viņam ar visu veco, atmesto, par aizmirstu turēto — ar veco ticību, tikumiem, sirdsapziņu, ar vecām tradīcijām un paražām. Nepārraujamām saknēm vecā pasaule turas viņa būtnē. Ak, kā viņš ienīst to un sevi!

Paunu pie rokas Mārtiņš gandrīz skriešus metas pa Podnieku durvīm laukā. Samulsušu, padevīgu smaidu Podnieks steidzas gabaliņu pavadīt. Desmit soļu aiz ķēķa sliekšņa Mārtiņš apstājas kā pieturēts. Viņu aptura Podnieka jautājums.

— Labas dienas Zetiņai... Nu... kad viņa nāks atpakaļ uz mājām?

Nekad! — kliez Mārtiņa apziņa. Bet lūpas pamirušas, neveras, skaņas nedzird. Atpakaļ uz mājām... Te nav viņai mājas... Tur viņa mājās — iedoma turpina protestēt. Bet mute neveras. Mārtiņš paskatās atpakaļ. Uz acumirkli pazib jausma, ka tas cilvēks tur uz sliekšņa nebūt nav tik nevarīgs un naivs, kā izskatās. Viltnieks! Čūska! Izliekas, ka nekā neredzētu un nevarētu. Bet īstenībā apmiglotās acis redz cauri un cauri — līdz pašiem slēptākajiem dziļumiem tās ielien, noglūn, izurda. Gaida tikai izdevīgu brīdi, lai glēvām rokām atkal sagrābtu to, kas viņam neviļus pasprucis.

Bet Zetiņa nenāks. Ne, ne, ne... Nel!

He, he, he! Lai tikai viņš glūn! Lai gaida! Zetiņa nenāks. Dzērājs, apnicis, nepanesams cilvēks. Zetiņa viņu nemīl. Izmaksāta māja, visa papildnam... lai ir! Mīlestībai to nevajag, mīlestībai neko nevajag.

Zetiņa nenāks. Viņš to nelaidīs. Nē — laidīs: mīlestība necieš spaidu. Bet viņa pati nenāks... negribēs nākt. Viņa nenolieksies un nedzers no strauta, ko pati piebradāja dūņām. Bet... varbūt... varbūt tomēr... Tad viņš nelaidīs. Ķēdēm piekals, bet nelaidīs. Nagiem, zobiem iekodīsies viņas drēbēs. Neļausies sevi pārspēt, pazemot, dubļos nolikt. Nelaidīs!

Mārtiņš spēji apstājas, apskatās. Podnieki sen nozuduši kur aiz murguras vakara krēslā. Galva slapja, sirds kā āmuriem dauza. Atmetas apjukušo, neprātīgo domu vilnis, smadzenes sāk strādāt rāmāk.

Lēnām viņš iet tālāk un domā. Vai tā vairs būs mīlestība, ja viņa gribēs iet un viņš nelaidīs? Kur tad vairs tā svabadība, tā dziļāko tieksmju vaļība, kurai klausīdami viņi sagāja? Nē, kas paliek, tam jāpaliek no brīva prāta. Kas grib iet, lai iet...

Bet viņa negribēs. Zetiņa nevar gribēt prom no viņa, atpakaļ pie vīra... Mārtiņš sirdīgi nopurinās. Ak vecā iedomu migla. Ko tin tā savos plīvuros skaidrā prāta atziņu! Zetiņa sen jau grib, tikai kautrējas. Nevar tik ātri apņemties spert izšķirošo soli. Nav, kas viņu pagrūž.

Aizies. Reiz viņa aizies!

Un uzvarētājs paliks tur tas ar savu glēvo smaidu, miklām rokām, ar

avām caurajām kamzoļu piedurknēm un izmaksātām mājām. Izmaksātā nāja otrreiz uzvarēs . . .

Svelošs kauns sīkām adatiņām dursta visu viņa augumu. Viņš vienmēr as uzvarētais, tas vājākais. Un tomēr sajūt, ka sirdsdziļumos viņam viena alga. Lai viņa skrien.

Izdzerts vilinošā, putojošā dzēriena kauss. Padibenēs rūgtas un riebiņas. Izsapņots īsais, mātīgais sapnis. Atmoda nejauka. Maldugunij viņš dzinās pakaļ — nu tā nepanākta dziest meža biežoknī.

Pievīlies un pievilts. Tukšāks nekā bij sākumā. Kā karsts viesulis šis kopdzīves laiks ar Zetiņu pārskrējis pāri. Visas ilgas un tieksmes neapmierinātas tvīkst krūtīs. Simtreiz neapmierinātākas nekā bij agrāk. Kas viņas apmierinās? Kas lai viņas izprot? . . . Mostas jaunas jausmas . . . Bet uzticības pašam sev vairs nav. Varbūt atkal jauni maldi . . .

Mārtiņš nogriežas uz baznīckroga pusi. Tur viņam beidzamā laikā atkal stipri iemīts ceļš.

Vēla nakts, kad viņš pienāk pie Gailēnu pirtiņas. Kājas ļogās, bet galva skaidrāka kā jebkad. Lodziņā spīd vēl uguns. Savādas ziņkārības dzīts, Mārtiņš pielien, paskatās.

Zetiņa, pa pusei izgērbusies, sēd pie galda. Priekšā viņai dziesmu grāmata. Dziesmu grāmata! Krūtīs sveši saliktām rokām uzspiedusi, viņa nepaceļ acu no grāmatas. Acu spalviņās mirdz asaras, lūpas mazlietiņ kustas — sejā, visā augumā sirdsdziļumos sajūta grēku nožēlošana, padēvība, pazemošanās . . . Tā viņa tagad caurām dienām un naktīm sēd pie tās grāmatas . . .

Mārtiņš ļauni smīn. Grib piedauzīt pie lodziņa, sabiedēt, izjaukt svēto sajūsmu. Bet atmet tikai ar roku. Kas viņam tur galu galā daļas! Ap stūri iet uz durvīm.

Pie durvīm piegājis, apstājas. Skaidri jūt, ka tuvumā te kur vajag būt cilvēkam. Apskatās. Jā, pie sienas melnums — cilvēks piespiedies. Grib uzsaukt, bet tajā acumirkli pazīst: Jānis.

Vilcinādamies, slapstīdamies, it kā tumsa vēl nebūtu diezgan bieza, Jānis nāk klātāk.

— Labvakar . . . — Mārtiņš sadzird klusu, novārgušu balsi. Acumirkli saprot visu. Pazudušie dēli sāk atgriezties mājās . . . Ļauns naidis pret jaunāko brāli apņem viņu kā ledains gaiss.

— Nu — nekā? Nekas neiznāca? Izkriti cauri? — Ļauns apsmiekls izdzirdas Mārtiņa balsī.

Jānis nekā neatbild. Liekas, viņš šņukst.

Mārtiņš pūlas un nevar savaldīt dusmas, kas kāpj un kāpj kaklā.

— Nu . . . ko tagad iesāksi?

Jānis bez cerības atmet ar roku.

— Nezinu . . . Cita padoma nav: jāiet atpakaļ pie tēva. No paša rīta

jau tur biju, bet iekšā negāju. Kauns — briesmīgs kauns. Tad labāk iet galu meklēt . . .

Mārtiņš atmet ar roku.

— Ar muti tikai — darbos no tevis nekas neiznāk. Nekas no tevis neiznāk. Beidzamais glēvulis tu esi. Nu kam tev tūliņ vajadzēja skriet atpakaļ, nevarēji palikt turpat pilsētā, sisties kaut kā, mēģināt vēl.

— Ko tur paliks, — Jānis gaužas. — Viens pats kā mežā. Neviena pazīstama, pie kā pieiet, nekur piemesties . . .

— Mammiņas žēl, tētiņa žēl! — Mārtiņš ļauni mēdās. — Ar tevi, Jāni, man posts. Tu man vienmēr esi kā akmens pa kājām. Nu ko tu nāc, ko tev no manis vajag?

— Man tik briesmīgi negribas iet pie tēva, — Jānis stostās. — Tad domāju, varbūt tev . . . varbūt tu . . . Bet tu ne . . . tu tā . . . Tad jau jāiet vien būs.

— Pie tēva atpakaļ! Nē, tur tu neej. Vai tad patiešām mēs visi cits pēc cita vilksimies atpakaļ — kā suņi nolaistām acīm iesim nolaizīt to kāju, kas mūs spers. Nē! Nē! Neej, es tev sakul!

Mārtiņš pieskrien brālim, sagrauj pie pleciem, sakrata. Un, tik tuvu piegājis, redz, ka tam jaunie svētdienas svārki veci, nodrāzti, netīri. Un pats viņš izbeidzies, novārdzis. Bet žēlumu vai līdzcietību viņš nejūt. Tikai nevaldāms niknums laužas.

— Kur lai palieku . . . — Jānis šņukst. — Man vairs tikai divdesmit kapeikas kabatā.

— Strādā, nopelni! Ej ielu slaucīt — ej lupatas lasīt . . . Nozodz, ja citur nevari! — Bet, atgīdies, ka runā neprātības, Mārtiņš aprauj. Īsu acumirkli tā kā domā. Tad sāk meklēt pa kabatām. Izvelk nelielu papīra naudas gabalu, drusku sīkas sudraba naudas, sauju vara gabalu — izgrābā kabatām visus stūrus un visu spiež brālim rokā. — Še, še — ņem visu . . . Brauc atpakaļ, iztiec, kā vari . . . Strādā . . . strādā! Mēģini vēlreiz. Bet uz tēvu neej — neparko! Ja citādi nevar, labāk Daugavā ieleci.

Viņš stumj brāli gar stūri projām. Tas iet vilcinādamies, nosalis, manāmi trīsēdams. Bet Mārtiņam sveša līdzcietība vai žēlums. Uztraukums un dusmas pārņēmušas visas viņa sajūtas. Dusmas, kam robežās izmisums . . .

Jāņa nevienādie, nedrošie soļi noklust tumsā. Mārtiņš bez spēka atmetas pret pirtiņas sienu. Atmestu galvu, aizmiegtām acīm elpo kā drudzī.

Tā viņi nāk atpakaļ, visi skaistie, sirds lolotie nodomi — nepiepildīti, nepiepildījušies. Tā jauni putni no rīta tālu skrien pretī saulei, bet vakarā salauztiem, asiņainiem spārniem pa dziļu smilkti lēnām brien atpakaļ . . . Ak nespēks! Prāta, jūtu un gribas nespēks!

Smagiem soļiem, lēnām, tomēr briesmīgākā nemiera pilns, Mārtiņš iet uz gaišo pirtslodziņu. Brīdi skatās nekustīgām stikla acīm. Apgrīžas un iet projām — gar mežmalu, taisni pa lauku projām. Iedomā, ka aizsaini ar Zetiņas drēbēm pametis krogā. Bet tagad viņam viena alga.

Mārtiņš mīņājas istabā, taisās un nevar iesākt runāt. Pagātnes, visu neizvesto nākotnes nodomu svars sagulis uz krūtīm, spiež, spiež. Prāti un jūtas sarežģījušās, sapinušās neatraisāmā, neizprotamā mudžeklī. Kā viļņos dvēsele svārstās starp pretmetiem, kā slicēja tvarsta un nevar atrast, kur pieķerties.

Bet stīga savilkta līdz beidzamajam — tai jāpārtrūkst. Jāpārtrūkst sakaram starp viņu un Zetiņu. Atrāvušies viens no otra tik tālu, cik vien cilvēkam iespējams. Nav vairāk divu tik svešu kā viņi. Tas tāpēc, ka līdz pašiem dziļākajiem dziļumiem ieskatījās viens otra dvēselē. Tāpēc nīst viens otru dziļā, nedzēšamā naidā. Kā ozola ogles kvēl šis naidis un nerimsies, mūžam nerimsies.

No Gailēnu pirtiņas viņiem ceļš katram uz savu pusi.

Zetiņa savu zin: uz Podniekiem, atpakaļ uz izmaksāto māju, kur visa kā diezgan, atpakaļ pie vīra. Grēku nožēlošanā, pie ikdienas darba, pie dziesmu grāmatas viņas dzīves turpmākais uzdevums. Tur viss nolikts, nosprausts, norobežots, tur nav jāmaidās un jāizsamist neziņā. Pēc tādas dzīves slāpst viņas daba.

Mārtiņš... vēl nezina neko. Tikai neskaidras, neizveidojušās ilgas pēc kā tāla, brīnišķi liela, brīnišķi skaista, brīnišķi svēta... Kur tāli tāli dun vara zvani... skaidros, klusos brīžos viņš ar tirpām locekļos klausījies aicinājumam... Bet tagad visu pārmāc acumirkļa smagais rūgtums un mokas.

Pus dienu viņi staigā viens otram garām un neatrod vārdu, ko teikt. Abi jūt, ka šī diena ir beidzamā abiem kopā, — un tomēr nezina, ko lai viens otram sacītu. Kopā — un tomēr tik tālu viens no otra.

Klau! Ārā dzirdas ratu tarkšēšana... Zetiņa pieklūp pie loga un atlec sārta kā uguns. Neizsakāmā laimē kaist viņas skati, trīs rokas. Podnieks atbraucis viņai pakaļ! Viņas vīrs — priekš dieva un cilvēkiem viņas! Nems atpakaļ pie sevis... Kā bezprātā viņa klūp pie lāviņas, ņem savas drēbes, met vienā kopā, sien paunā... Mārtiņam vairs acu neuzmet. Viņa tā vairs nav.

Mārtiņš skatās. Pavediens ir pušu. Viņi šķirti, šķirušies. Un tomēr, redzot, kā viņa, sarkana, kaistošām acīm, aizgūtnēm skrej, ņem, sien paunā, nepanesams kauns viņu pārņem. Kauns par to kustoniski zemo, riebīgo, kas nu kails atklājas viņas dabā. Kauns par to, ka viņš ar šo kustoni ēdis no vienas bļodas, gulējis vienā gultā, zem vienas segas. Arī viņam nav vārda, ko šķiroties teikt. Viņš uzmauc cepuri dziļi pār acīm, iet laukā.

Podnieks, zirgu pie egles piesējis, nāk pirtiņā. Tagad viņam mugurā jauni svārki, bārda nodzīta, mute kaut cik nomazgāta. Bet sejā tas pats

vecais, samulsušais, naivi padevīgais smaids. Nāk Mārtiņam pretī tā, kā vainu darījis ganu zēns nāk pie sava saimnieka.

Bet Mārtiņš pasitas sāņus. Pa mazo, lapām un skujām nokaisīto celiņu ieiet mežā. Gandrīz skriešus skrien, neatskatās ne uz labo, ne kreiso pusi. Iet likumu likumiem, tikai pie pārplūduša meža strauta atmetas, pa mal-
kas ceļiem nāk atpakaļ.

Asaraini, vāji džinkstoši, dzisdami skan pārtrūkusī stīga. Viņas sīkās trīsas ņirb pa visiem locekļiem, pa visām nervu cīpsliņām. Ilgi vēl viņas klusā, dziestošā raudāšana dienu nelaidīs mierā, naktī neļaus aizmigt...

Meža stūrī, zem beidzamās egles, stāv Mārtiņš un Zelma. Zelma, pret koku atlaidusies, nemana, ka sveķainais stumbrs traipa viņas plāno vilnas uzvalku. Mārtiņš stāv soli no tās — asaru pilnām acīm, dziļā aizgrābtības jausmā. Egle, melni zaļos spārnus izplētusi, klausās.

— Jā, jaunkundz... — Mārtiņš dveš. — Nu es sāku saprast. Kā miegs un migla noiet no acīm. Bet kāpēc jūs agrāk neteicāt? Varbūt... jūs sa-
cījāt daudz... uz to pusi bij... Bet kam jūs neteicāt skaidri un taisni:
dari tā!

— Jūs neko nevarējāt darīt. Ar to sievieti bijāt saistīti.

— Sacījuši jūs man agrāk to, ko šovakar, sen būtu sarāvis visas saites.
Zelma purina galvu.

— Nebūtu. Un, ja arī būtu, — gluži velti. Tas cilvēku neatsvabina, ko viņš dara, citu pierunāts. Un, pār visām lietām, man jums vēlreiz jāat-
gādina. Jūs, kā visus latviešu zemnieku dēlus, sakropļojusi nejēdzīga au-
dzināšana un vecāki. Jūs radināja svētā godbijībā pret kādiem spēkiem,
kas kā debess pār zemi tik augstu pāri jūsu iespējai un saprašānai. Vecos
elkus sadedzinājuši, jūs ceļat sev jaunus, gribat tiem kalpot padevībā vai
pestīšanu gaidāt no tiem. Ko cits jums var dot? Ko es jums varētu dot? Ko
es jums varētu dot, ja iekš jums pašiem nebūtu spēks un dziņa, un tiek-
smes uz nākošo, brīvo tāli.

— Jūs... — Mārtiņš grib protestēt. Bet vesela vārdu plūsme saspiežas,
viņš nevar parunāt.

Zelma neļauj viņam attapties.

— Jā — man nav jāglaimo. Jūs esat apbrīnojami bagāts cilvēks. Nekas
par to, ka jūs tik daudz maldījušies un klīduši, ceļu meklēdami. Tik daudz
domāt, zināt un atrast ir pie darba cilvēkiem reti redzēts. Un tik daudz gri-
bēt un drīkstēt un varēt šajos šaurajos, sapelējušos tradīciju mūros
ir jau kas radniecīgs varonībai. Nē, jūsu ceļš vēl garš un tāls. Cik manos
spēkos, es palīdzēšu. Bet ticu, ka jūs drīz pāraugsiet mani, aiziesiet man
tālu priekšā. Man nav jums jāglaimo. Es tikai aizrādu jums to, ko paši
varbūt neapzināties.

Mārtiņš pats lāgā neapzinās, ko dara. Viegli sajūsmināms, karsts un
pārsteidzīgs palaikam. Nolieciet noskūpsta Zelmas vaigu. Bet tai pašā
acumirkli, spēcīgas rokas grūsts, atstreipulo.

Zelma svilst no negaidītā ciniskā uzbrukuma un apvainojuma.

— Jūs! ... Traks esat! Ko jūs darāt ... ko jūs domājat ...

— Piedodiet ... — viņš pavisam satriekts murmina un lūdzoši izstiepj rokas pēc viņas. — Es negribēju ... Nezinu, kā tas gadījās. Velns lai mani parauj!

Zelma ar katru acumirkli uztraucas vairāk.

— Nesaprotu ... Kā es par jums domāju ... un nu! Trakam jāklūst! Nelga jūs esat vai rūdīts liekulis. Jūs man tā ... jūs man!

Dūres kratīdama, viņa iet tam virsū. Mārtiņš kāpjjas atpakaļ. Bet piepeši rokas viņai noslīgst, viņa apstājas, saļimst. Visus locekļus trīcinošas raudas nejauki sašķiebj viņas seju.

— Piedodiet ... — Mārtiņš no gabala lūdzas. Grib un nedrīkst tuvoties. — Nezinu, kā tas nācās. Tāds nolādēts cilvēks esmu ... kā vējš. Bet ticiet, jaunkundz, tas nebij tā ... nebij! Jūtos jums tik daudz pateicības parādā, tik bezgala laimīgs, kā akls, kas atdabūjis acu gaismu. Un tā laimes reibumā tas gadījās ...

Laikam arī Zelma sāk ticēt, ka nebij tā domāts. Izslauka acis ar priekšauta stūri, nopurinās. Igni atmet ar roku.

— Nu, lai paliek. Muļķības. Bet kam tā vajag? Kam tālīn tā? Teikšu jums, Mārtiņ: labojieties, raugiet atradināties. Tīriet sevi. Jūsu dvēselē daudz vecu dūņu, daudz vecas netiklības un nešķīstības. Līdzko jūs sievietei garīgi tuvojaties, jau šķielējat pēc viņas miesas. Vai jums nav ne drusciņas kauna, ne sirdsapziņas, ar saviem glupjajiem skūpstiem sagānīt to augstāko ideju, kas prasa ne tikvien atteikšanos no dzīvnieciskām kaislībām, kas prasa pašu cilvēka dzīvību! — Eh — sagānīt! Ko jūs varat sagānīt! Tikai sevi pašu.

Viņa iet projām. Mārtiņš izmisumā žņaudz rokas.

— Neejiet ... Nemiet manu dzīvību, bet piedodiet.

Viņa izmisums pa labai daļai izskatās komisks. Zelma negribot apstājas, caur asarām pasmejas.

— Apmierinieties. Ne man kas kait, ne man ko piedot. Pirmīn pārsteigta pati pārsteidzos. Bet jūsu dēļ man rūpes. Jūs esat vēja pilns, grozīgs, neapdomīgs un pārsteidzīgs kā bērns. Jūs piederat pie tiem, kas, kā saka, no viena krasta nobraukuši, otru nav aizsnieguši. Nenogrimstiet tikai viļņos ... Un ziniet: ja mēs vēlāk tur tiksīmies, varbūt bieži tiksīmies — tas lai neatkārtojas. Pat skatā, ne domās ne!

Viņa aiziet uz māju — slaika, pasmaga, vienkārša kā vienmēr. Gaita steidzīga, kustības neapdomātas, bez grācijas, bez aprēķina. Mārtiņš, sirdsdzīļumos satriekts, nedrīkst viņai paskatīties pakaļ.

Nosēžas pie egles, apņem galvu abām rokām. Domā par savu samaitāto dabu, par savu šaudīgo glēvumu un nelietību. Ticība uz sevi un savas gribas labākajiem spēkiem kā zvaigznīte pamirdz un dziest, dziest un pamirdz sabangoto jūtu un grauздējošu šaubu viļņos. Pāri visam kā zvērs asiem nagiem gulstas naidis pret tiem, kas viņu dzemdināja, uzaudzināja melos un liekulībā.

Pēc kādām dienām Mārtiņš apņēmies, uz ceļu gatavs, stāv Gailēnu istabā, Gailēnam pretī. Runā mierīgi, neaizraudamies, pārliccināts un pārliccinoši.

Dziļām krunkām pierē Gailēns klausās.

— Man Zelma stāstīja par taviem jauniem nodomiem. Jūs abi jau tik sen slepus čukstat un prātojat. Nezinu, kāpēc tu ar mani neaprunājies. Varbūt es nebūtu daudz glupjāks kā kāds nepieaudzis meitēns.

— Nekā, Gailēn. Šoreiz tavas gudrības par maz.

— Tā? — Gailēns sāji smaida. — Tad laikam kāds cits radināja tevi domāt, šaubīties, griezt krūtis pret veciem meliem un māņiem?

— Tu, Gailēn. Paldies par to. Bet tavām šaubām ir tuvas robežas un tava brīvprātība ieslēgta šaurā lokā. Tava cīņa un tavi ideāli nav tālāk kā tavas zemes beidzamā vāga. Tu esi savas zemes vergs, to tu kopsi un sargāsi, lai neviena sveša kāja te nepieduras. Kas brādā tava kaimiņa daļu vai pat tā daļu, kam daļas nemaz nav, — tev viena alga. Gar citiem tev nav daļas — te ir tava robeža, tavs spēks un niecīgums. Tu nepazīsti pasauli, kur cilvēks ir brālis cilvēkam, kur kopīgā darbā un kopīgā cīņā, viens otram palīdzēdams, viens par otru ciezdams, cilvēks tikai īsti var sajust dziļi cilvēcisko laimi. Laime nav darbā dēļ maizes kumosa, dēļ zemes gabala vai dēļ savas dzīvības. Laime ir darbā lielās nākotnes labā — tās dēļ jāmirst, lai nākamās paaudzes zaļotu kā kupla, sulīga atauga ap veciem celmiem . . . Tā, Gailēn.

— Un pilsētā tevi gaida tāds darbs un tāda laime?

— Kur citur, ja ne tur. Tu šaubies, tāpēc ka esi tikai īsts latviešu zemnieks. Lai arī brīvprātīgs, tomēr zemnieks vien. Vienmēr tici, ka tikai no zemnieka nāk visas pārgrozības saimnieciskajā un garīgā dzīvē. Vai tad tu neesi ieklausījies, ko dzied rudenī tava kuļamā mašīna, ko pavasarī skandina tavs četrlemešu arklis? Tu ar visu savu dzīvi, ar saviem darbiem un domām, ar savu brīvprātību un tikumiem esi tikai atskaņa, atbalss no tā, kas pilsētā. Ak, kā viņa sauc, kā aicina, šī milzu smēde, kur miljons melnu kalēju sit zibeņa dzirksteles un kaisa pār visu pasauli!

— Tā Zelmas gudriba — to es nu protu.

— Nē, ne viņas. Zelma tikai atnesa šē, uz šo kluso mežmalu. Vienu dzirksteli iemeta arī manās asinīs. Lai paldies par to.

— Nepriecājies. Es tevi pazīstu: apdzisis tev visas dzirksteles, ja nebūs, kas vienmēr kaisa.

— Maldies — tās nevar dzist. Tās dzied, tikai brīvībai dziedot. Bez tam Zelma jau arī tur būs. Mēs bieži tiksimies.

Gailēns saslienās.

— Zelma neies. Nelaidīšu viņu galu meklēt. Traki jūs visi esat, vairāk nekās.

Mārtiņš pakrata galvu.

— Nenoturēsi, Gailēn, labāk nemēģini. Zelma aizies, taisi viņai apkārt sētu kaut līdz mākoņiem. Pacelsies spārnos un aizskries. Dzīvo vesels!

Bet Gailēns īgni nogriežas no pastieptās rokas. Smagi aiziet pār istabu līdz otrai sienai.

— Tad tā... — Mārtiņš paloka galvu. — Viena alga, lai arī tā. Es aizeju.

Un iziet ārā, kur jau sāk sabiezēt rudens vakara agrā krēsla. Smagām kājām un vieglu sirdi iet pāri pagalmam uz ceļu. Neskatās ne pa labi, ne pa kreisi — ko viņš lai skatītos! Te viņam nepaliek it nekās ko nožēlot. No šejienes viņš paņem līdzī to, kas mugurā.

Krustceļā viņš sastop savu tēvu. Manāmi likāks, tomēr nesalaužams, pašapzinīgs, it kā savu uzvaru apzinādamies, viņš pienāk dēlam.

— Tu lai uz mani? — Mārtiņš prasa un nejūt ne naida, ne citu ko. Vienaldzīgs viņam šis vecais cilvēks.

— Uz tevi. Zināju, ka te tu nepaliksi. Nācu teikt, ka manas durvis vēl vienmēr vaļā.

— Tas, tēv, nav pēc rakstiem. Vai tu esi aizmirsis: noplīsis, novārdzis viņš atnāca un sacīja: tēv, es esmu grēkojis pret debesi un tevi, dari mani par vienu no taviem algādžiem. Gaidi tak vēl... Bet tagad apēd pats savu trekno teļu. Aizver savas durvis, tēv.

Neapstādamies viņš iet savu ceļu tālāk.

— Tad nenāksi? — Robežnieks sauc dēlam pakaļ.

Mārtiņš neapstājas, neapgriežas, neatbild. Laikam nedzird. Iet tikai uz priekšu.

Brīdi pastāvējis, Robežnieks apgriežas. Iet atpakaļ. Salīcis, bet nesalaužams, savu taisnību apzinādamies.

Rudens nakts kāpj no apvāršņa un tēvu un dēlu ietin savā melnajā palagā.

Sāk sijāt nesaredzams, sīks sniedzīņš.

Z I D A T Ī K L Ā

aldi rīb, durvis kladz, simts balsu jaucas dunošā viruli. Divsimts kāju šlūkā pa dobuļaino, skabargaino priekšīņas grīdu uz āra durvīm. Tās ar ārpusē smagi piekārtā ķieģeļa spēku stenēdamas turas pretī, veras un steigšus aizkrīt, veras un krīt un krizdamas līdz beidzamajam dakstiņam sadrebina veco koka ēku.

Jānis Robežnieks stāv savā jumta istabiņā mājas galā pie loga. Cieši pie rūts skatās lejā, kur bērni vilnī izplūst uz laipām dubļainā pagalmā. Vēro, kā aiz vārtiem sadalās: vieniem ceļš gar ezermalu uz muižas pusi, otriem atpakaļ gar skolas namu, uz pilsētiņu. Grūstīdamies, spiegdami šķiras, dzenā cits citu un krīt uz miklā, grambām izbrauktā ceļa.

Jaunais skolotājs gar loga malu vēro un atzīmē uz papīriņa. Atzīmē un vēro. Rītu noturēs tiesu. Uz stundām divām atstās...

Smags gurdenums spiežas virsū. Galvā un acīs neizgulēta miega migla. Savāds rūgtums un niknums... Diendienā raksta, diendienā tiesā, bet plosās tāpat. Viena alga... bet viņš nepiekāpsies, turpinās, kā sācis. Vecais nepabalsta — tas, saka, jūsu autoritātei var kaitēt. Bet Robežniekam ir aizdomas, ka viņš izmanto savā labā konfliktu starp skolēniem un jauno skolotāju. Viena alga...

Pamazām ceļš kļūst tukšāks. Troksnis nogrimst tālē. Vējš pūš no jūras pelēku miglu. Uz ezera tā sagulst biezi biezi, kā dūmi virs velēnu sārta. Ūdeņa vairs nemaz neredz. No jumta sāk sūkties miklums un, sīki sanēdams, gausi tek pa izrūsējušām caurulēm lejā.

Apakšā, mājā, nu puslīdz klusi. Pēc skarbā trokšņa liekas pavisam klusi. Var dzirdēt: vecais aizver ērģeļu durvīņas, korāļa melodiju dūkdams, parastiem kladzošiem soļiem aiziet pār klasi, atver un aizsit durvis, atver un aizsit otras. Jānis sev tēlojas, kā viņš ieiet zālē, kur logiem balti aizkari, gumijkoki līdz griestiem, klavieres un saldena ābolu smarža... Nu viņš atstiepjas uz dīvāna un, svarīgi nopūties, guļ un skatās uz tuklā mūka bildi pretī klavierēm...

Jānis spēji pārrauj domu. Nosēstas pie galdiņa, pavelk tuvāk vaļējo grāmatu.

Bet migla sabiezējusi galvā un acīs. Un fantāzija klusiņām vērpj savu pavedienu. Jānis pieceļas. Zin, ka tā nevajadzētu, tomēr pieceļas un iet. Pāriet istabai un smagi ieliekas dzelzs gultiņā. Izstiepjoties nočīkst un nograb visgarām. Viņš satrūkstas: ka nesakļaujas atkal un nepieplūk

zemē! Bet nē — šoreiz stāvēs. Tikai — klusi čīkst. Nu, tas aprasts... Griestiem atlupusi, nokrīt kaļķu plāksne. Nu jau atkal blusas sāk tekalēt ap kājām un gar kaklu. Aprasts... Galvgalī pie sienas naglā skaļi tikš modinātāja pulkstenis. Acu plakstiņi smagi aizlīp. Muskuļi, nervi, domas un sajūtas sastingst pus miegā, pus nomodā.

Jānis guļ, bet dzird visu. Un viss dzirdētais it kā pats no sevis virknējas loģiskā sakarā. Ārpasaule ir attālinājusies, apmiglojusies, bet noslēgta — ne.

Apakšā daudzās pieci seši naktsgulētāji un pieci seši aizardētie. Tīšām skaļi daudzās un spiedz. Jānis nedomā, bet tomēr pazīst ikkatru balsi. Pat sejas viņš redz tikpat kā savā priekšā. Jel kādu pusstundu varējis aizardēst! Migla pamazām klīst, galva kļūst skaidrāka. Viņš sajūt vajadzību iet lejā, bet neiet. Noņemamas un neiet.

Istabiņa ātri satumst. Liekas, pa abiem logiem tā pati āra migla lien iekšā. Sabiez stūros, aiz brūnās saplaisājušās podu krāsns un apgultu. Mitri un vēsi. Sīki sanēdams, ūdens gausi tek lejā.

Pa trepēm nirkst soļi uz augšu. Jaunais skolotājs uzmostas — nē, jāmostas viņam nav, viņš tikai atver acis. Aiz durvīm klusi mīpājas, čukst un apspiesti smejas. Piepeši viens iekāsējas skaņi un nekaunīgi, citi sprauslo, smieklus turēdami. Tad kā uz mājienu apklust. Ilgi grabinās gar rokturi. Durvis čīkstēdamas paveras. Pakaras neskaidri saredzama, pinkaina galva brūnām acīm, spīdīgi baltiem zobiem.

— Vai... vai mēs nu varam iet? — skan liekulīgi pazemīga balss. Un tad ne elpa nav dzirdama.

Jānim asinis kūsa vien. Bet no piedzīvojumiem viņš zin, ka uztraukties velti, ka ar dūsmām vēl mazāk iespējams. Un pa paradumam izliekas, it kā neko no visa iepriekšējā nebūtu manījis un tagad nemanītu. Izstiepjās, nožāvojas.

— Ko? — prasa miegaini, īgni.

— Vai mēs nu varēsim iet? — balss atkārtoti vēl pazemīgāk.

— Jūs?... Kādi jūs? — Un, kad balss uzskaitījusi vārdus, laipni nosaka: — Jā, varat iet.

Durvis aizkrīt. Sprauslodami, papēžiem rībinādami, zēni nobrauc pa trepēm lejā.

Jānis izceļas no gultas. Miegs ir projām; liekas, pa daļai arī nogurums. Ilgāk vairs nevar gulēt. Nevienādiem soļiem reizes trīs pāriet pār istabu. Diendienā tas pats... mūžīgi tas pats. Kā arklā iejūdzies, velc un velc...

Pavelk lampiņu vairāk uz galda kreiso galu. Un, zaļo, ieklēto kupolu noņemdamas un atkal uzklidamas, visu laiku mana, ka rokas trīs. Kā vecam vai dzērājam...

No lampas ārā kļūst gluži tumšs. Bet istaba toties siltāka, mīlīgāka. Pamazām nomierinādami, Jānis atsēstas uz sava vienīgā stiebru krēsla, nolīkst atkal pār piestrīpoto grāmatu.

Mājā nu patiešām klusu. Bet galvā un acīs tomēr vēl migla. Uzmanība

nevar un nevar atsvabināties no dienas iespaidu un piedzīvojumu svāra. Domas kā izklaidēts dzērāju pulks saklīdzas, lasās un nevar salasīties rindā. Piecas reizes acis slīd pār to pašu lappusi, bet atmiņā nekas nepaliek.

Bet pāries. Nav pirmā reize. Arvienu tā. Tikai neatlaisties! Ar stipru gribu un izturību pārspēt nogurumu, apklusināt smeldzošos nervus. Aizmirst pasauli un visu, kas pasaulē. Tikai grāmata ar bezgalīgām skaitļu rindām un formulām — tā lai paliek. Tai vienai jāpaliek.

Lampa pašķība, klusu, nemitīgi sīc. Nesadegušas petrolejas smaka pamazām sabiez istabiņā.

Uz nakti vējš ceļas. Tālu skrējis, elsdams lien paspārnēs gar abām sānu sienām.

Caurules sāk skanēt — guldzieniem, kā rīdamās.

Apakšā noblāķš vienas durvis, otras. Trepju galā klauz lieli, neveikli soļi.

— Robežnieka kungs! — kā skarbs taures pūtiens notarkš vecā balss.

— Jā... — Jānis atsaucas, atgrūž grāmatu un īgni aizver acis.

— Vai jūs neaizjūgtu man zirgu?

— Jā...

Un, cepuri līdz ausīm uzmaucis, Jānis kāpj lejā, sameklē aizjūga piederumus, izvelk ratus, nosukā zirgu kūts priekšā, jūmtistabas logu gaismā sajūdz... Ik pārdienu vecais brauc uz kuģīša piestātņi un no turienes uz pilsētu.

Pelēkais ieniķotais zirgelis knakstās, stumda ratus. Jānis iekaist, sarauj grožus, uzklāj ar pātagu, kam galā izpakulojusies pūka. Un, kad zirgelis vēl nejut, uzdod ar kātu.

— Nesitiet! — aiz muguras ietarkšķas vecā balss. — Lopam arī sāp. Zirgs ir gudrs, ar viņu vajag apieties tāpat kā ar otru cilvēku... Vai jūs neaizvestu mani līdz piestātņei? Marijai nav vaļas. Un kundze tāda savārgusi. — Viņš smagi nopūšas.

— Bet tad man mētelis jāuzvelk.

— Uzvelciet. Bet tikai pasteidzieties. Liels vējš, es esmu drusku nosvīdis.

Jānis uzkāpj istabiņā. Uzvelk mēteli, nogriež lampu zemāk, aizslēdz durvis. Negribēdams, saīdzis kāpj pa trepēm zemē.

— Robežnieka kungs! — ārā vecais nepacietīgi kliedz.

— Jā... Robežnieka kungs... — Jānis caur zobiem novelk un acimirkli tiši pakavējas pie āra durvīm.

Vecais jau ratos. Jānis iesēstas labajā pusē par braucēju.

Sīki, bet biezi liņā. Vecais uzceļ lietussargu, ierauj galvu mēteļa apakklē.

— Laidiet nul

Jānis laiž. Nesmērētie riteņi grūši auro un grimst dziļi slapjā smilktī. Zirgelis velk un stājas. Jānis rausta, rausta, grib uzšaut ar pātagu.

— Nesitiet! — vecais aiztura viņa roku. — Humāns cilvēks arī ar

lopu apietas cilvēci. Es saviem palīgiem arvienu esmu bijis par labu priekšzīmi.

— Es . . . — Jānis tramīgi sāk.

— Es, — vecais viņu pārtrauc, — esmu ārkārtīgi jūtīgs. Kur cits vēl neko nemana un nesaprot, man varbūt jau asaras birst. Pats esmu daudz cietis, tāpēc labi saprotu citu sāpes. Nu, bērais, kusties nu! . . . Sedulkas siksna par daudz savilkta . . .

Pakustina malējo kāju, it kā taisītos kāpt laukā. Jānis protas. Izlec, palaiž siksnu vaļīgāk.

Pelēcis sāk rikšot strupu sliņķa riksi, bet drīz atmetas. Grožu raustišanai vērību nepiegiezdam, iet stīviem soļiem.

— Jūs esat strādīgs un pakalpīgs . . . — vecais pēc brīža atkal ierunājas. — Tas ir labi. Jaunam cilvēkam tādām vajag būt. Man jūsu vecumā nekad nebij grūti. Vēl tagad pat tikai vienpadsmitos eju gulēt, rītu septiņos jau ceļos.

— Es . . . — Jānis grib runāt.

— Es, — vecais paceltu balsi pārtrauc, — arvienu esmu centies saviem palīgiem rādīt priekšzīmi. Mani palīgi vēlāk arvienu tikuši labās vietās. Jūsu priekšgājējs tagad pilsētas skolā par skolotāju.

Apklust. Sakucies sēd un caur nāsīm svarīgi šņāc.

Ezeram pāri miglā blāzmo fabriku uguņu sarkanums. Ceļu apakšā saredzēt nevar, bet augstāk ir drusku gaismas. Jānis pamet skatu sāņus uz veco. Tam apaļā jērene uzvilka dziļi uz acīm. Acis, liekas, gandrīz pavisam ciet. Strupais kakls ierauts mēteļa apkaklē. Sārtie, bakurētainie vaigi piepūtušies. Deguns svarīgi šņāc, tā ka strupās, iesarkanās ūsas trīs.

Tam sausi un silti. Bet viņam no lietussarga malas lielas lāses krīt uz cepures un kakla. Seja un rokas apraso. Miklais jūras vējš lien līdz ādai.

Melnie elkšņi gar ceļa malu spēcīgi purina rēpulainos zarus. Var dzirdēt, ka rasas krelles joņiem nobirst uz ratu ādas apsega. Zem riteņiem plīkš grambās sastājies ūdens.

Kāds brauc pretī un sveicina. Vecais uzraujas, atņem sveicinājumu. Atliecies vēl skatās aizbraucējam pakaļ. Noņem jēreni, apgriež un uzsprauž atpakaļ.

Labajā pusē melnelkšņiem pieaudzis dumbrājs, bet aiz tā bālgani plaiksnē stāva, apbrukusi, dzeltena smilkšu kāpa līdzteku ceļam. Kreisā pusē, attālu, vāji mirgo dzeltenas uguntiņas. Tur, ezermalā, zvejnieku ciems.

Ceļš sniecas smilkšu uzkalniņam pretī. Pelēcis skurina ausis, krusto asti. Iet un stājas, iet un stājas. Jānis pamanās, izlec no ratiem.

— Tas ir labi, — vecais gurdeni prāto un atzveļas vairāk. — Zirgu vajag taupīt. Zirgs cilvēkam vistuvākais draugs . . . — Puskalnā zirgelis apstājas. Kad atkal sāk iet, vecais ierunājas: — Savādu sapni pirmiņ redzēju . . . Atstiepos, laikam drusku biju piemidzis un redzēju. Brīnišķīgi. Šādā laikā tas katrā ziņā ko nozīmē.

— Veļu laikā? — Jānis prasa.

Vecais uz to neko neatbild. Un, kad atkal sāk, viņa balss ir cieta un it kā aizskarta.

— Kad cilvēkam tāds liels notikums stāv priekšā, tad dievs dažreiz sapnī parāda, ko viņš nodomājis. Jūs taču zināt, kas man stāv priekšā?

— Jums? — Jānis brīdi domā, tad mazliet parausta plecus. — Nē.

— Nevar būt. Tagad jauneklī jūsu gados vairs nav tik naivi.

Jānis vēl padomā, tad sakustas. Labi, ka tumsa; nav redzams, ka viņš piesarkst.

— Savāds sapnis... — Vecais nopūšas. Brīdi šņāc, tad sāk stāstīt. Sapnis — kā jau daždien sapnis. Bet stāstītāja balss uzsvars un noskaņa nepārprotami saka, ka tas kas neikdienišķs — parādība vai brīnums. Jānim gribētos smieties, bet viņš sakož zobus un klausās vien.

Kāds nāk pretī. Miglas sarkanumā saredzams tumšs, kustošs siluets.

— Labvakar, Salmiņa kungs, — dzirdama iesmakusi, mazliet ironiska balss.

Vecais steigšus atņem sveicinājumu. Atliecas atkal, noskatās aizgājējam pakaļ.

— Vai jūs pazināt, Robežnieka kungs? Nē? Es arī ne. Bet mani te katrs pazīst. Liels, mazs — visi sveicina. Tik jaunu cilvēku kā jūs nesveicinās. Tikai ar ilgu, čaklu darbu iegūst pie ļaudīm cieņu un mīlestību... Man jau trīspadsmitais gads strādājam.

Mežs. Mežā pavisam tumšs. Sākumā vēl drusku var samanīt priežu kraupainos stumbrus un smilkšu kāpas bālganumu aiz tiem. Vēlāk viss saplūst vienā nedalāmā, melnā masā, tikai retākās vietās augšā redz pelnu pelēko, pasarkani apvizmoto debesjumu. Visapkārt neatlaidīgi, mikli-smagi šņāc. Un nevar zināt, vai jūra tālu šņāc vai mežs tepat apkārt. Nē, kad labi ieklausās, tad skaidri dzirdams, ka abi. Jūra un mežs elso vienās neizprotamās sāpēs... Gribētos saprast, atsaukties...

Nepatīkami runīga rudens tumsa jūrmalas mežā.

Labajā pusē, attālu, paaugsti, sāk mirkšķināt retas apsarkušas uguns actiņas. Pa brītiņu viena otra iedegas arī kreisajā. Tad abās kļūst biežākas, spodrākas, tuvākas. Sākas pilsētiņa, attālās pilsētas priekšosta un fabriku apvids. Drīz gar ceļu starp priedēm divās rindās sāk stāties zemas koka mājiņas lēzeniem papes jumtiem, aizvirtņotiem vai arī vaļējiem, lampas apgaismotiem logiem. Logā deg lampa ar baltu jumolu, un pie tās sieviete ar zīdāmo bērnu vai spurainu bārdu vīrietis, tēju dzerot, vai skolnieks, pār grāmatu sakumpis... Drebuļi pārskrien pār augumu, iedomājoties istabiņas gaišo siltumu, kur nenāk prātā, kāds ārā vējš, kā nemīlīgi rudens lietiņš smidzina sejā...

Cauri meža šalkai arvienu skaļāk dzirdas svešas skaņas. Kaut kur tālu tumsā klakš, šķind, elš un svelpj. Pret vēju plūst grūta ogļu dūmu smaka. Viss dzirdams un jaušams neskaidri, saraustīti. Taču fabriku un ostas tuvums stipri manāms. Manāma nemitīgi kustīgas, pievilcīgi atbaidīgas dzīves spēcīga elpa.

Pabrauc garām lielākai mājai ar divām rindām gaišu logu. Pabrauc gar alus un vīna tirgotavu ar sagruvušu lieveni un stikla durvīm. Aptura piebraucamā vietā, ezera iztekas malā, pie kuģīša piestātnes aiz vecā kroga, aptiekai pretī.

Uz iztekas un tālāk uz upes krietni gaišāks. No šīs puses pāri ūdenim gaismu met divi lukturi kroga un aptiekas priekšā. Viņā pusē izkrauj divus milzeņu tvaikoņus, uz tiem deg baltas elektriskas ugunis. Aiz malā sabrauktiem buriniekiem, aiz krastmalas stūra pie koku zāgētavas, šķietas, vienu piekrauj: tur ūdens balts kā piens. Troksnis te tik skaļš, ka jārunā pilnā kaklā, lai viens otru sadzirdētu.

Braucēji paliek ratos.

— Kuģīti nemana, — Salmiņš iepīcis runā. — Tikko būs aizgājis — es tā kā dzirdēju svelpjam. Man ārkārtīgi smalka dzirde... Jūs par lēnu braucāt. Kad tikai nesaaugstējos. No iesnām galva kļūst neskaidra — un rītu man katķisma stunda... Jums biezāks mētēlis... pašaustas drēbes vairāk aiztura aukstumu, lai arī nav tik glītas kā pirktas... Sēstieties man vairāk vēja pusē.

Jānis vēl nav pa lāgu nosēdies vēja pusē, kad aiz buriniekiem noskan kaucošs svilpiens. Un tūlīt baltajā gaismas svītrā izlien garš, neveikls ķermenis, pārslīd tai un iepeld tumsā. Virs paša ūdens rinda gaišu, pusapaļu punktu — kā balti zobi atplestā mutē. Augšā vienīga maza, tumšsarkana uguntiņa. Slaidā līkumā kuģītis griežas pie piestātnes.

Salmiņš izlec no ratiem, lieliem, šļaukstošiem soļiem skrien uz piestātnes tiltu. Tilta galā apstājas, kliedz:

— Robežnieka kungs! Robežniek! To... kas uz kājām... uzsedziet zirgam. Sabraukts... salst...

Tālākais izklist un dziest vējā un troksnī. Vēl no kuģīša vecais ko kliedz. Var dzirdēt, kāds tur skaļi iesmejas. Bet Jānis tišām neklausās un negrib saprast. Pagriež muguru pret vēju. Noskatās, kā kuģis aizslīd iztekai pāri, svelpj, piestājas viņā pusē, lēnām iegriežas upē un nozūd aiz krasta. Tikai zaļu uguntiņu vēl brīdi var redzēt.

Uz ūdens baltas, kustošas gaismas strīpas. Apkārt džinkstošs, klabošs nemiers.

Jānis atlaižas puszviļus atpakaļ. Aizver acis. Pus tiksmes, pus īgnuma pilna garlaicība viņu apņem. Apmēram stundu kuģītis ies līdz pilsētai, stundu atpakaļ. Stundu vai divas Salmiņš dzīvos pa pilsētu. Tātad četras stundas... Četri gadi ir acumirkļi mūžības ritumā. Bet neizturami četras stundas sēdēt tumsā un mērot laika gauso gaitu.

Četras stundas... Jānis izrēķina sekundēs. Tīri nobīstas lielā skaitļā. Vai cilvēkam iespējams tik ilgi nosēdēt uz vietas? Pārrēķina vēlreiz. Tāpat vien iznāk... Un mikls vējš lien līdz pat ādai, sīks lietiņš sijā uz sejas un rokām...

Jānis atver acis. Zirgelis dūsmīgi sprauslo un griežas vairāk pa vējam. Sāk līt arvien rupjākām lāsēm. Jānis izkāpj, uzsedz zirgelim segu, kurā līdz šim pats bij ietinis kājas. Iekāpj atpakaļ. Sarāvies sēd un gaida.

Gaida un no gara laika sāk skatīties apkārt. Aptieka gaiša. Pa stikla durvīm visu var skaidri redzēt. Aptiekārs, pliku galvirsu, nodzīvotu seju, žāvojas un no lielas, rievainas pudeles lej mazākā, zaļganā. Ilgi ilgi lej un nevar pieliet. Atņemas, paceļ mazo pudelīti pret karamo lampu, lej atkal. Atņemas un lej vēl. Ļoti uzmanās, ka neielej par daudz. Kas par daudz, tas par skādi... Aptiekāram aiz muguras pie sienas rindās viz vienādi balti zāļu trauki vienādiem melniem uzrakstiem. Kad aptiekārs pakustas, lampas kupola stikliņu pakaros varavīkšņaini noviz... Tiksmīgi silti tur...

Tās pašas mājas otrā galā, aptiekai līdzās, materiālpriekšu veikals. Logā sakrautas lampas, čaulišu kastes, sardiņu kārbas. Pašā vidū ieslējies apsūbējis, applucis tējas plakāts. Stikla durvis pavisam aizsvīdušas. Pa tām nāk un iet. Zvans vienā gabalā skaņi šķind. Bodnieka šunelis sēd ārā pie tiltiņa un, tumsā skatīdamies, rej.

Gar bodes galu nāk lejā ceļš, aiz tā krogs augstām trepēm, izmītu, noplukušu lieveni. Aiz loga drūzmējas cilvēki un cilvēku ēnas. Durvis pastāvīgi veras, nāk ārā, iet iekšā. Iekšā gan vairāk — arī lielākā daļa no tiem, kas iznāk, iet atpakaļ. Cits, pustumsā zīmēdams zirgu un braucēju, panāk tuvāk, lamājas un draud. Dzirdams pat, ka viens no lieveņa sviež ar pudeli. Viens, uz lieveņa atpakaļkāpdams, pakrīt, paliek guļam. Citi kāpj pāri...

Vēsums arvienu ciešāk un asāk lien pie ādas. Jānis izkāpj no ratiem, piemetina zirgeli. Paietas kalnā pa ceļu gar kroga galu.

Paaugstu piekrastē spīd maza, mīlīga uguntiņa. Mazs lodziņš baltiem rāmjiem, un vairāk nekas. Jānis uzmet tam paviršu skatu, bet doma aizvijas nezin kur un sazaro simts pavedienos, kas vērpjas, mezglojas — raisās un atkal mezglojas.

Vientuļš, piemircis lūdums. Tā uguntiņa spīd pār melniem apdegušiem celmiem... Galdiņa galā tēvs — novājējušu, svēti bargu seju pār grāmatu sakucies. Vecā, melnā grāmata uz rūpīgi paklāta linu autiņa... Pie sienas, gultā, māte — kā tāss sakaltusi un sadzeltējusi, bet kroplis bērns piekodies tukšai krūtij... Gar krāsni izklāti slapji auti. Virsū, pie ārdīm, sīpolu virtenes un vainagi. Aizdurvē sakas un apauši pavadām lejup... Brāļa nav... Mārtiņa nav... Mārtiņš pilsētā, tepat, divpadsmit verstu no šejienes. Diezin ko nu tagad dara? Neatbrauc... reti raksta... Tāds vien kā svešāks kļuvis, kā atnāca uz pilsētu... Varbūt ja māte viņu vēl iedomā — citi aizmirsuši. Nevienam gar viņu nav daļas...

Jānis apsviežas, iet lejā. Tinas salijušā mētelī un salst. Rausta plecus, visādi kustas, bet nevar sasilt. Uz pleciem un elkoņu ielokumos jau mana slapjumu. Sāk līt arvien stiprāk... Katru dienu līst, katru dienu... Kad pirmo algu dabūs, jānopērk lietussargs... Galošas ar' būtu jāpērk — tādas kā Salmiņam: padziļas, sarkanu vidu. Tad kājas vienmēr sausas un zābaki ar' ilgāk iztur...

Aizsmacis svilpiens lejā. Sarkana uguntiņa ar līkumu lēnām slīd uz piestātni. Var būt, ka atbrauc. Nē, vēl nevarēs būt. Robežnieks atslienas

pie ratiem, skatās, kur kugītis elsdams un sprauslodams, ūdeni kuldams un atpakaļkāpdamies, mēģina piespiest sānus pie piestātnes tilta.

— Robežnieka kungs! — piepeši pret vēju sadzird skarbu, pus piktu, pus izmisušu kliedzienu. — Nāciet tak!

Un kad Jānis jau uz tilta:

— Kāpēc jūs nenākat? Paņemiet tak pretī lielo grāmatu paku. Man kurvī olas, ka tās nesapliet.

Jānis ņem pretī grāmatu paku un dzird, ka uz kuģa, kā pirmiņ, jautri smejas. Bet viņam smiekli nenāk.

Soreiz vakariņas tikai ap vienpadsmitiem. Slapjiem pleciem un rokām, viegli trīsēdams, Jānis nonāk lejā. Uz galda emaljēta metāla bļoda ar piena putru. Blakus maizes klaips, bet apkārt trīs šķīvji ar karotēm. Pie diviem viņā pusē sēd Salmiņš ar kundzi. Jānim vieta šajā pusē, pie trešā.

Vecais piepūstiem vaigiem strebj. Un turpina nezin kad sāktu valodu.

— Sieviešiem prāts mazāk attīstīts nekā vīriešiem. Zināms, arī katrs vīrietis nav gudrs... Es jau septītajā gadā mācēju lasīt. Es teicu... No visādiem uzbudinājumiem tev tagad jāsarģās. Dieva priekšā mēs esam atbildīgi par viņa dzīvību... Kam jūs tādi bāli, Robežnieka kungs? No-salāt?

— Es... — Jānis sāk.

— Es, — vecais pārtrauc, — jūsu gados saltumu nepazīnu. Bet cilvēki kļūst arvien glēvāki. Tolstojam taisnība: kultūra samaitā. Vai jūs esat lasījuši Tolstoju?... Sirsniņ, neēd tik daudz putras. Tas viņam var kaitēt. Rīt labāk izcep sev olu.

Jānis aplaiž skatu riņķī. Sastop kundzes biklo, skrejošo skatu, pamana sārtumu viņas vaigos un piesarkst arī pats. Abi noliecas pār saviem šķīvjiem un nedrīkst acu pacelt.

Salmiņš svarīgi pūš caur degunu, paskatās uz vienu, otru. Nomet karoti, atgrūž šķīvi. Elkoņus atstutē galdā, abām rokām apņem apaļos, bakturētos vaigus, tā ka mazie pirksti katrs no savas puses atduras degunā un pāri tiem raugās šauras, pikti pētošas ačteles. Strupās, pasarkanās ūsas svarīgi šņāc. Tukli izspiestā pakakle noļengusi pāri atpogātai krekla apkaklītei.

Jānim kumoss spriežas kaklā, putra lejas karotei pāri. Roka ar karoti tā vien tiecas pretī šim uzbāzīgajam acīm. Bet savaldās, pieceļas, pasaka labvakaru un aiziet.

Ķēķī, māla bļodu uz plīts malas nolikusi, resnās, strupās rokas līdz elkoņiem atbraucījusi, Marija strebj putru. Sirdīgi ar savu krēslu paraujās pie malas, paļauj jaunajam skolotājam ceļu. Pie durvīm kaktā piesliets cieti piebāzts salmu maiss. Otrā pusē zemē nomestas salijušas sakas — no tām ķēķī asa smaka.

Jānis aizrauj durvis aiz sevis.

Visur tumšs. Pa trepēm Jānis kāpj, ar vienu roku pie margām turēdamies, otru uz priekšu izstiepis, līdz atduras savas istabas durvīs. Ista-

biņā lampa kūpējusi. Zemā telpa lidojošu kvēpu plēņu pilna. Jānis at-
rauj vēdināmo rūti, pūš un purina kvēpus no drēbēm, no galda, no
grāmatām... Kamēr istaba iztirās, uznes sev bļodā ūdeni, kur rītu maz-
gāties. Uzvelk pulksteni un nogriež rādītāju. Desmit minūtes pirms pie-
ciem jāceļas, piecos jāmodina naktsgulētāji skolēni.

Aizver logu, nosēstas, pievelk lampu tuvāk. Grāmata uzšķirta piec-
desmit sestajā lappusē. Šorīt sāka piecdesmit trešajā. Tātad trīs lappuses
vien vēl šodien paveiktas! Vismaz piecas vajag, citādi līdz pavasarim ne-
izņems. Nevarēs nolikt mājskolotāja eksāmenu... Bet vajag! Citādi dzi-
vot nevar! Labākā vietā nevar tikt — visu mūžu šitā jānodauzās...

Acis, tā pieradinātas, jau slīd pa rindām, kamēr prāts klīst kur
apkārt, kamēr nojautas vēl nav sacietējušas veselā domā. Mehāniski
slīd — nervi uztraukti, sirds stipri sit, galvā migla un smagums, smadze-
nes kā atmirkušas un apgulušas. Atmiņas trauki ciešu ozola vāku no-
slēgti.

Izmisis Jānis atmetas atpakaļ pret krēsla atzveltni, aizver acis.

Lejā, klasē, stenēdams sit pieputējis sienas pulkstenis. Jānis ne-
skaista — zina jau tāpat.

Pieceļas, pāriet pār istabu, nosēstas atkal.

Spoku stunda... Vecas pasakas most atmiņā. Jāatskatās pār plecu uz
durvīm un kaktu, kur tumsāks... Vai tad atkal modīsies bērna dienu
tukšās bailes un atkal lidīs no kaktiem sen izdzisušās ēnas? Nē — kas
aizgājis, tas nevar atpakaļ griezties. Bet tomēr paspārnēs, liekas, kāds
guļus ložņā un piekūsis sten. Pret logu atņemdamiem pakšķina kā ar stīvu,
nosalušu pirkstu. Pa jumtu, dakstiņos skrapšķinādams, kas nobrauc lejā.
Caurules guldzieniem kāri strebj aizrīdamās. Apakšā dobji plikš. Liekas,
no tumsas verd nebeidzama, melna straume un applūdina visu. Un ūdens
kāpj un kāpj arvienu augstāk, un vēja kultas šlakatas kā zaļganmelnas,
noputējušas mēles sniedzas uz durvīm un logiem...

Nejauka... nejauka tāda rudens nakts vientulība!

Uz ezera tālu spīd divas uguntiņas. Zvejnieku ugunis. Brižam tās pa-
tālu viena no otras, brižam tuvu kopā. Laikam salti — viņas spiežas kopā
un sildās. Bet, ka kustētos, tas nav manāms. Mirgo tikai kā izsāpējušas,
aizasarojušas acis.

Jānis pievelk grāmatu vēl tuvāk, noliecas zemu pār to. Aizspiež ausis,
sakož zobus.

Lēnām, it kā katru burtu aptaustīdamas un uzsūkdamas, acis slīd pār
rindām. Atmetas, atsāk un slīd atkal. Ārpasaule pamazām aizmirstas.
Pamazām ierosinās vecā uzmanība, domas sakārtojas, atmiņas trauki at-
veras un pildās līdz malām.

Lejā pulkstenis skaļi sit vienu. Jānis, drusku traucēts, paceļ galvu.

Uz ezera vairs tikai viena uguntiņa. Un tā pati arī laikam taisās dzist.
Lai — kas viņam daļas... Noliecas atkal.

Miegs nu vairs nenāk.

Bet rītu no pieciem līdz septiņiem, pusastoņiem nāk atkal kā ūdens. Kā miksta kupena veļas virsū, liec galvu no pleciem, acis spiež ciet. Visus locekļus sien kā mikstām, stiprām zīda auklām... Gluži kā agrāk... Kā tēva mājā. Nu viņš skolotājs, paziņas pagastā ar apbrīnošanu un skaudību lūkosies uz viņu. Nu jau vairs kult nav jāiet, svētdienas rītos pie pātariem nav jāceļas... Bet miegs tāpat nāk... Vai tad dzīvē visur un vienmēr tas pats, tas pats? Vai tad tiešām it nekas nav grozījies un negrozīsies?

Jānis sadrebinās — bet salti jau nava... Tāds pat nogurums visos locekļos. Acis grauž — kā senāk, kad riju beidza kult... Jānis uzceļas, aiziet pie mazgājamās bļodas, ar ziepēm piemazgāto ūdeni izberzē acis. Sēstas un lasa atkal, līdz kamēr apakšā un blakus arvienu biežāk un stiprāk sāk durvis klauzēt un troksnis kļūst tik liels, ka jāiet turpu raudzīt.

Isi pirms astoņiem padzer kafiju. Tad sēd un lasa atkal.

Zvans. Trepēm dimdoši dārdot, pirm- un otrziemnieki brauc no augšējās, mazās klases zemē uz lūgšanu un katķisma stundu. Var dzirdēt, ka, durvis blāksšķoši sizdams, respektu radīdams, nāk vecais. Klasē viņš labu brīdi plaukšķina rokām, ar rādītāja pirksta kauliņu sit pa ērģeļu durvtnām, beigās pārskaities ko gari, spiedoši kliez. Tad kļūst klusāk. Ērģeles sāk dūkt.

Nodzied trīs pantus, gari nolasa un apklust.

Sākas stunda. Skaldīdama, sprakšķēdama, logus trīcinādama, ārdās vecā balss. Katedra vāks dārd kā zem āmura sitieniem, sēdamais sols raudādams brauc no vienas puses uz otru. Klusā māja pilna mežonīga trokšņa. Uz ceļa skaidri var dzirdēt. Garāmgājēji apstājas, braucēji pietura zirgus. Viens pat izkāpj no ratiem, bet paklausījies atmet ar roku, sēstas atpakaļ.

Isā starpbrīdī var dzirdēt, Salmiņa kundze kur vientuļi, bikli kāšē.

Salmiņš apakšā skaidro bausli. Otrā nedēļa jau, kā to pašu vien skaidro. Maļ un maļ, desmit reizes griež riņķī, piemaisa jaunus piemērus un sāk atkal no gala. Sīksīki iztirzā visu, kā pa dziedziņu iztecina — kaļ un kaļ. Māksloti un īsti uztraucas, lec augšā un sēstas, visiem locekļiem kustas. Nosvīdis baras, draudē, lūdzas, gandrīz raud... Par šķīstu un kaunīgu dzīvošanu cīnās...

Jānis aizspiež ausis un noliecas zemāk grāmatai pāri. Bet tomēr var dzirdēt, kā lejā katedra vāks klauz. Un pamazām acis atkal sāk mehāniski slīdēt pār grāmatu, bet domas klīst.

Vecais apakšā baras, lūdzas, draudē... Tas pats fanātisms, kas Jāni izdzina no tēva mājas, no dzimtas klēpja. Vēl skaļāks un pretīgāks. Un viņš domāja izklūt brīvā klajumā! Vai tad ir kur plašums un brīvība? Varbūt... Nē — ir! Kaut kur ir — bet zemnieka dēlam neaizsniedzams. Viņam te tā krēslā jumta istabiņa, putekļi, nogurums un riebums.

Rokas atslābst, galva noliecas... Kā viņš agrāk sapņoja strādāt! Cik dzīves īstenība pretišķa un naidīga sapņiem! Nu simts bērnu viņa varā.

Simts dvēselēs viņš varētu liet to, kas viņa traukus līdz malai pildījis: dzīves netaisnības rūgtumu, dogmas cietsirdības riebumu, cilvēku varmācības naidu... Ar spēku un uguni pildīt šīs jaunās būtnes, ko tumši spēki māc un nomāks. Audzēt, vērot, kā cilvēks aug, un pašam līdzīgi augt... Ak, svabadais, radošais darbs!... Kā papīra lapa zilām līnijām, tā iedalīta diena — viss laiks un kas viņu pilda. Divdesmito reizi ej pa sava paša pēdām un lūkojies, ka kļūst arvienu līdzienāks, gludenāks, vienādāks. Pēc vienas dzelzs olekts visu mēro — stiep vai apgriez. Un gaišākā brīdī ar šausmām pamani, ka pats sācis pēc savas olekts stiepties vai sarauties... Un bezspēka rūgtums pret sevi, pret savu darbu, pret dzīvi un cilvēkiem aug.

Un ilgas aug. Kā migla, kas ceļas no purva, veidojas fantastiskos tēlos, brīnumaini paviz rīta sarkanumā un izklīst saules karstumā un rīta vējā. Tad vēl tukšāki un aukstāki. Bet kā slimnieks, mākslīga reiboņa pieradis, sirds atkal kāro jaunu sapņu...

Katedra vāks dārd. Sēdamais sols raudādams brauc no vienas puses uz otru. Vecais baras un lūdzas. Par šķīstu un kaunīgu dzīvošanu cīnās... Savādi — kā rokas atslābst no galvas un ausis labprāt klausās. Vai sāk jau mežonīgo troksni pierast? Vai izlasītā morāles sēkla kritusi auglīgā zemē? Pirmo reizi Jānim tas ienāk prātā. Vai tā ir dieva vārda bijība, kas tā pacēlusi viņa uzmanību?... Kur iekšienē kāds it kā pasmejas vieglu, nelabu smieklu.

Kauns un grēks... Jānis nepazīst šo grēku. Bet tomēr viņā kas ievīļojas un atsaucas. Kā tāla atbalss, kā neredzamas rokas atskaņota sudrabstīga, kā uguns atspīdums vieglā mākonī. Vai nule vēl mostas un top jeb vai tas sen pārdzīvots un nu nejauši atminēts? Jānis par to nedomā.

Neglitie vārdi un troksnis pārskrien viņa apziņai pāri, bet sajūtas kāri tver un izmana to, no kā tie izaug. Paša jaunās, tīrās asinis sāk runāt — gan vēl mazzaprotamā, bet tuvā, uzmācīgā valodā. Dzīvē redzētais un aizmirstais atmost un paceļas. Vilinoši un atbaidoši, skaisti un pretīgi, vizmaini un netīri — ar vienu vilni dvēsele ceļas, ar otru grimst. Un netīrumiem sakultas putas šļakst viņai pāri. Visa būtne tvīkst pirmo reizi atmodināto dzimuma sajūtu tiksmes šūpotnēs. Pirmo... Nē, arī pirmo vairs nav! Jānis atminas un saprot... Lūk — kā vasaras dienvidū vējiņš apklust egļu galos, rudzu laukā un upmales ziedainā zālē, bet nedzirdami nīrbīnās sakarsētā gaisā, lai ap launagu celtos un šalktu zemei pāri...

Kauns un grēks... Lāsti un elles ugunis, un mūžīga pazušana tam, kas grēku dara...

Jānis atmetas pret krēsla atzveltni. Saņem rokas pār galvu, aizmiedz acis. Izstiepjas un noguris smaida. Grēks... elles ugunis... Tiksmīgas žāvas...

Šo svētdienas rītu arī tikai līdz septiņiem dabū pagulēt. Vecais lūdza notis norakstīt. Pievakarē sanāks dziedātāji.

Līdz pusdienai norakstīts. Paēdis, savā istabiņā atkal uzkāpis, Jānis nosēstas pie grāmatas. Četras lappuses viegli paveic. Nekas netraucē. Marija kaut kur lejā skalda malku. Pa logu var redzēt, kā muižas arumi un ezers laistās rāmā saules dienā. Bet kas viņam daļas! Labi, ka istabiņa ziemeļgalā, citādi saule spīdētu acīs un grāmatai lapas sildamas ritinātos čokurā.

Viņš gari izstiep j kājas zem galdiņa, pasveras tā, ka krēsls paceļas no grīdas un atzveltne atspiežas mugurā, rokām aizsedz ausis tā, ka pirksti uz pakauša saduras — sakņūp un lasa.

Bet, kad lejā pirmie dziedātāji sāk durvis vārstīt, staigāt, ērģeles čikstināt un savu dziedamo dūkt, viņš nevar vairs nosēdēt. Arvien skaļāks kļūs troksnis — smiesies, plosīsies, tad dziedās pa balsīm, mēģinās visi kopā un atkal pa balsīm. Un iztālēm visjautrākā dziesma skan tik bezgala sēri! Un tik smagi uzgulstas vientulības sajūta, kad turpat līdzās barā dzied un jokoja.

Nē... Jānis īgni uzrauj mētelīti, iziet un aizslēdz durvis. Uz klases logiem neskatīdamies, pār pagalmu iziet uz ceļa. Tas kā nezin kāda aleja, slaidiem, veciem melnelkšņiem abējās pusēs, līdz pirmajam līkumam pusversti taisni stiepjas uz kāpu pusi. Koku kailie zari rasas pilni, bet vēja tikpat kā nemaz — tikai reta, smagāki piebriedusi lāse nokrīt. Dziļi iebrauktās grambās pelēkas dūņas no ūdens, ko zeme divas nedēļas bez apstājas rijusi. Ceļš un koki, un slapjie arumi viz brīnišķi rāmā vēlīna rudens saulītē.

Uz likuma Jānis negriežas pa ceļu, bet iet taisni. Pāri purva čūlojošai tērcei uz kāpu. Un tad pa tikko manāmām, lietus izskalotām pēdām kāpj augšām.

Uh — kāds plašums! Divas verstis būs pāri šim dzeltenbaltajam, viļņainam klajumam, ko gandrīz lokā ieslēdz nabadzīga priežu meža loks. Tikai šajā malā ir robs, un uz jūras pusi līkumota mugura, ar mežu vienā augstumā, aizstiepjas tālu un tad pēkšņi kā vārtos nobeidzas starp diviem melniem, augstiem koku puduriem.

Jānis griežas uz to pusi. Bet, pāri soļu paspēris, apstājas, atskatās. Kāds maziņš nu skolas ēku pudurītis sīkos dārza kokos! Vienā pusē, pa gabaliņu, zvejnieku ciema mājelītes, otrā, tāpat pa gabalu, muiža. Gar šo malu mazajam, līdzenajam klajumiņam puslokā tas pats nabadzīgais

priežu mežs ar retām, mazām mājiņām. Viņā pusē ezers. Tāds tuvs, pārredzams un svešs! Un ezeram apkārt tas pats mežs — mežs bez gala un malas. Tikai viņā pusē vietu vietām spīd fabriku sarkanie mūri. Melni skursteņi sniecas augšup no brūngani zaļā paklāja — cits izdzisis, no cita kā negribēdama lien un tūliņ pazūd dūmu strūkļa. Un tur, kur ūdens aizstiepjās vistālāk un mežu sloksniņa gar malām kļūst pavisam šauriņa, neatšķirami, nezinātājam nesaprotami balsnī dzelzceļa tilta apaļie loki... Kāds plašums! Kā vēsi vien kļūst... trīsas pārskrien augumam.

Neviena cilvēka. Nevienas dzīvības! Jānis iet pa smilktāju un brīnās, ka kājas negrimst. Lietus atmērcēta un pieplacināta smilkts ir cieta — gurst vien. Gluži kā pa sērsnu! Jā, vai tad tās arī nav saputinātas sniega kupenas? Kad sauss, tad pa pauguriem strūklas šalkdamas vien skrien.

Parādīties jel kur kāds cilvēks! Jānis zin, tādēļ jau vien bēga no cilvēkiem, ka cilvēku gribējās satikt. Vairāk ne — satikt, garāmejot paskatīties sejā, vienā mirklī uztvert sveša cilvēka apģērbu, savādo gaitu, vaibstus un to, kas katram acīs mirdz... un, tālāk ejot, virknēt un kārtot vieglos iespaidus, kā pa kāpieniem arvienu dziļāk noiet svešas būtnes dziļumā... Slāpes pēc cilvēka ir grūtas, bet viegli remdināmas. Ātri dziest, vēl ātrāk aizdegas. Ar draugu vai ienaidnieku — cilvēkam tomēr vieglāk nekā vienam.

Piepeši Jānis apstājas. Tur iepretim meža robā tā kā kustas. Nē, laikam nav nekas. Bet tad atkal tā kā kustas, kā ņirbinās, kā balti paviz pret tumšo meža vili. Jā — nu iznāk — nu skaidri redzams. Divi — nē, trīs. Jānis stāv un lūkojas. Trīs melnumi ilgi kūpojas gar tumšo meža vili, bet pamazām aug. Divi vīrieši un sieviete. Labu gabaliņu ies Jānim garām. Visi trīs rindā iet — sieviete vidū. Visi trīs melni — tikai sievietei galva balta. Liekas, balts zīda lakatiņš... Un rokās arī tā kā kas balts — notis — varbūt balti cimdi. Un jaunas galošas reizēm paspīd... Sarunājas, drusku var dzirdēt.

Noiet lejā. Nu klajums divreiz tukšāks un vientuļāks nekā bij. Jānis iet tālāk un neskatās vairs. Vairāk jau nebūs... Nevienas pēdas neredz še, kur viņš iet. Pauguri mirdz tik balti, ka acis žilbst un asaro.

Ezers un fabrikas ar saviem skursteņiem nogrimst aiz kāpas. Smilkšu mugura kļūst arvien viļņaināka. Bet stāvi jau nav šie pauguri, iet viegli un patīkami. Neviena smilktiņa nelīp pie zābakiem: virsējās pa dienu saulē sausas nožuvušas.

Vēja tikpat kā nav, bet tur, no jūras puses, nāk smaga šalkoņa. Pēc ik desmit soļiem Jānis apstājas un klausās. Ja vējš tas, tad reizēm pierimtos, atņemtos, tad varbūt tak arī tuvējās priedes kaut cik līgotos. Bet tās stāv gluži mierā, un tālumā šalc un šalc vienā laidā, bez apstājas. Baiga un nesaprotama šī smagā šalkoņa tādā rāmā laikā, kad koki nekust un balti, reti mākonīši stāv uz vietas.

Jānis zin — jūra... Viņam stāstīts, un viņš pats jau sajūt, ka uz to pusi viņa ir. Jūra... Vārdu viņš tik daudz dzirdējis, daudzreiz pats izrunājis. Bet tagad, jūras šalkoņu klausīdamies, saprot, cik sveša viņam tā,

cik aplams tas, ko viņš par jūru iedomājies. Kā smagi, smagi viņa šalc... par ko viņa tā gaužas?... Soļi pamazām kļūst gausāki, sirds smagāka.

Uz kura paugura uzkāpis, tur skatās. Vai redzēs jau? Bet neredz. Spējš meža stūris vai jauns, augstāks, agrāk nemanīts paugurs aizslēpj izredzi. Un smilkšu mugura liecas un liecas sāņus. Kur sāņus paliek pirmiņ iezīmētie vārti ar puduriem abās pusēs. Viss citādāks, svešāks nekā no gabala izskatījās.

Šalkoņa nemaz nekļūst stiprāka. Jānim pat liekas, ka vēl it kā noklust. Varbūt jūra, pamanījusi cilvēku, aiztur elpu... varbūt pieplok pie krasta... Un apkārt vairāk nevienas dzīvības... Ā — kāds savāds balts putns likiem spārniem pārskrien pāri uz to pusi!

Labu brīdi Jānis stāv un skatās uz to pusi, tad kāpj nākamajā paugurā. Lēnām kāpj un jūt, ka sirds ātri sit. Viņam tā vien liekas: uzkāps... un uzreiz stāva krauja — kā siena uz leju... Un dziļi dziļi apakšā zaļģanas krāsas mēles sniedzas gar krauju augšā... Jānis neviļus nodrebinās un neviļus piever acis...

Bet, paugurā uzkāpis, redz, ka nekā nav. Tikai kāpa it kā sakļaujas, un priekšā paceļas slaidākas, retākas priedes. Un ejot nu atkal jāgriezās sāņus, jānokāpj dziļā gravā un tad jārāpjas stāvā, priedītēm biezi apaugušā paugurā. Šalkoņu nu gandrīz pavisam vairs nedzird. Jānis apstājas, klausās. Apkārt, pa piegāzi lejup, sniecas notrusējušas zaru rokas ar kuplām, sirmu ķērpju pikām. Pa reizei aizknikšas apkaltušie smilkšu graudiņi; gājēju kāju izkustināti, maigi švikstēdami, pa piegāzi šļūd lejup. Bet šalkoņu nedzird vairs. Vai tā patiešām norimusi, jeb vai dzirde ar viņu tā apradusi, ka nejūt vairs?

Tepat, pāri soļu priekšā, bālgani paspīd. Ā — mala! Acis piemiedzis, zara ieskrāpēto roku lūkodams, Jānis izlien malā. Mazs iedobums, aiz tā paaugsts paugurs ar šķību bērza stumburu, kam tikai vairs viens pats zaļš zars, sāņus atstiepies. Dīvaini! Priedēs vējš pavisam nav manāms, bet zaļais cekuls bērza zara galā it kā purinās. Tajā skatīdamies, Jānis uzkāpj paugurā.

Asa pūsma ieplūst sejā. Un reizē ar to saule, kur ļoti tuvu, liela un spodra, tā iezibsnī acīs, ka jāaizmiedz tās. Bet miegdamās tās tomēr ko manījušas — šalkas pārskrien no galvas līdz papēžiem. Samiedzas un tūliņ atkal atmiedzas.

Tumši zils kalns, cik tālu acis sniedz. Un tuvu pie kalna virsmalas saule, liela un spoži sarkana. Jūra?... Jānis saprot, ka tā pati ir. Tomēr tā pārsteigts, ka negribētos vien ticēt — tik pavisam citāda ir jūra, nekā viņš, ģeogrāfijā lasīdams un nobildējumus skatīdamies, iedomājies. Tik rāma un tomēr tik lieliska, tik vienmuļa un tomēr tik skaista savā cietā, zilģanā spīdumā. Un saule tik tuva, liela un sarkana — bez staru kā nokarsēta metāla ripa. Iekritis jūrā un izdzisis... Augstu uzvērpsies balti putojošas sakarsēta ūdens šļakatas, tad atkritīs un kļūs tumšs, pavisam tumšs...

Jūra... Jānis mana, ka kājas trīs no uzbudinājuma. Tik mazu un

nevarīgu viņu padarījis varenais dabas skats. Viņš nosēstas un atspiež muguru pret bērza stumburu. Sēd un lūkojas, un vienmēr vēl sajūtas pārsteiguma un sajūsmas varā.

Vēl labs gabals pa kāpas nogāzi līdz ūdens malai. Kā ērmīgi tur balti vilniši šļakstīdami slejas un saplok smilkti! Rindām vien skrien uz malu, cits pēc cita. Nerimstas un nedomā rīmties. Un vēja tikpat kā nekāda — tikai dzestra elpa dveš sejā.

Uz abējām pusēm puslokā tālu tālu aizliecas smilkšaini balti mežīgi zaļais jūras krasts. Labajā spilgti balti, gluži kaili pauguri — tā esot Gaujas ieteka. Kreisā, tuvāk, balta bāka, kuras mirkšķinošo uguni dažu nakti arī pie skolas var samanīt. Šaipus bācai divas melnas strīpas iestiepjas tālu jūrā — dambji gar upes izteku. Dziļāk aiz tiem kas balti nīrbinās... ak jā! laivas saceltām burām. Divas, trīs... tuvu pie desmit. Laikam vizinās. Kā melnas, mazas skaidas paceļas un nogrimst — tikai bura kā plats, balts spārns vienmēr redzama, drīz taisni, drīz pusguļu, tuvu pie ūdens. Uz bākas pusi visas slīd. Un tur, kur mākoņi pacēlās, aiz apvāršņa kas balti kūp — laikam tvaikonis. Bet tepat iepretī, netālu no malas, arī kas šūpojas viņšos. Un, kad labāk ieskatās, tad var redzēt, ka tā plata laiva ar cilvēkiem. Zvejnieki. Bet to nevar lāgā saprast, vai viņi brauc uz malu vai prom. Tīri tā liekas, ka brīžam šā un brīžam tā. Varbūt tiklu velk... Slīd tīkls pa tīro, balto smilkšu dibenu, bet grodi sabriedušā režģī spirinās zaļgansudrabota zivtiņa... Lūk, vai tur sarkani nepazibēja apaļa, asarota actiņa, izmisuma un rūgta pārmetuma pilna...

Jānis uzceļas un iet lejā. Sirds smaga un skumja. Kāpēc? Viņš to nezina. Kāpēc viņam prātā vecā pasaka un zaļgansudrabotā zivtiņa? Viņš nezina...

Sāņus, kur priedes beidzas, maza mājiņa bez logiem un melnu durvju caurumu. Pretī durvīm veca, pussatrunējusi laiva. Bet lejā, pie paša ūdens, uz mietiem pakārta garš tīkls. Jānis iet un skatās — acu nevar novērst no tīkla. Kādas mazas cilpas no tālienes — kā astru sietiņam! Un diegi cik smalki! Kā zirnekļa pinums — kā zīda diegu režģījums... Sudraboti viz — slapji vai zivju zvīņām aplipuši... bet caur tiem nīrbinās jūras cietais, saltais zilganums.

Pū! Cik vēsi velk!... It kā mitrumu sajūt pie ādas. It kā sāļš ūdens uzšļakstījis. Gais dzidrs, bet varbūt tomēr neredzamas, zilganas migliņas pilns... Jānis aizpogā mētelim beidzamo pogu un uzslīen apkakli. Iet lejā un nezina pats, ka met likumu ap izžauto tīklu. Un nemana pats, ka vienmēr vēl skatās uz to.

Varbūt plāna ledus apsaluši, viz smalkie zīda diegi... Jā, drīz jau būs ziema... Zilajam kalnam pārvilksies ledus. Velti sarkana ziboša actiņa glaudīsies pie skaidrās, cietās garozas, kas noslēdz gaisu un plašumu. Te, no kāpas, varēs redzēt, kā maza, sarkana zvaigznīte izmisusi šaudās no vienas puses uz otru. Un tad nodzīsīs. Un tikai mūžam nemirstīgais ūdens šūpos zaļganu skaidu un sudraba spuras rīvēs gar cieto garozu...

Ūdens malā skatoties, kalna nemaz nava. Līdzens, zaļganpelēks, netīri virmojošs ūdens klajums. Jānis labāk lūkojas, kā viņi šlakst kāpas iegrauzumā. Bet apņik drīz. Tad paceļ dažus raibus gliemežvākus, aplūko un iemet atpakaļ ūdenī. Paceļ ogļu gabaliņu, paceļ izkurtējušu, diezin no kurienes atskalotu kaulu, paceļ dzeltenu sveķa piciņu. Nomet un paceļ atkal: varbūt dzintars tas... Atkal nāk prātā vecie stāsti. Vai tur tajā vilnī nepeld malā zivtiņa ar mirdzošu dzintara gabalu mutē?

Atkal tāl Jānis dusmīgi pagriežas sāņus un iet atkal lēzenā kāpā augšām. Rokas kabatās sabāzis, galvu nodūris, iet pa retām, lielām priedēm, pa līdzenu, īsiem brūklenājiem pieaugušu sūnas paklāju. Sīku koku te nav un aizmaldīties nevar. Vienā pusē ir smilkšu klajums, pa kuru viņš atnāca, otrā upe savām aizsērējušām, aizdambētām notekām, ar zvejnieku ciemu un pilsētiņu pie ezera iztekas.

Kur labajā pusē gari, kviecoši svelpj. Laikam kāds tvaikonis brauc pa upes grīvu uz augšu. Svilpiena vai gājēja iztraucēta, vāverīte šmukškinādama uzskrien priedē. Augšā vārnas ķērc. Jānis apstājas, klausās. Švīkoņa pamazām noklust uz ciema pusi — vārnas aizskrien malā, priedēs nakti gulēt. Mežā paliek viņš viens pats — gluži viens pats — un nevienas dzīvībiņas nekur apkārt...

Sāk mesties krēsla. Laikam saule jau nogājusi. Un vēsāks arī... Gājējs paātrina soļus, bet lāgā sasilt nevar. Iziet uz grambām izbraukta smilkšu ceļa. Gar malu te puslīdz gludeni iemīts celiņš, iet veicīgāk un vieglāk nekā pa mežu. Bet tomēr te it kā siltāk vien un patikamāk. Te cilvēki gājuši... Gluži svaigas pēdas... Vienas lielas, platiem papēžiem, stūrainu ielāpu uz kreisās zoles. OTRAS mazas, tieviņiem pirkstgaliem, nevienādi iemītas, nevienādā atstatumā viena no otras... Varbūt tēvs, liels, brūns iededzis zvejnieks smagiem trāna zābakiem, un meitene nošķiebtām karpītēm... Tēvs, rokas bikšu kabatās sabāzis, ļodzīdamies, pīpi smēķēdams, smagiem, nomērotiem soļiem iet pa priekšu, meitene, kā mazs šunelis, nošķiebtām karpītēm tekā no vienas puses uz otru...

Drīz Jānis pamana gājējus priekšā. Liela, gara sieva vīrieša zābakos un meitene. Sieva, atpakaļ neskatīdamās, iet pa priekšu un pastāvīgi sausi kāšē. Meitene nopakaļus nes stiebru kurvīti. Laikam smagi piebāzts: meitene to ņem vienā, ņem otrā rokā, brīžam stiepj abām. Jānim dusmas uz garo, sauso sievu, kas meitenei tā atļauj mocīties. Un tomēr pavisam nīst viņš arī to nevar. Varbūt viņa slima — bieži kāšē... Un abas viņas ir cilvēki... Cik labi, ka cilvēki tik tuvu!

Jānis paliek gabaliņu atstatu no viņām. Iet un lūkojas, un sajūtas tik labi cilvēku tuvumā. Katrā ziņā māte un meita. Varbūt reņģes nes — rīt pilsētā tirgū sēdēs un pārdos... Kāls desmit kapeiku... Lai kas, lai kā, kad tikai cilvēki... Un tad viņam iegribas, lai arī gājējas zinātu, ka viņš te nopakaļis iet. Iekāsējas — varbūt atskatīsies. Vēlreiz iekāsējas. Bet nevar redzēt, atskatās vai ne: trīs resnas priedes uz likuma pasitas priekšā.

Patlaban jau arī priedes beidzas. Uguntiņa paspīd. Sākas pilsētiņa.

Retas, mazas mājelītes ar skursteni viducī pa nelīdzeno smilkšu klajumu šā tā izmētātas. Visapkārt viņnaina, līdzena smilkts. Gar lubu sētmalēm mazi, sakrupuši kārkliņi, vietām kāds paegļu pudurītis, augstāk retas, panīkušas priedītes. Bet vidū, augstu gaisā izslējusies, visam pari pacēlusies, balta baznīciņa ar strupu, zaļu torņa degunu un aizsūbējušām logu acīm. Un simts soļu no tās krogs — melns nokvēpis, izblīdis, uz vēdera zemē pieplacis, kā visam apakšā palīdis.

Gājējas nezin kur nogriezušās. Klajumā kustas cilvēki. Svētdienas drēbēs glīti gērbušies, nesteigdamies iet — pa vienam, pāriem un pulciņos. Visvairāk jauni vien, vīrieši, sievietes, zēni un meitenes. Dzīvi sarunājas, jokoja, smejas. Citi pat ķerstās, grūstās, skrien. Jānis iedams spiežas vairāk pie vienas malas. Savādi... Še, jautru, trokšņainu cilvēku vidū, viņš atkal sāk sajusties tāds kā pamests... tāds kā pirmiņ mežā. Ierauj kaklu dziļāk apkaklē. Labi, ka tik drīz satumst, tad nav jāskatās un viņu neievēro.

Mājiņas sāk tā kā rindā stāties. Nu tā kā iela. Gar abām pusēm zemas lubu sētiņas — bet nu jau bez kārkliem. Vietām kāds aplauzīts ceriņu krūms, vietām kāds saulgriezes stumbrs, vietām kāds lievenis ar panīkušām vīnstīgām... Nu jau uguns katrā lodziņā...

Jānis iet, bet logos viņam jāskatās. Dažam balts vai sarkani puķots aizkars priekšā, kuram cauri tikai lampas baltais siluets neskaidri saredzams. Bet lielākā daļa vaļā, un tad visu var redzēt. Jānis iet, bet pa logiem viņam uz ceļa krīt baltas strīpas. Gaisma spilgti iežilbina acīs un, kad atkal kāja jāšper tumsā, tad it neko nevar saredzēt — sīkiem soļiem uzmanīgi jāvirzās uz priekšu un jāaiztur elpa, kad mana kādu tuvu garāmejot. Viņš iet gar gaišiem logiem, un cilvēki viņam iet garām... Kad iznāk gaismas strīpā, siltāk kļūst un gribas apstāties, bet tumsā it kā neredzamas rokas vien grābstās apkārt...

Iznāk uz augsta, priedēm apauguša paugura krastmalā. Tur vaļējs paviljons ar soliem un cauru jumtu. Taisni pretī, uz pilsētas pusi, neaugstu patecējis, spīd nesen kā aizmeties mēness. Taču te klajumā ir vēl diezgan gaišs. Apakšā blāvi viz upe, pāļiem piedzīta, malā piesietiem buriniekiem līdz pusei aizņemta. Masti ar šķēršiem un virvēm gan jau saplūduši dīvainā juceklīgā režģī, kur nekas nav atšķirti saskatāms. Divi kuģīši sarkanām un zaļām ugunīm patlaban mijas un klusi aizbrauc katrs uz savu pusi. Pie koku zāgētavas, iešķībi sazvēlies, stāv milzenis tvaikonis, viņa stāvs tikai kā melna masa neskaidri saredzams, bet augšā deg balta uguns, un ļaudis staigā... Gar ūdens malu pa kājceliņu daudz ļaužu staigā. Sarunājas, smejas... Jānis nevar nosēdēt. Neizprotams nemiers ņirbinās nervos... Kaut kas viņu neatturami velk... kaut kas tura atpakaļ... Sakostiem zobiem, smagām kājām viņš ātri noiet lejā, iet pa smalkām oglēm nobērto krastmalas celiņu svešiem gājējiem garām, klausās un mēģina saprast svešo cilvēku smieklus un sarunas. Dusmojas un skumst, un arvienu smagāka kļūst sirds bezgala vientulības sajūtā... Tā upē iemests koka gabals šūpojas, līdz pamazām, ūdens pilns piesūcies,

lēni nogrimst dibenā. Un neceļas vairs... Nē! Jānis spēcīgi nopurinās. Viņam riebļ smagums un dūņas, un vientulība. Viņš negrib grimt...

Aptieka — kā vienmēr, spodrām stikla durvīm. Bode ciet — stieņi durvju un logu slēgiem šķērsu pāri. Bet krogs ir vaļā. Krogs vienmēr vaļā. Un vienmēr ļaužu pilns, trokšņains un jautrs. Jānis nesamana, kā sašķetinās un samezglojas viņa domu un gribas pavediens. Kāpj pa trepēm, iet pār kroga lieveni, nosēstas, ielej un dzer. Dzēris viņš ir, bet nav pieradis. Brūnais šķidrums rūgts — un ļoti daudz viņa liekas pudelē. Bet, kad pret lampu lej glāzē, tad dzirkstis no dibena ņirb uz augšu un virsū sakūsā kārtā sniega baltu, čauganu putu. Un, kad tajās skatās, tad šķietas, ka rūgtums mutē un kaklā pamazām izkūst un degunā spēcīgi iesit. Rūgtieni saldi, reizē patīkami un nepatīkami.

Pretim pie otra galdiņa, jau labi iesilis, pār savu glāzi sakņupis, pavecs cilvēks. Šaurās acis mīlīgi skatās Jāni. Kad Jānis pielej — viņš ar', kad viņš paceļ glāzi, Jānis paceļ arī savējo, saskatās abi, sasmaida un iedzer — līdz dibenam izdzer.

Jānis paprasa vēl vienu pudeli...

Kad viņš pēc kādas pusstundas iziet, ārā viss kļuvis citāds. Mēness augstāk pakāpies, spīd spožāk. Vēju nemaz nemana, ceļš tā kā līdzināks un mīkstāks. Jānis dūšīgi soļo uz skolas pusi. Tagad viņam gluži viena alga, kad cilvēki nāk pretī un paiet garām. Viņš sajūtas viegls, apmierināts un drošs. Ausīs gan tā neparasti sīc, galva mazlietiņ kā apņemta, bet smadzenes strādā neparasti dzīvi un viegli.

Paiet garām beidzamajai mājai. Cilvēka arī vairs neviena. Nu tikai mežs visapkārt. Bet Jānim viena alga. Viņš iet un klusi dūc kādu meldiju. Piepeši noliecas, paķer no zemes sprunguli un laiž to gaisā, priežu zaros.

Visi locekļi spēka un siltuma pilni. Gadījies kas, ko tā sagrābt abām rokām, saliekt un nosviest zemē. Un kāju uzmīt virsū, lai lokās un netiek augšā... Vai pielikt kur plecu, atsperties un spiest, lai beidzamā dzīslīņa savelkas, lai sausi nokrakšķ, lūst un gāžas... Vai skriet, lai vējš gar ausīm šalc un dvaša aizvelkas, vai iekliegties, lai visam mežam cauri skan... Jānis paskrien — bet kāja aizmetas... Ak, bijis kur pieķerties! Kā citreiz tēva mājā, kad linu vezums bij mārķā gāžams vai jātver no kūts izsprucis kustonis... Tēva māja — he, he! Kur tālu tā aiz mežiem, aiz laukiem — ar saviem linu vezumiem, kūtim un rijām. Tēvs ar savām melnajām grāmatām un pātariem, māte ar galvas sāpēm un kroplo, ņerkstošo bērnu... Te skolotājs iet — he, he! Kā dzimtenē tagad uz viņu skatītos skaudīgām acīm — he, he! Kas viņam daļas! Viņš tagad tālu... Viņam savs darbs un savas intereses... Viņam eksāmens liekams! Noliiks! Saprotama lieta... Dzelzceļa piestātne viņpus iztekas un nokvēpušie fabriku skursteņi... Reiz viņš izkāps no pirmās klases vagona un stacijas priekšnieks sveicinādams liks pirkstu pie sarkanās cepures loka... Divjūgā brauks starp augstajiem namiem, riteņi vizēs, gumijriepas švikstēs smilktī, bet visos vārtos stāvēs melni cilvēki un cepurēm

vēcinās... Viņš spiedis nokvēpušu, cietu roku, un pašam viņam no aizgrābtības acīs asaras spīdēs... Un tad visi ies — viņš pašā priekšgalā un nepārredzams pūlis aiz viņa... Viņš stāvēs augstu, lūkosies, kur melns pūlis viņojas pie kājām, un runās — brāļi, viņš sacīs... un aizgrābtībā vairāk nevarēs — apstāsies, izslaucīs acis un tad sāks... un tad runās...

Fantāzijai sakļaujas spārni, galva apjūk. Bet nepatīkams nav arī sajukušais, tukšais smagums iekšā un spēcīgais spiedienu abējās pusēs deņņos. Jocīgi, ka kāja reizēm noliekas citādi, nekā domāts: reizēm paslīd kādā dobūlī, reizēm atsitas pret činkuru. Visa būtne rāmi šūpojas vienmērīgā, līganā plūdumā.

Aiz meža velk vējš. Kreisā pusē caur melnelkšņiem aiz purva balsnī smilkšu kāpa. Ceļa līkumam pāri spīd skolas uguns. Lai... Vienaldzīgs nesteidzamies Jānis noiet versts garo gabalu.

Skolā dziedāšana patlaban beidzas. Kad Jānis ieiet priekšīņā, tā ir dziedātāju pilna. Čalodami gērbjas. Klases durvis vaļā, arī tur redz kustāties. Jānis pamet īsu skatu.

Taisni durvīm pretī galda galā stāv jaunava un kā gludinādama, kā rotaļādamies velk caur rokām dzeltenu zīda lakatu. Īsā mirklī Jānim pazib dzeltens lakats, sīkie, slaidie pirksti, tumšbrūnos svārkos un īsā virsjakā tērptais slaidais augums. Viņu valdzina šīs jaunavas galva ar brūnu, kuplu matu ierāmētu iegarenu seju, pazemu pieri, brūnām acīm, smaidošu muti — ar visu atsevišķo daļu saskaņu, ar pilnīgi pareiziem vaibstiem un it sevišķi ar to maigo, neraksturojamo izteiksmi, kas sievietes sejā atviz kā sniegs saulē, kā pūkiņas uz baltas zieda lapas... Acumirkli Jānis aizmirst tos, kas te čalo, gērbjas, aizmirst elpu atvilkt. Bet tad pamana Salmiņu, kas tai jaunavai palīdzējis jaku uzvilkt, nu stāv turpat, nez' ko stāstīdams un saldi smaidīdams. Nu viņa pagriež galvu šurp un paskatās. Jānis instinktīvi ķer ar roku pie cepures, tad pasviežas un aiziet.

Skriešus steidzas pa tumšajām trepēm uz savu istabiņu. Labu brīdi darbojas gar durvīm un nevar atslēgu trāpīt caurumā. Arī sērkociņus ilgi nevar sadabūt. Bet, lampu aizdedzinājis un cilindri uzlicis, jumolu nepagūst, izsteidzas blakus, klasē, kam trīs logi uz ceļu. Piespiež seju pie rūts un skatās lejā — tur iet, to var saskatīt, bet pazīt ne. Pat tik daudz nevar izšķirt, vīrietis vai sieviete... Lēni Jānis atvelkas atpakaļ istabiņā, lēni novelk mēteli, nomet cepuri. Atkrīt krēslā. Tik daudz šodien iets...

Lampa sīc. Taisni augšā pie griestiem šūpojas putekļiem resni aplipusi zirnekļa aukla... Bet Jānim tikai ovālā, grieķiskā seja priekš acīm. Un slaidie pirksti, caur kuriem dzeltens zīds klusu slīd... kā smilgu skaras, kad, zālē guļot, vējš tās liec sejai pāri... Jānis atskatās — tukšs, krēsls un nemīlīgs. Galva sāp, sirds dzirdami ātri sit... Un atkal smagas sēras un grauzdējošas ilgas spiežas krūtīs, miklums sasūcas acu kaktiņos...

Salmiņš šovakar ir neparasti jautrs. Pie vakariņām smeļ un jokoļas

bez apstājas. Un kundze arī kā atplaukusi. Tikai Marija staigā zema, ple-
cīga, sabozusies un balti, nicinoši raugās Jāni.

— Robežnieka kungs! — Salmiņš kā lielos brīnumos krata galvu.
— Es jums teicu... nu kāpēc jūs nenācāt dziedāt. Būtu parādījis... Jūs tak
esat diezgan glīts zēns. Es jūsu gados tā nebūtu varējis nociesties. Ja
tās bakas nesabojājušas man seju, es laikam piederētu pie īsti skaistiem
cilvēkiem... — Apklust piepeši, nomet karoti, palūkojas kundzē, at-
balsta galvu rokās, sastieptām lūpām skatās galdā un caur degunu smagi
šņāc. Kundze arī kļūst klusāka un bēdīgāka.

Jānim ēdiens liekas bez garšas. Un reižu reizēm misas: karotes vietā
paņemas maizes gabals vai maizes vietā nazis... Ne paēdis, ne neēdis
paceļas un iet uz savu istabiņu.

Ķēķa durvīs Marija ar savu maisu iespriedusies. Brīdi jāgaida, kamēr
viņa elsdama sarkana tiek iekšā. Bet viņš to neredz. Kas viņam Ma-
rija! Skatās Marijā, bet redz pavisam citu.

Sirds tiek smaga un skumja kā vēl nekad. Un tomēr skumju smagu-
mam pāri līst it kā viegla, salda tiksme — klistoša, nenotverama, nesa-
protama, kā tikko sapņota un tūliņ aizmirsta skaista sapņa jausma.

Klasē vēl lampas deg. Jānis ieiet. Gaisā viegla papirosu dūmu smarža.
Uz tāfeles kaut kas rakstīts un nodzēsts. Bet tas ir vīrieša raksts, sievie-
tes tā neraksta... Pa grīdu izmētāti konfekšu papīriņi. Bet galda galā
pret durvīm vēl kas zemē. Jānis noliecas, paceļ un mana, ka pirksti silst,
kā kad mīkstu zīda drēbi velk tiem cauri. Pirksta gara, savīta, dzeltena
zīda dzijtiņa... No dzeltenā lakata bārkstīm... Neviļus atrauta un no-
mesta... Neviļus? — Varbūt ar nodomu!... Jānis spēji sakustas. Dzel-
teno dzijtiņu cieši saujā, viņš iet pie loga, atrauj, izliecas laukā: varbūt
vēl sadzirdēs dziedātāju smieklus un valodas. Bet neko vairs nedzird.
Tikai augošs vējš atņemdamies svelpj melnelkšņu cekulos, un tālumā
jūra smagi šņāc. Marija klaudzošiem soļiem nāk no ķēķa. Jānis žigli uz-
kāpj uz galda un dzēš lampu. Uzkāpj un dzēš otru. Uz trepju galu pa
tumsu taustīdamies, skaidri jūt, ka Marija tepat kur tuvumā. Bet kas vi-
ņam Marija! Kāpj pa trepēm un dzird, ka ķēķa durvis ar vecmodes
krampi tarkšķēdamas aizsitas. Lai... Viņam cieši sažņaugtā saujā silst
dzeltena zīda dzijtiņa...

Kā nezin kādu dārgumu viņš to noliek uz atvērtās grāmatas. Aplūko,
acis aizvēris, novelk gar lūpām. Un ilgi paliek tā, paļaudamies siltajam
sajūsmas vilnim, kas viņu lēni šūpo.

Kad lejā pulkstenis otrreiz sit, viņš it kā atmostas. Paņem no plaukta
vienīgo glīti iesieto grāmatu, Puškina rakstus, uzšķir miļāko vietu un
ieliek savu atradumu. Pēc staigā pa istabu, bet, cik pagriežas uz to pusi,
tik skatās uz zilo sējumu plauktā.

Soļi tapuši lielāki un veicīgāki, istabiņa šaura un zema. Kakti ir krēslā,
lampiņas liesma caur zaļo kupolu tikko viņus sniedz. No griestiem no-
kārušās, lēni ligojas resnas, putekļiem aplipušas zirnekļu auklas. Ak, lai
viņas šūpojas! Atliekt galvu, pūst gaisā, un nebūs vairs... Ievilkta elpu

un nokliegties, tā ka lai rūtis notrīc... Lai Marija platām, baltām acīm uzlec no sava salmu maisa... He, he... Atraut visas durvis vaļā un skriet mājai cauri — no viena gala līdz otram... Sagrābt abām rokām, saliekt, nomest zemē un kāju uzmit virsū... Ar plecu piezvelties un spiest tā, ka lai krakšķ...

Un piepeši viņš sēd pie galdiņa. Grāmata ar dzelteno dzijtiņu atvērta priekšā, bet viņš rakņājas pa atvilktni un ņem rokrakstus laukā. Pār-lasa desmit aprakstītas, sastrīpotas lapiņas. Visās viņās gandrīz viens un tas pats — un tomēr par visām kopā vēl kaut kā trūkst. Pats galvenais, kas izklaidu jausmas sien vienā virtienē, kas atsevišķas gleznas sakopo sakarīgā ainā un īsas rituma skaņas sakausē veselā skaistā dzejas mel-dijā... Mazā, mīlā, dzeltenā dzijtiņā! Jānis aizver acis, glauda lūpas gar maigo zīda mīkstumu un augošā tvīksmē smaida. Redz vaļējās durvis un pretī tām meiteni brūniem matiem un dzeltenu zīda lakatu rokās... Kā tālā panorāmā, kā sapnī noiet garām gaišām un melnām stripām maiņus nostrīpota smilksainā iela... gaiši logi... ļaudis, kas tumsā čukst un gaišumā smaida... Meitene baltu lakatiņu ap galvu krēslā silā... Upe, kur melns tvaikoņa milzenis un lēni spīdoši kuģīši sarkanām un zaļām ugunīm... Zils jūras kalns, no kura velk dzestra pūsma... Tālā, baltā Gaujas ieteka labajā pusē, baltas laivu buras kreisā un tikls taisni pre-tim... Tik smalks un saulē tik vizošs! Bet tas jau nav tikls — tas dzeltens zīda lakats... Un baltās rokas slaidiem pirkstiem viņu tin... Un nav tas lakats, ko balti pirksti tin, bet smalks zīda tikls... Un viņā zaļgan-sudrabota zivtiņa sarkanām, apaļām actiņām un dzeltenu dzintara gabalu mutē... Kā tiksmīgi mīksti glaužas zīda tikls gar vaigiem, gar kaklu — gar visiem locekļiem! Un, kur viņš pieskaras, tur silst un tvīkst, un zied. Uguns plūst asinīs.

Uz galda krūtīm sakņupis, Jānis raksta — to pašu veco un tomēr jaunu. Jaunā veidā izlejas viss, kas līdz šim dzīvē tik ilgi krājies un sabiezējis atmiņu traukos. Ar trīsām un brīnumiem pats skatās to, kas aug no viņa un veidojas zem viņa rokām. Sajūt sevi nesaraujami un visu mūžu saistītu un tomēr pirmo reizi īsti svabadu. Lampa sīc... vējš ložņā pa paspārnēm... tālumā jūra sāk smagāki šņākt... Pusnakts... Lai — kas viņam! Viņš tagad pats savā pasaulē.

Un, kad viņš beidzot gultā, plānu segu līdz kaklam uzvilcis, acis aiz-vēris, guļ un gurdi smaida, tad zemu pāri noliekusies brūnu matu ierā-mēta seja un brūnas acis raugās viņā.

Pēc garām, krēslām rudens dienām un vēl garākiem lietainiem vakariem uznāk baltais, garlaicīgais ziemsvētku laiks. Vispāri noklājusies bieza sniega kārtā. Ezers pārsalis. Pāri dienu stāv līdzens un kluss, tad vienā malā parādās kustošs melnums, otrā otrs, un tad — un tad jau rindām vien iet un brauc pāri, un zvejnieki cērt ledū caurumus zvejai.

Laika tagad vai cik — var mācīties, pa logu lūkoties un izgulēties. Dienā Jānis nu sajūtas īsti žirgts un naktī guļ ciešāk. Fantastiski skaistas būtnes nu sākušas viņu apciemot. Tik brīnišķi gadās sapnī, ka no rīta nemaz negribas celties, vilkt mugurā darbdienas drēbes un bāzt rokas mazgājamā bļodā, kur ūdenim vīrsū sastājusies putekļu kārtā. Bet istabā ir gaišs, uz galda gaida vaļēja grāmata. Un, kad atkal sēstas pie galda, atkal pārņem īgnums, un pirksti tā vien knaibās — izplēst, pa logu vējā palaist šīs apnikušās piestrīpotās lapas! Grāmata ir tas lielākais ienaidnieks. Tā viņu nelaiž vaļā, sloga kā cietumā. Salmiņš ar kundzi brauc vizināties uz ezera. Pa ceļu garām iet brīvi, jautri ļaudis. Viņā pusē dun fabrikas, tvaikoņiem ceļamās ķēdes šķind, dūmi vērpjas gaisā, visur kustas darbu pieraduši, apzinīgi un spēcīgi strādnieki. Tikai viņam vienam jāsēd zemā jumta istabiņā, jāaizspiež ausis un jāmacās.

Bet griba ir pieradināta: Jānis sēž un macās! Trīs četras stundas nepaceļas no krēsla un acu nepaceļ. Atspiež kur atpakaļ un dibenā noguruma apātiju un rūgtumu. Ar biezu, slapju segu pārsedz visu, kas dziļi kvēlo un smeldz. Pienāks laiks... viņš noraus segu un ļaus spoži uzliesmot ilgās vientulības un smaga darba audzētam naidam. Tad dusmas skries kā uguns pa sausiem zariem... viņš atriebsies par to, kas viņam darīts. Kam? — viņš nezina un nedomā. Tikai to viņš jūt, ka brūnas, smaidīgas acis iztālēm vilinoši un noslēpumaini sološi raugās viņā, skaista seja liecas pie viņa, silta elpa plūst uz kakla, miksti mati kā mākonis apņem viņu, ap visiem locekļiem, mīļi nīrbinādamies, tinas zīda tīkls...

Jānis atmetas krēslā un acumirkli aizver acis. Nu jau atkal tālu, nu atkal aicinoši, ko noslēpumaini sološi lūkojas viņā. Bet cita ceļa nav pie viņas... Un viņš atkal noliecas pār grāmatu un aizspiež ausis.

Tā aiziet baltās, garās ziemsvētku brīvlaika dienas. Sēras pēc dzimtas klēpja, vecākiem un brāļa, gandrīz pavisam norimušās. Dvēsele savas pašas svārstībā aizmirsusies. Reizēm paceļas augstu sajūsmas vilni, reizēm sastingst lēnā, smagā, neatlaidīgā darbā. Reizēm mutuļodama un šalkdama strāvo jūtu plūsma, un reizēm kā tērauda stīpa liecas gara nenovēršama darba vajadzības apziņa. Bet dažreiz viss viņā sašķetinās un

samezglojas — tad viņš raksta un uz pelēkās papīra lapas izvij krāsaini mirdzošus pavedienus.

Beidzamā laikā skolas darbs nav vairs tik visai jauns. Viņš sāk nojaust bērna dabu, sāk tajā iedziļināties. Stundas, kas sākumā kā slogs gulās virsū, sāk likties īsākas. Reizēm viņš pavisam aizmirstas, aizmaldās tāli pāri nospraustām robežām, bet jūt, ka taisni tad vistuvāk savas dzīves un darba saturam. Nabagi un nonikuši šie bērni — tāpēc tik jauni... Tā ogļu dūmu smaka, kas no viņas puses plūst arī pret vēju, iezidusies viņu ielāpainās drēbēs. Tā nerimstošā kustība ņirbinās viņu rokas un kājās. Tas šķindošais troksnis zaigo viņu šaudīgās, spītīgās acīs... Darbu, trūkumu un sāpes arī viņš pazīst. Tāpēc viņi saprotas. Gan reizēm mana, ka bradā pa Salmiņa apsēto lauku un bērnu baru ved turpu. Bet viņam liekas, ka taisnākajam ceļam tur jāiet, — cita sējumu izbradādams, sajūt spītīgu prieku. Tas labākais ir, kad, klasē ieejot, viņu saņem žirgti, zinkārē starojoši skati. Tas rada prieku!

Marta mēnesis, skolas laika priekšpēdējais, ir silts un Jānim laimīgs. Sniegs ātri sāk kust. Pa visiem grāvjiem un tērcēm skaļš ūdens plūst. Jānim iznāk bieži un ilgi ārā būt — jūras vēji un pavasara saule vaigus nokodina brūnganus. Mati pagari izauguši un savēlušies. Ūsas stipri pastiepušās un galos sāk jau it kā uz augšu liekties. Pirkstiem tā vien tik tur apkārt knibināties... Rokas pa ziemas gabalu kļuvušas baltas un mīkostas... Galošās iemaukti zābaki nesamirkst, kājas arvien sausas un siltas.

Sestdienas pēcpusdienā Jānis kuģītī atbrauc no pilsētas, kur bij pieteikties uz eksāmeniem. Materiāltirgotavā paprasa Salmiņa avīzes, tad pa ierasto ceļu iet uz skolas pusi.

Ceļš pilnīgi nokusis un nosusējis. Arī augstākie pauguri priedēs jau sausi. Bet dobēs vēl virmo saskrējis lietus ūdens, un tajā sazvēlušies guļ izkurtējuši gāles gabali. Dumbrājā, sausajos melnelkšņos, jau melnais strazds svelpj.

Jānis nogriežas no ceļa un kāpj visaugstākajā paugurā. Tur ir tīrs, sauss celms, uz visām pusēm no turienes var redzēt. Nosēstas un sāk aplūkot avīzes. Vairāk kā nedēļas numuri — Salmiņš tagad raujas pa ābeļdārzu, par avīzēm neko... Bet Jānim viss interesē! Viņš lasa stastus, ievadrakstus, ārzemju politiku — pat sludinājumus sīki izlūko.

Bet piepeši viņam karsta šalsts pārslīd augumam. Kā ugunij pieskāries, atsviež roku ar avīzes pielikuma lapu. Tāds kā viņa vārds un apakšā šaurāk drukāts — kā panti... dzeja... Bet tūliņ rauj lapu tuvāk un kā neprātīgs acīm uzklūp tai.

Jā... Viņa vārds... Un dzeja!... Divi... trīs dzejoļi. Trīs dzejoļi no Jāņa Robežnieka... Viņš sen jau virsrakstam pāri lasa, lasa. Kā traucās medībās acis skrien, pa rindām likumodamās... ņirb un dzirkst... Pa rindai, pusrindai — pa vārdam tikai aizķer. Aizķer un traucas tālāk. Ne saprast — saturu viņam nevajag, saturu viņš sen zin — katru vārdu,

beidzamo pieturas zīmi zin no galvas. Tikai pārlicināties, vai ir... vai patiešām... vai ir... Ir? Tā liekas... redzams, ka ir, bet tomēr tā savādi. Tās pašas gleznas, tas pats ritums — bet tomēr it kā svešs, ne tāds kā toreiz, kad domāja un rakstīja. Drukātās rakstu zīmēs pavisam citādāks... Kā tālāks, svinīgāks, cienīgāks... Viņš nevar iedomāties, netic un, acīm nepārskrējis, sāk atkal no gala.

Izlasa pirmo dzejoli, vēl divi paliek, — vārīgi pārlic avīzes lapu un noliek uz ceļiem. Domās atkārtoto lasīto un ļauj saldai tīksmei plūst pār jutekļiem. Nodrukāts! Uz vienkārša pelēka papīra — un tomēr, cik miļš un dārgs, un svarīgs tas tagad rādās. Cik tīkami skābeni smaršo drukas krāsa! Nav taču pasaulē nekā svarīgāka par šādu apdrukātu papīra lapu... Bet doma spēji atgriežas no tālā klaiņojuma. Viņa dzejas drukā!

Viņš atkal atpleš avīzi, apgriez otrādi un ar nepiedzīvotu baudu ačgārni mēģina izlasīt savu vārdu. Tad ātri pārļasa arī abus beidzamos dzejoļus. Jā, ir! Nu viņš vairs nešaubās. Tātad arī citiem liekas diezgan ievērojams tas, ko viņš pārdzīvojis, izjutis un izdomājis. Ko viņš pusnaktī trīsošu roku uzraksta, to mašīna rīt iespīez papīrā, to dzelzceļi un tvaikoņi izvadā uz visām pusēm. Un viņa dzejoļi guļ bagātnieka istabā uz samta segu klāta galda... Mārtiņš tos lasīs... un daiļā meitene brūnajām acīm un miļo miļo smaidu...

Viņam apraujas doma, sārtums sasitas sejā. Krūtis nevar atelst vien svaigo pavasara gaisu. Viņam jau jāslāpst no prieka un pārsteiguma. Saule iet nost un smaidīgu piemiegtu aci līgsmi blenž šurp pa prieku starpu. Strazds purvā niķīgi klakšķina. Priedes cekulā virs galvas klusitīnām smeļ...

Bet tad piepeši it kā satumst un kļūst vēsāks. Bet ja tas tikai aiz pārskatīšanās? Ja redaktoram nederīgie rokraksti neviļus piejaukušies pie drukājamiem un nākamajā numurā būs paskaidrojums... Nē, tāda neģēlība nav iedomājama! Un tomēr viņš drudžainā steigā pārskata avīzes tālākos numurus. Nekur nekas nav sacīts.

Savādā jūsmā — starp līgsmi un šaubām — paņem atkal to pašu lapu, aizdomīgi skatās un meklē kādu zīmi. Te... atkal karsta šalka, gan ne tik sveloša kā pirmiņ. Vaļējas vēstules... Jūsu dzejoļi skaisti... Jums dzejnieka dāvanas... tikai mēģiniet atsvabināties no pārāk lielā Heines iespaida... Jūsu stāstu... stāstu... Acis nespēj vairs sameklēt nākamās rindas sākumu un labu brīdi bez jēgas klist pa raibu saplūdušu plankumu. Stāstu arī drukāsim...

Jānis nomet avīzi un paskatās apkārt. Viss, kas apkārt, ir viņa! Visu satvert rokās, pie krūtīm spiest un skūpstīt! Viņš skaļi iesmejas, un tomēr divas asaras lēnām slīd pār vaigiem... Pasaule ir iekarota. Viņš stāv visaugstākā vietā. Tikai priedes vēl augstākas par viņu. O! — viņš uzceļas kājās. Augstākas? — par viņu!... Viņš saslienās un atliec galvu. Skatās zaļganbrūnā cekulā un smejas. Ja gribētu, paceltos pāri galotnēm, līdz mākonim, cauri mākonim, lai mākonis nokūp, tālāk, nekā marta vēji

skrien, augstāk, nekā saule sniedz, kur tikai zils, dzestrs plašums... Tagad nekas nav neiespējams. Viss aizsniedzams, viss paņemams!

Viņš rūpīgi saloka avīzes un iet lejā atpakaļ uz ceļa. Bet arī tur jūtas tikpat kā kalna galā. Zemi zem kājām nemana. Pretī nāk vīrs ar salocītu virvi pār plecu. Jau pa gabalu skatās Jāni... Nē, liekas... Nē, katrā ziņā skatās! Tagad no darba nāk... bet vakar vakarā, pie mazas cilindra lampiņas noliecies, lasīja avīzi... Dzejoļi... Jāņa Robežnieka dzejoļi... Pret zvejnieku ciemu brūns šunelis, ceļmalā aiz kārkla krūma notupies, rej. Tāpat kā vakar. Patālu mājiņas galā stāv sieviete un, rokas zem priekšauta sabāzusi, skatās. Aha — skatās... Jānis iekož apakšlūpu zobos, bet avīzes pārliet otrā rokā, kas tajā pusē.

Mājās, lampu uzdedzis, vēl reizes trīs četras pārlasa. Lampas gaismā izliekas vēl pievilcīgāks. Jāņa Robežnieka... Un tūkstošiem cilvēku lasa viņa vārdu un viņa dzejoļus... Smagu skumju, klusi tvīkstošu ilgu pilni trīs dzejoļi. Bet dzejnieks pats nevar norimties strāvojošā priekā.

Skriešus noiet lejā pie vakariņām. Avīzes viņam rokā — pielikums ar dzejoļiem pašā virsū. Bet, pie ēdamistabas durvīm atgīdies, ieliek to vairāk viducī. Lai neizskatās uzkrītoši...

Piesarcis, ņiprs un jautrs viņš noliek avīzes uz galda gala. Ēzdams runā neparasti daudz, jokoja un smejas, acis viņam vienmēr uz avīžu kopu, kur redzams pielikuma stūris. Salmiņš šovakar klusāks un domīgāks. Kundze kā brīnodamās reižu reizēm paceļ acis uz Jāni, tad vaicādama paskatās vīrā.

Tonakt Jānis nevar gulēt, novāļājas pusnomodā. Bet rītā pieceļas žirgts un skaidru galvu. Četras lappuses paveic, līdz kamēr jāiet brokastīs.

Salmiņš gari pūš kafijas tasē, bet viņa rokas spiedienu sasveicinoties ir sirsnīgāks. Dzer klusēdami. Kad jau jāceļas no galda, Salmiņš paskatās ciešāk, skatā ir tāds kā smaids — drusku zobgalīgs, drusku neticīgs, drusku skaudīgs.

— Dzejot esat sākuši, Robežnieka kungs?

Jānis piesarkst, nodur acis savā tasē un smaida.

Brīdi Salmiņš šņāc un nesaka neko.

— Dāvanas, kā rādās, jums ir. Tikai ar to saturu es nevaru būt mierā. Tagad visi tā vien — par mīlestību, par dzīves grūtumiem, par skumjām... Kas dievam tic, tam nav nekādu grūtumu, ne skumju. Un neklausiet daudz, ka jūs slavē: tie redaktori visi pa lielākai daļai neticīgi. Šajā ziņā es saviem palīgiem arvienu esmu bijis par labu priekšzīmi. Ja vēlaties, es jums no savas bibliotēkas varu dot derīgas grāmatas. Smailsa un Hiltija rakstus es lieku tūliņ pēc bībeles. Tolstoju esat lasījuši? To es ieskatu par nepieciešamu. Izlasiet, tad redzēsiet, cik daudz derīgu lietu, par ko cilvēkus stāstos un dzejoļos pamācīt. Jā... labs dzejnieks nav mazāk vērts kā labs skolotājs. Es Šillera Zvana dziesmu esmu trīs reizes lasījis...

— Es... — Jānis grib teikt, ka viņš arī.

— Es, — Salmiņš pacietā balsī pārtrauc, — arī reiz vienu dzeju uz-

rakstīju. To vakaru priekš semināra beigu eksāmena. Biju ārkārtīgi apdāvināts skolnieks, bet matemātikas skolotājs mani neieredzēja. Pendants, pie burta vien turējās... Karsti pielūdzu dievu un tad kā sēdos — četrdesmit divus pantus vienā paņēmienā... — Salmiņš svarīgi nopūšas. — Tāda sajūsma man tikai divas reizes bijusi... — Atkal īss starpbrīdis. — Tā dzeja man vēl dzīva — lādītē, turpat, kur semināra diploms un sievas krustānzīme. Es jums vakarā izlasīšu... Sieviņ, nedzer tik melnu kafiju!

Zvans. Salmiņš kā iedzelts atgrūž tasi, uzlec kājās, ar rokas virspusi steigšus slauka ūsas.

— Skolotājam vajag būt akurātam. Es savā mūžā tikai divas reizes esmu nokavējies — vienu piecpadsmit minūtes, otru astoņas... Sieviņ, apēd tu manu sviestmaizes gabaliņu!...

Marta beigās Jānim atkal pagadās viena laimīga diena. Beidzamo rakstu darbu eksaminatoram nodevis, viņš spēcīgi aizsit ģimnāzijas smagās āra durvis. Kļūdu nebūs, to viņš zin. Ar visiem rakstu darbiem viņš cauri — un tas svarīgākais un grūtākais. Tikpat kā nolikts!... — Eh -- smieties vien gribas...

Kas tad par to, ka sniedzīgs ar lietu liņā un ielas slapjas! Lai list vien. Gan dubļi nosusēs. Drīz jau būs pavasars... Lūk, zālieni jau tīri nokašņāti, vietām melni uzrušināti... Lūk, cerinēm pumpuri jau piebrieduši un vīksnām zari spīdīgi un lokani...

Ar katru dienu spēcīgāka gaisā kļūst pavasara dvesma. Atkūst zeme, atkūst cilvēki; svešās acīs mirdz tuvens, silts spožums. Stūrī nostājies, nesējs uz rokas nosit savu cieto, zilo, nolijušo vaska drēbes cepuri, tā ka pilieni uzsprēgā gaisā... Maziņš reālskolnieks, garā garā mētelī nošļampotiem stūriem un lielu lielu roņādas somu mugurā, brien pa rensteli un, galošām bīdīdams, peldina papirosu galus un korķus... Maisu vezumam uzsēdies, ormanis ādas skotelē iežņaudz grožus starp ceļgaliem un bāž tabaku pīpē... Patīkami, laipni ļaudis. Ar katru pretimnācēju Jānis saskatās.

Bet ne laimīgā eksāmena pēc vien sirds tik līgsma. Eksāmens tagad vairs nav tas svarīgākais. Ir kaut kas lielāks un līgsmāks. Trīsdesmit pieci rubļi kabatā... Pirmais rakstnieka honorārs! Šorīt par pirmajiem dzejoļiem un stāstu saņēma...

Jānis sameklē lakatiņu, šņauc degunu, lai nebūtu jāsmejas. Algas simts rubļu, no tiem puse vēl neizņemta. Bet tas ir nieks. Trīsdesmit pieci rubļi — tie nu kaist kabatā un nedod mieru. Tā ir nauda, tas ir kapitāls! Lūk, divi puikas, pītām kaņepāju lentām pār pleciem, uz nestuvēm stiepj brīnum lielu spoguļi melniem rāmjiem, šķību stikla maliņu. Nu — cik tāds spoguļis tak var maksāt?... Māja stabiem priekšā un zeltoti izmargotiem balkoniņiem augšas stāvos. Cik tāda māja var maksāt?... Un ap to vien viņam domas — ap tādām lietām vien.

Uz kanāla tilta vīrs vēdekli saspraudis nenorakstāmas stikla spalvas

ar kātiem. Divi puikas kaulējas un nevar nopirkt. Nu — cik tāds spalvaskāts var maksāt? Divdesmit — piecpadsmit kapeikas? Lai iet! Nav zēl piecpadsmit kapeiku. Jānis iebāž spalvaskātu mēteļa virskabatā, lai zils galiņš rēgojas laukā.

Bet tas vēl nav tas... Tagad būtu jānopērk kaut kas tāds svarīgs, kaut kas par visu svarīgāks — kaut kas, ko sendienām kārojis, bet nevarējis. Jānis apgriežas, iet vēlreiz atpakaļ pa to pašu ceļu. Tik daudz spīdošu, krāsainu, skaistu lietu! Visas kārdinoši smaida — varētu visas... Bet sirds trīs un zina: tā ir kārdināšana, tā ir viltība! Lai viņš aiz nieka vizuļiem aizmirstu to lielo, svarīgo, nepieciešamo. Apstājas un domā. Vēlreiz šepat meklēt vai iegriezties citā ielā? Iegriežas citā. Apelsīniem un konfekšu kārbām piekrauts logs... Jānim piepeši kaut kas ienāk prātā... Kaut kas no pagājušiem laikiem... Māte līdz elkoņiem atlocītām rokām baltu ievaju mīca kubliņā, bet turpat uz plīts maļas māla bļodiņa ar siltā ūdenī nomazgātām dzeltenbrūnām odziņām...

Jānis neko vairs nedomā, ieiet veikalā un pēc piecām minūtēm iznāk ar dzeltenu tūti... Mārčiņa rozīnu...

Un tad viņš žigli steidzas pa ielu spraugām, vientuļākā nomalē uz meklē solu, ar mēteļa stūri noslauka zaļos, aprasojušos kokus, nosēstas un, no kabatas neizvilcis, atkabina tūtei galu vaļā.

Bet pirmā aprīļa diena — labāk sakot, nakts — Jānim neizies no prāta, lai simts gadu dzīvotu. Nelīst gan, bet ir ārkārtīgi tumšs, kad viņš iznāk no ģimnāzijas. Jaunais mājskolotājs... Ļaužu ielās nav daudz. Viņš vaļīgi iet pa trotuāru, rokas mēteļa kabatās sabāzis, cepuri steigā šķībi uzlicis. Klausās, kā tuvu kādā tornī pulkstenis dārdoši sit, bet neskaita kā citām reizēm. Stunda agrāk vai vēlāk, tagad viena alga. Soļi klauz uz cietās asfalta plāksnes — viņš dzird, bet nedomā par to, ka galošas aizmirsis ģimnāzijas koridorā...

Tikko, tikko aizspēj pēdējo kuģīti. Nosēstas augšā uz sola un ļaujas nest... Pēc tik daudz nemiera un uzbudinājumiem klusa, dziļa laime viņu pārņem. Spēcīgas rokas rāmi šūpo. Gar abiem krastiem deg iesarkanu uguņu rindas. Ūdens apakšā melns un gluži līdzens. Debess augšā sarkanēji apmiglota, tikai retumis pilsētas tvaikiem cauri pamirdz zvaigzne... lai mirdz, lai šūpo — viss ir tā, kā vajag būt. Šovakar Jānis pirmo reizi sajūt, cik saskanīgi tomēr viss dabā un dzīvē iekārtots. Un cik skaisti!

Pilsēta jau labu gabaliņu atpakaļ. Tikko manāms vējiņš velk no jūras un dzen pretī pilsētas tvaikus. Plašs un skaidrs kļuvis upes klajums. Tālu atvirzījušies zemie krasti ar dambjiem, sikiem kārkliem un izklaidu uguntiņām. Debess zilām zvaigznēm nosēta. Apkārtne liekas savādi sveša un noslēpumaina. Bet, līdzko paskatās augšā, — tā pati debess kā toreiz... kā viņējos tālos laikos, kad rudenī bij jāceļas un pa dubļaino pagalmu jābrien uz riju... Kur tad Sietiņš?... Ā, lūk, kur! Tik augstu jau!

Vējiņš sāk stiprāk vilkt. Sametas vēsi. Ka nesasaldējas... Un piepeši Jānim ienāk prātā, ka veselība jāsaudzē. Viņš kāpj pa trepītēm kajītē.

Šaurā apakštelpa pasažieru pilna. Gar sienām un uz abiem vidus soļiem sēd cilvēks pie cilvēka. Jānis brīdi stāv pie durvīm un raugās, kur iespiesties. Bet turpat jau pavirzās viens kungs avīzi rokās un paļauj arī viņam vietu.

Tirgotājs no piestātnes... Sniedz Jānim roku — kopš kāda laiciņa kļuvis tāds palaipns. Apprasās, vai arī uz māju, tad atkal sāk skatīties savā avīzē.

Jānis sēd un aplūkojas kuģītī. Lielākā daļa svešu, bet arī daži iztālēm iepazīti cilvēki. Un tur, pašā galā — viņam sirds ar reizi iepukstas straujāki... Tā taču tā dziedātāja ar dzelteni lakatu... Dzeltenā lakata tagad gan nav — viņai vienkārša rudens cepurīte galvā. Bet Jānis tomēr pazīst. Lasa mazu grāmatiņu, acis nepaceļ, bet Jānis no sejas vien zina, ka tā viņu arī redzējusi. Palūk, kā garās, brūnās skropstes viegliņām nodevīgi trīs... Mutes kaktiņos tikko pamanāmi savelkas un atlaižas tas vaibstiņš, kas rodas no sajusta sveša skata... Droši vien atminas to vakaru. Bet, kas viņam mājās, grāmatā, — to viņa nezin...

Pavecs kungs sārtu seju, baltu bārdu, lielu zelta gredzenu pirkstā... Ģimnāzists ar siksnām sasieta grāmatpaku... Oficiers nomauktiem baltiņiem cimdiem rokā... Tiem viņš tikai pārlaiž acis: vīrieši viņu maz interesē. Bet tur, galā, dziedātāja ar mazo grāmatiņu... Tā mīksti un silti ap sirdi, ka pasmieties varētu... Un tālāk paveca sieviete melnu adītu lakatu ap galvu, baltu papīra vīstokli klēpī. Seja nav diez cik glīta, bet tāda sērīga un simpātiska. Pavisam nesimpātisku sievieti Jānis nav redzējis. Smukas vai nesmukas, visām viņām kas pievilcīgs, noslēpumains.

Bet kur tā tuklā, cienīgā dāma ar divkāršu zodu, maziem auskariem un vaļīgi sakrustotām kājām?... Apbrīnojami mazs zābaciņš apaļām, baltām podziņām... un baltu ieskrābājumu virsmalā! Nē — viņa nav ne uzpūtīga, ne pārāk vaļīga. Taisni tāda, kā vajag. Tik patīkami, ka viņa še sēd tik nekustīga un cienīga. Tik solīdi un pieskanīgi apaļa, brūna rokas somiņa guļ viņai uz ceļiem!

Un tur, pie durvīm, tās divas skolnieces — gandrīz vienāda auguma, vienādām cepurēm un kleitiņām. Laikam māsas. Skatās vienā grāmatā un paslepšus pārmaiņus lauž no starpā iespiesta biskvītu ruļļa... Blēdnieces! Sīki, sārti pirksti tik maigi noslīd gar nodurto degunu, mute drusciņ vien manāmi kustas... Kad nejauši gadās pacelt galvu, vienai vaigs tā šaubīgi piepampis un mute pārāk cieši sakniebta, bet otrai pie apakšlūpas brūngana drupatiņa, aso zobu mirdzums tāds mikls un nespodrs... Smiekli vien nāk.

Piepeši blakus sēdētājs pastipri piegrūž Jānim sānos.

— Trakas lietas! — viņš nosaka pavisam dobjā balsī. Avīze nevarīgi nošlukusi uz ceļiem. Apaļās ačeles pus īgni, pus izmisušas lūkojas Jānī. — Atkal viens... — Tirgotājs paceļ avīzi, rādīdams ar garu, krunkainu nagu velk pāri. — Noslīcinājies... Pakāpies uz margām un no tilta ielē-

cis... Nelgal... Turpat ļaudis bijuši, glābšanas riņķi vis piesvieduši — neņēmis... Roku tikai pavēcinājis gaisā un nogrimis.

Jānis mēģina lasīt, bet avīze trīs. Kur tas noticis? Kas noslīcinājies?

— Pēterburgā... Students... Uz margām pakāpies un iekšā! Gaišā dienas laikā! Tagad jau tas modē. Kad tikai kas — upē iekšā, cilpa ap kaklu — darīts... Aiz nelaimīgas mīlestības, ha, ha, ha! Ligava nomirusi, un šis to nav varējis ciest... ha, ha, ha!

Apaļās ačeles urbjas Jānī. It kā viņam arī tur daļa... Un patiešām, pašam liekas, ka viņam arī tur daļa. Vaigi iesvīstas — no šī jaunā skata un ciniskiem smiekliem.

— Nav nekāda iemesla smieties... — Pats nezina, kā viņam šis teikums pasprūk.

— Ko-o? — tirgotājs izaicinoši novelk un pagriežas vairāk pretī.
— Nav iemesla? Ko tad: raudāt par palaidņiem?

Jānis mana, ka pret savu gribu tādā nepiederīgā vietā ievilkts strīdā. Paskatās uz kuģīša galu. Brūnās acis pār mazo grāmatīņu nopietni, gaidīdamas lūkojas viņā.

Ā — viņa nesmejas... Viņa gaida!

Kā atspere Jānim atliec muguru taisni. Viņš sajūt vienā pusē brūnas, gaidošas — otrā apaļas, nikni izsmejošas acis. No šīs pretišķās krusta uguns viņa paša acīs aizdegas zilgana liesmiņa.

Viņš ierunājas — sākumā palēnām, valdīdamies, it kā savus cīņas līdzekļus pārbaudīdams, it kā pretinieka vājo vietu izlūkodams... Palaidņi — tas vecās paaudzes mīļākais vārds. To viņa lieto, kad neko vairs nespēj pret jauno. Bet ikkatra lieta apdilst, ja to pārāk bieži lieto. Un vārds nodilst visātrāk. Un novalkāts vārds ir vēl nevērtīgāks kā novalkāts, mēslainē izmests zābaks, kā grāvī iemirkusi veca avīzes lapa... Palaidņa titulu dabū ikkatrs, kas atkāpies no veciem tikumiem un paražām. Bet cilvēci neved uz priekšu tie, kas soli nenovirzās no iemītas takas. Tie, kas meklē, maldās...

— Un lec no tilta upē — jā! Vienīgi tie. Es pateicos par tādiem vedējiem!

Rādītāja pirksts ar garo, krunkaino nagu skrapšķēdams pārskrien pa pīram. Kā klausītājus un piekritējus meklēdamas, ačeles, ironiski smīnēdamas, slīd no viena pretimsēdētāja uz otru.

— Jā... — Jānis runā. — Citu viņa ceļš noved ūdenī, citu ugunī... Kur kuro — tikai vecajā pasaulē un vecā būrī viņi nevar palikt. Vājākie nositas pret stikla sienām, bet spēcīgākie izlaužas. Patiešām gan, raudāt, ne smieties vajadzētu par to jaunekli, kas nevarēja pārciest ligavas nāvī! Viņš nebija saderinājies, lai mantotu pūra naudu. Nebija arī tādēļ, lai taisītu karjeru... Viņš mīlēja... Ne tā, kā mīl katrs caurmēra vīrietis, kas šodien Annu, bet rītu tikpat labi var arī Līzi... Viņš savu milu nevarēja sadalīt kā zoss cepeti porcijās... Viņu dvēseles bija savijušās kā divi pavedieni stipri sastieptā diegā — kad vienu pārgrieza, otram bija jāpārtrūkst. Viņam bija! Bet vēl smejas par tādu traģiku! Un nesaprot, ka

smejas tikai seklums un gara maziskums. Smejas visvairāk par to, ko nespēj saprast... idioti smejas visbiežāk un visskaļāk...

Piestātne. Stunda kā spārnos aizskrējusi... Jānis strauji uzceļas un dodas uz izeju. Tirgotājam viņš roku nesniedz — kā to lai iespētu! Apkārt arī nepaskatās — pat uz to dziedātāju nepamet acis.

Kāpj pa šaurajām, tumšajām kuģīša kāpnēm, bet tikko apjēdz pats, kur atrodas. Tikai to — dziedātāja... tuklā dāma... meitene ar biskvīta drupatiņu pie lūpas — visas dzirdēja, ko viņš runāja. Un trepju augšējā kāpē viņam uznāk nepārvarama vēlēšanās atgriezties, vēlreiz pavērt kājītes durvis, paskatīties šajās tīkamajās, sajūsminātās sieviešu sejās. Bet no lejas kāds nāk — viņš negribēdams virzās uz kuģīša noeju...

Mežā jau atkal stipri šalc jūras vējš. Melnos elkšņos briestoši pumpuri smaršo. Aiz dūksnāja kāpa rāmi balsnī, otrā pusē mirgo ezers viņpuses fabriku uguņos. Zvejnieku ciems jau tumšs un apgulis. Kā var gulēt šitādā naktī! Ja vairāk ne, iznākuši un paskatījušies, kā tā lielā zvaigzne sarkani kvēlo vakarpusē... Kā melns mākonis lien pār kāpu un taisās to nodzēst... Ak, vecā paaudze — ko tā!

Visu pasauli viņš tagad apņemt abām rokām — tā — paceltu uz augšu — tā — piespiestu pie krūtīm... Nē — zemē viņš to nomestu! Kas tad ir pasaulē ievēribas cienīgs un svarīgs. Nekas! Tikai viņš viens pats — Jānis Robežnieks — tautskolotājs, dzejnieks, runātājs...

Tomēr... jā... Jā! Viens ir, kam viņš padotos ar visu savu dzejas un runas mākslu — ar visu! Daudzas viņas ir — un tomēr viens... Viens un tas pats katrā un visām kopā. Tas maigais, kairinošais, saldi mokošais — mūžīgi sievišķīgais... Tām trim četrām jau viņš tikai runāja. No viņu skatiem aizdegās viņa asprātība, no elpas iesila valoda, viņu tuvumā auga drosme un spēks. Un tomēr... jā. Ar visu — ar visu viņš šīs neredzamās varas vaļā... Kā mīkstā, stiprā valgā... kā zīda tīklā... Tur nerodas pat griba atsvabināties... Tik tīkama ir šī garīgā vaņģniecība... Kā ērkšķrozīte apburtā miegā sapņo dvēsele un negrib mosties...

Skolā visi logi aizvirtoti. Jānis steigšus nogriežas no ceļa, bet atduras no iekšpuses aizslēgtos vārtos. Brīdi viņš klabinās, bet tad atjēdzas un atskatās. Melns palags no vakariem jau aizsedzis debesis pāri pusei. Lai kam atkal līs. Vējš kļūst arvien stiprāks un nikni kūlā elkšņu pumpurotos zarus. Daudz nevilcinājies, Jānis rāpjas uz vārtu šķērša un no turienes augstāk pāri. Zemē lecot, kāju drusku sagrūž, bet tikai pasmaida par to.

Piegrabina ķēķa durvīm — vienreiz, otrreiz — nekā. Piesit labi stipri — tad iekšā suns sāk ņurdēt un beidzot riet. Kāsēdama, spļaudīdamās, tupeļēm pa grīdu šļampādama, Marija nāk pie durvīm. Paver mazu maliņu un, kad Jānis ienāk, sparīgi aizsit atkal un aizslēdz.

Jānis ķēķī. Suns, gar plīti nostiepies, skaļi žāvojas un blisina acis. Jānis viņam uzsmaida, paklākšķina mēli. Gar sienu zemē Marijas guļu vieta: maiss ar kājgalī nogrūstu saņurcītu segu, puslīdz balts, nošļucis palags,

tukls spilvens ar sarkanu dziju iešūtiem burtiem galā. Pati gulētāja, priekšīnā tusnīdama, ko dairās. Jānim nāk smieklī.

— Vecā skolotāja nav mājā, — Marija ienākusi, Jānim muguru atgriezusi, saka savā skaņajā un tomēr kā iesmakušā balsī. — Abi ar kundzi aizbrauca uz pilsētu. Rīt no rīta būs atpakaļ.

— Tad jūs viena pati?

Marija netur par vajadzīgu uz to atbildēt.

— Tēju arī dzersiet? — viņa prasa un pasper apsega stūri tuvāk pie maisa.

— Nu, ja dosiet, dzeršu ar' ...

No spraugas starp plīti un sienu Marija rauj malkas pagales un grūž plīti. Pleciem viņa uzmetusi vilnas lakatu, no tā reizēm pašaujas kails, ass, grumbuļains elkonis. Kailas kājas ar strupiem stilbiem un plakani nomītiem papēžiem šļūkā pa tupelēm. Divas rudas notrusējušas bizītes nīpri lēkā ap pleciem un pa muguru. Seja sagulēta — pasārta un dūsmīga. Marija nerunā, bet Jānis saprot, ko saka viss viņas augums un katrs pakustiens... Vazājas... Laikā nevar nākt mājās... Šā dēļ lai muld pa naktīm...

Plīts riņķi tarkšķēdami ripo pie malas. Trumulis skanēdams brauc uz caurumu. Zila uguns lēni ložnā pa salauztiem iekuriem. Marija noliecas, pūš — pelniem sajaukta balta dūmu strūkla pašai ieskrien acīs — viņa šķauda un kāšē.

Jānis pasmejas.

Vēl sarkanāka, Marija baltām acīm paskatās.

— Nez' kur tik ilgi dzīvojāt... — viņa gremjas. — Nemaz gulēt nedabū... — Un uzmetina skārda spaini pumpja degunam.

Jānis tikai tver pumpja rokturi.

— Es jums papumpēšu... — Un pumpē vien — arī kad spainis jau pilns, kad Marija ķer un balta ūdens strūkla viņai šļācas uz rokām.

— Vai — cik jūs dumji!... — Marija slaukās divielī, bet jau tā kā laipnāka, kā pasmaidīt mēģinādama, no lejas paceļ acis uz Jāni.

Kamēr viņa pa priekšīņu un pieliekamo meklējas, Jānis aizdedz ēdamistabā lampu un blakus istabā nogērbjas. Tālāk visas durvis noslēgtas — še viņam jāguļ, kad vecā nav mājās. Slaida gulta diviem palāgiem un sarkanu vatētu segu. Galvgalī galdiņš ar sveci un Hiltija grāmatu bezmiega naktīm... Svaigas veļas un ābolu smarša... Acumirkli Jānis atstiepjās tāpat neatsegtā gultā...

— Lūdzu, nāciet nu vakariņās...

Aha — tas jau skan drusku laipnāki! Acis lampas gaismā mirkšķinādam, Jānis izceļas, sēstas pie galda. Glāzi jau pielējusi... Sviests, miksts bieziens, skābēta siļķe... Aveņogu ievārījums. Rupja maize un plāceņi... Tējas garaiņi smaršaini kūp. Ķēķī trumulis dzisdams klusiņām sīc... Silti un tiksmīgi!

— Sēstieties, Marij. Dzeriet jūs arī, — viņš aicina.

Tā kā pasmejas... Viņa jau esot paēdusi. Bet tomēr pēc brītiņa ienāk,

vilcinādamās nosēstas patālu galda galā un pa vaļējām durvīm skatās atpakaļ ķēķī. Rokas zem lakata savītas, tikai abi elkoņi rēgojas laukā. Kājas basas. Seja ironiski laipna, auksti vēlīga... Jānis paslepšus paskatās un domā, ka Marija vairāk pēc vīrieša nekā pēc sievietes. Domāt, nupat sāks ūsas dīgt...

Bet tomēr labi, ka viņa tagad te sēd...

Jānis šovakar ilgi dzer. Un, kad beidzot atstiepjās gultā, Marijas smieklī vēl vienmēr skan ausīs un pašā kas tiem atsaucas pretī. Vēss palags patīkami glaužas klāt. Miega pilns gurdenums žūžo, bet aizmigt negribas. Tāpat vaļējām acīm pagulēt, skatīties griestos un neko nedomāt... Laimīgā diena!

Durvis ir pusviru, ķēķa pavisam vaļā. Ēdamistabā deg lampa, ķēķī, uz plītsstūra — arī. Spraugā reizēm pamana Mariju, tā nes traukus laukā. Tad var dzirdēt, ka viņa apdzeš pagaļgalus plītē, ienāk ēdamistabā, nodzeš lampu, tad ķēķī sāk gērbties nost. Drēbes švikst, salmu maiss čaukst. Bet nē — pieceļas... diez' ko nu?... Aha — suni dzen laukā! Kad atpakaļ nāk, Jānis pamana, ka spraugā gari un balti noviz... Kļūst tumšs... Salmu maiss čaukst atkal. Bet tad apklust. Tumsa un klusums...

Jānis guļ vaļējām acīm. Ārā vējš šņāc un svilpo, ceļa pusē aizvirtņi klab. Tā kā plīkš, tā kā skan... Bet var būt, ka ķēķī tas?... Jānis paslienās uz rokas, acumirkli aiztur elpu. Nē — laikam gan ārā...

Kas neredzams ņirbinās tumsā; vēsmo gaisā, runīgi čalo āra troksnī. Sajucis, dažādīgs troksnis — bet viena pati noskaņa tur un te. Liekas tāda tuva, tepat pie auss čukstoša, uzmācīga... lūkl kā karsta elpa uzplūda sejai... Jānis instinktīvi parauj galvu. Nu, protams, nekā nav! Muļķības!

Marija laikam aizmigusi — neko nevar dzirdēt. Bet ārā troksnis aug. Suns, gari vilkdams, kur ļoti tuvu — tepat aiz sienas galvgalī ierejas... Pū — kā sabiedēja!... Tā gari un balti novizēja durvju spraugā... Kādēļ viņa to suni dzina laukā?...

Atkal reļ! Nabaga kustonis — viņam tak arī salst... Tuk, tuk... kur tālu klabinās. Varbūt kāds aizvirtņis atrauts, pret sienu atsviests. Tuk, tuk... tuk... Tagad celties, iet ārā, taisīt ciet?! Šermuļi pārskrien. Jānis uzvelk segu līdz kaklam: nemaz jau nava tik silts.

Lēnām uznāk parastais, smagais pusmiegs.

Bet piepeši viņš uztrūkstas sēdus. Tā kā sauca? Tā kā tepat pie galvas... Bet kas te sauktu! Tumšs — redzēt it neko.

— Robežnieka kungs! — no ķēķa atskan Marijas iztraucētā balss. — Pie balkona durvīm kas klauvējas.

— Pie balkona? — viņš atsaucas. Klausās. Nē, nav nekā. Jā — nu gan atkal — tuk, tuk... Un pēc britiņa it kā ar āmuru vai smagu papēdi — tuk!

— Nu ejiet tak, palūkojiet. Tur kāds ir.

Jānim savāds vēsums užina matus. Viņš gērbjas — skaidri zin, ka

neies un nevērs durvis, neparko nevērs! Un tomēr gērbjas. Aizdedzina sveci un iet.

— Nu, kas tur ir? — viņš, ķēķa durvīs iestājies, prasa māksloti vienalzīgā balsī. Svece rokā trīs, un tādēļ viņš to tīšām kustina. Labi, ka Marija neskatās... Uz elkoņa paslējusies, stīvi raugās uz priekšīnas durvīm. — Nav jau nekā, — viņš vēl piebilst, pūlēdamies savaldīt balsi, lai netrīs.

— Klauvē... — Marija saka nepakustēdamās, viņas balss tik baiļu pilna un uztraukta. — Pie balkona durvīm... Palūkojiet!

Jānis zin, ka viņš nevar iet — neparko! Bet tomēr iet. Sievietes bailes ir stiprākas par viņa bailēm. Viņš saņemas, saslienās, izaicinoši paskatās uz trim melnajām stikla acīm virs āra durvīm... Tuk! — nobrakš aiz sienas... Jānim pirksti sāk salt. Bet viņš sakož zobus. Pa vaļā pamestām durvīm sieviete no muguras skatās viņā...

— Kas tur ir? — viņš spēcīgi sauc un paklabina āra durvju rokturi. — Vai tur ir kāds?

Tuk, tuk... un vairāk nekas! Un Jānis dara to, kas pirms pāri acumirkļiem likās neiespējams. Atslēdz un paver durvis... Pa spraugu lietussitas iekšā, vējš saliec sveces liesmu. Acis veras biezā tumsā, bet neko neredz. Un, neko neredzējis, Jānis atkal aizrauj un aizslēdz durvis.

— Nava nekā, — viņš, beidzamo reizi atslēgu griezdam, saka Marijai. Tuk, tuk — daudzās aiz sienas. Nu — kāds slēga stūris klauvē pret sienu... vai vēja nolauztas vīnstīgas kāts...

Ķēķa siltums ar gruzduma un cilvēka izgarojumu smaku slāpeni apņem viņu. Ķēķa durvis aizbultējies, atgriezies viņš acumirkli sastomās. Marija guļ savā vietā, līdz kaklam apsegusies. Zem plānās segas neskaidri redzamas viņas auguma formas. Bet rokas... rokas ir laukā no segas, pāri galvai uz pagalvja saņemtas... Baltas, nekustošas, bet sveces šaudīgā gaismā it kā atplaukušas un atkal dziestošas... Vaļējas, vēsas, bet it kā izsmejoši sakļautas, kā gurdenā tiksmē izlaidušās, kā... kā zalkši, kas piesaulē gozējas... Seja pret sienu, bet prom pagrieztās pusvīru acis tas pats atplaukstošais un dziestošais, izlaidīgais, vilinoši izsmejošais... Rokas — tās rokas!

Kā karsta ūdens šalts pārlīst Jānim. Tikai vienu acumirkli viņš vilcinās. Bet tad piepeši atjēdzas — viņam liekas, ka veselu stundu te stāvējis. Steidzas uz ēdamistabas durvīm, gandrīz pakrīt uz sliekšņa. Savējās durvīs apstājas, nezina, ko darīt: iet vai griezties atpakaļ? Bet kādēļ tad atpakaļ? Šepat jau viņu gaida gulta — iegulēta, kājgalī nogrūstu apsegu. Viņš neko nesaprot... Apgulstas — izceļas, nopūš sveci, apgulstas... Paslienās uz rokas, elpu aizmūrējis, klausās.

Marija ķēķī sausi kāšē. Tuk, tuk, tuk — aiz sienas klabinās.

Kad roka notirpusi, Jānis nolaiž galvu atpakaļ uz spilvena. Bet nejūt vairs ne mīksto pagalvi, ne vēso apsegu. Sveloša karstuma un nemiera pilni visi locekļi.

Bezgala grūti acumirkli mierā nogulēt, bet viņš sargās pakustēties.

Sargās stiprāk elpot. Ar piespiestu, uztrauktu uzmanību klausās — ausis visādi trokšņi šalc. Viņš gaida... Gaida? Ko gaida? Pats nezina...

Neko nezina un nesaprot. Tikai to jūt, ka šīs dienas skaistākajiem piedzīvojumiem un jaukai sajūsmi nakts stiepj pāri savu melno, rupjo audu. Aug riebums, kaut kā top skumji un grūti... Tā strauta dibenā sviests akmens uzvanda dūņas, un bieza rāva, izcēlusies, taukainos plankumos šūpojas virs dzidrā līmeņa. Un dibenā vairs negrims.

Trīs reizes kuģītis mēģina iespraukties spraugā starp piestātnes tiltu un krastmalā piesietu tukšu, augsti izcēlušos dāņu tvaikoni. Pamēģina, virzās atpakaļ, pagriežas drusku citādāk un spraucas atkal. Stūrmanis nosvīdis lokās gar savu ratu — vorwärts! — rückwärts! — tā tik' vien skan. Jānis klausās dusmīgo balsi, un viņam nāk prātā muklājā iestidzis zirgs, kas pārmaiņus ceļ vienu kāju, ceļ otru, bet grimst arvien dziļāk. Uz tvaikoņa, malā sastājušies, rokas bikšu kabatās sabāzušies, īsus pīpjus zobos sakodušies, jauni matroži vienaldzīgi lūkojas lejā. Pāri viņiem, dzidrajās, sārtenu dūmaku aizplīvurotās debesīs durdamies, slejas masti un trīs baznīcu torņi. Uz piestātnes tilta sadrūzmējies cilvēku bars — nepacietīgi kustas un nevar sagaidīt. Tirgus sievas tukšiem, margās atspiestiem kurvjiem, kāds tirgotavas puisis zirga atjūgtu, miltu maisiem piekrautu ori, tīri kundziņi ādas cimdiem un elkonī iekārtiem spieķiem, strādnieki, skolnieki...

Jānis pie pašas noejas nolīcis savu auklām krusteniski pārsieto kasti. Pats ceļgaliem pret to atspiedies, stāv un skatās un arī nevar sagaidīt. Arvienu lielāka kļūst nepacietība. Liekas, jau nezina cik ilgi te tā stumdās — uz priekšu, atpakaļ.

Apkārt cilvēki, drūzma, troksnis. Tik savāds viss liekas pēc ezermalas vientulības un klusuma. Tas nu uz visiem laikiem pamests — šķietas tik sens, tāls un svešs. Zemā istabiņā, sarkanās uguniņas logā, jūras smagā šalka... Vai tas kādreiz ir bijis? Vai tikai sapnī nav noredzēts?...

Uz turieni vairs neatgriezīsies. Tā it kā žēli... Nu, kas tur ko žēlot? Nav nekā — bet tomēr... Jauna dzīve apkārt. Tā pievelk, bet arī tā tumši biedē. Kas zin! Vārti veras, neredzamas spēcīgas rokas velk burzmā, bet mīļa seja nesmaida pretī. Dzīvība un spēks — bet sirsniņas nav.

Jānis stāv, ceļgaliem pret kasti atspiedies, un nopietni skatās. Burzmu uz tilta viņš redz, bet atsevišķus cilvēkus nevēro. Sveši. Kāda daļa viņam gar tiem un tiem gar viņu? Katrs domā tikai par sevi — par savu kurvi, par saviem miltu maisiem.

Nejauši viņš pūlī ko pamana un sakustas. Bet nu jau vairs nevar redzēt... nu pašķiras... Nu atkal! Svešāda jau ir šī platmale, mazliet sāņus noliektā galva, šie pirktu, glītu svārku segtie spēcīgie pleci. Tā pēc viņš lai nepazītu? Pēc desmit gadiem pazītu — un tagad jau nav daudz vairāk par vienu. Mārtiņš...

Un piepeši Jānis jūt, ka nevar vairs mierā nostāvēt, ka kaste šlūd

pa kuģīša grīdu. Mārtiņš... Tad dabūjis gan vēstuli... Nezin vai jau redz viņu... Protams, ka redz! Priekšā atnācis... Redzēs, ko nu teiks... gribas pastiepties, satvert piestātnes margas, pieraut kuģīti klāt, lai drīzāk tiek malā. Vai pārsviet kasti turpu, pakāpties un lēkt pašam... Stājas un nevar nostāties! Tā esot kārtībal!

Nu jau gan tā kā virzās tuvāk — nu ātrāk drusku, ātrāk! Drūzma uz tilta sāk čalīgāk kustēties. Spraucas uz noejas pusi. Piestātnes apkalpotājs atspēries turas aizsarga ķēdē un kliegz. Tikai Mārtiņš nespraucas, viņa platmale nav pakustējusies no vietas. Tas jau viņa dabā, viņš nekad neuzmācas, nespraucas citiem priekšā. Nu ir klāt, nu piesien kuģīti, nostumj kāpšļainu laipu. Cits citā atbraucēji grūst augšā pa to. Jānis tā iespiests, ka pakustēties nevar. Skaidri redzams, viņam ar savu kasti jāgaida, kamēr lielums ir nost.

— Pasniedz tik' šurp, — viņš piepeši izdzird Mārtiņa balsi un satraucēts paceļ galvu. Svabadā robā Mārtiņš, pār tilta margām noliecies, sniedzās pēc Jāņa kastes. — Varēsi pacelt?

— Nu — nevarēs... — Jānis ceļ un aizelsies skatās brāļa ilgi neredzētajā sejā. Tās pašas gaišās, drusku noļukušās ūsas, grumbas pierē un pievērtās, labsirdīgās acis. Stiprās, muskuļotās rokas atņem viņam ceļamo. Viņš spiežas uz noeju, gluži vienaldzīgi viņam tie ļaudis, kas lamādamies spraucas un viņu grūsta.

Viņā pusē tiltam, svabadā vietā kasti nolīcis, Mārtiņš panāk pretī. Acumirkli patura brāļa roku savējā, pagriež delnu vairāk uz augšu.

— O — kāda smalka roka! — viņš ar parasto ironiju saka. — Nu kā tad: kungu būšana.

Jānis smaida.

— Es tevi tikko varēju pazīt: platmali uzlicies... pirkti svārki... Tu jau esi īsts pilsētnieks!

— Jā — ar visu pilsētas štampeli... — Mārtiņš novelk plaukstu gar otrās rokas apspūrušo, eļļā nospīdināto piedurkni. — Nu, bet tev tāpat platmale un jaunas drēbes!

— Kā stāv? — Jānis pasit vaļā vieglo vasaras mēteli un rāda brālim zilganmelno uzvalku. — Divdesmit deviņus rubļus par visu aizmaksāju.

— Hm... — Mārtiņš patausta drēbi. — Lēti neesi vis pircis. — Skats kā glāstīdams slīd pār brāļa augumu. — Drusku sabriedis esi, bet tāds kā bālāks. Vesels?

— Kā zirgs!

— Bālums — tas no istabas gaisa... saulē un vējā nozudīs... — Acumirkli abi apklust un silti skatās viens otrā. Tad Mārtiņš atkal atsāk. — Tu bijī rakstījis — tev šodien jātiek tur... pieteikties?

Jānis paloka galvu. Sameklē kabatā mazu kuvēru, izvelk sikiem burtiem aprakstītu papīru un aplūkojas.

— Septiņpadsmitā — divos pēc pusdienas... Šodien tad ir septiņpadsmitais. Bet cik tagad pulkstens?

Mārtiņš paskatās. Bez ceturkšņa viens.

— Tad tev nav daudz laika... Es domāju, darīsim tā: tu tūlī ej turpu — kamēr aiziesi, daudz netrūks no diviem. Es to tavu pūra lādi stiepsu uz māju. Man nu arī ilgāk nebūs vaļas: jāmanās atpakaļ fabrikā. Šodien tā iznāca, ka uz divām stundām varēju tikt... Nokārto un tad nāc pāri. Es saimniecei pateikšu. Ar kuģīti brauc — tu zini?

Jānis zin. Grib arī ķerties pie kastes, ko brālis, it kā smagumu vērtēdams, svārsta rokā. Bet Mārtiņš viņu atbīda. Vienādiem, nomērotiem soļiem iet caur ļaužu pūli un ne reizes nesametas un neapstājas. Ar galvu pametis, aizgriežas gājēju un braucēju pūlī uz pilsētas tvaikonīšu piestātnes pusi. Jānis vēl brīdi stāv un nolūkojas, kur viņa kaste parādās un nozūd ņudzeklī. Smagā ormaņa sauciena iztraucēts, viņš salecās, un, kad ielas viņējā malā atskatās, tad nekas vairs nav redzams. Tikai ļaužu jūra viņo apkārt.

Velk viņu klāt šis trokšņainais ņudzeklis un atkal bīda nost. Kā kad viņš neiederētu tajā — kā kad viņam kā trūktu... Neticami liekas, ka visu mūžu gads gadā šitā būs jāstaigā, jaunu vietu meklējot. Katrs, kas te garām steidzas, ir savā pastāvīgā, zināmā darbā. Zin, no kurienes nāk un kas viņu gaida. Viņš zina to, kas pagājis — ļauna, nejauka tur vairāk nekā laba. Bet kas būs tur, uz kuriem patlaban iet? Grūtums un skumjas... īgnums un nemiers.

Kā atrautu lapu vējš viņu dzenā pa pasauli. Laivā bez stūres un airiem viņi viņu mētā. Viņš sajūt, ka nekur nava nepieciešams, pat ne īsti vajadzīgs. Tukša vieta tur nepaliek, no kurienes viņš aiziet, burzma nepašķiras, kurp viņš nāk. Ko līdz caurām naktīm sēdēt pie grāmatas un, gaidot garas stundas, mācīties ģimnāzijas koridoros... Brūnās acis — kas zin, kam viņas tagad smaida! Dzeja... bet avīzes feļetons arī bez viņa vienmēr pilns... Vai kāds pēc viņa prasījis? Vai viņa stāvoklis kā labojies? Trīsdesmit pieci rubļi honorāra... kur tad nu ir tie trīsdesmit pieci rubļi!

Pēc modes šūtais, neienēsātais uzvalks padusēs spiež... gluži tāpat kā neparastā, trokšņainā apkārtne. Tikai kad atminas pirmītējo satikšanos, kļūst labāks prāts. Bet drīz atkal pāriet. Nepatīkamā gājienā viss liekas it kā ar pelēku plīvuru pārvilkts.

Klāt jau! Jānis gluži satrūkstas, kad virs greznām ieejas durvīm pamirdz stiklā iezeltītais numurs. Viņš atminas gluži skaidri, bet tomēr izvelk vēstuli, salīdzina. Un viņam stipra vēlēšanās, kaut jel būtu vēl trīs četrus namus tālāk.

Bet jāiet vien ir. Viņš kāpj pa lēzenām cementa trepēm, kur no nespodriem, krāsaini puķotiem logiem maiga krēsla. Vienu trepi... Cik īsas šīs trepes! Jā — tur jau mirdz misiņa plāksnīte: Pēter Jansons... un zem tās šķirba ar metāla malu un iegravējumu: Briefe...

Vienu mirkli uzmetis, Jānis apgriežas un steigšus kāpj atpakaļ — uz pirkstu galiem, lai nedzird... uz šādām trepēm soļi nejauki skan... Par agru... nekādā ziņā vēl nevar būt divi. Cik tā brītiņa, kad vēl ceturksni no viena trūka...

Viņš staigā pa trotuāru gar māju. Spožā misiņa plāksnīte tā tik' vien zibsnī viņam acīs. Tik grezns un vēss tāds metālā iegriezts vārds!... Jo vairāk staigā un domā, jo nedrošāks kļūst. Vai labāk pavisam neiet? Kā nekā iztikš... Bet tad viņš atķeras, cik bīstama tāda doma. Mājas viņā galā apsviežas un steigšus nāk uz durvīm. Jo ilgāk vilcinās, jo ļaunāk. Lai tad labāk uz reizes!

Pie durvīm ar misiņa plāksni patlaban zvana students krāsu cepurītē. Kad Jānis pienāk, kalpone baltā priekšautiā ver durvis un smaidīdama lūdz studentu iekšā. Durvis vērdams, students atskatās un ierauga Jāni.

— Jūs arī pie Jansona kunga? — viņš vaicā.

— Nē... pie Jansona kundzes... — Jānis apjūk. Viņam liekas, ka nav tā izrunājies, kā nācās; viņš sāk taustīties pēc vēstules.

— Jansona kundze mājā? — students prasa, garā, tumšā koridorā apgriezies. Kaut kur kāds ko atbild. — Lūdzu, — viņš strupi saka, ielaiž Jāni un aizslēdz durvis.

Students ģērbjas, un arī Jānis velk mēтели nost. Drusku mana, kur tas kar savu, pagrābsta un atrod pakaramo. Students ātri aiziet, un, tam kādas durvis verot, koridorā uz acumirkli kļūst gaišs. Jānis saskata garu, linoleja izklātu telpu ar durvīm abos galos un vairākām sānu sienās, ar balta metāla drēbju karamo, palielu spoguļi, spieķu un lietussargu turētāju. Bet tad atkal kļūst tumšs un neko vairs nevar saredzēt. Tikai caur nespodro stiklu tuveno durvju augšdaļā nāk drusku gaismas, tā ka vēlāk, acīm pierodot, var samaniņ priekšmetu siluetus.

Aiz stikla durvīm melnas ēnas klusi kustas. Kaut kur tālu skan soļi, kas klauudz, sarunājas, un students smejas. Un brītiņu vēlāk smejas sievietē. Tad kļūst klusu. Neskaidra dunoņa tālienē, bet nevar zināt, vai tā no sarunām te augšā vai arī tas ielas troksnis. Nezin no kurienes plūst cepeša un žāvētu, karstumā sautējamu augļu saldā smarša. Nu tālu, varbūt pavisam citā dzīvoklī, pulkstenis nosit divi. Brīnišķi... brīnišķi sīka, dzidra, tinkšķoša skaņa! It kā kad divas asaras viena pēc otras nopilētu uz plānas sudraba plāksnītes... Un ilgi ilgi džinkst gaisā un ausis neapklust.

Bet nupat jau stikla durvīm blakus veras otras. Parādās augstu frizēta kundzes galva.

— Robežnieka kungs? — jā? Lūdzu šurp.

Jānis iet un nevar saprast, kāpēc soļi tā gari švīkst. Tad apķeras, ka jāceļ kājas augstāk, lai papēži neķer paklāju...

Tūliņ aiz durvīm kundze sniedz viņam roku. Silta, mīksta un enerģiska roka! Viņa nesaka, bet Jānis jau tāpat jūt, ka tā ir Jansona kundze, no kuras viņam vēstule kabatā. Kundze nosēstas atzveltnā krēslā pie maza rakstāmgalda, un viņam jāsēd galā uz zema, līgana tabureta. Viņš jau tā lēnām sēstas, bet tomēr mana, ka līkst un līkst... vai līdz pat zemei... varbūt viņš aplam uzsēdies... — Ā — beidzot tomēr apstājas!

— Jūs esat akurāts... — Jansona kundze smaida.

Jānis kaut ko nomurmina un biklu skatu palaiž istabā. Maza, šaura

istaba ar lielas palmas aizslēptu logu galā. Bet kas te nav savākts un sakrauts! Rakstāmgalds — un grāmatu plaukts... vai skapis — pēc latviešu mākslinieku zīmējumiem pagatavoti. Un tad — garenī apaļš spogulis, polstēti turku tabureti, krēsli, galdiņi, plauktiņi — viss apstādīts bistītēm, fotogrāfijām greznos rāmīšos, ģipsa, bronzas, zeltīta, sudraba, ziloņkaula, perlamutra, stikla lietiņām... Visur spīd, ņirb un zib. Griesti smagiem, zeltoti puķotiem karnīziem, uz grīdas vispāri milzīgs sarkans paklājs, stūrī zaļi rakstaina majolika krāsns ar plati izmargotu konsoli...

Jānim galva drusku reibst. Viņš nopūšas.

Kundze spēlējas ar baltu papīra griežamo. Acumirkli vēro viesi, tad ierunājas atkal. Prasa, cik ilgi viņš strādājis par skolotāju, kur mācījies, kur viņa vecāki. Jānis mana, ka viņa nav ne augstprātīga, ne ļauna, un arī pats pamazām kļūst drošāks.

Pēc īsa starpbrīža kundze atsāk to, kas Jānim jau puslīdz zināms no sludinājuma avīzē un no vēstules. Viņai zēns sagatavojams uz iestāšanos reālskolas apakšējā klasē... Viņa gribējusi speciālistu, pedagogu. Jānis esot laucinieks — tas arī labi, jo pilsētā tā morāle beidzamā laikā stipri grimusi.

Viņa plāpā vien tālāk, ar papīrgriežamo spēlēdamās. Jānis mazāk klausās, vairāk vēro viņu pašu. Vidēja auguma, paresna, tumši strīpotā uzvalkā. Piedurknes drusku pāri elkoņiem, tuklās, stipri pūkotās rokas laiski guļ uz zaļās vadmalas. Strupajiem pirkstiem sarkanbalti nagi, dobuliņi locītavās virs kauliņiem. Mati melni un kupli, ziļu rotātām ķemēm saspraudīti. Sejā pusmūža zīmes. Brangie vaigi mazliet uz leju nošļūdējuši, zem zoda apaļums ar dziļu rievu. Melnas uzacis nelatviski, apaļiski izliektas, kopā saskārušās. Acis... par šīm acīm Jānis netiek gudrs. Tumšas, kustīgas, nespīdīgas... un tomēr tādas, it kā dziļāk kas kvēlotu... Ironija viņās vai skumjas, vai vēsa vienaldzība?... Vai piemiegtas vai drusku iešķības?... It kā garām vien lūkojas, un tomēr, liekas, ieskatās dziļi — tik dziļi, cik vien iespējams...

Skaista viņa nav. Bet glīti apģērbusies, cienīga, tīra un svaiga. Viegla kreimeņu smarža vēsmo no viņas. Runājot, kaklam kustoties, lēkā saktai ķēdītē piekārts mazs sirdsveidīgs zelta bumbulītis...

— Tagad nu tas svarīgākais — algas jautājums, — viņa saka. — Kā jūs par to domājat? Daudz mēs gan negribētu maksāt. Varbūt jūs varat tā... Sevišķi daudz darba ar vienu zēnu jums nebūs. Un kur jūs pa vasaras brīvlaiku tā kā tā...

Jānis parausta plecus.

— Visai daudz es negribu. Es — nezinu... neesmu tā nekad strādājis. Jūs paši labāk zināt.

Kundze nesmaida vairs, kļuvusi nopietna. Daudz maksāt viņi nevarot. Viņi ar' neesot nemaz tik bagāti. Tagad krīzes laikmets, veikaliem arvien gadoties zaudējumi. Pati bijusi slima, pagājušā sezonā braukuši uz ārzemēm, uz avotiem... Atkal mazs starpbrīdis, tad viņa saka, cik.

Jānim liekas, ka diezgan. Kundze atkal kļūst jautrāka un smaidīga.

— Noliģts! — Un atkal sniedz Jānim mīksto, silto roku. — Tad es jums stādīšu priekšā jūsu skolnieku.

Viņa pieceļas, pret spoguļi acumirkli apstājusies, ko pavirši pakārto un aiziet — koridorā. Pretī, sāņu sienā, arī durvis. Pa mazu spraugu tur vairāk nevar redzēt kā sloksni sarkanu tapešu, apakšā dzeltenu parketu un augšā žuburaina kristāla griezta luktura zaru.

Uz stūrainā galdiņa zem palmas ierauga avīzi, kas drukā viņa dzejoļus. Varbūt viņa lasījusi? Droši vien, sievietes vairāk lasa nekā vīrieši. Varbūt tāpēc tik laipna... Viņš domās atkārtu savu skaistāko dzejoli un jūt, ka kļūst pašapzinīgāks un drošāks.

Bet nu jau atkal dzird soļus un drēbju čaukstoņu. Kundze ienāk ar glīti ģērbtu zēnu. Tas maz līdzinās mātei, tikai acis tādas pašas.

— Šitas te nu būs jūsu māceklis, — kundze saka, pirkstiem burzīdama zēna cietos matus. — Sniedz nu, Harij, roku skolotāja kungam!

Zēns sasit papēžus, caur pieri pētoši lūkodomies, dod roku. Jānis pievelk viņu tuvāk un apvaicājas par līdzšinējo mācīšanos un grāmatām. Viņam patīk zēna pieklājīgās, skaidrās atbildes. Un kundzei, redzami, patīk viņu abu saruna. Vēlīgi smaidīdama, viņa noskatās, tad noglauda puiku un sūta projām.

— Es redzu, jums tā lieta ies, — viņa uzsmaida Jānim vienam pašam. Nesēstas vairs. Jānis, acumirkli vilcinājies, arī ceļas kājās. — Tad — maija sākumā. Dienu tagad vēl nevaru īsti pateikt. Bet jūs jau vēl pienāksiet. Katrā ziņā pirms piecpadsmītā. Mēs šogad agrāk brauksim uz jūrmalu: mums šogad šis dzīvoklis jāpārtapsē...

Jāpārtapsē? ... Jānis skatās uz bāli sārtajām tapetēm ar dekadentisku puķi augšgalā un likumotām zelta stīgām līdz grīdai. Neviena plankumiņa! — neviens pirksts tur neliekas piedūries, neviens zirneklis pārāpojies, neviens puteklītis nometies... Kā vakar liktas — un jau pārtapsēt! Viņš grib ko sacīt — katrā ziņā ko nepiedienīgu. Bet par laimi pa sāņu durvīm no sarkanās istabas patlaban ienāk pazems, pāresns kungs gaišā pavasara uzvalkā, dzeltenās karpēs, zelta važu pāri vēderam. Īsi apcirpta bārda gluži sirma, galvvirss plīks, seja sārta, kakls pasarkans.

— Nu kas tad ir, Anna? Viņi gaida... — Balss viņam skaidra, drusku iepīkusi. Liekas, Jāni viņš nemaz neredz.

Kundze viņus iepazīstina.

Jansona kungs steigšus pagriežas, steigšus pasniedz roku. Jānis jūt, ka zelta gredzens salti pieskaras viņa plaukstai. Kungs atkal pagriežas pret kundzi un atkārtu.

— Viņi gaida... Sagērbušies. Pēc pusstundas noiet vilciens... — Izvelk zelta pulksteni un, tāpat rokā pasvārstījis, nepaskatījies, iebāž atpakaļ.

— Jūs jau vēl pienāksiet, jā? — Vīram neatbildējusi, Jansona kundze vada Jāni uz durvīm. Un kad viņš priekšīņā jau sniedzas pēc mēteļa: — Ak tā — kur jūs līdz tam dzīvosiet? Pie vecākiem uz laukiem brauksiet? Tad es varu vēstulē paziņot.

— Nē, — Jānis atbild. — Man tepat viņā pusē brālis.

— Nu tad jau labi... — kundze, durvīs stāvēdama, nosaka. Pēc brīža kā aiz pieklājības vēl piemetina: — Jūsu brālis arī skolotājs?

— Nē, — viņš atbild, un viņam ir tā, it kā cits kāds runātu, — viņš fabrikā grāmatvedis... — Labi, ka priekšīnā krēsla un kundze nevar saskatīt, cik tumši piesarcis viņš atgriežas.

Paveras koridora gala durvis, tajās parādās gaiši gērbusies jaunava strīpotu virsjaku, kupli puķotu, violetu cepuri.

— Mamma! — viņa nepacietīgi sauc. — Nāc taču! Mēs nokavēsim vilcienu.

— Tūliņ, bērns, — mamma nesteigdamās atsaucas, tad Jānim pamet ar galvu uz to pusi: — Mana meita...

Jānis kāpj lejā, bet ausīs viņam nerimstas kundzes drēbju šalkoņa. Nepatīkami apņem ielas burzma, āra gaiss, pilsētas troksnis un smaka. Viss izskatās pelēkāks, drūmāks kā pirmiņ. Steidzas, skrien — nu, lai skrien, kas viņam par to! Viņš simtreiz mīlāk sēdētu bāli sārtā, spīdīgām lietīnām piekravātā istabā, kur liela palma aizsedz logu, kur rūgtena kreimeņu smarža un sievietes drēbju čaukstoņa...

Jo vairāk viņš par to domā, jo vairāk atkal pakļūst savas fantāzijas varā. Gandrīz netic, kad uz sētas staba ierauga brāļa dzīves vietas numuru. Paplata, kokiem apstādīta, izklaidu mājām ieslēgta iela — gandrīz līdzīga lauku māju gatvei. Nebijuši tikai tie akmeņi... Zema, apdrupusi sētiņa, aiz tās divi soļu plata smilkšu sloksnīte un tad zaļš divstāvu koka nams ar tornīti stūrī. Vārtiņi sētas augstumā, verot stūris ķeras smilktī, kur jau ierīvējis dziļu pusloku grambu. Gar mājas galu ceļš pāri sētai, kur vienā pusē malkas šķūniši un mēslu kaste un vidū aka ar griežamo kloķi. Dibenā maza mājiņa, tur Mārtiņš apmeties pie kādas mazgātājas, kas reizē ir arī sētas apkopēja.

Jānis iet pār pagalmu. Pie akas smilktīs rušīnās četri noķepuši bērni netīriem deguniem. Svešo cilvēku pavada zīmīgiem saucieniem. Sieviete, slapju brunču priekšu, skārda liekšķerītē nes mēslus uz kasti, vienaldzīgi pamet acis uz šo pusi un neliekas ne zinīs.

Maza maza priekšīņa, tikko cilvēkam kur apgriezties. Un abās pusēs durvis. Kur iet — pa labajām vai pa kreisajām? Aiz labajām durvīm dzird ūdeni lejām, Jānis ver tās.

Tur istaba garaiņu pilna. Nedaudz lielāka telpa kā priekšīņa. Brūna podu plīti, veļas toveris ar šķībi ieslietu mazgājamo dēli, krēsls ar izmazgātas veļas gubu, aiz tā sieviete slauka rokas pakārtā dvielī. Dibenā vēl tā kā durvis pusviru — aiz tām dzirdas bērnu balsis.

Jānis turpat aiz slietīņa pasaka labdienu. Sieviete atņem.

— Laikam Robežnieka brālis? — viņa saka izdzisušā balsī. Noņem atslēgu no sienas un nāk. — Lūdzu šē, otrā pusē.

Viņa atslēdz durvis, ielaiž Jāni un iebāž atslēgu iekšpusē.

— Tur uz galda pusdienas, — mazgātāja saka. Zilraibās katūna jakas piedurkne līdz elkonim uzritināta, dzīslainā, miklā roka ar balti izmirku-

šiem krunkainiem pirkstiem tura durvis. Zilās apasarājušās acis nemirkšķinādāmās raugās no kalsenās, melnu lakatiņu apņemtās sejas. — Lūdzu, ēdiet, ja jums gribas... — Piever durvis, bet tūliņ atkal pabāž galvu. — Ja izejat, tad durvis pieslēdziet — mūsu sētā tagad nemaz nav droši... — Un nošķiebtās velteņa tupeles aizšlampā priekšīnai pāri.

Pū... Jānis acumirkli apmulsis stāv istabas vidū. Tādi iespaidi! Tāds kontrasts! Kā tur bij, un kas nu šē... Pretešķībās vien jānomētājas. Kā liktenis negēlīgi spēlējas ar viņu! Viņam nāk prātā gumijas bumba, kas, no vienas sienas atlēkdamās, atsitas otrā.

Novelk mēteli, pakaramo meklēdams, sāk vērot istabu. Šaura, brūnām, apdrupušām tapetēm izlipināta, ar logu durvīm pretī. Aiz loga ar roku pasniedzama augsta dēļu sēta. Pie loga vaska drēbi apsegts galdiņš ar rakstāmiem rīkiem, grāmatām un avīzēm. Aizdurvē veca kušete, galvgalī grāmatu plauktiņš. Otrā galā dzelzs krāsniņa, mazgājamā bļoda, viņa kaste un galdiņš ar traukiem... Pie tā Jāņa skati atdurās. Atminās, ka šorīt jau astoņos izdzēra tasi kafijas. Ar to kravāšanos un taisīšanos nemaz negribējās. Bet nu gribas.

Viņš nosēstas un ēd. Kā tas Mārtiņš visu iedomā — gluži kā agrākos laikos! Nav jau diezin kas — drusku aukstas gaļas, sviestmaize, krūze piena... Bet cik labi garšo! Jā, tomēr krūze piena vairāk vērts nekā sautētu augļu smarža bagāta pilsoņa koridorā! No smaršas neviens nav paēdis...

Bet paēdušam viegli uzlidojusi tīksme atkal saplok. Pārāk liels taču kontrasts starp šo te un to, no kurienes nāca. Piecēlies viņš tikko drīkst izstiepties — istabiņa liekas tik zema, ka galva vai atsitīsies griestos. Nobalsināti, saplaisājuši, aplupuši griesti. Tur bij smagi, zeltoti karnīzi... Nepatīkama smaka, kā istabās, kur daudz pīpots. Nezin vai Mārtiņš vēl pīpo? Uz galda nekur gan neredz tabakas drumslas.

Jānis pieiet pie plauktiņa un palūkojas. Diezgan daudz grāmatu. Hm... tādas nopietnas vien vairāk, tādas... Jānim neomulīgi kļūst no sausajiem virsrakstiem... No vārdiem, ko līdz šim visvairāk dzirdējis minam ar niknumu un lāstiem. Tā kā bail, kā kauns... nē, nav ne bail, ne kauns — tā pavisam svešāda sajūta. Vai Mārtiņš viņas visas lasījis? Pašķir — aizstripojumi, jautājuma zīmes, piezīmes. Rakstīts, pārstripots un atkal rakstīts... Ikkatra lappuse liecina, ka te urbies, pētījis, mēģinājis izprast, skaities, metis nost un sācis atkal no gala. Kad Mārtiņam atliek laiks? Naktīm... svētdienām varbūt... Ā — arī latviešu rakstnieku un dzejnieku darbi! Vārdnīca — dažas grāmatas svešā valodā... Tātad to arī vēl mācījies...

Jānis atgulstas uz kušetes un tīksmīgi izstiepjās. Jā... nebij manījis, ka tik noguris. Pa cieto akmens bruģi staigājot, nogurst pavisam citādi nekā pa mīkstu meža ceļu. Kājas liekas atspiestas. Tāpat gulēdams, vienu aiz otra metinādams, viņš nomauc zābakus. Nu var sajūst mīkstās, siltās zeķes, kājām viegli un patīkami... Jānis aizver acis.

Nu jau viņš atkal ir bāli sārtajā istabā ar zeltoti stīgotām tapetēm.

Sautētu augļu... nē, tā ir rūgtena kreimeņu smarža. Un ausīs maiga šalkoņa... Klusiņām, nerimdamās šalc.

Jānis jūt, ka mostas, zina, ka jāmostas, bet uz reizes nevar. Isā dziļā miega gurdenums, neparasti jauka, aizmirsta sapņa maigums, pusapzināta mosties negriba viņu brīdi tura. Bet tomēr zina, ka jāmostas — kaut kas viņu ceļ un kliecē to balto mākonī, kurā viņš šūpojies.

Smaidīdams atver acis, bet tūliņ atkal aizver. Pētošs, vēsi vērojošs, dziļi lienošs skats iezibsnī viņam miega aizmiglotās acīs, un tās uz reizes kļūst skaidras. Mārtiņš pār viņu noliecies...

Kad viņš atkal paskatās, Mārtiņš sēd pie galda, galvu vienā rokā atbalstījis, otru krēsla atzveltnei pārmetis. Uz šo pusi skatās, acis ironiski sirsnīgas.

— Cieši bijī aizmidzis, — Mārtiņš pavīpsnā. — Nemaz nedzirdēji, ka es ienācu un nomazgājos?

— Nē, — Jānis brīnās: vai viņš patiešām tik cieši aizmidzis? Laikam gan, Mārtiņam seja un rokas tīras un svaigas, mati slapji un saglausti.

— Labi, ka tik ciets miegs. Es dažu nakti nemaz nevaru gulēt.

— Tu gan ilgi paliec augšā? Daudz lasi?

Mārtiņš pamet skatu uz grāmatplauktu.

— Gadās... bet tas nekas. Agrāk uz zemēm jau arī dažreiz iznāca, bet, jo vēlāk likās, jo ciešāk varēja gulēt. Tagad ne. Dažreiz visu nakti noguli aizvērtām acīm, māni pats sevi, bet ne pusstundu neaizmiedz.

Jānis pagriežas brālim vairāk pretī.

— Tāds kā vājāks esi kļuvis.

Mārtiņš pārvelk roku matiem, tad domīgi lūkojas slāpajā delnā.

— Pilsētas gaiss laikam... Kas tik ilgi uz laukiem nodzīvojis, tas lēti nepierod. Tur varēja nostrādāties kā lūks — ēst garšoja, miegs nāca. Sienu izplāvies, karstā laikā sālitu gaļu varēja tā saēsties. Tagad drusku aukstas kafijas ņemu pudelē līdzī, un tā pati daudzreiz paliek neizdzerta...

Aiz vidējām durvīm ūdens blāks, no viena trauka otrā līdams. Durvis veras, pār sliekšni veldamies, tukšs toveris klauz, bērni brēc, mazgātāja rājas.

— Diez' cik jauki še nav... — Jānis paklusi saka, brāli raudzīdamies.

Mārtiņš palaiž izklaidīgu skatu istabā apkārt, paklausās troksnī aiz durvīm.

— Nē... saprotams, nava... Saimniece nav slikta, bet viņai grūti. Četri bērni — viens iet skolā... Četrus vēderus vienai pašai paslimai sievietei piebarot! Bet turas pati un velk bērnus. Tādas viņas visas. Bagāta vai nabaga, par saviem bērniem katra gādā.

Jānim nāk atmiņā pirmītējā aina — glīti gērbts zēns... Labi kopti pirksti slīd caur cietajiem matiem. Un tad tie tur pie akas — noplīsuši, noķepušiem deguniem...

— Jā, jā, katra gādā, — viņš ātri piebalso. — Bijis jel... pa to logu kaut cik skaistāks skats.

— Cik tad laika sēdēt un pa logu skatīties, — Mārtiņš saka. — Ru-

denī, ziemā — tumsā aizej, tumsā pārnāc. Tikai fabrikā pa kādu spodrāku rūti reizēm pamani, ka ārā saule dzirkst.

Paskatās pa logu, paskatās Jānī, paliecas drusku tuvāk.

— Tomēr par tuvu gan te tā sēta. Šaura sprauga, pa kuru vējš smilktis un grūzus triec. Norūsejuši, sapraulojuši dēļi... Un pa zaru caurumu no viņas puses logā bieži skatās liela, spīdīga acs...

— Nu... — Jānis uz kušetes sakustas.

— Jā — liela, brūna acs. Kad nav, tad zara caurumā spīd gaisma. Bet tad — pacel galvu no grāmatas un paveries — tumšs. Un ieskaties un skaidri redzi. Nevar saprast, vai viņa smejas vai draud, vai spiego — neko nevar. Varbūt bērns, — varbūt kaza vai suns... Bet nepatīkami tas ir. Tāpēc es nu vienmēr tā — ar papīru...

Viņš izveicīgi ar divām kniepadatām piesprauž vecu avīzi loga rāmim, tā ka tikai maza maliņa augšā paliek svabada.

Jānim nemaz vairs nepatīk šajā istabiņā. Sprauga aiz krāsns arī liekas šaubīga.

— Tad jau uz laukiem bij labāki... — Jānis saka.

— Tev patīktos atkal tur?

— Tā nu ne kā toreiz pie tēva. Turpu es vairs neparko neietu. Bet kad tā — smuka māja... gaišas, augstas istabas... ābeļdārzs... pašam savs zirgs un labi rati... Uz laukiem tomēr jaukāk nekā pilsētā. Pilsētā — tas tikpat kā mežā: nevienam gar tevi nav daļas. Es domāju... ja man labi ies... Sapelnišu labi daudz naudas...

Mārtiņš sakustas, izvelk no papīra gubas avīzes pielikumus. Jānis redz — viņa dzejoļi.

— Te jau arī tas pats, — Mārtiņš saka, avīzes pārcilādams.

Par dzejoļiem Mārtiņš neprasa. Sāk iztaujāt par vietu, ko nupat pieņēmis. Jānis stāsta, — stāstīdams un visu atminēdamies, atkal iesilst un aizmirstas. Tomēr nenobeidz savu stāstu. Mārtiņš piecēlies, lieliem soļiem staigā pa istabu. Reizes divas apstājas pie kušetes un grib ko teikt, bet, neko nesacījis, sāk atkal iet.

— Tev ir tēlotāja dāvanas... — viņš saraustīti runā. — To es pats redzu, un to saka mūsu... to saka cilvēki, kas pazīst rakstniecību. Tikai pašam iekšā tev nav nekā.

Jānis pleš platas acis.

— It nekā nav! Tavi dzejoļi ir ziepju burbuļi — noviz un izšķīst. Tikai mīlestība un sēras, sēras un mīlestība... Velns lai parauj! Vai tad tev nav it nekāda ideāla?

Ideāla? Bet kā tad ne? — Katrā dzejolī taču šis vārds pāra reižu atkārtots! Jānim ienāk prātā skaistā dziedātāja ar dzeltenu lakatu. Bet tūlīt atkal aizmirstas. Mārtiņš tā uztraukts!

— Vai tad tik vien ir pasaulē kā meitas! Ko tu sajūsminies par savu kalpinātāju tapetēm, zīda drēbēm un baltajām rokām! Viņi tev maksā, un tu kalpo! Un kalpam nekad nebūs daļas pie saimnieka greznumiem un priekiem. Un nevajag! Mēs piederam citai šķirai, mums ir citi mērķi,

cita sajūsma, cits darbs... Dzīvu sabiedrību tev vajag, citādi tu aiziesi postā. Nogrimsi pilsonības purvā... Tev jārauga tikt šurp, uz pilsētu... Pie tiem, pie kuriem tu pieder.

Mārtiņš nosēstas un atspiež galvu rokās. Jānis apmulsis, neko nevar atjēgt. Par ko viņš tā uztraucas?

Maija sākumā visi jūrmalas vilcieni bāztin piebāzti. Nāc cik agri gribēdams, nekad nevienā nav svabadas vietas. Kam laimējas pie loga atsēsties, tas tik lepns, it kā karaļa valsti iekarojis. Skaudīgi lūkojas tie, kas pa vidu spaidās.

Jānis Robežnieks ar savu kasti tikko iespiežas uz platformas. Kāds kaut ko ieminas par bagāžas vagonu un nekārtībām. Kārtība — jā... Bet bagāžas vagonā neved par velti... Jānis uzslīen savu kasti uz gala, lai mazāk telpas aizņem, un beigās pats piesēst uz tās. Tā jau pavisam ērti! Nu arī viņu apskauž tie, kam jāstāv kājās.

Sāk kustēties. Sākumā kā stostīdamies, raustīdamies, buferiem šķendinādams, sliežu mītnes klabinādams, pēc arvienu ātrāk un gludāk. Tilta margas sāk ņirbēt, apakšā tālu stiepjas zili vizoša upe, pāļiem piedzīta, plostiem piesērējusi, melnām un baltām laivām izraibināta. Plaša, pievilcīga aina... Bet tad ceļš pamazām nogrimst. Gar abām pusēm izslejas stāvi norakumi, mazas, brūnas koka mājelītes augstāk par vagonu jumtiem sāk skriet garām... Nu līdzenums — sākumā retām mājiņām, pēc kails, smilkšains, kūdrains, sikiem krūmiņiem, maziem, viegliņi uzrušinātiem tīrumiņiem plankumots. Bērziņiem lapas vēl gluži mīkstas, sveķaini spīdīgas. Gar dzelzceļa malu zaļa zālīte nozēlusī. Vienā vietā govs kāri plūc ilgi kāroto zaļumu, otrā kustas auklā piesieta noplīsusi kaza. Bērni basām kājām mēģina skriet vilcienam līdzī, vēcina cepurēm un priekšautiņiem... Un nu sils — un maza sprauga, pa kuru uz acumirkli paveras plašs pļavu līdzenums ar zilu sila ieloku bezgala tālu viņā malā. Atkal sils, un atkal pļava... no diķa paceļas iztraucētu piļu bars. Pa grambainu smilkšu ceļu līdzteku dzelzceļam, smilkšu vezumam uzsēdies, brauc pusaudža puika un, baltiem zobiem smiedamies, skatās vilcienā. Zirgs cilā gan kājas, bet uz priekšu netiek, paliek arvien vairāk atpakaļ, līdz nozūd nezin kur.

Jānis nebrauc pirmo reizi. Pavasara gaiss aizdzen īgnumu. Jānis līgsmi skatās pūlī. Sēdus, viņš ir zemu. Lai līdzbraucēju sejas saskatītu, labi jāatliec galva — un arī tad tikai divas trīs tuvējās var saredzēt. Tā, taisni lūkojoties, viņš saredz rokas, mēteļus, spieķus, kājas... Tālāk dzeltens vagonš — Jānis pirmo reizi pamana. Un tūliņ viņam ienāk prātā, ka otrā klasē ar šo vilcienu brauc arī viņa nākamie maizes devēji. Varbūt šajā pašā vagonā! Kad tikai kāds neiznāk! Neko nepatīkamāku un neglītāku viņš nevar iedomāties, ka ja tie tagad iznāktu un ieraudzītu

viņu — uz trešās klases vagona platformas, stūrī... uz auklu krusteniski pārsietas, galā uzslietas pūra lādes sēdošu...

Cik spējams, viņš aizraujas aiz tuvenākā stāvētāja. Ar vienu aci uzmana otrās klases durvis. Bet vilciens pietājas, un no turienes grūst laukā sveši cilvēki. Labi! Laikam viņi citā vagonā.

Ārā, stacijas nojumē, ļaužu pūlī viņš iztālēm pamana Jansona kungu ar kundzi. Bet tie par viņu neinteresējas, lai gan pilsētā pie vilciena tikās un zināja, ka viņš brauc. Bet slikti nav, ka nelūkojas pēc viņa... Tā nolādētā kaste!

Viņš izspraucas barjerai cauri un spiežas tālāk pa trešās klases bufetes telpu uz izeju. Pašam jau nenāktos grūti, bet kaste visur metas un ķeras. Un smaga! Ik pa pieciem soļiem viņš maina rokas — bet abas nogurst, un delnas sūrst. Un skaidri atminas, ka visur, kur viņš gājis, kaste viņam bijusi par kavēkli... par apsmieklu! Skaidri mana, ka sveši cilvēki smīnēdami noskatās.

Ārā viņš palūdz kādu sieviņu pacelt un dabū nesamo uz pleca. Stūris gan spiež, bet tomēr tā vieglāk nekā pie rokas. Nosvīdis iet gar ormaņu rindu un lūkojas spīdīgi lakotos riteņos. Dīžojošos zirgus viņš aizkastes neredz. Jānis nopūšas. Eleganti kungi un skaisti ģērbtas dāmas viegli aiziet garām — visi skatās viņā un smīn. Viņš nepaceļ acis, bet tāpat vien zin, ka skatās un smīn. Tie iet pa dēļu laipām gar ielas malu, viņš ar savu kasti brien pa pelēko, smalki sabraukto, vietām vēl neizžuvušo smilkti. Nolādētā kaste! Liekas, no pat Robežniekiem, no tālajām lauku mājām līdzuma viducī viņš to nesis... Kur ies, tur viņa būs līdzī — nekad netiks vaļā... Prāts sviest zemē — lai sašķīst, lai paliek turpat uz ielas.

Bet pavirza mazliet, atpūtina notirpušo roku un nes tālāk.

Sāk no stacijas braukt garām. Putekļi kūp, lakotie riteņi noviz. Resnas, saiņiem apkrāvušās dāmas brauc, putekļu saviebušās, degunus lakatiņiem aizslēpušās. Oficieri, taisni izslējušies, rokas gaišo mēteļu kabatās sabāzušies. Studenti krāsainām cepurītēm, skolnieki somām mugurā, ķēkšas lieliem, pilniem kurvjēm... Jānim gadījies iet vēja pusē — katrs braucējs viņu apkūpina. Bet kas viņam putekļi! Nebijusi tā kaste! Kaut jel glītāk pārsieta! Garš, savazāts auklas gals atsējies, atrisis, kūļojas taisni priekš acīm un reižu reizēm pieduras sejai.

Kur viņu te tik daudz skrien! Un visi bez nesamā, vaļīgi, gluži kā svētdienā. Be te jau laikam ikkatru dienu svētdiena... Kādi grezni apģērbi! Cik veikla un vaļīga iznešanās!

Atkal ormanis un putekļi. Un, kad garām, kad mazliet paklist, Jānis pazīst: Jansona kungs ar kundzi... Kundze gandrīz visus ratus viena ieņēmusi, kungs piešķiebies, uz maliņas satupies, roka ratu atzveltnī iekērusies. Pieliecies ko iztapīgi stāsta, bet šī — izslējusies, projām pagriezusies, nemaz neklausās. Smalkais tonis... Jānim kaut kas iedzeļ — tā iedzeļ, ka uz acumirkli viņš aizmirst savu nesamo un sūrstošo plecu.

Aizbrauc... kā viņu neredzējuši... Varbūt neredzēja arī, varbūt

redzēja un nepazina... Nē, katrā ziņā redzēja — bet aizbrauca! Nevarēja pieturēt — sak', jums tā kaste smaga, uzlieciet to uz bukas, ormanim blakus... Tie tev! Nobarojušies mietpilsoņi!...

Jānis jūtas dziļi pazemots un apvainots. Ak, bagātam reiz tikt! Diviem zirgiem braukt, tā ka lai šitie mietpilsoņi pa gabalu ceļu griež! Tā laist, lai viņiem acis piešķīst smilktīm!

Viņš gandrīz aizskrien vārtiem garām. Lielie vārti ir ciet, bet mazie virājas vējā. Redzams, ar nolūku tā pamesti. Tātad tomēr arī viņu iedomājuši... Jānis sagriež savu nesamo šķērsu un izspraucas. Spraukdamies saļogās un tikko notur. Un skaidri mana: ja nokristu, tad vairs nespētu pacelt. Bet nedrīkst ļaut krist. Tepat desmit soļu priekšā vasarnīca ar divām logu rindām... un nezina kas pa tiem lūkojas...

Bet parādes durvis jau veras. Kalpone baltā priekšautā iznāk uz lieveņa un nostājas ieblakus durvīm. Un tūlīt pēc viņas iznāk jauns cilvēks nosmulētā apjotā ķitelī un steidzas Jānim pretī.

— Lūdzu, dodiet man, — viņš saka puslīdz draudzīgi un noceļ Jānim nesamo. Un Jānis pamana viņa sejā mazvērtējošu smīnu.

Bet tomēr laimīgs, tāpēc ka atsvabināts. Viņš kāpj uz lieveņa un nezina — sveicināt kalponi vai ne. Kā tas smalkās aprindās parasts? Bet paskatās meičas glītajā, nopietnā, ķēķī sakarsētā sejā, aizmirst visu un paceļ cepuri.

Cilvēks baltajā pārvalkā ar viņa kasti kāpj pa trepēm, kam robainibumbaini izgrieztas un izvirpotas margas. Jānis arī kāpj augšā, aiz viņa, pieklājīgi, nāk kalpone.

Augšā visas durvis un logi vaļā. Visur pārbīdāmas stalažas, kaļķiem un krāsām notašķītas — uzstādāmas trepes, krāsu kārbas, nogrieztas tapēšu strēlas... Trīs četri cilvēki strādā. Sarene švikst. Tapešu piespiežamā suka klauz.

Istabiņa, kur Jāni ievada, kārtībā. Balti griesti, svaigas, zilas tapetes, dzeltenī krāsota grīda, pie kuras kājas līp, liels, saules pilns logs dienvidvakaru pusē — viegla krāsas smaka. Tukša gultiņa, krēsls pie loga un drēbju karamais līdzās durvīm — vairāk te nekā nav.

— Te visu laiku vēl strādāja, — kalpone kā atvainodamās saka. — Bet līdz vakaram jau iekārtosim...

Viņa aiziet un pēc brīža uznes bļodu ar ūdeni, ziepes, dvieli un suku. Jānis nomazgājas, nosēstas pie loga un skatās laukā. Saule paslīdējusi sāpus. Logam taisni pretī, liekas, ar roku pasniedzams, zaļš priedes cekuls bālganiem, jauniem augumiem. Tālāk aiz sētas pa ielu kustas gājēji, un, kad kāds brauc, paceļas un lēnām klīst putekļu mākonis. Aiz sienas sarenes švikst, tālāk sasaucas un smejas — svilpo... Viegla krāsas smaka. Vientuļi. Garlaicīgi.

Kas viņš šajā namā ir — kungs vai kalpotājs? Nesapratnē Jānis palūkojas apkārt. Pie sienas smalks dvielis un smaršīgs ziepju gabaliņš... Bet tas viņa maizes devēju...

Viņa paša tikai tā kaste stūrī. Pat spoguļa viņam nav, matus sukājot, pavēra logu un stiklā mēģināja saskatīt savu atēnu.

Kas viņš īsti ir šajā namā? — Visādas domas izvērptas, bet notrūkst atkal. Garlaicīgi un skumji.

Bet pašulaik jau arī aicina lejā. Kafija jādzerot... Jansona kungs ar kundzi jau sēd pie baltu segu apklāta galda. Harijs nāk līdz durvīm pretī un, kāju pievilkdams, sveicina skolotāju. Kungs pārliet cigāru no labās rokas kreisās pirkststarpā, steigšus paspiež jaunā cilvēka roku un atkal nolīkst pie savas tases. Bet kundze paceļas, smaidīdama sniedz roku, pabīda krēslu galda galā.

Jānis ar savu nākamo skolnieku sēd blakus galda galā. Un, redzēdams, cik veikli tas aizliet salveti priekšā un ar sudraba maiglītēm ņem cukura graudu no kārbas, stipri nokaunās. Viņam taču tik visai neparasts šis baltais galds ar porcelāna tasītēm, ar saldu pīrādziņu piekrautiem šķīvjiem, metālspalu nažiem un dakšiņām uz stikla pabalstiem. Neveikls viņš sajūtas pie šiem bagātajiem cilvēkiem, kuri ēd ārkārtīgi lēnām un dzer vēl lēnāk. Līdzīgs viņš te vai kalpotājs? Bet tad jau viņam vajadzētu ķēķī ēst...

Divi krēsli neaizņemti, divas tukšas tases pret tiem uz galda. Vēl nāks... Jānis jau zina, kas... Aiz durvīm dzirdami soļi, valodas, klausdzēšana.

— Kāpēc nenāk? — Jansona kungs sapīcis prasa un nodzirkstī cigāru majolika morim plaši atplestā mutē.

Jānis nomana, ka šis cilvēks nekad nerunā citādi kā tikai iepīcis. Tas ir Jansona kunga īpatnējs sadzīves stils. Katram cilvēkam savs stils... Bet tad Jānis labāk skatās uz kundzi puķotā japāņu jakā ar platām piedurknēm. Viņas seja paliek mierīga kā līdz šim. Tikai zods noslīgst vairāk uz leju, un krunka pakaklē iegriežas dziļāka. Un, kad viņa pamet skatu uz Jansona kungu, tad Jānim kļūst neomulīgi. Neslēpts nicinājums paspīd šajās nespodrajās acīs.

Taču sacīt viņa neko nesaka. Paceļas un iet pie durvīm.

— Annete! — viņa sauc, durvis pavērusi. — Lapas kungs, lūdzu, nāciet tak pie kafijas.

Dibenā paveras vēl vienas durvis. Tajās parādās slaidā jaunkundze, garu, baltu priekšautu aizsējusi, āmuru rokā. Tālāk redzams students kreklos un vestē, moderni platām, piedurknēm piepogātām aprocēm. Krēslam uzkāpis, pirkstgalos sacēlies, pūlas uzkabināt virs loga zeltotu līsti ar tilla aizkariem.

— Lapas kungs, nāciet nu pie kafijas, — kundze atkārtoti. — Atdziest. Bet students darbodamies krata sprogaino galvu.

— Neko nevar darīt, Jansona kundze. Papriekšu darbs, tad kafija. Krēsls nirkstēdams saļogās zem viņa pasvarīgā auguma.

— Ā — jūs nokritisiet! — Annete iekliedzas un skrien turēt.

Kundze parausta plecus un ver durvis ciet. Viņā pusē atkal dzirdami smieklī un klauvēšanās.

— No kuras puses jūs esat? — Jansona kungs, ātri paskatīties, prasa Jānim.

Jānis pasaka pagastu.

— Nezinu, kur tas... — Kungs nicīgi parausta plecus. Ievelk malku no tases un dūmu no cigāra. — Es esmu kurzemnieks. Man pašam arī mājas uz laukiem un ķieģeļu ceplis. Mums kviešu zeme... Jūsu tēvs arī zemkopis?

— Rentnieks...

Jansona kungs ievelk vēl vienu dūmu un acumirkli klusē.

— Vai pie jums arī kviešus sēj?

— Pa druskai sēj, bet maz padodas. Mums nav kviešu zeme — kūdrājs un smilkts...

— Ā... — Jansona kungs vienaldzīgi novelk. Sarunas temats izbeigts. Jānis cenšas iedomāt, par ko runāt, bet nekas nelien galvā.

— Smēķējat? — Jansona kungs paņem sev cigāru un tad mazliet pastiepj sudraba etvijū ar zeltotu vidu uz mājskolotāja pusi. Bet Jānis nesmēķē. — Par jaunu ar' vēl esat, — kungs jokojas. — Gan jau iemācīsieties.

— Labāk neradīnieties vis, — kundze sēzdamās saka. — Nepatīkams un kaitīgs ieradums tā smēķēšana. Visas istabas piekvēpina. Gardīnes divreiz gadā jāmazgā.

— Odi nelien istabās, — kungs joko. Lūpas, cigāru turēdamas, saveltas sājā smaidā, bet acis auksti lūkojas kundzē. Tā tāpat atskatās pretī. Ierauga saldmaizītes šķeltni vīra strupajā, sirmajā bārdā, pakustina lūpas, kā gribētu sacīt, bet nesaka un nicīgi nogriežas.

Kad ceļas no galda, istabā ienāk Annete un students Lapa. Kundze iepazīstina Jāni. Tad viņš kāpj uz savu istabiņu.

Pustrepē apstājas un klausās.

— Līza, — kundze skaļi saka kalponei, — tu liec nonest Robežnieka kungam mantas lejā, mazajā istabiņā. Kad Viganovsku kungi nāks, viņiem tur augšā tā arī būs vajadzīga.

— Mantas vien vai gultu arī? — Līze prasa.

— Kā dumja! — kundze asi attrauc. — Tak jau gultu ar'. Kur tad viņš gulēs!

— Nu kur tad viņš te? — kungs iemaisās. — Viganovski tāpat iztiks. Lai viņš paliek vien turpat.

— Es saku, tur nevar! — kundze kļūst skaļāka un asāka. — Viganovska kundzei mazs bērns un aukle — kur viņa tos liks.

Iejaucas Annete. Visi runā juku jukām. Saprast vairs nevar. Students smejas. Jānis pasteidzas uziet augšā.

Viņš... Cik nicīgi un apvainojoši tas skan! Jānim rūgtums aizspiež kaklu. Kas īsti viņš ir šajā namā? Kur viņu beigu beigās novietos? Varbūt uz bēniņiem, varbūt malkas šķūnī... Tagad strīdas par viņu... Lai strīdas. Viņš izies.

Jānis uzvelk mēteli, uzliek platmali un iziet ārā...

Tikai vasarnīcas priekšpuse labi izkopta. Otrā pusē, kur gar abiem stāviem vaļēja veranda ar sarkani iekantētiem baltiem priekškariem, grantēts laukumiņš un trīs četri celiņi ir viss greznums. Labu puspūrvietu lielais zālainais klajums ar retām priedēm aizsniedzas gandrīz līdz dzelzceļam. Tur gar sētmali rindā pusauga liepiņas, priežu pakrēslī nonīkušas, vārgiem, izstīdzējušiem zariem, sīkām, bālām lapiņām.

Jānis apstaigā visu laukumu. Stūrī pie verandas atrod divus baltus spārnotus sieviešu tēlus un apbrīno tos. Laikam nav vēl pagūts te tos kur uzstādīt. Laukumiņam katrā galā pa kantainam stabiņam — domājams, tur... Tad nu gan būs drusku glītāki...

Jānis iziet uz ielas. Te cilvēku straume bez apstājas tek. Bez smagās nastas tagad tik viegli iet. Braucēju nava, gaiss tīrs un skanīgs. Ļaudis glīti un jautri. Tīksme pārņem, kad spēcīga straume, tā auklējama, nes. Izklīst nemiera domas, paliek tikai apziņa, ka apkārt dzīvi cilvēki un viņš starp tiem — kā citi, kā visi.

Jaļumnieks... Jūrmalnieks! Peldu viesis!... Viņš pamet lepnāku skatu. Sagroza kaklu ērtāki apkaklītē un aizmetina mētelim virsējo pogu. Viņš domā, ka jau sen te dzīvojis, ka viss viņam šie pierasts, pazīstams un zināms. Fantāzija viņu aiznes vēl tālāk... Viss tagadējais ir tikai atmiņā... Viņš dzīvo gadus vēlāk... Toreiz — viņš stāsta pazīstamiem — kad es dzīvoju jūrmalā... Tajā sezonā, kad es dzīvoju jūrmalā... Kad es ar studentu Lapu... un Annetes jaunkundzi... dzīvoju Jansonu vasarnīcā... Varbūt viņam pašam šie reiz būs vasarnīca — ar verandu un spārnotiem sieviešu tēliem pie grantēta laukumiņa. Un cigāru etviņa ar monogrammu un zeltotu iekšpusi... Un kundze ar baltu seju un rievu pakaklē, ar puķotu japāņu jaku, kas ejot sānos virs gūžām savelkas slaidās krokās...

Izgājis dzelzceļa malā. Šķērskoks ielai priekšā. Sargs saritinātu karodziņu rokā gainā pārgalvja bērņus no sliedēm. Dunēdams vilciens no stacijas iet garām. Vagoni ļaužu pilni. Aizbrauc — tikai Jānis stāv un lūkojas. Viņam vienam jāpaliek te. Kā citi, kā visi... Nu, kas viņam kopīgs ar to stalto, vasaras uniformā gērbusos kungu, kurš nikni lūkojas pa vilciena galā piekēdēto salonvagona logu? Tam svārki zelta pogām, divi konduktori no blakus vagona platformas bažīgi veras turp. Viņam pelēks mētelītis par trīsdesmit rubļiem, dzelzceļa sargs ar satītu karodziņu, vienaldzīgi mādams, raida viņu atpakaļ no šķērskoka, jo, ar aizejošo pasažieru vilcienu mainīdamies, nāk garām preču vilciens.

Jānis nopūšas un lēnām soļo atpakaļ.

Nu — kas viņam daļas gar šo slaido, kalsnējo dāmu ar platu ādas jostu, violetu saulesargu, cepuri un cimdiem, kas sniedzas līdz pat elkoņiem? Vai ar to švītu visjaunākā fasona platmalē un svārkos ar virskabatā iekārtu metāla spieķi un narcises ziedu virsējā pogas caurumā? Vai ar to grezni izgērbto meiteni, kas tepat aiz sētas skraida ap dzeltenu un sarkanu tulpju pudurīšiem? Vai ar to resno kungu ar balto vesti un zelta važu vēderam pāri, kas, galvu atmetis, aizkūsis un dūsmīgs, panamas

platmali rokā nesdams, viens pats visas laipas aizņēmis, pūzdams nāk pretī, tā ka viņam jākāpj izbraukto putekļu slānī?

Nu viņam ataust jausma, ka viņš īsti neiederas šajā bagāto, grezno un pašapzinīgo cilvēku straumē. Piliens viņš, malā izskalots vai krastā nolijis, strautu neaizsniedzis, smilkšu uzsūkts?

Atkal uzmācas doma: kas viņš īsti ir? Kungs vai kalps? Līdzīgs tiem te vai zemāks?

Viņš — dzejnieks — lielākais starp mirstīgiem... Bet kāda daļa gar dzeju tiem, kas te iet garām! Vienaldzīgas, saltas sejas, nicinoša pagriešanās... Nē, arī dzejnieka apziņa viņu vairs neceļ.

Jā, kas tad viņš īsti ir? Domāt negribas. Viņš nezina, kas ir. Bet ko viņš zin, par ko gribētos tapt... Staigāt visjaunākās modes uzvalkā ar virskabatā iekārtu spieķi un ar narcises ziedu virsējā pogcaurumā. Brūnus, novilkus glazē cimdus tieviem pirkstiem svaidīt no vienas rokas otrā... staigāt ar krāsainu cepurīti galvā un lentu krūtīm pāri, papirosu turēt starp diviem pirkstiem un baltus dūmu mutuļus vērpināt gaisā... Bet Jansona kundze negrib, ka smēķē... Velns lai parauj Jansona kundzi! Viņš vēlētos veikli pieliekties, skatīties Annetes jaunkundzei acīs, smaidīt un nenosarkt, vaļīgi jokot un skaļi smieties... Maziska skaudība pret studentu viņam duras krūtīs.

Piepeši viņš satrūkstas un apstājas. Aizgājis vārtiem garām. Nepazina vairs Jansonu vasarnīcu... Atgriežas, ver mazos vārtņus un ierauga Annetes jaunkundzi, kas staigā mājas priekšā starp puķu dobēm, uz muguras saliktās rokās tura grāmatu, skatās uz vārtiem un pie sevis smeļ, ka balti zobi vien mirdz.

Jānis manās viņai garām. Bet viņa tišām pagriežas pretim.

— Vārtiem garām aizgājāt? — viņa saka, priekšā aizstājusies. Galva atmesta, balti zobi mirdz. Bet izsmiekla nav viņas sejā, tikai draudzīga, neapvainojoša ironija.

Jānis palūkojas brūnajās, piemiegtajās acīs.

— Jā — nepamanīju. Kad tā domādams iet — —

Jaunkundze paliec galvu vairāk uz priekšu un kļūst nopietnāka.

— Ko jūs tā domājat?

Viņš acumirkli nezina, ko atbildēt. Annete stāv, rokas uz muguras saņēmusi, mazliet atpakaļ atmetusies, galvu atliekusi. Laikam Jānim pāri kaut ko vēro priedes cekulā. Rokas izliekdams manīgi noslēpjas aiz vieglā, maigi rozā uzvalka. Krūtis tikko manāmi izcilu. Blūze padziļi izgriezta, tikko var saskatīt, kur beidzas audums un kur sākas miesas audi. Seja nav diez cik skaista, drusku tā kā pēc ebreju tipa. Bet tumšie, kuplie mati smagiem viļņiem gulst uz sārtajām ausīm, balts celiņš aizliecas pāri galvvirsum un nozūd sarkanu lenšu čemurā. Drošā kontrastā lentas izaicinošais sarkanums pret uzvalka grezno, sārteno baltumu... Nē — skaista viņa nav, bet... kairinoša, kā visas sievietes...

Jānis jūt, ka slīgst siltos viļņos un atkal glaudīdamies apkārt tinas mīksti pavedieni...

Jaunkundze atliecas un paver acis plašāk.

— Ārkārtīgi jauks laiks šodien, — viņa saka. — Ja tāds pastāv, tad šogad jūrmalā viesiem nepietiks rūmes. Agrs vēl, bet brauc no malu malām.

Jānis nezina, ko uz to teikt. Jaunkundze acumirkli padomā.

— Vai jūs esat bijuši šejienes koncertu dārzā? Nē? Vēl jau arī nespēlē, bet, kad sāks, tad iesim. Jums arī jānāk līdzī. Mēs katru vasaru ejam. Pāpus gan daudzreiz vēlu pārbrauc no pilsētas. Bet Lapas kungs mūs pavadīs. Bez koncertiem te būtu briesmīgi garlaicīgi.

Žāvas apspiezdama, viņa pagriež muti pie pleca. Jānim ausīs skan Lapas kungs... un sīka skaudība dzeļ atkal.

Annete paskatās viņā vēlreiz. Zobgalība, varbūt pat nicinājums pamirdz tumšajās, drusku izspiestās acīs. Lūpas nevērīgi sakniebjas. Rokas atliecas, slaidie, gredzenotie pirksti šķirsta Velhāgena un Klasinga mēnešrakstu.

Jānis mīņājas. Jāiet — bet liekas vien, ka tā gluži nevar. Te viss tāds izgraizīts, ceremoniāls. Te katru acumirkli jāuzmanās, vai dara to un tā, kā šajā apkārtnē iederas. Bet ilgāk palikt arī nevar. Kaut ko nomurmurājis, mētelī ciet un vaļā pogādams, viņš virzās uz mājas pusi.

Apakšstāvā logi vaļā. Pie viena sēd Jansona kungs un skatās avīzē. Dibenā redzams students pie klavierēm. Laiski bungo pirkstiem un dūc kādu operetes dziesmiņu. Uz klavieru vāka malas kūp viņa cigārs...

Pīpot jāiemācās — Jānis domā. Spieķis būtu jānopērk — ar balta metāla turekli un sudraba monogrammu lejāk... Manšetes arī — neglīti izskatās, kad krekla aproces lien no svārku piedurknēm... Svārku piedurknes drusku par īsām... Augstāku apkaklīti... un kravates adatu vajadzēs — ne visai dārgu: vienkāršs stikliņš saulē arī tāpat spīd...

Jūrmalā parasti ceļas agrāk nekā pilsētā. Tas pa daļai aiz praktiskas vajadzības, bet pa daļai arī tāpat — tāpēc ka jūrmala. Dzīvo jūrmalā tādēļ, lai paelpotu svaigu gaisu, izpeldētos un atspirgtos. Tādēļ tad ceļas agrāk, lai paelpotu svaigu gaisu un atspirgtos. Gan arī no rītiem ielas put tāpat, tāpat klauzēdami un svilpodami pienāk un noiet vilcieni, un vējš dūmu mutuļus trenc uz visām malām. Tomēr jūrmalā ceļas agri.

Bet Jānis mostas pārāk agri. Tas pa daļai aiz veca paraduma. Kad pirmais vasarnieku vilciens svelpj pie stacijas, viņš ikreiz uzmostas, un tā vien viņam liekas, ka nu pieci, ka jākāpj lejā un jāceļ skolnieki augšā. Paver acis, palūkojas kailiem amoretiem un milzīgām rožu vītņēm izkrāsotos griestos — aizver atkal un saldi pasmaida. Nav nekādu trepju, ne skolēnu! Viņš jūrmalā, Jansonu vasarnīcā, agrākā Annetes jaunkundzes istabā blakus ķēķim. Tikai pusdeviņos viņam jāceļas, deviņos jāiet brokastīs. Tikai viens pats rātns, puslīdz apdāvināts zēns viņam mācāms.

Jānis tiksmīgi izstiepjās gultā un pavelk segu augstāk. Mīksta, izšūta sega. Apakšā uz atspere matrača gurst svaigs palags, galva grimst mīkstā spilvenā... Bet aizmigt vairs nevar. Jūrmalā nevar ilgi gulēt. Istaba spodras gaismas pilna — baltais aizkars to nespēj aizturēt. Logi tarkš, gulta dreb, kad vilciens skrien garām, un dūmu mutuļu pelēkās ēnas slīd pār logu aizkaru. Kad lielais troksnis norimst, var dzirdēt, kā priedēs spīdoliņš tinkšķina. Spīd, spīd! — patiešām gan spīd! Istaba spilgtas, baltas gaismas pilna. Aiz sienas Līze paklusu šķendina traukiem, plītē priežu malka sprakst. Virs griestiem sāk šļūkāt un dūkt. Viganovski agri ceļas. Mazais bērns pinkš, leitiete aukle dūc garu, melanolisku šūpla dziesmu. Aukle velk savu un bērns savu, ik rītu stundu vai vairāk skan šīs abas meldijas, viena otru netraucēdamas. Kā divi pavedieni vērpjas blakus, reizēm saduras, bet kopā sašķetināties nevar...

Ap septiņiem, kad mugura atgulēta, Jānis paslejas, atbalstās uz rokas. Nekas nevar būt patīkamāks par apziņu, ka laika vēl diezgan, ka nekur nav jāsteidzas. Jā, varbūt tomēr patīkamākas viņējo, miega, putekļu, salas un darba rīta atmiņas. Kā ļauns sapnis aizgājis un neatgriezīsies vairs.

Neatgriezīsies — par to viņš pārliecināts. Mīksts spilvens viņam zem elkoņa, zem sāniem saspiesta atspere san. Taisni pretī atviz maigā, sudrabotā gaisma. Bet šī nodriskātā, droši vien viņa dēļ no bēniņiem nonestā kušete! Tik riebīga un nepieskanīga te! Tāpat kā gultas kājgalī viņa paša apdauzītā kaste... Bet caur balto audekla aizkaru no āra spiežas gaisma. Uz grāmatām apkrautā galda blāvi viz moderna bronzas salonlampa ar

zeltaini bārkstotu dzeltenas zīda drēbes abažūru. Pie sienas Purviša Latvijas dabas glezna milzīgi robotā, zeltītā rāmī. Zem gleznas uz sarkankoka galdiņa vāze ar diviem sarkaniem tulpes ziediem... Daba un māksla, greznums un bezgaršība, skaistums un nejēdzība. Bet tiksmīgi tomēr! Jauki tomēr!

Jānis izstaipās un nožāvojas. Aplaiž acis istabā, kļūst nopietnāks un domīgāks. Kungs viņš te vai kalpotājs?... Bet rīta gurdenums uzplūst un nomāc visu. Jānis atstiepjās gultā un savelk segu līdz kaklam. Kā acis aizver, tā redz tālāk un vairāk.

Ķirpju grauzta, nekrāsota gulta, kur sagulēti zirnāji staipās gar malu augšā... Salāpīts dziedziņu deķītis un blusu notraipīts pakulu palags... Nē — kūts augša tēva mājās. Virsū zirnekļu apvilktais salmu jumts. Apakšā pusapaļie, noslidinātie griestu koki. Caur saberzto salmu kārtiņu mugura sajūt viņu gludo cietumu. Pa paspārni ielīdusi, maldīdamās sīc zemes bite. Ārpusē, nospārē iekārta, vēja šūpota, izkopts san. Bet pagalma vidū stāv tēvs, dienvīdu izgulējies, saīdzis, nosvīdis. Paskatās saulē, kas jau pāri vīksnas galotnei, tad niknas acis pagriež uz kūtsgala durvīm...

Jānis piepeši saraujas un atkal paslienās uz rokas. Maza mušiņa aizskrien un nometas uz bīdes rāmja. Aiz plānās sienas sīc kafijas katls, svaiga, rūgtena smarša spiežas istabā... Jānis pārvelk roku pār seju un pasmaida. Mirst vecie spoki...

Kad viņš paguļ ilgāk, Jansona kundze panāk pie durvīm un piedauza. Un, ja nedzird viņa atsaucamies, paver durvis, pabāž galvu un jokodamās mudina celties. Reizēm durvis paliek pusviru. Tad viņš zālei pāri trešajā istabā dzird kundzi gērbjamies. Aizvērtām acīm viņš guļ un klausās. Un reizēm, acis pavēris, mazlietiņ no gultas izliecies, viņš pamana trešajā istabā gaišas drēbes nomirdzam. Vai atkal gar durvju malu izceļas saliekta balta roka. Kad tā nozūd, Jānis iemetas atpakaļ gultā un aizver acis. Nopietnu seju, nekustēdamies guļ, pūlas aizturēt straujo elpu. Skaļiem, nevienādiem pukstieniem asinis zvana ausīs. Un, ja pēc brīža dzird durvīm tuvojamies švīkstošus soļus, viņš notvīkst un vēlētos nogrimt baltā veļas vilnī.

Tādos rītos viņš arī pie brokastīm apjucis un nedrošs. Jansona kungs, steigšus iebaudījis, aiziet uz vilcienu. Kundze laiska un nopietna. Bet Annetes jaunkundze gandrīz ik rītu jaunā, gaišā uzvalkā, svaiga, žirgta, zobgalīga un runīga. Jāni viņa maz aiztiek, tikai retumis ieminās par sliktiem sapņiem. Bet viņas sejā, skatos un balsī nedziest ironija vai pat izsmieklis. Un, ja viņa vēlāk aiz durvīm runā ar Līzi, Jānis pat tad dzird pret sevi mērķētu zobgalību.

No galda viņš uzceļas saīdzis, dusmīgs. Tad Harijs bieži dabū velti ciest. Skolotājs ir rupjš un ne ar ko nav mierā. Neviena atbilde nav pa prātam, nekas nav pienācīgi uzrakstīts un sagatavots — ne nosēsties var, kā pienākas, ne spalvaskātu saturēt. Labi, ka mācības laiks tik ātri beidzas.

Jānis tad neiziet. Tīši paliek mājās, klausās Annetes smieklus vai klavieru spēlēšanu, vēro atbalsi sevī, ar labpatiku urbjas arvien dziļāk savā ignā, nemiera uzbudinātā dvēselē. Iekost varētu sev par glēvumu un neveiklību.

Pa daļai izprot, pa daļai nojauš, ka tas tikai sākums. Pretējādas tieksmes un sajūtas izcīnīsies, izšķirsies un atkāpsies kā nokausēti ienaidnieki, kas vienādiem ieročiem spēkojušies. Bet tad nāks gadījums — piepeši no devīgi pacelsies viena, pārplūdīs, aizskalos visu... Augošā, kvēlojošā tieksme pēc sievietes... Pēc melnu matu viļņiem, kas grimst uz mazām, sātām ausīm... Pēc augšā izliektās nīrbīgās rokas... Nāks gadījums. Jānāk!

Viņš reizē vēlas un baidās. Tā kā jauš, ka tad viņā dzimtu pilnīgs, pašapzinīgs vīrietis — kā students Lapa un visi citi. Bet vai ir vērts un laime tikt tādām kā students Lapa un citi?

Jā — ir vērts... Tā nav tikai doma vien — kā stipra saite velk romantiķa dvēseli. Viņa tā kā turētos pretī, kā tāla balss kur sauktu atpakaļ. Bet tā ir tikai balss — viņu velk mīksta, stipra saite.

Asā kontrastā Jānim rādās vecās, melnās ēnas pret tagadējās apkārtnes spīdumu. Kā no raganas katla kāpj laukā viņējās pārdzīvotās dzīves atbaidīgi tēli. Muižas kalpināta, lielkunga patvaļas mētāta, dogmu žņaugas pārcietušas, patriarhālās dzimtas tradīciju kroplota zemnieka dēla atmiņu tēli... Riebums un naidis pret bezcerības darbu un kas ar to sakarā... Pret sūriem dūmiem kūpošo līdumu, kvēpaino riju, pārsalušu linu mārkus, slapji sabristām pastalām un tulznainām rokām...

Vērot, izvēlēties un baudīt!

Pa stāvu nogāzi straume plūst, visu uzjauc un rauj līdzī.

Nemierā kaisdams, Jānis nosēstas pie galda un raksta. Saule dzirkstī lampas abažūra bārkstīs. Ārā, priedes cekulā, tinkš spīdoliņš: spīd, spīd! Pa valējo loga loga pusi velk sēra vēsma... Viņš raksta.

Fantāzija skrien kā no krāta izsprucis putns. Drīz viņa saules atspīdētās mākoņu kupenās, drīz ūdens pieplūdušā kūdrāja izdegā. Kaleidoskopā mainās krāšņas ainas ar nejaukiem skatiem. Sērai jūsmā pāri plūst prieka un gaviļu vilnis. Viss jaucas bez centra, bez noteikta virziena, bez mērķa. Skanīgi, nesakarīgi teicieni rindojas uz papīra. Pants plaukst pēc panta — un vienmēr vēl liekas, ka iesākums tikai, un zināt nevar, kad būs beigas.

Un, kad pēdējā rinda uzrakstīta, tad var nomest spalvu, aizvērt acis un tīkamā gurdumā atmesties krēslā. Bet tikai acumirkli. Nervoza roka tver lapu, un acis kāri lasa.

Lasa un brīnās pats, kā tomēr tik noteikti iznācis. Glezna pēc gleznas vāji tveras, dažs teikums lieks, tikai valodas mūzikas ieskaņots vai ritma straumes uznešs. Tomēr viss tverdamies un klaiņodams griežas ap vienu. Viena skaņa skan visām līdzī un vietām izšķīlas spēcīgā, patstāvīgā akordā. Viena tieksme izmainās apakšstrāvā un pāri visai jūsmu plūsmā. Tieksme pēc sievietes. Ne pēc vienas zināmas sievietes, ne pēc sievietes

kā pēc cilvēka un atsevišķas personas. Pēc sievietes vispāri, pēc sievietes kā instinkta meklētas būtnes.

Meitene ar stiebru kurvi... Dziedātāja ar dzelteno lakatu... Cienīgā dāma vaļīgi sakrustotām, mazos zābaciņos tērptām kājām... Jansona kundze... Annete... Vēl desmit redzētas sievietes stājas rindā, katra savā pozā un apkārtnē! Un visas it kā aicina, it kā gaida. Viņš nezina, kuru kāro... kuru vairāk par citām. Visas vienlīdz kairinošas. Viņš smaida. Iedomā plati atpleš rokas. Visas — visas apķert, pie krūtīm spiest un skūpstīt!

Pie durvīm klauvē... Līze sauc pusdienā. Jānis iet uz ēdamistabu. Bet tā ir tukša. Viņš iedomā: šorīt runāja, ka uz verandas ēdis.

Jansona kunga pusdienās palaikam nava. Jansona kundze viena pati sēd ar muguru pret dzelzceļu. Otrā pusē Annete un students. Gandrīz vienmēr students šēd pusdienas. Viņš arī par repetitoru kādā vasarnīcā šepat tuvumā. Dažreiz viņam vēl kāds korporelis līdzī, tas tad sēd galā. Otrā Jānis ar savu skolnieku. Reizēm jāsmejas, reizēm dusmas, ka viņu tik konsekventi sēdina puikam blakus. Kā kučieri uz bukas! Kungs viņš te vai kalpotājs... Bet šodien viņam viena alga.

Pusdienās arvien tiek dzerts. Kad dāmas vien, tad viņi visi, Hariju atskaitot, dzer tādu vieglu, saldu. Bet, kad students, tad dāmas savu, viņi savu. Ko tīri ugunīgu, kas sākumā mutē salds, bet vēlāk rīklē dedzina, kāpj galvā un asaras izspiež acīs.

— Prozit, skolotāja kungs! — piepeši atskan studenta balss.

— Veseli, studenta kungs! — Jānis žirgti atsaucas. Ko šis cilvēks viņam vienmēr uzmācas? Viņā aizdegas maza, sīva ugunīņa. Viņš izdzer glāzi līdz dibenam.

— Nu — labs? — students prasa, ar vienu aci viņā, ar otru glāzē lūkodamies, ko tura, pret gaismu pacēlis, lai zalgo dibenā palicis sarkanais piliens un lai tiek redzama viņa manšetes modernā, zili emaljētā poga.

— Vai jūs sliktu dzertu! — Jānis atsaucas un pār šķīvja malu vēro savu pretinieku.

— Nu tad lai iet vēl viena — jā? — Students pielej Jānim un sev.

Jānis ēzdams nemana, ka Lapa pielej trešo. Galvā mazlietiņ iesitas, tomēr smadzenes darbojas žirgti. Pieradis. Agrāk tikai ar piespiešanos varēja norīt, bet nu jau pašam tā kā kāre.

— Ko nu dara pedagogija? — students ievaicājas, kad kundze ar Anneti beigušas savu saimniecisko sarunu.

— Kāda pedagogija?

— Nu tā — pedagogija vispāri... — Lapa nobrauka apcirpto ūsu spuras un acīm zobgalīgi smaida.

— Vispāri nav nekādas pedagogijas... — Jānis uzdur prāvāku kumosu dakšiņā. — Ir elementārskolnieku pedagogija, vidusskolu, augstskolu...

— Nav nekādas augstskolu pedagogijas! — students rupji pārtrauc. Jānis jautri pasmaida.

— Visur, kur skola, tur skolnieki un pedagogija. Tāpēc ir speciāla elementārskolas un speciāla augstskolas pedagogija.

Lapa parausta plecus.

— Nē, skolotāja kungs, tā lieta gluži otrāda. Ja reiz ir pedagogija... reiz ir kāda zinātne, tad tur vajaga būt kam vispārējam, tā sakot — kopīgiem principiem. Tā tas, piemēram, komerczinībās, tā medicīnā, tā... tā sakot, visur. Bet augstskolā — tur, mans kungs, tādas pedagogijas nav, kā jūs domājat... Tur ir kas cits... citi principi.

— Citi principi... — Jānis brīnās. — Nē, pasakiet taču, kas tur ir tas cits.

— Pavisam cits... citas attiecības starp profesoriem un studentiem nekā starp kādu lauku skolmeistaru un pagastskolniekiem. Pavisam cita metode... tā sakot...

— Metode ir cits, un principi cits. Jūs sākāt par principiem. Pierādiet, lūdzu.

Jansona kundze mana, ka starp abiem jaunekļiem taisās konflikts. Metas starpā.

— Nesāciet nu nopietnu strīdu, — viņa mierina. — Labāk iedzeriet. — Piesit studenta un skolotāja glāzēm un dzer pati no savējās. Students arī. Bet Jānis ne. Vai tāpēc vien viņam jādzer, ja students to dara?

Lapa paskatās Annetē un aizpīpo papirosu. Skaisti viņš prot papirosu turēt starp diviem pirkstiem, ar trešo, vieglītiņām piesizdams, nobirdina galā sakrājušos pelnus. Puse dūmu divās strūklās izlokās pa degunu laukā, puse spēcīgiem, ātriem guldzieniem izplūst no mutes. Zilgans mākonītis klīstošiem gredzeniem brīdi līgojas pār studenta galvu. Šis mākslas pēc Jānis Lapu nopietni apskauž. Dzejošanas māksla, kas viņu pirmiņ tā sajūsmināja, tagad liekas gluži niecīga. Bet tā — ar papirosu starp diviem pirkstiem vaļīgi sēdēt un zilus gredzenus gaisā laist! Tas ir ko vērts! Tagad viņam galīgi nogatavojas svarīgs nodoms — iemācīties pīpot.

Mākonis virs galvas, ikšķi krāsu lentai aizmetinājis, Lapa kā no augšas skatās viņā. Sejā tam tikko manāms smīns, acis reizēm pamet mirkli jaunkundzē. Bet Annete šodien klusāka kā parasts. Nopietna sēd un nepaceļ acis no galda.

Jānis paskatās Annetē. Nē — smuka viņa nav. Acis mazliet izspiestas, deguns mazliet ar kumpu. Bet balta, svaiga un pievilcīga! Neizsakāmi pievilcīga.

Jansona kundze ierunājas par viņa dzejām. Tātad lasījuši! Karsta šalka pārskrien Jāņa augumam. Kundze slavē, Lapa smīn, Annete nopietni skatās viņā. Jānis ārēji tvīkst, iekšēji gaviļē. Lasījuši!

Bet mazliet atvēst, kad no sarunas izprot, ka kundze ar Lapu lasījuši, bet Annete ne. Viņai latviski nepatīkot. Neesot nekā smuka. Niedra — nu to vēl!

— Man labāk patīk Poruks, — Lapa saka un aizmet papirosa galu pār balkona malu.

— Pilsētas meitskolā mums latviešu valodu nemācīja, — Annete stāsta. — Ticības mācību es visā klasē tikai viena mācījos latviski. Papis latviešu žurnālus neabonē — avīzi tikai... — Tad viņa pagriežas pret māti. — Mamma, no kā bij tā dziesmiņa, ko Sermul jaunkundze lieldienās pie mums dziedāja?

— Kura dziesmiņa?

— Nu tā — vai tad tu neatminies? Tā — pār — pār krēslainu kalnu lejā...

Jansona kundze parausta plecus.

— Neatminos. Smuka bij gan.

— Vai jūs pazīstat Sermul jaunkundzi? — Jansona kundze prasa. — Nē? Brīnums, viņa skolotāja un ļoti populāra. Skaista un apdāvināta. Vispirms izmācījās gleznošanu, pēc tam dziedāšanu. Nu ņemot dramatiskas stundas. Un ceļojusi — līdz pat Konstantinopolei!

— Bet kad tad viņa skolā strādā? — Jānis prasa.

— Viņai ir talants! — Annete steidzas apliecināt. — Es jūs iepazīstināšu — viņa kādreiz atnāk pie mums. Tad jūs dzirdēsiet, kā viņa deklamē!

Sajūsmā Jānis aiziet uz savu istabiņu. Sirds smejas vien. Šodien ir laimīga diena. Viņš uzrauj mēteli, paķer cepuri un dodas laukā.

Saule jau dzirkstī labi vakara pusē. Ielas manāmi kļūst gājēju biežākas. Vilciens pēc vilciena nāk pie stacijas. No tās puses vasarnieki viņiem plūst pa visām ielām.

Vārtiņus aizsitis, Jānis aplūkojas un pagriežas uz stacijas pusi. Tur vairāk gājēju. Lai nāk, tagad viņam nav jāslēpjas. Nu arī viņam dzeltenas kurpes, spieķis ar balta metāla turekli, zili emaljētām pogām sapogātas manšetes, kas pastāvīgi šļūd pa piedurkņu galiem laukā. Nu arī viņš iet cēliem, vienādiem, nomērotiem soļiem, veikli pagriež pretimnācējiem ceļu, pakalpīgi un ar labpatiku kāpj no trotuāra dēļiem smilktīs, kad greznāka vai glītāka dāma nāk pretī. Pat skolas skuķiem viņš tā dod ceļu. Bet, kad nāk vecāka, prasti gērbusies sieviete ar bērnu vai nesamo pie rokas, viņš sarauc degunu kā tie švīti angļu fasona svārkos.

Vajadzētu aizliegt te dzīvot vecām, neglītām sievietēm. Bālām mazgātājām ar čikstošiem veļas kurvjiem. Sarkanām vecenēm, kas jau pa gabalu pēc reņģēm smird. Piena izvadātājām viriešu zābakos... Aizliegt, lai nevažājas pa ielu un nebojā jūrmalas skaistumu. Daudz jau tādu gan nava.

Pirms pāra nedēļām Jānim jūrmalas smalkākā sabiedrība ar viņas manierēm, greznumu un pašapziņu likās mūžam nesasniedzama un sveša. Nu viņam pašam kravatē adata ar stikliņu, kas saulē tāpat viz... Un šodien viņš pirmo reizi īsti pārliecinājās, ka te nevajaga būt ne gudram, ne asprātīgam, ne sevišķi veiklam. Ne domāt daudz še vajag, bet runāt — daudz runāt, droši runāt, par visu runāt. Uz vārdiem pretinieku ķert, veikli

vārdus sakārtot, pieskaņotā balsī izrunāt, žestiem pabalstīt, vajadzīgo pozu ieturēt, dzert, kad jādzer, pīpot, kad jāpīpo, — pieri saraukt, acis piemiegt, pavīpsnāt... Ak, vai tad tas grūti! Tikai pierast vajag. Kas cilvēkam iekšā, to neviens neredz, iekšējais nav ne mērojams, ne sverams, tāvad sabiedriskā dzīvē bez nozīmes un iespaida. Cilvēka panākumi atkarājas no viņa ārpuses, no stila. Dzīves pamata jautājums ir tikai ārpuses jautājums — svārku jautājums, kaklauta jautājums, balbiera jautājums...

Viņš iekaros šo pasauli. Viņš neatkāpsies. Ja pretī nāk vīrietis ar sievieti zem rokas, viņš griežas gar to pusi, kur vīrietis. Tikai drusku vien pagriežas, it kā netīši aizķer to ar elkoni vai aizmetina savējo pretimnācēja spieķim. Un katram viņš gatavs krūtīs ķerties, zemē nogāzt. Konkurence — cīņa līdz beidzamajam... Pasaule un sieviete pieder stiprākajam!

Pie stacijas viņš atgriežas, steigšus iet atpakaļ. Pūlas neskatīties pretimnācējās un tajās, kurām pats iet garām. Dusmas par to, ka viņa domas un jūtas sievietes varā, ka pats viņš zīda tīklā... Brīvs viņš grib būt! Saraustīs mīkstos pavedienus... Viņam tik milzīgi nodomi — tik bezgala plaša nākotnes aina...

Mājā viņš pasauc Hariju un sameklē šūpotņu tīklu. Iedams nes biezu franču valodas pašmācības grāmatu. Bet no durvīm atgriežas un paņem vēl vienu. Izies mežā un mācīsies. Ko tā visu garo dienu vazāsies pa ielām un visādas muļķības domās. Līdz vakaram vēl daudz ko derīgu varēs paveikt.

Dzelzceļa sliedēm pāri, priežu mežā! Brūns sūnu paklājs krēslā, balti smilkšu pauguriņi un tīri, gludi nomīti celiņi. Gar šo malu pa visām tekām vēl diezgan daudz staigātāju. Mežā tric sieviešu smiekli un bērnu spiedzieni... Tālāk uz viņu pusi, kur neviens netraucē! Jānis zin klusu, slēptu vietu.

Gar viņu malu slaidā likumā lien lēna, dziļa upe. Augstāk, kur likums sākas un mežs beidzas, priedes zemākas, līdz zemei zarainas, baltiem ķērpjiem noaugušas. Tur celiņu vairs nava, sūna zariem un čiekuriem nobirusi, melneņu mētrām noaugusi. Pāra asu stāvā, smilktīm izbrukušā krastmalā neliels, strupiem viršiem noaudzis klajumiņš. Starp divām milzeņa priedēm tur Jānis uzkar tīklu.

Zēns nemīl šūpoties: mazasinīgs, un galva viņam reibst. Kā nācis, tā klūp smilktīs, rušinās un bārsta ūdenī. Jānis palūkojas atpakaļ. Nē — te neviens nenāks. Tālu tālu tur redz baltas drēbes starp kokiem pazibam. Bet tas netraucēs... Aiz meža vilciens svelpj. Lai svelpj...

Jānis izvelk un uzasina zīmuli, izvelk piezīmju burtnīciņu, uzšķir grāmatu. Un visu laiku viņam tīkama apziņa, ka nupat sāks, mācīsies un daudz pastrādās. Sajūt tādu kā iekšēju skubu. Iegulstas šūpotnē un paceļ grāmatu.

Ap meža stūri vējiņš lien, zuz priežu cekulos, apšķir lapu un silti glauž seju. Tikls viegliņām šūpojas, bet tā, augšup lūkojoties, liekas, ka priedes loka zaļi sirmās galvas.

Jānis ieskatās grāmatā. Smaidīdamas acis pārskrien divas trīs rindas un atmetas. Kaut kas te nesaprotams. Nu būtu jāšķir atpakaļ, jāmeklē, jāpadomā, jāpieraksta burtnīciņā. Bet negribas. Tikami, kad sīki, melni burtiņi rindās, īsākās un garākās grupās, tipšķina garām. Tikami, kad atmiņā nenoteikti san sveša vārda skaņa, bet ausis pa to laiku dzird putnu čirkstēšanu mežā. Bet, kad rotaļas beidzas un jāsākas domu darbam, tad vairs netiek. Zīmulis liekas ciets un smags, roka nogurusi. Acis veras — vai miegs nāk? Bet locekļi taču spēka pilni!

Piepeši noblākš. Zēns sadabūjis smilktīs palielu akmeni, iesviež to ūdenī. Un tūliņ upē sadzirdams vēl cits troksnis. Jānis pagriež galvu. Viņā pusē visa mala un visas attekas niedrēm un stiebriem pieaugušas. Sabiedēts meža piļu tēviņš no aizkārtnes aši izpeld ūdens klajumā un, gludo galvu bikli grozīdams, meklē ienaidnieku. Zēns sasiit plaukstas un iekliedzas. Sudraboti mirgodams, ūdens pagriežas gaisā. Skaļi iebrēkdams, putns paceļas acumirkli no niedrēm, viņam līdzī ceļas vesels bars. Energiski un apbrīnojami ātri spārnēm ņirbinādami, putni skrien taisni prom, pļavai pāri. Pamazām noklust šalcošā rūkoņa, pīles slīst arvien zemāk, melnās punktis kļūst arvien mazākas. Nu jau tikko vairs var saskatīt turpat virs niedru galiem. Tikai mirkli Jānis pamet sāņus, bet, kad tad atkal sāk meklēt, — nav vairs. Nokritušas aiz niedru puduriem, palīdušas zem pļavas zaļās villaines.

Burtnīciņa noslīdējusi tiklā zem sāniem. Zīmulis izkritis cauri un iedūries smilktīs. Jānis sapņaini smaidošām acīm skatās tālumā.

Tur, viņas puses mežā, varbūt nav zaļi brūnās priedes vien, bet arī lapu koki. Un pa apakšu lazdu krūmi, papardes... Jānis skatās klajumā pāri un redz savas dzimtenes mežus. Pukstošu sirdi klejo pa pazīstamām vietām un jūt, ka reizēm egļu pakrēšļa vēsums dveš virsū, reizēm cirtumu saule un aizvējš spīd sejā un reizēm izdegas grūtā smaka sitas degunā... Atjēdzas, palūkojas uz mājām zem zaļās vītolu kupenas, uz arāju, uz pelēkumu, kas viņam gar aparū virzās pakaļ... Vecās, nīstās un mīlētās dzīves iespaids mostas, ar vilni uzplūst un pārņem domas, jūtas un visu būtni. Tālā, grūtā, skaistā dzīve! Vieglas sēras silti ņirbinās pār atmiņu uzplūdu.

Smaga roka viegli spiež krūtis. Acu kaktiņos sasūcas mitrums. Bet tomēr tikami. Skumjās cilvēks pats sev liekas daudz piedzīvojis un pārcietis. Kā slimnieks, kas maigi kopjams un žēlojams, un reizē kā kluss godājams varonis. Un vispāri nesalīdzināmi dziļāks savos pārdzīvojumos un sāpēs, lielāks un stiprāks savos nolūkos un padarītā darbā.

Zēns kāšē un brītiņu vēlāk žāvojas. Apnicis. Saule jau pasen aiz meža. Upe un plata strīpa pļavas — līdz pat siena šķūnītim — pakrēslī. Šķūniša niedru jumts gan vēl dzeltenpelēki spīd, kā no dārga materiāla taisīts. Uz to paskatoties, krēslā kļūst vēl vēsāki. Jānis izceļas un raisa tiklu nost.

— Iesim, — viņš saka. Apātiski paceļ grāmatu un burtnīcu, pasit padusē. Zīmuli aizmirst turpat zemē.

Zēns pārvēsis, manās pa priekšu. Skolotājs paliek atpakaļ — jo tālāk, jo vairāk. Beidzot zēns pie dzelzceļa pavisam nozūd. Jānis iet viens pats un iedams un lūkodamies pamazām atgriežas tajā jutoņā, kādā pirmāk staigāja pa ielām. Divi pretišķi spēki viņā cīnās: romantiski sapņainā tieksme un pamodies, nomaldījies vīrieša instinkts.

Gar dzelzceļa malu pa saules spožām priežu spraugām zib gaišas drēbes. Šajā pusē retajām vasarnīcām durvis un logi vaļā. Mīkstos aizkarus viegli locīdams, vējiņš staigā pa visām istabām. Dzimtas sēž uz verandām, vaļējās lapotu stādu lapenēs vai uz grantētiem četrkantīgiem laukumiem spēlē krocketu. Valodas un smiekli skan.

Bet Jānim vienaldzīgas valodas un smiekli. Viņš vēro sievietes, viņu skatos, kustībās un pozā izmana tišu kārdinājumu. Viņš nekaunas vairs, ne vēlas, ne iekšēji pēc kā noteikta tiecas. Ne uguns vēl deg, tikai tāls, sarkans spīdums plešas arvienu plašāks. Dvēsele atkal ir zida tīklā un netiek laukā.

Jo tuvāk Jansonu vasarnīcai, jo lēnāka kļūst Jāņa gaita. Tur, iežogojumā, viss pārāk šaurs, krēsls un vēss. Bet viņam pati bezgalība liekas ierobežota un šaura. Kur tagad norimtos un apstātos viņa brīnišķā tieksme?

Netālu no Jansonu vasarnīcas Jānis piepeši atmetas, nogriežas pa kļu, kastāņiem un liepām noaugušu celiņu. Zina, ka tas izved uz jūrmalas kāpām un ka pa to tikpat kā nemaz netiek iets. Šur tur, patālu aiz sētas, zaļajā ceriņu un jasmīnu biezoknī pamirdz kāds lodziņš, pašaujas kāds skurstenītis, pakustas kāds cilvēks. Bet uz ielas nav neviena. Visi tagad klejo pa galvenām ielām un drūzmējas stacijā.

Kāpas virsotnē, ielas vidū, aug trīs resnas priedes. Kad viņām vidū iestājas un pie vienas atspiež muguru, tad ne no vienas puses nav lāgā redzams. Un Jānis stājas, atspiež muguru un skatās... Tālu sāņus... Tomēr skati kā zaļas mušiņas spindz ap baltajiem, saules rožaini apspīdētiem augumiem, kas, pāri vidum ūdenī nogrimuši, reizēm parādās gar peldu mājiņu steķiem... Par spīti zinātnei un prātam, Jānis tic nārām, kas vīrieti vilina dzelmē. Un tomēr — cik labprāt viņš grimtu! Lai baltas rokas tver, lai tin garu, slapju zelta mirdzošu matu tīklā!

Jānis iet atpakaļ. Iet un iet, un nezina kā atmaldās pie stacijas. Kā ko meklēdams vai gaidīdams, spraucas caur ļaužu drūzmu, brīdi noskatās pienākošos un aizejošos vilcienus.

Atgriežas un gar barjeru nāk atpakaļ uz izeju. Pie sienas avižu, ilustrētu žurnāliņu, lētu grāmteļu un pastkaršu galds. Pārdevēja jauna skuķe. Jānis paskatās — viņam kauns no pārdevējas, no svešiem cilvēkiem, kas iet garām. Tomēr dziņa ir stiprāka. Viņš izmeklē pāri žurnāliņa burtnīcu, samaksā un, kabatā noslēpis, steidzas mājup. Nu viņam liekas, ka tikai tādēļ vien nācis. Ka viss, kas uz ielas un apkārt, ir nieks pret to, kas tajās grāmatīņās.

Vasarnīca ir tukša. Vējš klusi staigā pa visām istabām. Bet otrā pusē ir Jansoni un Viganovski. Vecie še, uz verandas, jaunie laukumā sit bumbas. Annete ar Lapu droši vien arī. Labi! Tagad Jānim tas viena alga.

Viņš ieslēdzas savā istabiņā, aizver logu, lai jautro cilvēku valodas un smieklī netraucē. Izvelk savas grāmatiņas un atkrīt gultā. Pamazām nozūd pasaule ar savu troksni un gaismu, un paliek tikai blāzmais, satvīcis tukšums.

Grāmatas apputējušas guļ uz galda. Maz vaļas Jānim viņās ieskatīties. Jūrmalas dzīve pamazām ievilkusi viņu savā vilnī. Viņš peld līdzī — un visa enerģija un laiks jāizlieto, lai noturētos. Lai neizgāztos, kā latviešu intelīģence saka, lai paturētu savu pieklājīgā jauneklā un dzejnieka reputāciju.

It īpaši šī pēdējā prasa daudz pārdomas un pūļu. Kad smalkākā sabiedrībā ilgāku laiku novēro un pārliet, tad skaidri redzams, ka ar savu personību vien lielu lomu nevar spēlēt. Zemnieka dēls mūžam nevarēs pilnīgi piemēroties bagātās pilsonības stilam. Kā taču lai dabū politūras spīdumu uz neēvelēta dēļa? Zemnieka dēlam jāvelkas atpakaļ aiz ķēķa durvīm. Bet, kas citam nepielaižams kultūras trūkums, tas dzejniekam var noderēt par atļautu ieroci skaudības un konkurences pārpilnā sadzīves cīņā.

Reiz Jānim pat ienāk prātā: vai nevilkt no kastes pelēkos, mātes austos dziedziņu svārkus? Efekts būtu. Bet tūlīņ viņš atgiedas, ka tur jau atkal vajaga to pašu nolādēto pilsonisko pašapziņu, lai novalkātos dziedziņu svārkos nesajustos neveikls. Nē, tik stipriem efektiem viņa spēks par mazu.

Bet sīkumos arī viņš ko var. Iegādājies dzeltenas kurpes, baltu, modernu platmali, cimds un gaiši strīpotu uzvalku uz nomaksu. Viņam četrējādi kaklauti, tos viņš nēsā pārmaiņus un sien plivojošā mezglā. Nu viņam arī pulkstenis. Īsas jaunzelta ķēdītes galā lejup karājas trīsstūrainis breloks: vidū brieža galva, bet gar malām — mednieku saliekams krēsls, šautene un duncis.

Rītos uzcēlies, viņš ilgi ģērbjas. Rūpīgi aplūko Līzes uzspodrinātās kurpes, beidzamo pūciņu nolasa no drēbēm. Iztīra un apvīlē nagus, ūsas iesmērē ar pomādi un pūlas tikko aizmetušos galus liekt uz augšu. Bet visvairāk pūļu ar matiem. Gaiši, piesmērē ar dadzeļļu, tad gan kļūst tumšāki, aug taisnās strēlās, neparko nav savijami sprogās. Tāpēc pakausī jācērpj īsi, tikai priekšā var atstāt garākus, palielu šķipsnu noliek pieri pāri... Ar Lapas strupajiem, gaisā saslietajiem sariem salīdzinot, kaut kā jau izskatās. Bet tomēr — kas tas pret Blaumaņa skaistajiem matiem.

Sagērbies, mutautiņu svārku virskabatā iebāzis, Jānis izvelk savu fotogrāfiju. Viņam lieli nodomi ar to. Viņš to grib dāvināt Annetei. Dāvināt un viņas lūgt pretī. Visu nedēļu taisās, bet nevar saņemt. Šodien gan, vienalga, kur un kā. Tāpēc sirds viņam notrīc, kad aiz durvīm atskan aicinājums brokastīs.

Taču šī diena sākas nelaimīga. Durvis vērdoms, viņš uzgrūžas Līzei, kas patlaban nes garām paplāti. Kafijas kannu tikai drusku saļogās un aplīst. Bet maizes kurvītis sagriļojas un trīs apaļi gabali aizribo pa grīdu. Krējuma krūzīte apgāžas, paplāte pārplūst ar baltu, lipīgu šķidrumu, tas tek pāri un līst Līzei uz priekšauta, uz velteņa tupelēm, sīkiem pilieniem raibina tapetes. Līze skaļi iebrēcas, paliek izstieptām rokām un pārvērstu seju — it kā kad baltais šķidrums viņu plaucētu nost. Ceļā uz verandu piesteidzas Jansona kundze, Annete un — Lapa. Tas, sātans, arī jau no paša rīta klāt!... Jānis stāv, kā karstu ūdeni apliets. Tad klūp palīdzēt, nokritušo baltmaizi uzlasīt. Saslapina rokas un notraipa jauno uzvalku. Bet students zobojas un smejas.

Jānim liekas, ka tāpēc šorīt uz verandas pie brokastīm neparasti klusu. Lapa nezobojas un nesmejas vairs. Annete noliekusies maisa un maisa savā tasītē, it kā kad viņai tur krama gabals jāizkausē. Jansona kundze, elkoņus galdā atspiedusi, zodu plaukstās atbalstījusi, ne ēd, ne dzer, tikai lūkojas sienā Jānim garām. Jansona kungs sirdīgi ierauj dūmu no cigāra, atgrūž tasi un baltām acīm paskatās Jānī.

— Nu... Kas to bez krējuma var dzert. Cūcība, vairāk nekas.

Viņš ļauj pelniem no cigāra gala nobirt uz sniegbaltās galdsegas, paņem no mazas vāzītes zobu bakstīkli, enerģiski rīkojas ar to un īgni skatās tuvējās priedes cekulā, kur divi spidoliņi dzenājas un tinkš.

Sasarcis, apvainots Jānis taisās celties.

— Es jau varu aiziet un atnest — tepat uz stūra pārdotava...

— Lūdzu, palieciet mierā! — kundze viņu asi pārtrauc. — Ja ko vajadzēs, Līze atnesīs.

— Tas tik' bij spēriens! — Lapa mēģina atkal asprātībā. — Cik vajadzēja, kad kafija ar visu paplāti un Lizi būtu miltos.

— Tur, Lapas kungs, nav tik daudz ko zoboties, — kundze arī viņu vēsi pārtrauc. — Katram var gadīties. Neatminaties, kā jūs viņuziem abām kājām uzkāpāt Annetes izšuvumu rāmim?

Jānis atplaukst.

— Veiklākiem vajadzētu būt mūsu jaunajiem cilvēkiem, — Jansona kungs prāto. — Kur iet, tur tūliņ redzams, ka zemnieks. Vācu studenti sakot, ka viņiem pat ar latviešu korporeļiem kauns satīties. Vai nu tik grūti pierast pie smalkākām sadzīves formām!

— Smalko sadzīves formu vērotājs! — kundze nicīgi novelk.

Lapa metina ikšķi aiz krāsu lentas un izliec krūtis.

— Nu, Jansona kungs, kas uz latviešu korporantiem attiecas — —

— Velns.zin, kas uz viņiem attiecas! — Jansona kungu piepeši pārņēmis īgnums, viņš aizmirst tās pašas smalkās formas, par kurām nupat runāja. Annete ļauni paskatās viņā. Bet kundze nicinoši uzmet lūpu.

— Tad būs jāsūta pakaļ? — viņa prasa.

Vīrs neatbild, nomet cigāru un pierauj tasi klāt.

Viņa maigi sārtā seja, strupais kakls un prāvās ausis nu gandrīz tumši

sarkanas. Pat spalvainās rokas sārtas. Jānis sāk saprast, ka ne viņa nelaime, bet cits iemesls šim saspīlētajam stāvoklim.

Pēc brokastīm Lapa vadās — ies projām. Jānis tiši pakavējas uz verandas un pārliet savu nodomu. Šodien katrā ziņā jāiedod... Ja šodien neiedos, tad nekad, tad ir beigas... Cieši apņēmies, atgriežas istabās.

Viņā pusē aiztrimškas klavieres. Tātad Annete tur. Iedams Jānis aprauga fotogrāfiju kabatā. Bet pie priekšējām durvīm neviļus apstājas. Iekšā Jansona kungs ar kundzi skaļi runā. Saka, ka aiz durvīm klausīties neesot godīgi... Jānis nevar saprast, kas tur par ļaunu. Viņš arvien klausījies... un tagad klausās.

— Jāsmejas — patiešām jāsmejas! — Jansona kungs runā svešādā, zemā balsī.

— Ko tāds cilvēks citu var, tikai smieties! — kundze atsaucas spiedoši.

— Ko tad: raudāt par jūsu muļķībām? Protams, histērija ir slimība... nožēlojama parādība... Bet nu jau ikkatra sieviete ir histēriskā. Aiz pārspīlētām iedomām, aiz koķetības... aiz bezdarba dzīves. Nu ko tad tur žēlot? Jāsmejas tikai...

— Vecs vīrs, galva jau sirma... Meita liela — jele tās būtu kaunējies! Kādu priekšzīmi bērni no tāda tēva lai ņem!

— Meita vai māte — visas vienādas!

Notarkš pa grīdu atgrūsts krēsls vai cits smags priekšmets.

— Atklātā vietā! Publiskā vietā, kur katru brīdi var gadīties kāds pazīstams!... Ko ļaudis par mums lai runā! Es saku, es to ilgāk vairs necietīšu. Tur aiziet mūsu nauda — tu mūs izputināsi...

— Jūs... Kas tad jums ir bijis? Nu, pasaki — ko es no jums esmu mantojis? Kas man ir, tas mana paša — saproti! Man nevienam rēķins nav jāstāda priekšā — saproti!

— Kā tad: ģimīlija ir, bet jāgādā nav par to. Bērni lai kļūst par ubagiem... Tā tā jaunā morāle... — Un tad zemākā un klusākā balsī. — Ja ne no sievas un bērniem — svešu cilvēku jel būtu kaunējies. Tepat Robežnieks — ieliks vēl avīzēs...

Acumirkli klusums aiz durvīm. Tālāk klavieres ietrimškas un apklust.

— Kā?... — atkal dzirdama Jansona balss, nu dobjāka, šņācoša. — Tas skolmeistars? Vai viņš iedrošinās!

— To vajadzētu! Lai tad visa sabiedrība redz, kāda ir tā mūsu tautas labākā daļa... ticības, dzimtenes un ģimīlijas aizstāvētāji... Masku liekuļiem noraut, lai kaunas!...

Atkal īss starpbrīdis.

— Es saku, lai tas pienapuika pielūko! — Jansona kungs iekliedzas. — Aiztriekšu ratā! Tiesām nodošu!

— Nebļauj! — kundze klusina. — Jau tā pasaule dzird un redz tavus goda darbus... Tiesām nodevējs! Pašu vajadzētu! Redzētu, vai ir tāds likums, kas atļauj sievas un bērnu godu kājām mīdīt un ģimīlijas mantu putināt...

— Tu manu godu neesi minusi! Ak tu tā godīgā, un es tas sliktais! Cik gadu tad ir, kad man vai policijai vajadzēja likt tevi meklēt rokā... Ak šī man nu morāles mācītāja!

— Klusāk tak! — kundze uztraukta elš. — Bez prāta esi kļuvis, vai! Laužu pilna māja...

— Mana māja! — Jansona kungs kliež vēl skaļāk un sit ar dūri — laikam uz galda. — Es par to zinu, kas šē famīlijas gods, kas morāle un tikums. Tu liec mani mierā ar saviem sprediķiem un skolmeistariem. Rakstnieks... liels vīrs! Es nospļaujos uz tādiem rakstniekiem... Šī tā aizstāve! Nu, pielūko tikai... varbūt pati ar to pienapuiku...

Jānim pārlīst karsta šalts. Viņš nesaprot vairs, ko Jansona kungs tur vēl kliež. Bet padzird, ka Līze klusiņām ver ķēķa durvis. Iestaidzas savā istabā.

Apjucis, bet pirmoreiz izjusta nemiera dzīts, tūliņ atminas pirmītējo nodomu un iet uz zāli, kur Annete tramšķina klavieres.

Annete sēd, elkoni pret pianīna vāku atspiedusi, zodu plaukstā atbalstījusi, skatās pa logu. Labā roka reizēm drusku pakustas, pirksti laiski nospiež divi trīs kauliņus. Galvu ne, bet acis viņa pagriež uz ienācēja pusi. Lielas, vienaldzīgas acis — tūliņ tās atkal novēršas un raugās pa logu.

— Atvainojiet... — Jānis stostās un grābsta kabatā. — Es gribēju...

Ttram-tam — notarkš un apklust. Jaunkundze skatās pa logu. Pat par to neinteresējas, ko mājskolotājs grib.

— Es gribēju... lūdzu... — Jānis pastumj kartona gabaliņu uz klavieru stūra. Bet piepeši spilgta gaisma paplešas viņam priekšā. Ar reizi viņš saprot, cik muļķīgs šis solis, pazeminošs un lieks! Nejēdzīgas visas viņa iedomas un fantāzijas. Bezdzibenis starp viņiem — un viņš gribēja pa gaisu pārpeldēt tam pāri!

Notvīcis kā apdedzinājies viņš atrauj fotogrāfijai roku un skrien laukā. Skolmeistars... pienapuika... Es spļauju uz tādiem rakstniekiem — — skan viņam ausīs. Glupji — bezgala glupji un nejēdzīgi!

Viņš iekrīt uz muguras gultā, pārliiek roku acīm pāri. Bet spļāviens deg un deg pierē un nav noberzējams.

Rīta piedzīvojumu saviļņojums vēl nav norimies. Pa pusdienas laiku atkal atgadās kas gandrīz vēl nepatīkamāks.

Svētdiena — tāpēc visa dzimta pie galda. Arī Lapa atkal ieradies. Sēd Annetei blakus, neko nerunā, bet abi vēro Jāni un reizēm saskatās. Viņš sēd un pār savu šķīvi reizēm kā dzirksteli pašķīļ pretī. Annete ir pievilcīga, arī ja šā pret viņu izturas. Zemē viņš mestos, viņas kurpi noskūpstītu, balto svārku vīli glaustu pie acīm... Bet studentam — tam viņš gatavs saskrāpēt tuklo mūli...

Jansona kungs ēd pūzdams. Krīt viņam kas pastāvīgi no galda — maizes gabaliņš, kauliņš, paliekamais stikliņš... Uz salvetes nokrīt brūnas mērces piliens. Bet, kad zēnam pamisas, viņš nomet nazi uz galda un tikko noturas, pliķi necirtis.

— Uzmanīgi ēst! Nu vairs nepratīs pie galda uzvesties! Kā cūkgam vajadzēs dot no māla bļodiņas... — Jansona kungs tukšām dakšīnām no-skrambsta gar lūpām, tad enerģiski sāk palielu kaulu griezt pušu un nikni rūc. — Priekš tā jau laikam skolotāju tura, lai bērns tiktu mācīts... lai priekšzīme būtu...

Jānis saprot arī turpmāko, kas netiek izrunāts. Viņu pārņem spējas dusmas. Acis no stūrainā plankuma Jansona kunga salvetē nenovērsis, viņš lēnām liek nazi atpakaļ šķīvī un taisās arī dakšīņas likt. Bet kundzes tikko pamanāms žests viņu attura un nomierina. Jānis atkal paņem nazi un aizgriež galvu.

Jansona kundze sēd, galvu rokās atbalstījusi, un skatās vasarnīcas sienā — bet arī sienu neredz. Apātija viņas sejā, apnikums, garlaicība... Bet Jānim nav laika kundzi vērot. Viņš slepus vērs acis uz dzelzceļa pusi.

Tur, aiz sētas, cilvēki bez apstājas ņirb garām. Kāpēc viņš ievēro to vienu melno platmali starp citām? Nu tā jau apstājusies. Sētai pārsniegusies roka mēģina no iekšpuses atkabināt mazos vārtiņus. Velti mēģina: vārtiņi tajā pusē vienmēr stāv aizslēgti.

Jānis iekšēji nodreb un tūliņ jūt, ka viņam metas karsti. Pazagšus pārlaiž citiem sēdētājiem acis. Nē — neviens neredz. Nokabināsies un aizies... Kaut jele aizietu! Un, kad pēc laba brīža pamet skatu, tad nav arī vairs. Aizgājis.

Neviens neko nesaka. Jansona kungs pūzdams griež un griež un nevar nogriezt.

— Papi... — Annete čukst, galdam pārliokusies. — Tu taču kaulu griež...

Jansona kungs atskata pretī niknu skatu. Bet tomēr neko nesaka un sniedzas pēc cita gabala.

Bet vasarnīcas otrā pusē klauz durvis un soļi. Dzirdamas balsis — Līze runā un vēl viens. Citi tam nepiegriež vēribu — varbūt kāds no augšienes iemītniekiem. Bet Jānis pazīst. Instinktīvi paceļas no krēsla, bet samulsis atsēstas atkal, nezina, ko sākt... Varbūt nenāks... varbūt jele pagaidīs, līdz kamēr viņi ceļas no galda...

Līze iznāk verandas durvīs.

— Robežnieka kungs, jūs te viens — — —

Viņa atkāpjas, bet viņas vietā durvīs iznāk plecīgs, vienkārši ģērbies pajauns vīrietis, kalsnēju seju, gaišām, garām ūsām. Nesteigdamies noņem cepuri un sveicina.

— Atvainojiet, ka traucēju, — viņš saka. — Es tikai gribēju savu brāli satikt.

Jānis jau viņam klāt.

— Ak tu... atbrauci... — viņš stostās. — Nemaz neredzēju... Iesim. — Un, brāli līdzbīdīdams, virzās pats pa durvīm iekšā.

Lapa ar Anneti saskatās, Jansona kungs, isi acis pametis, pūzdams griež atkal. Bet Jansona kundze ir kājās.

— Lūdzu — lūdzu — tā ne! Ak jūs esat Robežnieka kunga brālis? —

Viņa draudzīgi sniedz roku. — Bet pusdienu droši vien neesat ēduši? Nē? Nu, to jau var domāt... Līze, vēl vienu šķīvi! Lūdzu šē, galā!

Ar šausmām Jānis vēro brāli un gaida, ko viņš teiks. Nepaliks tak, nesēdīsies... To viņš nedarīs!

Bet Mārtiņš nebūt neliekas tik nobijies.

— Nepūlieties, kundze, manis dēļ. Negribēju traucēt, bet ar nākamo vilcienu jābrauc atpakaļ un brāli satikt vajadzēja.

— Nu, nerunājiet! — Kundze pieved Mārtiņu pie galda un stāda priekšā sēdētājus. Jansona kungs, dakšiņā uzdurto kumosu kā makšķerē uzķertu zivi no acīm neizlaizdams, steigšus pasniedz un atrauj savu roku. Students familiāri, plati iesit pienācējam sauļā... Līze nāk ar šķīvi un rīkiem.

Kā karsta ūdens toverī Jānis sēstas pie galda. Annetes nicinošā seja, Lapas smīni, Jansona kunga ignā nevērība, Harija platās, ziņkārās acis — viss viņu uztrauc. Nu kam viņam vajadzēja nākt! Kāpēc viņš te līdā! Sēd, neveikli sakucies, īsu, melnu saišķi uzkreklam aizsējis... Mati pagari izauguši. Un rokas!... Līki pirksti... delnas saplaisājušas, rievām, apdegumiem, apdzijušo tulznu plankumiem... Kam viņam te vajadzēja list! Kaunu vajadzēja prast! Kā viņš tura nazi un dakšiņas! No augšas, ar visu plaukstu vajaga kātu apņemt! Bet viņš — starp vidējo un rādītāja pirkstu iežņaudzis! Un griež ar pašu naža galu, it kā no augšas uz leju!

— Jūs no pilsētas? — Jansona kundze pārtrauc klusumu. Jautājums skan vienkārši, balsī nekas paslepens nav izmanāms.

— No pilsētas, jā, — Mārtiņš atbild. Jānis atkal spēji sakustas: viņam liekas, nupat Mārtiņš ar roku muti slaucis... Bet nē — tikai matus atbīda no pieres. — Es taču tur dzīvoju.

— Jūsu brālis man stāstīja, — kundze piemetina. Jānis mana, ka viņa aplūko Mārtiņa rokas. — Vai drīkstu zināt, ar ko jūs nodarbojaties?

Jānim mute paveras, pasprūk nenoteikta skaņa. Vai viņš patiešām sacīs? Nu — kam viņam vajadzēja te list... Izmisušu, lūdzošu skatu viņš urbjas Mārtiņā.

Bet Mārtiņš īsi, vienaldzīgi paveras kundzē.

— Nodarbojaties... Tā gluži nevar teikt. Darbs taču nav nodarbošanās... Es esmu fabrikas strādnieks.

Fabrikas strādnieks... Kā ēmoti viņš to izrunā — it kā nemaz nekaunētos no saviem nekoptajiem matiem un rupjām rokām. Traks cilvēks!...

Jansona kundze loka galvu.

— To jau no jūsu rokām var redzēt.

— Bet mammiņ! — Annete pārmetoši ieminas.

— Ko? — Jansona kundze asi attrauc. — Sastrādātas rokas nav par kaunu. Starp tiem ar lokaniem pirkstiem un baltām sejām vairāk neliešu nekā darba ļaudīs.

— Darba ļaudīs... — Mārtiņš atkal tikko dzirdami atkāto. Viņš

redzami sāk kļūt tīri jautrs. Lūkojas uz Jansona kundzes muti. Liekas, viņu interesē ne tas, ko kundze runā, bet kā viņa saliek lūpas un kā izloka balsi.

— Bet pilsētnieks jūs neesat? — kundze turpina. — Jūsu brālis jau arī laucinieks.

— Nē — esmu dzimts zemnieks. Divi gadi tikai kā dzīvoju pilsētā. — Viņš atbīda Jansona kundzes piestumto glāzi. — Pateicos, es nedzeru.

— Nu? — Jansona kundze brīnās. — Vai stipra darba strādnieks var iztikt bešā? Vienu taču var.

— Nē, nevienu. Viņš taču mazina stiprumu, ne vairo.

Lapa pavīpsnā.

— Lielā mērā, jā. Bet, mazumā baudīts, alkohols stipri paveicina gremojamo orgānu darbību. Tas ir ķīmiski izpētīts un medicīniski pierādīts fakts.

— Mani gremojamie orgāni tāpat labi strādā. Alkoholu es pats savā laikā esmu izpētījis un zinu, ko viņš var.

— Tā, — kundze interesējas. — Jūs dzērāt? Un nu vairs ne?

— Kad uz laukiem dzīvoju. Tur visi dzer. Nu vairs nemaz ne.

— Kādēļ jūs nācāt uz pilsētu? — Jansona kungs piepeši skarbi ieprasās, cigāram galu griezdam.

— Muļķīgs jautājums! — kundze nicīgi piezīmē.

— Laimi meklēt — ko citu, — Mārtiņš atbild. Acis viņam piemiedzas, kā vienmēr, kad ko uzmanīgi vēro vai domā.

— To jau tagad visi meklē, — Jansona kungs ņurd. Un piepeši ne aiz šā, ne tā asinis viņam vēl vairāk pieplūst sejā un balss sāk tarkšķēt kā sarūsējis skārda gabals. — Te jums maize no gaisa birst — jā? Uz zemēm neviens vairs negrib dzīvot — uz pilsētu tik'. Te nav jāstrādā, nē? Te jūs tā laime gaidat!

— Bet papild! — Annete iejaucas. Students velk papirosu etviju no kabatas.

— Pagājušo rudeni man jaunai mājai vajaga dvorņiku... — Jansona kungs turpina. — Izsludināju avīzē... — Nikni atmet ar roku. — Nekur glābties! Desmitiem — ko desmitiem! Simtiem nāk! Augu dienu trepes pilnas! Nekā citādi — dabūju sludināt atkal, ka nevajaga vairs. Šovasar uz būves atkal... atkauties nevar!

Mārtiņš parausta plecus.

— Kam jūs uztraucaties? Jums tak — jo vairāk, jo labāk. Jo vairāk piedāvājas darba spēka, jo lētāk jūs viņu pērkat.

— Es nepērku, es katram strādniekam maksāju, cik viņš pelna. Priekš manis neviens nestrādā, bet pats priekš sevis. Paši nāk, lūdzas. Pateicīgiem vajadzētu būt, ja dod ko nopelnīt. Bet ko mēs no viņiem tagad dzirdam!...

Viņš sirdīgi nodzirkstī cigāru uz tases malas. Lapa aizmetina ikšķi aiz krāsu lentas.

— Statistika pierāda, ka laukstrādnieku skaits pastāvīgi mazinās,

bet pilsētās bezdarba armija aug. Tā ir bēdīga parādība. Jo līdz ar to aug nabadzība, miesīga un garīga izvirtība, noziegumi pret likumību un tikumību.

— Nu tad vajadzētu tikai pagriezt to kloķi uz otru pusi, — Mārtiņš saka. — Lai strādnieki plūst no pilsētas ārā uz laukiem, lai likumība un tikumība atkal sāk zaļot.

— Jā, kā tad to lai izdara, kad neviens negrib klausīt! — Jansona kungs atsaucas.

— Pilsēta ar savu māņu spožumu hipnotizē un pievelk vienkāršus cilvēkus, — Lapa paceltā balsī prāto un ar iekšīgu brauc pa savu lētu augšup lejup. — Mūsu tautas agrākais darba gars bīstami zūd, visi kāro vieglu dzīvi, izpriecu, baudas. Prastu darbu, zemnieka darbu neviens vairs negrib strādāt, zemkopjiem draud panīkšana un bankrots. Bet zemniecība ir tautas pamats un kodols — ja tas nīkst, tad jāpanīkst visai mūsu kultūrai.

— Mū-su kultūra... Kas tā ir par jūsu kultūru? Saimnieku kultūra? Gruntnieku kultūra?

— Mūsu tautas kultūra! — Lapa atcērt, tad saprotoši piedodoši pavīpsnā. — Ak tā, jūs jau piederat pie šķiras, kas neatzīst ne tautu, ne viņas īpatnējo kultūru...

— Jūs domājat, ka strādniekam vajag tādēļ dzīvot uz zemēm un badu ciest, lai tauta... lai īpatnējā kultūra varētu plaukt?

— Uz laukiem, mīļais Robežniek, nevienam nav jācieš bads, tur katrs ir paēdis. — Jansona kungs katru tēvišķi pamācošā balsī runātu vārdu pavada ar kategorisku galvas palocījumu. — Sava paša labā zemniekiem vajadzētu palikt uz laukiem, ja viņi būtu saprātīgi. Bet viņi ir muļķi, viņi skatās no citiem, citiem skrien pakaļ... Manis jūs nemāciet, es pats esmu no laukiem — man pašam māja uz zemēm.

— Aha... — Mārtiņš sarauj uzačus. — Gruntnieks un tomēr arī jūs nedzīvojat uz laukiem, bet nākat pilsētā.

— Es mīlu lauku dzīvi! — Jansona kungs piesit sev pie krūtīm un kļūst vēl sarkanāks. — Es labprāt dzīvotu uz laukiem. Bet man ir veikals, man ir nami — es nevaru. Tomēr katru vasaru uz trim četrām nedēļām braucu.

— Es arī brauktu, — Mārtiņš saka, — bet man nav māju uz laukiem. Jūsu veikalam vajag kalpotāju, jūsu būvēm strādnieku un namiem dvorņiku, tāpēc mums jāpaliek pilsētā. Un jūsu rūpes par mūsu miesīgo un garīgo izvirtību te nav gluži vietā. Vienai daļai, zināms, iet slikti, bet tā ir mazākā. Jūsu laikrakstu algotie melotāji sviedriem sejā pūlas iestāstīt, ka tie slinkākie un vieglprātīgākie nāk uz pilsētām. Bet patiesībā tie ir tie čaklākie un dzīvākie. Ko lauku dzīve nespēja nospīest panesībā un velta darba jūgā, tie arī pilsētā zin vilkt savu dzīvību. Es uz laukiem nebiju ne slinks, ne pārāk vieglprātīgs, un neviens nevarēs sacīt, ka pilsēta mani samaitājusi.

— Bet Robežnieka kungs! — Jansona kundze liek viņam roku uz pleca. — Par jums jau to neviens nav sacījis.

Annete jau labu brīdi taisās ko teikt. Nu viņa ierunājas skaļāk, nekā parasts.

— Bet tās lauku meitas, kas bariem vien skrien uz pilsētu! Lielākā daļa te paklīst. Un paklīdusi sievietē ir vēl vairāk nekā mirusi.

— Kas paklīst, no tām lielākā daļa jau agrāk — uz laukiem klīdušas. Muižu istabmeitas, kur jaunai sievietei no visvisādiem junkuriem glābiņa nav. Kalpones, kam iegādījies dzīvot pie vecpuišiem, atraitņiem vai bagātu sievu precējušiem saimniekiem, vai pie papiem, kam studenti-dēli pa vasaras brīvlaiku brauc mājās...

— Nu — vai zināt —, — Lapa paceļas no krēsla un sēstas atkal.

— Bet Lapas kungs! — Jansona kundze pamet viņam ar galvu. — Par jums jau to neviens nav sacījis.

— Statistika to pierāda, Lapas kungs, — Mārtiņš saka. — Izvirtība... noziegumi pret likumību un tikumību... Es pazīstu to lauku paradīzi ar viņas tikumību. Es to jaukumu esmu izbaudījis līdz padibenēm.

— Bet es domāju, — Jansona kundze domīgi saka, — ka zemnieka darbs tomēr samērā vieglāks, tīrāks un patīkamāks nekā fabrikā. Nē?

Mārtiņš pārvelk roku pār seju. Tad ilgi un domīgi lūkojas kundzē.

— Jūs, kundze, neklausieties, ko jūsu kungi runā. Vai tad maz domājams, ka cilvēki aiz tīras vieglprātības un muļķības vien uz laukiem sviestu zemē savu maizes kumosu un nāktu uz pilsētu badu mirt? Var jau arī pa tādām ģeķim atgādīties pasaulē. Bet proletariāta aizplūšana no laukiem uz pilsētu sākusies jau sen, kārtīgi turpinās un ar katru gadu pieaug. Un neviens neklausās visas tās gaudas. Bez atbalss tukšos mūros izskan lauku darba slava, slinkumam lāsti un pilsētas elles tēlojumi. Pat aklam vajadzētu redzēt, ka pašā dzīvē ir apstākļi, kas laukstrādniekus sadzen pilsētā.

— Cilvēku varā stāv arī dzīvi un apstākļus zināmā mērā grozīt... — Lapa pūlas piedot savai balsij augstprātīgu noskaņu. Bet ikšķis ir izslidējis no lentas. Otru reizi viņš jau velk no izdzisuša papirosa.

Mārtiņš skatās viņā, bet vai nu nedzird, vai nesaprot.

— Zemnieks — un it sevišķi latviešu zemnieks kā ērce pieķēries zemei. Ar varu viņš jāatrauj... ja viņam bijis kur pieķerties. Bet lielākai daļai taču nava. Vai muižas kalpam ir sava zeme, kur vagars brien pa arumiem, ar spieķi bakstīdams un pētīdams, vai diezgan dziļi saecēts? Vai pusgraudniekam, ko, sētuvē grābjot, saimnieks caur dārza zediņiem vēro? Vai rentniekam, kas kā stādu blakts rāpjas no lapas uz lapu, līdz vējš to nopurina? Zemes nav, nav cilvēcīga dzīvokļa un daudzreiz darba arī nav.

— Vēl zemes un darba uz laukiem nav trūcis, — Lapa iemet.

— Maniem rentniekiem katram sava istaba un ķēķis, — Jansona kungs lepni piezīmē. — Bet tagad jau nevienam nav labi. Laikam man

būs jāiet tur dzīvot un viņi jālaiž manās istabās. Tādu gudrību jau nu dzird... — Jansona kungs īgni parausta plecus.

— Dzird — bet tikai jūsu aprindās, kur par strādnieku kustību spriež kā čangalieši par baltām biszālēm. — Mārtiņš neliekas redzam Jāņa uztraukumu un klusinājuma žestus. Acumirkli klusē, tad atkal sāk, manāmi uzbudināts. — Zināms, paēdušam, vaļīgam pilsonim izliekas neticami, ka uz laukiem arī trūkst darba un maizes. Kartupeļu vācamā un linu plūcamā laikā tak saimnieki skraida, gājējus meklēdami. Bet kur tad ziema un viss garais pavasara gabals? Uz gada līgst tikai vienu kalpu, tas baro zirgus, govīm paceļ siles un pieved malku. Citi klist, darbu meklēdami, kur kurais. Cik strādnieku pirms desmit gadiem nodarbināja saimnieks un cik tagad? Tagad mašīna sēj, mašīna pļauj, mašīna kuļ. Mašīnas izskauž strādniekus uz laukiem.

— Muļķības! — Jansona kungs pārtrauc. — Zemkopjiem jāpērk mašīnas tāpēc, ka cilvēku nav... tāpēc, ka strādnieki visi tagad saskrien pilsētās. Zemkopji ir spiesti, ja negrib izputēt.

Lapa smīn.

— Atļaujiet, kungi. Vai mašīnas izskauž laukstrādniekus vai rodas tāpēc, ka strādnieku nav, — citiem vārdiem: cēlonis mašīna vai sekas — tas ir sarežģīts ekonomisks jautājums. Izskaidrojams vienīgi ar statistikas palīdzību... un ievērojot modernā kapitālisma attīstības principus. Jaunākie pētījumi pierādījuši, ka zemkopiskais kapitāls attīstās pēc citādiem likumiem nekā rūpnieciskais. Jautājums par to, kas bij zemkopībā pirmais: darba spēka trūkums vai mašīna, ir jautājums — —

— Ir jautājums par to, kas bij pirmais pasaulē: vista vai ola... — Mārtiņš pārtrauc tikpat nekautrīgi, kā viņu pārtrauca. — Bet tas jau vairs nav tautsaimniecības jautājums.

— Kā ne! — Jānis piepeši iesmejas negudrā priekā. — Lapas kungs studē tirdzniecību, un tirdzniecībā abi divi, vista un ola, ir jautājums.

Arī Jansona kundze parāda savus skaistos zobus un pamāj Jānim ar galvu.

— Kas negrib strādāt, tam nebūs ēst, — Mārtiņš ierunājas atkal. — Tā mūsu tēviem sacīts. Mēs teiktu: kas strādā, tam būs arī pietiekoši paēst. Jūs domājat, ka visi tie, kas uz laukiem strādā un citus baro, arī paši paēduši? Es pazīstu gruntnieciņus, kam sniegs pa pasienām putina istabā, kas strebji sūkalas un piekož nemizotu kartupeli, bet pēdējo piena pusstopu stiepj uz pilsētiņu, lai sadzītu, ko maksāt procentus par obligācijām. Rentniekus, kam zirgi caurām skosām, sievai žņaudzēji pakrūtē, bet bērni iet nātņa biksēs un pastalās...

Viņa sejā kas paraustās, viņš it kā sagumst smagās atmiņās.

— Un tomēr kā ērce tāds zemnieks turas, zemei piekodies, līdz viņu ar varu atrauj un aizmet. Dienu kvēpst savā izdegā, naktī ar rungu lien ap robežām, ka tikai svešs lops neieceļ kāju viņa daļā. Par savu zirgu viņš gādā daudz vairāk nekā par dēlu vai meitu. Pārmetušās govys viņam sirsnīgāk žēl nekā aklo, neredzīgo, nomirušo māti. Riebīgi klausīties tās

gaudas par veco māti vai tēvu, kas negrib un negrib mirt, bet velti barojami un kopjami. Tikai tas zemniekiem der, no kā ko var izspiest. Tikai viena vērtība viņam — tā, ko kapeikām sver. Dabas bērns viņš esot, ideālists! Ko viņš redzējis no kalnu skaistuma, ko viņš dzirdējis no mežu skanīguma? Neprasiet viņam, vai viņa birzē šogad dziedāja lakstīgala. Paraustīs plecus un sāks stāstīt, ka viņam šopavasār spradži kāpostus noēduši un cūkai trīs sivēni nosprāguši...

— Nu — bet tāda valodal — Annetes jaunkundze uzmet lūpu.

— Jūs pārspilējat, mīlais draugs, — Lapa grib viņu noveikt ar neslēpti pazeminošu familiaritāti. Aizpīpo jaunu papirosu, pūš dūmu ripulus gaisā, skatās pats tiem pakaļ un aizgūdamies runā. — Nevar jau noliegt... neviens jau to arī negrib! Savi trūkumi arī zemnieku cilvēkam un viņa darbam. Bet tie vēsturiski izskaidrojami — jā... un piedodami. Jo saprast ir piedot! Tomēr salīdzinot ar pilsētniekiem... ar pilsētās izplatītiem netikumiem, nabadzību, gara tumsību... Jā — es patiešām nezinu... Tā var runāt, ja nemaz nepazīst sociālo zinātni un statistiku...

— Mani piedzīvojumi man arī ir zinātne un statistika! — Mārtiņš paliecas galdam pāri. — Es neesmu ne tiesnesis, ne mācītājs. Bet to es zinu, ka zemnieku dzīve samaitā cilvēku, žņaudz šaurā pašlabuma kārē, līdzcilvēku skaudībā un naidā, gara vientulībā un tumsībā, un sabiedriskā aklībā. Un atkal to, ka pilsētas strādnieks savā darbā un sāpēs nekad nav viens, ka dzīves cīņa šē pārveido viņa dvēseli, attīsta savstarpīgas kopdarbības un īstenas tuvāku mīlestības dziņu. Šē mostas atziņa, ka tas vēl nav darbs, kas kalpo tikai vēderam un dzīvnieciskam ģimenes ideālam, ka darba nolūki daudz tālāki un augstāki... Visi lauku paradīzes jaukumī ir putekli pret šo atziņas zvaigzni... Eh — bet ko tik daudz!

Teikuma vidū viņš aprauj kā samulsis, kā sakaunējies. Viņa seja pēkšņi mainās. Savilkšie panti atslābst, mirdzums acīs dziest. Mute savelkas kā spēji uznākušās skumjās. Viņš lēnām pieceļas no krēsla.

Jansona kungs groza galvu.

— Mīļo Robežniek, es jums dotu padomu — no tādām runām labāk piesargieties. Kad jums visiem ar tiem augstiem nolūkiem neiedegas tāda zvaigzne, kā — — Viņš sevī pasmejas un izņem jaunu cigāru.

— Frāzes! — Lapa atmet ar roku. — Tagad jau katrs atslēdznieks domājas gudrs diezgan spriest par sarežģītiem ekonomiskiem jautājumiem, kur vajadzīgs plašas izglītības un pamatīgu studiju... Tas no tām jaunajām «Pēterburgas Avīzēm». Nesaprotu, kāpēc valdībai viņas tik ilgi vajadzēja ciest.

Mārtiņš paskatās viņā un parausta plecus. Tad pagriežas pret kundzi.

— Pateicos par pusdienu! — Viņš nepaklanās, tikai ar galvu pamet. — Man nu jāiet — jau tā būšu vai vilcienu nokavējis. Jāni, iesim!

Jānis garāmiedams uzmet studentam nicinošu skatu. Sadeva gan! Sirds viņam tā sit. Bet durvīs atkal saraujas. Dzird, ka aiz muguras Jansona kungs dusmīgi čukst.

— Sēdina te tādus pie galda... Ķēķī nevarēja padot...

Ķēķī — viņa brālim! Apvainojums un īgnums viņā jaucas. Kas viņš te ir: kungs vai kalps?

Mārtiņš mājā nemaz nemetas. Steigšus iet uz vārtiem. Jānis, cepuri un spieķi paķēris, seko.

— Tu nemaz nepalūkojies, kur es dzīvoju, — Jānis saka, lepns uz to, ka viņš nu dzīvo tik greznā istabā. Bet, liekas, Mārtiņu jau nepievelk arī vasarnīcas greznā ārpuse. Uz ielas dēļiem izgājis, apstājas, tāpat neatgriezies un neatskatījies, gaida, līdz brālis pienāk. Un, padzirdis soļus tepat klāt, atkal sāk iet.

— Muļķīgi! — Viņš nospļaujas. — Nu kam man tur vajadzēja tik daudz pļāpāt!

— Nekas, — Jānis priecājas. — Tu viņiem krietni sadevi. Tas Lapa pārāk uzpūtīgs.

— Kas man par daļu! Lai viņš pūšas, līdz plīst. Mietpilsonim jāuzpūšas — tādēļ jau viņš mietpilsonis. Mēs viņus neatradināsim. Mums par to nav jāskaistas. Bet es nevaru, esmu vēl pārāk jūtēlīgs. Un, kad skaistos, tad sarunāju velns zin ko.

Viņš nopurina galvu un sirdīgi vēcinās rokām.

— Nekas, tā vajadzēja...

Mārtiņš nedzird.

— Nu kā tu te dzīvo? — viņš jautā.

Neviena cilvēka Jānim nav bijis, kam pastāstīt savu dzīvi un piedzīvojumus. Nu vecākais brālis atbraucis, nav viņu aizmirsis. Stipri uztrauca gan, bet kaunu nepadarīja. Vienīgais tuvākais cilvēks! Jā — arī māte vēl tur tālumā... Bet ko māte... Jānim tā, it kā uz ielas nebūtu vairāk neviena, tikai viņi abi. Mārtiņš iet pa laipām. Lai iet! Lai viņam vieglāk... rīt viņam atkal jāstājas darbā... Jānis nokāpj un pasteidzas brālim blakus. Brien pa sabraukto, sajaukto smilkti un nevēro, ka putekļi biezā kārtā līp pie dzeltenām kurpēm un bikšu galiem.

Jānis iet brālim blakus un stāsta par savu dzīvi un piedzīvojumiem. Nevarēja iedomāties, ka tik daudz un dažādi piedzīvots. Ilgi nests un krāts kā tumšā klētī, un, kad nu paver durvis, tad tīrais brīnums, kas tur birst laukā. Visu gribas izkravāt, izlikt gaismā, izrādīt... Aizgūtnēm steidz, bet, jo vairāk stāsta, jo vairāk atmiņā. Un tā liekas, ka jāparāda brālim itin viss, sākot ar pirmajām neveiklām dienām smalkā sabiedrībā un beidzot ar lielajām sekmēm sadzīves izveiksmē.

Stacija... bet Jānis to nemana. Tikai tad atgiedas, kad vilciens izlien no liepām un kastaņām apauguša līkuma. Ieskatās brālī un apklust.

Mārtiņš stāv viņpus barjeras. Piemiegtas acis caur pieri asi lūkojas Jānī. Kā lapsenes dzeļ pārsteiguma un ironijas pilnie skati. Jānis vairās no viņiem, mēģina vēl runāt, bet valoda aprūkst. Nevar vairs dabūt vārdu pār lūpām.

— Ak tad par tādu tu gribi kļūt? — Mārtiņš novelk caur zobiem. Jāni aizķer tas — tādu.

— Par kādu?

Mārtiņš uz to neatbild.

— Vai tad arī vēl ko citu dari? Viss laiks aiziet, smalkās manierēs lauzoties, ar korporeļiem cīnoties un... ap sievietēm tekājot?

— Es netekāju! — Jānis piesarkst. — Ja labākā sabiedrībā dzīvo, tad jāradinās apieties arī ar dāmām un korporeļiem. Ko es daru? Man taču stundas jāpasniedz... Jā, un mācos arī.

— Ak mācies arī! Ko?

— Valodas... Bet laika gan nav visai daudz. Labākā sabiedrībā — —

— Labākā sabiedrībā! — Mārtiņa kalsnējā sejā skumjas, piere sa-
raukta. — Es cerēju, ka no tevis kas iznāks... Bet vēl kāda vasara —
un pagalam būsi. Visi, kas lasa, saka, ka tev esot dāvanas. Bet pagalam
būsi ar visām.

— Kā pagalam?

— Tā, ka klūsi par birģeļu aptekātāju... par meitu mednieku un
siltas gultas dzejnieku. Tev tak nepavisam nav sava stāvokļa apziņas,
ne ieskatu, nekāda nopietnāka centiena. Tu esi algots kalps, proletārie-
tis — atkarīgāks un nospiestāks nekā fabrikas strādnieks. Bet tu nesa-
jēdz. Tu domā, ka tev jāsacenšas ar korporeļiem un jālaizās ar birģeļu
dāmām... Labākā sabiedrība!... Es gribētu tevi iedabūt labākā sabied-
rībā... Bet laikam jau nava vērts.

— Kādā sabiedrībā?

— Vai tu esi domājis par to, kur turpmāk paliksi? — Mārtiņš prasa.

— Nē. — Nu Jānim pašam arī liekas savādi, ka līdz šim par to nav
iedomājis. — Būs jāsāk apklausīties...

— Mūsu biedrības skolā vienam skolotājam uz rudeni vieta. Tur tevi
varētu. Es jau runāju... Tāpēc jau braucu... Bet tagad nezin, vai
vērts... — Gluži kā naidis pazib viņa īsajā mirklī.

— Es ar mieru... es labprāt... — Jānis pasteidz iebilst.

— Bet es ne. Ja reiz ieteicu cilvēku, tad man arī par to jāgalvo, ka
viņš spēj pildīt to, ko uzņemas. It sevišķi, ja tas mans brālis.

Jānis sajūtas aizskarts.

— Vairāk kā gadu esmu strādājis. Inspektora rekomendācija man ka-
batā.

— Re-komen-dācija... Mums tā nav nekāda rekomendācija. Mums
nevajag padevīgu kalpu un programmas vergu. Mums nevajag birģelisku
švītu ar dzeltenām korpēm un smalkām manierēm. Mums vajag dzīvu
cilvēku, inteligentu strādnieku, kas saprot strādnieku dzīvi un centienus
un zina, kas vajadzīgs strādnieka bērna dvēselei.

— Strādnieka bērnam nav citāda dvēsele kā zemnieka, kā pilsoņa bēr-
nam, — Jānis iepīcis atņurd.

— Jā? Tie tās labākās sabiedrības ieskatī? — Mārtiņš papurina galvu.

— Pārāk dziļi tu te esi iegrimis... Vai tevi varēs vēl izcelt?... Vai tu
vismaz lasi ko par sadzīvi, par sabiedriskiem jautājumiem?

Jānis sastomās.

— Tā... šis tas gadās. Bet še jau grāmatu veikalu nava... stacijā tikai avīzes un žurnāliņi. Darba arī diezgan daudz.

— Nu tad es tev atsūtišu. Bet to es tev saku: ja tu pie mums gribi strādāt — ja tu vispār gribi strādāt un tikt par cilvēku, kas pasaulē ko nozīmē, tad nepinies ar tiem, pie kuriem tu nepiederi, kas smejas par tevi, kas tevi kalpina un izmanto. Kalps nevar tikt līdzīgs savam kungam. Bet to viņam arī nevajag! Viņam ir sava sabiedrība, savs labums un savs smalkums... Un, ja gribi tikt par rakstnieku, kas dzīvi kustina un cilvēcei der, tad nemurgo par laiskām pilsoņu dāmām, bet radinies cienīt cilvēku sievietē, sievieti darbā un cīņā, blakus vīrietim. Slinkumā nav ne sievietības, ne skaistuma...

Otrais zvans viņu pārtrauc. Viņš atvirzās tālāk nost no barjeras un, galvu mazliet pieliecis, skatās Jānī. Līdz pašām smadzenēm urbjas Jānī, un tam liekas, ka priekš šī skata itin nekas nepaliek apslēpts.

— Tu nedomā... — Jānis murmina. — Es saprotu strādnieku centienus... es varu strādāt. Gan būs mierā ar mani — parunā tik. Un paziņo, kad vajadzīgs...

Vēl no vagona loga asi skati urbjas viņā... Bet pamazām attālinās. Pamazām Jānis atkal apmierinās.

Pū! Kā kniebavās viņu visu laiku turēja. Nu atkal var atvilkt elpu un paskatīties apkārt. Kad tikai sveši ļaudis nav noklausījušies... Šīs trīs meitenes, kas kā bezdelīdzēni uz barjeras satupuši, lakatiņiem vēcina aiz-esošam vilcienam pakaļ. Bet nē — te katram pašam sava interese!

Jānis lēnām iet atpakaļ. Pa vārdam, pa teicienu no brāļa valodas vēl skan atmiņā. Kur viņš tā iemācījies runāt? Slinkumā nav ne sievietības, ne skaistuma... Tīrās muļķības! Darbs cilvēku padara neglītu! Ja viņam būtu vara, nevienai sievietei neliktu strādāt. Lai dzīvo viegli, lai glabā baltas rokas un skaisti gērbjas. Reiz taču Mārtiņš pats arī... Ko tad Zetiņa...

Tālu atmiņu vilnis uz brīdi aizrauj viņu.

Bet pagātne ir nieki. Acumirkļis ir cilvēka valdnieks... Cik labi, ka Mārtiņš tam Lapam tā sadeva! Kundzei tas redzami patikās... Varbūt Anetei arī — tikai neizrādīja...

Jānis smaida un sāk iet ātrāk. Labā, mīļā Jansona kundze — cik viņa laipna un uzmanīga. Nemaz neapkaunoja viņu, ne Mārtiņu! Velns — nu kam viņam te šodien vajadzēja braukt!

Bet sievietes visas ir mīļas — pat tās, kas lepnas un izturas nicinoši. No viņām visu var paciest. Kaut tikai tuvāk — mīksti mati lai pieduras sejai un viegla, reibinoša smarša plūst...

Viņš skrien gandrīz vai skriešus. Jau iztālēm no Jansonu vasarnīcas skan pretī skaļi smiekli... Spēji iemests akmentiņš nogrimst dibenā. Uz rāmā līmeņa pamazām saraukdamiem un dzirdami virmo viņu gredzeni. Kā smarša plūst no visām puķēm, kā vasaras dienvidu tveice ņirb pār pasauli.

Gandrīz visi Jansonu vasarnīcas iemītnieki ārā, zem priedēm. Annete, Lapa un divas Viganovsku jaunkundzes, izstīdzējušas, bālas linmates, dzenā bumbas pa grantēto laukumiņu. Viganovsku pārējie bērni — izstīdzējis linmatis reālskolnieks raudulīgām acīm, divi mazāki puikas, trīs mazākas meitenes un Harijs garlaikodamies staigā gar viņu malu, uz sētas pakāpušies, vilcieniem pienākot un aizejot, vēcina kabatas lakatiņiem. Mājas gala pakrēslī auklei visjaunākais bērns ratiņos ar uzceltu jumtu. Abu dzimtu matronas sēd uz verandas blakus, rokām uz margu malas atspiedušās, skatās bērnos. Abēju papu nava.

Students divkārt kustīgs, runīgs un jautrs. Annete pa paradumam runā mazāk, bet graciozi, apdomāti kustas, pati it kā vērodama savas kustības. Manāms, ka viņiem abiem domas un uzmanība citur, ne pie rotaļas. Abas Viganovsku jaunkundzes liekas uztrauktas, ilgi mērķē, tad sit, gandrīz katru reizi aizsit garām, kautri iekliedzas vai pasmejas, rāj viena otru.

Viganovska kundze runā bez apstājas. Viņas nemitīgā, gurdā, švīpstīgā valoda līdzinās zvirbuļu čiepstam. Un pati viņa savā brūngani pelēkā vecmodīgā uzvalkā arī atgādina noperējušos zvirbuļu māti. Jānis nosēstas aiz Jansona kundzes un klausās Viganovska kundzē...

Klausās, bet nedzird neko. Jānim liekas, tik neglītu sievieti viņš nekad nav redzējis. Linu mati, ūdenszilās acis, dzeltenēja seja. Kaulainas rokas, augums bez mazākā izliekuma — taisns un sauss kā miets. Jansona kundzes baltās, tuklās rokas laiski guļ uz verandas margām, elpa viņai ceļ krūtīs, ap kaklu maigi glaužas apkakles sačokurotā gāzes strēmēlīte.

Bet Annete Jānim tomēr izskatās pievilcīgāka. Varbūt tāpēc, ka Lapam uz viņu it kā sevišķas priekšrocības... Grauzēja skaudība visu laiku nav mājaskolotājā aprimusi.

Mājas galā bērns sāk skaļi spiegt. Viganovska kundze paceļas un iet. Jansona kundze ar vienu aci paskatās viņas stīvajā gaitā un parausta plecus.

— Nožēlojama sieviete, — viņa saka un draudzīgi paliecas uz Jāņa pusi. — Mūžam viņai par bērniem rūpes. Gandrīz katru gadu viņai kā vistai jauns perējums. Jauna vēl, bet pavisam sabeigta. Pa piecpadsmi gadiem deviņi bērni? — Nicinājumā un žēlumā viņa sarauj uzacis.

Viņas elkoni pieskāries Jāņa rokai. Neērti, bet viņš neuzdrošinās atvirzīties. Jūt, ka svārkiem cauri silst...

— Vesels ganāms pulks — fui! — kundze nopurinās.

— Bet tas precētu cilvēku liktenis... Tas jau laulības uzdevums... —
Tikai izrunājis viņš apķeras, kādu biklu lietu aizskāris.

— Jūs domājat? — kundze pagriež uz viņu savas mīklainās acis.
— Jums tāds ieskats par laulības uzdevumu?

— Tas nava mans, tā vispāri domā. Ar bezbērnu laulībām cilvēcei būtu jāiznīkst...

— Jūs esat dzejnieks un atkārtojat tikai to, ko vispāri domā... Nē, sakiet savu personīgo ieskatu. Cilvēcei, tautai, sabiedrībai... Par cilvēci jūs rūpējaties, bet cilvēku aizmirstat. Ka sieviete arī ir cilvēks, to jūs aizmirstat. Kas vīrietim! Bet sievietei jāpanes viss grūtums, visas sāpes jāpārcieš vienai. Vīrieša baudas dēļ sieviete tiek kropļota... Cilvēces dēļ cilvēks tiek nobendēts... Lieciet mani mierā ar savu cilvēci!

Tumšajās acīs acumirkļi kas ļauni pazib.

— Protams, novecojies un atmests jēdziens, ka sieviete zemāks radijums nekā vīrietis... Bet kā tāds tomēr tik ilgi varējis turēties? Vai viņam nav arī savs izskaidrojums... savs cēlonis sievietes pašas dabā?

— Ejiet jūs ar saviem cēloņiem! Reiz cēloņi pašā dabā, ko tad jūs vēl runājat par novecošanos un atmešanu? — Domīgi sērīga kundze brītiņu klusē, bumbu sitējos lūkodamās. — Deviņi bērni...

— Un cits par citu nesmukāks!

— Jūs atrodat?

— Nu saprotams! Kas tur ko atrast — tikai paskatīties vajag. Šitās sausās, stīvās Viganovskas Annetes jaunkundzei līdzās! Te ir augums, grācija, skaistums, bet tur... Tīrie spalvaskāti!

— Kuš! — Jansona kundzes roka nogulst uz Jāņa piedurknes.
— Tuvu — ka nesadzird... Spalvaskāti... Ak jūs, zobgalis!

Viņa klusiņām iesmejas. Jānis arī. Un viņam patīkami, ka abi tā sēd, galvas gandrīz kopā sadūruši, čukstoši sarunājas un kopīgi smejas. Un ka sievietes siltums caur piedurkni kaitē viņa roku.

— Es viņus nevaru ciest, — kundze pēc mirkļa čukst. — Man viņi līdz kaklam... Visur bērnu ņudzeklis, troksnis. Negribu jau... Bet manam vīram ar Viganovski veikala darīšanas. Un vīriem veikals visur pirmā vietā...

— Nesmukas — nesmukas... — Jānis skatās Viganovski jaunkundzēs un krata galvu. Bet tad nejauši iedomā, ko Jansona kungs šorīt aiz durvīm teica, un apklust. Novērstos, bet kundzes roka guļ uz viņa piedurknes.

Jansona kundze iesāņus skatās Jāni. Tumšās acis pa paradumam nespīdīgas un tukšas. Bet ap muti kā slepens smaids lido.

Pievakarē iet pastaigāties. Annete ar Lapu un Jāni pa priekšu, Jansona kundze ar Hariju gabaliņu iepakaļ.

Iziet pavisam laukā, jūrmalā, kur vairs nav nevienas mājas un tikai retumis kādu cilvēku satiek. Kreisajā pusē viršiem un retām priedēm

apaugušas kāpas, labajā viļņota jūra. Zem kājām pelēka, gurkstoša, ūdens saspiesta un nogludināta smilks. Tālu pie apvāršņa dziļi jūrā iestiepjas mežīgais krasta loks. Kad atpakaļ pagriežas, var saredzēt balto bākas torni, kur tuvumā pret zilo ūdens kalnu paviz baltu buru kaijas.

Jansona kundze neskatās ne sāņus, ne atpakaļ. Iet svinīgi, cēli, kā svarīgā uzdevumā, nekustināmi nopietna, neaizskarami vēsa. Melns zīda saulesargs apēno viņas kailo galvu un tumšā uzvalkā tērpto augumu pāri pusei. Rokās līdz elkoņiem samaukti balti cimdi. Kautrā izgriezumā tikai līdz pusei redzams kakla dobumiņš, tūliņ zem tā apaļas, čūskveidīgi saliektas saktas viducī zib briljants. Neviena lieka greznuma. Vienkārši un lepni... Jānis pāra reižu atgriežas, bet vienmēr viņu atsit kundzes nepieejamais, vēsais lepnums. Pat Harijs iet klusu, mammai iesāņus biklus skatus uzmezdams.

Arī Annete vēsāka nekā citkārt. Dekoltē, kailās rokas, violetas kurpes, kožeta cepure un baltais, mežģinēm apšūtais saulesargs padara viņu vēl pievilcīgāku. Violetais, vaļīgi vieglais uzvalks, jūras vējiņa pūsts, reizēm saļumst uz vienu pusi — tad otrajā redzamas viņas auguma pilnīgās, vēl briestošās formas. Maigi švīkst, kad viņa, tāpat iedama, ar kāju bīda atpakaļ nepaklausīgās drēbes.

Runāt viņa nerunā tikpat kā nemaz. Arī skatās maz. Toties kustīgi abi kavalieri. Neviena puķīte kāpās nepaliek viņu neredzēta un neuzrādīta, neviens melnums ūdens malā neaprakstīts. Viens pār otru viņi liecas pie jaunkundzes, stāsta, smejas, rāda rokām. Viens otru pārtrauc vai ar nicinošu vienaldzību mēģina atsargāt jaunkundzes uzmanību no otra jokiem un asprātībām. Māksloti smaidīdami, saskatās paši, bet tad tūliņ slēptā ienaidā vērš acis uz jaunkundzes seju: kuram tā piegriez vairāk vēribas? Bet liekas, nevienam... Viņa iet klusu, galvu cēli atmetusi, baltu ceriņu ziedu velk gar lūpām... Tikai tumšajās acīs reizēm pamirdz jautra uguntiņa.

— Annete, bērns, vai tev nav auksti? — Jansona kundze sausi ieprasās.

Annete pakrata galvu.

— Varbūt jums, kungi? — viņa saka, lūpas tikko, tikko pavērusi, to pašu šauro spraudziņu ar ceriņu ziedu aizmeijojusi. Paskatās vienā un otrā, un viņas acis smejas.

— Jūsu tuvumā! — students rāda izbijušos seju. — Palūkojiet tak, kā Robežnieka kungs silst.

Jānis pieķer roku pieri. Patiešām gan: gluži slapja! Lakatiņu sameklējis, steidzīgi slaukās.

— Uzpiposim, — Lapa saka, — lai tas lielais karstums izkūp.

Jānis paņem no pasniegtās etvijas. Pipodami pamana kaut ko malā, ūdenī šūpojamies. Tāds ieapaļš, labas dūres lielumā. Vilnītis to nes uz malu, liekas, nupat aizmetīsies smilktīs, bet nekā — plakdams ūdens atrauj atkal savu nesamo. Un, kad tas ļodzīdamies pasveras pret sauli, tad viducī kas balti mirdz.

— Dzintara gabals! — Jānis pasteidz.

Jaunkundze purina galvu.

— Kas baltu dzintaru redzējis! Dzintars ir dzeltens.

— Tas ir gliemezis ar visu pārli, — Lapa saka. — Kas viņu izzvejos: jūs, jaunkundz, es vai Robežnieka kungs? Vai jūs esat labs peldētājs, Robežnieka kungs?

— Nē. Jūs taču zināt, ka slapjumā es ar jums nevaru sacensties. Bez tam — papirosu apdzēst man arī netikas.

Visi trīs piegājuši ūdens malai tuvāk. Kāju iespiedumos jau sāk sūkties ūdens. Apaļais piekšmets manāmi virzās ūdenī dziļāk. Un ļodzīdamies balti zib.

— Kājas nesabradājiet! — Jansona kundze no kāpas sauc.

Bet Annete liekas ļoti ieinteresējamies par mirdzošo daiktu. Jānis paskatās uz savām kājām: nebijis to dzelteno, jauno kurpju... Bet, kamēr viņš vēl domā, students taisa lēcianu. Viņa zābaki uz acumirkli pazūd, ūdens uzšļaksta līdz ceļiem, bet apaļais ir rokā. Annete sit plaukstas un izliekas aizgrābta, kad viņš ko svinīgi nes malā. Jansona kundze kāpā pikti rājas. Harijs skrien lejā lūkoties.

Bet izrādās, ka izzvejots tikai vienkāršs koka bloks. Ripulim caursistās tērauda tapas nospodrinātais gals mānījies. Visi jokojas un smejas. Visskaļāki smejas Jānis, bet tomēr viņam žēl, ka nepamanījās pirmais.

Iet atkal tālāk. Vējš pagriezies vairāk ziemeļos, kļuvis manāmi stiprāks un vēsāks. No jūras kāpj zili melnas mākoņu kodaļas un plēsdamās slīd saulei pāri. Tad ūdens kļūst melnāks, gājēji nodrebinās.

— Skriesim! — Lapa piepeši apstājas un paceļ pirkstu. — Jā? Jaunkundze ar mieru? Harijs arī lai nāk un stājas rindā. Varbūt kundze arī? — Nē? Nu, pietiks mūsu vien... Redziet, tur līdz tam mietam.

Visi četri sastājas rindā. Lapa komandē — ko tiek pie divi, apstājas un, izgudrēm rādamies, pārkārto. Tad skrien.

Pāra simts soļu līdz mietam, uz kura citreiz varbūt žāvējās zvejnieku tīkls. Jānis saliecas uz priekšu un stiepj. Iekarsumā neko skaidri neredz, bet tik daudz mana, ka citi skrējēji tūlīt paliek atpakaļ. Nesaprasti saucieni skan viņam pakaļ. Viņš neklausās. Vienā pusē zaļganpelēkais ūdens kalns, otrā nīrb garām viršiem un retām priedēm noaudzis smilksu krasts.

Mietu ar roku aizķēris, viņš saturas, tikko nepakritis. Elsodams atgriežas un skatās. Harijs mazu gabaliņu aiz viņa, bet... tie divi — vēl tikai pāri pusceļā. Un nu viņš apķer, ka tie no paša sākuma nav nopietni skrējuši. Annete graciozi tipšķina, neklausīgo uzvalku vēja pusē ar roku saturēdama. Students, viņas saulesargu nesdams, izliekas sirsnīgi skrejam, bet arvienu uzmanās, ka paliek jaunkundzei soli iepakaļ... Muļķis... nolādēts duraks! Jānis domās lamā sevi. Kam viņš to neapķēra! Kam viņš tāpat nevarēja.

Jaunkundze pieskrējusi izliekas ārkārtīgi aizkususi.

— Nekā... — viņa smejas. — Sausumā mēs jums netiekam līdz. Nebij vērts mēģināt.

Lapa noņem cepuri un izgudrēm slauka sauso pieri.

— Skrien tu savu skriešanu... traks! — Ūzīt Harijam uz pleca.

— Malacis tavs skolotājs. Viņam pirmā, tev otrā godalga.

Zēns staro no prieka, ka viņi abi citus noskrējuši. Bet Jānis košļā lūpas. Kļūst īgns, kad tālāķejot students viņus abus ar Hariju vienmēr stāda blakus un slavē. Annete smejas.

— Bet kur tad mamma! — viņa piepeši iesaucas un apgriežas. Pārējie tāpat.

Jansona kundze palikusi lielu gabalu atpakaļ. Nemaz nesteidzas. Nāk kā pirmiņ, galvu izcēlusi, sāpus neskatīdamās. Liekas, viņa tīši vēl palēninājusī cēlo gaitu.

— Mammil! — Annete sauc.

Jansona kundze atraidoši māj ar roku. Nu skaidri redzams, ka viņa tīšām sāk iet vēl lēnāk.

— La femme abandonnée! — Lapa patētiski izsaucas.

— Bet Lapas kungs! — Annete viņu nopietni, gandrīz dusmīgi pārtrauc.

Lapa liek roku uz krūtīm un atvainodamies dziļi paklanās. Harijs iet mātei pretī.

Netālu ūdenī jau rēgojas nākošās peldu vietas namiņi uz ūdenī sadzītiem, sakrustotiem baļķiem. Lēnām, kā negribēdami daži reti peldētāji no kāpas iet lejā. Staigātājiem šie vairs nav vietas. Uzkāpj krastā, pagaida, kamēr kundze ar Hariju pienāk tuvāk, tad pa celiņu starp diviem baltiem pauguriem iegriežas priedēs, aiz kurām sīkiem bērziņiem un priedītēm apaudzis klajums. Gar dzelzceļmalu ies atpakaļ.

Netālu priekšā spēji izceļas augsts paugurs. Tuvenie zaļumnieki parasti nāk šurp jūru lūkoties. No visām pusēm gludeni nomīti celiņi ved augšup. Šodien gan asais jūras vējš aizdzinis mājās beidzamo. Tuvumā neredz neviena cilvēka.

— Kā bij vēlreiz ar skriešanu? — Lapa ierunājas. — Kas pirmiņ tik ātri skrēja, tie sasviduši — tā sasaldēsies un dabūs iesnas. Es lieku priekšā tā: kas pirmais tiks galā, tam par algu šis baltais ceriņu zieds. Pieņemts?

— Un ja es pati pirmā? — Annete smaida.

— Tad, protams, jūs pati paturat. Bet nemaz jau nerēķiniet: ja mani, bet Robežnieka kungu neveiksiet. Tātad katrs no savas puses. Robežnieka kungs, jūs kā uzvarētājs varat pirmais izvēlēties: no kuras puses jūs?

Jānis izvēlas stāvāko: lai jaunkundze nedomā, ka viņš baidās. Lapa nostājas savā, Annete savā pusē. Tad students sauc, un visi trīs skrien.

Piecus sešus soļus paskrējis, Jānis apstājas un soļiem kāpj. Kāpj un smaida. Lai nedomā atkal, ka viņam tik ļoti gribas noskriet... Smaida un vilcinādamies sper soļus.

Pāri pus paugurā pakāpis, brīnās, ka abu pārējo vēl neredz galā. Viņiem daudz lēzenāks, un, ja arī mēreniem soļiem gāja, pat tad vajadzētu būt. Apstājas, paklausās. Kur lejā neredzami runā Jansona kundze ar

Hariju, bet šo divu nedzird. Brīnums! Piepeši Jāni pārņem ziņkāre un nepacietība. Viņš laiž atkal skriešus. Paklūp, bet, cepuri paķēris, galvā neuzmaucis, aizelsies rāpjas stāvumā. Kur viņi tak varēja palikt?

Pašauj galvu pār paugura galu un acumirkli sastingst bez elpas.

Paugura gals nav smails, kā no gabala izskatījās, — paplats, dziļu dobumu vidū. Un dobuma dibenā ir Lapa ar Anneti, abi divi. Students, kreiso roku jaunkundzei ap vidu apķēris, ar labo tura viņas kreiso ar ceriņu ziedu zaru. Patlaban viņš liec nost savu seju no jaunkundzes un liecas pats. Tā — saulesargu labajā rokā atpakaļ atmetusi, galvu atliekusi, pati uz Lapas rokas atmetusies. Acis ciet, bet uz mutes un vaigos balti plankumi, kur lēnām atkal plūst atpakaļ asinis un iedegas tumši sarkani... Viņa it kā mostas un slejas taisni.

Tikai vienu īsu mirkli Jānis pamet paugura malai pāri, tad atraujas. Skriet turpu vai palikt? — Tā kā būtu jāsteidzas — jāglābj Annete... tā kā kad pašam kas tur taptu varmācīgi ņemts... Vienā straumē saplūst dusmas, skaudība, apvainojums, bezgala žēlums... Tā... to viņi!... Bet kur tad paliek nepieejamais vēsums, atbaidīgais lepnums, cēlais sadzīves smalkums, nospodrinātā pieklājība? Kur pirmītējs īgnums par lauku meitām, kas pilsētā tiek samaitātas? Paklīdusi sieviete ir vēl vairāk nekā mirusi... Bet Annete taču nav paklīdusi! Un tomēr atlaidusies vīrietim uz rokas...

Jansona kundze ar Hariju ir jau pauguram viņā pusē, lejā.

— Nu, ko jūs tur darāt? — kundze īgni sauc. — Man auksti. Iesim.

Zēns skrien pa nogāzi pretī. Annete iet pa priekšu, tūliņ aiz viņas Lapa. Jānis gabaliņu iepakaļ.

Gar dzelzceļmalu iet pāros — Jānis ar Jansona kundzi iepakaļ. Acu viņš nevar novērst no priekšējiem. Sajūt degošu vajadzību izdomāt atriebībai ko nejauku, kas visā pasaulē taptu zināms. Bet smadzenes liedzas strādāt. Galvā tukšums, locekļi kā slapja smaguma pilni.

Tomēr pļāpāt var. Pašam sirds tik pilna, ka āriene necik vairs nevelk viņa uzmanību, neizkliedē un neapmulsina. Pirmo reizi viņš tik daudz un tik asprātīgi pļāpā. Jansona kundze pamazām kļūst dzīvāka un siltāka. Bieži iesmejas, reizēm tik skaņi, ka arī priekšējie atgriežas.

Vakarā Hariju atstāj mājās, bet paši ar vilcienu aizbrauc uz nākamo peldu vietu koncertu klausīties. Sēd zem kokiem, kur augošs jūras vējš velk, dzer, pīpo, pļāpā un brīžiem klausās mūziku arī. Visi salst, bet izliekas jautri, bezbēdīgi, nenogurdināmi izpriecas meklētāji. Kungi vairāk runā, dāmas vairāk klausās. Un klausīdamās vēro raibo ļaužu drūzmu.

Cetras glāzes izdzēris, divus papirosus izpīpojis, Jānis no tiesas kļūst jautrs. Patīkami apzināties, ka viņš sēd ar greznām dāmām, ko te vai katrs piektais cilvēks sveicina. Ar krāsnesi, kas te savas, te citas spalvas biedriem sniedz roku... Viņš nīst šo tuklo jaunekli un tomēr ir lepns, ka var sēdēt ar to pie viena galda. Un, kad to vai dāmas kāds sveicina,

arī viņš ikreiz izliektu roku slaidā lokā ceļ savu cepuri. Viņš taču pieder pie tiem... Viņš arī tāds pats kungs... Pielec kājās un palīdz Annetes jaunkundzei apvilkt mēteli. Students smīn un pielej glāzes.

— Prozit! — viņš sauc. Jānis viņa acīs redz neslēptu izaicinājumu un vēlēšanos piedzirdīt.

Šovakar viņš nebaidās. Šovakar viņš var dzert.

— Sveiki! — un izdzer līdz dibenam.

Glāzes nolikdami, viņi atkal saskatās. Īsā, atrautā mirklī saprotas: vēl cīņa nav galā... Un katrs no savas puses pieliecas Annetei...

Jansona kundze sāk garlaikoties. Ne tuvu beigas nenogaidījuši, viņi pieceļas un iet uz staciju.

Sākumā Jānis mana, ka kājas it kā nemin tur, kur domāts. Bet drīz aprod, iemanās un beigās iet gluži droši. Iela un visi apkārtējie priekšmeti izskatās tuvāki, pazīstamāki, nesvarīgāki. Pretimnācēji liekas iztapīgi ceļu griežam.

Stacijā Jansona kundze iedod savu maku, un viņš visiem nopērk biļetes. Otrās klases tukšajā vagonā omulīgi izstiepjas uz mīksta sola. Tā, it kā te vien braucis un pieradis. Tā, it kā viņš te būtu tā svarīgākā persona un visus vestu. Bet dāmām patīk viņa neparastā jautriība un joki. Jānis neapķer, ka arī viņas alkohols mazliet uzbudinājis.

Tīri žēl, ka pēc piecpadsmit minūtēm atkal jākāpj laukā. Atkal no sākuma kājas šaudās, bet drīz pierod. Lapa vagona trepītēm vienā, viņš otrā pusē. Katrs no savas puses tver dāmas un palīdz nokāpt. Annete ir viegla, bet kundzes smagums vēl labu brīdi jūtams roku muskuļos.

Uz perona viņi sastop Jansona kungu. Tas uz šo vilcienu atvadījis paziņas. Arī pastipri iereibies, sārtāks un kustīgāks, nekā parasts. Ilgi un sirsnīgi tiek spriests, tad visi iegriežas pa šķērsielu varietē teātrī ar pieklājīgu ģimilijas programmu.

Tur, nelielā zālē, tikko dabū vietu pie maza, apaļa galdiņa, kur parasti tikai trim vietas. Saspiedušies sēd. Bet te jau visur tāpat. Ap maziem galdiņiem sēd veselās ģimenes — papi, mammas, meitas, dēli, kavalieri un gluži mazi bērni. Galva pie galvas, cepure pie cepures. Gaiss slāpējoši karsts, izgarojumu, smaršu un tabakas dūmu pilns. Pakustēties cilvēks nevar, bet vēl arvien jauni pienācēji plūst klāt. Visādas valodas skan, dūc kā bišu spietā... Zaļumniekiem vajadzīga māksla, atpūta un svaigs gaiss.

Dzer atkal. Te Jansona kungs sauc un maksā. Sākumā pamēģina glāzēm, tad sāk pudelēm. Kungi dzer līdz dibenam. Dāmas sākumā tikai drusku pieliek pie lūpām, vēlāk iesūc jau vairāk.

Jānis jūt, ka te karstumā mēle ātri tiek stīva. Kļūst arvien klusāks un klusāks. Un, ja vēl saka vārdu, tad mana, ka dāmas it kā brīnīdamās paskatās viņā. Lai... Viņš pamazām kļūst divaini nejutīgs pret visu. Dzer, bet lāga garšas arī vairs nejūt. Bet jādzer. Te visi dzer. Pat skolas skuķi, koķeti kaunīgi vairīdamies, liek glāzes pie mutes un sūc.

Kāds viņam blakus. Laikam Annete. Gabaliņu aiz muguras arī tā kā soļi klauz... Viņš maz ko vairs jēdz. Annete, kundze... vai kas — viss viena alga! Viņš saņem visu gribu un sveras augšā uz laipām.

Uzsveras. Bet noturēties nevar. Uzgrūžas Annetei, nostumj to no dēļiem pret vasarnīcas sētu. Pašam kājas uz laipām, bet augšējā daļa smagi pieklāvusies jaunkundzei.

— Nu... kā nu tā var! Kā nu tā var? — tā vairāk zobodamās nekā dusmīgi saka. Un mēģina viņu atspiest atpakaļ un saturēt.

Bet Jānis uzreiz samana viņas vaigu tuvu pie savas mutes. Un piepeši viņa griba un locekļi ir svešā varā. Viņa rokas apskaujas Annetes pleciem, lūpas piespiežas vēsam vaigam.

— Ko jūs! Laidiet... lops! — viņa iebrēcas.

Jānis sajūt, ka viņa grūž, ka no viņa kratās vaļā. Bet viņam viena alga. Viņš nelaiž. Un lūpas velti meklē tukšā gaisā.

Bet tad stipra roka viņu no muguras puses sagrābj, rauj un tad grūž. Jānim liekas, ka viņš labprātīgi padodas un krīt četrpāpus irdenā smilktī...

Lai!... Viņam tagad viena alga. Sirds atkūst. Asaras birst. Un gulēt gribas. Neizsakāmi, neizturami gulēt gribas. Kā milzīga mīksti balta kupena veļas virsū, tik maigi sajūst viņas augošo svaru.

Bet tomēr kaut cik sajēgas vēl palicies. Jānis nepadodas miegam, ķepurojas kājās. Uzcēlies pa ceļa vidu meimuro tālāk. Vējš trenkā smilkšu mākonī, bet viņš to nemana.

Gājēju vaiŗs nevar saredzēt. Tikai soļi klauz tumsā, vējš atnes pa kādam stiprāk izrunātam vārdam.

Viņu te pameta... Viņu grūda... Kaut kur, alkohola nomāktas apziņas dziļumā, sakustas apvainojums un dusmas. Sātani, grābt aiz rīkles... samalt! Jānis pasvārsta roku, bet tad samana, ka spieķa nav. Varbūt tur nokrita, varbūt citur kur... Viena alga! Viņš meimuro tālāk un pamazām atkal dziļa vienaldzība apņem viņu. Tik daudz viņš vēl sajēdz: kaut tikai mājās! Kaut tikai gulēt!

Kad apziņa atkal atstā un galvā most pirmā doma, Jānis ir savā gultā. Kā te nokļuvis un vai ilgi gulējis, to viņš nezina. Tumšs. Tikai pa aizvirtņu redelītēm spīd iekšā vasaras rīta krēslas bālganums, un tajā istaba mazlietiņ apredzama.

Jānis neatminas — un reizē atminas vakarējos piedzīvojumus. Viens otrs gadījums atstā atmiņā, bet sakara nav un par to negribas domāt. Smagā, murgu pilnā miega svars guļ pār visu. Ak, šie dīvainie, neprātīgie, uzmācīgie murgi! Vaigi kaist ugunī. Lūpas sprēgā, rīkle kalst un sūrst. Slāpes — neizturamas slāpes...

Jānis sarauj segu pār galvu un apgriežas uz mutes. Nolādētie murgi! Pa kādiem labirintiem viņi nevažā dvēseli! Lietuvēns, velns vai kāda cita vēl briesmīgāka vara, kas viņu tā māc un nedod mieru? Galva sāp.

Auksti drebuļi purina locekļus. Bet iekšā deg, rikle sūrst, kreklis sviedriem slapjš.

Smagi iestenēdamies, Jānis atsviežas uz muguras un nosper segu kājgalī. Visās maliņās spiež. Tā, it kā viņš te veselu gadu gulējis. Istabā gaisms smacīgs. Kā karsta plauksta gulstas uz sejas — sviedraina delna aizspiež muti, bet divi pirksti ar cietiem, rēpulainiem nagiem duras deniņos. Elpas aprūkst... Un tie nolādētie murgi! Jānis atkal ievaidas un atver acis.

Dzelteni nespodri loki vīciņo gar acīm. Iekšā uguns deg un sevī slābst. Netiks uz augšu, mūžam viņam jākvēlo un jāsagruzd savā ugunī. Bezgala virknē priekšā tādas pat karstas, slāpējošas, murgu pilnas naktis... Tad jau labāk no tilta upē. Vai iepeldēt jūrā, trešai kāpai pāri, kur kājas vairs nesniedz dibenu... Sakostiem zobiem cauri spiežas vairs.

Kaut kur kāšē. Ugunis atspīd. Durvis pusviru. Aiz tām tumša istaba, bet vēl tālāk gaišs. Ah — Jansona kundze! Uzmodusies — kāšē.. Jānis kļūst uzmanīgāks un it kā piemirst savas mokas. Kādēļ viņa uguni aizdegusi? — vēl jau liekas nakts. Ģērbjas?... Kaila roka izliecas gar stenderi gaisā... Pavēcinās balts, mežģinēm apšūts uzvalka gabals... Nu viņa paņem sveci un nāk... mīkstas kurpes švīkst pa grīdu... Jānis aizver acis un dzird, ka sirds kā ar āmuru sit.

Gar pievērto plakstiņu malu Jānis redz, ka durvīs iestājas sieviete, basā kājā uzmauktām mīkstām kurpēm, īsos apakšsvārkos un baltā naktsjakā. Paceltā svece met plīvojošu gaismu uz izjauktu matu apēnotas miegainās sejas un krūtīm, kur krekla maliņa noslīdējusi drusku zemāk.

— Kas jums ir, Robežnieka kungs? — Jansona kundze prasa. — Ko jūs vaidat? — Neko bažīga viņas balss nava. Ap muti pat tā kā viegli lidojošs smaids.

Jānis nekā neatbild. Viņš nevar skaņas dabūt pār lūpām. Aizmiedz acis cieši cieši, vēlētos iegrimt spilvenos un pazust no pasaules. Viņa to redz tādu — bez apsegas... Svelošs kauns līst augumam pāri.

Jansona kundze noliek sveci uz galdiņa.

Jānis jūt, ka gultas galvgalis to aizsargā pret nepanesamo gaismu. Nu viņš ēnā, tāpēc sajūtas drusku drošāks. Taču acis atvērt vēl nedrīkst.

— Sasaldējušies būsiet vakar... — Silta roka pieskaras Jāņa pieri. — Ū — karsta kā uguns! Tāpēc es klausos, ka jūs grozāties un vaidat. Nu, bet tā kā vakar... Dzert negribat?

Jānis vēl neko nevar atbildēt. Jūt, ka Jansona kundze nosēstas uz gultas malas, pārliet vienu roku pāri viņa pusē, atspiedusies noliecas viņam tuvu pie sejas.

— Nu kādēļ tik daudz dzerat? — viņa saka. Un tad klusiņām pasmejas.

Smejas?! Viņš ir slims... varbūt viņam būs jāmirst... Un viņa smejas! Nežēlo, neuztraucas — tikai smejas! Un kā savādi — pavisam savādi smejas. Jānis atver acis.

Sprīža tālu divas tumšas acis deg... Zobi spīd gar pavērtām lūpām,

vaigu galos kvēl tumši plankumi, matu šķipsnas slīd krūtīm pāri un kutina viņa kaklu. Un slīgst un slīgst uz viņu lejā... vai varbūt viņš ceļas tai pretim...

Jānis neko vairs nesamana. Viņa griba un locekļi svešas varas valgos. Viņa rokas pēkšņi apskaujas plānā jakā tērptiem pleciem, uz muguras kā dzelzī sakrampējas un velk klāt. Un, siltu svaru sajutis, acumirkli noreibst un sastingst.

Atjēdzas un ar izbailēm paver acis. Bet nava... Tumšu matu vilnis pārplūdis viņa seju, virs viņa krūtīm svešādi skaņi sit sveša sirds, divas spēcīgas rokas viņu tura, smaršas pilns karstums kā spēcīgs vilnis plūst pāri. Kaut kur tuvu, pie pašas auss, skan klusi smieklī.

— Jansona kundze... Jansona kundze... — viņš bez jēgas šļupst.

Līze spēcīgi dauza pie durvīm.

— Robežnieka kungs! Robežnieka kungs! Celieties nu, nāciet pie kafijas.

Apautām kājām, pa pusei jau apgērbies, Jānis vilcinādamies ceļas. Jau ap pusdienu piecēlās un sāka gērbties. Bet galva drusku sāpēja, un kājas bij smagas. Tāpēc ielikās atpakaļ un pusmiegā novāļājās līdz sešiem.

Tagad atkal atsēstas uz gultas malas un īgni blisina acis. Aizvirtņi ārpusē attaisīti, tāpēc stipri gaišs. Istabā smacīgs gaiss. Visas lietas pārāk aprastas, uzmācīgi tuvas. Netikas skatīties. Mutē nelaba garša, vēders rūc, prāts īgns kā lietaina rudens diena. Likties tikai atpakaļ gultā...

Bet tomēr neliekas. Izceļas un laiski nomazgājas. Pū, cik nejauki salts ūdens! Jānis sirdīgi slaukās, berzē tik ilgi, līdz kamēr āda kļūst gluži sarkana un sāk sūrstēt.

— Uz verandas, lūdzu, — Līze saka un kaut ko viņam pa priekšu nes turpu.

Uz verandas... Viņš pie sevis mēdīdams atkārti. Istabā vajadzēja, ne uz verandas. Šodien viņu viss kas aizskar un apvaino. Bet veranda jau pakrēslī, tur patiešām velk nepatīkami ass vējš. Un vairāk neviena nav kā tikai Harijs.

Kafija bez garšas, cukurs sāji saldens. Jānis dzer un klausās mājā. Līze kludzinās pa ķēķi, bet vairāk neko nedzird. Nevienu vārdu neviens nerunā. Pat augšā klusu. Varētu pavaicāt zēnam, bet liekas netaktiski.

Vēlāk Jānis pastaigājas tepat pa priedēm. Svaigais vējiņš pamazām noskaidro galvu. Bet īgnums gaist daudz lēnāk. Garlaicība, nogurums un nemiers, kas neļauj acumirkli uz vietas nostāvēt. Varbūt nav nemiers — varbūt slimība... Velns viņu zina!

Brīdi Jānis palūkojas pār sētu gājējos. Bet tad atgriežas un nospļaujas. Kas viņam daļas gar svešiem cilvēkiem. Jā, nu patiešām šķietas, ka viņam nav nekādas daļas gar tām sievietēm, kas te garām steidzas, vēja piešķiebtās cepures ar roku pieturēdamas. Sirds sāk ātrāk sist, vaigos atplaukst sārtums. Svilpo nu, studentīņ!

Bet kādēļ tad viņam te nu vienam tā jāblandās! Viņš nezina neko, nesaprot, bet tomēr liekas, ka nu viņam uz ko tiesības... ka šīs viņa tiesības netiek ievērotas. Dusmas saskrienas. Viņš ātri iet atpakaļ uz va-sarnīcu.

Istabā viss vēl tāpat neuzkopts. Gaiss smacīgs un karsts. Neizturami! Jānis atrauj logu, un tūliņ spīrgta pūsma sāk cilāt papīrus uz galda.

Zālē arī neviena nav. Viņš apstājas durvīs, brīdi kā neticēdams skatās — noliecas pie klavieru stūra, paceļ no grīdas... Kā tad: viņa fotogrāfija!... Kāds uzminis papēdi virsū: pār pieri un uz krūtīm pār balto uzkreklu lokā rinda netīru, apaļu iespaidumu. No naglām... Pavisam izķēmota viņa seja. Piere izskatās kā grumbās saraukta, krūtis ielauzītas... Jā — viņš tura kartona gabaliņu rokā un skaidri jūt, ka pierē sūrst asu naglu dūrieni, bet krūtis lauž...

Lieliem soļiem viņš iet pār zāli uz dibena durvīm. Aiz tām tā kā dzirdas cilvēki. Paver.

Jansona kundze stāv pie kumodes ar muguru pret durvīm, no izvilktām atvilktām ņem laukā salocītus veļas gabalus. Uz galda vesela kaudze vaļējas veļas, adatu rokā, ap to rikojas Līze.

Kundze tikai vienu mirkli pamet atpakaļ pār plecu — tik īsu mirkli, ka Jānis nepagūst sejā ieskatīties.

— Jūs vēlaties? — viņa strupi prasa.

Kā kāda pārdevēja... It kā kad Jānis iegājis konditorejā vai galantēriju veikalā... Viņš sakož zobus, grib ko teikt — ko asu, dzelošu. Bet nevar attapties, nervoziem pirkstiem groza fotogrāfiju.

Līze paskatās vienreiz, otrreiz.

— Annete ar Lapas kungu aizbrauca uz pilsētu, — kundze pēc brīža saka. — Harijs nestāstīja? Ja jums vajag — — viņas balsij tik īsa un sausa skaņa, kā kad priežu skalus lauztu.

Nē, nē! Konfekšu viņam nevajag. Manšetu pogas pirkt viņš nav nācis... Citu ko! Ak, viņa nu nezina! Ak, nu viņa tik svēta!...

— Jā... Annetes jaunkundzi vajadzēja... — viņš izdabū pār lūpām.

Jansona kundze rokām lēnām ritina vaļā kreklus, bet galvu griež atpakaļ pret mājskolotāju.

Jānis apķer, cik komiska šī situācija, samulsis apsviežas un aizver durvis.

Uz pirkstu galiem atiet tālāk un apstājas. Aiz durvīm kundze ko saka. Līze paklusu iesmejas... Tad tā... Kā aukstu ūdeni ielēja viņam acīs. Arī tagad vēl tā! Par ko viņu te tura: par kungu vai kalpu? Viņš sajūtas bezgala pazemots un apvainots. Bezspēcīgas dusmas un kauns viņu māt.

Uz galdiņa sudraba vāze ar ielūgumiem un vizītkartēm. Pašā virsū Lapas karte: August Lappa. Jānis paņem karti, sameklē sarkanu zīmuli, pirmajam vārdam pieraksta klāt s, otrā izstrīpo vienu p, pastrīpo abas vietas un apakšā rupjiem burtiem pieraksta: 2 ошибки. Noliek redzamākā vietā un iziedams sajūt it kā gandarījumu un drusciņ apmierinājuma.

Bet ārā, uz ielas, pirmītējs īgnums atkal atgriežas. Nu — kāda daļa viņam gar visām šīm lepnejām, grezni ģērbtajām sievietēm? Cik cēlas un vēsas te uz ielas viņu visu kustības! Neaiztiec mani! — sauc katrs žests, katrs skatiens. Viņš spējās atmiņās piemiedz acis un atliec galvu. Bet atkal pārskrien jūsmas un jautības acumirkļi. Domīgs un drūms Jānis iet tālāk. Nē... tā viņš to nebija nosapņojis un fantāzijā tēlojies. Tīrais ar netīro visu laiku cīnījies viņa iedomās. Bet īstenībā taču nava

nekā romantiska, skaista, dzejiska. Kā nakts pret dienu, tā šitais pret skaistajiem sapņiem. Riebums!

Vārna ķerc sausā priedes galotnē. Pū, kāda izspurusi un nokulta! Varbūt vējš to iesitis vilnī... Cik vēsi, vienaldzīgi kundze uz viņu pirmiņ noskatījās. Cik strupi un sausi skanēja viņas balss! Vienkārši — aizdzina viņu...

Domīgs un drūms viņš iet tālāk. Kā ar nedzīvu priekšmetu ar viņu spēlējas. Kā ar suni apietas! Reizēm glauda... reizēm ar saulsarga kātu... Un pa durvīm izdzen. Pēc visa tā... viņu vēl pa durvīm dzen! Vairāk viņš nav vajadzīgs... Viņš sajūtas bezgala pazemots, apvainots un no triekts.

Tomēr arī pazemojumā un apvainojumā domas nerimdamās kā mušas spindz ap sievieti. Dvēsele kā vārna tup sausā priedes galotnē un ķerc un ķerc... Viņš nevar... Apgriežas un, līdz ceļiem dubļos grimdams, steigšus brien atpakaļ uz Jansonu vasarnīcu.

Jānim daudz grūtu dienu jāpārdzīvo. Rītā agri uzmodies, lūkojas pa pusviru durvīm vai, gultā paslējies, caur aizvērtām durvīm klausās. Beidzamo troksnīti vēro, mazāko kustību nolūko. Kundze nožāvojas un kaut ko saka, Jansona kungs ko atrūc pretī. Atrūc vienreiz, otrreiz, tad ceļas: klauzina, rauj atvilktnes, mazgādamies sprauslo, žāvojas un rūc... Un Jānim tādas dusmas uz trokšņotāju, aiz kura nekas cits nav dzirdams.

Pie galda, svešu cilvēku klātbūtnē, kundze uzsvērti atturīga. Vēsa, lepna, nepieejama, neaizskarama... Nu — lai kaut tikai paskatās! Lai tikai pavīpsnā, ar galvu lai pamet, roku lai izliec... viņš sapratis! Tā viņš to agrāk bij iedomājies. Bet it nekā no visa tā! Salta kā ledus, vienaldzīga, nicīga.

Sīvs rūgtums lielām lāsēm pil dvēselē. Tātad pa gabaliņu viņu tura nost! Lai tad arī ir! Aiziet, noslēgties savā istabiņā, nerādīties... Vai, kad nākt, vēsi, vienaldzīgi paiet garām, izlikties, ka nekas nebūtu bijis... Tāpat kā viņa... Bet nodomi izkūp kā migla saulē. Mūžam viņa domas un jūtas, un griba ir zīda tīklā.

Bet līdz šim nepazīta tīksme rodas, kad viņš paskatās uz Anneti un Jansona kungu. Sieva... māte... Sabiedriskās paražas kā mietu iesprauž, un ļaužu spriedums tam apvelk loku apkārt. Bet viņš, lūk, samērcē kāju dubļos un liek lokam virsū. Un otru sper pāri! Saganda, izrauj mietu un aizsviež pa roku galam... Viņš, kalpinātais, ilgi nospiestais, darba jūgā un nabadzībā vārdzinātais līdumnieka dēls! Viņš, veco dogmu saitēm saistītais, rātais, miesas un dvēseles badā badinātais, pātariem barotais, elles ugunīm biedētais...

Tik skaidri viņš vēl nav sajutis savas personas svaru. Kā viņš mēģināja piemēroties, pielīdzināties un cīnīties ar šiem cilvēkiem... Uzvari sievieti, un tu būsi visu šķiru pārspējis. Kāda daļa viņam ar šo šķiru? Kāda ar kuru citu? Skaistas sievietes ir visur. Ņem, kur ir ko ņemt. Par

tevi neviens nekā nerēķina, un tu nerēķini par citiem... Vīrs... bērni...
Kada viņam daļa! Stiprais visiem žogiem kāpj pāri.

Jānis sēd savā istabiņā, uz galda sakucies, galvu rokām apņēmis. Ķēķī Līze šķendinās traukiem, otrā pusē Annete spēlē sēru melodiju, vīrs galvas vienmuļi raud Viganovsku bērns. Jāņa dzirdei un uzmanībai viss slīd garām samainīts, bet nesaprasts un vienaldzīgs. Viņš klausās kādu tālāku, slepenāku troksni un domā: vai viņa tā? Ko viņa gan tagad dara, ko domā? Varbūt to pašu, ko viņš? Aizspiež plaukstām tvīkstošās acis un ļauj fantāzijai skriet maldugunīm pakaļ. Tad norasotu pieri ar varu atraujas, uzlec. Bet ir kas viņā stiprāks par viņu. Un viņš slīst atpakaļ savos nodomu murgos. Arvien dziļāk, arvien dziļāk...

Viņš staigā pa istabu ātriem, nedzirdamiem soļiem. Klausās tukšā mājā un gaida. Mazākais troksnis viņu uztrauc un biedē. Viņš gaida. Nervi savilkti kā skanoši linu pavedieni. Viņa ir mājās... Vai viņa nāks?... Aiz sienas pulkstenis sit. Nolādēts! Kur viņam jāsteidzas? Drīz citi sāks rasties mājās. Kaut jele nāktu! Viņš ir kā karsonī. Klau... nāk! Kājas viņam saļogās — viņš atsveras pret galdu. Nāk... tuvāk... nu durvis vērsies... Bet nē — ieiet ķēķī. Līze mājās! Nolādēts meitietis...

Viņš guļ gultā, muti spilvenā iespiedis. Viņš viens pats — augšā Viganovski šļūkā un klaudzinās. Smaga vientulība visu pēcpusdienu žņaudz viņu. Gulēt tik grūti, bet celties, iet, strādāt negribas. Viņas nav mājās un nebūs kamēr vakarā, varbūt tumsā. Aizbrauca. Par viņu neliekas zinis. Auksta, lepna — nepieejama, neaizskarama... Atmeta viņu kā lupatu, ar ko galdu noslauka... Par prastu viņš, par neizveicīgu... Jānis sakož zobus, bet asaras tek un sūcas spilvenā...

Viņš izliecies laukā pa atvērto loga pusi. Elkoņus uz palodzes atbalstījis, galvu plaukstām apņēmis. Ārā krēsla. Smidzina smalks, raudulīgs lietīnš. Jumta notekas klusiņām san. Vientuļi, garlaicīgi, skumji. Nezin vai vēl kāds mājā? Bet kas tur ko zināt! Smaga vienaldzība pēc ilgiem, asiem uztraukumiem apņēmusi visu būtni. Nāk, klusiņām ver durvis... Laikam Harijs... Viņš nesteigdamies drūms un vienaldzīgs apgriežas, nodurtu galvu pasper soli. Un piepeši siltas rokas aptver viņa kaklu un liec lejā. Karsta dvaša sitas sejā, sprīža tālu divas tumšas acis deg, zobi spīd gar pavērtām lūpām, kaut kur tuvu, pie pašas auss, skan klusi smiekli...

Tā tagad aiziet nedēļa pēc nedēļas. Uz galda mētājas Mārtiņa atsūtītās grāmatas un aizsākti, neapraktīti papīra gabali. Vasaras otrā pusē pārslīdējusi, saule iesilst vēl arvien vairāk. Ielas kļūst dzīvākas, ļaužu pilnākas. Jānim viena alga. Kas viņam saule, kas viņam ļaudis!

Jansona kungam jūlija otrā pusē daudz darba. Tikai pēc pusnakts viņš parasti ierodas no pilsētas mājā, pa reizei nemaz neierodas. Bet kundzei ar Anneti vienmēr vaļas diezgan. Nupat abas līdz ar Hariju un Lapu

no paša rīta pošas uz dažām dienām izbraukt pie kundzes vecākiem, kam muižiņa tuvenās pilsētiņas apkaimē.

Diezgan nepatikami sagadās. Jansona kungs vakar laiku pārradās mājā — saīdzis līdz pēdējam. Stāstīt nestāsta, bet tāpat jau noredzams, ka kas slikts nogadījies. Pastaigā, pastaigā un sēd atkal. Pīpo, bet cigārs bieži aizmirstas un apdziest zobos, un pelni birst uz gaiši strīpotām biksēm. Seja sarkanāka, nekā parasts. Acis arī iesarkušas, vienmēr tādas kā valgas un cieti vien veras. Plauksta ik piecas minūtes lien pie mutes aizslēpt žāvas. Jansona kungs bij nodomājis šodien visu dienu palikt mājā un labi atpūsties. Bet sievietes jau no septiņiem kājās, iet, ka klaudz un dārd. Līze arī līdz rītvakaram aizlaista ciemos pie radiem, nebūs ne kas ēst pataisa.

Zem sevis rūkdams, kājas laiski pa grīdu šļūkādams, Jansona kungs iet no vienas istabas otrā. Vairās no sievas un tā no viņa. Bet tomēr reizēm nejauši izgadās satikties. Tad tūliņ sprakš. Tad tūliņ cērt viens otram tā, ka dzirkstelei vajadzētu šķilties, ja cietāks materiāls bijis. Skaidri dzirdams, noredzams un jūtams, cik ļoti šie abi viens otru nīst, cik nepanesams vienam otra tuvums.

Un vēl ap deviņiem ierodas Jansona kunga draugs, Latviešu biedrības darbinieks un svētku runātājs, tautiskas avīzes līdzredaktors advokāts Pērkonis! Sāju smaidu Jansona kungs ceļas un iet viņam pretī.

— Sveiks! — tas pa gabalu sauc patiešām pārkonīgi dārdošā balsī. Un tad krata draugam roku. Plata, moderna maņsete klab, augšup leju pie rokas sizdamās, cilindrs lēni līgojas otrā rokā, slaidā, melnā, iesirmā bārdiņa trīs, balti zobi mirdz caur melnajām ūsām, tumšās acis lepni smaida — viss slaidais augums nostādīts ceļā, pusvaronīgā pozā. Roku sakratījis, Pērkonis paskatās pa labi, pa kreisi, noliecas zemāk, Jansona kungam tuvāk. — Nu, kā šodien jūties? — viņš čukstēdams vaicā.

Jansona kungs īgni atmet ar roku un biklu skatu palaiž apkārt.

— Eh... liec labāk mierā...

Pērkonis smejas. Bet tad aprauj un padevīgu seju steidz pretī kundzei un Anetei, kas, cimodus vilkdamas, patlaban ceļā uz staciju. Galanta klanīšanās, mākslota pārsteiguma izsaučieni, atvainošanās... Kā uzvarētājs Pērkonis noskatās dāmām pakaļ. Visur viņš sajūtas kā uzvarētājs.

— Kad sievietes prom, Jansona kungs vieglāk atņem elpu.

— Nu tad... iesim nu dziļāk... — Saņem draugu zem rokas un ieiet istabā, kur Jānis patlaban ceļas no krēsla. Pirmajā acumirkli neko, bet tad atgīdies Jansona kungs atgriežas pret mājskolotāju. — Robežnieka kungs, — viņš stāda priekšā.

Arī viesis pirmajā acumirkli neko, bet tad, ko iedomājies, patur Jāņa roku savējā.

— Jānis Robežnieka kungs? — viņš pieliecies tuvāk un smaida uz mudinoši. — Aha! Tad man tas gods šē satikt mūsu rakstnieku. Ak jūs esat tas Robežnieks! Ziniet, pēc jūsu rakstiem biju jūs iedomājies tādu — ar bārdu, plecīgu, padzīvojušu...

Jānis nezina, ko teikt. Šajā acumirkļī viņš nicina sevi tāpēc, ka viņam nava bārdas un platu plecu.

— Nu . . . sēsties! — Jansona kungs familiāri uzsit Pērkonim uz pleca, lai mājskolotājs redzētu, cik vienkārši un draudzīgi viņš var apieties ar laikrakstu redaktoriem. Un Jānis redz.

— Tas jums tikai par godu, — Pērkonis sēzdamies mierina apmulsušo dzejnieku. — Jūsu rakstos patiešām ir kaut kas, ko spēj tikai piedzīvojis cilvēks. Jums, bez šaubām, ir talants. No jums dienās var iznākt krietns spēks. Jau tagad dažas vietas tā kā vai Apsīšu Jēkabu atgādina. Tikai īsāki, bez gariem prātojumiem un filozofijas. Tā latviešu rakstnieku filozofija vienmēr tāda jocīga.

— Sēstieties, — Jansona kungs pabīda arī Jānim krēslu.

Jānis sēstas uz krēsla maliņas. Tātad nu viņš reiz sēd pie viena galda ar redaktoru, ar to noslēpumaino, visuvareno cilvēku, kas var drukāt vai nedrukāt, izstripot un pārgrozīt. Acu viņš nenovērš no varonīgās sejas. Pērkoņa runātās frāzes viņam liekas kā orākuls, kā augstākā, neapstrīdamā gudrība. Sprēgājoši skaļā, pretrunas nepielaidošā balss pagalā sabaida un satriec.

Jansona kungs, krēslā uzkāpis, kravājas pa bufeti. Ņem vienu pušeli, otru, paceļ pret gaismu, liek atpakaļ un rūc.

— Velnš tevi sazin . . . Vajadzēja būt.

— Tautas dzīvi jūs pazīstat diezgan labi, — Pērkonis atsāk, nomanījis, kādu iespaidu viņa runa atstāj uz jauno rakstnieku. — Zemniecība ir mūsu tautas pamats, uz tā jādibina arī mūsu rakstniecības ēka. Jūs lasāt Niedru? Nu redziet, tur jums piemērs, kādā virzienā jāstrādā latviešu rakstniekam. Nacionālisma jautājums ir mūsu dzīvības un nāves jautājums. Bēdīga parādība, ka kosmopolitisms arvien vairāk aug un attīstās. Tā ir modes strāva, un mode aizrauj tos, kam nav pietiekošas izglītības vai nodibināta pasaules ieskata. Sociālisms kā rūsa uzmeties mūsu tautas dzīvajam organismam. Žēl to jauno cilvēku, kas tiši skrien postā. Jo panākuma viņiem taču nevar būt nekāda . . . Vai jūs arī varbūt nebiedrojaties ar kādiem jaunstrāvnikiem?

Pērkonis cieši lūkojas viņā.

Jānis protestējoši palecas, atvēcinās ar roku.

— Es nē! — Es no viņiem sargos. Viņi neatzīst ne tautību, ne tautisku mākslu. Proklamācijas, tā viņu rakstniecība.

— Konstitūcija, apziņas, vārda un sapulču brīvība . . . — Pērkonis pārtrauc. — Kas strādāt grib, tas arī bez visa tā var tikt uz priekšu. Bet strādāt mums netīkas, mēs gribam visu tā iekārtot, ka bez darba var maizi ēst. Tas nav bijis un nebūs! Ārzemēs . . . Krievija nav ārzemes. Krievijā nevar to, ko var citur. Katrai valstij sava vēsturiska pagātne, katrai tautai savas nacionālas īpašības — akla būtu tā valdība, kas rīkotos pēc sociālistu gudrībām. Tas būtu tāds posts, kāds vēl nav pieredzēts. Stingrāk pret šiem nemiera cēlājiem un tautas musinātājiem vajadzētu uzstāties. Ķert ciet, iznīdēt!

— Viņnedēļ atkal lapiņas man uz būves bij izkaisījuši. Bet es teicu, ja viens — — Pūzdams Jansona kungs notraušas no krēsla un pamāj Jānim ar pirkstu. Un kad tas pienācis: — Vai jūs, Robežnieka kungs, nebūtu tik laipni aiziet līdz viņa pagrabam tepat uz stūra?

Viņš? Uz viņa pagrabu? Jā, jā, labprāt! Kāpēc ne? Un ar kurvi uz rokas Jānis gandrīz tecīņus steidzas uz viņa pagrabu. Viņš taču nav sociālists. Viņš ir jauns, labi apzinās, ka jaunāks, tāpēc gatavs vecākiem pakalpot. Un vēl Pērkonim! Viņš ir nacionāls rakstnieks, viņam ir talants... Viņš pazīst tautas dzīvi, viņš grib strādāt...

Pēcpusdienā vēl otrreiz viņam jāiet ar kurvi — nu drusku tālāk. Bet viņš iet labprāt. Atminas, ka Salmiņam zirgu jūdza un pa nakti brauca uz piestātni. Bet tas tak pavisam cits. Kā toreiz bij un kā tagad... No notirpušās rokas viņš uzmet kurvi uz pleca, tā ka pudeles notarkš.

Viņam jau krietns reibulis. Dzer, pīpo un sarunājas. Viņi ar Pērkonu visvairāk runā, Jansona kungs tikai rūc un vēro gadījumu, kur māj-skolotājam parādīt, cik familiāri viņš var apieties ar tautisku avīžu redaktoriem. Pastaigā, pasēd zem priedēm un dzer atkal.

Sākumā Jānis ļoti uzmanās, kā redaktoram pa prātam izrunāt. Bet pamazām pierod, un tad jau vedas pats no sevis. Ar augošu labpatiku jūt, ka tiek lielajam vīram arvien tuvāks, ka tas kļūst vaļsirdīgāks un laipnāks. Samērā ar to, kā uz galda vairojas tukšo pudeļu skaits, aug sajūsma. Nu arī Jansona kungs jaucas sarunā un jauc, žestikulē, ar dūri sit uz galda, bet kopējo omulību tas tikai pavairo.

Kad sāk tumst un pēdējā pudele pusē, tad dzied — dievs dod mūsu tēvu zemei. Bet Pērkonim, kas uzsāk un kam runājot tik varens orgāns, dziedāšanai nav balss. Jansona kungs zin teksta pirmo pantu, bet tālāk tikai lallina vien. Jānis viens pats izdzied līdz galam, glāzi taktī līdzvēcinādams. Aplej galdsegu. Papiross noveļas klēpī un padedzina bikses cauras.

Pērkonis māj ar galvu, smejas, pamirkšķina Jansonam.

— E — latviešu rakstnieki — e...

Un arī Jansona kungs smejas, platu plaukstu sit Jānim uz muguras.

— Latviešu rakstnieki — eh!

Kad viss sauss, saceļas no galda. Mājā palikt nu nevar, to visi jūt, lai gan runāts par to netiek. Jansona kungs atkal ir žirgts un jautrs. Pērkonim lielmanīgās pozas vairs tā nepadodas. Jānim viņš neliekas vairs ne tik varonīgs, ne gudrs. Bet tuvs un miļš gan. Tomēr to viņš saprot: tie abi ies savu ceļu, un viņam jāiet savs.

Viņš iet uz staciju un brauc koncertu klausīties. Viņš nevar, viņam iekšienē viss skan, viņam jābrauc mūziku klausīties. Ļoti daudz šodien dzēris, bet piedzēries nav. Ar sevišķu lepnumu iedomā, ka nu jau var panest gandrīz tikpat daudz kā Lapa. Un pīpot prot! Un otrā klasē brauc!

Stundas trīs nosēd, mūziku klausīdamies, palēnām dzer vēl. Tad nejauši apķeras, ka galva slīgst sāņus un acis sāk visu tā ērmīgi rādīt. Pieceļas, iet uz vārtiem, no turienes uz staciju un brauc atpakaļ. Drusku

pavairāk, viņš domā, no vagona kāpdams. Nemaz neņem jaunā, kad konduktors viņu zem rokas aizvada līdz barjeras izejai.

Tumšs... Jānis apstājas uz laukumiņa aiz stacijas. Laikam nakts... bet vai tas varētu būt! Kad tad viņa uznākusi! Vēl tikko nupat dzēra ar Pērkoni... Nacionālisma jautājums ir... ir... jautājums... Liekas, tā kā pa dzelzceļu brauca... otrās klases vagonā, uz sola atzvēlies, sēdēja un pļāpāja ar Jansona kundzi un Annetes jaunkundzi... Bet tagad, liekas, neviena nav.

Ormanis viņu uzrunā. Braukt?... Uz kurieni tu brauksi, lops! Visa jaunā paaudze tagad sociāl — Brauc tikai, strādāt nevīžo... Nu viena alga, aizved! Bet ātri — pielūko!

Ilgi Jānis rakņājas pa vestes kabatu. Trīs naudas gabali tur ir. Viens mazs — desmitkapeiku... desmitkapeiku nepietiek. Pārējie vienāda lieluma, tikai viens no tiem par daudz plāns un viegls. Saredzēt nevar. Un, ilgi taustījies, Jānis iemet smagāko naudas gabalu ormanim saujā. Tas, piecus rubļus dabūjis, apgriez un aizlaiž kā vējš.

Jānis krišus iekrīt mazajos vārtiņos. Ilgi grābstās, līdz tiek iekšā. Celiņš pārāk šaurs, drīz viena kāja malā uz zāliena, drīz otra. Tikko paspēj rokām atdurties, sienā neieskrējis. Kas, velns, to māju tik tuvu piegrūdis!

Augšā tumšs un kluss. Bet apakšā pa aizvirtņu virsdaļas redelēm spīd uguns. Jānis nebrīnās. Ne par ko viņš tagad nebrīnās. Bet durvis ciet. Parauga — nē, vaļā. Slēgtas ir, bet tikai pievērtas bijušas, svārki vēl aizķeras aiz laukā izgrieztas atslēgas bultas.

No koridora durvis uz Jansonu istabām vaļā. Tur runā. Jānis grib iet turpu, bet nezina, kas viņu noliec uz otru pusi. Gan viņš turas, gan turas, bet atsit kāju pret trepju apakšējo pakāpi, vēl laikā pagūst margām pieķerties. Labu brīdi paliek puszviļu un domā: nu ir drusku par daudz... nu labi nav...

Istabā Jansona kungs skandinās pudelēm. Viena sveša balss tur pa vārdam runā. Apklust. Un pa brītiņu dzirdams, ka Jansona kungs prasti lādas. It nekā mājās neesot... Kā neesot? Laikam dzēriena... Jansona kungs nāk pa durvīm. Pūzdams murmina, ka viņš tūliņ, viņš tikai līdz stūrim... vai līdz stacijas bufetei. Izspraucas pa durvīm. Brītiņu vēlāk vārtiņi noklaudz.

Jānis grib iet, bet uzcelties grūti. Tik labi, tik labi šitā pusguļus. Galva lejup vien sveras, un locekļi slīst tiksmīgā stingumā. Negribas kustēties, ne domāt, tikai gulēt. Veselu mūžību gulēt, nemaz necelties vairs! Bet tomēr viņš atslienas un iet uz Jansonu vaļējām durvīm. Galva liekdamās arī viņu liec uz vienu pusi, uz otru. Viņš atsitas vienā stenderē, otrā, beidzot tomēr nostājas taisni un skatās.

Kā caur miglu skatās. Viss pazīstamais liekas svešs, bet svešais ne uztrauc, ne izbrīno. Durvīm pretī uz kušetes siēviete. Sēd, pret sienu atzvēlusies, vienu kāju otrai pārmetusi. Šūpo kāju, pīpo papirosu un skatās Jāni.

Jānis redz viņas seju, tumši sarkanās lūpas un lielos, nepareizi ieaugušos zobus. Viņam puslīdz viena alga. Tomēr viņš iet — pats nezina, kādēļ. Tikko vēl jēdz, ko dara.

Tikko vēl jēdz, ka stipri streipuļo... Sieviete izņem papirosu no mutes un smejas. Nepatīkami, atbaidīgi šie smieklī. Nokulta, mežģinēm apšūtā drēbju apakšmala un šķībi nomitās baltās kurpes augstiem papēžiem. Jānim viena alga.

Nu viņš sēd sievietei blakus. Tā koķeti atvirzās, bet viņš lien tuvāk. Nu viņš liek roku tai apkārt un mana aukstu ādas jostu. Kā čūskai viņa sakarsusi miesa pieskaras... Sieviete pūš viņam dūmus sejā. Acīs kož, bet viņš, zobus sakodis, pūlas nemirkšķināt. Svabado roku grābsta pa kabatām, meklē papirosu. Sameklē... bet nē — sērkokociņu kastīte. Tā liekas, ka papirosi tepat kur ir, bet atrast nevar. Sieviete no savējiem iebāž viņam vienu mutē. Viņš rauj trīs sērkokociņus, dedzina un nevar aizdedzināt, un neatķeras, ka īsto galu tura mutē, bet tukšo dedzina. Sieviete sit viņam uz ceļgala.

— Vai tev nav kāds konjaks? — viņa prasa. Un Jānim kļūst labi apsirsi: viņa runā latviski... Tautiskais jautājums — — viņam padzirkst un nodziest apziņā. Viņš uztraucas kājās un sāk cilāt pudeles uz galda. Piecas reizes ceļ to pašu, gāž apkārt, bet pilnu atrast nevar.

— Ko ālējies: tur nav! Tās visas paši esat izlakuši. — Sievietes balss piepeši skan skarbi un nikni. Jānis iet, nosēstas atkal. Atkal liek roku tai apkārt, un atkal čūska pieskaras viņa sakarsušanai miesai. Sieviete ko trallina un laiski šūpo kāju.

Stacijā pienāk vilciens un brītiņu vēlāk, logus trīcinādams, aiziet garām. Jānis dzird, bet viņam viena alga. Klausās, ko sieviete dzied, viņam arī gribas dziedāt. Bet nevar ieklausīties, ne saprast. Un viņš dūc tāpat.

Nedzird ārā valodas un soļus. Priekšīņā pie trepēm gan sadzird. Bet viņam brīnišķi vienaldzīgs viss, kas ārā. Piepeši durvis pildās... Annete... Harijs... Jansona kundze... Lapa. Jā, jā — Jānis skaidri zin, ka tie ir... Kāpēc tie tik negaidīti ātri atpakaļ, to viņš nezina un arī nepūlas izzināt. Viņam tagad viss brīnišķi vienaldzīgs. Velti pūlas galvu noturēt taisni un mēģina smaidīt...

Grupa kustas un jūk. Piepeši Jānis redz tuvu priekšā Jansona kundzi. Ērmīgi viņa vēcina rokām — ar visu augumu kustas un kratās. Laikam runā arī ko: mute viņai virinās. Un seja... bet tā jau nava Jansona kundzes seja? Sarkana, sarauktiem pantiem, izspiestām acīm.

Tik daudz Jānis pamana, ka svešās sievietes viņam blakus vairs nav. Kāpēc nav? Kur viņa palikusi? Viņš nevar aptvert. Mēģina kaut ko runāt, bet mēle ir smaga un stīva. Un sarauktā seja lien arvienu klātāk.

Beidzot viņš tomēr izdzirst, ka arī viņa balss vāji, svešādi sāk skanēt.

— Man ne... Es neko... Jansona kungs viņu te bij iavedis.

Vai te apkārt, vai viņā pašā tas mežonīgais troksnis, kas visu pārplūst un noslāpē? Jānim viss jūk un jaucas gar acīm. Jansona kundzes briesmīgā seja... Lapas cepurīte... Jansona kungs, kam abās pusēs no svārku

kabatām rēgojas zaļā zīda papīrā ietīts pudeles kakls... Liekas, arī Jansona kungs kliež un, dūres vēcinādams, mācas viņam virsū...

Viņam viena alga. Viss viena alga!

Tik daudz viņš mana, ka sēdēt nesēd vairs. Pūlas taisni noturēties, bet grīda ļogās un ļoga viņu. Un runāt viņš grib, daudz un skaļi runāt. Jūt, ka viņam notiek briesmīga pārestība, ka jāturas pretī. Bet savu balsi saklausīt nevar. Lielas asaras slīd pār vaigiem. Viņš zina, ka tās asaras ir tas glupjākais, puiciskākais, neizlabojamākais. Bet neko nevar darīt.

Grūsta viņu vai pats iet?... Atsitas vienā stenderē, otrā. Iekrīt savas istabas aizvērtās durvīs. Ilgi grābstās, rokturi meklēdams. Nolādēti... kāds bez balss viņa iekšienē lādas. Meklē vēl nejaukāku vārdu, bet meklēdams pats aizmaldās. Un atkārtoti tikai: nolādēti!

Kaut kas ciets un tad mīksts zem rokām. Laikam gulta... Viena alga, kas. Jānis pieplok un acumirkli aizmieg. Guļ bez sapņu, bez nemiera. Bet aiz durvīm vēl kņada — bāršanās, raudas...

Otrā dienā, kad Jānis piecēlies saīdzis staigā pa istabu, ielej ūdeni no karafes glāzē un dzer, Līze ienes kušķi naudas un noliek uz galda. Neko nesaka, bet viņš jau arī tā saprot. Neskaidri, bet tomēr atminas... Padzīts...

Pazemojumā, apvainojumā un dusmās kakls sažņaudzas un asaras sasūcas acīs. Bet viņš savaldās un mēģina izlikties jautrs. Ak nu viņu padzen! Nu viņš vairāk nav vajadzīgs. Nu varbūt citu sameklējusi... Varbūt to pašu Lapu par abām...

Izvelk istabas vidū savu kasti un krauj pilnu. Uz ceļgala, uz atzveltnes tišām sit pieputējušās grāmatas, lai istabā vairāk netirumu paliktu. Lai noput baltie spilveni, lampa un bildes rāmis! Saņurkā saujā vecas avīzes un papīrus, visus kaktus piemētā neglītiem muskuļiem. Lai lasa, lai divi dienas tīrās!

Bet tā viņš to nepalaidīs. Jāatriebjas... Viņam ienāk prātā, ka būtu kas jāuzraksta un jāatstāj uz galda. Kas labi kodīgs... Varbūt Jansona kungam, lai tas dabū zināt... Bet nē — kad pats sevi nesakompromitē līdzī! Jānis nomet spalvu un acumirkli domā. Tik ātri neko nevar apķert. Sameklē virvi un sien kastei apkārt... Bet tā viņš to nepalaidīs. Neparko ne! Gan izdomās un atriebsies!

Un atriebsšanās nojautā it kā piemirst netaisnību un apkaunojumu. Sasien virvi diviem mezgļiem un galus atliec un aizvij. Lai nekarājas pār acīm, kad nesīs... Lepni paceltu galvu iziet un pasauc ormani pie vārtiem. Nāk atpakaļ un neskatās nevienā logā. Bet nav, kas viņu nolūko. Visas durvis noslēgtas, neviena cilvēka nav Jansonu dzīvoklī. Tikai Līze glūn pa ķēķa durvīm. Laikam, ka viņš ko nenozog un nepaņem līdzī... Jānis nospļaujas pašā istabas vidū. Paceļ kasti uz pleca un iet.

Smilktis sāk kūpēt — rati mīksti līgojas. Jansonu vasarnīca paliek aiz muguras. Un piepeši smagas sēras kā zili melns lietus mākonis sagulstas virsū.

Trešās klases vagonā viņš stāv pie loga un gar maliņu slepšus lūkojas, kad Jansonu vasarnīcai brauc garām. Lūk — balkons... ģipsa tēli grantētā laukumīņa malā... lūk, viņa logs — pa to izliekusies Līze purina palagu... Garām! Vēl acumirkli saredzama skrejoša sēta, tad nozūd arī tā... Jānis atrauj logu, izkaras laukā, lai līdzbraucēji neredzētu, ka viņam nobirst asara.

Smagas sēras viņu māc. Tik skaista bij šī vasara un tik nejauki beidzās. Visu, kas tik skaisti sapņots un domāts, un piedzīvots, norausa

smaga, netīra likteņa roka... Tukšs un kails... it kā kad nekad nebūtu bijis. Bet ir bijis un nav aizmirstams. Kā dūmi atmiņas lien virsū, var gaiņāties, kā grib, izklaidējamās nav. Un nav izklaidējama un atgaiņājama apziņa, ka viss velti, ka viss zaudēts, ka jāaizbrauc tukšākam nekā atbrauca.

Kas tā par dzīvi? Kur viņa virzās? Jā — un vai tā viņu velk, jeb vai viņš groza dzīvi pēc savas gribas? Kur rādījusies viņa griba, un kur tā ko sasniegusi?... Nāk prātā skaidra, ko straume griezdamā nes. Nē, nieki! Viņš pats, viņš pats... Pats esi kungs, pats laimei durvis ver!

Kur ir laime? Kas viņa ir? Nē — bet tomēr ir! Kur tālu, neredzama, nepazīta — bet ir! Kā malduguns sarkanums blāvi plīvo caur krūmāju. Pamazām atkal iesilst dzīslās jauneklā asinis, muskuļos sakustas briestošais zemnieciskais spēks. Gan ciņains, dubļains, krūmains klajums... Bet drīz pamirdzēs taisns lielceļš un balta smilks gurstēs zem knašiem soļiem. Tautiskais jautājums — — muļķības! Nav ne tautas, ne jautājuma — tikai pats. Nolādēti buržuji! Tikai izmantot cilvēku, pazemot, apvainot! Jānis skaidri jūt, ka šie bagātie pilsoņi viņa nāvīgākie ienaidnieki. Domājas par nieka rubļiem nopirkuši cilvēku. Izsūcēji!

Roka neviļus pieduras, kur kabatā čaukst trīsdesmit rubļu algas. Par mēnesi uz priekšu ar' samaksājuši. Bet tas viņam nenākas, to viņš nav nopelnījis. Nepelnītu viņš negrib, dāvanu viņam nav vajadzīgs. Viņa darba spēki ir viņa kapitāls, viņš negrib žēlastības grašus. Tos otru piecpadsmi rubļus viņš pa pastu aizsūtīs atpakaļ. Sak', jums misējies, man tikai piecpadsmi rubļi nākas. Un tā kā jūs rēķināšanā, kā redzams, ne visai stipri... un tā kā naudas jums vairāk vajadzīgs nekā man... Jā, jā, katrā ziņā sūtīs atpakaļ. Vēl ko labāku uzrakstīs. Lai ņem savu naudu. Lai redz, kā latviešu dzejnieks skatās uz naudu. Kā pļauku sārtajā sejā dabūs.

Slīd garām vienmuļā, bēdīgā jūrmalas panorāma. Vilciens klabina vienā laidā. Roka kabatā ņurka naudas kušķi. Norimst un apstājas domu rats. Tad atkal iekustas un sāk griezties uz otru pusi.

Trīsdesmit rubļi — nav daudz. Bez tiem tikai vēl pieci pašam bij. Neizņemta honorāra vēl trīs rubļi par pēdējo dzejoli. Maz jau rakstīts beidzamā laikā. Mācījies arī tikpat kā neko. Sasodītie buržuji ar savu dzeršanu, ar savām mūžīgām viesībām! Galu galā jau tie piecpadsmi rubļi arī nemaz nav tik nepelnīti. Aiz kā vainas tad viņš tik daudz nokavēja? Nauda — zināms, nauda nav nekas! Mākslinieks neskatās uz naudu, viņam tā bijusi vai ne. Atpakaļ jau nu sūtīs tā kā tā. Bet nesteigsies — kad atkal kur kāds honorārs ienāks vai kad jaunā vietā dabūs pirmo algu... Bet nav arī netaisni, ja viņi par savu nelietību drusku samaksā. Nelieši!

Tikai vienu nakti Jānis pārguļ pie brāļa. Mārtiņš kategoriski nosaka, ka jāmeklē citi dzīvokļi. Viņš esot fabrikas strādnieks, agri ceļoties,

citreiz vēlu pārnākot, vienkārši cilvēki pie viņa bieži ierodoties. Bet dzejniekam vajadzīga tīriba, vientulība un patstāvība.

Jānis mazāk vēro parasto zobgalību brāļa balsī nekā to svešo, vēso, gandrīz naidīgo cietajā skatā. Viņam uzmācas nemiers. Ko viņš isti domā? Vai viņš to mīlē vai nīst? Nē, svešāks kļuvis. Bet vietu biedrības skolā viņam tomēr izgādājis.

— Ja es būtu zinājis... — Mārtiņš saka un pagriež acis uz logu. — Diezin vai būtu tevi pieteicis. Pieteicis, saproti, ne ieteicis. Bet, ja zinājis, ka ar to vien pietiek, — nebūtu. Galu galā nu tomēr iznāk, ka esmu. Kā es varu ieteikt — es tevi nepazīstu.

Jānis rūgti pavīpsnā. Brālis — un nepazīst viņu. Bet sacīt neko nesaka. Klusi pasniedz roku un aiziet.

Stāv viņš savā augšistabiņā pie loga un skatās laukā. Lēciena attālu no tejiņas kupls liepas cekuls. Aiz tā stabs ar telefona stieplēm... Tālāk, viņpus ielas, dzeltens divstāvu koka nams un tam pāri kūpošs fabrikas skurstenis. Apakšā pa gludi nomīto, liepas apēnoto mājiņas priekšu kāšēdams vazājas atvaļināts, diloņa slimis ierēdnis.

Tas ir vienstāva mājeles jumta logs. Galā arī ir divi logi, pie tiem dzīvo Jāņa saimnieces, divas māsas, vecas vācu jumpravas. Še augšā neparasti klusu. Reizēm abas jumpravas klusi dzied kādu baptistu korāli. Bet arī tad var dzirdēt, kā iemaldījusies muša kur sīc pie griestiem vai kā vējā san telefona stieples. Bet apakšā troksnis norimst tikai vēlu vakarā. Tur kurpnieka darbnīca. Četri mācekļi augu dienu klabina. Ļaudis nāk un iet, ver un sit ciet vārtus. Kur blakus sētā no rīta līdz vakaram un vēl vēlu naktī rej šunelis.

Jānis stāv savā jumtistabiņā pie loga un skatās laukā. Logs jumtā izbūvēts. Jānis stāv šaurā spraugā. Aiz muguras viņam istaba, bet priekšā saules sakarsēts logs — zem tā nosūbējis dakstiņu slīpums. Jānim galva jāpieliec, citādi atdurās augšā, nobalsinātos dēļos.

Acu priekšā dzīva, kustīga, trokšņaina pilsēta. Bet viņam liekas, ka vēl nekad nav sajuties tik vientulis un atstāts. Pagātnes nav. Tur viss ir, kā reiz bijis, bet tālu pamests, sen aizmirsts. Un nākotnē nezināma, nepatīkama rītdiena. Viņam bail rītdienas. Tā viņu ievēdis jaunā pasaulē...

Atkal viņam jāsāk no gala. Jā, gluži kā kad līdz šim nekas nebūtu bijis. Bet bij tak! Tik brangi viņš tur jūrmalā bij iedzīvojies un piemērojies. Nu viņam jāstāv atkal nemiera un baigu paredzējumu pilnam, strauji pukstošu sirdi un tvīkstošu seju.

Mārtiņš viņu nepazīst... Brālis — un nepazīst! Mārtiņa acīm uz viņu lūkojas svešā, neuzticīgā, naidīgā rītdiena. Nekad viņš vēl nav bijis tik atstāts un vientulis. Jā, toreiz arī, kad, eksāmenā cauri kritis, slepus atbraucis, slapstījās aiz Gailēnu pirtīņas durvīm. Toreiz Mārtiņš viņu aizdzina — un labi, ka aizdzina! Bet nu... jā, nu jau vairs nav tas.

Taču viņam tā vien liekas, ka ir un ir tas pats. Atkal viss jāatsāk no gala. Kā puskalnā parāpies un nu noslīdējis pašā lejā. Jāsāk atkal. Cik

reizes tā būs jāsāk? Varbūt visu mūžu... Bet tad jau nava vērts dzīvot. Nav vērts mūžam sapņot skaistus sapņus un mūžam mosties nejēdzīgā ikdienā. Nav vērts uz acumirkli aizmirsties baudu skurbulī, lai drīz mostos ar galvas sāpēm, nejauku garšu mutē un drūmu īgnumu.

Kad... kad tad sāksies tā lielā, skanīgā, skaistā dzīve, pa kuru viņa fantāzija nepiekususi maldās? Liekas, ka visur ir daļa no tās. Bijusi — būs... Bet daļa nav viss: tā pieskaras, bet nepaņem un neaizrauj līdzī. Un, ja parauj gabaliņu, tad tomēr atkal drīz izmet malā. Un krūtīs pārdzīvotā rūgtums, smagums, skumjas un nepiedzīvotā slāpes, klusi kvēlošas ilgas un ilgu sēras. Vientulis viņš — pamests, pazemots un apvainots...

Fantāzijā viņam tēlojies, ka pasaule viņu gaida. Ilgojas un nevar iztikt bez viņa. Visu dzīvi viņš varētu sakustināt un pārgriezt. Bet īstenībā ik acumirkli pieredz, ka dzīve iet savu neizprotamo noteikto gaitu, ka tai nav daļas ne gar viņu, ne gar citu. Smagi soļi dimd pasaulē, un aiz tiem noslāpst atsevišķa cilvēka troksnis: tur virmodams ļaužu pūlis virzās kalnā. Šķirtas, naidīgas grupas jaucas straujā pūlī. Viņš... nevienai nevar pievienoties. Viņš jaucas pa vidu, viņu maļ kā graudu akmeņstarpā.

Tomēr rītdiena nav tik ļauna, kā viņš iedomājas. Skola četrām klasēm. Visi koridori ņudz bērnu pilni. Ar Jāni četri skolotāji. Starp tiem viena skolotāja. Jānim liels pārsteigums: Gailēnu Zelma! Kā Mārtiņš viņam to agrāk nesacīja? Divi darba biedri gluži sveši, viens padzīvojis, ģimenes tēvs, otrs tikai mazliet vecāks par Jāni. Salmiņš vismaz no pirmā acumirkļa daudzina un visādi pūlējās rādīt koleģialitāti. Jansona dzimta uzņēma ar uzmanīgu, lai arī pavēsu laipnību. Bet šie tikai steigā parunā pāri vārdu. Vecākais, skolas pārzinis Grauds, ņemas ar skolēnu pieteicējiem. Kaktiņš iet pa klasēm un koridoriem, un visur skan viņa skaļā, nervozā balss.

— Atvainojiet... — Grauds liek roku Jānim uz pleca un caur brillēm cieši lūkojas sejā. — Paši redzat, man šodien nav vaļas. Gailēna jaunkundze jums izrādīs mūsu telpas. Ar bērniem paši iepazīstieties.

Un Zelma viņu vadā pa klasēm, koridoriem un pagalmu. Visa divstāvu ēka bērnu pilna — ņudz vien. Visur ap viņiem abiem spiežas bērnu pūlītis, ziņkāras acis no visām pusēm veras jaunajā skolotājā. Bez Zelmas viņš sajostos drusku neomulīgi. Bet tā šē kā zivs ūdenī. Viņas kalsenā, parasti nopietnā sejā nenodziest smaids, viņas slaidais, vienkāršā uzvalkā tērptais augums pievelk bērnus, kā magnēts pievelk dzelzs skaidiņas. Viņas kājas nenogurst pa cementa trepēm augšup lejup kāpelējot, roka te zēnam atglauž izjauktos matus, te meitenei sasien stiprāk bizē izrisušo lentu. Ne acumirkli viņa nav klusu. Jānis nevar nobrīnīties vien: viņam stāsta un pa to pašu laiku izrunājas ar desmitiem skolniekiem. Ikkatram no viņas ko vajag, — viņa nepieder pati sev, viņas uzmanība, viņas dvēsele

ik acumirkli dalās simts gabalos... kā pasakā uguntiņa... un rūķīši lēkādami, katrs savu gabaliņu no rokas rokā mētādams, aizskrien, bet viņa iedegas vēl lielāka.

Caurizgājis un atpakaļ atnācis, Jānis ir jau iepazinies ar visiem raksturīgākiem skolniekiem — apdāvinātiem, vājākiem un spītīgākiem. It sevišķi vājākie un spītīgākie ir Zelmas mīluļi. Jānim tas tā savādi rādās, bet sacīt viņš pagaidām neko nesaka. Ak — daudz kas viņam te savādil!

Ap pusdienas laiku noskan zvans. Bērni sapulcējas lielajā klasē. Kaktiņš ir tur pie viņiem. Grauds mazgā nosviđušās, tinti un putekļiem notraipītās rokas. Zelma ar Jāni gaida — visi trīs reizē ies klasē.

— Tev, Zelma, nu no sākuma vajadzēs allaž piepalīdzēt Robežnieka kungam... — Grauds saka, ar divieli pirkstus rīvēdams. — Es zinu, kamēr svešā vietā iestrādājas, šur un tur metas. Jūs no viena apvidus, veci paziņas. Bet kurš no jums vecāks?

— Es, — Zelma saka. — Vismaz pāris gadu esmu vecāka.

— No izskata tā arī liekas, — Grauds piebilst.

Jānim liekas jocīgi, ka viņi par tādām lietām tik nopietni runā.

— Jaunkundzes nekad nav vecākas, — viņš jokoja.

— Kā tā? — Zelma vientiesīgi ieprasās. Arī Grauds jautājoši paskatās.

Jānis apmulst. Vai tad viņi joku nesaprot? Redzams, ka nesaprot... Un viņš nojauš, ka te nederēs tā grūti iegūtā sadzīves veiklība, ko no jūrmalas paņēma līdzī. Atkal jāšāk no gala. Viņš kļūst kluss un uzmanīgāks. Līdzšinējais, nodibinājies, protestē tam svešajam, kas atkal no ārienes mācas virsū. Cik prasti un negalanti izklausās, ka viņi abi Zeltu uzrunā vārdā. Zelma — — kā tas nu skan! Būtu jel pielikuši: jaunkundze...

Klasē. Viņi trīs stāv sānos pie loga. Grauds katedrī. Lielā istaba līdz pēdējai vietai pilna. Aiz bērniem sastājušies pieaugušie, arī vaļējās durvis ļaužu pilnas. Un aiz durvīm plašās telpās cilvēks pie cilvēka... Klusa, uzmanīga, draudīga masa aiz šī sīko, bālo bērnu pulciņa, Jānim tāda sajūta, ka visi uz viņu vien lūkojas, viņš ir nevarīgs un nelaimīgs.

Slepšus viņš pārlaiž nedrošu skatu klasei pāri. Kā tad: lielākā daļa skatās viņā. Viņš stāv starp Zeltu un Kaktiņu, bet tomēr viņam tā, it kā viens pats stāvētu klajā laukā un ass vējš ar krusas graudiem kapātu seju. Negribot salīdzina sevi ar darba biedriem. Un pirmo reizi pamana, ka tie vienkārši gērbušies, bet viņam dzeltenas kurpes kājā, manšetes ap rokām, švītīgi apsiets kaklauts ar spīdīgu stikliņu... Cūcība gatava — viņš sevī lādas. Vai tad to nu nevarēja iedomāt!

Harmonijs stāv stūrī, bet korāļu nošu grāmatas uz tā neredz un neviens tur klāt nesēstas. Graudam dziesmu grāmatas arī nav rokā. Vai tad lūgšanu neturēs? Nē. Brīdi pagaidījis, līdz bērni norimstas, Grauds sāk runāt.

Kas to varēja domāt, ka šis izskatā tik neievērojams tuvredzīgais cilvēks tik tekoši var runāt. Viņa balss ir sausa, sprakstoša, viņš runā bez patosa, bez liekas sajūsmas, bez žestiem un teatrālas vaibstu spēles. Bet bērni viņā klausās uzmanīgi, vēl uzmanīgāk pieaugušie.

Jānis sākumā vēro runātāju un runas ārieni. Tikai pēc brīža, vispārējās uzmanības novadīts, sāk ieklausīties runas saturu. Paskatās Zelmā, paskatās Kaktiņā un klausās atkal...

Aiz skolas sienām kūp fabriku skursteņi un mašīnas kauc. Istenībā ir tikai viena skola, dzīves skola, un šī te ir tikai daļiņa no tās. Bet veselā ikvienai daļiņai savs svars, jo visas viņas ciešā savstarpējā sakarā. Ikviens kaut ko saņem no tuvākās un pārvada uz tālāko. Skola uzņem strādnieku bērnus ar to, kas viņos iedzimis, ieaudzis un ieaudzināts. Skolas uzdevums ir izprast to dzīvi, kurā viņi dzimuši, auguši un audzināti. Aiz skolotājiem stāv bērnu vecāki. Skolotājam jāizpazīst tā ļaužu šķira, pie kuras viņš pats pieder, kura viņam uz pāri gadiem uztic savus bērnus un līdz ar to pati savu nākotni. Šī uzticība liek smagu atbildības nastu skolotāja plecos. Skola neko nevar iznīcināt no tā, ko pati dzīve radījusi, neko no jauna izradīt vai piepotēt, kas dzīvē sakaltis. Bet veicināt un kavēt viņa var daudz. Un tagad patlaban ir laiks skolai daudz strādāt vienād un otrād. Muļķības, māņticības un neapzinības prauli jāvāc nost, lai varētu iesakņoties patiesas zinātnes un dzīves atziņas stāds.

Skolotājs par sevi nespēj neko. Viens viņš ir kā smagā vezumā iejūgts, kā trijām virvēm piesiets. Garīgā dūre, programma un paša bailība viņu tur šaurā, tumšā spraugā, kur var nosmakt. Pats nosmaks un līdzī nosmacēs tās bērnu dvēseles, kas viņam uzticētas. Apmulsis un iebiedēts sāks ačgārni strādāt, kā ārprātīgs vai kā ģekis. Jo kā var vīnogas gaidīt no ērkšķiem un vīģes no dadžiem? Kā strādnieka bērnam var mācīt to pašu, ko visiem citiem? Kā var prasīt no tā, kas ņemts par audzinātāju, lai viņš kļūtu par bērna dvēseles slepkavu? Kā lai viņam maizes vietā sniedz akmeni vai skaidra ūdens vietā samazgas? Un skolotājam tas ir jādara, ja viņš neizlien no sava aroda gliemeža čaulas un pie savas valdošās šķiras nemeklē gaismu, spēku un drosmi. Ja vecāki nenāk skolā, neseko saviem bērniem un viņu skolotājiem un nepabalsta kopīgu darbu.

Šai skolai jau ir sava pagātne, savs nodibināts sakars ar sabiedrību un viņas dzīvi. Tas kļūst arvien ciešāks, tāpēc arvien stiprāka tiek pārliecība, ka šī skola reiz tiešām tiks par savas šķiras apgaismotāju, kādai vajadzētu būt katrai pilsoņu un katras citas šķiras skolai. Šie skolotāji ar atzinību var sacīt, ka sabiedrībā viņiem arvien bijis stiprs balsts. Un, ja nu viens tomēr ir ar varu atrauts no darba un uz laiku apklusināts, tad tas tomēr nevar mazināt palikušo darba prieku un sparū. Gluži otrādi: jāsaņemams veikt arī to, ko agrāk darīja mīļotais biedrs. Bet strādnieki ir kā strauts: var izsmelt vienu pilienu, bet tukša vieta tāpēc nepaliks. Izsmeltā vietā acumirkli iespīezas jauns piliens...

Jānis saraujas. Kā — vai tad par viņu arī runās?

Bijušā biedra vietā stājas jauns strādnieks. Viņam ir grūts uzdevums, jo viņam jāstājas tā krietnākā un spēcīgākā vietā. Bērni un vecāki no

viņa gaidīs to pašu, tāpēc viegli var gadīties, ka viņu vērtēs ne visai taisnīgi. Jo katram cilvēkam tomēr ir savs spēka mērs, pār kuru neviens pats nespēj sniegties pāri. Mēs nepazīstam jauno strādnieku kā skolotāju. Bet pazīstam viņu kā tautas rakstnieku, kas var dziļi just un sajūsminoši tēlot. Arī skolotājam vajag dziļi just un savu pārlicību sajūsmīgi izteikt — jo galu galā rakstnieks ir tāds pats skolotājs, lai arī plašākā un svarīgākā nozīmē. Nepazīstam mūsu jauno darba biedru kā cilvēku, bet zinām, ka viņš izbaudījis nabadzības sāpes un smago verdzinātāju-atsvabinātāju darbu. Pēc savas dabas un pagātnes viņš stāv tuvu strādnieku šķirai un strādnieku bērniem. Tāpēc varam cerēt, ka viņš darba centībā un sekmēs panāks un pārspēs savu priekšgājēju. Par to būtu lielākais prieks viņam un mums. Ja viņš neaizmirsīs, ka skola ir tikai daļa no dzīves un zinās atrast pabalstu sabiedrībā, tad varēsim sacīt, ka mūsu skola ar jauno darba biedru dabūjusi krietnu, derīgu darbinieku...

Jānis nevar attapties, kad Grauds jau nokāpis no katedra. It kā lielas lietas no viņa gaidā! Ko tad skolotāji var? Bet visā runā jau skan cauri kas svešāds, neparasts, ar skolas grāmatām, programmu un parasto skolotāju darbu tiešā sakarā nestāvošs. It kā lielas cerības uz viņu liek... Pašlepnums atsaucas un sakustas. Bet tūlīt atkal kā auksta vēsma uzpūš. Mēs viņu nepazīstam... Ko tas nozīmē? Vai neizklausās tā, it kā aplinkus atkratītos no atbildības par viņu un viņa darbību? It kā izgudrēm aizrādītu, ka bez diploma vajadzīgs vēl kas, lai viņu uzņemtu un aizstāvētu kā biedru... Bet kas... Dzīve... sabiedrība... strādnieku šķira... Bāli, nopietni bērni ziņkāri lūkojas viņā. Aiz tiem klusa, uzmanīga, draudīga masa... Jānim pārskrien drebuļi.

Darba biedri mana viņa apjukumu. Zelma uzmodinoši, drošinoši uzsmaida un aiziet solu starpā. Kaktiņš ko draudzīgi ierunājas. Jānis pusmehāniski ko atbild un meklēdams lūkojas ļaužu pilnajā istabā. Daži lielle nāk pie Grauda un sniedz viņam roku. Citi, pūlīšos sagriezušies, klusu sarunājas. Lielie cilvēki aiziet no skolas telpām. Paliek tikai bērni un skolotāji.

Bet, kad Jānis viens stāv savā klasē savu skolnieku priekšā, piedzīvojuša, pieraduša skolotāja instinkts viņā atkal pamostas. Viņš sāk strādāt, un darbā aizmirstas visas šaubas un aprimst nemiers. Aprimst un pamostas atkal. Atkal viņš mana, ka bērni vaicājoši, reizēm kā izbrīnījušies skatās viņā. Viņš taču nav pirmo dienu klasē, bet tomēr liekas, ka nezina ko, varbūt pašu svarīgāko. Varbūt aizmirsis, varbūt vēl nav atrāpījis. Apklusis klausās. Aiz sienas dzirdama Kaktiņa spēcīgā, nerimstīgā balss. Tālāk Zelma runā... bērni smejas. Kaut kas ir...

Iet atkal garas, vienmulīgas dienas. Jānis strādā nopietni, apzinīgi, izturīgi. Lai kauču rītu revīzija — viņš ir drošs. Bet tomēr vēl kaut kas ir... Viņš tomēr sajūtas mazliet tā kā svešs, kā te nepiederīgs. Pats

lāgā nesaprot, vai šo sajūtu rada attiecības pret darba biedriem vai pret skolniekiem.

Brīvajos brīžos viņš vērīgi klausās darba biedru sarunās. Zelma daudzreiz piesēst un ievēl viņu dziļākās valodās. Sevišķi par rakstniecību viņš no sākuma runā labprāt. Un mana, ka darba biedri viņā klausās. Un atkal mana, ka vilušies kļūst neuzmanīgāki un beidzot jau vairs tikai, kad pavaļa, pagriežas uz viņa pusi. Zelma — tai arvien vairāk laika, bet arī tā domīgi groza galvu.

Drīz viņš pats arī sāk saprast, nokaunās un kļūst kluss. Ko tad viņš isti zin par to pašu savu rakstniecību? Dzejoli, tēlojumu uzrakstīt — jā. Bet tur nekādas zināšanas neder. Ir acumirkļi, kad var, un atkal brīdis, kad velti galvu lauza un gudro. Par iedvēsmas acumirkli nav ko runāt, tas nenotverams kā ziedu smarža, nenoturams kā vēja pūtiens gaisā. Bet radīšanas moments ir tikai viena daļa mākslas darba gaitā. Ikviens daļa kaut ko saņem no tuvākā un pārvada uz tālāko... Un ap to, kas rada mākslinieka iedvēsmu, un to, ko rada mākslas darbs, griežas sarunas. Par to Jānis maz domājis. Viņa pārdzīvojumi, izjūtas un fantāzija rada dzejoli vai stāstu. Bet izrādās, ka tas vēl nav ne pirmais, ne beidzamais. Viņam stāsta par dzīves spēkiem un iespaidiem, kas izrada mākslinieka īpatnējo dabu un tieksmes! Viņš strīdas, pa pusei tic, pa pusei netic, bet to mana, ka skaidrības viņam te nav, noteiktas pārliecības nav — svešs un tumšs viņam viss. Un mākslas darba nolūki? No pagājušās vasaras jūrmalā Jānim vēl atmiņā tautiskais jautājums... Sasarcis viņš pat kājās uzlec, kad Zelma sirsnīgi pasmejas, bet Kaktiņš ironiski vīpsnā. Arī tautiskais jautājums tikai daļa, pie tam maza un mazsvarīga. Pirmā, zemākā pakāpe, apakšējais, īsākais posms. Dzīve sen salauzusi tautību žogus, mākslai jāsekmē dzīves attīstība, ne jākavē... Dzīve — dzīve! Sākumā dzīve un beigās! Saimnieciska cīņa, sabiedrisku šķiru cīņa... visur cīņa! Jānim sanāk dusmas un kļūst pretīgi. Ko tie te grib no viņa? Ko tie grib viņu mācīt un paši nevar vienu pantiņu uzrakstīt! Viņš sajūt vienpusību, sausu formālismu viņu spriedumos, bet viņu pierādījumus nevar atspēkot, ne slēdzienus apgāzt. Viņš sajūtas plašā, svešā apvidū, kur kalni un lejas un simts krustenisku ceļu, un nevar izprast, no kura nogriezties, pa kuru iet. Viņa jutelība jauš izzobojumu un nicinājumu, kur to nemaz nava. Šie skolmeistari domā viņu mācīt?... Īgnuma pilns viņš katru pēcpusdienu nāk uz māju un ieslēdzas savā jumta istabiņā. Aiz sienas divas jumpravas klusi, saldi dzied: Slavē to kungu... Apakšā klabinās kurpniekzeļļi... Pagalmā, liepas pakrēslī, kāšēdams vazājas slimais ierēdnis... Jānis piespiež pieri loga šķērsim un sakostiem zobiem cīnās ar asarām. Garlaicīgi, tukši... neizturami tukši!

Un atkal viņam šķietas, ka nekad citādi nav bijis un nebūs. Mūžu viņam tā jānīkst spiedīgās, neapremdināmās ilgās, klusi graužošās skumjās un grauздējošā nemierā.

Aiz sienas vecās vācu jumpravas dzied. Tās zin savas dzīves mērķi un ir apmierinātas. Lejā kurpniekzeļļi arī sāk vilkt banālu leijerkastes

meldiju. Visu nedēļu viņi sit, galvu nepaceļ no liestā uzdzītā zābaka. Bet sestdienās kārtīgi piedzeras, svētdienās dauzās apkārt, pirmdienās pelēki un nedroši cits pēc cita atkal velkas pie darba. Vēl otrā dienā tikai āmuri īgni klab pa koka un dzelzs tapiņām un meistars nikni lamājas. Bet nedēļas vidū jau atkal sāk dūkt... Riebīga tāda dzīve, bet... Jānim reizē liekas, ka viņš tomēr apskauž kurpniekzeļus...

Viņš paķer franču valodas grāmatu, nosēstas pie galda, aizspiež ausis rokām. Neko nedzirdēt un nedomāt! Mācīties! Smalki izklausās, kad tā kā Lapa var runāt izmest pa franču vārdam, pa teikumam. Vai uzrakstīt stāstam par moto, vai zem virsraksta zīmēt: no franču valodas tulkojis... Bet par stundas ceturksni griba atkal atslābst. Šaubas kā gaisā skrejošas bezgala garas putnu rindas ēna slīd pāri. Uzmanība klist, siks nemiers atkal ņirbinās pa visām nervu cīpslām. Atkal viņš iet pie loga un skatās.

Kurpniekmeistars nāk mājā. Zems, resns, iedzēries. Bagāts cilvēks, šīs mājeles un vēl citas lielas mājas īpašnieks. Bet slimā ierēdņa priekšā pa gabalu rauj cepuri nost. Plikais pauris dziļā cienībā noliecas priekš nodilušās uniformas ar aprautām, apsūbējušām pogām, priekš samta loka ar atlauztu kustošu kokardi. Jānis klausās lauzīto krievu valodu un domā, cik labi būt par ierēdņi. Tūliņ šis pats kurpniekmeistars istabā lamās savus strādniekus un visādi ālēsies, bet diloņa slimā ierēdņa priekšā pa gabalu rauj cepuri nost. Viņš saprot resno kurpniekmeistaru. Pašam mostas cienība, kad ceļā satiek šo izdilušo veci ar diegos šūpotām dzeltenām pogām. Tas vairāk badā mirst nekā no diloņa, neviena piederīga, ne rada viņam nav. Bet Jānim viņš tomēr liekas ievērojams un apskaužams. Vārēja jele reiz arī viņš... Bet tūliņ kā dzirklēm pārcērpj savu aplamo domu. Un iekšēji viņam nopil liela asara.

Sāk tumst. Pretējās mājas augšlogā aizdegas uguns. Maza cilindra lampiņa, kaut kur pie sienas pakārta, apgaismo daļu strādnieka istabiņas. Logā podiņš ar panīkušu fuksiju, otrs ar apgāztu glāzi virsū. Blakus petrolejas pudele un zēna cepure. Uz auklas izšūts zils strādnieka kreklis. Veca sieviete uzlocītām krekla piedurknēm likājas gar plīti. Un pat no šejienes saredzamas zilas dzīslas viņas kaulaino roku stilbos. Triju bērnu galvas ņirb pār palodzi... Nabadzība, nabadzība! Jānis novēršas.

Garais skurstenis sen jau vairs nekūp. Varbūt izdzisis, varbūt krēsla sasūc pelēkos dūmu mutuļus. Bet iela pilna steidzīgu darba ļaužu. No šejienes viņi visi izskatās vienādi. Fabrikas kvēpi un putekļi klāj viņu drēbes un sejas, kad divi iet blakus, nevar pateikt, kurš tēvs, kurš dēls, kura līgava, kura sieva... Ik vakaru Jānis ilgi lūkojas uz ielu. Ik vakaru viņam gribētos iziet laukā, nostāties, skatīties nokvēpušās sejās, uzminēt, izpazīt. Paļauties šai dzīves straumei, lai viņa nes. Lai nes, iejauc un aprok melnā dzīlē? Nē — lai izceļ viņa galotnē... lai viņu pa priekšu... pašā priekšgalā... un dzīvā straume pa viņa sliedi... Viņš augšā, gaisa dzidrumā zem saules, un melnais pūlis tur apakšā — viņa paša pa zemi līdzslidošā ēna. Tā viņš vēlētos! Tā būtu dzīve!

Un ik vakaru viņš smagi ieliekas gultā, aizvērtām acīm klausās, kā pie loga un griestiem migdamas mušas sīc. Un skumji domā par to, kāpēc gan šī straume pamet viņu nomalē. Nu jau viņš daudz dzirdējis par viņas gaitu un par to tālo jūru, uz kurienu viņa traucas. Viņš skatās, bet neredz, saprot, bet nesajūt. Viņam rieb j kvēpi, skrandainas drēbes, tulznainas rokas, neizturami lēnā darba cīņa. Kā kad lāstekas pil no jumta un grauž un grauž akmenī dobīti! Viņam tik straujums un plašums. Vējš lai svelpj gar ausīm! Kā sapnī lai noņirb garām ciemi un birzes! Ko velti mīnāties uz vienas vietas! Visi reizē plecu pie pleca — bet viņš arī turpat... pa gabaliņu, sajūsmā zvērojošām acīm, paceltu roku: viens, divi! Lai spraukšķēdamas izlūst dzelzs durvis, lai, atvarā gāzdamās, ilgi dārd un dun, un zvana jaunu rītu.

Jānis izlec no gultas, sameklē papīru un raksta, raksta. Un viņa dzeja dārd un dun, un zvana jaunu rītu.

Dārd un dun, un apklust. Un atkal viņš aizvērtām acīm guļ gultā un domā skumju, grūtu domu.

Atslābumā jo skaidrāk sajūtams īso sajūsmas mirkļu mātīgums. Jo augstāk uzlido fantāzija, jo zemāk slīst smagās ikdienas sajūta. Kā muklāju visu mūžu būs jābrien. Riebjas fabrikas kvēpi un skrandainās drēbes, kā senāk riebās rijas dūmi un agrie, miega pilnie vasaras rīti. Tā pati vergošana tur kā te. Visur tas pats. Brien kā pa muklāju! Smagas skumjas gulstas uz krūtīm. Nu kāpēc viņu neaizrauj līdzī? Vai viņš nav tāds pats strādnieks? Dzeltenās kurpes sen novilkas, vecā avīzes lapā rūpīgi ietītas, zem grāmatplauktiņa paliktas. Manšetes un kaklauts ar spīdīgo stikliņu guļ kastes dibenā, spieķis aizdurvē pakārts. Viņš grib tuvināties tai sabiedrībai, kurā dzīvo un strādā. Viņš atbalstīties uz to, tā lai atbalstās uz viņu. Viņš gatavs uzpurēties līdz beidzamajam. Pat no iemīlotā uzkrekla un stīvās apkaklītes ar noliektiem stūriem viņš šķirsies. Jau pasūtīja šuvējai zilu kreklu ar pušķotu saišķi. Viņš arī tikai strādnieks! Viņš būs vēl vairāk strādnieks nekā Grauds un Kaktiņš, un Zelma. Viņš ir dzejnieks! Eh — velns lai parauj dzeju un zilus kreklus! Jānim liekas, ka darba biedri viņam ar varu mauc mugurā zilu kreklu. Viņam rieb j zils kreklis — bet tomēr vilks. Bez īgnuma nevar domāt par darba biedriem, skolu un visu to apkārtni, kurai tik grūti piemēroties. Pret savu gribu viņam jāiet un jādarā. Kā smilgai jāliecas pa katram vējam. Pret savu gribu... Bet kur tad ir viņa griba? Mūžam tā bijis un būs...

Dulnu galvu Jānis izceļas no gultas un aizdedz lampu. Aizmiglotām acīm lūkojas galdā uzstatītā spogulī. Zods jau metas pūkains. Mati sniedzas apkaklei labi pāri. Lai aug... Bet seja izskatās bālāka un noliesējusi. Jā, jā: cepure arī tā kā brūk pār acīm... Mūžam tā bijis. Nē — nav! Nāk prātā vasaras sākums jūrmalā. Tad varēja dzīvot skaistā istabā, labi paēst un katru pusdienu iebaudīt liķieri. Un smalkā sabiedrībā arvienu bij. Un Jansona kundze tad klusiņām ienāca... siltas rokas apkāra viņa kaklu un lieca lejup. Karsta dvaša sitās sejā, sprīža tālu divas tumšas

acis savādi dega, balti zobi mirdzēja gar pavērtām lūpām, kaut kur tuvu, pie pašas auss, skanēja klusi smieklī...

Atliesmojušā kaislē Jānis karstām, trīsošām rokām aizspiež acis un sagumst uz galda. Bet pagātnes pārdzīvojumu ainas nav izkļiedējamas. Kā lietuvēns mācas virsū un moka.

Želās un izmisumā viņš uzlec un dodas laukā. Pa ielu nāk preti bālas, gurdenas sievietes. Jānis pa gabalu griež viņām ceļu. Viņam riebj sastrādātas rokas un nabadzīgas drēbes. Viņš steidz uz tuvējo restorāciju remdināt atmiņu mokas un aizmirsties svešā, miglainā, vieglā pasaulē.

Nejaušs gadījums Jāni atkal uzbīda uz ceļa.

Zināmu vēsumu sajuzdams, dziļu iekšēju nesekmību izmanīdams, bērniem attāls un svešs — klasē viņš strādā sakostiem zobiem. Arī mājā strādāt negribas. Steigšus burtnīcas pārlūkojis, Jānis ik vakaru iet pār tiltu uz iekšpilsētu. Tur grezni veikali, mirdzošu, čaukstošu lietu pieliktiem logiem. Ielās smalku braucēju un kājāmgājēju burzma. Uniformas, cilindri, zīds, strausa spalvas... Patikami iet iekšpilsētas burzmā!

Patikami sēdēt uz sola parkā vai alejas nomalē. Vērot daiļas sejas, gaišus, galanti paceltus uzvalkus un kurpītes tieviem papēžiem. Pavisam maz te netīru, neglītu ļaužu. Un, ja kāds iemaldās, tad steigšus aiziet, kā nevietā nokļuvis, kā sevis nokaunējies. Skaisti dzīvot iekšpilsētā. Staigāt pa alejām vai parkā uz paviljona dzert glāzi alus un klausīties kara mūziku. Tad liekas, ka tikai tevīm spēlē... Patikami būt par kapelmeistaru! Kapelmeistaram spīdoši uzpleči, kapelmeistars tikai kustina nūjiņu, un muzikanti spēlē. Kā viņš kustina, tā šiem jāspēlē. Vairāk vakaru Jānis nopietni domā, vai kaut kā nevarētu par kapelmeistaru... Bet tad arī šī iedoma atkal aizklist.

Reiz viņš paviljonā satiek Pērkoni. Pabailīgi sveicina un sajūtas aizkustināts, kad redaktors viņu atminas un pazīst.

— Sveiki! sveiki! — tas spēcīgi krata viņa roku. Plata, moderna manšete klab, augšup lejup sizdamās. Balti zobi mirdz caur melnajām ūsām. — Jūs še? Ak tā, nu jau pilsētā dzīvojat! Tas ir labi, rakstniekam der arī ar pilsētas dzīvi iepazīties. Ko nu strādājat? Kāpēc nepienākat redakcijā? Ak tā — atļaujiet iepazīstināt...

Pērkonis noliek lielo mapi uz galdiņa un iepazīstina Jāni ar vēl diviem redakcijas locekļiem bez mapēm. Viens ir mazs, briļļains bārdainītis, otrs kailu seju, sauss un tievs. Nepaguvis Pērkonim neko atbildēt, Jānis ar jaunajiem paziņām nosēstas pie galda. Lūkojas viņu spīdīgi nobružātās piedurknēs, lūkojas Pērkoņa resnajā mapē, dzer glāzi alus un klausās avīžnieku sarunas. Klausās un runā pats arī. Beigās neredz vairs viņu spīdīgās piedurknes, nedzird bažīgās valodas par rītdienas numuru. Tikai Pērkoņa mapi redz un domā, cik labi būt par žurnālistu! Žurnālists ir tautas vadītājs. Ko viņš raksta, to visi lasa: tūkstoši uzņem un izplata viņa domas. Viņš arī katrā ziņā kļūs par žurnālistu!

Piecas glāzes izdzēris, Jānis iet. Tik cildenā sajūsmā viņš sen nav bijis. Galva lepni pacelta, soļi veikli un viegli. Kāpēc viņš neuzāva dzeltenās kurpes un spieķi atstāja mājā!

Pazīstama iela. Otrā pusē pazīstams nams. Ak — jau sen viņš redz un zin: Jansonu nams. Vai ar nolūku šē garām nācis? Viena alga! Otrā stāvā viņi dzīvo... Logam jau aizkari priekšā... Tātad no jūrmalas atpakaļ jau...

Piepeši viņš apstājas zem liepas un skatās un skatās pāri uz viņu malu.

Parādes durvis veras, un pa tām iznāk Lapa. Iznāk un, pazīstamā likumā saliecies, tura durvis vaļā. Tad lepna un cēla, milzīgu, balti spalvotu cepuri galvā izsteidzas Annete. Aiz viņas namiķis nes kaut kādus saiņus. Vēlāk izčāpo Jansona kungs. Un pašās beigās kundze.

Acumirkli sarunājas. Tad Jansona kungs pasauc ormani. Visi trīs sasēstas — kundze paliek pie durvīm. Sāk braukt. Jansona kungs, cepuri noņēmis, klanās atpakaļ, kundze, mīļi smaidīdama, pavēcina ar lakatiņu. Labi būt par tirgotāju un nama īpašnieku! Jānim liekas, ka viņš arī...

Bet Jansona kundze iet atpakaļ un namiķis nu tura durvis. Ak, kā viņš pazīst šo augumu tumši stripotā uzvalkā, melnos, ziļu rotātām ķemmēm saspraudītos matus un balto seju ar dziļu rievu zem zoda! Nu viņa iet... Vai tad nepaskaties atpakaļ? Vai nav viņu manījusi? Nē, nepaskatās. Namiķis aizver durvis. Ļaužu pilnā iela ar reizi kļūst tukša un tumša.

Jānis atjēdzas un atvelk elpu. Karsti. Piere vienos sviedros. Un ir tak jau rudens laiks... Bet durvis ciet. Viņa nenāks vairs... Brīdi pastāvējis, Jānis sāk iet. Pasper piecus soļus, apstājas. Pasper vēl un atskatās. Vilcinādamies, kā pārlīkdams paiet vēl, tad pēkšņi atmetas, atgriežas un iet šķērsu atpakaļ ielai pāri.

Istenībā viņš neko nav ne pārlicis, ne iedomājis. Smadzenes guļ, galva tukša un tukši zvanīga. — Instinkta spēks viņu dzen — kā skrūve dzen inerto, nedzīvo kuģa ķermenī, kā vējš nes pienenes pūku. Iekšēji viņš vēl pretojas, zina, ka dara aplan, ka nevajadzētu. Bet tomēr iet. Kādēļ? Ko viņš cer? Viena alga! Iet tikai!

Trepju galā pa mazu lodziņu namiķis glūn no sava būra. Jānis kāpj pa trepēm augšup. Pirmajā likumā, loga krāsaino stiklu mozaikā vecmodīgi ģērbta jaunava viņam sniedz pretī kurvi ar augļiem. Jā, to viņš zināja: šē viņu gaida. Kāpj arvienu ātrāk, arvienu ātrāk — beigās gandrīz skriešus. Pārdzīvotie jaukie brīži tēlojas viņam acu priekšā. Daiļa jaunava iztālēm sniedz pretim kurvi ar augļiem. Ātrāk — ātrāk!

Pēter Jansons... Briefe und Zeitungen... Spiedzīgi nodžinkst zvaniņš. Vai vesela stunda paiet, kamēr aiz durvīm sadzirdami soļi. Bet kundzes soļi tie nav... Tā kā vilšanās, kā žēl. Kāpēc viņa pati nenāk?

Līze paver durvis sarga važā.

— Ko jūs vēlaties? Kunga nav mājās... — Bet, pa šķirbu palūkojusies, atraujas, attaisa, ielaiž Jāni iekšā, izbrīnījusies skatās. — Kundze viena mājās. Kabinetā... — viņa pamāj.

Aizmirsis piedauzīt, aizmirsis cepuri noņemt, Jānis ieiet pazīstamajā šaurā istabiņā ar logu viņā galā. Viss tāpat kā citreiz. Tikai bāli sārto

lapešu vietā nu tumši zaļas. Tāpēc izliekas sveša — tumšāka, drūmāka. Bet pār visu tagad līst Jāņa paša iekšējais mirdzums.

Kabinetā kundzes nav. Acumirkli neapstājies, neapdomājies Jānis iet tālāk — sarkanajā istabā, kur gaiši sarkani polstētas mēbeles, lielas, melnas klavieres stūrī un žuburains kristāla lukturis augšā pie griestiem. Steigā viņam uz parketa kāja slīd, labi, ka otrā pagadījusies uz paklāja, un tā viņš noturas. Sirds sit kā ar āmuru.

Kundzes arī zālē nav. Bet dibenā divpušu durvis. Jānis sper soli uz turieni. Nu viņš dzird... Nu viņa aiz divpušu durvīm nāk viņam pretī. Klusiem, mīkstiem soļiem steidzas. Klusāk! klusāk! Viņš arī ceļas pirkstu galos.

Bet piepeši tepat sāņus spēji veras neredzētas mazas durvis. Cieti papēži knaukš uz ozola dēļiem. Līze — Jānim izskrien caur galvu. Nolādētā, ko tā te velkas! Viņš neskatās... viņš neļausies, lai tad vai kas. Tikai divpušu durvis viņš redz.

— Kungs! Ko jūs vēlaties?

Kungs... Bet tā jau nava Līzes balss! Tā jau nav... nav... Ir! Tā ir Jansona kundze...

Zābaku zoles Jānim pielīp pie parketa. Kā gājis, tā stāv. Bet galva pagriezta uz mazajām atvērtām durvīm. Kundze stāv turpat pie sliekšņa, bet pār viņas plecu rēgojas Līzes seja. Jānis cīnās ar savu smaidu, bet nespēj. Sejas panti kā sastinguši, kā akmeni sacietējuši!

Divas tumšas, ļaunas acis urbjas viņā. Uzači bargi saraukti, zodā ievilkusies dziļa, melna rieva. Roka jautājoši cēli pastiepta. Jānis neko nesajēdz. Tikai jūt, ka piepeši aizsalcis tas vējš, kas viņu nesa. Viņš — pamesta pienenes pūka — gāžas peļķē. Kā dzirkstele viņam izskrien pa visiem jutekļiem.

Bet viņš negrib! Viņš turas! Tāpat iesāņus mehāniski pavirzās Jansona kundzei soli pretī un murmina ko pašam nesaprotamu. Bet vienmēr vēl smaida to pašu nolādēto nodevēja smaidu.

— Es prasu, ko jūs vēlaties? — atkal nosprakst Jansona kundzes balss. Un tumši strīpotā uzvalkā tērptais augums saslienās vēl draudīgāk.

— Atvainojiet... — Jānis murmina un virzās tuvāk. — Es nekā... es tikai gribēju... — Un smaida savu glupjo smaidu.

— Ko-o? — Kā pļauku sejā iecērt. Jānis jūt, ka šo ļauno acu nekustīgā, saltā liesmā viņš sadeg kā veca papīra lupata. Uzpūtīs viņam, un tūlī sabirzīs plīvojošā plēne.

Bet aiz nobīļa un kauna sajūtām iekustas piesmieta, apnicināta mīļākā dusmas. Sastingušu smaidu dzēs īgnums.

— Apciemot atnācu... — viņš piepeši ierunājas svešā, bet skaidrā balsī.

Tumšās acis mazliet piemiedzas. Ap muti paraustās nicinājuma smins. Kundze pagriež galvu, paskatās Līzē un parausta plecus. Kalpone nozūd.

Bet Jānis redz kundzes sejas profilu, kakla liekto līniju, krūšu izcēlumu... Viņam tomēr ataust kā vāja cerība vēl saturēt, nezaudēt... Viņš pavirzās vēl.

— Atvainojiet, — viņš murmina, — es negribēju...

Aprauj un ķersta svārku pogas, apkaklīti... Klaja izsmiekla pilnas acis kundze viņam pārlaiž no augšas līdz lejai.

— Gribējāt un negribējāt! — viņa skaļi runā, lai Līze dzirdētu. — Paši nezinat, ko gribat.

Jānis jūt, ka viņam sejā splauj. Bet viņš gatavs paciest arī to — gatavs visu... Kas viņam daļas! Kaut tikai neaizietu! Atgiedas, ka viņam cepure galvā un zābaki noputējuši. Bet kad tikai neaizietu.

— Es redzēju, ka Jansona kungs... un Annetes jaunkundze... — viņš stostās. — Tāpēc nācu...

Aprauj atkal un atvirzās. Kundze pēkšņi sakustas vai sadrebinās.

— Ā — tāpēc... — viņa dveš un griežas sānis. Jānis nesaprot, tas uz labu vai uz ļaunu, bet virzās tuvāk.

— Jūs... es jūs... — viņš bailīgi piedur pirkstu viņas rokai.

Kā no čūskas kodiena kundze salecās.

— Mierā! Nekauņā! — viņa krata aizskarto roku un savēcina otru. — Laukā! — Viņa apsviežas. — Līzel Līzel! — Klūp pie durvju stenderes un ārkārtīgā uzbudinājumā spiež un spiež elektriskā zvana pogu. Seja kvēl.

Pašaisargsāšanās instinkts Jāni nu pārmāc visu. Viss aizmirstas un nogrimst kā nebijis. Glābties! Ar vienu lēcieni viņš ir pie durvīm, rupji atgrūž Jansona kundzi nost, izskrien koridorā. Mēģina savaldīties, lēnām sper kājas. Bet trepju kāpšļi slaistās un šūpojas. Viens no mugurpuses it kā trenc lejā. Viņam jāpieķer roka noputējušām margām, lai neuzgrūstos pretimnācējam. Namiķis. Kā negudrs steidzas. Pār trim kāpšļiem reizē lec. Šaurā trepju telpa rīb no viņa soļiem. Jānim pārskrien šermuļi. Sajūt cietus nagus savā apkaklē un rupju ceļgalu mugurā... Glābties! Viņš saliecas un atrauj smagās āra durvis.

Tikai kad ozolkoka durvis aizsitas un tepat uz stūra pamirdz gorodovoja sarkanie uzpleči, viņš atvelk elpu. Iegriežas šķērsielā, norauj cepuri un noslauka sviedrus. Apstājas un slauka vēl. Rokas nejauki trīs, sirds ātri sit, bet pamazām rimstas. Tomēr izglābās gan. Nenoķēra.

It kā knaibīts viņš steidzas atkal. No Jansonu namiķa bēga — un no sevis paša. Kāpēc viņam jābēg? Ko viņš bij noziedzies? Nolādētie! Izman-toja viņu, izlietoja, kamēr patikās, un tad izsvieda pa durvīm. Sejā iesplāva, ar kāju iespēra... Tāpēc ka viņš nabags, ka viņam par naudu jākalpo — tāpēc ar viņu tā var. Tāpēc ka viņiem veikali, nami, nauda... Nolādētie buržuji!

Kabatās sabāztās rokas savelkas dūrēs. Jāņa dusmām un naidam nav robežu. Tagad viņam tikai bezgala naid, vairāk nekas. Un liekas, vienmēr tā bijis. Jā, katrā ziņā bijis! Kas viņam daļas gar viņu greznajām

Istabām, treknajām pusdienām un ārzemju liķieriem! Gar viņu baltajām sejām un zīdā tērpto, zeltā greznoto netiklību! Muļķīgā sapnī viņš par to sapņojis, vairāk neko. Tagad atmodies — tagad zin, kur viņa īstā vieta.

Kas viņam kopīgs ar izsūcējiem, ar tiem, kas dzīvo no cita labuma un sviedriem! ... Viņš pats kalpināts un izsūkts. Proletārietis! Un viņš negrib cits būt, viņš lepns uz to, ka pieder pie darba tautas. Nākotne pieder tiem, kas strādā. Jā — pieder un pieder — lai arī pilsoņu dāmas uztraucas, nicina un spļauj sejā. Viņam nevajag, nē! Ar nolūku viņš tur neņēma cepuri nost, lai izrādītu nevērību pret smalkajām paražām. Aiz nicinājuma netīriem zābakiem staigāja pa parketu.

Jā! Viņš ies noputējušiem zābakiem! Viņam šuj zilu kreklu ar pušķainu apsēju. Viņam mati sniedzas apkaklei pāri... Lai katrs redz, ka viņš ir proletārietis, sociālists! Viņam sava šķiras apziņa, savi pienākumi un sava pieklājība. Lepni paceltu galvu viņš noskatīsies uz lepnajām, čaukstošām dāmām, kas cēli soļo garām. Ejiet, ejiet! Jūs ejat lejā, mēs kalnā. Mums pieder nākotne, jūs esat morituri!

Nolādētie! ... Vēlreiz ieduras dzelonis. Bet viņš steigšus apspaida sāpošo vietu. Bez maldiem un sāpēm neviens nav ticis pie apziņas. Nu viņam acis atvērušās. Nu aizkars atvilkts tam logam, pie kura viņš līdz šim stāvēja un lūkojās miglotā laukā. Nu viņš skaidri redz. Nu saprot, ko darba biedru runās un skaidrojumos nozīmēja svešādie vārdi. Šķira... šķiru intereses... šķiru cīņa... Kā viņš to varēja tik ilgi nesaprast! Viņš ir viena šķira, un Jansona kundze otra. Nekā cita viņiem nav kopēja kā tikai abpusējs, nedzēšams naidis. Mūžīga cīņa starp viņiem abiem!

Pagaidiet jūs, buržuji! Birģeļi nolādētie! Jānis sajūt savās rokās milzīgu spēku. Sagrābt, žņaugt, miltos saberzt. Abas dūres spiežas kabatās, plānā odere plīst. Viņš skaidri nezina, ko, bet padaris... Ko svarīgu, lielisku, vēl nepiedzīvotu. Stāstu uzrakstīs par Jansona kundzi, lai tad redz... Nē — zobgaļa kalendāru viņš izdos — ņems visus pēc kārtas: Jansona kundzi, Lapu, Anneti... Lai sajūt apzinīga proletārieša naidu un spēku!

Kā vējš Jānis šaujas pār tiltu atpakaļ uz priekšpilsētu. Smalkās dāmas tiši aiztiek ar elkoni, bet veļas mazgātājai sieviņai ar lielu kurvi pakalpīgi griež ceļu. Šķiras apziņa... Pa upi pret straumi tiltam tuvojas buru laiva ar trim sportsmeņiem baltos adītos kamzoļos. Jānis iespraucas ziņkārīgo rindā pie margām un acumirkli kāri skatās. Bet tad atgiedas, atraujas, pārļaiž ziņkārīgajiem ironisku skatu un steidzas tālāk. Kāda daļa viņam gar bezdarba buržuju izpriecām!... Tilta galā krievu strādnieki lauž ielas bruģi un liek tramvajam sliedes. Noskranduši, cits citu ciniski lamādami, strādā. Jānim rieb, bet tomēr viņš sēri skatās, kā tie valsta smagos, kantainos akmeņa klučus un sit ar gariem āmuriem. Sociālisms nepazīst nacionālos aizspriedumus... Tautiskais jautājums ir daļa... nē, nav nekāda daļa! Muļķības! Buržuju tenkas — vairāk nekas!

Tagad viņš saprot. Tagad viņš zin, ko darīt.

Savādi sagriežas laiks un dzīve. Pilsēta kļūst steidzīgāka, nervozāka. Avīzes pilnas aizmaskotiem rakstiem un ziņojumiem. Sabiedrībā kļūst slepeni nostāsti, par kuriem citi sajūsminās, citi šausminās. Runā par nesagūstāmiem aģitatoriem un slepenām sapulcēm. Pakļūst drukātas lapīņas ar uzsaukumiem. Dzird par streikiem, sadursmēm un apcietinājumiem. Garie fabriku skursteņi kā par spīti veļ melnus dūmu mutuļus, mašīnas uzbudinātas gaudo un draudīgi ducina nokvēpušos mūrus. Līdz vēlai naktij ielas ļaužu pilnas. Strādnieki grupējas pulciņos, kļūst un grupējas atkal. No glītākām mājām un verandām gar aizkaru malu bažīgi lūkojas sirmas madāmiņas — aizmirsts adīklis šļūd no rokām, adatas skanēdamas krīt uz grīdas. Kur vārtos satikušās pāris kundzes, tura viena otru aiz mēteļa pogas, brīnodamās un iekarsušās, rokas plātīdamas, viena otrai ko stāsta. Pakaviem klabot, gumijriteņiem švīkstot, aizlaiž pa ielu fabrikas direktors, turēdams padusē nervozi samiegtu mapi. Bet pēc pusnakts vienādiem, cietiem soļiem iet patruļa pa ielas vidu, durkļi blāvi viz reto lukturu un neizdzēsto logu gaismā.

Arī Jāņa klase kļuvusi dzīvāka un skaļāka. Daļu nemiera bērni ienes no ielas un mājas. Nē, drīzāk, liekas, nemiers ienes viņus. Visapkārt cilvēkam un cilvēkā augošs nemiers. Gaiss klasē it kā ņirb. Lai mēģina kāds aizmurtēt vēja šalku! Lai metas ūdenī un rauga atbīdīt straumi pret kalnu! Bērni liec un vada savu skolotāju... Tas ir savāds laiks, un savādi viņš izmaina lomas.

Jānis jauš to, kas notiek ārpus skolas sienām. Bet tuvākās dalības viņam pie tā nav. Klausās, ko darba biedri karsti pārrunā, bet dziļākas intereses viņam arī pie tā nav. Lieli notikumi sagaidāmi, jāvēro laika gaita, jāuzmana dzīves apstākļu svārstība, jāorganizējas, jākrāj un jāsaudzē spēki sagaidāmam lielajam brīdim... Jā, jā, jā — Jānis steidzīgi piekrīt, lai gan viņa piekrišanu neprasa un uz iebildumiem maz ko atbild. Pabīda viņu sāņus, pastumj atpakaļ — nevēro, kā viņš apvainots reizēm rauc pieri. Lielu vajadzību pēc viņa nejūt. Bez viņa var iztikt, aiziet viņam garām. Bet viņš nevar iztikt. Vēro sevi un jūt, ka nevar viens palikt atpakaļ. Iekšēji traucas līdzī, barā, straumē, kas neatturama plūst un plūst. Viņam riebj melni, šļācoši ūdeņi. Viņš mīlāk zaļi-balti krāsotā laiviņā pabraukātos dīķī, kur balts namiņš atēnojas rāmajā līmenī un meitene, puķes lasīdama, iet gar malu... Bet tomēr iet līdzī.

Pret izsūcējiem... jā, jā — viņš arī! Kvēlojošs naidis viņam pret bagātību tumši strīpotā zīda uzvalkā un rievu pazodē. Kā krusa klases logu rūtis spraukst viņa valoda. Pat rēķināšanas stundās viņš ļauj vaļu savam naidam. Nevar neļaut — tas valda pār viņu, ne viņš pār to. Par nabago un kalpināto taisnību... jā, jā, jā. Par to runā svētie raksti, par to ikkatrs gabaliņš lasāmā grāmatā, ikkatrs tautas dziesmas pantiņš. Jānis sajūt vienību visā dzīves dažādībā. Izklaidus domas virknējas uz viena pavediena. Jūtu haosā dzirdas viena kopīga noskaņa. Un, kad pēc darba beigām skolnieki, mājās ejot, pusbalsī dzied nedzirdētu dziesmu, Jānis stāv pusviru durvīs un augoša sajūsma māc un māc slepenās bailes.

Un tad Jānis raksta tēlojumus, kur dzīves sloga un netaisnības sajūtai cauri laužas pilsoniskās tukšības izsmiekls — kā asi dzelkšņi dzeļas cauri saplakušai vecai zāles kūlai. Lai lasa, lai redz! Pērkonis tagad visu drukā. Līdz durvīm nāk Jānim pretī, līdz durvīm izvada. Visi konservatīvie avīznieki tagad kļuvuši par liberāļiem. Tautiskums vairs tikai pa pusei tautiskums. Un tā pati puse spara pilna un kašķīga. Prātīgas apdomības paraža, zināms, viņai neļauj pārmērīgas iedomas, ne rotaļāšanos ar uguni. Ne ar naidu vai tiešu pretešķību, ar rāmu pārliecību un vēsturiskiem argumentiem viņa rauga pierādīt, ka ekstrēmi aizved postā, bet mūžam pareizais ir zelta vidus ceļš. Ne ar dusmām un nervozu sašutumu, — savu vainu labprāt atzīdama, saudzīgi bīda nost to, kas viņai pašai mācas virsū. Un nebeidz rādīt to mazo apkārtnes aploku, kur vienīgais darbs visiem atsvabinātājiem spēkiem — pārgrozīt, labot, reformēt visu dzīvi no patronāta kundzības un vārda brīvības līdz strādnieku pensijām un zaķu tiesību jautājumam. Bet tad asa un neatlaidīga ir šajās lietās. Un ļoti labprāt drukā par pilsonisko tukšumu, kārklu vācietību un netautiskiem mācītājiem.

Jānis ātri iedzīvojas jaunajā pasaulē. Apkārtnes drudzainā steiga arvien dziļāk ierauj viņu mutulī. Jau malā un iztālēm stāvēdams, viņš nevar skaidri saprast, uz kuriem viss tiecas, kādēļ taisni tā vajadzīgs. Bet tagad ir gluži noreibis. Mutulis viņu griež, vilnis ceļ un nes — tik daudz viņš sajēdz. Un neizsakāmi labi sajusties tādā pārgalvīgā skrejā. Lai nes — vēl ātrāk, vēl ātrāk! Vējš lai svelpj un šļakatas vērpjas! Un atmiņā nāk zēna gadi, kad, ratos sēdēdams, kustināja kājas un domāja, ka tā tiek daudz ātrāk. Sēdēt viņa galotnē un traukties nezināmā tālē! Kā putnam barā laisties pār sabangotiem ūdeņiem! Kāda tīksme šādā pārgalvīgi trakulīgā skrējienā! Smago skumju migla klist dzestrā, spēcīgā rīta vējā, balta saule dzirkstī pār galvu. Un pats kvēlo kā akmens, skrie-dams pa bezgalīgo gaisa telpu.

Ātrāk! Vēl ātrāk! He, pagaidiet tik' jūs, nolādētie, tumši strīpotās zīda drēbēs un baltām, tuklām sejām!

Jānim priekšlasījums biedrībā. Neparadis, uztraukts viņš sāk tūkstoš ziņkārīgu acu priekšā, bet drīz aizmirstas un aizraujas un ar savu sajūsmu aizrauj arī citus. Paša skolnieki un daļa pieaugušo viņam stipri aplaudē. Sevī lepns, viņojošā priekā kāpj no katedra. Nu viņš viņa galotnē. Nu viņš priekšgalā un citi pa viņa pēdām. Cik neticami ātri tas nācis!

Bet tad prieka sasilumam uzplūst auksta straume.

Katedrī kāpj cits jauns cilvēks, bet vecāks gan par Jāni. Jānis skatās viņā un netic savām acīm. Vai tad pie viņa priekšlasījuma varēs ko piebilst? Vai patiešām vēl atradīsies cilvēks, ko viņš nespējis sajūsmināt un aizraut? Ironisku skatu viņš pagriež pret publiku, bet tūliņ apraujas. Zālē pilnīgs klusums. Sejas dziļi nopietnas. Visi lūkojas runātājā. Jānis saraujas un arī pagriežas.

Atzīstams rīkotāju nodoms — aicināt arī jaunākus, nepazīstamus spēkus. Jo vairāk un no vairākām pretišķām pusēm tiek apgaismoti lielle sabiedriskie jautājumi, jo tuvāk savā spriedumā masa tiks patiesībai. Bet kāda skaidrība klausītājam, kad pašam priekšlasītājam vēl viss migla un tvaikos? Pagātnei un tagadnei, tautas vēsturei un tagadējam momentam viņš pusstundā pārbrauc pāri, ne ar vienu teikumu neapzīmēdams, no kāda stāvokļa skatās uz visu notikumu un faktu jucekli, pēc kādiem principiem vērtē. Dzeja ir lielākais iedvēsmas līdzeklis, bet tad nopietni jā-lūkojas, lai viņa neiedveš sajukušus jēdzienus, romantisku miglu un principiālu neskaidrību. Rīkotājiem pārmetams, ka viņi nav devuši vajadzīgos aizrādījumus jaunajam cilvēkam, no kura varbūt varētu rasties derīgs spēks.

Jānis tvīkst kā ugunī. Viņam — aizrādījums! Vēl tikai kas varētu rasties no viņa! Bet vai tad te nav neviena, kas šim muļķim aizbāztu muti? Aha — Grauds kāpj!

Sausa, cieta valoda sprakš plašajā smacīgā telpā.

Rīkotāji nevar uzņemties ne cenzora, ne idejiska regulatora lomu. Pārlicība nevienam ar varu nav uzspiežama. Katrs lai runā to, par ko pārlicināts. Sajukušu jēdzienu paraugs arī var būt noderīgs, var ierosināt paškritiku un pamudināt uz noskaidrošanos. Rīkotājiem tik daudz vainas, ka viņi pavairāk uzticējušies sabiedrībai, varbūt tālu, bet viņiem maz pazīstamam darba biedram.

Arī tas it kā nožēlo! Arī tas nesaprot un neatzīst. Un viņš taču rakstīja visu labāko, kas bij padomā... Ā — Zelma! Cik pievilcīga viņa — mierīga, droša klusu vērojošas masas vidū!

Ikkatru cilvēku vajag vispirms svērt uz viņa paša svāriem, bet it sevišķi dzejnieku. Tajā vissīkstāk un ilgāk turas iedzimtie, dzimtā un bērņības apkārtnē uzņemtie iespaidi. Priekšlasītājs nāk no zemniecības zemākajiem, tumšākajiem slāņiem. Viņu pievilcis pilsētas dzīves mutulis, viņš instinktīvi tiecas uz to pašu sauli, kas darba ļaudīm spīd. Viņš tāpat proletārietis, viņa dzejnieka dvēsele divkārt sajūt to slogu, zem kura visa dzīve smok kā zem apsūnojuša pelēka akmeņa. Bet tradicionālās domāšanas bailība, mantotais patriarhālais nespēks neļauj viņam ar reizi izkļūt gaismā un brīvā plašumā. Tādu cilvēku nevajag atgrūst, bet pabalstīt un radināt. Te var attīstīties spēks, kura pozitīvā nozīme izšķirošā brīdī nav atsverama.

Labā meiča! Viņa domā, ka ar to viņam līdzēts. Bet desmit runu nevar atsvērt vienu vārdu, kuriem viņu tik dziļi apvainoja. Mūžam viņš tos neaizmirsīs.

Jānis tikko mana, ka Zelma nosēstas viņam blakus.

— Nenoskumstiet! — viņa tam uzsit uz pleca un smaidīgām acīm paskatās sejā. Bet, ieraudzījusi dziļas krunkas viņa pierē, sirsnīgi satver roku. — Neņemiet nu tā pie sirds. Še dažs labais dabūjis vēl pavisam citādu karstumu. Katram iesācējam jāiet caur šķīstīšanas uguni. Še nepietiek ar labu gribu un sajūsmu vien. Mūsu ļaudis sver katru teikumu,

katru vārdu. Bet arī sajūsma ir liela lieta. Jums tikai jāstrādā, jālasa, jānāk uz sapulcēm. Un jāmacās svabadi runāt.

Jānis atsvabina savu roku.

— Labi... Es vairāk neuzstāšos. Ir jau bez manis diezgan.

— Tā nerunājiet! — Zelma dedzīgi protestē. — Darba ir daudz, bet darītāju maz. Un par daudz mūžam nevar būt. Jūs esat dzejnieks, un dzejnieks spēj par visiem vairāk. Mēs spētu vairāk, ja vairāk būtum dzejnieki. Ja ne tikai pierādītum un pārlicinātum, bet idejisko apziņu spētum tieši pārvērst dzīvā sajūsmā. Atziņa ir smags āmurs uz likteņa laktas, ko sajūsmas spēks cilā. Mūsu stieņi guļ balti nodedzināti, bet vēl nav diezgan daudz to, kas izšķiļ dzirksteles un saujām bārsta lielajā masā. Sitienu pa katrām aizslēgtām durvīm! Ikkatrā acī pa dzirkstij!... Vai jūs nevilina šāds kalēja darbs?

Jānis instinktīvi grābsta pēc Zelmas rokas.

— Jā... Bet jūs taču dzirdējāt...

Zelma atkal liek viņam otru roku uz pleca.

— Nepaļaujieties savai jūtēlībai. Mēs visi esam caur uguni gājuši. Kas pie mums nāk, tam jātiek pārkausētam un kristalizētam. Kas citus grib rūdīt, tam pašam pa priekšu jātiek rūdītam.

Vai viņš grib? Saprotams! Viņš tagad nezina neko lieliskāku un kārojāmāku kā stāvēt tur uz katedra un runāt un runāt, lai visa šī ļaužu masa bez elpas klausās un, viņam nokāpjot, sakūst aplausu virpulī. Uz rokām lai viņu iznes no zāles... Aizgūdamies lai lasa viņa rakstus, slepus asaras noslaucīdami... Un to viņš sasniegs! Asie, nicinājuma pilnie vārdi aizskāra viņa godkāribu, šaubas par viņa spējām pamudinās viņa centību. Bet Zelma viņam tic. Viņš strādās un sasniegs. Pagaidiet tikai!

Nākotnes skati viņam tēlojas acu priekšā. Uztraukumā, šaubās un jaunā, plaukstošā nodomā viņš nemaz nepamana, ka Mārtiņš kāpj katedrī. Pamana tikai, kad tas jau nostājies. Savu nodomu aizņemts, viņš par to pat sevišķi nebrīnās. Cik neveikli viņš tur stāv. Viņam nav runātāja pozas, ne vaibstu. Pa paradumam drusku sakucies, nopietnu, gandrīz drūmu seju. Nu kāpēc viņš tur kāpa. Jānim nevajaga brāļa aizstāvības — nē, gan viņš pats. Kā tas nu izskatīsies: brālis brāļa aizstāvis! Kaut jele mazāk runājis! Jāniņam kauns par savu brāli, viņš nedrīkst atskatīties uz pakaļsēdētājiem, neiedomā, ka šie tikai divi trīs cilvēki zin, ka viņi brāļi.

Mārtiņš runā. Valoda viņam nav diez cik tekoša, bet balss diezgan spēcīga. Viņš runā sausi, lietišķi, bez sajūsmas, bez runātāju efektiem un žestiem. Un tomēr viscaur manāms, ka viņš radis runāt, ka viņš prot saistīt un virzīt klausītāju uzmanību. Kas nepatikams viņa balsī — kā saplēsta stikla skambas griežas klausītāju apziņā. Arvien asāki, arvien dziļāk. Arvien drūmāka kļūst Mārtiņa seja, stāvās krunkas pierē ievilka dziļākas. Sākumā īgnuma pilns sarkasms, vēlāk augošas dusmas kā krusa sprēgā piesmacētā telpā.

Jauni spēki!... Jauni spēki! To tagad dzird visās malās. It kā uz kādām lielkunga dzirēm nu tikai vāc pa visām ceļu malām. It kā tikai skaitā

spēks un glābiņš. Bet zināms tak, ka aitu bars jo lielāks, jo bailīgāks. Kā akls aklu nevada, tā kroplis kropli neglābs. Priekšlasījumā redzams vispilnīgākais idejisks kroplums un sabiedriska akliba. No zemniecības zemākajiem, tumšākajiem slāņiem priekšlasītājs nāk. Jā. Ko viņš no turienes nes pilsētas apzinīgo darba ļaužu šķirā un viņas pārdzīvojamā laikmetā? Savu kroplumu, citu neko. Visā garajā priekšnesumā nebij neviena teikuma, kur izpaustos pagātnes vēsturiska sapratne. Liriska gaudošana par septiņiem simteņiem ir atriebusies. Lielīgās frāzes par nākotnes saulēm un zvaigznēm tagad kā gramofonā skan pa visām mietpilsoņu avīzēm un žurnāliem. Tagad tāda mode. Un, ja kāda ideja kļūst par modi, tad tas ir viņas posts un beigas. Bet darba ļaužu ideja nav tāds drēbes gabals, no kā katrs lauku saimniekdēls vai tautisku avīžu dzejnieks drīkst izšūt sev mēteli. Ja darba cilvēks, fabrikas kvēpus lāgā nepaguvis nomazgāt, steidzas uz sapulci, tad tādēļ, lai patiesas zinātnes gaismā dabūtu aplūkot kādu daļu no savas melnās dzīves. Lai dabūtu jaunus spēkus nepagurt zem smagās nastas, lai ciešā apziņā vienotos ar saviem darba un ciņas biedriem. Mūsu spēks nav skaitā vien, bet visvairāk skaidrā kopējā atziņā un vienotā sajūsmā. Mums nav jāmeklē palīgi, ne mākslīgi jāaudzina. Mēs neesam kā mākslīgi stādīti koki, kopti, laistīti, audzināti. Mēs esam mežs, kas izaug no zemes, no saknēm dzen atvases un ar visiem vējiem sēj savas sēklas. Bet te mums sūta palīgā... jaunus spēkus! Tumsonībā un bijībā uzaudzina zemnieka dēlu. Mietpilsonības apvilātu un samaitātu jaunekli. Bezspēcīgās skumjās nīkstošu, par zīda šlepēm sajūsminātu dzejnieku. Pabalstīt viņu, radināt... Patiešām apbrīnojama tā jūtēlība, ar ko citādi tik saprātīgie biedri padodas tukšu, skanīgu frāžu un zemnieciskas lirikas iespaidam. Ko līdz ceļu rādīt aklam un kroplam, kas, purvā mīnādamies, tiek vēl klibāks un kroplāks un grimst arvien dziļāk. Jāņem uz pleciem un jāiznes. Uz pleciem viņš labprāt sēd. Bet darba ļaudīm jau tā tik daudz ko nest. Atgrūst, — jā, cik tālu vien iespējams, cik drīz vien iespējams, lai mīkstčaulīga, slimīga jūtēlība un asaraina sajūsmība neatmieksē darba ļaužu cieto gribu un nelokāmu darba sparū.

Pirmo Mārtiņa teikumu notriekts, uz beigām Jānis klausās puslīdz vienaldzīgi. Jānis nedzird, vai klausītāji Mārtiņam aplaudē vai pretojas. Brālis — tas esot brālis! Viņam stāv prātā? Kurš starp šiem svešajiem cilvēkiem viņam to būtu sacījis?

Platām, izbiedētām acīm viņš skatās Zelmā. Tā viņu neredz, skumjisāpīgi lūkojas Mārtiņā. Nesaprotams Jānim viņas skats, viņas skumjas un sāpes. Bet kas šo cilvēku lai saprot!

Viņš mana, ka ļaužu drūzma viņu iznes uz ielas. Kaut vienmēr tā nesusi, lai nebūtu atkal pašam jātaustās, jādomā un jāpagurst! Bet ārā, rudens vēsumā, galva kļūst skaidrāka.

Aiz durvīm ļaužu drūzma steigšus klīst. Nevar samanīt, kā viņa sadalās un krēslā sakūst ar parastiem ielas gājējiem. Neticami liekas, ka tik ātri un nesamanāmi var izplūst tā masa, kas vēl nupat iekšā likās

kā viens pats sakusis granīta gabals. Izplūst — lai varbūt nākamā acumirkli sakustu atkal neskaldāmi cieta.

Pakaviem uz slapjā bruģa īsi klakšķot, pa ielu aizrikšo garām uzmanīga, draudīga gorodovoju patruļa.

Melns putns grimst lejā pār pilsētu. Klusi šviko izplestie milzu spārni. Kā paisīklas virinās zaļgandzeltenais, zobainais knābis: klak-klak! klak-klak!

Jānim pārskrien drebuļi. Kaut tikai drīzāk mājās. Izdzēst lampu, segu pār galvu pārvilkot. Aizmigt, aizmirst visu.

Piepeši kāds saudzīgi saņem viņu aiz rokas. Viņš nemaz nesatrūkstas. Zelma. Lūko skatīties viņam acīs.

— Uz kurieni jūs? — Jānis neviļus palaiž savu roku vaļīgāk.

— Uz mājām, kur citur, — viņš atbild. Bet padomājis grib teikt, ka viņam viena alga.

— Nāciet labāk man līdzi, — Zelma saka.

— Man viena alga, — viņš atsaka, bet sajūt, ka nav vairs viena alga, ka Zelmai labprāt iet līdzi.

— Jūs esat noskumuši? — Zelma pēc brīža prasa.

Jānis pūlas smaidīt.

— Neko... No vecākā brāļa jau pamācības jāpieņem... — Valodā dzirdas dziļš rūgtums.

— Tik ļauni viņš nedomāja, — Zelma mierinādama saka. Jānis jūt, ka viņa roku viegliņām glauda. — Viņš ir krietns cilvēks — ai, kaut vairāk tādu bijis! Viņš jūs mīl — mēs bieži satiekamies un runājam, par jums. Tikai ass viņš satiksmē un valodā.

Jānis mēģina norīt to, kas spiežas kaklā.

— Bet viņam taisnība...

— Jā, viņam drusku taisnības... — Jānis mana, ka nu divas maigas rokas tura viņējo. — Bet tāpēc jau nevajaga noskumt. Jūsu ieskati ir neskaidri un kļūdaini, tas tiesa. Bet viņš pārspilē, to jūs man varat ticēt. Lasiet, lasiet par sabiedriskiem jautājumiem, studējiet tautsaimniecību, nodibiniet sev cietu, pareizu pasaules ieskatu. Tad jūs pavisam citādi varēsiet runāt un rakstīt. Tad cita nozīme būs tam, ko jūs rakstāt.

— Man glēva daba, es neesmu spējīgs...

— Tā nesakiet! Jums līdz šim bija jācīnās ar viselementārākajiem dzīves kavēkļiem, kas ikkatram ceļā no nabadzības un tumsas uz inteliģenci. Jūs esat maldījušies un daudz maldināti. Bet nu jums galvenie eksistences ieroči rokās, nu jūs esat pie tiem, kur pēc savas dabas un stāvokļa īsti piederat, pie kuriem jūs velk jūsu slepenākās un lielākās ilgas. Nu tikai dzīvojiet un strādājiet, un ļaujiet, lai dzīve un darbs kaļ jūsu pasaules ieskatu un sāpes lai rūda jūsu raksturu!

— Jūs, Zelma, piepalīdziet man.

— Jā. Bet dzīve, darbs un sāpes dara galveno. To neaizmirstiet. Kas ugunī neiet, tas netiks pārkausēts un no visiem sārņiem šķīstīts.

Jānis turas Zelmai pie rokas, kā bērns turas pie mātes. Un viņam patīkami iet kā vestam un vadītam.

Bet kur īsti viņu ved? Jānis sāk apskatīties. Ielai šķērsām pāri, pa kreiso pusauga liepu aleju, gar pašām baznīcas durvīm... Tālāk pa klusu, liku ieliņu... Pa spraugu starp šķūņiem, malkas grēdām un sētām... Atkal pa šauru, nebruģētu ieliņu... Ā — viņš beigās noskārst: uz Mārtiņa dzīvokli.

Pie pašiem vārtiem viņš apstājas un atvelk Zelmai savu roku.

— Tur ne... Es neiešu!

— Kāpēc? Teicāt tak, ka viena alga.

— Es nezināju... Nē, tur man nav viena alga. Viņš mani tā — — un tad es lai vēl eju pie viņa!

Ielas luktura vājā gaismā viņš tomēr saskata, ka Zelmas seja samācas. Pierē ievelkas dziļa krunka.

— To sīko jūtēlību vispirms metiet nost...

— Metiet nost, metiet nost! — viņš sažņaugti rūgti iesmejas. — Paņemiet sevi rokās un uzceliet vai noceliet...

Acumirkli abi klusē.

— Ja jūsu instinkti stiprāki... — Zelma domīgi iesāk. — Ja jūs sava paša jūtēlībai netiekat pāri... Ja sabiedriskā apkārtnē neizmanāt ko augstāku un spēcīgāku par sevi... tad ir par agri... Tad jums vēl ilgi jānīkst zem visbargākā vergu turētāja — sevis paša. Brīvie ir tie, kas labprātīgi kalpo augstai sabiedriskai idejai. Bet varonis un valdinieks, kas mirst, lai viņa šķira dzīvotu... Bet jūs vēl esat tik jauns. Tik ilgi maldījušies pa svešām aizdurvēm, ka pašu sēta kļuvusi sveša. Pieradīstiet. Drīz iedzīvosieties. Iesim. Redzēsiet, ka tik ļauni nav.

Viņa to bīda pār sētu uz dibena mājiņu. Aiz un iekšpus vārtiem, aiz mājas stūra un vēl šur tur pagadās pa zēnam, pa meitenei. It kā neviļus pagadās, bet cieši aplūko nācējus, un tad nomanāms, ka ne nejauši viņi te. Bet Zelma ar viņiem saprotas, paklusu parunā kādu vārdu, pamāj ar roku vai galvu.

Mārtiņa istaba pilna ļaužu un klusa, skanīga trokšņa. Kautrēdamies, pa pusei Zelmas bīdīts, Jānis ieiet un, acumirkli sastulbis, paliek pie durvīm. Viņu pārsteidz savādais skats. Cilvēku divdesmit, lielais vairums vīriešu, sēd kur kurais. Kam nav kur apsēties, tas tāpat pie sienas atspiedies. Durvju stenderei piespiedusies Mārtiņa saimniece, mazgātāja, ar diviem mazākiem bērniem, lielākie pagalmā vai pie vārtiem uz ielas. Uz galda pāris pusē nodzertu pudeļu un glāzes, kaut kādi uzkožāmie un vēl šis tas it kā mielastam domāts. Tomēr neviens neēd un nedzer, un redzams, nav ne ēdis, ne dzēris. Bet daudzi pīpo, istabiņa zilu dūmu pilna.

Zelmai un Jānim ienākot, sarunas apklust. Jānis stāv turpat durvju tuvumā un pārsteigts aplūko savādo sabiedrību. Redz svešas sejas, pētošas acis no visām pusēm lūkojas viņā. Viņš pamana Kaktiņu kur dibenā un iet pie tā. Tur mazliet kā patvērums.

Mārtiņš sēd savā vietā galda galā. Viena puse viņa sejai lampas spilgti apgaismota, otra melnā ēnā. Sarauktu pieri klausās, ko Zelma pieliekusies viņam klusi saka. Sejas gaišajā pusē redzama it kā ironija,

bet tumšajā drūms naidis. Mārtiņš parausta plecus, pieliecas, parunā ar tuvākiem biedriem, parunā vēl ar Zelmū, it kā pielaižas un atmet ar roku. Jānis mana, ka par viņu runā, bet viņa jūtēlība šīs dienas uztraukumu nogurdināta. Domas, smagas un spiedīgas, ap vienu pašu vietu griežas riņķī.

Lāgā nedzird, ka atkal turpinās saruna. Bet sajūt to nervozo uztraukumu, kas te atkal skrien no cilvēka uz cilvēku, visus aizkustina un ņirbinās smacīgā gaisā. Runā pa vienam, bet steigšus, cits citu reizēm pārtraukdami.

Mārtiņš smagi nolaiž plato roku uz avīžu un papīru žūkšņa.

— Es tomēr saku: tas ir aplam! Mums te nav rīkojama zaļumballe, kur var ieiet katrs, kas biļeti samaksājis. Nav loterija, ko katra madāmiņa ar savu dāvanu pabalstīs. Ārienes pabalsts acumirkli var likties derīgs. Bet īstenībā tas ir tikai tāds augļotāja aizdevums, ko vēlāk divkārt jāatmaksā. Augļotāji nevienam nav palīdzējuši.

— Aplams salīdzinājums! — dobja balss atsaucas. Runā jauns, garš, izdēdējis cilvēks. Viņš sēž uz kušetes saliecies, rokas starp ceļgaliem saņēmis. Seja nav skaidri saskatāma, bet spilgi redzamas zilās dzīslas uz rokām. — Ikkatras šķiras lielajās kustībās tuvākie apkārtnes elementi gājuši līdzī — aiz tīras sajūsmas, ne aiz aprēķina. Lielā momenta sajūsmas spēks pārmāc arī dzīvākās pilsonības daļas veikaliskos instinktus.

— Tīra sajūsma... — Mārtiņš atsaucas. — Bērnām jau vajadzētu zināt, ka aiz katras idejiskas sajūsmas slēpjas materiāli dzinekļi. Tīrā sajūsmā plīvurojas vistīrākie politiskie un saimnieciskie aprēķini. Šie svešie tik tālu nāks mums līdzī, cik ilgi cerēs caur mums ko mantot. Tik ilgi viņi sajūsmināti sēdēs uz mūsu pleciem. Bet vienu soli, vienu pašu soli tālāk, un mūsu draugi kļūs par ienaidniekiem. Pieminiet manus vārdus!

Nokāsējas pasirms, plecīgs vīrs. Redzams, nav radis runāt, nevar atrast īsto vārdu.

— Man arī liekas... Vai tagad ir laiks meklēt palīgus no ārienes! Vai mēs paši patiešām esam tik vāji? — Parausta plecus un aplaiž vaicājošu skatu istabā apkārt.

— Mēs esam stipri! — piepeši iesaucas maza jaunava apaļu seju, smaidīgām, žirgtām acīm. — Bet mums nevajag noslēgties. Nevajag būt kā vecu tautu kastai, kur svešinieks nedrīkst piedurties. Kur spoža uguns deg tumsā, turpu dodas no visām pusēm. Lai nāk visi nomaldījušies un nosaluši...

Mārtiņš pieceļas, bet, ar pūlēm savaldijies, nosēstas atkal. Viņa piemiegtās acis ļauni zibsnī uz sārto, smaidīgo runātāju.

— Es saku, mūsu lieta stāv vāji. Tāpēc ka visu vakaru tur un te vairāk neko nedzird kā tikai jūsmu. It kā viss jau būtu aizsniegts vai tepat jau klēpī! Bet tāda īsredzība ir kļūmaina, es redzu, tā kļūst par vispārēju aklumu. Velns, kas tā par tādu ilumināciju, kas tās jums par ugunīm! Tikai naktskustoņi tumsā skrien uz uguni un tur sadeg. Ne kārtsgalos — te, sirdī, lai uguns deg! Bet galva lai paliek skaidra, prāts un loģika lai valda pār acumirkļa iejūsmām. Vēlreiz saku: atkratīties no

pilsoniskiem piedzīvojumu meklētājiem un zemnieciskiem līdzskrējējiem! Lai nepinas pa kājām! Lai nesamiglo gaisu un nesaduļķē ūdeni. Ar mums līdz galam viņi tomēr neies — to taču visi zinām.

— Cerēt un minēt var daudz... — norūc garais, sausais cilvēks uz kušetes.

— Bet zināt ir cits, — saka Zelma otrā galda galā, — un gribēt un varēt atkal cits. Tagadējā kustība nav ne tiri pilsētnieciska, ne proletāriskā — tas taisnība. Bet ne aiz pilsētas darba ļaužu nolaidības vai aklības. Ikkatrai parādībai saknes dzīvē, ikkatrs moments ir tikai loceklis sakarīgā apstākļu virziena važā. Mēs esam tikai daļa, ne viss. Mēs varam būt vadītāji, bet ne vienīgie darītāji. Aiz mums ir nepārredzamas, neorganizētas masas. Še nepalīdz visskaidrākā teorija, dzīve ir stiprāka. Atkratīties, atmest, skaidroties... Jā, tas vajadzīgs. Bet es prasu, biedri, kurš no mums var sist pie savām krūtīm un sacīt: es esmu apzinīgs darba cilvēks, es esmu īsts proletārietis! Pārlūkojiet savas atziņas krājumu, izpētiet savas dziņas, novērojiet savas jūtas... Un tad prasiet sev: jā, vai es drīzāk neesmu zemnieks, sīkpilsonis vai kas tamlīdzīgs nekā apzinīgs proletārietis? Mūsu pasaules atziņa ir skaidra un pareiza, bet iedzimtā un ieaudzinātā darbā daudz pretēju elementu. Mūsu instinkti mūs daudzreiz liec pretim pārlicībai, pretim atzītam šķiras ideālam. Bet tikai tad šķira var viena būt īsti spēcīga, ja viņas apziņa ikkatrā piederīgā tik nešķirama, dabīga un vienkārša kā asiņu riņķošana un elpošana dzīvā organismā. Mūsu darba ļaužu šķira vēl nav tāds dzīvs organisms. Pārāk īss vēl viņas mūžs. Vēl saimnieciskie spēki nav novilkuši tik redzamu un nepārkāpjamu stripu starp mums un viņiem, un darba smagums vēl nav izveidojis cietu, sevisapziņošu un sevissajūtošu darba cilvēka raksturu, kam proletāriskais domāšanas un jušanas veids tikpat nepieciešams kā elpošana un asiņu riņķošana viņa miesā. Mēs stāvam sākumā, ne beigās...

— Tad ejiet uz savām darbnīcām, darba ļaudis! — Mārtiņš viņu asi pārtrauc. — Bet savu lielo lietu uzticiet intelligentiem — gan viņi darīs.

Šalkoņa saceļas istabiņā. Plaismu manīdami, visi sakustas. Zelma mierinādama un lūgdamās skatās savā uztrauktā biedrā.

— Tie tagad ir lieki prātojumi, — skarbi ierunājas pirmītējs pavecais cilvēks. — Tagad nav jāstrīdas, bet jāstrādā. Ne jušanas, bet taktikas jautājumu pārrunāt esam še nākuši.

Jānim kāds ko saka, bet viņš arī pats mana, ka nu jāiet. Līdz ar viņu iziet lielā puse dalībnieku. Viņu arī neinteresē tas, ko palikušie pārsprīdīs. Viņš aiziet labākā jūtoņā nekā atnāca.

Viņam liekas, ka tikai par viņu vienu visu laiku runāja. Tomēr pavisam neatgrūž viņu. Zelma aizstāvēja viņu. Labā Zelma! Senāk tā viņam likās neglīta. Smuka jau nava, bet simpātiska ļoti. Un kā viņa runā! Jā, šīs jaunstrāvnieces tomēr pievilcīgākas nekā pilsoņu kundzes un jaunkundzes.

Jansona kundze... Nu, lai viņa tikai pagaida!

— Nu paliec vēl! — Mārtiņš lūdz un uzliek savējo Zelmas rokai. Viņa neatvelk kreiso roku, bet tomēr uzcēlusies ar labo sagriež taisnāk salmu cepuri.

— Nē, jāiet. Tu pats zini, ka kavēšanās nav.

— Tad es tevi gabaliņu pavadīšu.

Mārtiņš žigli uzceļas. Paņem no pakaramā Zelmas mēteli un palīdz uzvilkt. Paņem arī pats savējo, iebāž roku vienā piedurknē, tad piepeši izrauj un nomet mēteli uz kušetes.

— Bet varbūt tu nemaz negribi? ...

Labo roku augšup pie cepures adatas izliektu, Zelma paliek stāvam un skatās Mārtiņā.

— Savāda izruna. Vai tad pirmo reizi nāksi?

— Pirmo nepirmo ... — Viņš steidzīgi ķer atkal mēteli un rauj mugurā. Cepuri spraudīdama un matus kārtodama, viņa to vēro. — Sievietes ir mainīgas kā vējš.

— Muļķīga parunā! — viņa vienaldzīgi atsaka. Aplūkojas istabā.

— Nekaitētu arī vīriešiem spogulīti piekārt pie sienas.

— Mūsu meitām nav vaļas spoguļoties. Viņām kavēšanās nav — jāsteidzas ...

— Ko tu gribi teikt! — viņa brīnodamās prasa.

— Vairāk neko — it neko! — Viņš griežas un liek roku uz durvju turekļa. — Nāc, tev jāsteidzas.

Klusēdama viņa brīdi domā, tad apsēstas viņa krēslā galda galā.

— Nē, es redzu, mums vēl jāparunājas.

Mārtiņš parausta plecus.

— Bet viņš pārāk nogaidīsies ... Un vai gaidīšana nav kaitīga dzejnieka talantam! Talants — nu, tu jau pati nupat to tik pamatīgi aprakstīji ...

Tomēr viņš apmierināts, ka Zelma paliek. Nāk, atspiežas pret galdu, ar muguru pret lampu.

— Jā, un vēlreiz atkārtāju: talants! Es brīnos, kā tu to vari neredzēt un noliegt. Kā savu brāli tā vari nīst!

Viņš sakustas. Balss viņam dzeļoša.

— Man nav viens brālis, man viņu daudz. Kas ar mani mūsu lietas labā, tas man brālis. Man nav tēva, nav mātes — visi mēs esam viena dzimta. Lai desmitreiz brālis, viņš tomēr man ... mums svešs.

Zelma enerģiski purina galvu.

— Tu esi netaisns — visvairāk pret sevi pašu. Un tas tas ļaunākais.

Es jau nesaku, ka Jānis tas, kas varētu un kam vajadzētu būt. Bet ir taču saprotami, ja iedomā vien to sabiedrību, kurā viņš līdz šim dzīvojis. Un tik jauns vēl!

— Ak, atriebušies man šie argumenti!

— Bet viņi ir patiesi! — Es tev vēlreiz saku: neapvaino tu viņu velti un nedzen tīši projām. Viņam ir tieksme un griba tikt par dzejnieku. Un dzejnieku mums vajag. Mēs esam atsevišķi, straumes slānī samesti akmentiņi. Tikai mākslas kvēle spēj mūs sakausēt neskaldāmā granīta gabalā.

Mārtiņš nikni papurina galvu.

— Visi tādi pašī! Kur skaties, visur tā pati mikstčaulība. Tad, tad lieniet atpakaļ savās darbnīcās, aizturiet mutes, noduriet acis. Lai bodnieki un tirgus sievas dara, ja kas ko darīt. Tagad spēku vajag, disciplīnu, bet jūs deklamējat par mākslu un nezin kādām kvēlēm. Tagad vajag solidaritāti un neatlaidīgu darbu. Bet jūs sapņojat par nezin kādu sakušanu un klausāties dzejnieku gaudās. Šie nevarīgie čīkstuļi nāk un jaucas darba ļaužu starpā. No sīkburžuāzijas atnes un pielipina drebulīgu nervozitāti. Kā indes maisītāji šie pabēdzēji klaiņo pa priekšu, ber savas zāles visās akās, no kurām proletariātam jādzer... Un jūs vēl sakāt: saturēt, pabalstīt — neatgrūst! Un jūs vēl sajūsmināties par brēkuļiem, par romantiskiem raķešu laidējiem, kam vajag pūli būt un maisīties un troksni taisīt. Kam vajag sportu un laika kavēkli, kas nepazīst darba ļaužu un darba idejas! Nodevējus izaudzināsiet, citu ne.

Zelma piecēlusies kājās. Mauc rokās cimdus un nevar uzmaukt. Nerēdz, ka viens pirksts nelien savā vietā, bet sānos izplīsušā caurumā.

— Tava valoda ir atkarpaina kā dzeloņu stieple. Arī savā taisnībā tu esi netaisns. Viscauri netaisns. Bet nezinu, kāpēc. Es tev teikšu, kāpēc tu tik aplami ienīsti savu brāli. Tāpēc, ka viņā redzi pats sevi. Tāpēc, ka pats esi tāds. Viņš ir tikai spogulis — tu lūkojies pats savā sejā un uztraucies par savu neglītumu. Sevi nīzdams, viņu nīsti. Lūk, kāpēc!

Mārtiņš acumirkli cīnās pēc elpas.

— Ā! — viņš aizsmacis novelk. — Tad tā... Tad tāpēc tu viņam visur tāda aizstāve un vadītāja... Vai tu zini, kāpēc... Tu biji tik laipna un pasacīji man, es teikšu tev... Tāpēc, ka tu viņā esi iemīlējusies... tāpēc tu vienmēr ar viņu un ap viņu. Tāpēc — dzirdēji!

Zibošām, ļaunām acīm Zelma izslējusies.

— Kad tik atklāti, lai tad iet vēl... Tad es tev sacīšu, kāpēc vēl tu viņu tik akli nīsti. Tāpēc, ka greizsirdīgs esi... Dzirdēji: greiz-sir-dīgs!...

Mārtiņš atkal atkrit pret galdu. Lampa saļogās. Viņa seja ir ēnā, bet tomēr tajā manāms nevarīgs smaids. Iekaisušās acis nenovēršas no Zelmas.

— Aha... tad tā... Tad tā... — Viņš murmina. Piepeši sakustas it kā uz durvju pusi.

Zelmai dusmas pārskrējušas. Dziļš žēlums viņu pārņem. Lēni viņa pagriežas un iet pa durvīm.

Mārtiņš stāv un skatās durvīs. Tā vien liekas: nupat kas izgāja, bet tūliņ nāks atpakaļ. Istaba tukša, auksta un tumša. Vai viņš lai vienmēr paliek tumsā?

Bet nenāk. Ārpusē soļi tuvojas durvīm. Saimniece. Ienes ko vakariņām. Kas viņam tagad par vakariņām! Viņa nenāks... Piepeši viņš pārķer cepuri, pagrūž saimnieci sāņus un izskrien laukā.

No pus pagalma vēl pamana Zeltu. Patlaban iet pa vārtiem, viņas augums acumirkli redzams ielas luktura gaismā. Acumirkli — tad nozūd, un sveši ļaudis kā straume plūst garām.

Zelma iet lēnām, acis trotuārā nodūrusi. Mana, ka viņš brītiņu nāk aiz viņas, tad pāriet blakus. Neskatās, bet sajūt un mana viņu. Viņš neko nesaka. Viņa arī ne. Ko lai viņi runātu?

Kad iegriežas šaurā liepu alejā baznīcas laukumīņa malā, Mārtiņš neviļus pieskaras Zelmai.

— Nedusmojies... — viņš pēdīgi rūgti saka. — Es laikam tevi apvainoju, bet tu jau zini, kāds es... Atvaino.

Viņa protestējoši sakustas.

— Tu mani vai es tevi... varbūt abi viens otru. Mēs abi bijām ne-
taisni. Vainīgi... un varbūt nevainīgi. — Viņa nopūšas.

— Nē, bet es tomēr vairāk. Kāda man tiesība... Nu, viena alga — zinu, ka tu aizmirsīsi. Bet es tomēr vēl gribēju... Es tā nevarēju palikt. Šā vai tā — man tomēr vēl bij jārunā ar tevi. Nē — tu nedomā... Es saprotu. Bet tikai tāpat. Ja neizrunātos, gulēt nevarētu, ne strādāt. Un darba daudz...

Torņa pulkstenis dobji sit. Viņi abi sāk skaitīt, un abi neizskaitījuši pamet.

Satrunējis soliņš zem liepas.

— Atsēdīsimies, — Zelma saka un nosēstas.

— Tev vajadzētu biezākus cimdus... Sāk arvien stiprāk salt... un vējš...

Mārtiņš saņem viņas roku savās abās. Viņa izmana kautro, bet tomēr sirsnīgo glāstu un glaimota pasmejas. Bet tad piepeši atminas, nopūšas un klusiņām pavirzās tālāk.

— Mums nevajadzētu tik bieži tikties... — viņa saka.

Viņam tagad gluži tā pati doma. Tomēr viņš pa paradumam prasa:

— Kāpēc?

— Tu jau zini... — viņa vienkārši atsaka. Viņš patiešām zin un vairāk neprasa. Brīdi abi klausās, kā vējš smagi šalc kailos liepu cekulos un pa baznīcas laukumiņu trenc aplupušos, cieti sasalušos grants graudiņus. Uz sejas reižu reizēm nolaižas pa sīkai sniega pārslai.

Mārtiņš mana, ka Zelmai roka notrīs.

— Tu salsti. Nu, sēsties taču tuvāk.

Viņi saspiežas cieši kopā un tūliņ mana, ka kļūst siltāk.

Atkal brīdi klusums. Tad Zelma tikko dzirdami ieminas:

— Tu taču gribēji runāt. Runā nu.

Mārtiņš sakustas.

— Gribēju — bet nu nezinu... Tu vispirms saki — vai tev nav nepatīkami, ka es tā uzmācos?

— Tā nerunā. Tu esi tas krietnākais starp mūsu biedriem. Ja prātam prasu, tad tu esi arī tas patīkamākais.

— Bet sirds runā otrādi. Saprotu... Es saprotu, bet tu ne, kāpēc tu mani esi sasējusi neredzamiem pavedieniem.

— Tiešām, to es nesaprotu! Nav taču man nekā. Es neesmu pievilcīga... Manis neviens nav mīlējis...

— Vienā lietā jūs, sievietes, tomēr visās šķirās esat vienādas. Tikai savu ārieni jūs vērtējat. Jūsu dvēseles spēks, jūsu darbs jums liekas bez nozīmes. Jūs sevī sajūtat tikai vienu skaistuma veidu — ārējo. Nē, ārēji tu neesi skaista. Bet nav starp mūsu biedriem neviena, kas tevi nemīlētu aiz tavas dvēseles skaistuma un darba spējas.

Zelma piepeši strauji atvelk viņam savu roku.

— Tev pašam daudz no tās romantikas māņiem, kuru pēc ienīsti savu brāli. Tu pats esi sapņotājs.

Tumsā nav redzams, ka Mārtiņš noliec galvu.

— Esmu. Redzu, bet neko nevaru. Tu šovakar man pasacīji taisnību: sevi nīzdams, viņu nīstu... Reiz es biju ārējā skaistuma varā — — tu jau zini... Dvēseles tur nebij, tīrā miesa mani verdzināja. Kauns... Es pūlējos sevi un citus pārliecināt, ka sievietes miesas dēļ vien ne, bet aiz spītības pret veciem tradīciju un paražu žņaugiem un idejas dēļ... Velns — cik tur tās idejas! Un tagad alkstu dvēseles, spēka un skaistuma saskaņas, augstākā, tīrākā daiļuma. Un atkal mana nolādētā daba velk viņu lejā un apgāna. Iegūt vienam pašam priekš sevis... Sagrābt savu laupījumu, noslēpt, sargāt no citiem... Tas pats, kas toreiz... Tas pats!

Zelma ir atvirzījusies pirmajā vietā. Balss viņai tikpat vēsa kā rokas. Viņai runājot, Mārtiņam liekas, ka sniega pārslas bez mitēšanās līp sejā.

— Tagad spēku vajag, solidāru darbu... Kas tas bij, kas nesen pats tā runāja? Un kas tas ir, kas tagad gaužas par dvēseles alkām?... — Viņa uzcēlusies kājās. — Jums vajadzētu būt stipriem, bet reizēm jūs kļūstat gljēvāki par sievietēm. Mums mīlestība dod spēku un drosmi, jūs padara par bābām. Tu zini, Mārtiņ, tas nekad nevar būt — atminies: nekad! Kādi esam, tādiem mums jādzīvo un jāstrādā. Dzirdi: jāstrādā! Ar labvakaru!

Roku nesniegusi, viņa aizsteidzas. Un jau pēc pieciem soļiem viņu neredz vairs tumsā, vēja šalkā nedzird viņas soļus.

Mārtiņš sēd sakucies. Kad viņa nozūd un soļi noklust, pieceļas un kā atmodies paskatās apkārt. Galva ir tukša, iekšā salst. Uz māju? Bet kājas instinktīvi tiecas sāņus, šaurā šķērsielīnā. Tur grūts, nepateicīgs un bīstams darbs gaida. Viņš iet. Tikko pārdzīvotais un izjustais pamazām it kā nogrimst, un skaidri un redzami apziņā izceļas — darbs... Melni sniega mākoņi skrien zemū pār galvu, bet viņam nav vaļas tos vērot. Viņam jāiet, viņš iet.

Garlaicīgā, uzspiestā darbā aizvelkas īsās ziemas dienas. Steigā, bīstamā, labprātīgā darbā aizskrien garās naktis. Laika samērs ir pārgriezies, laika gaitas sajūta tapusi mānīga.

Slapjām mākoņu acīm priekšvakars skatās cauri dūmakai uz pilsētas sabradātām, netīrām ielām. Un nepazīst savus pārngada ļaudis. Tur citi tik' divreiz nedēļā rādās laukā un arī tad iepriekš brīdi gar vārtu stenderi slepus vēro ielu. Un citi nevar norimties piekvēpušās telpās. Cauri putekļiem un kvēpiem sejās plaukst smaids, dzīves sajūsma un drosme, kad viņi barā grūst klajumā.

Kur vien kāds priekšlasījums vai cits nopietns sarīkojums, tas pildās darba ļaudīm. Un visur viņi ienes augoša nemiera garu un tāla redzējuma sajūsmu. Gaiss liekas ņirbam vispārējas augošas nervozitātes trizuļos.

Ļaužu vairums nezina un nesaprot. Bet mana, ka lielā diena tuvojas. Kas būs, kas nebūs? Bailīgais paslēpjas un ietin galvu gultas segā. Bet drošākie jaucas burzmā, vēro un klausās, un grib uzminēt.

Fantastiski nostāsti kļūst pa pilsētu. Kā lavīna aug baiga jausma, noslēpumainās gaidas un ziņkāre. Cilvēki bariem kļūst un vēro, un klausās, un slāpst skaidrības.

Kur pilsētas tuvumā, mežā, slepena sapulce. Nakts. Smidzina smalks, sniegu jaukts lietiņš. Bet aiz mākoņiem kaut kur nolīdis mēness, tāpēc drusku gaismas. Desmit soļu tālu skats sniedz cilvēku drūzmā. Stāvs pie stāva, galva pie galvas. Tikai kur ar roku pasniedzams, var atšķirt vīrieti no sievieša vai klātpieliecoties uzzīmēt pazīstamu seju.

Apkārt smagi šņāc pielijušās priedes. Prāvais smilkšu iedobums ļaužu pieplūdis. Visas sejas uz to pusi, kur no paugura skan sveša, skaļa, vēja kļiedēta balss. Un pēc brīža otra... Klusu. Citur ne vārdu, ne skaņu nedzird. Neviens nekustas, melnā masa it kā sakususi vienādā domā un sajūtā. Runā par vairumam puslīdz pazīstamām lietām. Tomēr ikviens grib ieklausīties un iespiesties vēl dziļāk.

Jānis stāv, ar muguru pret priedi atzvēlies. Arī viņam seja uz to pašu pusi. Viņš nevienu netraucē, bet viņam garlaicīgi, un sen jau viņš vairs neklausās. Pieradis un apnicis... Drīz jau būs gads pagājis, bet viss vēl pa vecam. Un nav manāms, ka drīz kas varētu grozīties. Tikai šur un tur no pazīstamiem kāds nozūd, un tad dzird briesmu stāstu par viņa likteni... Riebīgi! Apnicis...

Bet tomēr interesanti tā stāvēt cieši saspīestā ļaužu masā, elpot ar to vienā elpā. Klausīties, kā priedes svešādi šalc, un domāt, vai no viņas puses kas pa tumsu lēnām nelien klāt... Vai tūliņ nepazibsnīs mazas uguntiņas un svina bites nesanēs pār galvu... Tomēr patīk slapstoties nākt meža tumsā un aizliegtā slepenībā sajūst, kā uztraukuma un bailu trīsas skrien augumam pāri. Un lepnums izrādīt dziļu mierīgumu un aukstasinību: izlaidīgi atzvelties pret priedi un atmet galvu.

Tuvā nākotnē... organizēts spēks... masu sajūsma... Jānis pa ausu galam dzird. Un pārskrejoši, vienaldzīgi nodomā: Mārtiņš... Lai!... Apnicis viņam visu to klausīties un pašam runāt.

Un pamazām sāk ciešāk ielūkoties tepat tuvumā. Tepat, ar roku sasniedzamas, viņā skatās divas lielas acis. Sejas panti tumsā nav saskatāmi, tikai maigs bālganums manāms. Pieri pāri pusei aizsedz melns adīts lakats, tas pilnīgi saplūst ar nakts mitro melnumu un tikai paliecoties saredzams. Tikai šīs divas lielās nekustīgās acis! Tumšas vai gaišas viņas?... Bet tas nav no svara. Sieviete skatās... Un viņas tuvumā Jānis sāk aizmirst visu, kas tālāk apkārtnē.

Reizēm mana Zelmu tepat iebļakus. Kopā atnāca. Bet par to viņš nedomā. Ar Zelmu katru dienu tiekas, tā uzmanīga un laipna. Bet viņam arvienu vajag to, kas jauns, tāpēc pievilcīgs. Divas svešas, lielas acis tepat tuvienē lūkojas viņā...

Vairāk reižu Zelma nepacietīgi sakustas. Vai viņa mana? Lai mana — kas viņam! Nē, viņam patīkami, kad divējas acis, katras no savas puses, tā skatās viņā. Lai skatās! Tās vienas viņu velk, tās otrās drusku pretīgas.

Zelma aizskar viņa elkoni.

— Vai nu nesāksim iet? — čukst viņam ausī. — Drīz jau būs beigas... Un visi reizē nevar... Pa diviem, trim.

Viņš nepacietīgi atsvabinās.

— Pagaid', lai viņš beidz...

Bet kā nu atgriežas, tā neredz vairs svešo, lielo acu. Paliecas, vēro. Nē, nava vairs. Runātāja balss uz beigām kļuvusi skaļa un asa. Jānis īgni atgriežas.

— Īsim ar'. Diezgan jau dzirdēts.

Viņi iet uz otru pusi, ne uz to, no kurienes atnāca. Te nav ne ceļa, ne iemītas tekas. Un, ja kur pagadās, viņi iet šķērsām pāri. Viņiem savs ceļš. Šur tur pamana tumšus stāvus pa vienam, pa pārim, pa trim... Katrs iet mazliet citādā virzienā, lai gan ceļa mērķis visiem apmēram viens. Gan viņi zina, gan satiksies.

Jānis ļauj, lai Zelma iet pa priekšu. Tad viņam nav jālūko ceļš. Viņš kāpj pār nokusušiem pauguriem, iet pār dziļākās gravās saplakušiem, sagļotojušiem sniega slāņiem, brien pa dobēs saplūdušu nedziļu ūdeni. Un domā par to, kas tur uz viņu skatījās. Skaista? Katrā ziņā!... Desmit sieviešu seju un augumu priekšstati noslīd gar viņa iedomas spoguļi. Kādēļ viņa tā skatījās? Kādēļ?! Viņš zina...

Pār galvu augšā jau atsarkst pilsētas blāzma. Šur tur sāpus starp priedēm paslīd balta uguntiņa. Redzamāks iznirst Zelmas augums pret sarkstošo fonu. Cik droši viņa iet, mazliet uz priekšu saliekusies, veikliem, vingriem soļiem! Slaidis, spēcīgs augums! . . .

Pa tumšo ārpuspilsētas ielu viņi iet tālāk kā pa mežu. Bet, kad uznāk uz lielās, gaišās, tad saiet blakus. Un abi domā puslīdz vienādu domu un jūt vienādu sajūsmu.

Zelmas sejā mirdz drosme un veiktā darba prieks. Darba pieradušas strādnieces augums drusku saliekts. Sirsnīgās, dzīves spēkā un priekā smaidošās acis bieži pagriežas uz blakus gājēju. Silti skati viņu glāsta.

Viņš ar patiku mana šos skatus. Uz viņu sievietes labprāt skatās. Tagad viņš arī pats sev patikams, liekas svarīgāks un lielāks. Viņš uzpīpo papirosu, velk lielus dūmus un mēģina izpūst caur degunu. Neparasts — kož, bet viņš nošķaudās un varonīgi velk atkal.

Uz trotuāra vairs tikai reti gājēji. Teātros vēl ugunis deg, ormaņi snauž — izrādes vēl nav beigušās. Lietainā laikā pa ielu tik vēlu iet tikai tie, kam tieša vajadzība. Jānis izaicinoši skatās katram pretimnācējam sejā. Viņam patiktos, lai katrs noprot, no kurienes viņš nāk. Bet lielākā daļa iet garām un nemaz nevēro viņu. Un pelēkās sejās vai nu vienaldzība, vai steigas un aizkusuma īgnums. Jānis atsit mēteli, lai tiktu redzams viņa zilais krekls ar sarkaniem pušķiem, un skaļi sit spieķa galu uz trotuāra. Bet dubļu klātie akmeņi noslāpē troksni. Viss nomākts, nespilgts, neskanīgs — pelēks un novazāts.

Ielas krustā, lietus mēteli ierāvieš, spīdīgs un vienaldzīgs stāv goro-dovojs. Pat no mugurpuses var redzēt, cik apnikusi viņam garā, lietainā pavasara nakts un garlaicīgais bezdarba uzdevums. Jānis jau iztālēm skatās kārtības sargā. Un sirds viņam sāk ātrāk pukstēt. Tas katrā ziņā redz un saprot, no kurienes viņi nāk . . . Tā kā bail. Aizvelk un sapogā mēteli cieši. Kad tikai nu ar godu tiktu garām . . . Viņam vēl proklamācijas kabatā . . . Viņš kļūst lēnāks un atskatās. Par tālu viņējā, pārietā šķērsiela. Tūliņ pamanīs, ja griežas atpakaļ. Klieds, šaus . . . Zzzz — lode nosīks gar ausi, tad otra taisnāk . . . Jānis sadrebinās un piespiežas Zelmai.

Bet nemaz jau neskatās! Vienu pūtinādams, atspiežas uz otras kājas un sataisās uz ilgu stāvēšanu. Ar joni Jānim atkal atgriežas pirmītējā drosme un sajūsma. Ko šis! Lai tikai mēģina! Noķert jau tā kā tā ne-noķers. Skriet, tā ka lai dubļi šķīst uz visām pusēm un vējš svelpj gar ausīm . . . Lēkt sētām un margām pāri . . .

Kaut kādu straujāku, pārgalvīgāku darbību gribētos. Bet nevar neko. Spožās ugunis un greznie ļaudis paliek aiz muguras. Viņi atkal iet pa tumšām priekšpilsētas ieliņām, kur satiek tikai retu novēlojušu darba cilvēku. Pāri sētām un koka nameļiem rēgojas nokvēpuši skursteņi. Reizēm ielas malā spēji izslejas sarkans vai pelēks ķieģeļu mūris ar aizres-totu logu rindām. Kas dienu tur smok, tie naktīm garāmiedami saraujas un ciešāk aizpogā mēteli.

Bet Jānim viss izliekas interesants un pievilcīgs. Dienu viņš labprāt

nostājas ārpusē pie fabrikas sienas un klausās, kā iekšā mašīnas šņāc, siksnas šalc un rati dunēdami griežas. Noslēpumainajam darba troksnim viņš nevar vienaldzīgi paiet garām. Bet tagad tikai acis uzmet sarkanajam mūrim ar aklām logu acīm un steidz tālāk.

Viņš ir neparasti kluss. Zelma vairāk reižu sāk valodu, bet arī drīz apklust. Pie Jāņa mājiņas vārtiem viņi apstājas. Zelmai dzīvoklis drusku tālāk.

— Es tevi pavadišu, — Jānis atgīdies saka.

— Nē! — viņa to atraida. — Nevajag. Tik tālu iets, tu būsi noguris. Man nav bail. Liecies gulēt. Rīt atkal darba diena.

— Darba diena, darba diena! Vai tev nemaz neapnīk strādāt?

Viņa atmet galvu.

— Tad jau arī dzīvot apnīktu.

— Apnīk jau arī. Katru dienu avīzēs lasām.

— Mums ne. Kas darbu mīl, tas mīl dzīvi.

— Nesaprotu, kādēļ īsti darbu mīlēt. Jāstrādā, protams, citādi nav ko ēst. Bet darbs ir smags, darbs ir lāsts, darbs ir verga, ne brīva cilvēka tikums.

Viņa smaida — tāpat atliekusies, viņam sejā skatīdamās.

— Iesākumā bij darbs un beigās būs. Darbs ir dzīve, un dzīve ir darbs. Smaidīt, gulēt vai elpot — viss ir darbs. Sajūtas, apziņa, doma — viss ir darbs. Cilvēka būtne pati ir darba augstākais veidols. Līdz ar darbu beidzas cilvēks pats. No darba viņš nevar tikt vaļā, kā koks nevar izraut savas saknes no zemes un tīrā gaisā augt. Tie nav brīvie, kas atteicas no dzīves un ar zemāko neapzinīgo darba veidu dzīvo tikai kustoniskai dzīvībai. Cilvēks tikai tik daudz brīvs, cik viņš nav kustonis. Darbs ir lāsts, kamēr viņš tikai darbs dzīvības uzturēšanas dēļ. Tik vieglam kā elpai, kā smaidam darbam vajadzētu būt...

— Vai kā skūpstam... — Jānis to pārtrauc un uzliek roku viņai uz pleca. Viņš vairs nedomā par to, kas runāts. Uzliek otru roku, pievelk viņu tuvāk, pieliec seju, smejošām acīm lūkojas viņējās. — Vai skūpst nav darba augstākais, smalkākais veids?

Zelma piepeši pamana viņa acis ko slepeni glūnošu un atraujas. Paceļ roku, atgrūž tuvu pieliekto seju un atkāpjas.

— Tu... aizmirsties! Ko tu īsti domā?

Bet Jānis vairs nedomā neko. Sāniski pagriezies, necerētā atraidījuma apvainots, saīdzis, sastieptām lūpām veras gaisā. Velns... ko īsti tad viņa grib!

— Ko tu uztraucies? Iekodu, jā?

Zelma ir apklusies. Noliektu galvu skumji skatās zemē.

— Ar labvakaru! — viņa klusu, bet sausi noteic, pagriežas un aiziet.

Jānis nosplaujas. Jaunstrāvniece... Lai skrien! Domā, viņam liela vajadzība... Nemaz! Lai skrien!

Tomēr aizmigt lāgā nevar. Visu nakti mokās grūtos sapņos. Nosvīdis, uztraukts desmit reižu mostas un rītā pieceļas dulnu galvu.

No paša rīta izdzird nelabu ziņu: Mārtiņš apcietināts. Isi pēc pusnakts saņemts. Beidzamais papīra gabaliņš konfiscēts... Saimniece agri bijusi skolā, izstāstījusi.

Zelma viņu tikko mana, ilgi sarunājas ar abiem pārējiem biedriem, drūma iet klasē. Visu dienu un arī nākamās viņa nopietnāka, nekā parasts. Smieklus un jautrību viņas klasē vairs nedzird. Kad durvis vaļā, no turienes skolotājai pakaļ lūkojas nopietnas, domīgas sejas.

Pamazām Jānis ieklausās darba biedru sarunās, un viņam sametas baigi un brāļa žēl. Lai arī bij netaisns un ļauns — tomēr brālis! Bet no sarunām viņš izdzird arī, cik iemīļots viņš biedru pulkā. Sīkas ziņas nāk par viņa likteni, spulgām acīm pārstāsta viens otram. Aizvestā biedra spēks palikušos vieno, spēcina un sajūsmina.

Pamazām pārsveras arī Jāņa sajūtas. Viņš sēstas un raksta niknuma un spara pilnus dzejoļus. Liesmu āvas un zibeņi laistās viņa pantos, pārkoņi dārd, un zeme rīb. Un ar patiku viņš žurnāla vai avīzes vēstulniekā lasa: aiz neatkarīgiem apstākļiem nevarējām... varējām tikai nepilnīgi...

Bet tas tomēr nav tas. Žurnāla un avīzes vēstulnieku lasa nedaudzi, intelligence. Un vadošā intelligence ir grūti sajūsmināma un neuzticīga. Bet plašās masas visvairāk iekustina tieša, personīga dūšība. Un Jānis iet uz slepenām sapulcēm, piedalās debatēs un pūlas būt tas asākais, straujākais no visiem. Bet arī tas vēl nav tas... Aprod un apnik.

Jānis iebāž pāris proklamāciju svārku ārkabatā, «Cīņas» jaunāko numuru svārku iekškabatā, atsit svārkus, tā ka labi saredzams zilais kreklis ar sarkaniem pušķiem, un iet pa ielu staigāt. Trīs reizes iet gorodovojam uz stūra garām, izaicinoši skatās un ar metāla spieķi skaļi sit uz ielas akmeņiem. Ceturto reizi grib jau pavilkt lapiņas stūri no kabatas laukā, bet izdzird jātnieku patruļu aiz muguras rikšojam. Steidzīgi samīca lapiņas kabatā, līdz beidzamajai pogai sapogā svārkus un, atpakaļ neatkatījies, skrien uz māju. Iztīra visas kabatas, dzelzs krāsniņu pusstundu kurina papīriem un brošūrām.

Jāņa klasē nomiris kāds zēns, un nu to glabā. Garā gājienā izvada zārku uz kapsētu. Līdzskolnieki brūklenāju un staipekņu vaiņagiem pušķo kapu, Jānis runā. Viņa runa apzinīgi vērsta pretim iepriekšējam, mērenam un saprātīgam garīgam runātājam. Atminas viņējos laikus, kur vecās, melnās grāmatas svētdienas rītos neļāva mieru, neļāva miegu izgulēt, ar sauli cēla kājās. Viņā pamostas vecais naidis. Atkarpainas teikumu virknes vijas dzeldamas un plosīdamas, maskotie vārdi šķīļ dzirksteles un ber uz klausītāju galvām. Tā gan ir tikai salmu uguns, kas sprakšķēdama izdeg un neiegraužas sausā kūdras zemē, tomēr šos klausītājus zināmā mērā valdzina viss, kas vērsts pret veco, pārdzīvoto. Jānis nu jau pieradis un iemanījies: gan simulē uztraukumu un sajūsma, bet iekšēji paliek puslīdz mierīgs. Visstraujākai valodas plūsmei pilnīgi ne-

paļaujas, atminas runāto, domā par turpmāko — vēsi vērodams, seko savai runai un klausītāju seju mainīgiem vaibstiem.

Zēna radnieki sanāk viņam apkārt un spiež roku. Tēvs, garš, sausnējs, bez laika novecojis, sirmu bārdu, drūmi sāņus skatīdamies, ātri saņem un palaiž viņa roku. Māte, noraudājusies pusmūža sieviete, ilgi krata un gari tencina. Māsa, veca paziņa, sirsnīgi spiež un vārdu vieta paloka galvu... Krastiņu Austru viņš sen pazīst. Bet šī, kas nu nāk? Patukla roka apņem viņa šauro, kalsnējo, brūnas, smaidīgas acis lūkojas viņā. Viņš skatās apaļajā sejā un domā un nevar iedomāt, kur viņš šīs acis jau redzējis. Bet pazīstamas tās ir, ļoti ļoti pazīstamas.

Austra laikam manījusi Jāņa ilgo skatu.

— Mana māsa, — viņa saka. Tad piegriežas tai. — Sauc nu, Emma, skolotāja kungu līdzī.

Patlaban jau arī māte atkal piegriežas.

— Esiet tik laipni, Robežnieka kungs, neaizliedzieties. Grauda un Kaktiņa kungi nevarot būt. Tad vismaz jūs. Ne jau ilgi, uz brītiņu.

Austra arī piebilst no sevis. Jānis pagriežas pret Emmu. Brūnās acis cieši vēro viņu. Sārtās lūpas klusē. Bet arī acu valoda ir labi saprotama.

— Uz brītiņu var, — viņš atteic, pūlēdamies piemēroties viņu izteiksmei.

Var — kāpēc ne — viņš domā, Austrai blakus soļodams un lūkodamies abu veco Krastiņu saliektajos augumos. Noderīgi tuvāk iepazīties ar darba ļaužu dzīvi. Gandrīz gadu viņš pilsētā nodzīvojis, bet vēl strādnieka dzīvoklī lāgā nav bijis, strādnieka dzimtu viņas dzīvoklī nav novērojis.

Sāk sarunu. Bet Austra ir bēdīga un klusa. Emma — tā runā labprāt. Grūti gan atrast tematu, kas abus interesē. Vienīgais — zēna slimība un miršana, par to var. Jānis izliekas stipri interesējamies un ļauj viņai stāstīt. Viņa runā labprāt — stiepti, mēli mazliet piespiezdama, lūpas aplaizīdama. Tukši runā, banāliem izteicieniem, rupjiem vārdiem valodu maisīdama. Jānis klausās, iekšēji raujas, bet acumirkli vēlāk jau pieradis. Interesanti! Tāda iepazīšanās! Tāda jaunkundze, un viņš tai kavalieris! Smalki... Viņš klusu pasmejas. Viņa arī. Viņa paskatās, viņš arī. Nezin un nesaprot neko, bet tomēr saprotas.

Daudz ļaužu nav Krastiņu dzīvoklī. Cik tad var saiet ķēķītī un divās mazās istabiņās? Jānis vērīgi aplūkojas, bet neredz šē posta un nabadzības zīmes. Viss izberzts un nomazgāts. Logiem balti katūna aizkari, dibenistabā apsegts galds ar dažiem izlodzītiem Vīnes krēsliem, kumode ar lampu, kur cilindri iespraustas papīrrozes. Gluži kā viņa saimnieču, veco vācu jumpravu dzīvoklī. Tikai ķēķītī rovi sabāzta samītas zeķes, un netīrajam muskulim pāri rāpo blaktis. Pa visu vakaru viņš divas trīs reizes iestājas ķēķīša durvīs un ar interesi noskatās, kā blaktis tur rāpo.

Šie ļaudis nav no tiem, kas reizēm sanāk skolā vai pulcējas Mārtiņa istabā. Darba, apgērba un izskata ziņā gan no tiem pašiem. Bet viņu sadzīvē un sarunās izmanāms kas cits. Tie iet uz priekšu, ja viņus velk, bet arī atpakaļ iet, ja velk. Par savām personīgām interesēm viņi ar mieru

dūšīgi cīnīties. Savu dzimtu viņi stipri aizstāv. Par savas šķiras ideāliem viņi uz īsu brīdi var sajūsmināties, bet pie skaidras atziņas nekad netiek. Viņu lielākais ik acumirkli iejūk un zūd mazā sīkumos un netīrumos, viņu tālāko pārplūst tuvākā duļķainie plūdi . . .

Visu vakaru viņi sarunājas par tālo karu un tuvenajām sabiedriskām kustībām. Bet visām sarunām cauri dzirdama tā kā lielība, tā kā cenšanās visu skatīt un iztēlot lielumā un plašumā, pašiem iejūsmināties un citus iejūsmināt. Vienkārši, apzinīgi izpildīts pienākums viņu fantāzijā tūliņ iztēlojas par īstu varoņdarbu. Šiem cilvēkiem nav šaubu par to, kā nosvēršies tuvā, lielā diena. Viņiem tikai izsmieklis par tiem, kas šaubās. Tikai nepacietība un brīnums par to, ka tik ilgi velkas un neizšķiras jau šovakar vai rīt no rīta. Jo lielāks tiek sarunu un sajūsmas karstums, jo čaklāk dzesē. Pudele pēc pudeles tiek iztukšota un krauta pie citām sienmalī . . . Mazā griestu lampiņa tumst no tabakas dūmiem.

Jānis sen nav bijis tik patīkamā sabiedrībā. Te nav vajadzīgas nekādas manieres, nekāda uzmanība. Tikai piesist vajag un dzert. Un viņš piesit un dzer ar visiem. Tā viņam taisni pa prātam: izdzert, kraut ar dūri uz galda, tad sajūsmā pārkliegt citus vai sakarsušam smieties korī līdzī. Tā dzīvo tauta!

Ikviens liek manīt, un viņš pats arī mana, ka ir pirmais šajā sabiedrībā. Un tas viņam it sevišķi tīkami. Kad vienam ko stāsta, vēl pāris kur blakus klausās. Ja kāds ko iebilst pretī, tad tikai modes pēc, pēc pāra vārdiem piekāpjas un paļaujas. Atņemdami viņu lielī par to, ka nav lepns, ka nācis un parādījis godu.

Viņš? Jā, tautai viņš arvienu gatavs godu rādīt. Sajūsmā sāk stāstīt politiskus anekdotus, kādus šur un tur dzirdējis. Drusku papušķo, pagrōza, un klausītāji smejas. Kad viņš beidzis, vēl cits citam pārstāsta un paskaidro. Un iznāk tā, ka ne tas, kas anekdotā, bet viņš, stāstītājs, viscaur galvenais varonis. Pašam viņam arī tā liekas.

Izdevīgā brīdī viņš izvelk savus neatkarīgu apstākļu pēc nenodrukātos dzejoļus un sāk deklamēt. Balss mazliet iesmakusi, no piedāvātiem cigāriem nav varējis atteikties, bet mahorka viņam tomēr par stipru. Deklamē toties skaņāk un iznāk tīri labi. Gandrīz visi klausās, un, kas vēl runā, runā klusu.

Divas lielas, brūnas acis neatlaidīgi lūkojas viņā. Viņš sajūt glāstošu skatu. Un viss tas zilā dūmu miglā un vieglā, cildenā reibumā. Viņš saņem, saslien, paceļ balsi. Un sajūt tikai Emmas skatu . . .

Vai viņa saprata? Ko viņa sacīs? — viņš domā, kad sastop Emmu dibenistabā. Vēlīga, iztapīga, viņa nodzen kādu sievu un apsēdina viņu pie apsegta galda.

— Pasēdiet tokš, jaunskungs, pie mums ar', — viņa saka. Un, kad viņš izgudrēm grib celties augšā, uzliek roku uz pleca. — Nē, sēdiet vien. Kur tad jums jāskrien.

Pati nosēstas viņam pretī un pacilā pudeles uz galda.

— Nevajag! — Jānis atvēcinās.

— Kāpēc nevajag! Vajag gan! — viņa sacērtas. — Austra, padod mums kādu pudeli alus! Vajag gan! Vai tad mēs esam tik sliktas, ka ar mums nevar iedzert.

— Nē — kāpēc sliktas... — Jānis nezina, ko vēl atbildēt uz jocīgo ierunu.

Viņi dzer alu un piekož bulku un vārītu, atdzisušu alus desu. Runā maz. Jānis sāk sajusties īsti omulīgs. No pretimsēdētājas nāk kaut kāda drapju smarša. Pie krūtīm viņai apaļiem stikliņiem izraibināta sakta. Glazi dzer līdz dibenam, noslauka muti ar rokas virspusi, desu ņem tāpat aiz gala. Par daudz smejas, runādama ar mēles galu slapina lūpas. Bet viņa ir jauna, branga un glīta. Un Jānis viņas tuvumā sajūtas arvien labāk.

— Kā jums patikās manas deklamācijas? — viņš prasa.

Emma sākumā nesaprot, bet drīz apķeras.

— Ak tās dziesmas? Smalki, smalki! Jums tas tik smuki izdodas. Kur jūs tādas rāvāt?

Jānis piesarkst, bet drīz savaldās.

— Tās — mana paša. Paša sadzejotas.

Emma simulē izbrīnīšanos, parausta plecus.

— Vot galva! Es tā nevarētu, lai sit mani nost. Austrai te bij tāda grāmatīņa — tur arī ļoti jaukas dzejas... Austra, kur tev ir tie «Cietumnieka sapņi»?

— Man prasa! — Austra kur dibenā atsaucas. — Pati kā lasīji, nez' kur nometusi.

— Ir jau riktīgi! — Bet, pamanījusi, ka jaunskungs sakustas, Emma atsviežas. — Kāpēc jūs nemaz nedzerat? Prozit!

Dzer abi un glāzēm pāri skatās viens otrā.

— Ir gan jums galva! Tīri patīk klausīties. Kā jūs tāpat no galvas varat runāt? Es ne — lai mani sit kauč nost...

— Tas nav nemaz tik grūti, tam vajag tik' nākt no sirds... — Jānis saka, atcerēdamies ko reiz lasītu.

Emma to saprot kā glaimu sev un uzsit viņam pa pirkstiem.

— Neesiet aušīgs!... Ir jau gan patīkami, kad tā smuki runā vai dzied. Mēs pagājušo ruden bijām teātrī uz «Staburaga meitiņu»... man tas Kronbergs tāds kavalieris, izmaksāja biļeti... Vai jūs esat redzējuši, cik smuki tur tās ūdensmeitas dejo un dzied... Mēnestrī, tu sidrabkošais — — —

Viņa dzied un loka rokas taktī līdzī. Kur vārdu nezina, tur tāpat dungā un lallina. Jānis skatās viņā, skatās un beidzot sāk lallināt līdzī. Kādu stundu viņi tā omulīgi nosēd. Priekšējā istabā, kur bērnieku vairākums, sacēlies liels troksnis. Bet kas viņam gar to daļas.

Tad pienāk Krastiņu māte. Pieliecas Emmai un nikni čukst. Bet Jānis tomēr dzird.

— Vai tu dulla esi! Ko te tik ilgi sēdi! Kronbergs viņā istabā plēs visas glāzes kopā. Tūliņ ej!

Bet Emma, uz savu tagadējo kavalieri lepna, spītīgi atliecas.

— Liela bēda man! Lai samaksā, ko saplēš. Ak, šis nu nevienu pusstundiņu nevar iztikēt. Tādu pulksteņu lāpītāju man vai cik!

Atkal konkurencel! Reibonim cauri mazs dzelonis duras Jānim sirdī. Viņš pasteidz pieliet glāzes.

— Prozit, Ēmmas jaunkundz!

— Prozit, jaunskungs! Pasaki tu viņam, lai manis pēc iet kauč pakārties.

Bet māte nerimstas. Čukst un čukst, līdz pārlicina. Emma piecēlusies kniksē, smaidīdama atvainojas un aiziet. Māte sēd Jānim pretī. Eh — viena alga! Tagad viņam galva jau tik neskaidra, ka viss viena alga! Alul Kad tikai alus netrūkst.

Bet, kad viņš tumsā iet uz māju, Emma pie durvīm izraujas svešam vīrietim un nāk viņu pavadīt. Smagi pieķeras elkonī, skatās acīs.

Runā maz. Jānis lāgā nesajēdz, ko saka. Mēle stīva, galva smaga, kājas ļoganas. Bet te jau nava vārdi jāmeklē un teikumi rūpīgi jāstata. Viņš atliec elkonī un apliek roku Emmai ap vidu. Viņa tikai pasmejas. Viņš pa jokam sapurina un pakutina to. Viņa smejas.

Šķiroties viņš ilgi tura Emmas roku savējā. Zina, ka uz šķiršanos kas jāsaka. Lai atminas, lai domā par viņu... Bet smadzenes tikpat kā aiznaglotas. Viņš ļogās, mīdās un šļupst.

Viņa sākumā amizējas, bet beidzot kļūst nepacietīga. — Laidiet nu, jaunskungs! Kronbergs mani gaida...

Tad viņš noliecas un noskūpst viņas roku. Emma, domādama smalki darīt, izrauj savu roku un iesit viņam pa muti.

— Neaušojieties! — viņa saka un sacērtas sāņus. Bet tūliņ atkal atgriež galvu un smaidīdama māj. — Uz redzēšanos, jaunskungs! Atnāciet vēl.

Un viņš iet vēl. Rītvakar aiziet, ceturtdienas vakarā, svētdien... Pāra vakariem iet. Reizēm bonbongas aiznes līdzī, reiz pat nopērk pudeli aveņu liķiera. Pacienā meitas un māti. Tēvs — tas rādās maz. Vai nu drūmi sabozies guļ, kājas gultas kājgalī saslējis, vai dzīvo pa traktieri. Bet sievietes viņu saņem laipni. Viņš nāk un iet kā savās mājās. Viņu ēdina vienkāršiem ēdieniem, dzirda ar stipru kafiju, uzmanīgi klausās visu, ko viņš runā. Emma viņu gabalu pavada pa ielu. Tikai kad gādās Kronbergs — tad ne.

Pulksteņu taisītājs viņam ir nepatīkams konkurents. Ar Austru gan drīz nemaz — pie Emmas vien spiežas. Un no tās nevar gudrs tikt, kuram viņa dod priekšroku. Viņu nāk pavadīt pa ielu, jā. Laimīgām acīm skatās viņā... Bet tāpat arī pulksteņu taisītājā skatās. Kad viņš runā par latviešu dzeju, tad viņa žāvojas, bet, kad Kronbergs stāsta par pēdējo dejas vakaru brūža parkā, tad klausās ausīm un acīm un nebeidz vien prasīt. Labprāt ēd viņa bonbongas un dzer aveņu liķieri un... viņa dāvinātie «Liduma dūmi» nesagriezti un apputējuši guļ uz kumodes. Bet Kronberga dāvināto zilo sirsniņu zelta važiņā ik svētdienas nēsā ap kaklu...

Nepatīkams tēviņš šis pulksteņu taisītājs. Gan viņam papliks pakausis un ūdeņaini asarainas acis. Bet cēla iznešanās, gari svārki apaļiem stūriem, divām pogām uz muguras. Katrā pirkstā pa gredzenam! Laistās vien, kad viņš švītīgi izliektu roku skrūvē garās, palsās ūsas. Zelta kalējs — tā viņš sevi sauc, — Jānis saprot, cik brīnišķa skaņa šim titulam un kādu iespaidu tas atstāj nabaga fabrikas strādnieku dzimtā. Par rakstniecību, strādnieku kustību un tamlīdzīgām lietām viņš nemaz nerunā. Klausās, smīn un griež garo, palso ūsu. Un, kad kādreiz iemet vārdu, tad grūti apķert, ko atbildēt. Runā bieži lieto vācu teikumus un slaukās zilā puszīda kabatas drāniņā. Un, kad mātes nav klāt, tad paliecies sāk stāstīt tā, ka Emma griež acis projām un smejas kā kutināta, bet Jānis sarkst kā ganu puika. Arī dejojot Kronbergs prot. Un, kad viņi ar Emmu brūža parkā griežas pa dēļiem, Jānis kā nerrs stāv un greizsirdībā košļā lūpas. Vēro, kā Kronbergs velk Emmu sev cieši klāt un uzmācīgi urbjas viņas sejā. Kā viņa ar roku atspiežas tam plecā, grūž viņu un pati liecas atpakaļ — un tomēr dejo un dejo...

Jānis nevar norimties. Manās pa vārtiem laukā un asaru pilnu sirdi steidzas uz māju. Tāds izvirtis, nodzīvojies pulksteņu lāpītājs! Bet velti viņš to pūlas Emmai ieskaidrot. Viņa klausās, klausās un piekrīt. Bet pusstundu vēlāk sēd Kronbergam blakus, klausās un piekrīt atkal. Velti viņš mēģina mātei aizrādīt. Tā, liekas, Kronbergu vairāk cienī, lai gan arī viņu laipni uzņem. Manai meitai tagad divi kavalieri: āre, Kronberga kungs un tas jaunais skolotājs no mūsu skolas — tā viņas miļākā valoda. Kronbergu viņa ieskata par precības spējīgāko... Bet Jānis nevar piekāpties.

Nē, to viņš nevar! Ar katru dienu iepinas ciešāk tīklā. Emmai ir kas, ko viņš vēl ne pie vienas sievietes nav manījis. Runāt ar viņu var par visu — viņa pati par visu runā. Vaļsirdīga, vienkārša, rupja, reizēm pat nepieklājīga. Bet viss viņai iznāk neapzināti un dabiski. Pamazām Jānis pierod pie garām, banālām sarunām un tukšiem jokiem. Valodas un daiļuma sajūtu neuztrauc ielas izruna un dziesmas ar leijerkastes meldiju un lubeniecisku tekstu. Gan viņš ironiski smaida, bet tomēr vairāk tikai āriski. Gluži kā Kronbergs, vēro izdevīgu acumirkli aplikt viņai roku, pakutināt, iespraust pirkstu blūzes pogu spraugā, iekniebt kailajā elkonī vai uz ceļgala pašūpot smago augumu...

Jānim grauž, ka Emma pret Kronbergu tikpat laipna un pieļāvīga kā pret viņu. Ka mierīgi ļauj viņiem sacensties un cīnīties un nestājas nevienā pusē. Ka viņu, latviešu dzejnieku, cienī tikai viņa jaunuma un svaigās sejas pēc... Viņa dāvātā ģimete ielikta spurainā salmu rāmītī un nolikta redzamākā vietā uz kumodes. Viņam silts iet pār muguru, līdz paskatās turp.

Ar katru dienu viņš iepinas ciešāk tīklā. Kā reibonis apņem galvu, balansējot pa šauro vītīti starp izpriecu un kairi, starp rožaini romantisku iedomu un iegūtnes karsto mutuli. Griba ir niecīga pret to spēku, kas tagad viņu vada. Skola... Jūgs, vairāk nekas! Ar mokām viņš iztur

piecas stundas klasē un kā bēgdams aizsit durvis aiz sevis. Dzeja... Niekošanās vien! Iesāktas, pusapraktītas papīra lapas mētājas pa galdu, spalvas aprūs, tinte pudelītē sabiez. Sapulces... Jā, pa reizei, ja Emma nāk līdzi! Ja runā, tad viņa runā skan nāvīgs naidis pret smalkajiem un karsta mīlestība pret vienkāršajiem, nabagiem — pret tautu. Tagad mīlestība viņa naidu padara saturīgāku, apzinīgāku. Grūtais, garlaicīgais, konspiratīvais darbs... Nē, to tikai ne! Arī tas ir jūgs, cita veida vergošana.

Par rubli trīsdesmit kapeikām Jānis nopērk pudeli pomeranča un liek ietīt rozā papīrā. Tad pāriet uz lielo stūra koloniālveikalu. Pusmārciņu — nē, lai iet vesela mārciņa bonbongu. Nu, kas vēl tāds būtu... Ā, rieksti! Divdesmit kapeiku mārciņā. Lai iet divas... Apelsīni? — jā, apelsīnus arī...

Pudeli svārku ārkabatā, apdrukātu, zaļu, skaisti krusteniski pārsietu papīrmaiņu rokā Jānis steigšus iet pa ielu. Skaļi sit spieķi uz akmeņu bruģa un smejošām acīm skatās saulē. Pavasara tvaikā sarkana saule lien aiz pumpuru pilnām gatves liepām un smaida pretī. Atslēgu fabrikas direktora dārzā pāva tēviņš, laiski gorīdamies, staigā pa apzēlušo mauru, viņa aste laistās kā atlūzis, zemē pamests varavīksnes gals. Kā šmaugi, lakoti zīmuļi spīd sarkanā kārkla stiebri. Direktora mājas augšlogi ārpusē jau aplikti ziedošām puķēm... Visur spodrums, spilgtums, lēni degošu pavasara krāsu mirdzums. Saule smejas, un viss smejas.

Jānis pa varu grib rādīt nopietnu seju. Bet arī nopietni savilkta mute smeļ, smeļ sarauktie uzači un grumba starp tiem. Nē, patiešām, viņš nav vainīgs, ka jauns, spēcīgs un dzīves prieka pilns, ka vakar saņēma mēneša algu, ka šodien visu dienu pat ēnā desmit grādu silts...

Labi, ka šovakar tik daudz cilvēku uz ielām! Bet tur, uz stūra, pavisam biezs. Vai tā tikai nav Emma? Nē, sveša. Bet kādēļ tik daudz sieviešu? Ko viņas visas še dara? Jānis apstājas. Visas pavecas vien, citai bērns uz rokas, citai divi prāvāki katrs pie savas rokas. Cita runīga, cita klusa, bet visas dziļi nopietnas. Strādnieku sievas.

Bet pāri bruģētam laukumam pret fabrikas vārtiem drūzmējas melna vīriešu masa. Pāri tiem redzamas zirgu galvas un jātnieku policisti. To vadonis kaut ko sauc draudošā balsī. Pēc brītiņa sauc atkal, un tad arī Jānis saklausa. Strādnieki lēnām klist. Bet pakalējiem policisti min turpat uz kājām. Jānis atminas: streiks. Sākas vai beidzas — tas nav izprotams.

Uz šo pusi grūst viss pūlis. Jānis apķeras, žigli pārvieto pudeli no svārku ārējās iekškabatā. Strādnieki plūst garām, un atkal viņu velk tā sajūsma, kas ikreiz aizņem kustošā ļaužu masā. Tikko noturas neapgriezies un negājis līdzī. Viņš arī daļiņa no šīs dzīvās masas — piliens šajā melnajā straumē.

Bet tomēr paliek sētas malā pierāvis. Tad piepeši pamana... Pa šauru šķērsieliņu gājējiem pretī pusteciņus aizsteidzas kājnieku patruļa. Putekļu mākonis novērpjas, durkļi blāvi noviz... Kā auksta šalts Jānim

pārplūst pār muguru. Viņš bikli aizbāž pušķus aiz vidukļa apsēja, sapogā svārkus un steidzīgi iet tālāk.

Un iedams ausās vien, vai aiz muguras nesacelsies nejauks troksnis un burzma. Bet klusu viss. Tikai bars ziņkārīgu zēnu čalodami aizskrien uz to pusi.

Gorodovojs viens stāv pie fabrikas vārtiem. Kā gandarījumu dabūjis, izaicinoši skatās apkārt un zem nicinājuma maskas cenšas paslēpt apvainojumu un nobīli. Pagriežas pret Jāni un nīknām acīm urbjas viņā. Karsta šalts Jānim pārlīst. Viņam nav bail — nē, nemaz! Bet kāpēc ne aiz šā, ne aiz tā iekrist! Šovakar viņam nav vaļas — viņu gaida... Par laimi patrāpās ceļā kāds no viņa skolniekiem. Aizelsies arī skrien uz to pusi, kur strādnieki aizgāja.

— Kurp skrīesi? — viņš tam bargi uzsauc.

Zēns apstājas, stostās, neko nevar pasacīt.

— Pēc — avīzes... — viņš beidzot nomurmina. — Mamma sūta...

— Zinu tavas avīzes! — Jānis kliedz. — Pūlī maisīties, visur skrīet līdzī! Kamēr saspīedīs vai zirgs uzmīs. Nekāda dauzīšanās tagad pa ielu. Tūlī uz māju.

Zēns atgrīežas, iecīrstu galvu un ļaunu seju iet atpakaļ.

Gorodovojs norēcas un nospļaujas.

Un vēl ilgi ko ņurd, kamēr Jānis steīdžas projām. Viņam tomēr tā kā kauns, viņš bikli apskatās, vai tuvumā kāds nav noklausījies. Nav. Labī, ka iela še tāda klaja.

Bet divdesmit soļu tālāk no šķērsīelas, liekas, no tās pašas puses nākdamā, Zelma uzgrīežas viņam priekšā. Aīzkususi, piesarkusi, sprīgstošām acīm. Nelīekas pārsteīgta, viņu īeraudzījusi, neredz viņa pārsteīgumu. Abī iet uz vīenu pusi.

— Redzējī? — Viņa pamet ar galvu atpakaļ.

Jānim šāds traucējums nepatīkams. Jau labu laīku viņš tūlīn kļūst īgns, līdzko Zelma viņam pīenāk tuvāk. Viņa traucē, viņa īr neglīta, nepīevīlcīga. Viņš parausta plecus.

— Kas līels tur ko redzēt! Ļaužu pūlīs.

Viņa krata galvu.

— Tā tā līeta, ka nav vairs pūlīs. Pūlīs īr akls, pūlīs īr glēvs, pūlī vīens cīlvēks var sajūsmināt un aīzraut, vīens sabīedēt. Tā īr dzīva masa, kur katrs atoms par sevi dzīvs un sevi apzīnošs. Tur katrs domā, bet tā doma īr arī doma par cītiem. Jo tīkai masā šāds atoms īr dzīvs un apzīnošs. Atšķīrts viņš īzgaro kā krastā īzmests pīlīens, sakalst kā egleī notraukta skuja. Tas īr dzīvs organisms, tas zīna, ko viņam vajag. Ik-vīenam tur vajag to, ko vīsiem, un vīsi gīrb to pašu, ko vīens.

Jānim negīrbas strīdētīes. Laīkam — nav arī par ko strīdētīes. Jā, jā — viņš vīenaldzīgī pīekrīt.

Zelma īr aīzgrābta.

— Pīrmo reīzi mūsu strādnieks īr pamodīes no garā neapzīņas mīega. Un kas to varēja domāt, ka tūlīn viņam būs tīk gāīšas acīs un skāīdra

galva. Kas ilgi gulējis, tas ilgi nevar tikt vaļā no miega gurdenuma, nevar izberzt acis. Bet latviešu strādnieks nē. Lai saka, ko grib, tautas raksturam tomēr pat starptautiskā kustībā ir liela loma.

— Tautība ir aizspriedums, tautiskums ir tukša skaņa... — Jānis ironizē, lai gan labi atminas, ka citreiz šos pašus vārdus nopietni un sajūsmā runājis. Nu, ko viņa atkal lien virsū ar savām gudrībām.

Bet Zelma piepeši kļuvusi nopietna.

— Labi, ka tevi tā satiku. Man katrā ziņā vajadzēja satikt... Esi dzirdējis: Sirmais vakarnakt iekritis. Tu tak atminies pie Mārtiņa: tas sausais, diloņa slimais.

Jānim tā kā nāk prātā, bet skaidri viņš neatminas. Un kas viņam tagad gar Sirmo! Jā, jā — viņš noņurd.

— Konfiscētas dažas adreses un vēl šis tas... Un, galvenais, pats viņš nav diez' cik drošs. No sīkpilsoņu aprindām, vairāk jūtu, ne pārliecības cilvēks. Neizturēs. Uz visu jāsagatavojas.

Jā, jā — Jānis steigšus piebilst. Iztālēm viņš jau redz Emmas dzīvokļa durvis un palēnina soļus. Runājusi jel un gājusi projām! Viņš kļūst nepacietīgs un īgns.

— Jāpārkravājas uz citurieni... — Zelma čukst. — Kas Sirmajam bij zināms, viss jāpārved. Bij domu starpības par to, kam uzdot galveno... tu zini... Bet es saku: uzticiet jaunajam Robežniekam un man. Tā arī palika.

Jānis sarauc pieri.

— Kad tad?...

— Kā — kad? Vai tas vēl jāprasa! Šovakar, protams. Kad krēsla sametīsies un vairāk cilvēku uz ielām. Burzmā visvieglāk. Vēlāk, kad ielas klajas, izskatās uzkrītoši... Es saku: uzticiet mums.

Viņas balsī dzirdams lepnums par to, ka taisni viņiem uzticēts bīstamākais darbs. Vaigi viņai piesārtuši, acis spridz. Citreiz arī Jānis saprastu, bet šovakar ne. Kāda daļa viņam gar visu to! Viņam pašam savs darbs. Viņš sirdīgi nokāsējas un nospļaujas.

— Es šovakar nevaru, — viņš strupi saka.

Zelma pārsteigta apstājas.

— Nevari?! Bet jāvar tak!

Viņš aizskarts īgni parausta plecus.

— Es neesmu zaldāts, kam jāvar viss, ko viņam uzdod. Nevaru — un beigas!

— Ak neesi?... Protams, ne — tāpēc ka esi kas vairāk... Ja mums nav disciplīna cietāka kā jebkura cita pasaulē, tad jau velti... tad pa vienam velti savas galvas sašķaidīsim pret mūri. Bet ko nu par to vairs runāt! Vai tagad vairs ābeci vilksim no kabatas...

Zelmas asā valoda aizskar Jāni un kaitina vēl vairāk.

— Velns lai parauj jūsu disciplīnu! Vergošana tā ir kā katra cita. Jūs solāt cilvēcei brīvību, bet paši esat lielākie apspiedēji. Jāvar, jāvar! Ko es varu, to pats zinu, ne jūs!

Viņa apstājusies un aptur arī Jāni. Jānis jūt, ka tievi, vēsi pirksti stipri žņaudz viņa roku.

— Jūs — jūs... kas tā par dīvainu valodu! Un tu nē? Kas tu esi, un kas esam mēs? Kas tevi vilka, kas tevi spieda? Ko tu, neprātīgais, runā par apspiešanu, kur, citiem strādādams, visvairāk pats sev strādā — — —

Balss viņai aizraujas. Jānis atsaucas iesmacis.

— Frāzes, vairāk nekas! — Uz Emmas durvīm slepus lūkodamies, tagad patiešām dzird tikai frāzes. Bet atgīdies tomēr apraujas. — Vēlāk — rītvakar vai kad... Bet tagad man nav vaļas.

— Cilvēks — nevar būt nekādas nevaļas! — viņa, gluži aizmirsusies, mācas viņam virsū. — Lai tavs dzīvoklis deg... lai tev jāmirst būtu... lai ligava tevi gaida... It nekas tevi nedrīkst aizturēt. Tev jādara, ko biedra pienākums liek... — Bet tad viņa piepeši aprauj un atvelkas atpakaļ. — Bet var būt, ka tu vairs nemaz... varbūt tu gribi izstāties?

— Muļķības, Zelma. Tu nedomā — es gluži labi apzinos savu pienākumu... Bet var būt gadījums, kad paša personīgās vajadzības... Droši vien arī tev kādreiz gadījies. Es neatteicos, es esmu gatavs visu... bet šovakar nevaru! Rīt — parīt...

— Nevar būt nekāda rīta, ne parīta, kad sacīts šovakar. Ko vienā varkarā zaudē, to gads neatdos. — Tad kļūst klusāka un drūmāka. — Es varu viena pati... es ticu, ka varu. Un, ja tu ne, tad es viena pati. Bet es gribēju pierādīt, ka tu tomēr vēl ko spēji, ka viņi ir netaisni pret tevi. Tu zini, ko par tevi runā un domā.

Jānis satrūkstas un kļūst ausīgs.

— Nē... es neko. Ko tad?

— Ka tu neesi vairs pilnīgi uzticams. Dažādi runā... Runas, zināms, vienmēr pārspīlētas, to mēs zinām, bet aizdomām tomēr pamats. Tu pastāvīgi jaucies savādā sabiedrībā — tajā, no kuras nāk visi streiklauži un nodevēji. Kas tevi tur velk? Tu neesi no tiem, kas cels uz augšu, tevi pašu velk lejā... Tad nav brīnums, ka runā... ka Mārtiņš aiz tavas vainas...

Labu brīdi Jānis nevar attapties.

— Ā! — Tātad... es nu esmu brāļa pārdevējs! — Acīs viņam sakrien asaras. — Un par mani tā domā...

— Domāt laikam maz domā, bet daudzi runā. Tās, saprotams, muļķības, bet slikti ir, ja par kādu reiz tā sāk. Un pats esi vainīgs. Tev pašam atkal jāpierāda sava taisnība. Un vienīgais pierādījums ir darbā.

Viņš acumirkli pārsvēris apvainojošās aizdomas. Dusmu liesma apņem viņu.

— Man nekas nav jāpierāda! — viņš brēc. — Man viena alga, ko ģeķi par mani domā!

Un steidzas projām. Galva kaist, acīs asaras. Ar plaukstas malu viņš berzē acis. Tikai tad pamana Emmu, kad jau gluži tuvu. Viņa pamet ar galvu uz viņa sveicinājumu, negribēdama pastiepj un ātri atrauj roku, skriešus metas pa durvīm iekšā.

Jānis steidzas pakaļ, aizmirst Zeltu un visu nupat dzirdēto.

Saprot, kāpēc Emma tā steidzas. No fabrikas tikko nāk — un tādu viņš to vēl nav redzējis. Ap galvu viņai noputējis, cieti apžņaugts, pakausī sasiets katūna lakats. Mugurā nošļampāti katūna svārki un vatēta jaka cauriem elkoņiem un apspurušām piedurknēm. Kājās izblīdušas, reiz baltas bijušas kurpes. Jo vairāk Emma steidzas, jo vairāk redzams viņas apgērba neglītums. Viņa zin to, un viņai kauns, ka kavalieris viņu tādu tik prastu redzējis.

Jānis steidzas nopakaļ, visu aizmirsis, redz tikai Emmu. Viņam patīk biklums un steiga. Tā viņš sajūt savu pārakumu. Glīta viņa tā nav... izirušas bizes gals lakatiņā iežņaugts. Bet gan pārgērbiesies un nomazgāsies.

Vairāk neviena arī nav mājā. Ķēķī, mūra rovī, ielikts avīžlapu apsiets stikla pods. Uz trauku skapīša siļķu paliekas un koka bļodiņa ar biezpienu. Ap samazgu spaini vīciņo mušas. Nejauka, asa smaka.

Otrā istabā neuzpostas gultas un dažādi drēbju gabali uz visiem krēsliem. Emma apstājas pie dibenistabas durvīm.

— Tu tepat pagaidīl — viņa pusdusmīgi saka, ieiet un piever durvis. Un tad noņurd: — Nāk tik'... ne apgērbties nevar.

— Ģērbies vien, ģērbies, — Jānis smejas. Bet īstenībā viņam tāda izturēšanās nemaz nav pa prātam. Paņem no krēsla Krastiņa salāpītās bikses un pārsviež pār gultas galu. Nosēstas un klausās, kā Emma otrā istabā ģērbjas. Kurpes noklaudz kur pagultē, ķemmes grab uz kumodes, atvilktnes švīkst...

Īsiem, aprautiem teikumiem viņi sarunājas. Drīz salabst un jokoja abi. Pēc pusstundas Emma iznāk ķēķī nomazgāties. Citādi sagērbusies, tikai mugurā pagaidām uzmešta plata, vaļēja, tāpat rokām saņemta jaka. Ilgi mazgājas. Un tad viņas rokas un seja izskatās atkal baltas un svaigas. Jānis nevar noturēties neapturējis, nenoglaudījis elkoņus. Bet viņa ātri atraisās un aiziet. Dzeltēno zābaku tievie papēži klauz uz izmītās grīdas.

Viņa ilgi ģērbjas. Paša nelabā atsūtīts, piepeši ierodas Kronbergs. Kā no darbnīcas sprucis, spīdīgi nodrāztiem apaļstūru svārkiem, uzkreklu bez apkaklītes priekšā. Ironiski skatās Jāni un viņa vīstoklā.

— Patlaban vai jau precībās? — viņš smejas un krata Jāņa roku. — Vēlu labas laimes, labas laimes... Kur jaunkundze?

Pulksteņu lāpītājs... Jānis pazudinošiem skatiem aplūko līdzcensi no galvas līdz kājām.

— Jaunkundze tur, — viņš caur zobiem saka. — Ģērbjas. Tur nevar iet...

Kronbergs glauž dzeltenās ūsas.

— Na — palūkosim, vai tad riktīgi nevar... — Viņš izgudrēm piesit pie durvīm, bet galvu jau bāž vien spraugā. — Jaunkundz, vai atļauts ieiet?

— Nav atļauts! — Emma atsaucas.

— Saprotams, ka nav! — Jānis, kājās piecēlies, piebalso. Viņam

liekas, ka Emmas balss nebūt nav tik nikna un aizliegums tik kategorisks, kā vajadzētu. Vai tad viņa patiešām pieļaus, ka šitas pulksteņu lāpītājs — —

— Nu tad pamēģināsim tāpat bez atļaujas... — Un Kronbergs iesprauca iekšā, aizver durvis.

Kā apliets Jānis paliek stāvam. Un viņa pieļauj! Tā tak ir nedzirdēta bezkaunība: jaunkundze ģērbjas, un viņš lien. Bet pats mana, ka tas nav tikai sašutums vien. Skaudība, dusmas par savu neattapību un tūlību. Viņš taču tāpat varēja — papriekšu... Viņa nemaz nopietni neskaistas.

Labi, ka Kronbergs ilgi nepaliek. Viegls, lunkans izmetas pa durvīm. Jānis liekas neredzam viņa pastiepto roku.

Kad Jānis ieiet ar pudeli un vīkstolu, Emma stāv pie kumodes spoguļa un sasprauda matus. Nu pilnīgi saģērbusies. Melni svārki, balta blūze, plata ādas josta ap vidu. Kreisajā rokā viņai resna jaunzelta aproce. Jānim atkal iedur sirdī: Kronberga dāvinājums... Gribētu izrādīties aizskarts un apvainots, bet Emma spogulī uzsmaida viņam, viņš nevar, uzsmaida pretī, un šis smaids ar reizi nodzēš visu rūgtumu un dusmas.

— Piesēsti! — viņa pamāj ar galvu. — Man tikai te tā loka jāpiesprauda... — Un pēc pāra acumirkļiem viņa arī pati nosēstas iepretī. Koķeti pastiepj roku uz galda. Jānis pamana ko pirkstos.

— Kas tev tur? — viņš prasa un sniedzas.

— Ātri vajag? — viņa atvelk roku un aizliek aiz muguras.

Viņš saprot. Uzceļas, pieiet no muguras, sāk tvarstīt viņas roku. No abām pusēm apņēmis, viņš to ņurka. Reizēm viņam jāsniedzas uz leju, reizēm jāstiepjjas augšup, tad vaigs glaužas pie vaiga, sejā viņam sitas karsta dvaša, bet rokas slīd gar viņas elkoņiem uz krūtīm un kakla... Viņš pagurst, tver un nevar, un negrib satvert. Viņam tiktos, lai šī rotaļa nekad nebeidzas. Arī viņa kļuvusi lēna un klusa, bet kustībās, vaigos un valganās acīs slepens tvīkums staro. Piepeši viņa it kā atjēdzas, atraujas un atdod viņam salocīto papīriņu.

Burvju mākslinieka izrādei biļete un reklāmas lapa... Jānis skatās un labu laiku nevar attapties. Beidzot tomēr saprot.

— Burvju mākslinieks! — viņš skaļi iesmejas. — Tev tādi mākslinieki patīk?

Emma nesaprot, kāpēc kavalieris smejas.

— Es nezinu — — viņa parausta plecus. — Neesmu bijusi. Bet Kronbergs saka, ka smalki. Pa drāti staigājot, uguni ēdot, domas vis varot uzminēt... Par tām domām es nu gan neticu, bet Kronbergs saka, ka jā un jā. Viņam tur kāds paziņa, biļeti par velti dabū un man arī šito... Būs jāaiziet.

— Bleķis, es saku! — Jānis iekaist. — Muļķības, un nekas vairāk! Vienkārša krāpšana un naudas mānīšana. Tad labāk aizej teātrī — — —

Emma atmet ar roku.

— Nieks vien ir no tiem teātriem. Ja nu labi dabū izsmieties, tad vēl... Tad jau drīzāk cirkā!

— Muļķības! — Jānis skaistas. — Vai tev nemaz nav jēgas, kas māksla, kas balagāns? No Kronberga, protams, citu nevar gaidīt, pulksteņu lāpītājs paliek pulksteņu lāpītājs. Bet ko viņš ar saviem ugunsēdējiem lienu citam virsū! — Viņš pārplēš biļeti.

— Ūja! — Emma klūp viņam pie rokas. — Traks! Neplēš tak biļeti! Bet viņš, vēl vairāk sakaitināts, saplēš biļeti un reklāmu sīkos gabaliņos, nomet zemē un samina ar kāju.

— Tā! Kad nav kur iet, labāk noguli to laiku, tad tu zini, kas tev tiek. Emma arī liekas ieskaitusies.

— Tiri kā dums! Trīsdesmit kapeikas — un plēš kopā! Kronbergs saka, ka ļoti smuki esot.

— Kronbergs, Kronbergs! Kronbergs ir duraks!

— Ak tad tu vien tas gudrais! Bet tā jau nemaz nav... — Tomēr apķeras, ka par rupji sacīts. — Rauj vilks biļetes ar visiem māksliniekiem! Es bez viņiem varu iztikt. Bet kas tev tur? Bonbongas? Dod nu, dod šurp!

Viņa atraisa vīkstolu, skatās un izgudrēm brīnojas. Apelsīnus izkravā uz galda, pamēģina bonbongu, pārkož riekstu.

— Smalks puika tu man esi! — viņa liela. — Cits plenders atnāk tikai, lai pašu labi izbaro, ar kafiju un tēju izdzirda.

— Par velti nekas netiek dots, — Jānis viltīgi piemiedz acis.

Emma neatbild, sasit plaukstas, kad viņš velk pudeli no kabatas. Jānis mana, ka ar to jaunkundzes acīs lieliski cēlies.

Tā viņi sēd blakus, iedzer, mizo apelsīnus, kož riekstus, ēd bonbongas, mētājas saviļātu papīriņu lodītēm un visādi ķircinās. Tāpat sēdus paplošās, saķeras rokās, neviļus sabučojas. Sākumā neviļus, bet vēlāk pāra reizes tīši. Iedzer un kļūst vēl drošāki. Rokas viņiem vienmēr kopā, bieži saduras arī vaigi un pieres. Silst viens otra siltumā un bez domām, bez aprēķina paļaujas straumei, kas viņus abus nes.

Ierodas māte un kravājas ķēķītī. Še viņa tikai reizi pabāž galvu un vairāk nerādās. Nekad viņa še nenāk iekšā, ja Emmai kavalieris. Tomēr abi runā un skūpstās klusāki. Istaba piemētāta riekstu čaumalām, apelsīnu mizām, bonbongu papīriņi laidelējas pa gaisu. Pudele jau pusē nokritusies.

Piepeši ķēķītī atskan Krastiņa skarbā balss. Emma atraujas, acumirkli vēlāk uzceļas kājās un rauga sakārtot uzvalku.

— Sātans... — viņa dusmīgi šņāc. — Atkal pilnā!

Durvis veras. No ķēķa ieplūst gaismas straume, bet līdz viņiem lāgā nesniedz. Saliecies, bārdains vecis pūlas tumsā saskatīt.

— Tā-a... Uguns arī nav... Kas tā par modi! Šurp — gaismā nākt!

— Liecies nu mierā! — Krastiņiete mēģina mierināt. — Netaisi škan-dālu. Pierijas un tad tūliņ kļūst dulns. Kad skuķim atnāk kāds kavalieris, šis tūliņ nezina ko. Es tak ar' visu laiku tepat biju... Ej labāk, liecies gulēt!

Bet vecis šoreiz nav lēti nomierināms.

— Nu, es vienreiz gribu parādīt... — Paķer no galdiņa mazo ķēķa lampiņu un ienāk atkal. — Aha, skolmeistars, es jau domāju! — Viņš noliek lampu uz palodzes. — Ak tad šitāds ir skolmeistariem amats! Ar meitām pa tumsu knakstīties! — Piepeši pacērtas pret Emmu. — Vai tev vairs ne acu galā kauna nav!

— Ej nu, ej labāk, liecies gulēt, — viņa dusmīgi atrūc.

Vecis sit dūres vienu uz otras.

— Ko tie tādi te velkas? Ko tas skolmeistars te meklē? Ko Kronbergs? Ko tas aptieķa zellis? Kurš, tu domā, tevi precēs? Mānekļi visi, vairāk nekas! — Tad viņš piepeši atmetas no Emmas un brūk Jānim virsū. — Ko tas skolmeistars te meklē? — Grābj Jānim no mugurpuses aiz apkakles. — Miltos saberzīšu! Štuceri tādi!

Nāvīgi apvainots un pārskaities Jānis uzlec kājās un griežas laukā. Aiz apkakles — viņam, skolotājam un latviešu dzejniekam! Viņš strauji griežas laukā, bet vecim dzelzs nagi.

— Mierā! — viņš kliedz.

Emma sprauda matus un bez lieka uztraukuma, gandrīz ar interesi vēro, kā vīrieši raustās. Bet māte metas starpā.

— Lops! Vai liksi jaunskungam mieru!

Ne sievas pēc, bet pudeli uz galda ieraudzījis, Krastiņš atlaižas. Pudeli viņu tomēr interesē vairāk nekā viss cits. Paceļ to un skatās pret gaismu, aplaizās, un, kad runā vēl, tad skaidri dzirdams, ka domas viņam nu citur.

— Palaidne beidzamā! — Viņš krata pudeli pret meitu gaisā. — Nemēģini tu man vairs! Ak brūtgans tev tāds aptieķu zellis! Ak nu tam līdzī uz Liepāju — vai velns zin kur!

Jānis manās laukā. Krastiņiete iet nopakaļ, atvainodamās un vīru klusām lamādama. Emma vēl pa āra durvīm iznāk līdzī. Jānim nejauko apvainojumu māc augoņas, sen modušās aizdomas un nemiers.

— Klausies, kas ir ar to aptieķa zelli? — viņš stingri noprasa. — Ko es par viņu vienmēr dzirdu?

— Ak nul — viņa atmet ar roku. — Klačas, vairāk nekas. Pazīstams, tāpat kā Kronbergs, tas ir viss. Bet ar ko tikai drusku paamizierējas, tas nāburgiem tūliņ miļākais vai diezin kas. Neklasi tu to piedzērušo.

— Ko no tevis var zināt...

— Neesi dumš! — viņa kaunina. Žigli pamet acis uz vienu pusi, otru. Apķer rokām viņa kaklu, pieliec galvu zemāk un spēcīgi nobučo. — Tā... Vai nu būs labi? Jā? Atnāc rītvakar vēl. Bet šē vairāk nevarēs — viņš atkal taisīs šķandālu. Atnāc tur priedēs, ielas galā — tu zini? Tā ap astoņiem. Jā?

Jānis atkal pilnīgi viņas varā. Noglauda viņas matus un vaigus.

— Bet vai viņš tevi nesītīs?

Viņa par to neraizējas.

— Izrīs to pudeli un tad drīz aizmigs. Tā jau vienmēr. Tad mums ar

māti jāstiepj uz gultu, jānoaun tupeles un bikses jāvelk nost... Pag', es tev gabaliņu iešu līdzī. Iesim.

Viņa ieķeras Jānim elkonī, abi iet pa tukšo, krēslo ielu. Jānis velk ciešāk pie sāniem silto roku. Tā ir vienīgā istā, lielā dzīve, kur aizmirstas viss sīkais un nepatikamais. Tā ir dzīve bez iesākuma un beigām — mūžība!

Pusceļā Emma izraujas. Spēcīgi sakrata viņam abas rokas. Smiedamās un atpakaļskatīdamās aizskrien. Bet viņš arī tā mierā. Šim vakaram laimes pietiek.

Jānis iet gar apklusušas kurpnieka darbnīcas tumšiem logiem. Dzird, ka slimais ierēdnis kur dobji kāšē. Kāpj pa tumšām koka trepītēm un klausās, kā vecās vācu jumpravas sveši dzied vakara dziesmu. Viss viņam izliekas labi un kārtīgi. Tagad viņš ar visu mierā. Jauki dzīvot tēvijā!

Bet istabiņas vientulībā viņu sagaida nemiers. Apņem viņu šķietami maigām, sākumā draudzīgām rokām un glauž pie pukstošām krūtīm. Tie Emmas sirdspukstieni, tās viņas maigās rokas. Bet pamazām sāk zvanīt arvien skaļāk. Zvana ausīs, nervu šķiedras sāk vibrēt, ik cīpsliņa viņa miesā top dzīva un nepazīti pazīstamas tieksmes pilna.

Jānis vālājas pa gultu un aizvērtām acīm redz mulsiņošas ainas. Rīt-vakar! Varbūt rītvakar... Bet varbūt ne... Varbūt nekad. Viņš iekožas spilvenā un mēģina noslēpēt dusmas pret sevi pašu. Kāpēc viņš vēl vienmēr tik tūlīgs un kautrīgs! Viņa droši vien smejas.

Viņam karsti. Viņš izceļas no gultas, lēnām sagērbjas, nezinādams, ko darīs. Kāpj pa trepēm, nezinādams, kurp ies. Nu, kurp tad? Nakts. Viss ciet. Visur tumsa. Viņš iziet uz lielās ielas un klaiņo pa to, līdz kājas sāk pagurt un galva sāpēt.

Drūms un ļauns Jānis nākamā dienā skolā. Zelma arī pabāla, nomocījusies, grib parunāties. Bet viņš strupi izvairās. Lai domā, ko grib, kas viņam. Lai darba biedri domā, ko grib. Viņam šodien nogurums un apātija pret visu. Arī pret sevi pašu... Un, ko viņš klasē runā, viss nikna īgnuma pilns, ass un aprauts.

Ne runāt gribas, ne ēst. Mājās pārnācis, durvis noslēdzis, Jānis liekas gulēt un acumirkli aizmieg. Pamostas, ilgi un kāri dzer no ūdens krūzes un steigšus liekas atpakaļ. Emma... Velnš lai parauj visas Emmas. Galva vēl nav pa lāgu aizsniegusi spilvenu, kad viņš jau aizmizis.

Tovakar viņš nokavē, bet rītvakar Emma neatnāk uz priedēm. Trīs stundas viņš velti izgaidās, izstaigā visus iedobumus, izkāpelē visus paugurus. Uz māju iet gar Krastiņu dzīvokli, brīdi stāv pret logiem, neziņā skatās. Bet aizkari priekšā, pār tiem ēnas slīd, saredzams un izprotams nekas nav. Ietu iekšā palūkot. Bet tūliņ sajūt pakausī Krastiņa cietos nagus un labāk steidzas uz māju.

Trešās dienas vakarā, jau labi tumsā, viņš beidzot pamana Emmu priedēs. Viņa nav viena: svešs, cik saredzams, glīti gērbies vīrietis viņu

pavada. Liekas, draudzīgi sarunājas, bet, Jāni pamanījuši, šķiras. Vīrietis cēli ceļ apaļo, cieto plātmali, aiziet gar pauguru.

Emma lēnām nāk pie Jāņa.

Jānis lūkojas svešajam vīrietim pakaļ. Skaudība un greizsirdība spārīgi mostas. Emma jau klāt, bet viņš vēl vienmēr skatās turp, kur svešais vīrietis aiz paugura nozuda.

Emma pa jokam pastipri pagrūž viņu.

— Ko nu skaties? Saki tak labvakaru.

Bet viņš nesaka labvakaru. Ļaunām acīm urbjas viņas smaidīgā sejā.

— Kas tas tāds bij?

— Ak tas! — Viņa kļūst pavisam vienaldzīga. — Tas no aptieķa bodes. Smalks puika.

— To var domāt. — Jānis, dziļi aizskarts, nogriežas. — Kāpēc tad laidi projām? Skrej pakaļ, tālu vēl nebūs.

— Neesi nu dumš! — Emma saņem viņu cieši zem rokas. — Lai viņš iet, vai man viņu vajag. Tevis gaidīju. Iesim te pa šito celiņu, tur mazāk staigā. Ļaužu pilnas priedes, apgriezties nevar.

Jānim viena alga, pa kuru celiņu. Kā Emmai pieskāries, tā dusmas kūst un klīst. Bet viņš tomēr vēl izrādās aizskarts un atturīgs.

— Ak tas tas aptieķa bodes zellis... — Viņš pūlas pēc iespējas vairāk nicinājuma ielikt šajos vārdos. — Runā, ka viņš tevi gribot vest uz Liepāju līdz. Tavs tēvs pats stāstījis.

Viņa izvilksusi roku no viņa elkoņa, abām raisa galvas lakatiņu. Tikai pēc brītiņa skaņi pasmejas un pieķeras atkal.

— Tu visiem klausī... Gribēt jau viņš var nezin ko, vai man tūliņ jādara. Tā jau jūs visi — viens to, otrs to... Ja es visiem pa prātam gribētu izdarīt...

— Kāpēc vakar vakarā neatnāci? — viņš prasa, bet jautājumā vairāk sirsnības nekā pārmetuma.

— Kāpēc aizvakar neatnāci? — viņa atjautā pretī, un viņas jautājumā vairāk šķelmības nekā spīts.

Līku loku staigā pa priedēm, bet runā maz. Negribas un nav ko runāt. Siltā svētdienas naktī priedes cilvēku pilnas. Pa visiem celiņiem ņirb pārīši. Kurā apstājas, tur dzirdamas klusas sarunas, čuksti, klusi smieklī. Acumirkli paklausījušies, Jānis ar Emmu iet tālāk.

Silta, klusa pavasara nakts mežā, ārpus pilsētas trokšņa maigi nomāc un iemidzina diendienā izmocītos nervus. Tāls un nepatikams liekas viss, kas straujš, ass un spilgts. Dvēsele kāro lēnu, šūpojošu plūsmi un klusu tumsu. Ausīs šalc noslēpumaini čuksti, naivas, sentimentāli rāmas milas mūzika. Pašam tīkas skanēt kā akordam vienkāršā serenādē.

Sveši cilvēki paiet cieši garām cits citam. Draudzīgi pagriež ceļu, sajūtas kā vienas dzimtas piederīgi. Kur iztālēm caur priedēm ņirb sarkanas ugunis, tur burzma, troksnis. Tur aiz gaišām ielām un slepenās, krēs-lās telpās turpinās darbdienas darbs un nikna cīņa. Un svētdienas drēbēs gērbušies cilvēki domā tikai par to, ka rīt atkal vilks mugurā veco svārku

un ies vecos kvēpos un putekļos. Eh! — velns lai parauj darbdienu un visas cīņas! Apnicis, atriebies! Jānis nodrebinās un pievelk Emmu tuvāk.

— Nenožņaudz mani! — viņa čukst, bet pati glaužas klāt.

Ilgā klusuma ierosināts, Jānis sāk runāt. Pie pašas auss viņai pieļecies, čukst. Sākumā nesakarīgi, vēlāk vārdus apzinīgi kārtodams, viegli sajūsminādamies.

Vienmēr viņiem abiem tā vajadzētu palikt kopā — visu mūžu... Tad viņi tā ikvakaru staigātu pa priedēm... izbrauktu uz laukiem, klaiņotu pa lieliem, bieziem mežiem. Aizietu slepenā meža līcī un atgultos oša pakrēsli. Viņam kabatas grāmatiņa līdzī, viņš ieliktu galvu viņai klēpī, pa zaru spraugu lūkotos mākoņos un rakstītu dzejas. Bet viņa adītu vai tamborētu... balta dziļtīņa tecētu pār rādītāja pirkstu, un viņas ceļiņš, sarkana svītra, visu dienu būtu redzama. Kad saule pakāptos, tveicē odi sāktu sanēt un dundurs rūkdams riņķotu ap galvu, viņi paceltos un ietu pie mazā meža ezeriņa. Viens krasts tam mūklains, stirnu izmidīts, bet otrs pastāvs — tur ūdenim miksta, balta smilks apakšā. Kamēr viņš peldētos, viņa nēzdodziņus izskalotu ezerā un nerātņi šlakstītu viņam ūdeni virsū. Un, kad viņa kāptu krastā augšā, viņš sniegtu tai saulē sildītu kreklu...

Emma piepeši apstājas.

— Traks! — viņa aizgrābta iesaucas. — Velns — tādu smalku izteikšanu!... — Un nobeigusi apķeras viņam ap kaklu.

Neviļus iznākuši priežu malā pie ielas. Kur viņi stāv, tur liekas tumsa. Bet ielas luktura gaisma tomēr sniedz tik tālu, un no turienes viņi labi redzami. Apgrīžas un iet, bet mana, ka kāds nogriežas un nāk pakaļ. Viņi pašķiras un iet ātrāk. Bet nācējs arvienu tuvāk.

Jānim piepeši sametas bail. Tā, it kā neceļā ietu un manītu, ka viņu vēro.

— Ej! — viņš piebilst Emmai. — Tur aiz viņa paugura pagaidi manis. — Un pats kļūst lēnāks.

— Pagaidi tak! — viņš izdzirst Zelmas balsi. Saīdzis apstājas. Zelma pienāk un apskatās. — Kur tad tas otrs? Jūs bijāt divi. Kas tā tāda?

Viņš vēsi parausta plecus.

— Tā... radiniece...

Bet viņa neklausā melus un daudz arī neinteresējas par to. Steidzīga, svarīgās darīšanās kā arvienu.

— Es tevi dzīvokli meklēju, — viņa aizelsusies runā. — Velti nodauzījies. Kur tu tā dzīvo? Aizmirsis esi, ka rīt vajag iznākt numuram, ka tu tam dzeju solīji?

Patiesām — to viņš bij gluži aizmirsis!

— Vēl jau var uzrakstīt, — viņš noņurd.

— Tad uzraksti, nestaigā ar radniecēm pa priedēm. Dzejolis esot nepieciešams un tūliņ šovakar. Ej mājās un raksti, es vēlāk garāmiedama paņemšu līdzī.

Varētu iet, klaiņošana apņikusī. Bet Zelmas pavēlnieciskā valoda viņu

aizskar. Tomēr nesaka neko: no piedzīvojumiem viņš zina, ka solījuma neturēšana tiek uzlūkota par lielu grēku. Tur jau visi tikpat kā zaldāti kara dienestā. Viņš īgni nožāvojas un iet Zelmai līdzī uz ielu.

Pusceļā viņš piepeši apstājas: bet Emma! Gaida tak... Eh, nieki — Emma! Lai gaida. Kāpēc viņam vakar bij jāgaida?

Uz māju viņam tagad gribas un gulēt. Apnikušas visas Emmas un Zeltas. Labāk tomēr vienam pašam. Bet nevar jau gulēt, jāraksta dzejoļi... Kaut viņus nelabais ar visiem streikiem un nelegālajām avīzēm! Apnicis.

Istabā viņš uzdedzina lampu, paņem papīru, sirdīgi iemērc spalvu tintē. Temats viņam jau galvā. Bet kā sauss koka klucis tas valstās iedomā un neko ar to nevar iesākt. Desmitreiz apveļ riņķī — nekā!

Jānis īgni nomet spalvu un atkrīt gultā. Jā, tā daudz labāk — skatīties griestos, neko nedomāt, bet tomēr iedomāties, ka domā dziļas domas, šūpoties gurdenuma un laiskuma lēni cilātā vilnī.

Viņam jāraksta ar varu piespiestam! Bet kā sajūsmu var piespiest vai rīkot? Viņam vārds jātura! Bet toreiz, kad vārdu deva, bij cita sajūsma un tagad cita. Toreiz šķita, bet tagad nevar.

Dzejnieka solījums nevienam nesaista, viņu pašu vismazāk. Viņā ir kas spēcīgāks par pašu. Jānis vēro sevi. Miegs? Bet varbūt sava veida inspirācija? Viņš izstiepjās un, brīdi pagulējis, aizver acis.

Piepeši uz trepēm atskan sveši soļi. Jānis izlec no gultas, piesēstas pie galda, iemērc spalvu pudelītē. Zelma — kas cits!

Bet ienāk Emma. Trokšņaini aizsit durvis, tūliņ klūp viņam klāt no muguras puses, ķer aiz ausīm, skurina.

— Žuļiks — vot žuļiks! Es viņu gaidu, gaidu — visas acis izskatījos meklēdama. Ko viņš — sēd mājās un raksta... Varbūt grāmatu kādai citai brūtei!

Emmas aušība Jānim tagad nepatīkama. Bet viņas negaidītā, nedomātā ierašanās tīri pa prātam. Nu viņam iemesls nerakstīt. Visu ko, tikai rakstīt vien ne.

Emma nosēstas galdiņa galā. Pirmo reizi te, bet istaba viņu neinteresē. Tikai Jānī skatās, viņas tumšajās acīs kaist slepens spīdums. Ak, viņš pazīst šīs liesmainās un tomēr it kā nogurušās acis! Šo šķietami vienaldzīgo seju slēptiem, mainīgiem vaibstiem un laisko augumu. Saprot šo balsi, kas sākumā skan pārskani, māksloti nebēdīgi, bet tad it kā pārtrūkst un zemi, tumši san... Bet šovakar viņa sajūtas nekam neatsaucas.

Vēsiem pirkstiem Emma glāsta viņa roku. Bet kāpēc viņa nogriež acis? Kāpēc viņas pirksti kā aizmirstas un sastingst? Hu — kā saulē sakarsēta dzelzs šie vēsie pirksti dedzina viņa ādu... It kā bail sametas... Nu kādēļ viņa te nāca?

— Kāpēc tu man aizbēgi? Žuļiks!

Viņš stāsta, runā... bet skatās projām un neredz, vai viņa klausās. Tukša un mākslotā liekas pašam sava valoda. Apklust. Arī viņa klusē. Arvien smagāks un spiedīgāks kļūst klusums.

Piepeši divas rokas apķer Jānim kaklu, karsts smagums spiež krūtis, seju, acis. Viņš nevar elpu atvilkt, ausīs viņam šalc un zvana.

It kā kritējam no augstas vietas, viņam zūd laika un telpas sajūta. Viņa rokas nekustīgas guļ uz galda. Viņš zin, ka velti, ka viss trūks un irs.

Bet tikpat spēji viņš atkal tiek brīvs. Atvelk elpu un paceļ acis. Emma, kājās uzcēlusies, skatās viņam pāri. Un viņas sejā redzamas dzīvnieciskas dusmas.

Jānis paskatās pār plecu atpakaļ. Zelma... Bet tas viņu necik nepārsteidz un neapmulsina. Viņš nevienu nav aicinājis. Kā viņas te nāk? Abas viņas tagad vienaldzīgas, pat pretīgas.

Viena aizturētas kaisles un dusmu pārvērsta, otra neparasti vēsa un mierīga, savu cieņu apzinoša. Ienaidnieces... vai nāvīgā naidā nebruks virsū viena otrai? Lai — kas viņam daļas!

— Ko jums vajag? — Emma šņāc, dūres vīstīdama.

Isi, sausi Zelma paskatās viņā. Nicinājums pazib viņas skatā. Tad viņa pieiet Jānim soli tuvāk.

— Nu? Gatavs?

Viņas balss skan tik sveši, ka Jānis neviļus saraujas. Šis svešais, vēsais formālisms viņam nepatīkamāks kā pārmetumi vai asaras. Bet šovakar viņš ir ass un spītīgs. Parausta plecus.

— Nav. Uz pieprasījumu es nevaru dzejot. Dzejošanai vajag to, ko sauc par sajūsmu. Un sajūsma nav ar varu uzdzinama.

— Ar varu tevi neviens nav dzinis, — viņa vēl svešāk un cietāk atsaka. — Pats piedāvājies. Cilvēkam vajag to, ko sauc par vīra vārdu. Un, kas vārdu dod un netura, tas ir plukata.

Jānim sanāk dusmas. Ne tik daudz par Zelmas vārdu pašu, bet par to, ka Emma te stāv un klausās. Viņš draudīgi uzceļas kājās.

— Šī ir mana istaba — — — viņš saka un nebeidz.

— Tava? — Zelma salti pasmin. — Tur tā tintes pudelīte gan varbūt tava... vairāk — es neticu... Tātad nebūs? Labi. Tad mazākais zinām, ka nākotnē uz biedru dzejnieku nevaram palaisties.

Viņa pamet uz Emmu īsu mirkli un tajā atmirdz dziļas sāpes un uztraukums, ko ārējais mierīgums un vēsums masko.

Emma no šī skata atkal sakustas.

— Ko jūs gribat no manis? — viņa iebrēcas. — Kā jums nav kauna tā bez pieklauvēšanas skriet cita istabā! Fui!

Šis beidzamais domāts tikpat Zelmai, kā Jānim. Skaidri redzams, Emmai ir aizdomas. Jānis arī sāk skaisties.

— Klusi tu, ko pļāpā!

Emma norij asaras, sakustas visiem locekļiem, pacērtas pret Jāni. Baltas un sarkanas svītras atsitās viņas sejā.

— Ak tad tā, kundziņ! Tā tev arī veca brūte... To jau var redzēt... Ak tad tā! Tik labiņš un vēlīgs, bet paskaties tikai, bet paskaties tikai, kas par mānekli! Nu... varbūt šitā, bet es tāda neesmu!

Viņa sarauj lakatu ciešāk ap galvu un skrien laukā. Durvis aizcērtas. Trepes rīb. Noblāks lejā otrās durvis. Jānis samulsis stāv ar muguru pie galdiņa, skatās grīdā un nervoziem pirkstiem tvarsta svārku pogas.

Nu Zelma runās. Nu tikai jātaisnojas — vai jānozūd būs... Bet nerunā? Viņš slepšus paskatās.

Patlaban arī Zelma pagriežas pret viņu. Īsi paskatās, apgriežas un iziet.

Nejauks, nepanesams skats! Kā ūdens apliets, Jānis stāv pret durvīm. Tad atjēdzas, nodrebinās, nospļaujas. Velns lai viņas abas parauj! Vai viņš te kādu sauca? Sieviešu pasaulē daudz, un starpības nav — viena kā otra. Vai viņam vajag? Lai skrien!

Jānis aizslēdz durvis un steidzīgi sāk gērbties nost.

Brīvība... brīvība... vienlīdzība — — skaisti vārdi! Bet vārds ir tikai veids, tikai trauks, kurā liet visādu saturu. Kas gribētu apgalvot, ka ir labi, ja caurspīdīgos kristāltraukos lej samazgas? Kas sacīs, ka ir derīgi skaistus traukus sakravāt plauktos, lai pieput un appelē? Un straujos sabiedriskos dzīves laikmetos it sevišķi jāsargās tukšiem, skanīgiem vārdiem skaļi kravāties vai skaistos valodas traukos liet netīru saturu. Te pamati tiek likti — un pamatam jābūt tik stipram, ka panes un notura ēku, ko turpmākais laiks uz viņa cels.

Vienlīdzība... Bet starp cilvēkiem nevar būt tādas vienlīdzības kā starp diviem zīmuļiem vai divām skrūvēm. Vienlīdzība ir matemātikas un tehnikas jēdziens, daba to nepazīst. Pat caurmēra vienlīdzības nav starp dabas un mehānikas ražojumiem. Pameklējiet, vai atradīsiet divas vienādas lapas gobas cekulā vai divus vienādus ceriņu ziedus. Daba rada organismus — ikkatra lapa, ik zieds savā ziņā ir dzīva būtne! — bet dzīvs organisms tikai tāpēc ir dzīvs, ka viņš savāds, ka nav līdzīgs otram. Ja iznīcinātu organisma savādības, viss saplūstu vienā nedzīvā, pelēkā masā. Pelēks haoss bij, kad tukšai un neattīstītai zemei pirmoreiz pāri laidās dabas radītājs gars. Ar dalīšanos, atšķelšanos radās dzīvība. Un cilvēks ir dzīva organisma augstākais veids. Dabas un dzīves mehānika gadu tūkstošus bijusi darbā, no pelēkās, vienlīdzīgas cilvēku masas atdalīt un izveidot īpatnējas dzīvas būtnes, indivīdus. Vai tagad lai tehnika nomāktu dzīvību? Vai cilvēku radītā mehānika lai cilvēkus pašus padarītu citcitam pilnīgi līdzīgus — lai sablīvētu atkal vienā pelēkā, nedzīvā masā? Tā būtu nāves uzvara pār dzīvību. Un patiešām ir liels jautājums, kas stiprāks: nāve vai dzīvība? Organisms vai tehnika? Tehnika ir pārmākusi dabu un tura to savā valgā. Tehnikas brīnišķā vara ir spējā pagatavot divas vienlīdzīgas skrūves. Bet šī vara apdraud arī cilvēku pašu. Dienā dienā jūs dzirdat sajūsmīgi skandinām: vienlīdzība, vienlīdzība! Kur no nejēdzības, tur šī sajūsma ir smieklīga. Kur ar skaidru saprātu un apziņu, tur nejēdzīga. Cilvēks nedrīkst tapt par skrūvi. Viņam nevajag ļauties novīlēties un tuvināties vienam vispārējam vidus mēram. Tikai tiktāl viņš cilvēks, cik viņš atšķiras no otra. Viss gudrais, varenais un skaistais dabā, cilvēkā un dzīvē tikai tas, kam nava līdzīga. Cilvēkā ir dabas vājums un tehnikas vara. Cilvēks ir saite starp nedzīvo un organisko, tilts no zemākā uz augstāko. Bet viņam jātop par citu: par gultni, kurā saplūst divas straumes, par uguni, kur sakūst divi pretišķi elementi. Ikvienam jātop par vienīgo, kam otra līdzīga nav. Savas atsevišķības apziņā, dziņā pēc savas īpatnības lai ir vienīgā vienlīdzība starp cilvēkiem!

Brālība... Tad nevar būt citādas brālības kā kopēja savu sevišķo interešu atziņa. Un citādas brāļu mīlestības kā sapratne: ja neļausi otram, kas viņam patīk, viņš neļaus tev. Iedomājieties divus cilvēkus, kas sastopas uz šauras, ūdeņiem pārvestas laipas. Uzmanīgi viņi virzās viens otram garām, slepus vēro viens otru un negrūž tikai tāpēc, ka pašu tad noraus līdzī. Tā ir tā brālība. Citas nav bijis un nebūs. Attīstības virziens atpakaļ neliecas, ģeķi vai ārprātīgi, kas to grib atgriezt. Vislaimīgāks cilvēks, ja viņš var iztikt bez tādiem brāļiem, viņu mīlas un pretmīlas. Mīla vienmēr ir uzmācīga. Mīlai nekad nav smalkjūtības, tā ir vai nu ubadze, kas uzmācīgi prasa, vai reņģu sieva, kas vēl uzmācīgāk sola, — bet pelnīt grib abas. Mīla ir vislielākā izmantotāja. Viņa izsūc un nogurdina cilvēku. It sevišķi tā mīla, ko sauc par brālību — jūs zināt, brāļi visvairāk plēšas dēļ mantas. Un veltus sirdsapziņas pārmetumus viņa rada. Ne brālība, bet savstarpēja sacenšanās visu dzinusi uz priekšu, uz pilnību. Tikai slimie un uzvarētie gaužas pēc brālīgas kopšanas un saudzēšanas. Stiprie iet un cīnās. Un mēs taču tik labprāt runājam par stiprumu un cīņu! Vai šie vārdi arī tikai tukša skaņa? — Nē — vispirms no plaukta nost un pa logu laukā šo vecmodīgo, apputējušo, ieplēsto stikla vāzi, kam uzraksts: brālība!

Brīvība... Jums saka, tā nevar būt pilnīga brīvība. Absolūtas brīvības nevar būt. Ko līdz sacīt cilvēkam: tu esi brīvs, pacelies gaisā — ja zemes pievilksanas spēks vai paša smagums neļauj. Brīvi apzināta nepieciešamība esot brīvība. Esot vajadzīgas dažādas formas, priekšraksti, iekārtējumi un iestādījumi, lai cilvēks varētu justies... brīvs... Tā pagātnes migla, kas klīst pār tagadnes dzīvi. Nekas tā nenospiež nebrīvībā kā mantotas domāšanas, sapratnes un sajūtu tradīcijas. Cilvēks kļuvis glēvs, nedrošs un nebrīvs — un tie lielākie runātāji visvairāk. Cilvēkam vajadzīga tikai viena brīvība: pārbaudīt un atmest visu, kas kavē viņa personības brīvību. Smalkie ideju pinekļi ir saites, kas visstiprāk sien. Ja reiz runā par brīvību, tad cilvēkam vispirms vajag pieļaut brīvību neticēt tām utopiskām bildēm, ko viņa acīm tik sajūsmīgi glezno. Brīvība izmantot un baudīt acumirkli. Ikkatrai kolektīvai sabiedriskai kustībai tikai tik daudz nozīmes, cik viņas gala nolūkos sekmēt atsevišķa cilvēka izvēles brīvību...

Jānis pavisam aizmirsis, ka nerunā pieaugušiem cilvēkiem, bet bērniem, kas tikai daļu viņa runas saprot un iegaumē. Viņu interesē runas vieglais plūdums, sajūsma un gleznainā izteiksme. Ne katru dienu tāda rodas. Viņš nezina, vai viss runājama izrodas viņa paša galvā jeb vai no agrāk lasītā, dzirdētā, atmiņu krājumos noguldītā nu nejauši pacelts gaismā. Zina, ka daudz kas no apstrīdamā nav apstrīdams. Šo un to, ko viņš dedzīgi aizstāv, neviens nav mēģinājis noliegt. Šo un to, ko viņš apkaros, neviens nav aizstāvējis. Bet viņam apnikuši šie nakts gājieni, sapulces, runas un visa noslēpumainā darbība, cietā disciplīna, obligatoriskais mošums, konsekvence visos sīkumos, biedru nerimstīga uzraudzība, kontrole un kritika. Un vienmēr vēl nepatīkamas pagiras no nesenās izdzīves, no

kļūmainiem piedzīvojumiem ar Zeltu un Emmu. Viņam gribētos visur protestēt, visu apstrīdēt. Un, runāt sācis, viņš it kā par brīnumu pats mana, ka tiešām visu var apstrīdēt. Un pamazām ceļas savā pašapziņā.

Kāda viņam daļa, ka viņš klasē un tagad ģeogrāfijas stunda? Skolas laikam drīz beigas, revidents vairs nenāks. Un lai nāk, arī tam var protestēt. Viņš nedzird, ka sen jau noskanējis zvans un biedri stundu beiguši. Atjēdzas tikai tad, kad blakus klasēs un koridoros vaļā palaisti bērni aiz gara laika sāk stipri trokšņot un aiz pusvīru pamestām durvīm skolotāju istabā biedri sarunājas.

Atmestu galvu Jānis iziet.

Zelma stāv istabas vidū, durvju tuvumā. Dūsmās starojošām acīm urbjas Jānim sejā.

— Tas taču tīrais nīceānisms, ko tu tur sludini! — viņa iesaucas. — Kā tas savienojams ar mūsu zinātņi un pārliecību! Kā tas saskan ar tava paša agrākām runām? Vai tad tu patiešām esi dzirdējis tikai vārdus, tukšu skaņu, bet saturu neesi izmanījis? Vai tava galva tiešām tāds pieliekamais plaukts, tukšiem, pieputējušiem, skanīgiem stikla traukiem piekrauts?

Jānis grib atbildēt. O, šodien viņš var daudz runāt un katram atbildēt. Bet viņam pretīga šī uztrauktā, neglītā sievietē. Apnīcis viņas entuziasms un pārmetumi. Bez tam Kaktiņš arī taisās runāt. Lai izrunājas. Vienaldzīgs, augstprātīgs Jānis nosēstas.

Kaktiņš ļauni skatās Jāni.

— Aplam! — viņš pārtrauc Zeltu. — Nav nekādu trauku, ne pieputējušu, ne nepieputējušu. Stikla un māla skambām piemests kakts. Ko tur runāt par zinātņi un pārliecību! Tur tikai dūmaina acumirkļa sajūsma, svilstoša, sprakstoša retorika. Es brīnos, ka strādnieku bērnus atļauj muļķot tādām, kam galvā pilnīgs brīvības sajēgas juceklis. Tipisks sīkbirģelisks anarhisms no tā slaista ragus gaisā.

Tam Jānis vēl vairāk varētu atbildēt. Bet lai nu izrunājas Grauds arī, tad visiem reizē. Ar vienu cirtieņu visus nopļaus. Jānis mazlietiņ pavīpsnā un uzgriež ūsas.

Grauds krata galvu, brilles vien zib pret logu.

— Nav nekāds anarhisms. Anarhismam tomēr sava loģika, anarhisma idejai savs pamats. Bet šē nav nekā, tikai frāžu juceklis. Pagaidām nav nekā, tāpēc ka runātājs vēl tik pārāk jauns. Sajūsminās par personību, bet pats vēl kuļas kā no pērkļa zālē izmests putnēns. Bet palūkojieties vien, uz kuriēni viņš virzās ar savu frāžu bagāžu. Uz veco, parasto, rāmo pilsoniskas pieticības miera ostu. Tur drusciņ konkurences, drusciņ blēdības, drusciņ nekaunības, drusciņ ateisma, drusciņ liberālisma un visam pāri pamatīgs vēders. Neapzinīgi, bet tomēr virzās. Un nokļūs tur, par to nav ko šaubīties. Iztrakosies un aprims. Noklīdusi avs atgriezīsies, un reakcionārās pilsonības nometnē būs lielas gaviles. Nu, varbūt arī gaviļu nebūs...

Jānis sausi nokāsējas un izvelk papirosu.

— Ja tu nebūtu vecāka par mani, — viņš cienīgi saka, — es runātu par apvainojumu vai tamlīdz. Bet izteiksmes forma man vienlīdzīga; tikai par divainām aizdomām es gribu runāt. — Viņš pamatīgi aizpīpo. — Saka: kas saulē skatījušies, tie kļūst akli. Man liekas, jūs arī tikai skatījušies savā saulē, kamēr citu vairs neredzat. Bet aklība paliek aklība, viena alga, aiz kādiem cēloņiem viņa.

Viņš ievēl dzīļu dūmu, bet nepagūst izpūst. Pie durvīm stipri dauza, Grauds sauc. Reizē ar viņa saucienu jau veras durvis un ienāk vecais Krastiņš.

Istenībā ieklūp. Aizelsies, izspūrušiem matiem, atrautu krekla podziņu. Cepuri viņš aizmirst noņemt. Platām acīm skatās apkārt, bet neredz neko. Sejā, kustībās un balsī redzamas dzērumā rupja un droša, skaidrā prātā glēva cilvēka uztraukums. Sākumā neatbild uz jautājumiem, elš tikai.

— Projām... Viņa ir projām... — viņš šļupst. Un tikai pēc laba brīža var saprast, ka viņa Emma projām. Aptieknieka zellim līdzī uz Liepāju.

Jānis netic, pierāvies gaida vēl. Bet pārējie neuztraucas par šo ziņu. Krastiņi nepieder pie tiem, ar ko viņiem ciešāks sakars, kas te bieži nāk un pie kuriem viņi iet.

— Tas jau bija sagaidāms, — Kaktiņš nicinoši nosaka. — Citam jau viņa arī nederēja. Ja ar aptieknieka zelli ne, būtu ar citu. Agrāk vai vēlāk.

— Aiz to es domāju, ko viņi vienmēr tā slepeni čukst. Man jau stāstīja gan, bet vai tad es to varēju ticēt? Savu mūžu ne... Vai es to būtu ļāvis! Kaulu kaulus tam nolādētam štucērim būtu saberzis.

Graudam brilles sadrebas.

— Ja lamāties gribat, tad ejiet uz ielas, uz tirgu, uz restorāciju vai kur jums patīk... Un vispār — kādēļ jūs ar savu nelaimi skrienat šurp? Kāda daļa mums gar jums un jūsu Emmu?

Ar sarkanu lakatiņu acis berzēdams, Krastiņš kā pārsteigts skatās.

— Bet viņa tak ir projām... mana Emma. Ar aptieknieka zelli... to garo turpat no stūra. Uz Liepāju...

— Kaut vai uz Ameriku — kāda mums daļa! Jūs domājat, mēs viņai pakaļ brauksim? Citām reizēm jūs te neredzēja, nu skrienat. Ejiet tak, pameklējiet savus draugus kādā alus bodē, izstāstiet tiem, lai tie palīdz.

Vecis, savīstījis lakatiņu dūrē, pakrata gaisā.

— Ak jūs ne... — viņš rīstās. — Nu ne... bet dumjus cilvēkus muļķot, vieglas meitas mānīt, to jūs gan... Tur jums gan ir daļa!

— Jūs esat piedzēries. — Grauds panāk tuvāk, viņa balss kļūst draudīga. — Es jums skaidri saku, ka šē jūsu meita nav atbēgusi. Liepājā meklējiet viņu ar viņas aptieknieku!

— Atskries pati, — Kaktiņš ieminas.

— Visi vienādi, — vecis kliedz, rokām vēcinādamies. — Aptieknieks vai skolmeistars, viss viens. Bez darba dzīvo, velti maizi ēd. Mānekļi, žuļiki visi! Dievam netic, ķeizaru nebīstas — velnam kalpo. Tikām tās

skolas un ceitungas, kamēr gluži traki kļuvuši. Ak šie nu pārgrozīs dieva ieceltu kārtībul! Nu vairs nebūs jāstrādā, nu ņems un visiem izdalīs! Nu viss uz pusēm: gulta uz pusēm, svārki uz pusēm, karote uz pusēm, sieva uz pusēm... dieva zaimotāji, es saku! — Viņš sasiit kaulainās dūres, ka noklaudz vien. — Nu laulība vairs nav vajadzīga, kuru meitu dabū, ar to dzīvo, bet bērni lai pa sētmalēm mētājas! Lopi, es saku, vairāk nekas. Uz Sibīriju visus, lai ļaudis nemuļķo un nesamaitā. — Viņš it kā tagad vēl tikai ieskatās Jānī un brūk tam virsū, dūres tikai slaistās vien. — Āre, kundziņš! Nu sēd tikai, bet kas pāra vakariem nāca ar šņabja pudeli un bonbongām, mānīja, muļķoja un musināja skuķi, līdz pataisīja traku! Uz policiju — nāc līdz!

Jānis atgrūž viņa pastiepto roku.

— Nagus savaldīt! — Viņš triec ar dūri uz galda. Troksnim un kustībām aizmaskot nejdzīgo kaunu. Uzlec kājās un draudīgi izslienās. — Ja kādreiz esmu aizgājis pie pazīstamas jaunkundzes ciemos, par to man neviens neko nevar darīt.

— Ak nevar! Es tev parādīšu, ka var gan. Es paraudzišu, vai šitādi meitu mānekļi un sociālisti var būt par skolotājiem. Pie mācītāja iešu! Es tev parādīšu!

Viņš izskrien un aiztriec durvis, tā ka visi logi notarkš. Apjukuši skolotāji skatās cits citā.

Jānis pirmais attopas.

— Dulns! — Viņš īgni parausta plecus.

Zelma visu laiku nav acis no viņa novērsusi. Arvien spilgtāk tur iedegas nicinājuma pilna naida uguns.

— Tu tiešām arī apzinies tik nevainīgs, kā izrādies?

Jānis saraujas.

— Man nav jāizrādās. Meklē labāk pati savas vainas, ne manas.

— Bet es tomēr saku: tam vecim daudz taisnības. Ja tā, tad patiešām nav starpības starp aptieķnieka zelli un skolotāju. Jautājums: kas vairāk aiznesa šņabja un konfekšu — viņš vai tu? Kas ilgāk klaiņoja pa priedēm? Kas vairāk vainīgs, ja šī meita kļūst par ielas staiguli?

Jāni asi aizķer beidzamais vārds. Nāk atmiņā nesenie jaukie brīži, aizskarts lepnums jaucas ar žēlumu un sirdsapziņas pārmetumiem.

— Tikumības sargi — vai ne! Patiešām kuriozi! Demokrāti vecās tiklības goda vaktī! Jauneklis, bet tu nedrīksti saieties, parunāties ar meitu, ko nedomā precēt. Tas izskatās nesmuki, nepieklājīgi. Tas rada disciplīnas trūkumu, pārāk lielu vaļību, — par daudz brīvības. Par daudz ir ļaunāk kā nemaz. Tikumības brīvība obligatoriskiem noteikumiem stipri ierobežojama un apžogojama. Erfurtes programmā ievadams jauns punkts. Latvieši izlāpīs sociāldemokrātijas programmu veco dogmu ielāpiem... Ha, ha, ha!

Kaktiņš caur pieri lūkojas viņā.

— Tu rotaļājies vārdiem kā stikla bumbiņām. Un nemani, ka saplīst cita pēc citas un ka tev galvā žvadz drumslu juceklis. Tu domā, ka

vislielākā brīvība ir brīvība meitās iet, un tomēr gribi vēl runāt par sociāldemokrātisko programmu! Neredzi, ka pats tu esi vecās verdzības bridējs, ļaunāks un bīstamāks par vecajiem, tāpēc ka nepazīsti vairs veco biedu, ka pilnīgi padots aklu instinktu varā. Akls tu brieni un tomēr nīrgājies un domā citiem ceļu rādīt! Tā ir nekaunība, kaitīga un iznīdējama.

— Ha, ha, ha! — Jānis iesmejas vēl skaļāk. — Kas nedzied to pašu dziesmu korī līdzī, tas ir kaitīgs. Kas iedrošinās drusku citādi domāt un pats savu ceļu meklēt, tas iznīdējams. Iznīdēt, izskaust — tas jaunās brīvības svētākais pienākums.

— Un tie jaunie ceļi atrodami naktīs priedēs ar palaidņa skuķi zem rokas? Lielā mīlestība ir liesma, kas apņem divas pagales, bet degdamas tās iededzina arī citas, līdz viss sārts vienā ugunī. Mīlestība, kas meklē slēptas vietas un tumsu, ir nespēka ražojums un noziegums.

— Kāpēc tad tu tā uztraucies? — Jānis prasa un izsmejoši veras Zelmā. Un, kad tā piesarkst, kļūst vēl nekautrīgāks. — Tā, it kā kad tev arī būtu kāda interese gar mani un manām paziņām. Vai es tev staigāju pakaļ un vēroju, ar kādiem kavalieriem tu satiecies?

Grauds viņu asi pārtrauc.

— Līdz beidzamam laikam es esmu pretojies pārsteidzīgai šķirošanai un atsevišķu individuālo savādību ierobežošanai. Bet mūsu pulki sāk birgelizēties; uz vienu pusi slīst naivā optimismā, uz otru idejiskā vienaldzībā, enerģijas atslābumā un seksuālas izdzīves mutulī. Ļaunākais tas, ka visu to mēģina saskaņot un attaisnot ar proletārisko dzīves atziņu. Tā ir profanācija un izsmiekls. Taisnība bij tiem, kas pašā sākumā baidījās no demoralizācijas un iekšējās šķelšanās pašu starpā. Vienībā mūsu vienīgais spēks. Cieši vienoti simti ir stiprāki nekā sašķēlušies tūkstoši. Mums jāatkratās no svešiem, kaitīgiem elementiem.

— Saprotams, saprotams! — Jānis sarkastiski smejas. — Laukā to, kas iedrošinās citādi domāt! Muti ciet, kas viņu atver un nesaka: jā, jā! Kas drusku garāks par pūli, tam galvu nost! Tā ir tā jaunā brīvība.

— Garākais ikreiz nav tas lielākais, — Grauds atbild. — Es neesmu dzejnieks, bet mēģināšu runāt gleznās, jo daži cilvēki citu valodu nesaprot... Likteņa roka mūs visus sabērusi kopā rupjā sietā un spēcīgi krata. Graudi birst cauri, un spēcīgs dzīves vējš tos šķiro pēc smaguma — citu tālāk, citu tuvāk, — bet pelavas aizpūš kaktā. Ušņu bumbuļi un garie salmi paliek sietā, nosijās, un sijātājs-liktenis izmet tos aiz durvīm... Tie ir negrozāmi dzīves spēki, kas sijā un šķiro. Un tas ir vajadzīgs! Mēs nedrīkstam kavēt šo šķirošanas procesu. Jo ātrāk viņš iet, jo labāk.

Pēcpusdienā Jāni aizziņo pie mācītāja. Tas izveicīgi mēģina izdibināt, cik viņam daļas pie Krastiņa Emmas aizbēgšanas. Bet Jānis vairs nav tik lēti samulsināms. Kā viņš to lietu apgaismo, tur mācītājam nav ko teikt un nodomātā pamācība un rājiens jāpatur pie sevis. Vēl labāk Jānis at-

ida aplinkus aizrādījumus uz nevēlamo garu, kas arvien vairāk apņem
uno paaudzi, skolas un skolotājus. Kā? — bet, kas Emmu aizvilinājis,
s taču ik svētdienas bij redzams ar dziesmu grāmatu padusē ceļā uz
znīcu. Kā? — bet, ja veco taisnība labāka par jauno un ja vecajiem
alīdz augstākie spēki, tad kāpēc aptieķnieka zellis varēja vecajam Kras-
nam atmānīt meitu?

Šārīta apvainojumus aizmirsis, Jānis stipri un veikli aizstāv jauno
etu. Uz māju ejot, viņam lepnums un prieks par savu dūšību, bet pa-
razām uznāk arī bailes no saniknotā mācītāja dusmām un bažas par savu
ākotni.

Mārtiņš lēnām ver savas sētas vārtus.

Liekas, viss tāpat kā toreiz, kad aizgāja. Tā pati zemā, apdrupusī sētiņa, tie paši izšķiebtie vārtiņi, kam ārējais stūris ķeras smilktīs un ierīvē dziļu pusloka grambu. Pagalmā ap aku rotaļājas bērni... Bet tomēr citādi — — varbūt viņš pats citāds... Aha, laikam tāpēc, ka gobas un liepas kupli salapojušas un dzeltenā smilktī lēni kustas viņu ēnu melnie plankumi. Toreiz bij kails — lietains, netīrs. Tagad saulīte smejas un melnie strazdi svilpdami šūpojas augstākos kokos. Pirmo reizi savā mūžā Mārtiņš nav varējis vērot laika un dabas maiņas pavasarī. Un bij tā pierasts, kā acis mirkšķināt vai elpot. Tāpēc nu tik savādi. It kā aprakts bijis.

Viņš iet pār smilkšaino, netīro pagalmu un jūt, ka krūtīs silst. Brīnišķi dzidrs, svaigs un skanīgs! Kā viņš agrāk nebij ievērojis saules nīrbīgi zeltaino mirdzumu, kas pāri plūstošā straumē līst lapu zaļumā, apsūbējušos logos, pagalma samītā smilktī! Dzidra un skanīga svabada cilvēka balss vēja līgotā āra gaisā. Dziļu dzīvības un dzīves prieku brīvā rotaļā atstaro nosmulētās bērnu sejiņas...

Eji un eji, kāja neatsitas pret mūri un nav jāgriežas atpakaļ. Tiktos izstiept rokas, aptvert visu vieglo, svabado plašumu. Acis paveras augšup, skats neatduras noputējušā, pelēkā kaļķu balsinājumā. Bezgala tāls zilums smaida pretī, un pāri tam vējš dzen kur norautu, plīvojošu, neizbalinātu linu divieli...

Rokas priekšautā slaucīdama, saimniece iznāk pretī. Viss citāds, tikai cilvēks nemainās. Mazgātāja tāda pati kā viņu laiku. Tā pati zilraibā katūna jaka uzbraucītām piedurknēm, tās pašas dzīslainās, miklās rokas ar balti izmirkušiem, krunkainiem pirkstiem, tā pati kalsenā, melnu laka-tiņu apņemtā seja ar aizasarojušām acīm... Taisni tāda, kā viņš to visu laiku iedomāja. Un iedomāja biežāk nekā citus. Varbūt tāpēc, ka no laika gala tā viņam likusies kā tuvākais nabadzības un vāji atalgota darba nospiestais cilvēks. Viņa mazattīstīta, viņai grūti aptvert to, kas tālāk par viņas veļas baļļu un dienišķas maizes kumosu. Tomēr Mārtiņš jūt, ka tā viņam rada kā kopējas nastas nesējs, vārģis un saudzams cilvēks.

Rokas nenoslaucījusi, mazgātāja spiež slapjo priekšauta stūri pie acīm.

— Sveiki! — viņš braši krata miklo, mūžam vēso roku. Bet ar brīnumiem ieklausās, ka balss arī skan svešādi. — Nu, nesāciet raudāt. Es domāju, drīzāk smieties varētu. Jeb varbūt jums nepatīk, ka tik ātri pārnāku? Dažam labam tas nepatīk.

— Kāds jūs izskatāties! — viņa žēli saka.

— Kādam man jāizskatās! — viņš to asi pārtrauc. — Kad ilgāku laiku jānodzīvo slēgtās telpās, tad ādas krāsa mainās. Nav ko brīnoties, ne žēlot.

Miļā mazā istabiņā! Viņš stāv turpat pie durvīm un dziļi elpo. Un iztālēm skatās un nedrīkst iet tuvāk un apraudzīt katru priekšmetu. Uzkopts un sakārtots, it kā kad viņš tik vakar vēl aizgājis, it kā kad tikai vienu nakti svešā vietā pārgulējis. Vienu pašu garu, melnu nakti — tā vien viņam liekas. Grāmatu plauktiņš — — pēc vāka formas un krāsas vien viņš jau no šejienes pazīst ikkatru grāmatu... Galdiņš ar vaskudrānas pārklāju, kas garos vakaros ar izdilušām puķēm maigi viz baltā gaismā... Vecā kušete — tur tik labi pēc pusnakts atstiept stīvo muguru un vaļīgi nolaist piegurušās, plecos sāpošās rokas... Mazgājamā bļoda ar vēsu ūdeni, kam mazliet miklu smilksu smarša un kas beidzamo miega palieku agrā rītā izskalo no acīm... Un virs krāsns, aiz tapešu gabala, tikai viņam vien zināmais, četrstūrī izgrieztais dēlis, kas slēpj iedobumu ar dārgām mantām... Tās pieder visiem, bet viņš tas glabātājs! Cik tomēr liela loma šai mazajai, brūnajai istabiņai!... Mārtiņš nosēstas pie galdiņa. Bet lūkot netīkas, kas atstāts, kā trūkst. Iet, atgulstas uz kušetes.

Attrūkusi, atliekusies atspere zem viņa svara ierunājas. Ak, viņš pazīst šo skaņu. Sveicina viņu — gaidījusi... Cits neviens nav nācis sagaidīt.

Tomēr viens viņš nekad un nekur nav viens. Ar viņu dzīvo, strādā un cieš tūkstoši. Tās saites nav pārraujamās, tā vienība nekādiem mūriem nav šķirama.

Viņš ir tikai viens atoms gaisa vilnī. Slogiet viņu krāsni — viņš deg tur sarkanā, karstā liesmā. Spundējiet viņu mucā — viņš saraudzē visu vielu un baltas putas dzen laukā.

Un atkal viņš ir lielajā gaisa vilnī un plūst līdzī. Nav tāda cietuma, no kura viņš netiktu laukā. Nav līdzekļa aizturēt šo mūžīgo dalīšanās un atkalsakušanas procesu.

Koks sadeg, akmens sadrūp — upes var izsusēt. Bet gaiss ir pamatviela un nav iznīcināms. Kamēr zeme apakšā un saule augšā, būs gaiss un gaisa viļņi, un viņu spēks...

Šķirt viņu gribēja un iznīcināt. Neprašas! Viņš atkal ir klāt. Stiprāks un norūdītāks nekā bij. Jo vairāk liec, jo stiprāk tiek atspars.

Viena zoba viņam priekšā trūkst... viņš izskatās neglīts... Smieklī! It kā skaistums tikai glītā miesā! Zobs — kas ir viens zobs — kas visi? It kā bez zobiem nevarētu kost!

Viņš tur ir padarīts ciešāks nekā bij. Tomēr vecā jūtēlība nav pilnīgi nospiesta — laikam nekad tā pilnīgi nezudīs. Vai viņam sagaidīšanas vai citu ceremoniju vajadzīgs? Viss ārējais ir nevērtīga čaula. Dziļākais un lielākais neietilpst nekādās formās. Krāsas jūs atstarojat gleznās, skaņas mūzikā. Bet kā dzīvi un sajūtami attēlosiet saules siltumu vai tekoša ūdens ritmu? Garīgi viņš no saviem biedriem nekad nav bijis šķirts, nekad

aizmirsts, ikkatru dienu gaidīts. Kam tad nu šodien te vēl nākt? Vai šī diena labāka par citām? Vai stiprāk viņš sajutīs mūžam jaunojošo vienību, ja spiedīs viņam roku, lūkosies acīs un teiks: mēs tevi gaidījām? Vārdi — ko vārdi! Ja tik vien valodas kā vārdi, tad pārāk maz vēl... Bet tomēr — viņam patiktos, ja spiestu viņam roku un lūkotos acīs, lai viņš redzētu, ka viņu gaidījuši. Vai tik vien skatāms kā acīm? Bet tomēr... Nu, viņš jau skaidri zina, ka nevienam nav vaļas, ka visi darbā. Kaut jel Zelma atnākusi! Tik daudz taču par viņu domāts... Arī viņa darbā. Viņš zināja, viņš gribēja, lai tikai vakarā viņu palaiž, bet tur viņa gribai nebij nozīmes.

Bet piepeši smilktis ņirkst pagalmā. Soļi priekšīnā... drēbes švīkst... Mārtiņš uzceļas sēdus. Skatās uz durvīm, gaida, kad vērsies.

Veras — ar joni aizsitas. Ar spirta āra gaisa vilni viņa ieskrien istabā. Vēl āra mirdzums viņas piesārtušā sejā un izjauktos matos, pavasara smarža vieglajās drēbēs. Gaišs top istabiņā — tik brīnum gaišs. Mārtiņš sēd kā apstulbis.

Zelmai klēpis burtnīcu. Viņa sviež tās uz galda, pieskrien klāt, saķer viņa galvu, ieskatās acīs, noskūpst viņa pieri. Noglauda matus un vaigus. Satver viņa rokas, ilgi un spēcīgi krata tās.

— Ko nu tik daudz... — viņš apmulsis nomurmina. — Sēsties.

Viņa nesēstas. Nu tikai vēl ciešāk ieskatās viņa sejā. Trīsas pārskrien viņas augumam, mute savelkas sāpēs. Viņš nodur acis, viņam neizturama šī līdzcietība. Zelmai divas asaras lēnām slīd pār vaigiem.

— Eh! — Mārtiņš nopurinās un uzceļas kājās. — Ko tu raud! Ko jūs te visas raudat? Bērni lai raud — mums, lieliem cilvēkiem, darbs jādara.

Viņš staigā pa istabu. Viņa sēri smaida.

— Neraudu jau vairāk — ne.

— Sēsties. — Viņš nosēdina Zelmu un staigā pats. — Esmu atradis šādu plašumu... Brīnum liela istaba, vai ne? Bet ir vēl mazākas. Tādas, pret kurām šitā patiešām liela. Pieci soļi vienād, trīs otrād. Un lodziņš pie pašiem griestiem. Debess plankumu redzi, bet ikreiz nevar zināt — skaidrs vai apmācies... Nemaz nevar pierast pie tāda plašuma. — Tad viņš griež valodu uz citu pusi. — Jānis nenāca?

Zelmas seja samācas.

— Viņam bij vēl viena stunda. Solījās nākt. Liela prieka tev no viņa nebūs.

— Nu?... — Mārtiņš apstājas, gaida.

— Nemaz nezinām, ko sākt ar viņu. Vecāki arī sāk žēloties. Skandāls bij ar Krastiņu — tu zini. Emma aizbēgusi kādam zellim līdz uz Liepāju. Un Jānim ar to arī bij sakari. Pa priedēm abi staigāja, šī gāja pie viņa ciemoties. Tu zini, kas Krastiņi par cilvēkiem... Mācītājam sūdzējās. Gaudam bij liela izrunāšanās. Par tikumisku samaitāšanu tautai esot tāds skolotājs. Kādu priekšzīmi lai bērni no tāda ņemoties. Šajos nemiera

laikos vajagot stipru kareivju, kas sargājot veco, mīlo un labo. Bet viņš esot tīrais sociālists . . .

— Ak sociālists! — Mārtiņš vīpsnā. — Citi ne, bet viņš?

Zelma arī smaida.

— Nē — mēs ne. Ko viņi var saredzēt, tā pie mums nava. Domāt jau domā, bet vajag tādu, ko aptaustīt . . . Lielas nepatīkšanas mums Jāņa pēc. Gudrāk būtu, ja no sākuma klausījuši tevi.

— Spītība viņam ir — es zinu no agrākiem laikiem. Un tā ir teicama īpašība. Bez spītības mēs neviens neizturētu.

Priekšīnā atskan steidzīgi soļi. Jānis . . . Ienāk žirgts, veikls un jautrs. Ieraudzījis brāli un Zelmu tik tuvu vienu otrā lūkojamies, neizrāda nekādu izbrīnu, sniedz Mārtiņam roku. Un patīkami viņam sajust brāļa sirsnīgo pretspiedienu. Viņš ilgi neizlaiž tā roku no savējās.

— Stāsti, kā tev tur klājies. — Izliekas ziņkārīgāks, nekā patiesībā ir. Bet Mārtiņa seja samācas.

— Man nav ko stāstīt . . . kas to nezin . . . Sēsties. — Nosēdina Jāni uz kušetes un Zelmu atpakaļ krēslā. — Es esmu diezgan izsēdējies, es staigāšu . . . — Pāriet divas trīs reizes pār istabu, acumirkli apstājas pie Jāņa. — Bet tu vari pastāstīt. Daudz būsi piedzīvojis.

Jānis pamet ļaunu skatu uz Zelmas pusi.

— Diezgan jau būs piestāstīts . . .

Viņa uz to neko nesaka, vienaldzīgu, vēsu seju novērsusi pretējā sienā. Domā, kā viņai šis svešais cilvēks varēja patīkt, kādēļ citkārt tik lepnā sirds reiz kā ceļmalā nokritis dadzītis lipa pie garāmgājēja puteklainām drēbēm . . . Kādēļ arī vēl tagad vēro viņu un klausās? Kāpēc viņai patīk šī tukši patētiskā balss? Kam viņa te apsver katru viņa vārdu?

Mārtiņš vēl ko prasa. Jānis cēli atmet ar vienu roku, otrās pirkstu galus aizmetina aiz sarkanā apsēja.

— Rakstīt? — ko tagad var rakstīt! Mākslinieciskai iejūsmai vajag mieru un vientulību, bet tagad visur drūzma un troksnis. Tikai proklamācijas un Rainis — cits pūlim neder. Tagad vajag izpatīkt, glaimot — kritiku neviens nepanes.

Svešs . . . Zelma nodomā. Viens viņš domā un jūt, un mūžam viņam nesaprast daudzos. Neskaidri domā un nespēcīgi jūt, apzinās savu sīkumu un niecību un baidās pazust pūli. Tāpēc viņš pūli tā nīst — aiz pašaisargāšanās instinkta. Tāpēc viņš labāk sēdētu vientuļā, mierīgā, nomaļā kaktiņā, vērotu, peltu un priecātos, ka daudzie maldās un iet neceļā, bet viņš viens drošā vietā.

— Jaukt un kavēt? Nebūt nel! Nav lielāka veicinātāja spēka par kritiku. Tā ir līdzeklis uzasināt darbā atgrieztos ieročus. Tas prasa acumirkli, bet ikkatrs tāds brīdis divkārsī atmaksājas. Tikai apstulbušie un ģeķi to neļauj un domā neatlaizdamies ar neasiem rīkiem to pašu aizgūt.

Varizejisms un sofistika! — Zelma skaistas. Kad akmens puskalnā pavelts, kad sviras atdrupušas un virves satrūkušas, tad jānomet viss, plikām

rokām un ar krūtīm jāgulst klāt. Un nav vaļas pētīt, vai delnās nerodas tulzņas, vai nevarētu vēl sasiet pārtrūkušās virves. Lielā cīņā daudz kas trūkst un lūst. Bet sējēji un lāpītāji nekur nav uzvarējuši. Sējēji un lāpītāji tikai pagaidām sien un lāpa. Līdz pagadās, pāriet citā amatā.

Zelma nikni purina galvu.

— Tu dzirdi, tā ir tīrā sīkbirģeliskā gudrība. Mēs esam pārskatījušies, šādu cilvēku tik ilgi ciezdami savā sabiedrībā un savā skolā.

— Jūs daudz kur pārskatāties, — Jānis atcērt un piegriežas Mārtiņam. — Domājies, mani tikko nesāka tiesāt un boikotēt tevis pēc. Aizmanas vainas tevi... Apzinīgie proletārieši!

— Kas tuvu stāv, kur akmeņus skalda, lai daudz nežēlojas, ja drumsla iesit sejā. — Mārtiņš stāv un domīgi veras grīdā. — Tomēr savādi liekas. Ar tevi te sākas rīvēšanās pašu starpā, strīds un nemiers.

— Nemiers — tas taču ir jū — — mūsu lozungs. Ko tad tu mieru kāro? Jeb vai jums ir divējāda patiesība: viena uz āru, otra iekšienē?

— Viļņojums ir saprotams, — Zelma ierunājas starpā. — Dzīvs organisms instinktīvi cenšas izspiest svešo ķermeni, kas viņā nejauši iekļuvis. Man bail, ka viņu nesaindē šie pusinteligenti un dzejnieki, kas kā baktērijas ieperinās viņa asinīs. Proletariāta sarkanās asinis kļūst bālākas un šķidrākas.

Jānis piespiesti iesmejas.

— Nāciet, ļaudis, skatīties, kādi ērmi: baktērija baktēriju tiesā! Ak nē — es pārskatījos. Gruntnieku meitas no laukiem nav proletariāta baktērijas, bet patentēti ideologi un karogu nesēji. Ja viņas ne, tad neviens! Ko viņas šodien aizstāv, tas ir aizstāvams, ko rītu notiesā, tas izmetams un boikotējams. Lai sargās ar viņām sanīsties, kas dzīvot grib! Lai sargās no viņu ienaida, bet vēl vairāk no viņu milas untumiem.

— Tu! — Zelma sēd pārvērstu seju un savilkām dūrēm.

Mārtiņš ir drūms, neskatās ne vienā, ne otrā.

— Lielākie proletariāta ideologi līdz šim cēlušies no proletarizētiem sīkpilsoņiem un zemniekiem... Mēs visi — Zelma, tu un es — esam mazi strādnieki, mazs tas, ko spējam veikt. Bet lielā darbs mūsu sabiedrībā nav svarīgāks par mazā. Bez mazā nebūtu lielā — mēs tā esam saistīti cits ar citu, ka līdzīgi viens otram. Tikai cits caur citu un visi kopā dzīvojam... Es domāju, ka katrs savā vietā esam mūsu šķirai derīgi. Arī tu, brāli. Tikai še ne, pilsētā ne.

— To jau kolēģi arī šodien man sacīja! — Jānis skaļi iesaucas. — Grauds lika saprast, ka man būtu jāmeklē citur vieta... Nu, man nav jālūdzas. Ja es še neesmu vajadzīgs, varu aiziet.

— Aiziet tev vajadzēs gan, — Mārtiņš saudzīgi saka.

Viņš sāk izprašāt Zeltu par dažādiem darbiem un notikumiem, par ko tikai neskaidras ziņas dabūjis. Jānim tas neinteresē. Viņš pavirši atvadās un lepni iziet. Viņam nav jālūdzas. Ja citiem viņu nevajag — viņš gan iztikš pats ar sevi.

— Tu viņu vari vēl aizstāvēt, — Zelma atkal sāk.

— Un tu viņu vari notiesāt, — Mārtiņš rāmi iebilst. — Cik sen, ka mēs uzstājāmieš otrādās lomās. Atminies?

Viņa atminas. Sēd nokārtu galvu, sevī sagurusi.

— Nav... nav no mums cilvēku...

Mārtiņš saudzīgi liek roku viņai uz pleca.

— Nē, cilvēki esam, kaut arī vāja rakstura. Tomēr mēs esam šālaika vidusmēra strādnieki. Maz ir stiprāku... — Viņš uzliek tai arī otru roku uz pleca un pieliecas tuvāk. — Man bij laika pārdomāt... Es esmu izdomājies — skaldījis un pa gabaliņam svēris, pa graudiņam cilājis, pa cīpsliņai aplūkojis... No cilvēka viss posts. Kas mēs esam par cilvēkiem? Mēs neesam strādnieki, bet pilsētas apviļāti, fabrikas dūmu apkvēpināti zemnieki. Tu nesaki citiem, bet man tev jāsaka: mēs neesam spējīgi to nest, kas mums uzkrauts. Dzīve mūs ir nostādījusi attīstības priekšgalā, bet mēs nespējam pa priekšu iet. Virzāmieš, kamēr sabiedriskais spēks mūs stumj, bet pagursim, kad būs vieniem jāiet un smaga masa jāvelk līdz kalnā. Pa iemītu ceļu esam gājuši, bet nu drīz būs gals, un tad pa akmeņiem, purviem un mežiem jāiemīn jauna taka. Ak, mēs tik daudz esam mācīti un mācījušies, mūsu lielā mācība mums liekas tik vienkārša un saprotama! Jā, viņa ir mūsu galvā, mūsu sapratnē, mūsu atmiņā, mūsu šīs dienas sajūsmā. Bet nav mūsu asinīs un ikvienā miesas audā — mūsu raksturā un dabā. Mums nav vēl tās vēsturiskās pagātnes, kas audzē cilvēka dabu. Mēs esam ātraudzī, sulas pilni, mīksti, viegli lokāmi un laužami. Mēs esam iesākums, ne piepildīšanās. Mēs esam paudze, kam tēvu nav, bērni, kas tikai uz saviem bērniem var cerēt.

Viņa pirksti kā dzelzis sažņaudz Zelmās plecus. Runā čukstēdams, it kā pats savas balss un valodas baidīdamies. Sliemas viņai arvienu tuvāk un svelošiem skatiem urbjas viņas acīs.

— Mēs vēl neesam tā darba spējīgi, ko dzīve mums uzliek. Par maz mūsu, par jauniem esam. Mums jāsaļimst zem smagās nastas, kad atrausies un aizies vai kā ienaidnieki griezīsies pretī tie, kas tagad vēl saucas par draugiem. Un tam jānotiek, tas nevar nenotikt, jo nevaram locīt un rīkot to varu, kas izveidojusi mūs un viņus. Viņu ir vairāk, viņi stiprāki, tāpēc ka ikvienā no mums viņu vājums māc mūsu spēku. Viņa smagums kritis mums pa kājām, tās gurs un nevarēs kāpt, kaut rokas arī sniegtos un spētu darbu veikt. Viņu glēvums bruks mums no mugurpuses — to, kas priekšā, mēs sniegtu, bet no tā, kas aiz muguras, nespēsīm atraisīties... Mums jāzaudē. Uzvarēt nevaram.

Viņa piepeši strauji atgrūž Mārtiņa roku un uzceļas.

— Un tu to saki! Ko tad vēl bailīgie darīs, kad stiprie sāk runāt glēvu valodu! Tu ugunij esi cauri gājis, tev vajadzētu būt cietākam par tēraudu.

Viņš atmet ar roku.

— Ko nu par mani! Viens cietāks vai mīkstāks, tas nekrīt svarā. Jānis ir tas mīkstākais, bet arī viņš taptu ciets starp cietiem. Bet nav tādu. Cits to neapzinās un skaļi runā, cits apzinās un cieš klusu.

Zelma sakustas, tad atiet tālāk nost no Mārtiņa.

— Bet tad tā ir parasta viltība. Melo tie, kas runā, krāpj, kas klusu cieš. Ko tad vēl mānīt sevi un citus? Pašam skriet postā un citus līdzī vilināt? Tas ir negudrs un negodīgs darbs. Ja jaunā taisnība nav labāka par veco, tad tā ir tā pati vecā — ārēji maskota, bet iekšēji tā pati. Tad nevaram gaidīt rītu, šodien pat jāiet uz ielas un atklāti jāsaka: nava nekā un nebūs nekā! Mēs esam meļi un liekuļi — neticiet mums! Mēs esam glēvuļi un bez spēka — neceriet uz mums un nenāciet mums līdzī! — Viņa ievelk dziļu elpu, acumirkli apklust. — Muļķības! Tā jau ir tā glēvulība, kas tev visu šo čukst ausī. Tad tā pati šaubu un kritikas dziņa, kas Jāni bīda prom no aktīva darba vientulībā un klusumā vērot un svērt. Mūsu visu dabā viņa. Tev taisnība, nav starp mums neviena īsta, tīra rakstura, zemniecības un sīkpilsonības pasivitātes smagums visur velkas līdzī. Bet apstākļi rada cilvēku, ne cilvēks apstākļus. Lieli, spēcīgi, sabiedriski laikmeti ir glēvus padarījuši par varoņiem. Un pasaule nav pieredzējusi lielāku laikmetu par to, kuru patlaban vērojam. Tu domā, tas nespēs mūs padarīt drošus, spēcīgus, lielā darbā izturīgus? No kurienes tavai zemnieka dabai spēks izturēt, ne liekties, ne sagurt? Tavs darbs runā pret tavu vārdu, Mārtiņ!

Viņš skumji smaida par to sajūsmu un lepnumu, ar kādu tā izrunā viņa vārdu. Vārds — ko nozīmē vārds, kad pats viņš tai vienaldzīgs...

— Uz īsu brīdi glēvuļi arvien bijuši tie lielākie varoņi. Tāpēc ka vecā pasaule ir momenta pasaule un aplami visi viņas jēdzieni. Jaunajam laikam un jaunam cilvēkam tie neder. Īsta varonība nav īsu brīdi sajūsmīnāties vai acumirkļa skurbumā nāvē skriet, bet skaidrā prātā redzēt un tomēr iet, strādāt, ciest un nesaviebties, kad pa gabaliņam miesai kniebj nost vai dvēseli dzelzs stīpām žņaudz... — Viņš brīdi domīgi klusē. — Bet tomēr arī tev taisnība... Kas no pagātnes, to redzam, bet nezinām, ko nākotne veidos. Dzīvē nav bijis otra tik liela laikmeta, kāds nu nāk. Varbūt viņš attīstīs spēkus, kādi vēl nav bijuši, radīs cilvēkus, kādi vēl nav pieredzēti. Mēs visi esam negatavs materiāls dzīves veidošanas varas rokā.

— Nē! — Zelma sprigstošām acīm iesaucas. — Mēs esam vairāk kā negatavs materiāls. Mēs esam dzīva, jūtoša viela, sajūtam likteņa veidošanas roku un tiecamies tai pretī. Apzināties savu dzīves uzdevumu un triecamies lielā darbā. Vai tad mēs, tādi, kā esam, aiz savas gribas esam šajā vietā? Mūsu griba stāv zem lielās valdošās gribas, mūsu brīvība ir brīvi apzinātā nepieciešamībā darbu darīt... Jā, tā ir vecā glēvulība, kas pirms visu grib izrēķināt, apsvērt un tikai tad soli spert. Tā ir vecā bailība, kas nu nāk sabiedrisku šaubu un zinātniskas kritikas maskā. Solidāru, sistemātisku darbu tagad vajag, tikai tas var ko sniegt.

— Jā — tikai darbs, — Mārtiņš rāmi saka. — Un es vēl ko teikšu: nav jau tik daudz no svara — uzvara vai pametums. Reizēm pametums ir vērtīgāks nekā uzvara. Nedzīvojam taču sev vieniem, bet daudziem un nākotnei. No tagadnes kļūdām nākotne mācīsies. Tev taisnība: ne aiz

savas gribas esam šajā vietā. Dzīves attīstības spēki mūs te nostādījuši, un mēs nedrīkstam izvairīties vai vilkties atpakaļ. Tu labāk aizmirsti, ko es te pirmiņ sarunāju. Tas tikai tādēļ, lai aizmirstu. Es pirmais aizmirsīšu. Tagad nav jāprāto, bet darbs jādara. — Viņš saņem Zelmas abas rokas gluži tā, kā tā turēja viņa. — Strādāsim, biedri!

Viņa krata Mārtiņa rokas un skatās tam acīs.

— Nāc... Redzēsi, ka arī bez tevis esam kustējušies. Bet vietām tevis trūka. Ir darbi, ko tikai tu viens vari veikt. Nāc, tevi gaid!

Viņas roku siltums plūst viņa locekļos, viņas dvaša sitas sejā. Viņš saudzīgi atsvabinās, atvirzās, nosēstas uz kušetes.

— Ar tevi kopā... es ilgāk nevaru... — Un īsi paskatās vēl kā cilvēks, kas nomurminājis pakaļ nāves spriedumu.

Zelma sakniebj lūpas. Viņa saprot, tomēr prasa:

— Kāpēc?

— Tu zini, kāpēc. Mums jāstrādā darbs, kur ne acumirkli nevar atļaut uzmanībai atslābt. Bet tu kā magnēts velc manas domas — es tavā tuvumā kļūstu neuzmanīgs, bezbēdīgs un neveikls. Vai tad tu pati neredzi, ka esi man bīstama? Es tevi ienīstu, bet nevaru tikt vaļā.

Patiešām, vairāk naida nekā mīlas dzirdas viņa valodā.

— Jā, tev jātiek no manis vaļā, — Zelma klusi, nopietni saka. — Redzu, ka esmu tev par traucēkli un postu. Tev velti jānomokās, un mūsu darbs no tā cieš. Jums abiem no manis jātiek vaļā. Un man pašai arī no kā... Tu zini — nē, tu nezini: ar Jāni man vairāk nav nekā... Man rieb viņa daba un viņa dzīve. Es esmu novērojusi viņu un īgnumā nogriezusies — uz visiem laikiem. Nekad nekas mūsu starpā nevar būt. Bet prāts runā savu un sirds savu. Tu pazīsti nežēlīgo, neprātīgo, nepārliecināmo cilvēka sirdi. Prāts velti cīnās — ko cīnīties ar vēju, kas aizskrien un atkal nāk! Es redzu viņa nekrietnību un tavu cēlumu, viņa glēvulību un tavu spēku, bet nedzīva un nenožīmīga manī paliek šī pretešķību apziņa. Nomokos, pagurstu, kļūstu glēva un darba nespējīga šajā iekšējā cīņā. Bet tagad nav laika grimt skumjās un viņu vērojumos. Kad skolas laiks beigsies, es braukšu uz Maskavu. Mani sauc turp, un es iešu. Tur es vairāk varēšu strādāt. Darbs visur viens pats, tikai cilvēki citādi. Darbs dziedēs seklās vainas, es viņam ticu. Tu arī, Mārtiņ? Jā?

— Tikai uz Maskavu? Vai nevar vēl kur tālāk? — Viņa seja raucas sāpju grumbās. Bet tad spēcīgi nopurina galvu, it kā ko nokratījis, pieceļas kājās. — Brauc... Maskavā vai kur — viena alga. Mums jāšķiras, lai dzīvotum un saprastum, ka tagad nevajadzīga divu savienība, ka lielajā darba saimē cits citam esam biedrs, brālis un līgava... Kur divi savienojas, tie atšķeļas, noiet savā vientuļā kaktā. Bet visiem sakust mums vajag vienā ugunī, vienā darbā rūdīties, vienā spēkā augt.

Viņi sasniedz rokas un īsi saskatās. Sveši un tomēr viens otram tuvi.

Mārtiņš pūlas pierunāt Jāni, lai tas brauktu uz laukiem.

— Tu pats redzi, ka pilsētā nav tava vieta. Pilsētas dzīvi tu nepieradīsi, pilsētas darbs nav tev pa spēkam. Ne tāpēc, ka tu vājāks par mums ci-
tiem, par mani... Bet tev vairāk no zemnieka dabas kā mums. Mūsu
darbs neietilpst pilsētā vien; mūsu idejas izplatās arī uz laukiem. Bet
tur vajag pilsētas dzīves un darba skolu caurgājušu vadītāju, citādi
saimniekdēlu galvās mūsu doma tiek saķēmota un ačgārni apgriezta. Tev
visu vasaru brīvs laiks.

— Brauksim abi!

Mārtiņš saraujas kā nepatīkami aizskarts.

— Es ne! Mana vieta ir šepat, manu darbu cits tagad lāgā nevarēs
veikt. Bet tev viena alga.

— Tavu darbu... — Jānis ironijas pilnām acīm skatās Mārtiņā, kas,
uz slotas atbalstījies, stāv ielas malā, sava saimnieka mājas priekšā. Ne-
tālu kūp tikko saslaucīta grūžu guba, zvirbuļi čivinādami lēkā ap to.

Mārtiņš gribētu rādīties vienaldzīgs, bet Jānis tomēr izmana viņa
iekšējo nemieru.

— Tu zini, kuru darbu es domāju, — viņš stingri saka.

— Tas tas svarīgākais. Šis te, — viņš nicinoši uzsit slotu uz ielas
bruģa, — šis te nav nekas... Kad tikai kā nekā dzīvību vilkt. Strādā ar
slotu vai āmuru — viena alga... — Bet piepeši apklust, acumirkli drūmi
skatās netīrā ielas bruģī, tad pieliecas Jānim tuvāk. — Vajadzētu būt
vienaldzīgi, bet nav. Zini, kad mani izraidīja no fabrikas, tā vien likās, ka
nezin kādu mantu tur pametis. Eju uz mājām, bet kā nerrs atpakaļ vien ska-
tos, redzu, kā gar logiem siksnas zib, klausos, kā mašīnas dun, — domāju,
ka nav kur iet, ka aiz fabrikas sētas paliek visa pasaule. Smieklīgi! Kas
man ko var atņemt? Strādniekam nav nekā, tāpēc viņam pieder visa pa-
saule... Darba priekšā visi vienādi, bet darbs visur tomēr nav vienāds.
Vai tad šitas ir darbs, vai es esmu strādnieks? Bezdarba cilvēks, vai tu
zini, ko šis vārds nozīmē? Nē, tu nevari iedomāties, tāpat kā es līdz šim
ne. Cietumnieks vai katordznieks — tas ir tikpat kā miris. Bet bezdarba
strādnieks — ir dzīvs aprakts. Nav tik briesmīgas nebrīvības kā bezdarba
strādnieka vaļība. Gulēt tukšu vēderu un klausīties, kā tālumā fabri-
kas ruc... Kā zēnam ar veļas kurvi plecā mazgātājai pakaļ kāpaļāt pa
bagātnieku trepēm, pa ķēķiem ložņāt, koridoros gaidīt... Kā izdienēju-
šam invalīda zaldātam par divdesmit kapeikām dienā ielu slaucīt, skatī-
ties, kā smalkā publika sarauktiem deguniem steidzas tavai mēslu gubai
garām, klausīties, kā uzpūties gorodovojs tevi lamā... Eh!...

Viņš spiež slotu uz ielas bruģa, tā ka sakaltušie zari knaukšķēdami lūst.

— Nu, tad brauksim abi uz laukiem, — Jānis atkārti, — Drīz siena laiks... Saimnieki avīzēs gaužas par strādnieku trūkumu.

Bet Mārtiņš ir atgīdies. Atmet ar roku un saslienās.

— Nieki viss... Tu neklausies daudz: beidzamā laikā esmu kļuvis pārāk plāpīgs. Kāda daļa citiem, ja vienam drusku jācieš. Kas tas par strādnieku, kas nav radis ciest un zobus sakost, un saviebties? Es pacietīšu. Ilgi jau tā nebūs. Mēs esam pilieni strautā — reizēm virsū, reizēm nogrimstam dibenā. Bet uz priekšu visi plūstam. Tikai malā izšlakstēt jā-sargās — tad ir beigas. Dienā pazemots un sevī saguris, es atelšos liela, dzīvinošā nakts darbā. Tumsas kalēji, mēs krājam zibeņa dzirksteles un kaisīsim pār pasauli... un tad visur kļūs gaišs... Ko es uz laukiem darīšu? Tagad — ko es tur darīšu! Tu nesaproti mani un manu darbu... Bet tu ej. Tur tu spēsi vairāk nekā šē. Tu esi lauku bērns, pilsētai tu vienmēr paliksi svešs.

Ne tāpēc, ka pilsētai vienmēr paliks svešs, un ne tāpēc, ka lauku bērns, bet uz laukiem Jānis tomēr brauc.

Apnicis viņam pilsētas troksnis un visa tā burzma. Darba biedri izturas vēsi, sveši. Zelma pat atklāti naidīga. Strādniekos viņam maz vairs cieņas — viņš ir jūtēlīgs, viņš tūliņ mana. Mācītājs vajadzīgā vietā spēris stingrus soļus... Protams, protams — ar dogmām un viņu kalpiem viņš nekad nav bijis draugos. Kādēļ gaidīt, lai atlaiž. Palikšana tur tā kā tā nav. Viņš labāk atteicas pats un brauc uz laukiem.

Jo tālāk skrien dzelzceļa vilciens, jo vairāk izklaiņojas nepatīkamā doma, pazīstamā, mīļā lauku daba valdzina Jāņa uzmanību. Viņš neatiet no loga, kāriem skatiem lūkojas un dziļi sajūsminās. Tā, it kā veselu pusmūžu neredzējis!

Kas tā par dabu — tur ap pilsētu un gar jūrmalu! Smilktis, kūdrājs, paegli un priedītes... Viss sīks, sakaltis, nabadzīgs. Te acij kur apstāties un pakavēties. Zaļi sazēluša ziemāja un tikko sadīguša vasarāja lauki... Svaigi zaļas birzes, kur egles bērziem un kļavām jauktas... Pārzedējušām ievām un lazdām pieaugušas gravas ar likumotu, dūsmīgu strautu dibenā... Lielas dzimtas mājas ar violetu ceriņu cekuliem un ziedos baltiēm pīlādžiem, — veselīgas zemnieku meitas sakņu dārzos, treknu lopu bari nozēlušās olnīcās, saimnieks ar saimnieci labi koptā aizjūgā pie dzelzceļa pārbrauktuves... Un atkal lejā sudrabspīdīgs Daugavas līkums un aiz tā zilganā dūmakā Kurzemes silu josta...

Vilcienam stacijā pieturot, viņš jau pa logu redz, ka atbraukts pretī. Pie slitas tēva vecā dūkanā ķēve... tad dzīva gan vēl! Tas pats aizlauztais, auklu notītais loks... Pret ratiem atspiedies pavecs cilvēks — redzēts, bet vārdu Jānis aizmirsis. Vedējs... Sirds Jānim skaļi sit. Nevar sagaidīt, līdz vilciens pilnīgi apstājies, nolēc no kāpšļa un iet vagonam

līdz uz stacijas ēkas pusi. Viss te viņam pazīstams, lai arī stipri pārvērties. Koki izauguši lieli un kupli, viņā pusē uzcelts jauns šķūnis, platforma pagarināta... Stacijas kalpotāji sveši — tikai mazais, melnūsainais zvanītājs tas pats. Jā — un vai tas nav Gailēnu kalps, kas tur piena kanas nes sliedēm pāri?...

Līdz viņam galam aizgājis, Jānis atjēdzas: tur patlaban no bagāžas vagona izveļ viņa kasti. Viņš nodod savu zīmi, tad steidzas uz vedēju un iedams skatās katram pretimnācējam sejā.

Tad viņš sēd ratos. Vecos darba ratos — priekšā tiem klab vaļīgi aizlikts dēlītis, bet pakaļgals ar virvi aizvīts. Cieti piebāzts, abās pusēs ratu malām pārsniedzies maiss, jaunu, koši strīpotu lupatsegu pārklāts. To māte laikam pagājušo ziemu vēl audusi... Vedējs sēd, uz viena gala pierāvies, Jānim vienam trīs ceturtdaļas no visa sēdamā. Vīksna — nu viņš atminas. Tam jauni, pašausti svārki mugurā, ap kaklu balts, pār apkakli līdz ausīm uzkāpis lakats. No virskabatas rēgojas laukā apsūkāts pīpes kāts, vairāk reižu Vīksna pieķer tur roku, bet atrauj atkal: nezin vai drīkst... Jānis slepus novēro viņu un smaida. Pārlaiž acis pār saviem jaunajiem zābakiem, glītajām pirktām biksēm un zilo kreklu ar sarkaniem pušķiem. Patīkami apzināties tīram, baltam un smalkam. Bet labāk gan vajadzēja vilkt vesti un aizlikt uzkreklu ar kravati. Šitā pulkstenis jānēsā bikšu kabatā un važiņa turpat malā jāpiekabina.

Liekas, ķēve nav stīvāka kā toreiz. Tikai rikšiem gan grūti padzīt. Pakrusto asti un pieglauž ausis, kad Vīksna rausta un uzmet ar bumbulaino, izpakulojušos pātagu. Lūk, uz pakaļējās ciskas vēl pelēkā zīme — aplokā, ar mušām kaudamās, uz kārtsgala uzdūra...

Viņējo dienu atmiņas nāk ar vilni... Pazīstams ceļš, pazīstami koki un krūmāji ceļmalā... birzes patālāku... dzeltenas ēku sienas un balti logi dārzu puduros... Viss pirmajā svaigā zaļumā un ziedos! Ceļa smilkts vieglītiņām kūp, arumi smaršo... Miļā pazīstamā zeme!

Kājas atduras pret kasti. Atkal viņa! Bet šoreiz neriebjas. Lai viņa nāk! Cits viss pamests tālu aiz muguras. Tālu, tālu, tālu! Mārtiņš ar savu nemieru... Ignie darba biedri, uzmācīgā, naidīgā, nesmukā Zelma... Emma un jaukie vakari tumšajās, ļaužu pilnās priedēs... Pilsētas troksnis, burzma un uguns... Vai tas viss tiešām pārdzīvots? Vai tikai sapnis nav bijis? Kārām acīm Jānis aplūko beidzamo nieciņu ceļmalā. Atjaunotiem iespaidiem pa vidu vijas svešumā piedzīvotā saraustītās atmiņas. Jaukas ir atmiņas, kad viņās nav dziļi jārokas, jāmeklē un jāsver, kad viņas, cita citu jaukdamas un kūpēdamas, veļas kā saules sildītas miglas kupenas. Lai palēnām grimst aiz zilā apvāršņa — nav viņās jārokas un jāmeklē. Jānis skaidri sajūt: viņš pieder zemei.

Kā uguns nakts tauriņu, tā pilsēta iztālēm vilina zemnieka dēlu. Brīdi viņu griež līdzī un apreibina pilsētas dzīves mutulis. Kāru muti viņš elpo karsto, putekļaino gaisu un aizmirsies tvīkst starp notveicētiem mūriem. Bet drīz viņa dvēsele piesūcas līdz malai pilna, nervi atslābst un nogurums sāk mākt. Un pamazām viņš atkal sāk ilgoties pēc pamestās

zemes, kur locekļiem jālikst smagā darbā, bet smadzenes guļ — dvēsele atpūšas un miegaina un smaidīdama ar fantāzijas spārniem palaidelējas nebīstamā pasaku zemē... Jānis lūkojas, kā saules mirdzums ņirbinās pār sadīgušiem vasarāja laukiem, klausās cīruļu dziesmu, elpo vēlā pavasara smaršu un uz acumirkli laimes tirpumā aizver acis.

Mēģina izprašņāt Viksnu. Bet no tā nevar vārdu izdabūt — un, ja ko saka, grūti saprast. Bet kam arī prasīt? Labāk tāpat lēnām braukt, vērot, minēt un domāt. Jānim ceļš nemaz neliekas garš, ne akmeņains.

Lūk — vai tie jau nava Podnieki... kalnā caur ābeļu zaļumu mirdz balti logi un viņā pusē, drusku lejāk, zaļas vītolu kupenas! Šaura, likumota sloksnīte gar dārza zaļumu — tur uz zediņiem izžauts balināms audekls. Ceļš aizgriežas gar pakalnu... žēl! Kas tur patlaban nāca gar stūri uz lielceļa pusi?... Palejā saauguši lieli baltelkšņu krūmi. Nu garām, nu ķēve griežas no lielceļa nost un sāk žirgtāk soļot. Mājas sarozītiem skaidu jumtiem — viena gluži balta, tikko vēl šopavasār nobeigta... Karsta šalka pārskrien Jāņa augumam, sirds sāk spēcīgāk sist. Vai tās?... Bet nevar būt! Viņu mājas bij mežmalā — nu apkārt gandrīz pilnīgi klaji lauki... Un tā jaunā, baltā ēka? Lai... Jānis tomēr zin, bet vaicājoši paskatās vēl uz vedēju.

— Mūs' mājas... — Tas pamet ar pātagkātu.

Jānim iekšā tomēr sametas tā kā vēsāki. Viņš nevar acu nogriezt no mājām. Vēl par tālu, nevienas dzīvības nemana. Bet viņam tomēr liekas, ka tišām tā. Negaida... Kāpēc negaidīs? Ja cits ne, tad māte! Māte... Sirds nerimst un nerimst strauji pukstēt. Slepens nemiers jaucas ar atkalredzēšanās prieku un maigo jūtu plūsmu.

Solījās taču atpakaļ nenākt... Zināms, tas bij uztraukumā, un, kas uztraukumā runāts, tas vējam runāts. Nenāk jau arī viņš kā pazudušais dēls — nē! Viņam nekā nav ko nožēlot, nekā ko lūgt. Kā uzvarētājs viņš garāmbraucot lepni iegriežas, viņam neko nevajag — ja nepatīkams, paņems savu cepuri un ies tālāk. Bet tomēr nevajadzēja... Kas zin, tēvs tomēr domās... Un kāpēc viņam tagad tik viena alga, ja arī tēvs iedomājas uzvarējis? Viņš velti meklē sevī veco spītību un lepnumu. Bet slepens nemiers aug, Jānis nevar nosēdēt, liekas, ka ķēve pa sakņaino ceļu skrien pārāk ātri.

Piepeši viss nogrimst kur un aizmirstas. It kā vilnis Jāni apņēms un izceļ no ratiem. Māte... Pelēka kā zeme še apkārt, sakumpusi kā retie celmi gar ceļa malām... Jānis viņu ierauga tikai, kad jau gluži tuvu. Viņš steidzas un neredz vairs neko. Tikai mātes basās kājas redz un tiro, tikko apsieto priekšautu, ko viņa burza drebošām rokām un nezina — tūliņ raudāt vai vēlāk. Kaulaini pirksti glauž viņa matus, cieta un tomēr maiga roka tura viņējo. Māte grīļojas pati, tomēr ved viņu, it kā viņš būtu balstāms un vedams. Tur peļķe — neiebrieni... tur sakne — nepaklūpi... — — citas valodas viņai nava.

Bet Jānis jau skatās citur. Uz istabas durvīm, pa kurām iznāk tēvs. Vestē, strīpainās nātņa biksēs, basām kājām, pliku galvu, gludi sasukātiem

matiem. Gluži kā toreiz... Bet Jānis nevar acu nogriezt no viņa sejas — sirds sit, un rokās nīrbina sīkas trīsas.

Ā — smaida! Nē... jā — tas jau laikam ir smaids ap cieši sakniebtām lūpām un dziļā grumbā starp sirmo uzaču lokiem... Izsmiekla tur nav, pārsteiguma vai sirsniņas arī ne. Laipnība — stingra, sevis apzinoša laipnība. Nu — arī tas labi! Jānis atelpo vieglāk un stipri spiež tēva roku. Varbūt viņš gribētu, lai skūpstā? Nē, šo grumbaino roku skūpstīt viņam riebjas! Gandrīz jau palaidis, pakrata vēl.

Priekšistabā Viksnas sieva bērņus nodzinusi pie malas. Jānis ar māti iet uz dibenistabu, tēvs nopakaļ nes mantām piekrauto kasti. Dibenā gulta, galds, sols, krēsls, skapītis un plaukts ar melnām grāmatām pie sienas... Mušas visur griežas biezā mākonī. Saspiests, sasmacis gaiss. Nabadzības smaka asi sitas degunā... Jānis klusi kar cepuri uz naglas pie durvīm un nosēstas uz mātes piebīdīta sola. Tad te nu viņam būs jādzīvo?! Viņš paskatās vēlreiz istabā. Krūtīs aug kas smags un slāpējošs.

— Maz rūmes būs... — tēvs saka nosēzdamies. — Otrs gals vēl nav iztaisīts. Stāv kā toreiz. Vienmēr domāju, bet nekad netiek klāt. Līdz nākamam rudenim visi celmi jāizlauž. Otru kalpu turēt neiznāk. Un kādi tagad tie cilvēki. Jau ar šitiem pašiem gala nav... — Ap muti viņam vēl it kā samanāms smaids, bet acis jau nikni veras pa vaļējām durvīm priekšistabā, kur Viksniene paklusi buksnī savus puikas pa āra durvīm laukā. — Astoni gadi vecs zēns — vai tāds nevar iet ar cūkām! Bet tagad jau, šāds vai tāds, par kungu vien grib. Lieli cilvēki bez darba slaistās, visas ētas gāž apkārt, beidzamo vagu nomin — ganu nevar dabūt. Cūkas kūti vien jātur.

Kā slogs Jānim atkal veļas virsū vecā, piemirstā, sīku rūpju un naida pilnā lauku dzīve. Te dzīvot — diendienā visu to klausīties un redzēt... Viņam liekas, ka plata, netīra plauksta spiež muti ciet. Viņš neviļus paceļas no krēsla, tikai ar pūlēm savaldās un nosēstas atkal. Māte liek pusdienu galdā.

Ēdot Jānim jāstāsta. Par sevi viņš stāsta plaši — mazdrusciņ melodams, neapzinīgi pārgrozīdams un izkrāsodams. Māte sajūsmināta, miklām acīm skatās, bet Jānis vairāk vēro tēvu un ar labpatiku mana, ka arī tam tīkami dzirdēt. Gan jau palaidnis bij — aizgāja — bet pelnījis daudz, un tad jau var visu piedot. Latviešu zemnieku tēviem neder vecais stāsts... Kas skrandās atnāk, to viņi rīda suņiem — tam dēlam pieder viņu sirds, kam glītas drēbes un nauda... Stāsta patosā iznāk tā, ka Jānim jāizvelk naudas maks. Un izvilcis piepeši saprot, ka tā atpakaļ bāzt nevar. Attaisa, satausta desmit rubļu gabalu... Bet tēvs pieliecies ziņkāri lūkojas... un stāstam arī lāgā nepieskan... Jānis izvelk divdesmit piecu rubļu gabalu. Piecdesmit jau vēl paliek un rubļu divpadsmit neizņemta honorāra... Tēvs skaļi nokrekšķinās — aiz patikas un draudzības.

— Nenēsājis tikai to krievu kreklu... — Tēvs pamet ar galvu uz dēla sarkanajiem pušķiem. — Tīri pēc plosta poļa izskaties.

Jānis pats arī visu laiku jūt, ka lāgā neizskatās. Ne viņa stāstam pie-

skan, ne pienācīgi atšķiras no šīs nabadzīgās apkārtnes. Cieši nogludināts balts uzkreklis un kravate ar spīdīgu stikliņu adatas galviņā... veste ar divrindu pogām un jaunzelta pulksteņa važu šķērsām pāri — pavisam cita lieta! Groza gredzenu ar zilu aci kreisās rokas zeltneši.

— Tagad tāda mode...

— Labi, dēliņ, dikti labi! — māte sajūsminās, pienākusi patausta. — Tik laba drēbe. — Glauda dēla plecus un kaklu. — Tāda smuka, balta apkaklīte... Vī — kur cieta! Vai negrauž?

— O ne: pierasts! — Jānim mazlietiņ nepatīkami, ka viņu kā mazu bērnu glauda un tausta. Atrasts. Bet nevar izrādīt. Viņš tīšām, kā ko meklēdams, grābsta pa kabatām, lai māte atstājas. Māte atstājas.

Tēvs, no bikšu kabatas izvilcis izirušu aukliņu apsietu tukšu maku, rūpīgi, rūpīgi bāž tur astoņkārtīgi salocītu naudas papīriņu. Kamēr apsien atkal, nogulda un vēl no ārpuses patausta, ne vārdu runā, ne skatās. Roka viņam mazlietiņ trīc, deniņos pa sārtam plankumiņam paplaucis. Kad atkal paskatās, tad skats ir maigāks un balss mikstāka.

— Stāsta, tā esot sociālistu mode... Tie tādus nēsājot. Uz laukiem gan vēl nav manīti, bet Rīgā esot pulka... Dieva neesot... valdīšanu nevajagot... visu uz daļām... Es strādāju, tu gulēsi — bet abiem vienādi. Zagt, laupīt — viss atļauts... Nolādēti!

— Va-i dēliņ! — māte čukst. — No tiem vajag sargāties. Zvēri, ne cilvēki! Krievu zemē viena pilsēta pavisam sadegusi, pelnu čupiņa vien palikusi. Vai-i dieviņ! Tepat mūsu Viksnienei tēva brālis Dinaburgā par konduktori. Kā šis pa tumsu ejot uz mājām, tā aiz rikles, zemē — zābakus nost... visu atņēmuši. Vai nu cits bij!

Jānim kauns un dusmas. Piecelties, sist dūri uz galda. Bet viņš valdās.

— Neklausiet jūs tādas muļķības. Nerunājiet pakaļ, ko ģeķi un plānprātiņi melš. Aiz rikles... visu uz daļām... — Viņš nosplaujas.

— Viss par japāniešu naudu, — tēvs nosaka. — Mūsu kara kungus viņi nopirkuši un šitos arī. Desmit miljonus ar kuģiem ievēduši Krievijā. Gan jau ieradīsies pie mums. Tagad neviens vairs netic, bet gan jau redzēs, gan redzēs. Tajā lielajā grāmatā viss skaidri aprakstīts... Es to esmu sacījis un sacīšu.

— Ko tu ar to savu grāmatu... — Jānis nevar nociesties. Māte viņu klusina, bet tēvs neliekas dzirdējis.

— Viksna stāsta... Aizvakar aiznesa lemešus pie kalēja asināt. Un kā šis nu pavakarē gar Podnieku aplokmalu nāk uz mājām, uz rungas samaukti lemeši pār plecu, tā no krūmiem viens laukā, šim priekšā... Pats tievs un garš kā miets, platmale uz acīm, bet zobi balti un sakosti kā velnam. Un papiross zobos... Tēvain, vai jums nav špickas?... Nobijies, bet tomēr vēl laikā apķēries. Ne man špicku, nekā... un, kā ticis aiz stūra, tā skriešus. Kā nabags nokusis atskrēja mājās. Špicku šim vajadzīgs!

— Ko tad tu domā?

— Kas man ko domāt par nešķīstiem! — Tēvs svēti nopurinās. — Vai

es zinu, kas šim vajadzīgs. Varbūt glūn krūmos — aitas zagti. Tādam labs, ko dabū.

Jānis aiz dusmām tīkko var parunāt.

— Ne mazākās jēgas jums par to nav. Zagļi tie, kas aitas zog, hulīgāni, kas citam pie rīkles ķeras. Sociālisti... Jūs laikam domājat, ka tā kāda sevišķa cilvēku suga — varbūt arī ar kuģiem no Japānas ievesti. Nē, tādi paši cilvēki kā mēs, kā es un tu.

— Kā es — nē! — Tēva seja kļūst draudīga kā viņos laikos. — Es ticu dievam, es bīstos savu valdīšanu. Ar dumpiniekiem kopā nekad neesmu bijis un negribu būt.

— Ko nu, dieviņ... — māte nopūšas.

Smagāk kā nabadzība Jāni sāk nospīest šis saprašanās trūkums un nevēlēšanās. Redz, ka pilnīgi lieki runāt, bet tomēr klusu ciest nevar. Deg uzbudinājumā izskaidrot, atvērt acis.

— Nekas nekrīt no gaisa. Kas pasaulē ir, tas tepat dzīvē izaudzis... Visur darbojas tas pats attīstības spēks, tikai uz laukiem lēnāk, pilsētās ātrāk. Tāpēc pilsētā izaug apstākļi un parādības, kas zemju cilvēkam izliekas nesaprotamas. Līdz ar rūpnieciskās ražošanas attīstību ir izaugusi strādnieku šķira — proletariāts... — Atgīdies viņš piepeši apklust. Kādu komēdiju viņš te spēlē? Nē — pamēģinās citādi. — Pilsētas strādnieks nav tas, kas lauku strādnieks. Piemēram, Mārtiņš. Kamēr uz laukiem dzīvoja — — —

Tēvs iekāsējas. Māte mudīgi pieliecas Jānim, čukst.

— Par Mārtiņu nerunā, dēliņ... Tēvs negrib...

Bet tēvs nokāsējas vēlreiz — nu mikstāk. Viens dēls sāk atgriezties. Dieva pirksts pie viņa redzams. Glītas drēbes, nauda... un lepns nav, vecākus atminas. Ar to var runāt — arī par to otru, kas tik dziļi grimis.

— Jā — ko tad nu Mārtiņš? Mums nekādas ziņas nav. Varbūt tu esi dzirdējis?

— Neko, neko nezinām... — māte karsti čukst un ar priekšauta stūri berzē acis. Un tomēr laimīga, ka pēc tik ilga laika drīkst parunāt par pazudušo dēlu.

— Es... — Jānis dzīvi sāk. — Visu laiku taču turpat uz vienas ielas dzīvojām. Kas viņam — fabrikā strādā, smuku naudu pelna.

— Mums nevienu rubli nav atsūtījis, — tēvs bargi nosaka. — Tu esi jaunāks, tev jāmacās, tev pašam vajadzīgs, un tu tomēr... Bet viņš nevienu rubli! Kā akmens pret mums...

— Kaut jele vienu vienīgu reizi atrakstījis, kā viņam tur iet... Nezinām — dzīvs vai miris... — Māte pūlas atturēt asaras, bet nespēj.

— Klusi tu! — tēvs uzbrēc. Ietramdītā apklust un atraujas kaktā. — Lai nedomā zelt, kas savus vecākus apnicina. Tā stunda nāks, un katram notiks tā, kā viņš pelnījis.

Un te nu viņam jādzīvo — Jānis domā. Lai nabadzība, tumsība un nesen mirušā mazā kropļa ciskas augu dienu rēgojas no kakta pretī. Atmiņā nāk Jansonu greznās istabas, klusā, baltā jumta istabiņa... Smaga roka

sagrābj kaklu, lēnām noslid un brauc krūtīm pāri. Elpa kļūst grūta, locekļos pieplūst smags gurdenums. Nē, te viņš nedzīvos!

Tas vien viņam prātā, arī kad vēlāk māte izvadā pa mājām, savus lopus un saimniecību izrādīdama, un kad ar tēvu staigā pa laukiem. Jaunā zemē aug labi. Tikai labība nemaksā vairs neko. Gājēji ar katru gadu kļūst dārgāki un sliktāki. Drīz jau vairs nemaz nevarēs noalgot. Saimniekam jāput laukā. Tikai tie vēl var dzīvot, kas ar savu pašu bērniem apstrādā...

Tie, protams, var dzīvot — — Jānis īgni nodomā. Nē, te viņš nedzīvos, kur augu dienu kā zirnekļa tiklā iepinusies muša sīc sīkās raizes par kaņķu un dienišķas maizes kumosu!

Pavakarē viņš iet kalnā uz Podniekiem. Podniekiem liela dzīvojamā māja, istabu daudz. Viņš jau negrib par velti — samaksās... Bet nezina kā viņi uzņems... Jo tuvāk mājām, jo lēnāki Jānim kļūst soļi.

Mājas cilvēku tukšas un klusas. Viņā pusē aiz vītoliem līkājās meitas — pļavā kurmju racekļus līdzina vai akmeņus dābullaukā lasa. Dārzs zaļš un pieaudzis, ka redzēt neko nevar. Sētai pāri plūst ziedošu ceriņu kupenas. Audeklam vējš vienu galu no sētas norāvis, pārmetis ceļam pāri. Smalks kreklu audekls... Jānis rūpīgi paceļ, uzkar atpakaļ. Zosu tēviņš, svešo nācēju pamanījis, draudoši iebrēcas un ar visām piecām sievām nozūd vaļējās kūts durvīs.

Jānis iet pār pagalmu un domā, ka arī te viss pārvērties. Citreiz zaļais maurs lopu sabradāts... Akai jauni grodi, tiem pārvēlies izkustināts, sarūsējis, sen nelietots pumpis... Taisni pret durvīm baltas bērza malkas grēda... Pagalma logs vaļā, pa to redz garu, ēdienu paliekām nobārstītu saimes galdu... Nezin kā viņu te uzņems...

Lielā priekšistaba ar galdu, koka soliem un divām gultām gluži tukša. Tukša arī otrā ar gumijas kokiem un baltiem loga aizkariem. Sen balsinātās sienas kļuvušas pelēkas, plankumainākas, mušu noraibinātas. Loga aizkari nosmulēti, saputējuši. Bet tomēr te labāk nekā lejā, tēva mājās.

Viņš uzliek roku uz nākamās istabas durvju turekļa un acumirkli vilcinās. Tur viņa būs — — saimniece... Zetiņa... Bet kā viņu uzrunāt? Tu — kā agrāk? Bet nezina, kāda viņa nu: vecāka, cienīgāka? Sirds sit mazliet stiprāk, kad viņš ver durvis.

Jā... Zetiņa sēd dziļi mīkstā atzveltnā krēslā, kājas uz pagaldes šķēršļa salikusi. Uz ceļiem laiski noguldītās rokās viņai avīze. Viņa nepaceļ galvu, lasa. Laikam domā, ka ienācējs kāds no mājiniekiem. Ģērbušies melnos svārkos un platā, baltā jakā. Tumšie mati mazliet kā nodzisuši, kā pelēkāki kļuvuši. Seja un rokas brangākas un baltākas. Zem zoda jau paprāvs apaļums. Viņa liekas stipri vecāka, smagāka. Nesteigdamās izlasa rindu līdz galam, tad lēnām paceļ galvu.

Paskatās un sastop Jāņa biklos skatus. Acumirkli pārsteigta paliek sēžam. Tad sakustas, un mazs mazs sarkans plankumiņš paplaukst viņai

vaigu galos. Avīze nokrīt zemē, galds pašlūd un sarauc grumbu vecajā, izbalējušā grīdsegā. Zetiņa ceļas kājās. Sejā atplaiksnojas tikama pārsteiguma mirdzums.

— Tul No kurienes tik pēkšņi? Nemaz nedzirdēju... — Lūkojas viņam acīs un sirsnīgi krata roku.

Tad viņa nosēdina viesi savā krēslā, kas vēl pilns viņas siltuma. Pati uz acumirkli pagriežas pie kumodes, sasprauda ķemmes dziļāk matos, noglauž uzbrucinātās piedurknes. Pievirza tuvāk mazo polsterēto krēslu, atsēstas uz tā, tā ka abu ceļgali gandrīz kopā un Jānis nedrīkst kustēties, ka nesaduras. Elkoni atbalsta galdā, zodu atspiež plaukstā un skatās Jāni. Viņam ir labi, viņš uzpīpo papirosu un pūš dūmus viņai pāri gaisā.

Zetiņa smejas.

— Pīpot esi iemācījies... Nekas — man patīk, kad jauni vīrieši pīpo. Vecie ar savām pīpēm — — sodrējs vien smird. Bet papirosam smaršīgs dūms... — Apklust un viegli vēro viņu. — Tāds smuks puisis. Tikai bāls esi. Pa lauku vairāk vajag dzīvot — lai saule nodedzina. Vīrietim vajag būt brūnam.

Viņa runā lēnāk nekā agrāk. Skaņas plūst vilcinādamās, tiši kavēdamās, monotoni. Viņai negribas ne tik piespieties, lai vienu vārdu teikumā izrunātu skaļāk. Sejā vēl skaidri saredzamas diendusas zīmes. Viņai nāk žāvas, viņa ar roku aizspiež muti. Jānis pamana, ka baltajai zobu rindai sānos robs — viena trūkst. Taču arī tas nebojā viņas skaistumu. Daiļais un neskaistais — šīs sievietes sejā un augumā viss savienojas saskaņā.

Jānis stāsta par sevi. Klausās pats un brīnās. Te valoda plūst rāmi, vienkārši, un tajā izskan dziļš apmierinājums un lēna dzīves tīksme. Silts nemiers apņem šīs sievietes tuvumā. Viņa spiež tuklos pirkstus pie mutes, un arī viņš nožāvojas. Viņa smaidīdama piever acis, un viņam arī miedzas ciet...

Podnieka nav mājās: aizbraucis pagasta darīšanās. Par pašu vecāko nu iecelts. Nu reta diena, kad mājās... Zetiņa vienaldzīgi ieminas par vīru. Bet tad apķeras, ceļas un iet pagādāt ciemiņam launagu. Jānis nolūkojas, kā viņa iziet, viegli ļodzīdamās, mīkstām tupelēm pa grīdu šļūkdama. Viņš domā, ka jauki dzīvot par saimnieku šādās lielās mājās, kur tāda smuka saimniece.

Tikai mazliet vairāk tīrības un kārtības vajadzētu... Kumodei tamborētais apsegs stūreniski sarauts. Pa grīdu mētājas lupatiņas, diegu gali un savīstītas avīžu bandroles. Kaktos gruži un pieputējuši zirnekļu tīkli... Zetiņa nes mežu, sviestu, krūzi salda piena, pašceptu baltmaizi. Bet Jānis vairāk skatās viņā pašā un redz pār kaklu pelēkas svītras. Bet arī tās neizskatās tik neglīti. Jānis ēd un parausta plecus. Kā patika var mainīties!... Ikvienai sievietei sava sevišķa pievilcība...

Pie viņiem pa vasaru dzīvot?... Bet kāpēc tad ne! Tas tak par sevi saprotams. Kur Robežniekos paliks! Bet viņiem te istabu diezgan, tā kā tā tukšas stāv. Maksās?... Par to nav ko runāt. Kādu maksu te vajadzīgs!

Vai viņiem maizes trūkst! Un cik tad viņš apēdis! — Nav jau strādnieka cilvēks. Tiem gan katram cel tikai veselu bļodu priekšā. Ar gaļu vien nav atrīdāmi. Vilis? ... Bet kas tad Vilim var būt pretī? Vai viņiem visiem te nav rūmes diezgan! Nē, nē, viņš arī būs ar mieru.

Zetiņa kļuvusi gluži žirgta. Jānis ēzdams klausās, kā viņa pļāpā un pļāpādama rikojas pa blakus istabu... Te viņam būs vislabāk: vienam pašam sava istaba. Galdiņš pie loga, ienesīs vēl gultu — un gatavs. Te viņu neviens netraucēs, līdz pusdienai varēs izgulēties. Veranda tepat līdzās... dārzs... tāds aizaudzis gan, bet pastaigāties jau var un pakrēslī pavāļāties...

Jānis saprot, ka te varēs izdzīvoties tā, kā vēl nekur nav dzīvojis. Klusumā, bez rūpēm, apgādāts un apkalpots. Pusbļodu medus izēd, līdz dibenam izdzer piena krūzi. Sajūt, ka pats kļuvis smagāks, miegaināks. Paēdis izstiepjas mīkstā krēslā, ar sērkociņa galu izbaksta zobus un, muti verot, nevar atturēt žāvas.

Viņam nemaz vairs negribas iet atpakaļ lejā uz Robežniekiem. Un Zetiņa nelaiž. Ko viņš tur darīs? Lai paliek vien. Vakarā aizsūtīs puisi pēc mantām. Pieklājības pēc viņš drusku stīvējas, bet labprāt drīz pieļaujas...

Viņi iziet ārā. Zosu tēviņš, bažīgi gāgādams, staigā gar sētu: mātītes viņā pusē ņemas pa sakņu dārza stādījumiem. Zetiņa paskatās, bet rāmi iet tikai pagalmam pāri.

No viņas puses vecais Podnieks nāk pretī. Garš, kaulains, liku kāju, baltu retu vaiga bārdu, atspiežas uz rungas, iesarkušās acis mirkšķinādams, skatās nācējos. Gluži tāds pats kā agrāk. Vai tad te cilvēki nemaz neklūst vecāki un nemirst?

— Kur iesi, Zeta? — vecais klieudz skarbā, skaņā balsī. — Mājās stāvi, nevažājies! Un kas tas tāds? Pirmo reizi redzu.

Bet Zetiņa iet tikai garām un Jāni aiz rokas velk.

— Nāc, neklausies: viņš mums tāds pusdulns. Lai eju kur iedama, klieudz man pakaļ. Desmitreiz var tevi satikt, tomēr nepazīs, prasīs, kas esi. Uz viņu nav ko klausīties... Posts ar tiem večiem: cik sen māte nomira — kopjama, cilājama bij. Nu atkal tas trakais vecis uz kakla.

— Zeta, neej, es saku! — vecis brēc pakaļ. — Nokaus...

— Dzil! — Zetiņa smaidīdama pamet ar galvu atpakaļ. — Ieņēties un to vien skandina... Tu neklausies viņā.

Tomēr Jānis pamet biklu skatu atpakaļ pār plecu.

Iet abi Podniekam pretī: ap šo laiku viņam vajadzētu gan braukt mājās. Dzilām grambām lauku ceļš, gar malām zālē nomiti kājceliņi. Pusauga smilgas un ceļmallapu kāti ratu smēru nolāsojuši — jāuzmanās, ka drēbes nenotraipa. Vienā pusē patlaban dīgstošu tupiņu lauki, otrā sazēlušī rudzi, kas aizsniedzas līdz pat aploka krūmājam. Gaisā cīruļi dzied.

Jānis pa vienu, Zetiņa iet pa otru malu. Nu viņa uzāvusi zābakus, platās vietā uzvilkusi šauru, gaišu jaku, gaišu saulsargu uzcēlusi. Pār

plecu to pārmetusi — it kā rokai būtu grūti tāpat turēt! Tikai pakausis un kakls ēnā, ap balto seju saule lakstojas. Viņa ļauj — acis piemiegusi, uzačus mazliet saraukusi, sārtu mēlesgaliņu zobos paspraudusi... Jānis sper lēnus, Zetiņas gaitai piemērotus soļus. Bet iekšienē viņam tāds elastīgs straujums, ka gribētos iesmieties pilnā kaklā, nogriezties tupiņu laukā un brist pa silto, valgano, smaršīgo, irdeno zemi... Pa grāvju malām zemenes zied... Gaiss pilns pavasara mirdzuma, bišu dūkoņas... Skaisti dzīvot par saimnieku uz laukiem!

Pilsētā nav nekā, muļķi, kas no laukiem pilsētās skrien. Piepeši Jānim ienāk prātā Mārtiņš. Un ar to garā pagātne atmost atmiņā. Un viņa, Zetiņa, šo atmiņu jucekļa centrā. Bet ko viņa tagad gan domā par Mārtiņu? Savādi, ne reizes nav ieminējusies!

Viņš pagriež valodu uz to pusi. Viņa neprotas. Viņš taisni min Mārtiņu vārdā un saraujas no pārsteiguma: Zetiņa par to nemaz nav domājusi!

— Ak Mārtiņš! — viņa vienaldzīgi saka. — Nu, kā tad viņam nu iet?

Bet tas jau gluži sveša cilvēka jautājums! Nē, nevar būt. Viņš nepazīst šo sievieti, redz tikai ārpusi un maldās. Kas reiz tā... tie mūžam nevar būt ne sveši, ne vienaldzīgi viens otram. Viņš sāk stāstīt par Mārtiņu un viņa darbiem un pamazām pats iesilst no sava stāsta.

Viņa ceļ roku — laikam lai apslēptu uztraukumu. Nē — lai saldi nožāvotos! Kā apliets Jānis apklust, košļā lūpas un apjucis skatās.

— J-jā... — Viņa garlaicīgi stiepj un ar saulesargu patramda lēnu dzeltenu tauriņu, kas labu brīdi jau laidelējas viņiem apkārt. — Dūšīgs jau viņš vienmēr bij... Nu — naudu lai arī būs iekrājis?

Nopietnas ziņkāres nav arī beidzamā jautājumā. Jānis skaidri redz: vienaldzīgs viņai Mārtiņš ar savu darbu. Viņam nesaprotami un nepatīkami. Tātad tik ātri aizmirst šīs lauku sievietes! Kauns un skumji. Tik viegli trūkst tās stiprākās saites! Dusmas — viņš runātu! Bet skaidri zin, ka velti. Un negribas. Slinkums atkal pārņem smadzenes un visu miesu. Atsēsties tiktos uz zaļās zālītes grāvmalā.

Viņi apsēstas.

Melnie strazdi skrien pāri uz mājām. Aiz aploka krūmiem ganu meitenes dzied. Kur tālu apslāpēti, gari dun dzelzceļa vilciens.

— Glīti stāv tāds kreklis... — Zetiņa aplūko Jāņa pušķus. — Uz kreklis tagad katram ganu puikam. Zilas un zaļas šlīpses un pulksteņu važas pār vēderu. Atriebies... — Nu viņa tura saulesargu tā, ka arī Jāni sargā. — Tu jau nu esi ievērojams cilvēks: dzejnieks!

Viņš kautri pietvīkst.

— Vai tāpēc nu ievērojams — dzejnieku daudz... Tu lasi?

— Vai es? Kā tad! Līdz paņemu avīzi, vispirms tūliņ pārskatu, vai nav kas no tevis. Man patīk... man ārkārtīgi patīk tavas dzejas. Tu tik skaisti un skumji raksti.

Jānim nav ko atbildēt. Pirmītējais nemiers un apjukums izklīdis, tiksmie plūst pa visiem locekļiem. Kas tad viņam par to, ka viņa Mārtiņu

aizmirsusi? Vai Mārtiņš viņu vai viņam Mārtiņš jāaizstāv! Katrs zin un gādā par sevi. Lejā, pie vecākiem, viņš nu pirmā vietā, un še arī Mārtiņam jāatkāpjas, tagad visur viņš. Viņš tas stiprākais!

Viņš sakustas spēcīgā prieka plūsmē. Jauki būt par stiprāko, par pirmo . . . Jauki tā sēdēt uz savas grāvmalas, savu lauku vidū, savai sievai blakus . . . Atmosenā tieksme, fantāzijas putns sāk laidelēties ap vecām, mīļām vietām. Bet tālu netiek. Kalniņā sāk rībēt Podnieka rati. Zetiņa un Jānis ceļas un iet pretī.

Nē, Podniekam nav nekas pretī, ja Jānis pa vasaru dzīvo pie viņiem. Pirmās dienas vakarā pārbraucis, reibumā viņš pat pārāk laipns. Jānim negribēdamam jādzer no viņa pudeles un gandrīz vai jāsabučojas. Zetiņa tikai ar pūlēm nomierina un apgulda vīru. Bet arī rītu izgulējies Podnieks laipns un vēlīgs. Lai dzīvo — vai te istabu trūkums! Gan jau arī maizes pietiks. Jānim jānoklausās garlaicīgs stāsts par to, kādas pūles viņam bijušas, līdz pārmērījis zemi pa jaunam un no kredītbiedrības dabūjis papildu aizdevumu. Dzīvot jau var. Labība gan neko nemaksā, linus sēt nemaz nav vērts. Bet par to atkal piena produkti turas cenā un cūkas var barot. Tikai vēl otra centrifūga jāiegādājas. Kad labi aprēķina, tad viena kuļmašina pagastā labi varētu pelnīt . . .

Taču visai bieži viņš Jāni nemoka ar saviem saimniecības aprēķiniem. Reta diena, kad viņam nav jābrauc pagasta darīšanās. Ja mājās atbrauc skaidrāks, tad jāsadzer, vaļā netiek. Bet pa lielākai daļai tik pilnā, ka Zetiņai moka viņu izgērbt un dabūt gultā. Bet viņa neskaistas un nebēdājas. Smaidīdama ņemas ap vīru. Un viņš nav ļauns. Viņš ļaujas, šļupst kā bērns un sauc to mīļiem vārdiem. Un, kad viņš veselām dienām guļ, Zetiņa klusi sēd mikstā krēslā un lasa avīzes. Tikai reizēm pieceļas, pieiet pie gultas, paraugās vīrā un atdzenā mušas. Neglīts izskatās Podnieks, kad pagirās staigā pa māju. Bārda gara un sapinkuļota, gar ausīm jau mazliet iesirma. Acis aizpampušas, gurdenas — tā vien, kā ar pūlēm turētos miegam pretī. Kāds svārks pagadījies, tāds mugurā. Lien Jānim klāt, sēd un neko nerunā. Lien pie Zetiņas un sēd.

Jānis nevar saprast, kā viņai šis riebīgais cilvēks nav apnicis. Ja viņa būtu pamuļķe, ja viņai smalkjūtības trūktu. Bet viņai ir sava skaistuma sajūta — viņa mīl labas dzejas lasīt un saprot, kad stāsta par sarežģītiem sabiedriskiem un zinātniskiem jautājumiem. Bet nabadzībā augušu, grūta darba nomocītu kalpa meitu pārņēmusi tagadējās vaļīgās dzīves luteklība. Labas barības treknums viņā pamazām nomācis agrāko vārīgo jutelību, padarījis rāmāku, remdenāku. Sākumā piespiesta, vēlāk slinkuma piemākta, viņa labprātīgi cieš dzērāja vīra rupjību. Vecā bauslība uztura neapzinātu bijību pret to, ar ko dievs viņu savienojis. Viņa nepretojas — viņa nav mēģinājusi rauties no patriarhālās dzimtas saitēm. Un nenāk prātā. Vai viņai kā trūkst? Ģērbjas, kā grib, ēd, kas labāk garšo, līdz brokastlaikam var gulēt, ja miegs nāk. Un viņai nāk miegs, viņa guļ līdz brokastlaikam.

No paša sākuma Jānim naidis pret šo pieticībā sastingušo dzīvi, pret

šīm norimušajām dvēselēm. No laika gala viņa daba pati tiecas protestēt visam, kas mierā norimies, iestāvēties. Ar kādām tiesībām? Cilvēka tiesības viņa iegribas. Cilvēks drikst visu, ko spēj, labs un atļaujams viss, kas viņam patīk. Cilvēks pats sev tas augstākais likums.

Un, piemirsis, ka pats tikai viesis svešās mājās, Jānis aizraujas pierastā aģitatora sajūsmā un daudz runā par jaunām dzīves kustībām, par jaunu laulības jēdzienu, tiklību un tikumisku brīvību. Par absolūtu brīvību dzīves un izdzīves tieksmēs...

— Ak pavēlēts un aizliegts! — Viņš tiši zobojas. — Kam tad es esmu pasaulē, un kam man jādzīvo? Sev — nē? Tad jau nava jēgas, ka mēs katrs par sevi. Lai paņem pātagu un dzen mūs kā lopus barā... — Viņš uzlec kājās un nicinoši skatās Podniekā. — Tik daudz gadu jūs jau dzīvojat kopā un domājat: laulība!... Kas viņa tāda ir tā laulība? Tukšs vārds, vairāk nekas. Novecojušās sadzīves kārtības pārdzīvota, tukša forma. Bet jaunais dzīves spēks salauž visas vecās formas, jaunais saturs prasās jauna veida.

Podnieks stundām var sēdēt, padevīgi klausīties un piekrizdams galvu locīt. Krogā, dzērāju saimnieku sabiedrībā, viņš nav starp tiem, kas iejūminās par avīžu ziņoto nemiera kustību zemē. Tur viņš noklausās gan aizgrābtībā atstāstītu uzbrukuma notikumu, bet pēc tam nodur acis grīdā. Kā visi, arī viņš lāgā nesaprot, ko tie sociālisti īsti grib. Kad pastāvīgi dzird teikumus par nelikumību, beztiesībām un patvarību, tad liekas, ka patiešām arī pats nospiests un kalpināts. Bet, kad mācītājs baznīcā runā par kārtību, kas visos laikos tāda bijusi, par saimniekiem un kalpiem savā kārtā, par velnu, kas staigā apkārt, kā lauva rūkdams un cilvēkus musinādams, — tad atkal liekas, ka tam taisnība... Tāpēc Podnieks labāk klusē un nogaida. No Jāņa viņam mazliet tā kā bail: par to krogā runā čukstēdami un viņu brīdina. Bet, no otras puses, viņam glaimo, ka tāds ievērojams cilvēks viņa mājās.

— Svēts iestādījums... — Jānis nīrgājas, Zetiņā lūkodamies. — Tādēļ iestādīta, lai vīram būtu neatņemams strādnieks mājā. Sieva ir vīra vergs. Bet sievietes gadu simteņu ilgā verdzībā tā nomāktas, ka pašas nespēj atsvabināties, ne protestēt. Proletariāts atsvabinādamies arī viņas atsvabinās.

Zetiņa lēnām aizliek roku mutei priekšā: lietains laiks, un tad žāvas moka. Bet tomēr paliek sēdam un, slinki smaidīdama, skatās Jāni. Viņai ļoti patīk, ka viņš tā uzbudinās un skaļi runā. Valoda viņam tikpat kā no grāmatas, vārdi visvairāk tādi sveši un skanīgi: Pro-le-ta-ri-āts... tas pats tā vien skan, it kā kad sausus zirņus sauļām sviež skārda traukā. Ilgi viņa nevar šo vārdu ieklausīties, bet iemācījusies allaž domās atkārtoti. Un dažreiz viena pati, nez' ko iedomājusies, skaļi izrunā: pro-le-ta-ri-āts... iesmejas, aprauj un bikli paveras uz Jāņa istabas pusi.

Jānis labi apzinās savas propagandas bezsekmību. Bet neskumst un nerimstas. Viņam patīkami, ka viņā klausās, ka krogā par viņu runā, ka viņu tura par bīstamu cilvēku. Tagad vēl viņam nav it nekāda nolūka.

Patikami pat, ka Podnieks ar Zetiņu dzīvo tik saticīgā laulībā. Slepēnībā viņš tos drusku apskauž un vēlētos arī pats kādreiz tā... Viņš patiešām nevar iedomāties labāku brīvību un labāku kārtību kā šādam dzimtmāju saimniekam. Viņam slepenībā skauž... Tāpēc viņš runā, lai nedomātu, ka viņam žēl, lai apmierinātos pats savām frāzēm.

Tikai reizēm un gluži nejauši atminas, ar kādu nolūku Mārtiņš viņu šurp sūtīja. Mārtiņš — — viņš atmiņās īdzīgi sarauj pieri. Viņam nav jāklausa Mārtiņš, ne cits kāds. Bet tomēr imponē, ka apkārtnē par viņu runā un sagaida lielas lietas. Kas te nav redzējis Robežnieku Jāni, kad tas vēl cūkas ganīja vai ar kulīti mugurā uz pagastskolu gāja! Un nu tāds ievērojams cilvēks. Simtu rubļu algas mēnesī no biedrības dabūjot. Pa ziemu pilsētā, vasaru uz laukiem zaļumos dzīvojot. Ik pāra vakarus aiz Podniekiem Augstajā silā sapulces noturot. Bet cits tur klāt netiekot — tikai tie, kam zīmes. Zemi dališot — katram pa gabalam, visiem vienādi...

Šādi tādi cilvēki sāk nākt uz Podniekiem. Bārdains vecis no pagasta viņas malas — to lielskungs aizpērn pavasar izlicis no mājas. Gari un plaši izstāsta Podniekam savu nelaimi. Vai viņš nevarētu kā nekā atpakaļ? Podniekam prasa, bet uz Jāni skatās... Diloņa slimā sieva — tai viens dēls dzērājs, otram šoruden jāiet pie lozēm. Bet ko viņa, slimas cilvēks, lai dara? Kas viņai maizi dos? Meita — to māju puisis pievilis, atstājis, pie miertiesas noliedzies un negrib gādāt par bērnu... Podnieks smejas un skatās Jānī. Bet tas slēpjas aiz avīzes un nerāda acis. Ja paspēj, tad mūk dārzā, līdz izdzirst svešu cilvēku pie saimnieka durvīm kāšējam. Pamazām kļūst nervozs un tramīgs. Naktī nevar lāgā gulēt.

Bet nāk arī cilvēki, ar kuriem tik satikties. Žirgtākie saimniekdēli, amatnieki, muižas gājēji — jaunekļi, no kuriem daļa Jāņa skolas biedru. Atnāk arī no tuvenām skolām pāris palīga skolotāju. Visiem viens nolūks, vienādi jautājumi. Kā tagad pilsētā izskatās? Uz ko rikojas? Kas slepens dzirdams? Vai nav kādas svarīgas jaunas ziņas? Vai nevar dabūt literatūru?... Sākumā Jānis kautrējas, bet pamazām iedzīvojas gudrākā lomā. Šo to viņš jau pilsētā redzējis, diezgan daudz noklausījies. Un, ja nezina, tad fantāzija izpalīdz. Nav tādas lietas, ko viņš nepazītu, nav jautājuma, par ko nevarētu gari un plaši stāstīt. Par katru avīzēs ziņotu notikumu viņam ir kā reports no aculieciniekiem, no pašiem pirmavotiem. Plaši un dzejiski viņš tēlo un, jo vairāk interesējas klausītāji, jo dzīvāks kļūst pats. Par vistālākiem nolūkiem viņš skaidrībā, beidzami taktikas sikumi viņam zināmi. Viss notikušais un notiekošais nav vēl nekas: ievadījums tikai, tirā spēle pret to, kas vēl nāks... Viņš izdala visu savu grāmatu krājumu, bet ne tuvu nepietiek. Aizbrauc uz pilsētu un atved vēl. Divas nedēļas staigā kā uz oglēm un naktīs nevar gulēt, līdz beidzamā brošūra un beidzamā lapa izvilkta no Podnieku klēts nospāres un aizlaista pasaulē.

Bet pilnīga miera pēc pilsētas brauciena viņam vairs nav. Noteiktāk jārikojas. Jāorganizē. Jā, saprotams, viņš pazīst laucinieku dzīvi un zem-

nieka psiholoģiju. Visu vajag atbalstīt uz tieši sajūtamām dzīves vajadzībām. Tikai iekustināt, acis atvērt, lai katrs pats redz un saprot savu stāvokli. Lai mostas savu interešu un savas šķiras apziņa, tad viss nāks pats no sevis... Uz Jāni lūkojas un gaida. Bet gaidīt un runāt ir cits, un darīt atkal cits. Kādu šķiras apziņu lai viņš modina Podniekam? Klausās un paloka galvu — un tas ir viss. Kalpiem — jā, viņš izmēģinās arī ar tiem. Bet Podnieka kalpi ir padzīvojuši cilvēki. Tie parunājas, kad viņš nosēstas tiem līdzās, strebj savu tauku putru, nepaceļ acu no nolaisītā, mušām aplipušā galda un drūmi klusē. Meitas piegrūž viena otrai ar elkoni, smiknādamas saskatās, slepus žigli sakoda lūpas. Bet aiz pievērtām durvīm klausās Podnieks ar Zetiņu un no sirds skumst, kad Jānim neveicas. Jā — modini nu šķiras apziņu!

Viņš taču nevar kalpiem stāstīt, ka saimnieks viņus izmanto savā labā. Nevar musināt uz streiku un citām nekārtībām. Saimnieks ar saimnieci stāv aiz pievērtām durvīm un klausās... Un šajā ziņā kalpi arī nav jāmāca. Deramdienās tie tā kā tā turas pie kopīgas norunas. Algas ar katru gadu kļūst lielākas. Kam te nepatīk, tas iet uz pilsētu laimi meklēt. Nevar taču tos saimniekus arī pavisam postīt laukā. Katram tāpat jādzīvo. Tā kā tā drīz jau nebūs kur ņemt strādniekus... Tā tas gājis priekš un ies pēc viņa. Divas trīs reizes Jānis mēģina, bet ikreiz samulsis un bez panākuma nāk no kalpu istabas atpakaļ. Nē — ar tiem velti mēģināt. Sākas mēslu vedamais laiks. Jānim riebjas kūts zampā sabradātās kājas, slāpē kalpu istabas mēslu un sviedru smaka. Viņš neiet vairāk, viņš pastāvīgi uzmana, lai durvis uz kalpu istabu nepaliek vaļā.

Nesekmības apziņa un garlaicība sāk mākt. Un sajūta, kas viņā nekad nav noklususi: pus skaudība, pus greizsirdība, lēnu skumju plīvurā tīta. Kur skatās, var redzēt nervozu, apjukušu kustēšanos. Visur dzirdas augošs ziņkāres un baiļu troksnis. Noguruši, bez miega maldās cilvēki. Pār visu gulst vētras priekšvakara smagais tvans. Māc nejēdzīgi nomoda murgi, un neviena nav, kas viņus izskaidrotu... Jānis sajūt savu nespēku. Kaut kas nāk — nakts klusumā dobji dun smagi soļi. Ko visi dzird, to viņš arī. Un pusnaktī jāceļas un slepenām trīsām jāredz, kā tālu pie apvāršņa rūsa sarkani blāzmo. Būs — kaut kas būs... Bet bez viņa! Atnāks un notiks, it kā viņa pasaulē nebūtu bijis.

Greizsirdība, skaudība, kauns un augoša darbības kāre... Jānis nestāsta vairs Zetiņai par augstām lietām. Zetiņa sēd savā mīkstajā krēslā, skatās Jāni un garlaikojas. Pat viņa dzejoļus negrib vairs lasīt: ko viņš tur tik daudz vaidot un dusmojoties? Par ko? Uz kā? Sirdi vien sliktu padarot. Pāra reižu Jānis izbrauc Podniekam līdzī. Bet tad jāpiedzeras, un reibumā visādas muļķības sarunā. Un pagirās vienmēr nāk prātā, ka apzinīgam cilvēkam jābūt atturībniekam... Viņš sāk atturēties. Izvairās arī no jaunajiem paziņām un klusumā revidē savu dzīvi, savus ieskus un plānus.

No pilsētas izsviests. Pašā sākumā viņš to jauta, bet nu tikai atklāti un skaidri sev atzīstas. Tie domājas vienīgi gudri esot! Nu, lai pamēģina vien

ko ar savu saujiņu. Bet latvieši ir zemkopju tauta, un zemniekam visur pārsvars. Ak viņš lai te propagandētu viņu aklā naida un šķelšanās idejas! Šķiru apziņu un savstarpēju cīņu lai sekmētu! Tagad, kur visus vajag apvienot un kopā saturēt! Tagad, kur katru vajag sasildīt cerībā, ka viņš dabūs, ko vēlas. Šķira... Nevajag nekādas šķiras! Viena pati tauta, lai šķiras kādas!... Pats viņš cēlies no zemākās un nopiestākās šķiras, nabadzības un darba rūgtumu līdz padibenēm dzēris. Bet kāpēc viņam rieb mēslu zampā sabradātas kājas? Kāpēc viņam patīk gaišas, baltas istabas ar gumijkokiem pie logiem? Un kam gan nepatīk vaļība, ērtība un viegla dzīve? Kas negribēs labi paēst, ilgi izgulēties, glīti gērbties? Visi! Un visiem ir jādzīvo pasaulē — saimnieks nav vainīgs, ja kalpiem mēslos jābrien un jāstrebj tauku putra. Saimniekam arī jādzīvo pasaulē. Visiem vajadzētu labi dzīvot. Un visi varētu — visa tauta!

Un, jo vairāk domā, jo vairāk iesilst no šī tautiskā humānisma. Visai tautai lai būtu labi. Ikvienam tā, kā viņš vēlas. Un vai nevarētu tā būt? Rūpniecības attīstība, kapitāla vergi... jā... Bet, ja senčiem zeme nebūtu atņemta, tagad nevajadzētu spiesties pilsētās un palikt par kapitāla vergiem. Latifundijas — Pērkonis saka, un viņam taisnība... Zaudētās tiesības atpakaļiegūt, vairāk nekā nav vajadzīgs... Ar jaunu sparū Jānim most atmiņā viņējie piedzīvojumi. Tēvs, tēva tēvs — kā nabagi visi gājuši klupdami krizdami, neizgulējušies, lāgā nepaēduši. Un tomēr nevarēja noturēties vecajās mājās. Ēkas nojauca... Abeles bij ziedos, kad nocirta, sakrāva sārtā un sadedzināja... Tur katrs zemes sprīdis bij zemnieka sviedriem laistīts... Atkal bij jāiet celmus lauzt, plēst, dedzināt... Muļķa Mārtiņš: aizskrēja pilsētā glābiņu meklēt! Nu ielu slauka, ar veļas kurvi staigā pa kungu ķēķiem. Glābēji! Jānim nedod mieru šis aklais neprāts. Viņš sēstas un raksta savai avīzei ievadrakstu par zemes trūkumu, par zemnieku un muižnieku attiecībām, par rentes un klausu regulējošo noteikumu nepilnību, par vecām vēsturiskām tiesībām un jaunām prasībām... Ceļustrīdi, medību privilēģija, patronāta jautājums — simtu dažādu lietu viņš aizskar. Raksta par jautājumiem, par ko laikraksti jau gadu desmitiem strīdējušies, bet pārliecināts, ka visu apskata pavisam jaunā gaismā. Faktiem un pierādījumiem nabags viņa ievadraksts. Jānim rieb rakņāties pa speciāliem aprēķiniem, statistikas tabelēm un citām sīkām ziņām. Viņam apnicis tas sīkais, garlaicīgais darbs bez acīm redzama panākuma, kas pilsētā tik bieži bij jāstrādā. Viņš sajūsminās un grib citus sajūsmināt. Un ugunīga sajūsma plūst pa viņa rindām, bet pa starpām slepeni mutuļo draudi... Lauku jaunatne sajūsminās, nāk atkal pie Jāņa un mudina uz aktīvu darbību. Ik pāra vakaru viņi sapulcējas Podnieka aplokā. No attāliem pagastiem delegāti brauc.

Tās ir savādas entuziastu sapulces, un savādas lietas tur tiek pārrunātas. Lielais vairums paskolotu saimniekdēlu. Tiem naudas papildam un arvien pavaļas laiks. Tie visvairāk zin runāt par darba slogu un izmantošanu. Gandrīz katram no tiem jaunākais māju kalps līdzī. Tas nāk, pa daļai sapulču noslēpumainības vilināts, pa daļai saimniekdēlu draudzības

glaimots. Ir vairāk amatnieku, padzīvojušu cilvēku ar lielām dzimtām. Dzīvē tie konkurenti, dziļi nīst cits citu, kā iespējams, rauga dzelt un malā nobīdīt cits citu. Še sēd blakus, drūmi lūkojas zemē, klusēdami klausās, mēģina izprast savas dzīves posta cēloņus. Pusgraudnieku dēli, muižas gājēji, dienas algādži... Tauta... Gandrīz katram savas vajadzības. Bet visus tomēr vieno nemiers ar tagadni un ilgas pēc labākas nākotnes. Vieno un šķel — savāds viņu nemiers un savādas viņu ilgas. Savas dzīves slogu ikviens skaidri sajūt, bet otra nesaprot. Kas nekait pusgraudniekam — domā kalps. Bet pusgraudnieks pamet acis uz saimniekdēla smalkajām rokām un savas tulznainās sakostiem zobiem slēpj kabatās. Ikvienam viņa ideāls tepat blakus! Viņš apskauž to un nīst. Ikvienam savs ideāls — tuvs, ar roku pasniedzams. Līdz tam — tālāk viņš līdzī neies. Kas tālāk skrien, tos viņš nenīst, bet pārgalvnieki tie viņa acīs, bezdarba cilvēki, par kuru pārdrošību var parunāt un nopriecāties. Dzīves intereses visur tur šaurā žņaugā, viņi nesaprot neko, kas ārpus viņu žoga. Krēslas pieraduši, miedz acis ciet spilgtā gaismā. Un velti viņiem sauli rādīt. Savam apvārsnim pāri neviens nevar redzēt... Tomēr viņi sēd blakus, klausās runātāju un slepus vēro savu kaimiņu. Un domā: ko tu te nāc? Tev taču jau tā par daudz, un tu gribi vēl vairāk? Un ikvienam tā ap sirdi, it kā patlaban jau būtu dalīšana un otrs grasītos paņemt labāko gabalu.

Jānim sākumā grūti izpazīt šo juceklīgo nevienādu cilvēku pūli. Un kaut cik izpazinušam vēl grūtāk kopēji ieinteresēt un saistīt. Visādi viņš izmēģinās, runā bez apnikuma, bez apstājas. Nedomā daudz, vai šīs dienas runa saskan ar vakarējo — vai no mazuma sākts, pamazām celts, paplašināts, izveidots un noskaņots. Iesāk, atmet un ņer atkal no citas vietas. Galu galā viņam vairs tikai viena vēlēšanās: uz acumirkli saistīt un sajūsmināt. Un starp dzīves ļaunumiem ir daži, ko visi sajūt, kas uz acumirkli visus saista. Bet acumirkļa saites ātri trūkst. Atkal Jānis juceklīga pūļa vidū, un no visām pusēm uz viņu raugās neuzticīgas, nesaprašanas un dziļu sāpju pilnas acis.

Tās pašas sāpes ikvienā cilvēkā. Un tas pats cēlonis visam dzīves postam. Savas sāpes šie cilvēki sajūt, bet viņu cēloni nespēj saprast. Viņu iedzimtā un darbā audzinātā daba ikvienu tura atsevišķās būtnes šaurā lokā. Tie ir atsevišķi akmentiņi, ko mūžīgs vilnis valsta un trin citu pret citu. Viņi grauž cits citu, un visi palēnām sadilst un nīkst. Bet sakust viņiem vajadzētu par cietu klinti, lai savaldītu plūstošos ūdeņus un ievadītu nelokāmā gultnē...

Vārdam vien nav šīs kausējošās kvēles. Jānis skaidri jūt, ka viņa vārdiem nav baltas uguns. Sarkana, dūmaina liesma viņa retorika — izsprakst un dziest. Uzliesmo un dziest atkal. Viņš ar savu gudrību nāk no ārpuses, juceklis, neskaidrība un apmulsums, ko viņš rada. Viņš skaidri apzina savu vājumu: runā to, ko savā vientulībā izdomājis vai grāmatā izlasījis. Bet tikai tam vārdam ir vienojošs, modinošs spēks, kas kā zibēna dzirkstele izlec no elektrības piesātināta mākoņa. Kas apgaismo

un parāda to, ap ko visi sen tumsā taustījušies, kur izskan tā doma, kas daudzus sen grauzusi.

Ko līdz runāt svešā, nesaprotamā valodā? Lielos notikumos vārdam arvien ir bijusi ievērojama loma. Vārdam, kas masas vienādās domas, vienādu sajūtu un vienādas tieksmes izskaņa. Tikai vienāds darbs rada masu ar vienādām tieksmēm. Iesākumā ir darbs, un tikai tad nāk vārds. Dzīvais, dzīvinošais, apvienotājs, sakausētājs vārds!

Biklām acīm Jānis lūkojas un neredz ap sevi tādu masu. Šie cilvēki ir spējīgi uz atsevišķiem, personīgiem varoņdarbiem — tikai tie viņus uz acumirkli saista un it kā apvieno vienādā sajūsmā. Sašķelsies, sajuks, cits citam pāri kāpdami, cits citu sāpus grūzdami, lūkos aizsniegt to tuvo, pēc kā agrāk kārojuši vai kas tajā brīdī valdzinās ar savu spožumu.

Jānis labi redz, ka jāatmet jaukā iedoma visai tautai palīdzēt — ikvienam dot un visus apvienot. Jāatsakās pašam no sevis un no tā, ko saimniekdēli tagad iznēsā pa malu malām. Par vadītāju un ceļa rādītāju nāca — nu atkal pašam jāmeklē. Jāmeklē ļaudis, ko vienāds darbs un darba apstākļi saistījuši cietā, nesadalāmā masā. Pārticība un bauda šķir cilvēku no cilvēka. Visdziļākā nabadzībā un zem vissmagākā sloga daudzie sajūtas kā viens. Vienīgā Posta valstī nav nevienādības un netaisnības. Tur valdnieks neskopojas un, jo vairāk dod saviem ļaudīm, jo laimīgāks pats sajūtas... Jānis zin arī tādas ļaudis. Starp viņa klausītājiem ir daļa no tiem. Tie viņu aicina, bet viņš vēl šaubās. Viņam grūti atteikties no savas vakardienas, žēl rožainā tautiskā humānisma, ko saimniekdēli iznēsā pa malu malām.

Žēl un slepeni bail. Kur aizraus šis neprāta aizdedzinātais tautību naidis? Vai tas nevērsas arī pret to brālības ideju, kurai viņš un visi domājas strādājam? Bet akmens reiz iekustināts un veļas no kalna lejā — jo lejāk, jo ātrāk. Ķekšis, kas mēģinātu tam ceļā stāties. Jānis aizver acis — labāk lai neredz. Lai paliek bijušais, viņam rūpes par nākošo. Viņam šaubas par to jauno, kas nodomā. Vai tur kas iznāks? Vai izdosies nodibināt spēcīgu organizāciju un ar to darīt darbus, aiz kuriem viņa vārdu ilgi pieminēs?... Vairāk dienu viņš neiziet no savas istabas. Neēd, vaļējām acīm guļ gultā, drūmi sarauktu seju skatās griestos un nerunā. Zetiņa klusa un bēdīga staigā viņam apkārt. Viņš nevienu neredz. Bet ievīļņotais nemiers pamazām atkal ievīļņo viņu pašu. Vispārējā nervozitāte neļauj ilgi skumt un šaubīties. Viņam jāceļas un jāiet darīt darbi, aiz kuriem viņa vārdu ilgi pieminēs. Viņu dzen atkalpamodusies kāre būt priekšgalā, vadīt, pavēlēt un valdīt. Viņu aicina, un viņš atkal iet.

Aiz Robežniekiem, aiz Līkšānu līdumiem, aiz smalksnāja meža joslas sākas tīrelis. Milzīgs sūnājs — ūdeņains, muklains, gar malām retām priedītēm un sakrupušiem bērziņiem pieaudzis, tālāk arvienu klajāks, līdz viducī, plašā klajumā zaļgani dzeltens, viļņoti gludens kā ezers.

Tikai slapjākās vietās tur zilgani niedru puduri un divi trīs augstāki, sausāki, mežu apauguši pauguri. Tos sauc par salām. Tīrelis, pēc veciem nostāstiem, esot aizaudzis ezers. Sļepenos atvaros zem sūnas vēl zivis dzīvojošas... Muklainākās vietās cilvēki dabūjot galu... Kāds mežsargs, kāda dzērveņu lasītāja, kāds ganu zēns te agrākos laikos nozuduši...

Tīrelis ar savām salām un ličiem iesniedzas piecu pagastu robežās. Gar malām viņš vietvietām nogrāvots un nosusināts, tur saņēmiem puslīdz zaļoksnējs jauns mežs. Bet pilnīgi izaugt tomēr nespēj, pusaugā apstājas, apsūno un pamazām nonīkst. Zeme dziļāk pilna slapjuma, tas visu kauj nost. Uz visām pusēm sūcas dūņainas tērces, brūnas tīreļu rāvas pilnas. Viss apkārtējais, nepārskatāmais pļavu plašums saziēdējušiem mārkiem pilns, sarkano trijkanšu zāli, niedrēm un citiem purva augiem pieaudzis.

Nu triju muižu robežās sākuši nosusināt pašu lielo klajumu. Ap vidu, kur palielai upei izteka, pa sūnāju, dūksnājiem un niedru puduriem rok lielo novada grāvi. Asām lāpstām izgriež sūnas virskārtu, izmēž dūņas, abas malas izliek mietu saturētām dēļu sienām. Tālāk upes gultne arī padziļināma piecu verstu garā gabalā. No abām pusēm rok lielākus un mazākus grāvjus. Cik tālu acs sniedz, viss baltgalu mietiem nospraudīts. Visur cilvēki kustas...

Pie tīreļa susinātājiem Jāni noved daži jaunie paziņas. Noāvies, zābakus rokā nesdams, basām kājām Jānis brien pa zaļganbalto sūnu. Mīkstais četri un vairāk pēdu biežais paklājs lielā gabalā viegli līkst. Šļirkstot brūns rāvas ūdens sūcas ikvienā kājas spiedumā. Vietām iegrimst līdz ceļiem, bikses kļūst slapjas. Bet nav ko baidīties: tikai tur var iegrimt, kur niedres aug. Sūnu paklājs ir sīkst. Un Jānis nebaidās. Nava jau pirmoreiz: citreiz ar māti šē nāca dzērvenēs. Vecas atmiņas atkal uz mācas. Jānis lūkojas, vai neieraudzīs vēl to vēja noliekto bērzu, uz kura sēdēdami ar māti no mazas cipiņas ēda biežpienu un kaņepes... Ogām sarkano cini, aiz kura bij aizmirsušās dzērveņu kulītes, un nobijušies ilgi meklēja, līdz atkal ieraudzīja... Nav nekā. Viss liekas tik ļoti pazīstams un tomēr gluži svešs. Tāds kā mazāks, šaurāks viss. Un nekur vairs nav viņējās baigās noslēpumainības meža ielokos, ne tuksnesīgajā slapjā sūnu klajumā. Stundas gājiens no šīs malas. Bet liekas divdesmit verstu garš, garlaicīgs, apnicīgs. It kā vieglāk kļūst ap sirdi, kad iznāk pilnīgi klajumā, izdzirst cilvēku balsis un tālumā pamana pelēkus stāvus līkojamies.

Vairāk par simts cilvēku strādā tīrelī. Šaurumam taisni pāri, viņā pusē, ap sešas septiņas verstes būtu līdz tuvākajām mājām. Kad skaidrs laiks, nomales prieditēm un bērziņiem pāri var redzēt zaļu pakalnu, tur dūmi no lapu koku pudura ceļas augšām. Tās vientuļas, nabadzīgas, klusā meža kalnā uzceltas mežsarga mājas. Tomēr turpejot jāmet likums ap dūksnājiem, tā ka iznāk divtik tālu. Apmēram tikpat tālu līdz tuvējam cilvēku mājoklim šajā pusē. Tikai pārnedēļām tīreļa susinātāji dodas ceļā pēc maizes un degvīna. Citādi viņiem nav nekādu sakaru ar ārpusauli.

Te strādā dažādi cilvēki — jauni, veci un pusmūža. Tikai retais īsts zemnieku cilvēks — kaut kādā gadījumā zemei atrauts, nejauši uzkūlies. Lielākais vairums gāju putnu strādnieku, kas malu malas izstaigājuši, darbu darbus izstrādājušies, nu no tīreļa dūņām mēģina laimi rakt, no tērcu rāvas pērles izzvejot. Uzņēmēja, ne uzrauga viņiem nava. Katrs strādā savā gabalā. Reiz pa nedēļu katra pagasta iecirknī ierodas mežsargs pienācējam jaunu gabalu ierādīt, aizgājējam atmērīt un zīmi izrakstīt. Visi viņi tik vienādi, ka pazīstas tikai tad, kad saiet gluži kopā. Visiem pelēki, dūņu lāsumiem notraipīti krekli, dubļiem sakaltušas, noskretušas, ceļgaliem pāri uzritinātas nātņa bikses. Pa pusdienas tveici lielais vairums strādā bez biksēm — tikai aiz odiem tad glābiņa nav. Visiem melnganbrūnas, saulē iedegušas, rāvas ūdens krāsotas, sviedriem strīpotas, odu dzēlienu pumpainas sejas. Puspūravietas tālu nav iespējams izšķirt, kam bārda, kam gluda seja. Visi vienlīdz melni. Savādi, kad klātpienācis ieskatās un redz, ka vēl ūsas nav dīgušas tam, ko no tālienes turēja par sešdesmit gadus vecu veci, ka sirms un krunkains tas, kas izskatījās pēc samocīta, pakropļa jaunekļa.

Jānis te nenāk negaidīts. Tie trīs jaunekļi, kas no šejienes reizēm ieradās Podnieku aplokā, pūlējušies biedrus sagatavot. Uz viņu ziņkārīgi skatās, tomēr kā vecam paziņam pamet ar galvu. Bet viņš divas dienas nodzīvo un tomēr vēl nav visus iepazinis. Pārāk vienādi viņi visi. Tikai nedaudzus atminas no pirmā redzējuma. Zābakus rokā nesdams, bikses pāri ceļiem uzlocījis, viņš iet no viena pie otra, nolūkojas, aprunājas, iesāk valodas un tad, uz kāda sausāka ciņa nosēdies vai tāpat kājās stāvēdams, mēģina katram atsevišķi ieskaidrot. Sākumā neveicas, gadās nepatīkami traucējumi un sadursmes, bet vēlāk jau iet labāk.

Pašā sākumā viņam pagadās vecais Zarēns. Par dedzināšanu četrus gadus katorgā bijis. Apbrīnojams strādnieks, bet dzērājs. Mēnešiem dzīvo, ne pīles nedzēris, bet, kad sāk, tad līdz kreklam. Zābaku viņam neviens nav redzējis, kreklis vienos ielāpos, bet plikuma mugurā tomēr vairāk nekā apsegta. Īgni kluss un viegli aizkaitināms. Agrāk ar Jāni kaimiņos dzīvojis. Neuzticīgi caur pieri lūkojas pilsētas kundziņā un ļauni pavīpsnā. Ne acumirkli darbam nemet mieru. Līdz ceļiem stāv dūņās, ar milzīgu lāpstu smeļ un lej uz malas. Rāva sūcas un gar nelīdzeno grāvja malu strūklām tek atpakaļ.

— Atpūtieties drusku, Zarēn, — Jānis saka un aizpīpo papirosu: vecis ēd sīpolus un citu riebīgu barību, tāpēc no viņa pa gabalu nāk neciešama smaka.

Zarēns nostenēdamies izmet milzīgu lāpstu uz grāvja malas, kas viņa plecu augstumā. Pasmel un izmet vēl, tad īsi nogriež galvu uz to pusi, no kurienes saule visu rītu ber kvēlainas adatas uz muguras, pleciem un pakauša.

— Cik tālu pusdiens, pūtīsies tad... — Un smeļ atkal, steidzīgāk un nīknāk. Viņš izlieto vairāk spēka, nekā vajadzīgs. Viss viņa zemais, druknais augums saliecas, sagumst uz lāpstas, tā ielien par dziļu, jāpa-

velk atpakaļ, un tad tikai vēl var smelt. Liekas, dūņu dibenā guļ viņa nāvīgs ienaidnieks, un to viņš trauc aizsniegt.

— Kam jums, vecam vīram, tik pārāk daudz plēsties? — Jānis mēģina piekļūt no otras puses. — Bērni jums lieli, paši par sevi gādā.

Soreiz Zarēns apstājas un izsmejoši pablenž Jāni. Zilganās lūpas paveras, un aiz tām redzami dzeltenī apdrupuši zobi. Kad viņš nestrādā, tad lāpstas kāts rokās stipri trīs un viņš velti mēģina to slēpt.

— Bet par mani — tu gādāsi? — viņš atcērt un caur zobiem vēl ko nošņāc. Jānis piesarkst. Nē, nē — to beidzamo vārdu viņš nav dzirdējis! Un, ja tā dzirdējis, tad pārklusīties. Bet sīkai jūtēlībai viņš nepaļausies. Viņam žēl šī darba un alkohola nomāktā cilvēka.

— Četrdesmit piecdesmit gadu jūs jau tā plēšaties. Bet ko esat panākuši? Kur jūsu kapitāls? Un, ja jums būtu trīsreiz vairāk spēka, tāpat staigātu vizēs un caurā krekļā. Tā nekas nav panākams. Darba augļus paņem darba devējs, jums tikai drupatas paliek. Un tās pašas aiziet par alkoholu. Kopīgi jums vajag uzstāties, lielāku samaksu prasīt. Un galvenais — nedzert. Kamēr alkoholam kalpojat, tamēr jūs kalpinās un izsūks visi.

Zarēns pagriezis muguru, arvien vairāk skaizdamies, bez jēgas rakņājas gar grāvja malu.

— Tu nedzeri?

Nepatikami ķerts, Jānis saraujas. Viņš — bet tas taču pavisam kas cits. Viņam nav tik pārāk grūti jāstrādā, viņš vieglāk pelna. Zināms, labi jau nava. Viņam tāpat savas vājības, bet viņš cīnās pret tām. Ikvienam vajag censties savaldīt savas sliktās dziņas. Citādi nekas nav iespējams. Citādi nav iespējams kopā turēties. Un, ja strādnieki neturas kopā, tad pa vienam darba devēji viņus pēc patikas izmanto. Tad viņi ir kā stieбри, ko pa vienam viegli locīt un salauzt. Vienam strādniekam jāizdziest kā no ugunsкура izmestai oglei. Viena ogle nevar ilgi kvēlot, viņai jānoslāpst bezspēkā un naidā. Viens par sevi strādnieks ir kropls un akls. Nespēcīgas dusmas viņu aizrauj neprātā, viņš kļūst par dzērāju, zagli vai dedzinātāju.

— Piesargies! — Zarēns iebļaujas. Milzīga lāpsta dūņu nošļaukst Jānim turpat pie kājām. Brūnas piles notraipa viņa baltās uzlocītās apakšbikses.

Apvainots, saskaities Jānis iet projām. Ar to nav ko iesākt; pārāk novecojies, iesīkstējies alkoholiķa ietiepībā un stulbumā.

Vītols — jauns, brašs cilvēks dzeltenām ūsām. Izbijis saimniekdēls, palepns uz savu draudzes skolas izglītību, sava tagadējā stāvokļa un darba pakaunīgs. Vēlīgi galvu palocīdams, atņem Jāņa sveicinājumu, paķer no grāvmalas bikses, uzrauj, izkāpj malā, sniedz roku. Labprāt paņem no Jāņa papirosiem, aizpīpo un visādi pūlas būt familiārs un saprātīgs.

— Labi, ka jūs pie mums arī atnākat. Mēs jau sen gaidījām. Šitā tas ilgāk vairs nevar iet. Velns lai parauj! Vai mēs kādi vergi esam, vai?

Šie var gulēt mīkstos spilvenos, bet mums jābradā pa dūņām. Es jau sen saku: gadījies tikai mums kāds izglītotāks cilvēks... dzīvojis vēl te Robežnieku Jānis... Tas parādītu, kā ar cilvēkiem jāapietas. Ministrijai lūgumrakstu vajadzētu aizsūtīt.

Jānis nepagūst ne pāris teikumu iebilst starpā. Vītols viņu atkal pārtrauc. Tam bail, ka tikai Jānis nedomā, ka viņš nesaprot vai negrib.

— Paši, kā tad, mēs pašī! Cits jau par mums negādās. Tomēr pavisam cita lieta, kad kāds gudrāks cilvēks... Kas zin, kur biedrība — un vis... — Viņam ārkārtīgi gribētos ko dzirdēt par slepeno biedrību, bet, kad Jānis ko citu ieminas, pats steidzīgi trauc tālāk, pārlec pavisam uz ko citu. — Kā tas pats mūsu mācītājs: cik šim tā darba — svētdienās drusku papļāpāt, kādu bērnu nokrustīt, salaulāt, bet kādu algu saņemt. Esmu rokpelnis, man katra kapeika sviedriem pelnāma. Ja es pusrubli dodu priekš jaunajām ērgelēm, tad šis varētu divdesmit piecus rubļus. Bet vai dod?

Un tā viņš izrunājas par kapsētas izbrukušo valni, par lielo galvasnaudu un beigās par kurpnieku, kas viņa zābakiem pielicis satrunējušas pašuves. Pieliecas Jānim tuvāk, zīmīgi smaidīdams, čukstoši runā.

— Vai nevarētu šitam pagānam tā — jūs tās lietas labāk zināt... ka lai sešas nedēļas nesēž un uz muguras neguļ? No krūmiem ar akmeni vai pa tumsu no muguras ar mietu — tas nav nekas. Bet tā, ka lai zin, par ko tas bij. Tā: nostiep zemē, viens uz kājām, otrs uz galvas, un trešais ar vicu dod. Sak', tas par to, un šitas par to... Un dod tik'...

Pirksti viņam staipās, tuvu pieliecas, viņš tā skatās, ka Jānim sametas neomulīgi. Atvirzījies, kaunu slēpdams, viņš mēģina paskaidrot.

— Mēs nevaram ievērot katra personīgus ienaidniekus. Slepena atribšanās nevar būt nopietnu sabiedrisku cīnītāju darbs. Kopīgos spēkus grieziet pret kopīgo ienaidnieku — — —

Bet Vītols sapratis jau, pirms dzirdējis. Pie katra vārda smaidīdams loka galvu, nevar nociesties, pārtrauc atkal.

— Saprotams, saprotams, tikai pret to. Kas šie tādi ir, ka var gulēt mīkstos spilvenos, bet mums jāmirkst dūņās! Šie katru dienu dzer šampāņerus, es labi ja svētdien varu pusstopu izsaukt. Man tūlī piespriež trīsdesmit rubļus gadā uztura naudas bērnam maksāt, bet šie var dzīvot ar visām dienestmeitām... — Un atkal pieliecas tuvāk un atkal smaida un čukst. — Mēs ar Ziemeļi jau runājām... Norakstīt un pielaist vēstuli: sak', divdesmit kapeikas asī par sešpēdu grāvi, piecpadsmit par četrpēdu — citādi nebūs nekā! Nokūpēs tava muiža, kreklā paliksi uz lielceļal... Runājām: sak', lai atnāk Robežnieku Jānis — tam tā, tas labāk zinās... Bet vēstuli pielaist vajag: vai mēs vergi esam, vai!

Ziemeļis ir viens no tiem, kas nāca uz Podnieku aploku. Jānis met tam likumu apkārt, iet uz nākamo. Īgns un samulsis steidzas. Nevar būt, ka viņi visi tādi... Ģeķi un idioti!

Tas ar to kuplo, dzeltensarkano bārdu ir Glāzers, vecu vecais muižas grāvracis un stīgu cirtējs. Pusmūža cilvēks, drukns un līks. Pirkstus at-

stiept viņš nevar, lāpstas kātu pa galu bāž rokas caurumā. Jāni iztālē pamanījis, no grāvja izkāpis, svārkus uzrāvis. Ar vienas rokas piedurkni slauka dūņas no acīm, otrā slēpj piebāztu, neaizdedzinātu pīpi. Neveikli ceļ cepuri un iztapīgi sveicina. Jānim patīk tāda kautrība. Draudzīgi krata sarepējušo, piesmadzējušam sakārnim līdzīgo roku.

— Uzpīpējiet! — Jānis ar savu papirosu aizkurina Glāzera pīpi. Tas atvainodamies pīpo, bet velk pavisam mazus dūmiņus un pūlas izpūst sāniski, lai vējš nenestu Jānim virsū. Paglupjām acīm mirkšķinādams, skatās Jānī, katru vārdu apstiprina. Jā, jā... bet tad sāk nepacietīgi mīnāties.

— Es gribēju lūgt, jauns-kungs... — atkal aizslēpj pīpi aiz muguras un blisina acis. Tad uztraukdamies, stostīdamies gari stāsta, ka viņš pagājušo vasar šepat racis, ka uz sešpēdu grāvjiem labi pelnījis, bet četrpēdu mežsargs aplam atmērijis. Nu viņš gribētu sūdzēt, bet nav neviena, kas rakstu notaisa. Viņš tāpēc gribējis lūgt, vai jauns-kungs — — —

Jānis brīdi kļūst kluss un košļā lūpas. Tad tikpat gari un tikpat neskaidri mēģina ieskaidrot, ka viņš nav lūgumrakstu taisītājs, kaktu advokāts. Ar visiem lūgumrakstiem un sūdzībām tikpat nekas nebūs panākams. Strādnieku šķiras stāvoklis nav paceļams tādiem līdzekļiem. Pa vienam te nav līdzams, tikai kopīgā cīņā var ko sasniegt. Kas vienam darīts, tas nevienam nav darīts, ko visiem dod, pie tā ikkatram daļa... Jānis mana, ka nesaprot, ka, pārāk traucoties, paša spriedumi jūk, slēdzieni irst un maisās. Viņš skaistas, kļūst nervozs, skaļi runā. Uz sevi skaizdamies, ļaunām acīm skatās Glāzerā. Tas nobijies virzās uz grāvja pusi un murmina: jā, jā, jā...

Kā noplukusi kodaļa dzeltensarkanā bārda kūļājas. Jānis nespēj ciest, atmet ar roku, steidzas projām. Divdesmit soļu paskrējis, apstājas. Dusmas pēkšņi atskrienas, viņam liekas, ka bijis pārsteidzīgs un netaisns. Žēl šī miesā spēcīgā, garā nevarīgā cilvēka. Vai tomēr nevajadzēja izpalīdzēt? Bet nē! Viņš taču nav nekāds kaktu advokāts! Un runāt te velti, tikpat jau nesapratīs. Tikpat kā gar mūri tukšiem nagiem skrāpējies... Dusmās neskaidru galvu, apnikumā smagām kājām Jānis brien tālāk. Nevēro un nemeklē vairs nevienu. Nav vērts. Tikpat nekas nav panākams.

Zenķis Jāņa augumā izceļ galvu no lielā grāvja. Atņirdz zobus un pagriežas pret savu tuvāko kaimiņu.

— Kur študente nu staigā! — viņš saka tā, ka Jānis lai dzird. — Vai nav kāda lieka lāpsta: dos rokā, lai rok kundziņš!

— Ak tad šitādi tie ziciļi! — otrs atsaucas un rāda ar pirkstu. Nav izprotams, vecs tas, kas runā, vai jauns. — Staigā apkārt, cilvēkus muļķodami. Kas tādām ko nestaigāt: tēvs saimnieks, brālis skrīveris... Manu māti neņem vis nabagmājā, pašam jābaro! Ja tāds gudrinieks ir, lai saka, vai tā ir kārtība vai nē!

Mazlietīn tālāk pār izmestu brūnu dūņu kārtu paceļas melna, spuraini

bārdaina galva bez cepures. Akla liekas tātēc, ka acis aizaugušas garām, sirmām skropstēm, kas ar iztrauktām matu pinkām savijušās. Plika pakauša balts plankums spīd saulē. Dzirdams sauss, sprēgājošs kāss.

— Dieva nav... Valdīšanu nevajag... Ak velna perējums! Grožos šitādus un policijai nodot! Tad tu redzētu, kā tev dieva nav... Darbu strādāt nevižo, staigā apkārt, cilvēkus musinādami. Bet, kad reiz ķers, tad dabūs... Tad dabūs!

Ilgāk Jānis vairs nevar izturēt, apsviežas un ar likumu iet atpakaļ uz to pusi, no kuras atnāca. Vaigos asinis saskrējušas. Svelošās dūsmās un kaunā viņš kāpj pār dūņu skrīnām, lec pār jauniem brūna rāvas ūdens pilniem grāvjiem. Tikai klajuma malā, kur sākas pamales bērziņi un priedītes, apstājas, atvelk elpu, norauš sviedrus un niknu skatu pamet atpakaļ.

Kluss un līdzens guļ tīrelis pusdienas tveicē. Zaļgandzeltenam tukšnesim acis pavirši pāri pārlaižot, neviena dzīvībiņa nav pamanāma. Bet Jānis neskatās tālāk. Kur rēgojas izmestu dūņu strīpas, tur bez mitēšanās šaujas augšā un atkal pieplok brūni kamoli. Reizēm blāvi paviz rāvā noskalota lāpstas mala. Simts sakrupušu, pelēki brūnu cilvēciņu lien pa biezo sūnas kārtu un grauž sīkas, šauras vagas. Purva pūķim grib noticināt netirās, biezi brūnās asinis, grib padarīt viņu nespēcīgu un tad atņemt plašo zemes gabalu, kas gadu simteņus slēpies zem smagā zaļgandzeltenā vēdera. Izbrīnā un klusās šausmās apkārt lūkojas lielais mežs. Pamales bērziņi neticīgi skurina spītīgās, baltās lapas. Bet viņpus salas, mūklājā, lāsumos, niedru skropstēm aizaugušas, naidā sārtenas spīd pūķa acis. Gaisā virmo kvēlaina dvaša, apkārt mežā dzirdas apslāpēts, miegaini šalcošs vaids.

Satriekts, gurdens Jānis izbrien no tīreļa un iet caur mežu. Meža parkrēslī, aizvējā nav vēsāk kā klajumā. Smagās kājas ķeras meža ceļa saknēs un celmos. Jo tālāk, jo smagāk māc piedzīvotās nesekmības apziņa.

Dusmas un kauns — par sevi un tiem. Gribēji sniegt viņiem to lielāko un labāko, kas strādnieka cilvēkam iespējams. Bet nomāca viņu savām sīkām raizēm, aklu nesapratni, nicinājumu un izsmieklu. Ar lieliem nodomiem un kaistošu darbības kāri steidzās šurp, nu satriekts velkas atpakaļ uz mājām. Ausīs nerimstoši skan izsmieklis. Mugurā neredzamiem skatiem dzel sirmām skropstēm aizaugušas acis...

Viņpus meža, zaļo lauku malā, Jānis apstājas un brīvāk atvelk elpu. Pū! Kā svilinošai versmei cauri izgājis... Kad uztraukums pamazām sagrimst iekšienē un ārējie jutekļi kļūst svabadāki, Jānis apķeras, ka nejauki izslāpis. Rīklē sāpe, mēle mutē guļ smaga un grūti kustināma. Tīrelī un apkārtņē dzerams ūdens nav dabūjams. Un slāpst tā, ka liekas, veselu aku viens pats izdzēris!

Mājās Zetiņa viņu dzirda ar pienu un nevar atdzirdīt. Nes krūzi pēc krūzes un, slinki smaidīdama, lūkojas, kā viņš dzer. Bet Jānis saguris, drūms un kluss. Nemanā Zetiņas mīļo sirsnību un sirsnīgo gādību —

tikko viņu pašu redz. Arī viņa kļūst bēdīga, iesēstas savā krēslā, vaļējām acīm skatās balsinātā, mušu noraibotā sienā.

Divas dienas Jānis noguļ gultā. Bet acis vaļā. Zetiņa, uz pirkstu galiem piegājusi, palūkojusies atraujas, viņu kvēlainā, ļaunā spīduma sabiedēta. Nav vērts — Jānis desmit reizes sev saka. Un neviļus atminas pilsētas strādniekus, kas tik viegli zināja šķirt savas personīgās kaites no kopīgām vajadzībām. Kam bij tik daudz kopēja darbā, centienos, domās un sajūtās, ka atsevišķais izlīdzinājās un pats par sevi zuda. Tur nebij jāvelk, tur pašu dzina uz priekšu. Še kā pa tumsu jāmaidās, no vienas sienas jāsitas pret otru un neglīti apdauzītam jāpārnāk atpakaļ. Nav vērts! Kas no dzimšanas akls, to neviens nepadaris redzīgu. Lai viņi rāpo vien pa savām dūpām.

Viņš uzrauj segu pār galvu, mēģina aizmigt. Laiciņu māna sevi, ka miegs nāk, ka tūliņ aizmigs un ilgi nogulēs. Tad iekšēji nopurinās, atver acis un domā atkal. Kā ķirpis viņā graužas ievainotā pašmila. Iesākt un nepadarīt! Iesākt un atkāpties, un uzvarētā vilkties uz mājām atpakaļ... Nevar norimties istabā. Iziet, līdz vēlai naktij bez mērķa staigā pa lauku. Kad pārnāk mājās, vecais, dulnais Podnieks stāv pie durvīm, uz rungas atspiedies, liko kāju pievilcis, apsarkušām acīm mirkšķinādams, skatās Jāni.

— Kas tas tāds? — viņš skarbi prasa un piedur Jānim ar rungu.
— Kur tu iesi? Neej!

Kā dzelts Jānis atraujas, apmet likumu un aizsit durvis. Patiešām: kas īsti viņš ir? Pilsētā nederēja, no pilsētas viņu izdzina. Pie zemniekiem esot viņa vieta. Bet nespēj še arī neko... Nē — tomēr mēģinās vēl. Tā visi pravieši nīdēti un vajāti.

Ar mazu gaismiņu viņš ceļas un iet. Drūms, noslāpis un saguris vakarā pārnāk mājās, bet rītu iet atkal. Nu arī naktīm pārguļ turpat. Zetiņa nobažījusies viņu velti gaida mājās. Iedeg brūns kā tīreļa racējs, kļūst kalsnējāks un nopietnāks, bet neatlaidīga spītība iedegusies acīs, redzama vaibstos un kustībās.

Agrā rītā viņš ir tīrelī. Tad migla ceļas, kūp pār meža galotnēm projām un tikai virs klaja ūdens lāsumiem vēl līdz brokastlaikam līgojas dziestošas skaras. Viņā malā dzērves kliegdamas laidelējas, tālās mežsarga mājas logā lecoša saule sarkani zviļo. Tīreļa susinātāji mostas no drēgnā vēsuma, aizlipušām acīm pablenž izdzisušā ugunskurā, drebēdami raujas zem saskretušā mēteļa vai īsā kažociņa apsegas, īsās atmieģās dzird, ka vecais Zarēns, nezina kad jau uzcēlies, šļaukstina savā grāvī.

Viņš ir tīrelī vakarā. Desmit ugunskuri deg tīreļmalas mežā, sausākā vietā. Ap visiem drūmi, saknupuši, klusi cilvēki. Cits iegrauž sausas, sapeļējušas maizes gabalu ar siļķi piedevām, ar naidu un skaudību skatās otrā, kas apdauzītā trumulī uz izvilktiem pagaļgaliem vāra tēju. Nejauka ir vārīta rāvas ūdens zupa, bet, kad visu dienu slāpst, tad ir to kāri dzer. Cits gaida, lai atdeg, tad pelnos panceps tupeņus. Cits rauj no svārku

oderes strēlas, ko apsiet izsutušos kāju pirkstus un rokās pārplīsušu tulznu čūlojošās vietas.

Ap pusnakti tikai ugunskuri plakdami klusi sprēgā. Simts cilvēku, no odiem slēpdamies, galvas apseguši, krāc nemaņai līdzīgā miegā. Viens otrs pakustina sāpošu locekli, viens otrs ievaidas un apklust. Dažs jaunāks un biklāks nelabā sapnī pamostas, paceļ galvu, izbīļa pilnām, miega pusaklām acīm palūkojas apkārt un patausta zem galvas, vai pārtikas krājumiņš nav nozagts. Starp kokiem rēgojas bālganais, miglainais tīreļa tukšsnesis. Uz līgana krūķļa zara nometies, putniņš izbrīnā ieplestām apaļām acīm skatās dziestošā ugunskurā.

Jānis ir tīrelī dienas vidū. Smacīga elpa ar rūgstoša purva iztvaikojumiem ņirb gaisā. Muklāja lāsumos, niedru skropstēm aizaugušas, naidā sārtenas spīd purva pūķa acis. Sarūgusi rāva grauž jēlās pirkststarpas. Viss pilns riebīga, šļaukstoša, nedzerama ūdens, bet slāpes aug un aug un ugunīgiem pirkstiem izžņaudz sausu ik cīpsliņu cilvēka miesā. Sviedri nosus no sarauktām pierēm, saskretušie krekli piekalst pie mugurām. Visa pasaule liekas pārvērtusies vienā uguns sārtā. Visā pasaulē nav piliena ūdens.

Darba grūtums, izsalkums, sāpēs saraukts loceklis — viss aizmirstas briesmīgās, necilvēciskās slāpēs. Cilvēki kustas mehāniski, bez jēgas, bez apdoma. Apklusuši lamu vārdi, aizmirsts naidis, savstarpēja neuzticība un skaudība. Visi klusu gurst zem nepanesamās slāpju nastas. Beidzamais piliens tālu meža kalniņā izraktā dobē izsusējis. Ko paceļ galvu, katrs griež acis uz tālo mežsarga māju, kur zaļai koku kupenai pāri slienas akas vinda. Visās acīs mežonīga, dzīvnieciska kāre. Zarēns, sūnas kušķi izrāvis, nikni sūc rūgto, slāpes vairojošo rāvu...

Jānis vienmēr ir starp tīreļa susinātājiem un visu cieš līdzī. Un neapnicis runā un stāsta. Bet redzamu panākumu nava. Zināms, neizsmej un nezaimo viņu vairs. Pamazām pieraduši. Bet drūmi noklausās, auksti novēršas vai skumji pakrata galvas. No savām sīkām, šaurām raizēm viņi netiek laukā. Nabadzībā un naidā grauž viens otru, viens otrā redz sava posta cēloni. Un, kad kāds, kaulu sāpju pārņemts vai iekšēju krampju saraukts, pakrīt, pārējie vienaldzīgām sejām novēršas. Iekšēji varbūt vēl nopriecājas, ka atkal ar vienu mazāk jādalās darbā un peļņā... Reizēm šajā pūlī it kā atmirdz sava stāvokļa atziņa — atmirdz un tūliņ atkal dziest. Un atkal visu pārmāc kopīgi apzinātu interešu trūkums un akls savstarpējs naidis.

Palēnām viņi visi sagruzd un nonīkst sava naida ugunī. Augstā valodā sludinātā lielā strādnieku šķiras ideja kā vējš paskrien ausīm garām... Pūšam viņi dzird, bet nespēj saprast, no kurienes tas nāk, kurp iet. Pārāk ilgi mētāti katrs savā malā, liekti katrs savā darbā, nikuši katrs savās raizēs, lai nu, nejauši kopā samesti, ar reizi saprastu, ka visi smok zem tā paša sloga. Lai, vienāda likteņa vienoti, domātu kopīgiem spēkiem uzlabot savu stāvokli. Liekas, itin nekā viņiem nav kopīga. Nav kopīgas domas, kas visus vienādi iekustinātu, nav jūtas, kurā viņi visi vienlīdz siltu. Tie

ir nobružāti sīki akmentiņi, ko dzīves spēka vilnis valsta un notrin citu pie cita.

Neskaitāmas reizes Jānis sev saka: nav vērts! Bet reizē ar izmisumu aug slepena spītība — izturēt, neatkāpties. Un starp šīm divām cīnītājām sajūtām viņa griba turas līdzsvarā un neatlaižas. Un, ja vienā acumirkli it kā atslābst un pagrimst, tad otrā paceļas atkal un paceļ visu viņa būtni.

Miesā viņš pagurst, bet iekšēji spēki šajā cīņā briest un izveidojas. Viņš mācās savaldīt pārmērīgo jutelību; ne mainīgai acumirkļa jutoņai, bet skaidra prāta varai paļaujas. Radinās nepaļauties katrai situācijai, bet valdīt pār visu. Iemēģinās ārēji maskoties: ja vajadzīgs, izrādīt sajūsmu, lai arī iekšēji gluži auksts un mierīgs, un salti sminēt, lai arī slepenā uztraukumā viss mutuļodams kūšātu. Mācās dziļi novērot, acumirkli pārbaudīt un spriest. Ilgi nogaidīt un izturēt. Klusēt, lai arī skaņa valoda trauktos kā pāriplūstošs strauts, un ilgi runāt, lai arī mēle aiz noguruma līp pie žokļiem un visi locekļi slepeni trīs. Kā veiklam mašinistam valdīt un rīkot savu jūtu un runas aparātu, piemērot vietai, laikam un klausītāju garastāvoklim. Valodu locīt un stilizēt, stiept un saraukt, krāsaini izrotāt un sausi apraut, liriski izplūdināt un dramatiski atsparot, asaraini maigi atskatot un dusmās sprēgāt . . .

Palēnām aug sapratēju pulciņš. Maza, sārta svītriņa plaukst melna apvāršņa malā. Bet vai sagaidīs, līdz saule lec? Jānis šaubās. Zin, ka spēkam ir robežas un ka viņš nav vairs tālu no tām. Un šaubas ir ikkatra spēka bīstamākais ienaidnieks. Smalki zirnekļa tikli, ko sākumā smiedamies un rotaļādamies ar kāju trauc, bet kas pamazām tinas un tinas, un tinas, līdz nokausē . . .

Kaut jele uzminējis to vissīkāko un niecīgāko, ar ko visus ieinteresēt, ap ko visus vienot, vienādi ievīļņot un dvēselē sakustināt! Tad tālāk paši virzītos. Tad ceļš būtu ierauts un straume spraukdamās pati sev gultni grauztu. Lai tad arī plūst neceļā, lai ar likumu plūst atpakaļ purvā . . . Kas viņam! Viņš savu būtu sasniedzis . . . Viņš — uzvarētājs, stiprākais, savās acīs tas lielākais. Pašlepnums būtu aplūsināts, godkāre apmierināta. Lai tad . . .

Augoša izmisuma un ievainotas godkāres mocīts, viņš vakaros pārvelkas mājās. Neredz Zetiņas skumjo, mierīgo smaidu, nemana, kā tā uz pirkstu galiem pienāk pie gultas un noraizējusies ilgi skatās viņa sejā.

Drūms, saguris, kā smagu nastu pa zemi vilkdams, Jānis pārnāk Podniekos. Pagalmā piepeši satrūkstas: gandrīz uzgrūdiens vecajam Podniekam, kas no istabas durvīm steidzīgi klibo pretī. Vēcina nūju un kliec.

— Nenāc! nenāc! — Tad, iesarkušās acis mirkšķinādams, liecas klāt. — Kas tas tāds? — Pazinis vai nepazinis, pa jukuša cilvēka paražai sāk citu. — Neieredz manis... Vai es tieku apkopts, kā saimniektēvam nākas? Paši cepešus ēd... cakas visus zedīņus lauž nost. Katru nedēļu balinās... Man nav kas biksēm pogu piešuj. Drīz mani utis ēdis. Vedekla ir, bet neieredz manis. Sātani!... Es ienācu tavās mājās vai tu manās?

Jānim muguru pagriezis, krata rungu pret istabas durvīm, ligojas un nevar nostāties stingri uz veselās kājas. Uz sliekšņa parādās Podnieks.

— Vai neiesi gulēt! — viņš rupji kliec, gan bez sevišķām dusmām, tikai tādēļ, lai iebiedētu. — Nekas nebūs, jāved tikai uz Strenčiem...

Zetiņa, pa vaļējo logu izliekusies, arī piebilst:

— Uz Strenčiem — vairāk neko.

Bet vecais jau pierāvis. Bikli atskatīdamies, klibo pār pagalmu projām un nozūd krēslā.

Zetiņa uztraukta panāk Jānim pretī.

— Nudie' aiz tā dullā glābiņa vairs nav. Kā suns riedams staigā apkārt. Skapis bij palicis neizslēgts, atkal pamanījies pie šņabja pudeles. Tad citādi nevar, ar tiem Strenčiem vajag biedēt. No tiem bīstas...

Jānis īgni novēršas un steidzas uz savu istabu. Apriekušās viņam šīs brutālās valodas. Viss apriebies! Drīzāk gultā — nedzirdēt, nedomāt neko. Bet gultā Podnieks sēž. Acis uzmetis, Jānis tūliņ redz, ka arī tas iedzēries.

— Tu neņem ļaunā, ka sasēdu... — viņš stīvu mēli murmina. — Gan Zeta uztaisīs. Zeta! — viņš atkal bargi kliec. — Tā kā uztaisi, kur es esmu sasēdējis... Man ar tevi kāds vārds jāparunā...

Tomēr nerunā. Meklējas pa kabatām, izvelk pusē izdzertu pudeli, dzer un sniedz Jānim.

— Dzer! — viņš skubina. — Vakar pilnu atvedu, pagāna vecis izrijis...

Aiz dusmām un īgnuma Jānis dzer — vienreiz, otrreiz, vēl un vēl... Podnieks, savukārt iedzēris, zvalsta pudeli pa rokām, nesakarīgi un kautri runā. Var noprast, ka viņam kas padomā, tikai nevar iesākt.

— Man miegs nāk... — Jānis rupji saka, manīdams, ka galva sāk reibt un kājas kļūst smagākas.

— Jā — es tūliņ... — Podnieks izceļas no gultas, atbalstās turpat pret

galvgali. — Bet redzi, tā tas nevar iet... Tu neņem ļaunā, ka es runāju — draugi esam un paliksim... Bet es esmu pagastvecākais, man atbildība. Manis pēc varētu — kas man par bēdu! Bet visi runā... un tagad tie laiki tādi... Tā tas nevar iet!

Jānis saprot, bet izliekas nesapratis. Vēsu smīnu raugās, kur krēsla vāji saredzama Podnieka izblīdusi, apjukusi seja ar sapinkuļotu bārdu. Parausta plecus.

— Kad nevar, lai neiet.

Bet Podnieks šoreiz kļūst stingrāks.

— Nē — tas ir nopietni... Tāpēc jau draugi varam būt kā bijuši. Bet es esmu pagastvecākais, man priekšniecībai jāatbild. Es to nevaru pielaist... tādas lietas es nevaru atļaut. Ja es zinu un nesaku... un neuzrādu, tad esmu līdzzinātājs. Un par tādām lietām var nokļūt Sibīrijā. Tev nekas, tu esi viens. Bet man ģimīlija, man sava saimniecība. Ja tu ar tiem tīreļa strādniekiem... ja jūs to zemi gribat dalīt — un velns zina, ko jūs gribat! — tad dzīvo tur, tad es savās mājās rūmi tev nevaru dot.

It kā sabīstas pats no sava skarbuma, mīņājas un stīvu mēli murmina atvainodamies, motivēdams un mīkstinādams. Zetiņa pasper lielu soli uz viņa pusi.

— Ko tu te runā kā glups! Piedzēries un tad vairs neko nejēdz... — Viņas balss dusmās skan skarbi un neglīti. — Neklausies, Jāni. Kamēr es te esmu, tu vari dzīvot. — Un atkal griežas pie vīra. — Nu, nāc gulēt! — Ņem to zem rokas un vada projām.

Podnieks iet, bet iedams vēl murmina:

— Tāpēc jau varam būt draugi... Bet tā tas nevar iet...

Jānis skaidri mana: brīdināts. Un, varbūt pašam neapzinoties, kārtības sargam līdzī runā dzimtīpašnieka instinkti. Vāji saprot, bet tomēr it kā jauš, ka viņam par labu nevar būt šī kustība.

Izdzen — Jānis sevī rūgti pasmejas. Bet galva reibst arvien vairāk, skaidri domāt nav iespējams. Nogurums pārņem un nospiež visas pārējās sajūtas. Pusizgērbies liekas gultā un tūlīt aizmieg smagā, caurā miegā. Neredz un nejūt, ka Zetiņa iestājas durvīs un mierinādama čukst:

— Tu neklausies, ko piedzēries cilvēks melš. Kamēr es te esmu, tik ilgi tu vari dzīvot...

Bet tad viņa ieklausās, ka Jānis aizmīdījis elš. Aiz muguras dibenīstabā vīrs sāk krākt arvien skaļāk. Vilcinādāmās viņa iziet uz verandas un skatās dārzā, kur zem zariem jau gluži melns un vēss.

— Sātani... — kaut kur pagalmā paklusu lādas vecais Podnieks. — Paši dzīvo kā pa Zodomu... Mani drīz utis ēdīs...

Zetiņa velti velk plāno katūna jaku ciešāk ap pleciem. Sīki šermuļi viņiem skrien pār muguru. Viņa mudīgi ieiet, aizslēdz verandas durvis. Pasper pāri soļu, apstājas, klausās. Vienā pusē smagi šņāc viesis, otrā spēcīgi krāc vīrs. Istabā spiedīgi, gulētāju elpas samaitāts gaiss. Zetiņa

piciet pie loga. Bet vaļā taisīt negribas. Piespiež pieri pie vēsā stikla un lūkojas krēslā naktī.

Pār ābelēm paslējies šaurs, liks mēness. Ārā kļūst drusku gaišāks.

Nemierīgā, murgu pilnā miegā Jānis noguļ līdz brokastlaikam. Zetiņa jau nolikusi uz galda kūpošu, zelta strīpotu kafijas kannu, tikko sassistu sviestu un siltu baltmaizes klaipu. Nazis spodrs mirdz saulē, bet palūkojies Jānis pamana melnu, neizberztu strīpu gar spalvu, samana vakarēsto silķu smaku... Jau tā šorīt ēstgribas nav, bet nu riebums uznāk pret ēdienu. Viņš aizcērt durvis un steidzas prom uz tīreli.

Sākumā ātri iet, bet pamazām kļūst lēnāks. Šodien no paša rīta ārkārtīgi karsts. Nav ne vēja, ne mākonīša pie debesīm. Bet zilais dzidrums ir pazudis. Saule deg sarkana kā ugunsgrēks, augšā viss it kā sārtenu dūmaku aizvilks. Kad karstums vilņiem līst, tad tomēr var pagūt elpu atvilkt. Bet šodien nogulies kā kvēlaini nokaitēta sega. Jo augstāk saule kāpj, jo zemāk tā grimst un smagāk spiež. Un nekur nav patvēruma. Uzkalnī dzirkstis klēpjiem birst virsū, palejā dvaša aizraujas sutīgā svelmē. Pakrēslis liekas pelēks un šķidr — pati zeme tur sakarsusi, un karstums no viņas virmo kā no nokurinātas dzelzs krāsns.

Mežā, rozās, eglēm miza sprāgst pušu un raud dzidri dzirkstošām, stipri smaržojošām sveķu asarām. Alksnājos papardes vīst. Zaļģanas mušas bariem džinkst ap vardēm, kas izstieptām kājām guļ sausās dūņās. Viss mežs pilns šīs sausās, asās džinkstoņas, nekur nevar saklausīt parasto valģano dvēsmu.

Tīreļa sūnā rāva sasilusi. Kājas grimst remdenā slapjumā, pirkststarpas nepatīkami tvīkst. Nepatīkams šis neparastais siltums, kur citreiz vēsums veldzēja. Ceļgali gņūst, locekļi kļūst bez jēgas. Mute sakalst, un rīkle sāp. Pilienu — vienu pašu pilienu ūdens!

Jānis iet, bet nevar domāt par citu kā par ūdeni. Skaidrām, dzirkstošām lāsēm, lielos, baltos traukos — veseliem ezeriem tas tēlojas viņa iedomā. Liekas, nevar būt lielākas mokas kā slāpt un lielākas baudas kā padzerties. Ilgi ilgi dzert, lai aizmirstas viss, kas pasaulē... Nu vai viņš, ģeķis, nevarēja mājās padzerties? Traukā paņemt ceļā līdzī... Zem kājām ūdens žļaukst. Ūdens — bet dzert to nevar. Un tur, kur iet, arī nebūs. Kā izcietīs līdz vakaram, kad katra minūte liekas tik gara un grūta! Vai labāk negriezties atpakaļ? Bet Jānim liekas, ka nespēs līdz mājām nokļūt, kaut kur pakritīs un nobeigsies. Kā tās vārdes tur izstieptām kājām... un zaļģanas mušas džinkstēs apkārt...

Un kam tad visas šīs briesmīgās ciešanas? Vēl nīdīs viņu par to, nīrgāsies... Kas tagad nekaitētu sēdēt uz Podnieku verandas pakrēslī un vēsumā, un uz galda viņam priekšā kūpētu dzeltendzidras tējas glāze... Zetiņa smaidīdama nāktu ar baltu piena kannu... Atkal ap to — ap to vien griežas domas un iedomas. Māņu ainās dzidrums ūdens laistās acu priekšā, kairina un pavairo mokas. Pirmo reizi Jānis sāk apjaust, cik mulķīgs un nevajadzīgs tas, ko viņš te sācis. Kādēļ viņam te

emocīties un nīkt gara aklo, nepateicīgo racēju labā? Kas viņam pašam no visa tā? Slāpes... slāpes...

Tīrelī pa garo pusdienas laiku šodien neviens nestrādā. Pat Zarēns izbridis malā. Krūkļu ceru pakrēslī nometies, lāpstu ceļgalos iemiedzis, ar nodilušu vīli asina. Drebošas rokas nikni grūž cieto tērauda gabalu gar lāpstas apakšmalu, baltas dzelzs skaidas birst uz ceļgaliem un sūnā. Pārējie izklaidus nometušies kur kurais. Bet neviens neguļ. Kam acis vaļā, tie apmiglotiem skatiem stulbi veras dūmakainā tālē. Kam ciet, tie guļ sarauktiem vaibstiem un gaida, vai neizdzirdīs kādu pūsmiņu mežā. Pelēks odu mākonis tīdamies vīdamies raud. Bet neviens negainās. Aiz briesmīgām slāpēm sīki smeldzošos dūrienus neviens nejūt. Gaišsarkani, resni piezīdušies, līdz kaklam piedzērušies, odi atraujas no slāpēs nīkstošu, vienaldzīgu cilvēku miesas un, laiski ļodzīdamies, aizlido.

Šur tur traukos vēl novārīts rāvas ūdens. Bet neviens nedzer: no rūgtenā, duļķainā, lipīgā šķidruma slāpes tiek vēl lielākas. Gaida. Desmit vīri aizgājuši pāri uz mezsarga mājām pēc dzeramā ūdens. Divas trīs stundas vēl jāgaida. Cik nu tur atnesīs — un tas pats būs saulē sasilis... bet tomēr! Tikai cerība gaidīt dod spēku paciest.

Citam neizdedzināta pīpe zobos. Citam neaiztikts, sakaltis, sapelējis maizes gabals rokā. Est negribas, tikai ūdens — ūdens kāro sakaltusi mute. Tikai ūdens alkst slāpēs sarauktās iekšas. Ūdeni! — klieudz visi jutekļi. Cits viss ir pretīgs vai vienaldzīgs.

Gausi iekustas sarunas un noklust. Bez intereses runā par dažādām tālām lietām, tikai par to ne, par ko visi domā. Jānis stāv, ar muguru pret egli atspiedies, iekaisušām acīm veras. Un pamazām sāk nojaust, ka vēl nekad tik skaidri nav redzējis. Nekad šiem cilvēkiem tik tuvs nav bijis un tik labi sapratis. Nekad paši nav tik tuvi cits citam bijuši vienādās sāpēs un vienādās domās. Visu laiku viņš velti mēģināja tos kaut uz acumirkli ierosināt vienādā sajūsmā. Nu pats no sevis nācis! Nu viņi un viņš — viens, nedalāms, dzīvs organisms... Viņš sāk runāt.

Smagu, šļupstošu mēli, iesmakušā balsī sāk. Vienaldzīgi, drūmi tīreļa susinātāji klausās.

Grūtums ir darba cilvēka liktenis. Dadžiem pildīts šūpulī viņa pagalvja maiss, no spaļainām pakulu dzijām paladziņš austs.

Zēnam jau jādara jaunekļa darbs. Un vecam, kam sava paša slimo kaulu svars jau par smagu, vēl plecos krauj spēka vīra nastu.

Zirga vezumam ir savs mērs, suns zin savu darba gaitu. Tikai cilvēks nezina neko. Vairāk, vēl vairāk — tas ir cilvēka vienīgais mērs.

Dadžiem pildīts pagalvja maiss un pakulu palags — tikai luteklīm bērnam. Strādnieka cilvēkam labi, ja ciņa činkurs pagalvī, egles zars zem sāniem.

Bet viss grūtums ir panesams, visas sāpes pārciešamas. Tas briesmīgākais, kas visus spēkus pamazām saliec un lauž, ir slāpes...

Pār pelēkām, vienaldzīgām sejām pārskrien tikko pamanāms nīrbums. Tā kādreiz pārskrien nomirušam diķa līmenim, un nav saprotams, vai bij

lakstošs saules stars vai asa, dusmīga vēja pirmais pūtiens. Vienaldzīgās, miglotās acis it kā iedzirkstas.

Skabargu izvelk, netirās asinis izsūc un izspļauj. Augoni pārdur un iztecina strutas. Pārrautos miesas audus sasien, un tie sadzīst, jo strādnieka muskuļiem jāsadzīst: strādnieka locekļiem jābūt darba spējīgiem.

Bads ir paciešams, jo nav tik tukšas vietas, kur nebūtu kāda zaļa oga, kāds mīkstāks zāles stiebrs vai jauns koka augums. Bet, kad ūdens trūkst, tad pietrūkst viss, miesa nespēj cīnīties pret savu vārgumu.

No saules plūst lejā sakarsēta, ugunīga, slāpējoša gaisa straume. Zem kājām viltīgi žļaukst sarūgusi rāva. Tas nav tikai nejauši iegadījies trūkums; tā lēni izdomāta, izsmalcināta, necilvēcīga mocība.

Velti skaties augšā: neviena mākonīša, kas vēstītu lietu. Rocies zemē, cik dziļi gribi: visur, burbuļus sizdama, plūst sarūgusi rāva. Lapas ir slābi nokārušās, uz viņām rītos pat rasas pilieni vairs neturas.

Daba zvīlodama smejas par cilvēka ciešanām. Un viņš ne raudāt nevar: beidzamā šķiedriņa miesā ir izkaltusi kā tīreļmalas smilgas, skan kā sastiepts linu diegs, kad sāpju pirksts tur brauc pāri...

Klausītāji vairs nav vienaldzīgi. Paslējušies, šurppagriezušies, izbrīnā, pārsteigumā un pavairotās slāpēs ieplestām acīm skatās. Rokas savelkas dūrēs, zobi kož sasprēgājušās lūpas. Viņus valdzina runātāja slāpēs aizsmakusi niknā balss, ugunīgā retorikā plūstošā valoda. Ko viņš vēl sacīs? Ko viņš grib?

Bet Jānis zina, ko grib. Mēle līp, runāt grūti, viņš cīnās ar savām slāpēm. Tajās viņš pārspēs savu veco ienaidnieku, ar ko visu laiku velti cīnījies. Lai viņi klausās, lai vēl briesmīgāk sajūt slāpju mokas!

Tur, viņā pusē, pār zaļo koku kupenu redzama akas vinda. Apaļa, rokām noslidināta kārts ar piesmadzējušu ozola spaini galā. Grodi zaļu, mīkstu sūniņu apauguši — pašā apakšā maza sēnīte mazgājas. No dārza iepūsta ābeļlapa, un iekritusi vabulīte uz viņas airējas.

Iekalnī avotiņš — maziņš, kalmju puduri mazliet pašķīris... kā kaķa acī redzoklītis pusdienas laikā. Kad uz vēdera nogulstas, atpūš sabirusošos smilgu ziedus un dzer, tad zobi salst un vēsums viņo sejā. Zilgans pliena dibens — nē, tur laikam no ziemas ledus pika nogrimusi!

Pa pļavu lokās strauts. Sēkli sekls un straujš, kad pieliecies dzer, lūpas aizskar baltos radžakmentiņus. Bet atvarā lēns un dziļš, un vēss. Kad nogērbjas un iebrien peldēties, tad ūdens līdz padusēm, zem kājām cieta smilkts. Izbiedētas līdaciņas šaujas gar kājām.

Uz siena pļāvējiem mežā nāk meita ar nēšiem plecos. To pamanījuši, puīši sasviež izkaptis melnelkšņu cerā, skrien pretī. Viņa kliegdama mūk uz veciem vīriem, bet tie ķer rokā, rauj, ceļ pār galvu un dzer, un saltais ūdens dzidrām straumēm tek aiz kakla, aiz piedurknēm.

No katra trauka ūdenim savāda piegarša. Ozola spainī parūgtena, elkšņa — skābena, bērza — saldena, skārda kannā vai stopā mazliet sāja. Vislabāks ūdens ir māla traukos. Baltā kannā dzidrs un mīksts, bet

brūnas krūzes dibenā laistās zaļgana glazūra un baltās sānu puķītes it kā līgojas...

Tālāk Jānis netiek. Drūma rūkoņa viņu pārtrauc. Un paskatīties redz dusmās sarauktas sejas un ļauni zibsnosās acis. Ko tas jauneklis te — izsmiet nācis, nīrgāties par viņu slāpēm? Lielākā daļa sacēlusies kājās. Bet arī tie, kas sēd, skatiem, seju un visu augumu it kā tiecas uz runātāju. Divkārsu slāpju un naida vērsma viņo ap Jāni. Bet viņš zina, ko grib. Pats noslāpis, līdz beidzamam noguris, pārļaiž skatu uztrauktajam pūlim. Sausu mēli velti mēģina apslāpināt sasprēgājušās lūpas. Pagaida, līdz troksnis norimst. Un norimst drīz. Tie ļaudis saprot, ka vēl nav viss, ka pašam galvenajam vēl vajag nākt. Jānis sāk atkal. Pamazām atkal aizmirst tos, kam runā, zina tikai savu nolūku, redz savas iedomu ainas, vēro sajūsmas plūdumu un loka valodas strautu.

Tās pašas slāpes ikvienam un visiem. Tā paša ūdens visi alkst. Pavaļas laikā cits mīl degvīnu — cits alu, cits šo, cits to. Bet pusdienas karstumā un slāpēs visiem tikai viens prātā: ūdens! Vienāds darbs rada vienādas slāpes. Un vienāds līdzeklis viņas remdināt...

Kā pa sikiem kāpšļiem viņš no šīs vietas iet arvien dziļāk, arvien dziļāk. Rāda, ka tikai augstākā slāpju pakāpē darba cilvēki apzinās vienādi un vienoti, bet vajag mācīties to apzināt visur. Jo, kur vien darbs, tur darba grūtums un slāpes — aiz tā paša iemesla. Visam grūtumam viens pats cēlonis — viens pats līdzeklis nokratīt, atsvabināties un atspirgt. Tā pati saule vasarā tveicē un kauj nost un ziemu silda un dzīvina. Tā pati smagā likteņa roka guļ pār visu dzīvi, tas pats vienīgais spēks verdzina cilvēku un atsvabina.

Viņš rāda šī spēka zīmes, ko katrs redzējis, bet tikai rets sapratis. Viņš tulko tās un mana, ka sapratnē iemirdzas dažāda laba acs, kur līdz šim rēgojās gara aklums un vienaldzība. Šī tumšā pūļa uzmanība tagad viņa varā, viņš virza to pa izmītu ceļu. Rāda, ka dažādi sola remdināt strādnieku slāpes, ka dažādi viņam pašam iedomā tēlojas slāpju remdinājums. Bet tā ir mānīšana un pašapmānīšanās. Neviens cits, tikai darba cilvēki paši spēj savas slāpes remdināt. Viens par sevi ir nespēcīgs citiem palīdzēt un sev palīdzēties. Tikai visi kopā var celties un atsvabināties. Ir tikai viens ceļš un viens spēks — apzinātais, apzinīgi iekārtotais, nospiestās pelēkās darba cilvēku masas slāpju spēks.

Neizprotams, kādi nodomi šajās pinkainās, saules apsvilinātās tīreļa susinātāju galvās. Bet Jānis par to nebēdā. Kas nākotnē notiek, gar to viņam nav daļas. Mana tikai solidaritātes sajūtā atmodinātas masas elpu un apklust. Zina, ka nu nenorimsies. Uguns ir iededzināta — stiepsies no zara uz zaru, no sārta uz sārta, līdz viss izkaltušais līdums būs liesmās... Viņa pašlepnums ir glābts, godkāre apmierināta. Viņš ir uzvarējis!

Gar dūksnāja lāsumiem ūdens nesēji laipo šurp. Daži racēji steidzas tiem pretī. Bet Jānis prieka uzbudinājumā slāpes aizmirsis. Nevar norimties, atkratās no sajūsminātiem jaunekļiem un steidzas projām. Viņam liekas, ka, ilgāk te kavējoties, var izbojāt to, kas tik labi ievadīts.

Sēkla kaisīta mīkstā zemē, lai nu tikai aug. Lai uzliet lietus, lai sausums tveicē, lai knābā putni — — visu sējumu neiznīcinās. Augs!

Viņš jūt, ka arī pats audzis. Zābakiem rokā, pāri ceļiem atlocītām biksēm vingri brien pa silto, slapjo sūnu. Slāpes — jā! bet nu jau drīz viņas dzesēs. Vēl jau var ciest. Tik ilgi varēja un nu vairs mazu brītiņu nevarēs!

Aiz meža klajumā tā kā vējiņš velk. Jānis noņem cepuri un dziļi atvelk elpu. Aplaiž acis apkārt un izbrīnā apstājas. Kā — pļavas jau nopļautas? Vasarāja labība saplaukusi un sāk birst. Jau rudzu statīņi rēgojas uzkalnī... Jā — pa kuru laiku tas viss tā pārvērties? Vasara taisās projām iet, un viņš to tikai tagad vēl pamana... Kur tad viņš visu laiku bijis?

Bet par to negribas domāt. Tīrelim cauri izbrists, sasniegts, uzvarēts... Viņš sāk atkal ātri soļot. Un visu laiku prātā: kad tikai neskrien pakaļ un nesauc atpakaļ. Neietu — šodien neparko ne. Ritu, parīt — — bet šodien viņam gribas atpūsties, atvēsināties. Slāpst — vēl vienmēr slāpst. No zaļās dārza kupenas jau smaida pretī Podnieka baltais logs.

Uzkalnī viņš gandrīz skriešus uzskrien. Steidzas pie akas, nolaiž smago ozola spaini un uzvelk pilnu skaidra, ledus auksta ūdens. Noliecies dzer. Nemana, ka zobī salst un rīkli ledains aukstums lauž. Mute viena nedzer — ikkatrs loceklis tiecas uz spirdzinošo, dzīvo šķidrumu, katra cīpsliņa dzer — viss augums kā izkaltēts švammis sūc un nevar piesūkties... Trīs lāgus atņemdami, Jānis dzer. Ūdens līst uz rokām, aiz kakla un tek pār krūtīm, bet viņš nemana. Mana tikai, ka uguns-kurs dziest, gaiss kļūst tīrs un smaršīgs, pār galvu plešas dzidri zils, vēss debesu plašums.

Gluži noreibis, Jānis atliecas un palaiž, lai atlikušā ūdens smagums rauj spaini akas dziļumā atpakaļ. Skanīgi noblāķš, gludi nosludinātā vinda tiksmīgos drebuļos tric... Jānis acumirkli aizver acis un atstiepjās. Bet reibums pārskrējis. Skanīgas pīles no grodiem līst akā, mazs vējiņš velk gar ābeļdārza malu, iesārtenas ķiršogas mirdz lapu zaļumā... Viegls un laimīgs Jānis iet uz istabu.

Pa durvīm iznāk meita ar palaunadža nēšiem uz pleca. Balti noberzts spainītis uz viena, dzeltenā lakatiņā iesieta bļoda, maizes klaips un karotes uz otrā kāša. Saulē iedegušas, spēcīgas rokas pietura nesamo, lai nelaistās. Sarkanās diegu zeķēs autas kājas švikst pagalma zaļā zālē. Saules dzirkstīs piemiegtas zilās acis šķelmīgi noraugās Jāni. Viņš nevar noturēties, paceļ cepuri. Viņš nevar nociesties, apgriežas, nolūkojas pakaļ. Kur tad viņš visu laiku bijis? Kā viņš to nebija pamanījis?

Karstumā vēl lēnāka, kā parasts, Zetiņa no dibenistabas nāk pretī. Seja viņai tik sārtenbalta, rokas tuklas un mīkstas. Tumšajos matos deg tumšsarkana zīda magone. Gaita tik maigi viļņota un klusa... Kā viņš to agrāk nebija pamanījis?

Jānis sēd pie palaunadža galda un ēd. Sākumā kāri, tad lēnāk un lēnāk. Zetiņa elkoņus galdā atspiedusi, pazodi plaukstās atbalstījusi. Acu

melnais smaids tikko pamanāms caur zilganu miega migliņu. Viņai prieks par to, ka ciemiņš nu tik sirsnīgi ēd. Pastumj, ielej un ar galvas palocījumu aicina: vēl, vēl... Jānis ēd un dzer, līdz kļūst gluži gurdens... Nu nevar vairs... Nu viņš atlaižas pret krēsla atzveltni, ar īkšķa nagu baksta zobus un skatās Zetiņā. Skatās viens otrā un abi smaida. Ne viens, ne otrs īsti nezina, kāpēc, bet abiem ir labi.

Taču ilgi tā sēdēt nevar. Jānis mana, ka galva sāk tā kā lejup slīgt. Miegš nāk. Zetiņa uzceļas, skubina atgulties, viņa arī iešot — abi divi. Uzceļas abi divi, bet neko nerunā. Ko lai viņi runātu? Viņiem vispār tik maz ko runāt.

Jānis pateicas par launagu. Pagriežas uz savas istabas pusi, bet atkal apstājas. Tā vien liekas, ka tā nevarētu, ka vēl ko vajadzētu. Zetiņa tāpat stāv miega miglotām acīm. Viņš pateicas vēlreiz, saņem viņas tuklo roku, paceļ to mazliet, pats mazliet noliecas, gurdenām lūpām uzspiež smagu skūpstu. Un piepeši abi sakustas, it kā virzītos viens otram pretī, bet tad atraujas. Un, kad Jānis promiedams pamet biklu mirkli, Zetiņas baltā seja mirkst vieglā sārtumā. Arī viņas kakls un rokas liekas tālā sārtenā atspīdumā.

Jānis apgulstas. Un tūliņ viņu apņem maiga, sārtena krēsla. Viņš ilgi guļ dziļā, netraucētā miegā. Reizēm viņam liekas, ka viņš šūpulī, maziņš, mātes kažociņā ietīts... pa auklām apvilktā lakata spraugu spīd lampiņas sarkanā gaisma, balta pakulu kodeļa lēni likst, un ratiņš gari gari dūc. Nē — laikam pieguļā... guļ krūmmalā, aizvējā pāri liecas sārteni apspīdēts baltelksņa zars, bet izdegušā ugunskurā, vēja plēņotas, sanēdamas birst sarkanas ogles...

Uzmostas gluži tumšā istabā. Ilgi nevar atjēgties, tomēr beigās saskata, ka nakts vēl nava, ka Zetiņa tikai aizvirtņus pievērusi... Labā, gādīgā Zetiņ! Kā viņš visu šo laiku varēja tik maz domāt par viņul! E! Kur paliek tas laiks, kas aizgājis? Negribas domāt. Negribas atskatīties uz purvāju, kas cauribrists. Nu galva dus uz spilvena, augumu glauž balti palagi.

Bet tiksme aug un aug. Silts sajūsmas vilnis skalo miega gurdenumu projām un pamazām apviļņo atkal. Padzerts, paēsts un izgulēts! Jauki tā pēc patikas padzert, paēst un izgulēties. Un izstaigāties, lai atkal var labi padzert, ēst un izgulēties... Jānis izceļas un klusiņām iziet laukā.

Arā pūš pastiprs vējš. Balti, pinkuļaini mākoņi ātri skrien. Vēja pusē no apvāršņa kāpj arvien pinkuļaināki un biezāki. Laikam lietus nāk. Karstums atslābis — var būt, ka nav, bet vējā tikai tā jūtams... Jānis iet pa ceļu starp Podnieku laukiem un nebeidz skatīties vien.

Tupiņu lauks vienos ziedos, viegli violetiem viļņiem ligo. Otrā pusē rudzu lauks, no ceļa jau pusē nopļauts. Nepļautam gabalam pāri viņā pusē slaistās pļaujmašīnas sarkanās rokas. Kūļu sējēji un statītāji žigli lokās. Puiši jokojas, meitas smejas vai baras. Salmu cepures pazib un nozūd aiz statīņiem. Sarkanas diegu zeķes ņirb pa stublājiem. Mazu gabaliņu atstatu soļo stārķis, kājas uzmanīgi celdams un nopļautā gabalā

vardes vērodams. Tālāk zēns ecē papuvlauku, lepns par to, ka pirmoreiz liela cilvēka darbā, bramanīgi kliez, savus trīs zirgus rikodams. Birze turpat netālu kāri klausās, bet atbalsi vējiņš kliedē...

Jānis apstājas birzes malā. Kur viņš visu to laiku bijis? Vasara taisās projām, bet viņš to nav pamanījis. Nāks atkal garie, slapjie rudens vakari, sāks salt... Un vasara tikpat kā nebūs redzēta! Noklusis dzīvība, apdzisis vasaras skaistums... nevērots un nebaudīts aizies jaukais laiks. Bet klusās sēras kliedē pamodusies apziņa, ka vēl ir, vēl var aizgūt. Gribas tvert un turēt, kas tepat tuvumā bijis, tikko garām aizgājis un atpakaļ negriezīsies. Tepat vēl ar roku viss sasniedzams... vēl smaida, vēl māj!

Bet šīs dienas lielā cīņa un uzvara! Jānis sadulbst un atskatās birzē: kas viņam to iečukstēja ausī? Uzvara, jā — šo tiksmi atmiņa līdz mūža galam uzglabās. To viņam neviens neatņems un neiznīcinās. Bet kam viss tas pārējais? Kam viņš cieta dienas tveici, nakts vēsumu un slāpes, rupjo, aklo cilvēku neprātu un zaimus? Citiem! Un piepeši viņam liekas, ka īstenībā necīgs viss, kas tur padarīts un sasniegts. Paša apziņā un sajūtās ir visu lietu mērs, un viņš apzinās tur vairāk devis nekā mantojis, jūt vairāk zaudējis nekā saņēmis. Jā — tie tagad zina savu stāvokli, saprot savas intereses un mācīsies kopējiem spēkiem cīnīties dēļ kopējas labklājības. Bet kas viņam, dvēselē smalkam, lepnam vientulim, var būt kopīgs ar dūņu nobridušos grāvraču pūli? Uzvara, jā... Bet viņam it kā apnikuma sajūta, it kā šķermainas atraugas. Par daudz priekšpusdienā strādāts un ciests... vai par daudz ēsts un gulēts pēcpusdienā?

Nē, ēsts un gulēts nav par daudz. Tikai priekšpusdienas atmiņu nevajag — tās maitā gremojamo orgānu kārtīgu darbību. Gremojamie orgāni viņam kārtībā, tikai otrreiz vairs nevajag sapelējušu maizi un sarūgušu tīreļa ūdeni. Zetiņa ēdina ar pašceptu baltmaizi un dzirda ar pienu. Labā, mīļā Zetiņa! Aizvirtņus bij aiztaisījusi, lai viņš varētu netraucēts gulēt... Un tie dubļu notraipītie, īgnie, garā apmāktie tīreļa susinātāji! Aiz tām pelēki pinkainām vilku galvām viņš tik ilgi neredzēja Zetiņas balto seju, kur spēji izplūst spilgts sārtums... Sabiedriskā darbība — jā... Bet kas viņam no tās tiek? Maza drusciņa apmierināta lepnuma un pašapziņas — un izsmiekls, pazemojums, negulētas naktis, sabojāti nervi... Zināms, zināms, darbs lielai nākotnei ir svarīgs... Viņš strādājis un strādās... Bet tagad sasniegts. Cilvēka spēki ir kā stīga, ko tik līdz zināmam mēram var stiept, citādi trūkst. Tagad brīdi jāatlaižas. Tagad sirmām vilka galvām priekšā mirdz Zetiņas balti sārtenais mirdzums...

Jānis lēnām iet atpakaļ uz mājām. Birzes, vecie ozoli piekalnēs, šķībie vītoli diķa malās, rudzu statīni, ziedošu tupiņu lauki — viss vasaras beigu jaukums balti sārtenā mirdzumā. Ikkatrs priekšmets izceļ atmiņā kādu jauku pagātnes brīdi. Visur viņš redz tikai sevi un savus pārdzīvojumus. Druknā Marija skolā... Meitene ar smago kurvi jūrmalas mežā...

Dziedātāja ar smaidošo muti un brūniem, apbrīnojami kupliem matiem. Jansona kundze... Emma... Ikkatra ir savāda, un savādas atmiņas par katru. Un tomēr brīnišķi, ka visur viens un tas pats: Zetiņas gurdais, miegainais smaids un sejas balti sārtenais mirdzums... Visa pasaule tinas šajā kaistošā, klīstošā mirdzumā. Un pats viņš smaida un iet, un jut, ka kājas atkal pinas zīda tīklā... Tievie pavedieniņi trūkst un dzirkstidami ritinājas... sienas un pinas atkal. Un netīkas viņus raut un kļiedēt, un atsvabināties. Lai pinas un nogurdina kājas! Pakritis, nogulsies zaļa zaļē, lai tūkstots zeltotu zirneklīšu tekā pāri, acis, dzirdi un visus jutekļus lai tin mīkstā, mirdzošā zīda tīklā.

Pagalmā viņš atkal neviļus uzduras vecajam Podniekam.

— Kas tas tāds? — Viņš raugās, apsarkušās acis blisnīdams. Un it kā pazinis atraujas, vēcina rungu un kļiedz. — Nenāc, es saku, nav mājās! Cauras dienas dzerdams braukā. Mājās viss iet uz postu — nav kas rauga. Spainīti sastīpot, pinekli novīt nevīžo... Pati tikai guļ un pucējas. Pārdienām balinās — cakas visus zediņus lauž nost. Paši rij un plītē, mani drīz utis ēdis.

Viegli vīpsnādams, Jānis noklausās dulnā pļāpāšanu. Šovakar tas viņam nerieb. Rāmās sajūsmas plūdums par spēcīgu, lai vājprātīgais vecis to spētu traucēt.

— Nebļaujiet vis. — Viņš draudzīgi uzsit vecim uz pleca un griežas uz durvīm. — Labāk izdzeniet sivēnus — lūk, kur pa kaņepēm ložņā.

— Neej, es saku! — vecais kļiedz viņam pakaļ. — Nokauss!

— Piesargies, ka neaizved uz Strenčiem, — Jānis nosmejas un nesteigdamies ver un aizver durvis.

Istabā Zetiņa, plato, balto jaku pogādama, drusku uztraukta nāk viņam pretī.

— Atkal viņš tevi?... Ar katru dienu dulnāks kļūst. Jāuzstāj Vilim, lai taču ved... Kā vecs suns katru cilvēku rej.

Bet Jānis mierinādams laiski met viņai ar roku. Runāt viņam negribas.

Pamazām viņa acis iedegas. Pats lāgā nesajēgdams, saņem Zetiņas rokas augšpus elkoņiem, apgriež viņu un maigi bīda dibenistabā atpakaļ. Skatās viņas kuplajos, nevīžīgi saspraudītos matos, kur pieplacis savītis, sagumzīts magones zieds. Palaiž, nostājas soli atstatu un pagaida, kamēr viņa atkal pagriežas pretī.

Sarkaniem, lēni līgotiem lāsumiem vakara saule pa ābeļzaru starpām spīd logā. Zetiņas sejā sārtenis atplaukst un dziest. Mute un deguns sārtenā saules smaidā, bet pieri sedz drūma, zilgani pelēka ēna... Acumirkli notiek gaismas un ēnas maiņa... Nu blāvi viz brūnie mati un viena auss zied kā novēlojies ābeļzariņš, bet pleci un pilnās krūtis mirkst pelēkā vēsumā...

Jānim šķietas: viņā tas pats vēlinās vasaras skaistums. Viņa pati šī skaistuma pilnīgākais simbols... Kluss, nobriedis, apmierināts sārtenis... sabiezējis spulgo pusgatavo ķiršu saules pusē, kļiedēts un tikko pama-

nāms atviz druvas dzeltenumā. Bet mostas vēl, turas pretī uzmācīgām rudens ēnām, tiecas iedegties kvēlojošā, viļņotā sarkanumā...

Neviļus, viegli nopūzdamies, Jānis nosēstas uz dīvāna.

Zetiņa paliecas. Nu visa viņas seja saules sārtumā...

— Ko tu tā nopūties?

Viņš brīdi raugās kā nomākts.

— Tu esi tik skaista... — Katrs vārds atkal skan kā nopūta.

Viņa acumirkli paliek tāpat. Tikai acis pieveras un smaids nodziest. Nodziest sejā saules mirdzums, bet arī ēnā redzams, ka tur iedegas kvēlojošs, viļņots sarkanums. Pārplūst viņu un Jāni un visu pasauli ietin purpura miglā.

Vai viņš satver un velk, vai viņa pati nāk — Jānis lāgā neizprot. Un nevēlas izprast — neko viņš nevēlas. Jūt savās rokās, uz saviem ceļiem, pret savām krūtīm viņas nobriedušā auguma svaru. Kvēlots vasaras karstums viņus šūpo, putojoši strauti ausīs šalc — šķirdamās vasara zvana visiem vēl palikušiem aizvītušu ziedu zvaniem...

Tad gurdeni smaidu ap lūpām viņš atvelkas. Viņam tagad tiktos pilnīgs miers un vientulība. Bet Zetiņu īsais acumirklis ir it kā atmodinājies. Viņas seja staro, gaita kļuvusi vingrāka un žirgtāka. Drēbēm švikādama, viņa staigā apkārt vien. Tā bite lido ap saulgriezies ziedu — no viena kausiņa steidzas pie otra un nekad neizsūc, un nekad netiek galā... kamēr rudens nāk un salna nokož visu dzelteni loku.

Viņa paēdina Jāni. Vai visu pieliekamo sanes un sakrauj galdā. Viņš vairās. Bet tomēr ar visu negribu ēd un paēdis noskūpsta saimniecei roku. Nu viņa ļauj, spožām acīm lūkojas viņā. Viņš nevar atturēties šai nepiedzīvotai sirsnībai, acumirkli pieglauž galvu, bet tūlīņ atraujas: kāds ver durvis.

Kalpone nāk kaut ko prasīt. Jānis nav redzējis Zetiņu tik dusmīgu, kā viņa nu izraida kalponi. Pagalmā mauj mājās sadzītie lopi, lauka strādnieki sanāk. Visur vajadzētu saimnieces padoma un rīkojuma. Bet viņa neiet. Viņa nikni sarauc pieri, kad kāds pieklabina durvīm. Jānim vien apkārt. Un viņš ļaujas.

Viņš ļaujas, lai viņu kā bērnu apgulda. Izgērbies stāv, kamēr viņa steidzīgi uzkužina gultas maisu, pārsedz tīru palagu un sakārto spilvenus. Un, kad viņš iegulies, rūpīgi apsedz un aizbāž segu gar gultas malām. Viņam karsti, bet nevar atraidīt viņas sirsnību un ļaujas.

Lampa gaiši deg uz galda. Priekšistabā darba ļaudis jau guļ: var dzirdēt viņu smagos, nevienādos elpas pūtienu. Jānis izstiepjas mīkstā gultā, saliek rokas pār galvu un nožāvojas. Nožāvojas un piever acis. Zetiņa sēd uz gultas malas. Balta, silta, vienu roku viņam pāri pārlikusi, reizēm jokodamās, kutinādama piedur pieri viņam pie krūtīm.

— Tev miegs nāk? — Zetiņa prasa, pavirzās uz augšu, nogulda savas rokas uz spilvena. Jāņa galva nu mīkstos žņaugos. Tukli pirksti maigi nīrbinās matos.

— Nē, nē! — viņš atsaucas un pūlas atvērt acis.

Viņa lūpām saņem viņa zodu un tad ieniezējušu degunu pabružā pie viņa ūsām.

Brīdi viņiem katram sava doma. Jānis domā: ko viņš šai sievietei lai tagad sacītu?

Bet viņa atvelkas un kļūst nopietnāka.

— Rīt būs jānokauj zoss... — viņa domīgi saka. — Tev garšo zosu cepetis?

— Jā, jā! — viņš pasteidz apliecināt. Un piepeši sakustas.

— Kas tev? — viņa prasa. Bet viņš iekož lūpu zobos, lai atturētu smieklus. Nu viņu zoss cepešiem baros!

Ārā dzird ratus rībam. Laikam Podnieks pārbrauc, — Jānim iešaujas prātā. Pirmoreiz šodien iedomā Zetiņas vīru, un tūliņ viņu pārņem nepatīkams nemiers. Pavirzās vairāk uz sienas pusi, no Zetiņas nostāk. Brīnums, kāpēc viņa nekustas un neceļas.

— Vilis... — viņš nedroši ieminas.

Bet viņa arī pati jau dzirdējusi un paloka galvu. Sejā vienaldzība un drusku sapikuma par nelaika traucējumu. Ārā aizrejas suns. No priekšistabas izsteidzas saimniekam pretī zirgu jūgt. Ārā iereibušais Podnieks lamājas. Noklaudz vienas durvis, otras. Aiz sienas nelaikā uzmodināti gulētāji apmainās miegainiem vaicājumiem un strupām, ignām atbildēm. Tikai kad saimes istabā dzirdami vīra šļūceniskie soļi, Zetiņa pieceļas, iet, atver durvis.

Atver durvis un skatās tukšā istabā. Podnieka nava. Tas, šķībi nogājis, nurdēdams grābstās gar sienām. Sievai jāiet, jāsaņem zem rokas un jāievada. Sievai pieskāries, Podnieks kļūst lēns un vadājams. Skaidrā prātā nodzīvo dienu apātisks, vienaldzīgs, uz sievu nepaskatījies. Bet dzērumā ikreiz kļūst uzmacīgs. Gāzelēdamies grūsta sievu, ar svabado roku grasās ķerties tai ap kaklu. Un stīvu mēli šļupst:

— Zetiņ... Sieviņ... Mutes dod...

Pieradusi, pacietīga viņa saudzīgi vada vīru uz gultu. Cepuri uzkar uz naglas, novelk zābakus, palīdz novilkt virsbikses, izkravā un aplūko naudas maku. Bez maiguma, bez grācijas viņas kustības, bez sirsnības un siltuma glāsti. Bet tomēr arī bez riebuma... Tikai no vīra netirām rokām viņa cik iespēdama vairās. Zina savu sievas pienākumu un bez kurnēšanas nes smago laulības nastu.

Bet Jānis to nevar mierīgi noklausīties. Gan pret sienu pagriežies, lai neredzētu, kur viņa, vīru apkalpodama, staigā gar vaļējām durvīm. Bet tomēr dzird visu un divkārt skaidri redz sienā pagrieztām acīm. Zobus sakodis, labu laiku rij un nevar norīt, un beidzot gari un sausi nokāsējas.

Podnieks brīdi klausās, tad smagi uzsit ar plaukstu uz ceļgala.

— Ak augšā vēl mūsu Jānis! Tad man jāiet izrunāties. — Un kad Zetiņa negrib laist: — Nesaki neko... Tu man esi smuka sieva... bet vīriešu darīšanās tu par muļķi. Sievai vajag būt muļķei... Gudrās nekad nav labas... Es esmu pagasta vecākais, man jāatbild... — Un, apakš-

bikses saraustīdams, basām kājām pa grīdu šļampā šurp. Mazliet sapīkusi, Zetiņa nes lampu pakaļ un noliek atkal pirmītējā vietā.

Podnieks paņem krēslu, nosēstas pie gultas un nokāsējas. Jānim negribot jāatgriežas.

— Tu neņem ļaunā... — Podnieks sāk un nožagojas. — Tu man esi draugs, bet amats paliek amats... — Viņš smagi sit ar dūri sev pa krūtīm. — Dieva vārds: lai mans miesīgais brālis, viena alga... es nevaru! Es nevaru, un tu ne... Tā nevar, Jāni... Tā neiet!

Jānim vienaldzīga, tikai mazliet pretīga šī pļāpāšana. Viņš vēro Zetiņu, kas ar tādu uzmanību lūkojas virā. Ko viņa tur klausās kā nezin kādas gudrības! Viņam greizsirdība un dusmas.

— Nu saki, ko tu tur meklē pie tiem tīreļa grāvračiem? Ko tu tur vari pelnīt? Ko tie tev dos? Pa kaklu... to gan no viņiem var dabūt. Es nesaku: vajadzētu jau viņiem, tiem muižniekiem... Septiņsimts gadu mēs viņiem kalpojuši. Netaisnība — es nesaku, ka nav! Lai pateic, kādēļ man zeme jāpārmēro un jātaisa otrs aizņēmums kredīt biedrībā. Šie tikai sēd un paņem naudu... Lai viens saka, kādēļ man tagad tik dārgi jāpērķ tā zeme, kas maniēm tēviem tāpat piederējusi...

Uztraukumā viņš sāk žagot. Zetiņa līdzjutīgi būksina ar dūri viņam pa muguru. Greizsirdībā sarauktu seju, nicinoši Jānis novērš acis.

— Es nesaku, ka pārlabojumu nav vajadzīgs — ne... Reformas... — Un, piepeši pieliecies, čukst svinīgā balsī, godbijībā sarauktām uzacīm. — Es tev tā gribēju teikt... ja jums tajā biedrībā zēni... izsūtiet tikai. Es pats esmu ar mieru šķūņa durvis atstāt vaļā — nakti lai pārguļ, tikai tā, ka rītu nemana... Pa kādam lai pieņem, tad redzēs, kā citi pierausies. Tad tūliņ zinās, kas ir — dzimtniekiem būs labāk, rentniekiem un kalpiem arī. Ko tagad varam maksāt, kad pašiem neiznāk! Dieva vārds, kaut gribētu, vairāk nevar. Jau tā dažreiz nezin, kur rubli raut...

— Sešdesmit rubļu meita gadā! — Zetiņa tāpat čukstoši svinīgi piebalso. — Cik toreiz maksāja, kad es gāju?

— Pa vienam lai paņem! — Podnieks liecas vēl tuvāk. — Tad tūliņ zinās, kas ir. Un tauta tad redzēs, ka jums ir biedrība un spēks... Bet šitā ar tām sapulcēm un runām — tīrā niekošanās. Blēņas, un vairāk nekās. Darba ļaudis... nospiestie... nabagie... Ak tu mūžs! Vai tad es vainīgs, ka man ir un tev nav! Savu es tak tev nedošu! Nu ko tu pats teiktu, ja es prasītu: man patik tava cepure, atdod! Pa mūli, un vairāk neko... Vai es nestrādāju, vai es savu mantu zadzis esmu?

Zetiņai tas pa prātam runāts. Liek roku virām uz pleca un loka galvu.

— Strādāt nevīžo... Nu visi par kungiem vien grib dzīvot. Bet tas nekad nevar būt.

Jānis sausi atsaucas.

— Ko nu runājat! Jūs tak nesaprotat.

— Nē, es saprotu! — Podnieks ar nepieredzētu stūrgalvību paliek pie sava. — Lai arī neesmu tiktāl mācīts kā tu, bet šitās lietas saprotu

gluži labi... Un tāpēc es saku: izsūtiet zēnus, lai pieņem! Un, ja tā ne — drusku lai ielaiž, — tad zinās, kas ir... Mana paša ataugā var kādas dienas dzīvot — vai es tur eju, vai man jāzin. Kad tikai labību neizmīda, lai dzīvo! Bet tā kā tu, tā nevar. Tevi te katrs pazīst — tu ej no manām mājām un nāc... Es esmu pagastvecākais, un man savai priekšniecībai jāatbild! Tevis pēc cietumā sēdēt negribu — nē, to es negribu! Pērn no apriņķa priekšnieka dabūju uzslavu par labu ceļa nobruģēšanu... Nē, es negribu!

— Tu esi muļķis! — Jānis aizmirsies iesaucas un aizgriež galvu pret sienu.

Glēvais Podnieks reibumā ir ļoti jūtēlīgs.

— Lai es arī būtu! — viņš saka skaņāk; no balss tikai maz vairs manāms, ka iedzēries. — Tāpēc man nav jāļauj gudrajiem pa muguru dancot. Es saku, ja tā, tad kas iznāks, bet citādi nebūs nekā. Ja visa tauta nebūs kā viens, tad velti. Ak tur tie salašņas, tie tīreļa grāvrači tev ko palīdzēs!

— Viņi man... — Jānis augošā īgnumā novelk caur zobiem. — Kas tad es te esmu? Tikai tik man nozīmes, cik es viņiem varu palīdzēt.

— Un tad tu vēl saki, ka es esot muļķis! Nu labi, labi, es nestrīdos — esmu ar'. Bet saki tu man — kas viņiem tiek darīts, kad tā jāpalīdz? Līdz divi rubļi dienā dažs pelna — kas tev to maksās? Zināms, muižas var maksāt, man nav žēl, lai maksā. Lai pelna trīs, no tiem var plēst. Tikai saimnieku gājējus tu liec mierā. Tiem jūs lieciet mieru! Vai laukstrādnieks tagad nevar dzīvot? Vai viņam tagad nav labāka dzīve nekā saimniekam?

— Tad mainieties taču, — Jānis saka. — Atdod savas mājas kalpam un ej pie viņa par strādnieku.

Bet Podnieks šovakar joku nesaprot. Nikni triec dūri uz ceļgala.

— Jā, to jūs kārotu gan: atņemt, kam ir, tad nevienam sliņķim nebūtu jāstrādā. Tad tikai gulēt varētu un ēst. Tad būtu gan lejputrija! Bet nu ir diezgan! Es esmu pagasta vecākais, un man savai priekšniecībai jāatbild. Tā kā manas mājas robežās lai nekādas sapulces vairs nenotiktu! Vienu dienu mani satiek muižas pārvaldnieks... Saki, Podniek, — kas tā ir par būšanu? Vai tas jaunais Robežnieks patiešām uz vienu roku ar sociālistiem?... Ko es lai atbildu: man kauns, es taisnojos, meloju. Šodien atkal mācītājs... Nē — es negribu! Un, ja tu vēl ar tiem tīreļa grāvračiem, tad — meklē sev citur dzīvokli...

Zetiņa mierinādama uzliek arī otru roku vīram uz pleca.

— Nu ko nu... Viņš jau vairāk neies.

Jānis strauji atgriežas. Šis saimnieku pāris viņam aizliegs iet! Viņš sacīs, ka viņam padoma un viņu mājas, un maizes nav vajadzīgs. Bet ieskatās Zetiņas sejā, kur mierinošs, lūdzošs, atgādinošs smaids... atminas, acumirkļi aprimst, pietvīkst un sakož zobus.

— Man jau nav žēl, — Podnieks, savu asumu sabijies, saudzīgāk turpina. — Mēs esam draugi, tu manis pēc vari šē dzīvot, cik ilgi tev tikas.

Tik daudz jau nu mums vēl iznāk. Bet kā es lai nerunāju, kad man nepatikšanas un zaudējumi. Pirmiņ — iznāk puisis zirgu saņem. . . . bet es dzirdu gan, ka ņurd: pa dienu nevarot izdzerties, šim naktī neesot miera. . . . Agrāk viens pats cilvēks pūravietu rudzu plāva — nu kūlus nevar sasiet, kur mašina gāž. . . . Ja tā iet, tad saimniekam būs jāput laukā. . . . Neņem jaunā — mēs esam draugi. . . .

Kad Zetiņa viņu aizvada gulēt un istaba atkal paliek tumša, Jānis velti pūlas aizmigt. Viņš taču nav kalpus rīkojis pret saimniekiem! Vēroja, mēģināja un nevarēja tos pamodināt. Vai tad bez viņa, aiz viņa, zem viņa vēl cits — pārlicinošāks spēks? Bet par viņu sāk runāt, viņu tura par vainīgo. . . . Muižas pārvaldnieks, mācītājs. . . . Podnieks negrib cietumā sēdēt. . . . Viņš arī ne! Kas to gan gribētu — idiotam vajaga būt, lai gribētu. Īstenībā gan viņš neko pretlikumīgu nav darījis. Runāja — jā, bet kāpēc tad runāt nevar, ja tādas grāmatas atļauj drukāt un izplatīt? Kad tā pie vārdiem vien ķeras, tad varbūt var. . . . Bet lai pierāda, kas tur domāts. Valdība taču pati arī atzīst, ka nekārtības notiek, labojumi un pārgrozījumi vajadzīgi. Nemierus celt un ar varu apgāzt viņš arī nav skubinājis. Lai atkārtu, ko viņš sacījis — visu, zināms, ne pa teikumam vien, tad redzēs, ka nekā sodāma viņa runās nav. Un, ja tie cilvēki paši. . . . vai tad viņš par to atbildīgs?

Viņam ienāk prātā, ka šis pārdzīvojums nav pirmo reizi. Gandrīz tāpat jau bij arī pilsētā. Kad skaisto sajūsmu sāka bojāt melnā pūļa aktīvā darbība, rupjš stingrums un aukstā uzmācība — viņam apnika un kļuva pretīgi. Kad manāms bij, ka arī bez viņa var iztikt, ka visas acis sajūsmā vairs nelūkojas uz viņu un pašam jāizmanās, lai nesamin smagiem papēžiem, — viņš labāk pats pie laika atrāvās savā vientulībā. Vai šie atkal sākas tas pats! Vai atkal viņam bail un viņš lūkojas pēc labi paslēptās sānu tekas?

Viņš tumsā nosarkst un strauji sakustas. Nē, nē, viņam nav jākaunas par sevi un saviem darbiem. Brīvību viņš vienmēr kārojis, varmācību nīdis. Jā — katru varmācību un katru varmāku. Un patiešām, vai saimniekam nav tāpat tiesības dzīvot pasaulē kā kalpam? Ja tagad vienam sliktāk un otram labi, vai nākotnē lai apgrieztos otrādi? Nē — visiem, visiem!

Sirds viņam sāk strauji sist jaunā, jaukā atziņā. Bet viņš tiši negrib jau sen agrāk pasākto domu līdz galam izdomāt. Lai paliek — gan jau! Laika diezgan. Atkal pār viņu noliecas Zetiņas sārteni baltā seja. Viņš tver rokām tukšā gaisā un uzmostas. Paver acis, skatās tumsā un klausās. Bet saimnieku guļamistabā pavisam klusu. Pasmaida, izstiepjās, apgriežas uz sāniem, uzvelk segu līdz kaklam un saldi aizmieg.

Kad rītu uzmostas, Podnieka vairs nav mājās. Zetiņa, uz pirkstu galiem staigādama, nes un liek galdā atdzisušas un otrreiz uzsildītas kafijas traukus. Pamanījusi, ka viņš augšā, atgrūž loga aizvirtnus plaši vaļā, tā ka priekšpusdienas saules spožums ar vilni ieplūst viņam sejā. Un, kamēr viņš apstulbināts un saviebies blisina acis, viņa noliek nesamo, tāpat uz

pirkstu galiem pieskrien klāt, apķer viņu ap padusēm, lūpām kutina viņa kaklu un krūtis, laimīga smejas. Un Jānis smejas un ar muti tvarsta atrisušo matu sprodziņas.

Jānis dzer kafiju, bet Zetiņa sēd turpat. Pielej viņam tasē šalti krējuma un piemet vēl vienu gabaliņu cukura. Vēl trešo tasi spiež viņam, viņš tikai ar pūlēm atraisās. Ar pūlēm pagūst noveikt visu, ko liek priekšā, ko bīda klāt, ko gandrīz ar varu bāž mutē. Bet, tās it patīkamas pūles. Laimīgs un gurdens viņš pieceļas no galda un iziet dārzā ābeļu pakrēslī atstiepties un avīzes palasīt. Naktī nolijis spēcīgs lietus. Zeme valgani vēsa, gaiss skaidrāks un spirdzīgāks.

Pusdienā zoss cepetis. Liela, trekna zoss, bet Jānis tomēr viņu veic, tikai krūšu un viens spārna gabaliņš atliek Podniekam, ja vēl dienā pārradīsies mājās. Uzēdām rīsa biezputra ar saldu mērci, pēc tam tēja ar zemeņogu ievārījumu un cukurotiem pīrādziņiem. Nokusis, paslepus nožagodamies, Jānis pieceļas un pasaka paldies. Tad aiziet katrs savā istabā dienvīdu atgulēt.

Uzmostas, kad laukā dzenamie lopi ārā sāk maut un kalpones rādamās, rīkstēm šmikstinādamas, skrien pa pagalmu. Staipīdamies un žāvodamies ilgi šļaukās. Pēc piecēlušies, negribīgi iedzer pa glāzei piena, drusku paēdas agrīnos, nokritušos, tārpu iegrauztos vasaras ābolus un gatavākās ķiršogas. Paēdas vēl, pajokojas. Tad paceļas un iet ārā. Mājās nu kalpones pastāvīgi staigā un traucē. Gar dārza malu vecais Podnieks klibo pretī. Pa gabalu vēcina rungu un klie dz:

— Kur tu iesi, Zeta? Neej, es saku — nokaust!

— Tpi tu! — Zeta nospļaujas, sarkana no dusmām. — Nemaz vairs glābiņa no pagāna... — Sacērtas tam pretī. — Ko tu muldi? Ko vazājies apkārt! Pagaidi, rīt tevi vedīs uz Strenčiem!

Vecais atkritis pret gulsētas stabu otrā pusē. Ķepurodamies turas, bet nevar pieķerties. Runga slīd no rokām, acis izbīlī ātri mirkšīnās.

Jānis velk Zetiņu. Kā saņem silto roku savējā, tā paliek. Lēnām abi aiziet gar dārza lejas malu, gar nopļautas pļavas sloksni, gar trim eglēm, kas stāv sabozušās, zaļās villainēs ietīnušās. Nerunā neko, tikai kļaujas arvien ciešāk kopā. Pamazām izdziest laika un telpas apziņa, saprātu aptin melnas tumsas lakati, griba noslīd kā pārdedzis pavediens. Sarkanām dzirkstelēm zibšnodams, viesulis nes tukšā telpā vieglas, kokam atrautas lapas...

Tā tagad aiziet diena pēc dienas. Jānis dzīvo bez darba, bez rūpēm. Izguļas gultā, izguļas dārzā ābeļu pakrēslī. Paēdis, cik tīk un ko vēlas. Ikkatru dienu Podniekos kaujama zoss klie dz, vistas ķerc vai sivēns kviec. Pamazām Jānis pierod ar baudu slinkot, ar sīku rūpību ēst, katrā gadījumā izmantot to, kas rada patīku, un izvairīties no tā, kas varētu uztraukt vai sacelt īgnumu. Sākumā no tīreļa susinātājiem nāk viņam pakaļ. Paši tagad organizējas un rīkojas. Bet viss notiek nebeidzamos

pārpratumos, nesaprašanā un ķildās. Vecie pārprot jaunos, jaunie nesaprot tos, kas gribētu nogaidīt, zemes kārotāji ķildojas ar tiem, kas nevēlas ne zemi, ne darbu. Bet Jānim bail. Jo ilgāk klausās Podnieka brīdījums, jo ciešāk pierod labi paēst, izgulēties un slinkot, jo vairāk bail. Ģeķis — viņš sev simtreiz sacījis. Gribēja taču, lai visiem būtu labi... tikai pašam vien nel! It kā kad viņš pats nepiederētu pie šī visuma! Nebij tikai pārsteigšanās, acumirkļa apjukums — pilnīgs loģikas trūkums, nepārprotama aplamība. Ak, gadījušies tagad te tie pilsētas agitatori — viņš ieskaidrotu tiem! Kā uz delnas izliktu viņu centienu veltīgumu, parādītu viņu idejisko aklumu. Ar izglītotiem cilvēkiem var runāt, bet ar šitiem tīreļa susinātājiem beidzamā nelaime. Velti nopūlas ieskaidrot, ka nu viņš vairāk neko nevar. Viņa uzdevums modināt, iekustināt. Tālāka izveidošanās, ciešāka organizācija un mērķi — visam jārodas saskaņā ar masas pašas īpatnējo psihi. Strīdi un ķildas nepieciešami iekšējai noskaidrošanai. Ja divi strīdas, tad abiem taisnība: netaisnība vienīgi tad, ja no ārienes iejaucas un traucē indivīdu savstarpējo saciksti. Tagad vajag tikai tāpat klusu, iekšēji rīkoties. Dzīvei priekšā aizskriet nevar. Laika ratu nevar pagriezt ātrāk, gluži tāpat kā nevar paātrināt zemes griešanos vai mēness aptumšošanu. Viss nāks pats no sevis... Vaļējām mutēm tīreļa susinātāji noklausās un saprot tikai to, ka viņš negrib. Aiziet, bet rītu nāk atkal. Un Jānis runā atkal, iekaist un velti mēģina aizskalot viņus savas runas plūdiem. Tad kļūst klusāks un noslēpumaināks, apskatījies čukstošā balsī rauga ieskaidrot, ka vairāk nedrīkst. Slepnie no pilsētas izsūtīti viņu ķert. Divdesmit gadu trimda viņam draud. Par viņu pašu vēl nekas, bet, ja viņš, tad krīt visa biedrība. Jā — nupat dabūjis aizrādījumus, un pēc tiem viņam jārikojas. Ikvienam neklausīgam draud nāves sods, tāpat ikvienam, kas otru nodod. Mutes turēt vajag par visām lietām... Grāmatas?... Jā, bet pašulaik pirmais drukājums izbeidzies un jauns vēl nav dabūjams. Un grāmatas jau arī nav tas svarīgākais: kas saprot, saprot tāpat, kas ne, tas kļūst glupjāks... Un, kad tas vēl nelīdz, Jānis, nācējus pamanījis, liekas gultā un smagi elš. Viņš slims. Laikam dilonis taisās. Ārsts pavisam noliedzis runāt... Un citreiz Zetiņa iziet pretī un dzen uzmācīgos no durvīm projām. Slimais guļ. Visu nakti vaidējis, nu tikko drusku piemidzis...

Jānis guļ, klausās un no kauna sarkst. Pats lāgā neizprot, kādēļ īsti šī sīkstā, nepielaidīgā liekulība un meli. Bet viss pārdzīvotais šķietas banāls, nevajadzīgs un apnicīgs. No laika gaļa tā bijis un laikam arī tagad. Idejas, cīņa, bīstams darbs, uzupurēšanās — viss viņu pievelk tikai tāpēc, ka kutina nervus, ievilņo jūtas un paļauj fantāzijai brīvu plašumu. Nervi notrulinās un prasa maiņas. Un Jānis jūt, ka nu atkal nāks maiņa. Viens dzīves posms nobeigts un noslēgts. Nu sāksies jauns.

Tomēr jauns, ja arī viņā daļa veco elementu. Viņš Zetiņā atminas Emmu, Jansona kundzi un citas sievietes. Atminas, bet arī aizmirst. Tā sievietības noslēpumainā īpašība. Sievietes nepārvaramais spēks aiz tā, ka viņa atgādina visas citas un pārspēj. Acumirkli paļauj jutekļiem šū-

poties atmiņu atvarā, bet tad aizrauj svešā šalcošā straumē... Zetiņas mīla tikai pirmajās dienās ir kā šalcoša straume. Pārskrien un norimstas. Slinka viņa, un rāma viņas kaisle. Lēna viņas gaita, un glēvi viņas skūpstī. Miegaini miglainas viņas acis, un vienaldzīgi viņas glāsti... Bet viss tas ir savāds, nepiedzīvots. Jāni valdzina šī rāmā, nekautrīgā padevība un vienaldzīgi nevainīgais cinisms.

Tādu sievieti viņš nav varējis iedomāties. Vienaldzīgi laipni viņa dala sevi starp vīru un viņu. Kad vīrs mājās, viņam jāpazūd no tās apvāršņa. Un viņš jūt, ka tiešām nogrimst un pazūd svešā tālē. Tas, ko vēl redz, ir tikai Zetiņas ēna, vēsa un pelēka, klīstoša un neatsaucīga. No tālienes viņš lūkojas, kā viņa izgērbj un gulda vīru, kā žēlo un aptek, kad tas pagīrās mokās. Redz to priekšzīmīgu, ideālu sievu pēc visiem rakstiem un tradīcijām un uztraucas graužošā greizsirdībā un čulājošā skaudībā. Bet tad atkal aizmirstas padzīvojušas ielas meitas vēsās rokās un vienaldzīgā, ciniskā pieļāvībā. Un vēlāk, pārtikušas, laipnas saimnieces apkalpots, atpūšas pie lauku gardumiem apkrauta galda. Izguļas mīkstā, baltu palagu un strīpotu segu pārsegtā gultā, mostas, bezdarba apziņā ilgi šļaukās un slinki domā par šo sievieti un savādo dzīvi, pie kuras viņš arvienu vairāk pierod. Rāmi, bez uztraukuma domā. Ja nepagūst izdomāt, prātīgi atliek un rītu turpina.

Tagadējais dzīves un jušanas veids visam līdz šim pārdzīvotam pilnīgi pretējs. No mazām dienām ārējā smaguma spiests, nabadzības žņaugos nīkdams, viņš mēģina aizmirsties fantāzijās. Un, pasaulē izsprucis, traucas piedzīvot un izdzīvot to, kas fantāzijā tik bieži skatīts. Dambi pārāvusi, izdzīves kāre šalkdama akli traucas. Nu pārmērs noskrējis, ūdeņi atslābst un norimst zemos krastos... Savāda jausma pāršalc Jānim. Atnācis atpakaļ uz turieni, no kurienes izgāja. Atkal no gala sākt, vai vienmēr te palikt? Nē, nē!... Viņa apziņa pretojas — te ne. Tad jau iznāk, ka velti maldu ceļus gājis, ka tikai tukšs piedzīvojumu un izdzīves meklētājs bijis. Viņš nevar palikt mierā šajā slinkajā zemnieciskā pārticībā un trulumā. Viņam riebji pieticība un miers. Viņam mūžam jācenšas pēc pilnīgākā un skaistākā...

Bet mušas mierīgi spindz pa Podnieka izbalsinātām istabām. Aiz loga lēni šūpojas ābeles zars ar iesārtušiem, pūsgataviem augļiem. Domas nokūst un klīst, nomodā un miegā arvien biežāk uzplūst jaunas izdzīves jausma.

Lielo vistu Podniekos maz vairs atlicies. Bet perētāja jau kluksstēdama staigā ar trīspadsmi cālēniem, aizgaldā ap cūku urbinās pupuzieda raibi sivēni. Zetiņa jau sakās jaunnedēļ kādu provēt... Bet Jānis par to maz vairs interesējas. Domīgs staigā, arvien biežāk aizklīst projām no mājām.

Nevarētu teikt, ka apnicis — nē, to viņš nevarētu. Kā tad viņam trūkst? Jā, bet reizēm liekas, ka taisni tāpēc, ka nekā netrūkst... Kaut kam vajadzētu trūkt, lai dzīve būtu pilnīga... Aplamas iedomas! Bet darīt tur neko nevar. Garlaicīgi... tā kā kad līganās šūpotnēs ilgi un vienā laidā šūpo. Nelabi kļūst. Nu, kaut jele sakratījis, parāvis tā, ka līdz griestiem palec! Jānim tik vienmuļā, slinkuma un slinku baudu pilnā dzīve. Bet taisni šī gari stieptā, noskaņotā un netraucētā bauda ir tā, kas apnīk, un aiz kāres viss apnīk... Nē — viņš nesaprot sevi! Bet nav gribas izprast, izdomāt un rīkoties. Viņš paļaujas dzīves rāmājam ritumam. Un paredz, ka kaut kas notiks. Varbūt tīreļa susinātāji atkal uzbruks... Mārtiņš atbrauks un sacels traci... Varbūt Podnieks kādreiz atradīs viņu ar Zetiņu kopā... Viena alga. Viņam pielipusi Zetiņas vienaldzība, domu un jūtu slinkums.

Un patiešām notiek kas, gan neparedzēts, bet tomēr dabisks un piešķanīgs. Dzīvē jau nenotiek nekas, kam nav jānotiek.

Reiz Jānis aizklīst meža stūrim cauri līdz kapsētai. Tur laistīdamas un ravēdamas likājas trīs četras nabagmājas vecenes. Ārpusē pie žoga piesiets mīņājas glīts, mazos atsperu ratos iejūgts dzeltens zirgs. Patlaban svešs cilvēks uz motora velosipēda aizbrauc garām. Zirgs satrūkstas, saslienās, tad sprauslodams bikli skatās apkārt. Un, kamēr Jānis vēl vēro ietrakoto zirgu, pa kapsētas vārtiem iznāk jaunkundzīte ar meiteni, abas gaišas, vieglos vasaras uzvalkos, rozā lentām ap vidu, bālām magonēm garnētās cepurēs. Mazā tūliņ ietraušas ratos, lielā raisa zirgu. Tas ietramdīts dīžojas un raustās, ne labinādama, ne ar dūsmām uzsaukdama, jaunkundze viņu nevar nomierināt. Neļaujas. Ausis viņam tramīgi kustas, kājas trīs. Ratiem skaļi iegroboties, viņš pieplok, tad sastiepjas uz skrējieniem. Tik tikko jaunkundze pagūst iegriezt viņu žogā. Meitene ratos izbailēs ķērc, vecenes, kapsētā sastājušās, uztraucas līdzī un dod padomus, kas pilnīgi pretēji viens otram. Izmisusi jaunkundze palūkojas apkārt un paskatās arī Jānī. Jānis šo skatu sajūt kā aicinājumu.

— Atļaujiet, jaunkundz, — viņš saka un stingri saņem zirgu pie galvas. — Sēstieties nu, es pieturēšu.

Un, kamēr jaunkundze sēstas, viņš, radis rīkoties, bargi sadrebina

un sadraudē zirgu un pēc atkal laipni apglāsta. Iesēdusi jaunkundze stingri savelk grožus.

— Pateicos, laidiet nu... — Un atminējusies vēl pagriežas un, laipni smaidīdama, pamet ar galvu. Jānis paceļ cepuri.

Gabaliņu zirgs, grožos turēts, patek aizturētiem rikšiem. Bet tad meitene uzpleš sarkani puķotu saulesargu. Atsperes dzinkstēdamas saraujas, atskan maza revolvera šāvienam līdzīgs troksnis. Un tūliņ zirgs stiepjas. Ratu priekša saļecās, pakaļriteņi sagumst grambās, nosveras uz vienu, uz otru pusi, izlec laukā, vienā acumirkli ass gals aizķer kapsētas žogu, otrā kreisais ritenis jau šalc pa griķu lauku. Sarkani puķotais saulesargs griezdamies noveļas uz ceļa, un no tā zirgs satrūkstas vēl vairāk. Sēdētājas ieķērcas nelabā balsī, drīz sakļaujas kopā un sagumst, drīz katra ķeras pie savas ratu malas. Zilas lentas pludurējas ap riteņiem, magones birst uz ceļa. Liekas, braucēja gluži aizmirsusi, ka groži rokās.

— Turiet uz vienu pusi! — Jānis pakaļskriedams sauc. — Turiet uz kreiso pusi!

Laikam nedzird. Aizskries līdz ceļa līkumam un tur griezdamies apsviedīs. Un, ja tur ne, tad palejā, kur izsusējušam, nedziļam grāvim pāri šaurs, izjucis tiltiņš. Pa to nenobrauks. Iegāzīs grāvī un nosītīs. Jānim pārskrien karsta šalka.

Bet braucēja pēdīgi tomēr sadzirdusi kliedzienu. Abām rokām tver pēc kreisās grožu puses un velk. Sākumā kā nebijis, bet tad pamazām zirgs sāk padoties. Netālu šaipus līkuma nogriežas no ceļa griķu laukā. Kvēlojošām acīm, noputotu muti, elsdams un mīksto zemi ar izkapātiem labības stiebriem atpakaļ gaisā sviezdams, skrien lielu loku. Apskrien vienreiz, bet nestājas, tikko manāmi lēnāks kļūst. Braucēja rimstošās bailēs un nesapratā atskatās.

— Turiet tikai uz vienu pusi! — Jānis skriedams kliedz. Un, kad zirgs, trešo loku liekdams, pieguris un lēnāks uzskrien viņam, viņš spēcīgu roku sagrābj aiz iemauktiem. Pastipru sitienu dabū ar ilkss galu plecā, gabaliņu viņu parauj, bet viņš neatlaižas. Notur. Trīsēdams, vispāri slapjš zirgs stāv un, kā liekas, pats brīnās par savu neprātu. Jānis glauda putām nošļakstīto purnu un mierina.

Jaunkundze gluži bāla. Redzēdama, ka drošībā, palaiž grožus pavisam vaļā, atlaižas pret ratu atzveltni un bezspēkā aizver acis. Ģibst. — Jānim nelabas domas ienāk prātā. Bet nē — spilgts sārtums pamazām pārplūst viņas sejai, viņa atver acis un gurdeni smaida. Mute pusviru, redzami pareti, balti zobi. Mazā ir dūšīgāka, paņem saulesargu, ko nobijusies, dievu teikdama, vecene atnes, un pogā atrauto ādas segu sānos atkal ciet.

Jānis izbrauc uz ceļa. Nu zirgs vairs netramdās, sprauslā tikai, tā ka baltas putu šļakatas tāli skrien.

— Pateicos... — jaunkundze dveš, Jānī sirsnīgi skatīdamās. Viņš atmet ar svabado roku.

— Nobijāties? — viņš prasa un atkal stiepj viņai grožus. — Nu ne-skries vairs — iztrakojies, nokusis.

Bet jaunkundze atrauj rokas no grožiem.

— Nē, nē — es vairs nebraucu! Kas var zināt, ka nesāk atkal. Tad labāk kājām... lai viņš skrien viens pats. — Un viņa patiešām taisās kāpt laukā no ratiem.

Jānis parausta plecus un palūkojas apkārt. Gadījies jele kāds vīrieša cilvēks! Bet nava neviena. Tikai trīs nabagmājas vecenes stāv pie kap-sētas žoga un, rokām plātīdamās, skaļi runā.

— Nelaidiet jūs viņas vienas! — viena klieudz. — Jūs esat vīrietis, jūs nedrīkstat. Sāks atkal skriet, nosītis, un jums būs vaina. Brauciet līdzil

Jaunkundze arī piekrīt.

— Tā būs gan labāk. Esiet tik laipni, brauciet līdzil. Jums tak būs tik daudz vaļas? Tālu jau nava.

Jānim ienāk prātā, ka Zetiņa gaida mājās. Un sevišķas patikas līdz-braukt viņam nava. Bet viņš vēl uztraukts no tikko piedzīvotā, mazliet lepns par savu apķērību... Un uz māju iet negribas: tur Zetiņa gaida... Apnicis... Piekļājības pēc viņš it kā pārdomādams vilcinās.

Bet sēdētājas ratos jau pārvietojas. Mazā pieceļas un ratu vidū pa-liek stāvus, bet lielā nosēstas viņā malā. Gaida, lai viņš sēstas šajā.

— Sēstieties, Robežnieka kungs, — viņa saka un atsedz ratu segu.

Pazīst viņu! Glaimots Jānis iekāpj ratos un savelk grožus. Bet zirgs vairs nedomā skriet, nokusis grib iet soļiem. Bet Jānim tas nav pa prā-tam: tad jau viņš te nav vajadzīgs. Viņš uzcērt ar pātagu un mācīdams un rādams satur.

Rati šauri. Jaunkundze Jānim gandrīz cieši blakus. Meitene sēd vi-ņiem abiem uz pusēm klēpī. Zem segas visu triju kājas saspiestas cieši kopā. Jānis nezina, kam tā, kas mīksti guļ uz viņa ceļgala, kam tas papē-dis, kas spiež viņa kreisās kājas pirkstus. Interesants viņam šis intīmais sievietes tuvums. Viņš pūlas nepakustēties. Bet rati, pa grambām gāze-lēdamies, nosver visus trīs te uz vienu, te uz otru pusi. Jānis padodas tam maigajam svaram, kas viņam gulst virsū — vai smiekli nāk. Abas sievietes vēl pilnīgi pārdzīvotā izbīļu varā, laimīgas par to, ka izglābtas, neraujas, nekautrējas. Jānis mana, ka jaunkundze vēl trīs.

— Stipri nobijāties? — viņš prasa.

— Tra-ki... — viņa novelk. — Sākumā neko neredzēju — ne vairs grožus jutu rokās, neko. Domāju, nu būs apkārt un beigts. Tikai kad jūs sākat kliegt, atjēdzos. Bet nezināju, labā puse vai kreisā — kas pa-gadījās, to rāvu.

Jānis mierina.

— Tik bīstami nav. Nekas liels, ja arī apgāž uz mīksta lauka.

Meitene arī domā, ka nekas liels. Bet jaunkundze atvēcinās rokām.

— Es ne... es nevaru! Tad es pagalam. Kā kristu, tā neceltos arī vairs... Fui — tas ir tik briesmīgi...

Viņa nodrebina un steigā kaut cik sakārto izjauktos matus. Meiteņei pie cepures vairs tikai viena magone, un tā pati kātiņā gari nokārusies uz leju.

— Skāde par jūsu skaistajām cepurēm... — Jānis mēģina novirzīt sarunu uz tīri sievietiskām lietām.

Bet jaunkundzes par cepurēm nebēdā. Bailēm pārejot, kļūst runīgākas. Viena par otru atstāsta savus iespaidus un sajūtas. Drošībā apzinādamās, kļūst jautrākas. It kā Jānim visu stāsta. Viņš klausās un uzmana zirgu.

Un sāniski lūkojas nejauši sastaptās, svešajās paziņās. Mazā ir smukāka — apaļāku seju, mazliet uzmostu deguntiņu, kas profilā dod viņai paniķīgu izskatu. Abām paplāni, gaiši mati un lēnas, zilas acis. Lielā kalsnējāka, garenu, pabālu, tagad piesārtumā diezgan glītu seju, palielu muti un paretiem, baltiem zobiem. Abām vienādi šūtas, līdz zodam cieši piegulušas, aizpogātas blūzes. Mazajai strupākas, mazliet iedegušas rokas. Lielajai baltas, slaidiem pirkstiem un koptiem, iesārteniem nagiem. Saujā savīstīti balti cimdi, bet viņa neattopas uzvilkt, nemana, ka saule, reiz piekļuvusi, zelta adatām kāri dursta maigo ādu. Jānis pārļaiž pētošu skatu jaunkundzes augumam. Pašauri, siki pleci, tikko manāms krūšu izcēlums — vēl pavisam jauniņa viņa. Kakls taisni izceļas no stāvās, robotas gāzes apšūtās apkaklītes, auss tīra un maigi pasārta, gluži kā cepures magonei atrisusi lapa. Gaišajā uzvalkā, vieglās plīvojošās mežģinēs neviena plankumiņa, neviena melnumiņa. Uz piedurknes pāris zirga uzspertu smilksu graudiņu — tos jaunkundze pamanījusi steidzīgi purina nost.

Jānis klausās viņu valodā un mēģina izprast, kas viņas. Tieši prasīt kautrējas: viņas pazīst, nepatīkami rādīt, ka viņš ne. Dzird, ka viņām papus, kas nu vairs neparko divām nedos zirgu. Kučieris, kas palīdzējis papu pierunāt un nu dabūs rājienu. Bet sevišķi daudz runā par mammu un visādi gudro, kā tai ieskaidrot un pielabināties... Dzird, ka mazā ir Elvīra, bet lielā Marija... ka viņiem vēl sirms zirgs un divi dūķi... vēl droška un lielie rati... Jānim sametas bikla dūša. Smalkas un bagātas... Kad tikai nav jāpiedzīvo nepatīkšanas! Viņam zils kreklis ar sarkanu apsēju... Viņš sāk vai nožēlot, ka braucis. Nav jau nekā bīstama: zirgs gluži rāmi tek. Bet apturēt un ārā kāpt būtu tā savādi... Pusceļā lēks no ratiem laukā un bēgs... Un, lai nebūtu jādomā par to, viņš jaucas sarunā. Stāsta, kā dažādos gadījumos jāapietas ar zirgiem. Viņam piedzīvojumi, viņš zina. Pamazām viņš tiek atkal savā braucamā ūdenī, mazlietiņ pārspilē, mazlietiņ pamelo un ierastās retorikas irklēm trauc tikai uz priekšu. Un jaunkundzes sajūsminās, sprigstošām acīm klausās, tikai reizēm pārsteigtas iesaucas vai sajūsminātas sasiņ rokas. Tā pamazām iejūsminās arī pats stāstītājs. Vismaz laukā kāpt viņam vairs nenāk prātā.

Muižas liepu gatves galā stāv muižkungs Meijers. Stalts vīrietis uzgrieztām ūsām, tumšu, pasirmu spānisku bārdu. Kā to ierauga, tā Jānis

atminas un saprot: šis te ir muižkunga meitas... Piepeši apraujas viņa daiļrunība, sajūsma nodziest, kluss un samulsis viņš griež zirgu lielceļam pāri uz muižas liepu gatves galu.

Jau pa gabalu, pamanījušas tēvu, meitas sāk stāstīt. Viena otru pārtraukdama, abas nezinot un negribot pārspīlēdamas savas briesmas un izglābēja varonību. Meijers klusu noklausās, klusu sniedz Jānim roku... Bet tēva rokas spiedienā un acu skatā Jānis izmana atzinību un sirsnību un apmulst vēl vairāk.

Meijers aplūko zirgu, vienai pakaļkājai atrod nelielu skrambu. Domīgi, nopietni nogroza galvu, bet nerājas. Lūkodomies iet zirgam līdzās, bet trīs jaunieši brauc. Liepu alejā vēsi un krēsli. Zem zirga kājām un riteņiem čaukst retas, sausā vasarā nokaltušas, vēja trauktas lapas. Vienā pusē parks, otrā meža koku stādu audzētava. Kur tālu priekšā svešzemju krūmu pudurī mirdz kaļķubalta muižnieka mājas siena ar zaļiem loģiem... Liekas, šis ceļš ved uz svešu, zaļi baltu, bagātu pasauli... Vecu vecie bērņības sapņi mostas. Atkal iekustas neiespējamās, klistošās iedomās... Un viss nogrimst smagā skumju plūsmē.

Jānis neviļus pietura zirgu.

— Nu? — Meijers izbrīnojies prasa, un arī jaunkundzes acumirkli paliek klusu. Bet, pamanījis, ka Jānis pogā vaļā ādas segas stūri, uz reizes kļūst ass, gandrīz vai naidīgs. — Ārā? Jums kāda steigšanās? — Un pagaidām uzliek roku, lai nevar atpogāt.

— Nē... — Jānis stostās. — Steigšanās nē. Bet nu jau nava ko baidīties. Nu jaunkundzes pašas vien aizbrauks...

— Nav ko baidīties... — Meijers atsaka. — Protams, ka ne. Tāpēc sēdiet vien. Nē, nē, nemaz nemēģiniet! — Viņš aizpogā segu vēl ciešāki un padzen zirgu. — Kad tik tālu esat atbraukuši, tad jums jāienāk iekšā. — Un pēc maza brīža vēl piebilst: — Jaunam cilvēkam nevajag būt tik lepnam... Es jūs redzēju stacijā, kad tikko kā atbraucāt.

Jānis muižkungu arī redzēja. Bet nevarēja iedomāties, ka viņu pazīst, tāpēc nesveicināja. Nu viņam kauns... bet arī it kā lepnums par to, ka muižkungs viņu pazīst.

Sēd klusu un lūkojas, kā no krūmu kupenas iznirst žilbinoši balta vecmodīga māja ar četriem apaļiem stabiem priekšā un sarkanu dakstiņu jumtu. Un divdesmit soļu tālāk jau saskatāma pils ar apaļām rūtīm un jumtā uzceltām metāla bumbām, kas balti kvēl pēcpusdienas saulē. Jau pazib gliemežvākiem apliktās puķu dobes pils klajumā. Nomalēs vēdekļa palmas zaļos podos uz augstiem cementa postamentiem. Pār gludi nopļauto mauriņu lēnām aiziet pāvs, laiski vilkdams spīdīgo, zaļi raibo asti...

Savāda, sveša pasaule... Tik tuvu Jānis te pirmo reizi. Senāk, zēns, pa lielceļu garāmiedams, no tālienes skatījās saulē kvēlojošās bumbas, sarkanos jumtus, dzīvojamo māju baltās sienas, garos labības šķūņus radžu stabiem un divpušu vārtiem abējās pusēs. Slepūs skatījās un mudīgi steidzās garām: likās, ka nedrīkst pat pamatīgi aplūkot un ilgāk uzka-

vēties pie šī neaizsniedzamā, zaļi baltā, sarkani kvēlotā greznuma. Bet vēlāk ganos vaļējām acīm par to vien sapņoja... Un nu brauc... mīksts atsperu ratos... Klēpī viņam tīra, balta meitene ar zilu lentu ap vidu... Pāvs apstājas, pagriež galvu un iebrēcas. Divi lieli suņi atskrien no pils un draudzīgi lēkā apkārt. Ūdens vedējs pakalpīgi piegriež malā, pagaida un godbijīgi ceļ cepuri. Uz ceļa smiedamies izskrien zēns nosmulētu muti, bet ieraudzījis apraujas, iebāž pirkstu mutē un klusi nolien aiz liepām... It kā acis jāizberzē. Vai tas atkal nav vecais, mānīgais sapnis?

Nē — sapnis kļuvis par patiesību. Nē — patiesība tinas sapņainā vizmā. Viņš brauc pie muižkunga ciemos! Ko tēvs teiktu, ja redzētu? — viņam ienāk prātā... Četri zirgi Meijeram lietošanā. Kučieris, divas meitas. Prāvu namu viens pats apdzīvo. Divas zemnieku mājas pagastā nopircis, trešās nomā. Ļaudis runā, bagātāks esot kā pats lielskungs... Un viņš brauc ciemos!

Puisis no staļļa steidzas pretī zirgu saņemt. Uz vīnstīgām apaugušā lieveņa iznāk muižkundze un kritisku skatu veras piebraucējos. Nu tikai Marija atķeras, ka nepieklājīgi tik intīmi braukt ar svešu jaunekli kopā, piesarkst un mudīgi traušas laukā. Un, apmulsumu maskodama, tūliņ sāk mātei stāstīt par atgadījumu, par pārdzīvotām briesmām un Robežnieka kunga varonību. Kundze vispirms noskaistas par vīriešu vieglprātību, kas bērniem atļauj vieniem braukt, tad pateicas Jānim. Tomēr neko sevišķi viņu neievēro, vairāk gar savām meitām ņemas. Jānim viņas nevēriba ķeras pie sirds. Viņš stipri noņemas tikai drusku apsēsties, atvadīties un iet.

Taču tā neiznāk. Brīdi vienam pašam jāpasēd lielā, plašā, bet pazemā zālē, kur vecmodīgām lietām blakus stāv vismodernākā dārga garnitūra. Ieblakus logam jaunas klavieres un sarkankoka plauktiņš, biezām nošu burtnīcām apkrauts. Virsū pie sienas Vāgnera fotogrāfija ar parakstu milzīgi lielā bronzas krāsas rāmī. Tālāk, pāri durvīm, pa kurām ienāca, pelēks kartona gabaliņš ar spilgti zili iekrāsotu neaizmirsteļu pušķi un sudrabā spiestu uzrakstu: Ich bin die Auferstehung und das Leben.

Kad sāk jau garlaicīgi mesties, ienāk Meijers, pārgērbies, mājas kurpēs, māksliniecisku brūnu samta žaketi uzvilcis. Žirgts, galants, smalks un runīgs. Piesola Jānim cigāru, kad tas nepīpo, atnes papirosus. Pīpo abi, nodzirksta greznā pelnu traukā un sarunājas. Meijers prot ievērt un saturēt sarunas pavedienu. Ar sevišķu tīksmi Jānis dzird, ka viņš izraksta latviešu avīzes, lasījis arī viņa dzejoļus un stāstus, ka viņam tie diezgan labi patikuši un ka dienās no Jāņa var iznākt tikpat labs rakstnieks kā Niedra.

Kad Meijers aizgājis, ierodas kundze. Vēlreiz sīki izprasa par nelaiemes gadījumu. Zirga skrējienu Jānis attēlo traģiski, savu lomu izgudrēm mazina. Bet taisni tāpēc kundze saprot. Un tad apprasās par viņu pašu, par viņa vecākiem, par agrāko un tagadējo dzīves vietu un darbu. Jānis melo, sastāsta lielas lietas par savu skolotāja algu, par rakstniecības darbu

honorāriem, par vecākiem izsniegtiem pabalstiem. Vai kundze visam tic, par to viņš neraizējas, patikami, ka tā interesējas par viņa dzīvi un nopietni klausās.

Pēc kundzes atnāk un nosēstas Marija. Bet tā nu vairs nav pirmītējā, uztrauktā un uztraukumā runīgā Marija. Sēd kā sastingusi, skatās kur sāpus un sarkst vienā gabalā. Sākumā viņam tāda kautrība pa prātam: tā viņš īsti sajūt savas personas svaru. Bet drīz apnīk vienam runāt. Un, kad viņš apklusis, piepeši ierunājas Marija un aizgūdamās sāk stāstīt, ka viņiem bijusi latviete guvernante un ka draudzes skolotājs viņai uz iesvētīšanas dienu dāvinājis «Mērnieku laikus»... Jānis noklausās un nezina, ko uz to visu teikt. Nav viņam vēl nekad gadījusies tāda sieviete kā šī slaidā, baltā meiča šauriem pleciem un paretiem zobiem. Brīdi sēd abi klusu. Marija skatās sienā, Jānis domā, ka jāsāk atkal par to pašu šīs dienas notikumu.

Par laimi aicina kafiju dzert. Kafiju vien ne — jūkām mazām glāzītēm dzer dzeltenu, saldu, bet ugunīgu liķieri. Pa druskai pamēģina arī no zaļā... Jānis atminas viņējos laikus pie Jansoniem. Atmiņām līdz atplaukst vecā veiklība, sadzīves smalkums un viegli čalojošā daiļrunība. Arī Meijeram valodas netrūkst, bet viņš tomēr vairāk ļauj viesim vaļū. Jo zemāk pudelē nokrītas dzeltenais un zaļais liķieris, jo runīgāks kļūst Jānis. Kundze laipni vīpsnā par viņa asprātībām. Marija, lai arī sarkst vēl, tomēr pa reizei skaļi iesmejas un ikreiz liek roku mutei priekšā, lai aizslēptu neglītos, retos zobus. Elvīra sit plaukstas un palecas uz krēsla. Meijers vairāk vēro Mariju, tikai pa reizei piepalīdz Jānim atraisīt anekdota sametušos pavedienu.

Jānis nedomā par to, kādēļ visi te pret viņu, svešu cilvēku, tik uzmanīgi un laipni. Visu laiku viņš savā pirmītējā varoņdarba sajūsmā. Bet runā par citu. Ko viņu vasaru jūrmalā dzirdējis un nolūkojis, to atstāsta kā paša piedzīvotu. Tomēr nelielīdamies, pārāk nepārspilēdams, allaž mērā un taktā turēdamies. Lai šie bagātie, smalkie redz, ka arī viņš piedzīvojis sadzīves cilvēks. Tiem četri zirgi, mājas un nauda, bet viņam toties kultūr pasaules piedzīvojumi, dzejnieka vārds un slava. Visās avīzēs viņam durvis vaļā, redaktori paši viņu meklē... Viņam ārkārtīgi gribētos pastāstīt arī par savu konspiratīvo darbību, skaidri jūt, ka tas atstātu vislielāko iespaidu. Viegla reibuma raisīta, mēle tā vien pati tiecas. Bet viņš vēl laikā apķeras un noturas. Kas zin, varbūt paši jau nojauš, varbūt taisni tāpēc tik uzmanīgi un laipni... Tikai garāmejojot viņš iemet trīs četrus vārdus. Lai klausītāji saprot, ka tas svarīgākais paliek neteikts, ka viss teiktais tikai vaļū brīžiem, atpūtai, rotaļai... Seja piepeši kļūst nopietnāka un noslēpumaināka, pierē ievilka grumba, no sarauktiem mutes kaktiņiem lūkojas pasaules skumju pārciestās sāpes... Runas pavediens aprūkst. Piepešā klusumā lai mana lielu ideālu cīnītāju neatbaidāmo, neuzvaramo spēku.

Sevis sajūsmināts, ļoti nopietns Jānis atvadās. Kundze cieši piekodina drīz vēl apciemot. Meijers iziet līdzī ārā, cieši un sirsnīgi spiež

roku un palīdz nosēsties uz droškas. Kučieris ar sirno gabaliņu pavedīs. Elvīra ar Mariju brauks līdz gatves galam pavadīt.

Elvīra uzmetusies droškas pakaļgalā. Marija sēd Jānim blakus — gan nu vairs ne tik tuvu un paļāvīgi kā pirmāk ratos. Sirmāis strauji rikšo. Ātrā skrejā Jānim aizmirstas nopietnība, pasaules skumjas nodziest sejā. Viņš smejas atkal un smidina Mariju. Elvīra liecas, grib saklausīt, bet nesadzirdējusi smejas tāpat.

No gatves gala Jānis viens pats aiz kučiera uz droškas. Atvirzās atpakaļ, uzsēstas jāteniski, lai nebūtu jāturas, uzpīpo jaunu papirosu, sabāž rokas svārku kabatās. Sirmāis skrien kā negudrs. Droška mazlietiņ lēkā pa nelieliem lielceļa akmeņiem. Vējš šalc gar ausīm, cepure jāpie-tur, lai nenones. Bet uz mīkstā ādas apsituma viegli, patīkami sēdēt.

Pulciņš rudzu plāvēju iet uz mājām. Citiem drusku iepakaļ divas mei-tas, kreisās rokas elkonī iemetinātām, grābeklītī samauktām izkaptīm. Griežas atpakaļ, skatās, kas tur brauc. Sadur galvas kopā, sačukstas un nopietni skatās atkal. Laikam pazīst... Muižkunga zirgu pazīst un brau-cēju arī... Jānim sirds iesmejas lepnā tīksmē. Kāds vecāks vīrs paceļ cepuri — Jānis laipni ceļ arī savējo. Viss tas vienā acumirkli. Tad viņi jau garām. Un atkal droška mazlietiņ lēkā pa nelieliem lielceļa akmenti-ņiem un vējš šalc gar ausīm. Kalniņā, pašā ceļa malā, mājas. Kungu zirgi arī pret kalnu nepiestāj soļos. Lepni izskatās, kad tukls, labi kopts, pa-slēpenēs jau viegli putots zirgs it kā pieplok, kalnā skriedams, ļogās, priekšējām cirzdam un pakaļējās dūsmās sperdam, tā ka apaļi akmen-tiņi ripo atpakaļ lejā. Braucēji, vingri uz priekšu saliekušies, turas. No mājām riedami izskrien divi suņi. Patlaban lopus dzen kūti, pagalms sie-viešu un bērnu pilns. Uz acumirkli norimst lielā kņada, visi apstājas un brīnās. Lodziņam pašķiras balti aizkari, saimniekmeita slepsus skatās, kas tur brauc... Vienu acumirkli... Nu jau ir garām. Nu atkal droška lēkā pa akmentiņiem un vējš šalc gar ausīm. Brauc pretī zemnieks mēslu ratos. Pa gabalu pietura soļos, pagriež viņā malā un sveicina.

Jānis atslienas taisnāk, šļaucīdamies sagroza plecus. Mīksta, viegla sēdēšana. Liela, gaišsarkana saule patlaban grimst aiz Podnieku birzes, kas tālumā rādās līdzena un tumša kā lielam mežam neviļus atrauts ga-bals. Ziemeļos plāns, balts mākonis saules sarkanumā — gluži kā porce-lāna šķīvis ar platu zeltītu malu. Un kas tur saules pusripai ieblakus lien, vai tas nav zemas, resnas pudeles kakls tumšsarkanā metāla kapselī?... Jānis uz mirkli aizmiedz acis.

Jau manāma krēsla, kad piebrauc pie Podniekiem. Gabaliņu pa-veda — no muižas līdz Podniekiem! Jānis traušas no droškas nost. Sir-majam pār balti kaltām lencām plūst putu šļakatas. Straujš brauciens! Jānis nevar vien attapties no jaukajiem iespaidiem. Arī kučieris viņam liekas miļš. Sameklē un pasniedz pusrubli dzeramnaudas. Kučieris sā-kumā negrib ņemt, bet tad sirsnīgi pateicas, paceļ cepuri un griež apkārt.

No dzeltenās un zaļās liķiera pudeles vai no straujā brauciena — bet Jānis ir noreibis. Galva pasmaga, kājas nedrošas. Bet sirds jautra un

viegla. Jānis uzskrien Zetiņai, kas pie dārza stūra visu laiku viņu vēro-
jusi.

— Labvakar! — viņš sauc un liek tai roku apkārt. — Manis gaidi? Nu esmu klāt.

Bet viņa stingri atstumj roku. Ne tāpēc, ka baidītos tā tikt svešu ieraudzīta. Viņas sejā un skatos — visā augumā viens vienīgs bargs un draudīgs vaicājums. Un, kamēr tas nav atbildēts, cits viņai liekas niecīgs un traucējošs.

— Kā tu tur biji? — Neprasa, kur viņa pazīst zirgu un kučieri, un saprot. Tikai vārdu «tur» Jānis labi sadzird un ievēro. Tikai jautājumu dzird, vairāk neko.

Saņem to aiz rokas un ved uz istabu. Un iedams stāsta, kas viņam šodien nogadījies un kā nokļuvis pie Meijeriem. Atstāsta tikai gadījuma ārieni. Nezina pats, kāpēc slēpj Zetiņai muižkunga dzimtas laipnību un sava paša tīksmi.

Zetiņa klusu klausās, grib ticēt, bet nevar. Tikai istabā lampas gaismā, dīvānā laiski atkritis, Jānis pamana, ka Zetiņa pārvērtusies. Sakniebtām lūpām — lielām, spodrām acīm viņpus galda lūkojas viņā. Ko viņa grib? Kas viņai noticis? Ātri viņš atmiņā pārskrien šīs dienas piedzīvojumus: vai kur pret to nogrēkojies. Nē — neko nevar atrast... Bet tad viņam piepeši ienāk prātā. Ā, laikam tāpēc!...

Pasniedzas, saņem viņas roku, velk sev blakus.

— Tu esi dūsmīga — jā? Neliedzies, es redzu.

Viņa skumji purina galvu.

— Neliedzies... Tāpēc ka es esmu iedzēries, jā?

Viņa purina galvu.

— Kas man par to...

— Nu bet kas tad? Kas tev ir? — Jānis glauda viņas roku un lūko ieskatīties acīs.

Zetiņa brīdi klusē promlūkodamās. Tad, it kā savām domām atbildēdama, parausta plecus.

— Nezinu... — Piepeši atgīdusies mēģina uzsmaidīt. — Nav jau nekas...

Bet viņš netic. Un, ciešāk lūkodamies, piepeši iedomā, ka galu galā viņam taču vienaldzīga šī gurdenā seja, apaļais kakls, kuplie, nevīžīgi sapītie mati... Vienaldzīga šī lēnā sieviete ar savu uzmācīgo milu. Šodien vai rītu pamest, aiziet un atpakaļ nenākt... Viņam kauns par sevi. Viņš glauda viņas rokas, bet visu laiku domā, ka tā tomēr samana lieku-
libu un viltu viņa glāstos. Viņš nevar vairs acīs skatīties, mana, ka reibonis pamazām klīst.

Piepeši viņa atraujas. Aiz durvīm soļi. Ienāk vecais Robežnieks. Baltu lakatiņu ap kaklu, gludi noskūtu seju — sausnējs — un bargs. Cietu skatu nolūkojas dēlā un Zetiņā. Pasaka labvakaru, noņem cepuri un atglauda garos, līdzēni apgrieztos matus.

Zetiņa paceļ krēslu.

— Sēstieties, Robežniek... Un te ir vakariņas... Varbūt dzersiet glāzi tējas? — Kā izrāts skuķis nolaistām acīm paliek stāvus un burza priekšautu.

Jānis skatās viņā un tēvā un arī mana, ka šķietami sen pārdzīvotas un aizmirstas bērnišķas bailes mācas virsū. Viņam dusmas uz sevi. Viņš tiši atzveļas divānā, sabāž rokas bikšu kabatās un gari izstiepj kājas. Šai lielmanīgi nevīžīgai pozai sabiedēt tēvu. Bet, atkal palūkojies, ap-raujas un, apjukumu maskodams, ierunājas.

— Dzer, tēv, glāzi tējas.

Robežnieks vēsi pārskata galdu, kur smalki tējas trauki, šķīvji ar aukstu cepeti, balts kurvītis ar maizes šķēlēm un saldiem plācenīšiem, robota cukura vāze, sāls-sinepju-etiķu trauciņš, spodri noberzti naži, dak-šiņas un sudraba karotītes... Tikko pamanāmi plankumi atplaukst viņa zilgangludajos vaigos.

— Es neesmu še nācis mieloties, — viņš saka. Nokāsējas un piesēst. — Man ar tevi, dēls, jārunā.

Jānis sakož zobus un mēģina vēsi smaidīt. Zetiņa bikli saraujas. Robežnieks pagriež pret viņu savas vēsās, apslēptu dusmu pilnās acis. Viņa saprot, atvirzās. Bet ziņkāre neļauj pavisam aiziet. Viņa paliek aiz puspievērtām durvīm, tā ka var redzēt Jāni un tēvu un dzirdēt, ko viņi runā.

— Rīt jāceļas lini slodzīt, — tēvs runā, sāpus skatīdamies. — Šo-vakar sagāzām mārķā, noslodzīt neiznāca laika. Vaļas nebij, tomēr nācu. Bij jānāk... Man ar tevi jārunā... — Apklust, tad atkal spēji pagriežas pret dēlu. — Saki — ar ko isti tu nodarbojies?

— Ne ar ko... Atpūšos pa vasaru.

— Nemelo! — tēvs stingri pārtrauc. — Neliedzies! Es tā kā tā zinu. Un kas to tagad nezina: tīreļa susinātāji visai pasaulei stāsta. Zemi viņiem došot... muižas laukus tu dališot...

— Dulnie! — Jānis iekliedzas. — Viņi — jā, bet es tak vēl neesmu traks!

— To vai citu, — tēvs turpina, — bet runājis esi, pie viņiem bijis tu esi. Viksna reiz redzējis, ka no tās puses nāc... Ko tu tur meklē? Tu esi godīga saimnieka dēls, kas tev ar pasaules klaiņotājiem, ar dienas zagļiem un nabagiem? Šodien viņi te, nezina kur rītu.

Jānis sakustas.

— Es, tēv, arī esmu tāds pats: šodien te, nezina kur rītu...

— Tu esi godīga saimnieka dēls! — tēvs kā ar cirvi atcērt. — No ze-mes esi nācis, pie zemes tev jāpaliek. Kas no zemes atraujas, tas nezaļos. Kā Mārtiņš: pasauli domāja sagrābt — nu citu durvju priekšā ielu slauka.

Savas taisnības apziņa un lepnums dzirdas tēva balsī. Jānis saraujas.

— Kas tev stāstījis? Neklausies, ko ļaudis melš. Mārtiņš — —

— Es zinu, ko klausos, ko ne, — tēvs pārtrauc. — Man ir viens, kas saka: tev būs savu tēvu un savu māti godāt! Tam es klausu. Bet Mārtiņš neklausīja. Domājās gudrāks nekā viņa tēvs. Bet dievs neļaujas apsmie-

ties... Es tādēļ nācu... Neej tu pa Mārtiņa pēdām! Vēl tu vari, vēl dievs tevi nav atstājis. Es saku, stājies laukā no tās biedrības. Nu — cik tev tur maksā?

— Man neviens neko nemaksā. Ko es daru, to no laba prāta...

— Jūsu prāts nav jūsu, bet tā lielā viltnieka, kas visus rauga samaitāt. Bērni ceļas pret vecākiem, brālis pret brāli... Kalps grib par kungu būt, nabagais par bagāto, vājais par stipro, ģeķis par gudro. Ar sviedriem savā kārtā maizi ēst — neviens vairs ne... Linu plūcējām šogad desmit kapeikas par simtu sauju un paēst! Rudzu pūrvietas pļāvums pusotra rubļa! — vai tas ir dzirdēts! Ak, tajā lielajā grāmatā jau skaidri sacīts: šis ir tas pēdējais laiks! — Svinīgā aizgrābtībā tēvs acumirkli aplust. Tad atkal sāk, lēnāk, klusāk. — Es jau tūliņ domāju: kam tev tas zilais kreklis un sarkanie pušķi? Nezinu, cik jūs esat, ko jūs īsti gribat. Negribu zināt, dzirdi, negribu! Bet labi ceļi tie nav, pa kuriem jūs staigājat. Kas cilvēkus dara lepnus un pārdrošus un nemieru ceļ, tas ir no velna. Un velns savus kalpus tura cieti. Bet tam kungam neviena lieta nav neiespējama. Tu zemojies viņa priekšā, uz viņu brēc pēc palīga... Svied tu tās lupatas kaktā, ja negribi nākt mūžīgās un laicīgās tiesas priekšā. Nedomā, ka valdīšana jūs žēlos. Ja izliekas neredzam, tad tikai tādēļ, lai drošāk visus dabūtu rokā. Lūdz dievu un strādā, citas laimes zemieka cilvēkam nav un nevajag. Kas strādā, tam dievs palīdz, un bez viņa palīdzības neviens nekur nav ticis. Tu savu maizi varētu vieglāk ēst kā tavs tēvs un māte. Jeb vai tu gribi tā kā tie tīreļa racēji... vai tā kā Mārtiņš?...

Kamēr tēvs runā, Jānis nevar nociesties. Katram vārdam viņam desmit teikumi, ko pretī kliegt. Viss ir aplam, viss otrādi! Bet, kad tēvs aplusis, sēd sarauktām lūpām, sakostiem zobiem, kvēlojošu seju, līdz sirds-dziļumiem uztraukts un aizskarts. Viss aplam, viss otrādi! Jā... Bet tā ir riņķa līnija, kas, uz otru pusi virzīdamās, atnāk atkal turpat atpakaļ... Vecie māņi vairs nevienu nebiedē, jaunais spēks lauž jaunus ceļus. Nemieram vajag būt, jo nemiers ir dzīvība, un dzīvības kāre ir dabā un cilvēkā, un dzīvē... Bet Mārtiņš slauka ielu, un laicīgās tiesas bez žēlastības soda vecās kārtības pārkāpējus. Viņš negrib cietumā gulēt, negrib braukt uz ziemeļu tundrām! Var jau būt, ka tā neiznāk, bet var arī būt, ka iznāk. Neko skaidri nevar zināt. Neviens neko nezin. Ja būtu droši... Nē, arī viņam gribas dzīvot — plašu, brīvu, skaistu dzīvi dzīvot...

Pretišķas domas jaucas pa galvu, kā atvarā viņu griež pretējas sajūtas. Jānis mana, uz kuru pusi virza, bet turas pretī. Viņam kauns, viņam sāp, it kā kad jāknieb pašam savā miesā. Rūgts, lipīgs šķidrums saista mēli mutē un grauž rīkli. Nu viņam vairs tikai viena vēlēšanās: kaut tēvs vairāk nerunātu. Lai liek mierā ar saviem pātariem!

Bet tēvs pašulaik pieliecas tuvāk. Acis ļauni zib caur sirmajām skropstēm.

— Kur Podnieku saimnieks?

Jānis parausta plecus. Kam tādā tragiskā balsī tik vienkāršu jautājumu?

— Amata darīšanās.

— Ā! amata darīšanās... — tēvs gari novelk. — Un kādas darīšanas tev te ar saimnieci?

— Man?! — Jānis atsēstas taisni un neviļus kā pārklaušināms skolnieks saliek rokas uz ceļiem. — Nekādas... — Šos divus vārdus viņš izrunā pārsteigumā, apmulsumā, vienkārši. Bet tēva asie skati urbjas viņam smadzenēs, sirdī. Tēvs izmana viņa beidzamo domu — kā stiklam redz cauri. Viņš mulst un kaunas. Dusmojas par savu glēvulību un nepazīst vairs sevis. Velti meklē kopā un saista apraustītos gribas pavedienus. Arvien vairāk apjūk un atslābst. Ne vairs tikai kauns — viņam bailes! Vientiesīgas, nepārspējamās bailes kā puikam, kam par nedarbu jāatbild barga tēva priekšā. Nespēj vairs domāt, tikai savu pārkāpumu apzinās un pelnīto sodu. Vienīgais bērnišķais līdzeklis: liegties, melot, izvairīties vai vismaz mīkstināt. — Nekādas darīšanas... — viņš šļupst.

— Nekādas? — tēvs noprasa un novēršas. Diezgan redzējis un zina. — Kaunies, dēls!

Jānim asaras sakāpj acīs.

— Patiešām nav! Es nezinu, ko tu domā... Kas tev tādus niekus sastāstījis?

— Sastāstījis vai ne... Visi runā, bet man viņu runās nav jāklausa, pats redzu. Kam tas kungs Kaina zīmi uzspiedis, to pazīsi... Tā sieva ir velna apsēsta... čūska, pasaulē sūtīta vīriešus kārdināt. Es saprotu, tu esi jauns un nespēcīgs, saviem spēkiem nevari atturēties viņai pretī. Bet ir viens palīgs, kuram nekāda lieta nav neiespējama. Zemojies, dēls, viņa priekšā, lūdz viņu par palīgu. Laiks atgriezties, jo tā pēdējā diena ir tuvu... — Viņš atkal atgiedas un aprauj. Klusāk, vienkāršāk pieliek: — Tā sieva ir velna apsēsta... Samaitās tevi tāpat kā Mārtiņu. Bēdz, dēls, no grēka, bēdz!

Atkal Mārtiņš! Ko viņš to vienmēr min? Acumirkli Jānis klusē. Un brīnās, kā viņu satriec šie vecie, līdz apnikumam dzirdētie vārdi. Kā asa pātaga šausta vecā, pārdzīvotā morāle. Viņš guļ zemē pieplacis, viņam nav dūšas, ne spēka piecelties, lepni izliekt krūtis un atzīties: tāds es esmu! Es grēkoju un nebaidos. Tikai sev, nevienam citam neatbildu par savu labu un ļaunu... Tikai viens viņam apziņā: kaut jele beigtu, kaut jele žēlotu!

— Tad tici taču, ka nav nekas, — viņš sirsnīgi melo. — Es viņu pazīstu, manis nepiemānīs. Kas man ar tādu vecu sievu! Man viņa rieb... — Gandrīz vai arī pats sāk ticēt tam, ko runā. Patiešām liekas, ka viņam nekad nekas ar Zetiņu nav bijis. Durvju spraugā paņirb Zetiņas drēbes. Bet kas viņam tagad Zetiņa!

Tēvs neticīgi pagriež galvu.

— Nav — tu saki? Bet ļaudis runā...

— Melo! Labu jau tie nerunās... Nu... nu saki tu pats, kas man var būt ar šo veco sievu... Tīrais neprāts...

Iss, aprauts troksnis aiz pusvīru durvīm viņam aizspiež muti. Zetiņa... Raud viņa, smejas? Viņš nezina, bet caur pieri bikli palūkojas turp. Ko viņa nu lai domā?... Mugura viņam slapja, aukstas sviedru lases raso pieri. Labāk zemē ielīdis, labāk peles alā noslēpies no šiem abiem.

Bet tēvs par to vairāk nedomā. Citas rūpes viņu pārņēmušas. Svarīgāka doma viņam nu galvā. Brīdi drūmi lūkojas grīdā, tad atkal sāk.

— Linu plūcējām jāmaksā... Viksna prasa algu... Bet naudu dabūs tikai, kad linsēklas izkuls. Vai tev nav? Vai tu nevari?

Pārsteigts un atvieglots Jānis klausās. Ak tad nu par to? Noslauka sviedrus un arī kļūst domīgāks.

— Daudz tev vajadzētu?

— Kā tev iznāk... Rubļu desmit, ja varētu.

Desmit rubļu Jānis nevar. Pats visu vasaru dzīvojis, tērējis, un pelnīts tikpat kā nava. Burtnīcas pel galda atvilktnē. Aizsāktas, nodzeltējušas lapas šur tur mētājas... Bet tēvam naudas vajag, tēvs atkal pa draugam. Un tēva draudzība viņam tagad liekas tas svarīgākais. Acumirkli viņš apdomā, bet steigā tomēr nevar izprast, kur ņemt naudu.

— Desmit — nezina vai varēšu. Bet piecus — — Piepeši viņam kas ienāk prātā. — Nu, bet, ja tev vajag, es gādāšu...

Un piecēlies knaši iziet aiz pusvīru durvīm. Tur, krēslā istabā, viņš saņem Zetiņu aiz elkoņiem, lūko ieskatīties viņai acīs un lūdz desmit rubļus tēvam. Zetiņa brīdi klusu stāv, tad vilcinādamās iet pie skapja un kravājas tur. Jānis, radis, ka viņa iedomas tiek ātri izpildītas, nepacietīgi mīņājas, beidzot saskaistas.

— Ja tu negribi, tad nedod... es iztikšu.

Bet Zetiņa jau nāk ar desmitrubļu gabalu rokā...

Naudu dabūjis, Robežnieks it kā atplaukst, kļūst mīkstāks un laipnāks. Atvadoties dēla roku pailgi tura savējā.

— Es jau nezina... — viņš rāmāk saka. — Bet ļaudis runā... Neaizmirsti, dēls: par visu būs jādod atbildēšana soda dienā. Aizej no šī grēcīgā nama. — Brītiņu padomā, tad pieliecas tuvāk un vienkārši saka: — Pameklē sev kādu vietu, kur kaut cik vairāk var pelnīt. Pats varēsi dzīvot un mums palīdzēt.

Apgriežas, iet uz durvīm un satiek ceļā Zetiņu. Tā bikli apstājas, gaida. Bet viņš uz to tikai pazibsnī ļaunām acīm: ar laulības pārkāpējām viņš nerunā. Labvakaru neteicis, iziet un stingri aizver durvis. Pagalmā suns sāk riet.

Jānis stāv dziļās domās. Vietu, kur vairāk var pelnīt... Jā, tas viņam arī pašam jau nācis prātā. Bet vienmēr likās, ka tas nav tas svarīgākais. Nu tēva vienkāršais teiciens viņam acis atvēris. Vairāk pelnīt — taisni tas ir tas svarīgākais. Tas ir pirmais un pēdējais. Tad vecākiem var palīdzēt un pats skaisti dzīvot. Jauki, kad pašam daudz naudas un

vecākiem var palīdzēt. Pats un dzimta... cits viss tikai blēņas, laika kavēklis un rotaļāšanās.

Atjēdzas tikai, kad Zetiņa pienākusi gluži tuvu. Palūkojas un saraujas no viņas sejas, no acu drūmā mirdzuma.

— Ja tev pašai vajag, es atdošu... — viņš skaņi saka. — Desmit rubļus es varu dabūt. Jāaizraksta tikai.

Viņa atsēdusies uz dīvāna. Lūkojas grīdā un smagi atmet ar roku.

— Vai tad es naudas pēc... — Viņas balsī nav ne dusmu, ne apvainojuma. Tikai smagas, augošas skumjas.

— Ā, es zinu: tāpēc, ka es tevi aizliedzu tēva priekšā... — Viņš kaunīgi pārvelk roku pār seju. — Vīrišķīgi tas nava. Bet tu tak pati zini, kāds viņš ātrs... Tu tak zini, starp kādiem ļaudīm dzīvojam...

Bet viņa purina galvu.

— Labi, ka tu neizstāstīji. Nav mūsu dzīve tā, ar ko varam lepoties tēva un svešu ļaužu priekšā...

Bet tāda vecmodīga kautrība viņam vispretīgākā. Jau sen viņam liekas, ka Zetiņa slepsus šķirsta dziesmu grāmatā. Avīzes neuzplēstām bandrolēm mētājas pa visiem galdiem. Par viņa dzejām sen vairs nerunā. Liekas, jo ciešāk sliecas pie viņa, jo stiprāk apzinās savu grēku. Jo vairāk mokās, jo biežāk viņu meklē un ciešāk sliecas klāt. Ā, apnikusi viņam šī luteklīgā, veco māņu pinekļiem saistītā sievietē!

Viņš igni parausta plecus.

— Tad es nezinu... No tevis nevar tikt gudrs.

— Es tikai tāpēc, — viņa saka, tāpat promskatīdamās, — ka tu drīz aiziesi no manis.

— Ko tu runā! — viņš atsaucas. — Kādēļ es iešu? Kur es iešu? Vēl man vairāk kā mēnesis brīva laika... — Acumirkli apraujas. — Zināms, vieta būs jāmeklē, vienmēr tak te pie jums tā kā tā nevar. Bet vēl man vairāk kā mēnesis laika...

Zetiņa neklausās, ko viņš saka. Tas brīdis, kamēr Jānis runā, viņai vajadzīgs tikai, lai sakārtotu savas domas un neskaidriem jēdzieniem atrastu vārdus.

— Tev nu drīz būs cita...

Jānis sakustas, pirmajā acumirkli nepagūst neko atbildēt.

— Tu esi negudra, ko te muldi!

— Es tev esmu apnikusi... — Šoreiz viņas balss ietrīsas. Viņa sagumst, atspiež pakausi pret dīvāna atzveltni.

Jānis stāv kā notriekts. Vienkāršie teikumi kā nosvērti pliķi cits pēc cita trāpa viņa seju. Kā trīs adatas, cita par citu lielāka un neasāka, ieduras viņam sirdī. Zina: tāpēc tā sāp, ka taisnība. Viņa sen nomanījusi un izpratusi, kas pašam vēl bij svešs. Viņš paskatās: spodri pilieni viņai skropstēs, pusviru lūpas viegli trīs. Spējš žēlums viņu sagrabj. Dusmas pašam uz sevis. Vai patiešām viņš tik ļauns un viņa tik nelaimīga?

Nosēstas līdzās un apliek viņai roku ap vidu.

— Nu — neraudi... Lai kur, tevi es neaizmirsīšu. Nu, pasmaidī!

Viņa paļaujas, piekļaujas. Neraud vairs, bet lūpas trīs tāpat.

— Tu esi labāka par visām... — Viņš meklē vārdus un domā: tikai ko aplam neizsacīt. Tikai šovakar apmierināt, vairāk neko. — Tu esi skaistākā un mīlākā...

Jā, tas ir smaids, kas noviz viņas sejā un tūliņ apdzīest. Viņa sajūt, ka tiek krāpta, — sieviete nevar to nesajust. Tomēr labāk skaisti meli nekā nejaukā patiesība. Viņa klusē un gaida, lai viņš runā vēl.

Bet viņam nav vairāk ko sacīt. Pa paradumam velk to sev klāt un glāsta. No viltotiem glāstiem pamazām sasilst un atplaukst paļāvīgais sievietes augums. Vaigos sasitas sārtums, acis pieveras, bet caur asaru rasas miklajām skropstēm sāk uguntiņas zibēt...

Jānis noliecas, lai noskūpstītu paļāvīgo roku. Noliecas un spēji atkal atraujas. Savilņojums atslābst. Viņš cīnās, bet nevar noturēties. Viņa daiļuma sajūtu aizskar un aizvaino gari, nekopti nagi. Negribot nāk prātā cita — šaura, smalka roka. Viņš cīnās, viņš kļaujas ciešāk pie Zetiņas.

Viņa laikam mana tā iekšējo cīņu. No iznākuma atkarājas viņas liktenis. Viņš velk to klātāk un pats piekļaujas. Bet piepeši spēji atdzīest un atslābst. Nu vairs nemēģina turēties, nu ir beigas. Platām acīm viņš skatās uz Zetiņas kaklu, kur sīkas rievīņas. Paskatās augstāk — tur neglītas matu pinkas gulst pār ausi... Pārticība un slinkums kā rūsa saēdis šo citreiz tik tīrīgo, tik spodro kalpa meiteni. Un atkal viņam nevilus nāk atmiņā cita — gaišmataina galva ar sarkanām magonēm rotātu cepuri... Marija nav tik skaista kā Zetiņa — ne tuvu! Bet tomēr nesalīdzināmi pievilcīgāka ar savu rūpīgi kopto, svaigo augumu, ar savu smalko, tiro uzvalku, ar savām baltajām zeķēm un seklām, dzeltenām korpēm... Rokas pašas atslābst un šlūk nost no Zetiņas.

Viņa mana un saprot. Atraujas, uzceļas, ne vārda neteikusi, nepaskatījusies iet pie gultas un sāk gērbties nost. Viņš apjucis un nospiests aiziet savā istabā. Tāpat tumsā satausta gultu, neizgērbies ieliekas tajā. Zetiņas istabā nodzīest lampa, gulta iečikstas un apklust. Elpu aizturējis, Jānis klausās, bet neko nevar sadzirdēt. Un pamazām aizmirst tagadnes raizes, iedoma aizklīst nākamības skaistā dārzā.

No ārienes skatoties, liekas, ka nekas nav grozījies. Zetiņa tikpat rūpīgi gādā par savu viesi. Lai kad viņš nāk mājās, gulta mīksti uztaisīta, mazgājamā bļodā tīrs ūdens, dzīpariem izšūtā pakaramā bārkstains, sarkani rakstīts divielis. Un balti apsegtais galds ēdienu apkrauts. Tikai kad Jāņa nav mājās, Zetiņu bieži redz gar dārzmalu staigājam un uz lielceļu lūkojamies. Vakaros lampa ilgi deg, no rītiem saimniece staigā iesarkušām acīm.

Jāni maz vairs redz Podniekos. Un, kad atved ar muižkunga dūkano vai sirmo, viņš te sajūtas kā svešs, kā caurgājējs, kas tikai uz brītiņu apmeties atpūsties un izdzert glāzi ūdens. Zemas un piekvēpušas liekas Podnieku istabas pret Meijeru plašajām telpām. Nabadzīga Zetiņas uztaisītā, strīpainu sedzeni pārklātā gultiņa pret lielo ozolkoka gultu muižkunga mājas augšā. Tai atsperu matracis un vēl pēlis virsū, gaišzila, tumšziliem diegiem izšūta sega... uz grīdas liels, puķots paklājs. Galvgalī moderns galdiņš ar lampu un ilustrētiem vācu žurnāliem, kājgalī mazgājamais galdiņš ar zilgani cīpslota marmora dēli un smaršīgām ziepēm. Pie sienām bildes tumšos, smagos rāmjos, bet aiz loga līgojas zaļoksnēja kastanokoka cekuls... Negaršīga Zetiņas kafija un auksta vistas gaļa pēc muižkunga stirnas cepeša, deserta un liķieriem. Jo dienas jo vienaldzīgāka kļūst tuklā, vienmēr kā nomiegojusies Zetiņa pret tīro, graciozo Mariju, kas bieži sarkst, labprāt sēstas pie klavierēm un spēlē Kalniņa kompozīcijas. Arī līdzdziedāt pa reizei mēģina, bet balss viņai vāja. Tad izmāca Jāni. Viņam puslīdz ciešams baritons. Viņš dzied Niedras tekstu, Marija pavada, un abi vecie Meijeri klausās. Mamma, rokas uz vēdera saņēmusi, apmierināti smaidīdama, loka galvu, paps kūpina cigāru un domīgi vēro abus jaunos.

Kad sirmais sprauslodams cērt sunim ar kāju un droška lēkā pa maziem lielceļa akmentiņiem, Jānim liekas, ka viņu ved uz kādu nejauku purvu. Atriebies Podnieks ar savu šļupstošo valodu un nebeidzamiem amata pienākumiem. Atriebusies Zetiņa ar savām skumju pilnām acīm un neizteikto, bet nenoslēpjamo pārmetumu sejā. Atriebusies visa šī nabadzīgā zemnieciskā dzīve. Pie Meijeriem laiks paiet nemanot, nedomājot — jokojoties, rotaļājoties. Še stundas velkas smagām svina kurpēm un domas bez mitēšanās grauž smadzenes. Atkratās no Zetiņas klusās, uzmācīgās, apnikušās milas, nolien kur slepenā kaktā un domā.

Skaidri manāms: nu dzīvē sāksies jauns posms... Nē — nu tikai vēl pati dzīve īsti sāksies. Viss līdz šim piedzīvotais un izdzīvotais tikai

diletantisks mēģinājums, tikai nemākulīgs ievadījums. Instinktu vingrināšanās, neizprastu, pretišķu tieksmju rotaļšanās, neapzināta meklēšana, tvarstīšana, atslābums un jaunas enerģijas pieplūdi.

Rotaļā cilvēks atspīgst: bet, ja viņš pats savu instinktu rotaļa, tad ātri pagurst. Jānis brīžam sajūtas dziļi noguris. Nervi šajos pāra gados stipri iebojāti, asinis samaitājušās. Acis spēji aizdegas negaidītas tieksmes ugunī, bet atkal tikpat ātri apdzīest gurdenumā un rezignācijā.

Svārstīgā dzīve viņa būtnei padarījusi šaudīgu, šaubīgu. Ekscesi, nejaušība, acumirkli — vairāk nekā līdzšinējā dzīvē nav bijis. Bet tikai praktiskais saprāts cilvēku abām kājām nostāda uz pareiza, cieta ceļa.

Pirmo reizi Jānis saticis īsti praktisku, gudru cilvēku. Dienām viņi ar Meijeri kopā, bet neapnīk. Vai istabā sēd vai pa laukiem staigā, vai vieglos ratos vizinās — nekad neapnīk. Vienmēr viņiem ko pārrunāt, vienmēr viņiem domu starpība drīzāk vai vēlāk izlīdzinās, viņi saprotas un vienojas. No Mārtiņa Jānis mācījies nemieru pret šauro, nabadzīgo zemnieku dzīvi un tieksmi pēc svabadības un daiļuma. No pilsētas darba biedriem — mākslu valdzināt ļaužu pūli. No Lapas un Annetes — sadzīves veiklību, no Emmas — vienkāršu, banālu sirsnību. No Jansona kundzes un Zetiņas mācījies sievieti izpazīt, sievietei piekļūt, sievieti izmantot... Nu viņš zina: viss der, ko cilvēks iemācās. Viss tas cilvēku pabalsta viņa nemitīgā trauksmē uz augšu. Bet tie tomēr sīkumi. Tie cilvēkam derīgi un lietojami tikai tad, kad modies viņa praktiskais saprāts. Cilvēks rodas līdz ar praktisko saprātu. Dzīve sākas ar to acumirkli, kad visas tieksmes grupējas ap savu valdošo-vadošo centru — dzīves īstenību... Jānis to nojauš. Tāpēc aizmirst visus citus un klausās tikai muižkungā Meijerī.

Tēvam taisnība, kas no zemnieka cēlies, tam pie zemes jāpaliek. Ar kaunu Jānis atminas savu pilsētas dzīvi. Kas viņam daļas gar to melno, noskrandušo, nemiera viļņoto pūli? Vieglāka, brīvāka, skaistāka un laimīgāka dzīve? Jā, jā, jā! To viņš vienmēr atzinis un visiem novēlējis. Viņš nebūt neatsakās no saviem pagājušā gada ideāliem — gluži otrādi: izprot tos vispusīgāk un dziļāk. Tie tur taču nebūt nenoliedz egoismu cilvēka dabā — viņš arī ne. Veselīgais egoisms ir viņa praktiskā saprāta galvenais ierocis. Tie saka, ka ikkatram atsevišķam cilvēkam vajag noskaidrot savu atziņu, izkalt savu pārliecību, norūdit gribu — tikai tad masa kļūs droša un nesalaužama. Viņš tāpat: katram par sevi vajag censties pēc pilnīgākas, brīvākas, skaistākas dzīves, tad visi būs laimīgāki. Tā ir vienīgā, kopīgā dziņa, kas katras šķiras piederīgus padara par biedriem un visus tautiešus par brāļiem. Vai viņš kādreiz ko citu sacījis? Tad viņu ir pārpratuši, uztvēruši ārējo, nav ieklausījušies dziļāk. Dažs neapdomāts, rūpīgi neapsvērts teikums varbūt pasprucis. Un galu galā, kur tad nevar atrast sīkākas pretrunas? Lai ņem Marksu, lai ņem Kautski...

Šī doma ir tā nepatīkamākā, tāpēc Jānis ikreiz pārrauj pavedienu un aizvērpj no citas vietas. Viņš ir dzejnieks, milzu nodomi snauž viņa

nadzenēs. Par viņa darbiem reiz pasaule brīnīsies. Viņš savus poms nedrīkst aprakt zemē. Bet mākslinieciskai darbībai vajag netraucētu usumu... jā, dabas pieskaņu... un kaut cik ērtāku dzīvi. Mākslinieciskā doma nedarbojas, kad kājas salst un tukšs vēders kurc. Tāpēc taisni viņa pienākums nodrošināt savu stāvokli. Un kam tur kas ļauns, ja viņš ar glīti gērbties, labi paēst un izbraukt vieglā, līganā droškā? Kas gan nevēlas? Visi! Un, ko viens iegūvis, vai tad nav visiem gūts?

Viņš domā par Mariju. Pats nemana, bet, līdzko Mariju iedomā, viņa seja kļūst vientiesīga, pieklājīga, acis raugās ar nopietnu, vēlīgu ciešanu. Pats tūliņ sajūtas vecāks, prātīgāks, praktiskāks, solidāks. Viņa tik labi audzināta, rātņa un kaunīga. Nobriedušu, piedzīvojušu sieviešu apkušu, viņu instinktīvi pievelk šī bērnišķīgā nevainība, mīlas neapziņa, ietpilsoniskā dzimtā izaugusi, neapzinātā idiliskā erotika. Viņam ienāk prātā, ka vajag būt ārkārtīgi pievilcīgi mācīt mīlu bērnam, kas ar viņu sajūsmu šķirsta vācu bilžotos žurnālus, lasa Andersena pasaciņas un dzied: Vij rozes ap galvu... Bet tas viss tikai tā garāmejojot. Par Mariju pašu viņš domā mazāk nekā par to, kas ar viņu sakarā. Vai tad viņš vainīgs, ka Marijas tēvam četri zirgi, divas dzimtas un vienas renesanses mājas? Viņš nemeklē mantu... bet ja pati nāk... Jānis nebeidz, drauj aizvērpto domu, aizver acis un izstaipās visiem locekļiem.

No patīkamā nomoda sapņa viņu atkal uztrauc šaubas. Vai tā atkal nav tikai vecu māņu aina, ko tagad iztēlojas viņa jaunais saprāts? Vai tas maz iespējams, uz ko viņš rēķina? Viņš un Marija!... Vēl aizpagājis nedēļu viņš gāja uz tīreli zilā, sarkanu auklu apjoztā kreklā... Viņam tēvs staigā strīpainās nātņa biksēs, basām, kūti sabristām kājām. Rālis pilsētā slauka ielu sveša nama priekšā... Brižam liekas, ka viņš saraksts ar savām iedomām. Bet kādēļ muižkungs no paša sāktā gala tik neprotami laipns un vēlīgs? Kādēļ viņu tur uzņem kā savās mājās? Kādēļ mazā māsa kā radniekam sēstas viņam klēpī... Kādēļ gan īsti muižkungu dzimta viņu tā iecienījusi? Meitas rūpējas par viņa veļu un zekreļiem, mamma pierauga, ka viņš vienmēr stingri paēdis un pazēris. Paps... tas nopietni pūlas izgādāt viņam vietu... Vai bez sevis nolūka Meijers tā rīkotos? Bet kas tad viņam ir? Kāpēc lai šī agātā, smalkā dzimta viņu tā iemīlētu? Kad tikai atkal nav pašapmierinātās un vilšanās... Jānis nīkst cerībā un šaubās.

Pa pusei ar varu, pa pusei ar viltu Jānis atraisās no Zetiņas un lepšus dodas projām no Podniekiem. Visu priekšpusdienu kā miegs iedās virsū, riņķoja apkārt kā vārga lapsene, kas gribētu dzelt, bet nepēkā tikai skumji san. Ko viņš tā visu rītu mazgājoties un gērbjoties? Kāpēc vakar vakarā tik vēlu pārnācis? Kāpēc ar viņu vairs ne runāt negribot? Vai viņa slikta esot? Vai neapkopjot labi, neapmazgājot, neapaēdinot?

Pū! Patālu drošībā ticis, Jānis noslauka sviedrus no pieres. Tad atkal nīdies noslauka kaklu arī: lai nenoslapina un nenomelno tīro, pirmoreiz izlikto apkaklīti. Neizturama jau šīs sievietes mila — un nu vēl gaudas

un asaras! Velns... Kā pie poļu vezuma piesējies! Bet tad iedomā, kurp iet, un ar reizi atplaukst atkal.

Muižas birzē beidzami zaļumu un puķu svētki. Pavēlu gan iznāk — zaļums jau patlaban sāk dzeltēt nost, apkārtnē šur tur guļot bakas — bet septembra pirmās dienas brīnišķi skaidras un siltas, tad neko nerēķina. Šogad Meijers biedrības priekšnieks. Viņam izdevies no lieltunga par velti izkaulēt izrikojumam skaisto birzi ar laukumu, kas piešļiecas muižas parkam. Tikai alus bufetei tad jāņem no muižas brūža... Un tūlītējs rīkojums šim laimīgajam gadījumam nepieciešams. Tā vismaz priekšnieks to izskaidro. Šis rīkojums vienīgi uz viņa uzstāšanos. Pats ar saviem cilvēkiem un no saviem dēļiem uztaisījis izrikojuma vietā solus un bufetes galdus. Orķestrim pusi maksās, petroleju apgaismošanai dod par velti. Vispār pret biedrību pašreizējais, devīgs un gādīgs.

Kad Jānis nonāk izrikojuma vietā, ļaužu jau daudz. Muzikanti tikko beiguši pūst, svinīgām sejām griež instrumentus apkārt un pa resno galu iztecina sakrājušās siekalas. Uz dēļu paaugstinājuma lasās koris: diriģents, draudzes skolotāja palīgs, varonīgā pozā sit balsskaņotāju pret ceļgalu un tad, pie auss pielicis, ilgi klausās. Vecākās sievietes lasās apkārt dziesmas klausīties, vīrieši vairāk ap bufeti drūzmējas. Izrādās, ka priekšnieks arī vēl mucu alus ziedo biedrības mērķiem. Par to sajūsma prāva. Bet katrs zin, kā muca nav neizsmeļams mērs, un tāpēc pasteidzas, ar elkoni kaimiņu sāpus nobīdīdams un atvainodamies. Laipni smaidīgs, jautrs un iztapīgs Meijers grozās izrikojuma laukumā, vienmēr runīgs, vēlīga, glaimota saimnieku pūļa aprīņots. Kundze, cienīga, bet arī ļoti laipna, sēd solā starp turīgākajām pagasta saimniecēm un dzīvi interesējas par šāgada sivēniem, piena produktu ražošanu un lielajām izmaksām, kad meitas jāsūta pilsētas skolā. Bet acis vienmēr seko Marijai, kas ar Elvīru un tuvenā dzirnavnieka dēlu, ģimnāzistu, jautra, piesārtusi staigā pa laukumu. Pirmo reizi muižkunga dzimtu redz biedrības izrikojumā, tāpēc tauta tik glaimoti laimīga.

Jānis vispirms iet, sasveicinās ar Meijera kundzi. Un, kad viņš, jauns, glītās drēbēs, jaunzelta pulkstenķēdi pār vesti, gaišu platmali kreisā rokā, labajā tura kundzes tuklo, balti cimdoto un sirsnīgā cienībā klanās — tad turīgās pagasta saimnieces vēlīgi aizgrābti raugās un, jaukajam skatam piebalsodamas, mazlietiņ loka galvas.

— Kas par skaistu cilvēku izaudzis... — Jānis aizgriezdamies dzird.

— Tam ir galva... — otra nopūšas. Meijera kundze laipni pasmejas un sāk ko gari stāstīt.

Sajūsmināts, laimīgs Jānis griežas Marijai pretī. Jokodamies sasveicinās un iet apkārt, garām korim ar varonīgo diriģentu. Marijai puķes matos un pie krūtīm — arī Jānim pušķītis līdzi. Bet nav ar ko piespraust. Pamēģina pogcaurumā, bet tad iznāk par zemu un kreisā pusē, ģimnāzists saka, ka tur nevarot, tikai iemilējušies tā drikstot. Pēc garām, amizantām pārrunām Marija beidzot izkabina kādu pieciešamāku kniepadatu no blūzei piesprausto mežģiņu stūrīša. Nu Jānim pie svārkapakles

stūra prāvs, skaisti sakārtots puķu pušķis: vidū prāva, sarkana nelķe, apkārt viegli violeta astere, novēlojušas baltas lefkojas zariņš, gaišdzeltena samtene un pāris bālganu flokšu... Jānis mana, ka no visiem soliem viņos skatās sveši un pazīstami cilvēki. Vispārējās uzmanības glaimots, Marijas neparastās, vaļīgās jautrības sajūsmināts, viņš top divkārt runīgs. Pēc brīža gan atminas, ko apkārtņē par viņu domā un paslepšus runā, aprauj valodu, kļūst klusāks, domīgāks, drūmāks — sakniebtām lūpām, sarauktu pieri, niknām acīm lūkojas apkārt, kā tautas ienaidniekus meklēdams. Bet Marija viņam pieķeras vienai rokai, Elvīra otrai, abas rausta, velk uz priekšu, paliekušās, smiedamās lūkojas acīs. Un aizmirstas nopietnība, sabiedrisks pienākums un tautas ienaidnieki. Jānis atkal iet pa dejas laukumu, pļāpīgs, pazīstamu un svešu meitu aplūkots un apskausts. Ar bagātāko dzimtu visā apkārtņē viņam tik tuvi sakari... Spējā prieka un lepnuma uzplūdā atmet galvu.

Kad dziedātāji beidz un publika trokšņaini plaukšķina, Jānis arī un mudina Mariju. Kad tā stīvējas, saņem viņas rokas un plaukšķina ar tām. Apkārt ļaudis smejas. Un atkal Jānis jūt, cik patīkami būt bagātam, labi gērbtam un apskaustam. Kā kalna galā tālu redzamam un redzētam stāvēt, visu pārskatīt, iegribēt un varēt... Dvēsele šūpojas acumirkļa tiksmes siltā vilnī.

Muzikanti atkal sāk. Marija izdejo ar ģimnāzistu, bet tad arī Jānim jāiet. Viņš lāgā neprot jaunās dejas — cik iemācījās, tas pa daļai piemirsts. Viņš iemanās drīz un tad nevar rimties. Nokusušo Mariju atsēdinājis, pa jokam izdancina arī Elvīru. Tad ņem, kura meita gadās priekšā. Dejas sajūsmā visas patīkamas. Sirds tinas smalkā, mīkstā zīda tīklā...

Jānis pacienā savas jaunkundzes un mammu ar skābu augļūdeni un cietām ķeizarbonbongām. Tad piesola bagātajām pagasta saimniecēm. Vēl nav ar tām lāgā ticis galā, kad atkal jāiet dejojot. Dāmu dejas. Marija pirmā viņam pieķeras. Viņš aptver to cēli, saudzīgi un uzmanīgi griež pa straujo pāru starpām, un domā, ka būs diezgan laba, klusa sieva... Ko iedomājies, apsēdina Mariju mammai blakus, pats nostājas un gaida. Un tūliņ pienāk apaļa gaišmate meita un lūdz. Viņš labprāt iet un dejoj. Brīdi vēlāk viņš atkal dejoj ar sausnēju tumšmati. Tai acis spridz vien, viņam jāsaņem, lai izturētu tās dzirkstis, kas birst pašam sejā. Bez apnikas Jānis griežas šajā sieviešu virpulī. Kājas nogurst, sviedri noraso pieri, bet instinkti kliež: vēl! vēl! Tikai vienreiz viņš apraujas, acumirkli apstājas un skatās: viņam likās, ka no ziņkārīgo pūļa, kas gabaliņu aiz soliem sastājies, pret viņu pagriezās Zetiņas seja ar asaru pilnām acīm. Bet nav nekas. Sveši cilvēki vien. Jānis brīnās par dīvaino halucināciju. Krēsla — tad visas sejas bālākas, svešākas, viegli samaināmas. Un atkal no jauna viņš laižas virpulī līdzī.

Bet patlaban no viņa gala Meijers spraucas pūlim cauri. Visu laiku pļāpājis, draudzējies un sadzēris. Nu viņam cepure pakausī, ikšķi baltās vestes izgriezumā aizmetināti, krūtis izliektas, uzkreklis salauzīts, kravate izlīdusi un nogriezusies. Bet tomēr neizskatās neglīti vai piedauzīgi. Viņš

smaida savu lepni vēlīgo smaidu, veikli maisās sievietēm pa vidu, tās visas viņu pavada laipniem skatiem.

Acumirkli viņš uzkavējas pie savas sievas. Pagaida, līdz Jānis ar Mariju piedejo klāt. Pieķeras, aptur, izšķir abus.

— Bet papil — Marija sapikusi gaužas. — Mēs tikko sākām.

— Jā, bet visam laukumam apkārt... — Meijers nopietnu seju joko. — Tur neko nevar darīt. — Svinīgi izliec roku un garu pirkstu rāda zilu lentīņu un zeltota kartona zvaigznīti pie svārkapakles. — Es esmu kārtībnieks, man jāuzlūko, ka nevienam nav par daudz.

— Pietiek, pietiek! — Jānis smejas un slauka pieri. Tad žigli noliecas un pasniedz Meijera kundzei nokritušo mutautiņu.

— Es tev viņu drīz atdošu pavisam... — Meijers joko un, Jāni zem rokas saņēmis, velk projām. Kundze smaida, pagasta saimnieces izdabādamas paklusu smejas nelepnā kunga jokiem.

— Ko tu ar tiem sieviešiem vien... — Meijers sarausta Jāni. — Iesim iedzert glāzi alus.

Jānim patikami, ka muižkungs viņu tā zem rokas ved un sauc par «tu». Tā viņam liekas laba zīme... Ko pats dara vai citi — viss šodien liekas labs un patikams.

Gar garo bufetes galu iet no vienas grupas uz otru. Vienā vietā viņiem jānoklausās lielīga saimnieka gari stāsti par to, ka sugas zirgu Rīgas tirgū varējis pārdot par trīssimts rubļiem. Otrā jājūsma par jauniņa, stipri iereibuša gruntnieka jokiem, kas, iegātnos ienācis, pa pusei ar gudrību, pa pusei ar māņiem otrā gadā kontraktu sievas tēvam izvilis. Trešā jāstrīdas par to, vai pagastam jābrūgē gatve no lielceļa uz lielkunga pili vai ne... Un visur jādzer, jādzer, bez žēlastības jādzer. No visām pusēm glāzes sniecas pretī, piesārtušas sejas liecas klāt, apdegušu cigāru struņķi kvēpst acīs, alkohola elpa sitas nāsīs, platas plaukstas spēcīgi klapē uz muguras un pleciem... Jānis skatās Meijerī un brīnās. Kā viņš to visu var paciest? Kur vien kaut cik iespējams, piekrīt, liela, sit uz pleca un dzer. Un, ja arī strīdas, tad tomēr tā, ka neaizkaitina un neaizskar, tomēr tā, ka draugos paliek. Kādēļ viņš to visu cieš? Jānim riebjas, bet dzer un smejas, tāpēc ka muižkungs tā dara.

— Varens izrikojums! — Meijers saka Jānim, kad abi mazliet nošķīrušies nostāk. — Trīssimts rubļu par biļetēm vien. Un kur tad vēl no bufetes...

Bet Jānis pamet nievājošu skatu uz draudzīgo, trokšņaino pūli.

— Būs večiems ko nožūpot un cīškenos noēst.

Meijers aši piebiksta viņam.

— Cst! Vai tu negudrs! — Un tad īsti skaņā balsī: — Uz trīssimts piecdesmit skaidra ienākuma. Karogam... Tāda karoga citam visā apkārtnē nebūs.

— Visā Vidzemē ne! — jaunais iegātnis brēc un slaukās ar rokas virspusi.

— Latviešu tauta iet uz augšu... — prāto sirms saimnieks, rokas

bikšu kabatās dziļi sabāzis. Draudzīgi pamirkšķina Jānim un virzās tuvāk. Pieliecas, palūkojas apkārt, pieliecas vēl tuvāk. — Tikai tos kungus vajaga patīrīt...

— Mans draugs Meijers, tas lai dzīvo! — pāri līstošu glāzi vēcinādam, sāk dziedāt trīssimts rubļu zirga īpašnieks. Tas joks pūlim patīk. Glāzes vēcinādami un dziedādami, visi spiežas apkārt, spēcīga roka aptvērusi Jāni ap vidu. Bezbiļetnieku zēnu un sievu pūlis, krēslā bufetei tuvāk pievirzījies, priecājas par jauko skatu.

Jānis saņem Meijeri aiz rokas un izvelk no pūļa. Bail, ka sievastēvs ar tiem piedzērušiem neizblamējas.

— Man liekas, tā draudzība kļūst par karstu. Tik tālu ar viņiem neder ielaisties.

Bet ar brīnumiem redz, ka sievastēvs nebūt nav tā iereibis, kā likās. Aiz birzes žigli sakārto apģērbu un sirdīgi slauka zālē alus nolaistītos zābakus.

— Cūkas! — viņš nikni nosaka. — Cits vakar kā linus vilcis, ne nomazgāties nevīžo, smird vien. Bet lien klāt, min uz kājām, alu lej virsū... Nelabi man no viņu alus...

Jānis klausās, brīnās un nevar saprast. Jā, bet kādēļ tad viņš tā brāļojas? Kādēļ kundze garlaikodamās sēž ar saimniecēm?

— Labāk, kad patālāk no tiem... — viņš iebilst.

Bet Meijers vēl arvien nevar attapties no dusmām.

— Mans draugs Meijers... — viņš īgni mēda. — Otrs tāds pats lācis tev draugs... Es jūsu migā nelīdišu... — Rūpīgi aplūko, vai baltaļai vestei nav kāds traips. Jānis arī palīdz lūkot. Par laimi, lielāka traipa vestei nav.

— Tauta... — Jānis nicinoši pasmejas. — Trīssimts rubļu zīda karogā izšuj... Kungus lai patīra, tad paši varēs par kungiem dzīvot...

Meijers viņu atkal sirsnīgi saņem zem rokas.

— Jā... bet tu esi par karstu. Ne ikreiz lācim var sacīt, ka viņš lācis. Tagad nevar. Zini, kādos laikos nu dzīvojam. Un kas var pateikt, vai nekļūst vēl ļaunāk... Tagad jāuzmanās, tagad tā nevar. Sakod zobus un paciet, iedzer, kad dod, lai vēlāk arī jānospļaujas. Mēs esam vieni, bet viņu ir pulks. Pūlis ir riebīgs, tas tiesa, bet tagad labāk, kad viņš tevi cienī nekā kad nīst. Pūlim ir spēks...

Nu Jānis sāk saprast.

— Ā, tad tādēļ jūs! Bet no šitiem nav ko baidīties. Ja kas ko darīs, tas būs cits pūlis, ne šie iegātņi un zirgu mietnieki.

Bet Meijers purina galvu.

— Ja notiks... tad viss sagriezīsies un sajuks. Pūlis būs valdnieks, un pūlī būs arī iegātņi un zirgu mietnieki... Es paredzu ļaunus laikus. Muižnieki smejas, bet smejas tāpēc, ka akli. Dzīvo pagātnes miglā un nesaredz ne tagadnes tautu, ne tagadējos apstākļus. Diezgan es esmu izmēģinājies nopietni ieskaidrot un pārliecināt. Tagad, kad esmu ar

viņiem, smejos līdzī, bet ar tautu sadzeru, brāļojos. Nospļaujos un tomēr brāļojos. Var uznākt tāds negaiss, ka citur mums nav kur patverties.

Bet Jānis vēl šī vakara vieglās sajūsmas varā. Viss nopietnais liekas tāls, nesvarīgs un neiespējams. Viņš pasvelpj un sakārto pie apkakles nošķiebtu puķu pušķi.

— Blēņas! Nebūs nekas. Es viņus pazīstu, tos lielos varoņus. Izbrēksies, iztrakosies un aprims. Kam dzīvē jānāk, tas nāks pats no sevis... Nu pasakiet, lai viņi sauli nobīda ātrāk zemē... lai viņi aizdambē Daugavu un neielaiž jūrā... Niekošanās! Mūsu dzīve vēl nav tik tālu atstījusies. Kaklus aplauzīs, vairāk neko.

Meijers saņem viņu vēl ciešāk.

— Aplauzīs — tas droši. Savus viņi lai lauž, bet mums jāpielūko, ka mūsu nenolauž līdzī... Nē, kaut kas jau būs, tas tikpat droši kā amen baznīcā. Tu spried pārāk strauji. Tev tāpēc blēņas, ka pats nesen tur bijī... Tev tā kā kauns par to, kas aiz muguras, tāpēc tu vēlētos, lai tikai niekošanās bijusi. Vai ne?

Meijers gan runā laipni, ar tikko izmanāmu ironiju, bet Jānis tomēr saraujas. Ko tas nozīmē? Nu sāks par veciem grēkiem? Varbūt raidīs viņu projām, pavisam aizliegs nākt savā mājā? Jānis sakustas, kā kad viņam rautu no rokām to, ko tikko ar pūlēm ieguvis.

— Patiešām — niekošanās bijusi, niekošanās paliek... — Balss skan karsti un mazlietiņ pat trīs. — Goda vārds: man ar tiem vairs nav nekāda sakara!

— Es ticu, es ticu! — Meijers pasteidz viņu apmierināt. — Negribu tev ko pārnest — pavisam ne... — Acumirkli plucina savu grezno bārdu. — Pavisam nel! Es gribēju teikt... Man liekas, tev tagad nemaz vēl nevajadzētu tā pārtraukt visus sakarus.

Jānis pārsteigts apstājas. Velns to nu lai saprot!

Nu jau gandrīz pilnīga nakts. Pa kādai retai zvaigznei jau mirgo pie bālganajām, neskaidrām debesīm. No rītiem sāk pūst vēss rudens vējš. Meijers, ikšķus vestes roku izgriezumos aizmetinājis, domīgi skatās tālumā.

— Es domāju, mēs varam izrunāties prātīgi... — Meijers ļoti nopietni atsāk. — Pats redzi, cik mīļš viesis tu esi mūsu mājā. Tu esi krietns cilvēks — no pirmās reizes tu man iepatīki. Mana sieva ar tevi arī mierā. Marija — —

Karsta šalts pārskrien Jāņa augumam. Sen jau viņš lauzījies, domādams, kā to izdarīt... Un nu tik pēkšņi un negaidīti — kā pats no sevis! Labi noprot, tas ir nodomāts uzvedinājums. Nu viņam jārunā... Bet kā to sākt? Viņš atkal samulsis un neattapīgs kā zēna gados.

— Marija... — viņš stostās. — Viņa arvienu laipna... Mēs saprotamies... Es domāju... jau sen gribēju runāt. Es domāju, Marija būs ar mieru...

Bet Meijers pat nepavīpsnā par viņa muļķīgo izskatu. Nopietni liek roku uz pleca.

— Marija būs ar mieru — un man nav nekas pretī... Tu esi solīds jauneklis... — Viņš acumirkli apklust, Jānis neattopas, ko sacīt, tikai sataustījis spiež sievastēva roku. Meijers tikpat sirsnīgi atspiež pretī.

— Tu esi solīds jauneklis, — Meijers atsāk, — tikai par daudz jauns vēl un pārsteidzīgs. Bet apprecējies tiksi par prātīgu cilvēku... Runāsim, kā nākas... Manus apstākļus tu puslīdz zini. Ubags es neesmu, un manām meitām trūkums nebūs jācieš: katrai savas dzimtas mājas, tas no laika gala mans nodoms. Nu, un trīs četri tūkstoši skaidrā — par to nav ko runāt... Bet man liekas, tev pašam nebūtu diez cik patikami, ja viss tikai no sievas un sievastēva.

— Nē... saprotams, ka ne... — Jānis murmina.

— Un mums nebūtu patikami. Katram cilvēkam pašam nepieciešams savs stāvoklis un sava nozīme, citādi viņam ļaužu acīs nav nekādas cieņas. Un, ja tu, tāpat kā viņi, dzīvoši tikai savās mājās, arsi savus laukus un ar savu sviesta vezumu brauksi uz tirgu, tad tev, kā šovakar, ķersies apkārt un nosmulētu alus glāzi grūdīs pie mutes. Tad no šitiem brāļiem un viņu draudzības atkauties nevarēsi. Gar to tavu rakstniecību viņiem nav daļas. Ja tev vairāk naudas un smalkāki svārki, tad tevi cienīs.

— Jā, jā... — Jānis citu nezin teikt.

— Lai viņi tev dzied savu draugu dziesmu, tas ir labi... — Meijers lēni runā, urjavošanu un smieklus aiz birzes klausīdamies. — Tikai par tuvu lai nelien un nenotraipa netīriem pirkstiem. Marija citādi audzināta, viņa nevar tā kā mamma sēdēt pie saimniecēm un runāt par viņu teļiem un sivēniem. Tādēļ jau es domāju par to draudzes skolu... Slikti, ka tu neproti ērģeles spēlēt. Tu tak neproti?

— Nē! — Jānis atsaucas un tūlīņ aši piebilst. — Bet tik liela tā nelaime nav. Kad es piespiežos, pūsgada, lielākais gada laikā — —

— Nē, liela tā lieta nav, — Meijers piekrīt. — Pagaidām jau var paturēt šito pašu palīgu, lai tas izpilda ērģelniņa uzdevumu. Un es tā paredzu, ka ilgi vairs nespēlēs... Es runāju ar lielkungu, viņam nekas nav pretī. Tevi ievēlēs, tas droši... Bet ir kāda cita, lielāka lieta... Tu zini: vecajam bij jāaiziet tāpēc, ka neuzticams. Un, ja tevi pieņem, tad tādēļ, ka esi uzticams.

— Es patiešām nekur neesmu iejaukts! — Jānis uztraucas. — Man neviens neko nevar pierādīt.

Bet Meijers groza galvu.

— No tās puses nē... no otras. Tu zini, kā tagad skatās uz skolotāju, kas ieņem padzītā vietu.

— Velns viņus lai parauj! — Jānis skaistas. — Vai tāpēc, ka viens atstādināts, lai apstājas visa tautas izglītība? Kad viens bez vietas, vai tad citiem arī tāpēc jāmirst badā? Kam ar to līdzēts? Varbūt otrs vēl sekmīgāk turpina to pašu darbu.

— Nu, lūk, tas ir tas! Uz vienu pusi tu turpini to pašu darbu, bet uz otru tev ar viņu nav nekādas daļas. Tagad tādi laiki, tagad nevar

citādi. Tagad jābūt diplomātam, ja grib dzīvot pasaulē. Un dzīvot katram gribas... Vienā pusē ūdens, otrā uguns, bet tu izej pa viduci cauri tā, ka kājas nenaslop un mati neapsvilst... Tādēļ es runāju. Tu esi solīds jauneklis, tikai par daudz jauns vēl un karstgalvis.

Jānis lielīgi atmet galvu.

— Nu, jūs mani tā vēl nepazīstat... Diezgan daudz jau esmu piedzīvojis un mācījies. Gan jau redzēsiet!

— Es ceru, es ceru! — Meijers dzīvāk atsaucas un uzsit znotam uz pleca. — Tāpēc vien jau runāju... Marijai dzimtas mājas un trīs četri tūkstoši skaidrā — tas tev droši. Ko es reiz saku, pie tā paliek... Tev ir labas īpašības, ja tikai tu proti viņas lietot. Pašam cauri tikt tā, ka kājas nenaslop un mati neapsvilst... un man izpalīdzēt... — Viņš palūkojas apkārt un pieliecas tuvāk. — Es savu mantu godīgiem līdzekļiem esmu sakrājis. Par saviem kungiem daudz nerunāju. Tas nav zagsts, tur mēs pa mazai kripatiņai atdabūjam, kas mūsu senčiem ar klēpi paņēmts. Bet lai uzrāda vienu gājēju, vienu strādnieku, kam es kapeiku esmu norāvis. Nevienam! Bet pietiek jau, kad cilvēks bagāts, lai viņu skaustu un ienīstu. Tur tie dzied: mans draugs — lai dzīvo... Man lai nestāsta: es zinu, cik man skauģu un ienaidnieku. Es zinu, cik slepeni domā: sātans, kaut viņš kaklu lauztu! Un tagad tādi laiki... Var pienākt tā, ka priekš katra smurguļa puikas būs cepure jāpaceļ. Tu jau pats gan redzi, es pūlos draudzīgi sadzīvot ar tautu. Ko tas man maksā, to neviens nevar iedomāties. Bet tomēr nav un nav. Es zinu, ko pa visiem krogiem melš to māju agrākais saimnieks, kuras es aizpērņ saņēmu uz rentes... Gremjas dienas zaglis, ko mans kučieris reiz bij sabraucis, malu mednieki lādas par noķīlātām šautenēm un arestiem... Neglītas tenkas pauž trīs četras sievas, kam palaidņa meitas kādreiz muižā bijušas par kalponēm... Tagad es pasmejies. Bet var nākt laiks, kad jāreķinās ar viņiem. Tāpēc es ceru uz tevi. Tev sakari ar vadoņiem, tu vajadzībā arī man vari izpalīdzēt.

Aha! — nu Jānis saprot. Tad tādēļ! Pašapzinīgi viņš savukārt uzsit sievastēvam uz pleca.

— Katrā laikā! Tas jau būs mans pienākums.

Meijers apmierināts paloka galvu. Brīdī domā, tad atsāk atkal.

— Tagad tādi laiki... Cilvēks viegli var krist, bet arī celties. Kad izmanās un prot izmantot apstākļus... Ja kas būs, tad juks un šķīdīs un viss apgriezīsies otrādi. Es tā domāju, ja to Ozolu pusmuižas prūsi aiztriec, es varētu rentēt... Es būtu ar mieru. Ja vēl kādu simtu rentes mazāk... Par to jau mēs varam simtus divus — nu, manis pēc, trīs ziedot. Un ienākumu abi uz pusēm... Ja tu parūpētos...

— Labprāt, labprāt! — Jānis smejas. — Nav jau nekāds noziegums: kam mums te tos prūšus resnus barot, kad pašiem cilvēku diezgan... Labprāt! Tu vari būt drošs, sievastēv, to mēs izdarīsim...

— Mēs vēl ko izdarīsim, — Meijers sajūsmināts saka. — Jāpaziņo,

lai tavs tēvs atnāk. Ko viņš tur var maksāt par tiem celmiem. Vismaz piecdesmit rubļi viņam droši.

Visa nupat notikušā un jaukās nākotnes izredzes sajūsmināts, Jānis nevar ilgāk norimties. Atpakaļ dejas laukumā — tur mūzika bez apstājas skan un meitas griežas. Viesulī griezties — līdz visa pasaule sajūk un sāk griezties līdzī!

Bet piepeši viņš saraujas un, kā sitienu sejā dabūjis, apstājas. Zetiņa viņam priekšā... Krēslā bāla kā mironis, drebošām lūpām, klusa. Aukstu roku saņem viņējo un velk sāņus. Ko tā te meklē? Tā taču jau strīpota no viņa aprēķiniem un plāniem... Viņš mēģina atsvabināties, bet mana, ka tura viņu kā dzelzīs. Gar krūmiem sveši ļaudis ložņā, negribas skandālu celt. Atvēsis, īgni sastieptām lūpām viņš iet līdzī. Redzēs, ko tad šī nu teiks...

Zetiņa velk un velk. Krūmu pakrēslī abi uz acumirkli it kā nozūd. Kad iznāk klajumā, nakts bālganumā, tad neuzticīgām, ļaunām acīm urbjas viens otrā. Saskatās un nogrimst atkal tumsā... Nu jau lejā, kur gar muižas parka sētu pa grīšļainiem ciņiem sūcas avotaina, muklaina tērce. Dejas mūzika skan pār galvu it kā lielā tālumā, it kā pamazām attālinādamās, apklusdama. Jānis piepeši apstājas. Kur šī trakā sieva viņu velk? Viņu līgava gaida, viņam jāiet dejojot. Viņš mēģina atsvabināt roku.

— Laid! — viņš īgni velk caur zobiem. — Nu saki, ja tev kas sakāms.

Bet viņa pieķeras vēl ar otru roku.

— Nelaidīšu! Nāc! — Viņš nepazīst šo svešo, nejauki šņācošo balsi.

— Ā! — Viņš saprot: viņai nav ko teikt! Viņa mana, viņa grib aizvest projām. Vēl nepazīts svelošs niknums pārskrien, asu nagu pārbrauc nerviem, savelk beidzamo cīpsliņu miesā. — Vaļā — laid! Dulnā! — Viņš izrauj roku un kāpjjas atpakaļ.

— Jāni... neej! — Apvainojums, draudi, izmisuma asaras, beidzamā liesmā aizdegušās mīlas maigums dzirdas šajā mežonīgā kliezienā. No jauna viņa ķeras Jānim klāt. Kas viņai vairs kauns un lepnums!

Bet viņas uzmācība vēl vairāk uzbudina Jāņa niknumu. Nav tikai niknums vien — tās svelošas sāpes, kas rupji pieduras vaļējai brūcei.

— Nost, trakā! — Viņš atgrūž un grib bēgt. Bet Zetiņa neatlaižas. Riebumā viņš atsviežas un grūž — visā spēkā, abām rokām. Viņa cietās, nežēlīgās dūres atduras straujas elpas viļņotās krūtīs. Vienu acumirkli — tad Zetiņa krīt... kā gumijas bumba, pret sienu atsitusies. Smagi atkrīt augšpēdu tērces muklājā. Kājas paliek uz paaugstās, sausās malas, augums ar pierautiem elkoņiem un iecirstu galvu mirkst rāvainās saburbuļotās dūņās. Čurkstēdams dūņainais ūdens plūst pār kailajiem elkoņiem un sadambējas pret sāniem... Acumirkli — — tad viņa ievaidēdamās atkal paslienās sēdus un ķer Jāni aiz kājām.

— Neej! — viņa šļupst.

— Dulnā! — viņš vairās un nejaukās dūsmās spārda kājām. — Uz Strenčiem tikai šitādu...

Krūmi salīgojas un nošvirkst. Jānis ir projām. Bālu seju, ieplestām acīm Zetiņa sēdus acumirkli klausās. Tad nemanīdama atslīgst atpakaļ guļus un sten, kā neredzamas rokas žņaugta. Ķirkstēdams dūņains ūdens plūst pār kailajiem elkoņiem un sadambējas pret sāniem.

Tikai pēc četrām dienām, novakarē, Jānis atkal atnāk Podniekos. — Visas durvis cieši aiztaisītas saimniekgalā, logiem aizvirtņi pievērti. Viņam jau ceļā stāstīja: Zetiņa slima... bakas... Jā, kam tik vēsā vakarā skrēja uz balli un sasaldējās! Jānim dusmas, līdzko iedomā. Un bail! Bakas... pū, kāds briesmīgs vārds! Kājas mazliet trīs... Neietu, — bet jāizrēķinās tak... Jāsakravā grāmatas un manuskripti... Un, galvenais, viss nelegālais jāiznīcina... ar to kavēšanās nav... Kaimiņu muižā jau atjājuši dragūni...

Viņš ielien pa mazajiem vārtniem. Kas viņam ko baidīties! Viņam simts rubļu Meijera naudas kabatā, viņš var samaksāt... Tomēr pie verandas bikli apstājas. Velns... kas tas tur iekšā par šausmīgu troksni! Liekas, ka desmit cilvēku ālētos. Ķērc, raud un smejas... dzied un vaid... Bet, kad labi ieklausās, var dzirdēt, ka viena pati balss tur skan visādos paņēmienu un modulācijās. Saltas trīsas pārskrien Jāņa augumam: viņam liekas, ka tā Zetiņa...

Uz pirkstu galiem pa verandu ielien savā istabā. Kad tik ar godu tiktu projām! Te jau gatavā slimnīca vai trako nams... Nu gan gluži klusu... Bet durvis tomēr drusku iečikstas. Un tūliņ pa pretējām pusmšā istabā parādās Podnieka pinkainā galva.

— Cst! — viņš caur zobiem šņac un uz pirkstu galiem nāk klāt. — Klusāk, sātan! Piemīga drusku — ka tu man neuzmodini... — Jānis raujas atpakaļ no šīm lielajām, savilktām dūrēm, naidā spīguļojošām acīm — no šīs saveltās, sapinkuļotās ārprātīgā galvas.

— Es neko... Es tūliņ... — Jānis murmina. — Cik jums nākas — es varu samaksāt...

— Nekas tev nav jāmaksā... Savāc savas grabažas un ej!...

— Sakravāšu... — Jānis ķeras pie darba, arvien bikli atskatīdamies. — Bet aiznest nevaru... Atbrauks pakaļ...

— Ar visām grabažām, es sakul! — Podnieks aizmirsies gandrīz kliez. — Tā ka ne kankara te lai nepaliktu! Tūliņ uz pēdām!...

Bet Jānis nav jāskubina. Kā lapseņu dzelts, viņš svaidās, lokās, lasa, raisa un kravā. Pa galvu viņam vandās vienīgā doma: izstāstījusi... vai murgos izmuldējusi... Kad tikai nu ar godu tiktu projām!

Bet Podnieks, pie durvīm atgājis, vēro un brīdina:

— Klusāk!... Ka tu man viņu neuzmodini... — Tad pienāk atkal un pārvērstā, nevarīgā balsī, asarām elsdams, runā: — Visa miesa sarkana... Tīrās ugunīs deg...

Redzot viņu tik salauztu un nevarīgu, Jānim atkal rodas dūša un ziņkāre.

— Mirs? — viņš, kasti sasiedams, apvaicājas. Tikai izrunājis iedomā, ka tāda kā vēlēšanās noslēpusies kur, dvēseles tumšākajā kaktā.

Bet Podnieku šis vārds savādi ķer. Atkal viņš saslienās un savelk dūres. Atkal viņa acis nelabi spīguļo.

— Nē, nemirs... paldies dievam, ka nemirs. Citādi tu arī dzīvs neaizietu... Kā suni... kā kraupainu suni ar šito pašu auklu...

Spēji, skaņi smiekli dibenistabā viņu pārtrauc. Viņš acumirkli saliecas, iestenas, tad, apakšlūpu zobos iekodis, asaras valdīdams, apgriežas un pazūd aiz dibena durvīm.

No dibenistabas atkal skan smiekli, vaidi, saraustīti teikumi, bez jēgas izkliedēti vārdi, maigas, glāstošas skaņas, smagas nopūtas. Istabu pilda neizturams, juceklīgs troksnis. Kā balti nokarsētas adatas no visām pusēm birst Jānim virsū. Viņš nevar atjēgt, ka tie karsoņa slimnieces murgi. Viņam liekas, ka visu to viņš jau sen kur ļoti tālu ārpusē vai ļoti tuvu, sevī pašā, manījis un slepus bijies. Ar necerētu spēku sagrauj savu smago kasti, paceļ uz pleca un dodas laukā. Āra durvis paliek pusviru, vējš varbūt velk saimniecei virsū — bet kas viņam par to.

Ārā līnā lietus. Koki, krūmi un zāle rāsas pilna — bet kas viņam par to! Viņš tecīņus lien caur dārzu, un pakaļ viņam nemitīgi skan saimnieces kliegzieni. Vai rāmā, slinkā sievietē var tā trakot. Bet varbūt viņam pašam tikai tā ausīs skan? ... Viena alga — kad tikai projām!

Dārza vārtiņos viņš iespīežas ar savu kasti. Un, cauri izspraucies, atduras vecajā Podniekā. Garš, kaulains, līku kāju, baltu, retu vaiga bārdu — stāv, uz rungas atspiedies. Acis mirkšķinādams, skatās nācējā.

— Kas tas tāds? — prasa. Tad it kā pazinis savēcina rungu un kliegz. — Kur iesi? Neej, es saku!

Pārciestās bailes un pazemojums... un viss Jānim acumirkli izvēršas nejaukāšā dūsmā.

— Nost, vecais sakārnī! — Viņš tīšām paliecas, lai ar kastes stūri ķertu vecajam plecu. Bet tas jau patuntuļojis sāpus. Pasper trīs soļus, tad atminējies atgriežas un, visu žulti vienā teikumā izliedams, kliegz: — Rīt tevi vedīs uz Strenčiem... Saproti: uz Strenčiem!

Kur viņam tas spēks rodas? Mana, ka kaste grauž plecu, bet sāpju nejut. Gandrīz vai tecīņus skrien. Pamazām nomierinādamies un ar augošu rūgtumu domā: cik reizes viņš tā jau izdzīts? Cik reizes viņš jau tā iet ar šo savu kasti? Nolādētā kaste! Kad reiz tiks no viņas vaļā? Un tūlīņ mana, ka kaste grauž plecu, ka sāp un kājas ļogās zem lielā svara.

Pa lielceļu viņš neies. Pāri — un tad pa taisnu meža taku. Varētu padabūt kādu vedēju, bet viņu pazīst un nezina ko domās. Nē. Labāk nesīs pats. Kad tik daudz izturēts, vai tad nu šoreiz vien ne. Vēl beidzamo reizi... Tad varēs atpūsties. Tad vienmēr braukšus... Atzvelsies atsperu ratos... Izstieps kājas uz līganās droškas... Iegādāsies sedlus un tad jāšus, dzelteniem stulma zābaciņiem kājās, lokanu pītu pātadziņu rokā...

Patlaban iet lielceļam pāri, no Robežnieku puses aiz muguras izdzird pazīstamus soļus. Mazāk pārsteigts, vairāk tikai izbrīnojies apstājas un gaida. Un domā: velns, kā tad tas te gadījies? ...

Mārtiņš... Pienāk, pa paradumam nopietns, galvu mazliet piešķiebis, acis piemiedzis, skatās brālī.

— Uz muižu? — viņš vienkārši prasa.

Jānis loka galvu. Un piepeši viņam ienāk prātā: par Zetiņu viņš nezina. Cik labi, ka par Zetiņu viņš neko nezina! Jānis ar varu saņemies lūkoties brālim acīs, bet nevar. Neizprotamā grēka apziņā, nemierā un kaunā acis slīgst zemē. Tā, it kā kad pret brālī ko nepiedodamu no-grēkojis... Bet nu tas ir garām... Labi, ka Mārtiņš nezina!

— Atbrauci? — viņš prasa, klusumu paciest nevarēdams un nezina-dams citu, ko teikt.

Mārtiņš pamet ar galvu.

— Sūtīja aplūkot, ko tu te esi darījis... Tīrelī biju.

— Nu, iet? — Jānis ziņkārīgi prasa.

— Iet... — Mārtiņš vienaldzīgi parausta plecus un domīgi lūkojas kur projām.

— Bet nedomā, ka viegli! Ar tiem bij pūles... — Jānim mostas vecā lielība. Grib stāstīt, bet paskatās ciešāk brālī un apraujas. Velns... ko viņš īsti gan domā? Kaste kā ar nazi griež plecu.

— Iet... — Mārtiņš domīgi saka. — Kā sniega pika veļas no kalna un pamazām aug... lielāka un ātrāka... Lai manās pie malas, kas viņu iekustinājis... — Un atkal, kā pirmo reizi ieskatījies, pagriežas pret brālī. — Un tad tu uz muižu? Jā... Man māte jau stāstīja. Ej vien.

Kā? Viņš neskaistas un neliedz? Jānis samulsis mīņājas.

— Jā... Tu varbūt domā... Bet tā arī gluži nav... Mēs tak paši ar' tāpat piederam pie tās masas, kuras labā — — Loģikas vietām trūkst — to uzrāda praktiskais saprāts... Un, savu stāvokli nodrošinājis, es varu vēl vairāk — —.

Katram vārdam Mārtiņš loka galvu. Liekas, gluži nopietns, tikai ap acīm sikas, mainīgas krunciņas.

— Praktiskais saprāts — jā... Savu stāvokli tu nodrošini — jā, jā... Bet tad vairāk — arī ne! Nodrošinājies vairāk nelien lavīnei priekšā. Saberzīs...

— Nu, tā nav... — Jānis grib strīdēties, bet apraujas. Acumirkli pamiņājas vēl. Kaste grauž plecu. — Būs jāiet... Līst — un man tajā kastē papīri...

— Jā, jā... — Mārtiņš piebilst. — Tev jāiet — ka papīri nesalīst. Tad ir skāde...

Jānis grib iet, bet nevar. Kā — vai tad tik vien? Atnācis viņa darbu raudzīt un neko nesaka. Pēc viņa prāta taču nava... Nav tas, kam vajadzēja būt, ko gaidīja, kādēļ viņu šurp sūtīja... Viņš pamet viņus un visu un iet uz muižu. Un Mārtiņš ļauj...

Jānis skatiem urbjas brāļa cietajā sejā un plakstiņu slēptās acīs. Vai

tikai viņam kas slepens nav padomā? Vai nav dzirdēts: tie brāli netaupīs, ja kas... Bet Mārtiņš stāv rāmi, dūrēs savilktām rokām un skatās zemē.

— Kā... kā tur tagad?... — Jānis šļupst, pats nezinādams, ko.

— Ej! — viņu pārtrauc Mārtiņa griezīgā balss. — Bet pielūko, ka atpakaļ nenāc. Vairāk netaisies pa kājām... Lai nedzird, ka arī tu esi pasaulē...

Kā pārāk savilkta stīga, balss viņam notrūkst. Kas palika neizsacīts, tas aizdegas savaldīta niknuma un apmāktu sāpju kvēlainā skatā. Sejas vaibsti nejauki sastingst, nagi riežas delnās.

Jānis atrauj pusceļā pastiepto roku, apsviežas un iet projām. Acumirkli apstājas, gaida... Aiz muguras iedimdjās brāļa soļi... Nu notiks... Bet nē — aiziet... Mārtiņš aiziet!

Ar brīvo roku Jānis norauš sviedrus un iet. Un pamazām pāriet nejēdzīgās bailes un uztraukums. Kad tikai ar godu muižā tiek, tad lai nerādās. Meijeram trīs lieli suņi, divas bises un revolveris... Nezin... Laikam tak par Zetiņu Mārtiņš neko nezin... Pamazām sirds atkal kļūst līgsma.

No muižas liepu gatves tēvs iznāk pretī. Baltu lakatiņu ap kaklu, tievu nūjiņu rokā. Mazliet apjucis, bet vēlīgs.

— Vī, dēls, tādu smagumu nest! Vai tad es nebūtu iemetinājis zirgeli... — Bet paša lietas viņam tomēr tuvāk pie sirds. — Bijām... Lielskungs ar mieru piecdesmit rubļu atlaist... Nu jau gan būs labāk: pašam vieglāk un mātei ar'.

Jānis smejas.

— Nu jau varēsiet dzīvot kā kungi!

Bet tēvs atraidoši purina galvu.

— Kungi, ko kungi... Katram jādzīvo tajā kārtā, kur dievs viņu ielicis. Arī tu, dēls, nekļūsti lepns. Lepnība ir no velna, un, kas no velna, tas nezels. Kas tā kunga prātu dara, tas paliek mūžīgi. Nedomā, ka tu pats caur savu spēku: bez viņa nespējam nenieka... Palūk, kā tai Podnieku saimnieci: domā, nepelnīta viņai tā slimība un bez ziņas! Dieva pirksts!... Paldies, dēls! No tevis mums vienā gadā vairāk prieka nekā no Mārtiņa visā mūžā...

— Mārtiņš... — Jānis iesāk. Bet apraujas un nestāsta. — Jāiet. Līst... man tur kastē grāmatas un papīri kļūst slapji...

Laipniem skatiem Robežnieks pavada dēlu.

Jānim kājas ļogās. Atšķetinājies virves gals karas uz acīm. Nolādētā kaste!... Bet tur jau no krūmu zaļuma spīd pretī muižkunga mājas baltā siena. Un steidzas viņam pretī... He, he, he! Muižkungs nāk, rokām vēcinādamies, kundze rādamās groza galvu... Aiz viņiem steidzas kučieris, vesti pogādams, uzbraucītās piedurknes zemē ritinādams. Elvīra, ar suņiem plosīdamās, nāk ap stūri... He, he, he!... Bet visiem pa priekšu skrien Marija — pliku galvu, gaišo, šauro uzvalku vienā pusē pieņēmusi, tā ka redzamas sarkandzeltenas kurpes augstiem papēžiem un baltas zeķes... Ilgāk Jānis vairs nevar valdīties. Nosviež kasti, tā ka tā

apveļas un paliek peļķē, brīvs un viegls skrien Marijai pretī. Abi saķeras rokās, aizelsušies, acīs skatīdamies, smiedamies vīciņiem apgriežas. Elvīra, ar suņiem plosīdamās, spiegdama vijas apkārt. Meijers ar mazo pirkstiņu biksta mutē kreisās ūsas galu, baltie zobi viz. Bet mamma, tukla, lēna un laimīga, rokas uz vēdera saņēmusi, sakniebtām lūpām un šaurām actiņām smaida.

Z I E M E Ł A   V E J Š

niegs birst sīkām izkriedu pārslīnām. Visu dienu birst, — bet nejaudā apsegt jumtus un ielas ar vēlīna rudens sedzeni. Augšā vēl tā kā sarma uz karnīziem un ūdens renēm. Bet lejā ielas bruģis, ietves un lieveņi — viss melns un slapjš. Tūkstoš kāju šodien te min — visu nomin melnu un slapju.

Brīžiem pa šķērsielīnām ziemēļa pusē izspraucas asas vēja šaltis. Ar tām izvirpuļo kūstoši sniega mutuļi. Bet arī tie izklist gājējiem pa kājām un izkūst uz melnajām, slapjajām ietvēm. Neizdevības saniknots, vējš pūš tāpat sausu, asu dzesmi gājējiem sejās. Purina sievietēm plānos apģērbus un vaļīgās sedzenes un nemīlīgi sārto vīriešiem sejas. Pret vakaru jau šalc ap visiem stūriem. Skārda izkārtnes klab. Ielu lukturi čuguna stabos vārīgi tarkš. Svelpj pa visiem atplīsumiem un caurumiem...

Bet gājēji ielās neraujas. Pret vakaru melnā ļaužu straume kļūst vēl biezāka, vēl straujāka un viļņotāka. Šur tur uz šķērsielu stūriem pasitas tumši virmoti saplūdi. It kā tā paša vēja trenkti, līdz ar sniega virpuļiem izplūst uz ielas. Pretim sīkā sniega mākoņu joņiem ļaužu straume viļņiem slīd pa lielo ielu. Aug un aug — acīm raugoties pieaug, sablīvējas un ceļas, kā kad taisītos slieties pret greznā nama sienu. Tad augšā nokust zīda aizkari, gredzenota roka nervozi satur bārkstainās malas kopā un bikla acs aizslēpusies iztālēm vēro. Bet plašākā klajā, kur asāks pretvējš, saplūdi šķiras un klist un tikai labi tālāk saplūst atkal. Un vēl tālāk, aiz pelēkās baznīcas, pāri vienai vienīgai koka nameļu rindai, paceļas melni nolīpis smilkšu kalns. Sīka sniega mākonī un krēslā vairs nevar atšķirt atsevišķas kontūras. Iztālēm nevar arī manīt, kā pienācēju straume izdalās pa atsevišķiem pauguriem, nolīp vēl tukšās pakalnes un piepilda visas nolejas. Kas pats ir tur vidū, tas nevar izvēlēties — pa labi vai pa kreisi. Jāiet ar straumi. Jāpiestāj vienā vietā, kur runātājs skaidro strādniecības uzdevumus revolūcijas laikā, un, vilnim paceļoties, jāvirzās tālāk, kur runā par kustības dziļākiem saimnieciskiem cēloņiem un par cīņu, kura nebeigsies arī tad, kad šīsdienas mērķi būs sasniegti. Un vēl tālāk un vēl — cik tālu skatiens te sniedz, viss melnas ļaužu drūzmas pārklāts. Uz katra paugura ir tribīne, un viens pēc otra uz viņas mainās iesmakuši, bet nenogurstoši runātāji.

Nav vairs tā kā pirmajā dienā. Tad katrs palika tur, kur piestāja. Acs un sirds, un apziņa, un visi jutekļi tad tvēra katru vārdu no runātāja

mates. Nedzirdētu, ilgi gaidītu brīvu vārdu. Kā ilgā karstumā aizslāpis, kam vēss ūdens spodrām lāsēm veldzē izkaltušo muti. Nu pirmais slāpums ir pāri. Nu gribas dzirdēt, ko saka viens un otrs, un trešs. Dzirdēt, salīdzināt ar paša izdomāto un izjusto, smelties pastiprinājumu sava paša dziņām, apzināties patiesam un nelokāmam. Un spēku sajūst un drosmi smelties viļņotā meklētāju un atradēju masā. Dzīvā masā līdzī jaukties, sajūst, ko viņa jūt, — ar prātu, jūtām un visām dziņām tvert to, pēc kā viņa sniedzas. Nervi kaist, un acis spulgo, pār viļņotiem pauguriem sniegdamās, uz melni plūstošām ielām atpakaļ vērdamās. Ausīs dun atkusušas jūras šalkoņa, gribas aptvert viņu no vienas malas līdz otrai — krustu šķērsām viņā peldēt un apzināties kā dzīvam pilienam, kurš, līdzī slīdot, līdzī virza un augšup ceļ.

Vējš svelpj pār smilkšu pauguriem — sīkiem graudiem cērt sejā un valgas pārslas bārsta uz pleciem. Bet panākuma viņam nav nekāda. Ļaužu masas viļņos viss birst no drēbēm nost, zem kājām iejūk un pazūd drēgnā smilkī. Un, kas gaisā klīst, tas izkūst dvašas sasildītā gaisā un kā melnas asaras birst no cepurēm un uzceltām mēteļu apkaklēm. Vēja virpuļi vērpjas gar pauguriem, nosniecas garām un apjukušā dejā aptin baznīcas tornīti palejā kā saplēsta aizkara lēveriem.

Tumst. Lejā atmirdz pa retai sarkanai uguntiņai. Tad kaut kur no sānielīņas izslīd jātnieku rinda. Izvirzās lēnām, kā kautrēdamās, kā īsta virziena šaubīdamās. Kazaki . . . Garām jāj — tas redzams. Bet tā vien liekas, ka pagriezīsies un nāks šurp. Vispirms apklust runātājs un no savas izcilu vietas skatās turp. Bet tad arī visi klausītāju tūkstoši pagriežas, un svelošs naidis ar sniega virpuļiem vīciņo turpu. Šur tur mazs ierocis blāvi pazib krēslā. Atskan pa niknam saucienam. Pēc acumirkļa aprimas masa atkal spēcīgi sakustas. No visām tribīnēm skan apvaldītāji un mierinātāji vārdi. Kādēļ veltas sadursmes? Spēki ir jātaupa lielai, izšķirošai cīņai, kur nepieciešama ikviena roka, ikviens asiņu piliens un ikviena naida dzirksts . . . Pamazām norimst. Un atkal smilkšu pauguri likst zem tūkstoš smagu kāju svāra.

Jānis Robežnieks nav vairs gluži drošs. Nevar jau paredzēt, kas te, tumsai uznākot, vēl notiks. Visai ilgi nav, kā viņš te staigājis un klausījies. Bet viņam pietiek. Nav nekā jauna, ne nedzirdēta . . . Viņš izvelk pulksteni, lai tuvenākie saprastu, ka viņam nav vaļas. Viņš arī paliktu, bet viņam jāsteidzas. Uzmanīgi viņš atšķiras un virzās lejup pa noleju starp diviem pauguriem. Bet tikai attālinādamies jūt, kāds pievilcēja spēks ir dzīvi savirmotai masai. Tā kā atpakaļ gribētos, uz tribīnes — lai arī viņā raugās un no viņa mates lai tver brīvu, spirdzinošu vārdu. Bet viņam nav vaļas.

Aizejot vējš viņam pūš mugurā. Un aiz nameļu rindas pavisam bez vēja un silts. Iet mierīgi un tikami pa ļaužu patukšo ielu. Nu jau vairs tik daudz nenāk šurp. Vakars. Kas zin, ko tumsa sevī slēpj. Bailīgākie pazūd namu durvīs un vārtos. Slēgi klauz. Gaišajiem logiem augšā aizritinās biezi aizkari. Ielas kļūst tumšas un klajas. Tikai vējš nevar un

nevar norimties. Skārda izkārtnes klab. Lukturi čuguna stabos vārīgi tarkš. Svelpj pa visiem atplisumiem un caurumiem.

Jānis Robežnieks met likumu pa sānielām. Lai nesastaptos ar kazakiem. Bail — — nē, bail viņam nav. No kazakiem viņam nav bail, drīzāk tad jau... Neviena viņš nebaidās. Bet kādēļ tišu sadursmi meklēt? Tagad spēki jākrāj izšķirošai cīņai. Tagad katrs cilvēks no svara... Pie sava dzīvokļa durvīm viņš apstājas. Sevi pārbaudīdams, velk cimds nost un tiši vilcinās. Neatskatās, lai gan skaidri dzird tuvojošos zirga soļus. Klaks — klaks — skan vēja šalkoņai un svilpieniem cauri — — arvienu tuvāk un tuvāk. Jānis neskatās, bet tomēr redz: jātnieks, kailu zobenu rokās... Bet viņš grib pierādīt — vispirms sev pašam, — ka glēvulis nav, ka aiz bailēm no sapulces nav bēdzis. Klaks — klaks... Silti šermuļi skrien pār augumu tajā pusē, kur jātnieks jā gārām. Gārām... Bet tad ar reizi noskrien šermuļi un gandrīz jāpasmejas. Kāds tramvaja kalpotājs ved pavadā klibu zirgu...

Jānis Robežnieks kāpj pa tumšām trepēm trešajā stāvā un zina nu droši, ka viņam ne no kā nav bail. Ne no vieniem, ne no otriem.

Bet trešajā stāvā tumšā istabā pie loga stāv viens, kurš ne sev, ne citiem negrib iestāstīt, ka viņam nav bail. Jāņa Robežnieka sieva Marija. Siltā istabā viņai biezs, vilnains lakats ap pleciem. Nervozu roku viņa to tur, cieti zem zoda saņemtu, pieri pie rūts piespiedusi, skatās laukā. Tikai durvīm veroties un pazīstamiem soļiem uz parķeta klauzot, viņa atliecas, kā no smagas nastas atsvabinājusies. Dziļi nopūšas un lakata maliņu ātri piespiež pie vienas, pie otras acs. Vīrs asaru palaikam nevar ciest.

Viņš ienāk lieliem, straujiem soļiem. Viņa saprot: atkal sajūsmā. Atkal kustīgs un runīgs. Tāds viņai palaikam nepatīk. Viņa savaldās, nesteidzas pretī, kā pirmajā acumirkli gribēja, paliek turpat pie loga.

— Tumsā! Bet kāpēc tu tumsā? — Jānis iesaucās. Atgriežas un pagriež kloķīti pie sienas. Vēl un vēlreiz. Un cita pēc citas aizdegas trīs iesārtenas bumbiņas četrzaru lukturī pie griestiem istabas vidū. Blāvi atspīd sarkana plīša polstējumi un visa turīgas pilsoniskas istabiņas iekārta. Pret klavierēm pie sienas izceļas Mārtiņa Lutera tuklā, smaidīgā seja. Otrā pusē pretī, vīrs dīvāna, smagā, zeltītā rāmī laistās kaut kāda nebijuša Alpu skata glezna... Nē, patiešām! Bail viņam ne no kā nav bijis.

— Kāpēc tu tumsā? — viņš atsāk, it kā nezinātu, ka sievai pa vakariem bail uguni aizdegt.

— Tāpat. Es skatījos pa logu... — Viņa melo kā katru vakaru un nolaiž logam biezu, vilnainu priekškaru.

— Muļķīte! — Jānis smejas un smiedamies sēstas uz dīvāna zem Alpu gleznas. — Tagad visiem logiem vajaga būt gaišiem, visiem vaļā.

— Kā tad. Lai atkal kāds iesviež akmeni.

Jānim nepatīkams lauku piedzīvojuma atgādinājums. Bet vēl nepati-

kamāks sievas nelokāmais naidis pret revolucionāro kustību un visu, kas ar to sakarā.

— Nu, to tu man te līdz kapam skandināsi. Protams, tāds varmācības akts ir nepatīkams un neattaisnojams. Bet tomēr saprotams tādā laikā, kad valda vispārējs uztraukums un aklas dziņas. Lauku ļautiņi ir naivi, paļaujas katram balamutem un neizšķir, pret ko viņu naidis vērsas.

— Un tie te, pilsētā, labāki? Tante stāsta: šorīt uz tirgus — vienam ormanim klāt un ar nažiem griež aizjūgu kopā. Streikot šodien vajagot. Buržuji lai ejot kājām... It kā tam nabaga cilvēkam šodien negribētos ēst...

Sievai allaž tikai konkrēti piemēri. Teorētiskiem skaidrojumiem viņa pilnīgi nepieejama. Tāpēc Jānim ikreiz jāuzbudinās un jāskaišas. Šovakar viņš negribētu skaisties, tāpēc griež valodu atpakaļ.

— Taisnību sakot, es pats biju vainīgs. Kad nolemts bij, skolu vjadzēja slēgt. Visiem ciet — tikai mēs vien vēl mēģinājām strādāt. Kas tādā laikā par strādāšanu...

— Jā — lai bērni var skriet uz mītiņiem un nezin kur... Kāds labums būs no tiem mītiņiem? Jau tā nebij valdāmi. Nu pavisam par zvēriem kļūs.

Viņa nosēstas ar muguru pret klavierēm un izstiepj izšūtās kurpītēs tērptās kājas. Elkoņus atspiež uz ceļiem un atbalsta sīko augumu ar manāmi piebriedušo vidukli. Jānis nevar un nevar acu no viņas novērst un jūt atkal, ka viņā aug parastais īgnums — par viņas nesapratu, pret viņu pašu...

Un atkal pa paradumam viņš sāk runāt, kaut gan labi apzinās visa runātā veltīgumu. Neskatās, bet tomēr redz, kā sieva trinas uz sava sēdamā, kā viņa mokās un tvīkst. Bet viņam ir jārunā. Vēl pirmsitējā masas šalkoņa zuz viņa ausīs. Masas sajūsma nīrb viņa nervos un spulgo viņa skatienos. Viņam jārunā, — lai izdzestu atmiņā un apziņā agrāko un nostiprinātu tagadējo. Viņš nepārredz un nezin vēl, bet nojauš tikai, ka viņā atkal briest un gatavojas jauns pārveids. Viņš atkal ir jauna nemiera pilns, un viņam pašam ziņkāre, kurp tas viņu atkal virzīs. Ar augošu interesi viņš klausās sava paša valodā.

Saprotams, nepatīkams ir tas piedzīvojums — tur uz laukiem. Īgnums par to viņam vēl šodien nav pārgājis. Ne par personīgu apvainojumu un aizskārums šis īgnums. Bet tas riet no dziļākiem avotiem. Viņš principā ir jebkuras varmācības pretinieks. Atsvabināšanas kustība neviena neatsvabina, ja viņa noliedz atsevišķam indivīdam rīcības brīvību. Revolucionāro masu spēks nav spēks, bet tikai spēka iedoma, ja viņš meklējas vienīgi plašumā, bet dziļumā ne. Pūļa vara nav spēks, bet varmācība. Pūlis — tā ir pati ievēdota varmācība; tas otrs, tiesāks un pareizāks nosaukums varmācībai.

Tas ir tas pūlis, kas arī viņu aizskāra un apvainoja. Zemnieka ļautiņu bars, ko vada kailas atriebības un varmācības instinkts. Vaļā palaisti vergi, kuri ļauj iztraktoties visām savām ilgi slāpētām dziņām, starp ku-

rām izpostīšanas dziņa tā spēcīgākā. Bet ir arī vēl citāds pūlis: dzīvas sajūsmas apgarota un virzīta masa. Masa, kur katrs atsevišķs loceklis ne vien to pašu jūt, bet arī to pašu zina un grib. Pie tās viņš sniedzas kā pie mūžam jauna avota, no kura virst nebeidzama spēka un sajūsmas straume. Ne kā gļēvs bailulis viņš brauca šurp noslēpties trešā stāva istabiņā pie sievas radiem. Bet no duļķainā sekluma dziļumu meklēties... Tādēļ!

Jā, jā, jā! Krīt viens un otrs, un trešs. Pārdošnieki, kas par tuvu piegājuši atvara kraujai. Bet kura cīņa bez upuriem? Un kas cīņā uzvarējis, par upuriem un savu dzīvību domādams? Jā, jā! Sieva un vecāki... Bet kuram nav sieva un vecāki? Kas manis dēļ neatstāj tēvu un māti, tas manis nav vērts... Ja ikviens skatīsies atpakaļ — tad velti visi upuri un visa cīņa...

Jānis Robežnieks apraujas svētā sajūsmā. Nē — patiešām viņš nedomāja un nezināja, ka viņā tas tā nobriedis un izveidojies. Garo, garlaidīgo dienu šaubas, bezmiega nakšu murgi ir izklīduši kā purva tvaiki, saulei lecot. Masas sajūsma plūst viņa dzīslās, masas spēks tvīkst viņa muskuļos, masas ideāli kaist viņa redzes lokā.

Bet Marijai nav acu priekš vīra starojošās sajūsmas. Piere viņai grumbās; acis stīvi veras parķetā, lūpas dreb.

— Bet kam tev jācīnās? Vai tev nav visa kā diezgan? Vai mans tēvs mūs visus nespēj apgādāt?

— Cilvēks nedzīvo no maizes vien! — viņš atkliedz tai stūrgalvīgai muļķa sievietei, kura visas šīs dienas kāju uz ielas nav drīkstējusi spert. — Nedomā tu mani turēt un piesiet. Es nesēdēšu kaktā kā bāba, kad darba tik daudz un darītāju roku par maz.

— Bet vai tad tevi kāds sauc? Te neviens nav bijis.

Viņš skaņi iesmejas, lai maskotu, cik vārīgā vietā ķēris naivais iebil-dums.

— Ikviens ir aicināts, kas spēj dzirdēt, just un domāt. Kā dimdošs zvans skan šīm lielajām dienām cauri...

Viņš ir uzcēlies un izaicinoši skatās sievietei.

Viņa arī ceļas lēnām, izbaiļu pārvērstām acīm.

— Tu atkal gribi iet? Neej, lūdzams. Man vienai tik bail.

Viņš savēl nicinoši seju. Bet tomēr vēl atgiedas un pasver balsi drusku citādi.

— Tikai mazliet. Tu zini, rītu vai parīt mums atbrauks pakaļ. Es gribu sastapt Mārtiņu. Varbūt viņš arī brauc.

Marija skumji nogroza galvu. Zina, ka nelīdzēs turēšana un pieruna. Smagi atsēstas atkal un kā pirmāk skatās grīdā.

Jānis Robežnieks atkal kāpj lejā pa trepēm. Taisnību sakot, par braukšanu uz mājām un Mārtiņu viņš tikai pirmiņ neviļus iedomāja. Bet, reiz iedomājies, nevar vairs izlaist no prāta. Mārtiņš jāsastop. Arī kaut kā cita dēļ tas viņam tagad liekas nepieciešami.

Ļaudis izklaidus nāk mājās no sapulču vietas. Dzīvas sarunas skan,

smieklī, pārgalvība. Kā pie plīvojoša ugunsкура sildījušies — katra drēbju kroka vēl siltuma pilna. Vējš ar sniega virpuļiem pūš no mugurpuses. Kas ir vējš un sniegs, kad siltums katrā drēbju krokā?

Tagad jau bez kādām grūtībām var nokļūt Mārtiņa dzīvoklī. Konspirācija gandrīz pavisam atmesta. Kas saskaitīs visus tos dzīvokļus, kur tagad notiekas sapulces? Visus pasaules spieģus vajadzētu mobilizēt, lai visu uzmanītu, noklausītos un paziņotu. Jānim kļūst jautri, to iedomājoties. Viņš uzslīen mēteļa apkakli un sabāž rokas kabatās. Lai svelpj vējš no mugurpuses! Lai sniega virpuļi vērpjas!... Viņam viegli un jautri, ka ticis prom no mūžam īgnās, rūpju nomāktās sievas un ka tūlī nokļūs dzīvā, interesantā sabiedrībā.

Bet sabiedrība nav nekāda lielā: Mārtiņš un vēl viens. Mārtiņš, muguru pie krāsns piespiedis, sildās. Svešais, līdz zodam sapogātā mētelī, platmali galvā, sēd pie galdiņa. Uz galda tējas trauki. Viena glāze pilna, otrajā no mazās kannas drusku ieliets. Ieliets un pamests. Arī iekosta sviestmaize pamesta tāpat uz šķīvja. Viņiem nav laika. Viņiem jāstrīdas — kā vienmēr. Acumirkļa nav, kad viņiem nebūtu kas pārrunājams un noskaidrojams.

Jānis atsēstas gultiņas kājgalī. Klusiņām vēro un klausās. Abus viņš redzēja pirmiņ — tur, smilkšu kalnos, katru uz savas tribīnes. Un viņam patikami redzēt, ka viņi te citādi, nekā bij tur. Tur — spēka un pašapziņas pilniem žestiem un skaņu, tāli dzirdamu valodu; te — noguruši, atbalstījušies, iesmakušām, dobjām balsīm... Patikami tos tā redzēt...

Mārtiņš pēc katra teikuma pieķer roku kaklam un mēģina atkāstēt. Bet pēc tam balss liekas vēl smagāka. Redzams, runāšana viņu piepūlē un dara sāpes. Tomēr viņš nemitas. Liekas, ka gar piepūli un sāpēm pašam tieši nav nekādas daļas.

— Tas ir svētku laiks. Es gribu vēl vairāk sacīt: izpriecas un rotaļas laiks. Ar to vien vēl nepietiek, kad aiziet un paklausās vienu runātāju un otru. Zināms, zināms: arī vārdi ir darbi. Brīvam revolucionāram vārdam ir tas lielākais ierosinošais, kopā saturošais spēks. Bet mūžam vārds nevar būt darba vietā... Tas ir tas, par ko es baidos.

— Par ko īsti baidies? Vai nav darbi bijuši un vai nebūs vēl? — Viņš atvelk elpu un atkāstē. Bet tās nav cilvēciska kāsa skaņas. Tās drīzāk liekas pēc suņa riešanas. — Tu gribi sacīt, ka, svētkus svinēdami, bojā gājuši — visi tie... Rotaļā krituši visi tie upuri, uz kuriem revolucionārā masa skatās kā uz mocekļiem un praviešiem.

— Jā, taisni tā: kā uz mocekļiem un praviešiem. Un arī no tā es baidos. Savu spēku apzinošai un drosmes pilnai masai mocekļu un praviešu nav vajadzīgs. Ko viņa ar tiem iesāks? Mocekļi un pravieši rodas tur, kur nespēkā nospiests, izsamisis vergu pūlis gaida atsvabinātāja un pestītāja. Vai tad vienu reizi vien esi dzirdējis: mocekļi un pestītāji nav no šīs pasaules... Bet mūsu kritušie cīnītāji! Mūsu strādnieku masas! Kas kopējs viņām ar reliģiskas iedvesmas apņemto, akla fanātisma apgaroto tumšo pūli?

Otrs patlaban tējas glāzi pielicis pie lūpām. Nu atkal atrauj un nedzertu uzmet atpakaļ galdā.

— Zināmas īpašības pūlim paliek vienmēr un visos gadījumos. Es negribu runāt par mocekļiem un praviešiem — —

Atkal kāss aprauj viņam valodu. Jānim ir nepatikami, ka Mārtiņš to izlieto, lai pārtrauktu prelinieku.

— To es ticu: to tu negribi. Jo galu galā taču sociālistam gribot negribot jāsāk kaunēties par bībelei aiztapinātiem salīdzinājumiem un izredzētās tautas ticību. Bet ne visi vēl kaunas — un tā ir tā nelaime. Paši cīnītāji tur sevi par mocekļiem un praviešiem. Tic, ka viņi mocekļi un pravieši! Masās tiek potēta aplama ticība glābējiem un pestītājiem. Pašuzticības, spēka apziņas un gribas vietā tiek iedvesmota pašāvība atsvabinātājiem un glābējiem no ārpusēs.

— Ne no ārpusēs — bet tiem labākajiem un drošākajiem, kas no pašu vidus ceļas un priekšgalā iet... — Runātājs atkāšē ātri un neļaujas pārtraukties. — Ne pestītāju masa meklē, bet dzīvu paraugu. Neviens nekad masai nav piekļuvis ar teorētiskām formulām un zinātniskiem skaidrojumiem. Masai vajadzīgi uzskatāmi, konkrēti paraugi, tāpēc viņa tos meklē.

— Tikai tos. Un mēs viņai pie tam palīdzam. Bet mums vajadzētu palīdzēt viņai piekļūt tur, kur viņa pati vēl nespēj, nevis pabalstīt viņas māņus. Organizētā pilsētas strādniecība, tā sāk saprast sociālistiskās cīņas būtību. Bet tā vēl nav viss, tā ir tikai daļa un pie tam ne tā lielākā. Bet paraugieties uz lielo pusapzinīgo un neapzinīgo pūli. Sociālisti nāks un padarīs. Melnā sotņa nāks un nopostīs... Glābējs un postītājs — vienmēr no ārpusēs.

— Ko tu ar to gribi teikt? — otrs uzbudinās. — Nekur nevienā revolūcijā lielā neapzinīgā masa nav bijusi vadītāja, bet mazais pašreizējais priekscīnītāju pulks. Uz tā mēs atbalstāmies, tas iet ar mums un velk visus līdzī.

Mārtiņš atmet ar roku. Pieiet pie galda, pielej glāzi un vienā vilcienā iztukšo. Tad nostājas atkal pirmītējā vietā.

— Viss ačgārnī, viss aplam! Mēs domājamies velkam un nemanām, ka paši tiekam vilkti. Pēc pirmā grūdiņa aiz inerces mēs slīdam pa līdzenu ceļu. Bet ja nu nāks kalns un krauja? Un nāks — vai par to vēl kāds šaubās? Vai kāds vēl nemana, ka pirmā trieciena apdullinātā un samulsinātā vara sāk atjēgties un kopot savus spēkus? Romantiskajam sajūsmas laikam drīz pienāks beigas. Atsevišķi terora akti, tie ir varonīgi žesti lielajā drāmā. Gods un mūžīga piemiņa kritušiem cīnītājiem. Tomēr ne mirušajos, bet dzīvajos ir revolūcijas spēks un nākotne. Atsvabināšanas cīņas iznākums neatkarājas no atsevišķiem varoņiem, bet no visas masas stipruma. Mūs apdraud tūkstoš štikiem un lodēm; mums nepieciešami apzinīgi un izturīgi tūkstoši, ko pretim stādīt.

— Es domāju, masu organizācija tad arī ir vienīgais nolūks, priekš kā mēs uzstājamies un runājam. Vai mēs priekš cita kā strādājam

šodien — vakar, aizvakar un vēl senāk? Vai visa mūsu propaganda un agitācija, vai galu galā visa mūsu organizatoriskā darbība no sākuma līdz beigām nekalpo tam vienīgajam nolūkam? Par ko un pret ko tu tad īsti uzstāties? Pret mūsu darbības sistēmu un atsevišķiem paņēmieniem? Varbūt pret propagandu pašā viņas būtībā? Skaidrībai vajaga būt. Mums jāzina, vai mēs kā biedri stāvam blakām vai jaucam viens otra darbu.

Jānis klausās un nesaprot, par ko īsti viņi strīdas. Tomēr gluži nepatīkami viņam nav. Domāja, ka viņam vienam, — bet nu izrādās, ka arī citiem ir neskaidrība un šaubas. Viņš mazliet tā kā ceļas pats savās acīs... Ienāk vēl divi. Viens gluži jauniņš, skolnieka cepuri ar noņemtu kokardi galvā. Otrs — noliesējis, savēlušos bārdu, acīm redzot, atlaists cietumnieks.

— Skaidrībai vajaga būt, — Mārtiņš smagi runā. Acis viņam, kā pa paradumam pūli meklēdamās, slīd pa istabu. Bet ne pie viena no klātesošiem neatmetas. Jānis slepus seko viņa acīm un redz, ka tās apstājas pie Lasala ģimenes pretim, otrā pusē. — Bet ne ikreiz skaļie, skaidrie vārdi ir tie, kas skaidrību sniedz. Tribīne mūs spiež būt skaļiem un drošiem. Bet patiesības labā, mūsu lielā darba labā mums jele dažus acūmirkļus vajadzētu kļūt klusākiem un domīgākiem.

Tas, pie galda, pārbauda, vai visas pogas cieši aizpogātas. Skatās nopurušajā sejā un ar manāmu īgnumu parausta plecus.

— Uz ko tas virzās? Vai patiesām arī mums vajadzētu sākt propagandēt individuālu pašnogrimšanos, filozofiskas refleksijas un pesimismu? Tagadējā momentā, kad spēki ir mobilizēti un masa gatava pēdējam lielajam triecienam, no kura sadrups vecās varas paliekas.

— Par ko jūs strīdaties? — jauneklis vaicā. Bet viņā neklausās.

— Pēdējam triecienam masa ir sagatavota, arī es to esmu apgalvojis. — Mārtiņš nenogriež acis no tā viena punkta. — Un tā ir tā kļūda. Viegli ir pateikt: pēdējam triecienam. Bet grūtāk atzīties, ka tā nav patiesība, ko runājam. Kurš no mums tic, ka tas būs pēdējais trieciens? Kurš nezina, ka mēs stāvam cīņas sākumā — varbūt vidū, bet nekādi ne beigās. Vecā vara ir dezorganizēta, bet ne iznīcināta, viņa mobilizējas ātrāk un noteiktāk nekā mēs. Vai ir vēl kāds, kas to neredz? Ne pēdējam triecienam, bet ilgai organizētai cīņai mums jāsatavos masas. Ne mākslīgi jāuzkurina plīvojoša romantiskas sajūsmas uguns pēdējam triecienam, bet jāradā stāvokļa patiesā aina. Jāradina neatlaisties, paciest, ilgu upurus nest un izturēt līdz galam — kuru mēs vēl nebūt nevaram ne nosacīt, ne paredzēt. Bet ko mēs darām? Biedri, ko mēs darām! Es nesaku, ka aplama ir mūsu propaganda viņas būtībā. Es tāpat nesaku, ka nepareiza ir sistēma viņas visumā vai atsevišķos paņēmienos. Bet kaut kā tur trūkst, to mēs visi nomanām. Romantiskā jūsma pārtrauc reālo pamatu. Un rūgti tas atriebsies.

— Ar pūļa sajūsmu vien nekas nav izdarāms, — jauneklis strauji iekrīt starpā. — Mums nepieciešams disciplinēts bruņots spēks.

— Arī tas ir nepieciešams. Bet ar mazām skrejošām kaujas družinām

vien nepietiek. Atsevišķos gadījumos viņām nozīme nenoliedzama. Bet nelaime tā, ka masās iesakņojas nepareizs ieskats. Viņas tiek pieradinātas palaisties uz bruņotām družinām un aizmirst, ka tikai viņām pašām visā visumā ir izšķirošais spēks un nozīme... Īstenībā tas ir tas pats varoņu un glābēju kults, tikai drusku paplašinātā veidā. Pestītājs un ticība viņām...

Biedrs īgni atgrūž tējas glāzi ar elkoni un uzceļas kājās.

— Tu runā par reāliem pamatiem... vai ko tādu. Bet kur tad viņi ir? Kāpēc tu tos nerādi? Es neredzu nekādu pamatu. Dzirdu tikai paguruša, apnikuša propagandista sūrošanos. Sabojātu nervu pesimismu, šaubas un gļēvumu. Jā — gļēvumu, biedri Mārtiņ! Man nenāktos tev to sacīt, bet padomā pats. Kā to citādi lai sauc?

Tagad ierunājas arī bālais cilvēks ar savēlušos bārdiņu. Lūpas viņam dreb. Valoda stostās — tikko var saprast, ko viņš grib teikt. Cietuma pārdzīvojumi izmocījuši viņa miesu un, liekas, arī dvēseli iedragājuši.

— Velti gaidīsim, līdz masa viņas visumā vai tikai vairākumā būs gatava uzpurēties ar savu dzīvību... un ar visu. Lielais pūlis seko tikai praktiskiem lozungiem. Gabals maizes un gaļas viņam vairāk vērts nekā visspožākā ideju zvaigzne.

Kā meklēdams Mārtiņš skatās atkal istabā apkārt.

— Ideju zvaigznes... dzīvības uzpurēšana — — visur un vienmēr tas pats. Sektantisms, reliģija un pravieši. Mocekļi un pestītāji...

— Un tomēr tu esi turpat, kur mēs. Runā to pašu, ko mēs... Kas tas ir? Kā to lai sauc? Vai nepietiek jau dezorganizācijas no ārienes? Vai mums pašiem jau jāsāk strādāt, lai arī iekšienē rodas nesaskaņas un plaisas? — Runātājam balss aizraujas pavisam. Viņš nemēģina vairs atkāstēt. Pasper soli uz durvīm un apstājas tikai, kā pārējos nogaidīdams.

Jānim sametas pavisam neomulīgi. Liekas, arī viņš savu daļu vainīgs pie tās nesaskaņas, kas te tik asi izpaužas. Viņš pieceļas un manās uz durvīm. Un izbrīnījies redz, ka Mārtiņš nāk līdzi.

Bridi viņi blakus klusi soļo pa ielu.

— Tev varbūt nepatikami... — Jānis ierunājas. — Katrā ziņā nepatikami, ka es atkal par to pašu. Bet man liekas, arī tevis paša labā. Man liekas, tu pats vēl neesi skaidribā... Saki — kā tu ar savām šaubām un skepticismu — kā tu tomēr vari tur uzstāties un runāt? Un kā runāt! Es dzirdēju tevi pirmiņ tur, kalnos... Tas pūlis tur klausā katram tavam žestam, katram acu mājienam. Tu viņus vari vest, kurp patikas. Tāda pārlicība skan no tavas valodas, tāda sajūsma staro no tavas personas... Un tagad?... Kā to lai saprot? Kas tās ir par divām dvēselēm, kas tevī mīt? Vai tikai šodien tevī tā plaša atvērusies vai jau senāk? Kā tad tu pats vērtē savu darbu? Un kā tavi biedri to lai vērtē? Cik ilgi tu domā tā turēties?

Viņš jautā aizgūdamies, bet bez uztraukuma. Kas viņa balsī vibrē kā izjūtama apakšstraume, tā ir spēcīga, nenoslēpjama ziņkāre. Varbūt arī maziņš, sīkulīgs prieks par to, ka viņš, noteiktais, nelokāmais, lepnais

vecākais brālis, nu tāpat šaubu virulī un nezin, kur piestāt. Nekas tā nepaceļ paša spēka apziņu kā otra vājums.

Bet, luktura gaismā ieskatīties Mārtiņam sejā, viņš apraujas. Nepārprotami redzams, tas ar savām domām pavisam citā pasaulē. Varbūt nemaz nav dzirdējis, ko ar viņu runā. Varbūt nemaz nemana, ka jaunākais brālis viņam blakām... Jānis sadūgst un sakož zobus.

Mehāniski Mārtiņš slien mēteļa apkakli un božas.

— Ziemeļa vējš... — viņš noņurd un uz šķērsielas stūra vairās no kūpoša sniega virpuļa. Nu jau aizvēja vietās novilkta sniega vīles. Gājēju kājas mīksti grimst un ceļ līdzī mikstas, smagas aplipas. Kailie akmeņi ir apledojuši un slideni.

Ko viņš ar to grib teikt? Jānis iesāņus skatās brālī. Jā, par to nav ko šaubīties. Viņš nemana, ka viņam blakus iet. Un atkal Jānim uzmācas vecā sajūta. Kā toreiz, kad viņš jauns un nevarīgs gāja blakus vecajam, mērķi zinošam un tāpēc drošam un stipram brālim.

Un arī viņš tāpat ierauj galvu apkaklē un sabožas. Piespiežas domāt par citu ko, bet nespēj. Vai viņš tālu tā nāks līdzī?... Un atkal viņš pamet acis iesāņus. Nāk... Iegriežas līdzī pa dzīvokļa durvīm.

Labi, ka Marija izgājusi pie krustmātes. Vīrabrāli viņa nevar ciest. Savāds, nepārvarams riebums viņai pret šo svešo, drūmo, kā viņai liekas, nesaprotamu aizdomu un ienaida pilno cilvēku. Mārtiņam, tam viena alga. Mēteļi tāpat mugurā, platmali galvā viņš sēd uz dīvāna. Sniega aplipas pie kājām kūst. Uz parķeta rodas divas tumšas peļķes... Labi, ka Marijas še nav.

Jānis pūlas mierīgi nosēdēt uz klavieru sēdekļa.

— Mēs taisāmieš braukt atpakaļ uz laukiem, — viņš ierunājas. — Rītu vai parīt zirgi būs klāt. Meijers atsūtījis ziņu. Varbūt brauksi līdzī?

Viņš uzmet lūpu, kad Mārtiņš atkal liekas nedzirdējis. Tad viņš atbild uz jautājumu, kurš jautātājam pašam jau sen vairs nav prātā.

— Kā to lai saprot?... Saprast ir viegli. Bet izpratā vien vēl nav skaidrības un noteiktības. Un, galvenais, no izpratas vien vēl nerodas saskaņa starp domām un vārdiem, starp atziņu un tieksmēm. Mēs esam pārejas laika cilvēki — mēs paši, tie, kas domājamies vadām, un tāpat tie, kurus mēģinām vadīt. Mēs esam kā no divām daļām salikti. Prāts saka vienu, bet instinkti prasās otru. Mēs varam tā, bet varam arī citādi. Vecā pasaule smagi guļ kaulos un kausē mūs nost jaunās gaitās.

— Vecuma pesimisms... — Jānis pavīpsnā. — Nē — es gribēju teikt: pārpūle. Atpūtas tev vajadzīgs. Brauc līdzī uz laukiem.

— Atpūtas, tu saki? Tagadējā momentā, kad visas stīgas ir savilkta līdz trūksanai!... Varbūt es braukšu līdzī. Bet ne atpūsties. Tikai tāpēc, ka tur darba vairāk nekā te, bet darītāju pārāk maz. Te masām ir jau masu instinkts, zināma organizācija un pašdisciplīna. Tur nav nekā. Tur tikai nejaušs pūlis, ko pirmais spēcīgākais vēja pūtiens izklīdēs kā sausas pelavas.

Jānis nogroza galvu.

— Tu aizmirsti, ka šādos laikos masas aug kā lavīna. Cīņa ir vislabākā organizētāja un disciplinētāja. Ja tuvāk novērojis kustību uz laukiem, tu tā nerunātu. Atbrauc, tad tu redzēsi, kas vienprātībā un sajūsmā ir pastrādāts.

Mārtiņš atmet ar roku.

— Salmu uguns... Vējā tā nepastāvēs... — Viņš ir ieraudzījis Luteru ģimēni virs klavierēm un paceļas tuvāk aplūkot. Neviļus izslejas stingri — kā tur uz tribīnes. — Še es stāvu, es citādi nevaru!... — Sagurst atkal. — Tie var tā runāt, kam absolūtas patiesības atbalsts aiz muguras. Tie, kuri tic, ka pravieši un mocekļi atpestī tautas un rada vēsturi... — Viņš atbalstās uz klavieru stūra un ilgi skatās brālī. — Es tevi redzēju pirmiņ tur, kalnos. Labi bij, ka es tevi tur redzēju. Jo šaubīgāks un gļēvāks cilvēks, jo lielāka pūļa viņam kārojas, lai mazāk sajustu savas šaubas.

— Par ko īsti tu šaubies? Kas tev noticies?

— Man? Īstenībā nekas. Jā, var būt — pārpūle, nervu atslābums. Divas dienas es tikpat kā neesmu atsēdies, ne muguru atbalstījis. Trīs naktis neesmu gulējis. Bet tas nu nekas. Vai es viens tā. Mēs nesūdzamies, mēs zinām, ko uzņemamies un ko diena mums uzliek.

Ko uzliek laiks un pienākums pret to, kam es esmu atdevies un no kā es neatkāpšos. Tāpēc ka es nevaru atkāpties. Kad es stāvu uz tribīnes un redzu tūkstošus apkārt uz mani lūkojamies, tad man ir tā kā tur tam: še es stāvu, es nevaru citādi. Jo tas neesmu es, kas runā, bet viņa, tā tūkstošgalvainā masa. Tās tūkstošas mutes runā ar manu muti. Un, ko es saku, tās ir viņu neizteiktās, sasāpējušās, gadiem gulējušās mēmās domas. Tur ir tā nedzirdamā balss — es esmu tikai atbalss. Es esmu atskaņa un atspīdums, attēls un atēna. Ne man viņi uzgavilē, bet savām dzirdami tapušām domām, savu dziļāko dziņu tveramam tēlam. Kā es lai šaubītos, kad viņi šaubu nepazīst? Kad viņiem viss liekas ar roku pasniedzams, ja šodien ne, tad rītu gūstams.

Jānis mēģina vēl pavīpsnāt.

— Nervi tev vairs nav kārtībā.

— Jā — bet kāpēc viņi man nav kārtībā? Tāpēc, ka es katru dienu skaidrāk redzu to milzīgo nesamēru starp mūsu rožainām cerībām un mazo iespēju. Starp mērķa faktisko tālumu un mūsu sajūsmas reibu.

Mēs esam acumirkļa, tekošā momenta cilvēki. Mūsu sajūsma izaug no teorētiskās atziņas un ideālistiskas pašiedvesmas. Īstas cīnītāju dabas mums nav, cīņas kultūras veidojumu mēs nepazīstam.

Cīņa — cīņa — mēs atkārtojam katrā runā un katrā sarunā. Bet iedomājamies to kā pēdējo spiedienu, kā acumirkļa triecienu. Upurus viņš, zināms, prasīs, bet pārkārtos un pārveidos visu. Ka mēs varam tikt sakauti, notriekti vēl zemāk, nekā pirms bijām, par to mums netiek domāt. Tāpēc ka mēs baidāmies tās cīņas, kas ilgst gadus, kur mūs sašķeļ pa vienam un pa vienam lūko samīt. Mēs instinktīvi tveramies cits

pie cita, tāpēc ka mūsu iekšējās saites, mūsu organizācija un disciplīna nav tik stipra, ka tā iznīktu, tikai pašus visus mūs no pasaules iznīcinot.

Mēs neesam lielās politiskās un sociālās cīņas izcīnītāji. Mēs neesam piepildītāji. Mēs esam pārejas laika cilvēki. Ceļa sataisītāji un ievadītāji. Pašiem mums apsolītā zemē neieiet.

Jānis lēnām liek roku uz viņa elkoņa.

— Brauc līdzī uz laukiem.

— Es varbūt braukšu ar'... — Bet tad viņš spēji nogrūž brāļa roku. — Es zinu savu pienākumu. Arī ceļa sagatavotāja darbam ir nozīme. Lielāka, nekā kādam darbam jebkad bijusi. Es iešu tur, kur mūsu spēks visvājākais un kur vismazāk cerību uz uzvaru.

— Varoņa vai mocekļa lomā... Bet vai tā saskan ar tavu pārlicību?

— Mana pārlicība te nekrit svarā. Mūsu griba ir masas griba, mēs esam ierocis viņas rokās. Ko tas arī līdzētu, ja es viņiem rādītu to, ko pats redzu?

— Ja tu domā, ka ne uzvara, bet pametums stāv priekšā — vai tad tavš pienākums tomēr nav atklāti sacīt? Apsaukt un brīdināt — —

— Ko tad tas līdzētu? Tu domā, viņi dzird citu nekā to, ko vēlas dzirdēt. Un galu galā nav ko bažīties un uztraukties. Ar runām un rakstiem vien nevar sagatavot masu lielajai cīņai, kas ar uzvaru nāks. Visām cīņas pakāpēm viņai pašai jāiet cauri. Jāizdzīvo sajūsmas, pametuma, nopiestības un jaunu uzplūdu stadija. Viņai jātop karsētai, kausētai, tīrītai un rūdītai, līdz kļūst cieta kā tērauds. Kā asmens, kas šķel viscieta. Masai vienmēr ir pareizs instinkts. Atsevišķs cilvēks var kļūdīties, bet kopums nekļūdās. Nekad! Kļūdas un maldi — viss viņu virza mērķim tuvāk. Kļūdas un maldos izaug apziņa un nobriest spēki.

Šī cīņa būs skaudrāka, nekā jebkura cita līdz šim bijusi. Bet ne pēdējā. Pēdējā nel! Kāpēc es lai mudinātu vairīties no viņas? Tā vienīgā sagatavos mūs nākamai, vēl lielākai un drausmīgākai. Un tajā varbūt izšķirsies tas, ko tagad velti mēģināsim izšķirt. Bet zaudēt mēs nevaram, tikai iegūt. Kas ir viena, kas desmit un simts cilvēku dzīvības pret visas darba tautas kopējo dzīvību? Mēs esam pilieni jūrā. Pilieni var izsikt, bet jūra paliks. Jūra dzer un dzīvo no savas pašas iztvaikojumiem. Saule un vējš, un zeme — viss kalpo viņai.

Viņš ierauga Mariju, kura jau labu brīdi stāv durvīs un klausās. Lūpas viņai atkal cieši sakniebtas. Piere īgnās krunkās.

Smago domu un rūpju atēna nozūd no Mārtiņa sejas. Lakstošs smaids vēja appūsto, cieta seju padara it kā maigāku un jaunāku.

Viņš viegliņām piedur Jānim.

— Paskaties, tava sieva... Prieks redzēt, cik sirsnīgi viņa mani ienīst. Un nemēģina slēpt un maskot kā citi. Tev ir krietna sieva, Jāni... Labvakar, svainen! — Viņš saņem mazo, auksto roku savējā un spēcīgi sašpiež. Vaļā nelaiž, pavelk tuvāk un aplūko no visām pusēm. Smejas. — Roka! Tā taču ēna no rokas, ne roka.

Bet viņa sagrozās abiem pleciem un atsvabinās. Savelk lakatu ciešāk

ap pleciem, it kā Mārtiņš ielas aukstumu te ienesis. Nervozi, acīm mirkšīnādama, skatās uz Jāni.

— Vai tu nenāksi vakariņās? Jau pusstunda, kā mēs gaidām. Atdziest.

— Jā, — bet aicini taču Mārtiņu arī.

— Jā, jā, — Mārtiņš smejas. — Es labprāt paēdišu vakariņas pie jums.

Viņa sašķiebj muti kā smaidā, kā uz aicinājumu. Bet nevar dabūt pār lūpām. Šis lielais, rupjais cilvēks viņu palaikam tikai izjoko un ķircina. Viņa kļūst nervoza, to ieraugot vien.

— Nu paliec, — Jānis aicina mīkstā balsī.

— Ko nu! — Mārtiņš papurina galvu un paskatās pulkstenī. — Esiet bez rūpēm. Tik nepieklājīgs es vēl neesmu. — Un pirmo reizi viņš aplaiž vērīgu skatienu istabā apkārt. Ieskatās vēl Lutera ģimētnē virs klavierēm — kā pirmo reizi. Sirsnīgi pavīpsnā. — Pienācīgi paēdies. Es saprotu, ka tādi nodarbojas ar ticību pārlabojumiem. Savas nodarbošanās katram vajadzīgs... Bet nu atvainojiet. Un ar labvakaru!

Viņš iziet lieliem soļiem, papēžiem parķetu švīkādams. Viņa pirmītējā sēdvietā uz parķeta nepatīkami rēgojas divas tumšas peļķes.

Līdz ar Mārtiņu liekas aizgājusi Jāņa interese par dienas un dzīves jautājumiem. Viņš atslīgst atpakaļ dzimtas pelēkā vienaldzībā un gurdenumā. Un viņa īgnums atkal vērsas pret sievu, kura tādās reizēs liekas vienīgi vainīga pie visas neskaidrības un šaubām.

— Un neaicināji! — Un, pamanījis, ka sieva raugās uz slapjuma peļķēm pie dīvāna, gluži aizsvilstas. — Ak par to grīdu tev bail! Par balto galdsegu un servjetēm! — Viņš nospļaujas un vīsta dūres. — Manu brāli tu dzen projām. Špīseri un nelgas! Kur man prāts bij, kad es ar šitādiem sapinos?... Nu runā, atbildi! Ko stāvi kā mēma!

Viņa gribētu runāt, bet balss neklausā. Lūpas veras un atkal aizdarās. Beidzot viņa ar mokām izdabū pāris vārdu.

— No viņa paša bail... Viņš ir tik ciets un nežēlīgs.

— Ak, klanīties viņš neprot, roku pabučot un komplimentus teikt. To viņš neprot, nē! Tie laiki ir garām. Pagaidiet tikai! Pašus jūs iemīs tādā peļķē!

Marija cīnās ar asarām.

— Un tevi... Tevi tad arī...

— Mani? — Jānis tikko nepalecas. — Mani? Ha, ha... Kas man ar jums! Es esmu strādnieks un ar strādniekiem allaž kopā gājis. Diezgan ilgi es esmu cieties. Sargieties tagad!

Viņš rauj mēteli mugurā un nikni spārdās, galošas kājās maukdams. Marija, rokas žņaudzīdama, panāk istabas vidū.

— Kur tu iesi? Neej!... Man tik bail, kad tu neesi mājā...

Bet Jāni tas tikai vēl vairāk sanikno. Tagad viņš zin, kur viņa vieta un kas viņam darāms.

— Pagaidiet tik'! Peļķē jūs samīs!

Viņš izsteidzas un aizsit durvis. Visa māja nodreb no spēcīgā trieciena.

Viņi izbrauc agri, mazai gaismiņai svīstot.

Nobarotie Meijera dūkaiņi grūti novaldāmi soļos. Kučieris tur atspēries, grožus rokām aptinis. Viņam, lauciniekam, nepatikami, kad pakavi saceļ skaļu troksni un retie gājēji apstājas un skatās. Vispār viņš pilsētā sajūtas neomulīgs. Ko visu uz laukiem nestāsta par pilsētu, ko visu no turienes negaida! Un nu — apstājas ielas malā un skatās! Skatās un nezina ko domā. Varbūt par bēgļiem tur, par aizdomīgiem subjektiem... Caur pieri lūkodamies, viņš vēro katru pretimnācēju. Klusu lādēdamies, visā spēkā satur zirgus.

Citādiniecīgais pakavu troksnis tagad uz ielas patiešām izklausās nepienācīgi skaļš un svešāds. Neviena zirga, neviena braucēja. Neviena ratu stūmēja — neviena tramvaja vagona. Nenoslidināta, apsarmojusi drāts stiepjas augšām pa ielas vidu; zvirbuļi čivina, tajā sametušies. Nedaudzie gājēji turas uz ietvēm, un tikai kāds retais šur tur pāriet ielai pāri no vienas malas uz otru.

Aiz augstās dēļu sētas paceļas fabrikas gigantiskie korpusi. Nokvēpuši mūri četrām logu rindām, un otrās četras no viņas malas spīd taisni pretī. Tagad neredz tās nemitīgās galvu un roku, un augumu nīrboņas, kura citkārt nenorimās no sešiem rītā līdz sešiem vakarā. Izdzisis skurstenis stāv kā sasalis, pret debesīm izsliets pirksts, bet pie smailā kaķa naga viņam spēcīgi plivinās sarkans karogs. Četrkantīgs dēļu tornis nevērpj baltus suta mutuļus; vienīgais lodziņš pašā augšā aizsvīdis un aizmiglojies kā noraudāta acs. Un tālāk trīs līdztekus sabūvētas milzu mājas logu sienām. Slaidām, melnām līnijām tur stiepjas dzelzs sijas. Snauž spožās tērauda asis, snauž melnās, eļļotās spoles, snauž nosludinātās siksnas. Taisnais koridors no viena gala mājai līdz otram ir klajs un tukšs. Pār koka nameļa jumtu pārsniedzies, pirmais saules stars slid pa grīdu un sameties atdzirkstī zemē nomesta spoža āmura pierē... Tukšs un drausmīgi kluss kā citkārt svētku pirmajā dienā. Trešo nedēļu jau stāv.

Dzelzceļš. Pārbrauktuves vārti abējās pusēs līdz galam vaļā. Viņējā malā trīs zēni pakāpušies vizinās. Sarga namiņš aizslēgts, sniegu nobērtu sliksni. Uz loga nelaistīta fukcija skumji nokārtu galotni. Un blakus tai ieslēgts, aizmirsts kaķis guļ saulītē sarāvies un vienaldzīgi pablenž uz garāmbraucējiem. Pāri soļu no pārbraucamās vietas guļ pamesta, apsnigusi lokomotīve ar vaļēju, tukšu preču vagonu. Zirgi bīstas un sitas sāņus. Pārskaities kučieris rauj grožus tā, ka zirgi saslienās un iemauktu dzelži viņiem zobos šķind.

Tirdziņā būdas dēļiem aizsistas, kailas un tukšas. Viņā pusē baznīca ar zaļu tornīti un zvanu neaugstu tukšā logu spraugā. Svētdiena. Bet skaidri redzams, ne pagājušā te kāds nācis, ne šodien nāks. Garām vien iet — arvienu biezāk un biezāk. Uz to pašu pusi, kur vakar un aizvakar...

Nobeidzas ielas kaltais bruģis. Rati dārdēdami noveļas uz priekšpilsētas apaļajiem akmeņiem. Nu vairs nelīdz zirgus turēt vai neturēt. Savā vaļā palaisti, tie sāk skriet pusriekšiem, bet drīz atmetas. Apdilušas rādzes slīd izbrauktos dubļos un uz sasalušiem pauguriem. Rati lēkā un kladzēdami dauzās.

Jānim un Marijai atsperu sēdekļi ērti. Mārtiņš sēd priekšā, kājām atpakaļ. Lāgu lāgiem viņš noslīd, bet pamanās atsperties tā, ka neaiztiek svaineni. Plāns mētelītis un platmale. Ass vējš sārto viņa tumšo seju un kniebj kailajās rokās. Bet viņš ir jautrs un runīgs. Un no tā arī pārējiem vieglāks prāts.

— Kad es pēdējo reizi braucu zaļumos? — Mārtiņš lūko atcerēties. Bet velti. Nogroza galvu un pasmejas. — Tiešām, slikti nav. Un sevišķi šādā laikā, kad vējiņš vaigus smuki karsē. Vai nav taisnība, svainen?

Marija visu laiku nopūlējusies bumbuļainā lakata malu vairāk aizvilkt kreisajam vaigam priekšā. Deguntiņš, papriekšu bālgans, tagad kļuvis kvēlaini sarkans. Kažokos un lakatos ietīta, viņa izskatās nevarīga un mīļa kā bērns. Varbūt arī tāpēc Mārtiņš skatās tik laipni un lūko viņu ievilkt sarunā. Bet viņa vēl kautrējas. Vēl viņai tā kā bail.

— Salst... — viņa gražīgi nopukojas. Un lūko pagriezt seju vēl vairāk sāņus. No vēja vai no Mārtiņa. Varbūt no abiem. — Tādu gaisa gabalu šitādā salā. Tās ir mokas... — Viņa nopurinās. — Nu kādēļ viņiem tos dzelzceļus vajadzēja apturēt? Tā ir cilvēka mocīšana. Vai tur jēga vai prāts!

Jānis lūko viņai slepus piebikstīt ar elkoni. Mārtiņš smejas.

— O, pa dzelzceļu arī iet visādil! Man reiz gadījās — janvāra mēnesī. Sala bij drusciņ lielāka nekā tagad. Uz buferiem braucu no Ramockas līdz Valmierai.

— Uz buferiem! — Marija pagriež galvu atpakaļ. — Vai tad tas ir izturams? Vai tad vagonos nemaz vairāk nebij telpu?

— Telpu būtu pieticis. Bet man bij neērti. Vagonā uz plaukta man bij kāds vedamais. Un man likās, ka Cēsis iekāpa divi subjekti, kuri kāroja pēc manām mantām.

— Kā tā? — Marija naivi brīnās. — Tad jau jums vēl vairāk vajadzēja pašiem uzmanīt.

— Vajadzēja. Bet lieta tā, ka es esmu ļoti bailīgs. Man likās, ka pēc manis paša viņi kāro vairāk nekā pēc manām mantām.

Marija pagriežas vēl vairāk un jautādama skatās Jāni.

— Proklamācijas? — Jānis ievaicājas.

— Tomēr pārrēķinājušies bij. Man biļete līdz Strenčiem, bet nokāpu Valmierā. Manas mantas iznesa zemnieks līdz ar saviem tukšajiem

sviesta spaiņiem. Strenčos saķēruši kādu muižkungu, kurš izskatoties man mazliet līdzīgs. Bet šim tajās pakās kontrabandas papirosi, bez bandroles.

Abi brāļi smejas. Marija nesaprot, kas tur varētu būt jocīgs. No policijas viņai palaikam ļoti bail. Nevienam cilvēkam viņas mīkstā sirds nenovēl krist policijas nagos.

— Un kas viņam bij — par tiem papirosiem?

Mārtiņš vīpsnādams pamet Jānim ar galvu.

— Es domāju, viņa prasīs, kā man ar proklamācijām izgāja. Bet muižkungs ar saviem papirosiem viņu interesē vairāk. Savs savējam arvienu tuvāks.

Jānis božas, bet nesaka nekā. Nav pirmā reize, kad sieva viņu kompromitē sociālistu priekšā. Viņai nu vienreiz nav ne mazākās sajēgas ne par sociāldemokrātiem, ne revolūciju. Par politiku dažam labam ganu meiteņam vairāk zināšanu. Un atkal Jānis pa paradumam nogrimst dzīlās refleksijās par to, cik jauki būtu un ko viņš tad darītu, ja būtu apprecējis izglītotu sociālisti.

Te viņa fantāzijai nebeidzami plaši lauki. Tajos viņš vismīlāk kavējas. Aizmirstas viņš tā, ka nedzird, ko Mārtiņš ar Mariju jokoja, un nemana, ka viņa pamazām kļūst pielaidīgāka, drošāka un pļāpīgāka. Neredz sīka sniedziņa nobārstītu nabadzīgo, bet tomēr diezgan pievilcīgo apkārtni ar smilkšu pauguriem un paegļu puduriem.

Atjēdzas tikai tad, kad Mārtiņš uzliek viņam smagu roku uz ceļgala. Jānis paceļ galvu.

Kučieris, atpakaļ pagriezies, uztraukts kaut ko stāsta un ar pātagu rāda uz priekšu.

Apmēram versti tālāk, paegļu klajumam pāri, no uzkalniņa viņiem pretī virzās jātnieku rinda. Dragūni — jau pa gabalu tas redzams no zilpelēkajām cepurēm. No kalniņa jāņ soļiem, bet lejā palaiž rikšus. Pēc dažiem acumirkļiem rinda jau tik tuvu, ka atšķirams oficiēris priekšgalā un aiz tā divdesmit seši zaldāti. Četriem pa liekam sedlotam zirgam blakus līdzi.

Jānim sirds stipri pukst. Nevienam viņš nav atzinies, ka pret policiju un zaldātiem viņam gluži tāda pati sajūta kā viņa sievai. Slepus viņš pamet acis uz Mārtiņu. Tas sēd mierīgs; bet ap sakniebtajām lūpām Jānis šķietas pamanījis nervoza nemiera krunkas.

Nu jau pavisam tuvu. Var redzēt, ka oficiērim pensnejs šporītē nokāries un kūlājas uz krūtīm. Revolvera maksts neaizpogāta, kailās rokas sasarkušas tur pavadu, nervozi savilkta. Vēl viņi pamana, ka vienam zaldātam seja svitraini nokvēpusi un otram roka līdz piedurknes galam baltu apsēju notīta.

Kučieris griež zirgus uz otru malu. Dragūni jāņ pa šo un, skaidri redzams, ceļa griezt nedomā. Sejas visiem drūmas un niknas. Uz braucējiem lūkojas ar aizdomām un ļaunu nicinājumu. Tie, visi četri, sajūt šos

niknos skatienus. Visiem tāda jausma, ka nākamā acumirkli notiks kas ļauns.

Oficierītis, jauniņš, sīciņš zēns, nervozi savelk pavadu. Zirgs iecērt galvu un negrib stāties. Un gandrīz reizē Meijera kučieris pietur savus zirgus. Tuvākie zaldāti pajāj uz priekšu, oficierim blakus. No attāluma skan ironiski un naidīgi saucieni. Niknas acis veras braucējos. Kučieris apmulsumā ķer roku pie cepures.

Oficierim zirgs negrib padoties. Un, kamēr otrā roka grābsta un nevar tik drīz satvert pavadas otru pusi, acis viņam slīd no viena braucēja uz otru. Tuvredzīgas, ūdeņainas, nogurušas, niknuma un skumju pilnas acis. No trim vīriešiem tikai Mārtiņš mierīgi iztur viņa skatienu, un viņa paša acīs pazibsnī dzirksts. Bet oficieris pa tam pagriezis savu skatienu uz Mariju. Viņas nosalušā, nevarīgā bērna sejā ir kaut kas tāds, no kā tajās otrajās acīs niknums it kā atlaižas — sejas panti atvilgst, ap lūpām paplaiksnās tāds kā smaids, un labā roka paceļas pie cepures loka.

Jāj garām visa rinda. Meijera meļņi paši sāk iet. Kučieris atvieglots atvelk elpu. Pagriežas atpakaļ un slepus vīsta dūri.

— Nolādēti! Blandās vēl pa ceļiem... Es saku, nav nekā no tiem mūsējiem. Neviena nevajadzēja laist prom. Baronu apsargātāji... Asins-suņi!

— Ko nu muldi, Zvīgzne! — Marija dusmīgi apsauc.

— Nemaz nerunājiet, jaunkundz! — — Viņš vēl nevar un nevar apkert, ka Marija nu jau vairāk nekā gadu nav jaunkundze. — — Ja jūs šīs pēdējās nedēļas bijusi uz laukiem, tad jūs tā nerunātu. Baroni braukā ar plintēm plecos... preilenēm revolveri pie sāniem — šie par sargiem līdz. Pristava mājā katru nakti kādu ved iekšā. Kliedzienu un vaimanas pa versti dzirdamas. Šie par sargiem apkārt...

Mārtiņa appūstā seja ir kļuvusi gluži pelēka.

— Un to viņi vēl tagad? Tagad vēl?

— Tagad vairs nē. — Zvīgzne iemiedz pātagas kātu ceļgalos un mauc cimdus nost. — Pagājušo piektdien visi bij sajājuši muižā. Baroni, pamanījuši svešus pils tuvumā staigājam, gaidīja uzbrukumu. Baumas arī gāja, ka tonakt svilināšot. Bet, kā šie prom, tā pristava mājai uguns klāt. Pašu bij nošāvuši — divas dienas kā blūķis nogulēja piekalnē, līdz atjāja šie un aizveda. Divus no tiem slepenajiem un divus uradņikus aizveda uz Vidzemi — tie jau nu arī vairs zemi neapgāna.

Marijai izlaužas gara un sāpīga nopūta.

— Ak zvēri, zvēri! Tādi paši tie, tādi tie... Briesmas!

— Mūsu muiža vēl vesela? — Mārtiņš apprasās.

— Kur nu vesela... Edž še, es jau jaunkundzei stāstīju. Svētdienas vakarā nosvilināja. No visām malām — stāsta, tūkstoši trīs bijuši. Ar plintēm un revolveriem, riktīgs karaspēks. Līdz pusnaktij šaudījās — sprakstēja vien. Es neredzēju, bet stāsta, ka bijušas bumbas ar' — un viens lielgabals. Baroni ar saviem desmit dragūniem līdz pēdējam

šāvuši pretī. Tikai kad jumts sācis kūpēt, laidušies prom. Gar Daugavmalu aizlaidušies, neviens nav manījis. Ap pieciem viss pagasts bij gaišs. Es ap to laikuāju mājās: biju aizsūtīts ar vēstuli uz Ozolmuižu. Nedabūju nodot: ceļā miliči noņēma. Tagad vaktis visos krogos un uz visiem krustceļiem.

— Mūsu māja palikusi vesela, — Marija stāsta Mārtiņam. — Papatajā dedzināšanas laikā nav bijis mājās.

— Muižkungs ir gudrs, — Zvīgzne smejas. — Visu laiku viņš Karlīnes muižinā. Divpadsmit zirgu, lai brauc, kas grib. Maize un gaļa katram, kas ēst prasa. Dzilnas kroga miličus jau otro nedēļu baro. Sarodas visvisādi — kas tur ko nedzīvot un ar plinti nepavazāties, kad par velti baro. Muižas maize, sak' — ēd, cik ādā rūmes... — Viņš jautri pamirkšina Jānim. — Muižkungs ir malacis. Par viņu neviens ļauna vārda nesaka.

— Bet ko baroni sacīs? — Mārtiņš domīgi ieprasās.

Zvīgzne nevērīgi atmet ar roku.

— Muļķības, Robežniek! Kāda tiem vairs sacīšana? Tie ir beigti. Mūsu muiža nodedzināta, Ozolmuiža pagalam... Rembate pagalam — Lielvārde, Koknese, Odziena... Tie kraukļu perēkļi vienreiz ir tīri. Diezgan tauta viņos ir spīdzināta un bendēta. Kā mūsējam: ne istabas, kur apsēsties un uzgaidīt. Uz trepēm ziemas laikā — tur tie cilvēki stundām sala un nīka.

— Jā... Visa tā dedzināšana ir nejēdzība, — Jānis prāto. — Bet pārāk daudz naida zemniekos sakrājies. Plūst kā akla straume, pavasarī ledu salauzusi.

— Kā straume — taisni tā! — Zvīgzne dzīvi atsaucas. — Noskalo, kas priekšā. Līdz laikam tauta cieš. Bet, kad saceļas reiz, tad ir beigas. Tad lai labāk nestājas ceļā. Kā mūsu melderis aizviņu pavasar... Viņam tas dambis mazs, un upīte vasaras vidū izsusē. Krāja un krāja ūdeni, domāja visam gadam piekrāt. Bet naktī uz trešajām lieldienām — laukā ar visām slūžām, ar visu dambi. Kā skangali! Skaidas nebij pāri palicies. Pļava akmeņu, smilks un visādas laužas pilna... Kā straume, jā! — Zvīgzne ir gluži jautrs par zīmīgo salīdzinājumu. Bet tad viņš atkal pagriežas pret Jāni. — Uz jums, skolotāja kungs, arī gremjas. Jūs neesot un neesot gribējuši tos bērnus pa jaunam.

— Nieki, Zvīgznel! — Jānis mēģina braši un paviegli atraidīt. — Es taču nepieļaušu katram zeņķim sev priekšrakstus dot un komandēties. Kad vispārīgi ir nolemts un pieņemts — tad cita lieta. Ja visi, tad man nav nekas pretī. Es atsvabināšanas kustībai laikam esmu tuvāk stāvējis nekā kurš katrs no tiem zeņķiem. Bet vienam ar pieri sienā skriet, tur es neredzu nekādas jēgas.

— Es nezinu. Man pašam bērna nav, kas skolā iet. — Zvīgzne ar cimdu noslauka bārdi. — Es tikai saku, ko no citiem esmu dzirdējis. Vēl pēdējā nedēļā jūs inspektoru esot ielaiduši klasē. Un mācītājs pie jums pa nakti gulējis — kad aizbēdzis no tā pūļa ar sarkano karogu.

Jānis kļūst nervozs.

— Nieki, es jums saku. Bābu tenkas, vairāk nekas. Klasē ielaidis... Nu, vai tad man bij aiz apkakles viņu ķert un laukā sviest? Kas to no manis var prasīt? Un par to mācītāju ar' meli. Ne es viņam naktsmājas devis, ne viņš pie manis gulējis. — It kā apstiprinājuma gaidīdams, viņš bargi lūkojas sievā.

Marija apjukusi samauktām rokām spiež uzroci pie mutes.

— Vai tad tas kāds noziegums, kad cilvēkam patvērumu dod...

— Noziegums, noziegums... — Jānis mēdī. — Ne man ko noziegties, ne man kāda daļa gar mācītājiem un inspektoriem. Ja ir vispārīgs lēmums, tad es pie viņa turēšos. Bet kaut kādi zeņķi lai nedomā mani komandēt. To es nepieļaušu!...

Nelielā gravā, kur vēja puse ar priedītēm noaugusi, viņi apmetas pusdienas ēst.

Zvīgzne salasa sausus zarus un sakurina uguni. Paklāj zirgu segas un ierīko Marijai ērtu sēdēšanu. Līdzpaņemtie vienkāršie uzkožamie viesiem gaumē labāk nekā citkārt vislabākās siltās pusdienas. Mārtiņš ēd sevišķi sirsnīgi un ar Mariju vien vairāk sarunājas. Pamazām viņa apjauš, ka šis cietais, drūmais cilvēks un bīstamais revolucionārs reizēm var būt it ciešams, pat patīkams ceļa biedrs.

No lejas pa ceļu uznāk kāds gājējs. Jauns, plecīgs cilvēks gaišu, gludu seju, garā mētelī, platām malām cepuri galvā. Pārkāpj pār grāvi sasildīties pie ugunskura. Mārtiņam pazīstams. Saucā viņu par Resno un aicina pusdienās. Tas ceremoniju nepazīst. Ed nekautrēdamies, sarunājas ar Mārtiņu, bet pārējiem uzmet tikai paviršu, garāmejošu skatienu. Fanātiķis, bojevīks... Jānis pie sevis definē, svešo mazcienīgi aplūkodams.

— Ar instrukcijām? — Resnais pilnu muti vaicā Mārtiņam. Tas parausta plecus.

— Pa daļai. Pa daļai, tā sakot, ekskursijā. Tur tagad, liekas, iet raibi?

— Pārāk. — Resnais ir uzačus nesarauj. Liekas, viņu nekas nevar ne uztraukt, ne sevišķi ieinteresēt. — Saimniekdēli dzīvo kā pa kāzām. Izēd muižu klētis un gaļas baļļas. Izšauj baronu stirnas, nobrauc baronu zirgus. Par nopietnu organizāciju neviens nedomā.

— Bet ko tad dara jaunievēlētās komitejas? Visur taču nodibinātas. Mums jau labu laiku ienāk ziņojumi...

— Bleķis visi jūsu ziņojumi. Vajag iet uz vietām un pašam redzēt. Organizēt pulciņus un ieročus gādāt. Cilvēku vajag un ieroču. Šitāda balle ilgi nevilksies.

— Tu domā, pienāks beigas?

— Bez jebkādam šaubām. Un drīz pie tam. Dezorganizācija un apjukums jau tagad visur manāms, lai gan visi pūlas slēpt un rāda brašas sejas. No Krievijas pienāk ļaunas vēstis. Saimniekdēliem dūša sāk šļukt papēžos. Viens otrs jau nozudis, viens otrs pēc pirmā trača raujas no maļus. Pirmā sajūsma pārskrien, padarītais sāk biedēt darītājus. Izsvilušie kraukļu perēkļi tramda vairāk nekā vecos laikos spoki. Apzinīgas

darba šķiras tiklab kā nav. Zemes dališana, savs kaktiņš, savs zemes stūrītis, savs privāts īpašums — tas ir viss, kas viņus interesē. Arī tā labākā daļa savus spēkus un laiku notērē ar sīku personīgu izrēķināšanos un savstarpējām ķildām. Haoss — uz visas līnijas.

Viņš pasniedzas vēl pēc viena gabaliņa. Un, redzami, beidz tikai tāpēc, ka papiros un salvetēs tikpat kā nekā vairāk nav atlicies.

— Kā bijis, tu esi pesimists aiz principa, — Mārtiņš jautri iebilst. — Es tik tumši neskatos. Es tomēr vēl uzticos tautai un gribu mēģināt.

— Organizēt, pārliecināt, apzinīga sociālisma sēklu kaisīt... Liela ir jūsu ticība, jūs, mutēs klabinātāji, frāžu kalēji un rezolūciju sacerētāji. Tauta — — — Viņš slaucīdamies nicīgi saviebj muti ar baltajiem, spēcīgajiem zobiem. — Kad jele jūs atmetīsiet čalošanu un ķersieties pie patiesa darba! Instrukcijas... Nu, es pateicos par federatīvās komitejas instrukcijām. Literāti un kabinetu vīri grib vadīt revolucionāro kustību Latvijā! Tas pats Latvijā, tas pats visā Krievijā. Raksta un runā, runā un raksta, un brauc postā. Tas taču acīm redzams, uz kuriem mēs braucam. Pret štikiem un nagaikām mēs izejam ar sentimentālām runām un liriskām rezolūcijām. Mēs sajūsmināties par visaugstākiem manifestiem un piešķirtām brīvības drupatiņām un nesaprotam un negribam saprast, ka ar drupatām dumjas zivtiņas mēna murdā. Atjēgsies tikai tad, kad gals būs cieti un spirināsies uz sausuma. Mana rezolūcija ir īsa: cīņa līdz galam! Spēku pret spēku — stiprākajam paliks taisnība. Mūs nežēlo, un mēs nedrīkstam taupīt... Es eju tikai tāpēc, tikai vienu es gribu redzēt. Vai federatīvai komitejai ir piecdesmit mauzeri, jeb vai mums jāiztieks ar tiem pašiem buldodziņiem un vecām kramenīcām.

— Ar piecdesmit mauzeriem tu domā atstāt cara karaspēku? Man liekas, tad mūsu organizācijas darbs tomēr ir nopietnāk ņemams. Mēs, mazākais, stāvam uz reālas zemes, ja arī nenododamies pārspīlētām cerībām. Jūs runājat par spēku un cīņu, bet jūsu cīņa lidinās ilūziju romantikas pasaulē. Jūs esat sapņotāji.

— Bet dzīvē un darbā. Sapņotāji man tomēr miļāki nekā runātāji... Atsist, tu saki? Ja arī ne atsist, tad, mazākais, rādīt, kas ir cīņa un kā jācīnās. Teiksim, mēs piecdesmit iesim bojā, bet pieci un piecdesmit, un pieci simts tūkstoši pēc mums vairs nebūs tā noveicami. Tā ir tā vienīgā organizācija, kurai nozīme. Jūsu runas, tās izskan tukšā gaisā. Runāt jūs varat pieci gadi no vietas. Tā ir niekošanās, pašapmānīšanās un masu apmānīšana. Ne mūžam skaistu vārdu tūkstots neatsver vienu pašu faktiski darbu.

Mārtiņš skumji pagroza galvu.

— Galu galā — mēs runājam vienu valodu, bet tomēr nesaprotamies. Es gribētu sacīt, pārprotamies. Bet arī tas nav īstais apzīmējums. Nesaskaņa nav vārdos, nav domās un nav arī mūsu rezolūcijās, bet pavisam citur kur. Mūsu instinktos, mūsu psihē, visā mūsu darbā. — Bet

tad viņš atgiedas un nikni papurina galvu. — Bet mēs vēl satiksimies — pie viena darba. Un tad, es ceru, sapratīsimies arī.

Viņš pastiepj roku. Resnais enerģiski satver to ar savu balto milzeņa roku un enerģiski sakrata. Viņa seja paliek vienaldzīga, kā bijusi, bet īsajā skatienā, ko viņš uzmet biedram, pamirdz kaut kas, ko tikai viņi divi vien saprot.

Resnais strupi pateicas par pusdienām. Sabāž rokas dziļi vaļējā mēteļa kabatās un aiziet. Lieliem soļiem, izlaidīgi līgodamies. No mugurpuses, uzkalniņā, viņš izskatās līdzīgs vanagam, kas radis spārnos skriet un, zemē nometies, sajūtas neveikls.

— Pretīgs cilvēks... — Marija nosaka, viņam pakalūkodamās, un sarauc pieri.

Mārtiņš smaida.

— Jūs spriežat tikai pēc ārienes. Ja tuvāk pazītu, jūs runātu citādi.

— Pretīgs, pretīgs! — Marija tiepjas. Viņa gluži iekarstas, it kā pienācējs viņu personīgi aizskāris vai apvainojis. — Pretīgs no ārienes — pretīga viņa valoda — viss, viss!

— Tas tikai pirmajā acumirkļī tā liekas. Bet jums vajadzētu redzēt, ar kādu sirsnību viņš gādā par savu veco māti un dzērāja tēvu. Jums vajadzētu redzēt, kā tas viņu izmanto un izsūc. — Mārtiņš negribot pamejas. — Viņam vajadzīgi piecdesmit mauzeri, ar ko atsist reakcionāro armiju, bet ar vienu nelieti sava paša dzimtā viņš netiek galā... Desmit gadu jau viņš uztur pamestu, slimu sievieti ar bērnu. Un tāpēc vien, ka pametējs negēlis reiz bijis viņa draugs un viņš iedomājies, ka zem viņa iespaida tā ar šo nelieti ielaidusies... Par viņa drosmi un pašaieliedzību stāsta veselus anekdotus. Bet jūs tos laikam nesapratīsit. Jums pārāk sveša tā pasaule, kurā mēs dzīvojam un strādājam.

— Viens no tiem — varoņiem un pestītājiem? — Jānis ironiski iebilst.

Marija īgni parausta plecus un tinas Jāņa pasniegtā kažokā. Viņu nekas nespēj pārlicināt.

— Tie mauzeri ir tā labākā lieta, — Zvīgzne, aizjūgus kārtodams, ierunājas starpā. — Ja tā domā, ar cimdiem, kā līdz šim, tad nekas neiznāks. No Kokneses visi palaisti vaļā — divi trīs, kā tur, pievākti. Domājat, viņi taupīs? Viņi tāpat atdarīs preti? Tad jūs to sugu par maz pazīstat. Paprasiet, uz laukiem to jums katrs sacīs. Un tāpat viens otrs no tiem pašiem mūsējiem. Tāpat zagļi un blēži. Kas par pagasta vecāko vai tiesas priekšsēdētāju bijis, neviens tīrām rokām nav aizgājis.

— Tā jūs viņus neizmācīsiet... — Mārtiņš palīdz Marijai iesēties ratos. — Tad labāk raugiet visu pagasta pārvaldi saņemt savās rokās, lai viņi netiek klāt. Jūs esat tas vairums, jūsu rokās spēks. Vajag tikai vienprātīgi rīkoties.

— E, tā mūsu rīkošanās ir tāda... — Zvīgzne uzcērt zirgiem un nikni sarauj grožus. — Ja tur nebūs citi, kas dara, tad no mūsu rīkošanās nekas

neiznāks... Kur velkas, velni! — Viņš rausta zirgus no vienas puses ceļam uz otru. Rati spēcīgi lēkā. Ilgu laiku sarunāties nav iespējams.

Gandrīz tūliņ pēc pusdienas sāk tumst. No ziemeļiem uznāk melni mākoņi — kā ar drēgnu, samītu autu noklāj visu debesi. Redzams, taisās uz snigšanu. Krēsla savelkas ātri. No neaizsalušās Daugavas kāpj migla un vieglām plīvām lēni šļūd līdz lielceļam un pāri tam. Siliņi, ataugas, grāvmalu krūmi, mājiņas ar kailu koku puduriem un aku vindām pamazām iemirkst smagā novakares tumsā.

Likumā, kur lielceļš novirzās gandrīz lejā, uz Daugavas pēkšņi uzliesmo dūlētāju uguns. Garš liesmas zobens izstiepjas pār ūdeni, līdz atduras šajā krastā. Kupliem virpuļiem dzirkstis vērpjas gaisā. Un no piepešā spožuma visa apkārtnē ar reizi nogrimst tumsā.

Viņā pusē Kurzemes silu var sazīmēt kā melnu, izlikumotu sienu. Bet tad tālu priekšā aiz viņa, tālu aiz dūlētāju uguns, paplaukst blāvs sarkanums. Acumirkli paplaiksnās uz vietas, tad sāk plesties un celties augstāk. Tumši kvēlains sarkanums manāmi apgaismo braucējiem ceļu.

— Deg tur arī... — Zvīgzne dzīvi iesaucas un rāda ar pātagas kātu. Visi lūkojas turpu, bet neviens neatbild. Drausmīgs ir tāds ugunsgrēka spīdums melnā rudens naktī.

Ugunsgrēka blāzmā viņpus Daugavas lūkodamies, viņi labu laiku nepamana otru, šajā pusē, un, kā liekas, daudz tuvāk. Blāzmas gaisā tam mazāk. Bet caur retajām priedītēm skaidri saredzama plīvojoša uguns. Kad pagadās lielāka sprauga, tad redzami balti mūri, pār kuriem staipās sarkanas uguns mēles.

Gandrīz reizē viņi visi četri ierauga to.

— Atkal deg! — Marija iesaucas sarauktu pieri, baiļu un dusmu aizrautā balsī.

— Muižas šķūnis... — Zvīgzne paskaidro. — Tur tie dragūni bij iekortelēti.

Jaunā spīduma pievilkti, viņi nemana, ka ceļš no kalniņa ar likumu ievirzās šaurā gravā. Gar abām malām tur stāvi smilkšu pauguri ar zemām, biežām priedītēm. Ja vērīgāk lūkojušies, viņi pamanītu zem priedītēm abējās pusēs kustamies un ņirbam. Ja rati, no kalna lejup braucot, mazāk rībējuši, viņi dzirdētu iesvēljamies, dzirdētu uztrauktu sasaukšanos, tad kņadu, skrejošus soļus, sausu zaru knakstēšanu un sasalušas zemes dimdoņu. Tikai otrā kalniņā pabraukušies, viņi ugunsgrēka blāzmā ierauga uz kroga pusi bēgošus cilvēkus.

Kroga priekšā viņi iebrauc uztrauktā, čalojošā pūlī. Viņus ieslēdz no visām pusēm. Tumsā nekā skaidri nevar saredzēt. Bet izjūtams ir, ka pūlis te spiežas vairāk aiz ziņkāres nekā ar ļaunu nolūku.

— Biedri! — kāds sauc. — Maldināšana notikusi. Tie nav dragūni — tikai ceļa braucēji!

Var manīt, ka saņem zirgiem aiz galvām. Nelaiž ne uz priekšu, ne atpakaļ.

— Tie ir kādas muižas zirgi! — klieudz cits. Un tad kāds trešais.
— Biedri, nelaiž vaļā! Vajag aplūkot, kas tie par ļaudīm un ko viņi ved.

Kņada kļūst vēl lielāka. Marija instinktīvi spiežas pie vīra. Zvīgzne lūko kaut ko iestāstīt tuvākajiem, bet viņa balss iejūk un apdziest vispārējā čalā. Mārtiņš sēd mierīgi un mēģina ko saskatīt melnajā, virmojošā pūlī.

No kroga puses caur pūli laužas lukturis. Paspīd un nogrimst kā melnā vilnī. Un tad uzzibsnī atkal pie pašiem ratiem. Manāms, ka pūlis pašķir ceļu. Redzams, tuvojas priekšniecība.

— Tura ciet, biedri! — skan pavēloša balss. — Pārlūkosim, kas tie par kungiem.

Uguns vispirms iezibsnī Marijas acīs. Viņa viebjas kā aiz sāpēm. Manāms, ka simts acu pāri no tumsas dzeļas viņas sejā. Skan ironiski saucieni un piezīmes.

— O, kas par dāmām!... Zvērādas kažoki... Un kā viebjas... Biedri, palūkojiet, kas viņiem tajā vezumā!

Nu lukturis pavērsts pret Jāni. Un tajā pašā acumirkli atskan gaviļejošs sauciens:

— Biedri! Tie mūsu muižas zirgi! Tie ir baroni vai viņu puīši!

— Pats tu esi barona puisis, muļķi tāds! — Zvīgzne baras un velti mēģina izraut pātagas kātu, ko kāds satvēris un nelaiž vaļā.

Kņada atkal kļūst lielāka. Atsevišķu teicienu un vārdu vairs nevar atšķirt.

Lukturis nu apstājas pie Mārtiņa. Turētājs paliecas un ieskatās tuvāk. Un tūliņ gaisma nervozi pašaudās. Lukturis noslid uz leju, un gaismas plankumā uz Mārtiņu pastiepjās netīra roka pirakta mēteļa piedurknē ar platu, modernu atloku.

— Robežnieks, ja nemaldos... Atvainojiet, biedri! Mēs nezinājām. Tumsā nekā nevar redzēt... — Roka atlocītā piedurknē spēcīgi krata Mārtiņa roku. Tad uguns zibsnī atpakaļ pūlī. — — Biedri, atkāpieties nost! Paziņas. Mūsu pašu ļaudis.

Tuvākie dzird un kāptos atpakaļ. Bet tie no malām vēl trakāk spiežas virsū — prašņā, sasaucas un neklausās, ko citi mēģina ieskaidrot.

Ar pūlēm braucēji izkļūst no ratiem un virzās uz krogu. Lukturis iet pa priekšu. Pūlis drūzmējas apkārt un virzās līdzī. Saspiežas kroga durvis un pieplūst pustumšos koridoros. Vedējs ar pūlēm izbrīvē ceļu.

Lielā kroga istabas ir ļaužu pilnas. Drūzma tāda, ka apgriezties nevar. Troksnī pats sava vārda nevar sadzirdēt. Tabakas dūmos un garaiņos nekas skaidri nav saskatāms. Niķeļa lampas ar resnajiem cilindriem peld kā baltā mākonī.

Visāda vecuma vīrieši — ar ganu zeņķiem sākot un sirmiem večiem beidzot. Sieviešu ap desmit — vairāk nesaskaitīs. Visiem plintes plecos — tiem, kas pie galdiem sēd, starp ceļiem iespiestas. Kādiem retiem zaldātu plintes; tie ir sevišķi pašapzinīgi un turas nosāņus. Un, ja pagadās pūlī, viņi ir tie runātāji, un pārējie klausās. Visam vairumam muižās un mežsargiem konfiscētas medinieku divstobrenes. Bet kādam pārim gluži vecas,

aprūsējušas, nezin kad lietotas kramenīcas spoži baltiem, tikko kā izdrāztiem lādējamiem kociņiem. Pāra zeņķiem virs kažociņa uzjotī stacijas žandarmam un uradņikam noņēmti zobeni. Un, kam nekā neredz, tiem revolveri kabatās. Pienācēju priekšā tie bāž rokas kabatās, velk savus ieročus laukā un bāž atpakaļ. Un visiem pa vidu maisās mazs, sakaltis večuks baltu kulīti plecos; ap piedurkni viņam baltas drēbes strēmele un uz tās ar sarkanu tinti uzkrāsots krusts.

Luktura nesējs izgādā ienācējiem vietu dibenistabā pie gara, apsēsta galda. Divas rindas tējas glāžu kūp uz galda. Karotītes šķend, papirosi un pīpes dūmo. Troksnis tāds, ka ausis žvingst. Karstums un aitādu kažoku smaka, ka dvaša aizraujas. Valodas straujas un uztrauktas. Sejās nervozi, šaudīgi vaibsti. Rokas plātās pa gaisu. Elkoņi dauza galdu. Viņa galā kāds ūsains ādas kamzolī cilā brauniņa pistoli un mēģina apkārtējiem izskaidrot viņas mehānismu.

— Upenieks? — Mārtiņš ievaicājas, vedējā labi noskatījies.

Tas apstiprinādams pamāj ar galvu.

— Es esmu šejienes miliču patruļas priekšnieks. Mēs te esam trīs simts cilvēku. Es ar vienu nodaļu te, otrā apsarga dzelzceļu. Tie citi — tāpat pienācēji.

— Ko īsti jūs te sargājat?

— Ceļu apsargājam. Kontrolējam visus, kas brauc. Mums ir ziņas, ka aizbēgušie muižnieki uztur sakarus ar vietējiem melnsimtniekiem. Neviena mēs tā nelaižam cauri... — Viņš kaut ko iedomā, un viņa tumšā, jaunā seja savelkas smaidā. — Redzējāt, kā šķūnis deg? Te bij apmetušies dragūni no Kokneses, Skrīvermuižas, Lielvārdes un Rembates. Šovakar būtu notikusi sturmēšana, bet pamanījās un aizbēga. Tad zēni aizdedzināja šķūni.

— Un tad jūs pirmiņ tur, gravā, apsargājāt ceļu, lai dragūni nenāk atpakaļ?

— Taisni tā. Notika pārpratums. Jūs tumsā noturēja par dragūniem, tāpēc izcēlās tas... apjukums.

Mārtiņš smaida un sāk stāstīt, kur viņi dragūnus satikuši. Par to interesējas visi apkārtējie. Ap sēdētājiem saspiežas pūlis ziņkārīgu. Runā cits caur citu. Katram gribas stāstīt savu par gatavošanos uz dragūnu apšaudīšanu.

Burzmā kāds piegrūž papriekšu Jānim, tad Mārtiņam pie pleca.

— Kungi — a, kungi! — Zvīgzne uztraukts pieliecas. — Viņi man tos zirgus grib ņemt nost. Muižas zirgi, saka. Jūsu mantas taisās izkravāt...

— Pagaidiet, es to lietu nokārtošu... — Vīrs ar lukturi aiziet Zvīgznem līdzī.

— Dzeriet nu! — Mārtiņš piebīda Marijai glāzi tuvāk.

Bet viņa skatās apkārt kā tramdīts, ielenkts zvērēns. Viņai liekas, ka šis apbruņotais pūlis tīko viņiem uzkrīst un nobeigt. Jānis velti biksta viņai un nikni mirkšina. Viņa nevar un nevar apslēpt savu riebumu pret šo rupjo, uzmācīgo pūli, pret papirosu galiem piemētāto un piespļau-

dīto, dūmu un smirdoņas pilno telpu, pret visu šo burzmaino, trokšņaino apkārtni.

No sākuma pūlis viņiem apkārt izturas manāmi neuzticīgi, pat naidīgi. Bet, kad Mārtiņš izstaigājas pa vidu, sarunājas ar vienu otru, ar pazīstamiem un svešiem, neuzticība pamazām zūd un ziņkāre atslābst. Pēc kādas stundas viņi vieni sēd savā galda galā un, neviena nevēroti, dzer savu tēju.

Jānim visu laiku apmēram tāda pati sajūta kā viņa sievai. Ar visu varu viņš nopūlas to apspiest, pārliecināt sevi, ka tā pārejoša, ka tā neīsta un nedabiska, bet neizdodas. Brauc viņš taču ar stingru gribu piedalīties kustībā, iet ar tautu roka rokās — pēc iespējas piepalīdzēt atsvabināšanās kustībā un sevi rehabilitēt. Vai tad viņš pirmo reizi pūlī? Vai viņam sveši šie cilvēki un tas, kādēļ viņi te sanākuši? Un tomēr viņam pretīga šo ļaužu kņada, ziņkāre, uzmācība — viss. Viņš ir no tiem un tomēr sajūtas it kā atrauts un svešs...

Viņš iespiež galvu rokās un domā grūtu domu.

Uz rīta pusi, kad viņi brauc projām, pūlis kļuvis daudz retāks. Viņus gandrīz neviens vairs neievēro. Tikai kāds plecīgs vīrs plinti plecos stāv stadulas vārtos un nogremjas viņiem pakaļ.

— Asars... — Zvīgzne tramīgi pamet ar galvu atpakaļ un manās izbraukt no kroga uguņiem tumsā. — Lielais meža ģēģers. Tas man tos zirgus gribēja noņemt.

Visu pārējo ceļu viņi nobrauc bez sevišķiem starpgadījumiem. Tivai verstu desmit no mājām, pašu pagastā, gaismai austot, no ceļmalas grāvja izceļas dažas galvas un barga balss pavēl apstāties. Sanāk atkal pāra desmit plintēm bruņoti vīri. Bet ar tiem Zvīgzne viens pats tiek galā. Visi pazīstami, kučieris ar tiem lielas ceremonijas netaisa. Palūkojušies sēdētājos, viņi sakaunējušies atraujas un cits pēc cita nolien atkal savā grāvī.

Muižā pils vēl deg. Galvenai ēkai un tāpat torņiem jūmti nobrukuši. Robainie mūri rēgojas kā ķēmi caur kailajiem kokiem. Augšā gar logu caurumiem vēl laiski plīvojas bālas liesmas. Apakšā balti dūmi kūp, un, kad pietur zirgus, tad var dzirdēt, ka kaut kas degdams klusi knirkst. Pagalmā guļ izmestas sadauzītas klavieres un vēl šādas tādas lietas, kuras no atstatuma nevar skaidri saskatīt un sazīmēt. Uz cela izkaisītas saplūkātas grāmatas zeltītos sējumos un papīri. Grāvī apdeguši tilla aizkari ar zeltītām listēm.

Citas ēkas visas rādās veselās. Muižkunga baltā māja iesāņus arī liekas gluži neaizskarta. Tikai logiem slēgi ciet, un lievenis, no šejienes redzams, pavisam apsnidzis. Brīdi viņi pastāv, klusu nolūkodamies. Nevienas dzīvības zīmes nekur nemana. Marijai acis asaru pilnas. Ar varu valdīdamās, viņa spiež uzroci pie sejas.

Kučieris grib braukt tālāk, bet Mārtiņš aiztur vēl un kāpj laukā.

— Kur tu? — Jānis tver viņu aiz rokas. — Es domāju, tu brauksi pie mums.

Mārtiņš purina galvu.

— Ko es pie jums. Ne ciemoties un atpūsties es esmu braucis. Sveiki!

— Neatstājiet mūs... — Marija asarām lūdzas. — Ko mēs te vieni darīsim? Man būs tik bail. — Viņa arī tver Mārtiņu aiz rokas.

Mārtiņš satver viņas roku un noglauda.

— Nebaidieties. Jūs nevienam nekā ļauna neesat darījusi, un jums neviens nekā nedarīs. Tie ļaudis izskatās rupji un varmācīgi no ārpusēs, bet sirds viņiem laba. Tauta ir laba, svainen. Papūlieties ar viņu draugos tikt, un es galvoju, jums nebūs tas jānožēlo.

— Tauta? — Marija kā vaicādama palaiž acis apkārt.

Bet Mārtiņš jau iet projām. Pa lauku ceļu kalniņā un mežam cauri.

Jānim pakalūkojoties diezin kāpēc kļūst sēri ap sirdi. Šā vai tā — tas tomēr viņam tas tuvākais cilvēks. Kas viss kopā nav pārrunāts, pārdzīvots un pārceists... Un tagad viņš aiziet! Taisni tagad, kad vairāk nekā jebkad vajadzētu kopā turēties. Un uz kuriem iet — pat to viņš brālim nesaka.

Un pirmo reizi Jānis skaidri sajūt, ka kaut kas viņu starpā ir pārtrūcis. Mazs, neredzams pavediens, kas tomēr saistīja ciešāk nekā resna virve. Arī to viņš zina, ka jau sen pārtrūcis, bet sajūst to īsti jūt tikai tagadējā nemiera un posta laikā.

Posta laiks... Jānim sīki drebuļi noskrien pār visiem locekļiem. Mākslotā sajūsma ir nozudusi — kā, vējam uzpūšot, sarma no koka zariem. Viņš skatās pelēki miglotā rīta tukšumā un tīstās ciešāk mēteli.

Pa kapsētas ceļu virzās milzīgs ļaužu pulks.

Pa priekšu iet lauku muzikantu orķestris, gandrīz bez pārtraukuma sēru maršu spēlēdams. Aiz viņiem vienos ratos ved divus melnus zārkus ar sarkaniem pārklājiem. Tur muižas apšaudīšanā un cīņā ar dragūniem kritušie. Zārki apkrauti sarkanām papīra rozēm, izpītiem brūklenāju un staipekņu vainagiem. Plintēm bruņoti miliči iet zārkjiem abējās pusēs. Tālāk pavadītāji nāk rindām — pa seši cilvēki rindā. Zemnieki un pilsētnieki, un sevišķi daudz sieviešu, jaunu un vecu. Pa starpām redzamas skolnieku un studentu cepures. Pār galvām vaļīgi nokārušies trīs melni karogi.

Gājiens virzās klusu un svinīgi. Ik sejā redzams, ka tuvinieku ved uz kapiem, kaut gan viss lielais vairums kritušos nav ne pazinis, ne redzējis. Soļu raustītās marša skaņas nespēcīgi klist pelēkas miglas pilnā gaisā.

Kapsēta jau tā ļaužu pilna. Ar pūlēm nesēji aizspiežas līdz izraktam kapam. Miliči sastājas apkārt un lūko atturēt drūzmu, kura spiežas izmesto smilkšu pauguriem pāri. Nav ne mācītāja, ne ķestera, ne visas parastās garīgās ceremonijas. Asaru un mutautiņu arī neredz, tāpēc ka piederīgo nav klāt. Vecākie ļautiņi apjukuši un, kaut ko gaidīdami, vēl skatās apkārt.

Bet vairāk nekā nav. Zārkus nolaiž kapā, un miliči aiz vaļņa izšauj trīs zalves gaisā. Zalvēm vajag izskanēt vienkopus, impozanti — bet neizdodas, neskatoties uz priekšnieka enerģiskiem mājieniem un komandu. Plintes izspraukš cita pēc citas; šāvēji uztraukti, un pirksti nervozi ķerstās nevietā. Bet iespaids arī tā ir liels. Trīs viņi pārskrien drūzmai, tad tā atkal norimstas. Mūzika nospēlē un apklust. Pūļa gaida un aizturēts uztraukums sastrindz līdz beidzamajam.

Bet tad, uz kāda kapa soliņa pakāpies, pūlim pāri paceļas Mārtiņš Robežnieks. Pa tām pāra dienām, kā šē uzturas, viņš jau gandrīz visiem pazīstams — arī tiem, kas viņu agrāk nepazina kā sava pagasta cilvēku. Un tad pūli ikvienam liekas, ka taisni viņš ir tas, ko gaidīja. Viņš pateiks to, kas ikvienam te būtu sakāms. Tā ir tā vienādi noskaņota pūļa jūsma, kas runātāju apņem kā ass, plīvojošs gaiss, kā dzirkstu pilni viņi, kā neapzināms, iedvesmējošs dzinēja spēks.

Ne sentimentālā kapsētas jūsma izskan Mārtiņa runā. Neparasta kapos ir šī neskaļā, bet tomēr no vienas malas līdz otrai dzirdamā runa. Vienkārša, nemākslota un neizpušķota valoda, nemeklēti vārdi un nevārstīti teikumi. Bez patosa, studētiem un piemērotiem žestiem, bez jebkāda

āriškuma. Neparasts kapos runātājs pats — pelēkā mēteli, dziļi uzmauktu platmali galvā. Visu laiku neviena acs nenovēršas no viņa. Neviena vārds un neviena skaņa neiet pazušanā.

Pie šī kapa nevar runāt par mieru un atpūtu, par nobeigto un sa-
sniegto. Te priekš acīm tikai cīņa — sen sāktā, vēl nenobeigtā apspiesto un nomākto cīņa pret saviem verdzinātājiem. Šī cīņa ir tikpat veca, cik ilga visas cilvēces un atsevišķo tautu vēsture. Vergu cīņa pret saviem kungiem, zemnieku cīņa pret laicīgajiem un garīgajiem feodāļiem, ticību kari, atsvabināšanas kari, cīņas dēļ konstitūcijas, cīņas dēļ republikas — viss tas tikai nepareizi izcelts un nepareizā gaismā nostādīts vēstures su-
rogāts. Cauri tam un aiz tā gadu tūkstošiem cauri velkas neaprakstīta un neapdzējota zemāko šķiru cīņa pret augstākajiem. Tas ir visas dzīves un attīstības, un kultūras dzinējs spēks. Apspiesto cīņa pret apspiedējiem, nabago pret bagātājiem, taisno pret netaisnajiem. Taisnības cīņa pret varu, nākotnes pret pagātnes važām. Ikvienas tautas labākie un drošākie arvienu bijuši tie, kas kailām rokām saceļas pret zelta, varas un ieroču bruņoto kulaku. Tie, kam savas šķiras, savu brāļu nākotne dārgāka par paša dzīvību. Tauta lai neaizmirst tos, kas savām asinīm iezīmējuši viņas nākotnes ceļu. Mūžīga piemiņa par viņiem lai uzglabājas nākamās pa-
audzēs.

Klausītāji dziļi atvelk elpu, kad Mārtiņš nokāpj un pazūd pūlī. Šī pa-
gasta piederīgie saskatās savā starpā un skatieniem meklē svešos. Visu sejas redzama lepna pašapziņa un pārākums: mūsējais! Tad pati no sevis sāk skanēt revolucionāra dziesma. Tuvāk ap kapu skan braši un strauji. Bet attālāk korāļus dziedāt paradis pūlis stiepj, paliek iepakaļis un, tek-
sta nezinādams, tikai melodiju dūc līdzī. Bet tādai dziesmai arī vārdi nav no svara. Meldijas un ritma pietiek, lai ikviens apzinātos līdzda-
lībnieks un dzīvs loceklis kopumā.

Jaunos it sevišķi aizrauj apziņa, ka šī dziesma te skan kā protests un izsmiekls visam tam, kas te šajā vietā līdz šim skandināts. Kā iz-
aicinājums tam, kas domātos vēl turpmāk še kalpot vecajiem paradu-
miem. Bet ziņkāres atdzītās vecītes un tēvi sāk apkārtskatīties un ne-
omulīgi taustīties.

Bet tad uz soliņa parādās otrs runātājs. Resnais. Un no viņa runas arī dažam labam no pārējiem kļūst neomulīgi. Viņš runā pārstiprā, pār-
skaļā balsī, rokām mētādamies un visiem locekļiem kustēdamies. Un visa viņa runa ir viens vienīgs sauciens pēc atreibības. Varu pret varu, asinis pret asinīm. Viņš nerunā tautai, ne zemniekiem, ne demokrātijai. Viņš griežas tikai pie tiem nedaudziem stiprajiem, kas nāves nebaidās. Ne nejaušas gadījuma nāves, kādā krituši še aprokamie. Viņam no svara tikai tie, kas spējīgi apzinīgi atriebt kritušos biedrus un paši krist, kad savu nāvi iepriekš atriebuši ar apspiedēju un nodevēju dzīvībām.

Runa manāmi uztrauc pūli. Pār spēcīgu zemnieku nerviem it kā ciets pirksts ar asu nagu skrapsta. Sievietes bālē un kā saldamas spiežas cita pie citas. Šur tur kāda iešņukstas, kāda cita gari stiepti ievaidas ...

Jānis Robežnieks mana, cik nelāga iespaidu Resnā runa atstāj klausītājos. Visu laiku viņš pats klausījies runātājus un vērojis pūli. Līdz pēdējam acumirklim nav varējis izšķirties, runāt pašam arī vai ne. Gribētos, ļoti gribētos. Bet no prāta neiziet Mārtiņa pesimisms un dažādas baumas par soda ekspedīcijām un notikumiem Krievijā. Taču acumirklim ir lielāka vara nekā ilgi un dažādi izdomātām un pārdomātām šaubām. Marijas biklums viņu nespēj aizturēt. Viņas glēvums tikai vēl vairāk aizkurina viņa godkāri. Resnā nelādzīgā runa izšķir, kur viņš pats nevarēja izšķirties. Acumirkli viņš ir uz soliņa un runā.

Jāņa Robežnieka runā nav ne Mārtiņa idejiskā lietišķuma un loģikas, ne Resnā fanātisma, kaut gan runāt viņš runā par to pašu cīņu. Grūti viņa runā satvert vadošu pavedienu un apjaust, pret ko īsti viņš uzstājas un ko propagandē. Aizķert viņš aizķer visu, kas tagad ikkatram pašam prātā. Bet īsas, nepārprotamas atbildes uz degošiem jautājumiem kā Mārtiņa runā tur nav. Viņš runā par revolūcijai draudošām briesmām, bet nesaudzīgas cīņas prasījumu skaidri un noteikti neuzstāda. Viņa runā vijas dzejiskas gleznas un jūsmīgas alegorijas. Vecais kapsētas sentimentālisms un jauno dzīves uzplūdu spars. Viņš pazīst savus zemnieku ļaudis. Viņš zina, ka gar sausiem teoriju un partiju jautājumiem šo ļautiņu vairākumam nav daļas. No brutālas cīņas viņi instinktīvi novēršas uz cīņas fantāzijas un romantiskas iedomas ceļiem. Un tad pa tiem viņš vadā savus klausītājus, sajūsminās pats, runā garāk un daiļskanīgāk, nekā pats to sākumā bij iedomājies.

Ļaudīm Jāņa Robežnieka runa patīk. It sevišķi pēc Resnā neciešamā skaļuma un nejaukiem cīņas tēlojumiem. Robežnieks nerauj ar varu, brutāli negrūž acīs neciešamas, asiņainas ainas. Viņa runā var klausīties, tīksmināties un atpūsties. Atpūsties un aizmirsties vieglā, vēsmīgā reibulī. Atviegloti visi skatās savā skolotājā, un daudziem ienāk prātā, ka līdz šim viņi to pienācīgi nav novērtējuši un cienījuši. Tikai jauniesu pulciņš, kur attālāk nomalē, saskatās, sačukstas un nosmīn. Tiem jau bijis konflikts ar skolotāju jaunās programmas pēc.

Pēc beigtas ceremonijas ļaužu pulks juku jukām, revolucionāras dziesmas korāļu meldijās dziedādams, dodas uz biedrības namu. Tur šovakar atkal sapulce. Jānis Robežnieks ar savu sievu braukšus iegriežas Karlīnes muižiņā pie Meijera.

Mamma ir slima. Vairāk garīgi nekā miesīgi slima. Pretīgs viņai šis prastais, neērtais dzīvoklis, pilns piekravāts no muižas atvestām mēbelēm. Neizturama visa šī burzma un kņada, visi tie prastie ļaudis, kuri te nāk un iet kā savās mājās — ved projām miltus un gaļu, un zirgus, un ratus un tad vēl piedraudē. Jādzīvo vienā uztraukumā un bailēs — kad ugunsgrēki gandrīz katru nakti spīgo logos, šāvieni sprakst tuvāk un tālāk un no Dzilnas kroga skan nerimstīga čala.

Mamma guļ puszviļus dibenistabiņā uz lielā dīvāna. Trīs spilveni aiz muguras, viens zem galvas, viens zem kājām. Biezs, villains lakats līdz pusei uzsegts, lai gan istabiņā aiz karstuma un zāļu smakas elpu grūti

atvilkt. Smaršo Ķelnes ūdens un savāds vēsinošs parfīms, bet pa vidu jaucas mētru eļļas spēcīgā, dzeļošā smarša. Istabiņa piekrauta mikstām mēbelēm — kā vecu lietu magazīna. Apgriezties nevar. Logs aizsegts villainām segām un aizsliets trim milzeņiem gumijkokiem, kuru galotnes duras griestos.

Mamma ir nervoza un īgna. Neviens viņai pa prātam nevar izdarīt. Meitu un znotu viņa jau no pat kāzām nevar lāgā ieredzēt. Šajā laikā viņa tos nevar ciest. Tagad viņai tikai uz Krieviju aizsūtītā jaunākā meita prātā. Par no vien runā.

Arī šovakar Jānis visādi nopūlas iemantot viņas labvēlību, bet velti. Viņa viebjas, kad znots izkalpodams tai pieduras. Sarauc pieri, kad viņš neviļus aizstāj lampai priekšā.

— Kādēļ tad nu atkal skrējāt atpakaļ? — viņa runā, kamēr tie vēl pa lāgu nav istabā ienākuši. — Rīgā nevarējāt dzīvot? Tikpat tur mierīgāk un drošāk.

— Nemaz nebažījieties, — Jānis runā brašā balsī. — Mūs te neviens neaiztiks.

— Ak neaiztiks! — viņa īgni izmēda. — Vai nav aiztikuši un vai neaiztiks vēl. Kurš te tagad drošs? Kas drusku labāks cilvēks un kam kas ir, lai tikai piesargās. Sliņķi, vazaņķi un visādi nelieši tagad tie valdnieki... Cik ilgi tas tā ies! Vai tad pavisam vairs apvaldas nebūs šitām bandām.

— Tauta, mam, nav bīstama, — Jānis dzīvi atsaucas pirmītējās runas atcerēs. — Rupja viņa kādreiz var būt, kādreiz arī varmācīga. Bet ļauna ne. Savos sirdsziļumos ne. Pazīt vajaga tautas dvēseli. Tauta — —

— Tauta, tauta... Varmākas un slepkavas, tā ir tava tauta. Tautas dvēsele, — viņa novelk vislielākā nicinājumā. — To dvēseli, to mēs nepazīstam, bet to dūri gan. To jau jūs te rikojāt un gādājāt. Tas nu ir tas panākums.

Ar Jāni runādama, viņa skatās Marijas pārvērstā augumā. Un viņas skatiens ir tik nicinājuma un naida pilns, ka Marija sasarkst un novēršas. Acis viņai asaru pilnas. Viņa it kā patvērumu un aizsargu meklē pie Jāņa. Bet tam pietiek. Sievasmāte ir samaitājusi viņa tiksmīgo garstāvokli. Viņš apgriežas un iziet atpakaļ priekšējā istabā.

Pa to, rokas svārkkabatā sabāzies, staigā Meijers. Septiņi soļi turpu, septiņi atpakaļ — vairāk neiznāk. Kumodes, skapji, citcītā sakrauti polstēti krēsli, saritinātas persiešu grīdsegas, milzīgas majolika vāzes, baltas statuetes bez postamentiem, tāpat kaktos noslietas. Un divi lieli spoguļi abos galos, viens otram pretī nostādīti. Lai iet turpu vai atpakaļ, Meijers redz savu attēlu — un laikam arī no tā tik drūms un nospiests.

Samta žaķetes un mirdzoši baltā uzkrekla vietā viņam nu vienkāršs padilis svārciņš mugurā. Un zem tā rupjš adīts kamzolis divrindu po-gām. Šī uzspiestā, neērtā garderobe viņu nospiež vairāk nekā nejēdzīgā dzīve, bailes un nemiers. Ielocītā spāniešu bārdiņa izaugusi gara un spuraina. Viļņotie mati zemnieciski pielipuši pie galvaskausa, gar ausīm

nostiepušies un pār apkakli noauguši... Pats sev viņš liekas neīsts un pretīgs. Apnikums un nogurums redzams viņa augumā un gaitā.

Jānis sēstas krēslā un skatās. Sievastēvs viņam uzmet tikai paviršu, vienaldzīgu skatienu un turpina soļot. Ne zīmes vairs no tās uzmanības un sirsnības kā pirms kāzām. Pārrēķinājies. Pārvērtējies. Šitas te izrādās nenozīmīgs un niecīgs tajā mutulī, kas te griežas apkārt. Pašam saviem spēkiem vien jārauga noturēties, lai bangas neierauj dibenā. Nav grūtāka stāvokļa kā tas starp tautu un lielkungiem.

Meijers izvelk, nervozi saberzē rokas vienu otrā un iebāž atpakaļ kabatās.

— Ko dzird jauna? — viņš ieprasās. Bet no balss jau dzirdams, ka prātīgas atbildes viņš negaida.

Jānis parausta plecus.

— Nekā sevišķa... Šodien glabājām revolūcijas upurus...

— Zinu, zinu... Te jau gāja garām... Ko Rīgā runā? Valdības karaspēks nāk vai nenāk?

Viņš nikni sagroza plecus. Kamzoļa atliektā apkakle grauž kaklu.

— Es nezinu... Es neticu... Ar Krieviju vienu pašu netiks galā. Revolucionārā kustība izplešas. Arī karaspēkā. Agrārā kustība aug. Voroņežas gubernā — —

— Gar krogu braucāt?

— Nē, pār kalniņu, pa baznīcas ceļu.

Meijers labu laiku staigā, domās nogrimis. Jāni neievērodams, kā liekas, gluži aizmirsis. Lūpas viņam reižu reizēm savelkas un iesvelpj banālas dziesmiņas paņēmienu. Bet taisni tad tiek dzirdama visa viņa nevarība un nemiers.

— Man ziņoja, ka šovakar nāksot atkal... — viņš ieminas, skaļi turpinādams visu laiku klusīnām vērpto domu pavedienu. Katru vārdu izrunā par sevi, pa starpām uz durvīm klausīdamies. Bet tikai ķēkša dzirdama traukiem grabināmies. — Viss bij labi un kārtīgi, bet nezina kas atkal sakūdījis. Tagad jau vajag tikai vienam iemuldēties. Pūlis kā aunu bars skrien katram brēcējam pakaļ.

— Kas tad nu atkal? Tu taču biji kārtīgi ierīkojies. Ienaidnieku tev nebija daudz.

— Nebija daudz... Šodien viens, rītu divi, parīt divdesmit. Ne prāts tagad vada ļaudis, bet instinkts. Akls, mežonīgs instinkts. Latvieša daba ir zināma. Viņš tev nosolīsies un nopemsies — bet tomēr darīs otrādi. Rakstura viņiem nav, gribas nav. Kustoņu bars, kas no viena dundura sāk bizot. Kas kungu maizē bijis, tas ir kungu kalps. Neviens viņiem to neizrunās no galvas.

Viņš piepeši pieiet un paver dibenistabas durvis. No turienes jau labu brīdi dzirdama mamma nīknā valoda un pa starpām skan Marijas nervozi iebrēcieni. Līdzko durvis pavērušās, Marija krišus apkrit tēvam kaklā.

— Papi, viņa bar mani! — Elsodama viņa spiežas pie tēva.

— Tā ir nepiedodama palaidnība! — Meijera kundze baras, arvienu vairāk iekaisdamās. — Šitādā laikā, kad neviens pats par savu dzīvību nav drošs. Ko tu iesāksi ar mazu bērnu? Pati tu esi bērns, vadāma un sargājama. Palaidnība, palaidnība!

Meijers apjucis raisās vaļā un sēdina meitu krēslā. Skatās apkārt, Jāni meklēdams. Bet tas instinktīvi aizvirzījies tumšā stūrī. Grābsta aiz muguras un sagrābsta durvju klinķi. Liekas, tas pats noliecas uz leju. Durvis klusiņām paveras. Jānis atmuguriski ieslīd iekšā un klusiņām aizver atkal. Klausās. Dzirdams, kā Meijers mierinādams murmina un mamma rādamās rūc. Bet tad aiz muguras spilgti iešķendās un kāds tumši un mīksti smejas.

Jānis pietvīcis apsviežas. Leitiete Juze pie plīts mazgā vara kastrolī un, viņā skatīdamās, klusi smejas. Linu baltā matu pīne mērcējas mazgājamā ūdenī skārda bļodā. Paraibā, tuklā seja sārti notvīkusi, balti zobi mirdz.

— Es škatos — skolas kungs. Es škatos — ko šis te meklē... — Viņas acis smejas vēl vairāk nekā mute.

Nelielas, ūdenszilgas, lakstošas acis.

Jānis lūko saņemties un virzās tuvāk.

— Es gribēju — glāzi ūdens. Tur ir karsts kā ellē.

— Te ir vēl karstāks nekā ellē... — viņa smejas un pavirši noslauka rokas priekšautā. No glāzes, ko viņa spainī piesmeļ, liela lāse nokrīt uz kailās rokas, rit lejup un līgojas pie smailā elkoņa. — Lūdzu, lūdzu — dzeriet.

Jānis dzer un skatās leitietē. Viņa ir nodūrusi acis un ar otru roku glauda balto, karsto plīts podu.

— Vēl vienu, — Jānis lūdz. Patiešām, stipri izslāpis.

Izdzēris panes glāzi un noliek plauktā. Griezdamies no mugurpuses uzmet skatienu tuklajam kaklam un visam, platā katūna jakā tērptam, pazemam, spēcīgajam augumam.

— Biju kapos, — Juze pļāpā. — Dzirdēju — jūs runājāt. Smuki runājāt.

Tauta... Jānim arī ap sirdi kļūst silti.

— Nu — kā jūs šie jūtaties? — Un, redzēdams, ka viņa nesaprot, atsāk citādi: — Jums te nav bail? Jūs nebaidāties?

Viņa smejas par to, ka viņu tik smalki uzrunā par jūs.

— No kā es baidīšos? Ko man kas var padarīt?

— Dūšīga jūs esat! — Jānis smejas un uzsit ar plaukstu uz platās nūgas. Un, kad viņš patur roku drusku ilgāk, nekā būtu vajadzīgs, viņa neatraujas un nespiedz. Tikai sagroza plecus un izgorās kā kaķiete, kad to glauda.

Tā vienkārši roku atņemt, it kā nekas nebūtu bijis — nu vairs nav iespējams. To sajūt viņi abi. Juze nodur galvu vairāk pie plīts un, kā kaļus smieklus valdīdama, iekož apakšlūpu zobos. Jānis pieliecas tuvāk. Mute viņam šķobās, gribēdama runāt un vārdu neatrazdama.

— Juze . . . — viņš izdveš.

Bet tajā acumirkli viņus iztraucē svešāds troksnis.

— Jāni, nāc. Rādās, viņi ir klāt.

Acumirkli Jānim kājas it kā pielīp grīdai. Instinktīvi viņš atskatās uz mazajām āra durtiņām. Bet pamana, ka Juze cieši skatās viņa. Un tad viņš lūko saņemties un paceltu galvu iziet.

Tajā pašā brīdī veras arī durvis no priekšīņas un istabā sanāk četri jaunekļi ar plintēm. Vadonis, brašs puisis dzeltenām ūsām, Jānim pazīstams no tiem laikiem, kad gāja aģitēt tīreļa grāvračus. Vītols.

Ienāk braši, nekā laba nesološām sejām. Bet greznās mēbeles un Meijera kundziskā poza atstāj manāmu iespaidu uz viņiem. Arī Jānis pamanās ar savu.

— Sveiks, Vītoll! — Viņš sniedz tam roku.

Roku Vītols liekas neredzam. Bet sveicinājumu tomēr atņem, roku kareiviski pie cepures likdams. Vairāk viņš to neievēro.

— Atvainojiet, Meijera kungs. Mums ir ziņas, ka vienu plinti jūs tomēr esot noslēpuši. Atdosiet labprātīgi, vai mums būs jāizdara kratišana?

— Kas jums tādas ziņas pienes?

Bet te kundziskā poza Meijeram vairs nelīdz. Četri plintes resgaļi smagi nobrakš uz grīdas. Vītols pavirzās pussoli uz priekšu.

— Tā ir mūsu, ne jūsu darišana . . . Atdosiet ar labu, vai mums būs pašiem jāmeklē?

Meijers skatās cieši savos vajātājos. Bet šoreiz viņam neizdodas piespiest tos nolaist acis. Viņš sakustas pats un nolaiž galvu.

— Es nezinu, ko jūs vēl no manis gribat. Liekas, es nekur neesmu aizliedzies. Viss, kas no manis prasīts, ir nodots istā laikā un vietā. Un tomēr vēl neuzticība un tādi — traucējumi.

— Nekā nevar darīt, Meijera kungs. Diezgan jūs savā laikā mūs esat traucējuši. Tās lomas mainās un likteņi, Meijera kungs.

— Vai es jums neuzrādīju veselu noliktavu muižas pagrabā? Paši jūs taču savu laiku nebūtu atraduši. Un patronas jums vēl pāri nedēļām pietiks. Ja nemaldos, šitā arī no tām?

Viņš pastiepj roku pie Vītola plintes, bet tas dusmīgi atrauj un prasti atgrūž Meijera roku.

— Nagus nelieciet klāt. Tā te nava no jūsējām. Tā godīgā cīņā noņemta dragūna plinte . . . — Bet tad viņš atgiedas un redzami saskaišas par savu pļāpību. — To plinti šurp, Meijera kungs!

Ne vārda nesacījis, Meijers ieiet stūrī aiz krēsliem un spoguļa. Iznes no turienes jaunu, dārgu mednieka divstobreni.

— Tā man dāvana, — viņš sēri saka, nelabprāt no rokām laizdams.

— Barona dāvana! — viens Vitolam aiz muguras iesaucas.

— Un patronas? — Vītols stingri noprasa. Meijers atnes kastīti ar patronām. Sviešus atsviež un novēršas. Viss viņa augums izrāda aizskārumu un apvainojumu.

— Un vairāk jums nava? — Vītols prašņā. — Es jūs brīdinu. Jūs zināt, kas slepeniem ieroču slēpējiem gaidāms.

Meijers netur par vajadzīgu atbildēt.

— To jau nu gan, biedri, varējāt atstāt, — Jānis nedroši iebilst. Bet viņam neviens nepiegiež vērības.

— Un tagad — uzvelciet mēteli! — Vītols rīko.

Meijers manāmi saraujas.

— Uz kurienu?

— Uz Dzilnas krogu, pie patruļas priekšnieka.

— Vai tas ir vajadzīgs, biedri? — Jānis jaucas starpā. — Plinti nu esat atņēmuši — ko tad vēl?

— Mums ir pavēlēts, un pavēli mēs izpildām... Velciet mēteli!

Sievietes ir padzirdējušas troksni. Marija iznāk durvīs un iekliegdamās atkrīt atpakaļ.

— Mam, mam! Viņi to grib nošaut!

Jānis steidzas turpu. Meijers sakostiem zobiem vilcinādamies velk mēteli. Vedēji, skandāla ar savējiem baidīdamies, kļūst nepacietīgi.

— Drīzāk, drīzāk! — Vītols piebiksta ar plintes resgali. Un viens no pārējiem pieliek: — Uz baznīcu jau nava jātaisās.

Sirma un nevarīga no dibenistabas smagi iznāk Meijeru mamma.

— Ko jūs gribat darīt? Zvēri tādi! — Viņas balss nemaz nav tik nevarīga. Viņa elso smagi, acis met zibeņus. Sejā no izbailēm ne zīmes — tikai nevaldāmas dusmas un nepārvarams riebums.

— Klusu, planckal! — Tas jaunākais no vedējiem draudoši paiet pretī un atvēzē plintes resgali. Bet sist vis nesit.

— Nu sit — sit! — Mamma ar visu varu virzās Jānim garām.

— Nositiet visus mūs. To jau jūs varat. Spēks jums ir. Nu — sit!

Marija, nervozi raustīdamās, balstās pret stenderi.

— Mamma... papi... — viņa šļupst.

— Neuztraucieties, manas dāmas, — Vītols ironiski mierina un atsākdams pamet jaunajam ar galvu. — Mēs viņu atkal drīz palaidīsim vaļā.

Viens no viņiem iziet pa priekšu — tad Meijers un aiz tā pārējie trīs. Juze pa durvju šķirbu noskatās pakaļ. Istabā acumirkli kļūst nepanesami klusu.

— Viņi to nogalinās... — Marija špukst un ķeras mātei ap kaklu. Bet tā atbīda viņu un pagriežas pret Jāni.

— Kāpēc tu neej līdzi? Tie taču ir tavi brāļi.

Jānis negribīgi iet un mana, ka arī viņam pa ķēķa durvīm viena acs noskatās pakaļ.

Vedēji ar Meijeru jau iet nokalniņā lejup. Pilnīgi tumšs jau, un debess nomākusies. Bet aiz mākoņiem mēness, tāpēc tumsā vēl var sazimēt piecus stāvus. Viens iet pa priekšu, trīs iepakaļ, Meijers vidū.

— Kas nāk? — pakaļējie apprasās. Bet, kad Jānis atsaucas, vairāk nekā nesaka. Ļauj viņam iet līdzi.

Jānis iet, bet baigi viņam ir ap sirdi. Vējš drūmi šalc kailā ievu krūmā. Un desmit soļu priekšā rēgojas bruņotu vīru melnie stāvi. Kas tumsā nevar notikt? Kas te šajās melnajās naktīs nav noticis? Vai tas ir ievu krūms, jeb vai tie klusu sačukstas...

Viens paliek iepakaļis un gaida Jāni pienākam. Varbūt viņu pašu arī arestēs... Lail Viņš nevar griezties atpakaļ. Viņš lūko sazīmēt gaidītāju. Ā — Vītols...

— Jūs gribat redzēt, kas ar viņu notiekas? — Vītols nevērīgi ieprasās. Jānim žēl, ka seju nevar sazīmēt. Viņam liekas, tad viņš uzminētu, vai lieta nopietna vai joks tikai. Bet Vītols novērš valodu uz citu. — Jūs arī bijāt aiz — — izbraukuši? Un atkal griezāties atpakaļ. Rīgā arī vis nav droši?

— Vai tad es drošības dēļ? — Jānis aizvainots atsaucas. — Braucu uz skolotāju sapulci. Braucu pēc instrukcijām. Man vajadzēja zināt, ko kopīgi nolemj — kas darāms un kas nav darāms.

— Jā... Jums jau izcēlās mazs konflikts ar vietējo organizāciju. Taisnību sakot, tas mūs visus drusku pārsteidza. Mēs bijām sagaidījuši, ka jūs iesiet priekšgalā. Bet jūs vēl ar varu gribējāt pretoties organizācijas lēmumam.

— Organizācijas, organizācijas... — Jānis sapīcis atsaucas. — Kas tā organizācija tāda ir? Es viņu — — Es neatzīstu — — es nevaru atzīt, ka organizācija kompetenta spriest arī tik speciālā jautājumā kā skola un audzināšana...

Bet tad viņš atgiedas, ka tā nebūs pareizi. — Man, par nožēlošanu, beidzamā laikā vairs nebij ciešāku sakaru ar organizāciju.

— Nebij jau arī vairs iespējams. Aiz jūsu ģimenes un radniecības sakariem.

— Aiz skolas darbiem, biedri, — tikai aiz tiem! Revolucionārā kustība man laikam nav tālāk stāvējusi kā jums kuram katram. Es domāju, jūs paši to it labi zināt.

Vītols aizdedzina papirosu, sērkociņu no vēja saujā miegdams.

— Ar jums, intelligentiem, tāda savāda lieta. Jūs ierodaties, saagītējat, saceļat troksni. Bet, kad kustība iesākusies, kad masa sacēlusies, kad visvairāk vajadzīgs nopietna izglītota spēka, — tad jūsu vairs nav. Tad jums jāaizbrauc privātās darišanās. Tad jūs esat ieprecējušies birģeliskā dzimtā, un smalkais tonis jums neatļauj pīties ar vienkāršiem darba ļaudīm. Vienā otrā svinīgā gadījumā drusku papļāpāt — to jā. Bet izturīgi palikt cīņā un neatstāt savu vietu...

Jānis nepagūst atbildēt — un viņam par to līdz asarām žēl. Krogs ir klāt, Vītols ieņem savu vietu Meijera pavadoņos.

Divi mazi logi nespodri spīd pa biezo mūru spraugām. Pie slitas kūko auklas pavadā piesiets, lupatsegu aplāts nodzīts zirģelis. Cilvēka neviena ārpusē nav. Un taču te ir svarīgs uzraudzītāju postenis krustceļos...

Priekškroga telpa tumša. Tikai pa vaļējām durvīm no otras istabas

ieplūst drusku gaismas. Bet tukšs te nav. Var dzirdēt, neaizmiguši gulētāji grozās un pusbalsī sarunājas. Šur tur spīd pīpētāju uguntiņas.

Otrā istaba ir pilna. Tur guļ uz soliem, gar sienām izlaidušies, un sēd uz īsiem kroga soliem. Visi kreklos izmetušies un tad vēl nosviduši. Četri viņējā galda galā spēlē kārtis. Tiem priekšā pilnas un pusdzertas tējas glāzes un graudu cukura saujas. Turpat krīta gabals un galdā rindas vinnētu partiju atzīmējumiem.

Starp spēlētājiem ir arī patruļas priekšnieks Virsnis. Zems, pārsnis pusmūža cilvēks atpogātos ādas svārkos, pār kuriem dzeltenā siksnā piekārtas maksts ar revolveri. Pārējiem ieroči noslieti gar sienām un stūros.

Virsnis samiedz kārtis sauajā un noliek priekšā: vēlāk nobeigs partiju. Viņa labsirdīgā seja kļūst cieta un stingra, gandrīz barga.

— Lūdzu tuvāk, — viņš aicina Meijeru. Tas, durvīs apstājies, vērīgi aplūkojas istabā, it kā pētīdams un gribēdams uzminēt, kas viņam te sagaidāms. Meijers pievirzās. Vedēji neatstājas ne soli. Jānim sametas drausmīgi. Tā laikam izskatās pie karatiesas.

Jānis pavirzās durvīs. Patruļas priekšnieks aizdomīgi noskatās viņā.

— Ko jūs vēlaties? — Un tad pret Vītolu. — Kas tas tāds?

— Tas mūsu skolotājs, Robežnieks.

— Ā... Biedra Mārtiņa šē nav?

Viens no ēdējiem pilnu muti groza galvu.

— Viņš sapulcē. Šodien pārvēlē rīcības komiteju.

— Mums būs Meijera kungs jānopratina. Ja gribat, jūs varat uzgaidīt dibenistabā.

Viņš pieceļas un paver dibenistabiņas durvis. Tur divi sēd pie galda un cilā kādus papīrus. Vienu Jānis pazīst: bijušais skrīvera palīgs Liepiņš. Trīs četri kreklos guļ un sēd uz soliem gar sienmali. Vecais grāvracis Zarēns uz palodzes lādē patronas. Ar mazu mēriņu grābj no pulvera kārbas, ieber čaulā un ar zīmuļa galu uzbāž virsū pēc mēra nogrieztu velteņa ripiņu. Svina lodes ar kaudzi sabērtas baltā bļodiņā.

— Liepiņ, panāc šurp! — Virsnis aicina. — Lapu papīra paņem līdzī.

Durvjū malu patur rokā, līdz kamēr Jānis ieiet iekšā. Tad pietaisa. Bet durvis pašas palēnām atkal pavēras. Jānis var dzirdēt visu, kas tur tiek runāts.

— Ko jūs tur, Zarēn, darāt? — Jānis braši ieprasās. Bet ap sirdi viņam nemaz nav tik droši.

Zarēns tikai mazliet pagriež uz viņu šaurās, īgnās ačeles. Sakaltusi, krunkainā seja ar sirmo, strupo bārdiņu paraustās kā jaunā smīnā.

Līks, aprepējis rādītāja pirksts ar netīru nagu valsta melnās bumbiņas bļodā.

— Šitā liekēžiem... Šitā izsūcējiem... Tā apspiedējiem... Tā no-devējiem... Pietiks visiem. Tīrai vienreiz vajag būt pasaulei.

Viegli šermuļi Jānim noskrien pār muguru.

Priekšistabā piepeši atskan Meijera spēcīgā balss.

— Cik ilgi es gaidīšu, kungi? Man nav vaļas te stāvēt. Ja jums kas vajadzīgs no manis — lūdzu.

— Neuztraucieties, — Virsnis lēnām atbild. Bet tajā lēnumā ir kaut kas tāds, no kā Jānim acis samiedzās. — Jums tomēr būs mazliet jāpaciešas. Gan jau madāma mājās arī pagaidīs un atvainos.

Karotes noklaudz pret bļodas malu. Dzirdami paklusi smiekli.

— Kunga lomu vēl nevar aizmirst. Viņam nav vaļas...

— Te ir tas ierocis... — Laikam kāds no vedējiem runā. — Un te tās patronas. — Dzirdams, ka kaut ko noliek uz galda.

— Varbūt jūs teiksiet, priekš kā jums to ieroci vajadzēja slēpt? — Virsnis pratina.

— Slēpis es viņu neesmu. Tieši to man neviens neatprasīja. Es viņu paturēju pašaizsardzībai.

— Aha — pašaizsardzībai! Pret revolucionāro tautu? Pret darba ļaudīm, kuri padzen savus kakla kungus?

— Nē, pret huļiģāniem un laupītājiem, kuri tagad rīkojas uz revolucionāru ļaužu rēķina.

— Priekš huļiģāniem un laupītājiem ir tautas milicija. Ieroču noslēpšana ir nepārprotams un stipri aizdomīgs kontrrevolucionārs solis. To jums vajadzēja zināt, un jūs to, bez šaubām, zinājāt. Bet jums bij savi nolūki, un jūs riskējāt... Tad — mums pienākušas ziņas, ka jūs uzurat sakarus ar aizbēgušiem baroniem. Atzīstaties?

— Nē. Man nav nekādu sakaru.

— Bet ja nu mums ir pierādījumi? Teiksim, ja mūsu rokās ir tā vēstule, kuru jūs iedevāt savam kučierim aizvest uz Ozolmuižu?

— Tā bij barona vēstule. Es tikai izpildīju, kas man kā kalpam bij uzdots.

Smiekli un saucieni viņu pārtrauc.

— Uzticīgi jūs izpildāt savus uzdevumus. To jūs, protams, nezinājāt, ka vēstulē barons aicina Ozolmuižas kungus un dragūnus nekavējoties brukt mugurā ielencējam tautas karaspēkam.

— Nē, to es nezināju. Vēstule man tika iedota aizlipinātā kuvierē.

— Zināms, zināms... Varbūt jūs varētu paskaidrot, kādēļ palikāt še un neaizgājāt līdz citiem kungiem?

— Tāpēc, ka man ar kungiem nav nekā kopēja. Es esmu bijis algots strādnieks kā kurš katrs cits. Nevienam es neesmu ļauna darījis. Es uzticējos tautai un domāju, ka tauta man uzticas.

— Diemžēl viņa uzticas par daudz. Par daudz viņas uzticība velti valkāta. Bet nu ir beigas...

Saceļas vispārēja dūkoņa. Atsevišķu teicienu vairs nevar saprast. Durvis atkal atveras. Parādās Meijers, redzami uztraukts un saguris. Aiz viņa Virsnis.

— Nāciet laukā — visi! Jūs, Robežniek, arī!

Gulētāji un sēdētāji ceļas kājās. Zarēns savāc savus šaujamos piederumus.

— Jūs viņu te paturēsiet? — Jānis prasa, Virsnim garāmiedams. Bet tas neatbild, laikam nedzird. Viņš piegriežas Liepiņam, kas galda galā skatās savā papīra lapā. — Aizrunājiet jūs, Liepiņ, kādu vārdu. Viņam mājās slima sieva un meita. Es galvoju par viņu.

Liepiņš vienaldzīgi pamet acis, kur Meijers, divu sargu pavadīts, ieiet dibenistabā.

— Sieva un meita katram var būt, Robežnieka kungs. Tautas atsvabināšana ir vairāk vērtā nekā pāris slimu madāmu. Mēs nevaram ļaut spiegiem un nodevējiem mierīgi perināties tautas vidū. Žēl ir, ka jāizjūk vienai otrai dzimtas idilei. Bet kas žēloja mūsu dzimtas, kad mūs kāra un šāva, un izsūtīja trimdā?

— Atsvabināšanās kustība notiek jaunas, labākas taisnības vārdā. Kāpēc tad jūs gribat atmērot ar to pašu mēru, ar ko jums mērots?

— Ejiet baznīcā sprediķot, Robežnieka kungs! Kamēr pasaulē ir divas naidīgas varas, tamēr pastāvēs cīņa starp viņām. Pret varu pretvara, pret spēku pretspēks. Sentimentalitāte te lieka. Mēs nevaram aizsargāties plikām rokām, kad mums uzbrūk ar lodēm un bajonetēm. Mūs netaupa, un mēs nevaram taupīt.

Kāpostu strēbēji klausās. Redzams, ar varu nopūlas saprast. Viens automātiski ceļ otrreiz tukšu karoti pie mutes. Otrs, kabatas nazi līdz ausīm maizes klaipā iegriezis, paliek stāvam un nikni skatās Jāni Robežniekā. Pārējie divi nodurtām acīm sirdīgi streb, un viņu sejās lasāms: mēs to jau sen zinām — tukši vārdi, vairāk nekās.

Jānis Robežnieks skumji nopūšas.

— Ak, cīņa... Es saprotu cīņu, kur tūkstots stāv pretim tūkstošam vai, manis pēc, vīrs pretim vīram. Bet tā — paņemt barā vienu vecu, nevarīgu cilvēku, kverkšīnāt, spīdzināt... Ar ko tad jūs atšķīraties no vecās cara policijas kalpiem?

— Ar to, ka neviens netiek paņemts, pirms viņa noziegums nav skaidri pierādīts. Ar to, ka te nenotiek personīga izrēķināšanās un atsevišķs cilvēks netiek taupīts, lai tūkstoši tāpēc ciestu. Priekš mums viena strādnieka dzīvība ir vairāk vērtā nekā vesela birželiska dzimta.

— Es, biedri, pats esmu strādnieks un allaž par tādu esmu turējies. Bet tomēr es saku: dzīvība ir vienlīdz vērtīga un vienlīdz saudzama — viena alga, vai viņa mīt birgeļa vai strādnieka miesās.

— Tad ejiet, kungs, un sprediķojiet tiem, priekš kuriem strādnieks ir bijis mēsls tai zemei, kur zeļ buržuāzijas kvieši. Kur bijāt jūs tad, kad simtiem strādnieku tika nobendēti viena resnvēdera labā? Bet, līdzko pieduras vienam no tiem, jūs tūliņ ar savu morāli esat klāt. Jūs kliezāt par varmācību un netaisnību. Jūs filozofējat par dzīvības vērtību un nezin kādām augstām lietām. Tā viena nodevēja dzīvībai priekš jums vērtība. Bet mums vajadzēja ļaut viņam brīvu vaļu spēlēties ar mūsu dzīvībām. Mums visiem viņš lai kādudien cilpu uzmauc kaklā... Atvainojiet, bet jūs nespriežat kā pieaudzis cilvēks.

— Patiešām... — Jānis mēģina ironiski pasmaidīt. — Jūs viņu turat par tik briesmīgu sazvērnieku.

Dibenistabas durvis smagi aizcērtas. Virsnis ar Vītolu pienāk klāt.

— Kas te par garām sarunām? — Virsnis draudīgi prasa.

Liepiņš parausta plecus un ar savu papīru atiet sāpus.

— Tad jūs nevarat viņu atsvabināt? — Jānis vēl nedroši ieprasās.

— Nevaram un negribam, — Virsnis kā ar nazi nogriež. — Jums vēl kas sakāms?

Lēnām, it kā pats arī notiesāts, Jānis griežas uz durvīm. Kā viņš nu lai iet mājās? Ko lai saka mammai un Marijai?

Kā piedzēries, viņš ārā atkrīt pret slitu. Piesietais, nosalušais zirdziņš bubinādams pabāž mīkstu, apsarmojušu purnu un apošņā viņa elkoni. Bet lopiņa līdzietība tikai vēl pavairo Jāņa bezizejas apziņu. Īgni viņš pasit elkoni un atbīda savu pēdējo draugu.

No kroga iznāk Vītols. Pieliecies skatās tumsā. Jāni pamanījis, nāk klāt.

— Zināt, — viņš mīņādamiem līdzietīgi saka, — jūs varētu griezties pie organizācijas priekšnieka. Ja te kāds jums var līdzēt, tad vienīgi tikai viņš.

— Zile? — Jānim atkal ataut cerība. — Bet kur es viņu sadabūšu?

— Tas ir grūti pasakāms. Patlaban viņš droši vien ir sapulcē. Ja tur neizspējat, tad varbūt mājās... Bet jums jau arī vēl rītu laiks.

Jānis vairāk neklausās. Steigšus viņš iet pa lielceļu uz biedrības nama pusi. Kaut tikai aizspējis! Kaut tikai sadabūjis! Tas palīdzētu — katrā ziņā. Kā slīkonis niedrītei, viņš pieķeras šai vienai domai.

Bet jau kādu versti no biedrības nama viņam ļaudis no izklīdušas sapulces nāk pretī. Lielāki un mazāki pulciņi — pa vienam neviena. Dzīvi sarunājas un strīdas. Citi uztraukti, citi smejas. Pāri reižu Jānis dzird minam Mārtiņa, pāri reižu Ziles vārdu. Bet tas vienaldzīgi noskan viņa ausīm garām. Viņam tikai viena vienīga doma: kaut tikai sastaptu!

Pūļa vairīdamies, viņš iet no vienas ceļa puses uz otru. Un pūlas saskatīt — vai nav tā? Bet tumsa ir par biezu, ne viena vienīgā nevar pazīt, ne sazīmēt. Tad viņš pamana, ka viņa lavierēšana nācējiem sāk kļūt aizdomīga. Dzird ironiskas un draudīgas piezīmes. Un tad sarāvies, nemierā pukstošu sirdi viņš nevairās vairs. Iet taisni, maisās pretim nācējiem pa vidu, saduras, murmina atvainošanos, un viņam tāda sajūta, kā kad mīnātos uz vienas vietas.

Kad tikai nu sastaptu... Kad tikai sastaptu...

Bet, jo tuvāk biedrības namam, jo klajāks kļūst ceļš. Un pēdīgi vairs neviena nesastop. Vienā logā vēl spīd uguns. Bet, kad viņš vēl soļu divdesmit, izdziest arī tā. Durvis ir ciet. Uz sliekšņa kvēlo nomests papirosa gals. Neviena...

Kurp nu lai iet? Ko nu lai iesāk?

Smags rūgtums kā slapja smilkts sagulst sirdī. Tad tā ir tā tauta. Tā ir tā izslavētā atsvabināšanās kustība... Un viņš bij braucis ar stipru

apņemšanos un lieliem nodomiem — līdzī strādāt un kopējā cīņā cīnīties. Vientulis viņš dažu labu reizi jau sajuties, bet tik apvainots un pazemots — nekad. Nevienam gar viņu nav nekādas daļas. Viņa cilvēcis-kais un mākslinieciskais spēks te kapeiku netiek vērtēts. Viņš ir lieks — tā tur, pilsētā, tā še, starp savējiem. Kā kāds svešinieks. Kā pienācējs. Vēl ļaunāk: kā ienaidnieks!

Rūgtas sāpes aizspiež kaklu. Viņš raudātu, ja nebijis kauns pašam no sevis.

Bet kurp tad viņš nu iet? Pa lielceļu atpakaļ... Krogam garām... Kalnā augšā... Uz kurienu?... Viņš nevar atcerēties un automātiski turpina savu gaitu.

Nekā nedomādams un nelūkodams atcerēties, nogriežas pa mazbrauktu, apledojušu lauku ceļu. Kājas slīd, jāuzmanās un jāturas stingri. Bet arī tas viņu neiztrauc no dziļa sāpju un mulsu domu stulbuma. Viņš iet pa smilgaino, plāna sniedziņa nosijāto grāvmali. Viegli paklūp. Un, brīdi zemē sēdēdams, mana tikai, cik noguris, cik briesmīgi noguris. Un cik nevarīgs un — līdz nāvei pazemots un apvainots.

Aizmirsts viss, ko viņš savu laiku darījis... Kad visi vēl gulēja kā miegā. Kad nevienam nebija drosmes ne čukstēt, viņš vienīgais runāja skaļi. Kā nopelns tas ir, ka tagad simti un tūkstoši saceļas cīņā par nospiestās tautas atsvabināšanu? Un tad vēl saka, ka tie neaizmirstot savus cīnītājus... Pat viņa šīsdienas runa nav paspējusi atgādināt un atjaunot bijušo. Aizmirsts — vēl ļaunāk nekā aizmirsts. Atstumts, izmests — tumšā naktī grāvmali nomests! Kā novalkāts apavs... Tāpēc ka viņš pats arī mēģināja pasniegties pēc tās labākās dzīves, ko citiem tēloja. Staigā tu pats skrandās un basām kājām — neēdis, nedzēris, bez savas dzimtas un kaktiņa, kur galvu nolikt, — tad tu būsi tas īstais...

Tikai pie lielā oša Jānis atjēdzas, kurp iet. Uz Zilēm. Andrejs Zīle ir vietējās organizācijas priekšnieks — vietējās augstākās varas nesējs. Tas ir noslēpums; visai kustībai, it sevišķi viņas vadībai, pagaidām vēl konspiratīvs raksturs. Bet visi noslēpumi te ir zināmi, visa konspirācija tikai rotaļa un niekošanās. Andrejs Zīle ir vienīgais cilvēks, kas te var līdzēt. Jānis nešaubās, ka viņš līdzēs.

Mazās ēciņas nosnigušiem salmu jumtiem sarāvušās tup pakalnē. Pa pusei uz ceļa iesalusi ecēša. Pagalmā ragavas izslaustītām ilksīm. Desmit šķības ābeles dzīvojamās mājas galā čurn, vēja izplūkātas un aplauzītas. Nabadzība vai nolaidība — varbūt abas.

Āra durvis ir aizbultētas. Jānis ilgi dauzās, līdz kāds viņā pusē dusmīgi atsaucas. Jānis min savu vārdu un stāsta savu vajadzību. Nekā. Andreja Zīles nav mājās. Vai tad viņš mājās stāv. Kas to lai zina, kur viņš kuro nakti dauzās. Varbūt biedrības namā — tur jau viņiem tās sapulces. Varbūt Podniekos — kas to lai zina...

Gar Podnieku dārzu viņam vesela rinda vezumu brauc pretī. Tie pagasta saimnieki ar malku un lietas kokiem no muižas meža. Iedzīvojas... Jānim nav ne meža, ne kā, ko postīt. Tomēr tai rindai viņš ar

likumu griež ceļu. Laupīšana paliek laupīšana. Tādai patvarīgai piesavināšanai nav itin nekā kopēja ne ar revolūciju, ne sociālismu. Principā viņš to nevar atzīt . . .

Podnieku dzīvojamai mājai visas durvis noslēgtas un visi slēgi ciet. Bet te viņš nav svešinieks. Te viņam pēdējā šķirbiņa sienā zinama . . . Viņš palauž vaļā iesalušos vārtiņus un no dārza pasniedzas pie loga. Jā — gar slēga malu spīd uguns. Un, labi ieklausoties, var dzirdēt arī balsis. Vairākas balsis. Pazīstamas liekas. Bet, vai Zīles balss arī ir to starpā, viņš nevar atšķirt.

Viņš piedauza vienreiz, otrreiz. Viņam liekas, iekšā kaut ko sauc par durvīm. Vēl viņš nav piegājis, kad tās plaši atveras. Tumšajā priekšīnā vērēja viņš nevar saskatīt. Bet viņš jau te nav svešinieks. Visas ejas un kakti viņam te zināmi. Nepiedauzīdamies, neatdurdamies viņš nokļūst pie pievērtām durvīm, pa kurām spīd gaisma.

Mārtiņš un Podnieks. Mārtiņš kreklos un vestē sēd pie galda, rokas uz ceļgaliem atspiedis. Podnieks sēd uz gultas malas — velteņa zābakiem kājās, adītu kamzoli un svārkiem mugurā, adītu apsēju ap kaklu aptītu. Redzams, nesen kā ienācis. Viņš izskatās gluži tāds pats kā agrāk. Sejā nedabisks sārtums, deguns zilgans uzpampis, bārda nokūlājusies. Viņš runā lēnām, smagi un vienaldzīgi. Tikai uz acumirkli piestāj, lai Jānim pasniegtu roku, tad turpina atkal. Jānim pagaidām nav vaļas klausīties, ko runā. Viņu vairāk interesē durvju vērējs.

Zetiņa . . . Šo vecīgo, lempīgo, bakurētino sievu tik tikko var vēl sazīmēt. Lieliem velteņa zābakiem viņa lēnām slampā istabai pāri un sēstas vīram blakus gultā . . . Tikai brūnie, kuplie mati tie paši palikuši, un valgās, kairās acis tās pašas. Arī viņas sejā Jānis saskata maz ko no pārsteiguma un izbrīna. Vai tā ir tiša vienaldzība, vai tiešām laiks un dzīve dzēsuši to, kas reiz bij? Tik ātri Jānis nevar tikt skaidrībā. Viņa jauca vīriešu runā un pagriež Jānim muguru.

— Es neesmu pret tautu — nē. Saimnieku intereses es esot aizstāvējis . . . Kur un kā? Vai jele viens nupat sapulcē vienu lietišķu faktu varēja uzrādīt? Saki tu pats — vai tur bij jele viena sūdzība, ko vērts uzklaut? Saimnieku intereses aizstāvējis . . . Tā ir tukša frāze. Kauns, kad prātīgi cilvēki to klausās.

— It sevišķi, kad vadoņi to klausās. Tiem tak vajadzētu būt saprātīgākiem nekā tam trakajam pūlim . . .

Jānis klausās Zetiņā. Arī balss ir sveša — nespodra, kā iesmakusi.

— Tas jau var būt, — Mārtiņš atbild Podniekam, Zetiņā neklausīdamies. — Bet te nav no svara noteikti fakti un dibinātas apsūdzības. Te izšķir tas, ka tev nav ļaužu simpātijas un piekrišanas. Ar varu pagasta priekšgalā noturēties un palikt — apdomā pats. Tas taču neprāts. Tagad, kad vispārējā balss tiesība.

— Es tādas tiesības neatzīstul — Podnieks dzīvāk atsaucas, un deguns viņam pietūkst vēl zilāks.

— Kas šiem tās tiesības devis? — Zetiņa nikni iemet starpā.

— Viņi paši tās ņēmuši, — Mārtiņš vīpsnādams atbild. — Mani mīļie, es redzu, jūs vēl neesat atguvušie, kādā laikā dzīvojat. Tagad nav citu iespību kā tās, ko revolucionārā tauta nosaka. Nav cita pienākuma kā klausīt tautas gribai.

Pēdējais teikums Zetiņu neinteresē. Bet no priekšpēdējā viņa sakustas un iegrimst dziļāk gultā.

— Sanāk kopā un nobļauj. Revolucionārā tauta...

Vienā vārdā viņa ieliek pēc iespējas vairāk nicinājuma, otrā — īguma. Podnieku kas cits vairāk aizskāris.

— Klausīt — tiem zeņķiem un tām bābām! Arī tām divām bābām, kas tajā rīcības komitejā! Lai viņas dancina Gailēnu. Mani ne. Mani ne, es saku!

— Tad nespiež jau tevi klausīt. Tāpēc Gailēns nu ir rīcības komitejas priekšnieks. Tu tikai rītu nodod viņam grāmatas, atslēgu un kasi —

— Aha — kasi! To viņiem gribētos gan! — Zetiņa pārtrauc. — Bet tu nedod! Es saku, to tu nedod!

— To es nedošu! — Podnieks mēģina sparīgi iesaukties. Bet balss viņam pavisam neskan. Apvainojums un asaras tajā dzirdamas. — Pieaidīs tos — tad vienā dienā būs tukša. Un kas par to atbildēs? Man būs jāatbild. Nē. To es saku tev, to katram. Ar labu es tās atslēgas no rokām nelaidīšu.

Mārtiņš parausta plecus.

— Tad tev viņas noņems ar varu. Tad nežēlojies vēlāk, ja notiek kādas nepatīkšanas. Saniknota tauta ar cimdiem nerikojas. — Viņš panāna, ka Jānis nav sēdies, bet nemierīgi skatās apkārt. — Tu ko meklē? Kas tev īsti vajadzīgs?

— Zīle...

— Zīle ir Gailēnos... — Viņš uzceļas un uzrauj svārkus, lai izvadītu brāli.

Zetiņa nevar vien pagūt izrunāt visu, kas uz sirds.

— Viņš ir likumīgi iecelts pagastvecākais, un viņam jāatbild. Tādi pasaules gājēji nāk un aiziet, bet mums jāpaliek. Lai tikai pamēģina kāds viņam pirkstu piedurt. Es braukšu līdzī uz pagastmāju. Es gribu redzēt, kas iedrošināsies...

Mārtiņš vēlreiz parausta plecus un iziet brālim pakal.

— Meijera dēļ tev Zīle vajadzīgs? — viņš apprasās, kad Jānis nogriežas uz Gailēnu pusi.

— Tad tu jau zini? Varbūt ar tavu piekrišanu, varbūt aiz tava rīkojuma viņi to aizveda?

— Ar manu piekrišanu vai bez. Vai tas nav gluži viena alga?

— Man ne... — Saki, kā tu — kā tu to varēji pieļaut?

— Meijera apcietinājumu? Par ko tu tā uztraucies? Tu esi pārliecināts par viņa nevainību?

— Un tu — par viņa vainu?

— Drīzāk par to. Bet aizstāvēt es varu tikai to, kura nevainību es zinu.

— Bet ja es tev saku. Ja es tevi lūdzu!

— Arī tad ne. Taisni tad ne! Mēs nevaram svešus tiesāt un aizstāvēt nodevējus starp saviem radiem.

— Brāļu būšana... — Jānis ar rūgtu sarkasmu novelk.

— Mani brāļi ir tie, kas man blakus cīnās. Kas pret mani un manu tautu, tas ir mans ienaidnieks.

Gailēnu durvis ir vaļā, un pats mājās. Bet Ziles te nav. Ar Zeltu un Resno aizbraukuši. Uz kurieni — to viņi ar Mārtiņu klusu pārruna. Jānis nevar sadzirdēt. Viņš tīšām neklausās. Ja jau kas slēpjams no viņa — viņam nav vajadzīgs. Ja jau viņš tāds svešinieks, viņš nespiedīsies cita noslēpumos...

Un atkal viņi iet pa sniega nobārstītiem laukiem. Mēness aiz mākoņiem uzlēcis. Lauku ceļu viļes labi saskatāmas. Laiks manāmi metas mikstāks. Laikam atkal taisās uz snigšanu.

— Velti tu staigā pa mājām meklēdams, — Mārtiņš saudzīgi ieminas. — Es tevi saprotu, bet līdzēt tev nevar neviens. Ne es, ne Zile — ne cits. Ej mājās un netaisies, kur tu nekā nevari panākt. Vienu draudzīgu padomu es tev varu dot: nepinies ar tiem Meijeriem. Jo vairāk tu par viņiem rūpējies, jo aizdomīgāks tieci pats. Tā nu reiz ir tāda suga, kurai tauta ar pilnu tiesību neuzticas. Dzīvo savā skolā. Raksti savus dzejoļus. Un piesargies...

Viņš nogriežas kaut kur sāpus un aiziet pa kādu grāvmalu. Jānis kā apdullis viens turpina ceļu.

Istenībā viņam nav nekāda ceļa, ne mērķa. Viņš iet tikai tāpēc, ka mājup kājas neklausas. Aiziet līdz tumšajam skolas namam. Brīdi pastāv, paklausās un griežas atkal atpakaļ. Divas reizes noiet gar Dzilnas krogu. Logā gan vēl deg uguns, bet iekšā iet viņam nav dūšas.

Pret gaismiņu pagalam noguris un novārdzis viņš tomēr nogriežas kalniņā uz Karlīnes muižiņu. Kā zaglis ielien pa durvīm, elpu aizmūrējis, taustās pa tumšo priekšistabu. Visu nakti viņu biedēja sagaidāmie jau-tājumi, histēriski saucieni un raudas. Tagad pārsteidz dziļais klusums un istabas rāmais, smaršīgais siltums. Aiz durvīm skaidri dzirdama abu gulētāju mierīgā dvašošana.

Arī viņš dziļi atvelk elpu, tad glēvi sagurst. Tomēr celsies drīz — un ko viņš tad lai saka tiem baiļu vērstiem skatieniem un asaru svītrai-nām sejām? Kāds mierinājums viņam priekš tām abām nelaimīgajām sievietēm?... Viņam tā, it kā viņš pats būtu pie visas nelaimes vainīgs...

Ķēķī jau sprakst uguns. Viņš iet turp. Juze, viņu tādu novārgušu un nelaimīgu ieraudzījusi, smejas sirsnīgi un veselīgi. Kustonis... Ne mazākās līdzcietības ar cita nelaimi... Bet tas tikai tā pāriskrejot ieska-nas viņa apziņā. Pārāk noguris un apdullis viņš, lai vēl ko domātu, lai vēl uz ko reaģētu. Sēd krēslā sašļucis, rokas glēvi uz ceļiem nolaidis.

Juze pasniedz krūzīti karstas, smaršīgas kafijas. Jānis dzer un jūt, cik labi tas veldzē un silda. Dzer vēl un vēl... Kā snaudā redz gaišmati leitieti garāmkustamies, un pamazām viņam kļūst tik labi, tik labi...

Kad Juze, krūzīti uz plaukta nolikusi, atgriežas, skolas kungs ir aizmidzis. Neuzmodināmi cieši aizmidzis. Viena roka nošļukusi gar sāniem, galva pār krēsla atzveltni atpakaļ atmesta. Nevainīgs kā bērns... Un neērti tā gulēt... Juze aplūkojas. Nekā noderīgāka nav pie rokas. Viņa paņem sausu trauku lupatu un to pašu pabāž viņam zem galvas. Pa gabaliņu noskatīdamās, iesmejas atkal — sirsnīgi un veselīgi.

Vecais Robežnieks baro lopus. Iet ar nēšiem no akas, ar salmu klēpi no pūnes, ar auzu vāceli no klēts, ar cūkēdiena spaiņiem no ķēķa. Nekas vairs īsti neveicas. Atkal vinda noledojusi un svārsteklis galā par smagu. Salmi pūnē cieši saguluši, pa cauro jumtu satecējuši slapji — grūti izplēst. Cūkēdiens šā tā salaistīts un sasmalstīts — ēdināmie nav mierā, slaistās gar aizgaldu un kviec kā kaujami.

— Mierā, velni! — Robežnieks pārskaities kliez un sit ar kāšiem. Tie aizmetas aiz mieta un netrāpa. Cūkas kviec vēl slimāk.

Vecā Ceriniete nāk meitas govi barot. Iestājas durvīs un kliez, rokām mētādamās.

— Ko nu daudzies kā negudrs. Dod labāk ēst. Ar rungu kustoņa nepabaroši.

— Siles pilnas, velniem. Bet vai ēd? No aizgaldas lec ārā. Acis rauj laukā.

Viņš sit atkal. Mazliet trāpa. Cūkas kviec vēl slimāk, bet pašam tomēr drusku tā kā labāk kļūst.

— Vai tad nav vis atkal neviena mājās? — Ceriniete prasa, kūti aplūkodamās.

Brīdi Robežnieks ne atbildēt nevar. Un, kad sprūk, tad kā šalts pa izsistas mucas spundi.

— Mājās... Kad tad viņi ir mājās! Kas tad viņiem vairs mājas! Mājās lai strādā saimnieks. Viņiem jāiet uz sapulcēm. Viņiem jāiet uz mītiņiem. Viņiem dumpis jātaisa. Viņiem muiža jādedzina nost.

Viņš ķer savus spaiņus un skrien uz durvīm. Cūkas kārstās pār aizgaldas malu pakaļ un kviec kā kautas. Bet laukā vis neskrien, lai gan Ceriniete pašķiebjas no durvīm nost. Ceriniete ar priekšautu tīra savas slaucenes malu un liekas gluži apmierināta par saimnieka uztraukumu.

— Manējie ar' — no paša rīta. Pats un pati... Nezin ko tā var piestaigāt.

— Ko piestaigāt? — Robežnieks acumirkli paliek pavisam mierā. Acis viņam nelabi spulgo zem garajām, sirmajām skropstēm. Tad spēji atslīenas taisni, tā ka nēši noslid no pleca. — Gan jau piestaigās. Gan piestaigās.

— Vakar — tad tos zicilistus glabājuši. Tu mūžs, to ļaužu! Taures, melni karogi... Un nevienas dieva dziesmas — tādas vien, tādas vien.

— Uz kapiem?

— Pa ceļu un uz kapiem. Ne mācītāja, ne kā. Neviena dieva vārdiņa. Tā vien! Un tavi dēli tie lielie runātāji...

Žigli žigli samirkšīnās Robežnieka aizasarojušās acis. Nīpri viņš noliecas un paķer no zemes nēsus. Un metas pagalmam pāri uz istabu.

— Tavi dēli tie liemie kūdītāji un vadoņi! — Ceriniete kliedz pakaļ. Ar redzamu labpatiku noskatās, kur Robežnieks nozūd istabā.

Bet istabā vecais Robežnieks drīz vien nomierinās. Pēdējā gadā viņš stipri pārvērties. Ārēji mazāk — bet dabā. Savādā kārtā viņš pieradinājies ne tikvien neklausīties, bet patiešām arī nedzirdēt, ko viņam nepatīkamu saka. Un, ja tomēr ko dzird, tad tūliņ atkratās un aizmirst. It sevišķi par dēliem viņš negrib nekā dzirdēt, ne zināt. Sākumā viņš vairījās tīšām, demonstratīvi, it kā rādīdams, ka viņam ar dēliem nav nekā kopēja, it kā baidīdamies aptraipīt savu apziņu. Tagad viņš pats nesajūt vairs ne sevišķa īgnuma, ne dusmu. Viņam tikai liekas nevietā un lieki, ja kāds piemin dēlus. Abi divi viņam sveši. Tas viens ir bezdievis no laika gala un pinas ar sociālistiem. Tas otrs ieprecējies bagātos rados — par smalku un lepnu. Viņam nav vairs dēlu. Viņš apradinājies ar tām domām un pieradis.

Vienā pašā pēdējā gadā viņš kļuvis par desmit gadiem vecāks. Sevišķi slimojis nav — tikai acis asaro un satumst arvienu vairāk. Bet vienaldzīgāks kļūst viss, kas apkārt. Vienaldzīgāks arī dieva vārds un grēks, un visa bijāšana. Labprāt viņš nu runā par nāvi, bet nekā tā nebaidās kā nāves. Nevienas citas dzīvības — ne lopa, ne suņa, ne kaķa viņš nevar ciest. Tikai paša dzīvība un veselība viņam prātā.

Nupat dabūja uztraukties — tas sirdij kaitīgi. Robežnieks pakravājas uz zirnekļu apvilktā plaukta. Padabū kādus pulverišus — ieber vienu mutē un uzdzer no glāzes ūdeni virsū. Noklausās, vai silst arī iekšā. Silst gan... Viss plaukts viņam piekrauts visvisādiem zāļu vikstoļiem un pudelītēm. Veselība un slimums — viss nāk no tā kunga. Gan... Bet ik pārdienām viņš trenc kalponi uz aptieku pēc zālēm un pulveriem.

Nogaidījis, līdz pulverītis nogulst vajadzīgā vietā, Robežnieks paņem no plīts savārītu, apsegtu podu. Lej krūzītē, puš un dzer viebdamies. Trīs krūzītes izstrebj un tad ilgi slauka asaras no acīm. Nejauks rūgtums mutē no visvisādām saknēm un zālēm. Pameklē cukura graudu un pāsūkā to.

Tad atģiedas, ka laiks braukt. Pūzdams, rūgtumu no mutes spļaudīdams, rauj mugurā saskretušo kažociņu. Paklusu lādēdamies, ar loku piedauzīdams, ar kāju pavēderē iesperdams, iejūdz pinkaino zirdziņu ragavās. Vezums viņam jau šorīt iekrauts. Trīs kūļi garklāja salmu. Sieciņš rudzu, sieciņš miežu, divi stopi pupu... Jāaizved mācītājam no devas.

Zirdziņš iet izplēties, kā rāpodams vien. Pakaļkājas kā vasaru nav kaltas. Nagi gari un aplauzīti kā govij. Priekšējām pakavi nodiluši kā nodariņas. Uz apledojušā ceļa slīd. Ik pauguriņā klūp. Robežnieks paklusu lādas un ar apspūrušu paegļa pātagas kātu dauza pa sapampušiem locītavu kauliem. Paukš pret kauliem, paukš pret ilksi, bet rikšos nav padzenams.

Magazinas stūrim apbraucis, vecais Robežnieks satrukstas. Pagastmāju ielencis milzīgs ļaužu pūlis. Iekšā visi logi pilni. Tie no āra ceļas pirkstgalos, lai redzētu, kas tur iekšā notiekas. Ar rokām stenderēs spriedzdamies, spraucas durvis — lien uz lieveņa un šļūk atpakaļ, sablīvējas ciešā masā... nomainītos ceriņu krūmus un pāri apgāztai zaļai sētiņai aizsprosto ceļu. Kad nejaukā kņada uz kādu retu acumirkli ārā apkļust, tad ir dzirdams, ka iekšā skaļi un uzbudināti strīdas. Bet tad atkal pēkšņi saviļņojas viss pūlis, un melnie stāvi logos izskatās savādi nekustīgi un nesaprotami klusi.

Kas tuvāk durvīm un logiem, tie laužas tikai uz priekšu. Bet maleļie pamana ērmīgo braucēju. Atskan smiekli un dažādas piezīmes. Zeņķi nīrgājas par vājo, pinkaino zirdziņu. Pieaugušie interesējas par savādo vezumu, aptausta salmu kūļus un maišeļus.

— Robežnieka tēvs nevienā mītiņā nav redzēts! — kur patālāku kāds zobgalīgi iesaucas.

— Piegriez, piegriez, lai paklausās! — cits pamāca.

Robežnieka zirgu saņem aiz galvas un iegriez pūlī. Saņem ragavas un noceļ sāņus. Vecais Robežnieks sēd, galvu kažokapaklē ierāvis, it kā sitiena baidīdamies. Bet drīz viņš apķeras, ka joko tikai viņu, ka briesmas nekādas nedraud. Tiesa — neviena mītiņa viņš nav redzējis. Biklām, asarainām acīm viņš caur pieri raugās drūzmā un nopūlas kaut ko saprast visā tajā kņadā. Bet skatiens apmaldās, un ausis dūc neatšķirama, nesaprotama dūkoņa.

Bet piepeši tie uz lieveņa sakustas. Rokas atsprūk no stenderēm, galvas pagriežas sāņus — kāpjjas atpakaļ un šķir ceļu. Arī tie iekšpusē ir atgriezušies un skatās pa logu. Seja pie sejas līp ap rūtīm.

Durvis, augstāk pār pūli, parādās Podnieku Zetiņa. Sarkana notvīkusi, spulgojošām acīm, uztraukta, noskaitusies. Uz pēdām viņai pakaļ nāk Podnieks — vaļējā kažokā, atrisušu kakla apsēju, arī uztraukts un tramīgs. Kā iedauzīts zirgs Zetiņa mētā galvu no vienas puses uz otru un kaut ko sauc. Var redzēt — mute kustas, bet neviens vārds nav sardzirdams. Viņiem parādoties, kņada kļūst trīskārt skaļāka. Cauri viņus laiž, bet naidīgi saucieni skan no visām pusēm. Šur tur kāda dūre paslejas gaisā. Viss pūlis instinktīvi tiecas līdzī uz to pusi, kurp viņi dodas.

Zetiņa sirdīgi raisa zirgu no ceriņu krūma. Raušus atrauj grožu likumu un tad pieklupusi paceļ ratu pakaļu. Podnieks uztraukts pogājas un nevar sapogāties. Arī ratos viņš ietraušas tikai ar sievas palīdzību. Grožiem rokā Zetiņa vēl iemet pāri skatienu pūlī — kā akmeni satacinātu vilku barā. Un sauc kaut ko. Bet, zirgam uz priekšu raujoties, saceļas nejauks tracis. Smejas, kļiedz nopakaļ — zēni svelpj un auro. Laukā tikusi, Zetiņa pēkšņi sarauj grožus tā, ka zirgs paslienās. Atgriežas. Viņas seja ir tumši sarkana. Sarkanums atplaiksnijas pat acu ābolos. Mute viebjas kā raudās, kā ko nejauku izkliegt taisīdamās. Bet nevar. Nevienu skaņu viņa neizdabū pār lūpām. Tad paceļ dūri un

notriec uz ādu segtās ratu malas tā, ka zirgs izbiedēts salecas un joniem dodas no uzkalņa gravā. Ļaužu pūlis smejas un svelpj.

Vecais Robežnieks ir palicis klajā. Tagad viņš pagriež zirdziņu — sākumā klusiņām, uzmanīdamies. Bet pamazām sāk nikni šmukšināt un raustīt un tad strādā ar apdauzīto paegļa kātu. Galvu ierāvis kažoka apkaklē, it kā uzbrukuma no mugurpuses gaidīdams. Tikai gravai pāri ticis un otrā pusē kalniņā uzbraucis, viņš nosplaujas.

Mācītāja muižai visi logi ciet. Mācītāja nav mājās. Viņš to dzirdējis un zina — bet kas viņam daļas. Viņš izpilda savu pienākumu. Piebrauc zirgu pie aizsnigušām klēts durvīm un pats, kučiera mājas galā pagājies, kāšē.

Kučieris iznāk villainā kamzoli un vestē, velteņa zābakiem kājās, pilnu muti gremodams. Liekas, daļa no aizbēgušā mācītāja cieņas un pašapziņas palikusi guļam kučiera sejā un visā augumā. Robežnieks sveicinādams piedur roku pie cepures.

— Labrīt, Robežniek! — viņš gluži laipni atņem sveicinājumu. — Ko jūs nu teiksiet? — Bet, ieraudzījis tālāk vezumu, saprot, kas par lietu. — Aha, jūs ar to... Tas ir labi; kas pienākums, to vajag pildīt. Pabrauciet šurp.

Iznāk arī kučiera sieva. Par abiem viņi sanes iekšā Robežnieka maišelus un tukšus atdod atpakaļ.

— Salmus ar', — Robežnieks mudina.

— Salmus mums nevajag, — kučieris paskaidro.

— Ko nu, mīļie, — kučieriene piebilst. — Tās mantas mums pašiem diezgan.

Ar visiem salmu kūļiem Robežniekam jābrauc projām.

Pa to pašu ceļu atpakaļ viņš vairs nebrauc. Tad viņš labāk desmit verstis likumu nekā vēlreiz tajā pūlī. Uz lielceļa izbraucis, brīdi padomā, tad pagriež uz otru pusi. Pabrauks līdz Tiltiem, tad no turienes pa meža ceļiem atpakaļ uz mājām.

Saceļas vējiņš, un sāk snigt. Robežnieks paslien kažoka apkakli augstāk un atlaižas ar muguru pret vēju.

Snieg biezi un lielām pārslām. Gar krūmājiem balti virpuļi vērpjas. Attālās ataugas pa brīžam nogrimst kā aiz villainā plīvura. Lai tikai snieg. Svētki tepat priekš durvīm, bet ziemas ceļa vēl nav. Pēc svētkiem jāieved malka — jau vasaru kā pirktā. Mājās tikai žagari vien. Čulā, degt nemaz negrib — kad sausu iekuru nav. Liena katru dienu rājas un paslepšus nes zediņus no vēja apgāztas sētas... Slampa nolāpītā!

Vecais Robežnieks sāk domāt par saimniecību un savām slimībām. Kreisajā pusē pakrūti dur atkal. Vakarnakt dūra un šodien dur atkal. Divas nedēļas viņš jau dzer kaltētu bērslapu un balto sūnu tēju, bet nepalīdz. Būs jāpamēģina, ko viņam viņulaik stāstīja. Pērnējie egļu augumi un paegļu ogas... Vai Liena būs jau mājās, kad viņš atbrauks? Vai trumulis uz plīts vārisies?... Viņam liekas, ka atkal ne. Un atkal viņu pār-

nem nemiers un niknums par visām tām sapulcēm, par visu to skriešanu un bezdievīgo blēņošanu...

— Sto — op, vecais!

Četri jauni vīrieši ir apstājuši ragavas.

— Uz kurieni braukdams, papu? — — Paved mūs.

Robežniekam bail no šiem svešajiem cilvēkiem. Bail un dusmas par traucējumu. Viņam tūliņ tāda jausma, ka labi nebūs.

— Ko nu es, kungi. Jūs jau paši redzat, kāds man tas zirdziņš.

— Nekā nevar darīt, papu... — Viņi rīkojas tikai uz sēšanos.

— Bet, kungi... Man tas zirdziņš nemaz nav kalts. Tukšā nevar pabraukt. Edz, tepat Tiltam... Divi meļņi, ka turi tikai. Un kamanas...

— Nekā nevar darīt. Nemaz nebaidieties, nebūs tālu. Turpu — un līdz Dzilnas krogam atpakaļ. Mēs samaksāsim.

Samaksas solījums Robežnieku drusku tā kā apmierina. Tomēr labi ap sirdi viņam nav. Viņš kaut kā satupstas uz ragavu atgalvenēm un sirdīgi kapā zirdziņu.

Reizēm viņš lūko ieklausīties, ko svešie runā. Bet runā viņi maz un pie tam tā, ka Robežnieks gandrīz nekā nevar saprast. Tad viņš neklaušās vairāk, skubina tikai zirdziņu un domā: nezin vai tālu vēl...

Labie tie nav — viņš domā. Viņam ir tāda jausma: no tiem... Sociālisti... Bet arī bailes pamazām pāriet un nepacietība. Kas būs, būs... Kad tikai drīzāk tiktu galā un atpakaļ.

Bet jābrauc ir tālu — Robežniekam liekas ļoti tālu. Ozolieši. Tos viņš pazīst gandrīz tikpat labi kā sava paša pagastu. Izbrauc gandrīz cauri, tad nogriežas pa mazāku ceļu. Un tad pa gluži neiebrauktu meža ceļu. Aha — uz mežsarga māju...

Soļu piecdesmit no mežsarga mājas, aiz egļu pudura, viņam liek pieturēt. Viens paliek tepat, tie trīs aiziet. Un iedami kaut ko velk no iekšējām kabatām un bāž ārējās. Ieroči... Robežniekam pārskrien šermuļi. Nolādētie, sāks vēl šauties... Viņš mēģina uzrunāt palicēju, bet tas neatbild. Stāv soli no zirga galvas un stīvi raugās uz mežsarga mājas pusi.

No turienes dzirdamas kā balsis, kā citāds troksnis. Bet tad apklust un sniegā skaidri sadzirdami soļi.

Nāk atpakaļ. Ved vienu. Robežnieks skatās un netic savām acīm. Ozoliešu muižkungs, igaunis Brensons. Bet runāja taču, ka tas esot projām, lielkungiēm līdzī. Taču tas pats vien ir. Liels kā milzis, platā kažokā, dziļām galošām kājās. Tikai tā nedabiski sakumpis un sašļucis. Kažoka piedurknes garākas par rokām, baltsprogainā jērene uz acīm nošļukusi. Robežnieks sastostās, nezin, celt cepuri vai ne.

Brensons ielūkojas braucējā. Pazīst.

— Ā, Robežniek, tu esi atbraucis man pakaļ.

— Jā, kungs, — Robežnieks neapķer, ko citu lai atbildētu.

— Neprātot! Sēsties! — tas ar to balto, tuklo seju uzkliež tā, ka Robežnieks saraujas.

Muižkungu iesēdina ragavās ar kājām atpakaļ. Kad Robežnieks savās atgalvenēs drusku atliecas atpakaļ, viņš atslien pret Brensona plato muguru. Divi no svešajiem iesēstas līdzī, pārējie divi iet blakām, katrs savā pusē.

Robežnieks zin taisnāku ceļu uz Dzilnas krogu. Sasalis, un sniega nekāda nav. Pa visām pļavām un tērcēm var braukt. Lēnām viņi virzās uz priekšu.

Kad nogriežas uz muižas pļavām, Brensons atkal sāk runāt. Robežnieks klausās. Runā pareizā latviešu valodā ar tikko manāmu igaunisku vai vācisku pieskaņu. Bet balss liekas pavisam sveša.

— Uz kuriem, kungu, mani vedīsiet? — Laikam viņš mēģina jokot.

— Kurp visus kungus ved, — resnais, baltais strupi atbild.

— Es nesaprotu, — muižkungs pēc brīža atsāk lēnāk. — Kāpēc? Vai es ko jauna esmu darījis?

Acumirkli klusums. Tad baltais nospļaujas.

— Prasi labāk, vai tu ko labu esi darījis. Lietuvēns tu esi bijis, vampīrs, izdzinējs un izsūcējs pirmā numura. Muižas strādniekus, kalpiņus, rentnieciņus — pēdējo sieviņu un gana puiku tu esi nostrādinājis ļaunāk nekā velns.

— Bet kad es tajā vietā esmu — — — muižkungs mēģina taisnoties.

— Kas ir cilvēks, tas nepaliks par citu dīrātāju un ēdāju. Viņš domā taisnoties ar to, ka strādājis cita uzdevumā. Idiots...

— Tiem ļaudīm katrs rīkotājs ir slikts, — muižkungs neatlaižas. — To isto pavēlētāju un vainīgo viņi neredz. Muižkungam, tam par visu jāatbild. Kāpēc tad jūs tos baronus laidāt projām?

— Mums tev te nav nekas jāizskaidro. Mēs neesam nekādi tiesātāji. Savu algu tu dabūsi no tiem, kas tevi labāk pazīst.

— Asinssuņi! — viens ragavās iesaucas un īgni pagrūž Brensona lielo galošu vairāk sāņus.

No pļavām viņi uzgriežas uz grambaina lauku ceļa. Tuvu gar kādām, kā liekas, tukšām mājām pārbrauc kapsētas tērcei pāri un atkal uzbrauc kalniņā. Aiz sniega plīvura reizēm jau saskatāms Karlīnes muižas liepu melnums. Taisnā līnijā līdz Dzilnas krogam nav vairāk par divām verstīm.

Robežnieks, saguris neērtā sēdekli, visu laiku vaļīgi atbalstījies pret muižkunga muguru. Nu viņš mana, ka tas jau labu laiku nemierīgi grozās. Ierunājas atkal — vēl svešākā balsī. Rupji un nespodri skan kā no katla dibena.

— Kas jums no manis tiks? Ja lietu, kā es ceru, bezpartejiski izmeklēs, mani tā kā tā būs jāpalaiž vaļā. Patiešām man nekad nekāda jauna nodoma pret tautu nav bijis.

Visi četri vedēji iesmejas — cits skaļāk, cits strupi.

— Nē, nē. Ar vislabākiem nodomiem tu slapstījies pa mežiem un slēpies mežsarga istabas augšā. Kāpēc tu saviem baroniem nebrauci līdzī?

— Jūs taču zināt, ka es tolaik nebiju muižā. Es būtu aizbraucis līdzī, tā ir skaidra lieta. Es zinu, ka tauta mani sevišķi nemīl. Šādos laikos naidis par pārciesto netaisnību un pārestībām izlaužas uz katru, kas tuvāk pie rokas... Es jums, kungī, ko teikšu... Palaidiet mani vaļā... Es negribu kaut kā... Bet es samaksāšu...

Vedēji zīmīgi saskatās. Brīdi klusums.

— Cik? — resnais mīlīgi apvaicājas.

Brensons aizdomīgi noskatās pēc kārtas visos. Bārda viņam savādi raustās. Melnās acis šaudās ar aizdomām un slepenu cerību.

— Jūs esat četri... — viņš rēķina. Laikam pamana ko šaubīgu vedēju sejās un aizraujas. Un tad ir dzirdams, cik grūti viņam runāt. — Ja es katram pa pieci simti... Pavisam divi tūkstoši... To es varu...

Resnais nervozi ķerstās pa kabatu. Kustības ir tik nedabiskas, ka pat biedri brīdi nenovērš acis no viņa.

— Tikai divi... tūkstoši... Cik podu tauku tevīm būs? Un tos tu tik lēti taksē?... — Viņš taisās ko raut no kabatas, bet biedrs pasniezies liek viņam roku uz elkoņa. Viņš atskatās un aprimstas. Bet tad lēnām izvelk melnu revolveri un pakrata muižkungam. — Un tagad — muti ciet! Neviena vārda — jeb es tevi apklusināšu uz visiem laikiem. Nelietis...

Robežnieks mana, ka tas otrais tagad vairāk balstās pret viņu nekā viņš pret to.

Bet Dzilnas krogs ir klāt. Viņi apgriez gar stūri... un atkal ir virmojošas drūzmas vidū.

Te nevar būt viena pagasta ļaudis vien. Mazākais, no trim četriem. Daudzi, bez šaubām, ir no vēl lielākas tālienes. Nobridušie, nosarmojuši — redzams, ilgāku laiku klajā pavadījuši. Gandrīz ikkatram stobrene plecos. Tā aizņemti no tā, kas patlaban notiekas uz lievenēm un pie tām, ka jaunajiem piebraucējiem nepiegrīž nekādas vērības.

Gar lievenēm nobraukti pieci pajūgi. No priekšējiem četriem atvestie ir izcelti laukā. Ciešā pūlītī saspīesti, stāv pie pašām trepitēm, bruņotu vīru cieši ieslēgti. Augšā uz lievenēm Mārtiņš Robežnieks. Apkārt viņam un aiz muguras — atkal plinšu stobri. Viņš runā. Redzams, jau labu laiku runājis.

— Nāvi pelnījuši jūs esat visi... — viņš sauc. Un viņa balss ir tik nikna, tik rupja un aizsmakusi, kā to neviens vēl nav dzirdējis. — Cik dzīvību ir uz jūsu sirdsapziņas, to mēs neesam skaitījuši. Jūs paši labāk zināt. Bet tauta nav asiņu kāra. Aci pret aci, zobu pret zobu — tā bij jūsu morāle. Mēs še stāvam jaunas, labākas vārdā. Varu, kas mūsu rokās, mēs izlietojam tikai pret tiem, kas citādi nav valdāmi. Mūsu lodes nav priekš katras cūkas un katra suņa. Jūs esat brīvi — bet neaizmirstiet, tikai ar vienu noteikumu. Lai jūs jau šovakar pazustu no šejienes. Un vēlāk — neviena pušplēsta vārda pār lūpām! Akli un kurli jūs esat bijuši. Nekā, it nekā jūs neesat redzējuši, ne dzirdējuši! Neaizmirstiet! Otrreiz šis brīdis vairs neatkārtosies. Un

nepievilieties! Ne dievs, ne velns jūs neglābs no atriebēja lodes!... Laidiet, biedri! Lai viņi iet!

Bruņotais pulciņš pašķiras. Atvestie cits pēc cita sāk virzīties. No sākuma šaubīgi — kā neuzticēdamies, kā šaubīdamies. Bet tālāk jau drošāk un steidzīgāk.

Pirmais iet jauns, bāls zenķis īsā kažociņā ar bebrādas apkakli. Galvā platmalīte ar sānos aizspraustu spalvu, kājās dzeltenī zābaciņi un zeķes līdz ceļiem. Saņurcīts, saburzīts, netīru seju, nošļucis, kā no upes izpeldējis kucēns.

— Ozolmuižas jaunais baronēns... — kāds pūli ieminas. Runā cits caur citu. Vairākums ar atsvabināšanu redzami nemierā. Cits skaļi protestē, cits draudīgi rīkojas ap stobreni.

Tad nāk Aizpurves mācītājs — vecīgs vīrs. Tas pat šajā kļūmainajā stāvoklī nav pavisam savu cieņu zaudējis. Pūlas rādīt tādu seju, kura visu saprot un visu piedod. Tālāk kāds apkārtnes krodziniēks, kas tirgojies ar izglābtām monopola pudelēm. Un vēl viens, un vēl... Pavisam desmit cilvēki.

— Vai viņi to Sarki arī negribēs laist vaļā? — kāds pūli piepeši iesaucas. Aizgājēji ir aizmirsti. Visu skatieni pievēršas piektajām ragavām. Tajās guļ puszviļus viens pats gūsteknis. Caur biezo sargu pūli tikai drusku pamanāms saplēstais uradņika mētelis un lieli, salāpīti zābaki. Pūlis sāk draudīgi rūkt un instinktīvi tiecas uz to pusi. Vispārējā kņadā dzirdami dažādi atsevišķi saucieni.

— To mēs nepieļausim!... Kas palīdzēja bendēt pristava mājā ieslodzītos... Kā suns viņš mūsu asinis lacis... Biedri, nelaidiet! Šitie no pilsētas tik zin kā palaist tos, ko mēs sagūstām... kur palika tie, ko Koknesē savedām?... Federatīvā komiteja... Velns lai parauj visas komitejas! Mēs paši pazīstam savus bendes!

Bet norimstas pamazām. Ragavas ar uradņiku apgriežas un brauc uz otru pusi. Un uz acumirkli no turienes pret pūli pavēršas bijušā varmākas pārvērstā seja ar sarkanu svītru pierēi pāri. Tad sargu pūlis to atkal cieši ieslēdz. Pāri desmit jaunekļu no pūļa netic. Skriešus pamanās un pievienojas vedēju pulkam.

Vecais Robežnieks beidzot ticis brīvs. Neviens viņu neaizskar un nekavē. Gabaliņu pabraucis, viņš atgriežas un nospļaujas. Cimdā čaukst nule kā nopelnītais trīsruļļu gabals. Viņš aplūko to un nospļaujas vēlreiz.

Brensonu ievēd kroga dibenistabā.

— Te viens kolēģis jau priekšā, — resnais zobodamies saka. — Diviem būs omulīgāk.

Meijers vienaldzīgi paceļ acis no savas kāpostu bļodas. Turpat stūrī aujas divi miliči — skroderis Lapiņš un mācītājmuižas pusgraudnieka dēls Vimba. Aiz durvīm par sargu sēd vecais Zarēns. Logs no ārpuses aizslēgots un aizstienots. Gaisma iespīd pa vaļēju durvju spraugu.

Kolēģi sasveicinās. Meijers pastumj savu bļodu ar karoti.

— Iekod, tu būsi izsalcis.

Brensons tikai smagi nopūšas.

— Tu jau sen te? — viņš apvaicājas.

Meijers pamirkšina acīm uz dibena stūri un pieliecies klusām atbild:

— Trešā diena.

— Un vēl vienmēr nekā nesaka? Par ko tevi te tur?

Meijers parausta plecus. Redzams, viņš pieradis vai pieradinājies apspiest bažas un bailes.

Bet Brensons nevar apmierināties. Izsēdas vienā pusē galdam, izsēdas otrā. Bieži aizdomīgi nolūkojas uz miličiem, kuri pūzdami aunas. Noskatās uz Zarēnu, kura kājas un resgalī atspiestā plinte redzamas durvju spraugā. Priekšistabā dzirdama staigāšana un retas svešas balsis. Brensons klausās, klausās, bet arī tas apnīk. Viņš saprot: te itin viss apnīk. Te vienīgais — mēģināt aizmirst to, kas ārpusē. Aizmirst to, kas aiz muguras, un it sevišķi to, kas priekšā. Aizmirst un aizmirsties...

Viņš novelk kažoku, paklāj uz sola gar sienmali un nogulstas. Rokām atbalsta galvu un noņēmiem skatās abos miličos. Tie cietumniekiem nepiegrīž ne mazākās ievēribas. Sarunājas par kādiem tur braucieniem, par kādām tur gūstišanām. Svešs tur nekā nevar saprast.

Bet Brensons noņēmiem vēro un klausās. Nu ir apāvušies un velk kažokus. Savilkušies ko sačukstas. Lapiņš pienāk pie galda un nolauž ņuku maizes. Vimba pa to laiku atkorķē monopola pudeli. Iedzer abi pamīšus un piekož no maizes ņuka.

— Šitas neliekas tik labs kā šorīt, — Lapiņš saka, galvu nogrozīdams. — Vai nu tā nav ieēsts, vai man tā mute rūgta.

— Dzer, neprāto nekāl — Vimba smejas. — Drīz nebūs nekāda. Šitas un vēl viens — tad beigas ir. Žēl, ka es toreiz vēl kādu pāriti nepievācu.

— Duraks bijī. Taisnību sakot, duraki jūs visi. Tādu mantu zemē izliet! Vai tas par velti? Tāpat par tautas naudu brūvēts.

— Un tad? Ļaut lai piestrebjas? Lai skandālu taisa? Vai neredzējām, kā turpat bij. Cits gribēja pat ugunī iekrist. Tikko pašiem kaušanās neiznāca. — Iedoma viņam pasītas uz citu pusi. — Bet svila gan tās monopola bodis. Es biju pie trim gabalām: mūsu, Ozolmuižā — — —

— Es neesmu dzērājs, — Lapiņš pārtrauc tikko iedzertā malka tiksmē. — Agrāk dažreiz nedēļu netiku pie lūpām licis. Bet to es atzīstu, ka zemnieka cilvēkam šad un tad ir vajadzīgs. Siltuma dēļ. Tie no pilsētas, tie ar savu gudrību. Vai zini, ja man būtu lielāka teikšana, es tiem pilsētniekiem neļautu vis te tik daudz plātīties.

— Klausieties, kungil — piepeši atskan no sienmales Brensona dobjā, čukstošā balss. — Vai nav kāds lieks malks?

Brīdi klusums.

— Ko vēl tev nevajadzēs? — Lapiņš, pudeli ciešāk samiegdams, atsaucas. — Diezgan tu esi atstrēbies — pa to laiku, kad mums rāvas ūdens bij jādzer.

— Tiesa jau ir, — Brensons iztapīgi piekrīt. — Bet, ja jūs būtu mūsu vietā, jūs saprastu, kā gribas mēli apslāpināt.

Vimba piegrūž ar elkoni biedram.

— Nu dod, dod. Lai ierauj muižkungu ar'. Ellē viņam Ābrams tā kā tā to mēli neslapinās.

Lapiņš pasniedz pusdzerto pudeli.

— Paldies, paldies, kungi, — Brensons, vēl nesaņēmis, tencina. — Bet vai jums nav viena vesela pudele? Mēs esam divi, un naktis te laikam ir garas.

Viņš pagrābā kaut kur kabatā un čaukstina pirkstos zilu papīra naudas gabalu.

— Skaties, pagāns! — Skroderis īgni atraujas. Bet čaukstoņa atstāj redzamu iespaidu. Biedri brītiņu sačukstas.

— Nu dod viņiem, — Vimba izgudrēm uzstāj. — Lai padzīvo muižkungi pirms nāves zaļu dienu.

Lapiņš izvelk no kabatas otru gluži pilnu, aizlakotu pudeli. Atķēries pabīda durvis drusku ciešāk.

— Ja būs no katra pa piecniekam, tad lai iet.

Ne vārda neteicis, Brensons izvelk vēl otru piecnieku. Pudeli viņš noslēpj kažokā.

— Paldies, biedri! To mēs pie vakara taisīsim vaļā.

Muižkungi paliek divi vien. Meijers sēd pie tukšas kāpostu bļodas, galvu rokās atspiedis.

— Tu uz dzeršanu taisies? Domā, no tā labāk būs? Nieki, brāl. Es arī izmēģinājos. Tikai tam acumirklim. Vēlāk vēl jaunāk.

Nu Brensons nekā neatbild. Lieliem, klusiem soļiem staigā pa istabu durvīm garām. Klausās kaut ko priekšistabā un ar savādu interesi aplūko aiz durvīm Zarēna kājas un stobrenes resgali.

Viņa staigulošana, visas viņa automātiskās kustības nogurdina Meijeram acis un galu galā arī viņu pašu. Pa šo laiku viņš jau pieradis nodoties vienaldzības stulbumam un miegam. Viņš atstiepj savā sagulētā, cietā gultā un skatās melnos griestos, pār kuriem no durvju spraugas ass zobens sniedzas līdz pretējai sienai. Skatās, līdz iemieg.

Viņš nemana, ka gaismas svītra palēnām kļūst zilgana, drusku vēlāk violeta un pēdīgi tā kā pelēka. Malējās kontūras pamazām apdziest un izplūst, asums nozūd, un beigās tikai gaišāks plankums redzams pret to vietu. Tumst. Vakars. Zarēns kāšē un spļaudās, ar miegu kaudamies.

Izkāsējies aizdedz lampu un nosēstas atkal. Priekšistaba kļūst arvienu tukšāka un klusāka. Paretumis vēl kāds ienāk, bet drīz atkal aiziet. Šodien tāda diena — visiem daudz darīšanu. Beigās nedzird vairs neviena. Brensons paskatās pulkstenī. Seši. Tagad visklusākais laiks. Kas izgājuši, tie taču tikai vēlāk pārnāks atpakaļ. Brensonam ir savs rēķins.

Garāmiedams viņš it kā neviļus pagrūž durvis drusku plašāk.

— Zarēn! — viņš uzrunā, otrreiz garāmnākdams.

— Kas nu ir? — Zarēns atķērc tik nikni, ka katrs cits Brensona vietā vārda vairs nemēģinātu bilst.

— Vai tu nevari sacīt, kāpēc es te tieku turēts?

Tagad Zarēns smietos. Bet smieties viņš kopš divdesmit gadu aizmirsis. Tikai muti nicinoši sašķiebj.

— Tu pats nezini?

— Ko es varu zināt... Jūs tai valdīšanai tuvāku stāvat. Jūs tās lietas labāk zināt.

— Nu, drīz zināsi tu ar'. — Zarēns sāk izdauzīt pīpi pie plintes stobra.

Brensons neliekas mierā.

— Zarēn, vai tev nav nazis?

— Izdomājis... Šim nazi!

— Nē — tikai pudeli gribēju vaļā dabūt. — Viņš panāk uz durvīm un sniedz pudeli.

— Kur līd! — Zarēns viņu dusmīgi atgrūž atpakaļ. — Pār sliexsni nenāc! Pa to istabu tu vari špacierēt — vai kas tev tik. Bet, līdzko soli pār sliexsni, — mums ir pavēlēts: bauks!

— Aha, tad ir stingri. Es nezināju.

Tomēr pudeles atkorķēšana ir patikams darbs. No tā Zarēns negrib atteikties. Ienāk iekšā un piever durvis ciešāk. Iemiedz plinti starp ceļgaliem un veiklu nagu kabina vaļā lakoto kaklu.

— Tu stāvi tur, pie galda, — viņš bargi atgādina, kad muižkungs grib nepienācīgi tuvoties.

Atkabinājies veikli iesit ar plaukstu pa pudeles dibenu. Korķis izsprauks. Tikai sīka šaltīte, tikai pāris desmit pilienu izlīst līdzī.

— Paldies, Zarēn! — Brensons nosēstas uz sola un iedzer. Izstiepj kājas, muguru atspiež pret galdu. Omulīga iedzērāja pozā. — Silda gan. Agrāk, tad nemaz tik smeķīgs nelikās.

— To var domāt. Tad bij visādi vīni un konjaki. Kas tad nu baltais. Tas priekš muzīkiem.

— Tiesa, Zarēn. Kas to būtu domājis, ka tie laiki tā mainīsies. Ai, ail!

Muižkungs noslēpj pudeli. Kāds ienāk priekšīstabā, pastaigājas, palūko dibenā un iziet atkal. Viss kārtībā. Muižkungs pastiepj kājas vēl tālāk. Iedzer vēl.

Zarēns sirdīgi sakārto savu stobreni.

— Kā bij? Ierauj kādu malku.

Pudele vilinoši spīd lampa gaismā. Zarēns vilcinās vēl, bet kārdinājums ir par lielu. Raušus izrauj un iemet. Atlec un paskatās pa durvju šķirbu.

— Kad neierauga... — viņš it kā atvainodamies saka. Kā par brīnumu nu jau pielaidīgāks un laipnāks.

Brensons pievirzās vēl tuvāk. Liek pudeles kaklu pie mutes, bet, cik viņš iedzer, tas krēslā nav redzams. Pēc pirmā malka Zarēns nevar

vairs atturēties. Dzer katru reizi, kad viņam pasniedz. Un tā pudele muižkungam rokās, bet dzer vairāk Zarēns viens pats.

Meijers ir cieši aizmidzis. Reizēm viņš pamostas arī un pusmiegā redz Brensonu ar Zarēnu pļāpājam un iedzeram. Bet viņam arī tas viena alga. Viņš aizver acis un iemieg atkal. Miegs ir tas vienīgais. Cits viss — muļķība un nejēdzība.

Viņš pamostas atkal. Brensons rausta viņu aiz rokas un kaut ko čukst. Viņš nesaprot, un viņam arī nav ne mazākās gribas dzirdēt un saprast. Nieki tagad viss.

Bet pēc brīža viņš nezin kāpēc piepeši atkal atver acis un paceļas sēdus.

Pirmajā mirklī viņš tikai to pamana, ka Brensona vairs nav istabā. Aizvests — viņam iešaujas prātā, un karstums noskrien pār muguru. Nav ne paša, ne kažoka, ne dziļo galošu. Bet tad viņš ierauga tukšu pudeli uz galda. Un Zarēnu... Zarēns sēd pie durvīm, kājas spraugai garām nostiepis. Kad krēslā labāk ieskatās, var redzēt, ka galva viņam uz pleca nošķiebusies, plinte starp kājām, bet rokas ap to vaļīgi nosliņģas uz ceļiem.

Vēl nezinādams, kāpēc, Meijers uzvelk zābakus. Vilkdams piedauza pie grīdas. Sargs nemostas. Un piepeši Meijers saprot, kas noticis. Un viņam kļūst bail — tik bail, kā nav bijis pat tajos acumirkļos, kad paša dzīvība likās matā karājamies.

Pāriet pār istabu turpu un atpakaļ. Paskatās pa spraugu priekšistabā. Brensona arī tur nav. Neviena tur nav. Meijers paver durvis plašāk vaļā un pasper soli pār sliksni. Zarēns pa miegam pievelk kāju, it kā brīvu ceļu ļaudams.

Meijeram nav nekāda nolūka. It nekāda. Tikai Brensons viņam prātā. Viņš paskatās pa gala logu, paskatās pa to uz ceļa. Ārā snieg sniegs. Balts viss. Neviens cilvēks nekur nav redzams.

Meijers paskatās kroga priekšistabā. Tur ir tumšs un arī liekas tukšs. Nesteigdamies viņš iziet uz lieveņa. Sniegs snieg biezi un mīksti. Neviena cilvēka.

Viņš aiziet līdz stūrim, aiziet līdz Karlīnes muižiņas ceļa galam. Un piepeši apķeras. Kur viņš un kāpēc? Kažoks krogā — viņš svārciņos vien staigā pa ceļu. Bēgt... Bet par to viņš taču nav ne reizes domājis pa visām šīm trijām dienām!

Liekas, tikai tagad viņš īsti atgiedas, ka izkļuvis brīvē. Savāds uztraukums un savāda trūkums viņu piepeši pārņem. Prom ir miegs un vienaldzība. Spēji atkal ir atmodies dzīvības instinkts. Smadzenes strādā drudzaini. Vienā acumirkli apsver un izšķir vairāk nekā agrāk veselā gadā.

Soļu divdesmit viņš pāiet pa Karlīnes muižiņas aleju, tad nogriežas uz lauka. Var manīt, ka pēdas tur saredzamas. Bet sniegs nāk kā ar vālu. Pēc minūtēm desmit tur vairs ne zīme nebūs saskatāma.

Meijers izvairās no ceļiem — pat no visiem mazākiem māju un lauku ceļiem. Uzkalnī manāms pastiprs vējiņš, bet viņam svārciņos vien nav

auksti. Viņam silti, pat par daudz silti. Reižu reizēm viņš satrūkstas no kāda nejauša melnuma lauku vidū vai apmet līkumu ceļmalā ieaugušam krūmam. Tad viņam karsts vien skrien pār muguru un galva tiek slapja.

Ar lielu līkumu, pavisam no otras puses, viņš tuvojas skolai. Neviens viņam nav sacījis, un tomēr viņš nešaubīgi zina, ka meita ar znotu tur. Šovakar viņš zina daudz ko.

Pie skolotāja dzīvokļa durvīm viņš ilgi dauzās. Padauza un klausās. Gandrīz vai sāk jau šaubīties. Bet tad viņa dzirde uztver iekšā kādu troksni. Nāk. Pa šauriņu spraugu paspīd uguns. Sačukstas. Un tad dzirdama pārvērsta, tikko pazīstama Jāņa balss.

Meijeram labu brīdi jāsauc sevi vārdā un jāprasās, līdz ielaiž. Jānis un Marija stāv priekšīnā bāli, ieplestām acīm. Un tajās Meijers arī tagad vēl redz vairāk bailu un apjukuma nekā atkalredzēšanās prieka. Svece Jānim rokā trīc. Marija tinas lielā lakatā un pūlas sakost zobus tik cieši, lai pašai nebūtu jādzird, ka tie klab.

Tikai labu brīdi noskatījušies un pamīnājušies, ved viņu istabās. Ne viens, ne otrs neprašnā, kā viņš izkļuvis no gūsta un kā tāds šurp atkļuvis. Viņš saprot: jau no viņa apgērba un visa izskata redzams, kā viņš nāk. Tomēr tas, ka tie tik vienaldzīgi pret viņa likteni, viņu dziļi aizskar. Un tad viņam sanāk dusmas. Ar visām sniegainām kājām viņš nosēstas sava paša pirktā polstētā krēslā un ļauj, lai netīras ūdens paltes tek pa balti noberzto grīdu.

— Kā... Kā tu tik vēlu?... — Jānis beigās izdabū pār lūpām.

Ar visu nelaimi Meijeram jāpavīpsnā par glupjo jautājumu. Viņš netur par vajadzīgu pat atbildēt uz to.

— Aplūkojieties nu labāk, kur mani pievietot, — viņš dusmīgi saka.

Marija nevar un nevar vien beigt vīstīties lakatā, lai gan istabā astoņpadsmit grādu siltuma.

— Ak tad tu pie mums... Bet nezina, ko mamma viena... Viņa jau tā tik noraizējusies.

— Un tad tu domā, ka pie mammas mani ilgi atstātu?

— Un pie mums? Tu domā, nemeklēs? Rītu, varbūt šonakt pat būs klāt.

— Pie mums... Mēs jau mīlu prātu — ak, par to jau nav ko runāt! Bet kur mēs lai tevi paslēpjam? Mums patiešām nav nevienas nomaļākas istabas.

— Runā kā muļķe! — Jānis īgni pārtrauc. Skaidri manāms, viņš uz āru vien vairāk ausās. — It kā pati nomaļākā istaba nebūtu atrodama. Un man jaunredzē sāks skolnieki nākt. Kā tiem lai noslēpj? Ja man šodien jauns kaķis atnests, tad arī par to rītu jau visā pagastā zināms.

— Ja mēs viņu uz kūtiņas... vai vecajā pirtiņā aiz gravas... To tikai zinātājs var atrast... Bet tagad ir ziemas laiks — tu nosalsi.

— Un bez tam... — Jānis sāk uzstāties stingrāk. — Un bez tam — es pats esmu revolucionārs. Es vienmēr esmu turējies ar tautu kopā...

Viņš saņemas kļūt vēl stingrāks. Bet nepagūst. Meijers viņu mazcienīgi un rupji pārtrauc.

— Ne tu esi revolucionārs, ne pretrevolucionārs. Dzejoļu rakstītājs tu esi — ne šis, ne tas. Ar tautu!... Ar savu ādu tu esi tik cieši saaudzis kopā, ka trīsi un drebi par to. Par to vien. Visa tava plāpāšana ir bleķis. Glēvulis un nelga tu esi. Katrai zemnieku bābai ir vairāk drosmes nekā tev.

Ar katru vārdu viņš ir vairāk iekaisies. Pieceļas kājās un nevaldāmā niknumā mīņājas pa istabu un tīšām piebradā to.

— No mēsliem es tevi esmu pacēlis. Kas tu būtu bez manis? Kas te ir tavs? Tas grāmatu plaukts, uz kuru tu esi tik lepns? Tas krēsls, uz kura jūs man pat apsēsties un atpūsties neļaujāt? Krekls, kas tev mugurā — arī tas par manu naudu pirkts. Nelieši, tā jūs man atmaksājat!

Steigšus viņš iet atpakaļ uz āra durvīm.

Jānis nobīstas. Paturēt viņš nedrīkst, tā skaidra lieta. Bet tā aizlaist arī ne. Tas ir nedabiski, tas ir traģiski... Viņam viss jūk un maisās pa galvu, viņš nevar apķert, kas tas īsti ir. Bet tā aizlaist arī nevar. To nevar!

Viņš steidzas pakaļ un ķer aiz rokas.

— Nu paliec, apsildies... Pārdomāsim, kas še līdzams. Marij, liec uzvārīt tēju!

Igni Meijers atrauj savu roku.

— Dzeriet vien savu tēju paši...

Viņš aizsīt durvis, tā ka viss nams nodārd.

Ziemas vēsums atkal apņem viņu nemīlīgām rokām. Spēcīgi drebuļi nopurina viņa atsilišos locekļus.

Sniega virpuļiem kūpošs tukšs lauks viņam priekšā. Ne ceļa, ne grāvmalas, ne krūma — it nekā nevar saskatīt. Nakts melnums drausmīgi šalc visgarām. Bet nav kur palikt... Meijers sapogā plānos svārciņus, uzceļ apkakli, sabāž rokas kabatās un smagi brien tumsā iekšā. Kā savu plaukstu viņš pazīst pagastu. Viņš nenomaldīsies. Viņš iet uz Līciem pie vecā Robežnieka.

Gailēni tagad ir pagasta dzīves un līdz ar to visas apkārtnes kustības centrs. Sākumā jaunais rīcības komitejas priekšnieks gāja uz pagasta vai biedrības namu, bet tagad tas vairs nav iespējams. No rīta viņš vēl nav uzcēlies, kad jau gaida. Nāk komitejas locekļi uz sēdēm vai atsevišķi pēc paskaidrojumiem un rīkojumiem. Nāk privāti ļaudis tepat no pagasta un no attālies.

Vispārējo lozungu vien nepietiek, lai sagāztu veco un radītu jauno iekārtu. Lauku ļautiņiem ir savādas un pie tam ļoti dažādas tieksmes. Daudz ko viņi pārprot un daudz ko nemaz nesaprot. Centrālā vadība nespēj visu saturēt savās rokās, ne visur dot noteiktus rīkojumus. Uz laukiem nodibinās atsevišķi centri, kuri nopūlas saturēt kopā kļīstošus spēkus un organizēt mazapzinīgās ļaužu masas. Gailēns viens netiek galā. Kad vien iespējams, Zelma turas tēvam blakus. Cik Mārtiņš Ro-bežnieks guļ, tik Gailēnos. Pa reizei ierodas arī Resnais ar pāri biedru. Virsnis no Dzilnas kroga ik dienas nāk ar saviem ziņojumiem.

Gaismiņa tikko, tikko pasvīdusi, bet Gailēna lielā priekšistaba ir ļaužu pilna. Daži tur pa nakti gulējuši. Tie samiegojušies, novārguši īgni aunas un gērbjas. Gailēns tikai svārkus paspējis uzraut. Kad viņš ar vienu runā, tad vesels bars drūzmējas apkārt, jaucas runā, apstrīd dzirdēto, nāk ar saviem priekšlikumiem. Gailēns ir aizsmacis un svīst vēsajā istabā.

Vienīgās dibenistabiņas durvis ir vaļā. Mārtiņš, tikko kā pārnācis, mē-teli mugurā, platmali galvā, sēd pie galda un kāri strebj no karstas tējas glāzes. Zelma stāv galā un, pirkstiem nervozi pa galdu bungodama, sa-runājas ar Virsni un Liepiņu. Visi viņi izskatās noguruši un nervozē. Bezmiega naktis, pārpūle, nemitīgā drūzma un neapklustošas baumas...

— Tuvojas... — Liepiņš stūrgalvīgi paliek pie sava. — Birokrātija nav iznīcināta, tikai uz acumirkli pie sienas piespiesta. Sāk atjēgties un pulcina spēkus. Pa Krieviju jau siro soda ekspedīcijas. Nepaies mums arī garām.

— Kur garām! — Virsnis atsaucas. — Gulbenē jau ir. Madonā, Kal-snavā... Kas mums šodien ir — pirmdiena? Tad es galvoju, uz pirma-jiem svētkiem būs klāt. Birokrātija atriebsies.

— Sakiet labāk: buržuāzija, — Mārtiņš gurdeni iebilst. — Buržuā-zija sāk rcsīties. Birokrātija ir tikai ierocis viņas rokās.

— Kontrrevolucionārā buržuāzija, — Liepiņš piemetina. — Buržuā-zijas revolucionārā daļa paliek uzticīga strādniecībai un viņas ideāliem.

— Buržuāzija uzticīga strādniecības ideāliem... — Zelma skumji pavīpsnā un pamirkšina Mārtiņam.

— Tie laiki ir pagājuši, kad buržuāzija bija revolucionāra, — Mārtiņš nevērīgi piebilst. Paņem neiekostu sviestmaizes gabalu, apgroza pirkstos un noliek atpakaļ uz galda. — Izlasiet sabiedriskās vēstures pirmo lappusi.

— Dzīve nenorit pēc vēsturnieku un sociologu teorijām. Neviena revolūcija nav notikusies tā un tad, kā viņu pareģoja. Papriekšu ir dzīves notikums, un tad nāk gudrinieki un mēģina izlobīt no viņa teoriju nākamajam. Tā ir zilēšana, kurai maz vairs ticētāju... — Apraujas. Tie te un viņš pats pārāk noguruši nebeidzamiem strīdiem. — Vai mans tēvs nav saimnieks, vai es pats neesmu buržujs? Bet es domāju, tiem, kas mani pazīst, man nav jāzvēr, ka es esmu — nu, mazākais, godīgs revolucionārs. Un biedrene Zelma? Un Gailēns? Nē, biedri Mārtiņ! Tai vecajai teorijai ir vajadzīgs jauns papildinājums. Piezīme numur pirmā pie šī paragrāfa.

— Izņēmumi, biedri. Ko tie pierāda, to mēs zinām.

Viņš izdzer glāzi un steigšus pielej atkal no kannas. Steidzas nobeigt, jo Liepiņš atkal taisās pārtraukt.

— Bet lai pienāk atplūdu laiks... likvidācija un pagiras... Tad mēs redzēsīm, kas paliks no mūsu revolucionārajiem saimniekiem un viņu dēliem.

— Viņi paliks savās vietās! — Liepiņš piepeši iesaucas. Viņa nogurušās acis uz acumirkli atliesmo un ar neizsakāmu sirsnību paveras Zelmā. Tā pasmaida viņam kā lielam bērnam.

Klusais Virsnis iegaumējis tikai vienu teicienu no tā, ko Mārtiņš runāja. Pārliccas galdam pāri un, lai citi nedzird, klusām vaicā:

— Tad tu arī domā, ka būs tā... likvidācija. Tie — atplūdi...

Mārtiņš nepagūst atbildēt. No priekšistabas ienāk Gailēns ar Jāni Robežnieku.

Gailēns ir nosvīdis un nokusis, bet liekas dzīvs un jautrs.

— Kad jūs nākamū reizi taisāt revolūciju, — viņš jokoja, izrādīdams, ka runā uz visiem, — tad gādājiet visas vajadzīgās iestādes un ierīkojumus: informācijas biroju, sociālisma sagatavošanās klases... samierināšanās kameras... nabagu apgādāšanu... Un tiesas — pār visām lietām civilas un kriminālas tiesas! Ko jūs uzliekat vienam pašam nabaga rīcības komitejas priekšniekam!

— Viņš paliek pie tā, ka kustība ievirzīta no ārienes, — Zelma arī kļūst tā kā jautrāka.

— Man ir neapgāzams pierādījums, — Gailēns pamet ar galvu uz Zelmas pusi un smejas. Ielej sev glāzi tējas un vienā vilcienā izdzer.

Jānis Robežnieks, pavisam sašļucis ienācis, arī kļūst tā kā dzīvāks. Pat jokot mēģina.

— Kā redzu, te vēl neviens netaisās uz mukšanu. Citi jau ir ceļā. Nākdams satiku pāri pa ziņu no kaimiņu pagastiem. Grib nokļūt uz Rīgu

un no turienes uz Liepāju. Un vēl tālāk — uz Angliju vai Ameriku. Pa galam nobijušies. Vienam kamašņās vien bez galošām kājās.

Stāstīdams skatās vienā, otrā. Bet neredz nekādas atsauksmes klausītāju sejās. Tie izliekas nedzirdējuši. Labi, ka atbildes nav vajadzīgs. Ko te lai atbildētu? ... No priekšējās istabas ievirzās vecuks baltā bezdrēbes kažociņā, pastalām kājās, paša liektu lazdas spieķi rokā. Ienācis skatās apkārt.

— Laikam jau nava te?

— Ko tu meklē? — Gailēns prasa.

— Ko... Savu Pēteri, ko citu. Man teica, ka viņš te esot dienestā.

— Tevi, tēv, būs mājījuši. Mums te nav nekādu dienestu un nekādu dienestnieku. No kurienes tu esi?

— No Aizpurviešiem. Virzas Miķeli mani sauc. Es tas karošu taisītājs un skalu grozu pinējs. Mans dēls Pēteris Virza — Andrejos palika deviņpadsmit gadu. Visu laiku dzīvoja godīgi un strādāja — pie tā paša saimnieka, kur es esmu kaktiņā. Dzēves — mūsu mājas sauc... Bet no pagājušā rudens sāka daudzīties ar šādiem tādiem. Un kā nu sākās tie trakie laiki, tā mājās nemaz vairs. Pa to nakts melnumu vēl pārnāk, bet rītu bez gaismas — projām atkal. Ko es neizņemos, gan ar labu, gan ļaunu, nekā. Divas reizes Sarķis bij meklēt. Zobus man teicās izdauzīt. Lai sakot, kur mans dēls. Kā es lai zinu... No tā laika neesmu vairs redzējis. Citi saka: aizbēdzis. Citi saka: sociālistos ierakstījies. Padzirdu, ka esot te, pie jums. Nācu lūkot. Bet laikam jau nava. Ja ir, kungi, tad neslēpiet man, vecam vīram. Prieka dēļ jau tos gaisa gabalus nestaiģāju.

— Nu, kāpēc tad tu īsti meklē viņu? — Gailēns apvaicājas. — Nava jau bērns vairs. Gan viņš pats par sevi zinās.

— Par sevi viņš jau gan zinās. Bet kas par mani? Septiņdesmit astotais gads. Cik ilgi es vairs tās karotes grabināšu? Acis kļūst tumšas. Rokas trīs, skripsta nevar saturēt.

— Vai tad pa tiem septiņdesmit astoņiem gadiem nekā neesi sastrādājis? — Mārtiņš ieprasās.

— Sastrādājis? Šito te, — viņš pakrata lazdas spieķi. — Un nabagmājā kaktu — to gan. Bet tur es negribētu. Jūs nezināt, kungi, kā tur negribas... Astoņdesmit rubļu man bij iekrāts — iedevu mācītājam aizvest uz Rīgu nolikt. Bet nu nezinu, kur palicis ar visu naudu.

— Gan dēls zinās, — Mārtiņš nosaka. — Nebēdājies, Virzas Miķeli. Dabūsim visu — to, kas jums pie mācītāja nolikts, to, kas pie barona, un to, kas pie saimniekiem. Prāvs kapitāls tur sanāks. Varēsi dzīvot bez bēdām.

— Ko nu, kungi. Vai nu man, vecam krāmam, daudz vajadzīgs. Kad tikai silts kaktiņš un garoza maizes... Ko nu par tiem baroniem. Kas nu par to vairs samaksās, ko manos jaunības gados muižā gājām neēduši, nedzēruši. No lielkungiem savu parādu neviens nedabūs. Es neesmu dabūjis, un jūs nedabūsiet. Muižas nodedzināja — bet vai domājat, tā

paliks? Gan viņi atkal nāks atpakaļ; būs atkal spieķi un rīkstes, un viss. Man nestāstiet. Es savā mūžā vairāk esmu redzējis nekā jūs. Tāpēc man par to Pēteri bail, viņš allaž bij tāds karstgalvis... — Viņš izvelk sarkanu noplīsušu mutautiņu un slauka aizasarājušās acis. — Bet tāpat jau pie tiem saimniekiem ar': tur rublis paliek iekšā, tur trīs... Ko tu piestaigāsi un pielūgsies. Ko tu iztiesāsies — —

Viņš atmet ar roku un iet laukā.

Gar stenderi jau labu brīdi bikli lūkojas otrs. Nu nāk iekšā. Cepuri rokā nostājas istabas vidū un drūmi skatās sienā. Cepure rokā manāmi trīs. Ap cieti sakniebtām lūpām īgnuma un dziļu iekšēju sāpju krunkas. Zarēns.

— Tu atkal pēc tās savas plintes? — Gailēns vaicā. — Bet tev jau tik daudz reižu sacīts...

— Atdodiet, kungi... — Zarēns lūdzas. Viņa balss tarkš kā iekaltusi rumba.

— Tev nevar dot, — Virsnis dusmīgi atkliez. — Tev nekā nevar uzticēt. Tu esi vecs žūpa un nelietis.

Zarēnam acis samirkšīnās, it kā neredzamas asaras atgaiņādamas.

— Žūpa gan... Bet nelietis — ne. Es gribu parādīt...

— Ko tu vari parādīt un kam? — Gailēns smejas.

— Tam... Brensonam... Atdodiet man plinti, un es viņu jums dabūšu rokā. Goda vārds.

— Tu — Brensonu? — Visiem jāsmējas par sikā, salīkušā veča dūšu. — Bet viņš jau tevi savā cimdā iebāzīs. Viņš tevi zem papēža pamīs.

— Es viņu dabūšu! — Zarēns pakrata dūri. Viņa šaurās ačeles pazibsnī uz Virsni un tad uz Mārtiņu. — Tagad visi uz mani skatās tā... Man vairs nav neviena biedra... Un taisnība ir, vai tad es saku. Nelietis es esmu caur un cauri. Bet es parādišu...

— Zināt ko, biedri, — Mārtiņš ierunājas starpā, pamanījis Viršņa dusmīgo, atraidošo žestu. — Atdodiet viņam to plinti, lai viņš iet... uz medībām.

— Lai iekrīt atkal un vēl citus nodod, — Virsnis norūc.

— Nē, — Mārtiņš saka, vērīgi lūkodamies. — Nodevējs vecais Zarēns nav. Par to es galvoju.

— Variet galvot, kungs! — Zarēns atsaucas un abām dūrēm atspiežas galdā viņam pretī. Viņa balss ir skanīgāka nekā pirmiņ. — Drīzāk lai man galvu noņem no pleciem, nekā es vienu vārdu...

Visā viņa būtnē ir tik daudz tragikomiskas svinības, viņa balsī tāda noņemšanās, ka arī Virsnis nespēj ilgāk pretoties. Pusīgnis paceļas no savas vietas.

— Nu tad nāc līdz. Bet pielūko! Otrreiz vairs taupīšanas nebūs.

— Kad es saku, kungi...

Ņipri viņš manās Virsnim līdz. Liekas, tas nemaz vairs nav tas vecais, dzīvi apnikušais un saīgušais grāvracis.

Bet nu durvīs drūzmējas vesels pūlis. Visa priekšējā istaba lūkojas

dibenā. Uz tiem, kas visu laiku bijuši kustības priekšgalā. Tiem allaž ir bijusi gatava atbilde uz visiem jautājumiem — tiem labāk jāpārredz arī tagadējais stāvoklis.

— Kas ir, biedri? — ievaicājas zems, plecīgs, nīprs jauneklis kuplām, dzeltenām ūsām, caur kurām spīd balti, smaidīgi zobi. — Dragūni nākot!

— Veckalsnavā esot... Madona pilna... Šorit gaidījuši Stukmaņos... — Cits caur citu dzirdami saucieni no pūļa. Izbaiļu saucieni tie nav. Lielākais, ja neticīgs vaicājums tur sadzirdams. Jaunatne ir bezbēdīga un pārgalvīga. Briesmas viņu biedē tikai tad, kad klāt un acu priekšā. Bet par briesmām vēl neviens lāgā nevar iedomāties. Viņi visi ir kopā, un pūļa drosme manāma ikvienā atsevišķi. Kā viņi lai bītos, kad visiem vēl atmiņā nesenā vieglā uzvara. Dragūni bēga. Baroni ar saviem čerkesiem un citiem rokaspuišiem bēga. Pīlis kūpēja... Jaunatnes acīs mirdz sajūsma un izaicinājums.

— Nebiedējiet ļaudis! — no vidus atskan kāda balss. — Ceļā no Mārcienas uz Kalsnavu dragūni sakauti un atsisti. Vēl mēs neesam izklīdināti. Mūsu stobrenes vēl nav aizrūsējušas!

Piekrišanas saucieni un vispārējs troksnis.

— No Maskavas nāk palīgi ar lielgabaliem... Zaldāti no japāņu kara nāk mājās...

Mārtiņš iziet pūļa vidū.

— Biedri! — viņš runā mierīgi un visiem dzirdami. — Jūs zināt, no paša sākuma mēs jūs neesam maldinājuši vieglām, rožainām cerībām. Jūsu prieks par pirmajiem vieglajiem panākumiem bij pārāk liels. Mēs allaž esam norādījuši nepadoties lētai jūsmai un neļaut atslābt savam cīņas spēkam. Cik spējuši, mēs esam piepalīdzējuši jūsu idejiskam un praktiskam organizācijas darbam. Jūs paši zināt, ka panākumi nav pārāk lieli. Daļa vainas tur varbūt mums, daļa varbūt arī jums pašiem. Bet vislielākā un galvenā — dzīves apstākļiem. Tie jūs turējuši tālu no jebkuras organizācijas un kopējas uzstāšanās. Bet, ko mēs paši neesam spējuši organizācijas un propagandas darbā, to dzīve var lauzt un veikt vienā īsā acumirkli. Revolūcijas uzvārdītie viņi mētā veselās masas kā smilksu graudus. Un kas tad esam mēs, atsevišķie cilvēki, šajā milzu pūlī?

Allaž mēs esam norādījuši, ka revolūcija var nonākt līdz savai krīzei. Un liekas, tā tuvojas. Jūs to uztverat vienkāršāk un tiešāk. Jūs sakāt: dragūni ir Kalsnavā, dragūni ir Madonā. Viņi tuvojas Stukmaņiem. Un gribat dzirdēt, vai tas taisnība. Vismīlāk jūs dzirdētu, ka tas nav taisnība. Ko mēs lai sakām? Tiešu un nešaubīgu ziņu mums nav. Baumas visu tēlo pārspilēti, tikpat uz vienu, kā uz otru pusi. To jūs paši labi zināt. Bet daļa patiesības viņās vienmēr ir, to zinām mēs visi. Nemānīsim sevi un citus: viņi tuvojas. Mēs nekad neesam bijuši tik vientiesīgi ticēt, ka viss vecā režīma garā audzinātais un disciplinētais karaspēks jau nostājies tautas pusē. Tam daudz grūtāk piekļūt ar brīvo vārdu un citiem

aģitācijas līdzekļiem. Viņi nāk. Mēs esam saņēmuši ziņas, ka soda ekspedīcijas nodaļu priekšgalā atkal nostājas aizbēgušie baroni. Notiek arestēšanas pēc baronu sastādītām listēm, spīdzināšanas un nošaušanas. Mēs turētos pie strausa politikas, ja sacītu, ka pie mums tas neiespējams. Rītu vai parītu viņi var būt arī še. Mums jābūt gataviem uz visu to ļaunāko.

Es nesaku, ka mēs jau visu esam zaudējuši un mums atliek tikai tas, kas visiem uzvarētiem: padoties vai bēgt. Vēl mēs nezinām, cik lieli ir tie spēki, kuri tuvojas. Varbūt vienotiem spēkiem varam arī tos atsist. Mēs nezinām, cik paklausīgi un uzticīgi viņi vecajiem varmākām. Varbūt, ko nespējam ar lodi, to paveiksim ar propagandas un aģitācijas brīvo vārdu.

Pie krišanas saucieni viņu uz brīdi pārtrauc. Jaunatne tik labprāt tic tam, ko pati vēlas.

— Jūs mani pārtraucāt, — Mārtiņš klusāk atsāk, — pirms paspēju izsacīt visu to, ko domāju. Patiesībā es neceru ne uz vienu, ne otru no pieņemtiem cīņas līdzekļiem. Priekš pirmā mēs esam pārāk vāji organizēti un bruņoti. Mūsu stobrenes ir pārāk niecīgas pret zaldātu plintēm un ložmetējiem. Un, ja mūsu biedri Krievijā nekā neiespēja ar saviem varētajiem propagandas ieročiem, tad mums vēl vajākas izredzes. Mums atliktu vēl trešais, kas atliek visiem uzvarētiem: mirt. Tie drošākie ar vienu izvēlējušies šo trešo izeju. Tautu atsvabināšanās ceļš ir asinīm nolaistīts. Visos krustceļos ir jāceļ pieminekļi tūkstošiem kritušiem. Bet vai mums būs tik daudz drosmes? Vai mūsu pārliecība ir tik dziļa un mūsu sajūsma tik strauja, ka mēs — ka mēs neizvēlēsimies vienu no pārējiem diviem ceļiem?

Laikam pirmo reizi visā savā darbībā viņš ir tā aizkustināts, ka nespēj turpināt. Viņš pamet ar galvu Zelmai, kas visu laiku viņam blakām un sarauktu pieri klausījusies. Viņa paceļas pirkstgalos, jo citādi viņas augums pavisam nozūd aiz vīriešu galvām.

— Tie trīs ceļi, par kuriem biedrs nupat runāja, tā ir uzvarēto izeja. Kas sevi skaitās par uzvarētu, kas sajūtas par uzvarētu, lai nekaunējas izvēlēties. Vēl ir laiks — un pierunāt mēs neviena negribam. Mēs pārējie paliekam, tāpēc ka vēl neesam uzvarēti. Mēs paliekam līdz galam, tāpēc ka to prasa pienākums. Ir labi, ka arī mēs zinām tos trīs ceļus — ja cits vairs nepaliktu pāri. Bet patlaban mums ir vēl kas cits — labāks un vīrišķīgāks: cīņa. Cīņa līdz pēdējam un beidzamam. Neviens nekad nav uzvarējis, kas pašā karstumā domājis par pametumu un atkāpšanos. Nešaubīga drosme ir tas lielākais uzvaras līdzeklis. Revolucionārā demokrātija pazīst un grib pazīt tikai vienu ceļu: uz priekšu! Tas ir mūsu ceļš. Un, ja mums runā par pametumu un tēlo priekšā atkāpšanos, tad mēs droši atbildam: nekad! Jo mēs necināties sevis labad un tikai šai dienai. Verdžības un netaisnības mūri ir gadu simteņiem celti. Varbūt gadu desmiti būs vajadzīgi, līdz viņus gāzīs. Bet mēs būsime tie, kas sašķiebuši viņu pamatus. Ja arī mūs uzvarētu, mēs tomēr būsime uzvarē-

tāji. Jo revolūcija taču reiz uzvarēs. Jo demokrātijai taču pieder nākotne — vai ne, biedri?

Sprigstošām acīm jaunatne uzgavilē runātājai. Vairākums nav tik uzmanīgi klausījies viņas valodai, ne mēģinājis sekot viņas pavedienam. To sajūsmina runas drosme un spars. Drosme un spars atrod visvairāk atsaucības tādos acumirkļos, kad bailes mācas virsū un drausma kaulainu pirkstu klauvē pie durvīm. Kas pašam zūd, to meklē un viegli atrod ārienē... Nevienam netik domāt par to, kas būs. Tikai retais nojauš izeju no tā, kas nāks. Aizmirsties, acumirklim atļauties — to tiecas visi.

Nedabiska jautrība un pārmērīga sajūsma izplatās pūlī kā uguns pa sausiem salmiem. Dzird skaļus, pārkārtkrāsainus nostāstus par teiksmaino sadursmi ceļā starp Kalsnavu un Mārcienu. Vienā stūrī prāto par to, ka ar zaldātu plintēm tālu var šaut, bet nevar labi trāpīt un ka lodēm lādētas medību divstobrenes tuvumā ir tas labākais ierocis. Citā neatlaidīgi tiek pārrunāta lielgabalu un citādas palīdzības tuvošanās — no Pleskavas vai Vitebskas puses. Tikai kādā attālākā stūrī mazs pūlītis bailīgāko klusiņām sačukstas, ka te nekas nevar būt, ka te nekas nav bijis. Muižu nodedzināja — jā. Bet to — no caturienes atbraukuši svešinieki. Un, ja te kāds vainīgs, tad tikai tie, kas tos mītiņus sauca un ļaudis kūdīja. Tie lai tad atbild. Ko vienkāršs lauku cilvēks! Kā viņš lai zina, kam klausīt, kad likumīgas valdības nav. Vai tad pretoties ar' kāds drīkstēja...

Katram ir savs apmierinājums. Šodien rūpēm vēl nav vietas. Šodien vēl lai valda sajūsma un prieks...

Āra durvis plaši atsitās vaļā. Galvu izcēlis, lieliem soļiem ienāk Vītols un Vimba un svinīgi nostājas katrs savā pusē. Plintes kā uz parādi noslien gar sāniem. Vimbam sarkana bante pie krūtīm. Vītols virs kažoka apjozies uradņika Sarķa zobenu.

Visas acis pagriežas turpu. Pārsteiguma un izbrīna šalciens pārskrien pūlim.

Pa durvīm lēnām nāk iekšā — muižkungs Meijers. Figūra ir tik pazīstama un populāra, ka to pazīst pats beidzamais. Galvu un kājas nevar labi saredzēt. Bet kažoks ir tas pats. Tā pati balti sprogainā āda apkaklei, tā pati piedurkņu atlokiem, — tās pašas raga pogas...

Bet tie, kas tuvāk durvīm, jau saskatījuši joku un smejas. Tas ir skroderis Lapiņš muižkunga kažokā. Redzams, viņš un tāpat viņa abi biedri drusku iesiluši. Pēc kādiem acumirkļiem visa istaba trīs no smiekliem.

Piekrišana skroderi uzbudina vēl vairāk. Viņš traušas uz sola sienmalī un piesit ar kausu, ko no ķēķa paņēmis līdzī.

— Tiek izpārdotas lielu un mazu kungu pamestas mantas. Piemēram, kas tiek solīts par šo aitādas kažoku?

Vispārēji smiekli.

— Ar visu skroderi vai bez?

— Bez skrodera. Bet ar visu kungu smaršu... — Lapiņš paosta piedurkni un izgudrēm šķaudās.

Vēl skaļāki smiekli.

— Kas tiek solīts pirmo reizi?

— Muiža! — kāds iesaucas, un citi piebalso.

— Muiža — pirmo reizi muiža! Kas sola vairāk?

— Piecas kapeikas!

Uz brīdi saceļas tāds smieklu tracis, ka pat Lapiņš velti vēcina savu kausu un sit pret sienu...

Tie, dibenistabā, klausās burzmā un troksnī, līdz apņik. Jānis Robežnieks pievirzās Zelmai.

— Jūs sacījāt vārdu istā laikā un vietā. Es tā nomanu, ka sajūsma spēji sāk atdzist. Atplūdi sākas bez laika.

— Jā? Jūs manāt? No jūsu dzejoļiem to gan nevar manīt. Jūsu žurnāla pirmā burtnīca taisni svilst aiz revolucionāras sajūsmas.

— Viņi izdod savu žurnālu? — Mārtiņš apjautājas.

Jānis pagriež viņam muguru. Viņš pat dzirdējis nav par jauno žurnālu. Un taču tas iezīmē jauna laikmeta sākumu latviešu kultūrā un mākslā!

— Jā, — viņš atbild Zelmai. — Bet jūs būsiet pamanījusi, ka mēs skatāmies no drusku citāda viedokļa. Mēs cenšamies revolūciju padziļināt, tā sakot, ienest viņā vairāk kulturālā elementa.

— Jūs cenšaties, jā. Visu es esmu pamanījusi. Ja visa dzīve tiek brīva, tad arī katram indivīdam jātiek brīvam. Kas tā būtu par brīvību, kas tā par revolūciju, kas atsevišķam indivīdam nepiešķirtu pilnīgu vaļu darīt, ko viņš grib. Un tā tālāk. O, kā es jūs redzu cauri un visu to salu, kurp jūs stūrējat. Jūs kaut ko ienesīsit revolūcijā! Jūs, malā, uz sēkļa izmestiel!

Jānis ir piesarcis. Tramīgi viņš pablenž uz Mārtiņa pusi. Bet tas ir pārāk nomocījies un saguris. Klausās diezgan nevērīgi.

— Tieši cīnītāji ar dzejniekiem palaikam grūti saprotas, — Jānis saka it kā piekāpdamies, it kā jaunam uzbrukumam izvairīdamies. Bet, redzams, nevienam te nav intereses ne gar viņa dzejoļiem, ne jauno žurnālu. Arī tas, protams, ir aizskaroši, bet tomēr labāk nekā atklāts uzbrukums un zobošanās.

Zelma nepagūst nekā atbildēt. Priekšējā istabā saceļas kņada un smiekli. Pāris jaunekļu spraucas iekšā.

— Biedri Mārtiņ! — viņi sauc. — Tavs tēvs nosolīja muižkunga kažoku.

Jānis mīņājas, nepatīkami aizķerts.

— Par divdesmit pieciem rubļiem. Neatmaidās un neatmaidās, līdz dabūja. Paprasi, ko viņš ar to domā darīt.

Bet ne Mārtiņam, ne Jānim nav nekādas patikas iet prašnāt. Abiem viņiem nepatīkama tēva klātbūtne. Katru reizi viņiem nepatīkami, kad nejauši gadās sastapt vecuma naivo vīru.

Pie Gailēna atkal pulcējas rīcības komitejas locekļi. Zelma paņem no plaukta pāri grāmatu un iet laukā. Robežnieki iziet viņai pakaļ.

— Tad tu domā, ka drīz būs arī pie mums? — Jānis nedroši ievaicājas.

— Bez šaubām. Tev arī bail?

— Nu... es nesaku, ka tieši bail. Bet patīkami nav. Es nu gan nekur daudz neesmu ļaucies.

— Zināms. Tev nav ko baidīties. Tu vari dzīvot mierīgi.

— Gluži mierīgi tomēr ne. Meijeru es toreiz aizraidīju. Un tad tā runa kapsētā...

— Ak nu! Meijers par tevi nesūdzēsies. Un tā runa — kas tad tur īsti bij? Cik es atceros — dzejiskas frāzes, vairāk nekas.

Jānim labi to dzirdēt. Visu laiku viņu šī runa biedējusi vairāk, nekā viņš gribētu sev pašam un citiem atzities. Visvairāk tāpēc vien nāca, lai dzirdētu, vai arī viņa stāvokli tur par bīstamu. Drusku labāk kļūst.

Zelma pagaida abus brāļus un iet Mārtiņam blakus. Jānis tikai pa vārdam var sadzirdēt, ko viņi runā. Ar nolūku runā klusu, lai viņš nedzirdētu. Viņš sajūtas vēl vairāk aizskarts. Svešinieks viņš vai atkritējs? Vai viņā nodevēju baidās? Viņš gribētu palikt atpakaļ un neklautsīties neviena vārda. Tomēr ziņkārība ir par lielu. Un baigās nojautas par drausmīgām. Negribēdams viņš uz pēdām seko abiem, negribēdams mēģina saklausīt, ko viņi runā.

— Tu esi pavisam saguris, — Zelma klusu saka. — Tev vajadzētu kādas dienas atpūsties. Nevis kaut kā pakrist un nosnausties, bet kārtīgi likties gultā un gulēt. Tā tu aizej postā.

— Kur tad man ir tā kārtīgā gulta? — Mārtiņš pavīpsnā. — Izgulēsies, kad nomirs. Tagad nav laika gulēšanai.

— Pie manis tu varētu... — Jānis iemaisās starpā.

— Vismazāk tagad ir laiks ļaudis biedēt pesimistiskiem tēlojumiem un nāves bubuļiem. Ja tavi nervi ir pagalam, ja tu pats esi saguris un slims, tad nemēģini arī citus tādus padarīt.

— Tie ir slimāki nekā es. Vecās pasaules rūsa guļ viņu kaulos, smadzenēs un dvēselēs. Es esmu mēģinājis, es esmu strādājis, cik varējis, bet man jāatmet ar roku. Ko gadu simteņi izaudzinājuši un ieaudzinājuši, to mēs vienā dienā nepārradīsim... Tu pirmiņ novēroji mūsu lauku proletariātu? Vai tā ir cīņai organizēta, nopietnas cīņas spējīga masa? Pūlis, kuram tikai maize vajadzīga un izprieca. Arī revolūcija viņiem liekas tikai kā rotaļa. Viņi negrib skatīties vaļējām acīm, redzēt, apsvērt un meklēt drošu pozīciju. Romantiķi un sapņotāji, ne kareivji. Es ar nolūku viņiem rādīju nenovēršamo īstenību viņas patiesā kailumā. Bet velti. Viņi negrib dzirdēt un nedzird. Līdz pēdējam viņiem vajadzīga pašapmānīšanās un pašapreibināšanās. Viskaitīgāka tagad ir iemidzināšana skaistām frāzēm par nākamām paaudzēm un demokrātijas galējo uzvaru. Ko galu galā šie ļaudis saprot no demokrātijas un viņas cīņas? Par nākotni viņi nedod piecas kapeikas. Rītdiena ir visa viņu nākotne, un tomēr arī tā

viņi dzīvo tikai šai dienai. Viņu ideāls ir ar roku pasniedzams un kabatā bāzams. Viss cits nav pat ne fantāzija, ne sapnis, bet vienkāršas blēņas... Tā nav pilsētas strādniecība, kurai sociālisma jēdziens pašas dzīves iekalts un izveidots. Tas nav fabriku proletariāts, kura cīņas instinkts apstākļu iedēstīts un izaudzēts. Sava kaktiņa aizvējā auguši cilvēki, kuriem mēs esam un paliksim sveši. Par meļiem mūs sauks, ja mēs vēl šajā pēdējā brīdī nerādīsim viņiem drausmīgo īstenību.

— Par pavedējiem un samaitātājiem mūs jau tagad sauc tie, kuri aiz sava veselīgā instinkta no paša sākuma mums pagriezuši muguru. Slavas un atzinības mēs taču nekārojam arī no tiem, kuri tagad uz mums klausās un iet ar mums. Mēs neesam goda mielastu un kapa runu turētāji. Mēs esam sociālisma pionieri. Šo lepo vārdu mēs varam paturēt. Es domāju, uz to mums tiesības. Ceļa sataisītāji un sagatavotāji. Ievadītāji un audzinātāji. Šiem mīkstajiem cilvēkiem ir jāredz patiesība vaigu vaigā, citādi viņi to mūžam neiepazīs. Viņiem jāiziet caur visām cīņas fāzēm, citādi viņi vēl ilgi paliks romantiski sapņotāji. Viņiem jānorūdās briesmās un ugunī, citādi viņi katru reizi lieksies un līms pirmajā brīdī. Viņiem jāmacās kopā turēties un tikai sava paša spēkiem paļauties, citādi viņi vienmēr gaidīs palīdzību no ārienes. Lūk, tāpēc mūsu pienākums līdz beidzamajam turēt viņus uz cīņas ceļa un nevis priekšlaikus mācīt bēgt, padoties vai mirt. Kas tad par to, ja mūs vēlāk sauc par meļiem un nolād? Tā patiesība, kurai kalpojam, nekāro glaimu un nebīstas vienītiešu lāstu. Mums, kas spēku sējam glēvās ļaužu masās, jābūt pietiekoši stipriem atbildēt vēstures tiesas priekšā par to uzdevumu, kuram kalpojam.

Martiņš sirsnīgi saņem biedrenes roku. Tā ir auksta kā ledus. Bet arī viņa paša roka ir nosalusi un to otro nespēj sasildīt.

— Vienā ziņā jūs, sievietes, esat pārākas par mums. Jūs esat lielākas optimistes. Jūs visu vairāk redzat tā, kā jums tiktos redzēt. Es no laika gala esmu bijis patiesības fanātiķis. Es nevaru citiem nerādīt to, ko pats redzu. Es nevaru ciest, ka mani par meli sauc pat tas, kurš mani nesaprot. Savu muļķību un sava paša vainu viņam vajag atzīt. Un vispār es neticu daudzkārt tēlotām masu aklām sajūsmām un iedvesmā paveiktiem brīnumdarbiem. Tās ir vecās ideālistiskās garu pasaules teorijas, kurām tagad vairs nav nekādas zinātniskas un sabiedriskas nozīmes. Sociālisms nav un nevar būt iedvesma. Revolucionārā cīņa nevar turēties ar sajūsmu. Ar sajūsmu vien ne. Ja cieta, dzīves un pārdzīvojamu nostiprināta atziņas pamata tur nav apakšā, tad pirmais spēcīgākais vēja grūdiens visu izjauks un izputinās kā pūkas pa gaisu. Ne katrs, kas stobreni plecos uzkāris, jau tāpēc ir kareivis. Man jāpasmaida par tiem, kuru revolūcija izpaužas baronu zaķu un stirnu izšaušanā un malkas izvešanā. Un arī tos es neskaitu par kareivjiem, kuri aizmiegtām acīm iet, līdz nogāžas atvarā. Es negribu, ka tie saka — mēs viņus tur esam ievilinājuši. Viņiem vajaga redzēt, kurp mēs ejam un kurp viņiem jāiet. Kas līdzī nāk, lai nāk ar skaidru apziņu un atvērtām acīm. Tu domā,

daudz būs tādu? Visi šie saimnieku dēli un inteligenti! Viņu revolūcija ir sen nobeigta. Viņiem pietiek. Biedēt, tu saki? Bet vai tad es neredzu, vai es jau visas pēdējās nedēļas nenomanu, ka viņi ir nobijušies un izmisuši līdz pēdējam. Viņi tvarstās un meklējas izejas un neatrod. To es viņiem gribēju rādīt. Kas var, lai nāk līdzī — līdz galam. Kas ne — lai padodas vai bēg. Norūdīt, tu saki? Bet neaizmirsti, biedri, ka dzelzi var rūdīt un tēraudu. Bet svins ugunī izkūst. Un, kad viņu ūdenī lej, tad viņš izjūk sīkās bezveida lāsēs... Mēs vēl daudz ko piedzīvosim. Pagaidi tikai, lai sāk jukt un šķīst.

Zelma atvelk roku un pāriet uz otru ceļa pusi.

— Tas jau viss var būt pareizi. Bet mēs taču saprotam, kāpēc tas tā. Mēs visur zinām savus dabiskus cēloņus. Starp citu, neaizmirsīsim arī to, ka pilsētas proletariāts lielu daļu vainīgs pie viņa lauku biedru glēvulības un organizācijas trūkuma. Viņš atminējās to tikai tad, kad tas savā vidū un pēc savas saprašanas sāka sniegties pēc savām cilvēcis-kām tiesībām. Kas nokavēts, to jālūko aizgūt. Arī vēl tagad — šodien un rīt, kamēr vien vēl mazākā iespēja. Izglītības, kultūras un organizācijas cīņa nav mazāk svarīga kā cīņa ar ieročiem rokās. Tur tiek dibināti tie pamati, par kuriem tu pats runāji. Es strādāju — un nevaru sacīt, ka velti. Nē! To man neviens nenostridēs. Arī lauku strādniece, kalpone un šuvēja nav proletariātam zudusi. Viņa nevar gulēt, kad visa dzīve mostas... Sākumā man bij simts divdesmit klausītājas. Nedēļu vēlāk vairs tikai piecdesmit. Skaitis šļuka samērā ar to, kā pieauga baumas par soda ekspedīciju tuvošanos. Un, tagad iedama, es zinu, ka mani gaida mazs pulciņš — piecpadsmit, divdesmit kautras skuķes, kurām acis sprigst, brīvā vārdā klausoties. Tās mums paliks. Tās mums nezudīs, lai kādas vētras un likteņa kļūmas pāri skrietu...

Rokas kabatās dziļi sabāzis, neveikli gāzelēdamies, lieliem soļiem Resnais nāk pretī. Valēja mēteļa stūri kā izplesti vanaga spārni velkas pa zemi. Apstājas ceļa vidū un mazcienīgi nolūkojas pretimnācējos.

— Kā nu iet? — Mārtiņš prasa.

— Nu iet labi, — tas atbild. Un no balss un dzīvās sejas, un sprigstošām acīm redzams, ka viņš patiešām sajūtas labi.

Tad viņš paveras trešajā nācējā; skatās tik neatlaidīgi un urbjoši, ka tas apjucis sniedz roku un nezin, ko sacīt.

Resnais skatās un skatīdamies deklamē:

— Man pūļa smaka elpu cieti rauj. Es steidzos nonirt kaisles sarkanvilņos, Kur mīlas rokas mani karsti skauj... He, he, dzejnieki! Nu iet labi? Nupat sāks iet labi!

Jānis piedur roku pie cepures un paceltu galvu iet projām. Resnais nospļaujas viņam pakaļ.

— Ko tāds te valkājas jums līdzī? Vai jūs arī netaisāties pāriet dekadentos? Nogrimt mīlas sarkanvilņos?

Mārtiņa un Zelmas sakars biedriem nav nekāds noslēpums. Tomēr Resnā cinisms viņus drusku aizskar, lai gan viņi zina, ka tas aiz rupja,

lādes vairāk nav un cukura . . . Pati visu nodzer un notērē ar saviem brūtganiem. Katru nakti dzirdamas svešas balsis un smieklī. Dzīvo kā pa kāzām. Pēdējo nozags un nolaupīs . . .

Par Juzi Jānis klausās ar interesi. Tas cits desmitkārt dzirdēts un apnicis. Bet vēl viņš ievēro, ka sievasmāte dusmās runā daudz sparīgāk un nemaz tā neizklausās, ka viņa šodien vai rītu taisītos mirt. Arī vīra pēc neliekas vairs pārāk noraizējusies. Laikam pārlicināta, ka tam izdevies labi noslēpties. Vai tad viņa to nepazīst? Un bez tam palīgs ir tuvu . . . Viņa jūt, ka spēki atkal atgriežas. Dabūs, dabūs visi . . .

Viņi pārrunā vēl svarīgo jautājumu par Meijera kundzes pārceļšanos uz skolu pie meitas. Divas nedēļas jau šis jautājums viņus visus trīs nodarbina. Pārrunāts un apsvērts krustu šķērsām. Dažureiz noteikti nolemts, ka pārceļšies, pat diena jau apzīmēta. Vienojušies, kādas mēbeles un citas mantas pārvedīs līdzī, kādas atstās tepat. Bet allaž atgadās kas negaidīts. Tad piepeši saceļas liels vējš ar puteni un aizpūstiem ceļiem. Tad atkal kalpiem nav vaļas, zirgu nevar sadabūt vai ragavas visas izbrauktas . . . Nu vienojas galīgi. Jānis iet parīkot Juzi.

Ķēķī pie trauku galda sēd Vītols. Plinte un uradņika zobens ieslieti kaktā līdzās grīdas birstei un kafijas dedzināmai pannai. Uz galda šķīvis ar cepeša paliekām, kafijas kannu, rupja un balta maize, ievārījuma pods un liķiera puspudele. Kažoks Vītolam vaļā, dzīpariem izadītais apsējs kaklam atrisis, abiem galiem līdz pat grīdai nokāries. Pats nosvīdis un jautrs. Var redzēt, tikko lieliski smējies. Juze arī. Sarkana notvīkusi, baltiem zobiem, priekšautā saritinātām rokām stāv galda galā.

Jānis ir nepatīkami pārsteigts. Ne tik daudz par to, ka Vītolu te sastapis, bet par to, ka tas nemaz neizskatās satrūcies, ne apmulsis. Paceļas omulīgi un nāk vēl roku sniegt. Jāni pamostas kunga instinkts. Viņš novēršas un kaut ko parīkojas pie cepeša plīts.

— Juze! — viņš uzsauc pavēlnieciskā balsī. — Sataisies! Rītu cienmāte pārceļas uz skolu.

— Kāda velna tad tur skries! Tepat slikti? Nezin ko nu izmeklētos . . .

Jānim asinis saskrien vaigos.

— Par to zinās cienmāte pati. Tu dari, ko tev liek . . . Mielojas te ar tādiem . . .

Viņš apgriežas un aizsit durvis. Viņam pakaļ noskan zobojoši smieklī.

— Kundziņš — kāds nav!

Vecais Robežnieks nes muižkunga kažoku uz mājām. Kažoks baltām, biezām ādām, smags un silts. Pavisam nosvīdis un nokusis viņš pārnāk un sirdīgi nopūlas aiz sliekšņa nodauzīt sniegainās pastalas.

Vecā Ceriniete pienāk, acis blisinādama.

— Ak tu mūžs! Muižkunga kažoks! Robežnieka tēv! vai tu muļķa

atklāta rakstura un ne aiz ļaunas sirds. Zelma mazliet novēršas. Mārtiņš atmet ar roku.

— Neniekojies. Stāsti labāk, ko tu tagad dari. Pēdējās dienās tevi nemaz vairs nedabū redzēt.

— Jūsu valstība zūd, — Resnais smejas. — Runāšanas laikmets beidzas, un sākas darbs. Jūsu laiks beidzas — nu sākas manējs.

— Tu domā vēl rīkoties? To piecdesmit mauzeru tu taču nedabūji. Cik liels īsti ir tavš karaspēks?

— Stratēģijas noslēpumi... — Resnais noslēpumaini piemiedz acis. — Vēl ir dažas vakantas vietas. Vai tu arī negribi iestāties? Es tā vēroju, drīz tev tā kā tā nebūs vairāk kam runas turēt.

Zodu uzslīetā mēteļa apkaklē ierāvis, Mārtiņš skatās sniegā un klusē.

— Rītu vai parīt mums priekšā pirmais lielākais darbs. Cilvēku vajadzīgs. Mēs pieņemam katru, kam drusku vairāk dūšas nekā katedrī sēdēt un zemnieku sievām runas turēt.

— Var būt, ka es eju ar' jums līdzī. Tev taisnība: mūsu laikmets beidzas... Tevi vēl allaž turpat var sastapt?

— Turpat. Bet tikai tad, kad es esmu mājās.

Viņi sasniedzas rokas un šķiras.

Jānis Robežnieks iegriežas Karlīnes muižīnā.

Klēts durvis vaļā. Kūts durvis vaļā. Pagrabs vaļā... Viss tukšs iztīrīts. Daļu Dzilnas kroga miliči patērējuši, daļu tie paši apkārtnes ļaudis. Kalpu mājas priekšā stāv pūlītis sievu un bažīgi sarunājas. Apklust un noskatās pakaļ, kur Jānis ieiet kungu namā.

Meijera kundze guļ kā gulējusi. Logs aizslēgots; lampa apsegtu kupolu deg uz galda.

— Nu tu arī vienreiz atnāci, — viņa sūrojas. — Par mani neviens vairs neliekas zināt. Kāpēc Marija vairs nenāk? Es katru dienu varu nomirt, bet viņa nenāk.

— Viņa pati slimo. Šodien gribēja celties un nākt, bet es neļāvu. Viņa tik vārīga no aukstuma. Un tad — laiki tagad tādi. Tagad labāk, kad istabā un mazāk rādās. Ļaudis pēc zvēriem kļuvuši.

Sievasmātei acis iezvērojas.

— Zvēri viņi vienmēr bijuši, tikai valdīšanas bijās. Pātāga, pātāga viņiem vajadzīga. Un dabūs... Vai tu esi dzirdējis: dragūni nākot.

— Tā runā... — Jānis bažīgi atbild. — Bet labs no tiem arī nav sagaidāms. Dabūs vainīgie, dabūs nevainīgie arī ciest.

— Kur te ir tie nevainīgie? Suņi — līdz pēdējam. Lai paskatās, ko mūsu pašu kalpi un sievas te dara. Zagļi un laupītāji!

Viņa sāk gari un plaši stāstīt par muižas postīšanu, par visādām varmācībām un rupjībām, kas viņai bijis jāpārdzīvo. Stāsta par Juzes spītību un neklausību. Šodien un vakar istabā tikai septiņpadsmit grādu siltuma. Jau trīs dienas viņai no rītiem jādzer uzvārīts piens: Juze saka, ka šoko-

prātā uz vecuma dienām esi kļuvis? Tevis taču veselus trīs tajā var iebāzt. Kur tu viņu ņēmi? Vai tu ar' pie tiem muižas laupītājiem?

— Nemuldi niekus! — Robežnieks atklie dz. Un, durvis aizvēr dams, vēl norūc. — Visur daudzās. Veca grezele . . .

Istaba kā pa laikam ir tukša. Kā Liena projām, tikai vecā Ceriniete te pa reizei ievelkas — kad aizmirsts durvis aizbultēt. Vislielākā nekārtība un netīrība visos stūros. Gulta visādiem lēveriem ar kaudzi piekrauta. Uz galda piena podi un vesela skrīna nemazgātu ēdamo trauku. Plīts priekšā mēslu čupa. Uz viena ķebļa kauss, uz otra noplisis cimds ar iespraustu lāpāmo adatu.

Viņš saudzīgi noliek muižkunga kažoku gultā. Norauj sīpolu no virtenes, pārgriež un ierīvē acis. Viņam iestāstīts, ka tā vislabākā zāle pret miglu, kas velkas acīm priekšā. Asaras plūst ar straumi. Krunkainā seja ķēmīgi saviebjas. Migla priekš acīm tam gan kļūst vēl biezāka, bet darīt tur nekā nevar. Viņam sacīts, ka vēlāk sāks skaidroties.

Iedzēris vēl no krūzītes brūnu šķidrumu, Robežnieks paņem muižkunga kažoku, rūpīgi nolasa pielipušās pūkiņas un iet dibenā uz pieliekamo kambarīti. Vispirms bailīgi piedauza, tad ar savādu vecmodīgu atslēgu slēdz vaļā.

Meijers sēd uz krāģīša pie mazās, aizsalušās rūtiņas, kurai apakšējo stūrīti ar dvašu atkausējis. Nodūmējis, pinkainu bārdu apaudzis, dzel tens, noliesējis. Zīmes vairs nav palicis no agrākā švīta.

— Nu? — viņš vaicā, pirms vēl Robežnieks paspējis ko teikt.

Atbildes vietā Robežnieks izpleš kažoku viņam priekšā. Un, tikai nopriecājies par muižkunga pārsteigumu, sāk stāstīt.

— Aha . . . — Meijers novelk. — Tas ir labi, Robežniek. Tu esi lāga vīrs, Robežniek. Cik? Divdesmit pieci tu saki? — Un pameklējis izvelk divdesmit piecu rubļu gabalu. Padomājis izvelk vēl rubli un sniedz to arī. — Tas tev par atnesumu.

— Ko nu, kungs, ko nu! — Robežnieks vairās abām rokām. — Vai tad tur nu kāds grūtums. Labāk nedodiet — es neņemšu . . . — Bet Meijers neatlaižas. Jāņem vien ir. Tad viņš grib nobučot roku, bet to muižkungs nepieļauj.

— Lai paliek, Robežniek. Tu jau tā kā tā man esi daudz palīdzējis.

— Ko nu es jums, muižkungs. Cik tad jūs te man apēdat. Cik ienes, gandrīz tikpat jāiznes laukā. Vai nu es tā varu, kā kad sieviešu cilvēks mājā.

— Lielo paldies par to pašu, Robežniek. Nu, ko dzird jaunu?

Robežnieks nevar atcerēties. Dzirdējis viņš Gailēnos daudz, bet vai tad kas vairs paliek prātā. Ja tieši jautā, tad viņš gan šo to var atbildēt.

— Dzird . . . Ļaudis plāpā šo un to . . . Ak jā, citi saka, ka dragūni nākot.

— Jā? No kurienes?

Robežnieks papleš rokas.

— To es gan nevaru pateikt. Ak tā — jā! Stukmaņos, runā, jau esot.

— Stukmaņos... — Meijers domīgi novelk un kaut ko domā. Tad viņi ar Robežnieku ilgi sačukstas.

Pēc brīža Robežnieks steidzīgi meklējas pa istabu. Piemētāts un piekravāts, nekā nevar atrast. Kankarus un visādus krāmus svaidīdams, viņš klusām lādas. Beidzot sameklē tomēr. Nobružātu spoguļa stikla skambu un dzirkles — bārdas naža viņam nav. Pārmet uz rokas dažus apgērba gabalus un ieiet atkal dibenā.

Krēslā no pieliekamā kambarīša iznāk garš, kalsnējs vecis gludi noskūtu seju, pār ausīm nolaistu zaķeni galvā. Mugurā viņam ielāpains puskažociņš, kājās pusvillainas bikses cauriem ceļgaliem. Bikses ir par šaurām un īsām, bet, pastalās ieautas, tās nevar redzēt.

— Nu, veco Robežniek, tad es nu iešu. Ceru, ka redzēsimies vēl.

— Lai dieviņš jums, kungs, palīdz.

— Iedod nu vēl savu spieķi. Tā. Paldies. — Viņš iemēģina uz tā pienācīgi saliekties un salicis pastaigā pāri soļu pa istabu. — Manu kažoku tu labi noglabā. Es ceru drīz būt atpakaļ. Un, ja kāds ko prasa, — tu nekā nezini... Kas bijis, kur aizgājis — nekā.

— Esiet bez bēdu, kungs. Drīzāk no liepkauļa uguni izšķīls nekā no manis to...

Asarotās acis slaucīdams, viņš gar durvju malu vēl noskatās pakaļ, kur salīkušais augums pamazām nogrimst nakts tumsā.

— Esiet bez bēdu, kungs. Dieviņš lai jūs sargā.

Dzelzceļa sliedes ir viegli aizputinātas, bet modernais pierīkojums riteņiem priekšā sniegu izrauš uz abām pusēm. Lokomotive ačgārni piekēdēta vilcienam. Tenders nāk pa priekšu. Pašā galā uz ogļu gubas tur uzsēdies dragūns sarkandzeltenā kažociņā. Plinti abās rokās samiedzis, uzmanīgi skatās uz priekšu. Aiz lokomotīves viens trešās klases pasažieru vagoni — abas platformas dragūnu pilnas. Tāpat nākošie četri preču vagoni. Durvis visiem vienā pusē vaļā. Viss zilu mundieru un dzeltenu kažociņu pilns. Rēgojas plinšu stobri, spīd zobenu makstu misiņa apkalumi. Pēdējie vagoni ciet. Šur tur pa spraugu kārstās nosarmojusi zirga galva ar siena kušķi mutē.

Vilciens nāk lēnītiņām. Pret nemanāmiem uzkalņiem tik lēnām, ka izkāpt var un atkal iekāpt. Lokomotive smagi dveš. Dūmi melniem kamoliem veļas no skursteņa un kā ķēmīgi milzu putni likā rindā nostiepas tālu pāri saulē spīdošam sniega laukam.

Ceļš ar spēju likumu uzliecas nemanāmā uzkalnī. Un tad pa izraktu, abās pusēs eglītēm nostādītu gravu iet lejup. Stacija vairs nav tālu. Tas uz tendera jau redz signālstaba noliekto roku un, acu nenovērsis, skatās uz kuplo koku puduri, caur kuru nepārprotami zīmējas stacijas ēku dzeltenie un baltie plankumi. Kāds logs sarkani deg rīta saulē un žilbina acis.

Tas logs ir vainīgs. Citādi sargs pamanītu nokalnē aizdomīgi nomīnātās sliedes un cilvēku pēdas abās pusēs nolaidenajam izrakumam. Un, labi ieskatījies, viņš ievērotu arī, ka pret to vietu labajā pusē sliede atskrūvēta un gals izliekts uz āru. Bet degošais logs apžilbinājis viņam acis, viņš nepamana nekā.

No uzkalņa vilciens sāk slīdēt manāmi ātrāk. Riteņi rakstā kludž, sasalušie buferi dārd, resnās, noļengušās ķēdes kauc kā izbadojušies suņi. Sniega šķūrētāji urbjas nedziļā kupenā, tendera priekšā līdz pat augšai sagriežas sniega virpulis.

Piepeši atskan dobjš būkšiens. Lokomotive spēji sagraļojas, tad sašķiebjas. Tendera labais stūris saliecas, rūkdams un kaukdams paskrien pār pieciem sešiem slīperiem un ieurbjas zemē. Sniegs un grants, un ietrunējuša koka šķēpeles pagriežas gaisā un spraukšēdamas cērtas pret ierakumu abās pusēs. Lokomotive ar skursteni paslienas gaisā. Dzelži kauc, un stikli džinkstēdami plīst. Spēcīgs sprādziens pārskan visu elliskīgo rīboņu un dārdoņu. Melns, dzirkstelēm piebērts kvēpu mutulis no skursteņa saplūst lejāk ar liesmainiem pelniem un šņācošām garaiņu

grīstēm. Acumirkli lokomotive un zem viņas paracies pasažieru vagona ietinas šnācošā, mutuļojošā mākonī.

Nejauks, necilvēcisks izbaiļu brēciens noskan pa visu vilcienu no viena gala līdz otram. Cilvēki kūleņiem ripo no platformām un pa preču vagonu vaļējām durvīm. Zirgi zviedz un spārdās. Viss saplūst vienā ne-jēdzīgā troksnā, garaiņū, dūmu un dzirksteļu mutulī. Kā simtkāju tārps, kam piepeši uzmits, vilciens liekas staipāmies, žņaugāmies un ņirbam.

Bet acumirkli vēlāk var sadzirdēt citu savādu troksni. Sprakst un sprēgā kā no spēji uzliesmojušas uguns. Sākumā apmulsušie zaldāti nesaprot. Bet tad viens otrs pamana un sāk atjēgties. Pār izrakuma malām caur eglītēm slaistās plinšu stobri un nemitīgi kūp balti mākonīši. Šauj ar plintēm un revolveriem. Lodes urbjas preču vagonos un sprēgā pret pasažieru vagona apkaltām sienām.

Apjukuma, baiļu un dusmu saucieni atskan juku jukām. No tendera nokritis zaldātiņš novārtijies un samīcīts paceļas no kupenas un atkal četrpāpus iekrīt pieputinātā grāvī. Mašīnists melnu, aizkvēpušu seju ar vienu roku kā piedzēries ķerstās ap lokomotīves saliektiem, guleniskiem kāpšļiem, ar otru velti mēģina izbuzāt pelnu aizbērtās acis.

Bet nu arī no vilciena sāk pretim šaut. Dragūni aizgulst aiz sienām, nometas aiz tendera un vagonu riteņiem un steidzīgi šauj. Minūtes desmit sprēgā kā aizkurināts sausu egļu zaru sārts.

Šaudami pamazām iekarstas un tik drīz nepamana, ka tur augšā, aiz eglītēm, šāvieni kļūst arvienu retāki un retāki. Plinšu stobri tur pamazām nozūd, un, kas tur kūp, tas ir pašu ložu uzvandītais sniegs izrakuma augšmalā. Notrauktie sīkie egļu zari birst uz sniega, lodes spindz gaisā.

Jau labu brīdi kā no liela attāluma, kā no apakšzemes skan komandas saucieni. Sākumā tos neviens nedzird vai neievēro. Bet tad izplēstā pasažieru vagona logā pašaujas galva ar oficiera cepuri. Skaidri un dzirdami izskan rīkojums. Galva nozūd atkal, bet zaldāti zin, kas darāms.

Kad drošākie parāpjas izrakumam pāri, neviena tur vairs nav. Tikai pēdas pāri sniega klajumam uz tuvējo elksnāju rāda, kur uzbrucēji aizbēguši. Uz labu laimi šauj krūmos. Vienam otram liekas, ka tur vēl kustētos melni, salīkuši stāvi.

Otrā pusē sacēlas kņada. Tur aiz eglītēm atraduši nošautu revolucionāru. Jauns zēns gaišiem matiem, bez bārdas vēl un ūsām. Kā notupies, tā guļ, uz mutes sniegā saklupis, vecu mednieka divstobreni abām rokām apķēris. Divi dragūni, katrs aiz savas kājas saņēmis, velk viņu pa izrakuma slīpumu lejup. Vesels pūlis, lādēdamies un dūres vīstīdami, nāk pakaļ. Spārda kājām un plinšu resgaļiem dauza vēl ļengano, nedzīvo augumu.

Nosviež tā, ka kājas sliedeī šķērsām pāri, bet galva paliek iemīta grāvī guļam. Viens paņem nošautā plinti aiz stobra un sadauza pret vagona riteņi.

No lokomotīves puses paklibodams, aizelsies, dūsmās sarkans pietvīcis, steidzas drukns zaldāts bakurētainu seju, strupi nocirptām ūsām.

— Собака паршивая! — Viņš izrauj zobenu un pāršķeļ nošautā seju. Tikai drusciņ sarkanu asiņu sasūcas dziļā šķēlumā. Un no sarkanās brūces pāri pierēi, degunam un mutei acumirkli pārvēršas jaunā, sievietiski maigā seja. No uzceltās, sniegu piedzītās apkakles rēgojas pretī ne-
jauks, nejēdzīgs gaļas muskulis.

Tuvojas jauns, slaidis oficiēris, baltus cimds rokās vilkdams, uz papēžiem lunkani šūpodamies, rīta vēsumā drebinādamies.

— Бросьте, ребята, — viņš mierina saniknotos zaldātus. — Обыщите его хорошенько.

Nošautajam atrauj svārkus un vesti, pārplēš veco flaneļa kamzoli un asiņu piesūkušos kreklu. No kabatām izbirst sauja patronu, nazis, dūraini cimdi, divas sarūsējušas naglas un aukliņa. Ceļos nometies, zaldāts vandās pa kabatām, visas izrauj uz āru. Izveļas naudas maciņš ar dažiem papīra un dažiem sīkas naudas gabaliem. Oficiēris pāršķirsta kabatas grāmatiņu. Latviešu valodā rakstītos atzīmējumus viņš neprot salasīt. Izņem kādas jaunavas fotogrāfiju un ar interesi aplūko to. Zaldāti skatās no sāniem un ciniski ņirgājas. Turpat grāmatiņā arī pase. «Andrejs Vimba...» oficiēris lasa. — Aha! — viņš ar ļaunu prieku novelk caur zobiem, it kā kad šajā vārdā slēptos visas dumpja kustības atslēga. Fotogrāfiju viņš ieliek pasē un tad grāmatiņu rūpīgi noglabā kabatā...

Pēc pusdienas visa apkārtnē ir kā izmirusi. Neviena cilvēka nekur neredz. Pat suņi ir ieslēgti, lai nereg.

Stacijā burzma un kņada. Vilciens ir iebraukts. Mašīnists ar palīgiem ložņā ap lokomotīvi, kaut ko skrūvē un kaļ. Dragūni skraida pa tukšo platformu, it kā ko ķertu vai meklētu. Tikko atgriezies žandarms, piešiem tirkšīnādams, staigā gar stacijas ēku un ar lepnu smīnu skatās pa logiem, kur garš, izstīdējis telegrāfists klusu sēd pie sava aparāta un galvu nedrīkst pacelt uz augšu. Dragūnu oficiēris pavēlnieka pozā sēd pie galdā un izprašņā stacijas priekšnieku, kuram atbildot sirmā bārda redzami trīs.

Divi dragūni kailiem zobieniem aizved uz vagonu priekšnieka palīgu. Jaunais cilvēks dzelzceļnieka uniformā iet, galvu pacēlis, rokas mēteļa kabatās sabāzis. Zaldātiem tādas sejas, it kā kuru katru acumirkli gatavi sist, ja vedamais kaut mazu drusciņ pašķiebtos. Mašīnists ar āmuru un drāts galu rokās bailīgi novēršas pie malas.

Aiz stacijas mūra mājā maza bodīte. Pieci iereibušies zaldāti iebrūk tur iekšā. Bodniece ir izgājusi. Plaukti līdz griestiem piekrauti. Viens pārlec pāri letei un sāk pildīt kabatas papirosu kārbīnām. Otrs pasniežies grābj rozīnes no vaļējas kastes. Trešais ar plintes resgali dauza pret grīdu un sauc saimnieku. Pārējie divi tur plintes gatavas uz šaušanu un iesarkušām, ļaunām acīm skatās apkārt.

Pa dibena durvīm ienāk dūšīga sieviete ar bērnu uz rokas. Ieraudzījusi, kas te notiekas, nikni iekliedzas un klūp sargāt savu mantu. Plintes

resgaļa sitiens krūtīs atsviež viņu pret durvīm atpakaļ. Sargādamās viņa aizliek svabado roku sejai priekšā. Bērns brēc.

— Ieročus atdot! Buntavniekus uzrādīt! — zaldāti kliez un vandās pa bodīti. Izrauj kases atvilktņi, apgāž kārbas un kastes, grūž visu no plauktiem nost. Kur aizslēgts, tur ar plinšu stobriem un zobeniem lauž vaļā. Izvandījuši veikalu, sagrūst dziļāk dzīvoklī. Sieviete vaimanā, bērns brēc...

Uz platformas oficiēris stāv savu dragūnu vidū un izdala pavēles. Rokā viņam papīra loksne ar kaut kādiem sarakstiem. Blakus Ozolmuižas jaunais baronēns īsā kažociņā, baltās zeķēs iespīlētiem lieliem. Kā iemīlējusies meitene viņš skatās uz dragūniem; papiross mutē viņam trīs no līgsma uzbudinājuma.

Pa visiem ceļiem aizlēkšo dragūnu patruļas. Pa lielceļu divi lielāki pulciņi aizjāj — viens uz skolas, otrs uz Ozolmuižas pusi. Jāj apkārt-skatīdamies, plintes uz šaušanu gatavas turēdami.

Pretim skolai dragūni aptur. Kaplodziņš ir vaļā, no klases spēcīgi skan trejbalsu dziedāts: dievs, sargi ķeizaru... Vilcinādamies viens nokāpj no zirga un iet iekšā.

Bāls, mazliet uz priekšu salīcis, vijoli vienā, lociņu otrā rokā — skolotājs nāk pretim.

— Jūs esat šejienes skolotājs? — dragūns, mazliet apjucis, vaicā. Bet, ievērojis tās izbaiļu pilnās acis, kas no klases raugās uz viņu, kļūst pašapzinīgāks. Izliektu krūti pasper soli pār sliekšni un gandrīz paklūp, zābaku aiz naglas izmītā dēlī aizmetinājis. Kā liels zinātājs pārļaiž skatienu bērnu galvām. Tad svarīgi pagriežas atkal pret skolotāju. — Cik ilgi jūs te esat par skolotāju? Cik jums ir skolēnu? Aha... — Pamanījis, ka lielākās meitenes sāk smīnēdamas sačukstēties, apsviežas, ierauga pie sienas Aleksandra III ģimetni un kļūst drusku rāmāks. — Strādājiet vien kārtīgi un mierīgi. Un, ja kādi jaucēji gadās, — uzdodiet. — Viņš pablenž uz smīnētāju pusi un ar nagaiku uzplīkstina pa zābakstulmu. Pagriežas atkal pret skolotāju. — Vai te nav kāds, kas var parādīt ceļu uz... — viņš velti pūlas atcerēties; pieiet pie loga un paceļas pirkstgalos pie vaļējā kaploga. — Kā tās mājas sauc? Aha... Vai te kāds nevar parādīt ceļu uz Līču mājām?

Vijole baigi nodžinkst skolotāja rokā. Izkalpīgi viņš tekā gar solu galiem un sačukstas ar zēniem. Bet tie krata galvas un raujas tālāk nost. Neviena nav, kas varētu parādīt ceļu uz Līciem. Dragūns kļūst nepacietīgs un draudīgi plīkstina ar nagaiku pret zābakstulmu.

Tad Jānis Robežnieks, vijoli vienā, lociņu otrā rokā, kailu galvu un vieglām kamašiņām kājās, stāv dragūnu pūļa vidū un rāda un stāsta ceļu uz Līciem.

Visi trīs logi mazām, gaišām galvām pilni. Piecdesmit sprikstošu acu pāru noraugās, kas tur uz ceļa notiekas. Bet, kad skolotājs, no aukstuma un varbūt vēl no kā trīsēdams, ienāk atpakaļ, visi stāv klusu savās vietās. Piecdesmit nopietnu acu pāru urbjas skolotājā. Viņš nevar

lūkoties taisni pretī. Viņš uzsit ar lociņu uz katedra malas un turpina pārtraukto dziedāšanas stundu. Dievs, sargi ķeizaru . . .

Bet neskan vairs. Vai nu skolotājs pats ir pārāk uztraukts, vai skolēni sadrūvējušies, bet balsis nesaplūst ciešā harmonijā, metas un jaucas, un skarbi plēš ausis. Pāra reižu pamēģina, tad beidz stundu.

Bāla, vārģa un noraizējusies Marija sagaida Jāni dzīvoklī. Sievasmāte, spilveniem apkrāvusies, sēd atzveltna krēslā un īgni noraugās viņā. Tai mūžam tāds izskats, it kā viņš tas vainīgais pie viņas slimības un citām nedienām. Un viņam pašam pie tam sirds baiļu pilna. Viņš ir uztraukts, darba un bezmiega nopūlēts. Viņa nervi sabeigti līdz pēdējam . . . Te viņam nav ne atbalsta, ne mierinājuma. Viņš īgni novēršas, uzmet cepuri galvā un iziet pagalmā.

Pie akas stāv Juzes spaiņi, pilni pielieti. Pašas viņas nav. Viņam ienāk prātā, ka jau vairāk vakaru krēslā, ap šo laiku, viņš redzējis tos spaiņus te tā stāvam. Kur viņa pati varētu būt? Viņš aizdomīgi noskatās uz mazo veļas mazgājamo mājiņu un pamana, ka durvis pievērtas. Parasti tās vaļā tikai tajās dienās, kad veļu mazgā. Atslēģa stāv ķēķī, pie sienas pakārta. Viņu nezina kāpēc ārkārtīgi ieinteresē Juze un veļas mājiņas vaļējās durvis. Viņš iemanās ķēķī un aplūkojas. Atslēģas nav. Itin kā diezin kāda atraduma uztraukts, viņš steidzas atpakaļ.

Iesalušās durvis veras čīkstēdamas. Savādi apmulsusi, Juze viņam nāk no tumšās istabas pretī.

— Ko tu te dari? — viņš bargi iesāk. Bet, ieskatījies sārtajā sejā ar veselīgajiem, baltajiem zobiem, ieraudzījis resno, balto bizi zem apaļajiem pleciem uzsegtā lakata, it kā atvilgst. — Ko tu te dari? — viņš atkārtoti citādā, dvesmainā balsī. Un, kad leitiete spraucas viņam garām, viņš saņem to ap apaļajiem pleciem un piespiež pie sienas. — Tu, palaidne! Tev nerātības vien prātā.

Bet viņa šovakar ir neparasti atturīga un kautrīga. Spraucas un spraucas viņam garām un griež galvu prom.

— Kungas . . . kungas . . . Laidiet vaļā!

Bet Jāni tāda kautrība tikai vairāk iekarsē. Viņš neaptver vēl pats, ko īsti grib. Viņam patiktos šo pilnīgo, spēcīgo augumu tā turēt un neļaut vaļā. Liekas, vairāk nekā. Viņš apķer vēl ciešāk.

— Tu, palaidne . . .

Bet piepeši viņš samana, ka kāds no mugurpuses sagrābj viņu aiz apkakles un atrauj. Iztrūcies un pārskaities viņš pagriež galvu atpakaļ. Un ierauga Vītolu — bez plintes un uradņika zobena. Viņš iesnācas caur sakostiem zobiem un mēģina izgriezties. Un atmiņā viņam pazib, ka tā nav pirmā reize, ka kaut ko tamlīdzīgu viņš jau agrāk piedzīvojis. Bet nepatīkamām atcerēm nav laika sakārtoties. Spēcīga pļauka ķer viņa seju. Sit pa vienu un otru. Sāpīgi sit — tā ka acis viņam aizmiglo un rokām viņš velti ķepurojas gaisā.

Viņš pats lāģā nesamana, kā atrodas atkal aiz durvīm. Un atkal viņam nāk prātā, ka tā nav pirmā reize. Bet arī tas tikai tā garāmskrejoši

aizķer viņa apziņu. Vaigi viņam svilst kā ugunis, gar acīm griežas dzeltenī sājpu gredzeni un galva dūc ārprātīgu dusmu mutuļos. Viņš skrien atpakaļ uz māju. Skrien, celiņa neredzēdams, taisni pār kupenām. Nu viņam tikai vairs viena sajūta: briesmīgs, nepaciešams pazemojums un apkaunojums. Un vienīgā doma: atriebties, atriebties...

Kēķī Juze berž šķīvi, ka stinkš vien. Pār galdu zemu saliekusies, nekā neredz un nedzird. Jāni tas vēl vairāk satracina. Atriebties — samalt — no zemes virsus noslaucīt... Viņš uzrauj mēteli un skrien uz staciju.

Divu verstu garā ceļa gabalā dusmas gan mazliet atskrienas, bet tomēr atpakaļ viņš negriežas. Aizskārums ir par rupju un brutālu, lai viņš to jebkad varētu aizmirst vai piedot.

Dragūnu nodaļas priekšnieks pagaidām uzturas uz rezerves sliedēm trešās klases vagonā. Vienā galā saslodzīti arestētie, otrā oficiēris ar palīgu. Patlaban arī Ozolmuižas baronēns tur. Vagons pārkurināts — elpa raujas ciet, no āra ienākot. Čuguna krāsniņa apakšā sarkana, bet zaldāts met vēl iekšā un, kad pilns, ar pagali aizsit durtiņas ciet. Noraudājies sveces gals plīvo, galdiņa stūrī pielipināts.

Baronēns ir aizgājis pie otra gala sargiem. Kad Jānis priekšā stādījies, oficiēris paliecas gar sola galu un pus nopietni, pus jokodamies sauc:

— Herr Baron Volf! Lūdzu! Palūkojiet, vai šis ir tas, par ko viņš uzdodas. Kā jūs teicāt? Kā jūs sauc?

Jānim jāsak atkal no gala. Visu laiku baronēns nekautrīgi aplūko viņu kā kādu nedzīvu priekšmetu, bet laikam nevar sazimēt. Viņam jāvelk savi dokumenti laukā un jāuzrāda. Oficiēris ar baronēnu pārmaiņus skatās viņa pasē un kaut kādā papīrā uz galdiņa. Apvaicājas viens un otrs, vai tiešām viņu sauc par Jāni un ne par Mārtiņu. Un, kad tas beidzot noskaidrots, izprašņā, kur Mārtiņš Robežnieks piemājo un kad viņu var sastapt mājās. Jānis negrib stāstīt, bet jāatbild vien ir uz kategoriskajiem jautājumiem. Viņš melo, vairās un liedzas, un sajūt labi, ka pats kļūst aizdomīgs. Un šajā melu, uztraukuma, pazemojuma un aizdomu jucekļī viņam piepeši iešaujas prātā: bet ja nu viņš pats ir tajā sarakstā... Ja viņu pašu nelaidīs vairs projām... Jau kā Mārtiņa Robežnieka brālis vien viņš var likties šaubīgs un arestējams... Karsta šalka viņam nolīst pār muguru. Traks viņš bij, ka skrēja šurpu. Kā viņam te vajadzēja līst? Nu kā viņam te vajadzēja līst?

Un, lai raisītos no neredzama valga, viņš traucas stāstīt savu. Viņam ir uzbrukts — vispārdošākā kārtā, paša mājā un dienas laikā. Par ko — viņš nevar iedomāties. Taču laikam viņa politiskās pārliecības pēc. Jau agrāk viņu reiz traucēja skolas darbā. Ar varu padzina no klases, kad viņš negribēja padoties revolucionāru prasījumiem, bet turējās pie likumīgiem priekšrakstiem. Kas tie tādi bij? — Jānis apķeras un samulst atkal... Sveši vien, sveši vien — neviena šejienieša. Aprakstīt viņš var. Viens tāds pazems ar lielām, dzeltenām ūsām... Viens bez bārdas un ūsām, bet ar brillēm... Fantāzija viņam dzīva. Viņš tikai tēlo un

uzmanās vairāk kā no sākuma — lai nesamisas. Oficiēris ar baronēnu kaut ko atzīmē savās piezīmju grāmatiņās... Bet šā vakara uzbrucēju viņš pazīst labi. Arī pie muižkunga Meijera arestēšanas tas piedalījies. Un tas otrais? Nē — to otro viņš nav pazinis. Kur Meijers tagad? Nē, to viņš nezina. Ne mazākās jausmas viņam nav, kur tas tagad varētu atrasties... Bet Vitolu, liekas, var novakaros sagūstīt skolas veļas mazgājamā namiņā. Liekas, viņam intīmi sakari ar Meijeru kalponi...

Pavisam sasarcis, viņš caur pieri skatās savos pratinātājos. Tie sēd, papirosus omulīgi kūpinādami, pa starpām paši ko pusbalsī sačukstas un smejas. Un nesteidzas, nepavisam nesteidzas! Bet Jānis Robežnieks stāv kā uz adatām, un viņa vienīgā doma ir tikai tā: kaut jele drīzāk laiduši projām. Pats velns viņu skubināja te skriet... Bet viņam ir jāstāv cepuri rokā un kā pratināmam noziedzniekam, kā zēnam jāatbild uz neskaitāmiem jautājumiem. Par visu revolucionāro kustību pagastā un apkārtnē viņu izprašņā.

— Velns lai parauj! — Baronēns uzlec kājās un sit ar dūri uz galda. — Vai jūs patiešām esat muļķis vai tikai izliekaties? Skolotājs — un tad jūs nesaprotat!

— Latviešu skolotāju pavisam ir divas kategorijas, — oficiēris mierīgi prāto, jaunu papirosu pie nodegušā gala aizpīpodams, — revolucionāri un muļķi. Muļķi un revolucionāri.

— Bet dažreiz abas kategorijas sastopas vienā personā, — baronēns piezīmē.

— Gadās, gadās, Herr Baron Volf!

Abi smejas. Jānis sarkst un bālē.

— Panāciet šurp! — Oficiēris ved viņu vagona otrā galā. Tur tumsā sēd stacijas priekšnieka palīgs, sliežu bīdītājs un vēl pāris svešu cilvēku. Turpat uz sola cilvēka stāvs, netīru zirga segu pārklāts.

Oficiēris atrauj segu no galvas un uzrauj sērkociņu.

— Vai jūs pazīstat to te?

Nespodrā, plīvojošā gaismā Jānim rēgojas pretī nejauka, ķēmīgi sakropļota cilvēka seja diviem deguniem un četrām lūpām. Atšķelti balti zobi it kā nīrgājas... Jānis instinktīvi aizver acis un atslēnas pret vagona sienu.

— Liekas... man liekas... esmu redzējis. Vai tas nebija tas otrs pie Meijera arestēšanas? Vimba...

— Aha. Andrejs Vimba?

No otrā gala vagonā sagrūst vesels pūlis cilvēku. Dragūni ieogrūz trīs jaunus. Pusmūža zemnieku gariem, jauniem zābakiem kājās un baltu lakatiņu ap kaklu, viņa sievu grūtniecības pēdējā stadijā un sīku jaunavu melnām acīm, vieglā rudens virsjaciņā. Pēdējā nākdama, viņa elkoņiem atkaujas no dragūniem, kuri nīrgādāties to visādi aizķer.

Baronēns sveci rokā nāk pūlim pa priekšu.

— Te ir tā banda, — viņš ziņo oficiērim un grūz sveces galu katram atsevišķi pie pašas sejas. — Ā, šitā ir tā... — Viņš bāž sveces galu

arvienu tuvāk un tuvāk, tā ka jaunava nikni atraujas atpakaļ, bet, no mugurpuses dragūna grūsta, tūliņ atkal pastreipulo uz priekšu.

— Kā tevi sauc? — oficiēris uzkliedz.

— Anna Steinberg, — viņa klusu, bet stingri atbild.

— Ā! Andreju Vimbu pazīsti?

— Tas ir mans līgavainis.

— Aha! Tavs mīļākais?

— Mans lī-ga-vainis! — viņa atbild pareizā krievu valodā, oficiērim taisni acis skatīdamās. Dragūni aiz muguras pusbalsī taisa bezkaunīgas piezīmes un ņirgājas.

Baronēns piegrūž sveci mironim pie galvas.

— Tas ir tas?

Pusmūža vīrs samiedz acis, it kā pārāk spilgts stars tajās iespīdējis. Visa viņa seja noraustās sīkiem, ņirbīgiem vaibstiem. Bet sieva, tā kļūst balta kā linu drāna, atkrīt ar muguru pret vagona sienu un rīstās, elpu ķersti-dama. Tikai jaunava stāv kā stāvējusi un lūkojas ķēmīgi sakropļotā sejā. Abām rokām viņa pieķērusies mēteļa podziņai — tā neiztur, no-trūkst un skanēdama paripo zem sola. Tad viņa paskatās uz baronēnu, bet tas labāk rīkojas ap savu sveci un griež muguru. Bet oficiēris, tas skatās, krūti izgāzis, izsmejoši, nicinoši vīpsnādams. Skatās, — bet mākslotais, izsmejošais smaidiņš negribot nozūd, un rokas sāk nervozi slīdēt gar uzspilētām biksēm lejup un augšup.

— Slepkavas... — jaunava saka gluži tādā pašā balsī kā pirmāk.

Acumirkli oficiēris neatgūst ko sacīt. Tikai rokas sāk ātrāk trīties. Bet tad tās piepeši savelkas dūrēs. Vaigu galos atspīd sārti plankumi.

— Ko! Ko tu teici?

— Slepkavas! — jaunava atkārto tāpat kā pirmāk.

Visu cieņu aizmirsis, oficiēris paceltām dūrēm klūp uz priekšu. Spārdās kājām, tā ka pieši nejēdzīgi šķind.

— Klusēt! Klusēt! Razbainieka mīļākā! Kuņa nolādētā!... Dodiet viņai pa purnu! Sitiet!

Baronēns arī spārdās un bļauj. Dragūni dod pāri dunku, tomēr tā pakautrīgi. Svešu cilvēku klātbūtne viņus drusku valda.

— Slepkavas... — jaunava atkārto trešo reizi, it kā viņas augums būtu gluži nejutīgs pret cietām, spēcīgām dūrēm. Instinktīvi piekļaujas stūrī un nenovērš acu no oficiēra. Tas nervozi ķerstās ap kabatas grāmatīņu un zīmuli, bet nevar ne pierakstīt, ne kā.

— Sviediet viņu laukā! Lai stāv ārā, kamēr es šitos lopus nopratīnu.

Jaunavu aizvelk pa šauro spraugu uz vagona izeju. Grūsta, dauza dūrēm, — plinšu resgaļi klauz, pieši tirkš. Skan bezgala ciniskas lamas un zaimi. Bet mocekle nevienu skaņu neizlaiž pār lūpām.

— Ēt turp! — baronēns, kājām uz grīdas sizdams, grūž Vimbu ar sievu turp, kur oficiēris jau nosēdies savā vietā pie galdiņa. — Cūks nolādēts!

Jānis mīņājas visiem aiz muguras. Nezin, vai drīkst iet, jeb vai viņam jāpaliek.

— Tas ir tavs dēls? — oficiēris uzkriedz Vimbam krieviski.

— To ir tav razbainiek dēl? — baronēns tulko latviski.

— Tas ir mans dēls, — Vimba atbild. Katrā vaibstā, katrā locekliņī manāms, ka viņš valdās ar visu gribas un dvēseles spēku, lai noturētos mierīgs un balss lai netrīcētu. Sieva elso bez asarām un ļimst pret vagona sienu.

— Kāpēc tu viņu esi audzinājis par razbainieku? — baronēns tulko, kaut gan oficiēris saka: par palaidni.

— Esmu audzējis kā prazdams. Es domāju par godīgu cilvēku. Un negoda ceļus viņš nekad nav gājis, to man lai neviens nestāsta. Sa-prasties mēs pēdējā laikā vairs nevarējām. Es audzināju zēnu, pieaugušu cilvēku viņu audzēja dzīve. Citāda, nekā es savā jaunībā esmu dzīvojis. Dzert bij sācis. Bet ļauna viņš nevienam nedarīja. Zaglis un laupītājs viņš nav bijis...

Jānis klausās. Baronēns neprot un nevar pareizi pārtulkot to, ko Vimba saka. Viņš sakustas un grib runāt starpā. Oficiēris pamana.

— Ko tu tur slaisties? Ko tev vajag?

— Nekā. Es nezināju, vai drīkstu iet... — Jānis murmina.

— Ko tev vajag? Slodzīt viņu pie citiem!... — Bet baronēns smiedamies kaut ko pačukst. — Aha! Nu, kad viņš vēl tur manāms, tad paziņo.

Jānis sāk stostīties. Viņš taču sacījis jau: katru vakaru krēsliņā... Viņam nav laika. Viņam jāstrādā klasē, un bērnus bez uzraudzības atstāt nevar... Ārkārtīgi nepatīkami, ka Vimba tepat un dzird.

— Nu, ej pie velna!

Slapjš kā izpeldināts Jānis izmetas laukā.

Ārā dragūni piemieguši jaunavu pie vagona sienas. Vesels pūlis sablīvējies apkārt. Zoboņas un smejas. Nekrietnu, netiklu vārdu straume nemitīgi līst viņai virsū. Sitienuš viņa pacieš, bet to nevar. Viņa skaļi raud. Svešu cilvēku ieraudzījusi, it kā mēģina izrauties.

— Vai te nav neviena, kas tiem suņiem ar akmeni pasviež...

— Akmen pasvež... — dragūni mēģinās pakaļ latviskos vārdus. Citi rēc.

Jānis uz acumirkli tā kā piestāj. Bet zaldāts atvēzējas ar plintes resgali. Viņš vairīdamies saliecas un steidzas projām.

Mašīnists ar lukturi rokā nāk garām. Seja viņam kvēpu melna kā morim. Tikai divas baltas acis skaidri var saskatīt. Bet šajās tikko saskatāmajās acīs ir vairāk cilvēcības nekā visās tajās baltajās sejās tur pūli.

— Redziet nu, kādi laiki pienākuši...

Viņš parausta plecus, papurina galvu — nopūšas un paliec līkumu pūlim apkārt.

Pusteciņus Jānis dodas no stacijas projām. Pazemojums un apvainojums, kauns un dusmas svilst viņam vaigos, ar svina smagumu gulst kājās un kausē visus locekļus. Kā zēnu viņu... Kā beidzamo cukganu! Nu, kā viņam te vajadzēja līst!

Bet visas citas sajūtas spēji pārmāc nejēdzīga bailu sajūta. Vai viņš pats tiem nelikās aizdomīgs? Mārtiņa brālis... Runu uz kapiem turēja... Un tad piepeši kā āmura sitiens nodimd viņa smadzenēs. Nodeva Vītolu — bet Vītols var viņu kā aizpagājušā gada agitatoru un kūdītāju...

Nodevējs... Nodevējs... Dunoša āmura sitieni neapklust un neapklust. Bet pa starpām jaucas bailes par savu likteni. Nejēdzīgas, sautējošas, apkaunojošas bailes.

Bet tad pamazām atkal pāriet. Ietramdītās smadzenes meklējas izejas un glābiņa — un atrod. Mazākais, uz acumirkli. Aizpagājušo gadu — jā. Bet tagad uzbrukums. Tagad varmācīga skolas slēgšana... Vai mācītājs tonakt neatrada patversmi skolā? Cik labi, cik labi, ka neliedza toreiz! Kaut jele drīzāk pārradies mājās! Tad būtu spēcīgs aizstāvis.

Atkal jaunas šaubas... Bet Meijeram viņš taču liedza patvēru... Savam sievastēvam! Kā viņš to varēja! Nolādami stulbais cilvēks... Aklais nelga!... Un ja nu Meijers tagad paziņo?

Nē, nē, to viņš nedarīs... Marijas pēc ne. Varbūt arī sevis paša dēļ ne. Kas tad var galvot, kā laiki vēl grozās. Meijers ir tālredzīgs cilvēks... Pamazām viņš atkal nomierinās.

Un tā viņš, uz māju iedams, kā viņš šūpojas mainīgās domās un nojaudās. Nogrimst melnā, drausmīgā atvarā un atkal izceļas virsū, kur var saskatīt mazu, spodru debess plankumiņu. Bet grūta, spiedīga sajūta paliek. Kā smagu nastu mugurā viņš nes uz māju.

Ziemas nakts pelēkā tumsā uz ceļa parādās savāds, kā liekas, kustošs melnums. Plešas un pamazām kļūst kustīgāks. Tikai gluži klāt viņš skaidri redz: jātnieku pūlis. Skaļi sarunājas un smejas. Papirosu ugunīņas mirdz. Plīvojošas dzirksteles skrien pa gaisu.

— Ceļu, vazaņķi! — viens ķerc.

Bēgdams Jānis līdz vidum samūk sniega piepūstā grāvī. No augšas, no zirgiem lūkojoties, maziņš un sīks stāv tur, uz viņējo pusi saliecies, roku acīm priekšā aizlicis. Sniega pikas no pakaviem svilpdamas skrien viņam gar galvu. Zirgu sviedru un dvasas vilnis viņu apdveš karsti.

Viņš pamana — — bet tas jau nevar būt! Tumsā viss rādās savādi... Bet viņam liekas, ka pūļa vidū vienam jājējam sānos kaut kas tā kā šķībi piekārts, tā kā līdzī velkas... Un vēl viņam liekas, ka dragūna roka ceļas un krīt pret to... Un vēl... Otrs pasniedzies arī cērt ar nagaiku...

Bet tas jau nevar būt! Cilvēku tā nesies un nekapās nagaikām... Tumsa, uztraukta fantāzija, halucinācijas... Tas nevar, tas nevar būt!

Un tomēr viņš, uz ceļa izkāpis, sniega pilnām kamašām stāv un skatās uz to pusi, kur aurodams un rēkdams nogrimst tumsā dragūnu pūlis.

Nē, nē! viņš nepazīst... Ja arī tas bij cilvēks, tad pavisam svešs.

Kas ņemtos apgalvot, ka tādā tumsā un ņūklī iespējams cilvēku pazīt? Melis tas būtu... Viņš nav pazinis. Viņš nezina nekā.

Jānis Robežnieks mana, ka kājas viņam trīs. Mute deg kā ugunis, un mēle līp klāt. Viņš paņem sniega pikū un zobiem iekožas tajā.

Kad dragūni stacijas apstādījumu lauciņā atraisa veco Robežnieku no sedliem, viņš smagi noveļas zemē. Guļ uz mutes sniegā, vienu roku tālu atmetis, otru apakšā pakļāvis.

Dragūni sasiem zirgus ap kļavām. Gandrīz ikkatram pie sedliem sainītis ar Robežnieka drēbēm un citām mantām. Viens zirga skosai pāri pārmetis muižkunga Meijera kažoku.

— Чего он там валяется? — uzkriedz vecākais, bikses saraustīdams un zobena siksnu taisni nogriezdams.

— Маленько побежал — прикидывается уставшим, сукни сын, — otrs smejas un pa jokam kapā savu piesieto zirgu ar nagaiku.

— Вставай, собака! — vedējs bļauj nelabā balsī un iesper pa Robežnieka atmesto kāju. Kāja konvulsīvi paraustās un norimst atkal. Vecais neceļas.

— А ты его так — нагайкой... — kāds cits nomalē rāda uz sniega paugura, kā.

Bet vedējam nagaika sedliem piesieta. Viņš iet, atraisa un nākdams kāta cilpu mauc pareizi uz rokas

— А я тебя, негодяя, проучу... А я тебя проучу... — nākdams viņš šņāc caur zobiem. — Не то что вставать — танцовать ты у меня будешь. Танцовать, честное слово...

Viņš nostājas pienācīgā attālumā un vajadzīgā pozā.

— Ну-ка, вставай, отец ты мой милый! Батюшка ты мой родной!... — Un piepeši viņš iebrēcas zvēriska niknuma pārvērstā balsī: — Вставай, скотина!

Un sāk cirst ar nagaiku. Sākumā lēnām, pats līdzī skaitīdams, bet tad arvienu ātrāk un ātrāk. Aizkūst un iesilst, un ar katru cirtienu kļūst niknāks un nevaldāmāks. Kur kažoks sedz, tur pātaga tā nepielīp. Tāpēc viņš mērķē vairāk pa kājām, pa gurniem, pa atmesto roku.

Bet attālāk stāvošie redz, ka vecais nejūt nekā. Nesteigdamies pienāk un aiztur viņu.

— Обожди маленько. Кажись, вправду он не чувствует... — Viens noliecas, saņem veci aiz kažoka apkakles un sapurina. — Эй, старина, вставай! Не шути! Вставай... — Bet, līdzko viņš palaiž apkakli, vecais kā piesmadzējis koka gabals smagi atkrīt zemē. — Эх, черти, прихлестнули старика... — Viņš nospļaujas un aiziet. Pat atpakaļ vairs neatskatās.

— А ты потри его снегом, — kāds pamāca. Nu divi ķeras klāt. Paceļ veci, nosēdina. Un, kamēr viens pietur, otrs rīkojas ar sniegu. — В рожу, в рожу сперва — та-ак, — gudrinieks māca. — А потом

шею — та-к, та-ак! Ну, а теперь полезай в пазуху! Три его покрепче — покрепче, говорят тебе! Ну, а теперь на брюхо — покрепче! Ну что-ж? Шевелится али нет? Куда ты, дурак. В рожу глядь — в рожу, говорят тебе...

— Чего там! — otrs mēgina jokot. — Ты его прямо в... — Bet neviens nesmejas. Jokotājs apjucis novēršas.

— Придется пристрелить... — pirmītējs pērājs drūmi nosaka.

Bet tad, itin kā dzirdējis un sapratis, Robežnieks pablisina acu plakstus. Tad tā kā mēgina atlikt galvu taisni un šļebina lūpas.

Pēc brīža uzdabū viņu kājās un ved uz vagonu. Divi tur viņu aizpadusēm, viens bīda no mugurpuses. Tumsā labi nevar saredzēt, bet tā liekas, ka viņš pats arī mēgina kājas cilāt.

Oficiēris, vestē izmeties, sēd, muguru pret vagona sienu atspiedis, kājas uz sola izstiepis. Viņš pīpo papirosu pēc papirosa — viens vēl lāgā nav beigts, kad roka jau instinktīvi grābā vaļējo kārbīņu uz galdiņa. Sprauga starp abiem soliem papirosu galiem kā nobērta. Dūmu līdz zemei tā, ka pat elpot grūti.

Baronēns tāpat neizgērbies, tikai uzkreklu ar baltu apkaklīti noņēmis. No pusdzertās konjaka pudeles viņš uzcītīgi pilda abas mazās glāzītes un citu pēc citas met mutē dzeltenus citrona bonbongu graudus.

— Beidziet skramšināt, Herr Baron Volf! — oficiēris īgni saka. — Jūs cilvēku padarāt nervozu.

— Kas jums ir, Pavel Sergejič? — baronēns ar ironiju atsaucas, bet grauž tomēr mitējas. — Jums, liekas, pagiras, pirms kā esat dzēruši.

— Paturiet, lūdzu, savus jokus, Herr Baron Volf! Es tā raugos, jums liekas, ka es ar saviem dragūniem te esmu tikai tādēļ, lai jums izpriecu sagādātu, Herr Baron Volf.

— Kā ne, Pavel Sergejič, — baronēns pasmejas. — Izprieca mums ir vajadzīga. Priekš izpriecas mums ir īstais laiks. Kā ne! Mūsu pilis ir drupās, mūsu manta izvazāta, nenovērtējami mākslas un zinātnes krājumi iznīcināti. Mēs paši kļīstam un slēpjami kur kurais. Un cik nav to, ko barbari nomocījuši un kaut kur ceļmalā kā suņus aprakuši... Izprieca mums ir vajadzīga. Dejojot mēs gribam. Danse macabre...

— Atriebties jūs gribat, Herr Baron Volf. Un tā, atļaujiet teikt, nav bruņniecīga īpašība. Es esmu pirmo reizi šē. Pirmo reizi es redzu jūsu zemniekus. Un, pirmo reizi ienākot, viņi mani saņem ar lodēm... Saprotams, par to es nevaru pateicību sajūst pret viņiem. Un mani dragūni, tie ir saniknoti līdz trakumam. Bet, cik es šodien ar tiem jūsu zemniekiem esmu saticies, man viņi galu galā nemaz neizliekas par tādiem barbariem, kādus jūs tēlojat. Un, ja viņi tiešām tagad par barbariem kļuvuši, tad tur vajag būt kādiem sevišķiem iemesliem. Un tie iemesli varbūt ir arī jūsu pusē.

— Prozit! — Baronēns izdzer glāzīti un pielej no jauna. Aizpīpo papirosu. — Jūsu un mūsu pusē. Mūsu pusē tā vaina, ka mēs viņus no mežoniem gribējam pataisīt par cilvēkiem. Ka mēs nežēlojam līdzekļus

un pūles, viņiem baznīcas un skolas celdami, izglītību un kultūru izplatīdami. Jūs, Pavel Sergejevič, droši vien kaut kad esat lasījuši vai dzirdējuši, cik tālu šejieni izglītības un turības ziņā priekšā lielajai Krievijai. Jūs domājat, saviem spēkiem, bez ierosinājuma, vadības un palīdzības šī pusmežoņu tauta tik tālu tikusi?

— Bet tad pasakiet man, no kurienes tas zvēriskais, pārmērīgais ienaidis pret jums? Vai tiešām tikai aiz veco dzimtlaiku atmiņām? Tad tā patiešām būtu savāda tauta, kas pa tik daudz gadu simteņiem neaizmirst. Tad tā būtu vienīgais izņēmums tautu starpā. Piemēram, ko mums, krieviem, reiz tatāri nav darījuši? Un kur jūs atradīsiet kādu krievu, kurš vēl tagad tatārā redzētu savu citreizējo apspiedēju?

— Tas, saprotams, neiedomājami. Vēsturiskā pagātne te vismazāk krīt svarā, kaut gan viņu agitatori arī to izlieto par uzkūdišanas līdzekli. Kas mums tagad jāpārdzīvo, tas galvenā kārtā aiz jūsu vainas. Jūs sistēmātiski cenšaties izpostīt to autoritātes spēku, ar kuru vācu muižniecība šos pusmežņus turēja pienācīgā kārtībā un paklausībā. Jūs apspiedāt šejienes vācu baznīcu, kura viņus valdīja reliģijas stiprām saitēm. Jūs iznīcinājāt vācu skolu, kura viņiem iepotēja īstas kultūras un humanitātes dīgļus. Un beigās jūs atņēmat mums nepieciešamo administratīvo varu un nodevāt to krievu ierēdņiem, kas nepazīst vietējos apstākļus un paražas un neprot uzstāties pienācīgi stingri. Mežņoni ir valdāmi citādiem līdzekļiem nekā kultūras cilvēki. To jūs nesaprotat un negribat saprast. Jums nav kolonizatoru un kultūras nesēju talanta. Jums ir tikai viena shēma, un tāpēc jūs samaitājat visu, kur ķeraties klāt.

— Mēs še esam samērā neilgu laiku. Jūs turpretī te gadu simteņus neaprobežoti esat saimniekojuši. Kā tad nu tik īsā laikā sabrucis viss tas, ko jūs te esat cēluši — visa tā kultūra, par kuru jūs runājat? Vai tikai jūs neesat pārskatījušies, Herr Baron Volf? Vai no tās jūsu kultūras šai tautai jēl kas pielipis? Vai tie, kā jūs sakāt, pusmežņoni, galu galā nebij apstrādājami citiem līdzekļiem?

— To jūs man varat ticēt, Pavel Sergejič, mēs zinājām, kādi līdzekļi kuro reizi lietojami. Bet atnācāt jūs, izpostījāt mūsu autoritāti un līdz ar to paši savu. Krievu ierēdņi tikai sekmēja necieņas izplatīšanos pret katru administratīvu varu. Vācu baznīcu apspiezdami, jūs veicinājāt ateisma un netiklības izplatīšanos zemnieku starpā. No pārkrievošanās skolas izauga sociālisma un nemiera nezāles... Kaut arī vēlu, jums nu vajag ieskatīt savu kļūdu. Bet tam jānāk vēlāk. Patlaban ir vajadzīga nesaudzīga bardzība un pārmācība. Uz bērnu bērniem lai viņi piemin. Lai viņiem mūžam vairs neienāk prātā!

Pavels Sergejičs dedzina atkal jaunu papirosu. Roka viņam nervozi raustās. Nopīpotais gals atsitās pret vagona sienu tā, ka dzirkstis pašķīst.

— Man šķietas, jūs pārrēķinājāties, Herr Baron Volf. Mēs esam sūtīti kārtību atjaunot un mieru nodibināt. Un to mēs izdarīsim. Mēs esam tāpat muižnieki un monarhisti, ne sliktāki kā jūs, Herr Baron Volf.

Vainīgajiem jādabū savs sods. Bet, ja jūs domājat, ka mums jāatriebjas jūsu vietā, tad jūs maldāties. Mēs neesam ne bendes, ne jūsu rokas puīši. Mēs neuzņemamies šiem zemniekiem ar varu uzvilkt atpakaļ mugurā to jūsu ārējās kultūras mēteli, ko viņi paši nometuši zemē. Mēs še aizstāvam un apsargājam krievu valsts ideju, ne vietējās muižniecības intereses.

— Jūs mazliet savādi saprotat savu uzdevumu, Pavel Sergejič. Jums taču nebūs nezināms, ka mūsu valdnieks pats muižniecības intereses stāda valsts svarīgāko interešu pirmajā rindā. Man liekas, tā mums visiem tā vienīgi pareizā mēraukla...

— Paturiet savas pamācības priekš sevis, Herr Baron. Es pats esmu muižnieks, bet man jāatzīstas, ka Baltijas muižniecība man stāv stipri tālu. Es pats esmu nervozs un viegli uzbudināms. Es esmu zaldāts un zvērējis aizstāvēt augstāko valsts varu pret jebkuru naidīgu mēģinājumu. Bet jūsu atriebības un asiņu kāre man sveša. Jūs ar varu gribat padarīt mūs par saviem dienderiem, piepotēt mums savas svešās tiesmes. Jūs ar varu spiežat mūs palikt brutāliem un nevietā izlietot to varu, kas mūsu rokās. Cik dienu tad ir, kā es esmu pāri Krievijas robežām, bet man jau riebjas. Man kauns pašam par sevi. Es sāku aizmirsties, kļūstu nevietā nežēlīgs un varbūt arī netaisns. Kādi pierādījumi mums, piemēram, ir pret to meitu? Kādi pret to revolucionāra tēvu un māti? Kur tas redzēts, ka kāda cilvēka grēkus atriebj pie viņa līgas un vecākiem?

Baronēns smejas gari un garšīgi.

— Mans konjaks uz jums atstāj pavisam citādu iespaidu nekā uz jūsu dragūniem. Vai mums nevajadzēs pāriet uz šampanieti? Rītu, kad pārcelsimies uz muižu. Pagraibu tie cūkas par laimi nav atraduši un izlauzījuši. Atslēgas gan ir pie papus, bet mēs atlauzīsim. Viņš sapratis: ārkārtīgam gadījumam... — Viņš iemet veselu sauju citrona bonbongu mutē. — Jums ir vāji nervi, Pavel Sergejič. Soda ekspedīcijas nav jūsu uzdevums. Jums vajag iesniegt lūgumu dēļ pārcelšanās uz citu vietu.

— To es arī darīšu... Vai jūs ievērojāt, Herr Baron, tās jaunavas acis? Vai jūs varat aizmirst tādu skatienu?

— O jā, to es varu! Ar zemnieku meitām es līdz šim neesmu flirtējis. Man allaž bijis riebums pret kūts un sviedru smaku. Es esmu pārāk smalki audzināts... — Viņa baltā seja piepeši savelkas nejaukās krunkāš. — Ko viņi iedrošinās, tie lopil Man!... Ne tikai līgavām un vecākiem — tas ir par maz! Visam pagastam vajag atbildēt par to neliešu slepkavībām un laupīšanām. Slepkavas un nelieši viņi ir visi. Ikviens no viņiem ir gatavs jums nazi iegrūst sānos. Jūs viņus nepazīstat, Pavel Sergejič!

No āra dragūni nāk ar jaunu arestēto. Vilkšus ievelk un nomet uz sola. Kā apdauzīts koka gabals viņš nokrīt un sēd tikai tāpēc, ka no vienas puses viņu vēl pietur vedēja roka, no otras vagona siena.

Kažociņš izraustītām pogām ir vaļā, saplēsts un ar sniegu novārtīts.

Bikses ceļgalos saplosītas — tur redzama zili dzīslaina, sarkani svītraina, kaila miesa. Pastalas aptrūkušām auklām noplēstas no kājām. Zeķu un autu lēveri sniegā un zirgu mēslos novazāti un savīlāti. Kāju pēdas ir kailas, bet tikai maziem plankumiņiem tur saskatāma zili melna āda. Divi netīri lupatu, gaļas un asiņu muskuļi, ap kuriem ātri plešas sarkanās peļķes. Rokas zilās uzpampušas, melnām virves iežņaugām. Cepure nezina kur nokritusi. Plānie, sirmie mati sviedriem pielipuši pie pieres. No pakauša, pieri šķībi pāri, līdz pat labai acij stiepjas nedziļa, viegli asiņojoša brūce. Mati tajā sagrimuši un pielipuši. Uz leju sūcas lēnas, sarkani melnas lāses — brīdi šūpojas garajās, sirmajās skropstēs, tad nokrīt uz zoda un no turienes uz sniegu piedzītas kažoka piedurknes. Acs baltums peld sarkanā, gļotainā šķidrumā, tumšais redzoklis spīd blāvi kā caur sārtenu plīvuru... Otrā, veselā acs gan aizsarojusi, bet tomēr mēģina ko saskatīt. No tās manāms, ka vecais Robežnieks tomēr vēl samana un dzird. Bezzobainā mute ir pusviru. Žokļi redzami raustās; aiz atkārušās apakšlūpas sakrājušās siekalu atšķaidītas, brūnas asinis un tievām, sīkstām slienām stiepjas no kaktiņiem lejup...

Oficiēris uzcēlies kājās. Ar nepārvaramu riebumu skatās uz nejauki sakropļoto cilvēku, no kura nāk kūstoša sniega, zirgu mēslu un asiņu smaka. Tad novēršas pret dragūniem.

— Lopi, ko jūs ar viņu esat darījuši!

Vecākais, drusku apmulsis, atņirdz zobus.

— Drusciņ padzinām. Negribēja nākt...

Bet neviens vairs nesmejas jokam. Sakropļotais vecis sveces gaismā izskatās tik riebīgs, nevarīgs un nožēlojams, ka paši rupjākie un nežēlīgākie novēršas vai pūlas neskatīties. Tas īstenais vedējs un lielākais sitējs vienīgais mēģina izrādīties bezbēdīgs un dūšīgs.

Baronēns kā aizkurināts miņājas un lokās gar galdiņu un papīriem.

— Tu esi tas Robežnieks, jā? No Līciem, jā? Kur ir tavs dēls? Mārtiņš Robežnieks?

Veča veselā acī ieņirbas nomocīta, aizkauta kustoņa bailes. Pamazām viņa augums sveras uz otru pusi prom un, tikai zaldāta grūsts, atsliecas atpakaļ agrākā pozā.

— Es nezinu... — Robežnieks mēģina runāt. Bet no asiņu pilnās mutes un sadauzītām krūtīm skan tikai dobji, drausmīgi, grūti saprotami, gārdzoši kunkstieni. — Pie manis nekad... Tepat kaut kur...

— Tepat kaut kur... — barons mēdī. Viņam sadauzītā, asiņainā veča izskats atstāj pavisam citādu iespaidu nekā pārējiem. Acis spridz, rokas dūrēs vien vīstās. Liekas, kuru katru acumirkli viņš gāzīsies virsū — daudzis dūrēm, mīs kājām, zobiem kodīs... — Suņi! Cūkas! Razbainieki! — Tu vedi četrus slepkavas uz mežsarga māju pēc muižkunga Brensona?

— Viņi iesēdās... man bij jābrauc...

— Tev bij — jābrauc! Es tev parādīšu, kā tev bij jābrauc! Razbainieku banda!

Oficiēris nesaprot, kas tur tiek runāts. Bet, liekas, tas viņu arī neinteresē. Noņēmies viņš skatās baronēnā. Seko katram viņa kustējamam, vēro katru vaibstu.

Caur pūli izspraucas zaldāts ar Meijera kažoku.

— To mēs pie viņa atradām. Tas nevar būt viņa.

— Tas — viņa! Saprotams, ka ne. Ko tas lops saka?

— Nezin. Nevar saprast, ko viņš tur murkš savā valodā.

— Tas ir muižkunga Meijera kažoks? Ko? Atbildi, tu lops, kad ar tevi runā. Kur tu viņu ņēmi?

Robežnieks kaut ko mēģina atbildēt. Bet mute viņam asiņu pilna. Viņš sāk kāsēt un lūko izspļaut. Bet lūpas stīvas un neklausīgas. Kā kamolu viņš veļ pa muti.

— Meijers pats... — Tik daudz var saprast.

— Ak Meijers pats! Un kur ir Meijers pats?

Robežnieks uz reizes kļūst tāds kā vērīgāks.

— To es nevaru sacīt.

— Dzirdiet: to viņš nevar sacīt... — Melnās, izvalbītās acis baronēns griež pēc kārtas uz visiem dragūniem. — To viņš nevarot sacīt... — Nevaldāma niknuma pilnās, asiņu kārās acis it kā skubina, it kā uz kaut ko mudina. Bet dragūni neliekas protam. Tie skatās uz savu oficiēri un gaida rīkojumu no tā. Var redzēt, šim asiņainajam nabagam viņi labprāt vairāk nedurtu pirksta klāt.

Tad baronēns pats noņem papīru, noņem zīmuli un savīstītām dūrēm liecas uz priekšu.

— Tu man teiksi... — viņš šnāc. — Tu man tūliņ teiksi, kur muižkungs Meijers. Tu man teiksi, jeb es visus zobus satriekšu rīklē. Es tev ādu likšu noraut pār acīm...

— Herr Baron... — oficiēris kā aizsmacis paklusu iesaucas. Bet baronēns nedzird.

— Es tev galvu riņķī apgriezīšu!

Kāja viņam paslīd glumo asiņu peļķē. Dūres atduras pret Robežnieka krūtīm. Galva tam kladzoši atsitas pret vagona sienu.

— Herr! — — Oficiēris pasniedzas un atrauj baronēnu atpakaļ. — Nepārsteidzieties. Te nav slaktūzis, ne gērētava. Atļaujiet man pašam savus uzdevumus izpildīt.

— Bet, Pavel Sergejič... — Baronēns sten kā vērsis, valgā kārstīdamies. — Vai tad jūs neredzat, ka jūsu priekšā viens no bīstamākajiem revolucionāriem? Brensona slepkavas vedis. Meijeram kažoku no-laupījis... Droši vien Meijeru pašu viņa dēli tur noslepkavojuši... Tas ir viens no bīstamākajiem revolucionāriem.

— Viens no bīstamākajiem revolucionāriem... — Oficiēris gari noskatās satracinātā baronēnā, un neslēpts riebums ir viņa skatienā. Tad viņš pagriežas pret saviem dragūniem. — Tūliņ aizvediet šito te atpakaļ. Zirgu iejūdziet ragavās. Četri lai jāļ līdzī. Un pielūkojiet: ne pirksta nepiedurt! Dzirdējāt!

— Pavel Sergejič!

— Herr Baron Volf!

Oficiera balsī un pozā ir tāda draudīga ironija, ka baronēns nekā neatbild. Novēršas. Parausta plecus. Tad, ātri pārlicis, uzrauj kažociņu, izvelk no sola apakšas divas pudeles un sabāž kabatās. Izsteidzas zaldātiem pakal.

Oficiēris uzbudināts staigā pa spraugu starp abiem soliem. Reižu reizēm piemiedz acis un papurina galvu, it kā nejaukas iedomu ainas atgaidāms. Staigājot kāja paslīd. Viņš paskatās lejā un saraujas. Iemīnis melnā glumu asiņu peļķē...

Domas un sajūtas viņam savādi sametas. Viņš sāk berzēt rokas, it kā tās aplipušas lipīgu šķidrumu. Berzē arvienu steidzīgāk un nervozāk, viebjas un nopurinās aiz riebuma. Tad pasauc apkalpotāju zaldātu un liek ienest ūdeni. Mazgā ar ziepēm, berž divielī, bet nejēdzīgā sajūta neatstājas. Grīda ir izslaucīta — bet, lai griež acis kur griezdam, melnais plankums vienmēr priekšā.

Viņš paķer konjaka pudeli un vienā paņēmienā iztukšo. Smadzenes uz reizes apmiglojas. Bet mutē paliek lipīga, sāļa garša. Riebuma drebuļi viņiem purina viņa locekļus.

Viņš izraida no vagona sargus. Pasauc arestētos stacijas kalpotājus, liek parakstīties, ka neatstās šejieni, un atlaiž. Pasauc Vimbas vecākus un līgavu, grib kaut ko teikt un paskaidrot, — bet, palūkojies jaunavas izmocītā sejā un sājpu tumšās acīs, atmet tikai ar roku un novēršas.

Nu vagonā ir tikai viņš viens... Ak jā — un mironis ar pāršķelto pieri viņā galā... Un melnais, slapjais plankums uz grīdas... Atkal priekš acīm lien sirmā galva ar nejauku, sarkanu brūci un tajā ielipušiem matiem... Asiņu lāse šūpojas skropstu galos, un aiz tās rēgojas nedzīva, sarkanā šķidrumā peldoša acs...

Viņš aizver acis un sakož zobus. Piespiež pieri pie rūts un abām dūrēm atspiežas vagona sienā.

Sargs staigā gar vagonu no viena gala uz otru. Apstādījumu lauciņā starp kļavām kārpās dragūnu zirgi.

Piedzērušies zaldāti izsviež veco Robežnieku no ragavām un heisādami griež zirgu apkārt. Baronēns jāsus džājas pa pagalmu un uzmušinādamis blaustās. Platmalīte ar spalvu viņam pakausī atstumta, dzeltenī cimdi rokā, papiross mutēs kaktā iesprausts. Pātadziņa nemitīgi pliuks iekarsušam, ietrakotam zirgam pa sāniem.

Braucienā mazliet atjēdzies, sviēdiena atkal apreibināts, vecais Robežnieks brīdi guļ nekustēdamies. Istenībā gan bailes viņu sastindzina vairāk nekā trieciens. Atkal spārdīs kājām un pātagām kapās... Kā nomocīts rupucis viņš guļ sarāvies un izliekas par mirušu. Uztrauktā dzirde jauš asus špakstienus — kā pirmāk, kad asa ādas aukla griezās miesā.

Bet pamazām pāriet. Spindzoņa ausīs noklust. Robežnieks dzird skaidri, ka zaldāti blaustās attālāku. Viņu neviens neaiztiek. Viņš mēģina klusiņām un slepšus pacelties. Bet tikai uz rokām mazliet paslienās no zemes. Krustos sāpes grābj kā dzelžu nagiem. Mugura sūrst, kā nodedzinātiem iesmiem bakstīta. No pakauša pāri pierēi un labajai acij smagi veļas adatām piedurstīts kamols un iespriežas mutē starp bezzobainiem žokļiem. Adatas duras smaganām cauri un aizskar rikli. Dvaša savādi gārdz, uztūkušas mēles aizsprostota. Rokas liekas resnas un kokaini nejutīgas kā stabi.

Auguma virsējā daļa līdz viduklim vēl ir sajūtama un kaut cik klausā gribai. Bet kājas, tās viņš sajūt tikai kā milzīgu nekustināmu smagumu. Uzcelties nav iespējams. Viņš atspriežas elkoņiem un mēģina virzīties uz priekšu. Kā sausumā izmests jūras zvērs viņš griežas un kūlājas, un tikai ar neizsakāmām mokām var pavilkēt sava auguma nedzīvo apakšējo galu.

Un pie tam dzirde paliek skaidra un vēriģa. Vismazāko troksnīti viņš uzķer un atšķir nejdzīgā kņadā. Viņš dzird, ka zaldāti lādēdamies un blaustīdamies lauž vaļā klēti un kūti. Cerīģi vaimanādami skrien no istabas, bet suns, nelabi kaukdams, daudzās apkārt. Tad viens pēc otra norīb divi šāvieni, un suns apklust. Dzirdamas tikai svešas, niknas balsis un Cerīģu vaimanāšana.

Robežniekam tikai viena doma: kaut tik' istabā!... Bet nu viņš sausta sliekusni un, stīvām rokām pieķēries, velkas pāri. Laikam kājas aizmetas. Ilģi viņš stenēdamis kārpās un visādi mēģinās, līdz tiek sliekusnim pāri.

Pusstundu vēlāk viņš, istabā uz grīdas gulēdamis, rokām tvarstās gar

gultas malu un mēģina ietrausties. Tas ir tas grūtākais visā ceļojumā no sliedņa līdz istabas kaktam. Gultas mala pusotras pēdas augstu no grīdas. Kad paslienas uz rokām, tad galva tikko sniedz pāri. Pasniedz pāri un noslīd atkal atpakaļ. Rokas sabrūk zem auguma. Piere atsitas pret gultas malu, un zods noklaudz uz grīdas.

Reižu desmit viņš tā mēģina. Krustos sāpes kļūst neciešamas. Viņš nevaid — pie katra mazākā pakustējiena id kā lops aizžņaugtu kaklu. Pats to nesamana. Dzird kā attālu dunonu, bet nesaprot, no kurienes tā. Mute kā mīkstu, sāli samērcētu lupatu aizbāzta. Gar redzīgo aci dzeltenas plēnes plīvo. Rokas viņš sajūt labi. Ir — abas divas. Uz grīdas gulēdams, viņš mēģina piedurt zodu vienai un otrai. Ir — abas divas. Bet neklausā vairs. Ar visu gribas spēku viņš piespiežas, bet nevar dabūt pie gultas malas. Rokas nekustas vairs.

Brīdi viņš paguļ. Gulēt ir labi. Viņam liekas, ļoti labi — pēc briesmīgās nopūlas un neciešamām sāpēm. Bet tā nevar palikt. Nezin kāpēc viņš ieņēmis prātā, ka jātiek gultā. Viņš traušas atkal.

Viņš aizmetina zodu aiz pustukšās gultas malas un neatlaižas vairs. Grozās ar visu augumu, mēģina aiztvert pleciem, traušas uz priekšu ar katru locekli, kurš tikai kaut cik samanāms un kustināms. Sāpes kož tūkstoš zobiem, plosa un purina kā plēsīgs zvērs. Robežnieks kliedz pilnā kaklā un nedzird, ka istabā izskan tikai vāji vaidi.

Beidzot viņam palaimējas. Līdz vidum viņš ir gultā, tikai kājas vien vēl uz grīdas. Bet, brīdi pagulējis un atpūties, arī tās iedabū iekšā.

Robežnieks guļ uz muguras. Sāp — viņš nevar pasacīt, kur sāp. Neviens sava locekļa atsevišķi viņš nejūt. Viņš vaid un nedzird, ka istabā skan tikai vāji vaidi. Viņam ir labi, ļoti labi pēc pirmītējām necilvēcīgām mokām.

Viņš nejūt, ka augums nedabiski izlocīts dragūnu izvandītā gultā. Viņa redzīgā acs un visa uzmanība pievērsta logam.

Sākumā viņš domā, ka tai tāpat kā otrai mikls, asiņu sarkans plīvurs priekšā. Rokas neklausā — kā divas malkas pagales guļ augumam garām. Viņš sagroza galvu, aizver plakstu un atkal atver. Bet sarkanums nenodziest. Plaukst arvienu spilgtāks, kļūst zelta dzeltens, tad gandrīz pavisam balts. Logu rāmju krusti dīvaini krēšļojas, un viņu ēna trīs un raustās pie griestiem. Cik tālu vienīgā acs aptver, istabā viss gaiši saredzams.

Bet tad viņš cauri savai dunonai ausīs sadzird savādu knakstēšanu un spraukstēšanu. Lopi mauj, un ļaudis bļautās. Lēnām Robežnieka atmiņā atāust vairākkārt dzīvē pieredzētais un pārdzīvotais. Bet tad viņš saprot. Deg... Viņa mājas dedzina nost...

Sevi un savas sāpes viņš uz brīdi aizmirst. Veselā acs nenovērsdamās skatās uz logu. Tas spīdums, kas taisni logā, tas ir no kūts. Kas tur tā šņāc un melnu ēnu mutuļus veļ gar griestiem, tie ir laidarā nesen kā sagāzti sausi salmi. Un, kas tur tālāk tā siksiki knakst un sprēgā,

un zibošiem liesmu raibumiem plaikšņojas pret gultas kājgali, tas ir klēts skaidu jumts. Mauj — viņš pēc balss pazīst savas govīs...

Nu dragūni klaigā kur attālāk. Skaidri var nojaust, no kuras pušes. Vai tad tiešām riju arī dedzinās? Vai tad viņam nevienu ēku neatstās? Rija viņam liniem piesērta. Uz augšas divi simti piecpadsmit kūļu. Pavasara rentei tos gribēja izmalt un izkulstīt.

Deg... Šalkdama un sprauslodama uguns skrien pār salmu jumtu. Uz brīdi logs satumst melnu dūmu vālā. Bet var arī būt, ka viņam acis tumst. Satumst. Smags slogs uzgulstas visam viņa augumam un iespiež dziļi dziļi samētātos lēveros...

Viņam nav jaudas par to, cik ilgi tā guļ nesamaņā. Mostas viņš ilgi — pašam viņam liekas, stundām ilgi. Mozdamies viņš mokās šausmīgos murgos. Sarūsējusi nagla viņam ir iedūrusies krustos. Zili vīri nopūlas to izvilkt, bet nevar. Kājām atspēras pret viņa augumu, min viņam uz vēdera un krūtīm. Galvai pāri labajā acī, čurēdams un sarkanus garaiņus šļākdams, virst vārošs šķidrums... Nupat, nupat viņš bij pieķēries klāt kam tveramam un cietam. Bet tad rokas notirpst un viņš atkal atslīd melnā virmuļojošā atvarā.

Viņš kliez tik skaļi, ka pašam ausis sāpīgi spindz un visa apkārtne pildās ar nejauku gārdošu skaņu ņudzekli. Bet tad tam cauri viņš sadzird vāju, dobru kunkstoņu. Paiet labs brīdis, līdz viņš saprot, ka kunkst pats.

Logs atkal ir gaišs un istaba gaiša. Bet tas vairs nav uguns gaišums. Istaba nejaukas deguma smakas pilna.

Ceriniete, rokas saņēmusi, stāv pie gultas un runā:

— Ak uzmodies gan! Jau trešo reizi es nāku skatīties. Domāju jau, ka beigts. Kāda tava seja! Kādas tev rokas un kājas! Pēc nelabā esi nodauzījies. Manējie arī bij skatīties. Pati saka: beigts. Bet pats: ko nu dzied! Vai akla esi, neredzi, ka pūš vēl. Un, kamēr vēl pūš, tamēr dzīvs. Ja mirs, tad uz rītu. Atminiēs: tava vecene arī nomira rītā, bet tas nabadziņš — tā ap launaga laiku.

Melnām, sarecējušām asinīm aizlipusī labā acs noraustās un velti nopūlas atvērties. Kreisajā nepārprotami redzamas bailes. Bet vecene neredz un nesaprot.

— Mans tēvs arī nomira tāpat no rīta, gaismiņa tikko svīda. To svētdienu pēc vasaras svētkiem. Trīs dienas samocijās. Papriekšu kamolā vēlās pa gultu, uz beigām tikai pūta vien. Paver acis un izpūš. Izpūš un aizver atkal. Es biju izgājusi laukā pēc žagariem. Kā ienāku atpakaļ, tā tā pati tagadējā manējā kliez: mam, viņš nepūš vairs!

Robežnieka galva paveļas uz sāniem. Savāds, garš vairs atskan dobjī kā no apakšzemes. Bet vecene nesaprot.

— Ko tu blāuj? Vai sār? Kā tad nu bez sārēm. Bez sārēm neviens nav nomiris. Tur, mīļie, nekā nevar darīt... Ak tā, viņam laikam pagalvis par zemu! — Viņa samuskuļo kādu apgērba gabalu un pabāž

Robežniekam zem kakla. Galva atmetas atpakaļ. Arī veselā acs kļūst iesarkana. Redzams, cik viņam tā neērti un grūti. Bet vecene nesaprot.

— Tā, tā, mīlais. Tā tev būs daudz labāki... Nuja, nuja — tu gribi ko teikt, bet nevari. Nemaz jau arī nepūlies. Uz miršanu vien jau ir — vai es vienu vien tā esmu redzējusi. Vai tu negribi, es palasīšu kādu dziesmiņu. Bet kur tev tā dziesmu grāmata? Nekā nevar atrast. Būs to ar' zaldāti līdzī paņēmuši... — Tā kā pagrasās meklēt, bet atmetas. Redzams, nopietna nolūka viņai nav bijis. Labāk tad savīstis atkal rokas priekšautā un plāpās tālāk.

— Kad tu būtu redzējis! Kūti vaļā, klēti vaļā, riju vaļā! Ozolmuižas jaunais baronēns zirgam mugurā — tas tas lielais rīkotājs. Krauj vezumā! Krauj vezumā — tā vien pa krieviskam kliez uz šiem. Visus tavus lopus aizdzina. Manējs tikai ar mokām tos savējos atrunāja. Un to pērnējo brūno telīti, ko tu taisījies pārdot. Šitā ir mana, manējs saka. Un tad to arī atstāja. Tev nu vairs nav nekā, ne šitik, cik aiz naga. — Vecene pati pakurla, kliez pilnā balsī. Neviens vaibsts nerāda, ka viņai būtu žēl vecā saimnieka. Drīzāk tad vientiesīgs, kustonisks prieks sadzirdams viņas balsī. — Un māja — tik ir kā šitas ērbegis un pirtiņa palejā. Viss nodega. Labi vēl, ka vējš bija no šīs puses, citādi tu ar visu māju būtu aizgājis.

Robežnieks sten tā, it kā kāds ar asu nagu plēstu viņa ievainojumus. Kamols viņam veļas pa muti, viņš sļauj un nevar izsļaut.

— Tev, nabadziņam, laikam salti... — Vecene uzsedz viņam vecus svārkus uz kājām. Tad pamana, ka Robežnieka acs ar savādu uzmanību raugās uz vienu vietu. Viņa atgriežas. Durvīs saliecies nekustoši stāv svešs vīrietis. Bet, labi ielūkojusies, viņa sazimē Mārtiņu Robežnieku.

— Apraudzīt nāci? Nāc, nāc. Vēl jau ir dzīvs. Vēl jau pūš. Bet tā no iekšas vien rauj. Rītrītu nesagaidīs.

Kā piedzēries Mārtiņš nāk tuvāk. Kakls viņam divaini apkaklē ierauts, zods kā mēnessērdzīgam vai aklam uz priekšu pastiepts. Acis dziļi iekritušas, ziliem gredzeniem apņemtas, tumši kvēlas un piemiegtas. Kā hipnotizētas viņas veras pretī tai vienīgai, pārcilvēcisku sāpju un neatminamu jautājumu pilnai acij, kas tur lūkojas no liķa dzeltenās, pāršķeltās pieres ar pielipušām sirmu matu šķipsnām.

Mārtiņam ir jāatbalstās pret gultas kājgali, lai nepakristu. Jāsakož zobi, lai aizturētu nejauku dusmu un moku brēcienu. Viņa spēcīgais augums raustās iekšējās nedzirdamās elsās.

— Ak zvēri, zvēri! Ko viņi ar tevi ir darījuši...

Vecais Robežnieks aizkunkstas. Var redzēt, ka uzpampusī, sausi sa-kaltusī mēle vaļējā mutē kustas, kā runāt gribēdama.

Vecene arī ar interesi skatās.

— Tā viņš, mīlie, visu laiku. Mute kust, laikam grib runāt. Bet sa-prast nekā nevar.

Mārtiņš ierauga lielas sviedru lāses uz dzeltenās pieres un iedomā, ka slimajam karsti. Paceļ uzsegtos svārkus un ar visiem tiem atkrīt at-

pakaļ pret gultas galu. Ieraudzījis tēva sakropļotās, asiņainās kājas un uztūkušās, zili melnās rokas. Neizsakāms žēlums un sāpes viņu pārņem.

— Es domāju, ka viņam auksti, — vecene bez apstājas maļ savu. — Bet var būt, ka karsti. — Piedur roku slimā pierē. — Pū — slapja un lipīga — kā ar līmi... Laikam gan viņam karsti.

Slimais vaid atkal. Acs nenovērsdamās, nemirkšīnādama raugās Mārtiņam sejā. Mēle kā bezveida gaļas gabals valstās pa muti.

— Tev slāpst? — Mārtiņš pārlicies prasa. Mēle tikai pavīļājas — bet acs liekas kaut ko sakām. — Atnesiet ūdeni! — Mārtiņš uzkliedz vecenei, kura nerimst un nerimst plāpāt. Izvelk muskuli un paceļ tēva galvu augstāk. Ar vienu roku pieturēdams, ar otru viņš dzirda slimo. Un redz, ka veselā acs kāri skatās uz ūdens trauku rokā.

— Vēl? Atnesiet vēl! — — Divas prāvas krūzītes viņš salej izkal-
tušā, piegļotojušā mutē. Tā mazlietiņ pieveras un aizslēpj arī uztūkušo
mēli. Galva atslīgst atpakaļ uz pagalvja. Acs aizveras. Vaidi kļūst tā kā
klusāki un lēnāki.

— Tev nu ir labi? Nebēdā nekā. Gan pāries. Es tevi izgērbšu.

Ar lielām pūlēm viņš novelk saskretušo, saplosīto kažociņu, svārkus un citus apģērba gabalus. Var redzēt, ka katrs pieskāriens slimajam dara neizciešamas sāpes. Viņš rīkojas uzmanīgi, vieglām rokām — brīžam pāri pārlicies, brīžam uz ceļiem pie gultas nometies. Pastalauklas sagriež ar nazi un mēģina noaut kājas. Tas ir grūts uzdevums. Auti un zeķu paliekas asiņu pietecējušas, gabaliem kopā sakaltušas. Mārtiņš nes remdenu ūdeni, mērcē un mazgā, un valdās ar visu savu rūdītās gribas spēku, lai slimais nemanītu viņa uztraukumu. Dzelzs nervu, pieradušas ārsta vienaldzības vajadzīgs, lai mierīgi skatītos šos zvēriski sakropļotos locekļus, šīs appuvušiem bezveida celmiem līdzīgās cilvēka kājas. Un visur, kur vien viņš pieskaras tēva kailai miesai, sapampumi, asiņojošas brūces, sarkanas svītras, zili melni satecējumu plankumi zem ādas... Viss šis vecais, vārgais, sakaltušais augums ir pārvērsts par riebīgu bezveida gaļas gabalu.

Un tas ir viņa tēvs! Rāmais cilvēks, vienīgais starp vēl atlikušajiem, kurš ar tādu dedzību un pārlicību visu mūžu dievam un kungiem kalpojis. Un tā nu ir tā atmaksa? Tā nu ir tā alga?

Viņš sameklē tīrāku palagu, saplēš sloksnēs un aptin sakropļotās kājas. Izmazgā un aptin arī citur. Visu tēva augumu viņš ievīsta baltos ap-sējos. Un visu laiku viņam nevarīgi vaidi skan ausīs, un no tiem viņš nekur nevar glābties. Un no tās acs, kas, it kā ko runādama, it kā ko jautādama vai lūgdamās, skatās viņā. Viņš samērcē mīkstu lupatiņu remdenā ūdenī, izmazgā aizkaltošo, piegļotojušo muti. Izmazgā cieti aizlipušo pusviru aci — tā aizveras un itin kā iemieg.

Mārtiņš stāv nokārtu galvu, smagi elsodams. Bet pamazām neizmē-rojamam žēlumam pāri briest dusmas un naidi. Niknums un atriebības kāre aug ar vilni un apņem visu būtni kā svelmains viesulis. Viena vie-nīga doma degoši jauc smadzenes. Nejauks, kustonisks instinkts rosmīna

juteklus un visas dzīvības spējas. Atdarīt! Atriebt!... Asins un uguns bez veida un mērķa plīvo satrakotā fantāzijā.

Gulētāja acs atkal paveras ar savādu rāmu, valgu skatienu.

— Tu ko vēlies? — Viņš piesēst uz gultas malas un kā slimam bērnam pārliet tēvam roku pāri.

Acs atkal ir ciet. Puspievērtā mute klusu vaid. Bet kunkstieniem cauri Mārtiņš sadzird vēl ko. Pieliek ausi gluži klāt.

— Nekā... — viņš tikko sadzird bez skaņas un uzsvara.

— Nekā... Nu ir labi... Paldies, dēls...

— Guli, tēv, guli. Neviens tev vairāk nekā nedarīs.

Vairāk nekā nedzird. Brīdi viņš vēl klausās. Aizmidzis. Tikai klusi vaidi skan no baltā audekla apsējiem.

Pazīstama balss viņu iztraucē.

— Mārtiņ, tevi meklē! — Zelma sauc, galvu pa durvīm iekārusi.
— Gailēnos dragūni.

Tas nav nekas negaidīts. Uz to viņš jau sen sagatavojies. Tomēr kļūmainā acumirkli pamostas paš aizsargāšanās instinkts. Mārtiņš uzceļas kājās un aptausta revolveri kabatā.

— Un tu? — viņš prasa, ātri uz durvīm iedams.

— Es izbēgu. Nācu uz mājām un vēl laikus ieraudzīju. Vesels pulks, cilvēku divdesmit. Arestētie divos vezumos sakrauti. Viens privātās drēbēs. Liekas, Ozolmuižas baronēns.

— Un tavs tēvs?

— Nezinu. Laikam arī būs cieti. Viņš jau neparko nebij pierunājams bēgt.

Steigšus, uz Gailēnu pusi skatīdamies, viņi iet pār Liču pagalmu.

— Muļķi un stūrgalvjī! — Mārtiņš dusmīgi saka. — Uz ko tad viņi vēl cerē? Uz savu baronu žēlastību? Uz dieva palīgu? Kad reiz beigsies šī nesatricināmā ticība visā dai žēlastībai?

Zelma papurina galvu.

— Tēvs necer ne uz kādu žēlastību. Vakar vēlu, tikko dabūjis ziņāt par tavu tēvu, viņš atnāk pie manis — tu zini, tur, kur es esmu. Zini, Zelma, — viņš saka, — tu redzēsi, mēs piedzīvosim to veco bausību no otra gala. — Kā tā? — es prasu. — Tā, ka bērnu grēki tiks piemeklēti pie tēviem. Baroni ir dieva vietnieki. Kāpēc viņi lai neapgrieztu bausību otrādi — ja viņiem uz to tiesības dotas?

— Nolādams liktenis... — Mārtiņš kā saldams vīstās mēteli.

— Visu ceļu es domāju... Brīdināt tevi es nācu un prasīt. Vai man abāk neiet un tieši nedoties rokās?

Mārtiņš brīdi drūmi klusē.

— Tu domā, viņu tad vajā laidīs? Tu domā, viņu vieglāk tiesās?

— Bet varbūt mazāk spīdzinās. Bet tā — neticēs, ka viņš nezina, kur es esmu, mazākais, izlikšies neticam.

— Es šaubos, vai tava uzpurēšanās viņam ko līdzēs.

Zelma strauji apstājas un pagriežas pret viņu.

— Mārtiņ, tu nerunā no savas pārlicības. Tu nevari aizmirst, kas es tev esmu. Bet to tev vajag! Savas dzīves traģiskajā acumirkli es griežos pie tevis. Esi vīrs, Mārtiņ! Aizmirsti, kas es tev esmu personīgi. Saki man kā vienkāršam, tuvākam ciņas biedram. Tev tas ir jāsaka, ja tu negribi mani morāliski nokaut un iznīcināt. Tev jāsaka, kur es pati nezīnu atbildes.

— Un es zīnu? Es tikko eju no sava nomocītā un sakropļotā tēva. Un mocījos tur visu laiku un nevarēju sev pateikt, vai es esmu vainīgs pie tām nevainīgām asinīm un necilvēcīgām mokām. Un ko man bij darīt? Mana sirdsapziņa ir kļuvusi mēma kā kaps. Ko tad lai es tev sacītu? Ja mums būtu kāds dievs, es sacītu: pavaicā tam. Bet ko es tagad lai saku? Prasi pati sev. Vai arī — kāpēc tu neprasīji viņam pašam?

— Es prasīju... — Zelma nokārtu galvu klusi atbild. — Vakarnakt, kad mēs abi nepārprotami jutām, ka aiz sienas likteņa stundas sit. Bet es nedrīkstu palaisties uz to, ko viņš teica. Viņš ir tēvs, viņš žēlo mani tāpat kā tu. Man vajaga skaidrības. Skaidrības man vajag. Un to es nevaru atrast.

— Kailās, absolūtās patiesības — no visiem ārējo apstākļu spaidiem un iekšējām tieksmēm svabadas patiesības... To tu neatradīsi, tāpēc ka tās nav. Kailu smadzeņu elks nav nosacītājs un ceļa rādītājs dzīves kļūmainos brīžos... Bet man liekas, savu patiesību tu esi jau atradusi. Tu jautā, pati jau atbildējusi. Tikai pastiprinājuma un atbalsta tev vēl vajag.

Garu, gandrīz ļaunu skatienu Zelma paveras viņā.

— Tu gribi sacīt... Tāpēc, ka es te esmu?... Ka es vēl ar tevi te eju un runāju? To tu gribi sacīt?

— To. Un vēl to, ka tu esi izvēlējusies to vienīgo ceļu. To pareizo no abām pusēm. No vienas puses, to norāda augstākais pienākums pret partiju un pret mūsu lietu. Nekādas sentimentālas pašuzpurēšanās, ja to tieši neprasa pienākums. Ciņa, vienīgi ciņa līdz pēdējam un beidzamam. Un no otras — to nosaka jaunas, neizdzīvotas dzīvības dziļākās tieksmes. Dziļi mūsu dabā ieslēpies dzīvības egoisms, kuram no svara katra stunda un katrs mirklis.

— Vai tu nerunā vairāk pats sev nekā man?

Mārtiņš parausta plecus.

— Varbūt. Bet tad tā ir patiesa atbilde. Jo ārpus mums nav citas patiesības, kas izšķir par dzīvību un nāvi.

Klusēdami viņi noiet līdz lielajam ozolam uzkalniņa galā.

— Dzīvība un nāve... — Zelma skumji saka. — Cik reižu tas tā nav runāts, un cik maz, cik maz jēgas tur bij iekšā.

Mārtiņš rūgti pavīpsnā.

— Cik sentimentāli mēs kļūstam — ja tikai kaut uz acumirkli apzināmies drošībā. Mēs atņemam skaistu tematu manam brālim...

— Kurp tu gribi iet? — Zelma iztrūkusies prasa, kad viņš nogriežas pa kājceļu uz muižas rijām.

Mārtiņš tikai atmet ar roku.

Līdz šim viņš tikpat kā nemaz nav domājis par to, uz kurieni iet. Bet pie riju stūra viņš piestāj un lūkojas lejā. No šejienes skaidri pārredzams muižas retais parks ar nodedzinātās pils drupām un pagalms ar saimniecības ēkām un balto muižkunga māju. Tajā tagad no stacijas pārvietojies oficiēris ar saviem dragūniem.

Mārtiņš gluži labi zin, ka iet bīstamā gaitā. Un tomēr vērīgi aplūko muižkunga māju un apkārtni. Arī visbīstamākā bezcerības gaitā instinkts nedzen akli un bez apdoma. Un galu galā šādos apstākļos nekad noteikti nevar sacīt, kur tā bīstamākā, kur drošākā vieta. Meža biezoknī var krist gūstītāju nagos un uz klaja ceļa var paiet netraucēts garām... Īsts revolucionārs allaž ir fatālists un nevar citāds būt.

Mārtiņš iekšēji pasmīn. Viegla pašapmānīšanās, vairāk nekas. Tikai nepiedzīvojušam jauneklīm var būt cieša cerība no tāda gājiena atgriezties. Bet viņš nevar neiet. Reiz tas viņam smadzenēs iegulies, vaļā viņš netiek. Un vai tad arī nav viena alga? Reiz taču tā kā tā... Citas izejas nav. Viena cilvēka dzīvību, arī savējo, viņš nekad nav augstu vērtējis. Zemu vērtēt un pēc iespējas dārgi pārdot — tas viņa princips.

Muižkunga mājai slēgi vaļā. Skursteņi kūp. Jauniņš, sīks zaldātiņš skalda durvju priekšā izgāzto malku. Tas viņam norāda, kur oficiēris sastopams, bet piebilst, ka tikko ceļoties augšām. Kaut kur vēl dzird balsis, bet saredzams neviens vairāk nav.

Iekšā iedams, viņš ar ievingrinājušos skatienu ievēro koridorus, durvis un logus. Oficiēris dzīvo agrākajā Meijera ēdamistabā, kurai otra izeja uz balkonu.

Ieiet un žigli aizver durvis. Aizver un apgriež atslēgu. Oficiēris patlaban mazgājas, tāpēc vai nu nedzird, vai nepiegriež vērības. Laikam viņam liekas, ka apkalpotājs nāk.

— Deņis! — viņš, sauļās sprauslodams, saka. — Manu lielo čemo-dānu tu nekrovā laukā.

— Nē, — Mārtiņš saka. — Tas tev tālam ceļojumam būs vajadzīgs.

Dvieli pār plecu pārmestu, oficiēris atgriežas. Svešs vīrietis, cepuri galvā. Viņš noskatās tajā no galvas līdz kājām.

— Ko jūs gribat? Ar ko man gods?

— To es jums gribēju prasīt. Jūs esat šejienes dragūnu nodaļas priekšnieks?

— Tas es esmu. Un jūs?

— Mani jums vajag pazīt — mazākais, vārda pēc. Es esmu Robežnieks, Mārtiņš Robežnieks.

Nenoslaucījies, dvieli pār plecu, ziepju putām deniņos, oficiēris caur pieri skatās svešajā un lūko atcerēties. Papurina galvu.

— Ar ko varu jums pakalpot?

— Jums vāja atmiņa, oficiēra kungs. Tad varbūt drusku atceraties to veco vīru, kuru vakar saviem dragūniem likāt nomocīt un sakrop-

lot. Es esmu viņa dēls, Mārtiņš Robežnieks. Ā... Jūsu atmiņa sāk strādāt, oficiera kungs!

Ziepjū putu baltums no deniņiem piepeši pārklāj visu oficiera seju. Instinktīvi viņš pasper soli uz durvju pusi.

— Lai paliek durvis, oficiera kungs. Jūs redzat, es viņām esmu tuvāk. Jūs redzat, roka man kabatā, un, kas man rokā, to jūs varat iedomāties.

Oficiēris pamet acis uz verandas durvīm, pamet uz logu. Bet tur ir tikai tukši, piesniguši koki. Pa to pusi ziemā neviens nestaigā. Viņš lūko saņemties.

— Ko jūs no manis gribat?

— To jūs dabūsi zināt drīzāk, nekā tas jums patiktos... Bet pirms tā — pirms visa tā cita sakiet man: kas jums piegādā ziņas par šejienes revolucionāriem?

Oficiēris parausta plecus.

— Katrai nodaļai ir savi saraksti līdzī. Kas viņus sastāda, es nezinu. Bet jūs to drīzāk varat iedomāties.

— To mēs varam. Tas arī jūsu sarakstos atzīmēts, kā kurais jāspīdzina?

— Es esmu zaldāts, man jāiet, kur mani sūta. Bende es neesmu un inkvizitors ne tik ne. Kas te ir noticis, tas bez manas ziņas. Jūs taču redzat, kas te visu pazīst un rīkojas.

— Baronēns Volfs? Tam jūs gribat uzvelt visu vainu?

— Man jūsu priekšā nav jātaisnojas — lai arī jūs te nākat mani tiesāt un revolveris jums kabatā. Jūsu tēvu es liku arestēt un, kad ieraudzīju, kādu viņu atveda, — pavēlēju nogādāt atpakaļ uz mājām. Tas ir viss.

— Jūsu loma man liekas problemātiska. Jūs esat nodaļas priekšnieks, bet jums tad vēl ir kāds cits priekšnieks. Jūs gribat sacīt, ka tas smurģuļa zēns rīkojas uz savu roku? Kas tad jūs te esat?

Oficiēris smagi atsēstas krēslā.

— Es nezinu, kas esmu... Es sapratu savu uzdevumu, kad braucu šurp. Mieru un kārtību nodibināt. Arestēt dumpiniekus un dedzinātājus un nodot likumīgai tiesai. Es esmu krievu muižnieks un pārliecināts monarhists. Es uzņēmos pienākumu apkarot valsts idejas ienaidniekus. Bet te es esmu nodots par rīku nepiedzīvojuša, nepieauguša jaunekļa rokās. Viņš piedzirda manus dragūnus, piesavinās manu varu un apietas necilvēcīgi ar arestantiem. Un es nekā tur nevaru darīt. Tas viss notiekas manā vārdā. Man par to jāatbild savai sirdsapziņai un dievam. Un pēdīgi man jāpiedzīvo, ka par citu grēkiem man revolveri bāž zem deguna.

Mārtiņš gari un pētījoši noskatās viņā.

— Jūs gribat man zobus apvārdot. Kas jums to ticēs, ka krievu oficiēris un muižnieks ļausies izmantoties par aizsargu smurģuļa puikam, nelietim, kura dzīslās tek seno laupītāju un slepkavu asinis?

— To es neļaušos. Es aizsūtīju telegrammu. Šovakar vai rītītā gaidu atbildi. Es braukšu projām. Tā nav mana vieta... Ko jūs tā skatāties?

— Es gribētu jūs cauri redzēt. Es savu lodi negribētu par velti tērēt. Man būtu jāzin, kurš tas īstais slepkava: jūs vai baronēns. Kas man lai galvo, ka jūs runājat patiesību. Otrreiz man tāda gadījuma vairs nebūs.

— Nē, tā jums nebūs. Bet man liekas, arī šis gadījums nav nebūt tik laimīgs, kā jūs domājat.

— Nepūlieties mani biedēt, oficiera kungs. Ka man tikpat kā nav cerību izbēgt, par to es jau šurpnākdams biju skaidribā. Bet tas nav tas galvenais. Turpretim gan tas, ka es savu lodi neiztērēju pie mazāk vainīga, kamēr galvenais nelietis paliek dzīvs. Man ir tāds princips — labāk sakot, noruna pašam ar sevi: visu to negēlīgāko, melnāko dzīvību pret savējo.

Oficiēris pamazām kļuvis tā kā drošāks. Lūkojas šajā daudzzinātā cilvēkā un bīstamajā revolucionārā, bet neredz tur nekā ārkārtīgi negēlīga, ne arī romantiska. Vienkāršs, ikdienišķs cilvēks.

— Savādi cilvēki jūs esat, revolucionāri. Priekš manis mana dzīvība ir desmitreiz vērtīgāka nekā visa tā daudzzinātā Baltijas revolūcija ar viņas baroniem. Jūs tišām lienat cilpā, lai nonāvētu gluži svešu cilvēku. Es jums atklāti saku: jūs esat neprāši. Vai jūs domājat tā pa vienam apšaut visus ķeizaram uzticīgos oficiērus? Jeb vai jūs domājat iebiedēt?

— Ne vienu, ne otru. Bet mēs šoreiz esam pazaudējuši, un tas ir vēl vienīgais, kas mums atliek. Mēs gribam savas dzīvības pārdot tik dārgi, cik vien tas iespējams. Lai, mazākais, paliek piemērs tiem, kas pēc mums nāks. Tiem, kurus jūs vairs nenoveiksiet un nebendēsiet. Tiem, kuri neuzbruks pa vienam un slepus, bet kā kaitīgas nezāles atklātā ciņā iznīcinās jūs visus. Jūs, apspiedējus, varmākas, tautas asiņu dzērājus!

— Fanātiķi, fanātiķi! Kad jūs to savu drosmi un spēku izlietotu citam, auglīgākam nolūkam! Vai tad jūs patiešām ticat, ka jums Krievijā nākamais simts gados var būt jēl kādi panākumi?

— Nesāksim strīdēties par to, kā mēs kurais saprotam vēsturi ar viņas iespējamībām un neiespējamībām. Tad man būtu jāpaliek pie jums uz kafiju — un priekš tā man nav laika... Tātad baronēns, jūs sakāt. Labs ir. Bet vai jūs zināt, kāpēc es nevelku savu ieroci laukā? Tāpēc, ka nesmu pārliecināts, ka pēc jums man vēl izdosies baronēnu sastapt. Un tā būtu brēcoša netaisnība. Un tad vēl tāpēc, ka pēc mūsu sirsnīgās iepazīšanās es no jums ceru divas lietas. Pirmā: jūs baronēnam nestāstīsiet nekā par mūsu patikamo sastapšanos. Un otrā: pirms pusstundas jūs nesūtīsiet savus dragūnus mani gūstīt. Varat apsolīt man to ar savu goda vārdu?

— Ne jūs, ne cita es vairāk nelikšu gūstīt — tās nedaudzās stundas, kamēr te vēl esmu. Man pietiek. Par to jūs varat būt droši. Un ar baronu Volfu, es ceru, mēs vakar runājam pēdējo reizi. To es jums varu solīt. Bet goda vārdu... Jūs sapratīsiet, kas es esmu un kas jūs esat...

Goda vārds, ko izspiež ar revolveri rokā — — vai jums pašam arī tas neliekas nedabiski?

— Nu, viena alga... Bet jūs atļausiet, ka es aizeju pa citu ceļu nekā atnācu...

Mārtiņš atrauj verandas durvis un iziet. Tajā pusē neviens nestaigā. Atpakaļ pagriezies, viņš redz, ka oficiers sēd, zodu uz rokas atbalstījis, un skatās viņam pakaļ.

Viņš neiet uz lielceļa, bet nogriežas gar parka radžu valni. Piecpadsmīt soļu tālāk tur ir izbrucis robs, un pa to viņš tiek pusauga egļu biezoknī. Biezokni izbridis, nokļūst uz veca brūža ceļa un tālāk lazdām un elksnājiem apaugušā piekrastē. Pamazām tā uzliecas pastāvā kalnā, un, kad viņš tur iet pa vecām grants bedrēm, tad lielceļu var pārskatīt pusotras verstis lielā gabalā. Katra tecība, katrs krūmiņš viņam te pazīstams.

Gabaliņu viņš pāiet pa lielceļu, tad nogriežas pāri uz otru pusi. Lai pēdas sajauktu. Apstājas, klausās atpakaļ uz muižas pusi. Bet tur viss ir klusu. Vai tad patiešām šis soda ekspedīciju varonis turētu vārdu? Kas to lai zina. Savādnieki gadās visur.

Kur iesāņus sadzirdama čala. Kā liekas, tuvojas. Mārtiņš vēro un saprot. Pa baznīcas ceļu no Gailēnu puses tuvojas lielceļam... Ātri tuvojas... Viņš atvirzās aiz bieza, sniega lēveriem piekārstīta vilkābeļu krūma un nosēstas. No šejienes var redzēt baznīcas ceļa galu un lielceļu.

Izvirzās liels pūlis. Pa priekšu jā jām trīs dragūni — pilnos rikšos, uz šaušanu sagatavotām plintēm rokās. Aiz tiem brauc trijas pilni piesēstas ragavas. Pa pieci seši cilvēki katrās. Un beigās lielāks pūlis jātnieku — un baronēns to vidū. Mārtiņš to tūliņ ierauga un neizlaiž no acīm. Roka instinktīvi izvilkusi no kabatas melno pistoli un žņaudz kā krampjos. Viņš ir piegulis uz sniega un gaida, elpu aizturējis.

Bet, uz lielceļa izgājis, pūlis sadalās. Puse ar baronēnu priekšgalā aizlēkšo uz viņu pusi. Otrā jā jām ragavām līdzī. Mārtiņš atjēdzas un noslēpj savu ieroci. Mēģina sazīmēt tos, kas ragavās. Bet atstatums par lielu. Tikai Gailēna cepuri viņš tā kā pamana vidējās ragavās. Varbūt — varbūt arī nē. Atstatums ir par lielu.

Aizved... Kā lopus uz kaušanu! Un nav tādas varas, kas tiem varētu palīdzēt. Nav pat, kas redzētu un atsveicinādamies pamestu ar galvu. Viņš — viens vienīgais. Bet viņam kā iedauzītam sunim jāguļ aiz krūma aizturētu elpu, un pat galvu viņš nedrīkst augstāk pacelt. Nevarīgs bēgulis, kuram jātrīs pašam par savu dzīvību...

Nolādēts liktenis!... Krūtis aizžņaudzas. Dusmu un sāpju asaras deg acīs. Pierē zilas dzīslas uzpampst, un rokas raustās. Mesties tam pūlim pretim — lai vairāk nav jāredz šis pazemojums, izsmiekls un šausmas... Bet dzīvības instinkts ir stiprāks nekā dusmu un atreibības aklas tiekmes. Kā stipra roka viņu notur uz vietas. Mazs un niecīgs, nevarīgs un nožēlojams — kā samīts tārps viņš paliek, uz sniega pieplacis.

Briesmīga pazemojuma apziņa un bezspēka sajūta spiež viņu pie zemes. Kaut varējis tā palikt un necelties vairs. Nevienam nerādīties, noslēpties pats sevīm... Bet aukstums sāk spiesties apgērbam cauri. Jāceļas tomēr un jāiet.

Uz kurieni? — viņam piepeši ienāk prātā. Māju viņam vairs nav... Uz Gailēniem iet vairs nedrīkst — tur droši vien slepeni sargi atstāti. Pie paziņām? Bet kas viņu tagad gribēs ielaist, kur baronēns jādelē pa visu pagastu, visu terorizē, bailes un šausmas visapkārt izplatīdams. Un kuru viņš drīkst ievilkt savā nelaimē līdzī?

Viņš ir kā tukšnesī izmests. Kā uz vientuļas salas, kur plēsīgi zvēri uzglūn no visām pusēm. Pa lielceļu nedrīkst, tur var sastapt dragūnu patruļu. Sāņu ceļi un tecīņas ir aizsniguši, grāvji un dobes sniega piepūsti. Vietvietām viņš iekrīt līdz viduklim. Sniegs sabirst aiz zābaku stulmiem. Kājas kļūst drēgnas un salst.

Viss tukšs kā izmiris. Mārtiņš pakāpjas kalnā. Neviena cilvēka — nevienas dzīvības, nevienas skaņas. Trejas mājas viņš no šejienes var saskatīt. Ēciņas kā zemē pieplakušas zem biezi nosnigušiem jumtiem. Neviens skurstenis nekūp.

Viņš pārbrien piesnigušai pļavu lejai un apstājas otrā paugurā, meža malā. No teijenes Gailēni pārrudzami. Nevienas dzīvības, tukšs un kluss. Kaut kur aiz meža likuma gaudo suns. Divas reizes gari novelk kā zēlodamies, kā raudādams un apklust. Nevienas skaņas...

Vecs slīpernieku ceļš ar slaidu likumu gar paugura nogāzi ieliecas mežā. Mārtiņš iegriežas pa to.

Ceļš aizsnidzis. Bet sniegs zem egļu zariem tikai pāra collu dziļš. Iet viegli un tīkami. Sniegā lapsu un citu sīkāku kustoņu pēdas. Cilvēku pēdu te nav. Un viņam, kas tikai starp cilvēkiem varējis dzīvot, kas tikai drūzmā un cīņā īsti apzinājies dzīvības vērtību, tagad labi apzināties, ka verstīm apkārt ir tikai koku klusums un nekaitīgi meža kustoņi.

Viņš domā par savu veco draugu Gailēnu. Atminas savu jaunību, kad pašā sākumā Gailēns viņam bij vienīgais skolotājs un ceļa rādītājs. Pāraudzis to, aizgājis tajā dzīves plašumā, kur Gailēns vairs nevarēja iesniegties, viņš tomēr nekad nav aizmirsis. Kaut kas jūsmīgi sentimentāls, gandrīz līdzīgs pirmai mīlestībai, viņā vienmēr uzglabājies pret šo patiesīgo, krietno cilvēku. Un nu tas guļ pils pagrābos necilvēcīgu mocītāju un slepkavu varā... Un aiz kā vainas?

Mārtiņš spēcīgi papurina galvu. Ko lien tā nejēdzīgā vainas apziņa galvā? Vaina un grēks, nožēlošana un atgriešanās... simts dažādu sajūtu un atziņas jausmu — viss tas ir pārīpaliekas no vecā, pārdzīvotā, laukā izmestā. Darbā tikai skaidrais prāts un atziņa rosminās: cīņā rauj lielā trauksme, kur aizmirstas viss sīkais un personīgais — viss maziskums un gurdums. Bet grūtos vientulības brīžos vecā, atmestā pasaule atmostas un stiepj savas kaulainās rokas pakaļ. Riebīgi, spalvaini tautekļi tvarstās apkārt, un nevar no viņiem izvairīties. Kā smagas dubļu pikas līp pie kājām un kausē nost.

Ceriniete visu nakti sēd pie Robežnieka gultas. Mazāk aiz līdzietības, vairāk tādēļ, lai būtu klāt, kad viņš nomirst, un piesavinātos to, kas noderīgāks. Dzīvam cilvēkam ko zagt, tas ir liels kauns. Bet no nomiruša mantas piesavināties, tas nav nekāds grēks. Un mantinieku viņam tikpat kā nav. Viens dēls bagāts, ko tas ar šitām lupatām darīs. Tas otrs — pasaules gājējs, sociālists... Tam arī nevajag. Tie tāpat diezgan pielaupa. Vai mazumu no tām muižām vien? Un kur tad vēl tie miljoni no Japānas!

Visu vakaru viņa, zem sevis bubinādama, kārtodama un uz vienu vietu pievākdama, rīkojas pa istabu. Robežniekam abas acis ciet. Kunkst viņš vienā kunkstēšanā. Bet tā paklusi un mīlīgi. Nemaz nevar domāt, ka aiz sāpēm. Drīzāk jau tā kā aiz sliktas paražas. Cerinieti tas nemaz netraucē. Vai mazumu mirēju viņa redzējusi! Un pie tam pakurla. Viņa jauš tikai tādu attālu, vienmērīgu dūkoņu.

Bet pēc pusnakts Robežnieks tā savādi pārvēršas. Ceriniete uzmostas un dzird, ka viņš runā. Arī vakarā viņš jau lāgu lāgiem mēģināja runāt. Bet viņa jau nevar lāgā sadzirdēt, un vaļas arī nav klausīties. Lai tikai guļ — diez' ko šim nu vēl vajag. Tikpat jau līdzēt nekas nelīdz... Bet nu arī viņas puskurlās ausis dzird. Runā un runā, un nemaz nerimstas.

— Guli nu, guli, — viņa aprāj, — ko nu vairs tarkš.

Aizver acis savā krēslā un taisās atkal iemigt. Bet slimais nemitas. Savāda ir tā valoda. Dažs vārds iznāk gluži skaidri, bet citu atkal tikai noveļ vien pa muti, tā ka grūti uzminēt, ko viņš grib teikt.

— Nu, ko tev vajag? Nu ko? — viņa pikti apvaicājas. Tik labi guļēt, un miegs tā smuki nāk. Robežnieks kaut ko saka, bet viņa neklausās. — Nu jā, nu jā. Būs jau labi. Guli tik'!

Bet, acis tikko aizvērusi, viņa dzird atkal. Un šoreiz gluži skaidri.

— Mārtiņa... te nav? Kur ir Mārtiņš?

Ceriniete satrūkstas. Mantiniekus meklē... Miegs tūlīn kā ar roku atņemts.

— Vai es zinu, kur! Varbūt saķerts jau. Meklēt jau meklē pa visām malām. Ja saķers, tad pakārs.

Robežnieks vai nu nedzird, vai nesaprot. Varbūt viņam tikai pašam savs prāts. Varbūt pats nemaz nezina, ko runā.

— Zirnājus nevajag dot. No zirnājiem viņai vēderu piepūš...

Ceriniete saprot, ka viņš runā par pērnējo teli.

— Zinātājs... Tu tikai guli un ļauj citiem gulēt.

Brīdi Robežnieks tikai smagi pūš.

— Tur plauktā bij tāda dzeltena bļodiņa. Paskaties, vai to arī ir paņēmuši.

— Ir, ir... — Ceriniete neskatīdamās atrūc.

Skārda lampiņa laikam izdegusi. Liesmiņa pamazām saraucas un spraukst. Brītiņu vēl plīvo, tad izdziest. Tikai ogle dakts galā labi ilgi kvēlo.

— Kur tās svecītes!... — Robežnieks dveš. — Tik daudz svecīšu — un visas dziest...

— Aha... — Ceriniete zem sevis nosaka. — Nu drīz mirs.

Uzvelk lakatu ciešāk uz ausīm. Satin rokas priekšautā un aizmieg.

Bet Robežnieks runā. Steidzīgi, steidzīgi runā, it kā viņam nezin kas viss būtu jāizjautā un jāizstāsta. Balss pamazām kļūst klusāka un vaidi lēnāki. Bet viņš runā un runā. Uz rīta pusi tikai vairs klusa čapstināšana sadzirdama.

Gaismiņā uzmodusies, Ceriniete nedzird nekā. Žigli noliecas pār slimo. Nomiris? Nē, sāk atkal pūst. Runāt vairs nerunā, vaidēt arī ne-
vaid. Elpu pa brīžiem nemaz vairs nemana, bet tad tā sāk atkal ātri, svelpjoši krūtis cilāt.

Ceriniete lasa kopā nolūkotos drēbju gabalus un sien pauniņā.

Meitasmeita, divpadsmit gadus vecs skuķis, uzmanīgi ienāk un ziņkārīgi pielien pie gultas.

— Veco māt! Veco māt! Vai viņš jau ir beigts?

Ceriniete pienāk, noliecas, brīdi klausās.

— Nē. Vēl jau laikam pūš.

Savītušie plakstiņi paver mazu mazu šķirbiņu. Stiklaina, nespodra acs kā ar ironiju noskatās stāvētājās. Satrūkušās tās atvirzās.

Bet divas stundas vēlāk vecais Robežnieks nepūš vairs. Guļ izstiepies, palagu apsegts. Resnās, dzeltenzilās rokas kā parādē gar sāniem noliktas. Uz krūtīm balts skangalu krustiņš. Zodam apņemts un uz galvirsas sasiets salocīts lakatiņš. Tā mute savilkta cieši — Robežnieks guļ sakniebies kā kurais jaunais. Arī brūci galvā lakatiņš smuki apsedz. Tikai zili melno asiņu satecējumu ap labo aci nekā nevar noslēpt. Tā liekas kā dziļā dobē iegrimusi.

Ceriniete rīkojas pa istabu. Meitasmeita arī grib nākt iekšā, bet vecene nepieļauj.

— Tu paliec pie durvīm un skaties, ka kāds nenāk.

Izvanda visas lādes un kaktus. To labāko jau dragūni aiznesuši, bet gājēja cilvēkam noder viss. Trīs paunas jau pilnas, patlaban viņa kārto ceturto.

— Nāk, vecā māt! Nāk! — skuķis iesaucas un aizmūk.

Ceriniete apjūk un arī metas no istabas laukā.

Atkal dragūni! Trīs gabali. Rikšiem iejāj pagalmā. Iejājuši nolec no

zirgiem un smiedamies aplūko nodegušo māju vietas. Gaida. Piedzērušies. Pipo un bļautās.

Un patlaban pagalmā ielēkšo baronēns Volfs. Sarkans no ziemas vēja un aizkusuma. Dzīslainais kakls sastiepts. Priekšzobi jau pa gabalu rēgājas. No zirga lēkdams, pastreipulo un turēdamies pietveras tuvākajam dragūnam pie pleca. Tas uzķer viņu ap vidu, un tā viņi acumirkli stāv apkampušies — Kostromas zemnieks un Vidzemes barons, kā lielākie draugi, kā viena tēva dēli. Zaldāts ieskatās barona liesajā sejā un atņirdzas arī pats. Tad baronēns atsvabinās no apkampiena un draudzīgi uzsit biedram uz pleca.

— Вперед, ребята! — viņš komandē un pats skrien pa priekšu. Pie sliedīša apstājas. — А цепь для этой собаки захватили с собой?

Pēdējais zaldāts pažvadzina rokas dzelžus.

— Есть, господин барон. Будет она крепко сидеть у меня...

Baronēns izvelk revolveri. Dragūni sagatavo plintes. Visu sejas kļūst nopietnas un jaunas. Acis sāk lūkoties draudīgi uzmanīgi.

Baronēns lēnām ver durvis, vērīgi pa spraugu lūkodamies. Satrūkstas un aizraujas aiz stenderes. Bet nav jau nekā bīstama. Tas tikai tāds balts muskulis uz krēsla nolikts.

Durvis tiek plaši atgrūstas vaļā. Piešiem šķendinādami, plintēm daudzīdamies, ķēdēm žvadzinādami, ķērāji sabrūk istabā. Durvis paliek vaļā. Auksta gaisa mākonis piekūp visos kaktos. Ķērāji glūn zvērojošām acīm. Baronēns istabas vidū lec gaisā un sit ar kājām uz grīdas.

— Бейте его, разбойника! Вяжите его! Мотайте, крутите, чтоб он у нас не думал бежать! Чтобы он у нас издох, собака!

— А... его нету, господин барон.

Baronēns arī pats sāk vērīgāk aplūkoties.

— А...

— И вправду нет...

Viņš atrauj pieliekamā durvis. Māla podi un dažādi lēveri tur mētājas uz grīdas. — Удрал, значит. Во-от, скотина!

— Не может быть... — baronēns stostās aiz dūsmām, acis valbīdams. — Не может быть... — Piesper kāju un kā negudrs triec ar revolvera spalvu pret stenderi. — Эй, собака, выходи! Вылезай, говорят тебе!...

А — и вправду нет... — Un piepeši seja viņam pārklājas zilām svītrām. Viņš bļauj nedabiskā, spiedošā balsī, kā aizžņaugtu kaklu. — Обыскать весь дом! Все перевернуть — все! Найти его, тащить сюда! Сognать всех жильцов, пороть, собак! Шкуру содрать! В крови, в крови утоплю, мерзавцев...

Viņš piepeši aprauj un skatās. Viens dragūns, plinti uz sitienu atvēzījis, uz pirkstu galiem lien pie gultas.

— Спрятался... А я его, старого чорта, так — —

Viņš norauj palagu gulētājam no galvas. Acumirkli skatās, tad kā grūsts atstreipulo atpakaļ. Plintes resgalis smagi nošļūd uz grīdas. Sva- badā roka instinktīvi sliecas acīm priekšā.

— А кажись... издох, мерзавец...

— А, дьявол... — nodveš otrs. Tad atgīdies pārmet krustu.

— Спаси, господи, душу его — —

Baronēns arī pieiet. Kā baidīdamies pa gabaliņu nostājies un zemu pieliecies, skatās. Skatās ilgi, un revolveris viņam rokā trīc. Bet vecais Robežnieks guļ kā daždien saimnieks savā gultā. Balts lakatiņš zodam apņemts, smukām austiņām galvvirsū sasiets. Lūpas švītīgi sakniebtas, deguns izskatās prāvs, ar nelielu kumpiņu — gandrīz tāds kā pašam baronam. Liekas, viņš vīpsnā par negaidītiem ciemiņiem. Tikai labā acs dziļi iegrimusi zilimelnā dobulī...

Baronēns atgriežas un jautājoši skatās savos līdzbiedros. Un skaidri redzams, kā šajās acīs dusmas bēg un viņu vietā atmirdz bailes. Nejēdzīgas, glēvas, mānticīgas bailes. Un, uz kuru pagriežas šis glēvais ska-tiens, tas nolaiž acis.

Ne vārda nerunājuši, viņi apgriežas un iet laukā. Baronēns pa priekšu, zaldāti pakaļ. Manās tā, kā kad grīda kvēlotu zem viņu kājām. Plintes nes paaugstu paceltas, lai nepiedauzās. Iet uz pirkstu galiem, lai papēži tā neklaudz un pieši nešķind.

Jānis Robežnieks pirmajā acumirkli nepazīst sievastēvu. Noliesējis, isi apcirptu bārdu, pašaustas drēbes kažokā un zemnieku cepurē. Tāds kā salīcis, kā stipri vecāks kļuvis.

— Tu? — Jānis beigās atgūstas un savām abējām krata sievastēva auksto roku. — Cik labi — cik labi, ka tu arī reiz esi mājās. Kā Marija un mamma... Kā mēs visi tevi gaidījām! — Pamet sievastēvu priek-šīnā un skrien istabās.

— Mamma! Marij! Papis ir klāt!

Saceļas līgsmes tracis. Marija smiedamās un šņukstēdama krīt tēvam ap kaklu. Prieks varbūt ir drusku par skaļu. Bet tas saprotams pēc tās viņreizējās nelaipnās uzņemšanas. Arī mamma ir uzcēlusies no divāna un gandrīz līdz pat durvīm nāk pretī. Viņas tuklajā, izblīdušajā sejā arī manāms tāds kā smaids.

Meijers sēd pie galda. Karstas kafijas tase un šķīvis ar maziem, saldiem plācenīšiem viņam priekšā. Pārējie trīs cieši apkārt. Viens cukura trauciņu piestumj tuvāk. Otrs karotīti iedod rokā... Cenšas pakalpot kā vien tik varēdami.

Viņš lēnām un negribīgi strebj kafiju un klausās, ko tie aizgūdamies, viens par otru, stāsta par pēdējo dienu notikumiem. Mazākais, tā liekas, ka klausās. Sejā viņam tāds kā vēss smaids, bet acis galdsegā nodurtas.

— Nu stāsti — nu stāsti, kā tev pa šo laiku klājies! — Jānis uzmācas.
— Kur tu biji, un kā atkal atnāci?

Meijers neliekas dzirdējis. Viņiem vēlreiz jāpārstāsta par veco Ro-bežnieku. Un, kad viņš tad paceļ galvu, viņa sejā nav ne smaida, ne

tīksmes. Piere ir krunkās, acis vienaldzīgi, gandrīz ar naidu skatas uz apkārtējiem.

Ies apraudzīt slimo. Jānis ar Mariju arī katrā ziņā līdzi. Marija kravā kurvītī visu, kas vien labāks mājās dabūjams. Savelkas kažokus, sa-sienas lakatus, samaucas cimdus un visādi nodrošinās pret salu, mam-mas padomu vadīti. Meijers stāv sagērbies, skatās caur pieri un īgni gaida, līdz tie kumēdiņi beigsies.

Viņš iet pa priekšu. Jānis ar Mariju grūti tiek viņam līdzi. Marijai iešanas prieks pāriet jau pirmajā uzkalniņā. Bet jāiet vien ir. Jānis nes kurvi un palīdz viņai pēc iespējas.

Nodedzinātās māju vietas visas vēl kūp. Klētī labības apcirkņi gruzd un izplata nejauku smaku. Visur mētājas sadegušu trauku stīpas, riteņu riepas un visādi dzelži no braucamiem un citiem saimniecības rīkiem. Sniegs tālu apkārt melns nokvēpis, plēnēm un apdegušām skaidām no-biris. Melnie plankumi drausmīgi atēnojas nosnigušā, baltā klajuma vidū.

Meijers stāv pagalma vidū un drūmi noskatās nejaukā postažā.

— Un tas, — viņš vairāk pie sevis runā, — par iebiedēšanu ne-mierniekiem. Tāpēc muižas mājas jādedzina nost. Kur te prāts, kur loģika.

— Akla atriebība . . . — Jānis piebilst un parausta plecus.

— Akls naidis un akla atriebība, — Meijers saka. — Akla savstarpēja iznīcināšanās. Visa dzīve ir kļuvusi akla.

Viņš strauji apsviežas un ieiet istabā.

Kad Jānis ar Mariju ieiet, viņš sēd uz krēsla gultas galvgalī. Palagu atsedzis, skatās, un acis viņam asaru pilnas.

Jānis par vēlu atgiedas. Par vēlu pats aptvēris, ka tēvs miris. Ma-rija ir jau ieraudzījusi un kļuvusi tikpat bāla kā mironis tur gultā. Viņas nervi ir par vājiem. Uz mironi viņa nekad nav varējusi skatīties . . . Jānis novada viņu malā un nosēdina uz krēsla tā, ka mironi nevar redzēt.

Pats viņš nav ne sevišķi pārsteigts, ne uztraukts. Kā svešinieks viņš lūkojas vecajā, sakaltušā vīrā tur gultā. Sen jau viņiem satrūkušas tās svētās, apdziedātās asiņu radniecības saites. Tikai drūmi viņam kļūst ap sirdi un pretīgi kā no kura katra miroņa.

— Nobendējuši . . . — viņš rūgti saka. — Ko tas vecais vīrs viņiem bij ļauna darījis?

Meijers sēd, smagās domās nogrimis.

— Ko viņi ar to domā panākt? Vai tā par pretiniekiem un dumpiniekiem netiek padarīti pat tie, kuri pēc saviem gadiem un pa-saules atziņas būtu tie īstākie vecās kārtības piekritēji un balstītāji?

— Tas vairs nekā nebalstīs . . . — Un, redzēdams, ka Jānis taisās vēl ko runāt, pieceļas un rūpīgi pārsedz atkal palagu. Dziļu nopūtu aprauj pusē. — Guli nu, vecais draugs. Par vēlu es pārnācu. Piedod, arī es savu

pienākumu pret tevi neesmu izpildījis. Bet tāda tagad tā dzīve. Patmīļi mēs visi esam un aklī. Un akls ir liktenis . . .

Viņš pasauc Ceriņus.

— Līdz svētdienai viņš paliksies tepat, — viņš nosaka īstā muižkunga balsī. — Par apglabāšanu es gādāšu. Paraugiet, ka kaķi te neiekļūst un peles ka neapgrauž . . . Un tās mantas — nerunājiet! Es zinu — ko no viņa mantām esat piesavinājušies, kā tās būtu atnestas atpakaļ. Visas, līdz beidzamajam sikumam.

Viņi aiziet, kā nākuši. Meijers pa priekšu, Jānis ar Mariju gabaliņu nopakaļ.

Visu ceļu nerunā ne vārda. Tikai netālu no skolas Meijers iedams pagriež galvu atpakaļ.

— Kas īsti vainīgs pie tā vecā vīra mokām un nāves — par to jums derētu padomāt. Viņi vai jūs — par to padomājiet. Jūs runājat par jaunu, labāku taisnību — kur te ir tā jūsu taisnība?

Un viņš sāk iet tik ātri, ka abi pārējie paliek labu gabalu atpakaļ.

Vakars skolā ir kluss, nospiests un gurdens. Meijers nemaz negrib runāt, un pārējie sargās viņu uzbudināt. No sākuma mamma vēl žēlojas par savu slimību, par slikto apkalpošanu, par nepaciešamo aukstumu istabā — par visu, kas vien viņas apkārtnē un viņai pieskāries. Bet uz Meijeru arī tas tagad neatstāj nekāda iespaida. Viņš noraugās mammā ar to pašu vēso, svešo skatienu. Skaidri redzams, viņa domas ir pavisam citur.

Marija vēl vienmēr nevar aizmirst nejauko miroņa skatienu. Nervozi rauc pieri un tinas lakatā, itin kā viņai arī saltu. Viņai tikai vienas rūpes: kad tik' ilgāk paliktu augšā un viņai nebūtu bezgala garo nakti jākaujas ar bezmiegu un bailēm.

Jānis ir sadrūvējies un īgns kā visu šo laiku. Arī viņam nelāga atmiņas no tēva liķa. Visa pagātne lien un lien atmiņā, un atmiņām cauri jaucas tagadnes nejaukais, slāpējošais tvans . . .

Ap septiņiem viņus iztraucē jauns, nepatīkams ciemiņš: Mārtiņš . . . ienāk nosalis, nosarmojis, nobridies — līdz pēdējam nokusis. Meijeru ieraudzījis, paliek durvis stāvam.

— Ā . . . atvainojiet. Es gribēju palūgt savam brālim ko uzkost. Un pusstundu atpūsties un sasildīties. Es nezināju, ka jūs te esat.

— Jūs domājat, ka manis pavisam vairs nav. Nepatīkams pārsteigums, vai ne?

— Nebūt ne. Es par jums nezinu ne laba, ne ļauna. Jūsu apvainojumi netika ne izmeklēti, ne pierādīti. Es netiesāju neviena, pirms viņa noziegums nav piekārt pierādīts. Kāpēc es lai jums to sliktāko būtu novēlējis?

— Vai tad jūs paši nemanāt, ka jūsu apvainojums jau ir arī notiesājums? Ātrāka un nežēlīgāka tiesa, kāda jebkad redzēta. — Viņš apķeras un rūgti pavīpsnā. — Tāda viņa bij, tā jūsu tiesa. Īsu mūžu dzīvoja. Jūsu laiks ir pagājis. Vai jūs to paši manāt?

— Pārāk skaidri. No jūsu sejas vien jau tas redzams.

— Ak, ko nu par mani! — No Meijera sejas patiešām nozūd viegla uzbudinājuma un izaicinājuma zīmes. — Manis pēc jūs varat te atpūsties kaut veselu stundu. Bet es nezinu, kā jūsu brālis uz to skatās. Viņš tādās lietās ļoti . . . uzmanīgs.

Jānis mīnājas kā uz adatām.

— Vai tad es saku, ka ne . . . Es ar mīļu prātu. Ja tikai tev pašam . . . Lielceļa mala. Te dragūni bieži jāg garām.

— Četras reizes viņi man šodien ir aizjājuši garām. Arī pie tā ar laiku pierod. Tiem, kuru laiks pagājis, pie visa jāpierod.

Bet Marija viņam jau piebīdījusi krēslu. No vecajam Robežniekam sagatavotā kurvja kravā visu uz galda.

— Sēstieties tikai klāt. Iekodiet un sasildieties. Jums tādas slapjas kājas. Vai tad uz ceļa tik dziļš sniegs?

— Uz ceļa ne. Bet man, kundze, gadās iet arī bez ceļa.

Viņš ēd valdīdamies, bet ikkatrā viņa kustībā redzams nepārvarams salkums. Mamma skatās ar neslēptu riebumu. Bet Marija bērnišķīgi sajūsminās.

— Ēdiet tikai, nemaz nekautrējieties. Pusdienas jūs laikam gan neesat ēduši?

— Neiznāca, kundze, — Mārtiņš pasmaida viņai un pamet ar galvu. Meijers ilgi un ar interesi nolūkojas viņā.

— Nesaprotu, ko jūs vēl maldāties še apkārt. Vai priekš jums paša nebūtu tas prātīgākais — pazust? Un pēc iespējas ātrāk?

— Priekš manis paša varbūt. Bet jūs varēsiet iedomāties, ka sevis paša dēļ šurp neesmu nācis un sevis paša dēļ nevaru arī pazust.

— Jā, jā, es saprotu. Partija, revolūcija — un tā tālāk. Bet kas tad no visa tā vēl atlicies? Kur ir jūsu partija un jūsu revolūcija? Paši atzīstat, ka jūsu laiks pagājis. Visas ceļa malas uz Rīgu slapstošos revolucionāru pilnas. Ikkatrā vilcienā uz Krieviju brauc ar svešām pasēm un viltotiem dokumentiem . . . Ko tad jūs viens vēl domājat še darīt?

— Nu — man var būt arī kāds sevišķs uzdevums.

— Tas jau jums var būt. Tikai es jums sacīšu: bleķis jūsu uzdevumi un visa jūsu revolūcija. Jūs esat beigti un tikai pa vienam vēl kaut kā varat glābties. Patiešām, es biju nopietnāk uz jums skatījies un ko dziļāku, grandiozāku sagaidījis. Bet traģēdijas vietā mēs piedzīvojām farsu. Neņemiet ļaunā, bet labāka nosaukuma es patiešām nevaru atrast. Lie-liska masu saviļņojuma vietā es pieredzēju tikai karstgalvju nedarbus. Piļu nodedzināšana, mežu izciršana, lielkungu stirnu izšaušana — vai tad tā ir revolūcija? Kaut kāda nemākulīga joku luga, vairāk nekā. Bet tā ir beigusies. Priekšgars nolaists. Ko jūs vēl gaidāt? Lai jūs galā vēl izsvelpj?

— Kādam taču jāpaliek, kas uguņus izdzēs . . .

Viņš ēd no visa, ko Marija viņam liek priekšā. Jānis nemierīgi trinas uz sava sēdekļa un vairāk klausās ārā nekā sievietē un brāļa sarunā.

Meijers parausta plecus.

— Tik noslēpumainas valodas es nevaru saprast. Simbolistu cienītājs es nekad neesmu bijis. Priekš tā es esmu pārāk praktisks dzīves cilvēks un par maz izglītots. Es saprotu tikai tad, kad lietas sauc īstajā vārdā... Bet par tiem jūsu uguniem... Tos izdzēst jūs mierīgi varat atstāt šitādiem darbiniekiem, — viņš pamet ar galvu uz Jāņa pusi. — Viss, ko jūs te vēl darāt un domājat darīt, nāks tikai par postu tautai un jums pašiem. Es šodien biju — — Viņš apķeras un aprauj. — Vai jūs zināt, ka jūsu tēvs miris?

— Nē... — Mārtiņš beidz ēst un pieceļas. — Es tikai vakar biju pie viņa. Bet man jau tā likās. Nobendējuši veco vīru.

Redzams, Meijers grib viņam atbildēt to pašu, ko pirmāk Jānim, bet savaldās.

— Klausiet draudzīgu padomu: laidieties projām no šejienes. Jūs taču vēl vienmēr ticat savai lietai... savai revolūcijai...

— Nekam mēs neticam. Mēs zinām.

— Nu, viena alga. Starpība tikai nosaukumā. Tātad jums vēl vienmēr paliek, uz ko cerēt. Tajā nākamajā revolūcijā jūs taču atkal būsi noderīgs darbinieks. Bet tagad, šie slapstīdamies, jūs paši tišām skrejat postā un citus gāžat postā.

Mārtiņš neklausās. Kļuvis visai nevaļīgs un tramīgs. Viņa instinkts kaut ko jauš. Viņš uzmauc platmali galvā un atvadās. Tikai Marijai sniedz roku un sirsniņi spiež.

— Ne par velti jums tāds vārds. Jūs esat rada tai bībeles Marijai... Lai liktenis jūs pasargā no šī laika nedienām.

Viņš aiziet, kā nācis.

Un aiziet īstā laikā. Piecas minūtes vēlāk ierodas divi dragūni. Jānis kļūst mēms no bailēm. Bet tie nākuši tikai pēc Meijera. Jaunais nodaļas priekšnieks viņu aicina pie sevis.

— Lai taču viņš pagaida līdz rītam. Es esmu nogājies, nokusis, neizgulējies...

Bet dragūni neatlaižas. Viņiem uzdots, un uzdevums jāizpilda. Meijers saģērbjas, drūms un saīdzis iet līdzī. Ziemas naktī vairāk nekā divas verstis garo gabalu.

Jaunais priekšnieks ir pavisam citāda tipa nekā aizgājušais. Jau no ārējā izskata vien. Pusmūža cilvēks, garš, kalsnējs, sirmām, apcirptām ūsām un pliku pauri. Zelta pensnejs melnā šporītē karājas virs mundiera. Pie kakla, apkakles savienojuma vietā, kaut kāds ordenis. Krūšu kreisajā pusē piesprausta kara skolas nozīme. Stīvs un auksts. Pelēkās acis raugās lepnī un it kā ar neuzticību un naidu.

Meijers ir radis apieties ar muižniekiem un visādiem augstas kārtas laudīm. Viņu šis aukstās, lepnās acis nemaz nebiedē. Mazliet aizskarts par to, ka viņam gandrīz stundu jāgaida aukstā koridorā un stāvus, viņš demonstratīvi nostājas pretim oficierim, kurš sēd pie viņa rakstāmgalda, vienu kāju otrai pārmetis.

— Es esmu šē, fon Hammera kungs. Vai drīkstu zināt, kādas steidzamas vajadzības dēļ man, vecam vīram, nakts vidū kājām jāmēro tāds ceļa gabals?

Kreisajā rokā fon Hammeram zosu spalvas baksteklis. Ar to viņš rīkojas pa savām melnajām zobu paliekām un baltajiem, spožajiem liekiem zobiem. Ar labo sprauž pensneju uz deguna. Piedurkne ar mirdzoši balto manšeti dusmīgi iegrabas.

— To jūs tūliņ zināsi, Meijera kungs. Mazlietiņ pacietības, Meijera kungs.

— Divas nakts es tikpat kā neesmu gulējis, — Meijers aizskarts turpina. — Vairāk nekā divdesmit verstu dienā kājām nogājis. Un tagad atkal vairāk nekā divas verstis kājām...

— Ļoti žēl, Meijera kungs. Bet nekā tur nevar darīt. Jums laikam nāksies vēl vairāk nekā vienu reizi tās divas verstis mērot.

— Bet es lūdzu... — Meijers nikni sakustas.

— Es lūdzu izturēties rāmāk un runāt pieklājīgāk! — Hammers kā ar nazi nogriež un brītiņu savām pelēkajām acīm mēro Meijeru no galvas līdz kājām.

Meijers tikko manāmi parausta plecus un apklust. Bail viņam nav. Bet viņš redz, ar kādu cilvēku viņam darīšanas. Saprot, ka strīdēšanās un tielēšanās šē lieka.

— Jūs, civilie kungi, esat visai izlutināti, — fon Hammers runā priekšnieka un pavēlnieka tonī. Apsēsties viņš neaicina Meijeru, kaut gan turpat ir tukšs krēsls. — Jūs sūrojaties, ja nedabūjat nakti savas astoņas stundas kārtīgi nogulēt. Mums, zaldātiem, reizēm gadās nedēļu iztikt tikpat kā bez miega. Kā nupat decembrī pa Maskavas dumpja laiku. Jūs esat dzirdējuši par Presņas rajona barikādēm? Četras nakts no vietas mēs ar palkavnieku Rimani netikām acis aizvēruši.

— Jūs... — Meijeram rodas nesaprotams īgnums pret šo cilvēku. — Jūs par to dabūjat savu algu.

Pensnejs nodreb uz smailā, kuprainā deguna. Garš, dzīslains rādītāja pirksts ar zilu nagu aizmetinās aiz cieši sapogātās apkakles un paveik to vaļīgāk.

— Jūs iedrošināties sacīt, ka mēs tikai par algu? Jūs nepazīstat augstāku pienākumu apziņu pret caru un tēviju kā to, par kuru saņem noteiktu mēneša algu? Tad nav jābrīnās par to, kas te noticis. Tad ir saprotams, ka nemiera un dumpja saknes te varēja tā izplatīties, ka ar policijas spēkiem vien nepietiek iznīcināt nemiernieku bandas, bet armijai jāiet palīgā. Tad ir saprotams, ka skaistās pilis guļ drupās, bet nenovērtējami mantas un mākslas krājumi ir izlaupīti un pa grāvjiem izmētāti.

— Atvainojiet, es neesmu ne policists, ne zaldāts.

— Tad tā jau ir tā nelaime, ka jūs visu gaidāt tikai no policistiem un zaldātiem. Jūs ieņemat te muižās atbildīgas vietas, dabūjat savu kārtīgu algu un mierīgi nolūkojaties, ka jums apkārt perinās nemiernieki

un visā zemē izkaisa dumpja sēklu. Jūs esat līdzvainīgi. Jūs esat visvairāk vainīgi. Jūs esat tāpat sodāmi kā tie, kuri man te sēd pils pagrabā.

— Kas jums liedz sodīt? Vara un spēks ir jūsu rokās. Gūstiet pa ceļiem, dzelzceļu, vagonos — visur, kur tikai kādu varat satrāpīt. Dedziniet mājas nost, šaujiet un kariet nespēcīgus vecus. Bērnus arī. Kam tad bērnus taupīt? Kas zin, vai no tiem arī savā laikā neizaug revolucionāri.

— Neaizmirstieties, lūdzu! Un iegaumējiet labi: ne tikai revolucionāri vien, bet visi, kas viņiem līdzī jūt, neizbēgs savam sodam. Ko jūs tur plāpājat. Karami viņi ir visi. Visi, līdz pēdējam! Patiesībā visa šī mežonju tauta būtu iznīcināma līdz beidzamajam. Tur visi ir vienādi, neviens nav labāks, ne sliktāks. Viņus vajag tā pārmācīt, ka lai viņiem mūžam vairs nenāk prātā dumpoties. Mēs viņiem rādīsim, kas ir valdība un kas vara. Ja vajadzēs, pusi mēs no šiem slepkavām un laupītājiem aizsūtīsim uz Sibīriju. Ja vajadzēs — trīs ceturtdaļas.

Uz acumirkli viņš ir aizmirsis savu lepnumu un cieņu. Kājās pacēlies, gariem, dzīslainiem pirkstiem ar ziliem nagiem skrāpē pa galda zaļo vadmalu, it kā arī tur kas paslēpies un jāizskrāpē laukā. Nāsis savādi raustās, pensnejs nošķiebjas. Tā nevar būt vienkārša policista un nomierinātāja sajūsma vien, kas izpaužas šajos nervozajos žestos. Tur redzams it kā personīgs aizskārums, it kā paša pārciesta apvainojuma atriebības kāre.

Šis personīgais uzbudinājums atņem lielu daļu no tā lepnuma un aukstuma, no tās nepielūdzamās bardzības un nemīkstināmā stingruma, kas pirmāk ledaini vēsmoja pretī no katra viņa žesta un vaibsta, no katra vārda. Kaut kas sīks, bet toties cilvēcīgāks un pieejamāks izmanāms viņa personā.

— Veselu tautu iznīcināt, tas tomēr nebūs tik vienkāršs uzdevums. Jums nāksies sarīkot Bērtuļa nakti pēc vēsturiska parauga.

— Mēs neatstāsim nevienu līdzekli neizlietotu.

— Bet jums būs no vēstures arī zināms, kādi panākumi ir tādiem līdzekļiem. Bieži vien tā panāk pretējo, ne to, kas domāts.

Bet fon Hammers ir jau atgīdies un pamazām savaldās. Auksti un cienīgi nosēstas atkal savā vietā.

— Es jūs, Meijera kungs, neesmu aicinājis pasniegt man vēstures stundas. Priekš tā mans laiks tagad par dārgu. Jūs man uzdodiet tos, kurus esat ievērojuši nemieros, dedzināšanā un citās nelietībās. Pa oktobra dienām un pirms tām. Uzdodiet visus, kurus manījuši. It sevišķi agitatorus un musinātājus. Tie ir tie kaitīgākie.

Starpbrīdis starp oficiālu jautājumu un tādu pašu atbildi drusku par garu. Rotmistrs paceļ galvu un paskatās — Meijeram garām.

— Atvainojiet, bet te es jums gan nevarēšu pakalpot, rotmistra kungs. — Meijers tāpat skatās oficierim garām.

Pensnejs uz kumpainā deguna manāmi sakustas.

— Negribēsiet pakalpot — ja es jūs pareizi saprotu, Meijera kungs?

— Mana griba un iespēja allaž ir ciešā sakarā. Visciešākā sakarā, to jūs man varat ticēt, fon Hammera kungs.

— Es neesmu te, lai klausītos un ticētu vai neticētu. Es prasu faktus un pārbaudu tos. Jūs visu laiku esat nodzīvojuši te uz vietas, visu to dumpi redzējuši no sākuma līdz beigām. Visus vietējos iedzīvotājus jūs, bez šaubām, pazīstat, tāpat kā viņi jūs. Man ir zināms, ka jūs esat diezgan dzīvi piedalījušies vietējo zemnieku tā sauktajā sabiedriskā dzīvē — viņu zaļumballēs, balagānu izrādēs un biedrību sapulcēs. Jūs man varbūt varat sniegt pārskatu par šī zemnieku dumpja pašiem pirmajiem sākumiem un tālāko, maz pazīstamo organizācijas gaitu. Tā mēs varbūt nokļūsim pie šīs dedzinātāju un slepkavu «revolūcijas» pirmavotiem un varēsim parūpēties, lai viņi tiktu uz visiem laikiem aizbērti. Mēs vispār nenodarbosimies, šē tikai dedzinātājus un slepkavas ķerdami un nosodīdami, bet gādāsim, lai tādas lietas nākotnē vairāk nekad neatkartotos. Mēs iemācīsim šai mežoņu tautai reiz saprast, kas ir kārtība un likums. Tāpēc es sagaidu, ka jūs būsiet mums lielā mērā noderīgi. Runājiet, lūdzu.

Zimulītis atkal iegrozās kārtīgi pirkstos.

— Es vispirms lūgtu atļaut man apsēsties. Es esmu noguris un drusku nevesels.

— Sēstieties.

Meijers nosēstas. Un atkal paiet garāks brīdis, nekā oficiāli atļauts. Zīmuļa kaula bumbiņa nepacietīgi pieklabina spīdīgam bloka vāciņam.

— Ja jūs domājat, ka nemieru sākums šejienes zaļumballēs un biedrību sapulcēs, tad jūs esat maldināti. Biedrībās runā tikai par praktiskiem jautājumiem. Tās zemniekus taisni attur no nodarbošanās ar kailu un kaitīgu politiku, tāpat kā nevainīgās zaļumballes viņu jaunatni. Un par viņu balagānu izrādēm un barbarismu jūs esat nepareizi informēti. Tas ir pārvācotu muižkungu ieskaits. Bet jūs apprasieties šejienes muižniecībai, fon Hammera kungs. Tā tik daudz stāstījusi par šīs zemes un tautas augsto kultūru, ko viņa te atnesusi, ka runāt par kaut kādu barbarismu pavisam nebūs iespējams. Es viņu izrādēs esmu redzējis Ibsena, Čehova un Šillera darbus...

Rotmistrs pārmet vienu kāju otrai, tā ka piesis notinkš. Atliecas taisni sēdeklī.

— Es neprasu, lai jūs man stāstāt par viņu teātra izrādēm. Es redzu, jūs vairāties atbildēt tieši to, kas man vajadzīgs. Tad lai paliek. Es zināšu pats, kur orientēties par visas šīs razbainieku kustības sākumiem. Bet jums es jautāšu tagad kā fon Zigvarta-Kobiļinska kunga pilnvarniekam un īpašumu pārvaldniekam: kas aizliedza rudenī jums iekasēt renti no rentes saimniekiem un tiem draudēja maksāšanas gadījumā?

— Pie manis bij divi jauni cilvēki, pilsētnieku drēbēs gērbusies.

— Sveši? Vārdu jūs nezināt?

— Atļaujiet, fon Hammera kungs. Jūs sapratīsiet, ka tādās reizēs nestādās priekšā.

— Bruņojušies bij? Draudēja?

— Rokā viņiem nebij nekā. Bet es biju pārliecināts, ka kabatās. Draudēt, protams, draudēja. Tas jau viņiem bija vienīgais līdzeklis, kā piespiest mani padoties. Tomēr panākuma visam tam nebij. Rentnieki naudu nesa klusām.

— Visi?

— Ja muižas saimniecības grāmatas Karlīnes muižīņā nav iznīcinātas, no tām būs redzams.

Rotmistra zīmulītis kā negribēdams šo to atzīmē.

— Tad tālāk. Kas bij tie muižas dedzinātāji un laupītāji?

— Es tolaik jau biju izdzīts uz Karlīnes muižīņu un neredzēju.

— Nu, bet te taču katru dienu bij mītiņi, sapulces. Ļaudis staigāja bariem. Kas te bij tie vadītāji un rīkotāji?

— Es uz tiem mītiņiem un sapulcēm negāju. Cik man gadījās nejauši ceļā sastapt un cik no ļaužu valodām dzird, vadītāji un rīkotāji bijuši no svešurienes ieradušies cilvēki.

Oficiēris tikko manāmi pietvīkst. Sirmo ūsu sari it kā saslienās.

— To es šodien dzirdu sesto reizi. Tas itin kā norunāts. Tā ir izstrādāta melu metode. Tikai pārliecināt mani ar to jums neizdosies. Vadītājiem jābūt taisni vietējiem, kas vislabāk pazīst muižu un visus apstākļus. Taisni apkārtējais pūlis vispirmais krīt uz dedzināšanu un laupīšanu.

— Bet jūs taču paši cenšaties pierādīt, ka sacelšanās apzinīgas organizācijas vadīta. Vai tai tomēr arī pie dedzināšanām nevarētu būt sava noderīga un tālredzīga metode? Protiet, ka savējie lai nekur nededzina savu muižu paši.

Rotmistrs redzami sāk elpot smagāk.

— Šodien es to dzirdu sesto reizi. Bet, kad, kā paredzu, man to plāpās priekšā divpadsmito reizi, es atzīmēju arī stāstītājus pašus. Man jau tagad liekas: tie svešie ir vajadzīgi, lai pazīstamo barā es nesaskatītu arī savus nopratināmos... Man ir noteikti zināms, ka katrā pagastā pastāv sava sociālistu komiteja, kura visu nosacīja un rīkoja. Mārtiņu Robežnieku jūs pazīstat? Liekas, tas nebūs no svešurienes?

— Tas ir šejienietis. Mana znata brālis. Bet, cik man zināms, viņš visus pēdējos gadus dzīvoja Rīgā.

— Bet, cik man zināms, viņš patlaban ir te. Jūs nezināt?

— Atļaujiet atgādināt, ka es tikai dažas stundas esmu te.

— Hm... Jūs vispār ļoti maz zināt. Pārāk maz, Meijera kungs. Mani sāk drusku interesēt jūsu tuvā radniecība ar minētiem Robežniekiem. Jums taču nebij nezināms, ka vecākais Robežnieks ir viens no galvenajiem sociālistu bandu vadoņiem. Kā skolotājs Robežnieks problemātiskā kārtā varēja tikt par jūsu znotu?

— Par to jums būs jāapvaicājas manai meitai, rotmistra kungs.

Fon Hammers nometis zīmulī uz galda. Rokas bikšu kabatās sabāzis.

Vienotrai pārmetās kājas tālu galdam cauri izstiepis. Tužurkā iespīlētā krūts izliekta. Elkoņi nervozi klabina krēsla atzveltni abās pusēs. Acis pāra reižu nomirkšīnās aiz spodrā pensneja. Kakla kumpā tā, it kā kumoss pakāptos uz augšu un ar varu norijams lejup.

— Savādas lietas te, šajā pagastā. Citur visur vajadzīgās ziņas priekšā — vairāk, nekā vajadzīgs. Te mēs pašu nepieciešamāko nevaram sadabūt. Izrādās, ka tie, kam uzticētas muižas pilnvaras, nekā nezīn sacīt par laupītājiem un īpašuma postītājiem. Tie izrādās tuvos sakaros ar pašiem bīstamākiem sociālistu vadoņiem.

— Ja jums uz mani kaut kādas aizdomas, fon Hammera kungs, tad sakiet, lūdzu, atklāti. Es domāju, cilvēkam, kas ir revolucionāru vajāts, arestēts, bēdzis un slēpies, būs ko atbildēt uz visiem jautājumiem.

Rotmistrs it kā mazliet atvilgst un ierauj zodu apkaklē.

— Bet sakiet, kā mēs lai dabūjam Mārtaņa Robežnieku rokā. Mums ir drošas ziņas, ka viņš no Federatīvās Komitejas sūtīts speciāli šurp organizēt noziedzīgas bandas un uzbrukt karaspēkam. Vilciena izlaidšana no slīdēm un apšaudīšana, bez šaubām, viņa darbs. Aizbēdzis viņš nekur nav. Viņš slapstās tepat, un viņam ir savi atbalstītāji un slēpēji. Visas pūles viņu rokā dabūt līdz šim palikušas bez sekmēm.

— Atļaujiet man šaubīties, rotmistra kungs, vai jūs tiešām tik daudz pūļu esat izlietojuši Mārtaņa Robežnieka gūstīšanai. Jūsu pūles novēršas arī citā virzienā, kur nekā revolucionāra nevar atrast.

— Jūs gribat teikt?

— Tikai pieminēt, ka vecais Robežnieks, Mārtaņa Robežnieka tēvs, ir nogalināts visnecilvēcīgākā kārtā — —

— Neaizmirstieties, lūdzu. Jūs runājat par Viņa Majestātes karaspēku, kas izpilda savu uzdevumu.

— Atļaujiet man šaubīties arī par to, vai var būt tāds uzdevums, nomocīt tos rāmākos, miermīlīgākos un dievbijīgākos večus, kādi jebkur uzejami. Un nodedzināt mājas, kuras nepieder viņam, bet muižai . . .

— Par to, kas te līdz šai dienai noticis, es personīgi neesmu atbildīgs. Tomēr arī to es varu saprast. Mums jārikojas ātri un bez saudzēšanas. Pie tam var ciest arī mazāk vainīgie — lai gan pavisam nevainīgu te nemaz nav. Ātri līdzekļi dažreiz individuāli nenasniedz mērķa. Bet vispārīgi — katrā ziņā. Tautai jāiededzina paklausības un likumības apziņa. Lai viņai mūžam vairs neienāk prātā pacelt roku pret tiem, kas laudis no mežoniem par cilvēkiem gribējuši pataisīt. Kas visos laikos zinājuši sargāt mazu kultūras uguntiņu tumsības, zemsirdības, negēlības un nepateicības pilnā apkārtnē.

— Jūs atkal aiziesiet no šejienes, rotmistra kungs. Bet domājiet arī par tiem, kuriem tepat jāpaliek un kuru labā jūs sakāties lietojam visas tās . . . bardzības. Tās apdegušo māju paliekas, tie apdrupušie, kailie skursteņi — — tie gadiem atgādinās šejienes zemniekiem pārciesto postu. Tikai muižniecību viņi turēs par vainīgu. Tā jūs neizravēsiet veco

naidu, bet iesakņosiet viņu vēl dziļāk. Ticiet man, vecam vīram, kas pats tik daudz cietis. Es pazīstu šejienes ļaudis un apstākļus.

Viegli roku paceldams, fon Hammers pārtrauc viņu.

— Jūs varat iet, Meijera kungs. Nekā noderīga jūs man nezināt sacīt, un jūsu pamācības man nav vajadzīgas. Bet mēs jau vēl tiksimies. Es ceru, tad jūs būsiet runīgāks...

Arā biezi nomācies, tumšs un vējains.

Meijers iet pa aizputināto ceļu un instinktīvi raujas savā uzvalkā. Salst viņam no āra vēja un no tā, ko no istabas paņēma līdzī.

Zemei uzsegta melna sedzene. Mūžam nepacelsies vairs. Neredzēs vairs skaidras debesis un zvaigžņu mirdzumu. Rīta sārtums svītraini neatplauks padebešos, un balti dūmi no klusām mājiņām necelsies stāvu augšām.

Kāpēc bij vajadzīgs izpostīt šo kluso, zaļo un pieticīgo zemi, kur labi bij kungam un kur kalps tāpat varēja dzīvot? Un, ja arī kādam bij grūtāk, — pierāvās un iztika. Tomēr bij labāk, nesalīdzināmi labāk nekā tagad.

No tumsas sānis ceļam izpeld kāds bezveida siluets un lēnām tuvojas. Meijers apstājas un gaida. Bail viņam nav — ne drusciņas. Kur visa zeme smok vienā šausmu tumsā, ko tur vēl domāt par atsevišķām briesmām. Tie, no kā viņam jābaidās, tagad paši kā dzenāti zvēri slēpjas pa mežiem un vientuļu pļavu šķūņos.

Mārtiņš Robežnieks. Līdz ceļgaliem nobridies, izkāpj uz lielceļa. Rokas svārku kabatās sabāzis. Galva plecos ierauta. Viss augums tumsā liekas savādi sakumpis un sarāvies.

— Vai es jūs neizbiedēju? — viņš ievaicājas. Viņa balss no aukstuma manāmi trīs. — Es zināju, ka jūs nākat no muižas.

Pasmaidīt Meijers varētu, ja nebijis tik smagi.

— Arvienu vēl jūs dzīvojat vecajā lomā. Kad jūs, sapņotāji, modisieties? Vārnas pa aplokiem un zvirbuļus no šķūņu pažobelēm — tos jūs vēl varat baidīt.

Mārtiņš mīņājas, salstošās kājas sildīdams.

— Jūs nākat no muižas — no tā jaunā. Vai dzird ko?

— Labu — jūs gribat sacīt? Diemžēl nekā laba priekš jums. Nekādas žēlastības negaidiet. Esiet gatavi uz to ļaunāko. Jeb varbūt jūs gribējāt prasīt: ko jaunu? Bet tas jau nav nekas jauns. To jūs jau sen zināt.

— Jums vajadzēja līdzēt sarakstus papildināt?

— To man vajadzēja. Tikai es atteicos no tā goda.

— Jūs gribēsiet apgalvot, ka tagad piepeši esat nostājušies revolucionāru pusē un aizstāvat tos?

— Kāpēc es to gribēšu? Es tikai gribu izsargāties no nevajadzīga riska. Spiegs un nodevējs es savu mūžu neesmu bijis, lai arī jūs mani par tādu gribējāt pataisīt. Arī turpmāk es neviena nenodošu. Pirmkārt, tāpēc, ka ikkatrs atriebējs pa lielākai daļai atriebjas tikai pats sev vai saviem piederīgajiem. Un, otrkārt, tāpēc, ka atsevišķam cilvēkam jūs arī

dzenāti un bēguļodami vēl vienmēr esat spējīgi atdarīt. Un, beidzot, tāpēc — tāpēc, ka man atriebusies tā slepkavošana, dedzināšana un varmācības tā no vienas, kā no otras puses. Man sāk elpas pietrūkt šajā asins tvaiku un dūmu atmosfērā.

— Ko tur lai dara, — Mārtiņš aizsmacis saka. — Tā ir cīņa. Cīņā allaž viens ir virspusē un otrs apakšā. Patlaban mēs esam tie. Un mēs nekunkstam. Mēs zinām, ka tam tā jābūt.

— Iedomas, un vairāk nekas. Kas tad tā ir par cīņu? Kamēr jums te nebij pretinieku, jūs dižājāties ar savām kramenīcām un tiem trim uradņikam, stacijas žandarmam un pastiljonam noņemtiem zobeniem. Un ar ko tad īsti jūs tagad cīnāties? Tagad ir medības un jūs esat tie zaķi. Un, ja zaķis, kuram suns pēdas nozaudējis, saka, ka viņš cīnās par savu dzīvību, tad par to var tikai pasmaidīt.

— Par zaķiem vispār var tikai pasmaidīt — tie, kas nosāņus stāv un medībās iztālēm nolūkojas. Laimīgi ir tie, kas pratuši izvēlēties šo ērto stāvokli... Vai tie — tur — jums, mazākais, neteica, kas tuvākās dienās nodomāts? Pēc kuriem viņiem visvairāk zobi niez?

— Tikai par vienu bij runa.

— Par mani?

Viņi gabaliņu pagājuši blakus pa ceļu. Tagad Meijers apstājas.

— Es jums varu dot tikai vienu padomu — to draudzīgāko nekā jebkad: pazūdiet pēc iespējas drīzāk no šejienes. Šonakt pat ejiet projām, ja jūs savu dzīvību jel cik vērtējat.

Mārtiņš skatās kur sāņus prom.

— Cik tad vērts ir tāda zaķa dzīvība...

— Tad, mazākais, vērtējiet citas augstāk. Katra diena, ko jūs te pavadāt, apdraud arī citas. Padomājiet paši. Kas ar jums lai drīkst vārdu parunāt, naktsmāju dot vai maizes gabalu pasniegt. Jūsu klātbūtne pati te provocē nodevību un citas nelietības.

— Vēl godalga par manu galvu nav izsolīta.

— Ak, nedzeniet jokus! Te nav runa par jūsu galvu, bet par tām citām. Jūs, te apkārt blandīdamies, perināt tikai domas par jaunām neprātīgām avantūrām. Jaunas dzīvības, nevajadzīgi upuri — tas var būt vienīgais panākums. Jūsu lietai es nekad neesmu ticējis. Tikai par ārprāšiem es jūs gluži neturēju... Dodiet man vārdu, ka jūs iesiet projām — šonakt pat.

Mārtiņš jau ir ceļa grāvī pāri.

— Esiet bez rūpēm. Jums un jūsu ģimīcijai nenāksies ne manu naktsmāju, ne maizes kumosa pēc uztraukties — —

Vairāk nav dzirdams. Vējš sarausta un izkaisa skaņas.

Pagastnamā ir izziņota sapulce. Tagad jau ziņnesim nav jāskraidā pa mājām, jāatgādina un jāpiekodina — kā nupat pārdzīvotās brīvības dienās. Tad dažreiz nevarēja notikt tāpēc, ka tie, kam galvenā kārtā vajadzēja būt, aizgājuši medībās muižas mežā vai aizbraukuši malkā, vai vienkārši nevīžoja celties tik agri no rīta.

Tagad vajag tikai pagastvecākajam ar rīkojumu iznākt muižas pagalmā vai ziņnesim pateikt diviem trim nejauši ceļā sastaptiem gājējiem. Tajā pašā dienā viss pagasts zin. Pat tajos tālajos meža ielokos, no kurienes nedzird suni rejam un neredz dūmus no skursteņa augšup ceļamies. Kur avīzes un vēstules tikai reizi pa divām nedēļām nokļūst un uz kuriem tikai zinātājs var ieraudzīt ceļu starp kārklū ceriem un apsēm aizauguši grāvjiem.

Tikko saredzami, aizmiglotie, aizdūmotie egļu meži tagad tūkstoš ausīm klausās līdz pat Daugavai. Vārnas, kas no rītiem skrien zvejojot pie upes neaizsaluši lāsmeņiem un novakarēs atpakaļ, nes pagastam pāri jaunās ziņas. Ziemeļa vējš, visās nospārēs aurodams, naktī neļauj gulēt un dūc visiem ausīs...

Sapulce ir izziņota desmitos. Bet jau deviņos pagastnamā apgriezties nevar. Visas istabas un koridori ļaužu pilni. Pūlis vēl aiz āra durvīm. Kluss un sadrūvējies, kā pērkonā gaidās. Ne smieklū, ne smaida, ne skaļū sarunu. Īss, aprauts pusvārds, nepacietīgs rokas pamājiens, vienaldzīgs plecu paraustījums, bezcerīgs galvas papurinājums. Un smagas nopūtas.

Smaga, drausmīga jutoņa. Kā svina svars ar nomākušajām ziemas debesīm un zilgano krēslu gulstas pār šiem nobiedētiem ļaudīm. Sargājas skatīties cits citā. Baidās izteikt vārdu, ko varētu pārprast un citādi iztulkot. Bailes un ļauns paredzējums nospiež visus vienādi. Bet domā katrs tikai par sevi. Simto reizi domās pārkravā savu dzīvi un piedzīvojumus šajā trakajā laikā. Kā neizbrienamā purvā mēģina atrast cietu vietu, uz kuras nostāties. Apsver no visām pusēm tos nelaimīgos gadījumus, kur pats kaut kādi kustībā iejaukts, un meklē tiem aizbildinājumus un attaisnojumus. Uztraukta fantāzija rāda vainu arī tādos negadījumos, kur nevienam citam neienāktu prātā ko aizdomīgu meklēt. Un glēva, nevīrišķīga doma kustoniskās dzīvības bailēs kā zaļgana šķirgata šaudās uz visām pusēm. Meklējas, uz ko nogriezt, ko upurēt savā vietā. Acis vairās no izraudzītā upura kā no sava paša neglītā, netīrā kailuma.

Kauns par savu glēvulību un kustonisko maziskumu spiež grūtāk nekā pelēkā ziemas debess un draudošās šausmas. Ielīst kaut kur, noslēpties un gulēt ar zemē iespiestu seju, līdz kamēr viss pāri kā nejauks murgs... Bet nevar. Jāstāv rāmi un jāgaida, kamēr atbrauks kungi.

Sadzīti visi — no sešpadsmit līdz septiņdesmit gadiem. Zēni un meitenes, kas pieaugušajiem vēl pa rokapakšām ložņā. Sievas ar salstošiem, raudošiem zīdaiņiem uz rokām. Nabagmājas veči un vecenes — nodūmējuši, nokankarojušies, utu apsēsti, smirdoši. Triekas noņemti un dažādu riebīgu slimību saēsti nabagi nogulušies uz trepju pakāpšļiem un notupušies sienmaļos. Nezin no kādām aizdurvēm un pasienām izvilkti, gadiem neredzēti un nezināti, tagad visi sadzīti kopā. Kā vējš pūstošas lapas sasviež vienā čupā, tā bailes no nāves tos te sadzinušas kopā.

Nesaprotamā, nejēdzīgā, kustoniskā dzīvības griba... Arī tur — un visvairāk tur, kur dzīvībai vairs nav un nevar būt nekādas nozīmes, ne vērtības...

Uz desmitiem ziņots, bet ļaudis stāv jau pirms deviņiem. Tagad pulkstens jau pāri vienpadsmitiem, bet kungi vēl nebrauc. Arā stāvētāji ik minūtes skatās uz muižas pusi. Tie, kas iekšā, siltumā, tie sāk slāpt kūstoša sniega un sabristu kāju dvingā, nošļūk gar sienmaļiem, sēd tāpat uz piemītas grīdas un pat neparaujas, kad garāmgājēji min viņiem uz kājām.

Slimie un vecie vaid, pūļa kur stūrī iespiesti. Zīdaiņi vēkš, un velti mātes nopūlas viņiem aizbāzt mutes tukšām, izsāpējušām, nemierā un mūžīgā drausmā izkaltušām krūtīm.

— Ūdeni, — lūdzas bāla, pavisam jauniņa sieva ar neapklusināmi vēkšķošu mēnesi vecu bērnu, stūrītī notupusies. Villainais lakats viņai nošļucis no galvas. Kažociņš vaļā, katūna jaka atpogāta. Izdilusi krūts kā lupata karājas laukā, un sazīlējušais bērna sejs ar redzamu riebumu vērsas prom. Kunkst arī tad, kad mute aizbāzta, un kļūst vēl zilāks.

Kur ziņneša ķēķī sadabūts ūdens stops pa roku galam un pāri galvām sāk virzīties uz to pusi. Bet netiek vēl pusceļā, kad jau izdzerts sauss un tiek pamests atpakaļ.

— Ūdeni... esiet tak cilvēki... — sieviete stūrī raud. Tuvenākie sakustas un pamīnājas. Daži saskatās. Viens otrs nopūšas. Bet tad iznāk tā, ka muguras pagriežas uz to pusi. Visiem taču jāskatās uz kancelejas durvīm un jāuzmana...

Gar tām visi spraucas uz pirkstu galiem un pūlas čukstēt tik klušiņām, lai viņā pusē neviena skaņa nebūtu dzirdama. Visiem liekas, ka tur notiekas kaut kāda svinīga sagatavošanās.

Bet tur nenotiekas nekas. Ziņnesis jau šorīt ar gaismiņu sakārtojis visu, kas kārtojams.

Garais galds sarkanu drēbi rūpīgi apsegts. Nevienas krociņas, nevienas pūkiņas. Kur tie nelaimīgie tintes plankumi, tur veikli uzliktas balta papīra loksnes un susināmais. Ērglis, kuru ziņnesis paglābis savā

trauku skapī aiz piena podiem, tagad izvilks, nospodrināts un nostādīts galda vidū. Vecais krēsls ar atzveltnēm nolikts viņā pusē. Katrā pusē, pienācīgā atstatumā, tam vēl pa vienam. Šajā pusē rindā trīs nostādīti. Un turpat aiz durvīm otrā pusē vēl trīs — starp tiem divi ziņneša. Nevar jau zināt, cik to kungu pavisam būs.

Kancelejā pavisam pieci cilvēki. Pagastvecākais Podnieks un viņa abi palīgi — Sermulis un Goba. Atceltais un padzītais skrīveris Vilde, kas tikai pirms nedēļas ieradies. Un Podnieku Zetiņa — melnā kažokā, ar cepuri un tai pārsietu baltu lakatu galvā.

Kancelejā tā sakurināts, ka elpot grūti. Visi piesārtuši un nosviduši. It sevišķi Zetiņa savā kažokā. Viņa elpo smagi un reižu reizēm ar cimdu norauš sviedru lāses no acīm.

Podnieks sabristiem velteņa zābakiem pāriet istabai un skatās pa logu. Par spīti šā rīta mazgājumam zem baltā kaklauta šur tur redzamas kaklā netīrumu svītras.

— Vēl nerodas, — viņš saka svešādā balsī un skatās pa logu. Tur redzams ziņnesis, kas magazinas galā uzkalnī nolikts izlūka postenī. Pagriež galvu atpakaļ pret apaļo pulksteni pie sienas. Jau pāri vienpadsmitiem.

Zetiņa ir uztraukta un nemierīga. Tāpēc jo vairāk viņai nepatik, ka arī vīrs manāmi uztraukts.

Tu esi pagastvecākais — viņa tam mājās cik reižu sacījusi. Tu esi cietis no dumpiniekiem. Tev tagad pilna vara un visas tiesības. Tagad lai tie atbild par saviem darbiem. Par visu to apsmieklu, kas mums bij jāpanes. Nekādas žēlošanas, ne piedošanas. Vai tevi kāds žēloja? Kā suņi. Lai tad arī saņem suņu algu...

Ar muti vīrs piekrīt. Bet Zetiņa skaidri redz, ka viņam tomēr bail. Liekas, dzirnu akmens viņam kaklā pakārts, ne pagastvecākā nozīme. Viņu kausē nost amata pienākuma svars un viss tas nezināmais, kas vēl priekšā.

Zetiņa paceļas un sakārto viņam kaklautu. Un, rokām ap kaklu darbodamās, čukst.

— Ko tu tā uztraucies un drebi kā nelga. Kaunies jel. Pagastvecākais... Kas tev ko baidīties?

— Jā, jā... — Podnieks murmina, galvu locīdams. Bet apmiglotās acis maldīdamās un vairīdamās klīst kur apkārt.

Sermulis un Goba nerunā neviena vārda. Stūrī pie naudas skapja ierāvušies, stāv, mugurām pret sienu atbalstījušies, un skatās grīdā.

Tikai skrīveris Vilde ir mierīgs un pašapzinīgs. Viņa sārtajā, gludajā sejā vēl redzams viss tas pazemojums, kas viņam, no amata padzītam, nonicinātam un izsmietam, bij jāpārdzīvo. Viņa plikais galvvirss no tā laika sārtāks vien kļuvis. Un garās, sirmās skropstes zemāk nogulušās pār acīm. Bet zelta pulksteņķēde, pogcaurumam cauri izvērtā, atkal tāpat sniedzās no vienas kabatas līdz otrai. Un, kad viņš izvelk sniegbalto

mutautiņu un noslauka pieri un norasoto galvvirsu, tāpat smalka smarša pievēda visu istabu pilnu.

Vilde pamet acis uz gaišāko plankumu sienā, kur agrāk karājās ķeizara bilde. Nelabs spīdums ir tajās acīs. Viņš saņem rokas uz muguras un ar vienu plecu atzveļas pret sienu.

Uz krēsla atsēsties neviens neiedrošinās. Tā būtu pārgalvība...

Pulkstens jau pāri divpadsmitiem. Kungi vēl nerodas.

Pūlis elš kā tālu dzīts un pagalam nokausēts lopu bars. Vissmagākais darbs tā nenomocītu kā šī neizturamā gaida un neziņa. Bērni vēkš aizsmakuši. Slimie veselām rindām nošļukuši gar sienmali.

Piepeši ārā stāvētāji sakustas. Svešs, drukns jauneklīs, zaļi pelēku adītu apsēju ap kaklu aptītu, cepuri pār acīm dziļi novilkta, pašķir stāvētājus un strauji uzkāpj uz padurvju tiltiņa. Pa vaļējām durvīm no koridora, no istabām — visi pagriež galvas šurp.

Viņš acumirkli atvelk dziļi elpu. Viņa zilās acis kā divi vanagi ap-lido pūli. Tad viņa roka izslīd no mēteļa kabatas un paslienas gaisā. Blāvi tajā viz melns, smags revolveris.

Tuvenākās sievas ieplestām acīm atkrīt pret vīriešiem. Bet arī tie virzās atpakaļ.

Svešais paver muti, un tajā pašā acumirkli savāds ass sārtums pārskrien viņa gludai, ārkārtīgi baltai sejai.

— Pie jums te atbrauks asinssuņi no muižas... — viņš saka, un liekas, ka no viņa balss dzirksteles sprēgā pār pūli un lien visattālākajā telpā. — Jūs taujās, kas te tie revolucionāri un muižas dedzinātāji. Sargājieties sacīt! Ja kāds ko redzējis, ja kāds ko zin, — muti ciet un zobus ciet! Neviens nodevējs neizbēgs savam sodam. — Viņš draudīgi pavēcina savu ieroci. — Nolādēts lai uz bērnu bērniem, kas savu brāli nodod. Mēs esam uzvarēti, bet ne iznīcināti. Mūs nevar iznīcināt kā zāli pļavā. Viņu nopļauj, bet viņa ataug pavasarī no jauna. Kaujas organizācijas vārdā es pasludinu nāvi katram, kas nodos tautas brīvības cīnītājus. Iekaliet to savās un savu bērnu galvās. Lai neviens nedomā, ka viņš noslēpsies vai ka viņam tiks aizmirsts. Ko lode neķers tūliņ — to pēc pieciem, pēc desmit gadiem. Cīņa par tautas brīvību nemirst un at-riebšanās līdz ar viņu. Jūdasu un Kainu lai nav jūsu starpā. To piemi-niet!

Kancelejas durvis ar troksni atsprāgst. Pārvērstu seju Vilde tur stāv un meklē acīm. Aiz viņa redzams Podnieks un Zetiņa.

— Kas te notiek? Kas runā?

Bet nav vairs neviena. Svešais ir nozudis tikpat piepeši kā parādījās.

Neviens netraucas skrīverim stāstīt. Visi nodulluši vēl kā no nejauša pērkona spēriena.

Iznāk Zetiņa. Ložņā pa pūli un prašņā. Bet viņai neviens neatbild. Naida pilni skatieni un ļaunas piezīmes viņu pavada. Viņa pietvikst vēl sarkanāka, un viņas tuklā, bakurētāinā seja liekas uztūkstam vēl pilnāka.

Pasniedzies Podnieks ievēl viņu atpakaļ kancelejā. Viņa šņāc aiz-

kaitināta, un viņas baltie acu āboli šaudīgi valbās sejas tumšsarkanā plankumā...

Pulkstens ir pāri vieniem, kad ziņnesis no ceļa skrien uz kanceleju.

— Jāj... nu jā! — viņš sauc, galvu pa durvīm iebāzis, it kā ugunsgrēku ziņodams. Un tūliņ nostājas turpat aiz durvīm pie stenderes.

Smagi un cienīgi skrīveris Vilde iznāk uz tiltiņa.

— Cepures nost — kad viņi nāks iekšā. Un pārāk tuvu nelīst. Un nemurksēt, ja neprasa. Bet, ko prasa, uz to atbildēt skaidri un saprotami. Un nemelot un neslēpt. Ko kurš ir redzējis vai dzirdējis, vai zina — nekā nenoslēpt. Citādi būs nagaikas. Āda gaisā lēks. Sapratāt?

Vispirms piebrauc muižas kamanas. No tām izkāpj rotmistrs fon Hammers un kāds jaunāks oficiers. Jaunais ar redzamu ziņkāri un labpatiku skatās pūli. Bet fon Hammers stīvi savilkām uzacīm skatās sniegā un, liekas, neredz ne tās plikās galvas, ne bālās sejas apkārt. Neredz arī skrīveri Vildi, kas klanīdamies skraida ap kamanām, tad patekas priekšā un vada kungus uz kanceleju.

Kā iela ir pašķirusies uz abām pusēm. Kā lapas zemnieki līp pie sienām un nenovērš acu. Vājākie vīrieši un nervozās sievietes tikai ar mokām turas kājās.

Vēl piebrauc ragavas. No tām iztraušas savāds padzīvojis subjekts, noskūtu seju un pasarkani sirmām pinkām gar ausīm, mapi padusē un dziļām galošām kājās. Tas ir nodaļas skrīveris un tulks vienā reizē. Kungiem pakaļiedams, viņš ar neizsakāmu nicinājumu noskatās noplīsušā, pēc aitādām smirdošā pūli. Tikai desmit soļu, ko spert līdz durvīm, bet viņš tomēr pasteidz uzslīet savu nodilušo karakulapakli. Visu ceļu viņam ausis nav salušas — nu salst...

Ragavās uz garkūļu salmiem paliek Gailēns. Saņurcītām, savazātām drēbēm, nemazgātu, pelēku seju, noguris, bet vienaldzīgs. Sakucies, abām rokām sēdekli atspiedies, viņš pārskata pūli un novēršas. Sevišķa ienaida viņš tur nemana, tikai bailes un apnikumu. Smagu, nāvīgu apnikumu.

Divi dragūni nolēc no zirgiem. Nagaikām pret zābaku stulmiem plīkšīnādami, pakausī švītīgi atstumtām cepurēm, smiedamies iet kungiem pakaļ kancelejā un bezkaunīgām acīm noskatās jaunākajās sievietēs. Pārējie, pāri trīsdesmit, paliek uz ceļa. Redzams, viņiem nav nekāda sevišķa uzdevuma. Tāpēc paši no sevis it kā ielenc pagastnamu, jādelē gar pūli, tikko neuzmīdami cilvēkiem, rīkojas plintēm, nagaikām pliukšina gar zābaku stulmiem.

— Vai dieviņ... — vaid ietramdītās sievietes un kā aitas spiežas vienā pūlitī.

Arī kancelejā fon Hammers neskatās ne uz vienu. Ērgli galdā ieraudzījis, noņem cepuri un noliek turpat galā. Strupie mati asi saslējušies gaisā. Plikais galvvirss draudīgi sārteni spīd. Lūpas cieti sakniebtas, bet tomēr mazliet tā kā raustās aizturētā niknumā. Viss šis cilvēks liekas

sīva naida un niknuma pilns piesūcies. Liekas, ja pieies tuvāk, sīva, sika šalts iešļāks acīs. Viņš atsit kažoku vaļā tā, ka redzami svārkiem piespraustie ordeņi, un nosēstas krēslā. Jaunais oficiēris nometies vienā galda galā. Tas, ar pūkainajām aizausīm, otrā. Matu tam tikai villains vainadziņš no vienas auss līdz otrai. Viss garenais galvaskauss gludens, kā rūpīgiem pirkstiem noplucināts, zilām un sarkanām dzīslīņām brīnišķīgi cīpslots. Viņš tāpat neskatās ne pa labi, ne pa kreisi. Izkravā savus papirus un nepiegrīž ne mazākās vēribas rakstāmām lietām, ko Vilde pakalpīgi pienes. Viņam pašam līdzī ar tinti pildīts spalvaskāts.

Fon Hammers ar mazu nazīti perlamutra spalā apdrāž nagus. Pāra reižu pablenž uz tumšo plankumu pie sienas. Redzams, meklējas, pie kā vispirms dusmas izlaist.

Un tad plānās lūpas it kā ar pūlēm pavēras.

— А где у вас портрет государя императора? Почему я не вижу портрета государя императора?

Cetri zemnieki sakustas, it kā viņi pie tā vainīgi. Vilde saliecies līks un maziņš.

— Revolucionāri aiznesuši un iznīcinājuši, jūsu augstdzimtība.

— А? — Sārti plankumi atplaukst zilgano vaigu galos. — Революционеры... Нет никаких революционеров и никакой революции. Понимаете? Бунтовщики, хулиганы... сволочь паршивая! Кто здесь осмеливается говорить о революции? А? Кто здесь волостной старшина?

— Es, jūsu augstdzimtība... — Podnieks šļupst stīvu mēli un atvirzās mazliet no sienas. — Un tie mani palīgi — Sermulis un Goba...

— Хорош волостной старшина, нечего сказать...

Tikai īsu, bezgalīga nicinājuma pilnu mirkli rotmistrs viņam uzmet. Tad mazliet paliecas pie jaunākā oficiēra. — Взгляните на этого субъекта, Павел Николаевич. Не похож ли он на битюга — на самого настоящего русского битюга?

Jaunais oficiēris tikai pavīpsnā. Viņš pūlas novilkēt baltos cimodus un ar patiku skatās Zetiņā. Tā nevar palikt mierīga no jauna, glīta vīrieša skatiena. Knaibās un izliec krūti.

— А как твоя фамилия? Под — — Как? Поднек? Чорт бы побрал вас с вашим собачьим языком. Поднек... Слышали вы что-нибудь подобное, Павел Николаевич?... Ну-с, волостной старшина. Скажи ты мне — скажи, да — кто тут уничтожил портрет его императорского величества? А?

Podniekam lielas sviedru lāses rit pār pieri un gar ausīm.

— Nevar zināt, jūsu augstdzimtība. Sveši ļaudis...

— Молчать! — fon Hammers iebrēcas, un dzīslīņas viņam denīnos uzrampst. — Зная я вас и ваших чужих. Одна банда. Вешать всех, и дело с концом.

— Vītols... Vītolu tu taču zini! — Zetiņa čukst vīram istabai pāri.

— А это что за баба? — Fon Hammers liekas to nupat tikai ieraudzījis.

— Tā pagastvecākā sieva, — skrīveris paskaidro un met dusmīgus mirkļus uz Zetiņu. Viņš noprot, ka pielaidis kļūdu, to te atstādam.

— Не она ли настоящий старшина? — fon Hammers zobojas.

— А что говорит баба?

— Говорит, что и Витоль участвовал при уничтожении портрета государя императора. Вам это уже известно. Он сам сознался. Он у нас сидит в подвале. — Tulks runā lauzītā valodā, nevienā neskatīdamies un kaut ko uz papīra atzīmēdam.

Abi dragūni stāv pie durvīm, katrs savā pusē, un skatās Zetiņā.

— Волостной старшина! — rotmistrs pagriežas pret Podnieku.

— Ты почему отдал печати — и все этому... как его, мерзавца...

— Gailēnam, jūsu augstdzimtība. Es nedevu. Viņi man ar varu noņēma. Atziņoja šurp un noņēma. Tikko, tikko pašu palaida.

— Ko tad viņš varēja darīt, augstie kungi! — Zetiņa nevar nociesties neiemaisījusies, lai gan Podnieks izmisis dod zīmes viņai klusēt. Viņai vienmēr liekas, ka vīrs neizstāsta visu, kas vajadzīgs. — Kad visi tikpat kā zvēri brūk viņam virsū. Mārtiņš Robežnieks, Gailēns un Zīle — tie tie galvenie barveži.

— А? Что говорит баба?

— Говорит, что главарями банд были Мартынь Робежник, Гайлен и Зиле.

— Пойманы они у нас или нет?

— Гайлена мы привезли с собою. Остальных двух еще нет.

Viņš pakasa ar spalvaskāta galu vilnā pie auss. — Jūs man teiks, kur ir to Mārtiņ Robežnieks un Zīle.

Podnieks grib paraustīt plecus, bet apķeras, ka tas būs nepieklājīgi. Liek roku pie krūtīm.

— Dieva vārds, kungi, es nezinu. Ļaudis runā, ka tepat pa mežiem slapstoties. Es neesmu redzējis.

— Pa kādiem mežiem? Kādi ļaudis?

Podnieks papleš rokas un izmisis atskatās uz saviem palīgiem. Tie raujas arvienu ciešāk kaktā.

Rotmistrs laikam kaut cik sapratis, par ko runā.

— От этого олуха толку не добьешься. Пускай входят те — там —, — viņš nevar atķert pietiekoši nicinoša nosaukuma.

Dragūni atrauj durvis.

— Войди! — viņi kliedz. Itin kā pretimturēdamies, kā uguns sārtā dzenami, ļaudis pa vienam nāk iekšā. Vaļējā durvju plankumā redzamas bālas sejas ar izbaiļu izplestām acīm. Redzams ziņnesis, kurš, rokām plātidamies, kaut ko skaidro un mudina.

— Скорее, черти! — rotmistrs šņāc. Viņa kalsenā, gludi skūtā seja kļūst vispāri sāta, šajā ietramditā pūlī nolūkojoties vien. Acis caur pensneju nelabi blisnī.

Pārkurinātā istaba pildās ar sabristu kāju, kūstoša sniega un aitādu kažoku smaku. Jaunais oficiers izvelk smaršotu mutautiņu un ilgi rīkojas ap degunu. Dragūni pievirzījušies galdam tuvāk. Iesāņus skatās zemnieku puslokā un uzmana priekšniecību. Mīņājas šaurās biksēs iespīlētām kājām un žņauga sānos piekārtu nagaiku kātus. Redzams, gaida kādu uzdevumu un sajūtas ne visai labi bez darba un nolūka šā pūļa priekšā.

Fon Hammers ir uzcēlies kājās. Sarkans un nosvīdis. Elpa grūti plūst caur degunu un sakostiem zobiem. Spīdošais ordenis pie kakla šūpojas kā virs viļņota ūdens. Kaulainie, dzīslainie pirksti nervozi grābstās gar galda malu.

— Ну... — viņš nošņācas. Pašam nepatīkami, ka balss izskan tik sažņaugti un nespodri. Tāpēc viņš iebrēcas skaļi, rokām mētādāmies un galvu pēc iespējas atpakaļ lauздams. — Собачье отродье! Бунтовщики! крамольники! А я вам покажу, сукины дети паршивые! Перепорю всех до одного. Шкуру сдеру с вас, подлецов. В Сибирь сгоню, разбойников! Десять лет вы у меня в тюрьме вшей кормить будете... — Un piepeši it kā atslābst, saviebjas un paliecas tuvāk jaunajam, galda galā sēdošam. — Ух, вонь какая! Нарочно они дегтем вымазались...

Jaunais skatās galdā un ar pulsis smaida.

— Ну, что вы, Карл Альфредович, в самом деле... Разве можно так? Не пересаливайте, пожалуйста...

Plikpauris ar villainajām aizausīm mēģina latviski tulkot to, ko rotmistrs saka. Bet viņa latviskā izruna ir savādi kropli un komiski laužīta. Krieviskās lamas tulkojumā izklausās pavisam divainas un maziespaidīgas. Viņš meklējas attiecīgu vārdu, fantazē pats ko varēdams, stostās un izjauc priekšniecības panākto satricinošo iespaidu.

Rotmistrs nokāsējas un pārtrauc viņu.

— Вы мне сейчас укажете всех главарей. Всех, кто на митингах говорил, кто возмущал народ, призывал к разбою и грабежу. Всех, кто участвовал при нападении на войска и полицейских чинов. Кто разоружил жандарма и урядника? Кто участвовал при разгроме и поджоге имения господина фон Зигварта-Кобылинского? Кто осмеливался дотронуться до портрета его императорского величества? — Un piepeši viņš kļūst purpursarkans vispāri sejai — vēl sarkanāks, nekā bij līdz šim. Abas mazās dūres triec pret galdu. — Кто спустил поезд с рельс и обстреливал эшелон моих драгун?

Abi dragūni arī piesarkst un, nagaiku kātus žņaudzīdami, skatās notriektā, mēmā pūlī.

Neviens neatbild ne vārda. Ne skaņas nedzird. Peli varētu dzirdēt pa grīdu skrejam. Tikai kaut kur dibenā bērns mātei uz rokas bezbēdīgi aizcivinās un stiepjās uz sarkanā galda pusi. Velti izmisusi sievietē pūlas to nomierināt. — Говорите, мерзавцы! Оглохли, что ли... — Un atkal viņš atslābst un paliecas tuvāk jaunajam galda galā.

— Скажите, Павел Николаевич, что мне делать с этой сволочью. Сговорились вся свора — ни звука. Придется позвать ребят, чтобы их, подлецов, нагайками. Авось, развяжутся подлые языки.

— Не пересаливайте, Карл Альфредович. Они, видно, просто перепуганы. Скорее добром их возьмете, чем строгостью.

— Ах, что вы, Павел Николаевич! Не любезничать же мне с ними. В бараний рог согну, шкуру сдеру...

Viņš izskrien no galda šajā pusē un gandrīz dur ar pirkstu sejā mazam, sausnējam vecītim ar apsarkušām acīm, sabristām pastalām kājās.

— Чего молчишь, старая обезьяна! Почему ты ничего не отвечаешь? Понимаешь ты меня? Понимаешь?

Acis mirkšņinādams, vecītis kāpjjas atpakaļ.

— Nesaprotu, kungs...

— Несапроту —, — fon Hammers mēdās. — Теперь язык у тебя не поворачивается, старая дубина. Потому что драгунская нагайка и пуля заговорила. А раньше, небось, ораторствовал не хуже любого городского агитатора. А я заставлю тебя говорить! Не то, что говорить — петь ты у меня будешь. Танцевать ты у меня будешь, старый дьявол... — Viņš sasiņ kājas tā, ka pieši strinkš. — Взять его! В подвал его!

Viens dragūns buksnīdams vada veci pa durvīm. Tas plātās rokām un gribētu ķepuroties pretī. Bet bezzobu mute neklausā. Nevienas skaņas tur nenāk laukā. Pa kaktiem noskan apspiestas vaidas un aplāpēti šņuksti.

Rotmistrs pagriežas pret pusaudža zēnu. Tas stāv bāls kā nebalināta drēbe un manāmi trīs. Bet zilajās, valganajās acīs deg tāds necilvēcīgs naidis, ka liekas, viņš neizturēs — nagiem un zobiem klups virsū.

— А ты чего, поросенок вонючий! Чего уставился, чего глазеешь? А... руки! Руки из карманов вон! — Viņš sasiņ atkal kājas. — Осипов, дай ему!

Бет драгūнс jau pats ir klāt. Кā чūsка гaisā izlocīdamās un svilpodama, nagaika trīs reizes aptinas ap zēna plāni gērbtajiem plecēm. Viņš kļūst gluži balts. Zods sāk konvulsīvi raustīties, acis it kā iegrimst doбуļos, бет томēr не уз mirkli nenovērшas no oficiera.

Кāда sieviete skaļi iebrēcas un apraujas. Dzirdams, pati vai cits kāds aizspiež viņai muti.

— Не орать! — rotmistrs pakrata dūri uz to pusi. — Заткни свою глотку! А то велю выпороть так, что три недели сидеть не будешь. — Piegriežas atkal zēnam. — Как ты, паршивец, посмел дотрагиваться до портрета государя императора? Кто тебя научил стрелять в солдат?

— В солдат я не стрелял и до портрета государя императора не дотрагивался. Ничего не знаю.

Neskatoties uz visu uztraukumu un trīsošo zodu, zēns atbild neticami skaidri un skaļi. Un taisni šis skaidrums un skaļums apvaino rot-

mistru. Pret to viņa paša bargums it kā zaudē daļu sava asuma un iespaida. Viņš grib atkal uzbrēkt, bet savaldās.

— А! Ничего не знаешь! Посмотрим...

Tikai mazliet viņš pamāj ar galvu. Dragūns sagrābj zēnu aiz pleca. Bet, kad tas nikni izgriežas, tad, mugurā paviegli buksnīdams, izvada to pa durvīm. Acīm redzams, viņš arī mazliet tā kā sakaunējies no sīkā, vārīgā noziedznieka, kurš tomēr runā tik droši un skaņi.

Rotmistrs acumirkli it kā nezina vairs, ko darīt. Pagriež galvu pret pūli, bet tūlīt atkal novēršas no tām baiļu pārvērstajām sejām un apmulsumā un nesapratā ieplestām acīm.

— Приведите того — как его — —

— Гайлена... — piebilst villainais, ar spalvaskātu otrā aizausi bakstīdams.

Pirmais dragūns izsteidzas laukā. Pēc acumirkļa viņš atgriežas. Aiz viņa nāk Gailēns un iepakaļis tam divi pavadoņi plintēm rokās.

Fon Hammers sēd aiz galda.

— А ты укажи мне всех своих соратников... в борьбе за освобождение народа... — Viņš pamet aci uz jauno galda galā un rasmīn. — Всех, кто принимал какое-либо участие в выступлениях против законной власти, беспорядках и грабежах. Кто, например, назначил тебя председателем — как его там — исполнительного комитета?

— Es netiku iecelts. Mani ievēlēja pagasta pilna sapulce.

— Ага — собрание. Тем лучше. А кто именно выбрал тебя?

— Pagasta pilna sapulce — vienbalsīgi. Protams, pret pagastvecākā un viņa sievas balsīm.

— А — единогласно. Отлично. А ты разве не знал, что никто, кроме законных властей, не имеет права выбирать и назначать? Разве ты не сознавал, что такое самоуправство будет строго караться законом?

— Tā saucamās likumīgās varas pagastā nebij. Nebij vairs ne uradņika, ne pristava, ne citu policijas iestāžu. Pagastvecākais nedēļām ilgi nerādījās pagastnamā. Bez tam viņš jau agrāk ar dzeršanu un visādām nolaidībām bij zaudējis katru iespaidu uz ļaudīm. Pagasta skrīveris bij padzīts par kukuļu ņemšanu un ārkārtīgi partejisku izturēšanos pret bezzemniekiem un vispār nabadzīgākajiem pagasta iedzīvotājiem. Nebij itin nekādas varas, kas gādātu par kārtību. Pagastā draudēja ieviesties pilnīga anarhija, un tāpēc es ieskatīju par pienākumu pieņemt ievēlēšanu — no kuras man tā kā tā arī nebij iespējams atteikties. Es esmu darījis visu, lai novērstu nekārtības un anarhiju.

Vilde mīņājas kā uz oglēm. Viņa baltā, labi nobarotā seja ir izviebusies dusmās un naidā. Viņš gribētu runāt, bet nezina, vai drīkst neaicināts.

Bet Zetiņa nevar novaldīties un nerēķina nekā. Strauji panāk divus soļus uz priekšu.

— Neklausiet, kungs, ko viņš tur dzied. Zobus apvārdot viņš prot, tur viņš meistars. Viņš ir tas lielākais kūdītājs un revolucionārs — jau sen gadus. Viņa meita tā lielākā sociāliste visā apkārtnē — pa visiem mītiņiem braukā, propagandistu pulciņus dibina. Robežnieku Mārtiņš Gailēnos vairāk dzīvo nekā savās mājās. Visiem sociālistiem un meža brāļiem tur pirmā sapulces vieta...

— А вот бабу-то назначить волостным старшиною... — rotmistrs pamirksina jaunajam, kurš griež gredzenu ar sarkanu akmeni pirkstā. Tad pagriežas atkal pret Gailēnu.

— Слышал. Сознаешься или еще упорствовать думаешь? Предупреждаю тебя: чем больше врать будешь, тем хуже для тебя самого. Расскажешь откровенно, укажешь виновных — авось, власти окажут снисхождение.

Gailēns stāv, mazliet sakņupis, saguris, saņurcītām, salmu aplipušām drēbēm. Bet galva viņam augšā. Ne zīmes no bailēm nav viņa sejā un skatienos. Viņš izskatās pēc cilvēka, kas ar dzīvi savus rēķinus noslēdzis.

— Man nav ko tiepties, ko melot. Taisnība, ka es vienmēr esmu bijis pret to netaisno iekārtu, pret tām viduslaiku feodālisma paliekām, kuras atstātas šajā valsts nomalē. Pret to, ka lielo muižu īpašnieki nenes itin nekādas nastas un nodevas, bet liekas sevi no zemniekiem apkalpoties. Pret to, ka viņiem tiesības ar saviem dzinējiem un jakts suņiem nomīdīt zemnieku laukus, bet tie nedrīkst ne vārnu aizbiedēt no sava tīruma. Pret to, ka muižniekiem pieder tiesība iecelt mācītājus, celt krogus un apdzirdīt zemniekus. Pret to, ka tikai muižnieki var dzirnavas būvēt un bodes atvērt — — —

— Вы слышите, Павел Николаевич? Что за народ, а? И вы еще упрекаете меня за излишнюю строгость...

Bet jauno oficieri, kā liekas, interesē pavisam cits kas.

— А правду ли говорит он? Действительно ли такие порядки у вас?

— Tāda pie mums ir tā kārtība, oficiera kungs. Muižnieku saimnieciskā vara pār latviešu zemniekiem ir neaprobežota. Arī administratīvā vara pa lielākai daļai viņu rokās. Visi mazākie administrācijas un tiesu ierēdņi no viņu šķiras. Un, kas nav no viņu šķiras, tie viņu kabatā un pilnīgi zem viņu iespaida. Viņiem te ir nesalīdzināmi brīvāk un jaukāk nekā kaut kādā Meklenburgā. Kur nabaga zemnieks lai te dabū tiesu un taisnību? Vai tad brīnums, ja, gadu simteņus kājām mīts un pulgots, viņš reiz sacelšas un mēģina nokratīt jūgu no saviem pleciem?

Fon Hammeram kaut kas iespriedies kaklā. Viņš it kā rīstās un valba piesarkušās acis — bet Gailēnam garām.

— Расстрелять... такого — мало...

Bet jaunais mierinādams liek roku viņam uz piedurknes un noņēmis skatās Gailēnā, kas liekas viņam vien runājam.

— Ну, а действительно ли вы, дураки, надеялись своими силами справиться с господами и даже свергнуть существующий строй?

Сколько вас тут и что вы можете противопоставлять регулярному войску с пулеметами, а если понадобится, и орудиями?

— Tautas sacelšanās, oficiera kungs, nenotiek pēc iepriekšēja aprēķina un plāna. Tie ir pavasara plūdi, kas lauž ledu, kad viņu mērs ir pilns. Saprotams, tagad ir redzams, ka bij neprāts un aklums. Bet to mums māca tikai pils pagrabi un jūsu nagaikas, un lodes. Divkārsšs neprāts, tāpēc ka mūsu tiesneši atkal ir tie paši, pret kuriem mēs domājamies tiesu un tiesību meklēt. Tikai to mēs domājam. Par pastāvošās iekārtas gāšanu neviens no sākuma nedomāja. To te uzkūdīja sveši elementi, pa lielākai daļai no pilsētas. Arī tas, pēc manām domām, ir neprāts. Es vienmēr esmu pret to bijis.

— А что ты делал, чтобы пресечь революционное безумие?

— Visu, ko es varēju. Bet, cik maz iespēj viens cilvēks pret visu tautu, to jūs redzat.

Rotmistrs atkal ir kaut cik savaldījies.

— Назови местных агитаторов и социалистов. Но смотри, не врать. И без тебя я имею достаточно сведений. Карлсон, запишите.

— Nemaz nepūlieties, Karlsona kungs. Es nekā neteikšu.

— Что — о? — Fon Hammers uzlec kājās un izskrien priekšā. — Не—ска—жешь? Не скажешь? Я прикажу дать тебе пятьдесят — — я прикажу дать тебе сто плетей, пока ты у меня запоешь соловьем.

— То jūs varat. Divi simts, trīs simts — nošaut jūs mani varat. Es taču esmu jūsu varā. Bet sacīt es tomēr nesacīšu.

— Слышали, Павел Николаевич? — Rotmistrs nevarīgi atsēstas pret galdu, tā ka ērglis bīstami sazvalstās un apgāztos, ja Vilde nepieklupis un nesaturējis. — И вы еще упрекаете меня за излишнюю строгость...

— Почему вы так упираетесь? Чистосердечным признанием вы можете значительно смягчить свою участь.

— Kas uz mani pašu zīmējas, tad es nenoliedzu nekā. Bet savu dzīvību es negribu pirkt par citu asinīm. Mans liktenis man ir skaidrs. Nekādas žēlastības es negribu no šiem mūsu tiesātājiem. Bet man nebūs vieglāki, ja arī citi tiks mocīti un šauti.

— Вы все-таки подумайте...

— Es sen esmu izdomājis.

— Однакож, почему вы так упорствуете? Отчего вам не рассказать о том, что нам все равно известно? Вы значительно могли бы облегчить свою участь, а мы получили бы более ясную картину всего совершившегося.

— It kā jūs būtu nākuši te kaut kādu bildi sastādīt! Jūsu uzdevums ir cietumā slodzīt, pērt, šaut, kārt un atriebt cietušo muižniecību. Priekš tā jums spiegu ir diezgan. Es neesmu nodevējs, no manis negaidiet. Es atbildu par to, ko esmu darījis. Gar citiem man nav daļas.

Fon Hammeru, acīm redzot, padara nemierīgu tas pieklājīgais, gandrīz laipnais tonis, kādā jaunais oficiers iztaujā Gailēnu. Viņš nervozi

blisina acis caur pensneju un parausta plecus. Viņu aizskar Gailēna mierīgums un pašapziņa. Tā viņam šķietas maitājam to nepielūdzamās bardzības metodi, ar kuru viņš noņēmiēs te rīkoties.

Viņš uzceļas kājās un savelk rokas dūrēs.

— Мне некогда тут с вами канителиться. Зарубите себе на носу, что я сейчас скажу. Во-первых. Объявляю запрещенными всякие сходки и сборища, где бы то ни было. Кто знает о таковых или о намерении устраивать таковые, обязан немедленно донести мне или ближайшему посту. Укрыватели будут караться наравне с виновными. Во-вторых. За всякое сопротивление воинским чинам, за попытку бежать, за порчу телеграфных и телефонных проводов, за всякое нарушение установленного порядка виновные будут немедленно расстреляны. Во-третьих. Все, у коих имеются награбленные в имении господина фон Зигварта-Кобылинского вещи, должны возвратить таковые в трехдневный срок. В тот же срок должна быть внесена причитающаяся господину фон Зигварту-Кобылинскому арендная плата всеми, кто по наущиванию агитаторов или под угрозу бандитов социалистов с преступным умыслом пропустили установленный для этого срок. Во-четвертых. В тот же срок должно быть сдано всякое оружие, как холодное, так и огнестрельное, а по истечении этого срока всякий, у кого обнаружится таковое, будет расстрелян на месте. Во-пятых. Все должны помнить, что навсегда прошло время всяких освобождений и революций, что отныне всем управляет твердая законная власть военного времени, высшим представителем которой на месте являюсь я. Все местные учреждения будут работать под моим личным надзором и за всякое неповиновение моим и ихним постановлениям и распоряжениям виновные понесут немедленную и строгую кару.

Villainais tulko kā mācēdams, no sevis piepīdams visvisādus lamu vārdus un rupjības. Cūkas, suņi, zagļi — ar sevišķi treknu valgumu nāk no viņa mutes un birst uz klausītāju galvām.

— Отныне прямым вашим начальством будет волостной старшина. — — Viņš atkal aizmirsis vārdu. Karlsons pārrauj tulkojamo teikumu vidū un pasteidz iebilst: — Поднек — — ... Поднек и волостной писарь — а... господин Вильде... — Vilde instinktīvi izliec krūti un caur pieri paskatās pūlī. — За малейшее неповиновение или возражение им пороть буду, в подвал посажу, отдам под суд. Как собак прикажу расстрелять всех, кто — всех... — Viņš aizrijas, kļūst sarkanbrūns sejā un sarkanām raudas acīm mēģina atkāstēt. Tad sāk sist kājām uz grīdas, tā ka pieši šķind un pensnejs nokrīt no deguna un auklīnā lēkā gar krūtīm.

— Вон, подлецы, мерзавцы... чортово отродье! Вон!

Kā vētras spēji trenkts kaņepju lauks pūlis gāžas pa durvīm.

Pusotra gada vecs bērns mātei uz rokas visu laiku liecas nost uz bargā kunga pusi. Viņa smaidīgā sejā un zilās ačelēs redzama dzīva interese priekš viņa kustībām un savilkto dūru vēcināšanas. Tagad, kad māte

kā kustonis gar draudoši paceltu nūju, gar sienmali garāmzagdamās, ir rotmistram taisni pretim un vistuvāk, viņš ar visu augumu atliecas tā, ka domā — tūliņ nokritīs. Apaļas roķeles sniedzas pie kustīgā kunga spīdīgi baltajām, strīpotām pagonām, sejiņa laistās vienā smaidā.

— Ē—ē... — viņš lielā sajūsmā gaviļē platu muti.

Pārbijusies māte ar vaļīgo roku piegrūž to atpakaļ pie pleca un apsedz ar lakata stūri. Bet arī zem tā vēl dzirdami smiekli un nepiedodama, izsmejoša sprauslošana.

Fon Hammeram dūres nolaižas gar sāniem. Viņš sāk tvarstīt lēkājoso pensneju. Bet tad notiek nelaime. Pensnejs kaut kā atraisās no aukliņas, krīt un nokrīt zemē. Viens apaļš stikliņš izlec no zelta rāmja un, riņķi griezdamies, ripo pa slapjo grīdu.

Podnieks, Zetiņa, abi pagastvecākā palīgi un Vildes kungs kā negudri vienā barā metas ķert lēkājoso stikla ripiņu.

Nedēļām laiks paliek nomācies un vējains.

Brīžiem no zemām un smagām debesīm sāk birt sīkas sniega pārslas. Bet tad vējš saceļas stiprāks un skaudrāks, kā liekas, pirms laika notrauc to, kas taisās birt no mākoņu pazarēm, un pāri mežiem un mājām aiztrenc kaut kur debess pamalē. Zili melni piesmadzējusi debess pamale guļ riņķi apkārt kā cietuma valnis. Dienas iet bez saules stara un spožuma, bālsnēji pelēkas, drūmi šalcošas. Vakaros, liekas, tumst no visām četrām pusēm. Mākoņi sabiez un nogulst līdz ar zemi. Mājas sarmotiem salmu jumtiem pieplok nokalņos vai saraujas kailos kļavu un ošu puduros. Tikai uz īsu brīdi sarkana uguntiņa paspīd logā. Tad nodziest atkal. Vējš šmikstina kailiem kļavu un ošu zariem, un akas vinda šūpodamās klusām čikst. Suņi salīduši kaut kur gubenī vai izplēstas salmu kaudzes apakšā. Nevienas rejas nekur nedzird.

Naktīs zeme liekas pilnīgi nomirusi. Nevienas skaņas nedzird, nevienas dzīvības nekur nemana. Nevienu nakti zvaigznes nespīd pie debesīm. Un, ja kāda kur nejauši parādās saltās mākoņu villaines plīsumā, tad steigšus paslēpjas atkal. Aizveras kā tīra acs, kam netikas redzēt zemes pamirumu un riebumu.

Bet atgadās arī traucējumi šajās salti pamirušajās naktīs.

Stāv zemnieku sētas ēku pudurītis, kaut kur piekalnē pierāvieš. Ēciņas čum, zemei pieplakušas. Viegli sarmotie salmu jumti tikko manāmi atšķiras no sniegu klātās zemes. Koki kailiem zariem šmikstinās tiem pāri, un šūpodamās klusu čikst akas vinda.

Tad no ierakuma māla uzkalnī pa ceļa rievu izlien savādi kāpuri — viens, divi... vesela rinda. Un no aploka krūmāja lien trīs četri tādi paši kāpuri. Un no meža puses tāpat. Savāda tinkšēšana, šķindoņa, sprauslošana un apspiesta skarba sasaukšanās dzirdas nakts klusumā. Cilvēku valoda un zirgu mīpāšanās noslāpē koku šalkoņu un vindas žēlo čikstoņu.

Cieti, skarbi sitieni nodārd pret aizbultētām nama durvīm. Atskan skaļš, pavēlošs sauciens. Lodziņā atspīd uguns, un pret to iekšā redzams balts, apakšdrēbēs gērbies, nervozi steidzīgs cilvēka tēls. Viens, otrs, trešs... Izgērbusās sievietes steigā rauj pirmo apģērba gabalu, vīrieši pa pagultēm meklē zābakus. Bērni raud...

Brīdi vēlāk istaba bruņotu vīru pilna. Skan draudīgi saucieni, rupjas lamas un bezkaunīgu smieklu pavadīti neķītri joki. Izbiedēti vīrieši murmina, sievietes raud un kaut ko lūdzas, bērni spiedz un neklausa nekādu klusinājumu. Krēsli klauudz un gāžas, skapju durvis skanēdamas plīst. Balti un pelēki drēbju baķi tinas, sieviešu veļa nekautrīgi plīvojas gar lampu, grāmatas no plauktiņa birst uz grīdas, un vaļējas lapas laidelējas pa istabu.

Kūts un klēts, un piedarba durvis atsitās vaļā. Bruņoti vīri skraida pa pagalmu un ložņā pa visām telpām. Bajonetes spraukst, salmu jumtos un sienu spraugās durdamās. Plinšu resgaļi un zobeni klauudz, pieši un siksnu spraudzenes tinkš... Lopi mauj, negaidītas luktura gaismas nakts vidū izbiedēti. Suns ierejas kur tuvumā, tad kaukdams aizskrien, un visu laiku no mežmalas dzirdas viņa gaudošana.

Pagalmā pusapgērbti zemnieki jūdz zirgu. Un visu laiku bruņoti vīri nāk no istabas, nāk no klēts un kaut ko krauj ragavās. No istabas skan nemitīgi sieviešu un bērnu raudas. Uz acumirkli apklust no bargajiem kliegzieniem, bet tad atsākas no jauna.

Pēc stundas kāpuru rinda atkal velkas pa ceļa izrakumu lejup. Nu vidū ir ragavas ar mazu, pinkainu zirdziņu priekšā. Uz apgalvenēm sakucies sēd braucējs kažociņā un pastalām kājās. Aiz viņa salmos saklupuši divi sasetām rokām un nokārtām galvām. Abās pusēs viņiem draudīgi rēgojas plinšu stobri ar bajonetēm galā.

Visas durvis pamestas vaļā. Govis mauro aizsmakušas. Suns atgriezies, palielā atstatumā riedams apskrien mājām riņķī. Uz ceļa uzskrējis, apošņā pēdas: patek pa tām gabaliņu, notupstas kalniņā un, uz lielceļa pusi skatīdamies, sāk atkal gaudot.

Lampiņa atkal rāmi sarkani deg uz galda. Gultās un uz sola redzami sakumpuši sieviešu stāvi. Kaut kāds gaišs muskulis kūņojas sienmalī uz grīdas.

Pagalma vidū, kupenā pamests, tikko saredzami deg nokvēpis vējlukturis. Šaura, bāla gaismas svītriņa no tā sniedzas līdz pat vaļējo istabas durvju melnajam plankumam.

Tad šajā plankumā, luktura vājās gaismiņas apspīdēts, parādās puskails sievietes augums. Acumirkli viņa skatās tukšajā pagalmā. Un piepeši saņem rokas pār galvu un metas pār sliekšni nakts tumsā — kā peldētāja melnā atvarā. Atskan trīs nejauki, necilvēcīgi, histēriski brēcieni. Un pēc tam sieviete lokās un kūļājas sniegā un gaudo — gluži tāpat kā tas suns tur kalnā uz ceļa...

Ataust zili pelēka, smagi vējaina diena. Ceļi tukši kā izmiruši. Tikai kāds rets braucējs atgriežas no šķūtīm mājās. Pinkainais zirdziņš truk-

šina vāju riksi pa sniega aizvilktu ceļu. Braucējs snauž sakucies, cimdētās rokas starp ceļgaliem iemiedzis.

Piepeši uztrūkstas no skarba uzbrēciena, sarauj grožus un trenc zirgu uz galvas stāvā grāvī. Ar vienu roku turas piegāztās ragavās, ar otru rauj cepuri no galvas. Skatās baiļu pārvērstām acīm.

Dragūnu pulks, smiedamies un nagaikām plītēdamies, jāļ garām. Trijās ragavās samesti sasieti arestanti — vīrieši un pāris sieviešu. Kā malkas bluķi guļ, citcitā samesti. Cits bāls kā nebalināts audekls. Citam asiņains ievainojums pāri pieri. Citam zem acīm zili aizpampumi. Cits, kņūpus saklupis, stīvām lūpām spļauj asinis ragavu salmos un, sasietām rokām kūlādamies, atkal pats viņas izvāļā . . .

Trokšņodams, smiedamies pulks aiziet uz muižas pusi. Zemnieciņš kaut kā izkūņojas no grāvja un atpakaļskatīdamies dzen zirgu pēc iespējas ātrāk. Ne viņam vairs rokas salst, ne vēju viņš jūt aiz apkakles lieņam.

Ap pusdienas laiku no meža uz lielceļa iznirst mazāks pulks. Vidū tur divi kopā sasieti jaunekļi zili brūnām nosalušām rokām, balti nosarmojušām uzacīm un ledus lāstekām piesalušām ūsām. Noslaucīties viņiem nav iespējams. Pāra soļu iepakaļ pa ceļa vidu, pa izbraukto pal-seno sniegu brien skuķe katūna lakatiņu ap galvu, līdz ceļiem nokultām, sniegu sabristām drēbēm. Dragūniem jau apnicis viņus tirdīt un zobot. Puskažociņos sarāvušies, strupiem teikumiem apmainīdamies, saīguši un apnikuši sēd zirgiem mugurās. Redzams, tikai riebumu sajūt pret tiem, kas viņiem te dzenami kā lopi uz kaušanu.

Novakarē arī pa māju ceļiem redz lielākus vai mazākus pulciņus virzāties uz muižas pusi. Arestētos ved ragavās vai sasietus dzen tāpat kājām. Paretam kādu redz arī sedliem piesietu, zili nosalušu un nodauzītu, pusdzīvu un cilvēka izskatu zaudējušu. Viss atkarājas no vedējiem. Skaidrā prātā tie ar visu niknumu gluži neaizmirst, ka viņiem cilvēks vedams. Kad pirmās dusmas pārskrējušas un roka apgurusi, nagaiku cilājot, viņi atļauj tam mierīgi vilkties pa ceļu. Bet piedzērušies visu ceļu nenorimstas. Visu ceļu skan nejauki lamu vārdi un nagaikas šmikst. Labi tam, kam vēl balss klausā un sirds atļauj kaut klusi vaīmanāt. Tas tikami atveldzē kārtības nodibinātāju instinktus, un viņu nagaikas krīt retāk un mīkstāk. Bet, kas kā akmens nocietinājies un iet sakostiem zobiem, to visu ceļu tēs kā nedzīvu koka gabalu. Jo spītīgāk klusē noziedznieks, jo lielāks aug vedēju niknums. Asi šņakstieni nemitīgi svelpj gaisā. Kad vienam roka pagurusi, pietur zirgu un palaiž otru vietā. Kārtīgi mainās, lai visiem tiktu daļa pie šīs izpriecas, kuru viņi šē domājas par visai svarīgu un nepieciešamu dienesta pienākumu izpildījumu. Kur pūlis pāriet, tur paliek tikai savandīts sniegs bez sliedes un skaidri sazīmējamām pēdām. Un tumšas asiņu zīmes bal-tajā sniegā. Vietām tur ir sīkas, sarkanas, rindā nobārstītas punktis. Vietām prāvākas izplūdušas lāses, vietām vesels, patālu saredzams starains

plankums — vai nu no izdauzītu zobu mutes izspļauts, vai no kailā vietā ķerta spēcīga cirtiena izlijis.

Suņi ošņādami tekā pa ceļiem, bet itin kā kautrējas laizīt cilvēku asinis. Apsēstas kur uzkalnī un, nosarmojušus purnus pret zili melno apvārsni pacēlušī, aizvilkdami gaudo gari un nejauki.

Vakaros, kad tumsa vālaini sabiez, kaut kur aiz meža atplaukst blāzmas plankums. Plīvodami, kūšādams un arvienu spilgtāk iekvēlodami, ceļas augstāk un plešas platāk. Pa retākām egļu spraugām pamirdz spilgti baltas liesmu mēles, un augšā blāvajam sārtumam pārskrien pāri it kā savādas staru trīsas. Visa debess mala pāri galvai, viss sniega klajums ar kailiem kļavu un ošu puduriem un nosarmojušiem salmu jumtiem mirkst drausmīgā, asinssarkanā, viegli plīvojošā spīdumā.

Šur tur, pie zediņu sētas vai mājas stūra piespiedies, stāv kāds cilvēks. Nekustoši kā koka stumbens, pār mežu pavērstu seju, neprātā ieplestām, nemirkšošām acīm. No ataugas izcēlušās vārnas apmulsušas bez viena klieziena griežas gaisā. Tikai smagie, šalcošie spārnu vēdieni dzirdas nāves klusā, sarkanā gaisā.

Zigvartu-Kobiļinsku pils apdegusi un tukša stāv Daugavas krastā.

Abos stāvos neviena loga nav vesela. Šur tur kāds vaļā atgrūsts apdedzis rāmis vēl virājas vējā. Šur tur augšas stūrī vēl rēgojas kāda aizkvēpusi rūts — kā izsāpējusi, aizzilējusi acs. No visiem logiem gar balto mūri augšup stiepjas kvēpu svītras — vietām gaišākas, vietām pavisam melnas. Kurā istabā vairāk mēbeļu un citas degvielas, tur uguns bij spēcīgāka un dūmu mutuļi biežāki gāzās pa logu laukā. Dakstiņu jumts saspregājis. Abi tornīši stūros sniecas augšup kā melni kraukļu knābji.

Riņķi apkārt, pa bruģēto laukumu priekšpusē, pa celiņiem un krūmaino parka nogāzi Daugavas pusē — visur izmētātas apdauzītas, aplauzītas mēbeles, sadauzīti trauki un ķēķa piederumi, tukšas pudeles, apdeguši logu aizkari un citādas drēbju lupatas. Ķipša un marmora statujas gar celiņiem apdauzītas un nogāztas. Metāla soli zaļi krāsotām atzveltnēm saviesti krūmos un cementu izlietā baseinā ar zaļu pelējumu pārklātu, salmiem notītu bronzas nimfas tēlu vidū... Viss izpostīts un sadauzīts. Laukumiņa malā, ar galvu krūmā iekritis, uz mutēs guļ marmora amoretis treknām gūžām un, kā liekas, raud par to barbarismu, kas te izpostījis tik daiļas kultūras vērtības.

Tikai pils pagrabus revolucionāri aizmirsuši izpostīt. Varbūt arī nav spējuši. Kad nāk apkārt gar pils ķēķa galu un pakāpjas apmēram uz kalņa vidū, tad tur, tūliņ līdzās ēkas spārna izbūvei, dzelzi apkaltas zemas durvis, tikai pusē virs zemes. Pa četriem radžu kaltiem pakāpšļiem jānoiet lejā, tad viņas var atslēgt un atvērt.

Aiz āra durvīm šauriņa priekštelpa. Vienas durtiņas taisni pretim, dibenā, ved nelielā, tumšā bezloga telpā. Pa otrām, uz labo pusi, nokļūst lielajā pagrabā. Tas krusteniski velvēts un sastāv no divām vaļēju ieeju savienotām telpām. Priekšējā divi aizrestoti, tikai ar virsmalu zemi aizsniedzoši logi. Dibenējā viens. Visiem trim ārupusē izmūrētā iedobumā balti krāsotas, dažādiem likumiem izgreznotas restes.

Te saslodzīti apkārtņē saķertie revolucionāri. Virieši te. Sievietes ievietotas kādā veselākā istabā otrā stāvā, kur logi krusteniski plankām aizsisti, tā ka gaisma iespīd tikai pa šauriņu kvadrātu spraugām.

Priekšējā pagrabā cilvēku piecdesmit sešdesmit. Dibenējā mazāk. Tāpēc ka pati telpa tur mazāka, un tāpēc ka tur novietoti sasistie un samocītie, kuri nevar nostāvēt kājās un kuriem tāpēc vairāk telpas vajadzīgs.

Pagrabā ir tikai viens garš, šaurs sols. Tas cietumnieku nosēsts no vienas vietas. Riņķī apkārt sienām sēd, uz grīdas satupušies, rokām sarautās kājas apķēruši, zodu uz ceļgaliem atbalstījuši. Citi stāv pūlīšos un pa vienam tāpat pagraba vidū. Sarunājas pusbalsī, bet tomēr troksnis cilvēku pilnajā, smagajā telpā liekas liels. Bet, kad uz kādu acumirkli apklust, tad no dibena dzirdas dobji vaidieni un gari stieptas elsas. Un savāda, grūta smaka no strutojošiem, nekoptiem ievainojumiem un netīrumiem.

Logi ir izdauzīti, vietvietām dēļiem pavirši aiztaisīti. Āra gaiss kūpēdams plūst nekurinātā telpā. No cieši sablīvētu cilvēku elpas un miesas izgarojumiem arī sabiezē tvaiki. Visa telpa — no velves līdz cementa klonam — baltu garaiņu pilna. Cilvēki ložņā kā pa miglu. Tie, kas gar viņējo sienu sēd, logu var saskatīt tikai kā bālganu plankumu.

Visiem ziemas drēbes mugurā un cepures galvā. Visi, pat sēdētāji, kustas, lai kaut cik sasiltu. Salst — nejdzīgi, nejauki salst visu augu dienu un it sevišķi pa naktīm. Neizciešami, nepanesami salst ievainotie, sadauzītie un sakropļotie, kuriem nav pietiekošu drēbju, ar ko sasēties, kas nevar pakustēties, lai no tā kaut cik sasiltu. Pa izdauzītiem logiem nemitīgi velk asa pūsma. Cementa klons ir aukstāks nekā ledus. Vairāki, te gulēdami, ir nosaldējuši ausis un kājām pirkstus. Aukstums kā ar asu nagu skrāpē svaigas, asiņojošas brūces un nedod miera nevienu acumirkli.

Vakar nobeidzās viens — muižas kalps Pogulis. Tas bij uzrādīts, ka vadājis svešos dedzinātājus pa šo pašu pili. Bez tam pie viņa atrada divējus iemauktus no muižas staļļa. Arestēja viņu svētdienas vakarā, kad dragūni līdz pēdējam bij piedzērušies. Tāpēc piekāva vairāk, nekā parasts. Tūliņ pirmajā naktī viņš vaidēja ar sāpēm sānos — laikam ar plintes resgali riba bij ielauzta. Otrā dienā ap pusdienu viņu aizvilka pērt uz izdegušo ķēķi pils lejas galā. Tur atkal pazīstamais Osipovs gadījās par pērāju un baronēns stāvēja klāt. Atnesa viņu nešus un kā dzīvi nodīrātu kustoni nosvieda sienmalī. Kaut kur iekšā laikam kāda asiņu dzīsla bij pārsista. Visu laiku viņš nesamaņā vēma asinis... Asinis viņam gāja cauri — neticami daudz asiņu bij tādā sausnējā, nelielā cilvēkā. Tikai trešajā dienā viņš nobeidzās. Vēl tagad brūns klons un siena tajā kaktā, kur viņš gulēja.

Pirms trim dienām nomira mācītājmuižas pusgraudnieks Vimba. Tas viens no pašiem pirmajiem arestētajiem, visilgāk te pagrabā nodzīvojis. Vedot pavisam viegli piekauts. Bet vai nu sasaldējies plānajā pusmētelītī, vai cita kaite piesitūšies. Nīka un nīka, kamēr nobeidzās. Dienu bij kluss, ne vaidēja, ne vārdu runāja. Kā neprātīgs skatījās velvē uz vienu vietu. Bet pa naktīm murgoja un kļiedza nelabā balsī, kā kaut ko šausmīgu redzēdams...

Liekas, ne pati nāve pagrabā ieslodzītos tik daudz baida, kā tā nerimstošā stenēšana un vaidas. Tie asinīm sakaltušie krekli un nejauki strutojošās un smirdošās, aukstumā nedzīstošās brūces. Un tās mūžīgās

gaidas — nezinot, kuram nu kārtā priekšā, kuru nu vedīs uz ķēķi. Šie cilvēki vairs neizskatās pēc cilvēkiem. Pelēki izbālējuši, sarainām bārdām apauguši, drudžaini spulgojošām acīm un it kā apsalušām, pussastingušām kustībām. Dažs liekas kā pa pusei prātu zaudējis. No rīta līdz vakaram sēd kur sienmalī sarāvies. Nejūt ne aukstuma, ne salkuma, ne mana, ka min viņam uz kājām vai no sāniem grūžas virsū. Sasaluši, neaiztikti maizes gabali mētājas uz palodzēm. Ēstgriba ir pavisam vāja pils pagrabos. Krūzīti karsta ūdens katrs no rīta izdzer kāri. Bet maizes gabali, iekosti un pavisam neaiztikti, tāpat mētājas apkārt.

Gailēns ar Sniedzi, pagastnamā sapulcē arestēto jaunekli, augu dienu ir pie slimajiem. Gailēns uzņēmies tādu kā feldšera lomu. Apstaigā pēc kārtas visus vaidošos un kunkstošos. Ko te daudz var līdzēt, — bet viņš zin, ka slimam atvieglojums jau tas, ja kāds britiņu pasēd un paklausās, ko tas sūdzas. Viņš nometas pie zemē gulošā. Ar krūzītē aiztaupītu siltu ūdeni kaut cik izmazgā lielāko ievainojumu un ar kaut kādu lupatu pār-sien. Abiem ar Sniedzi viņiem no krekla tikai vairs piedurknes un ap-kakle palikusi. Kabatas lakatiņi, kaklauti, svārku oderes — viss izplēsts ievainoto apsējiem.

Bet vairāk nekā ar apsējiem un ūdeni viņš mierina slimos siltiem vārdiem un ar sirsnīgu līdzdalību katra sevišķām sāpēm un bēdām. Viņa modrā valoda spēcina vairāk nekā tas gabaliņš svaigākās maizes, ko viņš no savas porcijas slimam atlicinājis. Ne priekš viena viņam netrūkst drošinājuma, ne uzmodinoša smaida. Sevi un savu likteni viņš liekas pavisam aizmirsis.

— Отойди от окна! — ārā piepeši atskan sarga zaldāta skarbā balss. Tie, kas logam tuvāk, atlec kā grūsti. Vakar šāva iekšā — labi, ka neviens netrāpīja. Vēl tagad rēgojas caurums sienā, neaugstu no klona.

Un piecas minūtes vēlāk ārā durvis slēdzas. Acumirkli pagrabā iestājas klusums. Pat ievainotie apklust. Tikai pāris pusnemaņā, mēteļu stūriem pārsegtām galvām, dun kā no apakšzemes.

— Гайлен — в канцелярию!

Pārējie satrūkstas vairāk nekā sauktais. Viņam nezin kāpēc sen tāda nojauta, ka viņu te ilgi neatstās. Viņš skaidri zin, ka atpakaļ te vairs neatgriezīsies. Viņš ir gatavs. Visa manta viņam mugurā. Viņš neatsveicinās. Aplaiž skatienu apkārt un iziet.

Ārā zilgana novakara krēsla. Tomēr viņam, pagraba tumsas un tvaiku pieradušam, āra gaisma aizžilbina un aizasaro acis. Viņš redz, ka lielo, drukno sarga zaldātu atmaina jauniņš, sīciņš, kas ļoti līdzīgs Sniedzem. Bet kas viņam gar to daļas.

Pie muižkunga mājas piebrauktas ragavas. Seši dragūni jāšus tām apkārt. Vedīs — Gailēnam ienāk prātā. Mežiņam cauri un tad — bēgot... Kaut kas karsts iesitas galvā. Uz acumirkli muižas mājas un koki sagriežas gar acīm. Bet tad viņš atkal saņem. Vai tad jau sen nav sagatavojies uz visu un savus rēķinus ar dzīvi noslēdzis? Vai bendēm

par prieku viņš lai pēdējā brīdī zaudētu pašsavaldīšanos un izrādītu bābiskas bailes?

Viņš atkal stāv mierīgs un gaida.

Ilgi jāgaida. Kājas viņam salst, un vējš svilina ausis. Bet kustēties nedrīkst. Arī uz vietas miņāties ne. Dragūni, redzams, pagalam piedzērušies. Divi tikko turas sedlos. Visi, sarkani pietvīkuši, skaļi sarunājas un smejas, pīpo, spārda zirgus piešiem un kapā nagaikām.

Beidzot iznāk drukns oficiēris kažokā ar baltu apkakli un ādu apšūtām biksēm. Tāds pats sarkans kā dragūni. Uzmet skatienu Gailēnam, bet tūliņ novēršas un traušas pievestam zirgam mugurā. Tūliņ aiz viņa nāk baronēns. Pusnodedzis cigārs mutes kaktiņā uz leju noslīdzis, samircis un apdzisis. Baronēnam mugurā kažociņš līdz ceļiem, divām lielām pogām mugurā. Kājās dzeltenī, tieviem ikriem cieti apspilēti, līdz augšai aizšņorēti zābaki. Viņš pinas piešos, traušas un nevar uztrausties dragūna pievestā, dižājošā zirgā. Beidzot uzsēdies, sarauj iemauktus tā, ka zirgs sasienas uz pakalķājām un jājējam aizlienētā pinkainā cepure tikko nenoveļas pār pakausi atpakaļ zemē.

— Sēd ēkš, tu lōp! — viņš uzbrēc Gailēnam.

Viss pūlis dodas uz priekšu spēcīgiem rikšiem.

Kurp viņi ved? — Gailēns nodomā, kad nogriežas no lielceļa un brauc slaidā uzkalnī gar Podniekiem. Nošaut taču var tepat mežiņā, šaipus stacijas. Un, ja bēgot grib šaut, tad oficiēri un goda policisti ne jā līdzi. Tad uzdod dragūniem vieniem nodarīt.

Piepeši sirds viņam nelabi ietrīsas. Uz Gailēniem, uz viņa paša mājām... Kā viņam tas nebij ienācis prātā. Tikai tas, par ko viņš nav pārdomājis, viņam vēl liekas šausmīgs. Negaidīts skāriens aizķer un uzbudina līdz nāvei un nejutībai notrulinātos nervus.

Viņš saprot un žēli, kā lūgdamies paskatās uz vienu, uz otru pusi savos vedējos. Bet tie smejas un plīkšinās nagaikām. Redzams, sagaidāmā izprieca jau tagad viņus stipri uzjautrina.

Baronēns ar diviem dragūniem aizlūkšo pa priekšu. Zaldāti, sedlos šūpodamies, paceldamies un piesēzdamies klaigā. Atpakaļpolicējiem sniega pikas, pakavu sviestas, žvīkst gar galvām.

Kad Gailēns pagalmā izkāpj no ragavām, viņa vienīgā vecā kalpone un piedzīvotājs ar sievu nes laukā no istabām savas mantas.

Nes pa durvīm un met turpat dārzmalā kaudzē. Smagākās velk pa zemi, sviež pa logiem — panes līdz sliekšnim un pametuši steidzas atpakaļ, laikam ko svarīgāku iedomājuši. Piedzīvotāja abi bērni stāv turpat, pie durvīm piespiedušies, un platām acīm skatās bruņotos vīros, kas, no zirgiem nolēkuši, klaigādami skraida pa pagalmu un ver visas durvis vaļā.

Gailēns stāv, pret veco gulsētu muguru atbalstījis, un skatās.

Kalpone ir saskaitusies, nikna kā zebiekste. Mēģina pienākt un parunāt kādu vārdu ar saimnieku, bet zaldāts viņu nelaipni aizraida. Tad viņa metas istabā atpakaļ. Iznes savas mantas — pēdējo pancku. Tad

Gailēns redz, ka vāķ laukā arī viņa drēbes un vieglākās lietas. Viņš dotu zīmi, ka nevajag, ka tagad viss lieki — bet kalpone ne reizes nepaskatās viņā.

Piedzīvotājs ar sievu ir ievilkuši durvīs tukšu, brūnu skapi un netiek tālāk. Pats lamājas, pati raud. Baronēns, pātagu šmikstinādams un pasvilpodams, staigā apkārt. Drukmais oficiers, apsēdies uz gulsētas, pīpo papirosu un nepacietīgi dauza zābaka papēdi pret kokiem. Apnīk tikpat viņam, kā baronēnam un dragūniem. Atri sametas tumšs. Un tumsā sēdēt ir garlaicīgi.

Un tad dzīvojamās mājas galā, vēja pusē paplaukst mazs sarkanums. Paplaukst un apraujas, it kā apdzistu. Bet tad uzplīvo atkal un nedziest vairs. Spodras, jautras ugunis dragūnus stipri uzjautrina.

Pažobelē ierūcas kā ietecējusies milzu spole. Kaut kur izradies spēcīgs vējš noliec liesmu skaras vienā kūlī un dzen iešķībi jumtam pāri. Īsā brīdī sausais šķindeļu jumts deg līdz pat pirmajam skurstenim. Ar pirmo vilni kā dzenama noskrien plānā apsega. Un, kur uguns pašķiras, tur redzamas balti kvēlojošu latu rindas ar nokaisušu naglu tapiņām.

Nu ielūst tajā galā pirmais spāru pāris. Dzirksteļu virpulis pavērpjas gaisā un nolīst uz tālāko, vēl neskarto jumta daļu. Nu viss ir ugunī. Sarkani viņi, aizvien pieaugdami, sprēgādami un rūkdami veļas pāri un gar skursteņiem virmo augsti augšup. Kur istabas augšā samesti sausi lietas koki, vecas drānas un linu dziju grīstes, no turienes darvas melni mutuļi vērpjas augšup un tumši svītro sarkano liesmu plūsmu. Plīvojošās melnu dūmu mākoņas tikko saskatāmas pret debess tumšo fonu. Degoša koka, krāsoto mēbeļu un vilnas audumu smaka grūti gulstas uz krūtīm.

Ik acumirkli kaut kas brīkšēdams lūst un gāžas. Ik acumirkli baltu dzirksteļu vērpjatas savērpjas gaisā, vēja iztrenkātas, noliecas un izklīst tālu ābeldārzam pāri. Lielī un mazi, sarkani un balti, un melni svītroti tauriņi laidelējas starp kailiem kokiem, sametas zaros, slīd pār sniegu vai paceļas augsti augsti un pazūd melni baltajos dūmu mutuļos. Pa višiem logiem šļācas laukā liesmu strūklas. Durvīs iespriedies skapis deg kā sausu salmu klēpis.

Sprēgā un sprakst, it kā ik acumirkli plīstu miljoniem milzu skabargu. Un viss sīkais troksnis slāpst savādā, drūmā, izsalkušā kaukoņā. Kļavai istabas dārza galā un turpat blakus četrām lielām zemzarēm ābelēm vienas puses vispirms kļūst melnas, tad sarkanas, un acumirkli vēlāk visi tievie un resnie zari stāv spilgti balti izplēnojuši, lūst nost un kūpēdami birst zemē netīrā, melnām un sarkanām oglēm nokaisītā sniegā.

Aiz karstuma pagalmā vairs nevar ciest. Zaldāti atraisa nemierīgos, kārpošos zirgus, pārdzen uz viņu pusi un sasien pie dārza sētas. Gailēns ar savu sargu arī pāriet turpu. Sniegs laikam kļuvis mīksts un lipīgs. Liekas, ka kājas viņā sagrimst līdz ceļiem. Liekas, trīs verstis jānobrien, līdz kamēr tiek pāri.

Slapjš kā izpeldināts Gailēns balstās pret zediņu sētu un skatās ugunī.

Acīs virmo tikai sarkani liesmu viļņi un veļas melni dūmu mutuļi. Ziemeļa vējš skarbi skar norasoto pieri. Drebuļi ziliem, ledainiem viļņiem skrien pār augumu. Bet iekšā kaist un tvikst. Mute sausa kā izdegusi. Mēle stīva un pielipusi. Slāpst. Asas adatas dursta kaklā un nobirst krūtīs. Bet viņš neattopas noliekties, saviļāt sniega pikū un iekost tajā klabošos zobus.

Viņš pavērš skatienu sāņus un redz, kā spocīgi ābeļu zarainās, zilganās ēnas trīs uz asins sarkanumu pārklātā sniega. Zelmas ābelīte kā vairīdamās saliekusies kuprī, un nemitīgi viņai pāri plūst dūmaini uguns mutuļi no pēdējā vēl atlikušā mājas stūra. Visu laiku tur, kārtiņā iesliets, vēl turas apaļš strazdu būritis ar slīpo jumtiņu un tapiņu cauruma apakšā. Nu saitiņa pārdegusi, viņš nogāžas starp uguns atsviestiem kūpošiem pagaļu galiem.

Dragūni pieguruši, pa pagalmu staigādami, laiski žmaudzās tikamā karstumā. Vējš sacēlies lielāks, dzen uguni un dūmus gar pašu zemi dārzam cauri uz meža pusi. Kad nestāv ar seju pret degošo māju, bet tā kā druknais oficiēris, muguru pagriezis, rokas uz tās saņēmis, papirosu zobos, tad ir patikama sildīšanās.

Bet baronēns nevar novaldīties. Patuvu piegājis, pret uguni krūti izliecis, rokas sānos iespiedis, galvu atmetis, viņš skatās kailajos skursteņos, kuri liekas augam arvienu garāki un garāki. Seja viņam sarkanbrūna kā indiānietim. Deguns dzeltensarkans kā vistas knābis. Un šajā sarkanbrūnajā sejā ar piemiegtām acīm un visā kalsenajā augumā ar lievajām kājām un saliektiem ceļgaliem tāda salda, reibinoša tīksme, ka liekas, viņš neizturēs — metīsies ugunī iekšā kā tie kožu tauriņi, kas rudeņos skrien uz lampu vai sveci vaļējā logā.

Tie trīs cilvēki ar diviem apklusušiem, pārbiedētiem bērniem ņemas ap klēti. Kūpēdami sniegā veļas miltu maisi. Turpat blakus krīt žāvēti, pa pāriem sasieta cūkgaļas gabali, liekšķeres, tīnes, aužamo stēļu piederumi, tauku podi, tukšu maisu saiņi, vilnas grozi, nebalinātu audeklu baķi, izkulstītu un sasieta linu podi... Tikai mazumu paspēj iznest, kad uguns jau pielikta jumtā. Vējš dzen to taisni pāri visam iznestajam uz divdesmit soļus atstato kūti. Tai salmu jumts jau no dzīvojamās mājas karstuma nokūsis un nožuvis sauss. Pa pažobelēm izkārušās augšā sabāzta siena un dābola lēkšas. Riņķī apkārt viss pakaišu salmiem un barības nobirām nostaipīts. Tikai vienas degošas skaidas, vienas pašas prāvākas dzirksteles vajadzīgs, lai visa māja būtu liesmās.

Govis iekšā jau labu laiku mauro. Zirgi izbailēs zviedz un kārpās, cūkas nejauki klieudz, un aitas drebulīgi blēj. Elles troksnis skan no apdraudētās mājas, tā ka arī ārā piesietie zaldātu zirgi kļūst nemierīgi un raustās. Tie trīs cilvēki pamet klēti un skrien lopus glābt.

Pēc dažām minūtēm pagalms starp diviem milzīgiem ugunskuriem pieklīst lielu un sīku lopu pilns. Sarkano liesmu, melno dūmu mutuļu un visas tās sprakstoņas un šņākoņas izbiedēti, zirgi saceltām krēpēm un izplestām astēm slejas stāvus un sprauslā un tad baiļu pārvērstām

acīm aizaulekšo pār lauku, kājām sniegu augsti gaisā kārpīdami. Citi lopi kā apdulluši jaucas pūlī starp degošām mājām un neprot atrast izejas. Smagas, grūsnējas govīs spiežas cita pie citas un virzās atpakaļ uz durvīm. Teļi mauro un trīsēdami plok pie lielajām. Cūkas kviekdamas salien laidara salmos. Aitas, ciešā blāķī saspiedušās, sitas uz vienu, uz otru pusi, līdz pēdīgi turpat pie kūts sienas iejaucas liellopiem zem kājām.

Arī kūts jumts jau liesmās. Gandrīz reizē ar to aizdegas arī divas mazākās kūtiņas un vāgūzis vēja pusē. Liesma no klēts sniedzas pāri visām pārējām ēkām. Nav vairāk nekā, tikai viens vienīgs viļņots uguns blāķis.

Trīs cilvēki izmisuši skrien ap lopiem, mēģinādami dabūt tos prom no draudošās uguns. Bet paši tāpat izbijušies un apjukuši kā glābjamie kustoņi. Kad viens dzen uz vienu pusi, otrs gadās pretī un trenc atpakaļ. Līdz nāvei nokusuši, nosvīduši, ugunī nokarsuši un dūmos nokvēpuši, tie bez jēgas jaucas pa saviem lopiem.

Degoši šķindeļi un salmu kušķi skrien pa gaisu. Aitas skraida ar kvēlojošām, vilnā ielipušām skaidām. Gaisā smird nejauka deguma smaka. Pēdīgi dragūni iet palīgā. Nagaiku cirtieniem tiem izdodas atdzīt apmulsušos lopus no kūts un izgaiņāt pa pagalmu un ābeļdārzu. Sīkie lopi pa parašai aizklīst lielajiem līdzī. Tikai mazs, sprogaini balts jēriņš atsitas no pulka un ieskrien atpakaļ kūtī. Un tad arī māte, trekna kā velēna, atmetas no pulka un metas viņam pakaļ. No jumta vesels blāķis degošu salmu nošļūd durvīs. Visa siena acumirkli liesmu aplieta. Cilvēki, acis plaukstām sargādami, instinktīvi atlec tālāk. Lopi maurodami un brēkdami izklīst pa dārzu, lec pār sētām un līdz kaklam samūk sadzītās kupenās. Tikai gar degošo kūti no viena gala uz otru blēdams skraida otrs balti sprogains jērs — tik tuvu, ka vilna viņam kūp un, acīm raugoties, sametas brūna.

— Vot muļķa lops... — druknais oficiēris nosaka, novēršas un īgni nospļaujas. — Ak, ar nagaiku tādām!

Gailēns, acu nenovērsis, skatās. Reizēm viņam liesmu spilgtums tā apstulbo acis, ka nekā nevar saredzēt. Liekas, vesela stunda paiet kā miegā, kā nemaņā. Bet, kad viņš atkal var redzēt, liesmas laizās ap to pašu baļķu vainagu un tāpat jērs blēdams un kūpēdams skraida gar kūti no viena gala uz otru.

Patlaban uguns aptver arī kūts apakšējo daļu — trīs dzeltenus vainagus, ko vēl pagājušo rudeni pabūvēja. Un nezina kāpēc Gailēns atminas, ka viņējā stūrī viņam, tapu urbnot, ielūza svārpsts. Un šajā galā piedzīvotājs, zarainu baļķi kaķodams, pārcirta zābakam purnu... Kur viņš arī nepagriež acis — uz istabu, klēti un vāgūzi, un mazajām kūtiņām, un dārzu, — visur viņam ar vilni ceļas atmiņas par tur strādāto, piedzīvoto un novēroto. Gadiem ilgi viņš ar visu to te dzīvojis un kopā saaudzis. Viņam liekas, deg ne tur, bet viņa paša smadzenēs. Ne patiesībā deg, bet drudža murgos, no kuriem atmodīsies un nebūs nekā.

Viņš nemana, ka puszviļus atslīdzis pret sētu un slīgst arvienu zemāk. Tad saraujas. Sarga zaldāts pieliecies ieskatās viņam sejā.

— Nu, saimniek. Laikam žēl ir . . .

Dzērums tam, šķietas, pa daļai izgājis. Acīs nav naida, bet balsī pat tā kā līdzcietība ieskanas.

Bet Gailēns to nepamana. Tikai no murga viņu uzmodina šī negaidītā uzruna. Viņš saņemas un izslienas taisni. Neļaut viņiem to prieku redzēt viņu nevarīgu un sabrukušu.

Sirds viņam asaru pilna. Ausīs skan rijīgās uguns kaukoņa un lopu izmisušie blāvieni. Bet viņš stāv spītīgi sakniebtām lūpām, un viņa sejā samanāms tāds kā drausmīgs smaids.

Oficiēris, gurnos šūpodamies, nāk garām un ar vienu aci blēnž uz viņu.

— Nu, saimniek . . . — viņš neapstādamies ierunājas gluži tāpat kā zaldātiņš. — Kā jums patīk šī bildīte?

Gailēns laipni pamet ar galvu.

— Labi sasildījāties, jūsu augstdzimtība?

Oficiēris pavelk atpakaļ soli pasperto kāju. Atgriežas un grib ko rupji uzbrēkt. Bet ar visu māksloto smaidu Gailēna seja tomēr zilganām ēnām, tur noredzams viss tas, ko viņš šajās divās stundās pārdzīvojis. Tas jau nav vairs tas cilvēks, kas atbrauca. Par desmit gadiem vecāks, deniņos nosirmojušiem matiem. Oficiēris tā kā sakaunas.

— Redziet, ko ar savu neprātu esat piedzīvojuši. Jūs domājat, mums te patīkami postīt un dedzināt. Bet kad jūs citādi nenākat pie prāta . . .

— Dedziniet vien, — Gailēns smaida, un šis smaids pat akmenim nepaietu nesajusts. — Nāks laiks, mēs tās ogles salasīsim. Un, ja mēs ne, — mūsu bērni.

Oficiēris brīdi pastāv. Laikam nekā nesaprot. Parausta plecus un iet tālāk.

— Savāda tauta — velns viņu zina . . .

Zaldāti liekas pieguruši un apnikuši skraidīt un visā riklē kliegt, lai caur ugunsgrēka troksni un lopu maurošanu sadzirdētu cits citu. Pamazām sarodas pie zirgiem un slauka slapji nosvīdušās pieres. Pūlītī sastājušies, sarunājas. Arī oficiēris tur vidū.

Nu nāks . . . Gailēnam piepeši iešaujas prātā. Mājas nodedzināja un pašu — — kā parasts. Ar visu nocietināto gribu un notrulinātiem nerviem viņam šalka pārskrien. Dzīvības instinkts ir brīnum sīksts un vārīgs.

— Sēd ēkš, tu lōp! — baronēns iebrēcas jau zirgam mugurā un novēcina ar pātagu viņam pār galvu.

Viņi aizbrauc.

Ugunsgrēka troksnis pamazām attālinājas. Savāds, nomiris klusums klajumā apņem viņus. Sniegs plīvojoša sarkanuma klāts. No krūmājiem un vientuļā bērza ceļmalā stiepjās divainas violetas ēnas. Meža ieloks

saskatāms neredzētā brūnganā krāsā. Visa apkārtnē skaidri redzama sārtenā spīdumā.

Kad viņi tuvojas Podniekiem, daži cilvēki noīrb gar dārza sētu un pazūd dzīvojamās mājas vaļējās durvīs. Iznākuši skatīties neredzēto ainu.

Tikai sarkans spīdums vēl plīvojas uz sniega un atplaiksnās augšā, zili melni nogulušos mākoņos. Ugunsgrēka troksnis vairs tikpat kā nav sadzirdams. Bet Gailēnam ausis šausmīgā trokšņa pilnas, un acis vēl vienmēr skatās nupat pārdzīvotā murgu ainā, kura nenodzisis apziņā un atmiņā, kā akmeni dziļi iekalta.

Nu vedēji dalās. Pārējie aizjāj pa veco ceļu uz muižas pusi. Gailēns ar trijiem nogriežas uz stacijas pusi. Priekšā rēgojas Podnieku krūmājs.

Tur... Gailēnam ienāk prātā. Bet kāpēc tikai trīs? Vai viņi pārliecināti, ka trim lodēm vien ķers? Bet ja neķer ar pirmo reizi... Viņa nogurušās, izmocītās smadzenes drudzainā steigā sāk tēlot sagaidāmo.

Bet izbrauc krūmājam cauri. Tālāk līdzens klajums līdz pat stacijai. Versti lielā gabalā trijas mājas ceļmalā. No ugunsgrēka gaišs kā dienā.

Nesapratā viņš pagriež galvu pret tuvenāko — pret to pašu jauno, kas viņu visu dienu sargāja.

— Kurp jūs vedat mani? — Šausana jums bij izdevīgāka tepat krūmājā.

Tas smiedamies pakrata galvu.

— Vai tad tu nezini? Uz staciju. Tevi vedīs uz Rīgu Centralcietumā.

Tiesās... Gailēnam kā smags slogs noveļas. Viņš nezina, kas tur viņu gaida. Varbūt tās pašas mokas un lode beigās. Bet tomēr viņam liekas it kā liela laime, kā atsvabinājums. Kad tikai laukā no muižas pagribiem — no asinīm, vaidiem un mirēju konvulsijām. No piedzērušiem dragūniem un no baronēna. No šausmu pilnām, krēslām dienām un sarkanos ugunsgrēku murgos plīvojošām naktīm...

Kā skanīga stīga aiztrīsas viņā sīkstais, maziskais dzīvības instinkts. Pirmo reizi viņš neapmiglotām acīm paskatās apkārtnē.

Viņpus stacijas atskan lokomotīves svilpiens. Vilciens šnākdams tuvojas stacijai.

Un tad, pirmo reizi pa visām šīm šausmu dienām, Gailēns paceļ roku un novelk piedurkni gar acīm.

Kažociņā ierāvies, plinti plecā uzmetis, zaldātiņš staigā gar pils pagrabu pusi.

Vējš skaudri velk pār Daugavu, svilina vaigus un saldē kājas. Zaldātiņš dūraiņos tērtām rokām berzē seju un dauza velteņos iemauktās kājas. Bet sasildīties nevar.

Brīžiem viņš noiet pils kalna stūrī un skatās, kur kalnam pāri ceļas sarkanas liesmas no degošām mājām. Plešas arvienu platāk un platāk, līdz kamēr viss kalns liekas degam. Viss apvārsnis gaišs — gaišāks nekā visspožākā mēnesnīcā. Daugavas sagraudies ledus lejā sārteni spīd.

Kurzemes krastā pret silu līdz šim mirgojušās uguntiņas izbāl, tikko saredzamas.

Zaldātiņš nogroza galvu un sāk staigāt garāki, lai gan tas nav atļauts. Noiet lejā līdz ķēķa stūrim, tad, soli pie soliņa mīdams, kāpj atpakaļ kalniņā. Tā asinis sāk straujāk riņķot un siltums manāmi tekā pa locekļiem.

Garāmiedams viņš pavirši noskatās pagraba logos. Tie no iekšpuses bieziem lediem aizsaluši — kā zilganu plēvi pārviļktas aklas acis. Kādu retu reizi kāds iekšā aizpīpodams uzrauj sērkokciņu. Uguns uzplīvo logā un nodziest atkal. Tur nav ko uzmanīt. Balti krāsotās restes stāv droši. Plikām rokām tās neizkustinās.

Staigādams zaldāts kā pussnaudā iegrimst dziļās dziļās atmiņās. Tālā dzimtajā Voronežas guberņā — tur viss daudz daudz labāk un tikamāk nekā šajā nejaukajā zemē ar viņas svešajiem, nelaimīgajiem ļaudīm. Viņam liekas, pat salis tur viņš nekad tā nav kā šē. Vējš tur mikstāks, debess allaž zvaigžņota un naktis īsākas.

Lejas stūrī nogājis, apstādamies un apkārt griezdamies, viņš izdzird tādus kā soļus. Laikam pagalmā. Tur no muižkunga mājas un kancelejas bieži staigā. Uzkāpj kalniņā, pastāv pie stūra, noskatās degošā kalnā un apgriežas atkal. Savādi ļaudis. Mājas viņiem dedzina nost. Pašus dauza kā lopus un sloga pagrabā. Bet viņi... Viņš nedomā tālāk. Viņš nezina, ko domāt. Bet mierā viņš nav ar tiem. Žēl un īgnums — viņu vai sevis paša pēc...

Lejā nogājis, viņš atkal izdzird soļus. Nu jau skaidrāki un tuvāki. Tā liekas, ka no Daugavas puses... Ātri viņš uzkāpj kalniņā un pieliecies sāk skatīties.

Nokraste ir ugunsgrēka ēnas pusē. Dubulta ēna tur — no kalna un no pils mūriem. Bet tomēr var samānīt — kaut kas kustas. Klusiņām viņš noņem plinti no pleca un, rokās turēdams, brītiņu skatās vēl.

Nu skaidri redzams. Pa aizsnigušo, noledojušo celiņu, pie krūmiem ķerdamies, kāds rāpjas augšām pa stāvo nogāzi.

— Kas nāk? — viņš iesaucas. Nosalušām lūpām sauciens neskan tik bargi un pavēlnieciski, kā bij domāts. Nācējs kaut ko atmurmina un māj ar roku. Paceltu plinti zaldāts paliek neziņā stāvam.

Un tūliņ blāzmas sarkanumā izceļas villainā lakatā ietīta galva un kažociņā gērbts pusaugums. Sieviete. Paliek stāvot un māj ar roku. Un rāpjas augstāk tikai tad, kad zaldāts pienācies pašā nogāzes malā. Meitene — sīka un nosalusi, mazu aizsainīti uz rokas.

— Kur tu nāc? — zaldātiņš rājas. — Vai tu nezini, ka aizliegts pilij tuvoties uz pieci simts soļiem? Nošaut es tevi varēju.

— Nešauj, miļais... — viņš izdzird sīku, baiļu un salas apmāktu balsi. — Es nekā... Tikai brālītim siltākas drēbes. Tur, pagrabos, ir tik auksti...

Brālītim... Vai tā nav viņa paša māsa — tur, no Voronežas guberņas. Apmēram tāda pati viņam bij. Varbūt tagad lielāka izaugusi. Divi

gadi, kā viņš to nav redzējis. Bet nē. Ko viņš, dulnais! Tā te runā svešā izloksnē un liekas plokam pie kalna kā nobiedēts putnēns. Tomēr dusmu viņam nav un nav. Plinte nemanot noslīgst uz leju.

— Brālis... Tur, pagrabā? — viņš pa parašai protestē. — Nevar. Tas ir stingri aizliegts. Es pats varu iekrist.

— Paļauj nu, mīlais. Es neko. Tikai siltāku veļu gribēju iedot. Viņam tur tik salti...

— Nevar, nevar, mīlā... — viņš pa parašai protestē. Bet protests ir tik kautrīgs, ka viņa uzkāpj pavisam augšā.

— Tikai uz piecām minūtēm pielaid. Iedošu un pāra vārdu parunāšu — vairāk nekā.

Zaldātiņš mīnājas neziņā un šaubās. Tad piepeši uzmet plinti plecā.

— Tu pagaidi. Es paskatišos...

Viņš aiziet līdz kalna stūrim un palūkojas gar to. Noiet lejā un brīdi vēro pagalmu. Tur mājās pārgājušie patlaban saiet muižkunga mājā. Viss klusu. Ātri viņš atgriežas atpakaļ.

— Nu, vai varēs? — meitene čukst.

— Bet tad ātri. Mani drīz nāks mainīt. Un klusiņām — pavisam klusi. Es staigāšu. Un, kad es kāšēju, tad manies prom... Kur tu, dullā! Tepat pie pirmā loga.

Teciņus, uz pirkstu galiem, lai sniegs mazāk čirkstētu zem pastalām, meitene dodas pie loga. Nometas zemē. Bet logs ir aizsalis un iekšā tumšs. Ar roku viņa tikko var rūti aizsniegt. Viņa pieklabina — vienreiz, otrreiz. Nekā...

Pagrabā ir gaišāks nekā citiem vakariem. Ugunsgrēka spīdums krīt taisni slimnieku telpas logā, un no turienes pa vaļējo velvi arī šie ieplūst sārtena atblāzma. Apradušām acīm var redzēt, kā guļ uz klona sarāvušies vai sēd gar sienām.

Zīle guļ puszviļus, galvu pret sienu atbalstījis, mēteļa piedurkni zem pakauša savīstījis. Miegš viņam nenāk. Tajās naktīs, kad ārā deg, viņš neguļ līdz rītam.

Tāda kā ēna iegulst pirmajā logā. Zīle paceļ galvu augstāk un skatās. Pagrabā apslāpēts troksnis no gulētāju un sēdētāju čukstiem un slimo aizturētiem vadiem. Tomēr viņš šķietas sadzirdējis tādu kā troksni aiz loga. Pusstundu sedzies, viņš tikko tā kā siltumu sācis sajūst. Ārkārtīgi netīkas celties, ne pakustēties. Bet nu viņš skaidri dzird: klabina pie loga.

Viņš uzceļas, pieiet, seju cieši piespiedis, skatās pa neaizsalušu rūs stūri gar nostruvējušu ledus uzkalni. Tad lēnām atgriežas savā vietā, nometas un parausta blakus gulētāju.

— Sniedze, Sniedze! — viņš čukst tam pie pašas auss.

Dienu ar slimniekiem noņēmiens, tas ir nomidzis cieši kā bērns. Pakustas, ņurd un nav viegli uzmodināms. Paceļas sēdus tikai tad, kad Zīle viņu no tiesas sapurina.

— Ei! Celies! Tā, liekas, tava māsa...

Sniedze berzē acis un labu brīdi ar murgiem nesaprot. Bet, beidzot sapratis, tecīnus dodas pie loga. Palūkojas pa neaizsalušo stūri, tad ātri sāk atkabināt izplēstai rūtij aizšauto dēļa gabalu.

— Brālīt, vai tu? — viņš izdzird pazīstamu balsi.

— Ko tu gribi? — viņš atsaucas nelaipni. — Kā tu te nāci? Vai tu esi traka! Ieraudzīs zaldāts, nošaus vēl.

Viņas galva ir pēdas divas atstatu un augstāk.

— Nekas. Es izlūdzos... Es tev atnesu siltāku veļu. Vai jums te nesalst?

— Salst — nesalst... — viņš īgni attrauc, gar viņas galvu uz vienu, otru pusi palūkodamies.

— Vai jums ēst arī dod? Vai nesit? Brālīt... mums tik briesmīgi bail par tevi. Mēs nevienu nakti neguļam. Vienmēr ved garām — pa vienam, pa trim... Mežā aiz mūsu mājām divus nošāva. Katru nakti kur deg... Tagad dedzina Gailēnus... Brālīt, ka viņi tevi nenošauj...

Sniedze ar varu valdās, lai neizrādītu mazdūšību.

— Ko jūs par mani bēdājat. Man ir labi... Kā mātei? Vai vesela?

— Tāpat vien guļ. Kājā tie augoņi aizdzija. Nu sitas atkal sānos. Tevis pēc viņa visvairāk nomokās. Tēvs atkal iet sniegu tīrīt uz dzelzceļa... Mūsu govij mazs, raibs teliņš... Gluži tāds pats kā māte.

— Govtiņa?

— Vērsītis. Saimnieks sakās ņemt turēšanai. Mums tāda laba suga... Brālīt, ka tik' viņi tevi nenošauj. Vītolene esot bijusi sūdzēt. Tu pie muižas dedzināšanas esot bijis pirmais. Podniece atkal — ka tu pie vilciena apšaudīšanas. Pa visu pagastu stāsta... Mācītājs atkal ir pārbraucis. Sakot, ka tu tas karoga vilcējs baznīcas tornī. Un es to uzrakstu esot šuvusi...

— Nolādēts. Nu kāpēc mēs viņu palaidām. Virsnis jau teica, ka nevajagot... Par Virsni neesi nekā dzirdējusi? Un kur Robežnieks?

— Nekā nezinu. Runā dažādi. Varbūt aizbraukuši. Kas var, brauc projām uz Krieviju. Pases varot dabūt.

— Es domāju, tev arī vajadzētu pabēgt.

— Kur es viena... Brālīt, vai tu nevari kaut kā tikt laukā? Brauktum arī mēs uz Krieviju. Te mums miera neliks, kamēr nobendēs. — Viņa rokām ieķeras treliņos un pieliecas cik varēdama tuvu. — Es zinu, kur Robežnieku Mārtiņš. Viņš izgādās pases.

— Nevar. Mēs ar Zili esam runājuši, bet nekādi nevar...

Sarga zaldāts aiz kalniņa skaļi iekāsējas. Meitene uztraucas.

— Vai — man nu jāiet! Nāk kāds... Še, še, ņem to!

Viņa grūž vikstolu pa restu spraugu. Sniedze, abām rokām saķēris, velk visā spēkā. Aizķēries un nenāk. Acumirkli viņi tā stāpās. Tad kaut kas tā kā pašķiras un Sniedzem vikstols ir rokā.

— Tais' to logu ciet! — kaut kur no kakta atskan miegaini īgns sauciens. Tad pagrabā kļūst klusu. Tikai dibenējā telpā pāris slimo klusi

vaid, galvas mēteļu stūriem apseguši. Kā veļu vaidi skan no zemes dziļumiem.

Sniedze atnāk atpakaļ savā vietā, nosēstas un raisa pauniņu vaļā. Ņem siltas veļas gabalus un velk mugurā. Zīle vēl labu laiku skatās logā, tad nolaižas agrākā vietā un savīsta mēteļa piedurkni zem pakauša.

— Še, — Sniedze piedāvā. — Mana tēva ādas veste.

— Nu, — un ko tad tu pats? Man nevajag.

— Man ir silts kamzolis un bikses. Tagad lai vai kāda sala. Tev tāds plāns mētelītis. Tev noderēs.

Zīle vilcinādamies paņem.

— Bet, kad tev vēsi, tu saki. Es esmu apradis. Es vairāk varu izturēt. — Viņi runā, klusiņām čukstēdami, lai netraucētu gulētājus. — Te kaut kas kabatā — ā, nazis! Tu negribi? Labi, tad es paturēšu pie sevis. Es saku, ja mani vedīs uz spīdzināšanu — viena alga, viņiem vai pats sev. Ļauties es neļausos.

Viņi guļ atkal blakus, galvas kopā sabāzuši.

— Es nezinu, kā viņa te piekļuva, — Sniedze pēc brīža prāto.

— Pārgalvīgs skuķis. Man visu laiku bij bail, ka nešauj.

— Tagad laikam tas jaunais zaldātiņš tur ārā. Tas vairāk izskatās pēc cilvēka... Ko viņa tev pastāstīja?

— Nekā jauna. Laikam jau nieki vien. Nekas nebūs.

Šis pēdējais teikums zīmējas uz tām pagrabā nekad neaprimstošām cerībām uz kādu brīnišķīgu atsvabināšanās iespēju. Uz tukšām valodām par kaut kādiem noslēpumainiem partizāņu pulkiem, kuri organizējas mežos un kādu nakti uzbruks un izlaidīs. Tie prātīgākie saprot labi, cik tukšas un veltas tādas cerības, bet sirds dziļumos cer tomēr. Šajā šausmu pagrabā rodas ticība brīnumiem un neiespējamam. Tā ir nepieciešama, lai dzīvība neapdzistu kā vāja dzirksts šajā varmācības un asiņu tvanā.

— Par Robežnieku nekā nestāstīja? — Zīle pēc brīža atkal ievaicājas.

— Robežnieks gādājis pasēs tiem, kas uz Krieviju brauc. Daudzi braucot. Viņa skubina, lai bēgot. Es saku, kā te lai izbēg — —

Zīle neklausās vairāk, ko tas vēl stāsta. Viņam atkal kas ienācis prātā. Pamazām viņš atkal paslējies pussēdus un skatās logā.

Pēc brītiņa klusiņām pieceļas un pieiet. Klusiņām pabāž roku un ilgi kaut ko tausta. Atgriežas un atgulstas vecā vietā. Sniedze dzird, ka viņš smagi elso.

Pagrabā klusu. Tikai otrā pusē sadauzītie smagi vaid, Sniedze patlaban atkal drusku piesnaudis. Bet tad viņš mana, ka Zīle pieliecies tuvāk un piebāž muti viņam pie pašas auss.

— Klausies... Restēm viens gals ir vaļā...

Acumirkli Sniedzem miegs noskrējis. Viņš saprot ar reizi, ko tas nozīmē.

— Nemuldi.

— Es jau pirmiņ tā kā manīju, kad jūs tur ar savu paunu stāpījāties.

Tagad apraudzīju labi. Vaļā. Vai nu atrūsējis tas gals, vai kalējs aizmirsis piekniedēt. Viens nevar. Bet kad mēs abi pieķeramies...

— Sniedzem karsts vien skrien pār kauliem.

— Nerunā niekus. Kur mēs iesim... Kā mēs tiksim projām... Ārā zaldāts...

— Vai tad nav labāk, ja lode ķer, nekā kad velk uz ķēķi, spīdzina, par nabagu pataisa un beigās nobeidz kā kustoni, kā lopu. Bet ja izdodas — —

— Sniedze trīs. Ar visu spēku viņš sakož zobus, lai tie neklabētu.

— Zile... Es nezinu, man bail...

— Ko tu baidies? Viena dzīvība vien mums ir ko zaudēt. Beigas mums ir, ja paliekam. Vai tad nav viena alga — dienu agrāk vai vēlāk. Bet ja izdodas...

Viņš uzceļas un iet atkal pie loga. Sniedze vilcinādamies velkas pakaļ. Zābaki liekas kladzam uz kula, lai cik klusiņām viņš pūlas iet. Elpa šņāc skaļi, un sirds sit kā ar āmuru.

Abi viņi pabāž rokas pa caurumu un mēģina. Aukstais, asi šķautnainais stienis mazliet padodas, bet tad neliecas vairāk. Sniedze spiež visā spēkā, bet Zile tūliņ noprot, ka rokām tas nav veicams.

— Pagaid'... — viņš saka un atbīda zēnu sānis. Pasniedzies izceļ gulētājiem pāri šauro solu. Kaut kas no tā būkšēdams noveļas zemē. Daži gulētāji sakustas. Viens pa miegam ierunājas. Tie, pie loga, abi acumirkli sastingst.

Bet noklust atkal. Katru nakti jau gadās, ka kāds nosalis rāpjas siltāku vietu meklēt, vai atkal kāds savās vajadzībās iet uz trauku pie durvīm.

Solam kājas, un tās traucē. Labi, ka izkustinātas un izļodzītas. Zile ilgi pūlas, līdz kamēr izvelk tās un klusiņām nogulda sienmalī uz klona.

Un tad viņi iespiež sola galu, un ar visu svaru abi sagulst uz tā. Un tūliņ mana, ka padodas. Stieņa gals, viegli smilkstēdams, atliecas. Viņi pieliecas abi reizē un skatās. Ceļš ir vaļā.

— Es nezinu... — Sniedze čukst pavisam bez balss. — Man bail... Un vai tā nebūs nodevība. Mēs būsim prom, bet tie te paliek.

— Tu esi muļķis. Vai tā nav nodevība, aiz kuras es te sēdu un tu? Kur tagad nodevības nav? Kuram tu te vari uzticēties? Runāt mēs te nedrīkstam. Puse no tiem, kas te guļ, ir gatava nodot tevi un mani — visus pārējos, lai tikai paši ar to varētu glābties. Kas te vairs par citiem domā? Tie nav biedri. Tie nav vairs cilvēki. Iebiedēts kustoņu bars. Cst... — Viņš noliecas pie Vītola, kas miegā apgriežas uz otriem sāniem. Labu brīdi klausās, tad atliecas atkal. — Aizmidzis. Ja tas pamanīs, tad ir beigas. Tas neviena netaupīs...

Viņi atkal piebāž galvas pie cauruma un vēro.

— Tas tur staigā... — Zile čukst. — Visai ēkai iet garām un no kalniņa lejā. Nolādēts ugunsgrēks. Gaišs kā diena... Mums jānovēro, kad viņš noiet lejā. Tad laukā un vairāk uz kreiso pusi. Tu zini, tur

grava pienāk gandrīz līdz pašam mūrim. Un lejā tūliņ egles gar parka malu. Mums jālūko tikt kalnā, mežā... Tad man iet pirmajam?

Sniedze grib atbildēt, bet nevar. Balss viņam pavisam zudusi. Tikai galvu viņš paloka sarkanajā krēslā.

Zile patlaban taisās līst, bet tad spēji atraujas un aizsauj dēļa galu izplēstai rūtij priekšā.

Ārā skaidri dzirdami vairāku gājēju čirkstoši soļi un skaļas balsis. Viņi atvirzās no loga tumsā.

— Sargu maiņa, — Zile čukst. — Ja tas jaunais tāpat staigās no kalna lejā, tad būs labi. Ja viņš stāvēs te pret logiem, tad mums beigas tā kā tā. Rītu ieraudzīs atlikto stieni, noliegt mēs nevarēsim. Gan jau atradīsies kāds, kas būs ko manījis.

— Es teicu... Es zināju, ka tā būs... — Sniedze šļupst. Asaras viņam ar varu spiežas acīs. — Tu...

— Neesi bāba. Viena dzīvība vien mums ir. Un cik tā tagad vērtā.

Bet zēnam dzīvības nevērtību aptvert daudz grūtāk nekā nobriedušam, daudz piedzīvojušam cilvēkam. Asaras viņu slāpē. Abām dūrēm viņš saspiež vaigus, lai nesāktu skaļi šņukstēt.

Zile vēro atkal pie vaļējās rūts.

Dzirdams, ka sargs ārā pamīnājas uz vienas vietas, nokraukājas un nosplaujas. Tad kaut ko padarbojas gar plinti — laikam pārrauga, vai kārtībā. Kaut ko dungodams, sāk staigāt. Aiziet līdz kalniņam un griežas atpakaļ. Otrreiz jau noiet pa pusei lejā. Nākamo reizi viņa soļi noklust pavisam. Iet tāpat lejā.

Zile vēro vēl brīdi. Tad atgriežas un liek roku Sniedzem uz pleca.

— Nu, es iešu. Bet tu nāc. Jā? Es tevi lejā aiz eglēm pagaidīšu... — Viņš kaut ko izvelk no kabatas. Sniedze skatās: atlikta naža asmenis viņam spīd no saujas. — Dzīvs es rokā nedošos. Lai tad notiek kas notikdams... Neaizmirsti: uz kreiso pusi...

Vēl acumirkli viņš pagaida. Tad viņa augums īsu brīdi redzams loga un restu spraugā. Acumirkli viņa galva paceļas loga iedobumam pāri. Tad viņš izkāpj un pazūd aiz malas.

Puspamiris Sniedze klausās pie loga.

Skaidri dzird Ziles attālināšanos un sarga tuvojošos soļus. Ausīs viņam dūc un šalc. Dzird kaut kādu neesošu troksni ārā un sava paša sirds neprātīgos pukstienus. Nupat, nupat notiks kas. Atskanēs klieziens. Šāviens nospraukstēs... Un viņam tik ārpātīgi žēl, ka viņš netiks. Tik neizk dziedzami viņam kārojas brīvības... Asiem zobiem viņš iekožas pats savā rokā.

Bet sargs apgriežas un sāk iet projām. Asi sadzirdami soļi gurst sniegā. Sniedze pat nenogaida, kamēr kaut cik noklust aiz uzkalņa. Druzdžainā steigā viņš spraucas pa logu un restēm cauri. Kāja kaut kur aizķeras. Kaut kas notīnš. Bet viņš nespēj ne vērot vairs, ne uzmanīties. Viņam liekas, ka aiz muguras pagrabā sacēlies troksnis, ka gulētāji tur ceļas kājās un runā cits caur citu. Pats viņš vairs lāgā neapjēdz,

ko dara. Kā karsta straume viņu rauj uz priekšu. Tikai galvu pār iedomā malū pacēlis, viņš acumirkli nogaida, līdz sarga augums nozūd aiz uzkalņa.

Saliecies viņš pārskrien tos desmit soļus līdz gravas malai. Un tad siki krūmi šalc viņam garām un viņam liekas, ka tepat uz pēdām kāds skrien pakaļ. Lejā, ap egļu puduri sizdamies, viņš Zili gandrīz nogrūž zemē.

— Klusāk, klusāk! — Zīle vēcinās abām rokām. — Ko tu skieni kā negudrs. Krūmi vien šalc.

Acumirkli viņi abi klausās.

Klusu. Kalnā nekas nav dzirdams. Egles vējā tumši šalc.

Viņi sāk iet gar parka malu. Jātiek pāri lielceļam, tad uzkalnī augšām, kur sākas smalksnēja mežmala. No ugunsgrēka gaišs kā dienā.

— Dzīvus viņi mūs vairs rokā nedabūs... — Zīle nošņāc caur zobiem. Nazis viņam kā nezin kāds ierocis vienmēr vēl rokā. — Ja tikai tiekam uzkalnī līdz krūmiem, tad viņi var dzīt kaut ar suņiem. Es zinu mežu, biezokņus un dumbrājus, kur mūs pats velns neuzies.

Sniedzem tāda sajūta, ka vajadzētu skriet — skriet kā putnam, kā vējam. Viņi iet ātri, pusteciņus, bet Sniedzem liekas, ka mīņājas turpat uz vietas, ka piecas minūtes aiziet ar vienu pašu soli.

Kā dzenāti zvēri viņi paskatās lielceļam uz vienu, uz otru pusi. Nevienas dzīvības nekur nemana. Tā kā vieglāk kļūst un drošāk.

Nu vairs tikai tie pāri simts soļu uzkalnim pāri, augšā līdz krūmājam. Pār klaju lauku jāiet! Labi vēl, ka ugunsgrēka spīdums aizkalnē neķer tik spilgti. Zīle zin, ka augšā ir sarkani blāzmojošs spožums pār mežu un viņus te lejā no muižas nav tik viegli ieraudzīt.

Viņi ir pusuzkalnī. Pretim jau sniedzas meža vēsmīgā šalka. Kļūst pavisam droši un labi.

Sniedze paver muti, lai pastāstītu biedram savu līgsmes sajūtu. Bet tā arī paliek un sastingst uz vietas. No muižas puses viens pēc otra atskan divi sprakstoši šāvieni.

Acumirkli abi viņi it kā pieplok. Bet tikai acumirkli. Tad sāk skriet. Zīle pa priekšu, Sniedze nopakaļis. Saliekušies, smagi elsdami, nekā nedomādami un nevērodami. Tikai mežu viņi redz. Un to klaja lauka strēmeli, kas viņu priekšā kļūst arvienu šaurāka, arvienu šaurāka.

Un tad kailie baltelkšņu krūmi un mazas piesnigušas eglītes šalc viņiem garām. Bet sniegs te piepūsts dziļš, vietām pāri ceļiem. Un viņi aizkusuši — no skrējiena pret kalnu un vēl vairāk no uztraukuma. Bet tagad nedrīkst aizkust. Tagad jāskrien, lai kaut vai dzīvība ietu laukā.

Viņiem maldīgi šķietas, ka krūmi vēl neaizslēpj viņus, ka viņu galvas vēl vienmēr redzamas pāri eglītēm un elkšņu krūmiem. Tāpēc viņi instinktīvi turas noliekušies, un tas viņus kausē vairāk nekā skrējieni.

Bet tad Zīle piepeši apstājas un atskatās. Aiz viņiem vilņotais krūmājs. Ne muižas, ne parka, ne Daugavas krasta — it nekas no tā jau sen vairs nav redzams. Viņi stāv bieza, melna egļu meža malā. Augšā

sārteni viz ugunsgrēka krāsotās debesis, bet apakšā no tām ir vēl tumšāks. Mežs šalc tumši un mierinoši.

— Nu, tagad viņi var mūs meklēt... — Zīle saka pilnā balsī. — Līdz rītam mūsu pēdas desmit suņiem nesadzīs. Tagad var būt tā ap desmitiem. Ja arī tikai piecas verstis stundā noejam, rītu līdz sešiem — četrdesmit... — Viņš saķer Sniedzes roku un sirsnīgi sakrata. — Brāli, mēs savas dzīvības esam vinnējuši... — Stingru roku viņš pašķir nosnigušos egļu zarus un iet. Sniedze viņam uz pēdām pakal.

Lielaajā mežā sniega tikai plāna kārtiņa. Kājas viegli un klusi grimst sūnā. Iet viegli un tīkami.

Pils pagrabā Vītols ieblakus logam uzmostas no kaut kāda trokšņa. Visu dienu grūtām un sarežģītām domām nomocījies, viņš ar pirmo nomidzi iegrimst nejaukos murgos. Bieži pa miegam ņurd un grozās uz aukstā kula.

Auksti. Viņš izmēģinās ar galvu un kājām saraukties zem īsā mētelīša. No virsas kļūst tā kā siltāk. Bet sāni salst. Nevar un nevar nogulēt. Jāgriežas atkal uz otriem.

Tā kā vējš velk no loga puses. Vītols skatās turpu, un viņam liekas, ka kaut kas nav tā, kā parasts. Un tad viņam piepeši ienāk prātā pa miegam vai nomodā dzirdētais troksnis. Viņš uzceļas un pieiet pie loga.

Ass vējš pa vaļējo caurumu aizķer viņa seju.

Viņš tūliņ saprot. Un atminas te dienā dzirdēto un novēroto. Mudīgi pieiet pie viņējās sienas un noliecies aptausta... Kā tad. Zīle ar Sniedzi ir projām.

Pirmajā acumirkli arī viņam uznāk kārdinājums. Bet to viņš tūliņ apspiež. Viņa senās domas un nodomi ņem virsroku. Viņš zina, kas viņam darāms.

Acumirkli vēlāk viņš dauza pie dzelzi apkaltām durvīm. Gulētāji uztrūkstas un ceļas kājās. Slimie sāk skaļāk vaidēt. Ārā dzirdama sarga niknā balss.

— Atveriet! — Vītols kliedz pilnā kaklā. — Divi arestanti izbēguši.

Ārā nospraukst divi šāvieni. Brīdi vēlāk dzirdams skrejošu cilvēku troksnis, plinšu klaudzoņa un piešu tarkšēšana. Durvis atsprāgst. Dragūni sabrūk iekšā. Lādēšanās, lamāšanās — elles troksnis...

Vītolu aizsauc uz kanceleju.

Tas ir viņa karjeras sākums. Pagrabā viņš vairāk neatgriežas.

Laiks ir nomācies un vējains. Zili melna piesmadzējusi debess pamale guļ riņķī apkārt kā cietuma valnis.

Kā liekas, zeme pamazām pierod pie tā sloga, kas viņai uzgūlies. Ceļi kļūst braucēju un gājēju dzīvāki. Dzīvi un cilvēku nav tik viegli noslāpēt. Tā arī no akmens apakšas zāle bāliem asniem lien laukā un mēģina vēl zaļot.

Brauc tukšā, brauc vezumiem. Iet ar paunām mugurā un spieķiem rokā. Šur un tur dzird jau atkal skaņas valodas un smieklus.

Pēdējās pagastā nodedzina aizbēgušā Zīles mājas. Tad vairāk ne. Tomēr kaut kur tālumā gandrīz katru nakti redz ugunsgrēka blāzmu. Bet tas vairs tā nebiedē un neuztrauc kā pirmā laikā. Cilvēks pierod pie visa. Un, kas tālāk, gar to viņam nav daļas. Viņš domā tikai par sevi un savu sētu.

Pie muižkunga nama un soda ekspedīcijas nodaļas kancelejas durvīm no rīta līdz vakara krēslai salst ļaužu pūlis. Daudzi izstāvas trīs dienas, panes dragūnu zobošanos un visādu apsmieklus, līdz kamēr tiek klāt. Un tomēr kanceleja nekad nav bez sveša cilvēka.

Fon Hammers pats tikai retos svarīgākos gadījumos iznāk no savām istabām. Kancelejā pārmaiņus strādā viņa palīgi un Karlsons. Laimīgs sajūtas tas, kam izgadās piekļūt pie jaunā, laipnā Pavela Nikolajeviča. Otrais, druknais, nav labāks kā pats rotmistrs. Un pie tam reti kad skaidrā prātā. Tad viņš jau no durvīm ienācējam kliedz pretī, un tas aiziet vēl vairāk salauzts, nekā atnāca.

Visbiežāk nāk tēvi un mātes lūgt par saviem arestētiem dēliem. No agra rīta līdz vakara krēslai salst muižkunga durvju priekšā un stāsta cits citam savas bēdas.

Tikai par sevi un savām bēdām. Tas katram liekas tas svarīgākais un vienīgais. Ko cits par sevi stāsta, to nevēro. Paloka galvu, noņurd ko, it kā klausītos, bet domā tikai savu. Un traucas savu stāstīt.

Iekšā, pie kungiem, ikviens nopūlas savējo taisnot kā varēdams un mācēdams. No sākuma kungi klausās uzmanīgi un liek Karlsonam atzīmēt visu dzirdēto. Bet drīz apķer, ka melots tiek bez žēlastības. Viņiem liekas, ka nevainīga te nav neviena. Viņi pārtrauc pusvārdā un dzen laukā, žēlošanās un asaru apnikuši.

— Es gribētu zināt, — druknais oficiēris ar riebumu saka, — vai visā šajā tautā atradīsies jele viens godīgs cilvēks, kas runātu patiesību. Vai jūsu optimisms, Pavel Nikolajevič, arī nesāk šķobīties?

Pavels Nikolajevičs sēd drūmi, galvu rokās atspiedis.

— Nesaprotu, uz kuru pusi te kaut kādam optimismam vieta... — viņš mīklaini atbild. Paceļas un iziet klaudzošiem soļiem. Viņam apnicis un apriebies līdz kaklam.

Viņa īgnums it kā palīdz arī druknajam.

— Diezgan! Marš, laukā! — viņš uzbrēc un uzsit ar dūri uz galda. Apradis, vienaldzīgs zaldāts izstumj pa durvīm raudošu, salīkušu veceni. — Neviena vairāk nelaist. Lai iet mājās visi. Neviena negribu redzēt!

Pūlis lēnām izklīst. Cits citam savu nelaيمي sūdzēdami, virzās uz lielceļa pusi. Kā baram atklīduši nokusuši lopi velkas pa to.

Bet uz mājām ne. Kā viņi ar savu nelaيمي lai norimstas tukšajās mājās. Lielākā daļa nogriežas uz pagastnamu. Bet tur jau citi priekšā.

Skrīveris Vilde sēd priekšniecības krēslā — atgāzies, rokas bikšu kabatās sabāzis. Resna jaunzelta pulksteņķēde krūtīm pāri, no vienas augškabatas līdz otrai.

— Ko jūs pie manis nākat, — viņš runā laipni un sērīgi, lai gan acis smaida vien, ar patiku un baudu lūdzēju pūli noraudzīdamies. — Ko tad es varu. Jūs zināt, es esmu netaisns pret nemantīgajiem un bezzemniekiem. Es nekur nederu. Mani vajag padzīt, mani vajag tautas tiesai nodot. Nošaut mani vajag.

Uzmanīgi viņš pasniedzas un nodrupina pelnus no cigāra gala.

— Mēs, kungs, nekad neesam ļauna vārda par jums teikuši, — no pūļa atskan nospiesta, raudulīga balss.

— Jūs vienmēr esat bijuši laipni un izpalīdzīgi... — cits mēģina piekļūt no otras puses.

— Jā? Tas ir ļoti patīkami dzirdēt. Bet līdzēt es jums, ļautiņi, nevaru. It—ne—kā. Tagad vara citu kungu rokās. Es esmu pagasta skrīveris un vairāk nekas. Es neviena nevaru ne tiesāt, ne apžēlot.

— Ko nu, kungs. Ja tikai jūs gribētu.

— Nu, teiksim, kāpēc es arī lai gribētu? Tāpēc, ka jūs mani izbalsojāt? Tāpēc, ka man veselu mēnesi kā sunim bij jāslapstās?

Viņu pārtrauc. Madama, uzcirtusies kā vienmēr, degunu uzmetusi, paver dibenējās durvis.

— Lūdzu, nāc nu pusdienā.

— Tūlīt. — Vilde uzceļas. — Lūdzu, pasaki ziņnesim, lai iejūdz zirgu. Mani aicina pie fon Hammera kunga. Es tūliņ braukšu.

Pūlis mīņājas, acu no viņa nenovērsdams.

— Kur mēs tad lai ejam?!

Vilde parausta plecus.

— Es domāju, labākais ir, ja neejat nekur. Tagad valda likums, un to jūs tā kā tā negrozīsiet. — Viņš pasper soli uz dibendurvju pusi. Apdomājas un atgriežas vēl. — Ko jūs nākat? Istabas piemīdāt, un tik tā labuma. Es esmu pagasta skrīveris. Tikai skrīveris un vairāk nekas. Ejiet taču pie pagastvecākā. Griezieties pie Liepiņa — kā tad, pie

Liepiņai! Jūs zināt, viņš bauda tautas uzticību un ir vienbalsīgi ievēlēts. Ja tas jums nepalīdzēs, tad neviens.

Durvis aizcērtas. Pūlis tomēr vēl britiņu skatās uz tām, kā glābiņu gaidāms.

Tikai pusversti no pagastnama iedrošinās runāt — un arī tad tikai atskatīdamies un pusbalsī.

— Nolādēts. Izsmiet vēl, kur cilvēkam jau tā sirds pa kaklu kāpj laukā.

— Nobarojies resns pagasta maizē. Kakls kā vēršam...

— Nu, lai nepriecājas par agru. Vēl nevar vis zināt, kā tas viss beigsies.

— Ak mīļie! Ko nu vairs. Kādu beigu jūs vēl gaidāt... Es jau vienmēr sacīju: nebūs labi. Kā es tam savējam sacīju: neskrej tu, neskrej, es saku, tiem dulnajiem līdzī. Nē un nē, neklausīja. Te nu bij. Tikām skrēja, kamēr pieskrēja ar'. Es labi teicu... Un ko tad arī gribēja panākt. Ko tad vēl vajadzēja. Vai visiem nebij labi, un vai nevarēja dzīvot?

— Ko nu tur runāt, traki un traki. Atsvabinātāji... Brīvības izcīnītāji... Kad svārki mugurā un vēders pilns — kādas brīvības tev vajadzīgs!

— Kad nu ir pilns... Bet ko tie, kam nava?

— Nu jā, tu jau arī no tiem pašiem? Tā tik' pielūko vien, ka neatrodies muižas pagrabos.

— Kam nava? Ko tu te muldil! Apģērbties un paēst varēja katrs, kas viņoja strādāt. Bet tā jau bij tā vaina, ka negribēja. Visi par kungiem, to gribēja. Un dabūja ar'.

— Sociālisti, mīļie, tie! Tikām mītiņoja, tikām kūdīja, kamēr pataisīja trakus.

— Tie, kas tad cits. Tā jau mācītājs pagājušo vasaru teica. Neklausiet, teica, vilkus, kas avju drēbēs pie jums nāk.

— Ak, nosist tik' visus! Šitās briesmas, šitās asaras, kas tagad... Un kas vēl būs. Kas tikai vēl būs...

— Nu, nesakiet vēl... Ar organizāciju nav tik viegli tikt galā. Visi meži pilni. Lai tikai nāk vasara — — —

— Ak tu ar saviem mežiem! Šie ko izdarīs. Skaidri kā bērni. Tikai vēl lielāks posts tas būs. Klusiem kā pelēm tagad visiem vajadzētu būt. Un, kur kāds vēl ko mēģina, — uzdot. Citādi miera nebūs. Jūs redzēsiet, ka citādi nebūs... nebūs...

Podnieks neomulīgs sēd pie gara nolaistīta galda. Mugurā viņam veste un biezs adīts kamzolis. Kājās tie paši velteņa zābaki.

— Nu, ko jūs, mīļie ļaudis... Ko tad es varu! Ejiet uz muižu. Lūdziet Vildes kungu.

— Jūs varat, pagastvecākā kungs. Jūs ejat pie tiem kungiem — jele vienu vārdu iebilstiet. Par ko viņi manu Sprici tur tur? Simts liecinieku var aplicināt, ka viņš nekur nav bijis...

— Nu, pie monopola dauzīšanas viņš jau nu tā kā tā bijis. To tu neiestāstīsi. Bet mans Kārlis! Visu rudeni nogulēja gultā. Sakiet, ļautiņi, ko slimis cilvēks var. Par ko viņam jāsēd ar tiem, kas muižu dedzināja un uz zaldātiem šāva.

— Ak slimis! Un kas pagājušo vasaru ar Vimbu un Sniedzēm tas sarkanās flagas vilka baznīcas tornī un kapsētas bērzos. Pirmais sociālists un tad vēl — nevainīgs.

— Kaut tev mēle sakalstu — — —

Zetiņa stāv vaļējās durvīs, brūnu adītu lakatu pleciem uzmetusi, krūtis izgāzusi, pakausi pret stenderi atmetusi.

— Tā tik tā. Ēdieties nu cits citu. Visi tādi paši — līdz pēdējam. Nu skrien uz muižu, nu pie pagastvecākā, nu pie skrīvera. Saskrējāt, ko gribējāt. Nu šņaukājaties un mums piedurknes laizāt. Bet toreiz! Ak, kas tie bij par lieliem vīriem. Mutes visiem līdz ausīm. Brīvībnieki! Nu jums ir tā brīvība. Ēdiet nu tos plāceņus un daliet zemi. Daliet nu! Dalītāji!

— Ko nu jūs, kundzīt, vēl rājat. Vai tad nu bēdu un nelaimes vēl nav diezgan. Labāk palūdziet jūs arī kungam, lai aizmet kādu vārdu muižā.

— Priekš jums, tādiem suņiem! Skrejiēt pie sava Gailēna, tas jums tas glābējs. — Viņa pienāk un uzsit uz galda. — Es tev saku, nemēģini tu kādu te žēlot. Neviena paša! Lai per, kamēr lupatas lec gaisā. Tad zinās, kas ir pagastvecākais un kam ir jāklausa... Un nu taisieties. Istabas piebradā. Man te kalpone priekš jums vien jātur...

Un pūlis klist tālāk.

— Velns no meitiesa, dzīvais velns...

Citi taisās iet vēl pie Meijera. Citi brauks pie krievu mācītāja kaimiņu pagastā. Citi pie pašu mācītāja. Bet šodien nevar. Šodien ir sestdiena, un mācītājam rītu pirmais sprediķis.

Uz lielceļa divi vezumi pabrauc garām uz muižas pusi. Pirmajās ragavās trīs sasieti, līdz nemaņai piekauti arestanti. Otrajās starp trim zaldātiem sēd Vītols. Kāju malai pāri pārlicis, papirosu iekodies. Uzsvērti izaicinoši noskatās gājējos, viņa skatienos ļaudis liekas lasām: nu, jūs man arī esat labie...

Tikai tad, kad ragavas nozudušas aiz likuma, gājēji iedrošinās mutes atvērt.

— Palūk, Vītolienes dēls. Tas ir činā.

— Jā, ko tu tādām. Pats bij tas lielais blāvējs un darītājs, nu ar zaldātiem braukā apkārt. Kas tur tādām. Tas tev zin pēdējo.

— Abi ar māti. Tā jau bij pirmā rāvēja toreiz no pils. Nezin kādas zīda blūzes un apakšsvārkus pienesusies. Meita ejot, ka čaukst vien. Un vecene pārdienām uz muižu.

— Žurku zāles tādiem iegrust, vairāk nekā.

— Un tu! Vai tu esi labāka? Ko tu nupat Podniekos par manu

Kārli... Visu rudeni nabadziņš nogulēja. Nu atkal lai salst aukstā pagrabā. Vai tur nu vēl ir tiesa un taisnība pasaulē.

— Ko jūs ēdaties kā žurku mātītes savā starpā. Es saku, neviens te nav vainīgs. Tikai nolādētie sociālisti. Ko tie abi Robežnieki — skolmeistars un tas, no Rīgas...

Pūlis iet pa ceļu, sociālistus un Robežniekus lādēdams...

Svētdien baznīca pilna līdz pēdējai vietai. Abus pēdējos gadus nevienos svētkos tāds ļaužu pieplūdums nav redzēts.

Visās ejās un solu starpās sablīvējies kā mūris. Uz altāri un kanceli tikai šaura šaura spraudziņa, kur mācītājam iziet. Katrs centies nostāties tuvāk, redzamākā vietā. Bet arī tie, kas dibenā, stiepj kaklus pēc iespējas garākus cerībā, ka arī viņus ieraudzīs. Ievēros, ka arī viņi ir ieradusies.

Bet mācītājs ir drūmi lepns un nemaz neskatās. Stāv, galvu grāmatā iedūris, un nevēro neviena. Liekas, viņam viena alga, vai tur ir kāds priekšā vai ne. Viņš izpilda savu no augšienes uzlikto pienākumu, viņš stāv atkal uz stipras klints, un gar šo vēja svaidāmo pūli viņam nav daļas. Un, kad viņš paceļ galvu, tad viņa skatieni atduras kaut kur griestos pāri ērgelnieka plikajam pakausim.

Man pieder tā atriebšana, es atmaksāšu, saka tas kungs... Kā akmeņi cietie, nežēlīgie vārdi birst pār grēcinieku galvām. Pusotras stundas no vietas viņiem jāklausās, kā viņi atkrituši no dieva un mēģinājuši sacelties pret viņa iecelto valdību. Kā viņi nicinājuši kungus un mācītājus, un ka tāpēc viņus tagad smagi ķer dieva rīkste. Par svētību un žēlastību šī pārmācība. Kad grēcīgā miesa cieš, tad dvēselei vēl ir cerības iegūt kādu kaktiņu debesu valstībā, kur vienīgi valda piedošana un apžēlošana. Še nav ko cerēt uz glābiņa. Grēkots ir vairāk nekā Zodomā un Gomorā. Tā kunga bardzība nesaudzīgi izgāžas pāri visiem grēciniekiem, dumpiniekiem un sociālistiem. Vienīgais ceļš — atzīt savus noziegumus, nenoslēpt neviena, kas sodu pelnījis, un nest savu krustu ar pacietību un lēnprātību... Mācītājs pasniedzas atpakaļ un tēlo tos laikus pirms šī trakā gada. Tad valdīja dzišanās pēc mantas un augstām skolām, augstprātība, lepnība un greznība. Rīšana, plītēšana un visāda miesas kārija. Dieva vārds un viņa mācība bij apsmieklā likta. Avīzes un blēņu grāmatas izplatīja viltus mācības. Kalpu meitas nekaunējās staigāt zīda blūzēs kā pilsētas palaidnieces. Visi ubagi taisījās kungiem līdzī. Kungi un jaunkundzes vien — neviens vairs negribēja būt par strādnieku. Ne dienestmeitas, ne kučiera vairs nevarēja dabūt. Viss bij slikti: ēdiens slikts, alga maza, kungi slikti. Balles un danči, koncerti un teātri, un visāda izprieca katru svētdienu, bet dieva nams stāvēja tukšs. Bezdievīgas lapiņas, zaimošanās par kungiem, mācītājiem un augsto valdīšanu. Nu pieballēja un sadancoja. Nu ir tie laiki, par kuriem svētos

rakstos teikts: nu tie sacīs uz kalniem, krītiņi uz mums, un uz pakalniem, apklājiet mūs...

Pusotras stundas no vietas kā krusa birst pār nabaga grēcinieku galvām. Šī sodīšana un rāšanās savādā izloksnē izliekas sevišķi satricinoša un svinīga. Neviena mierinājuma vārda mācītājam nav priekš šīs pasaules. Te notiekas tā kunga prāts. Tā kunga roka smagi guļ pār grēciniekiem, un neviens viņiem nevar līdzēt.

Pēc beigtas dievkalpošanas milzīgs ļaužu pūlis ielenc gērbkambari. Kaut vienu vārdu viņš lai aizmet pie kungiem. Sirmi vecīši un saknu pušas vecenītes slauka acis un taisās krist pie piedurknes, līdzko tikai cienīgtēvs parādīsies durvīs.

Bet viņš izmanās pa sāņu eju un iesēstas piebrauktās kamanās. Nobarotais melnis cērt sniega pikas uz visām pusēm. Mācītājs, kažoka apkakli augstu uzslējies, neskatās un neatņem neviena sveicinājuma. Liekas, viņam jābēg no šiem Zodomas ļaudīm, lai tā kunga zibeņi viņu nesamaitātu līdz ar pazudinātiem grēciniekiem.

Pirmdien ap pusdienas laiku viņš ierodas pils pagrabā.

Cietumnieki visi sacēlušies kājās, klusi un uztraukti. Pat slimie otrā istabā balstās pret sienām un pūlas aizturēt vaidus. Tikai pāris vakar ievesto guļ, mēteļiem aptinušies, un vaid, svaigu ievainojumu mocīti un aukstuma vēl neapraduši.

— Nu, — mācītāja balss iegraujas kā pērkonis zemajā, garaiņu un nelabas smakas pilnajā telpā. — Nu jūs dabūjāt, ko kārojāt. Te nu jums ir tā brīvība, ko sociālisti solīja. Te nu jūs guļat kā lopi un gaidāt, lai es jums palīdzu, lai es jūs laižu laukā. To es nevaru un negribu. Katram par saviem darbiem jāsaņem pienācīga alga. No tā kunga bardzības neviens neizbēgs. Lai piesargās, kas pats negribēs atzīties vai uzdot citus vainīgos. Tam sods būs divkārt bargāks. Lai sargās, kas nocietinās savu sirdi. Tam nebūs žēlastības arī viņā pasaulē. Kā mēslus tas kungs viņus saslaucīs ellē un iznīcinās neizdzēšamām ugunīm... Man ir ticis zināms, ka daudz vēl jūsu starpā ir spītīgu un apcietinātu grēcinieku. Man ir ticis zināms, ka nesen jūs esat ļāvuši izbēgt diviem lieliem slepkavām un buntavniekiem. Un valdīšana nevar dabūt zināt, kas viņiem palīdzējis pie šā kauna darba. Drebiet jūs, apcietinātās dvēseles! Sodība būs barga — še un vēl vairāk tur, augšā. Neviens neizbēgs savam pelnītam sodam.

Seskādas kažoks viņam atsitas vaļā. Viņš ir uzbudināts un pārskaities un izskatās stipri līdzīgs fon Hammeram pagastnama sapulcē. Abi dragūni pie durvīm saskatās un sasmīnas par šo luterāņu pastoru, pret kuru viņiem nav it nekādas cieņas.

— Atzīstieties man. Kas viņiem palīdzēja? Un kur viņi tagad ir?

— Vai jūs esat soda ekspedīcijas dienestā, mācītāja kungs? — viņu piepeši pārtrauc skarba balss dibenā.

Mācītājs acumirkli paliek kā sastulbis.

— Ko? Kas tur runā? Kas uzdrīkstas? Panāk priekšā, lai es varu redzēt.

— Es domāju, mēs tāpat viens otru labi redzam, mācītāja kungs, — Liepiņš rāmi atbild, ar plecu pret sienu atbalstījies. — Mazākais, es jūs redzu visai labi. Pat jūsu kažokam cauri redzu. Ja jūs esat par spiegu piestājuši, tad ziniet taču savu vietu. Sēstieties ar dragūniem ragavās tā kā Vītols un braukājiet pa pagastu uzrādīdami. Pastaigājiet pa mežu, varbūt jums izdodas saošņāt Zīles un Sniedzes pēdas:

— Muti ciet, tu elles prauls! — Mācītājs pavisam zaudējis pašsavaldišanos.

— Nekliedz, mācītāj, te nav baznīca. Un, ja tu domā mūs biedēt ar elles ugunīm un citām viņpasaules mocībām, tad tu esi pārskatījies. Labākas elles kā mūsu pagrabs nav arī tavos rakstos. Paej tur otrā istabā — nu, paej, palūko. Vai tev nav līdzī kāds piliens, ar ko viņiem mēli apslapināt?

Mācītājs brīdi stāv bez valodas. Tumši sarkans, elpo smagi.

— Tu pazudusī dvēsele... Tu zaimotājs, dieva atmestais un nolādētais... — Un piepeši viņš abas rokas traģiski izslīen gaisā. — Sociālists!

— Nu būs diezgan to kumēdiņu, mācītāj. Pietaupi savu balsi nākamai svētdienai.

Mācītājs aplaiž apkārt miglainu, klīstošu skatienu. Tad lēnām apgriežas un māj dragūniem.

— Uz kanceleju... Uz kanceleju...

Kancelejā viņam jāuzgaida. Tur ir tikai Pavels Nikolajevičs un Karlsons. Dibenā pie rotmistra krievu mācītājs. Viņš saviebjas, izdzirdis par savu nemilamo kolēģi, par savu visnepatīkamāko konkurentu. Atsit kažoku vēl vairāk vaļā. Izvelk mutautiņu un slauka seju un kaklu. Vēsa rezēdu smarša pieplūst piepīpotā, nekad nevēdināmā, karsti sakurinātā istabā.

Rotmistrs fon Hammers ir pieklājīgs, tomēr oficiāli atturīgs pret krievu mācītāju.

— Es jums nevaru nekā solīt, it nekā. Es izpildu to, kas man uzdots. Es esmu tikai izpildītājs, ne nosacītājs. Ja es kur savas varas robežas esmu pārkāpis, jūs varat žēloties pie manas priekšniecības.

— Nav mans uzdevums jūsu darbību kontrolēt vai sūdzēties. Es griežos pie jums vienīgi kā pie cilvēka. Jūs taču neesat tikai ierēdnis, bet arī cilvēks. Un ar dzīviem cilvēkiem jums darišanas. Cilvēkam cilvēku taču vienmēr vajadzētu saprast. Likumi nav domāti tikai mehāniskai izpildīšanai. Likuma izpildītāji ir priekš tā, lai vainīgie nesajustu varu kā varmācību. Bet kas te patlaban notiekas — — es neticu, ka tā var nomierināt vai labot. Visu tautu jūs tā kā tā neapšausiet un cietumos nesaslodzīsiet. Un tiem, kas paliek, naids un atriebības domas iezīdīsies uz laiku laikiem. Muižniecība te nekad nevarēs justies droša.

— Esiet bez rūpēm un nešaubieties vēl par Krievijas spēku un valdības nesatricināmiem pamatiem. Mums būs līdzekļu diezgan pret šīs

mežoņu tautas naidu un atriebības domām. Ja vajadzēs, mēs atradīsim Sibīrijā telpas arī kaut priekš visas šīs tautas... Atvainojiet, bet man tomēr drusku savāda liekas jūsu... pārāk sirsnīgā uzstāšanās priekš sociālistiem, dedzinātājiem un laupītājiem.

Sikais, sirmais, vaska dzeltenais vecītis novalkātā paltrakā mierīgi paskatās caur melnā rāmī kaltām brillēm rotmistram taisni acīs.

— Citiem vārdiem, jūs gribētu teikt, ka es simpatizēju sociālistiem, dedzinātājiem un laupītājiem. Tāds apvainojums mani nemaz neaizķer, tāpēc ka viņš bez tā mazākā pamata. Arī sociālisti, dedzinātāji un laupītāji, pēc manām domām, ir cilvēki, arī viņiem tiesības uz taisnīgu izmeklēšanu un cilvēcīgu tiesu. Mūsu pestītājs pat pie krusta vēl apžēloja slepkavu. Es neredzu, kas mums devis tiesības būt gudrākiem par viņu. Nu, protams, es negribu teikt, ka mums jāatgriežas pie viņa metodes. Priekš tā mēs esam pārāk... kulturāli. Bet es gribētu lūgt kaut arī tikai vairāk šķirt vainīgos no nevainīgiem un pie tā sauktajiem vainīgajiem neizlietot viduslaiku līdzekļus... Kad es te pirmiņ nācu, uz pagrabu aizvilka pusaklu, gadu septiņdesmit vecu vecīti. Dzirdēju, tas esot no cietuma izbēgušā sociālistu komitejas priekšnieka tēvs. Es esmu lasījis, ka tēvu grēki tiek piemeklēti pie bērniem. Bet pirmo reizi es redzu, ka par pieaugušo dēlu grēkiem tiek sodīti viņu septiņdesmit gadu vecie tēvi. Un uz ceļa man pabrauca garām ragavas. Tur iekšā bij viens... es viņu nevarēju pazīt — arī ja viņš bijis no manas draudzes ļaudim. Viņam vairs nebij cilvēka izskata. Viņš jau bij tiesāts, pirms viņa vaina izmeklēta un spriedums taisīts...

Fon Hammers ir uzcēlies kājās.

— Ar visu augsto cieņu pret jūsu amatu un jūsu sirmajiem matiem es tomēr nevaru nenorādīt, ka jūs aizmirstat savu kompetenci un viņas robežas. Par savu darbību es atbildu vienīgi savai priekšniecībai, nevienam citam. Jūs varat sūdzēt, ja gribat.

Arī mācītājs ir piecēlies kājās.

— Sliktu pakalpojumu jūs izdarāt tiem, kuru intereses domājaties aizstāvam. Vai tā ir vietējā muižniecība vai krievu valsts, viena alga. Par latviešiem raksta kāds, kas labi pazīst viņu vēsturi. Par Merķeli viņu sauc... Bet viena alga. Tas jau arī laikam nepieder pie lietas. Tikai to es vēl gribu teikt. Vēsture nestāv uz vietas, un viņas ceļus mēs nepārredzam. Visiem mums vajadzētu tā dzīvot un rīkoties, ka mūsu bērniem lai nenāktos atbildēt par mūsu darbiem. Tā allaž ir briesmīga atbildība, kas nāk pēc gadiem... Dzīvojiet sveiki, fon Hammera kungs.

Gurdenām, smagos zemnieka zābakos un galošās tērptām kājām viņš iet laukā.

Tas otrais, priekšistabā, viņu pamanījis, paceļas no krēsla un pa otru malu galdam iet viņam pretī. Lai nebūtu jāsatiekas, lai tikai ar galvas palocījumu sasveicinātos un paietu garām...

Stundas divas vēlāk Liepiņu aizved uz kanceleju...

Piepīpotai, piesmakušai istabai savādāks, kā svinīgāks izskats. Krēsli

šajā pusē taisnā rindā noslieti. Papīra žūkšņi noņemti no galda un saviesti blāķī uz krēsla pie loga. Karlsons galda galā garos svārkus aizpogājis līdz kaklam.

Liepiņš apskatās. Ko tā svinība nozīmē?

Visi trīs oficiēri sēd viņā pusē galdam. Drukmais rotmistram labajā, Pavels Nikolajevičs kreisajā pusē. Drukmais izskatās sevišķi sapīcis un ļauns. Pavels Nikolajevičs acu nepaceļ uz augšu.

Rotmistrs sāk nopratināt.

— Liepiņš — jā? Devispadsmit gadu vecs? Rīcības komitejas sekretārs un apsardzības pulciņa dalībnieks?

Uz visu to Liepiņš var atbildēt tikai apstiprinoši. Viss tas sen zināms un pierādīts. Liegties nebūtu nekādas jēgas. Bet kāpēc viņam to visu vēl prasa? Viņš atbild laiski, ne druskas neuztraukdamies un nevairīdamies.

— Kas līdz ar jums piedalījās pie žandarma atbrūšanas stacijā?

— To es nevaru teikt!

— Nevarat vai negribat?

— Nevaru un negribu. — Viņu uzrunā ar jūs. Kāpēc šodien tāda nepiedzīvota korektība?

— Ko jūs velti liedzaties? Pie Vītola tika atrasts žandarma zobens. Viņš pats atzinās.

— Tā ir viņa darīšana.

— Un muižkungu Brensonu kas arestēja?

— Jūs velti man prasāt. Es nekā neteikšu.

— Tā, tā. Labi. Jums ir raksturs, jaunais cilvēks... — Bet tad rotmistra pacietībai ir beigas. Viņš kļūst atkal sarkans un nervozs. Aizmirstas arī pieklājīgais tonis. — Nelga! Tu iedrošinājies apvainot mācītāju!

— Es nezināju, ka viņš soda ekspedīcijas dienestā.

— Muti turēt! — Fon Hammers it kā iedziļinās kādā aprakstītā lapā. Redzams, tādēļ, lai slēptu svinīgai situācijai nepieskanīgo uzbudinājumu.

Liepiņš ar vieglu ironiju noskatās nervozajā priekšniecībā. Drukmais oficiēris velk sirdīgi dūmus no papirosa.

Bet rotmistrs ir savaldījies. Paceļ atkal galvu un ar divkāršu stingrību noskatās noziedzniekā.

— Tu esi sociālists? Tu pieder pie organizācijas? Neliedzies, mums viss zināms.

— Šoreiz jūsu ziņas ir pareizas. Es esmu.

Brītiņu klusums. Skrapstošu spalvu Karlsons kaut ko raksta. Pavels Nikolajevičs paceļ galvu un skumji paskatās.

— Tev zināmi visi, kas pieder pie organizācijas. Tu vari ievērojamā mērā mīkstināt savu likteni — —

— Tās ir veltas valodas. Vītola karjera mani nevilina. Es nekā neteikšu.

Fon Hammers noliec un atkal paceļ galvu. Izliekas skatāties taisni Liepiņā, bet patiesībā skatās garām, kaut kur sienā.

— Pēc pusstundas tu tiksi nošauts...

Acumirkli savāds klusums. Visiem skaidrs, ka Liepiņš vēl ko teiks. Nekā neiespēs viņu pārtraukt. Un visiem tā kā bail no šī nāvei nolemtā balss. Acumirkli izliekas stundas garš.

Pavels Nikolajevičs paceļ galvu un žigli nodur atkal. Tas neprātīgais jauneklis smaida savu neizturamo ironisko smaidu.

— Tik vien jūs varējāt izgudrot, — viņš rāmi saka. — Priekš manis tas nav nekas jauns. Es jau sen esmu gatavs.

— Tev vēl ir kāda vēlēšanās?

— No jums? Ko tad jūs vēl varētu dot?

— Izvest!

Dragūni ņem viņu vidū. Pie durvīm viņš vēl atgriežas.

— Sliktu pakalpojumu jūs izdarāt saviem cilts brāļiem. Dārgi viņiem nāksies samaksāt par mūsu dzīvībām. Ja viņiem ne, tad viņu bērniem vai bērnu bērniem...

— Izvest! — fon Hammers brēc.

Liepiņš sēd mazā, dragūnu pārpildītā, piepīpotā, pārkurinātā istabā. Viņam vaļīga vieta uz sola. Bet viņš tomēr mana, ka tiek cieši uzmanīts no visām pusēm. Viņam karsti un elpot grūti.

— Biedri, — viņš gaišu balsi prasa, — vai nevarat aizdot man kādu papirosu?

Piecas sešas rokas viņam pastiepas pretī.

Viņš pīpo un skatās sava paša izpūstos dūmos. Papriekšu veļas kamoliņos un liecas gredzenos. Veidojas pievilcīgās, fantastiskās formas, tad palēnām izklīst un nozūd zili tvaikainā gaisā. Sīki, zili putekli laideļas gaisā. Vairāk nekā...

Pēc desmit minūtēm jau viņu ved. Astoni zaldāti ar bajonetēm plinšu galos. Drukmais oficiers iet nopakaļ sabozies, rokas kažociņa kabatās sabāzis, galvu uzceltā apkaklē ierāvis.

Laiks atmetas mīkstāks. Līņāt nelīņā, un miglas nav. Tikai kājas slīd glumā sniegā, un istabas siltums neizvēdās no miesas.

Pretim brauc vecīte platās ragavās. No nācējiem nogriež zirgu pašā grāvmalī un pagaida, līdz paiet garām. Saprot tūliņ, uz kuriem ved to svešo, sīko, glīto jaunekli. Un, kad tas kā atsveicinādamies pamet ar galvu, viņai acis pieskrien asaru pilnas.

— Dēliņ... — viņa čukst, atpakaļ skatīdamās. — Dēliņ...

Un neattopas nekā cita.

— Māte? — viens zaldāts ieminas, kad klusu un nesteigdamies gabaļiņu pagājuši.

— Mana ne. Par laimi man viņas jau sen vairs nav. Bet māte katrā ziņā. Tīri brīnums, cik daudz tās mātes pasaulē. Te un tur, no kurienes jūs. Jā, un dēli. Citus šauj, un citi tie šāvēji... — Uz vienu, uz otru

pusi viņš paskatās uz saviem vedējiem. Bet tie iet nodurtām acīm un neskatās viņā. — Kā jums, biedri, ap sirdi?

— Nesarunāties! — oficiēris negribīgi apsauc. Bet neviens viņam nepiegriež vēribas.

— Vai mēs aiz savas patikas ... — zems, paresns zaldāts kā atvainodamies atsaka. — Mums pavēl — un jādara.

— Apnicis ar jums te, — kāds cits īgni saka. — Velns lai zin, kas jūs te esat par ļaudīm un ko jūs gribat. Kā suņi ēdaties cits citu.

— Te un visur, — Liepiņš runā un aizpīpo jaunu papirosu. — Tā mēs visur vēl ēdam cits citu. Līdz kamēr kungi apēd mūs visus. Vēl nav pienācis laiks. Bet drīz pienāks. Neaizmirstiet to, biedri. Tad mēs tā nevedīsim cits citu. Tad mēs, tiesājamie, tiesāsim savus tiesātājus...

Viņi nogriežas no lielceļa lejā. Pāriet šauro lauka strēmeli un aizsalušo upīti. Viņējā, krūmainā piekrastē tur divi pusauga vītoli. Pirmais no tiem gluži klajā. Liepiņš saprot. Pie tā ...

Viņu piesien pie vītola. Jaunu kaņepāju virvi aptin viņam sešas reizes apkārt. Viņš skaidri mana — tā saudzīgi un mīksti, lai nedarītu viņam sāpes. Viņš pasmaida: it kā tam tagad būtu kāda nozīme! ... Sējēji nervozi steidzas drīzāk tikt galā ar nepatīkamo uzdevumu. Viņu steidzīgās, neveiklās rokas saduras un traucē cita citu. Viņi vairās skatīties sienamā un cits citā.

Liepiņš skatās ceļam pāri, kalnā augšām — tālāk līdz ceļa ataugai, no kuras tikai sprogainās galotnes redzamas. Divas vārnas izceļas un nolaižas. Nolaižas un izceļas atkal. Tagad ilgāku laiku būs mīksts ...

Viņš attopas tikai tad, kad atskan komanda.

Druknaiss oficiēris gandrīz muguru viņam pagriezis. Nervozs un steidzīgs, kā kad garš un smags darbs būtu sākumā. Balss viņam svešāda — laikam aiz uzslīetās kažoka apkakles.

Zaldāti rindā stāv aiz upes, desmit soļu atstatu. Bet Liepiņam liekas, ka bajonetu asie zari sniecas līdz pat sejai un skar viņa acu ābolus. Uz acumirkli viņam jāsamiedz acis. Tikai pēc otrā komandas sauciena viņš saraujas, atmet galvu tā, ka pakausis atsitas pret koka stumbru, un paspēj vēl izkliegt:

— Lai dzīvo revolūcija un sociālisms!

Smagi nokrakst zalve. No vītola atlec dažas sīkas skaidas. Zils, smirdošs mākonis uz brīdi aizplīvuro piesieto. Kad paklīst, tad Liepiņš stāv, virvēs uz leju nosvēries, saliektiem ceļgaliem un uz priekšu saļumušu galvu. No pieres plūst divas sarkanas straumes un aizkrāso seju, tā ka tā nav ne saskatāma, ne pazīstama. Un patlaban no piedurknēm pa rokām un no drēbju ielokiem lejāk asinis sāk pilēt steidzīgām lāsēm un lit sīkām, lēnām strūkļiņām ...

Mācītājs pa ceļam iegriežas vēl kādās mājās. Dzirdējis, tur zirgs pārdodams. Viņam otrs vajadzīgs. Vienu buntavnieki aizbraukuši līdz ar visu aizjūgu. Tagad viņam vairāk nav kā šīs lielās, pāra pajūgam

domātās kamanas, tās mazās, kur tikai vienam sēdētājam telpas, un vecā kulba, kurā cienmāte nemaz iekšā nesēstas...

Pēc īsa brīža viņš atkal izbrauc no tām mājām — saīdzis, saskaities.

— Jāni, brauc ātrāk... — viņš uzsauc, ar roku kučierim mugurā pagrūzdams. Tas ar ādas grožiem pielaiž melnim pie spīdīgajiem sāniem. Mācītājam vējš sāk svilpt gar kažoka apkakli.

— Ko tu saki, Jāni, vai tā nav bezkaunība? — viņš pēc brīža ierunājas atkal. — Simtu divdesmit rubļu par tādu kaķi! Divpadsmit gadu vecs.

Kučierim, kurš pats šo veikalu ievadījis, tas nav pa prātam.

— Kur nu divpadsmit — deviņi. Es pats toreiz te dzīvoju. Pieci gadi te nodzīvoju, divi Akmens krogā — —

— Nemuldi blēņas! Es laikam zirgam zobus nepazīstu. Ja vairāk ne, tad divpadsmit — —

Kaut kur aiz muguras nokrakst zalve.

— Piespicē, piespicē... — mācītājs atkal piebiksta kučierim mugurā.

Vējš svelpj gar karakula apkakli.

— Jāni, tu nedzirdēji? Tā kā šāva...

— Kā nu nedzirdēs. Atkal kādu aizvadīja uz viņu pasauli. Tagad jau ar cilvēkiem — kā ar malku...

— Viss dieva rokā, Jāni. Viss dieva rokā... — Svēti-bēdīgi viņš sakniebj lūpas. — Kas tas ir, ka tu šodien nevari pabraukt?

Netālu no mācītājmuižas alejas gala kāds gājējs viņiem kūņojas priekšā. Kad piebrauc tuvāk, mācītājs pazīst. Skolotājs. Jānis Robežnieks. Rokas kažoka piedurknēs pamīšus sabāzis, pagriež muguru uz to pusi.

Jānis Robežnieks noņem cepuri un zemu paklanās mācītāja mugurai. Un sajūtas visai nelaimīgs, kad tas neredz un neatņem sveicinājumu.

Pukstošu sirdi viņš iet visu ceļu. Viņš ir paziņots un noprot, ka par niekiem tas nav. Viņa smadzenes strādā kā dzirnavas. Viņš apsver visu, kas viņam par labu un kas par ļaunu. Bet gala iznākums allaž tāds, ka pārsvars ļaunajā pusē. Auksti šermuļi skrien viņam pār kauliem. Kas būs, kas nebūs...

Kādreiz viņš ir gājis taisni, pa parādes durvīm. Tagad tas viņam nenāk prātā. Viņš iet apkārt, uz gala durvīm. Ap kūts stūri izskrien resni nobarots mācītāja mopsis un, nikni riedams, atņirgtiem zobiem krīt pie stilbiem. Viņam bail un dusmas, bet viņš nedrīkst ne ar kāju spert, ne ar sniega piku sviest. Rāda mīlīgu seju un laipni labina trekno, neglīto kustoni. Tikai dēļu piebūvē ticis un durvis aizrāvis, viņš klusu nolādas caur zobiem.

Viņš sēd uz nosarmojuša sola šķirbainā būdā un gaida. Klusiņām pieklabina ar durvīs iestiprināto riņķi un gaida atkal. Pieklabina vēlreiz un pēc brīža izdzirst saucienu aiz durvīm, ka mācītājs aizņemts un jāuzgaida.

To viņš nezina, ka Meijers ir priekšā pie mācītāja un ka arī par viņu tur tiek runāts.

Tikai kad Meijers ir aizgājis pa parādes durvīm, viņu ielaiž. Nosaļu, saīgušu un nervozu no ilgās gaidīšanas un smagām domām.

Viņš tikko vairs pazīst mācītāju. Tik pašapzinīgs un lepns tas tagad. Roku nesniedz, tikai ar galvu pamet.

— Ko jūs teiksiet, Robežniek? — mācītājs vēsi prasa, kad viņš nosēdies.

— Jūs... Jūs mani bijāt ziņojuši, mācītāja kungs.

— Ah tā! Jā. Man vajadzēja dažas ziņas no jums. — Viņš parakņājas papīros un sameklē lapu ar dažām sīkām atzīmēm. Ilgi lasa, līdz uziet Robežnieka vārdu. Viņš sēd pie rakstāmgalda, skolotājam sānus pagriezis. — Kā tagad jums skolā iet ar ticības mācību?

— Mēs mācāmies, mācītāja kungs.

— Visi?

— Bez izņēmuma, mācītāja kungs.

— Un nav neviena, kas izrāda pretestības garu vai liedzas?

— Neviena paša, mācītāja kungs.

— Hm... Tas ir... tas ir drusku savādi. Cik tad sen, ka plēsa grāmatas kopā un svieda pa logiem laukā. Un ko vecāki? Ar mieru?

— Visi, mācītāja kungs.

— Hm... Tas ir... Ar ko jūs, Robežniek, izskaidrojat tādu pārmaiņu?

— Es domāju... Tagad jau vispār tāda pārmaiņa. Es domāju... es arī savu daļu esmu strādājis...

— Jūs?... — Mācītājs pazibsnī acīm uz skolotāja pusi. — Hm... Cik tālu jūs esat ar bībelstāstiem?

— Ar bībelstāstiem... Līdz Bileamam...

— Hm... Un ar katķismu?

— Otrais ticības loceklis uzdots.

Mācītājs kaut ko atzīmē. Rūpīgi noslauka spalvu suseklītī un ieslien rozā stikla glāzē.

— Tas ir maz. Gribu jūs darīt uzmanīgus, ka es prasu vairāk. Nu pietiek slinkots, grāmatu plēsts un dieva vārda zaimots. Kas ar labu neklausa, pie tā es lietošu asu rīksti... Aizjaunnedēļ es domāju braukt pie jums uz revīziju. Līdz kamēr es sāksu iesvētīšanas mācību, gribu apbraukt visas skolas.

— Lūdzu, mācītāja kungs.

— Bet kā tas ir... — Mācītājs pagriežas taisnāk pretī. Un, izdzirdis, ka balsī dzirdama tā kā nedrošība, saņemams pēkšņi un runā ar uzsvētu bardzību. — Vai es varu palaisties, ka jūsu skolā nenotiek kaut kas... Vai jums visi bērni godīgi?

— Par saviem es galvoju. Kāpēc jūs domājat, mācītāja kungs?

— Es zinu, kāpēc es domāju... Jūs tak esat dzirdējuši, kā Ozoliešu mācītājam — —?

Jānis, protams, ir dzirdējis, ka Ozoliešu mācītājam revīzija piesprausts uz muguras no papīra izgriezts ēzelis. Bet viņš rāda nevainīgu seju.

— Nekā neesmu dzirdējis.

Mācītājs to nespēj atstāstīt.

— Par mikstu, par mikstu tā valdīšana rīkojas. Pie šitiem apcietinātiem grēciniekiem jālieto daudz asāka pātaga... Es jūs, Robežniek, gan cita pēc biju ziņojis. Bet te nupat bij Meijera kungs, mēs ar viņu pārrunājām. Es neesmu aizmirsis, ka jūs toreiz man neliedzāt naktsmāju. Par jums man pienes dažādas ziņas. Bet es vēl gribu nogaidīt. Es gribu redzēt, kā jūs uzvedīsieties.

Viņš pamet ar galvu un pagriež muguru. Audience ir beigusies.

Bet Jānis Robežnieks miņājas un groza cepuri rokās.

— Mācītāja kungs... — Viņam asaras acīs. — Mācītāja kungs! Uz mani jūs varat palaisties, to es jums solu...

Atkal strups galvas mājiens. Viņš ir atlaists.

Pa tām pašām gala durvīm, caur šķirbaino piebūvīti Jānis Robežnieks iziet pagalmā. Labi, ka tā nolādētā suņa te nav. Viņš manās garām kūtim un sniegā ieputinātam ceriņu pudurim. Nupat jau būs alejā. Bet te ierejas piepeši un no pusgraudnieku mājas skrien atkal, ka sniegš vien put. Ārkārtīgi noskaidies, atņirgtiem zobiem, sarauktu purnu, aizsiekalājies krīt pie pašiem stilbiem. Spert nedrīkst, ar sniega bumbu sviest arī ne. Viņš smaida un labina kā mācēdams un mēģina visu to uzbrukumu izvērst pa jokam. Bet suns nav pielabināms. Līdz pus alejai aizvada viņu, līdz apkūst un, sniega aizrijies, sprauslādams paliek stāvam. Bet pusgraudnieku mājas galā stāv trīs dragūni ar divām mācītājmuižas meitām un ņirgādamies noskatās pakaļ.

Jānis Robežnieks aiziet vēl smagāku sirdi, nekā atnāca. Es gribu redzēt, kā jūs uzvedīsieties... Tad palūk, kāds! Nebūtu tonakt paslēpis, varbūt vārnas tagad tavus kaulus knābātu. Tā ir tā pateicība.

Un atkal — kā tagad katru dienu un katru stundu viņš apsver to ļauno, kas viņam draud, un to labo, uz ko viņš varētu atsaukties. Smagi, nepanesami smagi. Un kad tas viss reiz beigsies...

Daudz kāju nomīnāta sliede pār šauru lauka strēmeli uz upi pievelk viņa uzmanību. Viņš paskatās uz vītoli viņā pusē, un tas viņu nezina kāpēc ieinteresē. Viņš nogriežas turpu.

Noliecas, satrūkstas un atstiepjas taisns kā stīga. Asinis... Liela peļķe sabrūnojušu, sabiezējušu, sasalušas zemes neuzsūktu asiņu. Un riņķī apkārt sniegš asiņu lāsēm biezi noraibots...

Nolādēti! Atkal vienu noslepkavojuši... Turpat aiz saskrāmbātā vītola zeme apraknāta. No sasalušām pikām tāda kā kopiņa uzmešta. Kaut kas jau paspējis to nokaisīt ziemciešu lapām un zaļiem staipekņiem. Un maiglitē piesprausts tur papīriņš.

Jānis Robežnieks noliecas un lasa ar zīmuli uzrakstīto:

— Slava kritušiem varoņiem! Lāsts slepkavām!

Jā... Viņam tā, ka cepure būtu jānoņem un jāsaliek rokas.

Bet tad viņu pārņem bailes, un tramīgi viņš manās atpakaļ upei pāri. Un, kā no šejienes vēl atskatās, tā ierauga vītola galotnē ievilktu mazu sarkanu karodziņu.

— Nolādētie!... — viņam instinktīvi izsprūk. Viņš bikli paskatās uz vienu, otru pusi ceļam un manās projām, it kā kad sniegs zem kājām degtu. Būtu taču reiz mitējušies. Ko ar to vēl domā panākt...

Mājā viņš aizver cieši guļamistabas durvis. Tur sieva ar mazo bērnu un kalpone. Tur mūžam vēks, plīkšina ūdeņiem un čaukstinās visādām drēbītēm. Tur ir sekla, pelēka, apnicīga ikdiena un sasmacis gaiss. Īgni apdullis, viņš rītiem no turienes nāk laukā.

Viņš apstājas viesistabā ar sarkanajām plīša mēbelēm un Klevera saulrietu zeltotā rāmī pie sienas. Te ir tīri un labi. Vēl labāk rakstāmistabā. Silts un tīrs. Grāmatas kārtīgi saliktas plauktā. Kušete ar gludo stripaino pārvelku pie krāsns. Uz rakstāmgalda spīd melna marmora tintes trauki ar zeltotiem vāciņiem. Ādu pārvilkta krēslā tik ērta sēdēšana....

Jānis Robežnieks sēd, un viņam atkal ir mierīgi un labi. Te viņa vieta un darbs. Ne par ko — ne par ko viņš neatdos šo savu kluso iedzīvi pret nezin kādām neprātīgām fantāzijām un murgiem. Varējis izdzēst no savas pagātnes visu to neprātīgo, velto un bērnišķīgo. Un no tagadnes tās asiņainās ainas, slepenos draudus un mūžīgo nemieru...

Bet lai kā! Ar labu viņš neatdos. Lidz pēdējam viņš cīnīsies. Ar visiem pazemojumiem un apsmieklu — tomēr izpirks savu dzīvību. Viņa ir to vērtā. Viņa — vienīgā!

Podnieks brauc no amata darīšanām mājās.

Zemajā kulbiņā sēdēšana neērta. Viņš turas sakņupis, pašaustā kažokā savilcies, pinkaino aitādas apkakli uzslējies. Velteņiem autās kājas vēl lupatsedzenē ietītas. Laiks atkal atmeties auksts. Ceļi irdeni sniegu aizvilkti. Slieces smagi rūc, pa dziļi izbrauktām sliedēm gāzelēdamās. Zirdziņš velkas cik dzīvs. Auklas pavada vaļīgi pludurējas gar aizlūzušo, notīto loku. Pieciem mezglēm sasietā sedulkas siksna atraisījusies no ilkss. Sakas velkas zirgam zem krūtīm, un tas reižu reizēm nikni met galvu augšām. Bet braucējam slinkums izkāpt un savilkt, kā pienākas. Rokas drusku salst. Kājas drusku salst. No sāniem velk nepatīkams ziemeļrīta vējš. Netikas kustēties.

Pagalam noguris un apnicis. Nevienu dienu miera nav. Pagastnams allaž ļaužu pilns. Nāk visādi nokavējušies maksātāji, pasu pierakstītāji un sūdzētāji. Un lūdzēji — lūdzēji bez gala. Ko viņš var darīt? Vai viņam kāda vara? Vilde visvairāk rīkojas uz savu galvu. Pretim runāt jau nekā nedrīkst. Viņam labas attiecības ar kungiem muižā. Kā zēnu, kā nelgu viņu pašu dīda.

Nupat nesaprotamā kārtā nozudušas iz skapja divdesmit piecas pasu blankas. Neviens nevar saprast, kā tas varēja notikties. Vilde tur Gobu aizdomās un jau izstāstījis kungiem. Podniekam uzdots izzināt, vai tas nestāv sakaros ar sociālistiem un meža brāļiem. Kā viņš lai izzin? Ko viņš var izzināt? Vai viņš kāds spiegs, ka viņam jālozņā pakaļ saviem palīgiem? Apnicis līdz nāvei! Ja varējis, šodien pat viņš mestu visu amatu kaktā.

Katru dienu viņam jāierodas muižā. Stundām jāgaida, kamēr iznāk fon Hammers vai kāds no viņa palīgiem. Un nekad ne ar ko nav mierā. Tad ceļi nav, kā pienākas, no sniega atrakti, tad zaļa malka muižā pievesta, tad galvasnauda un mācītāja nodevas pārāk gausi tiek piedzītas... Zaldātu klātbūtnē tirdī un sunī viņu kā kādu zēnu. Dragūni apietas ar viņu tāpat kā ar pagasta ziņnesi. Un pie tam viņam jābrauc līdzī un jāpiedalās pie arestiem un dažādām eksekūcijām. Dragūni ar blāķi sēstas viņa kamanās, zobo pašu un nodzen viņa zirgu. Katru dienu māja pilna — burzma, troksnis un visāda ālēšanās. Zeta jau ar viņiem lieliski draudzējas. Bet ļaudis skatās ar aizdomām un acīm redzami tur viņu par līdzvainīgu pie visiem spaidiem. Viņam tik sāpīgi no tām ļaunajām sejām un aizdomīgiem, divdomīgiem vārdiem.

Podnieks sajūtas līdz nāvei apnicis un noguris...

Pagalma jau viens pajūgs priekšā. Podnieks pazīst. Dragūni atkal.

Ragavas salmiem piekrautas. Zirgs slapjš sabraukts. Segu nometis, trīs aukstajā vējā un nikni grauž gulsētas kokus. Viņš paceļ segu un apsedz. No istabas skan skaļas valodas un smiekli.

Priekšējā istabā uz galda viena izdzerta pudele un divas pusē. Liela, sviestu pilna bļoda, drusku mazāka ar gaļas paliekām. Izmētāti kauli, maizes garozas, naži... Istaba piemīdīta un izjaukta. Ap galdu sēd četri zaldāti un cienā cits citu. Pa dibenistabas durvīm smags un sarkans iznāk lielais Osipovs. Aiz viņa Zetiņa — arī piesārtusi, smiedamās, redzami ie-reibusies.

— Tu šodien tik agri mājās? — viņa saka bez sevišķa prieka, bet arī bez sevišķas nepatikas. Redzams, viņai puslīdz viena alga, mājās vīrs vai laukā.

— Sēsties, saimniek, tu arī! — zaldāti viņu aicina.

Viņš sēstas pie galda, mazliet tramīgs, mazliet apjucis. Allaž viņam neomulīgi ar šiem svešajiem, neparasti brutālajiem, pie brīža pārāk sirsnīgiem cilvēkiem.

Viņam pasniedz šņabja glāzi. Viņu pacienā ar viņa paša sviestu un gaļu. Viņš iedzer, ēd un pamazām kļūst runīgāks un jautrāks. Tik jau vēl ir tā prieka pasaulē.

— Iedzer, saimniek! — Tuvākais kaimiņš familiāri sit viņam uz muguras. — Buntavniekiem un laupītājiem lodi ribās, bet ar prātīgu cilvēku vienmēr var iedzert. Vai nav taisnība, biedri?

Biedri skaļi apstiprina.

— Uz jūsu veselībām, kungļi! — Podnieks paceļ glāzi un izmet līdz dibenam. Pamazām arī viņš sāk tvīkt. Viņš tagad ļoti ātri reibst un kļūst visai plāpīgs. Bet dragūni maz viņā klausās. Cits citu pārtraukdami, stāsta savus piedzīvojumus revolucionāru medībās un varoņdarbus nošaušanā.

Podnieks loka galvu un uzcītīgi un iztapīgi smejas līdzī.

— ... а он в окно... — Tas jaunākais, pūtainu seju, pakausī atstumtu cepuri, rokām plātīdamies, stāsta, pūlēdamies pārkliegt savu blakus sēdētāju. — А я за ним. Он за сарай — я с другого конца навстречу. Остановился, уставился глазами на меня, вот так. А в руке у него, окаянного, леворвер. Вижу, дело неладно. Я, знаете, так, на бегу, не целимшись — бац! Опрокинулся, паршивец, и дрыгает ногами — вот так. А я его еще прикладом по башке, раз, другой... Ха, ха, ха!

— Ha, ha, ha!... — smejas Podnieks un miglainām acīm skatās apkārt.

— А нам-то раз было дело около Мариенбурга... Это, знаете, такое местечко паршивое, верстах в ста пятидесяти отсюда будет. Значит, около этого самого Мариенбурга. Сцапали мы в одной деревне пять молодцов и одну барышню. Погнали их прямо полем, а снег по тем местам, знаете, в аршин. Подгоняем, как полагается, то нагаечкой, то и прикладом, а то просто сапогом в задницу. Парни-то ничего. Жмутся друг к другу и — ни слова. Сказывали, один сельский учительшка, другой

штудент какой-то с синим околышем, а те трое просто из местных батраков. Крамольники, знаете, первый сорт. Митинги, прокламушки, знаете, и всякое тому подобное. А барышня, знаете, молоденькая, тоненькая, — башмачки, черные чулки, юбочка и всякое такое — хе, хе! А как ее-то нагайкой так, полегоньку, она, знаете — виин-виини... Аккурат каждый раз, знаете — виин, виини... Ха, ха, ха!

— Ha, ha, ha! — Podnieks smejas un uzsit dūri galdā. — Uz jūsu veselībām, kungļi!

— А нам-то раз с одной бабой вышла такая история — такая история, что просто помирай — —

Lielais Osipovs ar Zetiņu arī uz brīdi piesēduši galda galā. Viņš aplicis tai roku ap vidu. Jaunais, pūtainais, familiāri sit viņai ar plaukstu uz muguras.

Zetiņa parausta Podnieku aiz piedurknes.

— Klausies. Tu esi piedzēries. Vai neiesi gulēt?

Podnieks ir noguris, un miegs viņam jau sen nāk. Viņš uzceļas, apliek smagu roku sievai ap kaklu un ļaujas vesties. Viņu nogulda turpat priekšistabā, neuztaisītā gultā, un viņš tūlīt aizmieg.

Zaldāti žūpo tālāk un stāsta savus piedzīvojumus.

Tomēr pēc kāda laiciņa viņiem apnik. Dzerts ir diezgan, pieēsts līdz kaklam. Bakurētānā, druknā saimniece pārāk flegmātiska un tāpēc neinteresanta.

— Brauksim pie Juzes! Brauksim pie Juzes! — viņi sauc cits par citu un, trokšņodami un nejaukiem lamu vārdiem mētādamies, salec kājās.

Bet pie Juzes Karlīnes muižīnā patlaban ciemojas Vītols.

Sēd mazajā istabiņā blakus ķēķim, kur tikai gultai un maziņam galdiņam telpas, un ēd Meijeru pusdienas paliekas. Diezgan daudz vēl visādu smalku ēdienu, un Vitolam ēstgriba palaikam laba. Visa mute viņam spīd no taukiem, un reižu reizēm viņš noslauka rokas matos.

Kopš iekalpojies pie kungiem, viņš sajūtas drošāks un pašapzinīgāks. Mazākais, cenšas izrādīties tāds. Sēd, kājas galdam cauri izstiepis, cepuri nenopēmis. Runā skaļi un bez apstājas un skaišas, kad Juze neļaujas vairs ne paknakstīties, ne arī klēpī sēstas.

— Tu esi lepna kļuvusi. Par daudz lepna. Tas man nepatīk.

— Bet man patīk, — viņa atcērt un smejas, ka baltie zobi vien spīd.

— Es tev saku, tu neesi tik uzpūtīga. Es varu pastāstīt kungiem muižā, kur glabājas pusotra duča smalku linu palagu no lielmātes kumodes.

Bet Juze smejas vēl gardāki.

— Un es pateikšu zaldātiem, lai tevi labi noper. Saproti? Ar nagaiķām — cik ādā lien.

Vītols apraujas un mēģina ar labu.

— Neesi tik pūcīga. Es tāpat vien pajokojos, un šī jau domā, ka no tiesas. Nu, nāc nu tuvāk, nāc.

Juze sēd uz gultas, kājas kūlādama, un pakar Vitolam mēli.

— Ātri vajadzēja? Man tepat labi.

Vītols brīdi ēd, īgni klusēdams.

— Saki, Juze, — ko tu ar tiem dragūniem? Kas tev par prieku? Ar prastiem, rupjiem mužikiem...

— Tu esi brīnum smalks un skolots, — Juze smejas.

— Es nesaprotu, — Vītols runā aizskarts un atstumj ēdienu, — ko jūs visas kā dulnas krītat uz tiem zaldātiem. Šonedēļ viņi ir te, jaunnedēļ varbūt jau projām uz citu vietu.

— Nu, jūs jau arī tad vēl varēs dabūt.

Meijera kundze paver istabiņas durvis.

— Juze, vai tu neaizietu līdz skolai? Būtu jāaiznes drusku gaļas no tā teļa, ko vakar kāvām.

— Eš nazinu... — Juze negribīgi atsaka. — Man viens zābaks drusku berž. Un ceļi tagad aizputināti.

Meijera kundze klusu aizver atkal durvis. Pavēlēt un uzspiest jau nekā nevar. Ja no laba prāta ko dara, tad ir.

Ķēķī sabrūk dragūni, tikko kā no Podniekiem braukdami. Osipovs stāv mazās istabas durvīs un bargām acīm noskatās Vitolā.

— Tu ko te dari? Kas tev atvēlējis tik tālu no muižas aiziet?

— Es tāpat... Mani sūtīja tepat lejā uz Dzilnas krogu...

— Te nav nekāda kroga. Marš! Taisies, ka pazūdi!

Juze smejas.

— Pag'! Tev gar skolu jāiet, tu vari aiznest skolmeistaram to gaļu. — Viņa ieiet turpat ēdamistabā, kur Meijers sēd pie galda un kundze guļ uz kušetes. — Vītols ies gar skolu. Viņš to gaļu var aiznest. Es iedošu.

Ķēķī visu laiku tāds troksnis, ka istabā jāklie dz stipri, lai sadzirdētu viens otru. Staigā, zābakiem rībinādami, piešiem šķendinādami, zobeniem tarkšīnādami. Grūsta sēdekļus, mētā traukus, sarunājas pilnā kaklā un smejas. Riebīgi vārdi līst kā dubļu pikas pret durvīm.

— Nu jau atkal klāt... — Meijers saka sarauktu pieri.

Meijera kundze nekā neatbild. Pretīga šī burzma un neglītāis troksnis. Bet viņa tomēr ciešas. Tomēr labāk, nekā kad revolucionāri te rikojās.

Juze atkal plaši atver durvis. Pār pleciem viņai skatās dragūni smejošām sejām, atņirgtiem zobiem.

— Man ciemiņi sanākuši, kundze. Vai mēs nevarētu kādu brīdi te, šajā istabā? Tur jau nava rūmes. Man tā istaba kā spičku kastīņa.

Ne kundze, ne Meijers nekā neatbild. Paceļas, pievāc ko varēdami un noslēpjas dibenistabā.

Un tūliņ ēdamistaba pieplūst ar mežonīgu troksni. Stumda krēslus, bīda galdu, virina bufetes durvis un cilā traukus. Kušetei atspere nirkst. Zābaki klau dz. Pieši tarkš. Skaļi smiekli un riebīgi vārdi kā dubļu pikas līst pret durvīm...

Jānis Robežnieks saņem Vitolu kā mīļu, gaidītu ciemiņu. Smaida vēlīgi, izliekas priecīgi pārsteigts un krata roku.

— Sveiki, sveiki! Mēs esam veci paziņas. Tik ilgi neesam redzējušies. Apsēstieties, apsēstieties, Vītola kungs. Jums taču nekur nav jāsteidzas?

Nu, brītiņu jau varat pasēdēt. Iedzersim glāzi tējas. Marij! palūko mums ko uzkost.

Viņi sēd viens otram pretī. Galdā tēja, šņabja pudele un dažādi cepumi. Vītols pūlas izturēties nepiespiesti, omulīgi un labvēlīgi. Robežnieks vairāk tikai viens pats runā.

— Redziet, Vītola kungs, kā tie laiki grozās. Cik sen tas atpakaļ, kad jūs rakāt grāvjus tīrelī un es gāju pie jums runas turēt. Atminaties? Kādi muļķi mēs toreiz bijām. Toreiz mums likās, ka pasaule ar skaistām runām pārgrozāma. Viss mums toreiz likās slikti, netaisni un nepanesami. Jūs atminaties?

— Kā nel — Vītols smaida. — Nemierā bijām visi. Jūsu dzejoļus lasījām un domājām, ka jūsu organizācijā vienīgais glābiņš.

— Nu, zināt, Vītola kungs, man ar sociāldemokrātu organizāciju arī toreiz nebij nekādu tiešu sakaru. Es vairāk tikai pats uz savu roku. Jūs zināt, toreiz tas laiks bij tāds. Šur vai tur kādu runu noturēt likās jau liela varonība.

— Jā, dulli mēs visi bijām... — Vītols iedzer un nopūlas siļķes gabalam nolobīt mīkstumu no asakas.

— Un ko jūs tur ieminējāties par maniem dzejoļiem... Jaunības muļķības, vairāk nekas. Manus tagadējos ražojumus jūs droši vien nebūsiet lasījuši. Ne? Es jums ieteiktu izlasīt, kad iznāk. Mani ieskatī ir grozījušies — radikāli grozījušies. Tagad es atzīstu, ka ar varu un varmācību nekas labāks nav panākams. Ne revolūciju, bet evolūciju — mierīgu, dabisku attīstību, es gribu teikt. Attīstības princips visos laikos palicis viens un tas pats. Vienlīdzības un absolūtas taisnības ideāls ir un paliek tikai ideāls. Tikai sevi pašu izkopjot un savu darbu savā vietā strādājot, mierīgas attīstības ceļā mēs varam viņam tuvoties... Es laikam nemaldos, ka arī jūsu ieskatī ir radikāli grozījušies, Vītola kungs.

— O... — Vītols atbild, pilnu muti siļķes asaku sūkādams.

— Tas ir nenovēršami — līdzko tikai cilvēks sāk neapmiglodu galvu domāt... Nu, kā jums tagad... Jums diezgan svarīgi uzdevumi?

Vītolu interesē tikai tas, kas uz viņu pašu zīmējas. Šņabis viņu mazliet iesildījis, tāpēc viņš kļūst runīgāks un pašapzinīgāks.

— Kas par uzdevumiem! Nieki! Es daru, ko gribu. Man neviens nekā nevar pavēlēt. Vakar mēs ar Karlsonu kopā tēju dzērām un izrunājāmies. Tu, Vitol, viņš saka, uzpasējies. Kad noķers, ka tu melo, — pašu pie koka klāt... Ko es ar viņu runāšu. Es katrā laikā varu pie oficiēriem...

— Jā. Tā jau saka, ka jums tuvas attiecības...

— Ko? Man? Katrā laikā! Man tādi Karlsoni nav vajadzīgi. Skrīverītis, bet iedomājas liels vīrs... — Viņš apķeras, ka lielīdamies aplam izrunājies. — Man nevienam nekas nav jāstāsta. Ko es gribu, to saku. Ar varu lai no manis nedomā. Kādreiz es braucu dragūniem līdzī. Kas man ko nepabraukt? Bet iedomājas tūliņ, ka es nezin ko stāstu vai rādu. Es zinu visu, ko par mani runā...

— Vai nu nezināms. Ļaudis vienmēr plāpā. Par kuru tad nerunā... —

Jānis no jauna piepilda viņam glāzi. — Dzeriet, Vītola kungs. Nezin kad atkal tiekamies.

— Nu, ja velns neparaus...

Viens jautājums Jānim visu laiku prātā. Bet viņš kautrējas. Nevar un nevar dabūt pār lūpām. Tomēr beidzot viņš saņem dūšu.

— Jūs tur visu zināt... Neesat dzirdējuši, vai par mani arī runā?

— Par jums? Nē. Par jūsu brāli gan. Ja to dabūtu rokā... Jūs nezināt, vai viņš te vai aizbēdzis?

— Nekā nezinu. It nekā. Es esmu pārliccināts, ka viņš jau sen projām. Tik dulls viņš taču nav.

— Es arī saku. Bet viņi netic. Viens otrs pienes šādus tādus melus... Vai! krēsla jau metas, un es vēl te sēdu! Nu man jāiet.

Stipri uztraukts, viņš taisās uz iešanu. Jānis vada viņu uz durvīm.

— Ak tad par mani nerunā. Nu, to jau varēja domāt. Ko tad es. Es nekur neesmu maisījies. Bet tad lūdzu gan, Vītola kungs. Ja varbūt kāds ko pienes... Jūs no savas puses... Jūs jau pazīstat mani...

— Esiet bez bēdu. Es ar kuru katru oficiēri varu izrunāties. Mani klausu. Ja es reiz vārdu saku... Patiešām, liela krēsla jau... — viņš nobažījās, galvu pa durvīm pabāzis, uz vienu, otru pusi ceļam paskatījies.

Tikai desmit soļu viņš paiet pa lielceļu. Līdzko skolas logi noslēpušies aiz veļas namiņa, viņš pārlec piesnigušam grāvim un brien gar sniega pieputinātiem cerinājiem uz celiņu, kas gar Daugavas piekrasti no muižas ved uz pagastnamu. Aiz kalna tur no ceļa nevar redzēt. Un no Daugavas puses slēpj biezs kārklis un elkšņu krūmājs. Te viņš viens allaž staigā. No lielceļa viņam bail.

Arī krēslas viņam bail! Viņš bikli skatās uz labo un kreiso pusi. Viņam liekas, ka acīm redzami satumst arvienu vairāk. Viņš labi jūt, ka reibums vēl pa daļai apslāpē bailes un ka aiz tā viņš vēl pilnīgi skaidri neapzinās draudīgo situāciju. Viņš nevarētu pasacīt, no kā īsti tā baidās. Neviena cilvēka taču tuvumā nav. Un nav arī domājams, ka kāds tik vēlu ies pa kājceliņu no muižas uz pagastnamu. Kluss. Tikai sausais sniegs šalc, pār sērsnas garozu kūpēdams.

Tā noslēpumaini draudīgi šalc. Un tad liekas, ka soļi gurst aiz viņa. Bet, aši atskatījies, viņš saprot, ka tie viņa paša soļi. Skola ar blakus ēcinām un ceriņu un vītolu puduri jau līdz pusei noslēpusies aiz uzkalņa. Tūliņ nogrims pavisam. Uzkalnītis strauji krīt lejup. No lielceļa jau sen vairs nevar redzēt.

Celiņš aiz krūmiem gluds un tīrs. Un vējš arī tā nevelk vairs. Pēc divdesmit minūtēm viņš būs jau muižā un drošībā. Nu, kāpēc viņam neatļauj ieroci turēt. Tad viņam nebūtu jāslapstās pa krūmiem un jābrien pa kupenām...

Soļu piecdesmit vēl, un krūmiem būs beigas. Tālāk celiņš stiepjās pa gludu nokrasti, un tur neviena dzīvība nav manāma. Tur tikpat jau kā mājās. Kad tam eglīšu pudurim tiks garām, tad jau arī vairs nebūs ko baidīties.

Bāba — gatavais bāba... viņš izlamā sevi. Iedzēries, acis miglainas, tāpēc redz nezin ko. Nupat, kā pameta acis uz egļu puduri, likās, ka cilvēks tur stāv... Protams, kad ieskatās labāk, tad redz, ka nekā tur nav. Zari izliekušies cilvēka augumam drusku līdzīgi. Cik reižu viņam krēslā tā nav gadījies. Labāk nemaz neskatīties un nevērot. Tā klajā laukā var spokus sākt redzēt.

Vītols neskatās. Iet tikai braši. Tūliņ jau arī būs garām šaubīgajam pudurim. Tālāk līdz pat muižai gluži kaila nokalne... Bet piecus soļus atstatu tomēr paskatās vēl.

Pie egļu pudura, rokas kabatās sabāzis, stāv cilvēks... Viņš neticētu vēl, domātu atkal, ka acis mānās. Bet pazīst... Šo acīm uzvilktu cepuri, mazliet noliekto galvu... šos garos, apsarkušos zābakus... Mārtiņš Rožnieks...

Kājas viņam acumirkli kā pielīp zemei. Viss augums pielīst ar svina smagumu. Un tomēr rokas viņam trīs — kā spalviņas, ko vējš purina. Un pamazām arī zods sāk trīsēt, un viņš dzird, ka zobu klusi klabinās.

Mārtiņš nāk pretī. Vītolam liekas — ilgi ilgi nāk tos piecus soļus. Pienāk gluži klāt. Seja viņam krēslā izskatās zilganpelēka. Viss augums drausmīgi draudīgi smags un spēcīgs.

— Ierocis tev ir? — Mārtiņš prasa, un Vītolam sirds mazliet tā kā atskrienas. Balss nemaz nav tik briesmīga.

Viņš gribētu atbildēt, bet tikai kādu nenoteiktu skaņu dabū pār lūpām. Tad Mārtiņš dod kaut kādu zīmi. Var būt arī, ka nav nekādas zīmes, bet Vītols saprot — jāgriežas un jāiet atpakaļ. Kā glābiņa meklēdams, viņš paskatās uz vienu, uz otru pusi. Bet Mārtiņam roka izceļas no mēteļa kabatas, un tajā ir kaut kas... Karsta šalka nolīst Vītolam pār muguru. Viņš apgriežas un iet.

Domāt viņš nevar nekā. Velkas, kā triecienu pa galvu dabūjis. Bet nebūs jau tālu... Cik tālu tad viņu nu vedīs. Nav jau mežs... Kur viņu var aizvest... Viņš velkas kā noķerts un saitē piesiets suns.

Lielceļam pāri jau neies. Nedrīkstēs — viņam ienāk prātā. Bet pāriet tomēr. Un neviena cilvēka! Nevienas pašas dzīvības nekur... Viņam jābrien pa nedziļu sniegu gar krūmājiem. Tad jāiet pa sērsnas nosalušu cietu klajumu... Garām pamestam, sagruvušam, tukšam siena šķūnim... Ā! tad tomēr uz mežu. Taisni pret to vietu, kur malkas ceļš... Uz kurienu viņu vedīs?

Viņam liekas, nu viņš jau varētu runāt. Bet Mārtiņa soļi tik draudīgi nirkst tepat aiz muguras. Viņam bail galvu pagriezt. Viņš nokar galvu un iet.

Mežmalā viņi apstājas. Mārtiņš īsi iesvelpjas, un pēc brītiņa no biezokņa iznāk vēl trīs. Resno Vītols pazīst no pirmā acu uzmetiena. Bet tie divi. Tikai pēc brītiņa viņš apķeras. Zile ar Sniedzi... Labi, ka Zile. Kad tas klāt, tad nekā ļauns nevarēs notikt. Zile neatļaus viņu aiztikt. Vienmēr viņš bijis pret katru pārestību un varmācību.

Četru vedēju ieslēgts, Vītols iet pa nelīdzeno, likumaino malkas ceļu.

Un tā ap sirdi, ka viņam tiktu nodarīta liela pārestība. Aizmirsis viņš dragūnus, aizmirsis bargos oficerus. Viņš taču savu biedru vidū. Kāpēc tie nerunā? Kāpēc dzen viņu kā sagūstītu zvēru?

Vai tas ir pazīstamais malkas ceļš? Vītols nezina vairs. Tumsā viss izliekas pavisam svešāds. Augšā zaru un skuju biezoknī nekas nav saskatāms. Bet apakšā pret sniega palsumu koku stumbri rēgojas kā milzeņa kājas ar iegrimušām pēdām. Šur tur kāda nosūnojusi lika zara ķēmīgā roka pasniecas ceļam pāri, un tad viņš instinktīvi noliec galvu.

Tā viņi iet stundu — divas... varbūt trīs. Kas tagad lai aprēķinātu laiku. Ceļa jau sen vairs nav. Iet pa svešiem cirtumiem, brien pa piesniģušiem krūmājiem. Iznāk uz nomiņātas takas un gabalu iet pa to. Tad jāiekāpj grāvī un jāiet pa gludu, vietvietām knaukstošu ledu. Nevienas tādas vietas Vītols nevar atcerēties.

Iet vēl stundu vai divas. Vītols ir nokusis un izslāpis. Bet zina, ka veltīgi te būtu ko prasīt. Runājuši jele tie. Bet tikai retu retu reizi viņš dzird kādu aprautu, nesaprotamu vārdu. Runājuši jele. Prasījuši ko. Rājušies, draudējuši... Viņam būtu tik daudz ko teikt. To klusumu, to viņš nevar izturēt.

Iziet atkal uz prāva ceļa. Vai tas ir lielceļš, to nevar sazīmēt. No tilta gala jākāpj uz sniega tīra upes ledus. Vītols saprot: lai nozaudētu pēdas.

No upes viņi drīz nogriežas pusauga meža malā un iet pa gludi nobrauktu stīgu. Te ir aizvējš, klusi un patīkami. Ilgi iet pa stīgu, nesteigdamies, it kā ar nolūku vilcinādamies. Kreisajā pusē, kā liekas, tālu tālu spīd blakus divas pasarkanas uguntiņas. Un, kamēr vēl skatās, viena nodziest, un paliek tikai tā otrā. Tur ir zemnieku sēta, un ļaudis patlaban dodas pie miera. Laimīgi ļaudis...

Nu iet pa lielu mežu starp gludiem priežu stumburiem. Te sniega tiklab kā pavisam nav; viss palicis augšā zaros. Kājas viegli grimst apledojušā sūnā, un čiekuri valstās. Tad izbrien lazdām un sikām liepām aizaugušu paleju. Aiz tās nāk sakrupušām priedītēm un noplakušiem bērziņiem pieaudzis sūnājs... Un tad — balts klajums, cik tālu acis sniedz melnā meža ielokā. Tikai pašā vidū kā sala — melns slaidu egļu puduris.

Nu Vītols atgiedas. Tīrelis, kur viņš agrāk strādājis un pazīst visus dumbrājus un visas salas. Vairāk nekā divpadsmit verstis no muižas... Un piepeši viņam nezina kāpēc ienāk prātā... Nē, viņš skaidri zina... No šejienes viņš atpakaļ vairs neatgriezīsies...

Viņš skatās uz melno salu klajuma vidū, un acis viņam pieplūst asarām.

Otrā rītā muižā ir liels uztraukums. Vītolu meklē pa malu malām.

Dragūni izjādelē visu pagastu. Sadzen Vītola pēdas Karlīnes muižiņā un skolā. Jāni Robežnieku aizsauc uz muižu pratināt. Juzi aizved ragavās, bet pēc pusdienas viņa, galvu atmetusi un izaicinošus skatienus katram pretimnācējam acīs mezdama, aiziet atpakaļ.

Oficieri notur īsu apspriedi. Un pēc tam izved no pagraba trīs arestantus. Astoni dragūni dzen viņus pa lielceļu. Uz staciju, sakās. Sūtīšot uz Rīgu cietumā.

Bijušais Gailēna kalps Zirnis. Zaļoksnējs cilvēks, kuram pat tās trīs nedēļas pils pagrabā vēl nav paspējušas nodzēst veselīgo sārtumu seja. Dilonšlimais skroderis Velēna, kas uzrādīts par baznīcas demonstrācijas dalībnieku pagājušā vasarā. Un vērpējas Akotienes dēls — septiņpadsmit gadus vecs, brangi izaudzis zēns. Viņam to noziegumu daudz. Kur kas noticies, visur viņš līdzī minams.

Dragūni šoreiz iet kājām līdzī. Sadzērušies, kā parasts. Bet ar vedamajiem apietas pieklājīgi, gandrīz vai laipni.

— Redzēs, kā tur būs... — Akots klusu prāto, kārām acīm gluži jau aizmirstā dabā raudzīdamies.

— Rīgā? — Velēna klepodams atsaucas. — Es domāju, labāk taču kā te. — Pagrabā tas gaiss par daudz gulst uz krūtīm.

— Nu, tu jau nu tā kā tā ilgi vairs nečiepstēsi, — Zirnis zobojas. — Paklausies vien, kā kapsētas suņi rej.

— Tā nemaz nav! — Velēna dedzīgi protestē. — Ziemu man allaž tas klepus lielāks. Kā vasara nāk, tā gandrīz pavisam pāriet. Man tikai augļu daudz jāēd un jādzīvo svaigā gaisā.

— Pienu tev vajag dzert, — Akots pamāca. — Siltu, tikko kā no govus slauktu. Katru dienu stopi divi trīs... Kad mēs Randānos dzīvojām, tad tur bij saimniekam brālis. Pavisam jau beigts — pelēks kā zeme. Dvašu no āra vien vilka. Bet tad par brīnumu sāka atplaukt acīm redzot. Pēc kāda gada pazīt vairs nevarēja.

— Tas ir tas pats, kam tagad bode pie Vālodzes kroga, — Zirnis paskaidro.

— Jā? — Velēna priecīgi atsaucas. — Nu, sakāt nu! Kas to var teikt, ka tas reiz slims bijis? Vīrs kā velēna... — viņš jokoja.

— Un es saku — tas no piena un svaiga gaisa. Visu to vasaru viņš pa mežu vien vazājās.

— Priežu mežs, jā, tas ir labs. Man sievasbrālis mežsargs aiz Rīgas jūrmalā. Tur arī tie priežu meži. Nākamo vasaru es braukšu pie viņa. Radnieks viņš man labs, šujmašīnu vis palīdzēja nopirkt. Viņš man aizliegsies. Nu, un sieva varēs drusku pašūt arī. Nu jau tas bērns mums nāk trešā gadā, nav jau uz rokām vien nēsājams. Savu laiku var pa zemi ar' parāpot. Tā sēdēšana uz vietas mani visvairāk beidz nost. Ko es dabūju brīvā pastaigāt, tūliņ jūtu, ka labāk.

Zirnis rāda ar roku sāpus no ceļa.

— Redziet — tiem krūmājiem blakus... Tur es pagājušo pavasaru uzkaploju kādu puspūravietu. Četrpadsmit pūru kartupeļu izauga un pusotra birkava linu. Māte tādus kreklus izauda. Vēl tagad man viens mugurā... Tikpat liels gabals man šogad miežiem sagatavots. Kad tikai nu uz sējas laiku tiktu laukā.

— Izlaidīs, izlaidīs, — Velēna priecīgi apgalvo. — Ko tad šie nu

daris... Puspagasta sadzīts. Cietumos tik daudz rūmes nav. Lai nu tagad, no sākuma, iztrakojas...

— Nu, ilgi te vis netrakos... — Akots norūc.

Patlaban viņi egļu un bērzu ataugā. Līdz stacijai vēl divas verstis.

Dragūni aiz muguras izgudrēm skaļi runā.

— Klausieties, brālīši. Ko mēs viņus tik tālu dzīsim. Pašiem arī pa sniegu jābrien atpakaļ. Vai nelaidīsim, lai skrien?

— Nevar. Ko priekšniecība sacīs.

— Priekšniecība... Tai laikam liela bēda. Trīs vairāk vai mazāk. Tā jau nezin, kur likt. Es saku: lai skrien.

— Manis pēc. Bet tad tu arī zini, kā atbildi, ja nāk zināms.

— Nekā nedabūs. Vai mums pirmie, ko tā palaižam... Ei, zēni! Apnicis mums ar jums vazāties. Skrejiet mežā — un beigas.

Trīs gūstekņi nesapratā skatās cits citā.

— Ko jūs, brāļi, jokojat...

— Nav nekādi joki. Lūk, kas par muļķiem. Laiž viņus svabadībā, viņi vēl nezin ko... Nu, žiglāk! Grāvim pāri un mežā!

Tie divi vēl vilcinās. Tik negaidīti un nesaprotami tas nāk. Nemaz nedabū apdomāt. Bet Velēna ir jau grāvim pāri un lieliem soļiem, rokas sāniem piemiedzis, iet laukumīnam pāri. Tad pārlec arī Akots un cenšas viņu panākt. Tikai Zirnis apgriezies neticīgi skatās vedējos.

— Ko nu glūni vēl! Marš!

No pacelta plintes resgaļa Zirnis ātri apsviežas, pārlec grāvim un ar reizi sitas sāņus no pārējiem biezoknī iekšā. Skrien nedabiski lieliem lēcieniem, galvu plecos ierāvis.

Tad nosprakst astoņi šāvieni un acumirkli vēlāk vēlreiz astoņi.

Velēna ar Akotu nokrīt tūliņ pēc pirmajiem. Bet Zirnis vēl skrien. Viņam dzenas pakaļ un šauj atsevišķi un nekārtīgi. Labu brīdi skan šie atsevišķie šāvieni un lamas. Tad trīs zaldāti pieskrien biezokņa malā nokritušajam un atvēzējušies nikni dauza plinšu resgaļiem. Pieskrien vēl ceturtais, izrauj zobenu un cērt. Tad atiet sāņus un lādēdamies slauka ieroci apsniguša celma cinī.

Pie tiem diviem pieiet tikai un pavirši palūkojas. Velēna nokritis sāņus. Viena kāja savādi apakšā sarauta. Zem galvas un pleca kā goda paklājs palēnām plešas gaiši sarkans plankums. Visapkārt viņam un Akotam sniegs nošlakstīts lielākiem un pavisam sikiem asiņu plankumiem. Apaļi punkti, garenas kā pusceļā atsitušās lāses, sarkanas stūrainas zvaigznītes...

Akots guļ uz mutes. Rokas gar galvu izstieptas, kā tveroties un turoties sniegā iegrābtas. Cepure aizvēlusies gabaliņu tālāk. Arī viņam zem krūtīm sarkans augošs asiņu paklājs.

Viens dragūns ar smagu zābaku iesper viņam sānos. Tad visi sapīpo, samet plintes plecos un aiziet.

Brītiņu vēlāk kāds nejaušs braucējs tuvojas briesmu vietai. Zirdziņš sprauslo, slaistās un sitas otrā pusē grāvī. Braucējs, uz ceļiem ragavās

iemeties, kapā kā negudrs ar grožu likumu un sargās skatīties uz otru pusi mežā. Garām ticis, paskatās atpakaļ izbaidītu pārvērstām acīm un sāk atkal griezt grožu likumu ap galvu . . .

Paiet kāda ceturtdaļstunda. Dažas vārnas atskrien nezin no kurienes, ķērkdamas brīdi laidelējas virs egļu galotnēm, tad iemetas zaros un, galvas piešķiebušas, skatās lejā. Pārskrien no viena koka otrā, arvienu zemāk. Viņas saodušas asiņu smaku. Un augšā sarodas arvienu vairāk. Melns, kāri ķērcošs, izsalcis mudžeklis tinas pa ataugas galiem.

Tad Akotam paveras viena acs. Sniega baltuma apstulbota, aukstuma aizmiglota, viņa redz tikai tukšu pālsumu. Aizveras atkal. Bet brīdi vēlāk ar dobjū vaidu pagriežas galva, tā ka arī otra acs tiek brīva. Tā sniegā pavisam sastingusi un akla.

Labā roka pirms mazliet pakustas, tad ar slaidu likumu noslīd lejup pie auguma. Aprauga gurnu un virzās augstāk. Iebrien siltā mitrumā un redzami noraustās . . . Akots guļ vēl brītiņu.

Un tad viņš elkoņiem atspiežas sniegā, sarauj kājas un uzsveras ceļos. Pirmais, ko viņš ar vienu redzīgo aci ierauga, ir prāvais asiņu plankums viņa izgulētā mīņā. Viņš nodrebas atkal un sāk aptaustīt to pusi.

Svārki slapji. Nepatīkams lipīgs mitrums sajūtams no paduses līdz pat gurnam. Kaut kur, tuvu padusei, aizskarot drusku sāp. Elpu ievelkot, iedur arī otros sānos.

Piepeši viņš saprot, ka ievainots tikai. Un nekad nepiedzīvota un neizjusta necilvēcīga dzīvības prieka sajūsma ar svilinošu vilni pārlīst visam viņa augumam. Viņš atsēstas tāpat uz kājām un trīs no uzbudinājuma un prieka.

Acumirkli vēlāk viņš abām rokām notausta augumu no vienas vietas. Dzirdējis, ka pirmajā brīdī dažu ievainojumu nemaz nejūtot. Nav nekur vairāk. Un no tām asinīm sniegā arī redzams, ka tikai vienā vietā. Nemaz pārlicīgi nesāp — vārīgā vietā nav ķerts. Kad tikai asiņu par daudz nenoplūst . . .

Viņš savīsta svārku stūri un ar kreiso roku piespiež pie tās vietas. Uzceļas kājās. Galva drusku reibst. Kājas liekas smagi nogurušas. Bet varēs. Asiņu un spēka zaudējumu atsver strāvojošais dzīvības prieks.

Tagad viņš ierauga Velēnu, kas gulējis turpat līdzās. Savādi. Ne mazākā žēluma viņš nesajūt pēc bijušā biedra. Viņam pašam tas ienāk prātā, bet strāvojošā sajūsma atkal aizskalo to. Te nu ir tās tavas priedes . . . viņš tikai nodomā. Nu tu esi vesels . . .

No Zirņa izķēmotā, vispāri asinīm notašķītā liķa viņam kļūst bail. Un tad ienāk arī prātā, ka ceļa mala. Varbūt dragūni nāk atkal — tie vai citi . . . Steidzīgiem, grīlojošiem soļiem, savādu likumainu sliedi sniegā izbradādams, viņš iet mežīnam cauri.

Vārnas, ko viņš celdamies izbiedējis, atkal ķērkdamas sametas galotnēs.

Kārtība atkal ir nodibināta, un iestājas miers. Mājas vairs nededzina. Naktīm debesis vairs neblāzmo. Dienām tikai paretumis kādu vēl aizved ragavās iesviestu vai tāpat kājām. Visi revolucionāri, liekas, sagūstīti vai aizbēguši. Ik pārdienām sūta uz Rīgu cietumā, bet vēl jau diezgan paliek arī muižas pagrabā.

Cilvēki ātri pierod pie visa. Arī pie šausmām un asinīm. Par bēgot nošautajiem parunā pāris dienu un aizmirst. Kurā dzimtā trūkst tēva, dēla vai meitas, tur iet lakatiem aiztītām sejām, klusi un vārgi, kā no slimības uzcēlušies. Bet, kura palikusi neaizskarta, tur valda agrāk nepieredzēts dzīves prieks un jautrība. Vislaimīgāki ir tie, kas ar pērienu vien cauri tikuši. Rīvē dzīstošās vietas ar dažādām ievāritām smērēm, kur vien gadījums, lād sociālistus un visus nemierniekus un skaļi runā, ka kārtība ir vajadzīga. Bez valdīšanas nevar būt, ja negrib, ka cits citam galvu rauj nost.

Tikai savādas fantastiskas baumas par meža brāļiem lāgu lāgiem vēl uztrauc. Runā, ka kaut kur mežos un meža pļavu siena šķūņos mitinoties izbēguļu bandas un pavasarī nāksot laukā. Vienās otrās mežmalas mājās ir ienākuši bruņoti sveši cilvēki un ar varu piespieduši pārdot maizi un gaļu. Viens otrs mežā braucējs vai malkas cirtējs ir sastapis savādu vīru, kas sīki izprašņā par muižu, dragūniem un visu, kas pagastā notiekas. Dažam, kas pārāk pakalpīgs bijis kungam, piesūtīta draudu vēstule. Runā, ka citiem pieprasīta prāvāka naudas summa par sodu. It sevišķi daudz runā par pagastvecāko un viņa sievu. Bet kungiem sūdzēt vairs atklāti neskrien. Kam kāds grēks uz sirdsapziņas, tas glabā to klusu, cerībā, ka nenāks gaismā. Un pārējie sargās kā no uguns. Kad pirmās šausmas pāri, tad vaļas apsvērt un saprast, kas draud tikpat no vienas, kā no otras puses.

Reizēm tiek sarīkotas medības uz meža brāļiem. Dragūni ielenc uz labu laimi kādas nomaļākas mājas un izkrata. Izbaksta visas salmu stirpas un juntus. Izvanda skapjus un kumodes. Izbiedē sievietes un bērnus un vīriešiem salej ar nagaikām. Tad aizjāj viss bars izmeklēt siena šķūņus meža pļavās. Rokas tur līdz dibenam un nobārstījušies, nosvīduši, lādēdamies lien laukā. Neviena paša tā neizdodas sagūstīt.

Pa lielākiem ceļiem izjāj arī mežam cauri. Ar vislielāko uzmanību — kā pret spēcīgu ienaidnieku. Trīs izlūki pa priekšu, divi gabaliņu iepakaļ. Šauda vienā gabalā — vai nu baidīdami, vai paši baidīdamies. Vispār šie bruņotie vīri, kas izrāda tādu varonību, kaut kādas mājeles apdzīvotājus nagaikām apstrādādami vai sagūstītus un sasietus arestantus šaudami, mežā sajūtas visai bikli.

Tagad viņi vismīlāk pūlī vai pa pārim staigoļo pa mājām. Gandrīz katram kaut kur draudzene vai brūte, pie kuras ciemojas caurām dienām un naktīm. Novakarēs bieži redz saķērušos pārus kur nomalē staigājam. Ugunis logos deg pāri pusnaktij. Visur skan sarunas, joki un smieklī kā kādā svētku laikā.

Vaļā izdzīvojušies, pa mājām labi noēdušies, zaldāti kāro kādu prāvāku izpriecu. Ar priekšniecības atļauju muižā sarīkos balli. Arī priekšniecībai pašai pa prātam kāda atpūtas diena. Atbrauks no Rīgas dažī fon Zigvarta-Kobiļinska dzimtas piederīgie un sarīkos mazas viesības.

Visu nedēļu dragūni jādelē un skraida pa mājām. Visas pazīstamās meitas un sievas tiek ieaicinātas. Vīriešu viņiem nav vajadzīgs. Tie var gulēt mājās un uz rīta pusi panākt līdz parka stūrim sievām un meitām pretī. Tikai muzikanti jāņem tepat no pagasta.

Vezumiem ved egļu zarus un mazas eglītes. Lielā zāle pils otrajā stāvā vēl puslīdz kārtībā. Tur dancot var. Riņķī apkārt gar sienām nostata eglītes, trepes izmeijo smaršīgām skujām. Arī pie muižkunga mājas lieveņiem sniegā iespraustas divas prāvas egles. Apsvilušā torņa galā no paša rīta plivojas valsts karogs.

Tomēr bez traucējuma nepaiet arī šī svētku diena. Ap pusdienas laiku muižā tiek zināms, ka pa nakti pie pagastnama durvīm un krustceļos pie Dzīlnas kroga pie staba pielipinātas lapiņas, kur meža brāļu komiteja piedraudē visiem, kas piedalīsies muižā rīkojamās asins dzīrēs.

Par to pagastnama ziņnesis tiek nagaikām iekauts. Kur kroga tuvumā uz ceļa saķer kādu pusmūža zemnieku. Tā kā viņš nezina pateikt, kas lapiņas izlipinājis, tad viņu dzen uz muižu. Šodien dragūni ir sevišķi varonīgā garastāvoklī. No Rīgas atbraukušas dažas Zigvartu-Kobiļinsku dzimtai piederīgas dāmas un kāds vecāks kungs. Atveduši līdzī vairākas lielas kastes un kurvjus. Dragūni dažus no tiem jau aplūkojuši un tāpēc no paša rīta sevišķā sajūsmā. Atvestais zemnieks pirms jāaplejš ar ūdeni un jārīvē ar sniegu, līdz kamēr oficiēri var viņu nopratināt, izlamāt un padzīt atpakaļ uz māju.

Viņš velkas, it kā neviens kauls viņa augumā vairs nestāvētu sakarā ar otru. Piecdesmit soļu pavilciet, sēstas piesnigušā grāvmalā un raud. No sejas nevarētu sacīt, ka viņš raud. Vaibsti atslābuši, bez dzīvības un jebkādas izteiksmes. Pat sāpes tur nav saskatāmas. Un tomēr viņš raud. Lielas asaras steidzīgi vien slīd viņam pār vaigiem. Gadu trīsdesmit viņš nav raudājis, tāpēc tik daudz asaru sakrājies.

Paiet piecdesmit soļu un apsēstas grāvmalā. Nepiegrīž nekādas vēribas, kad izdzirst aiz muguras soļus. Bez pārsteiguma un izbrīna ierauga veco Zarēnu — noskrandušu, nobridušos, melnu, kā no kurmjā alas izlīdušu.

Vai viņš nav muižkungu Brensonu redzējis muižā? Nē, viņš nekā nav redzējis . . . Uzceļas un velkas tālāk.

Zarēns nogulst atkal savā slēptuvē. Kalna piegāzē, izrakuma malā vilkābeles un meža rožu cers līdz galam pieputināts. Riņķī apkārt divi aršīnas

augsta kupena. Viņam tur ietaisīta ērta dobe. No ceļa viņu neviens nevar redzēt. Prātā nevienam nevar nākt, ka tur kāds slēpjas. Turpretī viņam viss ceļš skaidri pārskatāms.

Viņš guļ, uz vēdera izstiepies, un glūn. Divstobrene padusē iemiegta, pa rokai noguldīta. No vakarvakara viņš te guļ. Viņam zināms, ka muižkungs Brensons brauks uz muižu. Vakarnakt neaizbrauca, to viņš skaidri zin. Neviens braucējs viņam nav ticis garām neaplūkots. Šodien vajag būt katrā ziņā. Un, lai gan acis no vēja un tuvā, žilbinošā sniega baltuma asaro, viņš tās nenovērš no ceļa. Neēdis, izvārdzies un nosalis viņš guļ, zobus sakodis, un cīnās ar snaudīnu, kas galvu kā ar miglu tin un smagi velk lejup. Visu laiku viņš velti tīkojis izdevīga gadījuma. Nepadosies, neaizsnaudīsies un nepalaidīs garām, lai viņam tepat arī būtu jānobeidzas.

Vairāk reižu dragūni aiziet un aizjāj pa ceļu. Bet viņam nav bail. Sen viņam ne no kā nav bail. Visas viņa domas pie neizpildītā uzdevuma. Ne pie kā, it ne pie kā cita viņam nav daļas . . .

Kārtīgi ik pēc desmit minūtēm viņš savelk labo roku, nomauc cauro dūraiņa cimdu un izmēģina pirkstus. Viņam bail, ka nesastingst tie tā, ka gaili nevarēs nospīest.

Patlaban aiziet garām divi dragūni ar trim meitām. Zarēnam nav daļas, kad tās iet palīdzēt danču zāli izmazgāt un izpost. Nav daļas, kad zaldāti prasti jokoja, ķersta un grūž kupenās, bet viņas spiedz skaļi un purina lindrakus no sniega. Tikai pavirši viņš uzmet tiem acis un vēro ceļu no tās puses.

Saceļas vējš un atkal sāk dzīt smalku sniegu pār kupenām. Nu jau pavisam grūti skatīties. Nolādēts . . . Kur viņš tik ilgi kavējas. Varbūt nebrauc nemaz. Bet tas nevar būt. Viņam ir drošas ziņas.

Viņš izmēģina labo roku un uzpūš divas pirkstiem. Vēl lokās drusku.

Nu brauc viens. Bet Brensons tas nav. Vai tad viņš nepazīst Brensona dūkaino zirgu un dzeltenās kamanīņas? Un paša lāčādas kažoku un karakula cepuri . . . Šitam slaidis baltiņš aizjūgts brūnā kulbā. Zaķādas cepure kā zemniekiem pār ausīm nolaista un zem zoda sasieta. Uzacis un bārda piesarmojusi. Pats dziļi, it kā bez sēdekļa ietupies, sakņupis.

Brauc slaidiem rikšiem — pat kalnā nepiestāj. Bet tad Zarēns piepeši ievēro braucēja pītos ādas grožus un sarkanraibos cimdos rokās. Nu jau ir pretī. Nu tā kā pagriez galvu uz to pusi. Un tad ir skaidri redzama tumšā kārpā virs acs . . .

Kā negudrs Zarēns uzlec ceļos un ķer plinti. Bet braucējs ir pamanījis. Sarauj grožus un pieplok vēl zemāk kulbā. Baltiņš paslienās un tad izstiepjās lēkšiem.

Zarēnam plinte pie pleca. Bet, kamēr nosalušie pirksti sagrābā nospiežamos, Brensons ir jau soļu desmit garām. Tad nosprakst — divi šāvieni reizē. Braucējs nokrīt pavisam guļus kamanās. Pieplok arī zirgs, un pār gurnu, sāniem un priekšplecu viņam acumirkli nostiepjās sarkanās svītras . . .

Bet tad vairāk nekas nav saskatāms. Tikai sniega mākonis nokūp uz muižas pusi.

Zarēns stāv, it kā rībienu apdullināts. Par augstu. Viņš skaidri zina, ka par augstu noturēja. Abi rupju skrošu un renkuļu lādiņi tikai zirgu būs ķēruši...

Viņam tā, kā kad visu laiku ar savu bagātību apkārtstaigājis. Nu tā viņam izkritusi no rokām un saplīsusi... Pagalam. Viņš zina, ka otra tāda gadījuma vairs nesagaidīs.

— Nolādēts... — viņš nošļupst salīpušām, nosalušām lūpām.

Tad nogurums ar divkāršu smagumu sagulst viņam locekļos. Viņš apgriežas un brien projām pār uzkalni. Neslēpjas un nevēro nekā. Tagad viņam viena alga. Savu solījumu viņš nav izpildījis. Melis un krāpnieks tagad visu acīs. Kam viņš tāds nu lai rādās?

Eh! Viņš iekniebj nagus sava paša delnā. Palicis jele vēl viens lādiņš. Pats sev viņš to ietriektu galvā...

Krūmiem cauri izbridis, Zarēns iznāk Plikaušu pļavā un ierauga siena šķūni gubu žagariem aizpītu galu. Tas viņam pazīstams. Ne vienu nakti vien viņš tajā pārgulējis. Viņš nedomā par to, ka ir gaišs dienas laiks un no pusversti attālām mājām var redzēt. Arī par to ne, ka līdz muižai tikko divas verstis un ka viņa pēdas no ceļa malas skaidri sadzenamas. Viņam tagad viena alga. Nogurums viņu māc tā, ka viņš tikko turas kājās. Papriekšu uzbāž savu ieroci, tad uzrāpjas pats pa žagaru spraugu augšā.

Viņš ierokas dziļi no virsa apputinātā sienā un tūliņ mana, ka sen neizjuts siltums apņem stīvos locekļus. — Nolādēts... — viņš nošļupst vēl un iemieg cieši cieši...

Pēc brīža viņā pusē no kārkliem izlien drusku salikusi, bet vēl spēcīga vecene ar kaut kādu netīrā pakulu priekšautā iesietu nesamo. Tā ir vecā Vītolīene no Plikaušiem. Viņai kaut kas krāsojams, un tāpēc viņa bijusi muižas daļā sadrāzt kārkla un melnelkšņa mizas.

Brien pār pļavu taisni uz mājām. Ierauga svaigas pēdas sniegā un apstājas. Paskatās uz ceļa pusi, paskatās uz šķūni. Nogroza galvu un iet turpu.

Aiz gubas žagaru pinuma lāgā nevar saredzēt. Bet acis viņai labas. Viņa skatās un skatās, līdz vienā spraugā ierauga divas pastalās autas kājas. Viena pastala apakšā caura, un caurumā rēgojas liels, apsalis, aprepējis pirksts.

Vītolīene brīdi domā. Bet tad atgīdusies samauc savu nesamo ciešāk uz rokas un tecīniem dodas uz muižas pusi.

Bet no turienes jau lēkšo dragūni laukā. Citi skrien tāpat kājām, plintes puskārtenis rokās nesdami. Uz ceļa viņus aptur vecene, rokām plātīdamās, ar galvu sāņus mādama...

Ar vislielāko uzmanību dragūni ielenc šķūni. Ieslēdz no visām pusēm. Četrpārus rāpodami, uz vēdera līzdami, plintes uz šaušanu gatavas turēdami, virzās tuvāk. Simts soļu atstatu, aiz krūmiem un činkuriem noslēpušies, kliec, lai padodas. No šķūņa nenāk atbilde.

Arī ložmetējs ir atvests no muižas. Nostādīts attālāku, pret žagariem aizpīto šķūņa galu. Pāra drausmīgas stundas paiet tā lencot, lienot un padošanos saucot.

Beidzot kāds jauniņš, vairāk piedzēries un arī vairāk nosalis dragūns pūtainu seju uzlec kājās un skrien. Paskrējis nokrīt aiz ciņa un sagatavo plinti uz šaušanu. Minūtes desmit pagulējis, uzceļas un skrien atkal. Pārējie, uztraukumā tirpdami, trīsošām rokām vēro. Skrējējs ir jau pie šķūņa. Nometas rāpus un lien ap stūri uz aizpīto galu. Pabāž galvu un atraujas. Atraujas un pabāž atkal. Un beidzot izlien galā. Pieplok pie pašas sienas, smagi nodauza pieri pret baļķi un plāta rokas — lai ložmetējs sāk strādāt. Bet viņu nesaprot un nešauj.

Apnicis gulēt un sadūšojies, viņš paceļ galvu un skatās augšā. Tad redzams, ka paslienas uz rokām, pēdīgi uzceļas pavisam kājās. Atvirzās soli un skatās. Un, tā kā no šķūņa vēl vienmēr nekā nedzird, tad pielec arī citi kājās un skrien klāt. Pat tie pamet savu ložmetēju un skrien lūkoties.

Pa platāko žagarstarpu redzamas tikai divas pastalās autas kājas. Viena pastala apakšā caura, un pa caurumu rēgojas liels, apsālis, aprepējis pirksts.

Nu drošinieku rodas vairāk. Piecdesmit paceltu plinšu stobru apsargāti, pakāpjas. Vispirms nomet tukšu divstobru plinti. Tad grābj aiz pastalās autām kājām. Ar veselu siena vilni vecais Zarēns nobrauc lejā.

Viņš guļ tāpat uz vēdera, abām rokām siena klēpī ieķēries. Mirkšina aizlipušās acis un nevar vien vēl atjēgties.

Viss bars saklūp viņam apkārt. Vispirms plinšu resgaļiem zveļ pa rokām, ka kauli krakš, — tas tādēļ, lai viņš nevarētu pretoties. Tad spārda kājām un sit makstīs iebāztiem zobeniem. Paceļ augšā un nosviež atkal zemē... Viss bars spiežas apkārt. Cits citu grūž nost. Ikkatram gribas savu daļu uzdot.

Niknumā ierēcas viss bars, kad pirmās asinis izspiežas Zarēnam no samīcītās cepures apakšas. Vecākajam tikai ar pūlēm izdodas noturēt. Citādi nosistu turpat uz vietas. Samīcītu kā māla piku.

Grūstīdami, lamādami un allaž piedauzīdami, ved viņu uz muižu. Zarēns nevar paiet, bieži aizmetas kājas, un viņš pakrīt. Tad sitieni un lamas līst no visām pusēm, līdz viņš atkal ir uz kājām un iet tālāk.

Kājas viņam vēl nav tik pārāk sadauzītas: pa tām visu laiku mazāk sit. Bet piedzērušie vedēji nevēro, ka viena acs viņam pavisam aizpampusi. Un taisni pār otru tek asinis no samīcītās cepures. Roku pacelt un noslaucīt viņš nevar. Viņš neredz un tāpēc krīt. Asinis tek gar degunu, pāri sakniebtajām lūpām un sīkiem pilieniem paliek karājamies mēnesi necirptos sirmajos bārdas saros.

Pats rotmistrs ar drukno oficiēri nopratina viņu. Bez tam Karlsonam ieblakus sēd muižkungs Brensons. Olimpiskā mierā smēķē cigāru un izliekas, ka viņam gar visu to lietu nebūtu nekādas daļas. Bez tam pa dibenistabas durvju šķirbu lūkojas fon Strika un fon Dālena kundzes. Fon

Rihthofena kungs arī reizēm pienāk, paskatās, bet tūliņ novēršas, baltās, kuplās ūsas uzbraucīdams un nikni nokrekšīnādamies.

Oficieri ir uzbudināti tāpat kā zaldāti. Arī viņiem dibenistabā šis un tas no kastu satura galdā, un tas atstāj jau ārēji manāmu iespaidu. Fon Hammers nemaz nevar parunāt aiz niknuma. Pipo papirosu pēc papirosa un nervozi svaida papirus uz galda.

Drukmais stāv kājās, savilktām dūrēm.

— Kas tevi sūtīja? Kur ir meža brāļu komiteja? Atbildi, suns!

Zarēns vēl stingri stāv uz kājām. Cepure pakausī atšļukusi. Seja uz augšu pagriezta. Liekas, it kā ar nodomu un izaicinoši tas tā.

— Runā, lops! — Bet Zarēnam mute ciet, un nav zināms, vai viņš maz klausās, ko viņam saka. Oficiēris ilgāk nevar vairs novaldīties. — Dod viņam! Dod viņam reizi pa purnu! — Un pats ar visu augumu tiecas galdam pāri.

Piecas sešas rokas instinktīvi atvēzējas. Bet tas tuvākais ir tas laimīgākais. Kaulainu dūri kā ar āmuru iezveļ Zarēnam taisni pa muti. Nošlakst. Viņš gāžas atpakaļ, bet tie, kas aiz muguras, atgrūž viņu. Acumirkli viņš rīstās, un dzirdams, ka kaklā viņam riebiģi gurkst. Tad izspļauj nevarīgi. Liela gļotainu, melnu asiņu peļķe izplešas uz grīdas. Asinīm līdzī izlec izdauzīts zobs un kaut kādā dzīslīnā, kā sarkanā diedziņā piesiets, paliek karājamies pār lūpu. Virslūpa acumirkli pietūkst gandrīz deguna augstumā.

Viņš izskatās pārāk riebiģs. Brensons novērsies pelno un nevar nopelnot savu cigāru. Fon Hammers steidzīgi šķirsta papirus. Tikai dāmas, pieplakušas durvju spraugā un elpu aizturējušas, gaida, kas vēl nāks.

Ar visu reibumu un dulnumu drukmais oficiēris arī nodur acis.

— Izvest to cūku . . . Osipov — tu zini . . .

Zarēnu izbīda laukā un ved uz ķēķi nolejā, pils galā. Turpat aiz zemās sētiņas četri dragūni dīrā baltu zirgu. Bet Zarēns vairs nekā nevar redzēt. Iet streipuļodams un divas reizes pakrīt. Bet neviens vaids, neviena skaņa nenāk pār viņa lūpām, kad viņu rausta un spārda.

Osipovs jau ir savā vietā. Staigā gar pagraba izdegušajām durvīm slaidu rikšu sauju padusē. Sarkans, izspiestām acīm — kā zvērs, kam laupījums pasprucis.

Pagrabs piemētāts nopērtām, brūnu garozu apkaltušām rikstēm. Taisni pretim durvīm, ar kājām gaisā apgāzts, velējams sols, tāpat brūnu, sasaļušu asiņu pārklāts.

Zarēnu nogāž zemē. Bikses norauj līdz ceļgaliem. Kamzoli un krekla paliekas pārmauc galvai pāri. Paceļ un nosviež uz velējamā sola tā, ka kājas un kakls viņam iemiegts starp sola kājām. Viens uzgulstas uz kājām, otrs uz galvas, un Osipovs sāk strādāt.

Izvēcina vienu vicu un cērt . . . Pavisam neizdevies cirtiens. Laikam kārkls gadījies trausls vai steigā viņš pats nav pareizi nolūkojies, bet vicai gals nolūst un Zarēnam pār gurniem paliek tikai tumšsarkana svītra. Bet

asinīm vajag izlēkt ar pirmo cirtienu, citādi tas neder nekur. Skatītāji smejas un zobojas. Osipovs no dusmām pietvīkst vēl sarkanāks.

Izrauj no kūļa otru vicu un atvēzējas kā malkas skaldītājs. Nosvelpj gaisā un iegriežas zilgandzīslainā ādā. Asinis sīkām lāsītēm palec uz augšu. Un, kad viņš vicu atkal met atpakaļ, trīs četras lāses iekrīt skatītājiem sejā.

Nu jau Osipovs nekā vairāk neskatās un nevēro. Apbrīnojami veikli un ātri ceļas viņa roka un krīt. Šņākdams un stenēdams viņš lokās visā spēkā. Viņš sāk no gurniem un pamazām virzās uz augšu. No vienas vietas kā ar nazi nokapā. Neviena balta plankumiņa nepaliek Zarēna miesā. Kad nokļuvis līdz atlocītam kreklam, tad virzās atkal uz leju. Kur sarkans bij, tur pamazām kļūst melns. Arī sols ir melns — nav atšķirams, kur beidzas miesa un sākas koks.

Bet Zarēns neklie dz. Neviena vaidā, nevienas skaņas nedzird. Varētu domāt, ka viņš bez samaņas. Bet, kas tuvāku, tie redz, ka viņa muskuļi raustās. Visa šī sarkanā masa trīs kā ķīselis spēcīgām rokām kratītā traukā. Tātad viņš jūt. Bet tomēr neklie dz . . .

Tas ir pirmais gadījums. Kad Osipovs strādā, tad neviens nav izturējis. Skatītāji ir pavisam nemierā. Bez vaimanām pērienu vien neder nemaz nolūkoties. Bet gan jau vēl kliegs. Ir redzēti arī tādi, kas no sākuma turas, turas, bet, kad sāk, tad taurē kā vērsi. It sevišķs baudījums, protams, kad sievietes per. Diemžēl tas gadās gaužām reti.

Puslokā cieši sastājušies, viņi skatās vaļējām mutēm, apmiglotām, izvalbītām acīm. Redzams, ka viņiem visiem pleci kustas Osipova cirtieniem līdzī. Viņš pats sajūtas savā darbā dziļi aizskarts un saņem pēdējos spēkus, lai piespiestu to nolādēto kaut reizi iebļauties. Nu, kaut iestēnējies vai nopūties skaļāk . . . Sviedri viņam plūst pār seju un kaklu. Roka manāmi kļūst lēnāka. Viņš elso kā kūlējs putekļos un karstumā. Nu tikai muguru vien kapā — lai rīkstes gals ķer sānu mīkstumos. To neviens nav ilgi izturējis. Bet šitas, nolādētais, neklie dz . . .

No pēdējās vices tikai strups resgalis pāri palicies. Jābeidz gribot negribot. Osipovs apgriežas, aizsviež pa roku galam sarkano rīkšu galu un nosplaujas. Nodurtām acīm izvelkas no pagraba laukā.

Visiem nezina kāpēc savādi neomulīgi. Tā kā kauns, kā riebums. Lai maskētu to, viņi sāk skaļi sarunāties un nedabiski smieties.

Zarēnu uzslieņ atkal kājās. Seja viņam tā uzpampusi un notraipīta, ka tur nekā nevar saredzēt. Bet viņš, nolādētais, vēl pats uz kājām var nostāvēt.

Paiet gan vairs nevar. Sagrābj viņu aiz rokām un pleciem un velk. Kājas nelokās, šļūc pa sniegu. Riebīgi viņam piedurties. No visiem drēbju ielokiem spiežas asinis. Kā netīru kostoni nosviež viņu pagraba kaktā un aiziet lādēdamies, rokas kažociņu vilnā slaucīdami.

Vecais Zarēns guļ nekustēdamies uz slapjā klona. Uz visiem prašņājumiem neatbild neviena vārda. Nevienas skaņas nedzird. Nevar pat zināt, vai viņš ko jūt.

Pēc kādas pusstundas dragūni ar plintēm ir atkal klāt. Sagrābj Zarēnu un velk laukā. Nekur tālu — tepat no krasta lejā. Tur vesela rinda noplēstas sētas stabu. Pie viena piesien viņu. Nu viņš vairs nestāv uz kājām. Ļimst visos locekļos un, savādi sašļucis, sāniski noliecies, paliek striķos pusguļu karājamies. Tikai galva viņam augšā — it kā viņš vēl pēdējā acumirkli pūlētos saskatīt savus mocītājus.

Viena zalve, otra. Pēc tam vēl pieci seši atsevišķi šāvieni. Zarēns paliek, kā bijis. Tikai tur, kur galva bij, tagad nejēdzīgs, lēverains, asiņojošs muskulis. Kad noraisa striķus, šīs sakapātās, ložu izalotās un saplošītās cilvēka paliekas sabrūk turpat pie staba čupiņā.

Kad dragūni aizgājuši un zilie, smirdošie dūmi aizklīduši atpakaļ pilij pāri, no Daugavas lāsmeņa paceļas divas vārnas. Apliec dažus riņķus gaisā, tad nolaižas uz staba galu, katra savā pusē Zarēnam. Svārstās tur un, galvas piešķiebušas, skatās uz sarkano muskuli zemē... Lai kur un ko šauj — vārnas vienmēr ir klāt.

Manāma krēsla jau. Viņpus pilij, pagalmā, kārtī pakārts, deg spožs lukturnis. Augšā zāles logi arī gaiši. Zaldāti, piešiem šķendinādamies, skraida no muižkunga mājas turpu un atpakaļ. Sāk jau meitas nākt — pa vienai, pa pārim, pa trim. Pagalmā dzirdama sveicināšanās un skaļi smiekli.

Kancelejas istabā šovakar zaldātiem ierīkots dzīru galds. Tur veselas bļodas vārītas cūkgaļas un apacepti šķiņķi. Sautēti kāposti, balti plāceņi, cepeškrāsnī cepti brūni kartupeļi. Un pa starpām kungu dāvanas — kaviāra trauciņi, sardiņu bundžas, konfekšu kārbas un biskvīta ruļļi. Un pilnas, pusdzertas un tukšas šņabja pudeles. Viss garais kancelejas galds kā lūdums nokrauts.

Podnieku Zetiņa saimniecei palīgā. Saimniecei pašai vairāk darīšanas dibenistabā pie kungiem. Zaldātus apkalpo Zetiņa. Baltu, spicēm apšūtu, sastērķelētu kungu istabmeitas priekšautu līdz zodam aizsējusies, sasarкуси un nosvīdusi viņa skrien uz ķēķi un ar bļodām nāk atpakaļ. Reižu reizēm kāds, vairāk iedzēries, tišām vai netišām nosviež glāzi zemē. Tad viņa žigli metas ceļos un uzlasa stiklus. Kad kāda pudele vai mērces trauciņš uz galda apgāžas, viņa ar savu kabatas lakatiņu uzslauka un saved kārtībā. Kad kāds pāris sāk lamāties un grasās kauties, viņa palīdz nomierināt. Sadzer kopā ar nomierinātiem un smejas skaļi jēlajiem jokiem, no kuriem nepiedzērušam latviešū puisim ausis svilst. Dzīva un jautra viņa šovakar. Neatminas, kad tik līgsma bijusi.

Podnieks palīdz saimniecei kungu galā. Viņa uzdevums aiznest liekos, netiros traukus uz ķēķi, lai Zetiņa nomazgā. Un tad viņš iet uz atstato muižkunga pagrabu un nes pudeles. Svārku kabatās sabāzis, rūpīgi padusēs iemiedzis, pie krūtīm piespiedis. Pa durvju spraugu saimniecei padēvis, pats paliek ārpusē. Iekšā iet ar saviem sabristajiem velteņiem viņam nav brīv. Viņam jāstāv aiz durvīm un jāgaida, kamēr saimniece izsniegs

laukā tukšas pudeles, izēstas bundžas vai netīru šķīvju čupu. Pudeles dibenā arvienu vēl kaut kas paliek iekšā. Viņš nevar nociesties, ķēķa stūrī neiebaudījis no garšīgām paliekām. Mazliet siltāk kļūst. Bet viņš tomēr turas. Šovakar iedzerties nedrīkst.

Kungiem vienā istabā nav nekādas lielas ērtības. Ap apaļo galdu visi nemaz nevar reizē sasēst. Tāpēc pieiet un ēd, kā gadās. Fon Strika kundze, Zigvartu-Kobiļinsku saimniecības vadītāja, ik acumirkli ir blakus te vienam, te otram, bez apstājas atvainojas par to neērtību un prastumu, ko te nav iespējams novērst. Sulaiņu nav, ne kaut cik veiklākas kalpones, kas pienes un uzliek ēdienus un citādi apkalpo. Plīts samaitāta, pavāra nebij ko ņemt — kas te cepts un vārīts, tas tikpat kā nav baudāms. Kungiem jāapmierinās ar to, kas auksts no Rīgas atvests. Protams, vienkāršs viss un nabadzīgs, bet ko lai dara šādos posta laikos. Jāēd kūkas no konditorejas, žāvēts lasis un zutis, kaviārs, veikalā pirktas marinētas sēnes un Kurzemes siers. Arī vīni un liķieri tāpat no pārdotavas. Pašu pagrabā nevienas pudeles vairs nav atlicies. Vīna glāžu arī tikai viena zorte — un otrā šampanietim. Reinvīns, malaga, tokajietis un šato-d-ikems — viss jādzer no vienām un tām pašām glāzēm. Firziķi un Krimas āboli Rīgā nemaz nav dabūjami. Kungiem jāapmierinās ar vīnogām, apelsīniem un serinkām.

Gandrīz ar nožēlošanu viņa noskatās mācītājā, kurš patlaban nopūlas gar zoss mugurkaula gabalu. Tad piesēst uz dīvāna Brensonam iebļakus.

Pie nokravāta, baltu segu pārklāta rakstāmgalda sēd fon Hammers, fon Rihthofens, baronēns Volfs un druknais oficiēris. Fon Dālena kundze, Zigvarta-Kobiļinska lielmātes māsa, nosēdusies otrā pusē. Kungi dzer vīnu. Fon Dālena kundzei šokolādes tase priekšā.

Fon Strika kundze sēri pasmejas.

— Man šis vakars atgādina pusdienas pēc medībām kādā mežsarga mājā. Jums tā neliekas, mācītāja kungs?

Mācītāja seja it kā atplaukst, par medībām dzirdot. Bet tūliņ atkal kļūst sēri nopietna, kā to prasa laiks un apstākļi.

— Pateiciet dievam, fon Strika kundze, ka vēl tā. Mazākais, kailas dzīvības viņš mums visiem paglabājis. Bet cik nav namu, kur tagad dziļas sēras par nelaikā aizgājušiem un buntavnieku noslepkavotiem. Mēs vēl varam laimīgi saukties.

Pilnu muti viņš sniedzas pēc reinvīna pudeles.

— Atļaujiet, mācītāja kungs, — Brensons pasteidzas un pielej. Tad piepilda arī sev. — Es laikam esmu tas laimīgākais jūsu starpā.

— Jā, jā, jā... — Fon Strika kundze pie katra vārda loka galvu. — Jūs esat tas laimīgākais. Tāpēc ka jūs nelaimei vistuvāk bijuši. Cik tur trūka... Cik tur trūka... Es brīnos un nesaprotu, kā jums tā izdevās.

— Ko dievs pats sargā... Ar atļauju, fon Strika kundze... — Mācītājs paceļas un pieskandina savējo viņas glāzei. Viņa paloka galvu un drusku iemērc lūpas skābajā dzērienā.

Viņi runā pusbalsī, tāpēc ka vāciski. Fon Hammera kungs ir stingri

oficiāls un runā tikai krieviski. Tā ir sarunas valoda pie otrā galda. Bet tie tur jau stipri iesiluši, runā skaļi un neklausās citos. Bez tam arī troksnis no priekšistabas ir tik liels, ka klusāk runātu te grūti saklausīt.

Sirsnīgām, gandrīz vai iemilējušām acīm fon Strika kundze skatās rotmistrā. Tas viņu glābējs un cerība. Gluži tādām pašām acīm fon Dālena kundze skatās viņā. Resna un svarīga viņa sēd savā krēslā un ar redzamu negribu strebļ šokolādi, sīkiem kumosīņiem biskvīta kūku piekozdama. Krieviski viņa gandrīz ne vārda nesaprot, tāpēc vairāk klausās, ko runā pie otrā galda. Ieinteresējusies paceļas, ar visu šokolādes tasi atnāk un nosēstas mācītājam līdzās.

— Ja jūs atļaujat, mācītāja kungs.

— Ah, lūdzu, lūdzu! — Mācītājs galanti palokās.

— Nu kāpēc jūsu cienījamā kundze neatbrauca līdzī? — fon Strika kundze apvaicājas. — Es varu iedomāties, cik viņa tagad vientuļa starp šiem mežonīgajiem ļaudīm. Te tagad taču sliktāk nekā Āfrikā starp melnajiem.

— Neko nevar darīt. Mums jāizpilda savs pienākums noliktā vietā, — mācītājs svinīgi atbild, uz ko abas dāmas nopūzdamās loka galvas. — Mana kundze nevarēja braukt. Jūs zināt, sestajā mēnesī...

— Ah jā, tad jau jāuzmanās. Nu, nekas, dievs palīdzēs, un viss izies labi... Bet ko tad dara jūsu maziņā — Lizhena, jā? Es atminos, tāds miļš bērns.

— O, tā mums dūšīga! — Mācītājs laimīgi smaida. Bet tad apķeras un atkal žigli kļūst nopietns. — Un apdāvināta. Ko jūs domājat: tēva reizi, un katru vakaru: — Nu es gribu gulēt iet.

— Sakiet! Cik viņai tagad būs gadu?

— Trešajās lieldienās paliks pieci.

— Sakiet! Bet, kam jau no vecākiem iedzimts, tie allaž agri.

Fon Dālena kundze noskatās, kā Brensons ceļ vēl vienu gabalu cepeša uz šķīvja un, ar dakšiņu pieturēdams, skalda ar nazi.

— Vai driksu? — Mācītājs paceļ viņai tukšu vīna glāzi priekšā.

— Nē, pateicos. Man vēl jāmokās ar to šokolādi. Piededzināta, vai... — Bet tūliņ viņa noliek tasi un kūkas gabaliņu uz galda stūra. — Man tas nabaga zirdziņš vienmēr stāv prātā. Septiņi ievainojumi! Kā viņš vēl tik tālu spēja. Nabaga lopiņš!

— Viņam lai Brensona kungs pateicas par savu dzīvību, — fon Strika kundze ieminas. — Tam razbainiekam droši vien vēl patronas bij kabatā.

Brensons ir aplūkojis plinti un zina, ka tā nemaz nav ar patronām lādējama. Grib sacīt, bet atgiedas, ka tas nebūs izdevīgi. Tas mazinātu nāvei izmukušā prestižu, ar kuru viņš ticis tepat vai par šī vakara varoni.

— Jā, laime, ka to šodien liku iejūgt. Citādi nezin...

— Bet jums taču revolveris, — fon Dālena kundze uztraucas. — Jūs viņu varējāt papriekšu nošaut kā suni.

Brensons nepagūst atbildēt. No priekšistabas atskan tāds troksnis un smiekli, ka istabā viens otra vairs nevar sadzirdēt.

Fon Strika kundze paceļas un paver durvis. Podnieks, kas pret viņām atspiedies, atstreipulo nost, izstiepjas un gaida pavēles. Bet šoreiz nav nekāda rīkojuma., Fon Strika kundze pamet aci, kur zaldāti, iestiepuši trīs meitas, ķerstās ap tām un cienā ar špabi un sardīnēm.

Saldsāji smaidīdama, viņa nāk atpakaļ. Tas smaids domāts brašajiem kareivjiem. Bet tad viņa iedomā sievietes, un tūliņ sausnējā sejā ar spalvām apaugušo kārpu zoda malā ievelkas dziļa nicinājuma vaibsts.

— Ah, cik samaitātas tās zemnieku meitas! — viņa groza galvu un nemaz nevar mierā nosēdēt. — Atklāti ķeras zaldātiem kaklā. Nemaz nekautrējas.

Mācītājam tas nav nekāds pārsteigums. Viņš pamet ar galvu.

— Es nesaprotu, — fon Dālena kundze piebilst, — kā jūs, mācītāja kungs, to varat paciest. Jums jāredz, ka jūsu pūliņi paliek bez panākumiem. Un tomēr jūs nepagurstat un nepametat šo samaitāto tautu viņas liktenim. Es apbrīnoju jūsu vīrišķību, mācītāja kungs... Lūdzu! — — Tagad viņa atļauj ieliet arī savā glāzē.

— Tā ir pienākuma apziņa, manas dāmas, — mācītājs lēnprātīgi saka, pret lampu paceltai viņa glāzei cauri skatīdamies. — Vairāk es sev neuzdrošinos pierēķināt. — Jums taisnība: bezdievību, nešķistību un maucību es redzu visgarām. Bet es neesmu derēts gans, kas pamet savas avis, lai cik kraupainas viņas būtu. Un, ja mana balss būtu arī tikai saucēja balss tuksnesī, es tomēr neapklustu.

— Saucēja balss tuksnesī... Ah, cik skaisti! — fon Dālena kundze dveš un paskatās mācītājā gandrīz tikpat sajūsmīgu skatienu kā rotmistrā.

Pavels Nikolajevičs iznāk no savas mazās istabeles, paņem kaut ko no grāmatu un papīru žūkšņa un manās atpakaļ.

— Pavel Nikolajevič! Pavel Nikolajevič! — fon Hammers ieraudzījis sauc. — Uz vienu glāzi!

— Pateicos. Bet jūs zināt: es šodien nevaru.

— Vienu glāzi! Tikai vienu!

Viņš aiziet, aizver durvis un apgriež atslēgu.

— Pienapuika! — rotmistrs dusmīgi nolamājas.

— Viņam galva sāp, — druknais mēģina aizbildināt.

— E — galva! Izrunas, vairāk nekas. Filozofē un nezin ko — tās tās galvas sāpes.

— Kad negrib, nav vajadzīgs! — baronēns iesaucas jau manāmi aizmiglotām acīm.

— Izturības un vīrišķības nav tiem jaunajiem cilvēkiem, — fon Hammers prāto. — Tad galvas sāpes, tad nervi — tad šis, tad tas. Siltumnīcas paaudze.

— Un demokrātijas... — baronēns nīrgājas. — Demokrātija tā, kas viņus padara nervozus.

— Mēs neesam ne demokrāti, ne aristokrāti, barona kungs. Tikai cara un likuma kalpi. Neaizmirstiet to. Uz veselībām, kungii!

— Cara un likuma kalpi... — fon Strika kundze, acis piemiegusi, svētlaimīgi dveš. — Mācītāja kungs, jūs dzirdat?

— Ko viņš sacīja? — fon Dālena kundze čukst, Strika kundzei pieliekusies, acu no rotmistra nenovērsusi.

Piepeši rotmistrs pagriežas un paskatās taisni viņā. Viņa satrūkstas kā pie nedarbiem pieķerta skuķe. Pat pietvīkst mazliet. Rotmistrs ir cienīgi galants. Viņš prot izturēties tā, ka reibums tikpat kā nemaz nav manāms.

— Vai drīkstu vaicāt, fon Dālena kundze? Kāpēc Zigvarta-Kobiļinska jaunkundze neatbrauca? Man bij cerības, ka arī viņa atbrauks.

Vāciski — — viņš runā vāciski! Fon Dālena kundze aplaiž apkārt pulgojošu skatienu un pietvīkst vēl vairāk.

— Fon Zigvarta-Kobiļinska jaunkundze dziļi lūdz atvainot. Viņai nebij iespējams. Kundze vēl slima no tām briesmām un apsaldēšanās. Jūs sapratīsit, bērna pienākums — —

— Jā, jā... Izsakiet manu visdziļāko līdzjūtību. Es ceru, nebūs taču nekas nopietns.

— Mēs arī ceram. Klepus drusku un temperatūra. Jūs zināt, cik viņai vārīga veselība... Ak fon Hammera kungs! Kāpēc jūs neieradāties agrāk?

Rotmistrs parausta plecus.

— Mūsu nelaime jau ir tā — ka mēs visur ierodamies par vēlu.

Vairāk viņš sev neatļaujas kritizēt valdību — pat šo tuveno cilvēku klātbūtnē. Paklanās, pievēršas atkal saviem galda biedriem un turpina pirmiņ aprauto sarunu.

— Nē, kungi, sakiet, ko gribat. Hazardu es neatzīstu. Es spēlēju tikai preferansu, bet to tad ar lielāko baudu. Tur tik dažādas kombinācijas — tas nav tikai laika kavēklis, bet arī smadzeņu sports... Uz veselībām, kungi.

Brensons beidzis ēst. Ar vienu roku zobus bakstīdams, ar otro pievelk tuvāk glāzi un tikko atkorķētu pudeli.

— Jā, — viņš smagi nopūšas. — Kas viss šajā pēdējā gadā nav pārdzīvots.

— Šausmīgi... — Fon Strika kundze nodrebinās. — Ar ko mēs to bijām izpelnījušies? Ko mēs šiem ļaudīm bijām ļaunu darījuši?

— Pārāk daudz laba, — mācītājs domā.

— Tā? Bet var būt, ka patiešām tā. Man ienāk prātā, vēl pagājušā gadā fon Zigvarta-Kobiļinska kungs viņiem pavisam par velti dāvāja žaģarus nabagmājas apkurināšanai. Un desmittūkstoš ķieģeļus skolas izlabošanai...

— Un jaunas ērģeles baznīcai, fon Strika kundze. Lūdzu, neaizmirstiet to.

— Jā, jā. Un par pateicību viņš pats tagad pataisīts gluži kails un nabags... Man bij trīs duči linu palagu, no nelaiķa māmiņas mantotu. Un tagad man nav vairāk kā seši — dieva vārds!

— Tā ir manta, ko kodes un rūsa maitā . . .

— Bet vai jūs zināt, kā man visvairāk žēl? Varbūt tas izklausās naivi, bet es tur nekā nevaru darīt. Tāda maza kastīte, japāņu izstrādājums. Melna koka ar perlamutra inkrustācijām. Kā es viņu varēju aizmirst! Tagad varbūt kāda zemnieku meita viņā krauj savas netīrās ķemmes un diega kamolus. Kad es to iedomāju — — atvainojiet, mani kungi, bet tad man tā — — Viņa sakož zobus, no kuriem lielā puse lieku, un sakniebj nagus saujās.

Baronēns Volfs ir dzirdējis pēdējos teikumus. Glāzi rokās atgriežas. Kļuvis bāls un pa reizei raugojas.

— Es jums apsolu, fon Strika kundze. Mēs viņu dabūsim rokā. Matadata, ne piņģerots jums nepazudīs. Un lai mums puse māju pagastā jānodedzina un vēl tikpat daudz jāapšauj. Ādu maukt, kamēr pēdējā adata ir rokā . . .

Fon Strika kundzei kļūst labāk ap sirdi. Smaidīdama viņa pamet baronēnam ar galvu.

— Tik jauns un jau tik dūšīgs. Cilts asinis, mani kungi.

— Mans nabaga Ripsītis, — žēlojas fon Dālena kundze. — Mans gudrais foksterjers! Kā es viņu glabāju un saudzēju. Ne par kādu naudu es viņu nebūtu pārdevusi.

— Tas ir tas pats, ko es jums uzdāvināju maziņu, — Brensons iejaucas. — Atminaties? Tas arī pagalam?

— Beigts. Nosituši. Tepat aiz stūra nosviests. Šorīt ar saimnieci palikām zem kastes. Pavasarī, kad atkusīs, varēs pienācīgi apglabāt . . . Zvēri, ne cilvēki . . .

Viņa steigšus noslauka divas asaras, kas taisās ritēt pār vaigiem.

— Jā. Cilvēki kļuvuši par zvēriem . . . — mācītājs skumji nosaka . . .

Priekšistabā reizēm kļūst klusāk. Tas tad, kad dragūni aiziet uz zāli dancot. Bet tad piegrūst atkal pilna istaba zaldātu un meitu. Dzer, ēd un dzen visādus jokus. Troksnis tāds, ka ausis plēš.

Podniekam apnicis pie durvīm stāvēt. Kā iedod viņam iznest tikko atkorkētu, laikam neiepatikuša liķiera pudeli, tā viņš paliek ķēķī uz zaldātu lāviņas sēdam. Velns lai parauj visus kungus. Vai viņš pats nevar būt kungs? Pagastvecākā kungs . . . Viņš pasmejas omulīgi un iemet tikai.

— Pierijies nu, pierijies atkal! — Zetiņa uzbrēc, ar kāpostbļodu garāmskriedama. — Ēd kā lopi. Nemaz pienest.

Istabā skrīveris, jauns un glīts, painteligents zaldāts, sēdina pie galda Vitolu Almu. Kā dancojuši, tā atvadījis šurpu un neatlaiž roku no viņas vidukļa, lai arī viņa lāgu lāgiem koķeti vairās un it kā mēģina atsvabināties. Jauniņa, slaida un gracioza, gandrīz bērns vēl. Skaista un svaiga, gaišdzelteniem, vaļējiem, ar melnu lentiņu sasietiem matiem. Mugurā viņai plāna, balta batista blūzīte ar prāvu izgriezumu. Skrīveris acīm tikpat kā dēlēm piesūcies viņas krūtīm.

— Dzer, dzer! — Viņš ar varu lej tai šņabja glāzi mutē. Viņa smejas un skaišas, un ar roku aizsargā muti.

— Tu esi traks. Es tak nevaru vairāk . . .

— Dzer, kad tev saka! — viņš šņāc. Nikni atrauj viņas roku un ar varu lej. Viņa ievēl, aizrijas un kāšē. Izsit viņam glāzi no rokas un iespiedzas nelabā balsī.

— Ko tu zviedz, ķēve gatavā! Es tevi — es tevi nožņaugšu . . . — Aiz pleciem sagrābis, viņš to spēcīgi purina.

Durvīs iznāk fon Dālena kundze.

— Bet, mīlie draugi, — viņa saka lauzītā latviešu valodā, — vai nevarētu drusku klusāk. Te ir tik liels troksnis . . . Šum — šum bolšoi . . .

Bet iereibušies dragūni nepiegriez viņai nekādas vēribas. Ne mazākās cieņas pret savu personu viņa nemana. Viens pat pagriez galvu uz viņas pusi un nospļaujas.

— Ko tā vecene tur tarkš . . .

Labi, ka fon Dālena kundze neprot krieviski. Bet, ka ievērota netiek, to viņa noprot labi. Žigli aizver durvis.

Bet tūliņ viņas veras atkal, un tajās redzams fon Hammera kungs ar šampanieša glāzi rokās. Aiz viņa pārējie, tāpat glāzēm rokās.

— Mūsu viesmīlīgais namatēvs, kura diemžēl paša še nav klāt, — fon Zigvarta-Kobiļinska kungs lai dzīvo augstu! Urā!

Zaldāti lec kājās un kliez urā. Un tad no dibenistabas nāk fon Strika kundze ar milzīgu, pilnām šampanieša glāzēm piestatītu paplāti. Dragūni dabū baudīt to, par ko līdz šim tikai kā pasakā dzirdējuši.

Tad balle turpinās. Jo tālāk naktī, jo trakāk.

Ēst vairs neēd tik daudz, vairāk tikai dzer vien. Meitas nāk nodancojušās, slāpām padusēm, netīru roku sasmulētām blūzēm — galvas atmetušas, kājas piesizdamas. Velns lai parauj pasauli! Diezgan ir kvernēts, nīkts un baiļots. Tagad vajag dzīvot. Vienu dienu vai divas — bet dzīvot.

Arī Zetiņa divas reizes bijusi tur un izdancojusies. Bet tas Osipovs šonakt pavisam traks. Ar varu viņai jāizraujas un jābēg atpakaļ. Ķēķī viņa izdzer krūzi auksta ūdens un sabramē Podnieku, kurš jau gāzelējas vien. Atgriežas istabā un, uz sola nokritis, smagi elso.

Bet te jau viņš atkal klāt. Liels, tukls un smags kā lācis. Acis ap-sarkušas. Jau pa gabalu no viņa plūst alkohola smaka.

Zetiņa uzlec kājās un virzās atpakaļ. Viņai bail.

— Kur tu paliec! — viņš tai uzbļauj. — Tāda — — Nolamā ar to ciniskāko, riebīgāko vārdu un sagrābj aiz rokas.

— Nespied tā, nespied tā . . . — viņa lūdzas, vāji mēģinādama atsvabināties. — Ko tu gribi?

— Nāc! — Viņš rauj tā, ka viņa tikko noturas kājās. Izrauj no istabas un velk arī pa āra durvīm laukā.

Viņai liekas, ka viņš grib atkal uz dejas zāli, no kurienes skan mūzika un kāju dimdoņa. Viņa sāk iet līdzī. Bet viņš rauj to pagalmam pāri, kur rēgojas kāda sen nelietota šķūņa vaļējās durvis.

Viņa iekliedzas un mēģina izrauties. Bet Osipova rokas ir cietākas par kalēja kniebavām.

— Laid... — viņa vaimanā. — Tu esi traks kļuvis. Ko tu gribi?

— Neuro! — viņš spēcīgi sarausta vēl, tad apliec roku ap viņas pleciem un pavisam samiedz padusē. Noliec savu galvu viņējai pāri. — Muļķe, — viņš smejas. — Ko tu blauj. Neapēdišu taču tev!

Alkohola un siļķu smaka plūst viņai sejā.

Pavels Nikolajevičs guļ mazajā istabelē uz kušetes, rokas zem galvas salicis. Lampa tumši deg uz mazā, nopluskātā rakstāmgalda galvgalī. Izmēģinājies lasīt, izmēģinājies aizmigt — nekā.

Blakus istabā nemitīgs sarunu un smieklu troksnis un pudeļu klirkstoņa. Tālāk auro dragūni. Durvis nemitīgi klauudz, tā ka visa māja notrīc līdzī. No āra pagalmam pāri skan nejauka danču mūzika, dancotāju klaiņas un sieviešu spiedzieni un smieklī.

Viss šis trokšņa haoss vandās viņa smadzenēs un nedod miera. Viņš sajūtas kā raganas ķēķī, kur karsti, smirdoši tvaiki reibina un nomāc, tā ka nelabi kļūst.

Pavels Nikolajevičs uzceļas un atver logu. Izliecas laukā un nebēdā par to, ka aukstums durstošām adatām apber viņa satvikušo augumu.

Lukturis, kārtī viegli šūpodamies, vāji apgaismo laukumu pils priekšā. Pa ēnainām nomalēm redz aizslīdam saķērušos pārus. Gar zāles apgaismo tiem logiem virpuļo garām ķēmīgi kustošas ēnas.

Pavelam Nikolajevičam kaut kas ienāk prātā. Viņš paver logu plašāk un izkāpj laukā.

Ātri pāriet laukumam pils priekšā un uzkāpj pa tumšajām trepēm. Durvju zālei nav. No turienes ar vilni plūst dvasas un sakarsušas miesas izgarojumu tvaiki.

Viņš stāv šajā mākonī un skatās.

Kā miglā griežas pāri pa parketu. Izpeld kā no miglāja, novirpuļo garām un nogrimst atkal kūpošos tvaikos. Tuvenās cilindra lampiņas plīvojošā gaismā viņš uz acumirkli dabū saskatīt dejotāju pārus. Saimnieku meitas griežas ar iereibušajiem zaldātiem tikpat jautri kā citreiz vasarā zaļumballē.

Harmonika, vijole un base gaudo kaut kur dibenā. Piegurušie pāri nokrituši uz soliem gar sienmalām. Sēd, galvas kopā sabāzuši. Pastarpām — Pavels Nikolajevičs netic savām acīm — arī dažas mātes. Sēd, rokas klēpī saņēmušas, un vēlīgi noskatās šajā tracī. Reižu reizēm meitu kavalieri pagrābj arī viņas un izdancina.

Kas tā ir par tautu? — Pavels Nikolajevičs domā. Un, kā allaž, šai dzīvai ainai pretī viņš atminas citādus skatus no šīs dienas un vakarējās — no visa šī asins tvaiku laika. Viņam auksti plānajā tužurkā. Zobi klab. Bet viņš nemana to un nedomā projām iet. Viņš netic šai neprātīgajai līgsmībai. Šīs sievietes ir galvas pazaudējušas, lūko pielabi-

nāties tiem, kuru varā rīt pat ieslodzīt tās pils pagrabā. Varbūt trako, lai aizmirstu šausmas, kas te kā lietuvēns māc visus . . .

Tas bij valsis. Nu sākas polka. Un acumirkli visa miglainā telpa piejūk pilna neprātīgu skrejošu cilvēku, kāju rīboņas, aizkusuma elpas, aizsmakušu ķērcienu, nejauku smieklu, kustonisku spiedienu . . . Nekā te nevar vairs atsevišķi atšķirt. Viss sajucis vienā ņudzeklī — kā verdošā katlā.

Kas tā ir par tautu? Kas tā ir par tautu? — Pavels Nikolajevičs domā. Un jūt, ka viņa galvā ir tas pats ņudzeklis, kas acu priekšā.

Tas laikam velkas ļoti ilgi. Kad zālē mūzika apklususi gaudot, Pavela Nikolajeviča ausīs viņa vēl skan joprojām.

Zāles vidus kļuvis tukšāks. Tur neliela grupa, un laikam taisās plūkties.

Skrīveris tur cieši apķertu jaunu, slaidu skuķi baltā blūzē, gaišdzelteniem, vaļējiem, melnu lentiņu apsietiem matiem. Bet patlaban pienāk liels zaldāts augšup sagrieztām ūsām, paķer skrīveri aiz apkakles un atsviež.

— Nost, skrīvelīti! Ej tu, lakstojies ap savu spalvaskātu.

— Ko? — skrīveris iebrēcas, dziļi aizskarts. — Kā tu iedrošies? — Un savilktām dūrēm lien virsū.

Bet otrais viņu spēcīgi atgrūž.

— Nemēģini! Zobus satriekšu rīklē . . . — Viņš parauj skuķi sāņus. Tai, kā redzams, puslīdz viena alga — viens vai otrs.

Lādēdamies un draudēdams skrīveris izskrien pa durvīm un pa trepēm lejā. Dzirdams, ka paslīd un abām kājām tarkšoši nobrauc pa pēdējiem kāpšiem.

Bet tad baronēns Volfs ieiet zālē. Piedzēries, grīlojas vien. Izdzisis papiross viņam mutē, pātadziņa rokā. Iet taisni uz tiem diviem, kas vēl tāpat saķērušies stāv. Zaldāts palaiž skuķi un nolaiž rokas gar sāniem. Baronēns uzšauj ar pātadziņu skuķei pa pleciem. Tā saliecas un iekliezdas.

— Kō — vai sāp? — baronēns smejas un uzšauj vēlreiz. — Nekas, nekas. To ir vēn lab zāl. Tad lokanāk kāj prēkš dancošan . . .

Trešo reizi viņš vairs nedabū iesist. Pavels Nikolajevičs ir piegājis. Tā kā pirmiņ tas zaldāts skrīveri, paņem viņu aiz apkakles un atsviež nost. Viņš paliek kājās tikai tāpēc, ka aizstreipuļo pret sienu.

— Kaunieties! — Pavels Nikolajevičs uzsauc skuķei. — Tik jauna un dauzāties te ar piedzērusiem zaldātiem. — Bet skuķe acīm redzami arī pati piedzērusies. Platām acīm skatās oficieri un, liekas, nesaprot nekā. Pavels Nikolajevičs pats arī tikai ar pūlēm novalda roku.

Bet baronēns lien atkal klāt. Pārskaities un nāvīgi apvainots.

— Jūs iedrošināties . . . Jūs . . . Ko jūs iedrošināties!

— Ejiet izgulieties, baron. Jūs esat piedzēries. — Pavels Nikolajevičs ar riebumu taisās novērsties.

— Ko? Es? . . . Es jums . . . — Baronēns atvēzējas ar pātagu.

Bet Pavels Nikolajevičs izrauj pātagu, savīsta un nosviež kaktā. Tad izbīda baronēnu pa durvīm.

Bet ko viņam pašam te vēl darīt? Viņš aplaiž vēlreiz skatienu pār šiem cilvēkiem, kuri viņam reibumā un kustoniskā iekaisumā tikko piegriež vēribu. Viņš parausta plecus un iet laukā.

— Вниз по ма-а-атушке-е-е по Во-олге... — viņš laukuma vidū dzird aiz muguras.

Istabā viņš metas knūpus uz kušetes. Abas rokas ieķer matos. Galva pušu plīst. Viņš nezin pats, kas ar viņu notiekas. Vai tas ir tikai šovakar, vai jau agrāk krājies — dienu pa dienai... Bet viņš netiek vaļā no tiem asiņainiem murgiem, kas viņu slāpē kā lietuvēns.

Iestēnēdamies kā aiz fiziskām sārēm, viņš uzceļas sēdus. Galva noliekta. Rokas nevarīgi nosligušas.

— Пулю ему, мерзавцу, всажу в лоб... — blakus istabā ālējas baronēns.

Bet viņam viena alga. Kas viņam baronēns. Pie durvīm kāds dauza. Laikam rotmistrs.

— Вы тут, Павел Николаевич? Вы не спите?

Kas viņam rotmistrs? Kas viņam tagad visa pasaule...

Viņš nosēstas pie galda un uzraksta mātai īsu vēstuli. Padomājis, uzraksta vēl otru savam labākajam draugam Pēterpilī. Desmit kailas, lakoniskas rindas.

Tad pasniedzies, turpat pie galda sēdēdams, izvelk revolveri no čikstošas ādas maksts.

Blakusistabā dzer un runā juku jukām. Tālāk auro dragūni. Pār pagalmu no danču zāles gaudo harmonika un vilnī veļas kāju rīboņa, piedzērušos zaldātu piekļiedzieni un sieviešu ķērķšana.

Āra durvis blāksēdamas aizkrīt. Šāviena tajā acumirkli neviens nedzird.

Zigvarta-Kobiļinska zeme uz ziemeļrīta pusi ar asu strēlu iesniedzas dziļi Ozolmuižas pagastā. Priekšā tur ir tā paša lielā tīreļa atteka. Likumains, strēlains, verstis trīs plats dumbrājs. Gar malām kārkliem un melnelkšņu ceriem apaudzis. Tālāk niedru un vilkavāju dūksnas un mazliet sausākās vietās plaši rāvas grīšļa klajumi. Vasaru dūksnājs grūti pārbraucams. Ziemu, kad aizsalst, nabagākie apdzīvotāji no visa pagasta brauc tur pa ledus virsu niedres un grīslī pļaut pakaišiem.

Pašā strēles galā aiz dumbrāja, zilu egļu mežu spraugā, vienas pašas mazas mājiņas Krijas. Vasaru viņas tikpat kā nošķirtas no pasaules. Šajā pusē dumbrājs, viņējā riņķī apkārt egļu mežs — šaurākajā vietā piecpadsmīt verstu. Uz staciju un muižu jābrauc visai tīreļa attekai apkārt — tad iznāk vairāk nekā divdesmit verstu līkumā vien. Savā ziņā Krijas ir visai izdevīgā stāvoklī. Uz šķūtēm un citām pagasta gaitām viņus vasarā tikpat kā nav iespējams izziņot. Arī vājākās ziemās dūksnāji tikai viegli pārsalst un droši pārbraukt var tikai zinātājs. Avīzes un vēstules Krijās gan nokļūst dažu vasaru tikai reizes divas trīs.

Bet avīzes te arī neviens nelasa. Un vēstule te gadiem nav redzēta. Kriju ļaudis iztieks bez visa tā.

Savādi ļaudis dzīvo Krijās. Saimnieks Vilnis ir ienācējs no Valkas apvidiem. Toreiz, pirms astoņpadsmit gadiem, viņam bij spēcīga, glīta sieva, pieaudzis dēls un mēmais puika. Pilnīga un plaša saimniecība: trīs zirgi, desmit slaucamas govīs, pārs lielo un viens sējas arkls. Pārējās mantas tikko ar četrpadsmit vezumiem varēja atvest. Nu tas kļuvis pavisam citādi. Nu viņš ir ne tikai tas tālākais, bet arī tas nabadzīgākais saimnieks pagastā.

Vienu nelaimi pēc otras viņš te Krijās piedzīvojis. Gads pēc gada kā melnām svītrām iegriezušies viņa atmiņā.

Pirmos trīs gadus, purva zāļu un mitruma nepieradušas, govīs nīkuļoja un nobeidzās ar asinssērgu. No desmitām viņam tagad vairs tikai četras atlikušas. Un nav ne mazākās izredzes ieaudzēt vairāk. Pirms trim gadiem labākais zirgs mežā, pār siekstu lēkdams, pārplēsis vēderu uz zara un bij jānošauj. Kriju lauki meža spraugā kā trauka dibenā. Rasa guļ pāri pusdienai. Un, kad gadās karstas un slapjas vasaras beigas, labība norūsē un saklūp. Salmi tad kuļot sabirst pelavās un graudi viegli kā sēnalas. Rudzus, tos gar mežmalām sniegs katru pavasari izguļ. Un agrās rudens salnas bieži ķer kartupeļus un miežus.

Grūti Vilnim nākas nomaksāt renti muižā. Kad pagadās ziemā slīperu

un malkas vešana no Ozolmuižas mežiem uz staciju, tad viņš brauc ar abiem zirgiem, kamēr vien ceļa laiks, un nopelna pavasara un rudens termiņiem. Bet meži ir pagalam izcirsti, un peļņas kļūst arvienu mazāk. Tagad katru pavasari viņam jāsaslauka pēdējais labības pūrs apcirkņa stūros un jāpārdod. Un rudenī jāsteidz rudzi izkult un lini izmalt, lai nepaliktu parādā. Meijers jau nav slikts. Bet viņam savi nosacījumi, un lielskungs parādus necieš.

Bet vissāpīgāki nelaime ķērusi Vilni pirms diviem gadiem. Tad viņa vecākais dēls par aizliegtām medībām un šaušanu uz mežsargiem notiesāts uz četriem gadiem katorgā. Un sieva pēc tam sāka slimot ar briesmīgām galvas sāpēm un pēc pāra mēnešu vārguļošanas nomira. Viņš palicis tikai ar septiņpadsmit gadu veco mēmo Indriķi. Un vēl vecā Ilze ar ganu meiteni, kas ziemu aiziet skolā. — Vairāk iedzīvotāju Krijās nav.

Kluss Vilnis ir jau no dabas. Pie klusuma viņš pieradinājies arī ar Indriķi, ar kuru tikai žestiem un rokām jāsaprotas. Bet no tā nelaimes gada viņš kļuvis vēl klusāks. Kad meitene nav mājās, tad dienām Krijās nedzird cilvēka balss. Svešam liekas, ka tie divi vīrieši abi ir mēmi. Tikai vecā Ilze totiesu kūtī ir runīga. Visiem saviem lopiņiem viņa pēc kārtas notur garas pamācības par labu uzvešanos un paskaidrojumus par patsniedzamā ēdiena barojošām īpašībām. Visvairāk viņai ko rāties par to, ka govīs negrib atzīt purva sienu un ka sivēni visām četrām kājām kāpj silē.

No dabas Vilnis ir lēnas, mīksta dabas. Taču visas tās nelaimes viņu pamazām nocietinājušas un padarījušas rēpulainu kā ozola mizu. Un rūgtums viņam tāds pats kā ozola mizai. Pret likteni, kas viņu tik netaisni vajā. Bet zemnieka liktenis nav kails, abstrakts jēdziens. Allaž viņam noteikts tuvs cēlonis priekš acīm. Vilnim tā ir muiža. No tās viņš ar visu savu iedzīvi atkarīgs, tā viņa dzīves nosacītāja. Tā vainīga pie visām viņa nelaimēm. Pret to viņš sajūt visdziļāko naidu. Varbūt ne vairāk kā piecus sešus vārdus viņš pa šiem nemiera gadiem sacījis par muižu un lielkungiem. Bet, kas viņu pazīst, tie zina, ka viņam piecos sešos vārdos vairāk nekā citiem garās runās.

Piecas ēciņas ir Kriju mājām. Dzīvojamā māja ar veclaiku skursteni, kuram kulda apakšā, un kuprī sašāvušos, nosūnojušu salmu jumtu. Vienā galā ķēķis, caur kuru ejams vienīgā paprāvā istabā otrā galā. No tās ejams vēl mazā, tukšā un aukstā pieliekamā istabiņā — tās visas tās dzīvojamās telpas. Istabai trīs četrpūšu lodziņi, katrs savā sienā. Tad kūts un maza klētiņa, tāpat kuprī sašāvusies kā istaba. Klētiņa liekas vecākā no visām mājām. Baļķi tai iztrunējuši cauri, un no žurkām nav nekāda glābiņa. Rija ar nojumēm visapkārt stāv atstatāku. Gandrīz pašā mežmalā pirtiņa. Tur tāda kā tērcīte tek garām — pavasaros un rudenos, un dažreiz pat lietainās vasarās turpat var mīksta ūdens pasmelties. Pirtiņai vēl lubu jumts nezina no kādiem laikiem. Ar visu jumtu tā pa pusei zemē sasēdusi, dūmiem melna nokvēpusi. Bet, jo melnāka tāda pirts, jo baltāk viņa var nomazgāties...

Janvāra vidū, ap to laiku, kad ugunsgrēki sāk blāzmot, Krijās šad un tad sāk ierasties sveši cilvēki. Pirmo reizi novakarē ienāk kāds sniegu nobridies jauneklis un bikli lūdz, vai nevarot pārdot kādu klaipu maizes un drusku sāls. Pārdodams Krijās nekas nav. Bet Ilze iznes un nogriež pusklaipu tāpat. Pasmel vēl no spainīša krūzīti tikko slaukta piena un dod nodzerties. Vai viņš neesot no ozoliešu malkas cirtējiem? Ilze prašņā, jo vienīgā iespēja, ka viņš tās desmit, piecpadsmit verstis no turienes kaut kā iemaldījies. Kas te no citurienes lai nāktu? Vasaru vēl no tīreļa pļavām kāds atnāk pēc ūdens, bet ziemu svešs cilvēks te nav redzēts. Jauneklis apstiprina, ka viņš no tiem, un aiziet atkal mežā. Ko tur var zināt, gadās jau arī, ka malkas cirtējiem aprūkst maizes. Savādi tikai tas, ka viņš iet itin kā uz citu pusi.

Divas dienas vēlāk ierodas kāds cits. Atkal pēc maizes un sērkokociņiem. Un lūdz kādu prāvāku tīru lupatu. Viens cirtējs kāju esot ievainojis. Nu, arī tas var gadīties. Ilze iedod pusi no sava vecā izmazgātā krekla. Tas neparko neņem par velti. Atstāj trīsruļļu gabalu uz galda, lai gan Ilze rādamās iet līdz durvīm pakaļ. Pat Vilnis piebilst, ka te nav bode, ne aptieka.

Svētdien, kad Krijās visi iemītnieki istabā, atkal ienāk divi. Tas viens plecīgs, kalsnējs, dzeltenām ūsām. Otrs drukns un tukls, gludu seju. Sēd abi un novēro mājiniekus, un tie atkal skatās viņos. Ganu meitene Maja blenž pie gala loga savai grāmatai pāri. Ilze sēd pie durvīm gultā, tīru priekšautu apsējusies. Mēmais Indriķis pienācis gluži klāt un platām, zilām acīm nenovērsdamies skatās ciemiņos. Vilnis pats kaut ko krāvājas aiz krāsns gar saltās istabas durvīm un pa paradumam neliekas viesu redzot. Sarunas neveicas. Svešie acīm redzami nezina, kā iesākt.

— Jūs, ciemiņi, arī būsiet no tiem malkas cirtējiem? — vecā Ilze ievaicājas, ciemiņos neskatīdamās.

Svešie saskatās un tūliņ neatbild.

— Bet Ilzes māt! — Maja iesaucas. — Tas taču ir mūsu skolotāja brālis.

Ilze smaidīdama paloka galvu.

— Vai nu es, bērns, Robežnieku Mārtiņa nepazīstu.

Tie abi redzami sajūtas atviegloti. Tagad tā lieta, mazākais, skaidra.

— Tad jūs pazīstat mani... Es gan tikai Vilni biju redzējis. Un jūs Indriķi arī kādas reizes. Tu, Indriķi, pazīsti mani? — — Mēmais kaut ko nosaka savā valodā un, smaidīdams pār visu seju, loka galvu. — Jā, nu jūs zināt, kas mēs par malkas cirtējiem.

— Ak tad jūs tie meža brāļi! — Ilze nogroza galvu un nopūšas. — Tad jau tie arī, kas te nāca pēc maizes un špickām? Es jau tūliņ domāju. Redziet nu, kas par laikiem: cilvēkiem kā zvēriem jādauzās pa mežu. Kā jūs tur varat izturēt? Kā jūs nenosalstat?

Mārtiņš parausta plecus.

— Cilvēkam sīksta dzīvība, Ilzes māt. Kad siltā istabā sēd, tad liekas, ka ārā pusstundas nevarētu izturēt. Bet, kad jādzīvo, — iztur un iztiek.

— Ak nu, mīlie, kāda tā iztikšana! Zvēram ir kažoks. Zvēram mežā sava ala. Bet cilvēks taču ir glēvs un vārīgs.

— Tāpēc jau mēs arī šad tad liekam malā, — Resnais smejas.

Ilze skumīgi groza galvu.

— Man jau, uz kūti ejot, nosalst rokas. Naktīs, kad tas vējš te gar logiem auro, es vienmēr domāju par tiem, kam bez pajumtes jāblandās apkārt... Kāpēc jūs labāk nebēgat prom? Cik ilgi tā var izturēt?

— Jāiztur. Nevar jau tā aizbēgt, kā gribētu.

— Nevar, nevar... Bet jums jau ēst gribēsies. Kā es, vecā muļķe, to tūliņ neiedomāju. Mums vēl ir drusku kāpostu no brokastīm... — Viņa ienes puslodes kāpostu, maizi un divus mazus gabaliņus gaļas. — Tās gaļas nu gan tā pamaz.

— Paldies, māt. — Viņi vēl vilcinās. — Bet vai jums pašiem ir? Mēs redzam, jūs neesat no bagātajiem.

Vilnis nosēstas uz mūrīša. Kūpina pīpi un īgni pārtrauc:

— Ēdiet tik'!

— Ko nu par bagātību, mīlie. Bet to lāsi kāpostu mums nav žēl. To mēs vēl varam. Ēdiet, dēliņi... — Rupju roku viņa pārbrauc Resnajam pār gaišajiem, sprogainiem matiem. — Manam dēliņam arī bij tādi matiņi. Nekā nezinām. Kā aizsūtīja uz to japāņu karu, tā ne dzirdēt vairs. Pagājušo vasar beidzamo vēstuli dabūjām.

— Jāņu sestdienā! — Maja iesaucas starpā.

Indriķis ir nosēdies galdam otrā pusē. Elkoņus atspriedis, galvu plaukstās atbalstījis, nenovērš acis no ēdējiem. Viņš tik maz dabū redzēt svešus cilvēkus. Tas te ir vesels notikums viņa dzīvē. Kad Maja ierunājas, viņš, liekas, to tūliņ dzird. Un smaidīdams loka galvu.

Bargu seju Maja ar zīmēm apsauc viņu. Liek saprast, ka nav pieklājīgi tā skatīties ēdējiem mutē. Viņš klausīgi sēstas. Un, kad viņam iedod zīmuli noasināt, viņš ķeras pie darba un strādā ar tādu uzmanību, it kā tas būtu tas svarīgākais uzdevums pasaulē. Un pie tam viņam svinīgas labpatikas, gandrīz vai svētlaimes izteiksme sejā.

Meža brāļi atskatās uz to neparasto ainu.

— Viņš, nabadziņš, saprot visu, — Ilze stāsta. — Nemaz nevar domāt, cik tāds gudrs. Ar Maju viņi pusdienām runājas. Veselus stāstus viņa tam stāsta, un viņš visu saprot. Bērniem sava saprašanās. Un klausīgs! Nekad jūs neredzēsiet, ka viņam grūti vai ka viņš ar ko nemierā. No rītiem viņš man visus celiņus uz kūti un klēti atrok, ūdeni pienes, malku saskalda, lapiem siles paceļ. — Viņa pasmejas. — Es jau te dzīvoju kā lielmāte. Bet, kad es kādreiz Maju baru, tad viņš kļūst nikns. Rūc tā, ka vai bail kļūst. Kā sunītis tam meiteņam pieķēries. Viņa to izkomandē, kā vien grib. Maizes kuli uz skolu panes. Vasaru pa dienvidiem vīzītes piepin. Pa svētdienām viņas vietā ganos iet. Neviens viņai pirksta nedrīkst piedurt. Vienreiz mums bij tāds liels, nikns kaķis. Meitēns blēņojās — bij ieskrāpējies tai vaigā. Kad jūs būtu redzējuši, kāds viņš tad kļuva. Nosist gribēja, rokām nožņaugt. Ar mokām tik' atņēmām.

— Es viņam nekā nevaru padarīt, — Maja saka. — Viņš ir par daudz stiprs.

— Ē —! — mēmais līgsmi pamāj ar galvu.

— Jūs redzat, — Ilze paskaidro. — Tas nozīmē: jā. Un, kad viņš saka: ī — tad tas ir nē. Viņa to pat rakstīt iemācījusi.

— Vēl jau lāgā neiet, — Maja, aiz uzslavas nosarkusi, aizbildinās. — Es pati arī vēl lāgā neprotu to h rakstīt. Diktātā man vēl allaž pa divām trim kļūdām.

— Nu, tas jau drīz ies. Tas nav nemaz tik grūti... Cik veca tu esi un kuro ziemu skolā?

Meitenei atkal iemesls nosarkt. Viņa noliec galvu pār grāmatu.

— Man ir četrpadsmitais gads, — viņa klusu saka, — un es esmu tikai otro ziemu.

— Viņa jau bārenīte, mīlie. Nātru Katrīnes meita — varbūt esat dzirdējuši. Tā, kuru te aiz stacijas vilciens sabrauca. Uzaudzis bērns bez tēva, bez mācības. Kā mazs zvērēns, laukā saķerts... — Bet tad viņa pamaņa, ka meitene jūtas dziļi aizskarta un saliekusies tā, ka piere aizskar grāmatu un atšķirtā lapa aizsedz seju.

— Ī! — mēmais iesaucas, un nazis viņa rokā sāk nervozi ņirbēt.

— Viņa jau mums laba meita... — Ilze pasteidz izlabot nevietā runāto. — Klausīga un labi mācās. Mājās mēs visi nevaram sestdienu sagaidīt. Svētdiena mums bez viņas nebūtu svētdiena. Jūs nevarat iedomāties, cik daudz dzīvības viens tāds mazs putnēns atnes šajā meža kaktā.

— Kad padotos labāki gadi, mēs viņu vasaru arī varētum laist skolā, — Vilnis arī iebilst, pīpi no mutes izņēmis. Tad apraujas pats no pārāk garā teiciena un novēršas atkal.

— Tie labākie cilvēki izaug no tiem, kas grūtu jaunību pārdzīvojuši, — Mārtiņš saka. — Es redzu, jūs visi te esat krietni ļaudis. Par Maju jums nebūs jāžēlojas. No viņas izaugs braša meita. To jau tagad var redzēt.

— Ē! — mēmais iekliedzas tik skaļi, ka to nemaz nevarētu sagaidīt. Maja piegrūž viņam sānos, un viņš apvaldās.

Meža brāļi klusiņām sarunājas savā starpā. Tad Mārtiņš atgriežas ar muguru pie galda un ierunājas, grīdā skatīdamies.

— Redziet, mīlie ļaudis... Jūs uzņemat mūs kā ciemiņus un savējus. Bet to jūs varbūt nezināt, ka mūs uzmana un lenc kā meža zvērus. Ja mūs sagūsta, tad lode ir vienīgais un labākais, ko varam sagaidīt.

— Nu, nebēdājieties. Nedabūs, nedabūs šitajos tīreļos.

— Jā — bet redziet. Tajos tīreļos vien mēs nevaram nodzīvot. Ēst gribas, sērkokciņu pietrūkst — kāds apsaldē kājas vai ausis... Un šad un tad mums kāds darbs gadās ārā... Vārdu sakot, mums jāradās arī klajā, vai gribam vai ne. Bet mūsu apciemojums ir bīstams. Jūs zināt, par meža brāļu pieturēšanu vai barošanu — —

— Kas te nu nāks. Te jau ziemā neviens svešs cilvēks nav redzēts. Dumbrājs šoziem pa pusei vaļā.

— Mēs arī ceram, ka nenāks. Bet kas to tagad tā var apgalvot. Ja mūs ķer — nu par sevi mēs jau esam skaidrībā. Bet mēs negribētu, ka mūsu dēļ citiem nevainīgiem jācieš.

— Ak nu! vai nu sava prieka dēļ te nākat. Es nezinu, kas mums var ko darīt, ja nosalušam cilvēkam paļaujam apsildīties vai iedodam gabalu maizes. Vairāk jau mēs nevaram. Kur tas ir par grēku rakstīts? Nu un tā jūsu vaina — — Vai tad mēs nezinām. Kad mums daudz bijis tādu vainīgo.

Mārtiņš ar Resno atkal sačukstas. Tad viņš turpina, Vilnī skatīdamies.

— Par mums nebūtu ko runāt. Gan jau arī gribētos kādreiz apsildīties vai kādu karoti silta ēdiena... Vesels tomēr vēl kaut kā iztiek. Bet redziet, mums ir viens slimis biedrs... Pārsienamo mums nav, zāļu nav, tīras veļas nav. Uguni kurināt pa naktīm nedrīkstam. Viņš mums tajā skuju būdā acīm redzami beidzas nost.

— Nabadziņš. Ar ko tad viņš slimo?

— Viņam ir tāds mazs — — Varbūt jūs esat dzirdējuši par jauno Akotu, ko aiz stacijas bij šāvuši reizē ar Zirni un Velēnu?

— Ak tad tas! — Ilze pat kājās uzcēlusies. — Un tad dzīvs gan! Mēs jau dzirdējām, dzirdējām.

— Dzīvs. Bet viņu sānos drusku lode ķērusi. Un otrā pusē viņam iekšā kas dragāts no kāju spērieniem... Tas mums tur mežā nīkst nost.

— Ak tas jaunais, glītais zēns! Mēs viņu pazīstam. Viņš jau vēl mūsu Jukumam draugs. Divas ziemas visi kopā te slīperus veda... Es nezinu, ja es būtu te tas saimnieks — — Nevar taču ļaut cilvēkam kā sunim mežā nobeigties.

Visu laiku neliels, bailīgs šunelis kā negudrs skraidījis ap mājām un rējis vienā riešanā. Vilnis pieceļas, iziet ārā, un dzirdams, kā viņš rāj to un dzen kur iekšā.

Meža brāļi ir uzcēlušies.

— Es nezinu... — Mārtiņš domīgi saka. — Nevar jau prasīt, lai cilvēki citu pēc uzņemas tādas rūpes... Bet ko mēs iesāksim ar to slimo?

— Es domāju, vediet vien šurp.

— Bet saimnieks nekā nesaka. Viņš nebūs ar mieru.

— No viņa jau reti kad vārdu dzird. Bet pretī viņš arī nebūs.

— Kā jūs to varat zināt?

— Vai tad es viņu nepazīstu. Man viņam nav nemaz jāsaka. Es tāpat redzu. Kungus viņš no laika gala nevar ieredzēt. Es domāju, vediet vien šurp. Gan būs labi. Te jau neviens zaldāts līdz šim nav bijis. Vai nu velns tagad sūtīs...

— Bet jūs sapratīsiet: nevienam neviena vārda...

— Ak nu, dēliņ! Vai nu mēs nesaprotam... Maja, tu dzirdi? — Resnais ir piegājis pie viņiem.

— Tu, Maja, esi prātīga meita. Kungi mūs visus vajā, tāpēc mums

jāturas kopā. Ja mūs noķers, tad nošaus. Tāpat to slimo, ko mēs atvedīsim. Un saimniekam ar Ilzes māti arī būs slikti. Zini: skolā un citur — nevienam neviena vārda. Neviens pats lai nezin.

— Es saprotu! — Maja atsaucas, lepna, ka viņai ar lielajiem ir kopīgs noslēpums.

— Bet kad tas kaut kā nepasaka. — Resnais pamet ar galvu uz Indriķa pusi.

— Viņš? Nē. Viņš nekā nesacīs. Iegriezt jūs viņam varat, arī nesacīs.

Un viņa savelk tik jocīgi bargu seju un draudīgiem žestiem sāk Indriķim ko ieskaidrot, ka visiem jāsmejas.

— Ē! — mēmais tikpat traģisku seju apgalvo.

— Tas nekā neteiks, — vecā Ilze apgalvo. — Gan Maja viņam iestāstīs.

Durvīs abi meža brāļi sastop Vilni.

— Pagaidiet, — viņš saka, istabā iedams un neatskatīdamies, — es teikšu Indriķim, lai aizjūdz zirgu. Kā jūs viņu citādi atdabūsiēt šurp.

Un tā Akots tiek siltā istabā un mīkstā gultā.

Pēc tām mokām meža būdā tagad viņam tik pārāk labi. Ilzes mātes pazudušā dēla kreklis viņam mugurā — tik tīrs un mīksti sakults. Ievainojums kreisajās sānos apsiets un manāmi sāk dzīt. Arī otros sānos no Ilzes mātes tējām un sutinājuma dur mazāk. Klepus tāds kā mīkstāks kļuvis, atkāšēt vieglāk, un spļaujot asiņu arī mazāk.

Ar katru dienu, viņam šķietas, kļūst mazāk. Ilzes mātei tas allaž jāapliecina. Kad vien brīvs brīdis, viņa ar adikli vai lāpāmu apgērba gabalu sēd pie gultas un plāpā ar viņu.

— Ilzes māt! Uz pavasari es būšu vesels.

— Jā, dēls. Kad lapas plauks, tu būsi vesels kā zirgs. Tev tikai mierīgi jāguļ un maz jārunā. Un jādomā nav. Domāšana ir tas sliktākais.

— Es nekā nedomāju, Ilzes māt. Man ir tik labi.

— Nu tāpēc. Kas tev arī ko domāt. Vēl būs laika izdomāties un izbēdāties. Dzīve ir gara — sevišķi mums, tiem nabadziņiem. Tikai par izveseļošanu tu domā, tas neskādē.

— Bet ja nu man jāmirst?

— Redzi nu, dēls, kā tu. Kas par to domā, tas vesels nekad nevar tikt. Par to tev nemaz nav jādomā. Cilvēkam allaž notiek tā, kā viņš domā... Un, ja arī jāmirst, — kas par to? Nāve nemaz nav tik briesmīga. Es savā mūžā daudzus esmu redzējusi. Bet ko es tev stāstu. Tu jau pats zini labāk.

— Jā, — viņš saka aizvērtām acīm. — Ja tā — — tad nemaz nav tik briesmīgi. Bet kā tu, Ilzes māt, tā visu zini?

— Ko es nu, dēls, zinu. Bet tikpat šo un to pieredz dzīvē. Es savā mūžā daudz esmu piedzīvojusi... Tev laikam nāk miegs?

— Nē, nenāk. Es tikai tāpat. Runā vien, es visu dzirdu.

Ilze uzņem norisušo valdziņu un runā viegli, gandrīz jautri.

— Man vienmēr tā stāv prātā, ka visjaukāk ir nomirt jaunam. Tad tu aizej tīrs un nesamaitāts pats un citiem no tevis paliek atmiņā tavas skaidrās acis un bērna smieklis. Bet, kad sešdesmit gadi tev pāri gājuši, tad pasaule atriebjas kā netīrs un nemazgāts ēdiena trauks. Tik daudz rūgtuma tu no viņa esi baudījis, ka apriebies viņš. Un cikiem tu pats neesi aizriebis. Tas labākais cilvēks nenodzīvo, ar citiem nenīdies un citam ļaunu nepadarīdams. Es saku tā: kad jādzīvo, jādzīvo. Bet, ja jāmirst, tad arī nav daudz pēc kā žēlot.

— Ilzes māt. Vai tu tici dievam?

Ilze paskatās viņā uzmanīgi un nogroza galvu. Un atbild tikai pēc brīža.

— Es nezinu, dēls. Un es nezinu neviena, kas tīru sirdi uz to varētu atbildēt. Neviena paša es savā garajā mūžā neesmu redzējusi. Dzirdējusi daudz, no mācītājiem un no vienkāršiem ļaudīm. Bet gudrāka neesmu tikusi. Trīsdesmit pieci gadi, kā es baznīcā esmu bijusi. Pātarus un visas dziesmas esmu aizmirsusi. Priekš kā man viņas? Kad man svētdienā brīvs brīdis, es ieeju tepat mežā. Es veru kļavu lapas virtenē, es nopinu smaršīgu vainagu un uzkaru pie sienas. Un domāju: es taču nevienam ļauna nedaru. Mazākais, ar nodomu ne. Ne cilvēkam, ne lopam, ne meža putniņam. Ko man vēl vajag? Dievs... Bet es esmu novērojusi, ka kungam ir savs un zemniekam savs. Savs vācietim un savs latvietim. Bet kur tad ir tas īstais un tas vienīgais, uz ko visi atsaucas? Es nezinu, un man nevajag...

Viņa mitējas adīt, paceļas un paskatās. Slimais ir aizmidzis. Klusiņām viņa atiet no gultas.

Viņai mīļš šis jauneklis — tāpēc ka tam viņas dēla acis. Tam otrajam ir viņas dēla mati. Un tam trešajam viņa balss, tāpat kā Indriķim viņa deguns. Visi šie jaunekļi viņai mīļi, tāpēc ka katram ir kaut kas no viņas dēla. Un tāpēc, ka ar viņiem var tā no sirds izrunāties. Te Krijās pa ziemu, kamēr Majas nav mājās, var pavisam aizmirst runāt...

Akotam ir tik labi, ka vaidēt viņš nevar, arī kad labajos sānos sāk spēcīgāki durt. Garajos vakaros viņa draugs Indriķis sēd pie gultas un kaut ko strādā. Viņš iznesis no meža čiekurainu egles zaru. Tas nu stāv noliecies pār gultas pagalvi, un Akots var iedomāties, ka viņš guļ mežā, kur sniegs nebirst sejā un ziemeļa vējš ir pavisam silts. Svaigu skuju smarža vēsmo sejā, un viņam liekas, ka no tās krūtis tiek valgas un vieglas.

Indriķis ir uztaisījis Majai lineālu un iegriezis tur viņas vārdu un uzvārdu. Uzvārds Nātre iznācis bez tā nelaimīgā h, un par to viņam ar Akotu iznāk lieli strīdi. Tagad viņš ar kabatas nazi griež no liepas koka kastīti rakstāmiem daiktiem. Ar kātiņā ietaisītu naglu iededzina skuju un visādu lapu ornamentus. Abi viņi pamatīgi pārspriež, kā iekārtot izgreznojumus, kur likt grupas un vainadziņus, kur atsevišķus zīmējumus. Sestdienas vakaros un svētdienās, kad Maja ir mājās, darbs tiek noslēpts.

Tad Maja ierāpjas pie Akota gultā, saritinājusies sēd kājgalī un stāsta viņam par saviem skolas darbiem un piedzīvojumiem vai lasa kaut ko priekšā.

Vilnis pa paradumam gandrīz nekā nerunā. No sākuma meža brāļiem ir stipras šaubas par viņu. Viņi nāk pa vienam, tikai dienās, un nekad nepaliek ilgāku laiku. Pamazām tomēr kļūst drošāki. Tā ir pazīstamā meža putnu un kustoņu drošība. Vasaru cilvēks viņiem tuvumā nevar pieiet. Bet ziemā aukstums un bads viņus izdzen no meža, viņi pārdroši turas cilvēku mājokļu tuvumā, kur kaut kādām atkrišņām iespējams dzīvību vilkt.

Pāris gadījumu meža brāļus pārlicina, ka no Viļņa nav ko baidīties.

Vispirms viņi ievēro, ka suns, kas no sākuma rēja kā negudrs, nozudis. Un Ilze pastāsta, ka saimnieks to kaut kur aizvedis. Tā ir laba zīme. Un otrreiz Mārtiņš Robežnieks un Zīle dabū pārlicināties par Viļņa labvēlību. Viņi guļ piedarbā, salmos, revolverus blakus turēdami, mēteļiem pēc iespējas cieši sasegušies. Uzmostas, durvīm aizčikstoties un lukturim iespīdot. Tas ir Vilnis. Brītiņu pastāv un noskatās, nogroza galvu un nopūšas. Tad aiziet nojumē, kur stāv viņa braucamie rīki, atnes no turienes zirgu segu un ar to rūpīgi apsedz viņiem kājas.

Tad viņi kļūst drošāki. Viņiem jāklūst drošākiem, jo ziema uz beigām kļūst bargāka un mežā vien vairs nav izturams. It sevišķi bez pirts vairs nevar iztikt. Veļa aiz netīrumiem līp pie miesas, un utis ēd nost. Tāpēc viņi sestdienas vakaros nāk uz Kriju pirtiņu.

Pūlītis paliek mežmalā, no klajuma neredzams. Pa divi trīs iet. Uz soliņa nolikta viņu izmazgātā un rūpīgi salāpītā veļa un zeķes. Ilzes mātei tagad daudz darba. Un, kad viņi atkal iet atpakaļ mežā, viņiem ir daudz vieglāki. Valodas skan dzīvāki, viņiem atkal uz acumirkli liekas, ka vēl viss nav zaudēts un ka gadsies vēl kaut kāda izeja.

Pirmdienas rītā Mārtiņš Robežnieks, Zīle un Gailēnu Zelma iznāk no meža klajumā. Vērīgi pārlūkojuši apkārtni, tuvojas mājām. Tuvumā nekas šaubīgs nav redzams. Pagalmā stāv abi zirgi, ragavās sajūgti. Indriķis kūts priekšā rok sniegu. Pagājušā naktī bija milzīgs putenis, no rīta nav paspējis notīrīt.

Patlaban no istabas iznāk Maja. Kroņa svētdiena, un tāpēc viņa arī pirmdienā mājās. Grib iet kaut kur, laikam pie nomaļis sakrautām malkas grēdām. Bet tur dziļa kupena priekšā.

— Indriķi! — viņa sauc. — Indriķi! — viņa atkārtoti un piesit kāju saskaitusies, ka tas nejūt, ka viņa to sauc.

Nu viņš sajūt arī. Pa roku galam nosviež lāpstu un mudīgi skrien, starodams aiz laimes, ka viņš atkal vajadzīgs. Viņa tam kaut ko pikti rāda un skaidro. Redzams, viņš saprot, jo skriedams jau loka galvu.

— Ē! — viņš iesaucas. Saķer viņu augstu klēpī un brien kupenai pāri.

Bet Maja, tikko klēpī pacelta, ierauga nācējus. Sakaunas un nezin, kur dēties. Lokās un grib izvairīties no viņa, plēš aiz auss un kā negudra

spārdās kājām. Bet viņš tikai smejas un neliekas protam. Un, kad viņš to beidzot palaiž zemē, vispāri notvīkusi, viņa palecas augšā un iešauj viņam pliķi. Aizskrien pār kupenām, ka sniegs viēn nokūp, un pazūd vaļējās kūts durvīs.

Zīle smiedamies piedur Mārtiņam.

— Idile, vai ne? Dafnis un Hloja . . .

— Hloja — jā. Bet, kad izaugs, tad dragūniem tāpat kaklā kārsies un ies uz muižu dancot.

Zīle purina galvu.

— Šitā paaudze nedancos vairs. Tā būs soli tālāk tikusi.

— Un dragūni tad vairāk nesiros, — Zelma piebilst.

Mārtiņš parausta plecus.

— Liela ir jūsu ticība . . .

Vecā Ilze uz acumirkli piesēdusi pie Akota gultas.

— Tas nav nekas, — viņa to mierina. — Vakarā es tev atkal savārišu brūklenāju un liepziedu tēju. Tā priekš krūtīm ir dikti laba. Nākamo nakti būs labāk. Tu redzēsi. Karstumi tev vairāk no tās istabas. Vakar mums krāsns bij pavairāk sakurināta. Kad tam Indriķim atstāj, tad jau vienmēr tā. Viņš jau tevi pašu vai krāsni izsautētu.

Akots domīgi skatās splaujamā trauciņā, kas līdz pusei pilns sarkanu gļotu.

— Es arī domāju, ka no tā. Vakar man galva vis reiba kā no tvana. Ilze paceļas ciemiņiem pretī.

— Tas ilgi vairs neturēs . . . — viņa čukst, ar galvu atpakaļpamezdama.

Zīle braši nostājas pie slimnieka gultas.

— Nu, biedri, kā nu iet? Drusku tā kā sanicis izskaties.

— Man izgājušo nakti drusku vairāk asiņu . . . Bet tas nav nekas. Indriķis vakar krāsni pavairāk sakurinājis. Brūklenāju un liepziedu tēja krūtīm ir laba . . .

— Jā-ā . . . — Zīle apstiprina un nosēstas gultas kājgalī. — Atminos, mana māte mūs visus ar to allaž ārstēja. Man reiz bij tāds klepus — ne dienu, ne nakti nedeļa miera. Visi jau domāja, ka dilonis klāt. Bet, kā sāku to tēju dzert, kā ar roku atņēma. Palūko, kas par krūtīm.

Viņš izņem no kabatas savu naganu un sāk to pārlūkot. Kaut kas samaitājies un jāsataisa. Viņš zina, ka Akotam nav lielāka prieka kā darboties ar šaujamiem rīkiem. Zēna ziņkāre vēl viņam. Zīle izkravā gultā arī visas savas patronas.

Mārtiņš ar Zeltu nosēdušies pie Majas galda. Tur tinte un spalva. Viņiem kas jāraksta.

Vilnis sēd uz mūrīša, kur patlaban pārāvis kājas. Viņi ar Indriķi ved sienu mājās, un pirmiņ dumbrājā sabridies. Ilze iztālēm vēro.

— Nu par vienu viesi jums kļūs mazāk, — Mārtiņš saka. — Zelma brauks projām.

— Tak jau, tak jau! — Ilze piekrīt. — Tev, meit, jau sen vajadzēja.

Lai nu tie vīrieši vēl kā. Bet sievieša cilvēkam tie sniegi mežā nav izbrienami.

— Tā ir, Ilzes māt. Mēs, sievietes, tomēr esam maz noderīgi radījumi.

— Savā vietā, meit, savā vietā... — Zelmas klaiņošanu vīriešiem līdzī Ilze nekādi nevar saprast. Tā ir vienīgā starp meža brāļiem, ko viņa nevar ieredzēt, un allaž ir sapīkusi, kad tā te atnāk.

Mārtiņam pase jau gatava. Ar visiem parakstiem un stampeļiem. Tikai kādi sīkāki dati vēl jāatzīmē. Svaigais papīrs, pienācīgi saņurcīts un savazāts, izskatās gluži tāds, kā ilgi kabatā nēsāts un glabāts.

— Tā, Irma Lauciņa jaunkundze, — Mārtiņš mēģina jokot, lai gan redzams skaidri, ka sirds viņam pilna kā rūgstošas vielas pārpilns trauks. — Jūs esat dzimusi Kaletu pagastā tūkstots astoņi simts astoņdesmit trešā gadā. Pēc nodarbošanās jūs esat bonne, bet pēdējā laikā strādājusi Rīgas tramvaju valdē. Pierakstīta jūs esat astotā policijas iecirknī. Lūdzu.

Zelmai joki nav prātā. Viņa bāž papīrus kabatā un skatās istabā apkārt, kā kad to uz ilgiem laikiem gribētu paturēt atmiņā.

Viņa nevar kavēties. Viņai jāiet uz nakts vilcienu, divas stacijas tālāk. Četrdesmit verstis, pa daļai bez ceļa un pa mežiem. Vīrieša zābaki gan viņai kājās, bet ceļš tomēr pārāk nogurdinošs. Viņa tūlīt dodas ceļā.

Mārtiņš iziet līdz mežmalai pavadīt.

Tik daudz abiem būtu ko runāt šajā pēdējā brīdī. Bet vārdu nav. Klusu viņi iet blakām, katrs ar savām smagām domām.

— Man ir tāds paredzējums, ka tu labi aizbrauksi, — Mārtiņš saka, kad mežmalas egles viņus aizslēpušas klajumam.

Viņa visu laiku, kā apstājušies, noņēmusies skatās.

— Ak nu, par mani... Mans paredzējums par jums ir citāds. Man tā vien liekas, ka labi te nebeigsies.

— Kam tad nu vēl labi beigties. Vai tad ir atlicies kas, kam vēl beigu gaidīt? Beigas taču ir visam.

Viņa nogroza galvu.

— Es tomēr esmu slikti darījusi... Varbūt par vāju esmu bijusi, ka nespēju tevi pierunāt braukt līdzī. Tu neceri vairs nekā, tu redzi, ka viss velti — kāda nozīme tad vēl te palikt un riskēt? Var jau būt, to sauc par varonību, ja tu mierīgi stāvi un nogaidi, kamēr simts stobru pret tevi vienu paceļas. Piemēram ir ārkārtīgi liela nozīme. Bet jūs neviens, neviens pats neredz atklātā kaujas laukā, jūsu varonība nedzirdēta nomirst šajos dumbrājos. Labi vēl, ka tāpat neviens neredz, kā jūs te slapstāties kā meža zvēri — nonīkuši, apsaldētām kājām. Un bēgot tiek atnoguldīti, kur pat krustu neviens egles mizā neiegriezīs.

— Nekļūsim sentimentāli vēl šajā pēdējā brīdī — lai gan tiem, kas kauju zaudējuši, tiesības arī sentimentāliem būt. Liķus no kaujas lauka novākt mēs vairs nespējam. Bet tomēr vienam otram dzīvajam vēl var palīdzēt. Kamēr man vēl te kāds papīrs kabatā, es palikšu. Pēdējo, to es paglabāšu pats sev.

Ar strupu rokas spiedienu viņi izšķiras. Zelma nozūd mežā. Mārtiņš iet atpakaļ. Tāds pats gauss un noteikts kustībās. Tikai lūpas ciešāk sa-kniebtas un seja tā kā pelēkāka.

Kaut kāds troksnis pagalmā viņu satraucē. Bet tas ir Indriķis, kas patlaban izgriež zirgu no pagalma, lai brauktu uz tīreļa pļavām sienā.

Bet, istabas galā pagājis, viņš piepeši atraujas aiz stūra, kā smagu sitienu pierē dabūjis. Pa āra durvīm patlaban saiet istabā matroži. Cepuru lentas noplīvojas, un bajonetes plinšu galos nospīd spraugā...

Isu acumirkli viņš paliek sastulbis, pie sienas pieplacis. Bet tad viņš skaidri sadzird istabas otrā galā Majas skaļo brēcienu. Nedzird ne šāviena, ne cita trokšņa. Mārtiņš saprot, ka Zīle ir sagūstīts. Instinktīvi viņš pie-ķer roku kabatai, kur viņam revolveris un patronas. Bet tajā pašā brīdī pamana, ka pa maz iebraukto sliedi no dumbrāja patlaban izvirzās vēl viens vezums. Daži melni stāvi plīvojošām lentām pie cepurēm nāk ragavām blakus.

Viņš saprot skaidri, ka biedram līdzēt nevar, ka tikai par sevi pašu vēl jādomā. Kā ielenkts zvērs viņš aplaiž acis riņķī. Uz trijām pusēm pa istabas logiem var redzēt. Nav ne mazākās cerības netrāpītam no-skriet to gabalu līdz mežam. Un uz šo pusi — te braucējiem redzams. Tikai pats istabas gals vēl acumirkli drošs.

Te, aizvējā, stāv Kriju otrais zirgs, ragavās iejūgts, saimnieka kažoku apsegts. Nekā īsti nepārlicis un neizdomājis, Mārtiņš norauj zirgam ka-žoku, uzvelk sev mugurā un saslien apkakli pēc iespējas augstāk. Ieklūp ragavās un griež ap kūti garām uz ceļa, kur pa logu nevar lāgā ievērot. Viņš pamana Vilni kaut kur aiz piedarba vaļējām durvīm. Aizslēpies stāv un novēro, kas te notiekas. Mārtiņš, uz acumirkli kūts aizslēpts tiklab no istabas, kā no braucējiem, dod viņam kaut kādas zīmes. Vai tas saprot vai ne, to viņam nav laika novērot.

Viņš ir jau uz ceļa un trenc zirgu lēkšiem. Uz ceļiem ieklūpis, griež grožu likumu ap galvu un kapā nabaga lopiņu. Par pašiem tagad nav ko domāt. Vēl jāmēģina pēc iespējas glābt Kriju iemītniekus.

Tikai divi matroži brauc no dumbrāju puses. Katrs savā pusē iet tukšām ragavām līdz. Zirgs līdz vēderam nobridies, dūņām notraipījies. Slapjām kājām milzīgas sniega pikas pielipušas, iet klupdams un kriz-dams.

Divdesmit soļu atstatu Mārtiņš lēkšo viņiem garām. Iekrišanas gadī-jumam plāns viņam jau sen izstrādāts. Nepieturēdams viņš māj ar galvu atpakaļ un rāda ar roku uz mājām.

— Laupītāji, laupītāji! Steidzieties ātrāk! — Viņš kliedz pārvērstā balsī.

Tie no abām pusēm sāk dzīt savu zirgu ātrāk. Ieklūp ragavās un trauc uz māju pusi.

Mārtiņš lēkšo tālāk. Aiz pirmajām zemajām eglītēm pietur un at-skatās.

Pagalms aiz kūts un klēts nav saskatāms. Bet viņš pamana, ka Vilnis, aiz rijas turēdamies, nāk uz mežu. Tātad sapratis.

Soļiem viņš brauc tālāk. Kur sliedes nogriežas dumbrāja pļavās, uz kurieni zirgs ar visu varu griežas otram pakaļ, viņš pietur.

Viņam liekas, ka jāgaida ilgi ilgi. No māju puses nedzird ne šāviena, ne cita trokšņa. Viņš saprot. Zīle nav paspējis pretoties. Pārsteigts un sagūstīts.

Beidzot pienāk Vilnis. Nobridies, aizkūsis.

— Tu redzēji, — Mārtiņš saka, viņam grožus atdodams. — Mājās ir matroži. Vai nu mēs esam nodoti, vai tas tāpat nejauši, viena alga. Zīle droši vien ir saņemts. Arī Akotam laikam būs beigas. Saka gan, ka matroži neesot tik mežonīgi kā dragūni, bet uz kaut kādu žēlastību labāk necerēsim. Par mums tagad vairs nav ko runāt. Bet jums jāmēģina vēl kaut kā glābties. Es tur tiem diviem, garām braukdams, kliežu, ka mums uzbrukuši laupītāji. Man tavs kažoks — droši vien viņi noturēja mani par saimnieku. Tu atgriez Indriķi, brauciet abi atpakaļ un saki, ka izbēgāt no laupītāja. Saki, ka pirmo reizi viņš te, ka draudēja ar ieroči un prasīja naudu... Nē, nē — nerunā! Tas ir vienīgais, ko tagad vēl var darīt. Par viņu nedomājiet. Viņam ieroči un patronas klāt, un sveša pase — viņam tā kā tā nav līdzams. Un viņš pats arī tā sacis... Kad tikai tie sievieši neizplāpā — un Indriķis.

— Par tiem nava ko bēdāt, — Vilnis saka un velk savu kažoku mugurā. — Pats velns tos te uzgrūdis...

— Apkakli uzslieņ, tā kā man bij, — Mārtiņš saka. Tad pārmaina arī cepuri. — Tik labi viņi nepaguva ieskatīties. Droši vien viņi domās, ka tu pats tas esi bijis.

— Nolādēti... — Vilnis šņāc. — Kur jūs, tie citi, nu paliksiet...

— Nebēdājies, Vilni, par mums. Domā tikai par sevi un savējiem. Tā mums vajadzēja jūs ieņemt par visu to labu.

— Par mums, veciem prauliem, nava ko bēdāt. Kad tikai tos jaunos...

Viņš iesēstas ragavās un ātri brauc Indriķim pakaļ.

Mārtiņš nogriežas uz otru pusi un dodas mežā iekšā — ar likumu Kriju klajumam apkārt. Viņš paskatās pulkstenī un nokar galvu.

Pa stundu viņš tikko var nokļūt līdz viņu meža mājoklim. Pusotras paies, līdz tiks atpakaļ. Vai viņi tik ilgi paliks Krijās? Vai viņi netrauksies pēc iespējas drīzāk nogādāt savu laupījumu drošā vietā?

Tad viņam piepeši ienāk prātā, ka arī Resnais solījās nākt uz Krijām. Pirmajā acumirkli viņam sanāk prieks par to. Bet tad viņš iedomā, ka Krijās to sagaida tāds pats liktenis kā Zīli. Tas dzīvs nedosies rokās, un iznākums tad skaidrs. Kritīs pats, un Kriju ļaudīm tad nebūs glābiņa. Ilzes māte un Maja... Karsts viņam pāriet pār kauliem, par tiem iedomājot.

Skriešus viņš skrien ar likumu uz pazīstamo taku Kriju otrā pusē.

Gabaliņu paskrējis, skatās pulkstenī. Piecpadsmīt minūtes, pusstunda... Velti. Acīm redzams, nonāks par vēlu.

Bet arī sava laime gadās šajā nelaiemes dienā. Mazākais, tā viņam pirmajā acumirkli un uztraukumā liekas. Gabalu no Krijām viņš sastop Resno, Aizupi un Sniedzi. Tie apstājas pārsteigti, ieraudzījuši skrienam nosvīdušo, aizelsušos Mārtiņu Robežnieku.

— Ieroči jums līdzī? — viņš aizsmacis prasa. — Patronas ir? — Un kā negudrs ķer un pats aplūko viņu revolverus un pārliecinās, vai patronas kārtībā. Viņš nestāsta nekā un neskaidro. Ved viņus līdzī pa sava paša pēdām atpakaļ un sāk runāt tikai tad, kad ar tiem ir atkal Kriju klajumam viņā pusē un kad caur biezām eglītēm jau vietvietām redzamas maz brauktā un aizputinātā ceļa palsenās sliedes.

Kad Mārtiņš Robežnieks ar Gailēnu Zeltu izgājuši no Kriju istabas, arī Vilnis paceļas un aiziet. Maja ienāk nobridusies un nosalusi un sāk nokravāt savas izmētātās rakstāmās lietas.

Zile atdod savu revolveri Akotam aplūkot un pats piestāj ar muguru pie siltas krāsns Ilzes mātei pretī. Tā sēd savā gultā, rokas klēpī saņēmusi, un pārmetoši groza galvu.

— Kāpēc jūs, dēli, tos meitīšus vazājat līdzī? Tas nav labi. Ko meitīša cilvēks jums var līdzēt.

— Tagad mēs neviens cits citam nevaram līdzēt. Slapstīdamies un bēguļodami turamies kopā, tad tā kā drošāk. Un pūlī siltāk, kad vējš pa mežu pārāk skarbi auro.

— Tagad nu tā. Tur varbūt nekā nevar darīt. Bet viņa jau agrāk arī. Kur tie gadi, kad par viņu iet valodas.

— Ka vīrieši cīnās pret kungiem, to jūs saprotat, Ilzes māt. Bet vai sievietē tāpat nav cilvēks? Vai viņa tāpat netiek nopiesta un izsūkta kā vīrietis? Vai jums, Ilzes māt, tāpat nav jāiet klupdamai krizdamai, lai Vilnis varētu samaksāt lielkungam renti un citas nodevas?

— Jāiet nu, jāiet. Dzīt mūs tāpat dzen. Strādāt mums jāstrādā, priekš tā mēs esam. Sniegu brist, to mēs abas ar Maju varam. Bet ko mēs iesāksim ar plinti? Nē, tur tikai kumēdiņi vien iznāk. Pa kājām mēs jums maisītos un vairāk nekā.

— Jūs — tās, kas esat par vecām un par jaunām. Bet pieaugušās sievietes domā citādi. Diemžēl par maz viņu vēl. Es jums piekritu: ar plinti rīkoties nav sievietes īstais uzdevums. Bet ar plintēm vien mēs uzvarēt nevaram. Mūsu darbs ir tikpat plašs kā pati dzīve. Jūs domājat, mums jābēg un jāslapstās tāpēc, ka esam tik maz? Nē, bet tāpēc, ka pārāk daudz to, kas pret mums. To, kuriem iestāstīts, ka visa mūsu tauta ir iznīdējama no zemes virsus. Jūs domājat, ka visi ir kungu un baronu dēli? Nē, māt, tādi paši strādnieki un zemnieki kā mēs. Mājās viņiem ir sievas un māsas, kuras tāpat kupenas brien un vergo kungu jūgā —

Durvis ar troksni atsprāgst. Plinšu resgaļiem rībinādami, ātri ienāk

trīs matroži. Zile pārsteigts sakustas. Ķer pie tukšas kabatas, grib mesties pie Akota gultas. Bet acumirkli divas bajonetes pasveras pret viņa krūtīm.

— Rokas augšā! — viņam uzkliedz. Maja spiedzīgi iebrēcas.

Automātiski viņš izpilda pavēli. Viņu piepeši pārņem savāds gurdenums un vienaldzība.

Acumirkli vēlāk viņš sasiets sēd uz krēsla un drūmi skatās pie kājām grīdā. Matroži pārlūko istabu, bet vairāk nekā šaubīga neatrod. Kamēr viņi ņemas ap Zili, Akots naganu ar patronām paslēpis un guļ virsū. Tie ir tikko atbraukuši, jauni vēl un bez dragūnu prakses. Paši vairāk uztraukti un nobijušies nekā saniknoti.

Tikai pēc brīža viņi attopas pārmeklēt Zili.

No kādas iekšējas kabatas viņam izvelk vecu buldoga revolveri. Kabatas nazi, grāmatiņu ar dažiem viltotiem dokumentiem, netīru mutautiņu un gabaliņu sapelējušas maizes.

Iesteidzas arī tie divi braucēji. Plinšu tiem nav. Tikai diviem no visiem pieciem ieroči. Sienu braukuši meklēt.

Viņiem iestāstīts, un te viņi neviļus ieklīduši.

Istabā spiedīgs klusums. Ilze nav pakustējusies, kā pirmiņ, zaldātiem ienākot, uzcēlās no gultas. Rokām viņa mehāniski burza priekšauta stūri. Zods manāmi dreb. Viņa nenovērš acu no Ziles, un tajās pamazām savelkas asaras — tāpēc ka viņš tik mierīgs un, viņu drošinādams, pat pasmaida vēl. Maja kā sargādama ierāpusies pie Akota kājgalī un saritinājusies sēd tur. Akots ir bāls kā liķis. Tikai lielās acis drudzaini spīd, un sega uz krūtīm ceļas augstu.

Vecais zaldāts nosēstas pie galdā izkravātiem daiktiem.

— Rūdolfs Maizīts... — viņš lasa pasē un tā neuzticīgi noskatās sasietajā. — Tu būsi tas?

Zile vienaldzīgi pamet ar galvu.

— No meža brāļiem būsi?

Atkal Zile pamāj. Bet tad, tālākos prašņājumus pārtraukdams, pacel galvu un runā noteikti, vārdus atdalīdams un uzsvērdams:

— Neprašņājiet vairāk. Vediet mani pie savas priekšniecības, tur es atbildēšu. Es esmu meža brālis. Par ko slēpos, to es izteikšu. Man aprūka ko ēst, tāpēc nācu maizes meklēt. Bet negrib dot. Siksti kā velni. Dzen laukā un ar suņiem solās ridīt.

— Tu viņiem draudēji, — viens no atbraucējiem iebilst. — Tas, kas tur braukšus izbēga no mājām, kļiedza par laupītājiem.

— Kad ar labu nedod... — Zile īgni norūc.

— Jūsu laikam daudz te blandās pa mežiem?

— No sākuma bij vairāk. Bet izķerti citi, aizbēguši un apsaluši. Tagad es vairāk neviena neesmu redzējis... — Viņš saprot, ka tie te ir jauni un ka tāpēc var melot pēc iegribas.

Saceļas visi kājās.

— Un kas tas tāds? — vecākais pamet ar galvu uz Akota pusi.

— Tas mans dēliņš . . . — vecā Ilze iesaucas un metas pie gultas slimo aizstāvēt. — To jūs neaiztieciat!

Zīle paskaidro, ko viņa saka. Viņas dēls. No Mančžūrijas atsūtīts. Karā ievainots . . . Matroži notic.

Zīli izved un iesēdina ragavās. Negrūsta viņu un nelamā. Arestētāji paši vēl vienmēr liekas drusku apmulsuši.

Viens ietupstas ragavu priekšā par kučieri. Tie ar plintēm iet nopakaļis. Vecākais ar piekto gabaliņu priekšā.

— Muļķa tauta esat jūs, latvieši. Saujiņa, cik jūsu te ir, ko jūs domājat iesākt pret Krieviju. — Plinti pār plecu pārmetis, matrozis laiski soļo ragavām līdzī un ar nožēlojumu skatās gūsteknī.

— Ne pret Krieviju! — Zīle drūmi atsaucas. — Pret Krievijas varmācību un to jūgu, ko viņa ar vietējo muižniecību tur mums kaklā.

Un viņš sāk zaldātiem plaši tēlot sevišķo stāvokli Krievijā, patvaldības un viņas ierēdņu politiku un muižniecības varmācības. Tautas kultūras stāvokli un seno cīņu pēc brīvības. Matroži klausās ar interesi. Arī tie divi priekšējie paliek tuvāk, lai dzirdētu.

— Jā . . . — viens matrozis domīgi prāto. — Tad jau te tas pats, kas Krievijā. Tautas apnikušas jūgā muguru liekt un mēģina pacelt galvu. Mums stāstīja pavisam citu ko. Jūs nogriežot kritušiem dragūniem ausis un degunus.

— Tas ir vietējo baronu un viņiem padevīgo krievu ierēdņu izdomājums. Mēs neesam zvēri, ne mežoņi. Protams, mēs mēģinājam cīnīties, un cīņā dažs no jūsējiem ir kritis. Tagad mēs esam pārspēti, jūs gūstāt mūs pa mežiem kā vilkus un pa vienam aplaktējat. Patiešām, brāļi, es jūs neapskaužu. Tas nav zaldāta cienīgs darbs.

Matrozis ar svabado roku pakasa aiz auss.

— Cūcība . . . velns viņu zina, kas tas ir, ne darbs. Mums te jādaudzās apkārt, velns viņu zina, pa kādiem purviem un jāķer rokā cilvēki, kuri mums nekā ļauna nav darījuši. Tpu!

— Jūs nesat to uniformu, kāda bija leitnantam Šmidtam. Arī starp jums ir cilvēki, kas saprot tautas tieksmes pēc brīvības.

— Ak draugs, vai mēs paši uz savas muguras neesam izbaudījuši. Brīdi klusums. Zīle kaut ko pārliet, pazagšus vedējus vērodams.

— Kā bij, biedri? Vai jūs nevarat mani palaist?

Matroži, redzams, arī paši par to domājuši. Neatbild nekā. Skatās vecākajā. Arī tas brīdi klusē, tad pakrata galvu.

— Nerunā muļķības. Kā es varu tevi palaist, kad mums uz to stingrāko pavēlēts. Mēs esam pieci — vai es te par vienu varu galvot. Izplāpās, un kam tad par to būs jāatbild? Man laikam tavā vietā galvu cilpā bāzt. Nē. Nemācēji slēpties, tad zini pats . . . Tu tomēr neuztraucies velti. Mūsu priekšnieks kņazs Tumanovs ir labs cilvēks. Te bij tāds jauns baronēns — kā viņu velns! Pirmajā dienā aizdzina no muižas. Tu, viņš saka, mani nemāci. Es pats savu uzdevumu zinu. Un muižas ķēķis — he, nolādētie! Tas bij kā slaktūzis. Ar dēļiem lika aiznaglot. Neviens tagad

vairs netiek pērts. No pagrabiem vienu dienu izlaida septiņpadsmit, otro desmit — un tā katru dienu pa pieci seši. Tagad tur nebūs vairāk par desmit cilvēku... Tu neuztraucies. Tevi tiesās likumīga tiesa.

— Likumīga tiesa... — Zīle pavīpsnā. — It kā es nezinātu, kas tajās tiesās sēd...

— Nē, nē... — Matrozis papurina galvu un ar to otro pāiet gabaliņu tālāk, lai pārtrauktu veltas valodas par neiespējamo.

Viņpus meža velk atkal vējš. Sāk putināt taisni acīs. Gājēji desmit verstu garajā bridienā noguruši un saīguši.

Zīle sēd ragavās sakņupis, drūmi saguris. Biedri... Bēgt un slēpties, tur biedru diezgan. Bet nāvē eji viens. Ellē brauci viens. Tad biedri par tevi nedomā.

Viņš neredz, ka no uzkalņa gala, pret kuru viņi nupat brauc, divi vīri nāk pretim. Mugurām pa vējam noliekušies, sniega noputināti, nobridušie.

Gabaliņu atstatu sapīpo abi. Tad nāk atkal un, ar pirmajiem gājējiem sastapušies, pa zemnieku paražai ar vienu roku izņem pīpi no mutes, ar otru sveicinādami parauj cepures širmi.

Zīle pamana tikai, kad tie blakus, katrs savā pusē. Saraujas un tikko neiekliedzas.

Bet neiznāk laika priekš tā.

Blakus tikuši, tie ar reizi metas katrs uz savu zaldātu. Resnais ar vienu ķērienu izgriež savējam plinti no rokām, atlec soli no ceļa un mērķē.

— Laid vaļā, jeb es šaušu! — viņš uzbrēc otrajam, kas vēl cīnās ar Mārtiņu.

Vai nu no šīs briesmīgās balss, vai no šāvienu, kas tajā acumirkli nospraukst aiz muguras, viņš palaiž plinti vaļā.

Bet tas šāviens nav domāts cilvēkam. Nabaga zirdziņš, saklupis ar galvu sniegā, pakājkājām vēl dauza ragavu apgalvenes. Sniedze pieklūp ragavām un sagriež Zīles saites. Tad nostājas tiem diviem līdzās. Desmit soļu sāņus no aizsnigušā krūma Sniedzem pakāļ izcēlies Aizups. Tas draudē tiem diviem, kas atsviedušie grib steigties palīgā. Zīle piesteidzas Mārtiņam un izrauj tā ieroci no kabatas.

Resnais nolaiž plinti un atspiežas uz tās.

— Tā, brālīši, — viņš saka ar humoru. — Tagad mēs esam pieci pret pieciem. Jums rokas tukšas. Kas mūsējās, to jūs redzat. Un, ka savus ieročus mēs protam lietot, par to lūdzu nešaubīties. Labāk nelieciet to mums pierādīt. Jūs sapratīsiet, nebūtu nekāda prāta jūs piecus aizraidīt uz viņu pasauli, kad jums muižā vēl simts četrdesmit pieci — kņazu neieskaitot līdz. Mans priekšlikums ir tāds: jūs ejiet mierīgi tālāk. Ragavām, kā redzams, būs jāpaliek tepat. Tur līdz viņam kalnam — jūs redzat. No turienes jūs varat atskatīties. Viens lai atnāk pēc plintēm, tās jūs varēsiet paņemt līdz. Bez patronām, protams... Tas ir ultimāts. Ja jūs pieņemtat, tad taisieties ceļā. Ja ne —

Bet tie divi ir jau apgriezušies un iet. Un tad arī pārējie trīs nokārtām galvām velkas nopakaļ.

Resnais iebāž roku kabatā un izvelk pīpi.

— Nu, to mēs paglabāsim citai reizei, — viņš smejas. — Lai nu viens saka, ka arī tāds ļuļķis nevar noderēt. — No otras kabatas izvelk papirosu un aizpīpo.

Ne vārda nesacījis, Zile visiem pēc kārtas spiež roku.

Trīs dienas pēc tam Krijas ir matrožu pilnas. Pats kņazs ierodas un personīgi vada izmeklēšanu un nopratinājumus.

Mājās izvanda visus kaktus. Visas pažobeles, visus jumtus un pat sienas izbaksta. Salmu kaudzi apgāž un izraknā nesalūšo apakšu. No piedarba un kūts augšas nogrūž visu lopbarību. Tomēr nekā aizdomīga nevar atrast.

Kņazam Tumanovam nav ne tās veiklības, ne bardzības, kas fon Hammeram. Tāpēc tas arī ar visu savu nodaļu pārcelts uz Tukuma apvidu, kur vajadzīgas sevišķi stingras rokas lielās kaujas dalībnieku izmeklēšanai un sodīšanai. Kņazs pratina visus Kriju mājiniekus kopā un atkal pa vienam, bet nekādas skaidrības nevar dabūt. Apkārtnes mežu izmeklējums un aizputinātās pēdas it kā norāda, ka te bijusi meža brāļu slēptuve. Bet tiešu pierādījumu nav. Vairāk lāgu viņš jau noņēmis arestēt Vilni. Bet, viņa nabadzīgajā saimniecībā nolūkojoties un visus viņa piederīgos pēc kārtas apcerot, atmet atkal nodomu. Viņš ir drusku dziļāk ielūkojies šejienes nemieru kustības vēsturē un viņas cēloņos un nevar būt nesaudzīgi bargs un nežēlīgs.

Aizdomīga ļoti ir ievainotā Akota slēpšana. Viņa īstā vārda un likteņa uzzināšana nenākas nemaz grūti. Neticams izklausās viņa stāsts, ka viņš, aiz stacijas mežiņā šauts un nenošauts, klaiņojis pa mežiem, meža brāļus meklēdams, un nejauši ieklīdis Krijās. Bet necilvēcīgi ir viņu ilgāk tirdīt. Viņš ir tik vājš un pergamenta dzeltens. Elso grūti, un runājot balss viņam pavisam bez skaņas. Acīm redzot, viņa dienas ir skaitītas. Necilvēcīgi būtu mocīt to, ko pats liktenis mēģinājis nāvei izraut. Tas te ir nekaitīgāks kā zidāms bērns. Lai viņš gaida vien savu stundu.

Aizbrauc kņazs ar saviem matrožiem. Krijas paliek tukšas un klusas. Desmitkārt klusākas, kā izmirušas liekas. No Viļņa dienām nedzird vārda. Indriķis sēd sarāvies, savās domās nogrimis. Vecā Ilze dusmīgi rājas ar saviem lopiem. Uz pavasara pusi tie ne ar ko vairs nav mierā. Siens tiek izstaipīts zem kājām, sasalušās un izkurtējušās bites, pavirši apgrauzītas, mētājas pa silēm. Piens aiztrūkst pagalam. Aitām vilna lāsumiem vien. Labākā cūka nogulējusi divus sivēnus — un astoņi vien šogad bij . . .

Tikai sestdienas vakaros, kad Maja pārnāk, mājas kļūst tā kā dzīvākas. Tā vēl neļaujas nejaukajam notikumam ilgi nomākt savu dzīvi un jautrību. Indriķis atkal tiek izkomandēts uz to labāko, un pat Vilnis šad un tad iebilst pa kādam vārdam.

“Svētdien no paša rīta Maja ietraušas Akota gultas kājgalī. Stāsta

pa vecam savus piedzīvojumus un brīnās tikai, kāpēc viņš nu tik kluss un maz runā. Brīžam viņa pat saņem ļaunā un sapurina to aiz piedurknes.

— Tu! Kāpēc tu nekā nesaki? Vai tu guli? Kā tu tā visu dienu vari gulēt?

— Runā vien, es dzirdu... — viņš tikko sadzirdami čukst.

Viņa papļāpā vēl brītiņu. Tad, kaut ko iedomājusi, taujā atkal.

— Tu! Kāpēc tev tik klusa balss? — Un, kad viņš tikai lūpas pakustina un nekā neatbild, Maja griežas pie Ilzes. — Ilzes māt, viņš vairs negrib runāt ar mani.

— Liec, bērns, tu viņam mieru. Viņam ir grūti, tāpēc viņš nerunā.

Jau vairāk dienu viņa novēro, ka slimais savādām, spulgām acīm skatās uz vienu vietu. Viņa daudz redzējusi un zina, ko tāds skatiens nozīmē.

Kādu rītu viņu atrod nomirušu. No izskata varētu domāt, ka viņš mierīgi aizmizis. Acis ir ciet, lūpas cieši sakniebtas, tikai kaktiņos sa-
kaltušas asiņainas putas. Rokas tik cieši sakrampētas, ka ar varu jāat-
lauž, lai varētu noguldīt gar sāniem. Zīmes vairs nav manāmas no tām
krampjainām mokām, kad nāve žņaudza savu laupījumu.

Ilzes mātei vēl viens dēls ir pagalam. Viena ļaundara un dumpinieka pasaulē mazāk.

Meža brāļi mājās nenāk. Pašā spraugas galā pie robežas, maza kla-
jumiņa trijstūrī, viņi sasalušā zemē izkaluši Akotam kapu. Māte viņam
dzīvo kaut kur tālu, kas to var tagad apziņot. Un vai tad viņam tagad
nav viena alga, kur aprok.

— Te viņš būs starp divām robežām, — Resnais saka, papirosu kū-
pinādams. — Starp divu pagastu un divu revolūciju robežām.

— Es sacītu vēl: starp divu laikmetu robežām, — Mārtiņš Robežnieks
domīgi piebilst.

— Tu to nākamo allaž vēl atliec uz pārāk vēlu laiku. Tu esi brīnum
konservatīvs kļuvis.

Mārtiņš tikai parausta plecus.

Kaps glīti iekārtots — spraugā starp egli un bērzu.

— Te viņam allaž būs zaļums pāri, — Zile saka. — Vainagu un puķu
nebūs. Un godīgam meža brālim tā arī pienākas. Pati daba viņa kapu
lai grezno. Vasaru bērzs viņam šalks kājgalī. Ziemu egle apsegs galvu.
Tu, brāļi, vari mierīgi gulēt. Mēs tevi esam labi apguldījuši.

Jaunajam Sniedzem asaras acīs, lai arī viņš vīrišķīgi pūlas tās noslēpt.

— Tu pavasari aptaisi sētiņu apkārt, lai lopi nenomīnā, — Mārtiņš
saka Indriķim.

— Ē — — tas atsaucas, drūmi zemē lūkodamies.

Lēnām meža brāļi velkas prom uz savu slēptuvi. Viņiem nav nekur
jāsteidzas. Jau tā laiks bezdarbā velkas nezturami gari...

Pāri dienu vēlāk Mārtiņš Robežnieks pienāk paskatīties. Un ar iz-
brīnu ierauga pāri soļu no kapa uz akmens sēdam svešu sievieti. Galvu

plaukstās atbalstījusi, tā nogrimusi tik dziļi domās, ka nedzird, kamēr viņš pavisam klātu pienācis.

— Kā tu to te esi uzzinājusi? — Mārtiņš brīnās.

Satrūkusies viņa uzceļas kājās un nervozi knibinās gar kažociņa pogām.

— Man pastāstīja . . . Es tikai tāpat pienācu . . .

— Maja? — Mārtiņam dziļa krunka pierē. — Tad tas skuķis tomēr plāpā! Par ko tad nu vēl var būt drošs?

— Nē, nē, Maja ne, — tā sāk ātri un strauji runāt. — Bez manis neviens vairāk nezin. Es nevienam neteikšu. Bet man tā gribējās paskatīties. Un es jau tā kā tā zināju, ka viņš guļ Krijās.

— Kas tu viņam esi? Māsa?

Meiča piesarkst tumši sārta.

— Nē . . . Nekas es viņam neesmu. Mēs tikai bijām pazīstami . . . Vienās mājās divus gadus kopā nodzīvojām. Skolā reizē gājām . . .

— Tā . . . — Mārtiņš ar kāju pielīdzina izcēlušos sasalušu zemes piku un griežas uz iešanu. — Tad jau drīz visam pagastam būs zināms. Nu, viena alga. Nepatikami tikai, kad laukā rok — kad pat mirušiem neliek miera.

Meiča pasper viņam pāri soļu līdzī.

— Vai tu nevari man pateikt, kur tagad atrodas mans brālis?

— Tavs brālis? Kas tagad lai zin, kur atrodas jūsu brāļi. Kā tu prasi man? Tu pazīsti mani?

— Kas tad tevi nepazīst. Tu esi Robežnieku Mārtiņš.

— Pareizi. Un tavu brāli kā sauc?

Meiča neknibinās vairs gar kažociņu. Stāv nolaistām rokām un no-durtām acīm.

— Es esmu Vītola māsa . . .

— Ā . . . Tad es saprotu, kā tu pazīsti mani un ka tu te nāc.

Viņai galva noliecas vēl zemāk.

— Nē, nē . . . — viņa stostās, un balss viņai savādi raustās. — Nedomājiet tā . . . Es neviena neesmu nodevusi . . .

— Nē? Un to tu man gribi iestāstīt. Tu gribi iegalvot, ka ļaudis par velti runā? Mulķe tu esi, meit, — neskatoties uz to, ka pie zaldātiem un oficiēriem lielā godā. Aiz trijām sienām tu vari tiem čukstēt savus noslēpumus, pasaule tomēr zinās. Ikkatra egle mežā te šalc par to, ko jūs darāt. Nevainīgas asinis no sniega apakšas brēc pār visu pasauli. Kapā jums miera nebūs.

Viņš ir briesmīgs un draudīgs savās dūsmās. Viņa vārdi kā pātagām cērtas Almas sejā. Viņa nodreb visā augumā un cieši cieši sakrampē rokas. Tomēr viņas balss skan skaidri.

— Es neviena neesmu nodevusi un neviena nenodošu. Mana māte . . . Es zināju, bet nekā nevarēju darīt. Vai es viņai ko varu aizliegt . . . Un tad . . . — Viņas galva noslīgst atkal. — Es nedomāju par to. Es toreiz

un šampanieša, kad galva sāp un dienas laikā nejauki murgi māc. To mums nav žēl. Tādu mēs neželējam. Un tādas pagiras arī tev tagad ir pēc dzirēm un izdzīves. Varbūt viņas pastāvēs arī ilgāk nekā vienu dienu vai divas. Bet ar laiku pāries tomēr. Par to es esmu drošs. Tu dancosi atkal. Ja dragūns negadīsies pie rokas — ar matrozi. Tas jums asinīs, un neviens tur nekā nevar līdzēt.

Savādi redzēt šo meiču ar vecuma grumbās sarauktu pieri.

— Nē, asinīs tas nava, Robežniek. Cik savādi: es pati arī tā no sākuma domāju... Pagiras — cik tas ir pareizi teikts. Tajās pirmajās dienās es ar auklu kāpelēju pa istabas augšu... Staigāju gar Daugavas malu un nolādēju savu glēvumu. Man nebij, man nebij dūšas ielēkt lāsmeņi un ar reizi visam padarīt galu. Arī dubļaina zābaka nomītai zālei vēl dzīvība sīksti turas. Tik netīra un riebīga es likos pati sev. Uz neviena sava loceklīša es nevarēju paskatīties. Man bij bail pašai no sevis. Es arī domāju, ka tas asinīs. Ja tu varēji vakar — es domāju — kas tev saka, ka rītu un aizparīt atkal ne... Bet tad es sāku saprast, ka tas tomēr nav asinīs. Kā es līdz tam dzīvoju: kā putnēns bērza galā. Un prātā man nebij. Bet tie briesmīgie laiki... Ar ugunsgrēkiem, asinīm un visādām šausmām... Tā kā zeme bij izslīdējusi no kājām. Kā vējš nesa pa gaisiem, un nebij kur pieturēties. Bet nu tas ir garām. Man tā, it kā es par otriem deviņpadsmit gadiem esmu vecāka kļuvusi.

— Man arī tā liekas, — Mārtiņš saka, pirmo reizi viņā uzmanīgāk ielūkodamies. — Tu pati to visu esi izdomājusi?

Viņa nesaprot.

— Kas cits priekš manis domātu?

— Jā. Bet man likās... Vai tev nav kāda vecāka draudzene?

Viņa itin kā atplaukst.

— Draudzene ne. Bet laba paziņa. Steinbergu Anna. Tu pazīsti? Mēs tagad turpat kaimiņos dzīvojam.

— Anna? Tad no tās tu būsi dabūjusi zināt par Akotu. Nu, ja viņa tev uzticas, tad tu nevari būt no pašām pēdējām... Ja Anna tevi cieš — tu turies pie viņas. Ja kāds, tad tā tevi uzvedīs uz ceļa.

— Sieviete sievieti labāk saprot.

— Nu, šādas sfinksas uzminēt patiešām arī vīrietim nenākas grūti, — Mārtiņš pavīpsnā. — Ja vari, no Podniekiem labāk eji prom.

— Es pati redzu, ka tur nav dzīves. Saimniece tāda, ka nemaz pa prātam iztikt. Kā tie dragūni prom, staigā uzpūtusies un šņākdama... — Laikam kaut ko iedomā, apraujas un piesarkst atkal. — Un baronēns allaž jā.

— Ko tad tas tur meklē?

— Es nezinu, kaut kādas darīšanas viņiem tur kopā. Vienmēr piedzēries, ka uz kājām nestāv. Runājas ar saimnieku, dzer abi. Saimnieks ar saimniecei tagad katru nedēļu brauc uz Rīgu pie tiesām. Man vienai jāpārzin tā lielā saimniecība. Es neesmu radusi. Un tad baronēns kādreiz atjāj, kad viņu nav mājā...

Aprauj atkal un bīkli caur pieri paveras Mārtiņā.

Mārtiņš stāv drūms un pelēks kā akmens.

— Ar baronēnu man vēl vienu reizi jāsatiekas, pirms mēs aizejam no šejienes. Veci rēķini jānoslēdz...

Viņš sniedz Almai roku. Tā saķer kā nezin kādu dāvanu un ilgi patur savējā.

Mārtiņam kļūst žēl nabaga radījuma. Bērns taču vēl.

— Dzīvo vesela un turi galvu augšā. Nav tādas nelaimes, no kuras nebūtu izejas. Deviņpadsmit gadi, tas ir vecums, kad viss vēl iespējams. Arī tas, kas zaudēts liekas. Tev visa dzīve vēl priekšā. Turies pie Annas.

Alma pār dumbrāju iet uz mājām.

Savādi. Tik daudz nejauka, ļauna Robežnieku Mārtiņš viņai nupat teica. Kā cietu plaukstu visu laiku plīķēja. Sāpēja — bet viņa it kā alka šo sāpju. Un kā ar savādu prieku sajuta šo pārmācību.

Visu to viņa jau pati sev nezin cik reižu sacījusi. Dienām, naktīm visu šo laiku mocījusies pašpārmetumos un iedomājusies, ka godīgs vīrietis uz viņu vairs nepaskatīsies. Tāpēc jau viņa tikai pie tā mirušā drikstēja aiziet. Bet nupat Robežnieku Mārtiņš ar viņu runāja. Bīstamais, karsti slavētais un vēlāk nikni lādētais, gudrais Mārtiņš. Ko viņš rāja un kaunināja, par to viņa domā mazāk. To viņa pati sev nezin cik reižu sacījusi. Bet beigās viņš tā kā mierināja, kā drošināja. Ak, tas gudrais, labais, labais! Tāpat kā Steinbergu Anna. Bet viņai likās, ka Anna to tikai tāpat saka, lai kaut cik apmierinātu. Lai viņa sev ko nepadarītu. Vīrieša spriedumu viņai vajadzēja. Un nu viņai ir — nu viņai ir!

Ar saviem deviņpadsmit gadiem viņa tomēr ir vēl tikai bērns. Visu laiku ar briesmīgas vainas apziņu staigājusi kā ar kaklā pakārtu dzirnakmeni. Nu, liekas, sodu saņēmusi, nu viņai vieglāk. Nu viņa atkal var aplūkoties, vai dzīvē kaut kur arī priekš viņas nav kas — kā tas zilais plankumiņš melno mākoņu spraugā.

Bet tikai neilgu brīdi viņai tā. Nav jau bērns vairs. Veca viņa pa šo nelaimes pusgadu kļuvusi. Pašapmierinājums nozūd tikpat ātri, kā nozuda zilais plankumiņš melno mākoņu spraugā.

Ko viņai līdz citu mierinājums, kad viņa pati sajūtas tik bezgala netīra, tik riebīga pati sev. Kā murgi viņu māc nesen pārdzīvotā neaizzenamās, neatraidāmās atmiņas.

Tā viņa savās grūtās domās ceļas un grimst kā vilnī. Viņas jaunā, nenobriedusī daba nevar atrast līdzsvaru šajā grūto pārdzīvojumu virpulī.

Podnieku āra durvis atvērusi, viņa tūliņ sastop Zetiņu.

— Kur tu daudzies? — saimniece viņai tūliņ brūk virsū. — Vai tā Anna tik tālu, ka veselām dienām jādzīvo. To ciemošanos darbdienām tu atmet. Var daudzies pa svētdienām un naktīm. Atnāk ciemiņi, un man nav kas palīdz.

Sodien gan ciemiņu nav daudz. Divēju māju un vējdzirnavu īpašnieks Skalders. Pus zemnieks, pus pilsētnieks, sirmām, apcirptām ūsām un pliku galvvirsu. Mežsargs un muižas māju rentnieks Bite, liels un plecīgs,

kupliem matiem un slaidu, tumšu bārdu. Un baronēns Volfs. Iereibies, nosvidis kā vienmēr.

Vai nu tāpēc, ka, fon Hammeram ar dragūniem aizejot, palicis bez darba, vai tāpēc, ka sirdsapziņa un bailes moka, baronēns pēdēja laiku sācis draudzēties ar saimniekiem. Gandrīz katru dienu viņu nu redz iejājam vienās vai otrās mājās. Visbiežāk viņš ciemojas Podniekos. Pagastvecākais no sākuma sajūtas neveikli ar tādu smalku viesi. Bet pamazām pierod un sāk pat sajusties glaimots un omulīgs no tāda apciemojuma. It sevišķi vēl, ja pudele gadās galdā.

Pudele arī šoreiz ir galdā. Sēdētāji dzīvās sarunās. Bite ar Podnieku runā maz. Totiesu vairāk baronēns ar Skalderu.

— Ā, — Podnieks smejas. — Jaunkundze arī mājās.

— Jaunkundzēm pērienu vajadzētu, — Skalders prāto. — Lai zina, ka darba diena un nav jāvazājas apkārt. Lai zina, ka tie svētku laiki reiz beigušies.

— Jums taču viņi arī vēl nav beigušies, — Alma atcērt un atspiežas pie dibendurvju stenderes.

— Dzirdat? — mežsargs smejas.

— Par maz jūs viņas esat sukājuši, barona kungs, — Skalders nopietni saka. — Visas pēc kārtas vajadzēja. Tā, ka lindraki lai gaisā lec.

— Par maz, — baronēns piekrit. — Fon Hammera kungs gribēja būt pārāk humāns. Visas pēc kārtas vajadzēja... — Viņš ar acīm redzamu apetītu noskatās salas nosārtotā meičā. Tad iesmejas tā, ka lielie zobi izlien divreiz garāki no virslūpas. — Jaunkundze... Laikam muižā pie matrožiem bijī.

— Tur mums abiem tagad atstauka, barona kungs, — viņa atbild. Skalders nervozi sakustas uz sava sēdekļa.

— Kas par bezkaunīgu muti tādai vēdzelei...

Podniekam tāds strīds nav pa prātam.

— Ej, Alma, tu mums te neesi vajadzīga. Kad vajadzēs, pasauks.

Alma ieiet dibenistabā un norauj kažociņu. Pa pusviru durvīm viņa dzird visu, ko priekšā runā.

— Jā... — Skalders iedzēris, zakusku gremodams, prāto. — Tā viņus gadiem neiznīdēs. Nāks vēl vasara, meži salapos — kas tad viņiem ko nedzīvot. Nozog kādu aitu no ganībām, naktī iznes piena podu no pagraba — kā pa kāzām, es jums saku. Šnabja viņiem arī netrūkst. Jūs domājat, tos monopolus un krogus daudzīdami, sev neierīkoja krājumus. Tas pats Robežnieku Mārtiņš. Atminieties vien. Agrāk bij pirmais dzērājs.

— Un tagad pirmais sociālists... — Podnieks bikli pasmaida.

— Jā — no cita mantas un uz muļķu rēķina. Kas tad ko nedzīvot. Naudas jau netrūkst. No viena tūkstoti, no otra divus — — Jā, es saku, miera nebūs, kamēr viņus visus no tiem mežiem neiznīdēs.

— Manos mežos nav, — Bite pašapzinīgi nosaka, pīpi kūpinādams. — Es tur pēdējo stūri esmu izmeklējis. Ozolmuižas daļā, tur viņi mitinās.

No turienes blandās pa visu apkārtni. Nolādēti, man visus trīs suņus nošāvuši.

— Man tie mežsargi tādi lempji, — baronēns žēlojas.

— Ko mežsargi vien var izdarīt! — Skalders atmet ar roku. — Ja satiek kādu bandu, lai manās tikai pats, ka tiek no kājām. Bet te vajag reiz sarīkot plašāku jakti. Visus mežus vienā dienā pārmeklēt. Piecsimts dragūni un matroži par dzinējiem. Pieci simti lai stāv uz stigām un ceļiem. Mežsargi, kas visus tos biezokņus zina, lai līdzī par vedējiem. Tad es galvoju, ka iztīrīs.

— Pašapsardzības pulciņi mums nepieciešami, — Podnieks domā. — Zaldāti vien mūs neapsargās. Kamēr tiem paziņo, viņi jau, velns zina kur, atpakaļ mežā.

— Tev atkal kāda vēstule piesūtīta? — Skalders ieprasās.

Podnieks apjūk un nomurmina ko nesaprotamu.

— Tagad ir vēl sliktāk nekā tajās trakajās dienās, — Skalders iesaucas. — Tad, mazākais, atklāti pasacīja: tu esi tāds un tāds. Atklāti arī varēji skaidroties un taisnoties. Bet tagad — piesūta tikai vēstuli. Tur un tur noliec astoņi simti, noliec tūkstoši . . .

— Cik reizes jūs īsti dabūjāt maksāt? — Bite apvaicājas. — Papriekšu runāja, ka divas. Nu dzird, ka trīs . . .

Skalders tikai saviebjas, bet neatbild.

— Apsardzības pulciņi būtu vajadzīgi, — baronēns piekrīt. — Es par to esmu runājis ar kņazu. Bet nepiekrīt. Vai es zinu, saka, kam te var uzticēties, kam ne. Jūs sāksiet atkal paši savā starpā kauties, un man būs tikai vēl vairāk klapatu. Es saku, muižnieki lai saka, kam var, kam ne, un mācītājs — —

Viņus pārtrauc Vildes kungs. Kažokā, mapi padusē. Viņu apsveicina sirsnīgi, kā gaidītu viesi un sēdina pie galda. Bet viņš braucis darišanās. Taisa savu mapi vaļā un griežas pie pagastvecākā.

— Es jūs gaidīju šodien, Podnieka kungs, bet jūs neatbraucāt. Vakar vakarā pienāca raksts no kņaza Tumanova. — Viņš izvelk papīru no aploksnes un atloka. — Par uzbrukumu matrožiem un arestētā atsvabināšanu pagastam solidāri tiek uzlikts divi tūkstoši rubļu soda. Bez tam par nošauto zirgu — divi simti piecdesmit. Kopā divi tūkstoši divi simti piecdesmit. Piedzenams no visiem pagasta robežās dzīvojošiem vīriešiem vecumā no astoņpadsmit līdz sešdesmit gadu. Jāmaksā nedēļas laikā, no vakardienas skaitot. Lēmums darāms zināms pagasta pilnā sapulcē . . . Es domāju, uz parītu mums tā sapulce jāizziņo.

— Jā, jā . . . — Podnieks noņurd. Viņam tas gadījums un visa tā sapulce pārāk nepatīkama. — Bet iedzeriet, Vildes kungs. Lūdzu.

Vilde vilcinādamies kā negribēdams iedzer un aplūko uzkožamos.

— Vai jums nebūtu gabaliņš siļķes?

— Almal Atnes siļķi! — Podnieks sauc. Alma iziet un sastop atkal saimnieci, kas patlaban jau nāk ar etiķi un sīpolos ietaisītām siļķēm.

— Cik tas iznāk uz galvas? — Skalders interesējas.

— Mēs esam izrēķinājuši... Pateicos, — viņš galanti palokās pret Zetiņu, silķes gabalu dakšiņas galā izcēlis. — Divi rubļi trīsdesmit četras ar ceturtdaļu kapeiku.

— Te nu tev bij, — Bite īgni norūc. — Maksā tikai atkal. Jau tā galvasnauda šogad astoņi ar piecdesmit... Un viss to neliešu pēc!

— Rakstā ir piedraudējums, — skrīveris ēzdams saka. — Ja tādas lietas atkārtosies, tad sods būs divkārtīgs.

— Nu, tas vairs ilgāk nav ciešams! — Skalders uztraucas. — Tie te dzen savas razbainiecības, un mums jāmaksā. Par ko lai es maksāju? Vai es viņus varu novaktēt? Vai man plinte un revolveris nav noņemti tāpat kā visiem citiem?

— Lai maksā tie kalpi, pusgraudnieki un tās meitas, — Zetiņa iejaucas. — Tie jau skrēja uz tām sociālistu sapulcēm. Atsvabinātāji! Zemes daļītāji! Par ko saimnieki lai maksā? Tā jau miera nav no viņiem, velniem. Klausies vien: tad tam draudu vēstule, tad tam tūkstots pieprasīts...

— Mēs, Podnieka kundze, tur nekā nevaram darīt. Mums piesūta priekšrakstu, un mēs tikai izpildām.

Zetiņa sabīstas. Laikam domā, ka viņa laipno Vildes kungu gribējusi apvainot.

— Ak, vai nu es par jums, Vildes kungs! Es taču saprotu.

Baronēns nokāsējas.

— Redziet, mīļie ļaudis, kā tas ir. Nu jums visiem jācieš. Tāpēc ka līdzī skrējāt uz tiem mītiņiem un klausījāt, ko sociālisti pļāpā.

— Tā nesakiet, barona kungs! — Zetiņa uzbudinās. Pat asaras viņai sašāvušās acīs. — Visi nav skrējuši. Lai pierāda man viens, kad es kādā mītiņā esmu bijusi.

Bet baronēns neklausās viņā.

— Redziet, mīļie saimnieki, jūs līdz šim muļķi esat bijuši. Ko jūs skrējāt tiem pušiem un meitām līdzī. Lielkungi, lielkungi, tā jūs visi brēcāt. Muiža, tas jums visiem tas ienaidnieks. Bet es jums saku, tie sociālisti jūs krāpj. Nodedzinātu muižas, izdalītu muižas zemi — tad pienāktu jūsu kārtā. Jūs domājat, sociālisti jūs taupītu? Atsvabinātāji... Es saku, viņiem viena alga, mēs vai jūs. Jums viņi tāpat ienaidnieki kā mums. Ne par velti viņi jūs lamā par pelēkiem baroniem.

— Tas ir taisnība, — Skalders apliecina. — Es no laika gala esmu sacījis: muiža mums nav nekāds ienaidnieks! Vai es to tūliņ nesacīju? Kas mums pret lielkungiem? Vai es savās mājās neesmu tāds pats lielkungs? Kas mani var nodzīt no mana zemes gabala? Mans ienaidnieks ir mans kalps, kas zog manas dienas, saņem manu algu un ēd manu maizi... Vai es to no laika gala neesmu sacījis?

— Nu, jūs, tie lielie, jau varat runāt... — Bite norūc bārdā.

— Ienaidnieks viņiem ir katrs, kas pieklājīgi apgērbies un kam rublis naudas kabatā, — Vilde prāto. — Mans ir mans, un tavš arī ir mans. Tas ir viņu likums... Ko jūs teicāt, Podnieka kundze?

— Jā, jā... — Zetiņa sajūsmīgi nodveš un loka galvu.

— Tāpēc es saku, — baronēns pacelti turpina, — mums visiem jā-turas kopā. Visiem, kam savs īpašums un manta. Ja mēs sāksim plēsties savā starpā — es saku, viņi apēdīs mūs visus. Aplam, pavisam aplam jūs, saimnieki, esat izturējušies pret mums. Bet mēs negribam pieminēt vecu naidu. Mēs jums piedodam. Mēs pirmie jums sniedzam roku.

Viņš patiešām pasniedz savu roku — tā vidū starp Skalderu un Podnieku. Skalders neredz. Podnieks gan redz, bet nezina, vai drikst. Bet Zetiņa piegrūž viņam sānos. Tad viņš saķer baronēna roku un sirsnīgi spiež.

— Ah! . . . — Zetiņa nopūšas un reizē smaida sajūsmā . . .

Vitolu Alma ieiet kalpu galā, kur viena pati istaba. Stukulis, tikko no meža ar skuju vezumu pārbraucis, patlaban pie galdiņa iekož pusdienas. Cepta cūkgaļa ar mizu vāriem kartupeļiem. Stukuliene, plīts priekšā notupusies, ar pelniem izberž katlam pievārījušos dibenu. Tikai mazliet pagriež galvu pār plecu.

— Preilene mājās, — viņa pastāsta vīram, lai gan tas pats jau caur pieri skatās gaļas bļodai pāri.

Tad viņa pagriež galvu pār otru plecu un noskatās, kur Alma aiziet dibenā. Un no sejas redzams, cik ārkārtīgi viņai riebjas meičas tīrā blūze un zābaki.

Katūna aizkariem Alma sev dibenā aizžogojusi kaktiņu. Un, kad viņa tos pašķir, tad ierauga viešņu. Māte pirmo reizi atnākusi.

Gultā atraisīts kaut kāds drēbju vikstolis. No atvilktnes izkravājusi galdiņā Almas vēstules un dažādus sīkus daiktus un pilda to špicēm, lentām un citiem smalkiem šuvumiem un tamborējumiem.

— Kur tu daudzies apkārt, — viņa saka meitai. — Es tev te atnesu tās blūzes un špices. Tās špices es ielieku šite. Papīra lēverus un citas blēņas tu vari mest plīti. Nez' kam tādus krāmus vazā līdz.

Acumirkli Alma skatās nīknām acīm, tad pieiet un atgrūž mātes rokas.

— Ko tu te kravājies! Kas tev par daļul! Kā tu te nāc! — Ar vienu grābienu viņa izceļ visus smalkos niekus un sviež uz gultas pusi. Citi pa ceļam nokrīt zemē. Viņa uzmin kāju virsū un dusmīgi met savas mantas atpakaļ atvilktnē.

— Ūja, ūja! — māte dusmīgi iesit viņai pa roku. — Traka esi kļuvusi vai kas tev. Ko tā mētā. Tāda manta nav vis zemē paņemama.

— Kur tu viņu esi ņēmusi, es nezinu. Bet man nevajag. Glabā pati savas lupatas.

Māte ir dziļi apvainota un pārskaitusies.

— Lai nu viens klausās šitādu palaidni! Vai tad tu akla esi. Neredzi, ka tas ir tīrs zīds.

— Manis dēļ kaut zelts. Tas nav mans, un man nevajag.

— Ak tavs nav! Nu parādi tad man to savu. Tik ir kā šitie bruncēļi, šitā blūzīte un vēl tā sarkanā. Tik tev ir un — — Viņa pieliek tādu vārdu, ka Alma notvīkst tumši sarkana.

— Māt, valdies tak, — viņa nīkni šņāc. — Vai tad tu neredzi: sveši cilvēki . . .

— Man nav bēda, — vecene atcērt. — Tad neiztaisies tu nezin kāda princese. Tev dod, un tu neņem.

— Nekā man no tevis nevajag. Itin nekā. Un tevis pašas arī ne. Ko tu te nāci? Vai es tevi saucu? Es domāju, ka man reiz būs miers no tevis.

— Un man laikam tevis vajag... — Vecene ķer izkaisītās mantas un sien kopā. — Es bez tevis esmu iztikusi un iztikšu. Vai tu redzējies, smalkā jaunkundze. Viņai pašai ir. Vēl tu pati sev priekšautu neesi nopelnījusi. Ja manis nebijis, pusplika skraidītu apkārt. Skrej, skrej, man nav bēda. Bet tā kā vēlāk tik' nelien atkal pie mātes. Ar kruķi aizvadišu.

Viņa pavelk aizkarus, bet, ieraudzījusi svešos cilvēkus, kas kāri klausās, iesilst no jauna.

— Tā jau ir, kā saka: jo pliks, jo traks. Nu kas tev no tiem brūt-ganiem tika? Nāca pīnēm vien. Tādi skrīveļi un nezin kas. Domāja, ak nezin nu ko. Kaut jele kādu brošiņu vai gredzentiņu iedāvinājuši. Bet šitik daudz arī ne...

Viņa piegriežas Stukulienei, kura sirsnīgi palīdz viņai žēloties par nelietīgo meitu.

— Kā nu ne, mīlā, kā nu ne, — Stukuliene iztapīgi piekrīt. — Tās jaunās jau tagad nezin, kur degunus celt. Šitā pati tava meita. Ar mums jau neviena vārdiņa — ak, kur nu to! Mēs jau par prastiem. Lai nu ar to godiņu kā, bet deguns gaisā...

Alma iekrīt uz mutes gultā un rokām aizspiež ausis. Dzird, ka saim-niece viņu pa ķēķi saukā, bet neatsaucas. Apnicis viņai viss un apriebies līdz nāvei.

Vakarā viņa aiziet tepat līdz Jokumu pusmājiņai. Tur Steinbergu Annai sava istabiņa.

Anna pie mazas lampiņas pāršuj skrīvera madāmai zaļo kleitu. Ista-biņā ir klusi un silti. Alma atsēstas un skatās, kā adata veikli zib glītajā vilnas audumā. Šujmašīnas ritenis blāvi viz lampas gaismā... Viņa ir tik nogurusi, ka pat runāt negribas.

Viņa skatās Annas darbā, tad paceļ acis uz šuvēju pašu. Dziļi viņa iemilējusi šo pabālo, gareno seju ar tumšām acīm un cieti sakniebtām lūpām. Un it sevišķi tos viļņotos, brūnos matus, kuru svars, liekas, noliecis slaido kaklu. Kaut kas ir šajā sejā, kas pievelk neatvairāmi, bet ko nevar tik viegli izprast un pasacīt. Savādi pārspētu sāpju atstari un drausmīga miera nospulga — kā rāma bezsaules spulga debess dzidrumā pēc pār-gājušas krusas mākoņa.

Arī Anna nerunā. Kādēļ runāt, kad arī tāpat tuvu sēdēt abām ir pa-tīkami. Bet pēc kādas pusstundas darbs ar adatu ir nobeigts. Būtu jā-pārsēstas pie mašīnas, bet tur Alma ir priekšā. Bez tam arī par tumšu tagad. Labāk pagaidīs dienas gaismu.

Anna noliek skrīvera madāmas zaļo kleitu un iesprauž adatu mīkstajā lupatu kamoliņā. Almai liekas, ka arī tas viņai iznāk ārkārtīgi pievilcīgi. Noskūpstīt viņa varētu tās slaidās, stiprās rokas.

Bet, kad viņa paskatās savām nopietnajām, skumjajām acīm, Alma

nevar mierīgi nosēdēt. Paceļas un atsēstas gultas kājgalī, kur pakrēsla aiz lampas gaismas.

— Tu biji šodien tur? — Anna prasa. Abas viņas zina, kur.

— Jā. Un tu nevari iedomāties, ko es tur satiku. — Viņa pamet biklu skatienu uz durvīm, paliecas un čukst: — Robežnieku Mārtiņu.

Anna pamet ar galvu.

— Un viņš tev sacīja — ko nepatīkamu?

— Kā tu to zini?

Anna skatās uz savām klēpī saliktām rokām.

— To jau var iedomāties. Vīrieši maz saprot mūs un bieži apvaino nepatiesi.

— Viņš sacīja... jā... — Alma kļūst nervoza. — Bet nepatiesi ne. Viņš mani neapvainoja. Bet tomēr... kad tu zinātu, kā sāp... Kāpēc viņi visi ir tik ļauni?

Anna nosēstas uz gultas un novelk Almu blakus. Mana, ka viņas rokas tvīkst kā drudzī.

— Tu vēl esi bērns, tu nerunā. Tava nelaime ar laiku aizmirsīsies. Esi redzējusi ieplēsumu jauna koka mizā? Apaug un aizaug tā, ka pazīt nevar. Aizmirsīsi pati, aizmirsīs ļaudis. Tagad viss aizmirstas ātri.

— Bet kad tu zinātu, kas man Podniekos jāiztur... Podniece — zināms, kāda pati, bet mani ēdin ēd. Stukuliene — visil

— Es esmu domājusi arī par to. Man priekšlikums, tikai nezinu, kā tu par to domā. Mēs abas tīri labi varētum ierīkoties kopā. Istabiņa man te maza, bet kaut kā jau saspīestos. Šūt tu jau drusku māki — es vēl ierādītu. Divām būtu drošāk...

— Tas būtu gan jauki! — Alma atplaukst.

— Nu, vai nu tas tīri tik jauki būs, to mēs vēl redzēsim. Tu zini, es tagad esmu ļoti stingra. Tev būs krietni vien jāsaņem. Bet satikt, es domāju, mēs varētu. Atklāti sakot, tas nav tīri tevis labā vien. Man liekas, es vairāk tikai pati sevis dēļ. Tu zini, kad man pienāks tas laiks — neviena palīga nebūs. Vecāku man nava, un svešs jau pie manis nenāks...

— Es nākšu, es nākšu! — Alma gaviļē, it kā viņai nezin kāda laime apsolīta. — Tu redzēsi, kā es tevi klausīšu un kā mēs sadzīvosim...

Viņa aiziet tecīņiem. Pusi savas nelaimes viņa šķietas atstājusi Jokumu pusmājiņā. Viņas jaunā daba ir kā sulots, nenobriedis stiebrs. Viens vējš viņu liec uz vienu, otrs uz otru pusi.

Uz Podnieku ceļa viņa sastop jātnieku. Pa gabalu jau un tumsā viņa pazīst baronēna zirgu. Novēršas pie pašas maliņas un pāra reižu iemin grāvī. Varbūt nepamanīs, aizjās garām. Viņš tagad iedzēries, papiross kā zvaigznīte spīd zirgam pa ausu starpu.

Bet viņš pazīst tomēr. Nogriež zirgu cieši viņai līdzās un pietur.

— Kur tu aizskrieni? — viņš rājas stīvu mēli. Laipns, smejas vien. — Es gribēju parunāt ar tevi.

— Ar mani, barona kungs? Jūs būsiet pārskatījušies. Naktī jau labi nevar redzēt.

— O, es redzu labi! Un jaunkundzes vēl! Tās es redzu pa versti. Labi, ko? Jā?

— Kā nu kuro reizi. Var būt labi, bet arī slikti var būt.

— Jā, — baronēns smejas un atstumj cepuri pakausī. — Redzi, es gribēju ar tevi parunāt. Podniekiem nav nekas pretī, viņi bez tevis varot iztikt. Tev pašai, es domāju, arī nebūs nekas pretī. Tu nāksi uz Ozolmuižu?

Alma visu laiku turas tikai, lai baronēns ar savu zirgu viņu nenospiestu pavisam grāvī. Neērtais stāvoklis sabojājis viņas labo omu. Sabozusies viņa sāk uzmanīgāk klausīties barona pļāpāšanā.

— Ko es muižā darīšu, barona kungs?

— Man vajag dienestmeitas. Papa un mamma nav mājās. Saimniecības arī nekādas. Man nav lāgā, kas ēdienu pagatavo un istabas uzkopj.

— Kur nu es ar tik smalkām istabām un ēdieniem. Es esmu prasts cilvēks.

Baronēns pasniedzas no zirga muguras un papliķē Almai uz pleca. Viņai tāda sajūta, ka tā mīksta kaķa ķepa, kurā tomēr samanāmi asi, slepeni izlaisti nagi.

— Tu esi feina meita, tu man patīci, — baronēns smejas. — Muižā tev būs laba dzīve. Darba es nedošu daudz — pa istabām vien. Ēdīsi to pašu, ko es. Varēsi gulēt freilenes gultā uz pēļiem . . . He, he, he! Labi! Jā? Tu nāksi?

Viņa saprot. Labi, ka viņš neredz, kā viņas vaigi deg. Bet kaut kas viņai prātā. Tikai acumirkļi nevar visu aptvert.

— Es nezinu. Man jāapdomā.

— Apdomā, apdomā. Un atnāc piektdien uz muižu. Tā ap diviem, pēc sapulces jūsu pagastnamā. Man tur arī jābūt.

— Uz muižu man ir bail . . . — viņa domīgi saka. — Jums nikni suņi . . . Bet es ap diviem aiziešu uz lielkungu kapiem . . .

— Uz kapiem? — viņš sāk ausīties. — Kāpēc uz kapiem? Atnāc labāk lejā pie parka.

— Nē — tur var ieraudzīt, — viņa enerģiski saka. — Pēc sapulces ap diviem es jūs gaidīšu lielkungu kapos.

Baronēns padomā un pasmejas.

— Nu, viena alga. Kapos vai ellē — man nav bail . . . Tu esi feina meita. Redzēsi, kas pie manis par jauku dzīvi.

Viņš noliecas un grib vēl papliķēt. Bet viņa atraujas, pārlec pār grāvi un tecīniem dodas uz mājām.

Baronēns tikko noturas zirga mugurā.

— Verfluchte Dirne! — viņš nolādas un abiem papēžiem reizē iecērt zirgam sānos. — Hop!

Sapulce izziņota piektdienā, deviņos no rīta. Bet ļaudis sāk lasīties tikai ap desmitiem. Fon Hammera vairs nav, kad bij jātrīc un jādreb. Mājas nededzina vairs. Tikai retumis vēl kādu aizved uz muižu un no turienes tūliņ sūta uz Rīgu. Muižas pagrabi ir tukši. Reizēm gan izbrauc no Rīgas slepenpolicisti, krata, arestē un piekauj. Bet arī tas notiek samērā reti. Pēc pārdzīvotām šausmām tas tā vairs neuztrauc. Ļaudis samanījuši, ka vara kļūst vieglāka, un paši tūliņ nolaidīgāki un pārdroši.

Pusdesmitos Vildes kungs atver savas durvis un svinīgi iznāk kancelejā. Bet tur tikai pagastvecākais viens pats sēd galda galā un aiz viņa Zetiņa sienmalī uz sola. Pieliekusies ko dedzīgi čukst vīram ausī. Tas flegmātiski klausās ar parasto vienaldzīgi skumjo smaidu sejā. Vakar atkal iznāca drusku iedzeršana. Šorīt viņš sajūtas neizgulējies, saguris un īgns. Ļaunākais tas, ka ilgi būs jāsēd un tikai pēc pusdienas tiks gultā.

Vilde pavirši sasveicinās ar pagastvecāko un viņa sievu. Uz to viņš pat tā aizdomīgi paskatās. Kā tā te ieradusies, kad tikai vīriešiem jānāk? Ne zīmes vairs no tā galantuma un laipnības, kā kad viņš Podniekos cemojās. Te, savā kancelejā, viņš ir oficiāls, atturīgs un lepns.

Zetiņa sajūtas pavisam neomulīga. Stipri nepatīk viņai, ka arī Podnieks tāds kā sarāvijs Vildes priekšā. Viņš taču pagastvecākais un te tas darītājs. Ko skrīveris! Skrīverim — ko liek, tas viņam jādara. Nav tam viņas vīram uzstāšanās, pagalam nav.

No āra ienāk jaunais skrīvera palīgs Rudzīts. Šodien, tajā svinīgajā gadījumā, aplicis jaunu apkaklīti un šķērsām kravati aizlicies. Kravate nestāv un nestāv taisni. Apkaklīte vienu numuru par šauru, griežas kaklā un kāpj no pašaustu svārku atloka uz augšu.

— Nu? Kas tad ir? Varēsīm sākt? — Vilde paskarbi prasa.

Rudzīts parausta plecus un nosēstas pie galda.

— Kādi trīs vai četri ir atnākuši.

Vilde vairāk nekā nesaka. Spožo kamašu papēžiem klabinādamies, aiziet atpakaļ istabai pāri. Pie durvīm apstājas.

— Jums, Podnieka kungs, pēc sapulces jābrauc uz muižu. Kņazs šorīt pa telefonu ziņoja.

— Ak tā . . . — Podnieks noņurd. — Nez', kas tad tur atkal?

Vilde parausta plecus.

— Es nezinu. Būs kaut kas. Varbūt gribēs zināt, kāpēc tie astoņi galvasnaudu nav samaksājuši noteiktā laikā. Un tad — pret mācītājmuižas aleju kupenas no ceļa neesot atraktas. Cienmāte aizvakar tikko neizgāzusies no kamanām.

— Pret mācītājmuižu? — Podnieks ir stipri pārsteigts. — Bet man tak uz tā ceļa visu nedēļu trīs cilvēki strādā.

Vilde parausta plecus. Spodrās kamašas nozib spraugā. Durvis ar troksni aizkrīt. Kancelejas istabā paliek cigāra un matelļas smarža.

Podnieks pakasa aiz auss un grib nožāvoties. Bet vēl laikā apķeras un aizliek plaukstu mutei priekšā.

— Ir gan katorga tagad amatā būt, — viņš pusbalsī žēlojas. — Ka sunim. Nevienu dienu tev nav miera. Pret mācītājmuižu... Bet tur taču nekādu kupenu nebij. Un man trīs cilvēki uz tā ceļa visu nedēļu...

— Kupenas tur nav, — Rudzīts tāpat klusu iebilst, — es vēl vakar gāju. Tikai tāpat drusku aizpūsts.

— Viņiem jau visus ceļus ar slotu vajadzētu noslaucīt... — Podnieks nurd.

— Es jau teicu, — Zetiņa dusmīgi čukst. — Tad tu tos ļaudis žēlosi. Žēlotājs! Kas tevi žēlo? Pavēlēts, un tīram vajag būt. Lai iet pa divi no mājām, pa trīs — kas tev par bēdu.

Podnieks nopūšas.

— Tur nav tā vaina. Es manu, tas man urbjas apkārt... — Viņš pamet ar galvu uz skrīvera durvju pusi. — Tad tas nav kārtīgi, tad tas... Un pats visur tas darītājs!

Skrīvera palīgs atņem spalvu no saviem papīriem un arī pamet acis uz skrīvera durvju pusi.

— Kāpēc jūs viņu laižat braukt uz muižu savās darīšanās. Pašam vajag.

— Nu kad vajag! — Zetiņa piekrīt. — Vai es tev vienmēr neesmu sacījusi. Vienmēr es saku: brauc, brauc tu pats. Nelaid tu skrīveri savā vietā. Bet vai tu klausī. Vai tev var iestāstīt.

— Es nesaprotu, kas viņam var būt pret mani. Es viņam taču nekā neesmu darījis...

Palīgs patrinās uz sava sēdekļa un pamet atkal aci uz durvīm.

— Atminieties, ka pagājušās vēlēšanās balsis dalījās gandrīz uz pusēm. Otrā puse bij par Skalderu.

— Tā jau laikam bij. Nu?

— Jūs zināt, ka Skalders Vildem svainis.

— Ak tad tā! — Zetiņa, pirmā sapratusi, iesaucas. — Un tas vēl nāk pie mums, ēd un dzer...

Podnieks atmet ar roku.

— Manis pēc lai viņš kaut rītu ņem to amatu. Man — dieviņ. Apnicis līdz kaklam. Pagasts ēdas, kungiem nevar iztikt pa prātam. Un tie nolādētie meža brāļi arī zobus vien trin.

— Amatu — jā. Bet pielūko vien, ka viņš tevi pašu vēl neiegrūž.

— Ko viņš man var... Tajā ziņā es esmu drošs.

Rudzīts pieliecas tuvāk.

— Vai jūs uz kādu mītiņu neesat gājuši? Saka, ka vienā jūs esot bijuši. Ar abiem Robežniekiem agrāk bijuši lielos draugos. Un vienreiz Jokumos dragūnus nosaukuši par zvēriem.

— Mītiņā! — Zetiņa uzbudināta skaņi iesaucas. — Bet tur taču viņam bij jābūt. Viņu sauca paskaidrojums dot. Kādi draugi mums Robežnieki! Lai viens pierāda, kas mums par draudzību ar meža brāļiem un dumpiniekiem! Un Jokumos — — — viņa piepeši apraujas un kļūst klusa. — Lops, vai es tev neesmu sacījusi. Kad iedzēries, tad pats nezina, ko muld. Tad mēle iet kā kulstikla. Visiem grib pa prātam iztikt.

— Es nekā nezina... — Skrīvera palīgs sāk atkal čakli rakstīt.

Podnieks atmet ar roku. Viņam grūti un garlaicīgi.

— Eh! Nākuši jel drīzāk... — Skumjām acīm viņš paveras logā, aiz kura vērpjas balti puteņa virpuļi.

Bet patlaban jau pa āra durvīm iekaras viena balta, apsnigusi galva. Un, tā kā nekā bīstama nav, tad durvis paveras plašāk un pa tām ielien vispāri nosnidzis cilvēks. Tas ir Lintiņu vaļinieks Sprogis.

— Labdien, kungļ! — viņš sveicina. Nodauza kājas pie durvīm un arī kažoku mazliet nopurina. Tad nosēstas stūrī uz sola un silda rokas pie karstas krāsns.

— Ārā nevarēji notīrīties, — skrīvera palīgs dusmīgi rūc.

— Ko nu tīrīsies, ko netīrīsies. Kad tādā laikā jābrien septiņas verstis... Tu, Podniek, varēji gan tos ļaudis drusku pažēlot.

— Kā tad. Kas mani pašu žēlo.

— Šitādā suņa laikā! Kam vēl zābaki, tiem nekas. Bet ar pastalām cilvēks nobrienas pēc lopa. Un kad vēl zinātu, kādēļ. Ko tad nu atkal tā sludinās? Nebūs atkal jaunas nodevas?

Skrīvera palīgs pasmejas.

— Nē. Mūža pensiju tev piespriedīs.

Sprogis saskaistas.

— Nevajag man jūsu pensijas. Man tikai taisnību, vairāk nekā. Man ir piecdesmit septiņi gadi. Man reimatisms kājās. Par ko man galvasnauda jāmaksā? Vai tā ir taisnība? Palīdzību man no pagasta vajadzētu dabūt.

— Labāk mēlē tev tas reimatisms iemeties, — skrīvera palīgs zobojas. Zetiņa smejas.

Ienāk Grauzis ar abiem pušiem. Visi zaļoksnēji, no vēja sārtām sejām. Visi trīs sveicina un, pret ceļgaliem daudzdami, nopurina zaķādas cepures.

— Tie tālākie allaž ir tie pirmie, — Grauzis smejas. — Skaldera kungam vēl tikai kamanas stūma laukā no vāgūža. Miķel, sēsties te, pie krāsns. Būs siltāk.

— Ar briežādu apsistas kamanas. Kas tad nekait braukt... — Miķelis nosēstas norādītā vietā, otrā pusē saimniekam. Izvelk papirosu kastīti un piedāvā visiem. Pasniedz arī uz Podnieka pusi, bet tas pakrata galvu.

— Cik tad nu šoreiz iznāks katram pa mizu? — Grauzu Andrejs ie-vaicājas.

— Pa divdesmitpiecniekam būs, — Rudzīts atsaka, galvu no papīriem nepaceldams.

— Ha, ha, ha... — Grauzis smejas, papirosu sauļā iemiedzis. — Tik

vien! Par vilciena apšaudīšanu iznāca pieci četrdesmit uz galvas. Vai tad matroži tik dārgi?

— Pagaidiet. Skrīveris jums pateiks taksi, — Rudzīts atsaka.

— Kas tiem ko nesmieties, — Sproģis rūc. — Zābaki kājās. Lai tur vai kāda kupena . . .

Ienāk Dzērve un vēl divi. Un acumirkli vēlāk vēl divi. Istabā sajūtama tabakas un kūstoša sniega tvaiku smaka.

— Es gribētu zināt, kur tā nauda paliek, — Graužu Andrejs runā.

— Maksājam, maksājam, bet kur tā nauda paliek.

— Paprasi kņazam, viņš pateiks, — Podnieks atcērt.

— Es ar' saku, kārtība tā nav, — Grauzis atbalsta savu puisi. — Es saprotu tā: ko pagasts maksā, tas paliek pagastam. Citādi nav nekādas kārtības. Es saprotu tā.

— Tad tikai brauc ar savu kārtību un saprašānu uz muižu, — Rudzīts norāda.

— Tu tikai rakstil — rentnieks Martinsons pārtrauc. Viņš vietniekpulka loceklis un tāpēc uzstājas kā savās mājās. Bez tam viņš visus skrīverus un skolotājus tur par blēžiem un acu galā nevar ieraudzīt. — Ko tev liek, to pieraksti. Tev nav nekāda līdzī runāšana.

— Te tev nav vietniekpulka sēde, — Rudzīts atcērt.

Nu nāk viens pēc otra. Katru acumirkli veras durvis, un katru reizi pa tām plūst iekšā kūpošs auksta tvaika mutulis.

— Vai tad nu vienreiz tie meža brāļi nebūs izķerti, — bijušais Gailēnu piedzīvotājs Skudra ieminas. Viņš tagad pārkravājas uz Lintiņiem. Viņam šis un tas jau palicis arī no saimnieka mantas. Tāpēc viņš ļoti interesējas par to, kad tie meža brāļi visi būs izķerti.

— Tos izķers! — Graužu Miķelis kaut kur pūlim aiz muguras svarīgi nospļaujas. — Kas tad tagad šos ķer? Matroži tagad dzīvo pa muižu. Citiem ieroči atņemti. — Viņš nevar aizmirst, ka viņiem abiem un saimniekam bij jāatdod jaunas, kaut kur patālāku iegūtas medību plintes. — Tagad zaķi dienas laikā nāk ābeļdārzā, un nekā viņiem nevar darīt.

— Robežnieku Mārtiņš arī vēl tepat, — linu kulstītājs Šneiders, priekšā mīnādāms, ledu no piesalušās bārdiņas plucinādams, ziņo.

Par to daudzi interesējas.

— Tā? Tu zini? Un nepaziņol! Vai tu muižā esi ziņojis?

Šneiders apķeras, ka aplam izrunājies un ka var vēl iznākt klapatas.

— Ko es zinul! Kā lai es zinul! Runā kā muļķi. Es tikai klausos, ko citi.

— Kādi citi? — viņam klieudz pretī. — Tu nemuldī! Runā skaidri. Te neviens bez tevis nav nekā sacījis.

— Kā tad nav! — Šneiders uztraucas. — Es vakarvakarā nāku no Zemdegām — es tur beidzu. Kā uznāku kalnā aiz Skalderiem, tā, edz še, Graužu Andrejs ar malku brauc pretī . . .

— Graužu Andrejam tu liec mieru, — tas sauc no sava kakta. — Es tevi neesmu ne redzējis, ne ar tevi runājis. Kungil! — viņš klieudz, kājās

uzlēcis, kad Šneiders strīdas pretī. — Es jūs piesaucu par lieciniekiem, ka viņš pats sakās redzējis.

— Tu, tu man vakar sacīji! Kā es uzeju kalnā aiz Skalderiem — — —
Sīks vecītis, gludu, žirgtu sejiņu, piedur savam kaimiņam.

— Krustās, kā velnu ieraudzījuši . . .

Tikko kā no āra nākdami, pūlim cauri izspiežas mežsargs Bite un viņa kaimiņš, pērminderis Tepers. Piesnigušām, piesalušām bārdām abi izskatās gluži vienādi.

— Jā, — Tepers prāto, vārdu pa ausu galam padzirdējis, — kā mūs tas Robežnieku Mārtiņš dzenā. — Viņam rupja, dārdoša balss, viņu visi klausās.

— Edz še, Grauzu Andrejs viņu vakar vēl redzējis, — kāds aiz muguras ieminas.

— Šneiders, Šneiders! Ko tu muldi, kad nezini! — Sarkans kā vēzis Grauzu Andrejs atkal ir uzlēcis kājās.

— Tu ar' nevari savu mēli pievaldīt . . . — saimnieks viņu klusu un nikni norāj.

— Ko tad tas palīdz, ja arī redzējis, — Tepers prāto. — Sasiet un aizvest uz muižu. Sak', nāc, putniņ! Diezgan tu tos ļaudis esi biedējis . . .

— Ej vien, sasien tu viņu un aizved! — sīkais vecītis nosmejas un pamirkšina skrīvera palīgam.

— Skaldera kungs! . . . — pie durvīm stāvētāji čukst un pašķir ceļu.

Skalders ienāk siltiem zābakiem kājās, melno kažoku puslīdz tīri nopurinājis. Nosēstas vairāk galda galā, Podniekam tuvumā, ar muguru pret ļaudīm. Kamēr viņš nesteigdamies nāk un sēstas, istabā klusums. Un, kad atkal taisās sākt valodas, ienāk skolotājs Robežnieks.

Dziļās galošās, melnā kažokā ar modernu kaķādas šallkrāgu. Saeļlotiem, mazlietiņ izbužinātiem matiem. Ļoti nopietns, bet arī pašapzinīgs, kā cilvēks, kam tīra sirdsapziņa. Aizspraucas Zetiņai garām un nosēstas uz brīva sola gala, Podniekam aiz muguras. Kad Zetiņa pavirzās drusku tālāk, viņš ērti var pagriezties pa pusei pret publiku. Atmetina cilpu kažoka pogai. Un tad tiek redzams mīksts, rūtains lakatiņš un zem tā tīra apkaklīte un zaļi svītraina kravate.

— Kā jums klājas, Podnieka kundze? — viņš apvaicājas, galvu Zetiņai pieliecis.

— Pateicos, Robežnieka kungs, — viņa vēlīgi atbild, aizmirsusi, ka draudzība ar Robežniekiem kompromitē. — Kā tagad lai klājas. Jūs jau paši zināt. Tagad tie laiki tādi.

— Jā, jā, jā . . . Nemiera laiki. Bet nu jau būs labāki. Nu jau nomierināties. Atkal varēs dzīvot un strādāt.

— Jūs domājat?

— Es esmu pārliecināts. Tautas kustība, tas tāpat kā pavasara ūdens. Noskrien un aprimstas. Un mierīgi tek pa laukiem un pļavām.

— Jauki tas būtu, — Zetiņa nopūšas. Un pavirzās Robežniekam tuvāk.
— Jūs nevarat iedomāties, Robežnieka kungs, cik mums nepatīšanu

jāpiedzīvo. Viņš — — viņa pamet ar galvu uz vīra pusi — — viņš katru dienu projām. Tad pagastnamā, tad uz muižu, tad uz Rīgu pie tiesas. Ko tik' kādu tiesā, viņam par liecinieku. Jūs nevarat iedomāties, cik tas nepatīkami. Tie ļaudis domā nezin ko. Bet ko tad viņš var! Viņam dienesta zvērests. Viņam patiesība jārunā.

— Tikai patiesību. Tas ir mūsu pilsoņu pienākums.

— Jā . . . Bet kas to tagad grib saprast. Man vienai pa mājām tik bail.

— No kā tad jums jābaidās? Jums taču nav ne mazākā iemesla . . . Es domāju, jūs varētu palūgt kņazu, lai dod jums pāri matrožu par sargiem.

— Mēs esam domājuši par to. Kņazs būtu ar mieru. Bet ko tie sargi galu galā var līdzēt? Vai tad mājās vien var nosēdēt? Un, kad iziet kur, — tikpat jau var uzkrīst.

Podnieks nervozi sakustas uz sava sēdekļa. Dzird, ko viņam aiz muguras runā.

— Nu, nevajag jau domāt to ļaunāko, — Jānis izvairīdamies nosaka.

— Es esmu pārliecināts, ka tas ļaunākais ir garām. Pamazām nomierināsies.

Zetiņa paliecas vēl tuvāk.

— Viņi saka: Mārtiņš vēl esot te . . . Jūs nedzirdējāt, ko viņi te pirmiņ runāja. Briesmīgi nikni. Zobiem viņi to noēstu. Un ir arī saprotams. Viņi dara nelietības, un visam pagastam par to jācieš.

Jānis patrinās — gluži tāpat kā pirmiņ Podnieks.

— Es nekā nezinu. Es viņu no ziemassvētkiem neesmu redzējis. Es domāju, ka viņš jau sen projām.

— Nav, nav, miļie. Kur šis nu projām. Tepat vien blandās pa mežiem. Es nezinu, ko tie mežsargi ar plintēm tā vazājas apkārt. Tādu jau — kur satiek, kā suni . . . Kad nav cilvēka, lai nav.

Ļaudis runā atkal. Viņi sāk klausīties.

— Krijās tas perēklis! — Martinsons kliez. — Es nezinu, kāpēc to taupa. Robežniekus nodedzināja, Ziles un Gailēnus. Tikai šito meža brāļu ligzdu ne. Nodedzināt, es saku, un pašus uz Sibīriju, citādi pagastā miera nebūs.

— Tās mājas tādā elles kaktā taisni kā priekš razbainiekiem uztaisītas. Neviens nevar zināt, ko viņi tur dara.

— Ja valdīšana negrib, — Tepers domā, — — iet pašiem un pielaist uguni. Kāpēc mēs citu pēc lai ciešam?

Durvis nu vaļā. Kur koridora dibenā redzams arī Vilnis ar Indriķi. Dzird, bet laikam nesaprot, par ko te patlaban runā.

— Tagad neviens par savu dzīvību nevar būt drošs, — Grauzis saka. — Izlien kāda banda no meža, un laimīgs, ja ar kādiem simtiem vari atpirkties. Ja tev nava vai negadās pie rokas — pauks! Sociālistiem ieroču nav trūkums. Un cilvēka dzīvība viņiem — kā man te tas papiroša gals.

— Kas viņiem cilvēks . . . Viņi jau taisni saka: jo mazāk to saimnieku, jo labāk. Vienmēr to ir daudzinajuši.

— Ak saimniekus vien! — Graužu Miķelis iebrēcas. — Kas tad viņi

gājējiem par draugiem? Vai nav dzirdēts, ka Rīgā paši cits citu šauj nost. Un par ko mācītāja Jānis dabūja pērienu?

— Nu, teiksim, tas nu gan pelnījis arī bij. Par daudz jau iepūties un muti palaidis. Nevienam vairs negrieza ceļu.

— Nē, tam tas bij veselīgi . . .

Atskan apspiesti smieklī.

— Nez' kāpēc vēl nesāk, — kāds bažījas. — Tā te līdz vakaram notērgos un nebūs nekā. Darba diena . . .

Bet patlaban jau arī veras skrīvera dzīvokļa durvis un Vilde svarīgi nāk iekšā. Nevienā neskatīdamies, nosēstas. Sarauc degunu piepīpotā, garaiņu pilnā telpā. Pipji uz acumirkli noslēpjas aiz mugurām. Bet tūlī izlien atkal un kūp joprojām.

Skrīvera palīgs pavisam nolīcis aiz saviem papīriem.

— Es domāju, sāksim, pagastvecākā kungs, — Vilde vēsi saka.

Podnieks nokāsējas.

— Būs jāsāk. — Nokāsējas vēl un pagriežas pret ļaudīm. Bet tie tikai palēnām aprimstas un noklust. Pat Jānis ar Zetiņu vēl čukst aiz muguras un traucē. — Lūdzu Vildes kungu nolasīt kņaza Tumanova paziņojumu.

Vilde jau stāv savā vietā papīru rokā un nogaida tikai, līdz pēdējais troksnītis norims. Līdz peli var sadzirdēt pa grīdu skrejam.

Tad viņš sāk — svinīgāk nekā mācītājs no altāra.

— Ievērojot to, ka divdesmit trešajā februārī, šajā gadā, ap diviem pēc pusdienas, pagasta robežās noticis pārdrošs bruņots uzbrukums matrožu patruļai un arestētā laupītāja atsvabināšana, uzlieku divi tūkstoši lielu naudas sodu, bez tam par nošauto zirgu divi simti piecdesmit rubļu, kopā divi tūkstoši divi simti piecdesmit rubļu, kura summa triju dienu laikā piedzenama solidāri no visiem pagasta robežās dzīvojošiem vīriešiem, vecumā no astoņpadsmit līdz sešdesmit gadiem, līdz ar paziņojumu, ka tamlīdzīgu notikumu atkārtotā gadījumā es, pēc man piešķirtām pilnvarām, naudas sodu palielināšu divkārt un bez tam izlietošu vēl citus attiecīgus represīvus līdzekļus, par ko pavēlu paziņot pagasta vīriešu pilnā sapulcē. Kņazs Tumanovs.

Vilde nosēstas un noliek papīru priekšā. Podnieks bažīgi paskatās. Būtu jele sacījis vēl ko. Ļaudis gaida. Jārunā viņam pašam. Un tas ir tik nepatīkami.

— Jūs dzirdējāt . . . — viņš meklējas vārdu. — Mēs tur nekā nevaram grozīt. Mums tikai jāizpilda, kas priekšā rakstīts . . . Rudziša kungs, cik tas iznāca uz personas?

— Divi rubļi trīsdesmit četras ar ceturtdaļ kapeiku.

Brīdi vēl klusums. Ļaudis sāk sakustēties. Visiem jau gan bij zināms, bet, gaiši no papīra nolasīts, tas atstāj pavisam citu iespaidu.

— Nu, persona, — Grauzis pavēlk Dzērvī aiz kažoka. — Velc nu tik' maku laukā un maksā ciet.

— Bet nezīn vai kungi arī tajās personās pieskaitīti? — Sīkais, jautrais vecītis pamirkšina savam kaimiņam uz galda pusi.

Kaimiņš pasmejas cimdā.

— Es nel — Sprogis piepeši skaļi iesaucas. — Ne kapeikas es nemaksāju. Es esmu nabags. Man pabalsts no pagasta vajadzīgs. Lai maksā tie, kam zābaki kājās.

Podnieks apjucis paskatās skrīverī. Tas svinīgi paņem atkal savu papīru.

— Te nekas nestāv rakstīts par zābakiem un pastalām. Visiem — no astoņpadsmit līdz sešdesmit gadu.

— Tā ir netaisnība! — Sprogis pielec kājās. Dzirdams, ka viņam ir piekritēji. — Kāpēc man, nabagam, jāmaksā? Vai es tos meža brāļus pieturu? Vai man tie arestanti jāvaktē?

Nu sākas liela kņada.

— Kad jāmaksā, — Martinsons kliež, — tad pagastvaldei jāzin, kā sadalīt. Saimnieki var maksāt trīs rubļi, lai mazturīgiem paliek tikai rublis.

— Ak tā! — Dzērve īgni smejas. — Vai tie meža brāļi aizstāv saimniekus vai tos — mazturīgos?

— Kāpēc saimnieki lai maksā? — Bite iesaucas, pēdējo ledus lāsteku no bārdas atlupinājis un zemē nosviedis. — Jūs skrējāt uz tiem mītiņiem. Jums sociālisti bij tie lielie draugi. Jums vieniem jāmaksā . . .

Kustošam pūlim cauri, gandrīz nemanīts un neievērots, izspraucas baronēns Volfs un nosēstas Skalderam līdzās.

— Kam dzimtas mājas un manta, — Martinsons kliež pretī, — tiem visvairāk bail no meža brāļiem un sociālistiem. Ko no manis laupīs? Man pašam nav nekā. Dzimtnieki visvairāk kliež pēc zaldātiem. Lai nu viņi sargā tos.

— Es domāju, muižām vienām nāktos maksāt, — vecītis, baronēnā skatīdamies, atkal klusiņām bilst savam kaimiņam. — Tās viņus te ataicināja, tās viņi te sargā.

— Tā ir cūcība! — Grauzis protestē. — Ieročus noņem — vai mēs ar plikām rokām lai ejam tiem laupītājiem pretī.

Skalders paliecas galda stūrim pāri pie Podnieka.

— Jūs pielaižat kritizēt valdības rīcību. Kad jums vēlāk nenākas par to atbildēt.

— Klusul — Podnieks iebrēcas un gluži sarkans triec dūri uz galda. Mazāk viņu aizskar pūļa spriedelējumi nekā Skaldera piezīme. — Soda naudu pavēlēts sadalīt uz galvām. Visiem jāmaksā — un beigas. Nav vairāk nekāda prātošana.

— Lūdzu vārdu! — Skalders uzceļas kājās. — Mīlie ļaudis, jūs par velti uzbudināties un strīdaties. Valdība tā ir nosacījusi, un ne mēs, ne pagastvalde tur var ko grozīt. Es arī esmu tajās domās, ka nomaksu vajadzēja kārtīgāki sadalīt. Bet, ja pagastvalde tur nekā nav darījusi vai nav varējusi, tad paliek tā, kā nosacīts. Ko es gribēju aizrādīt. Mums liekas, ka te notiek netaisnība, ka mēs neesam vainīgi. Patiešām pie tā noziedzīgā uzbrukuma ne jūs, ne es neesam vainīgi. Bet, ja labi apdomājam vien, vai tomēr sava vaina mums visiem nebūs uz sirdsapziņas? Vai

mēs visu pagājušo gadu neredzējām, kas te taisās? Vai viens otrs nezināja, ka šur tur kādos krūmos vai birzī notiekas sociālistu sapulces? Vai mēs gājām un ziņojām valdības iestādēm un palīdzējām apkarot šo sērgu? Kad sociālisti izdauzīja un aplaupīja krogus, tad mēs vēl nopriecājāmies: sak', muižas manta, lai putina. Kad apgānīja baznīcu un nerroja mūsu mācītāju, dažs labais atklāti izsacījās: kas man tur, lielkungi viņu ielikuši, lai lielkungi sargā. Kad kapu svētkos bērzā bija uzvilкта tā sarkanā lupata, — vai zeņķi nesmējās kā negudri, kad uradņikam, savu dienestu izpildot, bij jārapjas to noņemt? Un mēs, pārējie, izturējāmies vienaldzīgi. Vēl vairāk. Es varu atklāti sacīt, viens otrs patiešām slepeni cerēja, ka ar varas darbiem un pretestību valdībai ir panākama brīvība. Daudzi gaidīja no sociālistiem atsvabināšanu, zemi un nezin kādus labumus. Tāpēc nu esam nonākuši tik tālu. Kurš tad nu vēl varēs sacīt, ka viņš nav savu daļu vainīgs un ka viņam notiek netaisnība?

Skalders nosēstas. Brīdi istabā atkal klusums.

— Tas ir patiesīgs vārds, — kāds ieminas. — Dulli mēs bijām.

— Bet skaidri kā akluma sisti. Ko šie nu domāja izdarīt pret valdību un karaspēku.

— Atsvabinātāji... — Dzērve nīrgājas. — Zemes dalītāji... Ja es savu māju ar sviedriem esmu iepircis...

— Tu jau nu gan viņu no tēva mantoji. Dzeri un nevari nodzert...

— Vai tas nav mans, ko es dzeru? Vai es no kāda prasu? Kāda citam tur daļa?

— Zemes dalītāji! Tad jūs labu zemi būtu redzējuši. Sev iedalītu to labāko. Citiem — purvus un atmatas.

— Tev? Ar rungu pa kaklu, to tu būtu dabūjis.

— Visiem no vienas bļodas un ar vienu karoti. Šodien tev tie svārki mugurā, rītu man. Visu uz vienādām daļām. Es ceļos četros no rīta, tu deviņos — bet alga mums vienāda. Tu strādā, es dzīvoju pa krogu, bet bļodai mums abiem vajag būt galdā... Vienlīdzība, brālība...

— Un brīvība... Ha, ha, ha!

— Ja tev ir jaunāka un smukāka sieva, tad to paņemu es!

— Uz pusēm, visu uz pusēm! Sievas ar' uz pusgraudu. Par bērniem lai gādā, kas grib...

— Ha, ha, ha!

— Trako namā... Tie jau trako namā visi!

Jānis Robežnieks pačukst ko Podniekam un pieceļas.

— Cst! Skolotājs runās. Ļaujiet skolotājam runāt!

Jānis atspiežas ar vienu roku galdā, otru aizliek aiz muguras. Rūtais lakatiņš pasities vaļā. Zem tā redzama tīra apkaklīte un zaļi svītrotā kravate.

— Cienījamie kungļi! — Viņš iesāk mēreni, nepretenciozi, bet pamazām viņa balss kļūst skaļāka un galva ceļas augstāk. — Cienījamie kungļi! Es tikai varu piekrist priekšrunātājam Skaldera kungam. Visi mēs esam savu daļu vainīgi pie nupat pārdzīvojamā posta — saprotams, cits vairāk,

cits mazāk. Patiešām mēs visi bijām nemierā un sagaidījām no sociālistiem lielas lietas. Ne vien jūs, vienkāršie darba ļaudis, bet arī mēs, inteliģence, kuriem gan vajadzēja dziļāk redzēt un noderēt citiem par ceļa rādītājiem. Akli mēs bijām, brīnumus mēs gaidījām. Nesapratām, ka dzīves saimnieciskā un sabiedriskā attīstības gaita iet pēc saviem stingriem iekšējiem likumiem. Ka mēs nevaram to ne grozīt, ne paātrināt — kā nevaram paātrināt, ne grozīt zemes griešanos ap savu asi. Nesapratām arī to, ka tautai ir savi gadu simteņos iesakņojušies ieskati un ideāli, sava pierasta darba un dzīves iekārta, ko nevar vienā dienā lauzt un atmet . . . — Viņam mazs papīriņš sauja. Viņš ieskatās tajā. — Jā — un galvenā kārtā mēs bijām aizmirsuši vēstures mācību, ka rupja vara un varmācība rada atkal tikai jaunu varmācību. Ar varu pasaulē nekas nav laužams, ne pārradāms. Ārējā revolūcija ir tikai mežonība un izpostīšana. Mums jāiet iekšējās, individuālās revolūcijas ceļš. Savā iekšējā dabā mums jātiek brīvākiem, taisnīgākiem, daiļākiem un labākiem. Kad cilvēks pats būs atsvabinājies no savām lielajām vājībām, no mantkāribas, cietirdības un patmilas, tad un tikai tad arī ārējā dzīve kļūs brīvāka un skaidrāka. Pēc šiem grūtajiem pārdzīvojumiem nu mums jāsāk šīs jaunās individuālās revolūcijas ceļš. Tad daiļāka un bagātāka kļūs visa mūsu tautas kultūra. Mierīgā darbā un sava pienākuma izpildīšanā mēs ar laiku sasniegsim arī to, ar ko sociālisti mūs mānīja, gribēdami mūs kā neapziņīgu kustoņu baru izlietot saviem utopiskajiem, noziedzīgajiem nolūkiem. Viņi lai atbild par visām tām asinīm, kas te lijušas, par visu to postu, kas nācis pār visu mūsu tautu.

— Tas jau runā kā pats mācītājs, — Grauža Miķelis pačukst Andrejam.

— Galva . . . — tas vienaldzīgi atbild, jaunu papirosu aizkurinādams.

— Ar muti, — Grauzis piebilst. — Tu redzējies. Tagad šis arī no tiem labajiem.

Baronēns spiež Jānim roku.

— Es nedomāju, ka jūs, Robežniek, arī tā . . .

Jānis smaidīdams palokās.

— Jūs mani par maz pazīstat, barona kungs.

Baronēnam arī pāris vārdi sakāmi.

Viņš ir runājis ar kņazu. Abu muižu mežos tiks sarīkota liela jakts uz meža brāļiem. Ozolmuižas pagastā uzticamu cilvēku nav daudz. Tāpēc šejieniešiem jānāk palīgā. Pie pagastvecākā var pieteikties. Uz to dienu visiem tiks izdotas plintes. Un vēl viņš runājis ar kņazu. Viņš domā, ka pašaisardzības pulciņš katrā pagastā nepieciešams. Bet kņazs nepiekrīt. Vajadzīgs lūgt arī pašiem. Tie labākie saimnieki lai iet uz muižu. Mācītāja kungs arī solījies rūpēties.

— To Robežnieku Mārtiņu vajadzētu dabūt rokā, — Bite prāto. — Tas te visas stigas un biezokņus zina, tas viņiem tas vadonis.

— Grauža Andrejs zina. Kāpēc viņš neuzdod?

— Liec tu Grauža Andrejam svētu mieru! — tas kliedz, kājās pielēcis.

— Prasiet Šneideram.

— Lai saka tak Krijs. Viņš to vislabāk zinās. Pie viņa tas perēklis. Vilnis, savu vārdu dzirdēdams, bet laikam nesapratis, par ko runā, izspraucas pie galda.

— Cik tad tur bij jāmaksā: divi rubļi trīsdesmit četri... trīsdesmit pieci... — Viņš sameklē makā un samaksā.

— Dēlam arī jāmaksā, — Rudzīts, kvīti rakstīdams, piezīmē.

— Ak dēlam arī... — Viņš maksā vēl.

— Kas vainīgs, tas manās pirmais, — Dzērve prāto. — Ak, ņemt tikai abus ar to mēmo...

— Tad es jau nu nemaksāšu un nemaksāšu, — Sprogis ārdās. — Es esmu nabags. Zābaku man nav, ko kājās maukt.

Vilde ir uzcēlies kājās. Viņam vēl kas ziņojams.

— Te ir sludinājums no kņaza Tumanova. Kas var uzrādīt, kur slēpjas meža brāļi vai arī tikai Mārtiņš Jurgā dēls Robežnieks viens pats, dabū pieci simts rubļu.

— Skaties! — omulīgais večuks ieminas, nu jau pavisam skaņi. — Te tev paspēle un peļņa vienā dienā. Pieci simti... — Viņš paklākšina mēli.

— Rudzīša kungs, — Vilde rīko, — paņemiet un pielīmējiet pie sienas!

Rudzīts sameklē Arābijas gumijas pudeli un pielipina papīra lapu pie sienas. Pūlis sagulst tur apkārt lasīt.

— Riktīgi: pieci simts rubļu. Vai zināt, tas nemaz nav slikti. Ja tu, cilvēks, ko dari, tad, mazākais, zini, ka nav par velti.

— Nu jau gan kāds katrā ziņā gadīsies.

— Bet nezin, ja tajā jakti noķer, vai tad arī maksās?

— Ej vien un noķeri.

Ļaudis lasa un smejas. Jānis Robežnieks tāds nemierīgs kustas savā stūrī. Arī Zetiņa sajūtas neomulīga, izvelk mutautiņu un ilgi šņauc degunu.

Baronēns izvelk pulksteni. Pusdivi... Ātri pieceļas un atvadās.

Ārā putenis debesis ar zemi griež kopā. Pēdējie ziemas puteņi plosās ar neredzētu niknumu. Zirgs apsviests gluži balts. Uz sedliem vesela kārta sniega.

Baronēns elsodams aptīra un traušas sedlos. Vējš sitas mutē un degunā un pa brīžam pavisam aizrauj elpu. Baronēns ierauj galvu pēc iespējas dziļāk kažociņa apkaklē un aizver acis. Zirgs pats tagad labāk zin ceļu.

Desmit soļu uz priekšu nevar redzēt. Tikai retām vietām vēl sliežu zīmes var saskatīt ceļā. Zirgs lāgu lāgiem nomin sāņus un saklūp grāvī. Tādos gadījumos viņš dabū no jājēja ar abiem papēžiem sānos. Baronēns vispār sajūtas nelabi tik nejaukā laikā. Bez tam viņam vēl zobi sāp, un tos no aukstā vēja nekādi nevar aizsargāt.

Kapsētā... Kas par muļķīgām iedomām šitādā laikā pa lauku vāzāties. Viņš nejās. Stingri viņš noņēmieš nejāt. Viņa droši vien nemaz neatnāks. Varbūt nemaz nedomāja nākt, mājās tikai. Un viņš kā kāds zemnieku puisis lai daudzītos muļķa skuķim pakaļ. Ko mamma teiktu, ja dabūtu zināt... Nē, nejās. Kaut tikai drīzāk tiktu mājās.

Tomēr ar visām zobu sāpēm un nejauko laiku meiča baltā blūzē, ar gaišiem, lentiņu sasietiem matiem viņam neiziet no prāta. Kā viņa izlokās kā glodene, kad ar pātagu uzšauj pa pleciem. Kakls noliecas kā stiebrs ar smagu ziedu galā. Krūtis zem caurspīdīgā auduma slīd uz augšu... Ehl Zirgs atkal dabū abiem papēžiem sānos un salecās no negaidītā pārsteiguma.

Nejās, neparko — viņš domā. Bet, nokļuvis tur, kur apmēram var zīmēt lielkungu kapu kalnu, piepeši nogriež grāvim pāri un jāj turpu. Un vēl visu laiku viņam tā, ka nevajadzētu vien jāt.

Pāra reižu izpeld no sniega virpuļiem kapsētas slaidais liepu un bērzu puduris un pazūd atkal. Nav nosakāms, tālu tas vai tuvu. Un tad ienāk prātā, ka varbūt garām aizjāts verstīm plašā lauku un pļavu klajumā. Drausmi sametas no šī vērpatās sakultā niknā klajuma. Pats velns viņu te iemānīja...

Bet zirgs apstājas. Un, kad baronēns ar pūlēm attaisa salīpušās acis, kapu koki, zariem svīkstinādami, lokās tepat galvai pāri. Viņš gluži vai sabīstas. Notraušas. Zirgu piesien pie stabiņa un viegli pārkāpj neaugstajam valnim.

Viss koku puduris vienā kupenā. Kapu namiņam tornītis vien vēl palicis augšām. Durvis aizvējā un tāpēc nav gluži aizputinātas. Baronēns nosēstas turpat uz akmeņa un atvelk elpu.

Aizvējā liekas pavisam silti un labi. Tikai neomulīgi sniega tuksneša vidū un miroņu tuvumā. Bet baronēns satur dūšu un neļaujas bailēm. Viņa dzīslās tek bruņinieku asinis. Vai viņa senči tādām drausmām vien griezuši krūti pretī. Viņu ģerbonī ir vilks ar diviem krusteniski saslietiem zobeniem...

Bet ja nu viņa neatnāk... Nu, tad lai piesargās. Viņu iznerrot! Ar dragūniem varēja daudzīties un viņu iznerros... Rokas viņam atkal savelkas dūrēs, tā ka nagi iekniebjas saujās. Atkal viņš redz apaļos, tikai plāna auduma apsegtos plecus. Visu to šmaugo augumu ar plastiski liektām apveida līnijām. Un nezin aiz kāda iemesla blakus tam viņam rādās māsas Hortenzijas ģindenais stāvs. Kā sauss dadža kauls līdzās ziedu čemuriem aplīpušam malvas stiebram...

Pa zemnieku paražai viņš ar cimdu nošņauc degunu.

Liekas, ap kapu namiņu kāds nāk. Baronēnam tā siltāki vien kļūst. Nāk tomēr. Nu, saprotams, vai viņa drīkst nenākt. Vai viņš nav barons un viņa prasta zemnieku meita? Katra zemnieku meita justos laimīga tādā godā. Bet kad tikai viņai nav kūts smaka. Būs jāliek uzģērbt Hortenzijas drēbes. Pāris prāvāku pudeļu parfīma jāiedod...

Viņš pagriež galvu un tāpat arī paliek. Mārtiņš Robežnieks...

Milzīga asa ledus lāstekā acumirkli iesalst viņam iekšā no zābakiem līdz galvai un ar aso galu ieduras pakausī. Mute viņam vaļā, bet neviena skaņa nenāk no turienes. Sejā sastindzis pirmītējs nejēdzīgs smaids.

Tad labā roka sāk slepus virzīties uz kabatu. Bet arī to viņš,

nolādētais, mana. Acumirkli liels, melns revolveris pastiepas baronēnam pie paša deguna, tā ka acis aizmiedzas un roka noslīgst.

— Paliectiet vien mierā, barona kungs, — viņš draudzīgi saka. — Du elēties mēs taču neiesim. Priekš tā šī vieta pārāk pēc maitām smird.

Paliecas un izvelk viņa mazo Smita-Vesona pistoli un, uz plaukstas turēdams, aplūko.

— Smuks nieciņš. Ar to jūs biedējāt zemnieku meitas, vai ne?

Un tad viņš nosēstas kapa akmenim uz otrā gala.

Baronēns instinktīvi aplaiž acis apkārt.

Mārtiņš pasmejas.

— Velti jūs skatāties, barona kungs. Tie tur guļ aizskrūvētos svina zārkos. Es šaubos pat, vai viņi nāktu, ja arī varējuši. Viņiem būtu kauns no tāda izdzimteņa, no tāda dzīva miroņa, kāds jūs te sēžat, augsti cienījamais kungs... Nu, runājiet taču kaut ko. Neesiet lepni, barona kungs.

Baronēns nostenas.

— A? — Mārtiņš smaida. — Jūs paredzat ko ļaunu, barona kungs? Nu, lielas apķērības priekš tā arī nemaz nevajag. Jūs saprotat, kā beigsies mūsu priecīgā atkalredzēšanās? Atļaujot tomēr sev aizrādīt, ka esmu nodomājis izturēties pret jums ar to lielāko uzmanību un cieņu — gluži kā jūsu augstais dzimums to prasa. Jūs redzat tās kapličas durvis. Viņas nav aizslēgtas, tikai iesalušas mazliet. Bet ar krietnu kājas spērienu viņas var atvērt. Tur dibenā ir viens tukšs zārks — to jūs arī, bez šaubām, zināt. Un, kad viņam reiz aizcērt vāku, tad kalējam pus dienas jāstrādā apkārt, līdz kamēr dabū vaļā. Esiet bez rūpēm. Jūsu mieru neviens ne-traucēs.

Baronēnam acis vēl vairāk izspiedušās no pieres. Mute vaļā. Kaklā kas paraustās.

— Kliegt jūs gribat, barona kungs? O, lūdzu! To prieku es jums negribu liegt. Varat būt droši. Aiz šitā maitu kalnu vaļņa neviens tālāk nedzirdēs. Jūsu zirgu atskaitot, protams... Nu kāpēc jūs neklieđzat? Jeb vai tas nav pieņemts? Jūs jau to ceremoniju labāk zināt. Vai zemnieki arī tikai spīdzināmi klieđz? Pie staba piesieti, viņi klusē, tāpat kā jūs tagad, barona kungs?

Viņš skatās šajā glēvajā nosalušā sejā ar bēdīgi atkārušos trīsošu apakšlūpu. Un piepeši viņa mute dūsmās saraujas, un roka sažņaudz ciešāki ieroča turekli. Ironija izzūd viņa balsī. Nevaldāms bezmēra nīknumš dzirdams tajā.

— Drebi tagad, tu sunš. Diezgan asiņu tu esi lacis. Saki man priekš nāves — cik dzīvību īsti ir uz tavas melnās sirdsapziņas?

Baronēnam lūpas pāri reižu tāpat saduras, pirms viņš skaņu dabū tām pāri. Bet tā ir pavisam sveša balss.

— Jūs maldāties... Jūs aplam uz mani domājat... Es tur nekā nevarēju. Man bij jāiet līdzī. Fon Hammers —

— Es zinu, kā tev bij jāiet. Par to mēs vairs nerunāsim. Vai tev vēl

kāda vēlēšanās? Es apsolos to izpildīt. Tu vari palaisties uz mani. Ko meža brāļi sola, to viņi izpilda.

Baronēns ir nosalis. Zobi viņam klab.

— Atlaidiet mani. Es samaksāšu . . .

— Ā, atpirkties tu domā! Bruņniecīgi līdz galam — kā tad citādi. Kā tu domā: cik bagātam tev vajadzētu būt, lai tu varētu samaksāt visas tās dzīvības, kuras tu mums esi parādā? Ja mēs lēti rēķinām zemnieku asinis — rublis pilienā nebūs par daudz. Cik tas sanāks kopā? Pardon, ja mēs andeli taisām, tad viņa jātaisa pamatīgi. Tad mums visi veci parādu raksti jāvelk laukā.

Baronēns mana labi, ka smejas par viņu. Bet tomēr ielaižas. Nekas, itin nekas cits viņam nenāk prātā. Slikdams viņš kā pie salmiņa turas pie šīs vienīgās domas.

— Mēs esam bagāti. Manam tēvam daudz naudas . . .

— Tas jau būtu labi. Bet redzi, baronēn, nelaime ir tā, ka mums nav jāizrēķinās tikai ar tevi un tavu tēvu. Kur tad paliek tie, kas te guļ tajā pagrabiņā? Un vēl viņu tēvi un tēvu tēvi. Parādi man jele vienu no viņiem, kas nav mazgājies zemnieku sviedros un asinīs. Vienu vienīgo — un es tevi tūliņ atlaidīšu pa vējam. Zirgā vēl palīdzēšu uzkāpt.

Baronēnam galva nokārusies uz krūtīm. Lielas asaras tek no acīm vaigiem pāri, nokrīt uz svārkiem un sasalst tur.

— Nekā, baronēn. Tu esi vājš komersants. Tavas kalkulācijas ir bērnišķīgas. Ja jūs arī būtu bagāti kā Krēzi, savu parādu samaksāt jūs nevarat. Kas tad jums ir, un ar ko jūs domājat atpirkties? Vai tā nauda, kas jūsu lādēs guļ, nav kapeiku pēc kapeikas izsūkta no mūsu dzīslām? Vai tā nav mūsu pašu nauda, ar ko jūs gribat mūs nopirkt? Mūsu andele ir joks, baronēn, un nekas no viņas neiznāk . . . Nu, noskaiti tēva reizi. Tu taču tici mūžīgai dzīvošanai viņā pasaulē. Mazākais, mums to jūs allaž likāt sludināt.

Baronēns ir saliecies un sakņupis uz akmeņa kā vēja pārlauzts stiebrs. Viss viņa augums trīs un raustās.

Mārtiņa roka paceļas un noslīgst atkal. Viņš saviebjas riebumā. Viņam allaž nepārvarams riebums, kad jāmin virsū riebīgam un nevarīgam, kaut arī ģiftīgam tārpam. Nē, ne tārpam. Tas ir no tumša kakta izlīdis, putekliem nosūbējis, izkāmējis zirneklis. Un viņam jāliek pirksts virsū un jānospiež. Riebums . . . Mūžam viņš savas rokas vairs nedabūs tīras.

Roka paceļas un nolaižas atkal.

— Zini ko, baronēn, — viņš pēc brīža saka, — es nevaru. Es esmu par glēvu. Galu galā man būs jāatstāj tava nožēlojamā, netīrā dzīvība. Bet tad tikai ar vienu noteikumu: tev jāpazūd no šejienes. Tūliņ, šovakar, lai tavas smakas vairs tuvumā nebūtu.

Baronēns neticēdams paceļ acis.

— Nekur tu vairs nedrīksti maisīties. Neviena nodot, ne uzrādīt. Liec, lai tava mēle piekalst pie žokļiem. Un, ja tu vēl vienu vārdu — tikai vienu pušplēstu vārdu, tad vairs taupīšanas nebūs. Lai tu kādā kaktā

hūtu ielīdis, pašā ellē es tevi atradīšu, par to tu vari būt drošs... Nu, kā bij? Iet tā lieta?

Baronēns atslienas taisns kā svece.

— Es jums zvēru... — Mans muižnieka vārds... — Viņš sniedz savu trīsošo zilidzīslaino roku akmenim pāri. Bet Mārtiņš savējo atvelk atpakaļ.

— Ak, bez kumēdiņiem! Ko vērts jūsu gods un viņa vārds, to mēs sen zinām. To tu paglabā pie sevis. Tikai to neaizmirsti, ko es nupat teicu. Elle un pats velns ar visiem saviem kalpiem tevi neglābs.

Pieceļas abi. Baronēns iet neticēdams, vilcinādamies, izspiestām acīm uz savu mocītāju blenzdams.

— Pagaid! — Mārtiņš piepeši iesaucas. — Stāvi tu te. Tā tas tomēr neiet. Maza uzmanība pret jūsu sugu vienmēr vietā. Mēs darīsim tā...

Viņš pārkāpj pār apputināto valni, kur kārpās nosalis zirgs. Pārgriež pavadu un patrenc zirgu putenī. Kājām gaisā sperdams, tas acumirkli pazūd aiz sniega virpuļiem.

— Tā, tagad tu vari iet... Glāzi karstas tējas tu mājās vari vēl izdzert. To es tev vēl atļauju. Bet līdz vakaram lai tavas smakas te vairs nebūtu. Nu, ko stāvi vēl? Jeb vai tev arī ausis aizsalušas?

Kūkumā sameties, kā izkults baronēns sāk vilkties prom. No sākuma lēnām, atskatīdamies, vēl vienmēr neticēdams. Bet, gabalu pagājis, sāk skriet. Un no visa viņa auguma redzams, ka viņš kuru katru acumirkli sagaida šāvienu.

Pēc maza brīža viņš nozūd puteņa virpuļos tāpat kā viņa zirgs.

Un, kad vairāk nekas nav redzams, kad tikai balts haoss kūp apkārt un kapsētas koki, zariem nikni šmikstinādami, cērtas pār galvu, Mārtiņš papurina galvu.

Viņam liekas, ka tomēr aplam darījis, palaizdams to. Viņam tāda jausma, ka nebūs labi. Bet grozīt vairs nevar.

Viņš apgriežas un brien uz otru pusi projām. Nemierā ar sevi un ar visu, ko viņš te sarunāja. Teatrāli un ar muļķīgām beigām. Tas tur varbūt tagad smiesies par viņu, savu tēju dzerdams.

Vējš svilpo apkārt un asas sniega adatas klēpjiem sviež sejā.

Pievakarēs Jānim Robežniekam ir miers.

Viņš noteicis skolniekiem, lai netraucē viņu. Jau ap četriem uzdedzina lampu rakstāmstabā, sēd pie saviem papīriem un grāmatām un bauda rāmu, tīksmīgu atpūtu.

To viņš var sev atļaut. Vai viņš to nav izpelnījies?

Sēd, krēslā atzvēlies, un atceras pagājušos drūmos laikus. Kad viņš pats ar maizes kulīti brida pa kupenām uz pagastskolu — kā tagad tie tur. Kad tumšos vakaros gāja gar šo pašu gaišo logu un ar smeldzošu skaudību nolūkojās, kā skolotājs omulīgi sēd un kūpina savu pīpi... Un tos laikus, kad kā nabaga palīgs dienēja pie Salmiņa un panesa visus viņa untumus un muļķības. Un nupat pagājušo nejauko nemiera gadu... To ir atminēties netikas.

Labi, ka garām un ka nu reiz miers. Protams, upuru bijis daudz. Tauta briesmīgi cietusi par savu neprātīgo atsvabināšanās mēģinājumu. Bet vēsture nepazīst žēlastības. Nekad nav pazinusi. Vēstures ceļi ir asiņaini. Līdz ceļiem visām tautām jābrien savu pašu asinīs uz labāku nākotni.

Kaut kas tomēr ir sasniegts. Pierādījums ir dots, ka nevar ar tautām rīkoties kā ar mēmu dzīvnieku baru. Kaut kādas brīvības ir sasniegtas. Un tās vairs neatņems. Drusku brīvāks vārds, drusku atbrīvota visa dzīve. Pirmais solis ir sperts. Tagad diezgan un pietiek.

Redzams neprāts visi tie atsevišķie varas darbi, par kuriem vēl vienmēr dzird. Protams, meža brāļi ir vairāk nožēlojami nekā nosodāmi. Bet mitējušies taču reizi. Ko viņi vēl domā panākt? Tikai paši skrien nāvē un citus grūž postā. Tagad visiem jābūt mierīgiem un klusiem.

Grumba ievilkusies Jāņa pierē. Bet tad nolīdzinās atkal.

Sev viņš nekā nevar pārnest. Viņš savu pienākumu darījis. Kā glēvulis un bailulis viņš nav kaktā slēpies, kad likās, ka ko labu varēs izdarīt, un kad darbinieku vajadzēja. Riskējis ar savu stāvokli un dzīvību. Bet arī laikā apstājies, kad kāja bij jāasper acīm redzamā bezdibenī. Kad sabiedrība pati vairs negribēja vairāk un tālāk un kad tikai atsevišķi revolūcijas fanātiķi un apstulboti sociālisti to ar varu vēl mēģināja dzīt uz priekšu.

Tam stulbumam un šaurumam viņš arī nu pāri.

Šaurums ir nāvējošs. Šaurums katreiz ir arī seklums. Un sociālisti noslēdzas savā partijas dogmā kā kaula kažokā. Tajā ziņā gluži līdzīgi vecajiem teoloģijas dogmatikājiem, pret kuriem tik nikni karo. Vienu bausību grib pārmainīt pret otru. Bet brīvs cilvēks ir pret kuru katru dogmu.

Sevišķi mākslinieks nedrīkst būt dogmatīķis. Viņam jābūt tam vispilnīgākajam individuālas brīvības iemiesojumam. Kura katra politiska doktrīna ir par šauru, lai viņš tajā sajostos apmierināts. Viņam jāpatur acīs augstākās kultūras vērtības un jāstrādā tām...

Jānis pamet dziļas sirsnības pilnu skatienu uz savām grāmatām un papīriem un sajūtas pilnīgi mierā ar sevi.

Savs dzīves ērtību minimums māksliniekam ir nepieciešams. Bez tā produktīvs darbs nav iespējams, ne domājams. Kad kājas mirkst ūdenī un ausis salst, tad fantāzija nespēj lidot un roka tēlot. Klusums un miers ir vajadzīgs — ārējais un iekšējais miers.

Un tas Jānim tagad ir. It sevišķi svētdienās. Un it sevišķi, ja gadās svētdienai blakus kroņa svinamā diena — kā šodien. Tad viņš no paša rīta staigā bez apkaklītes, mīkstās korpēs. Pasēd pie sievas guļamistabā, pamilinās ar bērnu, kurš nu jau sāk izskatīties drusku pēc cilvēka un nav vairs gluži tik neglīts un pretīgs kā no sākuma. Ar grāmatu rokā paguļ uz kušetes un palasa drusku. Tad nosēstas savā mīļā vietā pie rakstāmgalda un pāršķirsta žurnāla jaunāko burtnīcu.

Ar sevišķu sirsnību pārlasa vēlreiz sava paša dzejoļus. Tie ir tie krāsu un domu bagātākie visā grāmatā, to katrs sacīs. Pārļaiž acis redakcijas principiālam rakstam. Gluži kā viņam no sirds rakstīts. Katrs vārds taisnība. Lai materiālisti un ietiepīgie, savās doktrīnās kā kaula kažokā sastingušie sociālisti sirdās kā gribēdami, neviena punkta viņi tur nespēj izkustināt. Neviena punkta.

Mēs neesam revolūcijas atkritēji un reakcionāri, kā mūs lamā. Pavisam otrādi. Reakcionāri ir tie, kas ievelkas savā šaurā dogmā un negrib redzēt itin nekā ārpus tās. Tie īstie revolucionāri esam mēs. Tāpēc ka mēs cenšamies padziļināt revolūciju. Ievirzīt viņu arī gara un kultūras pasaulē. Arī tur mēs gribam pārvērtēt vērtības un paļaut indivīdam pilnīgu brīvību. Pilnīgu, neaprobežotu brīvību! It sevišķi mākslā! Nost vecos elkus! Lai dzīvo mūžam nerimstošais, mūžam jaunas atziņas meklējošais un neapmierināmais cilvēka garš!...

Kad apnicis par to domāt, Jānis izvelk kur no atvilktnes dibena burtnīcu ar dažādām piezīmēm un rēķiniem. Vipsnādams pārskata to. Viņam tagad arī kāds praktisks nodoms, un viņš nevar palūkoties burtnīcā, viegli un galanti nepaironizējies par sevi pašu.

Viņš, skolotājs un dzejnieks, taisās kļūt par gruntnieku un savas saimniecības vadītāju. Vecajam Zilem mājas ir nodedzinātas, dēls aizbēdzis — viņš meklē pircēju savam zemes gabalam. Simts četrdesmit pūrvietas vidējas zemes. Ko viņš viens, vecs nabags, ar tām iesāks? Pieci tūkstoši pieci simti viņš prasa. Piecus tūkstošus Jānis jau sasolījis — vēl tikai par tiem pieciem simtiem runa. Vienosies, tas skaidri paredzams.

Un Jānis rēķina, cik nāksies iemaksāt un cik paliksies nākamo divu gadu izmaksai. Cik vajadzēs priekš lopiņiem, rīkiem un sēklas un cik māju būvei... Viņš taču to tik labi pazīst no savu jaunības gadu prakses. Un tas ir tik interesanti. Viņš biežāki skatās šajā burtnīcā nekā tajā,

kur nodrukāti viņa dzejoļi. Dzejoļi ir skaisti, bet cik par viņiem maksā? Arī skolotāja darbs nav slikts, bet kā to atalgo? Cilvēkam un it sevišķi dzejniekam vispirms jānodrošina dzīves materiālā puse, tad tikai var prasīt no viņa iznēsātu un labi izstrādātu gara darbu.

Sajūsminājies viņš aiziet arī pie sievas parunāties. Tā no dzīves prakses gan nekā nesaprot, bet piekrīt visiem viņa plāniem un sajūsminās līdzī. Viņa no laika gala nevar paciest to skolas troksni aiz sienas un domā, ka dzīve klusās lauku mājās būs daudz jaukāka. Arī mazais ķepurojas kailām kājiņām un ko dūc savā nodabā. Jānis ar patiku brītiņu pakavējas pie viņa.

Priekš pusdienas Jāni tomēr iztraucē sievastēvs. Taisnību sakot, šis traucējums viņam nemaz nav nepatīkams. Divas bezdarba dienas uz beigām sāk kļūt drusku garlaicīgas. Un Meijers pēdējā laikā kļuvis atkal omulīgāks un runīgāks. Patīkami ar viņu brīdi papļāpāties.

Šodien Meijers sevišķi labā omā. Vakar vakarā atbraucis no Rīgas, kur izsaukts pie paša lielkunga. Lielkungs no sākuma saņēmis bargi, bet vēlāk jau kļuvis pielaidīgāks un laipnāks. Meijers ir atstāts muižkunga amatā. Pēc dažām nedēļām matroži aizies no muižas. Drošības uzturēšanai stacijā apmetīsies pristavs ar astoņpadsmit stražņikiem. Meijers pāries atkal uz savu veco dzīvokli. Nākamo vasar, ja muižniekiem izsniegs valdības pabalstu, pils būs pārbūvējama. Tad pa tām starpām ērtāk iznāks dabūt materiālu arī Zilēs ceļamām mājām.

Meijers smejas, un Jānis viņam piebalso. Ar labpatiku noskatās sievastēvā, kam mati jau atkal pakupli atauguši un bārda sāk sisties vilnišos. Tikai manāmi sirmāks pa šo laiku kļuvis. Bet tā viņš izskatās vēl interesantāks un solidāks.

Kad pusdienas paēstas, Meijers pamatīgi noslaukās ar salveti un smaidīgi noskatās meitā un znotā.

— Kā bij, kad mēs drusku izvizinātos — visi trīs?

— Vai! — Marija uzbudinās. — Bet es jau nedrīkstu! Man tagad tā jāšargās saaukstēties.

— Jā, — Jānis piekrīt, lai gan priekšlikums viņam ļoti pa prātam. — Viņai tagad jāpiesargās.

— Nav tik bīstami. Jūs te par daudz pierodat pie tā istabas siltuma. Tīrs āra gaiss nevar kaitēt, kad silti saģērbjas. Bez tam laiks šodien ārkārtīgi silts. Saģērbieties. Mazo Juze arī to brītiņu varēs paglabāt.

Viņi saģērbjas un brauc.

Jānis ar Mariju sēd lielajās kamanās lāčādas segu silti apsegtām kājām. Marijai lielais kažoks mugurā un rokas smagā uzrocī. Galvai apsiets silts zīda lakatiņš un virs tā biežais, adītais, bumbulaini baltais lakats. Viņas sīkā sejiņa izskatās jocīgi niecīga siltajos apsējos. Deguns un vaigu gali tūliņ kļūst mazliet iesārteni.

Brauc aplūkot savu nākamo dzimtīpašumu.

Maz kas saredzams un aplūkojams tagad zem biežā sniega. Tikai no-
degušo māju vietu pat vakarējais briesmīgais putenis nav iespējis pa-

visam apslēpt. Melni pamatu plankumi rēgojas no sniega laukā. Šur tur izslējies kāda darba rīka dzelzs apkalums vai kāda trauka stīpa. Pašā ceļmalā guļ nošauts, sasalis, saplūksnējis suns.

Laiks pēc pēdējā ziemas puteņa patiešām liekas ārkārtīgi silts. Miglas nav un nelīnā. Gluži melni, gabalaini mākoņi stāv pavisam zemu. Sniegs ir mīksts, viss gaiss liekas maigi valgans.

Viņi aplūko mājvietu uzkalnī un pārspriež, kā te būs pārkārtojams un citādi ierīkojams. Meijers ar labpatiku klausās znota lietišķos prātojumus. Tas viņa acīs drusku ceļas kā praktiski lietojams cilvēks. Daudz vilšanās viņam ar šo cilvēku bijis jāpiedzīvo. Varbūt te viņš būs vairāk savā vietā.

Jānis brien ap dzīvojamās mājas paliekām un aplūko ābeļdārza kociņus. Liela prieka tur nav. Pāra desmit nolaistu, nosūnojušu kociņu. Tie, kas tuvāk, nodeguši, arī attālākie liekas cietuši. Ogulāji izmīdīti, aplauzīti. Cerines izgraizītas pātagu kātiem un tamlīdzīgām vajadzībām... Jānis pukojas par tādu mežonību.

Marija jocīgi laipo pa vīra pēdām. Tāpat kā viņš liec pumpurotos krūmu zarus pār delnu un sajūsminās par visu. Visi trīs aiziet ataugas malā, pie robežas, no kurienes visu gabalu var pārskatīt, un pārspriež, kas kurā vietā būtu darāms.

— Tas plavas gabals, — Meijers rāda, — tur aiz upītes ap to bērzu, būs uzplēšams un par lauku iekārtojams. Es jau sen skatos, ka tur par sausu. Bez krietnas mēslošanas tur zāle neaug.

— Un kur tos mēslus ņems pirmajā laikā, — Jānis piekrīt. — Kūtīs liela daļa būs sadegusi. Un ar reizi visus lopus arī nevarēs iegādāties.

— Vai tev pirmos gadus nevajadzēs ņemt pusgraudnieku vai rentnieku? Pašam ar reizi iesākt tev nāksies grūti.

Tam Jānis nevar piekrist.

— Labāk iesākt pamazām, bet tomēr patstāvīgi. Tu zini, kā ar pusgraudniekiem un rentniekiem iet. Ne viņiem, ne pašam kāds ienākums.

— Tas nu taisnība. Bet tad jums būs ko saņemt. Un saimniece tev tāda pašvaka. — Viņš jokodamies uzsit Marijai uz pleca.

— Tā nemaz nav, — viņa, drusku aizskarta, iesaucas. — Es arī varu strādāt. Man lauku mājās patīk.

Meijers ar Jāni smejas.

— Ataugā tagad laikam katrs cērt, ko grib, — Jānis nopukojas, nolūkdamies, kur sniegs izmīdīts un zemē mētājas nodarināti egļu un bērzu zari. — Sajēga par sveša īpašumu ļaudīm pavisam zudusi. Būvbaļķu, liekas, te nebūs. Bet spāres var cirst.

— Kas tagad savā mežā cirtīs, — Meijers pamāca. — Lai aug. Vēlāk vērtība būs divi un trīs reizes lielāka. Pēc desmit gadiem no šitās pašas ataugas tūkstošus četrus varēs iedzīt.

— Jā. Un skaisti izskatās — vasarā, kad salapo. — Jānis noskatās sirsniņi, jau kā savā īpašumā.

Brien atpakaļ uz mājvietu, upītei taisni pāri. Meijers pa priekšu, tad Jānis un Marija beidzamā.

— Atminos, — Jānis saka, — pļavas gar upītes malu avoksnainas. Rāvas zāle vien vairāk aug. Bet te taču labs kritums un viegli nogrāvot. Nesaprotu, kāpēc Zīles nekā nav darījuši.

— Kas tad darīs! — Meijers pasmejas. — Vecais jau vairs nespēj. Un dēlam, tam revolūcija jātaisa. Nu, un labi izmaksās arī tā grāvošana. Par cik, tu domā, tagad tev asi raks?

— Bet tas taču atmaksājas! — Viņi nogājuši pašā lejā. — Palūk, kāds te smuks licītis! Vītoli un ievas apkārt. Vasaru te vajag būt skaisti. Un, kad izrok, te iznāk prāvs diķis. Pīles var audzināt. Putnkopība pēdējā laikā ir sevišķi ienesīga.

— Un laivu tajā diķī vajag! — Marija naivi iesaucas un aprāvusies uzmet lūpu, kad abi vīrieši smejas atkal.

— Sētas apkritušas, viss nekopts un nolaists uz beidzamo. — Jānis pukojas, kalniņā kāpdams. — Tā tas visur, kur saimnieku dēliem viss kas cits, tikai saimniecība nav prātā.

Sasēstas un brauc atpakaļ.

Podniekiem iepretī Jānim ienāk prātā saruna ar Zetiņu pagastnamā un pārmetums par lepnumu un neapciemošanu. Tagad viņam ļoti jautrs prāts un gribas pēc iespējas vairāk izplāpāties.

— Vai neiegriezīsim? — viņš saka Meijeram, kas atkal sēd priekšā, kučiera vietā.

Meijers kļūst domīgs.

— Varētu. Bet neaizmirsti, ka meža brāļi ir ļoti nikni uz Podniekiem. Viņu tur par to lielāko nodevēju. Uz visām prāvām viņiem jābrauc par lieciniekiem. Esi dzirdējis: vakar tiesāja Gailēnu. Desmit gadu katorgā.

Bet Jāni tas neinteresē.

— Nu, — uz kādu pusstundu, ne vairāk.

Viņi iegriež Podniekos.

Podnieks ar sievu sarukuši sēd piesmakušā dibenistabā. Podnieks vakardienas reibumu slikti izgulējis. Zetiņa nogurusi un īgna. Ciemiņiem sabraucot, manās pievākt izmētātos drēbju gabalus un pārsegt netaisītās gultas.

Ciemiņi piepludina istabas ar svaigu gaisu, skaļām valodām un smiekliem. Zetiņa atplaukst no goda par smalkiem viesiem un vienkārši no svešu cilvēku klātbūtnes, kad aizmirstas spiedīgās rūpes un raizes.

Bet uz ķēķi steigties un pamielojumu gādāt viesi viņai neatļauj. Tikko pierunājami virsdrēbes novilkt.

— Mēs tūliņ brauksim tālāk, — Meijers saka. — Tikai garām braucot, uz pusstundu iegriezāties. Nava jau svētdiena.

Jānis jokoja ar sieviešiem un smidina tos. Arī Zetiņa smejas, kad viņš stāsta par Marijas laivu piļu diķī un par to, kā viņa nākamo vasaru govīs slauks un vispār saimniekos pa Zilēm. Nu Marija neņem ļaunā. Jokoja pretī un smejas arī pati.

— Es nezinu, kas tev par patiku krāmēties, — Podnieks, gultā sēdēdams, skeptiski prāto. — Tādu klapatu uzņemties kaklā. Es būtu laimīgs, ja tiktu vaļā no tām mājām. Ar gājējiem tīrais negāls. Neviens vairs nevižo strādāt, ne klausīt. Par kungiem tagad visi grib.

— Jā, — Zetiņa iemaisās. — Pavisam samaitāti tie ļaudis ar tiem trakajiem laikiem. — Kā tepat mums tā Vītolienes Alma. Kamēr tie dragūni bij, daudzījās kā negudra. Nu vairs ne ar māti sadzīvot, ne citādi kā iztikt. Pieņēmām. Domājām — lai cik nu tā labuma no tādām šaudīklām, tomēr taču cilvēks būs mājās. Nekā. Pāri nedēļu padzīvoja — projām atkal. Vakar vakarā. Uz Jokumu pusmājiņu pie Steinbergu Annas. Par šuvēju mācīšoties. Iznāks gan tur šuvēja no tādas...

— Es domāju, pārdot tikai to māju, — Podnieks ņurd. — Nekāda gala nav. Kad tev desmit tūkstoši, atveri pilsētā kādu bodīti vai kā. Tad tu esi kungs par sevi un viena bēda tev. Te tie amati un viss. Dienu, ne nakti nav miera. Ne tu kungiem vari iztikt pa prātam, ne ļaudis ar tevi mierā. Dari to labāko, bet tomēr slikti.

— Zināt, — Zetiņa piepalīdz, — Vilde ar Skalderu uz vienu roku, un nu tikai rakņāties kur varēdami. Sūdz. Viņš uz mītiņiem esot gājis. Kā viņš lai neiet, kad ar varu piespiež? Vai toreiz pretim runāt varēja? Kad tev plinti tur pie krūtīm...

— Kur jūs man vakar Rīgā nozudāt? — Meijers ievaicājas, lai nogrieztu sarunu uz citu pusi. — Vakzālē skatījos, skatījos, bet neredzēju vairs.

— Mēs atnācām pašā pēdējā brīdī. Vai tad viņu var izvesties. Kad iesāk dzert, tad jau vairs nezin ne mēra, ne laika.

— Eh! Tagad mēru un laiku... Tagad piedzerties un gulēt no rīta līdz vakaram. Atriebusies man šī dzīve līdz kaklam.

— Un Gailēnam desmit gadu?

— Desmit...

— Nabaga cilvēks. Kā to lai iztur.

— Bet sakiet jūs paši, — Zetiņa runā nervozi, pie visiem pēc kārtas griezdamās, — vai tas nebij arī pelnīts? Kas te no paša sākuma bij tas lielākais kūdītājs un rīkotājs? Pats un meita.

— Eh! Kas man par daļu. Likuši tikai mani mierā...

— Patīkami nav, ka jūs visur jauc iekšā. Vai mēs cits citam varam būt par tiesnešiem. Katrs lai zin pats, kā viņš ar savu sirdsapziņu tiek galā.

— Bet kad jūs viņu būtu dzirdējuši! — Zetiņa brīnās. — Kas nu mums. Mēs esam liecinieki — un tad visas kājas trīc, kad jāstājas tik augstiem un tik bargiem karakungiem priekšā. Bet Gailēns! Stāv paceltu galvu un skatās tā, it kā viņš būtu tas apsūdzētājs un tie tiesājami. Un kas par izrunu! Vairāk nekā tam advokātam. Es domāju, viņam tik daudz nebūtu spriests, ja pazemīgāks bijis un pielūdzies. Bet kas tev to deva! Desmit gadi viņam pasludina. Viņš tikai pamet ar galvu un pasmaida... Kad jūs būtu redzējuši!

— Ciets un noteikts viņš bij vienmēr, — Meijers domīgi saka. — Un caur un cauri krietns. Viņa man visvairāk žēl.

— Ak, ko tur nu daudz žēlot! — Zetiņa iesaucas. — Kurš tur tas labais. Tādi paši cits citā.

Podnieks grūti nopūšas.

— Velns viņus visus būtu parāvis. Kas man daļas . . .

— Nu, nemaz nepūt! — Zetiņa brūk viņam virsū. — Vai es tev jau sen nesaku: palūdz tu kņazam, lai dod pāri matrožu. Kad tev apsardzība mājās, tad neviens nenāks. Bet viņš — ne un ne. Kā bērns. Nekā nevar iestāstīt.

Podnieks smagi atmet ar roku.

Visiem sametas mazliet neomulīgi. Pieklājības pēc vēl drusku parunājuši, atvadās un brauc projām.

Mājās bērns nokliedzies pie gala; Juze ar viņu noņēmusies un gluži nokususi.

Jānis visu vakaru paliek jautrā garastāvoklī. Atgulstas uz kušetes. Rokas zem galvas savijis, domā par savu nākamo saimniecību un viņas ierīkošanu. Fantāzija visu iztēlojas jaukās ainās.

Neatkarīgs un brīvs viņš būs materiāli un līdz ar to arī garīgi. Pa dienu rīkosies saimniecībā, vakaros sēdēs pie rakstāmgalda un strādās savu literārisku darbu. Ne inspektora, ne mācītāja vairs nebūs uz kakla. Tikai tā iespējams ko lielāku un vērtīgāku radīt.

Tad viņš atkal piesēstas pie galda un izvelk burtnīcu ar aprēķiniem. Viss saskan labi. Nekādu neiespējamu utopiju te nava.

Kā tomēr tā dzīve grozās — kā lapa vējā. Kas to pāri gadu atpakaļ varēja iedomāties. Tagad ir saprotams. Viss pārdzīvotais nemiers un pārciestās nedienas tikai tādēļ, lai labāki būtu sajūtami labklājības un laimes mirkļi.

Cilvēku liktenis ir taisns un gudrs. Dzīvi viņš vada kā pa viļņiem. Augšā un lejā, lejā un augšā. Mētā pa kontrastiem un pretešķībām. Līdz kamēr raksturs norūdijies un pats prot noturēties izvēlētā un piemērotā līmenī. Galu galā nav aplams arī izteiciens, ka katrs pats savas laimes kalējs. Katrs pats galu galā savas dzīves un savas laimes veidotājs.

Juze ienes petroleju pilni pielietu un nospodrinātu lampu.

— Vai uzdegt? — viņa prasa un šķelmīgi paskatās skolotājā.

— Uzdedz. Krēsla jau metas.

— Tagad jau visu dienu tumšs, — viņa saka, ar kupolu šķendinādamās. — Briesmīgi daudz petrolejas iziet. Muca jau atkal būs tukša. Es jums jau vakar gribēju sacīt.

— Nekas, Juzīt, — Jānis smejas. — Paziņos, lai pagasts ved jaunu. Petroleja viņam jādod, cik izdeg. Tu ķēķī arī nemaz neskopojies. Kad tikai tumšāks, aizdedz lampu.

— O, man jau veselu stundu deg. Kad zaļa malka un plītī nedeg, es tur arī pa šaltij. Pagasta manta. Man nav žēl.

Smejas abi.

Juze aizdomīgi ilgi rīkojās ap lampu. Bet Jānim nav nepatīkami. Jau-
nas, glītas sievietes tuvums vienmēr patīkams. Viņš skatās burtnīcā, bet
redz arī, ka tuvu gar acīm zib Juzes līdz elkoņiem kailās rokas.

Viņš pagriež galvu un pazagšus paskatās.

— Kādas tev baltas rokas...

— Man, vai? — Viņa smejas baltiem zobiem. Ar labo roku uzbīda
kreisās piedurkni augšup elkonim. Un skatās viņam taisni acīs — tik izai-
cinoši, ka viņš apjūk. — Kad man vēl augu dienu pa tiem netīriem ūde-
ņiem nebūtu jāmērcējas...

— Vai tad tev vajag? Es taču esmu teicis: pasauc no klases skuķus,
kas palīdz. Divas, trīs — cik vajag. Vai tad tev pašai jāmērcējas... — Ne-
zin kā tas nāk, bet viņš jau tur to balto, apaļo roku savējā un ar otro
glauda līdz vaļīgās piedurknes galam.

Viņa nu skatās prom. Smaida vaļējām lūpām un ar brīvo roku svaida
papīrus uz skolotāja galda.

— Tu esi laba... un tāda smuka... — Balss viņam klusa, čukstoša,
kā iesmakusi.

— Jūs arī esat labs... — Arī viņas balss tāda pati.

Viņš piepeši palaiž un atgriežas. Durvīs stāv Marija un sakniebtām
lūpām skatās kaut kur sienā, vīra galvai pāri.

— Juzel! — viņa sauc. Un viņas balss tik netīkami sprakstoša pret to
glaimīgi samtaino, kas te nupat skanēja. — Ķēķi pagales krīt no plīts
laukā.

Leitietes velteņa kurpes nošvīkst pa grīdu.

Jānis grib izlabot nepatīkamo gadījumu. Mazliet samulsis, pieceļas. Bet
Marijas te vairs nav. Dzirdams, kā viņa guļamistabā demonstratīvi mierīgi
un skaļi žūžina bērnu. Jānis pasper soli uz durvīm. Bet tad novēršas un
atmet ar roku. Iet un atgulstas uz kušetes. Savij rokas zem galvas. Skatās
griestos un smaida.

Istabā rāms, zaļgans spīdums no lampas gaismas un novakara krēslas
saplūduma.

Vītolienes Alma viena sēd mazajā istabiņā. Draudzene pēc pusdienas
aizgājusi un vēl nav atpakaļ... Almai vienai neizturami garlaicīgi un
drūmi.

Garlaicība tā nav — viņa pati to labi jūt.

Vispirms tur smeldz tāds kā mazs ievainojums, kā sāpes par to, ka
viņai nekā nesaka par tām slepenām gaitām. Nojauš jau — ak, tik muļķe
viņa taču nav. Bet viņai nesaka, tāpēc ka neuzticas vēl. Un ar kādu patiku
viņa uzņemtos to visgrūtāko uzdevumu un ietu vistālāko ceļu. Neviens
sniegs viņai nebūtu par dziļu. Bet nesūta... Viņa jauš, ka ilgs laiks būs
vajadzīgs, līdz izpirks savus grēkus un iemantos pilnīgu uzticību. Un tas
ir tik grūti...

Jā... un tad tās bijušās dienas... Acis viņai samiedzas no kauna, un saraukti pirksti ar asiem nagiem griežas delnās. Bezgala riebumu viņa sajūt visos locekļos, katrā cīpsliņā. Nejaukas atmiņu ainas kā sarkani tvaiki kāpj galvā, gulstas uz krūtīm un smacē. Zobi jāsakož, lai skaļi neiebrēktos. Nolādēts... nolādēts cilvēks! Rupji vārdi viņai vēl no mātes mantotā krājuma. Sevi lamāt un nogānīt — tas ir vienīgais, ar ko viņa tādos brīžos vēl glābjas.

Kā tas beigsies? Kurp turpmākās dzīves ceļš viņu vedīs? Vai viņai vēl ir kāds ceļš?... Kad Anna runā, tad liekas, ka ir vēl... ka daudz vēl priekšā — ka nemaz vēl nav sākts dzīvot. Bet, viena palikusi, jūt, ka ar nodomu un aprēķinu mierināta, lai nelūkotos atpakaļ, kur viss riebīgi samīdīts un notraipīts. Tad sāpes un šaubas, un izmisums žņaudz nost...

Kaut kāds troksnis ārā viņu sauc pie loga. Pieri stenderei piespiedusi, viņa skatās un acumirkļi nesaprot. Tur ir Ozolmuižas zirgs, kamanās aizjūgts, un divi matroži ar plintēm pie tām. Bet patlaban durvis veras. Uzslietu apkaklīti, sniegā sabristām kājām baronēns nāk iekšā.

Tad viņa iedomā un atminas, ko savās mokās pavisam aizmirsusi. Un saprot, ka viņa pazudusi. Ledaina šalka pārskrien augumam, bet mute acumirkļi izžūst no savāda, spēja iekšēja karstuma. Aizmirstas pagātne ar viņas mokām. Viss bijušais liekas niecīgs nākamo briesmu un nelaimes priekšā. Jaunas dzīvības instinkts kā vajāts putns sprostā akli sitas uz vienu, uz otru pusi.

Baronēns viegli šūpo pātdziņu gar sāniem nolaistā rokā. Brīdi noskatās savā upurī. Un viņa acis tikko valdāmas dusmas un riebums sajaucas ar nenoslēpjamu prieku par tā izbailēm un ar nākamā gandarījuma tīksmi.

— Paldēs, jaunkundz, par tō jauk brītiņ vakar... — Baronēns izmejoši paklanās. — Tas ir labi, ka tu turi vārdu. Es tādu pakalpojumu neaizmirstu — nekad. Saproti, nekad!

Almu šī viltotā, izmejošā laipnība moka vairāk nekā bardzība un lamas. Viņa paredz, kas pēc tam nāks. Un saraujas kā no sitiena.

Baronēns iebrēcas nelabā balsī, sarkans un zils sejā. Lamā viņu visprastākiem vārdiem, kājām uz grīdas sizdams un pātagu gaisā šmikstinādams. Lamā par netikli, par dumpinieci — visu netirāko un neglītāko izgāž viņai uz galvas. Un lamām pa starpām jaucas stāsts par kaut ko paša piedzīvotu, briesmīgu, ko neaizmirst un kas prasās gandarījuma. Alma nesaprot visu, tikai sajūt, ka viņai par visu nāksies atbildēt. Viņa dreb no karstuma un aukstuma, kas mainīgiem vilņiem skrien pār miesām.

— Piedodiet, barona kungs... — viņa šļupst, gultā sakņupusi, kā skolas meitene acis priekšautā aizslēpusi. — Es vairāk tā nedarīšu.

Liekas, uz baronēnu šis bērnišķīgais naivums atstāj iespaidu. Acis viņam iezalgojas vēl ļaunāki, bet mute sašķiebjas kaut kā paredzamā tīksmē.

— Riktīgi! To tu vairāk nedarīsi! Bet tu man darīsi ko citu. Citu ko tu man darīsi. Tām ballēm ar tiem meža brāļiem nu beigas... Velc kažoku mugurā!

— Apžēlojieties, ko jūs gribat darīt!

— To tu drīz vien redzēsi. Muižas pagrabā tagad rūmes diezgan. Pasēdēsi vienu nedēļu, otru — kamēr visi tavi kavalieri no meža būs rokā. Tad redzēsim. Tad mēs redzēsim . . . Velc kažoku!

Iestēdamās viņa saraujas pavisam čokurā.

Bet tad pātadziņa nošmiukst gaisā. Divas reizes sāpīgi iegriežas pār plānās blūzes segto plecu un mugurā. Alma iebrēcas un acumirkli ir kājās. Grīlodamās, mezdamās meklē kažociņu un lielo lakatu. Plecs un mugura deg ugunīs. Glēva . . . glēva — viņa domā! Un kājas tirpst jausmā par to, kas vēl nāks.

Baronēns, mazliet apmierinājies, aizpīpo papirosu.

— Kur tas tavš kavalieris Robežnieks?

— Es nezinu, — viņa tikko saprotami atkunkst.

— Aha — tu nezini. Drīz tu zināsi . . . Gatavs? Vorwārts!

Viņš izdzen to ārā un iebrūž kamanās. Viņai jāsēd šķērsām priekšā, kājām pār malu. Baronēns ar vienu zaldātu uz sēdamā. Otrais priekšā par kučieri. Tā viņi izbrauc uz lielceļa.

Almai grūti sēdēt. Mugurai nav atbalsta, viņa nogurst un sakņūp uz priekšu. Baronēna sniegainie zābaki mīnā pret viņas sāniem — viņai liekas, ar nodomu. Cietie papēži sāpīgi duras miesā, bet viņa sakož zobus un iztur. Viņa paredz, ka vēl vairāk, vēl daudz vairāk būs jāiztur. Satriekta un salauzta viņa sastulbst savās mokās.

Pamana, ka nogriežas uz Ozolmuižas pusi. Bet tagad viņai viena alga. Viņa nejaudā aptvert un izdomāt. Visa viņas būtne sāpju un smacējošu nojautu pilna. Siki drebuļi nemitīgi purina viņas augumu. Laikam baronēns zābakiem cauri to mana. Pasmejas un pasniedz zaldātiem papirosus.

Krēsla jau metas, kad viņi iebrāuc Ozolmuižā. Kā ķēms caur kailām gobām un kastāņiem rēgojas izdegusi pils apkvēpušiem logu caurumiem un vienā galā iebrukušu jumtu. Bet vienā spārna augšstāvā spīd uguns. Slikti deg šīs vecās bruņinieku mītnes ar nopelējušiem mūriem un piesmaidējušām ozola grīdām.

Alma tikko atjēdz, ka viņu dzen atkal. Kāpj pa cementa trepēm, iet pa tukšiem, nokvēpušiem koridoriem, kur pret tukšo logu caurumu krēslā pie sienas iznirst kādas fantastiskas rožu vijas krāsojums vai, pa pusei aizkvēpis, bargi noskatās kāds bruņās tērpies vīrs ar kuplām spalvām pie cepures.

Iziet caur mazu priekštelpu ar dēļiem pa pusei aizsistu logu un stūrī izdegušu grīdu. Četri matroži pie kūpošas lampiņas tur spēlē kārtis. Tā ir vakts, kas no šārīta sēd barona drošībai. Seši cilvēki tagad sargā viņa dzīvību . . . Atkal pa šauru koridoru gar kādām durvīm, aiz kurām sprakst uguns un dzirdams ķēķa troksnis. Tad viņu iebīda lielā, tumšā telpā. Durvis aizveras. Atslēga noskrāpst. Saltas ēnas no stūriem salien tuvāk un nospiež viņu tajā gaišākajā stūrī zemē uz grīdas.

Viņa tup sarāvusies, seju aizvērtām acīm ceļgaliem uzspiedusi. Drausmīgs auksts tukšums apkārt. Bet viņa dzird, ka ēnas švikaini staigā ap-

kārt, liecas pāri un ar klusām ņirgām lūko ieskatīties viņas sejā. Mikla elpa ar pelējuma smaku apvēsmo augumu. Plecs un mugura svilstoši sūrst.

Bet jaunā, zaļoksnējā dzīvība par stipru, lai negaidītais trieciens viņu pagalam saplacinātu. Aukstums un fiziskās sāpes pamazām atskaidro galvu. Alma pieceļas kājās, gar sienu turēdamās, aizvelkas līdz logam. Bet ārā jau pilnīgi tumšs. Sniegainais pagalms zilgani plešas lejā, un kā valnis to apņem un noslēdz gobu un kastaņu loks.

Aiz durvīm rīkojas ap traukiem. Barons ēd. Dzirdama viņa un kādas vecīgas sievas balss. Alma uzmin un atminas. Apkārtējās muižas un viņu iemītnieki visiem zināmi. Tā kā labāk, kā drošāk kļūst, zinot, ka arī kāda sieviete tuvumā.

Galva kļūst arvienu skaidrāka. Pārmērīgajam jūtu uztraukumam atslābstot, smadzenes sāk dzīvāki rosīties.

Pirmā doma viņai par bēgšanu . . . Bet kā te lai izbēg? Istaba otrā stāvā. Logs svina rāmjiem, sīkām rūtiņām — kā cietumā restes priekšā. Un laikam nemaz nav atverams. Durvis aizslēgtas. Varbūt te vēl kādas . . . Bet istabā nu pavisam tumšs. Biezā tumsa viņu nebiedē vairāk nekā pirmiņ tie ēnainie stūri. Tomēr iet un taustīt gar sienām viņai bail. Tā vien liekas, ka kaut kur kas noslēpies, glūn un gaida. Ko gaida? Viņa nezina, bet jauš, ka tas tikai sākums, ka kaut kam nejaukam vēl jānāk. Viņa sakož zobus un pūlas aizmācēt elpu, kas krūtīs lauž.

Bet tad viņa aizvirzās no loga un paslēpjas krēslā. Saslienās un gata-vojas uz cīņu. Ar labu nepadosies. Nagiem un zobiem . . .

Bet tā ir sieviete, kas atslēdz durvis un ienāk, sveci ar plaukstu sargā-dama no caurvelkošā vēja plūsmas. Veca, gara, kalsnēja Ozolmuižas saimniece, ko Alma jau agrāk kādas reizes redzējusi.

Ienāk, bet viņai tikai paviršu skatienu uzmet. Pāriet lielai istabai līdz dibenam un noliek sveci uz maza galdiņa. Galdiņš, krēsls pie tā, un gar sienu gulta ar brūnu, vatētu segu. Itin nekā vairāk istabā nava. Tikai tās vienas durvis. Sienas pelēkas, stūros zirnekļu pievilktas. Griesti melni ar resnu kāsi viducī. Vairāk nekā.

Cietums. Alma sastingst, kā stāvējusi. Tikai viņas acis, tvīkstoši lūg-damās, neizsakāmā izmisumā degdamas, pievēršas sievietei.

Tā pa pusei muguru pagriezusi.

— Tā! Sveci es atstāšu . . . — Viņas balss skrapst, kā pirmiņ tās durvis veroties. — Tu liecies gulēt. Kad baronlielkungam vajadzēs, viņš pasauks.

Alma ir paspērusi soli tuvāk.

— Tantiņ . . . — viņa čukst. — Tantiņ . . .

— Kas ir? — tā tāpat sausi un asi atcērt.

Alma acumirkli neatgūst nekā teikt. Kas viņai bij sakāms šai sievietei? Viņas mazā galva ar visu varu piespiežas aptvert. Bet smadzenes ir kā tērauda žņaugos. Tikai, kad vecene jau pie durvīm, viņai izlaužas skaļi, pilnā balsī:

— Laidiet mani laukā!

— Ko tā slampa tur blāuj! — pa pievērtām durvīm no otras istabas atskan baronēna dusmīgs sauciens.

Vecene piever durvis un atgriežas.

— Cst! Muti ciet! — Viņas čuksts ir vēl nejaukāks nekā viņas skaļā balss. — Nekādu skandālu! To tu ievēro. Citādi būs pēriens. Pasauks matrožus — un tad tā, ka sēdus nesēdēsi. Ne vārda baronlielkungam pretī nerunāt. Tā, lai viņš tevi ap pirkstiņu var tīt... — Šļūcošiem soļiem viņa pienāk klāt un piebāž tuvu riebīgo pūces degunu. — Nekādas muļķības. Izniec baronlielkungam pa prātam, tad varbūt būs labi. Viņš nemaz nav tik dusmīgs.

Pasniedzas, kaulainiem pirkstiem saņem aiz auss un sāpīgi parauj.

— Lellīte... he, he! Tāda balta un svaiga... Vāverēns nolāpīts... — Bet tad viņas seja piepeši saviebjas. Pūces deguns liekas izstiepjamijs vēl garāks. — Slampa! slampa! Kaut tu sapūtu, dzeguzes bērns!

Durvis aizkrīt. Atslēga noskrapš.

Rokām galvu apņēmusi, Alma aizstreipujo līdz krēslam un sabrūk uz tā.

Kaut kur, aiz sienas vai aiz durvīm, runā. Vēl tālāk dun, kā kad malku skalda uz cieta klona. Ārā tā kā šalc — laikam vējš ceļas un loka kailās gobas un kastaņus. Bet viss tas dzirdēts un neuztverts noskrien Almai gar ausīm. Kā melnos plūdus viņa nogrimst savā nelaimē.

Nogrimst un uz brīdi zaudē aptvara un pārlikšanas spēju. Tikai jūt — nupat, nupat sirds krūtīs plīsis un būs beigas. Kaut kas pārtrūks sastingušās smadzenēs, un viņa pati un viss pazudīs sarkanā mutulī.

Bet pāriet un izceļas atkal. Tā viņas daba palaikam grimst un ceļas jūtu plūdus un atplūdus — līdz apgurst un var atkal sakarīgi domāt un apsvērt.

Alma atņem rokas no sejas un ar kažociņa piedurkni noslauka vaigus. Liekas, ka līdz ar nepatikamo vēso miklumu uz vaigiem nozūd arī smagums un sajukums smadzenēs.

Tagad viņa saprot, ka pati pie šīs nelaimes vainīga. Kādēļ vajadzēja izstāstīt Mārtiņam Robežniekam? Varēja taču iedomāties, ka viņš izdarīs ko pārgalvīgu. Viņam tāds naidis pret baronēnu. Kas īsti noticis, viņa nezina. Bet ir. To var redzēt no visas baronēna izturēšanās. Kā viņa varēja aizmirst, ka tiem te tagad visa vara rokās. Seši matroži — un otrā muižā vesels bars... Pašas vaina... pašas vaina...

Viņa klausās atkal. Kaut kur runā. Skaļa, apraustīta balss skan pa visām tukšajām istabām. Runā savādām pauzēm, kā liekas, biežiem vaicājumiem un apstiprinājumiem. Tad viņa saprot. Baronēns runā pa telefonu. Kā viņa ienīst šo balsi, kas mazliet atgādina vārnas ķērķšanu... Kā viņi visi te runā tādām ķērcošām balsīm... Visas cīpslas viņas miesā sūrst sīvā naidā pret šo pasauli.

Un tad viņa domā par to, kā aizstāvēties un atriebties. Kaut jel viņai bijis kāds ierocis — kaut tāds mazs nazītis kā Annai... Sirds netrīcētu un roka nestomitos. Nē! Viņš nāks vēl, par to viņa pārliecināta. Vai tad

neredzēja viņa seju, viņa izvalbītās, aizmiglotās acis! Viņa ir redzējusi tādas vīriešu acis un zina, ko viņi kāro. Nolādētie!

Viņa atkal ir vingra un lokana. Klusiņām apiet istabai apkārt, visos stūros lūkodamās. Nav itin nekā. Pat nejausi nomestu apdedzinātu sēr-kociņa galu te nevar ieraudzīt. Bet doma vērpjas kā ieritināta ratiņa vārpsta asiem zobiem. Visas pārdzīvotās mokas, viss dvēseles rūgtums vērsas pret to cilvēku, kas te nāks aizskart netiklām rokām un aptraipīt ar riebigu, karsto dvašu... Nē, nē! klieudz viņas miesa un dvēsele. Un doma atkal vērpjas tālāk. Kaut jele prāvāka adata bijusi matos... Kā Judīte Holofernu viņa to varētu... Lai tad pēc tam notiek kas notikdams.

Durvis noskrapš atkal. Viņa žigli nosēstas. Bet tā atkal ir vecene. Ienes glāzi tējas un sviestmaizi pieckapeikas lielumā.

— Uzkod, meit, — tā saka neskatīdamās, glāzi uz galdiņa stūra nolikdama. — Tā kā tā gulēt jau neaiziesi. Miedziņš nenāk? Gaidi? Pagaidi vien. Ak tu dzeguzes bērns!

Atkal klusums un krēsla visos stūros. Balti burbuliņi kāpj no glāzes dibena, kur acīm redzami saplok mazs cukura graudiņš. Tā izkusis jaunā dzīvība — bez ziņas, bez vērts. Asaras spiežas acīs.

Bet apraujas un izsiek acumirkli, kad aiz durvīm tiek dzirdami baronēna soļi. Viņa nav nekā apņēmusies un nezina, ko darīs. Bet sirds ir kā ledus garozu apvilkusies. Galva skaidra, zobi žņirkstoši sakožas.

Slīdošiem soļiem ienāk baronēns. Viņa neskatās, bet tomēr redz, ka viņš apstaigā istabu vērodams un izlūkodams. Pat seju viņa redz, it kā tā būtu uz galda, starp viņas abām sarauktām rokām.

— Kur dzīvo Mārtiņš Robežnieks? — baronēns prasa, kaut kur attālu apstājies. Balss viņam klusa, gandrīz mīlīga.

— Mežā, — Alma tāpat atsaka.

Acumirkli klusums. Baronēns sāk atkal staigāt. Ātrāk nekā pirmiņ. Viņa elpa kļūst dzirdama.

— Mežā... To mēs zinām. Mēs visu zinām... Tu nesacīsi? Zināms, ka ne. To mēs zinājām. Kāpēc tev teikt. Bandītiem ir sava morāle un sava uzticība. Razbainieku mīlākās ir tās uzticamākās visā pasaulē... — Viņš pat pasmejas savādā, nesaprotamā tīksmē. Alma klausās un nesaprot. Viņai tomēr sveša tā pasaule, no kurienes viņas mocītājs un kurā laidelējas viņa samaitātā fantāzija.

— Aizvakar es viņu nejausi sastapu uz ceļa... — viņa mēģina melot, bet tūliņ aprauj. Vai tad tam ticēs?

Bet baronēns neklausās.

— Rītu mums būs medības. Lieliskas medības. Meži jau šovakar ielenkti. Neizmuks — neviens pats. Kā zaķus mēs viņus dzīsim no viena kvartāla otrā. Uz visām stīgām vīri ar plintēm. Bet tas nav nekā. Dzīvus dabūt rokās. Dzelžos — pagrabā aiz restēm. Atbildēs par visu, par visu! Bandīti nolādētie! Rāpot viņam būs manā priekšā, tam lielajam krūmu varonim, tam sociālistu ķēniņam. Kaut kā vilkam, kam dzīvam velk ādu nost...

Alma ir pagriezusies un skatās kā hipnotizēta... Tik daudz naida un asinskāres tajā sausnējā, kuslajā augumā...

— Barona kungs... Robežnieks nemaz nav tik briesmīgs...

— Ak tu viņam par aizstāvil! — Niknās acis pazibsnī tā, ka viņai jānovēršas. — Viena bandal! Bet nu ir beigas. Nu pietiek. Abi divi blakus. Pagaidi tik! Simt divdesmit rīkšu. Tad tu man dziedāsi. Tad tu man gaudosi! Tad tu rāposi manā priekšā... — Asiem nagiem viņš sagrābj to aiz pleciem. — Tad tu locīsies un lūgsies...

Kā slāpdama viņa atmet galvu un ieskatās viņam sejā.

— Piedodiet, barona kungs...

Viņa acis nenovēršas. Bet pamazām tajās niknums tā kā nodziest, viņas piemiedzas šaurākas — visa seja manāmi atvilgst. Rokas atlaižas no pleciem un tvarstās ap viņas augumu.

— Nebaidies... — viņš nevarīgi šļupst. — Es tevi varu žēlot. Es tevi varbūt žēlošu... Tu esi prātīga...

Viņa spēji atliec galvu no viņa karstās dvasas. Bet acumirkli apķeras, zobus sakodusi, piespiež pieri pie viņa vēsā vaiga un aizmiegtām acīm iečukst viņam ausī.

Viņš sākumā nesaprot. Bet tad viņa seja instinktīvi savelkas riebumā. Viņš atstumj to un atslienais taisni. Taču saņemas un vāji pasmaida. Augstmanīgi paliecas atkal.

— Nu, labi. Tad rītvakar... Es tevi varu žēlot. Es neesmu ļauns. O, pret jaunkundzēm es varu būt galants. Bet esi prātīga. Es tevi negribu ne apcietinātu turēt, ne mocīt. Te tu vari dzīvot kā freilene... Es rītu likšu istabu iekurināt. Mīkstu krēslu un pēli uz gultas. Manas māsas kurpes un apģērbu. Tu nebaidies...

Tad Alma atkal ir viena.

No sākuma viņai viegli, pat līgsmi par to, ka tas tik laimīgi ienāca prātā un izdevās. Bet kas būs rītu un vēlāk. Vai viņai izdosies tikt laukā no šiem apelējušiem mūriem...

Viņa nemana, ka asaras sāk ritēt. Aizmiglo acis, plūst pār vaigiem, birst uz kažociņa piedurknēm, uz galda. Arvienu grūtāk kļūst no viņām.

Arī to viņa nemana, ka svece pamazām izdeg un nodziest. Smaga tumsa uzgulst viņas augumam, saspiež krūtis un aizžņaudz elpu. Spokainas ēnas izlien no stūriem un vijas apkārt nejaukā ņudzeklī. Apkārt ir klusu kā kapā. Bet ausīs skan melni izmisuma zvani.

Ar gaismiņu pagasta vīrieši sāk pulcēties muižā.

Jāsanāk visiem, kas pierakstīti projektējamā aizsardzības pulciņā. Uz šodienu izdos visiem plintes meža brāļu medībām. Daži ierodas jau bruņoti. Tie mežsargi no tuvākās apkaimes, kuriem ieroči pēc viņu amata, muižkungi, melderi, viens draudzes skolotājs, viens pagasta skrīveris un viens neviļus iegādījies apgabaltiesas ierēdnis.

Visu ziņoto tomēr nav. Vairākums sanākušo no tiem, kurus meža brāļi šā vai tā aizskāruši un kuri no soda ekspedīcijām un baroniem paši nav cietuši. Citus atturējušas bailes vai slepens rūgtums. Citus vienkārša nolaidība: pēc fon Hammera kņaza Tumanova režīms liekas pavisam viegls. Nekāds liels sods par neatnākšanu nevar būt. Tas tomēr labāks nekā atklāts naidis ar meža brāļiem, par kuriem pēc Ziles atsvabināšanas un pāra pārdošām ekspropriācijām iet pasakaini nostāsti. Labāk tad saņemt likumīgu sodu, nekā dienu nakti dzīvot nemitīgās bailēs no Robežnieku Mārtiņa un viņa bandas.

No sākuma pūlis muižkunga mājas priekšā turas dūšīgi. Runā skaļi un jokojas par sagaidāmām medībām. Tēlo cits citam priekšā nākamos gadījumus, un visi kopā skaļi smejas. Bet pamazām apraujas pat tie brašākie trokšņotāji un pārgalvīgākie lielības. Ikatram labi zināms, ka joki nebūs. Ja gadīsies sastapties, tad vienam būs jāpaliek sniegā. Tādas izredzes aizspiež muti arī tiem, kas aiz zaldātu muguras visvairāk plātījušies un gānījuši mazdūšīgos.

Daži vēl pirms ziemassvētkiem ar tiem pašiem tagadējiem meža brāļiem bijuši tuvās paziņās. Tiem nepatīkamas atmiņas liec galvas lejup un acis aiz kauna veras sniegā. Citi skatās medību organizētājos un ar brīnumiem mana, ka viņi senso, citkārt tā ienīsto kungu kalpu un līdēju rīcībā. Arī matroži, cauri staigādami, mazcienīgi un pat ar īgnumu noskatās raibajā pūlī.

Vienīgi Ozolmuižas baronēns paliek sava uzdevuma augstumos. Šodien viņš atkal tas rīkotājs un vadītājs. Te viņš ir iekšā pie kņaza, te jaucas starp mediniekiem. Viņam tik daudz ko runāt, rīkot, skaidrot un uzmudināt. Acis viņam spridz vien, vārgais augums izslējies un vingrs. Un, viņā nolūkojoties, ikvienam nāk prātā, ka tas te nav nekāds joks un kumēdiņi. Kaut kam šodien jānotiek. Varbūt pēc tam varēs mierīgi gulēt, iet un strādāt.

Visi viņi pazagšus raugās, kur netālu uzkalnī mežs stāv melns un drūmi noslēpumains aiz mīkstiem sakritušiem sniega pauguriem. Neizbēgs. Pa

visiem lieliem un maziem ceļiem no paša rīta staigā stipras patruļas. Par tiem citiem bēdas mazāk. Bet Robežnieku Mārtiņu vajag dabūt rokā. Kas te citādi vairs drīkst dzīvot. Ikvienam nav vis divi revolveri allaž kabatā kā baronēnam, kas tikai sešpadsmit šāvieniem paspēja no tā atgaiņāties. Neskaitāmas reizes pārstāstāmā barona varonība vienu otru vēl iedvesmo un iedūšina.

Pār lielceļu un uzkalni visi iet barā, čalodami un prātodami. Bet mežmalā apklust un bikli raugās biezoknī. Šur tur sniegā redzami pēdu dobumi. Kūstošā sniegā izplūduši; nevar zināt, sen vai tikko vēl iets. Nepatīkami ir, kad matroži nošķiras par sevi un sadalās pūlšos. Tie stāvēs krustceļos un uz stigām. Zemniekiem jāiet par dzinējiem. Gluži kā uz zaķu un stirnu medībām . . .

Saīguši un klusi viņi izklīst ķēdē un salien mežā, pūlēdamies paturēt prātā visas instrukcijas un norādījumus un iedomāties gaidāmo sastapšanos ar meža brāļiem.

Pēc pirmajiem kvartāliem, kad saiet uz stigas un atvelk elpu no aizkusuma un uztraukuma, — viens otrs ir kaut ko manījis vai dzirdējis. Bet drīz vien katram pašam un citiem saprotams, ka tā tikai saviļņoto asiņu un uztraukto nervu mānīšanās. Šad un tad norīb pa šāvienam — bet tie ir matroži, kuri nevar nociesties, neizšāvuši uz kādu izbiedētu baltu zaķi, kas izmisis cilpo stigai pāri.

Pus meža vēl nav izbrists, bet jau gurdenums sāk pārņemt dzinējus. To zin rīkotāji, to dzinēji, ka muižas tuvumā nebij ko rēķināt kādu sastapt. Bet nu nāk tīrelmalas meži ar liepu un lazdu smalksnājiem un neaizsalstošām alksnām. Kaut kur tur ir tas mitekļis. Baronēns sadūšina atkal dzinējus un atkārto labi pārdomātās instrukcijas. Un pats pirmais dodas iekšā.

No sākuma viņš redz to vienā un to otrā pusē. Laikam ar nolūku turas viņa tuvumā. Bābas! Viņš uzkliedz. Tie atraujas attālāku, un tad tikai apstājoties un ieklausoties var dzirdēt viņus brienam un pusbalsī sasaukāmjiem.

Bābas! Viņiem bail . . . Vai tā var ko uziet vai sagūstīt? Tāpat kā matroži ar savu neprātīgo šaudišanos. Bet vajag būt. Mazākais, vienu vajag sagūstīt. Rāpot tam vajag viņa priekšā . . . Ko viņš atceras viņējo piedzīvojumu — asinis sāk vārīties, un rokas ciešāk sažņaudz plinti. Jādabū — un lai arī visi meži trīs reizes jāpārmeklē. Lai arī nedēļu no vietas viss pagasts jādzen uz medībām . . . Tam būs sajūst, ko nozīmē muižnieku apvainot un pazemināt.

Zaldātu plinte viņam rokās. Divi revolveri kabatās. Ar trijiem viņš viens pats tiks galā. Viņam deg sastapties. Ieraudzīt kādu pa krūmiem bēgam vai uz viņu mērķējam. Viņam nedrebēs roka. Viņš nekļūdīsies — nē. Viss tas izsmiekls un pazemojums, ko viņa šķira pārcietusi no šiem bandītiem, vadīs viņa lodi uz mērķi. Vienu, otru, trešo . . . Iedomā viņš jau šauj . . . Viņa pirksti spiež reizi pēc reizes — bez apstājas. Tērauda spēks viņa pirkstos un muskuļos. Viņš šauj, līdz kamēr tur tikai skrandas un asiņaini

lēveri paliekas pāri. Un tad vēl ar resgali... Neviens viņu neizturēs... Tērauda spēks viņa muskuļos...

Viņš jau skrien skriešus. Aizelsies, nosvīdis, pakausī atšļukušu cepuri. Noliekti krūmāji atliekdamiē sitas sejā. Sausi egļu zari ieķeras drēbēs un plēš... Kur ieblakus viens atkal pievirzījies tuvāk. Viņš iekliedzas dusmās un traucas uz priekšu. Kājas mūk sniegam cauri slapjā purva zemē.

Netālu priekšā atkal norīb šāviens. Stiga. Un tie lopi šauj atkal zaķiem... No dusmām baronēns iekož lūpā. Lopi...

Tas, labajā pusē, pievirzījies vēl tuvāk. Skaidri var dzirdēt, kā elš un smagām kājām stampā zemi. Un aiz tā, bez šaubām, tāda sprauga, ka meža brālis bez riska, nepamanīts var izšmaukties atpakaļ. Nolādēta tauta! Bābas un glēvuļi...

Tāpat skrejot, baronēns pagriež galvu. Tepat ieblakus kustas. Priekšā atkal sprāgst šāviens. Lopi... Plinte viņam rokās sagraīļojas aiz uztraukuma. Vai nevar nākt citām dienām un šaudīties, cik patīk. Tā domā meža brāļus noķert... Baronēnam asaras saspiežas acīs aiz dusmām, ka aizbiedēs un neviena pat redzēt nedabūs.

Bet tad viņš piepeši aiztur pasperto kāju un paliek stāvam, uz priekšu saliecies, plinti padusē iemiedzis. Vai viņu sauca? Vai viņš izdzirda kādu aizdomīgu soli — vai varbūt tāpat spēja jausma viņu apturēja? Tas, labajā pusē, arī neskrien vairs. Bet skaidri dzirdams, ka smagi elš...

Instinktīvi baronēns pagriež galvu un sastingst. Desmit soļu... Tā pārvērstā seja un tās briesmīgās acis... Bet tas jau nav te, mežā... Viņš sēd uz akmeņa pie kapličas, un starp viņu un to tur šalc balti puteņa virpuļi...

Nevienas skaņas viņš nedabū pār lūpām. Par īsu tas acumirkli. Un kamēr lēni... viņam liekas šausmīgi lēnām... paceļas plintes stobrs, viņam acis ieplešas nedabiski platas un grib izlēkt no dobuļiem. Skaidri, šausmīgi skaidri viņš redz melnu caurumiņu stobra galā un nevar novērsties. Vienu vienīgu, neizmērojami garu acumirkli tas melnais caurums lūkojas viņam taisni acīs.

Šāviena sprādzienu viņš vēl dzird.

Bet tad nedzird vairāk nekā. Viņš guļ uz mutes mīkstā sniegā, plinti sakrampētās rokās, diviem revolveriem kabatās. Galva ar šķidrajiem matiem durteniski iegrimusi sniegu pārklātā činkurī. Cepure paripojusi gabaļiņu tālāk.

Kriju Maja nāk no skolas mājās.

Pulkstenis var būt divi pēc pusdienas. Bet laiks biezi nomācies, drēgns un vējains. Viņai liekas, ka sāk jau tumst. Mežs nejauki drūms — viņai drusku bail. Naski viņa iet pa šķībi izbrauktā ceļa grambām un vēro, vai tālu vēl. Neparasti dziļš šodien mežs. Un tik tukšs un kluss. Pat silis nekur neaizkliedzas, neviena vāvere nepārskrien pār ceļu.

Vizes apspurušas un slapji samirkušas. Nesalst — viņa paradusi. Bet slapjums ir nepatīkams. Viņa viebjas un dusmojas uz Indriķi. Lācis tāds! Kas viņam. Sēd siltā istabā. Pretim nevīžo panākt. Viņas mazā, jaunā sirds ir īgnuma pilna. Vienīgais apmierinājums domāt, kā viņa tam atdarīs. Kā viņa to mocīs visu vakaru — varbūt rītu arī vēl drusku. Lai zina, kā tad ir, lācis tāds!

Un tā ar tām dusmām viņai pat bailes aizmirstas. Viņa soļo dūšīgi, galvu iecirtusi, kulīti ar maizes paliekām un grāmatu sainīti pār plecu pārmetusi. Izdomā smalki, kā viņa ar to visu vakaru nerunās, nekā nestāstīs — it nekā! Mēli kādreiz parādīs... Lai zina, kā tad ir... Un lielās dusmās viņa pavisam aizmirst, ka Indriķis taču nevarēja zināt, ka viņiem šodien divi saslima ar aizdomīgu slimību un ka tāpēc visus līdz pirmdienai atlaida mājās.

Nu jau ceļš spēji atliecas no tīreļa malas un sniecas bērzu rozai pāri. Aiz tā nāk tā šaurā liekņa ar tērci un sabrukušo tiltiņu. Un, kad aiz tā uziet uzkalnī, tad jau var saredzēt laukmalu. Vasarā, kad lazdas salapojušas, nevar, bet ziemā gan... Un, kad paiet līdz tai likajai gobai, tad jau rijas galu var saredzēt... Redzēs, vai viņš būs pagalmā iznācis vai ne. Labāk lai arī nenāk, tik un tā viņa nerunās. Visu vakaru un varbūt arī rītu drusku...

Nu viņa ieklausās tādas kā cilvēku balsis, kā sasaukšanos kur attālu. Un atminas, ka pirmiņ pat tādu kā šāvienu dzirdēja. Bet tas viss viņu neinteresē; viņai kas svarīgāks, par ko domāt. Šāvienus bieži dzird mežā. Agrāk, kad tās brīvības vēl bij, šaudījās caurām dienām.

Nu jau ir kalniņā. Nu jau likā goba, un rijas galu var saredzēt. Tāda kā migliņa savilkusies klajumā... Viņa nostājas aiz pēdējām eglēm un izlūko pagalmu. Nav neviena. Tas nu tev iznāks. Kas viņam. Sēd tikai siltā istabā. Viņa lai brien slāpjam kājām... Nu, pagaidi tu...

Sastieptām lūpām, niknu sirdi, viņa iziet klajumā. Gandrīz tecinūs skrien. Ka neizvelkas vēl... Viņa negrib. Viņai nevajag... Viņa tek sīkiem soliņiem.

Piepeši ieklausās. Kāds kliedz krievu valodā. Tā kā soļi gurst aiz viņas. Un, kā viņa atskatās, tā ierauga trīs vīrus melnos mēteļos, plivojošām lentām aiz cepurēm. Kā ķēmi iznirst no miglas un skrien taisni uz viņu. Tas viens kliedz un met ar roku. Bet tiem diviem plintes pie vaiga un mērķē taisni uz viņu.

Uz acumirkli sirds viņai kā sasalst. Bet tad viņa iebrēcas un metas bēgt. Viņa jau nezina, ka tie domā, ka viņa steidzas uz māju ziņot par ķērājiem. Nekā viņa nedomā un neapķer. Kulīte nokritusi, kur viņa pirmiņ apstājās satraucēta. Viņa skrien neapstādamās, atpakaļ neskatīdamās — arvienu ātrāk. Un arvienu tuvāk aiz sevis dzird ķērājus. Viņa spiedz bez apstājas, histēriski, nāves bailēs. Un viņas kliedziens sasprindz arvienu sīkāks un ceļas augstāk, un izklausās kā riekstrozes izmisušais svilpiens, kad puikas rāpjas pie viņas perēkļa.

Tie tur, Kriju istabā, izdzird un pazīst viņas balsi. Vecā Ilze un Vilnis ir uzlēkuši kājās un metas uz durvīm. Indriķis nekā nav dzirdējis, un nevienam nav laika viņam ko skaidrot. Bet viņš instinktīvi uztver vēl asāki nekā dzirdīgie. Viņš pasteidzas vecajiem garām un atrauj istabas durvis.

Bet tajā acumirkli veras arī āra durvis. Maja ieklūp pār slieksni ķēķī. Seja viņai izbaiļu pārvērsta, balta kā tas lakatiņš ap galvu. Acis ieplestas, mute nejauki izviebta. Arī iekšā viņa vēl nemitas spiegt — viņas kliedziens ceļas arvienu augstāk, kļūst sīkāks un sīkāks... liekas, balss ir izkliegtā un nu nāk kaut kur no krūšu dziļumiem. Liekas, tūliņ dvaša aizrausies, viņa pakritīs un histērijā kulsies uz klona...

Indriķis nevēro, kas ar Maju notiksies. Viņam pietiek viena mirkļa, ko tai uzmet. Kā zila ēna pārskrien viņa sejai. Deniņos dzīslas piepamst, acis iezvērojas ārprātīgās dūsmās. Smagais malkas skaldāmais cirvis paspīd viņa rokās. Kustoniski sēkdams, viņš klūp laukā.

Izklūp ārā un saduras krūtīs ar tiem trim ķērājiem. Te nav vairs ne apdoma, ne pārlikšanas. Viņš atvēzējas abām rokām tālu atpakaļ. Visai pasaulei Majas dēļ jāsašķīst zem viņa cirvja.

Bet dzelzīm kaltais plintes resgalis ķer viņa deniņus. Un tūliņ cirvis viņam izšļūk un nokrīt aiz muguras. Rokas kā salauztas sabrūk lejup. Ceļgali gņūst, un viss augums ļimst pret istabas sienu atpakaļ.

Vispirms pakausis atsitas sienā. Un, kad seja gandrīz taisni augšup pagriezta, to ķer otrs dzelzīm kaltais plintes resgalis. Sašķaida bezveida masā un visiem muskuļiem raustošos augumu, gredzenā saliektu, notriec gar sienu sniegā.

Podnieks ar Zetiņu izgājuši klēts galā uzkalnī un klausās uz meža pusi. Pirmiņ istabā dzirdēja divus šāvienus. Nu atkal atskan viens.

— Dzirdi? — Zetiņa iesaucas, un acis viņai sprigst.

Podnieks savēlušos bārdu, novārdzis, apātisks parausta plecus.

— Šaudās. Vai tur kāda jēga.

— Muļķis! — Zetiņa acīm iekostu viņam. — Tur bez vajadzības nešaudīsies. Ja jau šauj, tad droši vien ir kāds. Nošaus vai pāršaus. Šodien tos perēkļus iztīrīs. Nu cilvēks kaut pa naktīm varēs mierīgi gulēt.

Podnieks brītiņu drūmi skatās uz meža pusi.

— Ne izšaus, ne kā... Tik muļķi viņi nav, ka gulēs un gaidīs, lai ielenc kā zaķus. Tie pazīst mežu labāk nekā mēs. Visu nedēļu pagasts jau runā. Tu domā, tie nezin? Visu. Vai viņiem nav, kas pienes.

— Un kāpēc ir, kas pienes! — Zetiņa sacērtas. — Ko tu dari? Priekš kā tu esi pagastvecākais? Vai tev nav visa vara rokās? Vai tu nevari kuru katru paņemt un ieslodzīt, lai saules gaismas neredz? Lai saprot reiz, kas ir valdīšana un kā viņa jābīstas. Bet tu ar savu gļēvumu un žēlošanu. Bāba tu esi, ne pagastvecākais. Tikām žēlosi, kamēr paņems pašu. Nošaus kā suni — tas būs.

Podniekam rokas kažoka kabatās dziļi sabāztas. Sašļucis viņš skatās sniegā.

— Viena alga... Šā vai tā — kaut tikai drīzāk beigas. Apnicis — līdz nāvei...

Aiz īgnuma Zetiņa vairs nevar pat paskatīties uz viņu.

— Idiots... — Un tad viņai asaras saspiežas acīs. — Nelabais mani dzina ar tādu sapīties. Kad jau nav vīra, labāk lai nav pavisam. Tas ir vīriētis, tas ir pagastvecākais! Viņam pirmajam vajadzēja būt, kur mežus tīra no laupītājiem. Ko viņš! Mājās... Aizkrāsni... Sievai pie brunčiem turas... Labāk tad gājis un atteicies pavisam.

— Vai es vienu reizi vien esmu gājis... Bet kad tie neatlaiž... Bet nu ir diezgan. Ņemšu un iedzeršu tādas zāles. Aprīnķa ārstam divdesmitpiecnieku... Rīt pat braukšu uz Rīgu.

— Tā jau tev tie divdesmitpiecnieki mētājas... Klau, vai tur nešāva atkal?

— Lai viņi šauj... Es nekā negribu zināt.

— Kaut jele to Robežnieku Mārtiņu dabūjuši rokā... Vienu pašu, ja vairāk ne.

Viņas sejā, lakatā savistītās dūrēs, visā augumā redzams tāds ienaidis, tāds neapvaldīts niknums, ka Podniekam nepatīkami skatīties.

— Ko tas Mārtiņš tev izēdis? — viņš īgni saka un nospļaujas. — Runā par ko runādama, Mārtiņš tev vienmēr uz mēles.

— Man — izēdis! Un tev ne! Aiz kā vainas tu esi nerrots un apsmiets — kā ģeķis, kā puika? Kas te tās jukas ceļ un tās bandas rīko? Un viņš vēl: Mārtiņš uz mēles... Tas esot pagastvecākais! Tas esot vīrs!

Mēdīdama viņa tāpat nospļaujas un nīknām acīm iedzeļas vīrā. Tam riebjas — runāt negribas vairs. Apgriežas un iet atpakaļ istabā.

Kad Zetiņa ienāk, viņš guļ gultā un domā.

Skatās sievas neglītajā, izblīdušā sejā un turpina sen sākto, neizdomājamo domu.

Kāpēc viņa tā ienīst Mārtiņu? Lai nestāsta, ka tas, aiz abiem kopīgi pārdzīvotiem pāridarījumiem un nerrastības. Viņš pats to taču tieši un rūgtāki izbaudījis. Viss trakā laika neprāts viņam gājis pāri. Uztraucies un dusmojies viņš, cīnījies pretī cik varēdams. Bet allaž un katrā gadījumā zinājis arī, ka arī tiem neprāšiem sava daļa taisnības. Un arī to, ka nemiens bij jau pirms Mārtiņa un ka ar viņa ierašanos tas nav kļuvis ļaunāks. Ir bijuši brīži, kad viņš varējis Mārtiņam roku sniegt un sacīt: Biedri... Biedri... Viņš nevar tālāk domāt. Savāda mīksta jūsmība viņu apņēma kā remdena straume. Asaras saspiežas acīs. Tas nav tikai tagad. Lāgu lāgiem viņam tā uznāk, un tad viņš pārāk skaidri apzinās savu amatu un ieņemtā stāvokļa nepareizību. Un no tā tā nedrosme, nenoiektība un vairīšanās, kas Zetiņu tā dusmo. Kāpēc viņa to tā ienīst?

Zetiņa laikam nojautusi viņa domas. Pie galdiņa, iepretim logam

sēdēdama, galvu rokās atspiedusi, paceļ uz viņu savas ļaunās acis. Tās pašas acis, kuras agrāk raudzījās ar tādu siltu sirsnību un uzticību...

— Tu domā, cits mums tās draudu vēstules sūta. Rokraksts ir cits, bet gudrība viņa. Es viņa izteiksmi pazīstu.

Cik labi viņa to pazīst! Rokrakstu un izteiksmi... Podnieks sakustas savā gultā.

Atkal viņam ienāk prātā, ka Zetiņas naidis pret Mārtiņu ir kaut kādā sakarā ar viņu citreizējo tuvo pazīšanos. Kaut kur tepat tuvu ir atslēga tai problēmai, par kuru viņam tik bieži jādomā. Iemesls naidam pret Mārtiņu un tam nepārprotamam riebumam pret viņu, ko viņš sajūt ar katru dienu nepanesamāk — kā smirdošu dvašu sejā. Bet viņa smadzenes ir jau pārāk trulas. Viņa doma nespēj iedziļināties — kaut kādai mazai maziņai svītriņai tā nekad netiek pāri. Līdz tai aizdomājies, viņš nogrimst parastā apātijā, tukšā gurdenumā, kur vairāk nekas nav jādomā. Pašam neapzinoties, viņš sācis kārot tā brīža. Pamazām tas viņam kļuvis par paražu, kas uznāk arvienu biežāk.

— Kaut jele to vienu dabūjuši rokā... — Zetiņa ilgodamās prāto. — Lai viņš tad reiz atbild par saviem darbiem.

Un tu par saviem? — Podniekam ienāk prātā. Un tālāk viņam pēc kārtas nāk prātā viss, ko viņa darījusi un kā viņa te visu laiku dzīvojusi. Vai viņam acis nav pierē bijušas, vai viņš nezin. Tikai dūšas nekad nav bijis teikt ko vai aizliegt. Un drosmes pretimstāties un apturēt... Kas viņam vēl kopīgs ar šo sievieti? Sieva — tā esot viņa sieva... Viņš sakustas atkal.

— Ko tu nerunā? Vai tu guli?

Un tā ir tā pati balss, kas agrāk viņam likās skanam kā putna dziesma...

Bet Zetiņa ir uzcēlusies un pienāk klāt. Noliecas un lūko saskatīt viņa acis. Savām mūžīgā īgnumā mirkstošām, pusdzisušām acīm... Bet agrāk tās dzirkstīja kā zili olīši strauta dibenā...

Mirkli viņu acis sastopas un tad novēršas.

Apnikuši. Līdz nāvei apnikuši viens otram...

Cik labi, kad atnāk kāds svešs cilvēks. Tikai tad dzīvība un siltums mājās, kad svešs cilvēks. Šoreiz tas gan ir tikai Skalders. Tas te nekad nav nācis ar labiem nolūkiem. Bet labi arī, ka tas... Podnieks uzceļas sēdus gultā. Zetiņa paiet pretī.

— Pagastvecākais — un mājās... — Skalders groza galvu, Podniekā nosodoši raudzīdamies. Bet var redzēt, ka rāšanās šoreiz viņam nav prātā. Pašam kas smags uz sirds. Nosēžas tur, kur pirmiņ Zetiņa, un tāpat atspiež galvu rokās.

Zetiņa tūliņ viņam klāt.

— Nu, ko nu dzird šodien? Vai ir kāds noķerts?

Skalders smagi atmet ar roku.

— Kurlus un aklus tā varbūt noķertu. Tiem acis kā vilkiem un ausis kā zaķiem. Visas bābas pagastā veselu nedēļu kladzināja par tām

medībām. Bet to vajadzēja izdarīt tā, ka lai neviens krūmu puduris, neviena alksna nepaliek neizmeklēta. Ko tie! Šaudās, kā uz rubeņiem izgājuši. Kad tā vien, tad nebij vērts ķēmoties.

— Bet tomēr varbūt aizbiedēs. Redzēs, ka sāk dzenāt, un aizies no šīs puses.

— No meža izbiedēs — to gan. Tā tikai pieraugiet, ka vēl šovakar neienāk ciemos.

— Jūs esat traks, Skalder! — Zetiņa sagrozās, it kā viņai kāds patlaban jau ķertot pie rīkles. — Ko jūs vakara laikā runājat tādas lietas. Skalders smagi nopūšas.

— Vai nu prieka pēc runāju. Vakar man atkal vēstule... Tūkstots rubļu vai lode. Tāpēc ka es tinoties ar kungiem un organizējot bandas pret meža brāļiem. Bandas — tie ir tie aizsargu pulciņi... Ko es varu organizēt, ko neorganizēt. Vai es esmu pagastvecākais, vai man kāda sacīšana.

Podnieks tāpat sēdus saslienās.

— Ja visi tur tik maz būtu sacījuši kā pagastvecākais — —

— Pagastvecākais, tas jums visur tas vainīgais, — Zetiņa arī steidzas palīgā.

Bet Skalderam tikai pašam sava rūpe galvā.

— Visu dienu man tāds nemierīgs prāts. Izej ārā — tā vien liekas, ka aiz stūra jau kāds glūn. Istabā — skaties tikai, vai nevērsies durvis... Kur tikai kāds troksnītis — tūliņ domā: nupat jau nāk... Par bābu, par lupatu cilvēks tiek pataisīts.

Uztrauktā, čukstošā balsī stāstītais atstāj nejauku iespaidu. Tas jau ir tas pats, ko Podnieks ar Zetiņu katru dienu paši pārdzīvo. Viņš sašļūk atpakaļ gultā. Viņa tramīgi paskatās uz durvīm.

— Ko jūs runājat tādas lietas! — Zetiņa dusmīgi apsauc. Bet Skalders neklausās.

— Nu kāpēc viņi man uzkrituši. Vai es kādu esmu nodevis? Vai pie tiesas gājis un pret kādu liecinājis? Manas rokas ir tīras un sirds. Un, ja man tagad ir vairāk nekā dažam citam, tad laupīts un zagts tas nav. No gaisa nokritis arī ne. Viss paša rokām sastrādāts. Vai es tur esmu vainīgs? Iznīciniet papriekš kapitālistisko iekārtu, ievēdiēt komūnas — un kā viņas tur. Vai es esmu pretinieks? Lūdzu! Vai es kad no darba esmu atteicies? Lūdzu! Bet tā, no stūra — cilvēku, kas nekāda nozieguma neapzinās. Tas ir terors un negēlība. Lai man parāda, kurā programmā tas ir rakstīts. Tad es bez vārda runas! Lūdzu! Vai man žēl. Bet tā — —

— Es tik' tā domāju... — Zetiņa ieminas, pati sevi drošinādama. — Es tik' tā domāju, ka kādu tomēr noķers. Vienu mazākais...

Skalders atkal atmet ar roku.

— Neviena. Tā lieta ir skaidra. Pa tukšiem mežiem viņi tur šaudās. Tie visi ir laukā. Ir cilvēki, kas redzējuši.

— Ko jūs sakāt! — Zetiņa notriekta dveš.

Kaut kur mājā veras durvis. Visi trīs satrūkstas un sāk ausīties. Skalders pamet aci pa logu. Bet tur laikam kāds tikai kalpu galā iegājis.

— Mācītāja kučieris ir redzējis. Šodien pēc pusdienas uz ceļa starp Gailēniem un Zilēm. Trīs gabali. Tie divi — neko. Bet tas trešais zems un resns. Un mēteļa stūri kā vanagam spārni velkas pa zemi... Man nebij nekur miera. Tāpēc atnācu šurp. Skolā biju pie skolotāja — nav mājā. Pie Meijeriem — pati atkal slima. Skrīveris arī aizgājis uz tām medībām. Garāmnākdams iegriezās te. Tikpat mierīgāks prāts, kad starp citiem.

Arī Podnieks domā tāpat. Bet Zetiņai ieskats spēji mainījies. Viņai liekas, ka Skalders te atnesis savu nelaيمي līdzī un ka tā apdraudē arī viņus.

— Jā, te nu jums ir gan tā drošība. Cietoksnis, kā nu ne. Mēs tie lielie glābēji, ak tu mūžs! — Pasviežas pret vīru. — Es viņam saku... Es viņam vienmēr saku. Bet vai tad tam iestāstīs. Revolvera viņš nevīžo turēt pie rokas.

— Nu tu — ar savu revolveri... — Podnieks īgni atpurd. — Turi tu, ja tu esi tāds varonis.

— Ja es būtu vīrietis! — Zetiņa karsti atsaucas. Viņai patiešām liekas, ka visa nelaime tā, ka viņa nav vīrietis. Kā vīrietis viņa izdarītu tā, lai neviena nav jābaidās. Arī Robežnieku Mārtiņa ne. — Ko jūs pie mums drošības meklējat. Mēs paši te esam kā vilku apsēsti... Ko es jums pateikšu. Ko es esmu izdomājusi... — Pieliecas tuvāk un čukst, it kā kad kāds te varētu noklausīties. — Ko tik' kādu pamanīsim... Mums trepes no ķēķa uz istabas augšu. Tur krāmi un visāda lauza gadiem krauta. Un vecātēva zārks. Kā pagājušo ruden iegula kalpu galā, tā gaidām katru dienu, kad mirs. Bet nevar sagaidīt. Tie vecie jau cieti kā krams. Noēd par veselo. Uz rokām vien cilājams. Tādas mokas es svešam nenovēlu. Man sāpes krūtīs no tās smagās cilāšanas. Vai tas ir sievieša darbs...

Jaunās nedienas piepeši aizņemta, viņa pavisam aizmirst nobeigt iesākto. Bet Skalders klausās pavirši un groza galvu.

— Ko nu jums. Kas nu jums...

— Ak tad tikai jums! Jūs vien esat tas nabadziņš. Smiekli. Jums ir nauda, ar tūkstots rubļiem jūs varat atpirkties. Bet jums to pašu žēl. Kapeikas jums žēl... Bet mums jau trešo lāgu ir paziņots: nāve, un beigas... Par to un par to, un par to vēl. Ak tu kungs, ko mēs tikai neesam sagrēkojuši! Pret Gailēnu liecinājuši... Kas tur bij ko liecināt, ko neliecināt, kad viņš pats kā dulls...

— Nu, to jums gan nevajadzēja, tas ir patiess vārds. Bet ko tad es esmu darījis? — Skalders piepeši pieliecas pie loga. — Tā kā nāk... Ā... — Viņš atvieglots pamet ar galvu. — Sieviets. — Paliemas tuvāk. — Tā kā Steinbergu Anna...

— Diez' ko tad tā... Kāds nelabais tad to... — Zetiņa izslienās nepieejamā pozā.

Steinbergu Anna ienāk notriekta un klusa.

— Ko tev vajag? — Zetiņa strupi noprasa. Isā brīdī viņa pavisam pārvērtusies. Liekas, viņa tikai valdās lepnī neizlikt krūti un rokas neiespriest sānos. Neieredzēto sievieti satriektu uzlūkojot, pašas nedienas it kā aizmirstas.

Anna griežas pie Podnieka.

— Es pie jums, pagastvecākā kungs... Vitolienes Almu baronēns vakar arestējis un aizvedis pie sevis uz muižu.

— Tā ir gan arestējama un vedama! — Zetiņa pasmejas. — Droši vien pati aizskrējusi. Mēs jau zinām gan. Mums tu nestāsti.

— Ko es tur varu darīt, — Podnieks noņurd.

— Es gribēju jūs lūgt aiziet pie kņaza un parunāt. Ja ir iemesls, ja viņu par ko apvaino, lai liek cietumā. Kāda daļa tur baronēnam? Kādā likumā tas ir atļauts?

— Likuma meklētāji... — Skalders iesaucas.

— Labāk nerunā! — Zetiņa atkal iejaucas starpā. — Ne viņš ko var darīt, ne ies.

— Es jūs ļoti lūdzu, Podnieka kungs.

Podnieks pakasa aiz auss.

— Es jau labprāt... Bet vai mani klausīs. Domās vēl, ka es aizstāvu nemierniekus.

— Ne tu ko soli, ne es tevi laidīšu. Tur nemaz nav ko runāt. Kad pašiem kā, tad zina gan, kur pagastvecākais. Bet citā reizē, tad tikai lodi solīt. Tad pagastvecākais lien pie kungiem, tad viņš ir nodevējs un nezina kas. Ej pie meža brāļiem, tie jums tie glābēji. Ej pie Robežnieku Mārtiņa, tas tak jums tas lielais glābējs.

— Apbrīnojama ir šo cilvēku bezkaunība, — Skalders prāto morāliskā sašutumā. — Te viņi tev revolveri tur zem deguna, te atkal tu eji viņus glābt. Tu, Podniek, būtu gan pēdējais duraks, ja mēģinātu ko priekš tā palaidņa skuķa.

— Ko pelnījis, to dabū, — Zetiņa nopriecājas. — Ak, visas, kas te vazājas, saņemt un uzdot pāri simtu. Tad jūs daudzītos ar tiem žūļikiem!

— Tad jūs, Podniek, negribat nekā darīt?

— Negribu... — viņš īgni noņurd. — Vai tad es saku, ka ne. Bet vai es varu. Vai es maz drīkstu tur jaukties.

Anna nokārtu galvu pastāv brītiņu, tad apgriežas un aiziet, kā nākusi.

— Edz, kā nu aizvelkas, — Zetiņa priecājas, pa logu pakalūkoda mās. — Kā ūdeni aplieta. Tā viņām visām vajadzētu. Meža brāļu brūtes. Es nezinu, ko šitai vēl ļauj te apkārtvazāties un ļaudis musināt.

— Ir gan bezkaunība tiem cilvēkiem, — Skalders atsāk. — Es tev saku, Podniek: par mīkstu tu esi. Bijis es tavā vietā — tīri būtu meži, tīrs pagasts.

— Nu nāc, vai es tev liedzu. Paņem to vietu kaut šodien. Tu domā, liels prieks man...

— Ko nu, mīlie, — Zetiņa žēlojas. — Vai tad no viņa kas ir. Bāba,

ne pagastvecākais. Ar kāsi velkams, ar kruķi stumjams. Tik ir kā tas vārds. Ja es viņu katrā vietā nebuksnījusi — sak', ej tak, dari to un dari to...

— Ko jūs gribat no manis! — Podnieks piepeši iekliedzas negaidītās dūsmās un triec dūri pret gultas malu. — Uzkrītuši kā velni. Nekur glābiņa. Eh, labāk nākuši reiz tie meža brāļi. Tā kā tā man jāiet un jāpakaras.

— Nu tad ej un karies! — Zetiņa atkliedz. — Kad nav, lai nav.

Īsu mirkli viņi paveras viens otrā. Un abēju acīs tāds naidis un riebums vienam pret otru, ka vārdiem nav izsakāms. Un abiem viena doma: kā lai vēl paliek kopā... Kā lai te vēl sadzīvo...

Nemana, ka Skalders piepeši sagumst pie loga un ka viņa acis acumirkli ieplešas nedabīgi platas. Pār seju pārskrien sarkanās svītras, un rokas uz galda instinktīvi savijas vienā kamolā. Tikai acumirkli. Tad viņš ir kājās un metas uz durvīm. Kad tie abi atskatās, durvis jau ciet un istabā drausmīgs klusums.

Aiz durvīm Skalders metas skriešus. Kājas liekas svina smaguma pilnas. Viņam tāda sajūta, ka tikko kustas no vietas. Un priekš acīm tikko pa logu redzētā aina... Tie divi neko... Bet tam trešajam mēteļa stūri kā vanaga spārni velkas pa zemi...

Viņš aizsviež ķēķa durvis un skrien pa trepēm uz augšu. Tur viņš neredz ne zārka, ne visādas laužas — itin nekā. Nolien kādā tumšā stūrī. Nogulstas uz vēdera. Kaut kādu drēbes gabalu vai maisu uzvelk sev virsū. Seju iespiež smilktīs un spaļos un pūlas pat elpu aizturēt. Sirds sit skaļi kā ar kaulainu pirkstu pret gludu dēli.

Neredzēja un nepamanīja viņu — viņš pūlas sevi pārliecināt. Nenāks un nemeklēs. Tos abus tur atradīs — un pietiks. Tie taču ir tie īstie vainīgie... Viņš taču noturējās un neiekliedzās, lai arī tie nebēgtu un nenoslēptos. Tad beigas visiem. Arī viņam... Bet kas tad ir tie divi, kas viss pagasts... visa pasaule pret viņa dzīvību...

Viņš guļ ilgi ilgi. Viņam liekas, savu mūžu viņš tik ilgi nav dzīvojis. Viņš slāpst. Visi locekļi notirpst un pamirst. Ausīs šalc vesels viesulis. Viņš klausās un dzird drausmīgu mainīgu troksni. Bet vai tas ir apakšā? Vai tepat' trepju galā neveras durvis un kaut kur tuvu tuvu nebūks soļi?... Viņš tikko aiztur izbailu kliedzienu. Nē — tā viņa paša sirds...

Bet nu viņš skaidri sadzird troksni lejā. Nejauks, necilvēcīgs brēciens... Un tūlīņ pēc tam norīb šāviens. Ne spilgti, bet asi — kā kad ar āmuru sit kokā iedzītai naglas galvai. Četri šāvieni... Un brītiņu vēlāk vēl divi, viens pēc otra.

Skalders nedzird vairs ne sirdi sitam, ne viesuli ausīs šalcam. Pat savu dzīvību nejūt vairs. Viņam liekas, ka tie šāvieni ķēruši viņu, ka viņa nav vairs. Zudusi laika un bailu sajūta. Viņš guļ tāpēc, ka citādi nevar, tāpēc ka viņam te nolikts. Šaus vēl vai ne — viena alga. Briesmīgāks nekas vairāk nevar būt.

Kad Skalders tumsā nokāpj no Podnieku istabas augšas, māju ļaudis uztraukti skraida saimnieka galā iekšā un ārā. Pagalmā stāv ragavās iejūgts zirgs, un ap to rīkojas pāris vīriešu. Viņa neviens neievēro, un viņam viss vienaldzīgs.

Pie sienas, pie katra cietāka priekšmeta atbalstīdamies, viņš velkas projām. Cepures viņam galvā nava. Mati slapji un galvai pielipuši. Kažoks smilktīm un spaljiem aplipis. Kājas ļogās, kā triekas ķertas. Brižam solis pasperas tik liels, ka nevar tikt uz priekšu un kāja ar pūlēm velkama atpakaļ. Brižam zābaks aizmetas aiz otra, un viņš tikai aiz instinkta noturas stāvus.

Nezin kāpēc viņš brien pa sētmalā piepūsto kupenu, soli ieblakām iebrauktam ceļam. Stīvi skatās kaut kur uz vienu vietu priekšā un nevēro to, kas zem kājām. Nekā viņš nevēro un neredz. Savāds drausmīgs tukšums viņam apkārt.

Bet palejā, kur nopuvuša staba gals melns rēgojas no sniega laukā, viņš noliecas un krūtīm sagulst uz tā . . .

Vakara pusē, taisni pret to vietu, kur saule nogājusi, mākoņi pavilkušies augšāk. Pār meža galiem nostiepusies tumši sarkana svītra.

Divas vārnas, Podniekiem pāri skriedamas, nolaižas lejāk un smagi peld sarkanumā virs meža galiem. Un tad no labās puses tām pievienojas trešā. Nu peld visas trīs — te rindā turēdamās, te trijstūrī izliekdamās, te vienā čumurā savīdamās. Smaga spārnu švikoņa pamazām noklust uz vakaru pusi.

Klusu. Suņi vēl negaudo. Bet, kad kļūs tumšāks un logos atspīdēs ugunis, viņi iznāks uz ceļiem uzkalņos, apošņās šodien iemītās pēdas un raudās. Atkal viena asiņaina diena nogrimusi aiz meža. Suņi un vārnas — tie ir šī laika trubadūri. Tie, te apakšā, no pēdām uzzīmē tos, kas aizgājuši asiņainām rokām. Un tie, tur augšā, tvarsta pēdējo pūtienu no mirstošām krūtīm.

Dienu pa dienai — cik ilgi vēl . . . Zeme un debesis ir pilnas samītām, iznīcinātām cilvēku dzīvībām. Sniegs kūst nost kūpošu asiņu karstumā. Un, kur debess pavelk apsega maliņu, tur apdūmo sarkanos tvaikos . . . Vai zaļos vēl kādreiz te lejā, un vai augšā vēl zvaigznes spulgos tikpat rāmi un silti . . .

Cilvēks! Ko tu dari ar savu zemi un debesīm!

Ziemeļa vējš pūš vien joprojām. Bet marta saule arvien vairāk saņemas griezt viņu vakaros. Pa naktīm viņš iegriežas taisni un tad svelpj tā, it kā būtu vēl pats ziemas vidus. Reizēm atpūš sniega mākonī, lai tas izlīdzina saules kausējuma pēdas. Bet pakāpjas saule, nepiekāpīgi gainā nost uzbāzīgos mākoņus un šķaida nost, kur tikai piekļūst. Pagriež vēju vakaros, lai tas ēd nost arī tur, līdz kurienei viņa pati vēl nevar sniegt.

Sniegs balo zilganpalss. Augstākie uzkalņi jau izbāzuši melnus purnus laukā. Piekalnes dienvidus pusē izskatās kā iebūviešu vecenes baltiem un melniem lāsumiem. Grāvjos un tērcēs virs ledus jau virmo ūdens.

Tīreļa līdzenums arī jau lāsumains. Vietām sniega nemaz vairs nav — tur zaļganbaltās sūnas plankumi ar katru dienu plešas platāki starp sarkušiēm sniega klāņiem. Muklāji jau pavisam vaļā. Ūdens te tagad tik daudz, ka dumbvainās vietas nav pārbrienamas, ne izlaipojamas. Bet arī stingrākā sūnājā viss sniegs apakšā ūdeņa pilns. Tikai traks cilvēks vai dzenāts meža kustonis te tagad mēģinātu bradāt.

Tomēr ir tādi cilvēki.

Tā sauktajā lielajā tīrelī, kur tuvākie meži trīs verstis attālu zilo gar malām, vidējā no trim mežu apaugušām salīņām čurn cieši sasēdis cilvēku pūlītis. Pusaudzis mēness, pa šķidru mākoņu skarām brizdams, met skrejošas, bālas svītras caur sūnainām eglēm. Mazais klajumiņš pārmaiņus izceļas bālganā gaismā un atkal nogrimst koku puduru ēnās.

— Mārta nav vēl, — ierunājas Rudmiesis, saimniekdēls no Liepājas apkārtnes. — Kad tikai nav iegāzies. Pieci simts rubļi ir nauda. Un kam mūsu laikos nauda neder.

Viņš viegli šūpojas uz noliekta bērziņa un mēģina saskatīt Ziles vai Resnā sejas. Bet tie sēd ar mugurām pret mēnesi, blakus uz sniegā iegrimušās siekstas. Kad uzspīd, viņu noliektās galvas pavisam iemirkst ēnā.

Kad tie nekā nesaka, atbild bijušais muižas sedlinieks Jansons, ar muguru pret egli atspiedies, rokas mēteļa kabatās sabāzis, kaklu ausīm pāri uzslīetā apkaklē ievīlčis. Saldams, visu ziemu klepodams, viņš pavisam zaudējis balsi. Saprast viņa bezskaņas čukstu var tikai tie, kas visu laiku ar viņu kopā bijuši un pieraduši.

— To nenokers. Viņam labākas kājas nekā mums par četriem kopā. Un krūtis veselas. Desmit verstis noskries, un tad vēl neaizelsīsies. Nolādētas plaušas tādām saimniekdēlam.

Kā par atbildi šim jokam atskan dobjs, svelpjošs klepus, kā no biezas apsegas. Arī tas ir pierasts un neviena neuztrauc. Tas ir diloņa slimais

skolotājs Kalnbērzs, kas sēd nosāņus uz salauztu egles zaru čupas, galvu starp ceļgaliem ierāvis.

Mēness aizlien aiz bieza, melna pinkuļa. Uz brīdi sala nogrimst biezā tumsā.

— Vai nav kādam drusku tabakas? — Rudmiesis ievaicājas.

Viens viņam sniedz saujā. Viņš nevar lāgā saskatīt — Resnais vai Zile. Saņemdamas pastiepj pirkstus un mēģina sataustīt. Resnajam rādītāja pirkstā gredzens, no tā var pazīt.

— Tpi! — devējs īgni nospļaujas un atrauj roku. — Ko tu grābāties! Ņem, kad tev dod.

Rudmiesis nometas tupus un apsedz galvu abiem mēteļa stūriem. Tas tā, lai no malas nepamana uguni. Trīs četrus sērkociņus viņš tur rauj. Pūš un elsā, līdz kamēr uzkurina pīpi.

— Velns... Piesmerdē visu pasauli... — Kalnbērzs rājas. — Pameklējis labāk gabaliņu maizes.

— Pagaidi vien, skolmeistar. Mārtiņš atnesīs biskvītus un pudeli sarkanvīna. — Rudmiesis pasmejas pats par savu joku. Bet apklust atkal, tāpēc ka neviens nesmejas līdzi.

Kalnbērzs pagriež galvu augšup un pamet uz to pusi no dusmām dzeltenu skatienu. Antagonisms, kas no laika gala viņu starpā, pēdējās dienās izvērties asā, nesamierināmā ienaidā. Vārda viņi nevar mierīgi pārmainīt, cilvēcīgi paskatīties viens otrā.

Brīdi visi drūmi klusē, sevī sarāvušies, saldami, salkdami. Liekas, vējš aug. Uz rīta pusi var sagaidīt lietu. Mēness kļūst arvienu sarkanāks. Arvienu biežāk lien aiz mākoņu pinkuļiem.

— Es domāju... — Jansons dveš. — Es domāju, mums varēja gan būt šovakar ko ēst. Klaips maizes un šķiņķis gaļas Podniekos vienmēr dabūjams... Bet mēs esam principu cilvēki. Mēs neņemam. Kad tie pri-incipi, tad ēst nav vajadzīgs. Tad ir silti un visa kā diezgan.

Resnais sakustas. Bet tikai savelk mēteli ciešāk uz ceļiem un nesaka nekā. Apnicis strīdēties. Un zina labi, ka viņu tīšām provocē. Rūgtumu, ko ziemeļa vējš, sals un bads ikvienā krājis kā netīras lāses cietā traukā, te katrs mēģina izliet otram uz galvas. Vienas salas iemītnieki, vienas nelaimes cilvēki, viņi nokļuvuši tik tālu, ka riebji viens otram un bezgala nīst cits citu. Vienkāršie lauku cilvēki ar neslēptu ironiju izturas pret intelligentiem un pilsētniekiem, kurus agrāk apbrīnoja un klausījās kā evaņģēliju. Un tie atkal tāpat neslēpti nicina kustoniskā zemsirdībā un cietsirdīgā egoismā arvienu dziļāk grimstošos.

Bet arī katrai grupai par sevi nav vairs saskaņas. Pārāk ilgi viņi vajāti, par daudz pārcietuši pazemojuma un posta, lai vēl ko cerētu no solidaritātes un savstarpēja atbalsta. Ko medinieku dzenāts un lenkts meža kustonis otram tādām pašām var līdzēt? Jo dziļāk viņi slīkst postā, jo nekautrīgāki runā kailās, nežēlojamās dzīvības instinkts, kuram nav nekā vairāk ārpus paša kulsās, nīkstošās miesas.

— Kā nu ne! — pēc brītiņa ierunājas Rudmiesis — pilnīgi nevietā,

— Negribi uzvilkt kādu dūmu? Es ieteicu. Tā vien kā siltāk kļūst. Un tā kā pilnāki, kad liek izstaigāt pa visām bronhām.

— Man nav vairs nekādas garšas. Šodien un vakar ne krimslīņas neesmu ēdis. Un negribas ar'. Tāds sājs un sauss vien mutē. Un sirds kā ar āmuru kaļ ausīs. Man laikam arī influenza. Tā nu būtu istā reizē.

Resnajam nekas nav tik pretīgs kā žēlošanās un vaidēšana par fiziskām ciešanām. Pašam viņam papēdī strutojošs, nedzīstošs noberzums, bet viņš kaunas to tīstīt un ārstēt un iedams, zobus sakodis, pūlas neklībot.

— Influenca un velns viņu zina kas. Mēs te nīkstam un dīlstam tāpat kā sniegs tīrelī. Laba gala tas neņems.

— Vai tad te nav vēl kur kāds drošāks siena šķūnis?

— Ne šķūnis te līdzēs, ne kas. Tā ir pavisam cita lieta. Tie var rīkot savas medības, cik viņiem patīk. No tiem gēģeriem vienmēr var izšmāukt. Tie ir par glupjiem un bailīgiem. Bet no sevis pašiem mēs netiekam projām. Tas ir tas ļaunākais. Man liekas, mēs paši te drīz sāksim ēsties savā starpā. Man bail, ka mēs kādreiz cits citam ar zobiem neklūpam pie rīkles.

— Uz to jau iet. Bet vai tu tur esi mazāk vainīgs nekā citi — —

— Vai tad es saku... Kurš te mazāk, kurš vairāk? Tas jau nav tas svarīgākais. Bet tas, ka mēs vairs nevaldām pār sevi. Te tas tīrelis, sals, bads un influenza — tie ir tie kungi. Mēs esam vienā čupā samestas lapas, kurām jāsapūst. Kas mums vēl kopējs, un priekš kā mēs vēl te esam? Uz ko mēs vēl ceram? Brīnuma ticētāju starp mums nav. Mēs nonāksim — tu redzēsi — mēs nonāksim vēl pie tā, ka sāksim cits citu apšaut. Skolotājam ir taisnība, lai gan es viņu ciest nevaru.

— Neviena tu nevari ciest.

— Es nevaru ciest viņa sentimentalitāti un diloni. Viņa sērīgos skatienus un liriskās deklamācijas. Ja tev reiz jābrauc uz elli, tad brauc, nāvei knipi zem deguna pasizdams.

— Tev ar tavu fizisko spēku un temperamentu viegli runāt.

— Tas sedlinieks man pretīgs ar savu šņākšanu un glupjību. Un tas saimniekdēls ar savu Ameriku un mūžīgo salkumu. Bet par to tavu lielo draugu es nedodu piecas kapeikas... — Viņš pieceļas, aiziet, kur Sniedze nekustēdamies guļ, egļu zaru čupā ieracies. Noliecies skatās, tad atnāk atpakaļ un sēstas atkal. — Guļ. Izliekas aizmidzis. Bet es neticu. Es esmu novērojis. Augu dienu viņš tur guļ, bet acis vaļā. Kā vilcēns glūn pa egļu spraugu, it kā vērodams, uz kuru pusi labāk laisties. Es galvoju, viņš noklausās katru vārdu, ko mēs te runājam. Es neesmu teicis, bet prātā man jau sen. Vai nebūtu labāk — priekš mums visiem labāk. — — Protams, svērt un salīdzināt tādās lietās ir muļķīgi. Bet es tomēr domāju, ka mēs seši kopā vairāk esam vērts nekā viens tāds pusaudzis...

— Tu esi nežēlīgs — un netaisns pie tam. Tu esi anarhists ne vien pēc savas pārliecības, bet pēc dabas un instinkta. Kurš no mums te tas vājākais un ļaunākais, tas vēl ir jautājums. Mēs paši to neizšķirsim.

Resnais nosviež papirosa galu sniegā un uzmin kāju.

— Deklamācijas un morāle. Skolmeistara gars guļ pār jums visiem. Dzīvība... vērtības... ļauns un labs... Tā ir katedriem un salonam piederīga nodarbošanās. Te tā izklausās pēc joka vai atmiekšētu smadzeņu murgiem. Kā kaujami kustoņi mēs te esam sadzīti šajā purva salā. Pa visiem mežiem staigā mednieku bandas, tikodamas pēc mūsu dzīvībām un viņu vērtības. Cietumi, spīdzinātavas, karatiesas, katorga un karātavas — visa tā milzu mašīna griežas bez apstājas, maļ mūs ar visiem kauliem un smadzenēm, ar visām mūsu augstajām brīvības un brālības idejām. Atmetiet taču reiz to niekošanos ar visādām sentimentalitātēm un filozofiju — — —

Rudmiesis ar Jansonu iet pa nokalni lejup. Slapjais sniegs gurkst zem kājām. Kailie krūmi sīc smagā vējā. Tīreļa klajums plešas kā dzeltenēji zilgans aizsālis ezers.

— Tu man atdodi tos četrus simtus... — Jansons dveš, otram ieblakus smagi brizdams. — Mums bij norunāts: uz pusēm.

Rudmiesis aizpogā kažokam vēl vienu pogu.

— Mums bij norunāts: visu uz pusēm. Darbs uz pusēm, un nauda uz pusēm. Bet tu paliec mežmalā, un man vienam pašam jāiet mājās. Es domāju, tā ir starpība. Es domāju, tā ir liela starpība. Var jau būt, ka viņiem mājā tā nauda gatava un dod bez runas. Bet var arī būt, ka paziņoti matroži un saņem tevi ar pupām. Es domāju, risks arī ko maksā.

Jansons apstājas. Pavisam aizvelkas aizkusumā un dūsmās.

— Tad — tu gribi viens pats — visu?

— Es tev teikšu skaidri: divi simti. Un vairāk nemurksi. Tik daudz ar' tev nenāktos. Ar vienu būtu pilnīgi diezgan. Bet man laba sirds. Drīzāk es pats sev atrauju, ne otram.

— Laba sirds... — Jansons mēģina smieties. To var dzirdēt no tā, ka elpa viņam aprautiem paņēmienu smilkst kaklā. — Kur, velna, tu to naudu domā likt. Tev droši vien jau būs kāds tūkstots.

— Desmit pilni, vienpadsmitā... — Rudmiesis nogriežas no taciņa pie vecās gobas, kas aug pašā paugura malā, tā ka saknes nostiepjas lejā līdz sūneklim. Parakņājas tur, atgriezies ēd pats un sniedz Jansonam. — Še, uzkod tu arī. Gabaliņš plāceņa ar gaļu vidū. Tie, maitas, vakar bij cepuši. Kas tiem ko nebaroties. Buržuji nosodāmie! Sēd tik' un katru dienu stampājas pilni līdz kaklam. Eh, man vakar tā bij — sak', pielaidis tik' sarkano jumtam, lai mielojas tad... — Viņš kaut ko atceras un pasmejas. — Kad tu tur vakar būtu redzējis... Bērni kaktos un aiz skapjiem. Sievas kā kazas izbolītām acīm. Vecim zobi klab un bārdiņa trīc. Izsūcēji nolādētie! — es saku. Nodevēji un asiņu dzērāji! Es jūs varētu apšaut kā suņus, es saku, man no komitejas uzdots. Bet es uz savu galvu jūs žēloju. Astoni simti šurp — jeb es jums — — Un pakratu zem deguna. Bikšu kabatu nevar sataustīt. Rokas trīc kā ķīselis, kad maku taisa vaļā. Ātrāk, es saku, man nav daudz laika. Es zinu, tev ir; tu šonedēļ linus vedi uz Rīgu un miežus uzpircējam... — Ieklausās, kā Jansons šņākdams kož milzīgiem kumosiem un rij ar badā

aizmiruša cilvēka salkumu. Pakrata dūri. — Bet pieraugi: tur tiem ne vārda! Ja tu man ko izplukšķēsi, taupīšanas nebūs. Es gribu projām — un man viena alga, tu vai cits kāds.

— Vai es bērns esmu... — Jansons elš, pēdējo kumosu norīdams. Rudmiesis kļūst laipnāks.

— Es tevi neatstāšu. Es tevi ņemšu līdzī. Daugava tagad ir cieti, pāri mēs varam tikt kurā katrā laikā. Kurzemē man visi meža ceļi zināmi. Un pazīstamu vairāk, nekā vajag. Kad mēs esam Liepājā, tad vairāk nav bēdu. Aprīļa sākumā pienāk pirmais kuģis, līnija: Londona—Hamburga—Rēvele. Tur man pāris labu draugu. Aizvedīs kā kungus. Pēc divām nedēļām Amerikā. Tad velns lai te visus parauj. Čikāgā, Bostonā vai Ņujorkā — tur pavisam cita dzīve. Tad es uz tādu Latviju nosplaujos... Tā, draugs! — Pats no sava stāsta sajūsminājies, viņš svarīgi uzsit draugam uz pleca.

Tad nopūšas.

— Tev labi runāt. Tu esi viens — brīvs kā putns gaisā. Bet man sieva un trīs bērni.

— Nebēdā, dzīvos bez tevis ar'. Un tu domā, tur sieviešu trūkums. Ak, tādas mantas visur vai cik! Izmeklējies bagātu bagāto. Amerikā tu esi brīvs pilsonis. Tur tev neviens pases neprasa... Bet ja nu tu akurāt gribi — —

— Vai tad es saku, ka ne. Man tikai — tāpat — — Ē, velns lai parauj! Kad tik' laukā no šitās velna dzīves, maizē un siltumā...

— Cst! — Rudmiesis piedur viņam. — Tur kāds nāk.

Bet tas ir tikai Kalnbērzs. Nāk salicis, viņus tumsā lūkodams.

— Nemiet mani līdzī, — viņš saka pa nāciena galam.

— Traks! — Rudmiesis atsaucas. — Uz viņu pasauli, vai? Bet mēs vēl nemaz netaisāties.

Viņš iet abiem nopakaļis kalniņā.

— Jūs protat tikai krieviski, — Kalnbērzs saka aizkūsis, grūti elpodams. — Es runāju vāciski un drusku angļiski. Es drīz iemācišos. Ar mani jums būs daudz vieglāk.

— Ķēms gatavais! — Rudmiesis lamājas. — Kur tad tu vari aiziet? Tev ir dilonis.

— Jansonam arī ir dilonis kaklā.

— Man nav nekāda dilonā! — Jansons elš. — Es tikai esmu apsaldējies, un man ir garais kāss. Uz pavasari tas pāriet. Bet tu jau no rītiem sarkanu splauj. Tev plaušas pavisam beigtas.

— Man tikai vajag uz jūras tikt. Man šejienes gaiss kaitīgs. Viena puse man gluži vesela — tikai tajā vienā drusku dur.

— Bet kā tad tu zini? — Rudmiesis nikni ievaicājas. — Vai tu, Janson, esi plāpājis? Mēli tu pievaldi. Jokus tādās lietās ar mani netaisi. Man viena alga: tu vai cits kāds.

— Cst! — nu apsauc Jansons. — Viņi klausās.

Viņi ir nonākuši pie nometnes. Viens pīpo atkal. Papirosa kvēlojošais gals lāgu lāgiem paspīd gaisā. Apgriežas un iet atpakaļ.

— Es nemaz neesmu tik vājš, — Kalnbērzs uzmācīgi skaidro. — Kad pārāk ātri neiet, tad es varu desmit verstis bez atpūšanās. Un, kad sānos sāk durt, tad tikai elpa vairāk no āra jāievelk, lai vēders turas vairāk pie muguras.

— Vai tev pase ir uz sveša vārda?

— Pases man nav. Bet man tāda bārdiņa izaugusi. Manis neviens vairs nepazīst. Un tad, es domāju, Mārtiņš atnesīs.

— Viņš pēc pasēm?

— Es domāju...

— Tu, skolmeistar, par daudz domā, — Rudmiesis zobojas. — Cilvēka no šitiem mīkstčauliem nav. Par slogu vien jūs esat pasaulē. — Tad viņš kļūst rāmāks. — Tās valodas ir laba lieta. Bet kā mēs tevi lai dabūjam līdz Liepājai? Nevarēsi pavilkties, un mums būs jānes. Nosprāgsi kur ceļmalā, tad sacīs vēl, ka mēs ar Jansonu esam nosituši.

— Nauda tev ir? — Jansons noprasa.

— Man ir astoņpadsmit rubļu un drusku sīkā. Man bij divdesmit pieci, bet Mārtiņam vajadzēja septiņus priekš stempeliem un krāsas.

— Nujā — Mārtiņš, tas jums te tas dievs.

— Tas jums tas pestītājs.

— Te ilgāk vairs nav izturams, — skolotājs aizgūtnēm runā. — Atkusis tīrelis, var iznākt, ka mēs pāra nedēļas netiekam nost no salas, kamēr lielais ūdens nosūcas. Badā nomirsim. Un badā mēs nomirsim tā kā tā. Te ir bandas, kas laupa uz savu roku. Iedzīvotāji iebaidīti un saniknoti — nekur vairs nevar rādīties. Neviens vairs nekā nepārdod. Sāks līt pavasara lieti, kur tad te glābsimies. Uguni kurināt nedrīkst. Silta ēdiena nedēļām neesam redzējuši. Nupat ir maizes garozas nav ko grauzt. Man kājas sapampušas, zābaku nevaru nomaukt. Naktīm aizmigt nevaru. Visādi murgi māc. Man bail, ka nekļūstu vājprātīgs. Iešalcas stiprāki vējš, aizknakstas kāds zars — tūliņ domā, ka ķērāji. Nervi pavisam beigti.

Tie divi nīrgājas par glēvo inteligentu. Par kundziņu, kas paradis sēdēt uz mīksta dīvāna un vārītu pienu dzert. Bet tomēr klusībā domā, ka paši to uz mata tāpat pārdzīvojuši.

Bet skolotājs iesilis, ka vienreiz var izkratīt visu, kas uz sirds.

— Ar jums, mazākais, var kā ar cilvēkiem parunāt. Bet tie tur — kā vilki. Acis vien spīd. Nezin kādu aizdomu pilni. Tā vien dažreiz liekas: nupat vilks revolveri laukā. Un jo dienas jo ļaunāk. Es saku: žurkas mēs esam, kuras cita citu grauz. Sen jau būtu aizgājis no šīs pekles. Bet kurp lai iet. Savā pagastā es nedrīkstu rādīties. Tur es visus mītiņus esmu vadījis. Mācītāju padzinām, uradniku atbrūņojām, baronu uz Koknesi aizvedām... Man ir viens onkulis Krievijā par muižkungu. Bet tas jau pēc ziemassvētkiem bij paziņojis: redzēt šis negribot tādus huligānus... Ja jūs mani neņemāt līdzi — man tikai viens līdzeklis: lodi pierē...

— Nerunā tik stipri! — Rudmiesis apsauc. — Tie tur var dzirdēt...

Mārtiņš Robežnieks apstājas mežmalā un klausās atpakaļ. Mežs šņāc un šalc. Kaut kas it kā paklusām svelpj. Knakst it kā zem uzmanīgiem soļiem... Bet viņš zina, ka tie ir māņi un halucinācijas. Savām acīm un ausīm sen jau vairs nevar paļauties. Pārmocītie nervi vienmēr uztraukumā. Bet meža brāļa instinkts allaž nemaldīgi jauš, kur kas draud. Uz to var palaisties, lai arī acīm un ausīm liktos citādi.

Nesteigdamies Mārtiņš brien tīrelī. No malas skatoties, var likties, ka viņš pārskatījies, neiet uz vidējo, bet viņgalējo salu, kura tikai kā paaugsts čumurs neskaidri sazīmējama, kad mēness atspīd, bet pazūd pavisam, kad uzpeld biezāks mākonis. Bet viņam ir sava zināšana. Nekļūdīdamies viņš no sākuma turas gar aizsāktā grāvja izmetuma svītru, kas vietvietām jau melni rēgojas laukā iznoplakušā sniega. Iedams viņš bieži atskatās uz mežmalu un, nokļuvis tur, kur jānogriežas uz kreiso pusi, apstājas un vēro labu brīdi. Meža šalkšanu te vēja pūsmā nedzird vairs. Neviens aizdomīgs melnums nav saskatāms klajā līdzenumā. Šovakar vēl nedraud nekas — viņš sajūt to skaidri.

Galvu pa paradumam noliecis, mēteļa apkakli uzcēlis, viņš brien pa slapjo klajumu. Staigāts te daudz, bet nevienas pēdas nevar sazīmēt. Sniegs ātri kūst un izdzēš pat tos dziļākos ieminumus. Melnie muklāju lāsmeņi ar aplūzušu niedru kauliem izpletušies daudz platāki, nekā bij šorīt, krēslā aizejot. Mēness gaismā viss izskatās savādi svešādāks. Te vajadzīgs meža brāļu piedzīvojumu un nogiedas, lai nenovērstos sāņus neceļā — lai bez jebkādam pieturas zīmēm zinātu, kur jāiet taisni, kur jānogriežas uz vienu, kur vairāk uz otru pusi.

Ūdens ir daudz dziļāks nekā šorīt. Zābaki vietām līdz puslieliem sagrimst slapjā sniegā. Pa plisumiem un atirušām šuvēm spiežas iekšā nepatīkams mitrums. Reimatisms gurnos kniebj kā saltām stangām. Bet tas ir pierasts, un nekā tur nevar darīt. Nekas meža brālim nevar līdzēt. Vai tik vien pārceists un izturēts kā šis reimatisms. Zelta dzīve būtu mežā, ja tik vien nelaiemes kā kaulu sāpes.

Mārtiņš apstājas un aplūkojas vērīgāki. Viņam liekas, ka apkārtne tāda kā sveša un sala aizdomīgi lēnām aug no klajuma priekšā. Nekāds brīnums nav nomaldīties un ieklist muklāju spraugās, no kurienes naktī izklūt nav iespējams. Nāk prātā skolotājs, kurš veselu nakti tā nomaldījās un tikai gaismā izbrida samircis, nosalis, pusdzīvs... Vēsi drebuļi viņam pārskrien. Viņš noliecas zemāku, it kā tā labāk varētu redzēt. Nē, nomaldījies viņš nav. Tepat ir istā eja.

Viņš iet tālāk un domā, ka pēc dienām divām trim tīrelis vairs nebūs izbrienams. Uz pāra nedēļām sala tiešām būs ezera vidū, pilnīgi nošķirta no pasaules, nepieejama un vientuļa. Un viņi tur pilnīgā drošībā. Tikai bads un nāve paliks pie viņiem miļos viesos. Tie meža brāļiem allaž uzticami pavadoņi... Viņš pamet ar galvu kaut kam zilgani palsā klajumā un brien tālāk.

Tie salā apnikuši staigāt un strīdēties. Zīle ar Resno sēd puszviļus,

pie tās pašas siekstas muguras atspieduši. Rudmiesis ar Jansonu guļ, cieši kopā saspiedušies, turpat uz salauztiem egļu zariem. Kalnbērzs viens pats drusku tālāk. Visiem auksti un drūmi. Bet nekā tur nevar darīt. Nava jau pirmā nakts. Un droši vien nebūs pēdējā.

Bet cik ilgi — cik ilgi vēl! Kad un kā tas beigsies? . . .

Kā lietuvēns viena doma māc visus.

— Ko, velna, tu trinies! — Rudmiesis piepeši nikni iesaucas un dod kaimiņam dunku. — Kad tu nevari mierīgi nogulēt, tad virzies tālāk. Kā meitai piegulies . . .

— Kājas salst . . . — Jansons vainas apziņā atņurd.

— Kājas salst! . . . Un man laikam ne. Tad uzmauc vēl pāri zeķu un dziļās galošas.

Liels, melns mākonis aizlien mēnesim priekšā. Sala ar reizi nogrimst tumsā. Vējš aug un liec egles meža brāļiem pāri. Sausi zariņi knikstēdami lūst un birst uz viņiem.

Kalnbērzs migdams runā zaros ieslēptu muti. Laikam viņam rādās kas nelabs. Viņš tā kā vaid, tā kā raud. Tiem, kas nomodā, drausmīgi klausīties šajos vaidos.

— Vai tu nebūsi klusu! — Jansons nikni dveš. — Kad celšos un ņemšu kādu zaru . . . Aizmigt neļauj, sātani. Kad tu mirējs esi, sprāgsti nost.

Pamodies skolotājs ilgi klusē. Jo vairāk pūlas aizardēt, jo vairāk laužas kāss.

Tikko viņš beidzis, Sniedze sakustas savā guļu vietā. Laikam pirmo reizi šovakar.

— Mārtiņš nāk . . . — viņš skaļi saka. Pēc balss varētu domāt, ka nāk nezīn ar kādām prieka vēstīm.

Rudmiesis paceļ galvu un mēģina ko saskatīt pa egļu starpu.

— Muld. Ne te ko var redzēt, ne dzirdēt.

Bet, atkal apgulies, viņš pēc acumirkļa patiešām sadzird soļus. Vēl vienu minūti vēlāk izdzirst visi. Saceļas sēdus un gaida.

Zinātāja soļiem Mārtiņš ienāk vidū, nevienam neuzminis. Apsēstas uz noliektā bērziņa un pasniedz ko Resnajam.

— Te ir viens klaips maizes. Sagriez.

— Uz sešām vai septiņām? — tas mierīgi vaicā, lielu kabatas nazi atliekdams.

— Uz sešām. Es esmu ēdis.

Visiem deg ziņkāre dzirdēt ko jaunu. Bet neviens negrib izrādīt un prasīt pirmais. Tāpēc klusē visi. Un, tā kā arī Mārtiņš nerunā, visi nepacietībā un sliktās jausmās kļūst vēl īgnāki.

— Gabaliņu šķiņķa nevarēja atnest . . . — Jansons ņurd. — No tās sausās maizes un rāva ūdens krūtīs dedzina . . .

Mārtiņš atbild tikai pēc brīža.

— Lai iet tie, kas pīrāgus prot ievākt. Un naudu uz savu roku. Un varbūt vēl ko. Es neesmu tik veikls.

— Kā? — Pat tumsā redzams, ka Resnajam acis iezvērojas. — Tad tas taisnība? Tad starp mums ir tie laupītāji. Nu, to jau varēja domāt. Tas jau bij sagaidāms. Kad katram paļauta brīva vaļa un pulciņa rīkojumus izpilda tikai tie, kas grib. Tad nav brīnums, ka vienkārši huligāni un krūmu laupītāji sāk rīkoties revolucionāru vārdā.

— Kuri te ir tie huligāni? — Rudmiesis draudīgi slienas kājās. Un Jansons slienas viņam pakaļ. — Kuri te ir tie krūmu laupītāji?

Bet Resnais nav nobiedējams. Lēnām un nozīmīgi pieceļas un pakrata savu lielo revolveri viņiem zem deguna.

— Tie, kurus es tūliņ apstempelēšu. Tie, kuriem es marku iededzināšu pierē.

Mārtiņš neiejaucas. Pagaida, līdz tie atkal nomierinās.

— Nupat atkal ir izspiesti astoņi simti tādām mazām mežmalas saimnieķelīm. Muižas rentniekam, kurš nekā sevišķa nav darījis — kurš nav vairāk vainīgs kā kurš katrs cits no viņiem.

— Un no mūsējiem tie? — Zile ierunājas dusmās drebošā balsī. — Es lieku priekšā izkratīt visus pēc kārtas. Un pie kā tā nauda tiks atrasta — —

— Izkratīt? — Rudmiesis atsaucas. — Ak, lūdzu! Man nav bail. Es esmu ar mieru.

— Es ar'! — Jansons piebalso.

— Naudu var noslēpt. Nelieši starp mums ir, bet tādi mulķi ne. Mēs viņus arī citādi varētu uzzināt. Es šo to dzirdēju — man liekas, tas nebūtu tik grūti.

— Nu tad sakī! — Resnais uzstāj. — Es negribu no šejienes aiziet ar laupītāja slavu un lāstu pavadīts.

Mārtiņš sēd, drūmi sarāvies.

— Tā slava mums visiem ir, un no tiem lāstiem mēs nekur neizbēgsim. Mēs esam pēdējo kredītu zaudējuši ļaudīs. Pat tie, kuriem vajadzētu gan saprast, mūs visus tur par vienkāršiem laupītājiem. Pusgraudnieki, rentnieki un kalpi mūs nelād mazāk kā saimnieki. Un ne tikai tie, kas prasti laupa, vainīgi. Bet arī tie, kas teroru piekopj, šauj pagastvecākos un viņu sievas . . .

Resnais uzbudinās.

— Ko tad? Mums vajadzēja te tupēt un pātarus skaitīt par tiem nelaimīgajiem upuriem, ko spiegi un provokatori nodod?

— Aiziet mums vajadzēja. Tā bij tā kļūda. Mēs te mežos neesam varējuši sekot ļaužu psiholoģijas pārvērtībai. Mēs domājām, ka saldami, badodamies, nīkdami un ar savām dzīvībām riskēdami, mēs uzturam revolucionāro prestižu un, spieģus un nodevējus iznīcinādami, izglābjam vienu otru nelaimīgu upuri. Visam tam bij nozīme sākumā. Par daudz mums bijis jābēguļo un jāslēpjas, jāubago kumoss maizes un jāpanes visādi pazemojumi, lai uzturētu tautā cieņu pret sevi un to revolucionāro varu, kuru mēs izpaužam. Šiem ļaudīm visos laikos bijusi cieņa pret reālu spēku un faktiski varu — lai arī tā būtu tā brutālākā un netaisnākā.

Tādu cieņu viņiem iedvesis fon Hammers ar savu dragūnu nagaikām un Tumanovs ar matrožu štikiem un savu iedomāto lēnprātību un liberālismu. Viņš varētu arestēt desmit, bet arestē tikai septiņus. Viņš varētu tos slodzīt pils pagrabā un spīdzināt, bet viņš nosūta tos uz Rīgu cietumā un liek tiesāt kārtīgai lauku karatiesai. Un ļaudis sajūsminās. Žēlīgi kungi un taisna vara... Kas pats paliek neaizskarts, tas vēlas tikai mieru. Fon Hammers ir bijis lielāks politiķis nekā mēs. Tāpēc ka viņam bij tās nagaikas. Tās atkal reiz ir iedzinušas tautai atziņu, ka vislabākais ir dzīvot vienam, par sevi, un domāt tikai par savu ādu. Mēs esam tikai laupītāji un velta posta cēlāji. Mūs ienīst pat tie, kurus mēs esam glābuši. Par velti mēs te nīkstam pusbadā, noberztām kājām un diloni plaušās. Lieki mēs te esam kļuvuši.

— Vai es to jau sen nesaku? — Kalnbērzs nikni ieminas.

— Tik lieki, ka pat savas dzīvības atdot vairs nav vērts. Ar slepenu prieku viņi redzēs mūs aizdzenam drošā vietā. Masu sajūsma ir galīgi atslābusi, brīvības tieksmes iznīkušas — visa dzīve atslīgusi atpakaļ vecajā purvā. Tas ir tas vienīgais, ko es nebiju paredzējis. Par to es vakardien un šonakt galīgi pārliecinājos. Un arī par to, ka uz ilgiem gadiem tas. Mēs te savu lomu esam izspēlējuši.

Resnais ir aizdedzinājis jaunu papirosu.

— Un padoms tagad? Iekāšņāt mauzerus tīreļa sūnā. Uz Krieviju par muižkungiem. Uz Kanādu par fermeriem. Vai atpakaļ sociāldemokrātu organizācijā par propagandistiem un pulciņu organizatoriem?

— Raugoties pēc apstākļiem un katra tieksmēm. Partizāņu laiks ir pagājis. Rītu — parīt, tas tikai laika jautājums. Vai nu pa vienam, vai visus kopā — citas izejas mums te nav. Vai nu viņu, vai savu pašu lode — citas izvēles nav. Abos gadījumos tā ir pašslepkavība. Bet pašslepkavība manās acīs nekad nav bijusi varonība — arī romiešu laikos ne. Bet mēs neesam no seno varoņu sugas, un tie nav romieši, kuru starpā mēs mītam. Mans priekšlikums ir, ka mēs ejam. Jau šonakt.

— Jau šonakt? — Kalnbērzs uztraucas. — Man šonakt sevišķi stiprs klepus. Vai nevarētu vēl kādu dienu... Vēl vienu dienu.

— Tad arī tavi nervi vienreiz ķerti, — Resnais ironizē.

— Tas neatkarājas no nerviem. Mēs esam izlūkoti. Es nezinu, vai taisni mūsu sala izzināta, bet apvidus ir aizdomās. To es nepārprotami dzirdēju. Tāpēc es saku: rīt vai parīt, bet citas izejas mums nav. Mums vispār cits neatliek. Draugu mums te tikpat kā nava. Visas durvis ir cieti. Mūs baidās kā mēra apsēstus. Divdesmit verstis es esmu no-staigājis, līdz kamēr to klaipu maizes sadabūju. Tas ir pirmais maizes gabals, ko es esmu dabūjis kā dāvanu. Manas naudas neņēma — es saprotu: tā varētu būt laupīta nauda ar asiņainu pirkstu zīmēm. Bet par ubagu kļūt un no dāvanām pārtikt... atvainojiet, biedri, to es nevaru.

Balss viņam sacērtas. Viņš ietinas ciešāk mēteli.

— Nolādētie! — Zile pakrata dūri uz Rudmieša un Jansona pusi.

— Tad tu domā — šonakt? — Resnais rāmi prasa.

— Tāpēc ka par rītdienu es vairs negalvoju. — Mārtiņš atkal ir savaldījies, runā lēni un noteikti. — Es domāju, lielas pārspriešanas un sīku plānu nebūs vajadzīgs. Ko es te šovakar saku, par to dažs labais starp mums būs jau nedēļām domājis. Es nešaubos, ka katram savs plāns sen gatavs.

— Man nav nekāda plāna, — Rudmiesis noņurd.

— Un taisni tev viņa nav! Es domāju, ja kādam — — bet metīsim to niekošanos pie malas. Aiziet mums nav mazāk bīstami kā palikt. Vēl bīstamāki. Bez šaubām, dažam nāksies ceļā piedzīvot to, par ko viņš mežā nav sapņojis.

— Pases tev ir?

— Diemžēl tikai divas. Tā viena Zilem un tā otra Sniedzem. Viņiem abiem visvairāk vajadzīgs. Mums citiem būs jāiztiek tāpat.

— Pašam droši vien divas un trīs, — Jansons iečukst Rudmiesim ausīs. Mārtiņš noprot, par ko viņi čukst, bet novaldās. Ko velti naidu celt vēl pēdējo nakti. Beigas ir. Nekas vairs nesalipinās un nesastiprinās, ko pati dzīve izārdījusi.

Vējš ir pierimies. Bet nu sāk sīki smidzināt. Mēness vairs nevar izbrist no sārtenās dūmakas.

— Tad taisi ātrāk, — mudina Resnais, kam no laika gala visas garās ceremonijas pretīgas.

Mārtiņš tomēr pārāk nesteidzas. Viņam nav viegli likvidēt ar tādām izredzēm sāktās revolūcijas pēdējo palieku.

— Tātad jūs, Rudmiesi ar Jansonu, ceļosiet uz savu Ameriku. Rudmiesim Kurzemē daudz paziņu — jums nenāksies grūti nokļūt līdz Liepājai. Varbūt Kalnbērzs arī?

— Es nezinu . . . Ja viņi mani ņems līdzī . . .

— Nosprāgsi ceļmalā . . . — Jansons norūc. — Un tad teiks vēl, ka mēs nosituši.

— Es jums pateikšu vietas, kur jūs ceļā varēsiet apmesties. Jūsu ceļojums nebūs no grūtākajiem. No mūsu Liepājas gājējiem neviens nav iegāzies. Virsnis Beļģijā, Aizups Londonā.

Tie trīs sadūšināti sakustas. Rudmiesis pat paceļas kājās.

— Es viņiem arī saku . . .

— Tu? Bet tev taču nav nekāda plāna. — Mārtiņš skumji nogroza galvu. — Degenerācija iet milzu soļiem. Par bērniem un ģeķiem mēs te kļūstam . . . Tev, Zile, būs pase. Tu savu ceļu zini. Tāpat kā mēs ar Resno . . . Tad man vēl tas viens . . .

Viņš pieceļas un aiziet pie Sniedzē, kas guļ tāpat. Bet Mārtiņš zina, ka viņš visu dzirdējis.

— Tev būs pase un citi dokumenti. Šonakt tevi pievāks Steinbergu Anna, un nākamo nakti tu jau būsi ceļā uz Kaukāzu. Tu esi Krievu-Kaukāza firmas ceļojošs aģents un kā tāds, tur aizbraucis, patiešām dabūsi vietu. Tu esi vislabāk nodrošināts. Ja gadītos šaubas un pieprasītu uz

Baku — no turienes tavu personību apstiprinās. Katram to nevar vis izgādāt.

Nosalusi, dreboša roka sameklē Mārtiņa roku un ilgi spiež.

— Un tu pats, Mārtiņ?

Mārtiņš skumji pasmejas.

— Par mani nebēdājies. Es arī domāju kaut kā izsisties. Protams, arī man ir savs plāns. Bet manus plānus tā nevar uzzināt kā Rudmieša un Jansona. Cena par manu galvu esot paaugstināta uz tūkstoš rubļiem. Labi jau būtu izpalīdzēt kādam nabaga vīrelim. Kāds pusgraudnieks varētu Gailēnos vai Zilēs uzsākt savu patstāvīgu saimniecību. Bet es diemžēl neesmu Kārlis Mors — vispār neesmu varonis. Man liekas, mana galva man pašam vēl kādreiz noderēs. Tāpēc es viņu veselu gribu aiznest no šejienes.

— Tava galva ir vairāk vērts nekā mūsu sešas kopā . . .

Mārtiņš domīgi noskatās gulētājā.

— Nesaki vis. Es kaut ko esmu iespējis šajos gados. Bet tie ir garām. Kas to lai pasaka, vai arī mans laiks nav garām. Varbūt nākamajam cēlienam vajadzēs pavisam citus cilvēkus un citas galvas. Dzīves attīstība iet noteiktu gaitu. Bet mēs ne ikreiz apjaušam un uztveram taisno līniju. Tāpēc daudreiz paliekam atpakaļ vai sāņus. Un tie, kas pirmajā cēlienā bij statistos, intrigantos vai pat nodevējos, otrajā var spēlēt pirmo varoņu lomu. Vēsture mīl paradoksus . . . Bet beigsim šos prātojumus. Tu taču varēsi paiet?

— Es domāju . . . — Sniedze uzceļas sēdus. — Galva man šodien vairs nesāp. Un patlaban es apēdu gabaliņu maizes. Man atkal rodas garša mutē.

Pēc stundas meža brāļi aiziet no salas. Jansons ar Rudmiesi pirmie. Aiz viņiem saliecies brien Kalnbērzs. Tālāk Zile ar Resno. Un pašās beigās Mārtiņš vada slimības novārdzināto Sniedzi.

Mēness nogājis vai arī nomācies tik biezi, ka nav saredzams. Līņā smalks lietiņš. Tik tumšs, ka mežu var sazīmēt tikai kā melnu, šauru svītru tepat netālu.

Jau pēc minūtēm desmit pirmie divi ir iegājuši neceļā. Dzirdams, ka viņi šļakstīdami bradā pa dumbrāju un lamā viens otru.

Pārējie apstājas gaidīt. Resnais uztaisa jaunu papirosu.

— Amerikas gājēji, — viņš nīrgājas.

Mārtiņam jāatstāj vedamais un jāiet pa priekšu. Ikvienam paša domu pilna galva. No šīs nakts sākot, katram pašam par sevi jā rūpējas.

Ūdens ir vēl dziļāks nekā pirmiņ. Kūst ar joni. Ja šonakt neizgājuši, diezin vai rītu vairs būtu iespējams. Tumsā orientēties ir grūti. Reižu reizēm Mārtiņam liekas, ka arī viņš nomaldījies. Redzēt un sazīmēt taču nekā nevar. Un ja nu arī viņa instinkts kļūdās?

Ermīgas domas rosās Mārtiņa smadzenēs.

Soļi šļaukst aiz viņa. Nerunādami, nestomīdamies tie min viņa pēdās. Un ja nu viņš pats maldās. Ja aizved viņus akaču klānos, no kuriem

izejas tagad nevar atrast... Un ja rītu ap viņiem virmo viens ūdens plūdums ar melniem mukulāju lāsumiem un mežmalā parādās izsalkuši medinieki... Nē, nomaldīties nedrīkst! Viņš zina, ka instinkts tomēr neviļ. Ne viņš, bet tie, kas uzticīgi pakaļ nāk, ir tie vadītāji. Tie nešaubās, un viņš nevar šaubīties. Ak, tā jau ir tā lielākā gudrība, visu noslēpumu atslēgums: nešaubīties! Nekad un nekādās kļūmās nešaubīties!

Viņš samana, ka ūdens zem kājām šļaukst mazāk un zābaki negrimst vairs tik dziļi. Un, kad viņš paceļ acis, tad meža svītra ir jau augstāk pār galvu. Vējiņš ir pilnīgi aizrāvis aiz meža. Silta sauszemes elpa ar klusu šalkoņu plūst sejā.

Viņš neiet uz iestaigātas takas galu. Apliec likumu pa mīkstu, saglumējušu, bet ūdens nepiesūkušos sniegu apkārt sīku bērziņu iekārei. Tur ir otrs celiņš, kurš pār to pašu mežu pļaviņu novada uz raktā ceļa. Pakaļnācēji nesaka nekā. Droši vien nemaz nemana, ka iet uz mazāk pazīstamu ceļu.

Mārtiņš pasmaida. Liela ir viņu uzticība. Un ja nu es viņus tā novedu pie mezsarga Bites mājām, kur matrožu nodaļa ievietota? Kā viņi var zināt, ka man nav apsoltā svabadība un daži tūkstoši, lai es viņus visus nododu kārtības nodibinātājiem rokās?... Bet pat tāda doma viņam izliekas necienīga un apvainojoša. Viņš atkrata to. Izceltu galvu pasper soli uz sausuma un gaida, līdz visi sarodas.

Kad tie jau malā, viņš stāv vēl vienmēr un paliecies skatās atpakaļ. Viņš grib vēl saskatīt to vientuļo salu, uz kuras samērā neilgi dzīvots, bet tik bezgala daudz pārdzīvots. Kur norisinājās tik lieliski sāktās traģēdijas nožēlojamais beigu cēliens. Viņš gribētu to uz visiem laikiem iespiest atmiņā. Bet bieza, mikla tumsa nogulusies pār tīreli. Itin nekas tur nav saskatāms.

Pa meža taku viņš laiž citus pa priekšu. Pats atkal paliek ar Sniedzi.

— Es jau varu iet gluži labi, — tas priecīgi vēsta. — No sākuma tīreli gan bij grūti. Bet te sniegs cietāks. Te iet gluži labi.

— Ies, ies. Tu vēl esi tik jauns. Diemžēl griba arī tev vēl pārāk jauna. Bet norūdīsies. Kas agrā jaunībā jau tik daudz pārdzīvojis, no tā izaugs vīrs. Es diezgan daudz esmu pasaulē pieredzējis. Man ir tiesības drusku pareģot.

— Mārtiņ... — zēns stostās. — Kad tu zinātu...

— Es nekad negribu zināt vairāk, kā zinu. Un, kas tev uz sirds, to paturi pie sevis. Pats pārsveri un vēti sevi bez žēlastības. Lai vēji pēdējo pelavas krimslīti aizpūš projām. Lai paliek tikai tas zelta grauds, ko es tevī manu. Nāks citi laiki — kas zin, sastapsimies citādos apstākļos.

— Par daudz tu no manis ceri... — Sniedze saka nospiests.

Meža pļaviņā, kad citi jau ir uz raktā ceļa, viņi abi apstājas.

— Uz Jokumiem tev jāiet šķērsām pāri. Nomaldīties tur nevar: labi iebraukts ziemas ceļš. Un tu jau ne vienu reizi vien pa viņu esi gājis. Mala nav tālāk par verstīm trim. Tikai uzmanies. Tagad gan vēja nav un patālu var dzirdēt, kad preti nāk. Matroži pa naktīm gan nevažājas. Un es neticu,

ka tagad pēc pusnakts kāds mežsargs līdīs laukā . . . Pie Steinbergu Annas tev būs drēbes un dokumenti. Arī visu citu viņa paskaidros . . . Tā, biedri. Tagad staigā laimīgs.

Mārtiņš mana, ka nervozi raustās tā roka, ko viņš tur savējā.

— Mārtiņ . . . tu nezini . . . Man tev jāsaka . . .

— Nesaki nekā. Man nekas nav jāzin. Uz redzēšanos, biedri, citreiz, labākos apstākļos.

Vēl īss, sirsnīgs spiediēns. Tad Mārtiņš nozūd tumsā.

Kā svina pielietām kājām Sniedze iet pa labi iebrauktu, gludu ziemas ceļu.

Viņam liekas, ka tie tur kaut ko no viņa paņēmuši līdzī. Katrs pa gabaliņam. Mārtiņš — stiprais, drošais . . . mīlais Mārtiņš. Nopietnais Zīle un mūžam ironiskais Resnais. Skumjais skolotājs . . . un pat glupjais Jansons un brutālais Rudmiesis. Tik daudz jaunu dienu kopā pārdzīvots . . . Viņam tik tukši un skumji, ka zobi jāsaķoņ, lai aizturētu asaras.

Bet arī viņam kaut kas palicis no visiem. Viņš sajūt, ka nav tikai zaudēts, bet arī iegūts. Kaut kas, ko laiks un dzīve neiznīcinās. Kas turpmāk briedīs un veidosies viņa raksturā un virzīs citādā dzīves gaitā nekā tā, kas jaunībā sāka. Viņš taču vēl tik jauns. Bet visas tās briesmas un šausmas, kas pāri gājušas, viņu pirms laika nocietinājušas. Viņš sajūtas kā vīrs, kam dzīvē jāizlauž pašam savs ceļš. Ar Mārtiņa krietnumu. Resnā ironiju, Zīles nopietnību un Kalnbērza jūtīgo maigumu. Un izlauzīs. Viņš nešaubās.

Bet tad viņam atkal kaut kas ienāk prātā, no kā jau iedomā acis kaunā samiedzas. Labi, labi, ka vēl tā. Un cik tur trūka — — —

Sniedze ievēro, ka mežs viņu vairs nemaz nebiedē. Tā pieradis šīs mikstās tumsas, šo sniega viegli atēnoto stumbru gar abējām pusēm un dvēsmīgo šalkoņu pār galvu. Ne velti mūs sauc par meža brāļiem. Mežs patiešām ir mūsu brālis. Viņš nenīst un nenodod. Viņš slēpj mūs dienā un salā un salkumā mierina ar savu žūžojošo šalkoņu.

Atminas, ka kabatā vēl maizes doniņa. Izvilcis sāk grauzt. Un mana, ka atkal ir garša mutē — pēc tās slimības nedēļas, kad viss likās rūgts un pretīgs. Atgriežas spēki un dzīvība, kas likās tepat jau zaudēta. Prieks par to kā silts, šalcošs vilnis pārskrien augumam. Jaunam būt un dzīvot!

Bet lauku klajums pūš pretī vēsāku dvesmu. Liekas, liņā mazāk. Bet tomēr kā palsa migliņa noklājusies pāri. Apvidus vairāk reižu pārstaigāts, bet tomēr naktī izskatās savādāks. Cieši jāvēro, lai uzzīmētu pazīstamās vietas un priekšmetus. Te ir tā lielā liepa ar cauro vidu, kur ik trešo vasaru iemitinās bites. Pusversti tālāk avokšpainā noleja ar lielo akmeni. Un aiz tās uzkalnim pāri, vecajam ievu krūmam garām — tur iet celiņš uz Jokumiem.

Bet tur — tā uguntiņa . . . Tagad ir labi pēc pusnakts — kas tagad vēl uguni dedzinātu? Pa labo roku mājas, pa kreiso netālu — arī vienas. Visur tumšs. Tikai tā viena! Steinbergu Anna zina, ka viņš nāks. Varbūt ar

nolūku aizdedzinājusi, lai viņš nenomaldās... Ko viņš visiem šiem cilvēkiem labu darījis?

Viņam kļūst tik silti no tās mazās, sarkanās uguntiņas.

No mājām kreisajā pusē izskrien suns un ierejas. Bet tūlīt atkal apklust. Kāpēc riet nabaga meža brāli, kas pats ir kā noklīdis suns — nodzenāts, slapjš nobridies, novārdzis, katram zēnam pārmācāms...

Nolejā uguntiņa pazūd no acīm. Bet, kad Sniedze pārbrien atkusūšai tērcei un aizkūsis uzkāpj viņā pusē kalniņā, tad spīd atkal. Tik spilgti un spodri. Un tik tuvu! Nu nav vairs nekādu šaubu. Tā ir Jokumu mazmājiņa.

Viņš pamet likumu un uzmanīgi tuvojas no tā gala, kur uguns spīd. Kad tikai suņi neizskrien un nesāk riet... Logs aizklāts šķidru aizvelkamo, iekšā nekā nevar saredzēt.

Bet tad tā kā kas aizgrabas. Un brītiņu vēlāk āra durvis veras. To viņš dzird skaidri. Grib tā kā pierauties aiz stūra, bet nepaspēj. Kāda sieviete nāk. Bet tā jau nav Anna... Viņam šalka noskrien pār muguru.

— Labvakar! — viņš izdzird čukstošu, tā kā pazīstamu balsi, bet acimirkli nevar atcerēties. — Tik vēlū. Mēs jau domājām, ka nebūsi vairs.

Ā! Vītolienes Alma... Sniedze no aizkustinājuma nevar tūlīt atbildēt.

— Kamēr atnāk... Ir jau gabals. Un ceļš arī slikts. Bez tam es vēl neesmu diez cik stiprs...

— Nāc. Es tevi aizvedīšu. Anna vēlāk atnesīs tev ko ēst.

Padevīgi viņš iet tai pakaļ.

Viņi apliec likumu ogulāju pudurītim. Apriet kūtiņai ar divām applūkātām salmu kaudzēm. Paiet gabaliņu līdz pļavmalai, kur pa pusei nodegusi pirtiņa rēgojas kā ķēms uz oplotām kājām.

— No Jokumiem pašiem nav jābaidās, tie krietni ļautiņi, — Alma saka. — Papriekšu mēs domājām pievietot tevi turpat istabā. Bet tad pārdomājām. Var ienākt bērni — viņi jau allaž nāk pie mums. Šurp nenāks. No tās izdegušās budkas baidās. Bet tur tajā augšas stūrī vēl gluži labi var pārgulēt. Salmus mēs tur uznesām. Sausas drēbes un zeķes.

Sniedze uztraušas augšā tajā stūrī, kur vēl jumts palicis. Tur ir sausi salmi, uzvelkamās drēbes un liels kažoks, ko apsegties. Sprauga tumša un zema. Spēcīgi smaržo pēc deguma. Tomēr pēc tīreļa salas liekas tik sausi un silti.

Tik siltas liekas sausās zeķes pēc nebeidzamās mirkšanas tīreļa rāvā. Mīksti viņi skrien pār izsutušajiem pirkstiem. Vieglas, tīkamas tirpas pār visu augumu. Patlaban snaudiens uzmācas, kad atnāk Steinbergu Anna ar ēdienu un siltu tējkannu.

— Tu nabadziņš! — viņa žēlo, apcilādama nomestos apgērba gabalus un sabristos apavus.

Viņš paēd kārtīgi pagatavotu, ārkārtīgi garšīgu ēdienu — pavisam bez sviluma un dūmu piegaršas un pietiekoši sāļu. Un pēc tam dzer no kaniņas smaršīgu ķimentēju. Un cukura graudiņš lēnām kūst mutē... Tā ir

sen nepiedzīvota bauda. Viņš nevar vēl visu uz reizes aptvert. Mana tikai, ka kļūst maigs un jūsmīgs kā bērns.

Pēc tam Anna apgulda viņu un sedz ar lielo, silto kažoku.

— Tu izgulies labi un atpūties. Rītu visu dienu tev laika. Braukt varēsi tikai ar nakts vilcienu. Te tev ne par ko nav jābaidās, ne jā rūpējas. Te neviens nenāks. Kad tikai tiem citiem labi iziet . . .

Sniedzem ir tik silti zem lielā kažoka. Kādi labi cilvēki tomēr vēl pasaulē . . . Kad Anna ierunājas par tiem citiem, viņam piepeši atkal Mārtiņš ienāk prātā. Un viss tas, kas visu laiku kā akmens gulējis uz sirds. Nu viņš vairs nevar. Jāizstāsta, lai zin, par ko viņi tā gādā. Lai tad arī dzen projām — viena alga. Viņš pilnīgi savādas gļēvas sajūsmas varā.

Satausta Annas roku.

— Jūs visi par mani tā rūpējaties. Tu un Mārtiņš . . . Bet es! Es esmu suns. Ja jūs zinātu, ar suņiem jūs mani aizrīdītu. Nospļauties jūs uz mani negribētu.

— Paliec nu mierā. Mēs visi esam vāji cilvēki. Tāpat katram sava vaina.

Sniedze paslienās savā vietā.

— Sava vaina . . . Jums par savām vainām viegli runāt. Jūsu vaina ir kā putekļi, ko ar roku var noslaucīt. Kā sarma, ko pirmais saules stars nokausē. Man viņa čūlo kā dziļa brūce. Un kad viņa sadzīs? . . .

— Tavos gados visas brūces dzīst ātri, — Anna smejas.

Sniedze atrauj savu roku.

— Tu vēl smejiies! Tāpēc ka tu nezini. Tāpēc ka arī Mārtiņš nezināja. Zem rokas viņš mani vadīja. Ļauna vārda viņš man netika sacījis.

— Mārtiņš allaž zina, ko dara.

— Vai viņš varēja iedomāties, ka es, bāba un nelietis, gribēju viņu nodot . . . Neej tagad prom, klausies . . . Apnicis, nonīcis, slims es dienām domāju un naktīm murguju, ka ar to es varētu sevi izpirkt. Es domāju, ka par viņa galvu man iedāvinātu manu nožēlojamo dzīvību. Kā sunim par pakalpojumu pamet kumosu maizes. Mocījies es esmu, lādējis sevi un raudājis. Bet es nevarēju. Kā lietuvēns mani māca tā doma. Es negalvoju, vai nebūtu to izdarījis, ja tikai varējis celties un iet. Un viņš gādāja par mani kā par brāli. Tāpat kā par visiem. Viņš nezināja.

— Nav tādas lietas, ko Mārtiņš nezinātu.

— Tu domā, ka viņš — — Vai viņš tev stāstīja? Bet kā tad tā? Kā viņš tad varēja?

— Varbūt viņš zināja, ka nekad tu to neizdarīsi. Varbūt viņš tevi sastaptu ceļā uz turieni. Saņemtu aiz rokas, paskatītos acīs un prasītu: biedri, uz kurieni tu? Vai arī tad tu varētu noturēties un noslēpt?

Sniedze tumsā aizsedz seju rokām un iestenas.

— Es — bāba un nelietis! Kur es tāds lai eju! Kas no manis iznāks. Anna nogulda viņu un rūpīgi apsedz.

— Izgulies. Tu esi nomocījies un nonīcis. Laiks un dzīve gādās par to,

kas no tevis lai iznāk. Mēs ceram, tu dienās būsi krietns strādnieks...
Izgulies labi...

Sniedze guļ pirtiņas čukurā. Viņam tik silti un labi. Smaršo apdeguši
egļu baļķi. Laikam atkal sācis stiprāk līt. Tepat virs galvas aiz lubiņām
grabinās kā ar sīkiem, bailīgiem pirkstiņiem.

Meža šalka, ko viņš sev atnesis līdzī, pamazām noklust. Pats viņš
klusām iegrimst kaut kur silti un dziļi. Aizgājēji biedri tā kā atēnojas
kur tālu tumsā un pazūd viegli un jautri. Tikama ķimeņu smarša kutina
degunā. Divi silti pirksti nolaižas uz acu plakstiem.

Divas asaras šūpojas līdzī elpas līgotās skropstēs.

Šorīt vējš sagriezies taisni dienvidos. Saule no paša rīta karsē un dzen nost pēdējās sniega paliekas. Pavasara ūdeņi šalc visās malās.

Divi vīri nāk pa nokusušu, apaugušu māju ceļu no Dzilnas kroga puses gar Jokumu mazmājiņu. Tas viens dzeltenu bārdu apaudzis, zemnieku pusmētelīti mugurā, smagiem zābakiem kājās. Otrs gludenu, tuklu seju, dubļu krāsotiem dzelteniem šņorzābakiem kājās, platmali galvā. Mētelis viņam vaļā, stūri kā vanaga spārni abās pusēs nokaras gandrīz līdz zemei.

— Tu varēji gan mazliet pārmainīt savu garderobi, — Mārtiņš Robežnieks saka, nopakaļis iedams, otrā kritiski noraudzīdamies. — Te klajumā jau pa gabalu smaršo pēc dūņām un dūmiem.

Resnais bezbēdīgi iesvelpjas.

— Es ar šo parfīmu gribu aiziet Rīgā. Lai paož tie, kas tur sēd gaišās istabās un arī domājas ko darām. Lai viņi arī dabū ost, kā smaržo tīrelis, meža tekas un ciņa.

— Brīnum lielīgs tu esi kļuvis.

— Vai man nav tiesība — salīdzinot tur ar tiem? Kāpēc es savu sveci lai lieku zem pūra? Kāpēc mēs savu sveci lai liekam zem pūra? Kautrība ir tā nelādzīgākā īpašība. Patiesībā man vajadzēja iet uz staciju, nopirkt pirmās klases biļeti un iebraukt kā baronam. Iedomājies vien: kopā ar generāļiem un baroniem. Tas būtu tas smalkākais joks, kādu mēs abi esam izdarījuši. — Viņš skaļi pasmejas. — Bābiskums un bailība ir otra nelāga īpašība.

Mārtiņš nesmejas līdzī.

— Es nedomāju, ka mēs te jokus esam darījuši. Pārāk daudz asiņu un lāstu paliek aiz mums, lai aizejot smietos.

— Tas ir temperamenta jautājums, biedri, — ne vairāk, ne mazāk. Tu filozofē, es svilpoju — kas ir labāk, kas sliktāk? Kas te grozās no viena vai otra? Lieta par sevi paliek, kā bijusi. Starpība tikai, kā mēs kurais uz to reagējam.

— Pēc mana ieskata, cinisks tu vari būt pret sevi. Manis pēc, arī pret citiem. Bet ne pret likteni. Tas neļaujas jokus dzīt ar sevi.

— Tas atkal ir metodes jautājums. Ciņa paliek viena un tā pati. Visas metodes ir labas, ja tikai viņas ved pie tā paša mērķa. Tu domā, liktenis ļaujas apvārdoties? Tu domā, šis vecais stūrgalvis izturēsies citādi, ja tu pakniksē viņa priekšā vai ja tu viņam spļauj bārdā?

Mārtiņš nogroza galvu.

— Kas tik daudz reižu redzamai nāvei izsprukuši, tiem nav tiesības

spēlēties ar savām dzīvībām. Tiem viņas vairs nepieder pašiem, bet tiem, kas viņus gaida. Es allaž esmu atdevis to, kas man uzticēts.

— Es atkal skatos tā: ja man kas uzticēts, tad ne tādēļ, lai es viņu aproku zemē — kā toreiz tos podus. Bet lai es viņu laižu apgrozībā. Šajā ziņā es pieturos pie tās receptes. Lai es spekulēju ar viņu. Es varu pazaudēt — jā, bet tad tas ir mans zaudējums. Un, ja es vinnu, tad — arī tas ir mans vinnests. Es nekā neņemu uz atdošanu. Kas reiz mans, tas ir mans. Es sev neļaujos nekā atprasīt.

— Tā ir šaubīga morāle. Bet tur mēs nesapratīsimies. Mūs gaida. Rītu pulksten piecos mums jābūt Rīgā. Bet vai tas tagad mums iespējams, kur lielceļam par versti vairāk nedrīkstam tuvoties un meži un ziemas ceļi ūdeņu pilni.

— Liela muiža — lai pagaida! Gaišā istabā sēdēt un priekšrakstus dot ir viegli. Mēs būtu tie lielākie muļķi, ja mēģinātu izdabāt partijas iedomām. Es savu mūžu neesmu dancojis un nemācišos tagad, kur man jau divdesmit seši gadi.

— Katrā ziņā mums vajadzēja iziet jau naktī. Tagad mēs būtu jau starp Rembati un Ogrī un drošā vietā nogaidītum, kamēr atkal satumst. Kā tagad būs, to es nezinu. Bet tu jau nebiji uzmodināms. Es jau sāku baidīties, ka tev uznākusi miega slimība.

— Vai tad tu modināji?

— Tu domā — ne? Pirmo reizi tā ap vienpadsmitiem. Un otru reizi varēja būt ap vieniem. Bet tu biji kā nosists.

— Nu, mazākais, es pats par to nebrīnos. Kad vienreiz tiek siltumā un dabū cilvēcīgi paēst. Man tā liekas, es nebiju gulējis kā pagājušā oktobra vidū. Atnāc no Grīziņkalna mājās un kā liecies ar visām drēbēm gultā... Eh, skaisti laiki bij!

Apklust abi un iet nesteigdamies.

Uzkalni pie vecā ievu krūma Resnais apstājas.

— Kāpēc mēs te nākam garām? Es gribu sacīt, kāpēc taisni te nākam garām? Katrā ziņā tu gribi satīkties ar to meitieti.

— Jā, man vēl vajadzēja...

— Man turpretī nepavisam ne. Apnikušas man tās zilās acis un tā dvēsmīgā atvadišanās. Visas tās mūžīgi sievišķīgās ceremonijas... Tad zini tā. Tu eji viens. Es pametišu likumu tepat gar pļavmali un pagaidīšu tevi tur pie tās ataugas. Saules pusē, protams, lai arī man tagad jau mugura slapja. Sasodītā saule, kur viņa bij ziemā, kad mums viņas vajadzēja vairāk nekā šodien.

Laiskiem soļiem viņš aiziet gar pļavmali...

Lakatu pleciem apmetusi, Steinbergu Anna iet Mārtiņam gabaliņu līdz.

— Es domāju, — Anna saka, — jūs aiziesiet labi. Mēs ar Almu esam parūpējušās. Pagastā visi runā un, bez šaubām, arī kārtības sargi

domā, ka jūs jau pagājušo nedēļ prom. Un bez tam matroži te pēdējās dienas. Stacijā jau sabraukuši strażņiki.

— Jā... — Mārtiņš novelk. — Varas maiņu laiki allaž tie izdevīgākie. Tomēr man tāda grūta sirds. Tā kā negribētos vien šķirties.

— Nu! Lielu laimi jūs te atstājat.

— Varbūt taisni tāpēc, ka tik daudz nelaimes un lāstu. Tik daudz rūgtuma paliek aiz mums. Ceļš ir dubļains, lip pie zābakiem. Bet man liekas, ka no dubļiem vien kājas nav tik smagas.

— Nekļūsti nu skumīgs vēl pēdējā brīdī. Tagad, kur domā, ka jūs projām, ļaužu prāti sāk grozīties. Nu atgadās viens otrs, kas atzīst jūsu darbību un viņas nozīmi. Es esmu pārliecināta, ja drīkstētu runāt, to būtu vēl vairāk. Lai tikai pāriet tās pirmās briesmas un vecais jūgs vēl smagāki sagulst — jūs atminēsies arī tie, kas tagad lād.

— Ja es to necerētu, vai tad es būtu varējis te tik ilgi palikt. Var jau būt, ka mēs personīgi esam pārrēķinājušies, varbūt šur un tur kļūdiņušies. To tikai nākotne varēs nemaldīgi pateikt. Mani nesarūgtina atsevišķu cilvēku naidi, man nesāp viņu lamas. Ir ļaudis, kuriem mūžam sveša būs cīņa par savām tiesībām un jebkādas atsvabināšanās tieksmes. Man vienmēr prātā bijis tautas vairākums, kurš gadu simteņiem slāpst brīvības tāpat kā maizes. Un tam mūsu kopīgās cīņas un maldi nebūs pagājuši bez neaizmirstamas mācības. Nāks — es esmu nešaubīgi pārliecināta, ka agrāk vai vēlāk nāks šīs tragēdijas otrais cēliens. Un tad mēs būsim gudrāki, izveicīgāki un stiprāki. Tas ir tas vienīgais, kāpēc es vēl kaut cik vērtēju savu dzīvību — arī tad, kad viss liekas pamests un zaudēts.

Anna enerģiski papurina galvu.

— Dzīvē jau dažreiz tā ir, ka papriekšu jāzaudē, lai vēlāk varētu iegūt. To mācību mēs no jums pašiem pirmajiem esam dzirdējuši. Bet es nedomāju, ka tie visi zaudēti, kas tagad cietumos smok vai svešumā klist. Nāks laiks, un daži no viņiem atgriezīsies stiprāks, nekā aizgāja. Nobriedis un norūdījies.

— Dažs — bet arī tikai dažs. Es pazīstu savu tautu. Bet nekad gan nava tā, ka visi kvēlo vai deg. Kad tikai kāds siltums, kaut kāda maza dzirkstiņa vēl katram. Liesmu, to uzpūš laiks un dzīve. Es nevaru iedomāties, ka latviešu tauta uz mūžiem nosodīta patvarā, atkarībā un verdzībā. Kad es uz brīdi palieku viens, drošībā un klusumā, tad man rādās aina... brīnišķīga, bērnišķīga aina...

Viņš pārvelk roku pār seju un neīsti pasmejas.

— Laikam tāpēc, ka es esmu fantasti un sapņotājs — kā visi mēs. Tomēr drusku sapņu ir vajadzīgs, lai mēs nepagurtu un nenoslāptu šajā netaisnības, maldu un asiņu tvanā. Domātāji un sapņotāji, mēs varam tikai apskaust tādus kā Resnais.

Arī Annas seja ir samākusies.

— Jā... Kāpēc vajadzētu tās varmācības no vienas un no otras puses... Vai cilvēki reiz nevarētu savas cīņas izkarot citiem līdzekļiem

kā tikai rupjas varas un nāves ieročiem. Ar ko var atsvērt cilvēka dzīvību — pat to visnevērtīgāko.

— Tas ir jautājums, ko mēs nevaram izšķirt. Es arī sākumā esmu diezgan galvu lauzījis, līdz kamēr man atausa gaisma. Bez cīņas — nāvīgas cīņas labāka dzīve nav sasniedzama. Vēsture rāda, ka tā tas bijis itin visos laikos. Un būs joprojām, līdz kamēr pastāvēs tā ļaužu suga, kas barojas no citu sviedriem, kas citus kājām bradā... Bet tur jau ir mans biedrs. Viņš negrib redzēt sieviešu zilās acis. Tev viņas gan brūnas — bet viena alga... Uz redzēšanos!

Resnais žāvodomies, samiegojies ceļas kājās.

— Brīnum ātri jūs izciemojāties. Man liekas, tas ir liels progress... Vai zini, ko es te nupat domāju? Kaut jau būtu pēcpusdienu un man tiesības uz stundu palaunadža atmiega... Nu, nu — tas jau tikai joks!

Viņš ir noplūcis pirmo piesaulē uzziēdējušo palazditi un iespraudis mēteļa pogcaurumā. Samiegojies un gurdens viņš laiski iet tālāk, turpat sev zem kājām raudzīdamies.

Turpretī Mārtiņš skatās apkārt un nevar atskatīties.

No uzkalņiem sen pazīstamā panorāma liekas kā pirmo reizi skatāma. Nepiedzīvoti spilgti viss tēlojas acu priekšā un savādi, dziļi dvēsmīgi aizgrābj.

Virš ledus satecējuša ūdens lāsumi liču pļavās zilgani spīguļo starp koši melnajiem uzkalņu arumiem. Tērces un strauti spožām svītrām aizlikumo caur violeti brūniem elksnājiem. No baltas bērzu birztales pretsaules pusē liekas plīvojam tikko samanāma kūpoša migliņa. Apaļi mākoņi nespodriem apveidiem kāpj pretī un gozējas saulē.

Kārklū krūmi pa grāvmalām pilni lielu pūpolu ķekariem. Pa visām vagām tek dzeltenas straumes un, burbuļus sizdamas, brūk pērnajās kurmjū alās. Noteku pļaviņās sanesti sarkani smilkšu sēri. Upīte lejā dusmīgi ruc, grauzdama apnikušo ledus pārklāju.

Ozols mālainā piekrastē izstiepis visas savas simts rokas atsildīt saulē. Un silst! Var manīt, ka visas sīkās cīpsliņas tīksmīgi raustās viņa sarepējušos muskuļos. Lai paiet vēl nedēļa, tavi pirksti sāks zaļot, vecais milzeni... Pagaidi tikai!

Skaista tu esi, mana dzimtene — Mārtiņš domā, alkstošām acīm apkārtlūkodamies un nevarēdams atskatīties. Kā izslāpis viņš acīm dzer no šīs briestošās, mostošās, gaidošās dzīvības.

Skaista tu esi — jau savā agrā pavasara kailumā. Vai tu negribētu brīva būt? Tu vairāk ilgotos aizgājušās ziemas nekā zaļās, ziedu bagātās vasaras? Bet tad jau tev jābūt līdz dziļumiem, līdz sirdij pārsalušai un pamirušai. Un tāda tu neesi, nē! To zina un jūt katrs, kas tevi pazīst. To var vēlēt tie, kas tevi labprāt redzētu kā nedzīvu masu, ko var veidot pēc patikas — graizīt un kājām mīt, un platās orēs kraut, un izvadāt uz visām pasaules malām. Bet tu esi dzīva ikkatrā palsā pļavas plankumiņā, ikkatrā kurmjū cēlumā, ikkatrā olītī, kas balti paspīd pa ledū izgrauztu caurumu. Tikai tu vēl patlaban mosties. Bet, kad uzmodīsies

un izstaipīsi aiztirpušās dzīslas, — tad tūkstots pļāvēju nenopļaus tavas pļavas un tūkstots cirtēju nenolīdīs tavas ataugas. Lekna zāle pāraugs visus asiņu plankumus. Ceļmalas kokos iegriezti krusti izaugs lieli un stāstīs garu stāstu katram garāmgājējam . . .

Viens miegains un vienaldzīgs, otrs jūsmīgi sasapņojies — tā viņi uzkāpj kalnā. Patlaban viņi ir pagasta otrā pusē. Lejā uz abām pusēm plešas violeti brūns elksnājs gar lielceļu, kuram līdzteku tek upe. Viņā pusē apaugusi gravas nogāze, un vairāk uz kreiso pusi otra, kas kā ass, spilgti saredzams trijstūris iespiežas kaimiņu silos.

Mārtiņš vēlreiz aplaiž acis apkārt.

Tie ir Gailēnu ēku mūri, kas tur tā balti spīd iesāņus saulei. Un starp tām divām lauku priedēm rēgojas Līču apdegušais akas stabs. Un citā vietā — ap Ziļu izdegām vai citur — redzams kaut kas dzeltenī izlaistīts, vēl bez veida un izskata. Varbūt tur jau ceļ jaunas mājas nopostīto vietā . . .

Kas iznīcinās latviešu zemnieku vecās paaudzes darba gribu un izturību? Kas apdzēsīs jaunās paaudzes brīvības slāpes un uzticību lielajam brālības ideālam? Nē — šī zeme vēl zaļos! . . .

Viņi iet pa maz brauktu izžulgušu ziemas ceļu starp brūni spīdošiem elkšņu krūmiem. Saule ir pagriezusies pretī un žilbina viņiem acis.

— Ej tu gulēt! — Resnais noņurd un jocīgi pamāj ar roku pret sauli. Papiross atkal kūp viņam mutē. Dūmi laiski vijas ap cepures lejup noliektām malām.

Saubīgs subjekts — Mārtiņš sevī nosmīn, iesāņus raudzīdamies.

Viņi izkāpj uz lielceļa. Pāri tam. Taisni pāri upei, krastā augšām un atkal mežā. Viņi zina ceļu, kur gandrīz pa mežu vien var tikt Ikšķilei garām.

Bet, uz lielceļa izkāpuši, sadubst un apstājas.

Desmit, piecpadsmit soļu attālu ap likumu patlaban iznāk matrožu pūlis. Labi redzams, bez kāda uzdevuma, savā nodabā izklaidus brien pa atkusušo ceļu. Plintes visiem kaut kā sakarinātas plecos. Cits nes kā pagali, pār plecu pārmetis, tievgalī pieturēdams. Citam siksnā pakārta, ar resgali uz augšu.

Varbūt viņi varētu netraucēti pāriet ceļu. Varbūt pagrieztos un, cepures pacēlušī, paietu garām . . . Bet ietramdītie nervi un meža brāļu instinkts dara savu.

Reizē abi saliecas, reizē izrauj ieročus un sāk skriet. Īstenībā tas nav skrējiens. Tā satupstas un ar visiem muskuļiem un dzīslām traucas uz priekšu iebiedēti meža kustoņi. Sīku elkšņu krūmi šalc viņiem garām. Smailās, lokanās atvases cērtas sejā. Viņi nemana. Nemana, ka katrs savādi novērtējis apkārtni, ka izšķiras — Mārtiņš vairāk uz kreiso, Resnais uz labo pusi.

Mārtiņš nolēc no neaugstā krasta, taisni ūdenī. Tas nava visai dziļš, un ledus viscauri apakšā. Viņš noliecas un mana, ka tā viņu no ceļa nevar redzēt, mazākais, labi trāpīt ne. Noliecies viņš skrien tā, kā vēl nekad nav

skrējis. Smagie zābaki un ūdens kavē un kausē. Katru acumirkli viņš sagaida, ka šāvieni sāks spraukstēt.

Nu nospraukst — vienreiz, otrreiz. Bet tie nav plinšu šāvieni. Viņš pazīst Resnā revolveri. Siki un ātri tas knakš, līdz viņu pārmāc plinšu zalves.

Ložu džinkstoņu viņš skriedams nedzird. Bet pamana, ka līdzās un vairāk priekšā cērtas viņējā krastā. Laikam tomēr saskata vēl viņu... Viņš noliecas vēl zemāku un pasviežas upes pieteku strauta šaurajā, dziļākā gultnē.

Te nu viņu vairs nevar redzēt. Aiz līkuma viņš uz acumirkli apstājas un izslienas taisni. Šāvieni sprakst vienā sprakstēšanā. Bet lodes spindz kaut kur garām, pavisam citā virzienā. Mārtiņš atpogā mēteli un skrien tālāk...

Kad Resnais nogied, ka pasities aplamā virzienā, kur upei līkums, un tos soļus trīsdesmit viņam vairs nenoskriet, viņš iekrīt ūdens pilnā bedrē aiz izspridzināta akmens. Acumirkli te viņu no ceļa netrāpīs, to viņš skaidri redz. Galva viņam gluži skaidra. Pat papiross nav izkritis. Bet ko tas līdzēs? Cik ilgi? Viens pret desmitiem.

Bet par to domāt nav laika. Pēc iespējas dārgāk savu dzīvību pārdot — tas viņa princips. Pa akmens spraugu labi var mērķēt. Viņš izšauj un iesilst. Tikai par velti neiztērēt pēdējās patronas. Viņš mērķē rūpīgi un šauj uzmanīgi. Un iesilst vēl vairāk, kad uz ceļa kāds iebrēcas un viņa ienaidnieki sakrīt viņpus ceļa grāvī, lai uzsāktu formālu kauju.

Bet cik ilgi viņam pietiks patronu? Viņš nevar atcerēties, cik reižu šāvis, bet krājums nav liels. Šauj retāk, lai iegūtu laiku pārlikt. Bet tūliņ mana, ka izejas nav. Glābiņa viņam nav. Viņš pamana, ka daži no tiem aizlien pa grāvi. Pārrāpos ceļam un tad no sāniem, kur viņam aizsarga nav.

Meža brāļa lepnums saslienās. Lai viņu te nobeidz kā meža zvēru un vēlāk lai lielās... Viņš mazāk domā par to — priekš tā mērķējot uzmanībai nav laika. Smadzenes refleksīvi atplaiksni agrāk jau pārdomāto un apsvērto.

Pirksti velti žmaudz ieroča nospiedni. Nerīb vairs. Viņš saprot. Tukšs. Pazvēlies izvelk otru, mazāku, maz derīgu revolveri. Tas ūdenī slapjš samircis. Karsta šalka pārskrien augumam. Ja nu nesprāgst vairs... Izšauj. Al tomēr...

Aiz krūmiem slapstīdamies, no sāniem lien jau tuvāk. Nu pieplok — lai labāk nomērķētu. Tad viņš atmet galvu un paskatās augšā. Apaļš, balts mākonītis apstājies taisni virsū. Viņš pamāj ar galvu un skumji pasmaida.

Viņš ievelk vēl dūmu no neizdzisušā papirosa. Tad pieliek stobra galu pie deniņiem un nospiež.

Stāvajā krastā uzkāpis, siku egļu un bērzu ataudzei cauri izskrējis, Mārtiņš apstājas mežmalā.

Šāvieni tur lejā noklusuši. Tikai tādas kā niknas balsis sasaukājamies neskaidri sadzirdamas. Viņš saprot. Un pasmaida skumji un pamāj ar galvu — gluži tāpat kā tas tur.

Sašūpojas sājū un skumju vilnis un taisās pāri plūst. Bet rūdītas un vingrinātas gribas spēks spēji aizver dzelzs vārtus priekšā. Jūsmība un gurdenums ir tie ļaunākie ienaidnieki.

Apsviežas un ātri ieiet mežā. Līdz vakaram vajag tālu tikt. Viņš ne-nomaldīsies. Viņa ceļš ir uz to pašu pusi, uz kurieni saule iet.

1918.—1921.

S A T U R S

VECAS ENAS	7
JAUNI AVOTI	227
ZIDA TIKLĀ	355
ZIEMEĻA VEJŠ	603

Andrejs Upīts

ROBEŽNIEKI

Redaktore B. Rukšāne. Māksl. redaktors A. Jēgers.
Tehn. redaktore L. Engere. Korektore B. Bernacka.
Nodota salikšanai 1964. g. 22. septembrī. Parakstīta
iespiešanai 1964. g. 28. decembrī. Papīra formāts
70×90/16. 60,38 fiz. iespiedl.; 70,64 uzsk. iespiedl.;
71,13 izdevn. l. Metiens 18 000 eks. Maksā 2 rbj.
58 kap. Izdevniecība «Liesma» Rīgā, Padomju
bulv. 24. Izdevn. Nr. 18414-D2576. Iespiesta Latvijas
PSR Ministru Padomes Valsts preses komitejas
Poligrāfiskās rūpniecības pārvaldes 3. tipogrāfijā
Rīgā, Ļeņina ielā 137/139. Pasūt. Nr. 877.

L2

Андрей Упит

РОБЕЖНИЕКИ

Цикл романов

Издательство «Лисма»

На латышском языке